■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ MARDI 1 DÉCEMBRE 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3283 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ԱԼԶԱՍ-ԼՈՐԷՆ»Ը

Օրակարգի վրայ է դարձեալ Իսքէնտէրունի Սանճագին անկախութեան (այսինքն Թուրքիոյ կցումին) խնդիրը:

Այն օրէն իվեր երբ հոգատար պետութիւնը որոշեց անկախութիւն տալ Սուրիոյ, Էնկիւրիի վարիչները իրենց քունը փախցուցին եւ տենդոտ գործունէութեան սկսան՝ ներկայ առիթը օգտագործելու եւ կարկանդակէն բաժին ստանալու համար:

Առաջին անգամ չէ որ Էնկիւրի կը յուզէ Իսքէնտէրուն Անտիոքի խնդիրը: Տարիներ առաջ դատական նախկին գործավար եւ Իզմիրի երեսփոխան Մահմուտ Էսատ այս հարցը պաշտօնապէս արծարծեց Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, յայտարարելով որ Իսքէնտէրունն ու Անտիոքը Թուրքիոյ «Ալզաս - Լօրէն»ն են, թէ Ֆրանսացիները 50 տարի սպասեցին իրենց երազն իրականացնելու համար, Թուրքերը եթէ պէտք ըլլայ 50,000 տարի պիտի սպասեն, բայց երբեք չպիտի հրաժարին այդ հողամասէն: Նոյն Մահմուտ Էսատը քանի մը շաբաթ առաջ, անդրադառնալով Ազգ. Մեծ Ժողովի բացման առթիւ նոյն շրջանի մասին Մ. Քէմալի ըրած ակնարկութեանց՝ գրեց «Սօն Փոսթա»յի մէջ. «Անտիոք - Իսքէնտէրուն, ոչ մէկ ձեռք կրնայ ձեզ բաժնել մեզմէ: Ո՛չ ոք պիտի կարենայ փոխել պատմութեան ընթացքը: Դուք մերն էք, մենք՝ ձերը, բոլորս մէկ մարմին»:

Թուրք մամուլը ամիսներէ իվեր կ'աղմկէ հրապարակը: Թուրք գործակալները Անտիոքի մէջ պոյքոթի ենթարկել կուտան Սուրիոյ խորհրդարանի ընտրութիւնները: Միւս կողմէ՝ Էնկիւրի դիւանագիտական դետնի վրայ ալ պարապ չի կենար եւ շարժման մէջ դրած է իր բոլոր ուժերը:

Անցեալ հինգշաբթի Փարիզի դեսպան պայ Սուատ այս խնդրին համար դիմում մը կատարեց արտաքին գործերու պաշտօնատան Արեւելեան գործերու վարիչ Պ. Վիէնոյի, որ բացատրեց իրեն թէ Ֆրանսա Ազգերու Դաշնակցութենէն ստացած ըլլալով այդ հողամասերու հոգատարութիւնը, առանց այդ միջազգային մարմնի հաւանութեան չի կրնար անկախութիւն շնորհել Իսքէնտէրունի Սանճագին:

Այս վճռական պատասխանէն վերջ, շաբաթ օր Ազգ. Մեծ Ժողովը կրկին զբաղեցաւ այս խնդրով եւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արաս յայտարարեց թէ՝ Էնկիւրիի մէջ կատարուած բանակցութիւններով կարելի չեղաւ կարգադրել հարցը, ուստի համաձայն ֆրանս. կառավարութեան առաջարկին, պիտի դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Ուրեմն չուտով Ժընեւի արիսպագոսը պիտի զբաղի այս հողամասի ճակատագրով: Թուրքիա կ'ուզէ օգտուիլ այն հանգամանքէն, որ ներկայիս բոլոր պետութիւններն ալ մրցումի ելած են բարեկամանալու համար իրեն հետ: Ու քանի որ անցեալ յունիսին Մոնթրէօյի մէջ յաջողեցաւ ի նպաստ իրեն սրբագրել տալ Լօզանի դաշնագրին նեղուցներու վերաբերեալ տրամադրութիւնները, այժմ ալ կը յուսայ Թուրքիոյ կցել տալ խնդրոյ առարկայ հողամասը:

Կարեւոր է ծանօթանալ «Թրքական Ալզաս - Լօրէն»ին, քանի մը թուանշաններով: Իսքէնտէրունի Սանճագը կը բաղկանայ երեք գաւառներէ՝ Իսքէնտէրուն, Գըրըգխան եւ Անտիոք: Ըստ ֆրանսացի դեր-գնդապետ Փօլ Ժաքոյի («Անտիոք», 1931, հատոր Ա. էջ 29), ամբողջ Սանճագի բնակչութիւնն է 153,798 հոգի, որուն 78159ը՝ Սիւննի իսլամ, 43974ը Ալէվի, 31350ը քրիստոնեայ (մեծ մասամբ Հայ) եւ 355ը Հրեայ: Թուրքերը կը կազմեն ընդհանուր բնակչութեան հարիւրին 35 - 40ը: Այս թուանշաններու համեմատութիւնը շատ հեռու են Թուրքերու ներկայացուցածէն (500000 Թուրք):

Իսքէնտէրուն քաղաքն ունի 13000 բնակիչ, որուն 6275ը Հայ (400ը կաթոլիկ), 2483ը Յոյն օրթոտոքս 2276 Ալէվի, 966 Թուրք, 303 Արաբ, 173 Լատին, 169 Մարոնի, 169 Յոյն - կաթոլիկ, 170 Քաղդէացի, 113 Ասորի, 108 բողոքական եւ 96 Հրեայ: (Անդ, էջ 59):

Անտիոքի գաւառն ունի 99347 բնակիչ, որուն 36500ը Թիւրքմէն, 32600ը Ալէվի, 21926ը Արաբ եւ 8319ը Հայ: Անտիոք քաղաքը ունի 35000 բնակիչ, որուն 23000ը սիւննի իսլամ 8000 Ալէվի, 4000ը քրիստոնեայ («Անտիոք», Բ. հատոր էջ 207):

Գըրըգ Խանի գաւառն ունի 4 նահիյէ 20 - 25000 բնակիչով: Բուն իսկ Գըրըգ Խանի բնակչութիւնն է 6500 հոգի, որուն 3000էն աւելին Հայեր՝ մեծ մասամբ Կիլիկիոյ եւ Մարաշի գաղթականներէն: Պէյլանի նահիյէին մէջ կան՝ 1000 - 1500 Հայ, 4000 Թուրք եւ 400 Ալէվի: Սուք Սուի բնակիչները Հայ են: Րիհանիյէի եւ Հարիմի մէջտեղ հայ գաղթականները կառուցած են երկու գիւղեր՝ Հայկաշէն եւ Նոր Մարաշ (?) (Անդ, հատոր Ա. էջ 183 - 184):

Իսկ հերոսական Մուսա Լերան շրջանին մէջ ունինք բազմաթիւ հայ գիւղեր (Քէսապ, Պիթիաս, Սուէտիա, Խտըրպէկ, Քեապուսիյէ) որոնք հաստատուած են հին դարերէ ի վեր, մէկ մասը Մեծն Տիգրանի օրերէն (Հայոց մեծ թագաւորը այդ շրջանին վրայ տիրած է 20 տարի, քրիստոսէ առաջ 83 թուականէն մինչեւ 64), միւս մասը Կիլիկեան թագաւորութեան շրջանին (1080 – 1375): Այդ սքանչելի գիւղացիները ունին իրենց սեփական լեզուն եւ հին նահապետական բարքերն ու աւանդութիւնները, զորս պահած են անաղարտ: Այս շրջանի Հայերուն թիւը կը հաշուուի 8000 հոգի:

Ահա՛ թէ ինչ կը ներկայացնէ մօտաւորապէս Իսքէնտէրունի Սանճագ կոչուածը, որուն աչք տնկած են Թուրքերը, զայն նկատելով իրենց «Ալզաս – Լօրէն»ը:

Այս հողամասը կենսական կարեւորութիւն ունի Սուրիոյ համար թէ՛ տնտեսական եւ թէ զինուորական տեսակէտով: Անոր կորուստը իր անդարմանելի անդրադարձումները պիտի ունենայ նորազատ պետութեան համար:

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ

Դիմում Ազգերու Դաշնակցութեան

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ազգ. Ժողովին մէջ հարցապնդում կատարուեցաւ Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի խնդրոյն մասին: Արտաքին գործավար Րիւշտիւ Արաս պատասխանելով, նախ հարցին պատմականն ըրաւ եւ ըսաւ.

—«Թուրք կառավարութիւնը, յարգելով իր յանձնառութիւնները, կը փափաքէր որ թուրքեւֆրանսական բարեկամական յարաբերութիւնները, որոնց մեծ կարեւորութիւն կուտայ Թուրքիա, հաստատուէին այնպիսի կարգադրութեամբ մը, որ անկախութիւն կը շնորհէ Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի հարազատ Թուրք հողամասերուն: Թուրք կառավարութիւնը, արդարեւ, համոզուած է, որ այդ հողամասերը պիտի չզրկուին ինքնավարութեան իրաւունքէն: Պարզ է որ մեր պահանջը որ եւ է կապ չունի հողային վերաքննութեան հարցին հետ: Ինչ որ մենք կ'ուզենք, պահպանումն է իրական եւ շօշափելի երաշխաւորութեանց, այն իրաւունքներուն, զորս շահած ենք մենք եւ Թուրք ժողովուրդը՝ շնորհիւ կնքուած դաշնագիրներու: Մենք կ'ուզենք որ յիշեալ Թրքական հողամասերուն տրուին այն իրաւունքները, որոնք ապահովուած են դաշնագիրներով:

Կը կարծէի թէ այս հարցին մասին բանակցութիւն վարելու առիթ պիտի ունենամ Էնկիւրիի մէջ, սակայն տեղի ունեցաւ ծանուցագրի եւ կարծիքի փոխանակում մը միայն: Այսուհանդերձ, Ֆրանսական կառավարութեան առաջարկին վրայ, համաձայնութիւն յայտնեցինք, որ հարցը ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին իրաւարարութեան: Արդ, Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի բնակչութեան եւ հողամասին ճակատագրին տնօրինումը յետաձգուած է մինչեւ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը քննէ հարցը:

Կրնամ ձեզ ապահովցնել, որ արտաքին գործավարութիւնը մօտէն պիտի հետեւի հարցին այս նոր ընթացքին, ինչպէս նաեւ սանճաքին ապահովութեան՝ բանակցութեանց միջոցին»:

«Փարի – Սուար» իր կողմէ դիտել կուտայ թէ, հակառակ թուրքեւֆրանսական բարեկամական յարաբերութիւններուն, ֆրանսական, կառավարութիւնը կը գտնուի Թրքական տեսակէտին յարելու անկարելիութեան մէջ: Անցեալ օր, Վիէնօ եւս կը հասկցնէր Փարիզի Թուրք դեսպանին թէ Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի հոգատարութիւնը Ֆրանսայի յանձնուած ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան կը պատկանի շրջանին ինքնավարութիւն տալու իրաւունքը: Եւ յետոյ, Ժընեւի մէջ հարցին քննութիւնը կատարուած շրջանին՝ Սանճաքը պիտի վայելէ, ինչպէս ամբողջ Սուրիան, այն ազատական վարչաձեւը, որ կուտայ ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

«ՌՈՒՍԻԱ ՊԷՏՔ Է ՈՒՆԵՆԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԷՆ ԶՕՐԱՒՈՐ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ»

Խորհուրդներու համագումարին մէջ, ուրբաթ օրուան նիստը մասնաւոր ուշադրութեան արժանացաւ ծովակալ Օրլովի յայտարարութեամբ: Խորհ. Միութեան ծովային ուժերու հրամանատարը ըսաւ թէ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի սպառնական կեցուածքը կը թելադրէ, որ Խորհ. Միութիւնը շինէ նոր զրահաւորներ, կազմելու համար աշխարհի ամէնէն հզօր նաւատորմը: Գերմանիա ներկայիս ունի 9 զրահաւոր, երկու տասնեակ յածանաւ եւ մօտ յիսուն սուզանաւ: Ասկէ զատ, գերմանական նաւարանները լրացնելու վրայ են 37 պատերազմական նաւերու շինութիւնը:

Ռուսիա, 1933էն սկսեալ, ուժ տալով նաւաշինութեան՝ աւելցուցած է իր ուժերը հետեւեալ համեմատութեամբ.— Զրահաւոր, յածանաւ եւ թորփիլանաւ՝ 300 առ հարիւր, սուզանաւ՝ 700 առ հարիւր, ծովային գործավարութեանվերաբերեալօդանաւ՝ 500 առ հարիւր: Կրկնապատկուած է նաւային ռազմախարխիններու եւ հակօդային մարտկոցներու թիւը: Ռուսական ծովեզերքներու պաշտպանութիւնը երկու անգամ աւելի զօրաւոր է բաղդատմամբ երեք տարի առաջուան վիճակէն: Պալթիկ ծովուն եւ խաղաղական ովկիանոսի ռուսական սուզանաւերու արագութիւնը եւ ջուրին տակ երկար ատեն մնալու կարողութիւնը կը գերազանցեն օտար նաւատորմներու սուզանաւերը:

Լիթվինով եւս ուժեղ ճառ մը խօսելով՝ ներկայացուց միջազգային քաղաքական կացութիւնը: Իր ճառը տեսակ մը մարտահրաւէր էր Գերմանիոյ եւ Ճափոնի: Գերմանեւճափոնական դաշնագիրը, ըսաւ, իրականին մէջ՝ զինակցութիւն մըն է, եւ պարզ զուգադիպութիւն մը չէ, եթէ գերմանեւճափոնական դաշնագրին ստորագրութեան հետ՝ սահմանէն կը հասնին ռուսեւճափոնական միջադէպերու լուրերը: Սակայն Ռուսիա պատրաստ է ամէն հաւանականութեան առջեւ, անվախ կը դիմագրաւէ թշնամին՝ առանց սակայն հրաժարելու իր խաղաղասիրական աշխատանքէն:

Շաբաթ օրուան նիստին մէջ խօսեցաւ Խրեպին, Խորհ. Միութեան օդանաւային ուժերու փոխ - հրամանատարը: Խրեպինի տըւած տեղեկութեանց համաձայն, Ռուսիա ներկայիս ունի աւելի քան 7000 զին. օդանաւ, 2000ը՝ պատերազմական: Այս երկու հազարէն հարիւրին 60ը յատուկ են ռմբակոծութեան: 1932էն ասդին՝ քառապատկուած է զին. օդանաւերու թիւը: Գերմանիա, օդանաւային ուժի տեսակէտով, շատ ետ կը մնայ Ռուսիայէն: Գերմանիա ունի նուազ քան 7000 զին. օդանաւ: Եւ յետոյ, ռուսական օդանաւերը արժէքով աւելի բարձր են գերմանականներէն:

Խրեպին ըսաւ նաեւ թէ Ռուսիա ունի քանի մը 100 օդանաւ, որոնք կը թռչին ժամական 600 քիլոմեթր: Ընդհ. պատերազմին, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ վրայ թափուեցաւ 17,500 թոն ռումբ: Ներկայիս՝ ռուսական օդանաւերը 5 թռիչքով կրնան փոխադրել այդքան ռումբ:

Շաբաթ օրուան նիստին մէջ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Մոլոթով, որ ըսաւ թէ Խորհ. Միութեան նոր սահմանադրութիւնը թոյլ չի տար համայնավար կուսակցութենէն զատ ուրիշ կուսակցութեան մը կազմութեան, եւ տուաւ պատճառները, յետոյ աւելցուց թէ ֆաշական պետութիւնները կը պատրաստուին պատերազմի, թէ Գերմանիա իր հակասեմական պայքարով գլխու ցաւեր կը ստեղծէ իրեն:

Խորհուրդներու համագումարը յետոյ ընդհատեց իր նիստերը: Կիրակի հանգիստ ըրաւ, վերսկսելու համար երկուշաբթի:

*** Ժդանով, անդամ Քաղաք. Բիւրոյի, ճառ մը խօսելով Լէնինկրատի մէջ, կոչ ըրաւ սահմանակից երկիրներուն՝ շրջահայեաց եւ զգոյշ գտնուիլ, զբաղիլ իրենց երկրին ապահովութեամբ, արկածախնդրական երազներու չմատնուիլ, որովհետեւ, ըսաւ սպառնական շեշտով մը, երբ շարժի կարմիր բանակը՝ պաշտպանելու համար խորհրդային երկիրը, կ'այրին բոլորը:

ՊԷՅՐՈՒԹ ԽԱՂԱՂԱԾ,
ՏՐԻՓՈԼԻՍ ՏԱԿԱՒԻՆ ԱՆՀԱՆԴԱՐՏ

Պէյրութի «Ազդակ»ին վերջին թիւերէն կը տեղեկանանք, որ Նոյեմբեր 15էն 22, ամբողջ շաբթուան ընթացքին, քաղաքին բնակչութիւնը կ'ապրէր ահուդողի մէջ,— բարձր ձայն մը, ապակիի մը կոտրիլը դող կը հանէր թաղերու բնակչութիւնը: Սակայն հետզհետէ փարատեցաւ մտահոգութիւնը, հանդարտեցան կիրքերը եւ քաղաքը այժմ գտած է մասամբ իր բնականոն վիճակը: Կողոպտուած խանութպաններուն վնասը կը հասնի 100,000 սուրիական ոսկիի: Խորտակուած եւ կողոպտուած խանութներուն տէրերը վնասուց հատուցում կը պահանջեն: Կառավարութիւնը, նկատի ունենալով որ Քիւրտերը շատ գէշ դեր մը ունեցան խռովութեանց եւ թալանին մէջ, զանգուածովի կը հեռացնէ զանոնք Պէյրութէն դէպի Սուրիա: Թերթերը եւս փոխած են իրենց լեզուն, գրգռիչ յայտարարութիւններու եւ Հայոց մասին զրպարտութիւններու փոխարէն՝ խաղաղութեան հրաւէրներ կ'ընեն: Ասոր նպաստած է նաեւ հայ եւ իսլամ հոգեւոր պետերու յայտարարութիւնը: Հայոց ազգային եւ կրօնական վերին մարմիններուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է մարզպանին: Տը Մարթէլ ցաւ յայտնած էոր Հայերն ալ մասնակցած են խռովութեանց: Առաջնորդը բացարձակապէս հերքած եւ աւելցուցած է թէ Հայերը վնասուած են թալանէն: Կ'ըսուի թէ ձերբակալման հրաման տրուած է «Պէյրութ» թերթի տնօրէն Նուլլի դէմ, որ գլխաւոր պատճառն է գրգռութեանց: Ձերբակալուած են նաեւ 142 հոգի, որոնց մէկը Հայ: Կողոպտուած հայ խանութներուն թիւն է 35:

Այսպէս մինչ Պէյրութ կը խաղաղէր, Տրիպոլիս հետզհետէ խռովեալ վիճակ մը կը ստանար:

Նոյեմբեր 19ին, բախում մը տեղի կ'ունենայ ցուցարարներու եւ ոստիկաններու միջեւ: Ցուցարարները զինուած էին պատերազմական հրացաններով: Զօրքը ստիպուեցաւ միջամտել, գնդացիրները շարժման մէջ դրուեցան: Իրիկունը վերահաստատուեցաւ անդորրութիւնը: Երեք ոստիկաններ վիրաւորուած էին կառավարական ուժերու կողմէ, իսկ ցուցարարներու կողմէ՝ յայտնի չէ:

Գիշերը սակայն վերսկսաւ հրացանաձգութիւնը: Ռումբեր ալ նետուեցան: Պէյրութէն զինուոր ղրկուեցաւ եւ ուրբաթ առաւօտ ձերբակալուեցան 10 հոգի, որոնք ղրկուեցան Պէյրութ:

Ուրբաթ (Նոյեմբեր 20) դարձեալ բախում մը տեղի ունեցաւ եւ զինուորները գնդացիր գործածեցին: Զոհերու թիւը յայտնի չէ: Այս բախումը սկսած է այսպէս.— Օդանաւ մը կը թռի քաղաքին վրայէն, շատ ցածէն, հաւանաբար քննութեան համար: Հրացան կ'արձակուի օդանաւին դէմ: Օդանաւը կը փոխադարձէ ռումբով մը: Եւ ահա կը վերսկսի գրգռութիւնը: Յարձակում մը կը փորձուի զինուորներուն վրայ: Ի վերջոյ սակայն զինուորները կը վերահաստատեն կարգն ու կանոնը: Օդանաւերու խմբական թռիչք մը կը կատարուի քաղաքին վերեւ: Իրիկունը ժամը 8էն վերջ երթեւեկը կ'արգիլուի:

Գիշերը կը վերսկսի խռովութիւնը: «Էլ Նահար» կը գրէ թէ ուրբաթ գիշեր բնաւ չքնացաւ քաղաքին բնակչութիւնը, մինչեւ առաւօտ հրացանի եւ ռումբի ձայներ կը լսուէին: Խրամներու ետեւ ամրացած երիտասարդներ կանոնաւոր կռիւ կը մղեն զինուորներու դէմ: Կարելի չէ եղած ստուգել զոհերուն թիւը: Ժողովուրդէն սպաննուած են 6 հոգի, վիրաւորուած՝ 100 հոգի: Սպաննուածներուն թաղումը կատարուեցաւ առանց միջադէպի:

Քաղաքը երկու մասի բաժնուած է, կարելի է ըսել երկու ռազմաճակատի: Ֆրանս. իշխանութիւնը որոշած է խիստ միջոցներու դիմել, վերջնապէս խաղաղեցնելու համար քաղաքը: Այսուհանդերձ տեղւոյն Հայերը կ'ապրին վախի մէջ:

Ի՞նչ կ'ուզեն ֆրանսացի համայնավարները

Ֆուրնիէ հեռագրական գործակալութիւնը կը հրատարակէ հետեւեալ զեկոյցը.—

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը, նամակ մը գրելով Ժող. Ճակատի Ազգ. Կոմիտէին, յարմար եւ պատեհ կը գտնէր գումարել միթինկ մը, Փարիզի մէջ, ուր խօսք պէտք է առնէին մէկ կողմէ Լէոն Պլում եւ Իվոն Տէլպոս՝ իբրեւ չէզոքութեան կողմնակից, իսկ միւս կողմէ համայնավար մը եւ Ժող. Ճակատի անդամ հռետոր մը՝ Սպանիոյ օգնութեան կողմնակից, հրապարակաւ պաշտպանելու համար իրենց տեսակէտները:

Կրնանք այժմէն յայտարարել թէ Ժող. Ճակատի Ազգ. Կոմիտէն, յառաջիկայ նիստին մէջ, պիտի մերժէ համայնավարներու առաջարկը: Միւս կողմէ, Ժող. Ճակատի Ազգ. Կոմիտէին խորհրդակցով՝ համայնավարներու առաջարկը ստանալէ վերջ, Լէոն

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հեռագրական գործակալութիւնները հաղորդեցին թէ Պերլինի մէջ կնքուած է գերմանեւճափոն համաձայնութիւն մը: Դաշնագիր երկու կողմերը յայտարարեցին թէ այդ համաձայնութիւնը ուղղուած չէ Խորհ. Միութեան դէմ, եւ թէ ձգտում ունի միայն պայքարելու համայնավարութեան դէմ: Այդ բացատրութիւնները չգոհացուցին Մոսկուան եւ Թոքիոյի ռուս դեսպանը իրենեւ գիտել տուաւ ճափոնական արտաքին նախարար Պ. Արիտայի, թէ պէտք չունէր ճափոն կառավարութիւնը, կռուելու համար համայնավարներու դէմ, դիմելու գերմանական ոստիկանութեան օժանդակութեան, եւ հակառակը: Կ'արժէ՞ր արդեօք այդքան պզտիկ նպատակի մը համար միջազգային չափանիշով դաշնագիր կնքել: Ցայտնած է նաեւ որ նման համաձայնութիւնները կրնան դէշ ազդել ճափոն-խորհրդային յարաբերութեանց վրայ:

Արիտայի պատասխանը չփարատեց յուզուած միտքերը, խորհրդային եւ կարգ մը այլ երկիրներու վարիչներու: Վերջին տարիներու քաղաքական անցուդարձերէն չափ մտահոգ կը թուին պետութիւնները որոնց կարգին Ժընեւի արիսպագոսը՝ Ազգ. Դաշնակցութիւնը: Եւրոպական եւ ասիական պետութիւնները գրեթէ ճշդած են իրենց դիրքը: Երկու մեծ ճակատներ առեղծուած են կարծես.— Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն եւ կարգ մը պզտիկ պետութիւններ, միւս կողմէ՝ Ֆրանսա, Խորհ. Միութիւն եւ անոնց դաշնակիցները: Մտահոգ է բրիտանական կառավարութիւնը, չուզեր սակայն ճշդել իր դիրքը, գոնէ հրապարակաւ չի յայտներ իր խօսքը: Դեռ երէկ արտաքին նախարար Պ. Իտըն կ'ըսէր, թէ բրիտանական ուժերը պիտի չօգտագործուին յարձակման համար, ոչ մէկ նպատակով, որ կը հակասէ Ազգերու Դաշնակցութեան գաղափարներուն:

Բրիտանական զինուորական ուժերը առաջին հերթին կը գործածուին բրիտանական կայսրութեան ամբողջականութեան պաշտպանութեան համար, երկրորդ՝ Ֆրանսան եւ Պելճիան պաշտպանելու եթէ առանց պատճառի յարձակման ենթարկուին պետութեան մը կողմէ որ չէ կատարած ընդունած պարտականութիւնները, երրորդ՝ Գերմանիան եթէ յարձակման ենթարկուի «Արեւմտեան համաձայնութեան» մաս կազմող որեւէ պետութեան կողմէ, Անգլիա կ'օգտագործէ իր ուժերը պաշտպանելու համար Գերմանիան:

Չէզոքութիւն կ'ուզէ յայտնել Անգլիա, նկատի ունենալով իր կայսերական եւ քաղաքական բոլոր շահերը:

Խորամանկ Անգլիան մէկէն ի մէկ չի ցուցներ իր դէմքը: Գերմանիա անկախ իր հաշիւներէն, որ ունի արեւմուտքին հետ, իր աչքերը սեւեռած է դէպի Արեւելք: Նոյնպէս ցանկութիւններ ունի եւ Իտալիա այդ ճակատին վրայ:

Հիթլեր կը ձգտի առեղծել ճակատ մը, ուղղուած Խորհ. Միութեան դէմ: Այդ ճակատը կը սկսի Ֆինլանտայէն եւ կ'երկարի մինչեւ Իտալիա: Կը ձգտի մեկուսացնել Խորհ. Միութիւնը, իր հողային եւ նիւթական հաշիւներուն համար: Ջնջելով Վերսայլի դաշնագրի գետերու ազատ նաւարկութեանց վերաբերեալ յօդուածները, կը գոցէ փաստօրէն Քիէլի ջրանցքը ռազմական եւ առեւտրական նաւերու առջեւ: Ֆինլանտայի հետ համաձայնելով, թոյլ պիտի չըտայ որ ռուսական նաւատորմիղը դուրս ելլէ Քրոնշթատէն: Գերմանիա բանակցութեանց մէջ է մերձպալթեան պետութիւններու հետ, ճամբայ բանալու համար պատերազմի ժամանակ դէպի Ռուսիա: Ժամանակ մը իր ուղեղին մէջ ձգած էր Լեհաստանը ու տակաւին յոյսը չէ կորսնցուցած իր ազդեցութեան շրջագծին մէջ պահելու զայն: Իր ազդեցութեան տակ են Աւստրիան եւ Հունգարիան, բարեկամական լեզու կը գործածեն Իտալիա եւ Գերմանիա Եուկոսլաւիայի հասցէին, ցանկալով անոր վրայով կապուիլ իրարու:

Գերմանիա կը բանակցի Զուիցերիոյ հետ երկաթուղային համաձայնութիւն գոյացնելու եւ այդ ճամբան օգտագործելու համար Իտալիոյ հետ կապ ստեղծելու:

Գերմանիա բոլոր միջոցները ձեռք առած է խեղդելու համար Սպանիոյ մէջ կարմիր շարժումը, այս ճակատէն եւս հարուածելով Ռուսաստանը: Ան զօրաւոր թումբ քաշած է համայնավարական քարոզչութեան դէմ: Գերմանեւճափոնական դաշնագրին փաստը ալ աւելի կը պրկէ ճակատը: Հիմակ ու հիմա դիւանագիտական գործօն միջամտութիւններով կը ցանկայ սարսափեցնել Ռուսիան եւ անհաւանական չէ, որ դէպքերը այնպէս դասաւորուին, որ պատերազմը Ռուսիոյ հետ անխուսափելի դառնայ:

Գերմանիա, Ճափոն, Իտալիա զօրաւոր ուժեր են իրենց կամքը պարտադրելու համար Ռուսաստանին եւ կարգ մը պետութեանց:

Ռուսաստանը նախազգալով գալիք վտանգը, փոխեց ամբողջովին իր արտաքին քաղաքականութիւնը, պատմութեան ծոցն անդաւ ամէնօրեայ յոխորտանքը դրամատիրական պետութեանց հասցէին, այսօր պատրաստ է ամէնէն յետադիմական ուժին հետ դաշնակցելու յանուն իր գոյութեան: Վերջին տարիներս Խորհ. Միութիւնը անհաւատալի կերպով սպառազինուեցաւ: Ներկայիս Ռուսիա ունի պատրաստ բանակ 1.300.000 մարդ: Պատերազմի առեն կրնայ մինչեւ 32—35 միլիոն մարդ զէնքի տա՛ տանիլ: Ունի 5000 օդանաւ, 5000 հրասայլ: Այս տարուան զինուորական պիւտճէն 14 միլիառ րուբլի է (շուրջ 42 միլիառ ֆրանք): Այդ ուժերէն մօտ 300 հազար զինուոր կը գտնուին պատրաստ՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ: Այդ ուժի տրամադրութեան տակ է 1000 օդանաւ եւ 1000 հրասայլ: Շինուած են նորագոյն ձեւով ճամբաներ, ճարտարարուեստական արտադրութիւններ: Պատերազմի պարագային այդ բանակը կրնայ կռուիլ առանց կախում ունենալէ նիւթապէս, կեդրոնէն՝ Մոսկուայէն:

Անկախ է բանակը նաեւ ռազմապէս, ան կրնայ երկար ամիսներ կռուիլ առանց օգնութիւն ստանալու կեդրոնէն: Արդիական բոլոր միջոցները ձեռք առած են՝ կասեցնելու թշնամիին արշաւը: Այսպէս է Արեւելեան ճակատին վրայ: Թէ ինչ ուժեր կան գերմանական ճակատին վրայ, երկու կողմէ, դժուար չէ պատկերացնել:

Վտանգ է, որ կը կուտակուի օր մը պայթելու համար եւ իր աւերածութեան մէջ խեղդելու, ոչնչացնելու ամէն ինչ: Արդեօք ասկէ վերջ պիտի դադրին մարդկային կիրքերը, թէ նորագոյն սպառազինութիւններով նոր արհաւիրքներ պիտի թափին մարդկութեան գլխին, դժուար չէ գուշակել նկատի ունենալով մարդը եւ իր պատմութիւնը:

ԵՐ. ՍԻՒՆԻ

ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ
ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Ինչպէս կը հաղորդէ Քրիսչըն Սայընս Մոնիթորի Պերլինի թղթակիցը, գերման քաղաքական շրջանակներու մէջ այս պահուս յամառօրէն կը խօսին այն մասին, որ Իտալիա մասնաւոր կերպով հետաքրքրուած չէ կեդրոնական Եւրոպայով: Եւ իբր ապացոյց առոր՝ Գերմանացիք կը մատնանշեն երկու տարի առաջ Մուսոլինիի ըրած հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

«Իտալիոյ պատմական ձգտումները երկու ուղղութեամբ են՝ դէպի Ասիա եւ Ափրիկէ: Հարաւը եւ արեւելքը երկու տագնապալի նպատակներ են, որոնց վրայ պէտք է կեդրոնանայ Իտալացիներու շահագրգռութիւնն ու վճռականութիւնը: Դէպի հիւսիս եւ արեւմուտք շատ քիչ բան կայ կամ ոչինչ»:

Այս խօսքերը մասնաւոր նշանակութիւն մը կը ստանան, երբ ի նկատի կ'ունենանք, որ անոնց վերյիշումը կ'ըլլայ հիմա այն պահուն, երբ Իտալիոյ արտաքին գործոց նախարար Չիանօ համաձայնութեան կուգայ գերման արտաքին գործոց նախարարի հետ միջազգային հրատապ խնդիրներու եւ ասկէ յետոյ փաշական երկու մեծ պետութեանց ունենալիք ներդ գործակցութեան մասին:

Պէտք չէ մոռնալ, ո գլխաւորապէս կեդրոնական Եւրոպայի մէջ է որ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ շահերը աններդաշնակ եղած են յաճախ: Անկասկած այդ աններդաշնակութիւնը վերացնելու համար էր որ Գերմանիա եւ Իտալիա քանի մը շաբաթ առաջ համաձայնեցան Աւստրիոյ շուրջը, իսկ այժմ ալ իրաւախոհութեամբ մը կուգան բոլոր Դանուբեան երկիրներուն վերաբերմամբ:

Կը թուի թէ Մուսոլինի, եթէ ըրած չէ տակաւին, պիտի ընէ Գերմանիա՝ կարեւոր տնտեսական եւ քաղաքական զիջումներ կեդրոնական Եւրոպայի վերաբերեալ, եթէ Գերմանիա իր կարգին ուժ տայ Իտալիոյ դէպի արեւելք եւ հարաւ ունեցած «պատմական ձգտումներուն»:

Գերմանիա արդէն ճանչցած է Իտալիոյ դէպի հարաւ ըրած շարժման արդիւնքը՝ Եթովպիոյ նուաճումը: Շատ հաւանական է, որ ան տրամադիր է նաեւ քաջալերել Իտալիան արեւելեան ուղղութեամբ:

Ատոր փոխարէն Իտալիա ոչ միայն որոշ զիջումներ կ'ընէ ու պիտի ընէ Գերմանիոյ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ (Չեխօսլովաքիա, Աւստրիա եւն.), այլ եւ Գերմանիոյ հետ միացեալ ճակատ կը կազմէ՝ խաչակրաց արշաւանքի մը ձեռնարկելու համար ընդդէմ համայնավարութեան ընդհանրապէս եւ Խորհ. Միութեան մասնաւորապէս:

Տարակոյս չկայ, որ Իտալիոյ դէպի արեւելք ձգտումին գլխաւոր նպատակակէտներէն մէկն ալ Թուրքիան է:

Մինչեւ 1928 Մուսոլինի մէկէ աւելի անգամներ խօսեցաւ հրապարակային ռազմաշունչ ճառեր, ուր շատ որոշ ակնարկներ կային այն մասին, թէ Իտալիա իր նուաճողական քաղաքականութեան գլխաւոր առարկաներէն մէկը կը նկատէ Թուրքիան: Բայց յանկարծ Մուսոլինի կարծես հրաժարեցաւ իր սպառնալից դիրքէն եւ բարեկամութեան դաշինք մը կնքեց Թուրքիոյ հետ: Թէ ինչո՞ւ այդ ըրաւ, ակներեւ դարձաւ միայն այն ատեն, երբ ան սկսաւ իր Եթովպիական արշաւանքը:

Պարզ է, որ Մուսոլինի շարք մը պատճառներով որոշած էր նախ շարժիլ դէպի հարաւ ու գրաւել Եթովպիան եւ ապա միայն լրջօրէն մտածել ու պատրաստուիլ արեւելք շարժման համար:

Մէկէ աւելի ծանրակշիռ հիմեր կան ենթադրելու, որ փաշական Իտալիա Մուսոլինիի առաջնորդութեամբ հրաժարած չէ Թուրքիան նուաճելու իր սկզբնական ծրագրէն, այլ Եթովպիոյ նուաճումը մարսելէ յետոյ պիտի ձեռնարկէ այդ ծրագրի իրագործման:

Սակայն, այդպիսի բան մը Իտալիա կրնայ ընել Գերմանիոյ հետ համագործակցելով, երբ վերջինս ալ, իր կարգին, ձեռնարկէ իր դէպի արեւելք շարժման եւ Խորհ. Միութեան անդամահատման: Այդ պարագային Գերմանիա հաւանաբար աջակցութիւն տայ Իտալիոյ գրաւելու Թուրքիան, իսկ Իտալիա ալ պիտի օգնէ Գերմանիոյ նուաճելու Խորհ. Միութեան այն մասերը, որոնց վրայ աչք ունի:

Հարկաւ, ոչ Գերմանիա եւ ոչ ալ Իտալիա կրնան իրենց նուաճողական այս ընդարձակ ծրագիրները յաջողութեամբ իրագործել, եթէ ի վիճակի չըլլան նախօրօք ապահովելու Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի չէզոքութիւնը: Ահա թէ ինչու թէ՛ Մուսոլինի եւ թէ Հիթլեր ամէն ջանք կը թափեն, որ պէտքի կարենան տեւական համաձայնութեան մը գալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ:

Երկուքէն մէկը. կամ Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց սեփական ընդարձակ գաղութներու մէկ մասը պիտի զիջին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ՝ անոնց հողային ծարաւը յագեցնելու համար, եւ կամ թոյլ պիտի տան, որ Գերմանիա եւ Իտալիա իրենց զէնքի ուժով նուաճեն արեւելեան երկիրներ ու գոհացում ստանան այդ կերպով:

Սակայն, որովհետեւ ոչ Անգլիա ոչ ալ Ֆրանսա տրամադիր են իրենց կարեւոր գաղութներէն որ եւ է մէկը կամովին զիջելու Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, վաղ թէ ուշ պիտի ստիպուին ազատութիւն տալ փաշական երկու մեծ պետութիւններուն՝ գոհացում ստանալու ի վնաս Խորհ. Միութեան եւ Թուրքիոյ: Իսկ եթէ չուզեն այդ ընել, պիտի մխրճուին եւ իրենց հետ ամբողջ աշխարհը պիտի մխրճեն ահաւոր նոր պատերազմի մը մէջ, որուն առջեւ պիտի նսեմանայ համաշխարհային վերջին պատերազմն անգամ:

Որքան ալ Անգլիա եւ Ֆրանսա հակառակ ըլլան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ նուաճողական նոր պահանջներուն, կը թուի թէ, չպիտի ուզեն կամ չպիտի կրնան տեղի չտալ անոնց առջեւ: Եւ այդ՝ պարզապէս այն պատճառով, որ այդ կերպով միայն պիտի կարենան ապահովել իրենց եւ ամբողջ արեւմտեան Եւրոպայի խաղաղութիւնը, այդ կերպով միայն պիտի կարենան տեւականօրէն յագեցնել փաշական պետութեանց հողային մըտանդաւոր ծարաւը եւ այդ կերպով միայն պիտի կարենան կզզիացնել ապագայ անխուսափելի պատերազմը որոշ, իրենցմէ հեռու տարածութեան մը վրայ եւ առաջքն առնել ընդհանուր պատերազմին:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—•—

Սիրելի Արազ.— Օ՜ն, ուղղակի նիւթին: Իր մասնիկով վերջաւորուած բառերուն թիւը շատ չէ.— Խնդիր, գէր, գլիր, ծիր, ծարիր, անյարիր (անկապակից), մոխիր (թեթեւ մուխէն)— Ունք, անք, անի, յոգնակի մասնիկներ— իրաւունք, զզուանք (բայց պէտք է գիտել, թէ այս մասնիկով շինուած են այնպիսի բառեր՝ որոնք ընդհանրապէս եր կամ ներ սովորական մասնիկներով կրնան կրկին յոգնակի դառնալ նոր գրականին մէջ— իրաւունքներ, զզուանքներ: Անի մասնիկով — աւագանի, նամականի, վաղականի (հիմա չի գործածուիր): Խնդիրը այն է որ անիով շինուած բառերուն յոգնակի իմաստով ըլլալը ճանչնաք, ի հարկին, զոր օր. ազատանի (ազատներ): Անշուշտ չէք շփոթեր միւս անիին հետ, որ ածական կը շինէ — գեղանի, անիին պէս — տխրունի, գեղունի, արքունի (արմատը «արք», արքայ), մանկունի:— Շատ չէ նաեւ թիւը ուր վերջացողներուն — ապուր, մսուր, մրուր, տխուր, թաքթաքուր, մուր: Ասոնցմէ ոմանք բայերու պարզ արմատներ են — տխրիլ (տխուր), մուր (մրել), պուր (պրծիլ, մազապուր(ծ): —Դիտելի է, չէ՞ ժամ (ժում) բառը, որմէ, ամ, ժամանակ, ժ գիրը ի հարկէ դեր կը կատարէ այդ բառերուն մէջ: Այսչափ միայն: Ոչ վերանանք, ոչ նրբանանք:

** Կրկնութիւն մը «յաւելեալ եւ ճոխացեալ».— ակ մասնիկը կը գործածուի շատ մը բառերու հետ, որոնք պզտիկ (ճակ, ծովակ եւն.) չեն ցուցներ: Այսպէս ծորակ, զանակ (ծոր, զան արմատներէն), ծանակ, ըմպակ, ըմպանակ, քանակ, որակ, դարակ, ապարակ, նուիրակ, ընակ, բանակ: Ասոր մօտ է եակ — մանեակ, եւ թուական ածականներուն կցուած եակը — վեցհազարեակ, քառեակ, յիսնեակ եւն.: Հարցում մը — եօթանասնեա՞կ թէ եօթանասունեակ: Պատասխան.— Ի հարկէ՝ եօթանասնեակ, քանի որ գիտենք թէ ու երկբարբառը կը կորսուի բարդութեան կամ ածանցումի միջոցին, եւ կամ չգրուած ըը կը փոխուի: Հարցում մը. — Ի՞նչ կրնայ նշանակել մաչկեակ բառը, քանի որ մաչկ կը նշանակէ մորթ կամ կեղեւ: Պատասխան.— Մաչկեակ կը նշանակէ մորթէ վերարկու: Եակ մասնիկը ահա այսպիսի ձեւափոխութիւն մը տուած է մաչկին: Հարցում մը.— Այս հիմին վրայ, կրնա՞ք հաւաքական լուծում մը տալ դարակ բառին: Պատասխան.— կարծեմ: Դար արմատն է դարիլ, դարել բային, որ կը նշանակէ կենալ, դրուիլ (թանձր գիրերը գործածելով - Թառիլ): Հետեւաբար բան մը դրուելու պահուելու տեղը կոչուեր է դարակ: Ասիկա ըստ իտալական առածին, լաւ գիւտ է, եթէ իրաւ ալ չէ ...

Նոյն ակէն շինուած են — առակ, նշաւակ, ճաչակ, ճանակ (մատնիին քարին տեղը), բաժակ (բաժինը պարունակող գաւաթ), պատրուակ (պատրելու, խաբելու միջոց), շրջանակ, ժամանակ, աւանակ (հաւանող հեզ կենդանին), ճօճանակ, խելապատակ, մաճառակ (թարմ պանիր), խեչակ (նեցուկ), օրինակ: — Օրինակները բազմացուցինք, լեզուական մարզանքի տեսակէտով: Ինչ որ է գրօսախաղը մարմինին համար, այս մարզանքն ալ նոյն է միտքին համար:

*** Տարրը տեսանք ձեւով մը «տարր» եղած (կարծրատորը): Կարծեմ, գիտէք արդէն թէ տառ է տարրը.— լեզուին տարրը, տարրականը կը կոչուի տառ, տառական:— Հարցում մը.— Ինչո՞ւ ծանօթ հոլովին «տրական» ըսուած է: Պատասխան.— Որովհետեւ այդ հոլովը գլխաւորաբար կը գործածուի տալու, յանձնելու, շնորհելու ձեւով: Եթէ կ'ուզէք, ուշադիր եղէք ամէն ատեն որ տրականի հանդիպիք: Ֆրանսերէնն ալ (datif) նոյն «տրուիլ» բայէն շինուած է, ըստ լատինականին: Օրինակ — «Տէր, տուր մեզի այս դժուարութիւններուն յաղթելու»: Այս նախադասութեան մէջ երկու տրական հոլով կայ — մեզի, եւ դժուարութիւններուն: Առաջինը դիւրին է ըմբռնել մեր վերը բացատրած ձեւով.— Տուր մեզի: Երկրորդը կը վերաբերի յաղթելուն: Որո՞նց յաղթելու դժուարութիւններուն: Երեւութապէս, տալու, յանձնելու, շնորհելու խնդիր չկայ: Բայց արմատապէս կայ, յաղթութիւն տալ, յաղթութիւն տանիլ դժուարութիւններուն դէմ, եւ....: Արդէն ամէն լեզուի մէջ բառերու, բայերու եղանակաւորումները կը վխտան: — Կը խորհիմ թէ կը սպասէք որ «սեռական» հոլովին ալ անդրադառնամ նորէն: Ոչ սակայն այսօր, Այլով իւիք պատճառաւ, այսինքն՝ ուրիշ պատճառով մը: Ասիկա նախադասութիւն մըն է, այսինքն՝ լման խօսք մը: Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ, քանի որ բայ չկայ: Պատասխան.— Վերի նախադասութեան մէջ (... «սեռական հոլովին անդրադառնամ») գտնուած «անդրադառնամ» բայը այլով իւիք պատճառաւին ալ կը վերաբերի, այսինքն՝ պիտի անդրադառնամ»: Ուստի լռելեայն այս բայը գտանք, որուն ենթական կամ տէրը «ես» եմ: Գանք միւս բառերուն, այսինքն՝ նախադասութիւնը բաղկացնող միւս բառերուն: Անոնցմէ ի հարկէ նախ կ'առնենք գոյականը (պատճառ, պատճառութիւն), հոլովուած գործիական (աւը միշտ եղակի գործիական է, յոգնակի գործիականի համար ալ աւք, որ կը կարդացուի օք — պատճառօք, աչօք, դիմօք, երեսօք, կամօք, մտօք — դիւրին է տալ, չէ՞): Անդին կը մնան այլով եւ իւիք: «Այլ» կը նշանակէ ուրիշ, հետեւաբար ածական, որ իր գոյականին (պատճառ) հոլովը առնելով՝ ինք ալ գործիական եղած է, բայց նոր լեզուին մէջ կը մնայ «ուրիշ», գրաբար ձեւով ինչ ալ ըլլայ: Ուստի՝ ուրիշ պատճառութեամբ: Մնաց իւիքը, որ իրաւ ... հըլլալոց ձեւ մըն է (ներեցէք, սիրելի Արազ, դուք խիստ բառերէն չէք ախորժիր): «Իւիք» կը նշանակէ «մը» (անորոշ), ինք ալ գործիական հոլովուած է իբրեւ ածական: «Ինչ» է ուղղականը եւ եղեր է, դառնալով դառնալով, իւիք: (Իրաւ, յոգնեցաք այսօր, ես ալ, գրաշարն ալ: — Շատ չէ պատահիր: Խմբագիրը չի ձգեր:

ՏԱՐԱԶ

ԾԻԾԱՂ

Մեծ բանաստեղծ Միլտոն, որ կոյր էր, ամուսնացաւ գեղեցիկ կնոջ մը հետ, որ անտանելի բնաւորութիւն մը ունէր:

Օր մը բարեկամներէն մին կ'ըսէ Միլտոնի.

— Շատ գեղեցիկ կին մը ունիք, վարդի կը նմանի:

— Այո, թէեւ գոյնը ինծ անկարելի է որոշել, բայց փուշերէն կը հասկընամ որ վարդ մըն է:

×

— Ի՞նչ ունիս, ինչո՞ւ տղու պէս կուլաս:

— Կինս մեռաւ:

— Բայց կը ծեծէիր խեղճը:

— Ճիշդ ատոր համար կուլամ, ծեծելիք մարդ չմնաց:

ՆԻՒԹԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՆԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ)

—— . —— -

Վտանգը կը հալածէ մեզ ու մենք կը փախչինք:

Թիֆլիսի գունդերէն մէկուն առջեւ մեզ ձերբակալեցին իբրեւ բոլշեւիկ ու առաջնորդեցին ասօպի ատրիադ (յատուկ զօրամաս): Սուինաւոր պահակախումբով մը մեզ (3 հոգի) կ'անցընեն Գալավինսկի չքեղ պողոտայէն վրացի անցորդներու արհամարհոտ եւ տխեղծ հայեացքներուն տակ ...

Ներս կը խոթեն մեզ, մեծ սրահ մը, ուր ասեղ ձգելու տեղ չկայ: Հայ են բոլորը, գիւղացի, արհեստաւոր, ուսուցիչ, փաստաբան, բոլորն ալ բանտարկուած առանց հիմնական մեղադրանքի: Գիշերը շատերը հարցաքննեցան՝ ինչպէս եւ մենք: Ցարմար դատեցինք անկեղծօրէն խոստովանիլ վրացի հրամանատարին մեր ինքնութիւնը ու խնդրեցինք դուրսէն տեղեկութիւն առնել մեր մասին:

Անօգուտ:

Գիշերը մօտ 1500 բանտարկեալներս սուինաւոր զինուորներու խիստ հսկողութեան տակ, անօթի ու ծարաւ վակոնները լեցուցին ու քշեցին դէպի Քութայիս:

Կ'անցնինք Քութայիսի փողոցներով, ծաղր ու ծանակի ենթարկուելով Վրացիներէն: Բանտին առջեւն ենք, խոշոր դուռները գազանի երախի պէս կը բացուին, մեզ ներս կ'առնեն ու կը գոցուին ...

Ալ բանտարկեալ՝ Վրացիներու մօտ: Չար բախտին մէկ խաղը: Ամէն սրահի մէջ մօտ 200 հոգի կ'ապրինք: Օրական երկու անգամ միայն քանի մը վայրկեանով արտօնուած է բակը ելլել, ապա ներս կը մտնենք եւ երկաթեայ կղպանքները կը զրնկան: Աղտի ու ոջիլի մէջ կորսուած ենք, անտանելի դարչահոտութիւն մը կը տիրէ մանաւանդ գիշերները: Անունդ չըկայ, կը հալինք ու կը մաշինք հոգեպէս ու ֆիզիքապէս, ո՞ւրկէ պիտի ծագի լոյսը ...

Թիֆլիսը գրուած է, կարմիր հեծելազօրքը կը մօտենայ Քութայիսին: Օր մը կայարանին շուրջ, կատաղի կռիւ մը սկսաւ վրացական զրահապատին եւ կարմիրներուն միջեւ: Զրահապատը փախաւ դէպի Պաթում, ու կարմիր ձիաւորները մտան Քութայիս: Խորտակուած էին բանտին դուռները եւ մենք ազատ էինք:

Ո՞ւր երթալ հիմա եւ ի՞նչ ընել, չէինք կրնար եւ դառնալ դէպի Վրաստան, ոչ ալ Հայաստան: Բոլշեւիկեան առաջին էշելոնը կը մեկնի Պաթում: Իբրեւ Պոլսեցի տարագիրներ՝ կը յաջողինք բարձրանալ բեռնատար վակոնի մը վրայ ու տեղաւորուիլ դաշտային խոհանոցներուն տակ: Շոգեկառքը յաջորդ առաւօտեան կանգ կ'առնէ Պաթումի կայարանը ուր կը ծածանէր Թրքական դրօշակը: Ցետ բանակցութեան, կարմիր զօրամասը Պաթում կը մտնէ ու քէմալական զօրամասերը կը քաշուին, թէեւ երեկոյեան շրջակայ լեռներուն վրայ, բուռն ընդհարումներ եղան կարմիրներու եւ Թաթարներու միջեւ:

Թնդանօթի վերջին որոտները կը լսէինք կովկասեան ճակատին վրայ ...

×

Եթէ ընթերցողը կը յիշէ, Հայկ. 8րդ հետեւակ գունդի վերջին զինուորը թողուցինք Էջմիածնի ճամբուն վրայ: Այստեղ ալ, թող թոյլ տրուի մեզի ընդհատել եւ հրամանատարին պատմութիւնը:

Ինծի կը թուի թէ Յ. Սահակեանի հետ երկուքովս, մենք կրցանք մօտաւորապէս լրացնել մեր գունդին պատմութիւնը: Ցանկալի էր որ բոլոր վերապրող սպաներն ու զինուորականները ճիգ ընէին տալու՝ ամէն մէկը իր գունդի կռիւները: Այսպէսով միայն մեզի պիտի յաջողուէր ունենալ Հայաստանի հանրապետական երիտասարդ բանակին ամբողջական պատմութիւնը:

Մեզի պիտի յաջողուէր, նոյնպէս, պատկերացնել այն գերագոյն զոհողութիւնը, զոր հրապարակ բերաւ հայ զինուորական դասը կարճ ժամանակուան ընթացքին:

Վերյիշենք միայն որ մեր գունդի մէջ — առանց հաշուելու պարզ զինուորներու բազմաթիւ զոհերը, — կորսնցուցինք 2 գումարտակի հրամանատար, երկու վաշտի հրամանատար, եւ 5 սպայ եւ կրտսեր սպաներ: Կարծեմ թէ ազատութեան խորանին առջեւ կատարուած այս ողջակիզումը լաւագոյն չափանիշը կը կազմէ 8րդ գունդի ծառայութեան եւ վեհոգի անձնուիրութեան:

Այս հեռաւոր ու տխուր հորիզոններէն, մենք կը խոնարհինք այդ հերոսներու եւ բոլոր ռազմիկներու անշուք հողակոյտերուն առջեւ եւ իրենց ըսքանչելի պատմութիւնը կ'աւանդենք մեր նոր սերունդին ...

Տասնըվեց երկար եւ մութ տարիներ անցան այդ խոլական պայքարէն, բայց մենք դեռ այդ սրբազան մարտնչումի զանազան դրուագներով կը խանդավառուինք ու կ'ապրինք:

Ճիշդ է, երկար տարիներու տարագիր կեանքի ծանր բեռը կապարի նըման կքած է մեր ուսերուն, սակայն չէ կրցած խորտակել մեր հոգիները:

Իսկ հիմա, աշխարհ ամբողջ կայծ ու վառօդ կը բուրէ ... Հեռուէն լսելի է փոթորիկին ձայնը ... Մեծ հաշուեյարդարներ պիտի կատարուին: Արթուն պէտք է մնալ եւ պատրաստ, քանզի հայ ժողովուրդն ալ իրեն հաշիւ ունի մաքրելիք ...:

ԳՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Սթալին

— • —

Տէյլի Թելեկրաֆի Մոսկուայի թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ խորհրդային Սահմանադիր ժողովին բացումը, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 25ին.

Համագումարը տեղի կ'ունենայ Կրեմլի հին դահլիճին մէջ, մասնակցութեամբ 2000 պատգամաւորներու, որոնց մէջ Խազախներ՝ հագած դարձեալ իրենց վաղեմի գեղեցիկ համազգեստները, Եաքութներ, Էսքիմոներ, Քալմուք Թաթարներ խայտաճամուկ հագուստներով, Թիպէթէ Ուզպէքներ եւ Թիւրքմէններ, Կարմիր բանակի զօրավարներ եւ նախկին կէփէուի բարձրաստիճան սպաներ՝ սիրուն համազգեստներով: Սրահին ամբողջ առջեւի կարգը յատկացուած էր անուանի օտար համայնավար հիւրերու:

Բոլորը անհամբեր կը սպասէին Սթալինի ճառին: Սթալինի սրահ մտած, նախագահութեան անդամ ընտրուած եւ խօսելու հրաւիրուած ժամանակ պատգամաւորներու ծափահարութիւնը տեւեց ընդամէնը 13 վայրկեան եւ 24 երկվայրկեան: Երկուքուկէս ժամ խօսելէ վերջ, երբ ճառը վերջացուց, ծափահարութիւնը աւելի կարճ տեւեց:

Սթալին հռետոր չէ եւ սովետական տարօրինակ հակապատկեր մը կը կազմէ իր ուժին, կեդրոնացեալ անհատականութեան հետ: Խօսած ատեն շարունակ հանքային ջուր կը խմէ եւ իր ճառի մեծագոյն մասը կարդաց ցած եւ խուլ ձայնով մը: Շատ հանդարտ կը կարդար, յաճախ աջին անդին դարձնելով գլուխը եւ նախադասութիւնները կը լմնցնէր խոյանքով մը: Իր վրացական շեշտը շատ որոշ էր, նոյն իսկ օտար ականջներու համար:

Հագուած էր մինչեւ վիզը կոճկուած գորշ թիկնոց մը եւ երկար մոյկեր. Նաւազի մը քալուածքով վար իջաւ նախագահութեան յատկացուած տեղէն, երթալու համար դէպի գրասեղանի նմանող բեմը: Հակառակ անոր որ ձայնը տարօրինակ կերպով խուլ էր եւ մազերն ալ ճերմկած — սկսեր է ներկել զանոնք — Սթալին կը թուէր քաջառողջ, հակառակ կարգ մը գերման թերթերուն՝ որոնք մահամերձ կը ներկայացնէին զայն: Խօսած ատեն հարց ու պատասխանի նախնական բայց յատուկ մեթոտին կը հետեւի, հասկնալի ըլլալու համար իր ունկնդիրներուն, շարունակ կրկնելով իր գլխաւոր կէտերը աստուածաբանի մը պէս — մատնելով այսպէս ժամանակին իր ժառանգաւորաց վարժարանի աշակերտ ըլլալը:

Շատ քիչ շարժում կ'ընէ, աջ ձեռքը շարունակ իր գորշ թիկնոցին երկրորդ եւ երրորդ կոճակներուն մէջտեղ պահելով — Նափոլէոնէն մնացած հին սովորութիւն մը: Երբեմն աջ ձեռքով կարճ շարժում մը կ'ընէ, ցուցամատը հրամայական ձեւով կը բարձրացնէ, երբեմն ալ երկու ձեռքերը միատեղ կը բարձրացնէ քարոզ խօսող կրօնականի մը պէս, յետոյ կը սեղմէ զանոնք:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— • —

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին ձմեռնամուտի առթիւ կազմակերպած խնջոյքը տեղի ունեցաւ իր Սիամանթօ ակումբին մէջ:

Ի ներկայութեան ընկ. Ծ. Միսաքեանի, սրահը լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ, թէեւ մեր բարեկամ Զ. Ռ. Մ. մարզականին Ա. եւ Բ. խումբերը կը բացակայէին, բայց դարձեալ շատերը մնացին ոտքի վրայ: Զոմի մարզականը, իր կամքէն անկախ, ստիպուած էր յարգել մրցումի ժամադրութիւն մը Ֆրանս. խումբերուն հետ: Սակայն մեր աշտառտենչ մարզիկները յաղթականօրէն խաղը վերջացնելէ ետք, ժամը 5ին եկան լսելու ընկ. Միսաքեանը:

Գեղարուեստական բաժնին փայլ տուին ընկ. Գէորգ Քասեան եւ Օր. Ալիս Քաթչիկեան, ընկերը ջութակով օրիորդը դաշնակով: Կոմիտէի ներկայացուցիչին հրաւէրով, յոտնկայս երգուեցաւ «Մշակ բանուոր»ը, ընկերակցութեամբ նուագին: Յանուն կարգադիր յանձնախումբին խօսեցաւ ընկ. Եղուարդ Քասեան: Եղան արտասանութիւններ եւն., որմէ յետոյ բուռն ծափերու տակ հրաւիրուեցաւ խօսելու ընկ. Միսաքեան: Ոտքի է ընկ. Շաւարշը, քանի մը վայրկեան առաջ սրահը որ կը թնդար ծափերուն աղմուկէն, այժմ խոր լռութիւն կը տիրէ, ոչ մէկ շշուկ, բոլորը ականջ կտրած կը հետեւէին ընկերոջ խօսքերուն: Ընկերը խօսեցաւ մօտաւորապէս 40 վայրկեան, օրուան քաղաքական, ազգային թէ միջազգային հարցերու մասին: Երբ ընկերը նկատեց ունկնդիրներուն յուզուած, երբեմն զայրացկոտ դէմքերուն արտայայտութիւնը, աւելցուց թէ տեղին չէ խնջոյքի եւ ուրախութեան հաւաքոյթի մը մէջ խօսիլ այս կարգի հարցերու մասին, սակայն հանդիսականներու փափաքին վրայ շարունակեց նոյն ուղղութեամբ:

Սկսաւ բուն խնջոյքը, սեղանապետութեամբ ընկ. Յ. Տ. Սարգիսեանի: Սեղանները լեցուն էին առատ ուտելիքով եւ խմիչքով, երիտասարդութիւնը կը թնդացնէր սրահը յեղ. երգերով, ընկերակցութեամբ դաշնակին եւ ջութակին: Յուզիչ արտասանութիւն մը ըրաւ Վալանսի սիրուած դերասաններէն Սարգիս Քէփէնէկեանը, արտասանեց Մկրտիչ Դուրեան, մեներգեց ընկ. Սարոյեան, որմէ յետոյ եղան նուիրատուութիւններ եւ քանի մը վայրկեանէն գոյացաւ 300 Ֆր.ի նպաստ մը Սիամանթօ ակումբին: Ուրախութիւնները շարունակուեցան մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը:

Խնջոյքը փակուելէ առաջ, տեսնելով հանդիսականներու փափաքը դարձեալ լսելու ընկ. Միսաքեանը, յայտարարուեցաւ որ երկուշաբթի գիշեր տեղի կ'ունենայ դասախօսական ընկերահամակրական ժողով: Յաջորդ օրն իսկ հաւաքուեցանք Սիամանթօ ակումբը: Սրահը դարձեալ նեղ կու գար: Նիւթն էր «Խանջեանի սպանութիւնը եւ վրացական նենգ խաղերը»: Ընկերը խօսեցաւ մէկ ժամէ աւելի: Դասախօսութենէն վերջ եղան զանազան հարցումներ, որոնց ընկերը պատասխանեց եւ ժողովը փակուեցաւ ժամը 11.30ին: Վալանսի մէջ ունեցանք ընկերական հանդիպում մը եւս, յետոյ Ռոմանի խումբին հետ, այս հանդիպումներուն ներկայ եղաւ ընկ. Միսաքեանը: Ընկերը մինչեւ իր մեկնումի վայրկեանը շրջապատուած էր ընկերներով եւ համակիրներով:

Սուրիանդակ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՅԱՆՈՒՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

ԱՆԿԻԷՆ.— Կիրակի, նոյ. 22ին, կէսօրէն յետոյ Քաղաքապետ. Լաքի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկիէնի մասնաճիւղին սարքած թէյասեղանը, ուր հրաւիրուած էր բժշկա-առողջապահական դասախօսութիւն մը ընելու Տոքթ. Ծ. Այվազեանը (Ծ. Նարդունի):

Սրահը լեցուած էր, ինչպէս միշտ, անդամներու եւ համակիրներու հոծ բազմութեամբ մը:

Վարչութեան անդամներէն Տիկ. Ս. Պալիկեան կարդաց վարչութեան բացման խօսքը եւ իր գործունէութեան համառօտ տեղեկագիրը: Կարօտեալներու օժանդակութեան գործը կը շարունակուի յարատեւօրէն, բայց մասնաճիւղին ուշադրութեան գլխաւոր առարկան է նոր սերունդը հայ պահելու դերազանցօրէն անհրաժեշտ պարագան:

Երրորդ տարին է, որ Անկիէնը հիմը դրած է Սանուհիներու «Արաքս» Միութեան, եւ անձնուիրաբար ու գուրգուրանքով կը շարունակէ պահել պահպանել զայն:

Հայ կնոջ զարգացման եւ մտքի մակարդակի բարձրացման պահանջը կենսական հարց մըն է, որովհետեւ «սերունդը Հայ պահելու գործին մէջ ամէն բանէ առաջ նախ պէտք է ծնողքները պատրաստել, որպէսզի գիտակից ըլլան իրենց այդ մեծ պարտականութեան»:

Բայց սերունդները չեն պահպանուիր առանց առողջութեան եւ «առողջ միտք յառողջ մարմնի» ճշմարտութիւնը գնահատելով է որ Անկիէնի մասնաճիւղը պարբերաբար կը կազմակերպէ բժշկական-առողջապահական դասախօսութիւններ: Միեւնոյն մտահոգութեամբ է նաեւ որ Շրջանային Վարչութիւնը երկու ամառ է օդափոխութեան կայաններ կը կազմակերպէ կարօտ մանուկներու համար, Նիսի գեղեցիկ ափերուն վրայ, ուր արեւադալուկ փոքրիկներու 35 հոգինոց խումբեր — այս տարի երկու խումբեր — մէկ ամիս կենսատու արեւ ու լոյս կը ծծեն, առատ ու մաքուր սնունդ կը ստանան, եւ մէկ մէկ ամիս հայ խօսքը, հայ երգը, հայ ծիծաղը կը թրթռացնեն իրենց կենսուրախ շրթունքներուն վրայ եւ իրենց շուրջը, վայելելով հայ մայրական սէր ու գուրգուրանք:

Ի զուր չէ որ այդ խումբերէն մէկուն հետ Նիս գտնուած հսկիչ ուսուցչուհիներէն մին կը գրէր մեզ խանդավառօրէն. «Թող ամէն խաչուհի ուրախ եւ հպարտ ըլլայ որ իր տուած փոքրիկ անդամավճարներով ինչ հրաշքներ կը գործուին, կեանքեր կը փրկուին, Հայեր կը փրկուին: Պէտք է աչքով տեսնել տղոց խայտանքն արեւուն եւ ծովուն մէջ, անոնց ուրախ կանչերն ու ծիծաղները»:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան դասախօսին: Տոքթ. Այվազեան վերլուծելէ յետոյ առողջութեան կարեւորութիւնը, մանաւանդ նորահաս սերունդին մէջ, եւ բոլորովին վնասակար համարելով վատառողջ եւ հիւանդ սերունդներու գոյութիւնը ալ-պաշտպանման տեսակէտով՝ գնահատեց Կ. Խաչի բժշկական դասախօսութիւններու ձեռնարկը եւ պատկերալից ու դիւրամատչելի ոճով սկսաւ իր դասախօսութիւնը, նիւթ ունենալով «Մարսողական մարզանքը»:

Մէկ ժամէն աւելի տեւող այս խիստ շահեկան եւ օգտակար դասախօսութենէն յետոյ ոգեւորութիւնը սկսաւ թէյասեղանին շուրջ: Պ. Ս. Տէր Թովմասեան շնորհաւորեց դասախօսը իր ժողովրդական արտայայտութիւններուն համար եւ խօսքը տուաւ Պ. Ա. Գիւլխանդանեանի եւ յետոյ Պ. Գ. Բալյեանի, որոնք գեղեցիկ ու կուռ խօսքերով շեշտեցին նման հաւաքոյթներու արժէքը մանաւանդ հայ նոր սերունդը առողջ եւ առոյգ պահելու անհրաժեշտութեան հետ՝ զանոնք հոգիով եւ մտքով Հայ մեծցնելու, հայ դաստիարակելու պահանջը:

Հանդէսին նախագահը խնդրեց Տիկ. Հ. Բաբերդեանէն որ իր տպաւորութիւնները պատմէ մեր մանուկներու օդափոխութեան կայանին մասին: Ազնիւ տիկինը շատ հաճելի կերպով եւ մանրամասն պատկերացուց փոքրերու ամէնօրեայ կեանքը, իրենց զարթումէն մինչեւ անոնց պառկիլը, անոնց ուրախ կեանքին բոլոր դրուագները հարազատօրէն, մանաւանդ անոնց անհուն խանդավառութիւնը, որով 8—10 օրուան մէջ եօթէ աւելի հայերէն երգեր անսխալ սորվեր էին, օտարներու հիացումին արժանանալով:

Սանուհիներէն Օր. Այտա Զահրէճեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիս»ը սքանչելի բանաստեղծութիւնը:

Պ. Վահէ Մանուկեան եւ Պ. Պետիկեան խիստ հաճելի եւ հայրենաշունչ երգերով զուարթ ոգեւորութեամբ համակեցին ներկաները:

Երեք չորս ժամ հայ աշխարհն ապրած ըլլալու երջանիկ պատրանքին եւ տպաւորութեան ներքեւ վերջացաւ այս հայ օրը: Բոլորը ակամայ բաժնուեցան այդ մտերիմ մթնոլորտէն, բոլորն ալ փափաք յայտնելով մասնաճիւղին որ յաճախակի ըլլան այս քաջալերիչ եւ կազդուրիչ հաւաքոյթները:

Սաթենիկ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Հ. Ե. Ակումբը այս տարի կը թեւակոխէ իր գոյութեան Ե. տարին:

Նախագահին Պ. Հ. Դերձակեանի մեկնումին պատճառով նախկին վարչութիւնը հարկադրուեցաւ ժամանակէն առաջ ընդհ. ժողով գումարել՝ նոր վարչութիւն ընտրելու համար:

Ժողովը տեղի ունեցաւ հոկտ. 15ին Սոսիէթէ Սավանթի մէջ եւ ընտրեց նոր վարչութիւնը: Նախագահ՝ Ս. Աֆանասեան, փոխ-նախագահ՝ Օր. Հերմինէ Տէր Բարսեղեան, քարտուղար՝ Օր. Հրանոյշ Գազազեան, գանձապահ՝ Մ. Խաչատուրեան, խորհրդական՝ Ս. Մանուկեան:

Միութեան գործունէութիւնը, ինչպէս եւ նախորդ տարիներու մէջ, պիտի ձգտի մեր երիտասարդութեան ծանօթացնել հայ մշակոյթը եւ ազգային կեանքը: Ուստի ձեռնարկած ենք դասախօսութեանց, որոնց համար հրաւիրուած են առաջնակարգ մտաւորականներ,— Պ. Պ. Խնդկարեան, Զօպանեան, Հ. Սահակ եւ ուրիշներ:

Վարչութիւնս յոյս ունի որ իր ձեռնարկը ջերմ արձագանգ կը գտնէ Հայ երիտասարդութեան լայն շրջանակներուն մէջ, որոնք աւելի մեծ թիւով կը փութան իրենց մասնակցութիւնը բերել Միութեանս, որպէսզի կարելիութիւն ստեղծուի ընդարձակելու մեր գործունէութիւնը՝ կազմակերպելով հանդէսներ, նուագի երեկոներ, ինչպէս եւ պարբերական դասախօսութիւններ հրաւիրելով նոր ուժեր եւ ճոխացնելով գրադարանը:

Միութեանս ծրագրին մէջ կը մտնէ գրական հանդէսի մը հրատարակութիւնը, որուն պիտի մասնակցին միայն մեր անդամ-անդամուհիները:

Դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան Ecole des Langues Orientales, 2, Rue de Lille: Այստեղ պարտք կը համարինք հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել դպրոցի տեսուչ Պ. Փօլ Պուայէին, որ սիրայօժար դպրոցի շէնքը տրամադրեց մեզի: Շնորհակալութիւն նաեւ մեր դասախօսներուն, Փարիզի հայ մամուլին, որ բարեացակամօրէն կը տրամադրէ իր էջերը մեզի:

Յ. Գ.— Միութեան հասցէն է.— Mlle H. Kazazian, 6 Rue St. Sulpice, Paris (6):

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

— • —

Անորոշութեան այս ծանր օրերուն, երբ յուսահատութիւնը վարակիչ հիւանդութեան մը պէս յամրաբար կը տիրապետէ տկար հոգիներու վրայ, եթէ ոչ յուսադրիչ գէթ մխիթարական է դիտել, որ դեռ կը գտնուին աշխատանքի եւ զոհաբերութեան սիրով տոգորուն երիտասարդներ, որոնց զգացումներն ու հոգին անաղարտ կը մնան: Անոնք միշտ լաւագոյն տրամադրութեամբ եւ պատրաստակամութիւնով, շարժում մը կ'ուզեն ստեղծել, բան մը ընել, որ նպաստէ մեր երիտասարդութեան կամքի եւ նկարագրի ուժեղացման, անոր յառաջդիմութեան, մինչեւ որ անցնին այս փոխանցման դժուարին տարիները:

Այո, դեռ ունինք երիտասարդներու ստուար բազմութիւն մը աշխարհի չորս ծագը ցրուած, որ լաւագոյն յոյսեր ու տենչեր կը սնուցանէ, զօրաւոր հաւատքը ունի մեր ժողովուրդին վիճակուելիք բարօրութեան եւ անոր բախտաւոր ապագային: Ահա այս հաւատաւոր երիտասարդներէն խումբ մըն էր, որ վերջերս Մարսիլիոյ մէջ կազմակերպեց Ժողովրդական Լսարանը:

Չորս-հինգ տարիէ ի վեր արդէն կը շարունակուի կանոնաւորաբար: Ամէն կիրակի առաւօտ ժամը 10—12 խնամեալ գեղարուեստական բաժնի մը հետ կը տրուի ամբողջ շաբթուան ընթացքին տեղի ունեցած քաղաքական եւ ազգային կարեւոր դէպքերու շուրջ տեղեկութիւններ, ինչպէս նաեւ յատուկ դասախօսութիւններ զանազան նիւթերու շուրջ:

Ժողովրդական լսարանի յանձնախումբը ընտրեալ նիւթերու ցանկի մը վրայ, այսուհետեւ ամէն հինգ. երեկոյ պիտի յատկացնէ վիճաբանական հաւաքոյթներու այժմէական եւ հետաքրքիր նիւթերու շուրջ, գրական ժիւրիի մը հսկողութեան ներքեւ:

Շահրիկեան սրահին հոգատար մարմինը սիրով տրամադրած է սրահը յանձնախումբին բոլոր հաւաքոյթներուն:

Ահաւասիկ գեղեցիկ առիթ մը, Մարսիլիոյ հայ գրասէր հասարակութեան՝ օգտուելու տրուած այս պատեհութենէն: Յանձնախումբը ամէն օր գնահատութեան եւ քաջալերանքի խօսքեր կը լսէ ասոնցմէ, որոնք առիթը ունեցան արդէն հետեւելու այս հաւաքոյթներուն:

Աշխատեցէք սիրելի տղաք, Մարսիլիոյ հայ գիտակից ու հաւատաւոր հասարակութիւնը պիտի գիտնայ գնահատել ձեր զոհաբերութիւնները:

Ձեր մաքուր հոգիներն ու անկեղծ հաւատքը կը բաւեն յաջողութեամբ պսակելու ձեր ձեռնարկը:

Որ եւ է ճիգ եւ աշխատութիւն անհետեւանք ու անպտուղ չի մնար կեանքի մէջ:

Լ. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. Օրը

— • —

ԿՐԸՆՈՊԼ, 27 նոյ. (Յապաղ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ այստեղ ալ: Կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր: Հանդէսը բացուեցաւ Օր. Սալուստեանի երգով: Երգեցին նաեւ Օր. Թիֆէնկճեան եւ փոքրիկն Ալաւեան:

Յետոյ խօսեցաւ ընկ. Ծ. Միսաքեան, օրուան հարցերուն մասին, եւ իր նիւթը բաժնեց երեք մասի, նախ ակնարկ մը նետեց միջազգային քաղաքական կացութեան վրայ, յետոյ ներկայացուց մեր ազգային կեանքը եւ ի վերջոյ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պահանջները:

Մէկ ժամ տեւող այս ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ: Յետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Ե. Տէր Կոմսեան: Անակնկալներու, բաժակաճառերու եւ երգերու տարափ մը սկսաւ, որ տեւեց մինչեւ ժամը 9: Այնուհետեւ ժողովուրդը բաժնուեցաւ շատ գոհ տպաւորութեան տակ:

Նետ

ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԿԵԱՆՔԸ

— • —

ԼԸ ՄԻԼ.— Էքսի շրջաններուն մէջ այս գաղութը երկար տարիներու կեանք ունի: Խաղաղ եւ գիւղական հաճելի միջավայր մըն է, ուր կ'ապրին մեր հայրենակիցները եւ կը զբաղին հողի գործով: Կղմինտրի գործարանի մէջ ալ աշխատողներ կան, որոնք ազդուած էին սակէ առաջ գործադրկութեան տագնապէն, սակայն այսօր կ'աշխատին բոլորն ալ:

Իբրեւ կազմակերպութիւն կայ Զարասնճագցիներու Վերաշ. Միութիւնը, որ նոր կազմուած է: Կեդրոնի հրահանգով կ'երթամ անոնց կազմակերպական գործերուն եւ զանազան խնդիրներու մասին կարգադրութիւն ընելու: Ժամանակին կը ներկայանամ Հայրենակից Բաբաբին տունը, որ կը նստի լերան կողին: Կազմակերպած են թէյասեղան մը, ուր Վեր. Միութեան պատկանող գործերը կարգադրելէ վերջ, Հայրենակից Մ. Թաշճեան խրախուսեց մեր բուռ մը հայրենակիցները որ աշխատին գործադրել կեդրոնի հրահանգները:

Մեր հայրենակիցները ուրախութեամբ ունկնդրեցին լիագօր հայրենակցին խօսքերը, եւ խոստացան կատարել իրենց հայրենասիրական պարտականութիւնը:

Թէյասեղանին սեղանապետ ընտրուեցաւ էքսէն Պ. Գէորգ Ալեքսիեան, որ շատ յաջող կերպով կառավարեց թէյասեղանը, աւելի կերուխումի սեղանը: Ազգային եւ յեղափոխական երգեր երգեցին Թիֆէնքճեան, Սարգիսեան, Բաբար եւ ուրիշներ: Այս ուրախ մթնոլորտին մէջ կազմուեցաւ «Ուսումնասիրաց» մը, որ մանկապարտէզ մը պիտի բանայ 30է աւելի հայ մանուկներուն սորվեցնելու համար մեսրոպեան գիրերը: Մատակարար մարմնի անդամ ընտրուեցան Կարապետ քհյ. Քէնտոյեան եւ Սէյիս Խաչատուր: Հայրենակից Ս. Քէնտոյեանը սիրով ընդունեց ուսուցիչ ըլլալու պարտականութիւնը: Այս հարցին շուրջ Գարեգին Ալեքսիեան խօսելէ վերջ առաջարկեց հանգանակութիւն մը ընել, ինչ որ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ սեղանակիցներուն կողմէ, որոնք մասնակցեցան իրենց կարողութեան չափով:

Մանկապարտէզի մը անհրաժեշտութեան մասին մեր հայրենակից Թաշճեան ի մէջ այլոց ըսաւ.— «Եթէ յապաղիք վաղը ձեր պզտիկները ձեզ չեն ճանչնար, որովհետեւ այս երկրին մշակոյթը հզօր է եւ նոր սերունդը շատ դիւրին կ'ուծանայ»: Ուրեմն քիչ մը նախանձախնդրութիւն, ու ձեր պզտիկները կ'ազատին սպիտակ ջարդէ»: Սեղանակիցները բոլորն ալ իրենց շնորհներով ուրախ մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Առաւօտեան ժամը 2ին վերջ գտաւ կերուխումի սեղանը: Դուրսը՝ լերան կողին շարուած մայրի ծառերը մութին մէջ թեթեւ քամիներու հետ Բաբարին տան վրայ կը հսկէին: Գեղի գիշեր է, խաղաղ ու հանդիստ: Էքսի հայրենակիցները կը վերադառնան էքս: Յաջորդ առաւօտ ալ ես կը վերադառնամ ժխորի քաղաքը, Մարսէյլ:

Զարասնճագցի

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Դ.— Պղինձի ժահուկ (պրոմիւր տը քիւիվր) ամէնէն գործածականն է որովհետեւ ջերմութիւնը երեւան կը հանէ տառերուն գոյնը որ անմիջապէս կ'անհետանայ դարձեալ՝ երբ նամակին թուղթը սկսի պաղիլ:

Ե.— Բրինձի ջուրը անտեսանելի է. Իոտի խառնուրդ մը կապոյտ գոյն մը կուտայ գիրերուն:

Զ.— Ծծմբային թթուն (սաճ եաղը) ջուրի մէջ լուծուած, նոյնպէս անտեսանելի է եւ լաւագոյն «մելաններէն» մէկը՝ որովհետեւ ջերմութեան ազդեցութեան տակ գիրերը ածուխի պէս կը սեւնան:

Կան նաեւ սոխի կամ շողգամի ջուրով պատրաստուած «մելաններ»: Կարելի է նոյն իսկ գործածել մեր ամէնուս ծանօթ կաթն ու լիմոնի քամուքը պայմանաւ որ նամակին թուղթը փայլուն եւ ողորկ չըլլայ:

Ինչ կը վերաբերի ծածկագիր թղթակցութիւններուն, այս ձեւը ամէնէն հին է եւ նախնականը: Երկու հոգի կրնան ծածկագիր բառարան մը պատրաստել. եւ սակայն փորձառու մասնագէտ մը կրնայ դիւրաւ սորվիլ «գաղտնի» բառարանին պարունակութիւնը՝ օգտուելով միեւնոյն բառերուն յաճախադէպ գործածութենէն:

Ահաւասիկ վաւերական պատճէնը ծածկագրով խմբագրուած նամակի մը որ մեր ձեռքը անցաւ պատերազմի շրջանին.—

Սիրելի Կիւսթավ,

Ծանօթ գործին համար ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ոսկի առաջարկուեցաւ ինծի: Գոհ չեմ որովհետեւ այդ գումարէն շատ աւելին կ'արժէ այս գործը: Ամէն պարագայի ուրիշ մը մինչեւ ՀԱԶԱՐ առաջարկելու պատրաստ էր, բայց ես հիմա ՄԵԿՆԵԼՈՒ ՎՐԱՅ եմ: Այս հարցին մասին կը խօսինք երբ իրարու հանդիպինք ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ:

Ցտեսութիւն

Քոյդ անկեղծօրէն
ԱԼՖՐԷՏ»:

Եթէ իրարու միացնէք ստորագծեալ բառերը, կը տեսնէք որ թշնամի գործակալը կարեւոր լուր մը կուտայ իր բարեկամներուն — հինգ հարիւր հազար (զինուոր) մեկնելու վրայ (են) սեպտեմբերին:

Պատերազմի շրջանին լուսանկարի գործիքներն անգամ հսկողութեան տակ առնուած էին: Մասնաւորաբար զինուորականները իրաւունք չունէին նկարներ քաշելու ռազմաճակատին վրայ: Ի հարկէ խօսք մտիկ չընող ախմարներ գտնուեցան:

Գալով անգլիական մամուլին, դրեթէ ոչ մէկ դժուարութիւն ունեցանք այս երկրին մէջ: Բոլոր թերթերուն խմբագիրները խորապէս կ'ըմբռնէին օրուան կացութիւնը եւ հանրութեան միտքը շփոթեցնելու բնոյթ ունեցող լուրեր կամ յօդուածներ չէին հրատարակեր:

Փողոցէն անցնող ամբոխը անշուշտ կը սիրէր շատախօսել. մանաւանդ պատերազմի դաշտէն արձակուրդով Անգլիա եկող զինուորները որոնք պոչաւոր պատմութիւններ եւ սուտեր կը գրկէին բարեկամներուն: Թէեւ կարեւոր տեղեկութիւնները միշտ գաղտնի մնացին: Հիւս. Ֆրանսայի զինուորական կեդրոններուն, ինչպէս Պուլոնի, Հավրի կամ Էթափլի մէջ մեծատառ ազդարարութիւններ կախուած էին պատերուն վրայ՝ զգուշացնելու համար շատախօսները:

— Լռէ՛... շատ մի խօսիր... թշնամին հազար ականջ ունի...

Պատմութեանս այս բաժինը լրացնելէ առաջ անհրաժեշտ կը նկատեմ յիշել այն կարեւոր ծառայութիւնը զոր անգլիական մամուլի երկու հսկաները՝ լորտ Նորթքլիֆ եւ լորտ Պիվըրպրուք, մատուցին դաշնակիցներուն: Երկու ազնուականները իրենց սեփական ծախքով գերմաներէն, պուլկարերէն եւ թուրքերէն գրքոյկներ հրատարակեցին եւ օդանաւեր վարձելով թշնամի գիծերուն ետեւը տեղացուցին զանոնք պատերազմի ամբողջ տեւողութեան: Այդ գրքոյկները հարիւրներով, հազարներով թշնամի զինուորներուն ձեռքը անցան: Քարոզութեան այս ձեւը այնքան վտանգաւոր բնոյթ ստացած էր որ Հինտէնպուրկ եւ Լիւտէնտորֆ զանոնք կը գանգատէին որ «դաշնակիցները կ'աշխատին լուսաւորել մեր զինուորները»: Գերմանացի ուրիշ զօրավար մը նոյն իսկ 1918ի օգոստ. 28ին մասնաւոր հրամանագիր մը ստորագրեց ըսելու համար որ «լորտ Նորթքլիֆ աշխարհի ամէնէն համբաւաւոր սրիկան էր»: Այս պոռթկումն իսկ բաւական է գաղափար կազմելու համար այն բարոյական վնասին մասին զոր մեր քարոզչական աշխատանքները կը հասցնէին թշնամիին՝ թունաւորելով եւ պղտորելով իր զինուորներուն միտքը:

(Շար.)

Պլում եւ Իվոն Տէլպոս Թերեւս յարմար տեսնեն դիտել տալ թէ կարելի չէ այդ ծանր հարցը քննել հրապարակաւ։ Այս անհամաձայնութեան պատճառով, ժող. Ճակատի Ազգ. խորհուրդը պիտի առաջարկէ Սպանիոյ կացութիւնը քննել դռնփակ նիստի մը մէջ եւ ժող. Ճակատի անդամ կազմակերպութեանց հեղինակաւոր եւ պատասխանատու առաջնորդներուն ներկայութեան։

Հարկային փրանս. նոր օրինագիծը

Երեսփ. ժողովը 200ի դէմ 381 քուէով վաւերացուց վէնսան Օրիոլի հարկային նոր օրինագիծը, որուն գլխաւոր գիծերը ահաւասիկ .—

Ներածման եւ գործառնութեանց (*չիֆր տ'աֆէռ*) տուրքերը ջնջուած են։ վաճառումներու վրայ կը դրուի միայն մէկ տուրք (6 առ հարիւր), ինչպէս եւ առեւտրական այլ գործառնութեանց վրայ (միջնորդութիւն եւայլն) 2 առ հարիւրի տուրք մը։ Մաքսային տուրքերը պիտի զեղչուին։ Եկամուտի վրայ դրուած տուրքերը որոշելու ատեն՝ 5000 փրանք պիտի զեղչուի կնոջ համար։ 5000ական փրանք առաջին երկու զաւակներուն համար, 10,000 փրանք երրորդ, 15,000 փրանք չորրորդ զաւակին համար։

10,000 փրանքի տարեկան եկամուտը զերծ է տուրքէ։ 10,000–էն վեր ենթակայ՝ հարիւրին 1 տուրքի, բայց մինչեւ 70,000 տուրքի աստիճանական բարձրացումով։ Մեծ ժառանգներու վրայ բարձր տուրք։ Բարձր տուրքի ենթակայ են նաեւ ամուրիները։

Ճափոն կը ճանչնայ Եթովպիոյ կցումը

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց իտալական կառավարութեան թէ կը ճանչնայ Եթովպիոյ կցումը Իտալիոյ։ Իր կարգին, իտալական կառավարութիւնը եւս հաղորդեց Թոքիոյի թէ կը ճանչնայ Մանչուքուոյի կառավարութիւնը։

Տալատիէի ճառը

Պատերազմական նախարար Էտուար Տալատիէ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Նէօպուրի մէջ.

— Արմատական - ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ՝ անվերապահ աջակցութիւն Լէոն Պլումի։ Հետեւաբար, երբ օր մը տապալի ժող. Ճակատի կառավարութիւնը, որ եւ է մեզ չունի մեր կուսակցութիւնը։ Մենք յարեցանք ժող. Ճակատի ծրագրին, կ'ուզենք որ իրագործուի այդ ծրագիրը, բայց միայն այդ ծրագիրը։ Կառավարութեան շուրջ ներկայիս տեղի կ'ունենայ կռուրտուք մը, որուն անտարբեր ենք։ Մենք խաղաղութեամբ կը դիտենք այդ կռիւը, մեր ուզածը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ յարգել մեր կուսակցութիւնը։ Եթէ մենք յարեցանք ժող. Ճակատի ծրագրուրս ուրիշ ոչ մէկ բան։

Կը գտնուինք շրջանի մը մէջ, երբ ամբողջ աշխարհ կերպարանափոխուած է։ Գլխաւոր հարցը որ դրուած է մէջտեղ, արտադրութեանց արդար բաշխումն է։ Պէտք է խորհիլ այդ հարցին մասին, եւ ոչ թէ զուր կռիւներով ու վէճերով սպառել մեր ճիգերը եւ միտքը։

Տալատիէ այնուհետեւ կրկնեց իր տեսակէտը թէ բանակը պէտք է զերծ մնայ քաղաքական քարոզչութենէ, թէ ներելի չէ մտածել զին. ծառայութիւնը կրճատելու մասին։

Խօսեցան նաեւ ընկերվարական երեսփոխաններ, որոնք իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին՝ ազգային պաշտպանութեան գործը յանձնուած տեսնելով յստակատես եւ կորովի մէկու մը, որ տոգորուած է հանրապետութեան եւ հայրենիքի սէրով։

**** Սէնթ Էթիէնի մէջ ճառ մը խօսելով, համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը, Մօրիս Թորէզ, ակնարկելով Լէոն Պլումի այն տեսակէտին թէ ներկայ կառավարութեան տապալումով կը քանդուի ժող. Ճակատը եւս, ըսաւ թէ ժող. Ճակատին բախտը կապուած չէ ներկայ կառավարութեան, կարելի է խորհիլ որ ժող. Ճակատը կազմէ նոր կառավարութիւն մը, այս անգամ բոլորովին ընկերվարական ուղղութեամբ, գործադրելու համար Ֆրանսայի աշխատաւոր զանգուածներու քաղաքականութիւնը եւ կամքը։*

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ դրամը պիտի արժեզրկուի, կը գրէին եւրոպական թերթերը,— Անատոլու հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այդ լուրը։

ՋՕՐ. ՇԻՒՔՐԻՒ ՆԱՅԻԼԻ, որ Խոտէն գացած էր մասնակցելու Խոտէնի վերագրաւման հանդիսութիւններուն, յանկարծամահ եղաւ Խոտէնի կառավարչատան մէջ։

Այրի Տիկին Սրբուհի Սարգիսեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մարիամ Սարգիսեան (Օրթագիւղի, Պրուսա) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝ իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ որդւոյն՝

ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

որ զոհ գնաց՝ ծանր արկածի մը, իր գործատեղիին մէջ աշխատութեան միջոցին, 32 տարեկան երիտասարդ հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 2 դեկտ. չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, 3 Ավընիւ Վիլ տ'Ավրէյ, Շավիլ, *ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։*

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին ՆՈՒՆԻԿ ՈՒՍՏՈՒԼԻԿԵԱՆԻ իր զաւկին դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Ավինեոնի եւ շրջաններու մէջ ի նպաստ Անդրանիկի յուշարձանի նուիրատուութեան մասնակցողներու ցանկը.—

Գէորգ Սարխօշեան, Նշան Շիրինեան, Լեւոն Եղիայեան, Խաչիկ Գաբրիէլեան, Թադէոս Մատոյեան, Քաջին Մատոյեան, Նշան Մարգարեան, Խուրէն Ասլանեան, Միքայէլ Սէթեան, Հայկ Արամ Իգնատիոսեան, Մկրտիչ Գաբրիէլեան, Ղազար Գաբրիէլեան, Քերովբէ Տէրաէրեան, Գառնիկ Այվազեան, Մուշեղ Սարխօշեան, Լեւոն Յովիկեան, Հրանտ Նաթանեան, Յովհաննէս Սարգիսեան, Յովսէփ Փաչայեան, Աստուր Աստուրեան, Ռէթէոս Մահտեսեան, Մինաս Խաչիկեան, Միսաք Օգումիշեան, Զաքէոս Գպիրեան, Միքայէլ Պապօեան, Մկրտիչ Գալուստեան, Վարդուհի Յովիկեան 10ական, Սահակ Սարխօշեան 25, Միքայէլ Մանուկեան 50, Վարդերէս Մինասեան 5, Ժիրայր Կարապետեան 5, Յովհաննէս Պօտուրեան 5, գումար՝ 355 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ.— *Վերոյիշեալ գումարը Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Կեդր. Վարչութեան ղրկուած է, յուշարձանի յանձնախումբին յանձնելու համար։*

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԼՈՅՍՆ Ի ՀԱՅՍ, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի, պատկ. եւ գեղատիպ 25 ֆր., *ԱՇՈՏ ԵՐԿԱԹ, Բ. Այվազեան,* 12, *ԱՆԻԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ* 10, *ՐԱՖՖԻԻ ԳՈՐԾԵՐԸ.— ԿԱՅԾԵՐ,* Պէյրութ, 2 հատորը միասին 50 ֆր., *ՍԱՄՈՒԷԼ,* Աթէնք 40, *ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ,* Աթէնք 40, *ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ,* Գահիրէ 20 ֆր., *ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ, Ֆր. Վէրֆէլ* 2 հատոր 70 ֆր., *ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻՆ ՋԱՒԱԿՆԵՐԸ, Մ. Զէվագօ* 35, *ՀՐԱՇՔՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ* 35, *ՌԱԿԱՍԹԷՆԻ ԱՍՊԵՏԸ* 35, *ԽԵԼԱԳԱՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ, Տր. Ճէլալեան,* 20, *ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ,* վէպ, *Տիկին Լաս* 2 հատոր 20 ֆր., *ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, Տիկին Հայաստան Գէորգեան* 15, *ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ, Նշ. Պէշիկթաշլեան* 15, *ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ-, Ա. Գիւլխանտանեան* 15, *ՖԻՐՏՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ, Ա. Կոթիկեան* 7.50, *ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, Գեղարքունի* 6, *ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԻ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐԸ, Արամ Զարդ* 15, *ԴՈՒ ԵՒ ԵՍ, Ռափ. Զարդարեան* 10, *ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ* հրատարակութիւնները, հատորը 20 փրանք, *ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ* 1937, *ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐ. ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ,* Ա. Պէչեան, 20 ֆր.։

25 ՖՐԱՆՔԻ ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՍ ՆՈՒԷՐ : 50 ՖՐ.Ի ԳՆՈՂԻՆ՝ ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԷՐ, 100 ՖՐ.Ի ԳԻՐՔ ԳՆՈՂԻՆ ՄԷԿ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ ՏԱՐԵԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ։

գաւառէն եւ արտասահմանէն թղթատարի ծախք աւելցնել *100*ին 10։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ,

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65,

---

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱԵՌՆԵՐ. ԱՐՕԱՐ

ամսագրին 9րդ թիւը (Նոյեմբեր) հետեւեալ բովանդակութեամբ նուիրուած բացառաբար ՐԱՖՖԻԻ ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։ ՐԱՖՖԻ, Մկրտիչ Պարսամեան.— ԶՀԱՆԳԱԾ ՈՒԺԸ, Յ. Օշական.— ՐԱՖՖԻՆ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՄԷՋ, Շ. Նարդունի.— ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԳԱՆՁԸ, Մ. Վարանդեան.— «ՍԱՄՈՒԷԼ»Ի ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Հայկ Արամ Քիպարեան.— ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, Ա. Թրագեան, ինչպէս նաեւ մանրավէպեր Րաֆֆիի կեանքէն, Երկերը, եւ ընտրուած փունջ մը անոր գրականութենէն

ԴԻՄԵԼ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Pais (9e)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկէնի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 2 դեկտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին, խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Մասնաւոր հրաւէր չպիտի ղրկուի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԼԻՈՆԷՆ Գառնիկ Առաքելեան (Բաբերդցի) կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արշակ Առաքելեանը, որ 1923ին կը գտնուէր Գավալայի շրջանը։ Տեղեկացնել՝ 24 rue de Beguin, Lyon (Rhône, France)։

Կը խնդրուի «Հորիզոն»էն արտատպել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (142)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մուտքի աջ կողմը, բաւական մեծ սեղանի մը վրայ շարուած էին փայտէ տուփեր, լեցուած շաքարի խոշոր կտորներով, իրար փակած շաքարեղէններով, չոր չիրով, մոմի ծրարներով։ Այս բոլորը մէկանց ծածկուած էր կարմիր շղարշով մը, որու պատռուածքներու մէջէն սակայն ճանճերը ազատ երթեւեկի ճամբայ ունէին։

Սեղանի զարդը կը կազմէր խղուտած հաստափոր տետրակի կողքին բարձրացած կշիռը, որու բնական գոյնը անկարելի էր ճշդորոշել միլիոնաւոր ճանճերու ձգած հետքերէն, որոնք սերունդէ սերունդ իրենց ծիրերով զարդարած էին զայն։

Դուքեանի այս քիչ մը շատ համեստ նկարագրութիւնը ճշգրօրէն չի ներկայացներ Արթիւշի առեւտրական գործը։

Իրողութիւնն այն էր, որ այդ դուքեանը իր համեստ բովանդակութեամբ առեւտուրի պաշտօնական կողմն էր։ Ջիւտր Արթիւշի գլխաւոր զբաղմունքը մաքսանենգներէ ապրանք գնելն ու Կովկասի խորերը ճամբելն էր։ Այդ գործով կը զբաղէին Արաքսի ափին գտնուող գրեթէ բոլոր մանր առեւտրականները։

Միջօրէի խեղդող տօթէն խուսափելով՝ Արթիւշը նստած էր խանութի մէկ անկիւնը, մաշած փսիաթի մը վրայ ու կը նիրհէր մէկ աչքը բաց, մէկը գոց, երբ Երեւանի կողմէն եկող, փոշիի սայլակ մը որոտընդոստ աղմուկով կանգ առաւ դուքեանի առջեւ՝ սարսափելի փոշիի ամպ մը բարձրացնելով։

Արթիւշի մրափող երկրորդ աչքն ալ վայրկենաբար բացուեցաւ։ Թեւերը պարզելով ան յօրանջեց, տեղէն բարձրանալու պէս շարժում մը ըրաւ եւ նորէն աչքերը կիսախուփ փակեց։ Այնքան տաք էր, որ Արթիւշի վրայ շարժելու հալ իսկ չէր մնացեր։

Սայլակէն թեթեւաշարժ երիտասարդ մը վար ցատկեց, քսան կոպէկանոց մը սեղմեց կառապանի ափին մէջ, վերցուց թեթեւ կապոցը, վաղեմի ծանօթ մէկու մը նման շիտակ դէպի դուքեանը ուղղուեցաւ եւ դռնէն ներս մտաւ՝ պոռալով.

— Արթիւշ Պիձա։

— Վայ հոգուդ մատաղ, Վահէ ջան,— եւ Արթիւշը դեռ քնաթաթախ՝ վեր ցատկեց նստած տեղէն, վրայ վազեց ու գրկընդխառնուեցաւ Վահէի հետ։

— Էս ի՞նչ խապար է,— զարմացած հարցուց Արթիւշը,— հագիւ երեք չորս ամիս եղաւ երթալդ ...

— Էսպէս պատահեցաւ, Արթիւշ Պիձա... էս ճամբայ չէ, կարգին դժոխք է. փոշիէն խեղդուեցայ, մէկ վրաս գլուխս նայէ,— ու Վահէն փորձեց զգեստի վրայ նստած փոշին թափտալ,— քիչ ջուր բեր, երեսս լուամ։

— Հա, քէ մատաղ... է, ինչպէս ես ...

— Պիձա, անմիջապէս դիմաց անցնելու եմ... կարեւոր խօսելիք ունիմ հետդ... Լաւ կը լինի՝ էս դուքեանդ մէկ գոցես... Միասին կ'անցնինք Արարատլու, մինչեւ կէս գիշեր պօլ ժամանակ կ'ունենանք խօսելու։ Դու մէկ օգնէ, որ վրաս գլուխս կարգի բերեմ։ Մի մոռնար, որ ես հիմա առաջին կարգի պատուաւոր վաճառական մըն եմ՝ Հաջի Իսմայիլ Թաւրիզլի... գէթ այդպէս գրուած է անցագրիս մէջ...

— Հիմա, անմիջապէս դուքեանը կը գոցեմ,— ըսաւ Արթիւշը։

Ջիւտր Արթիւշը, Վահէի գալով բոլորովին կենդանացած՝ մեծ եղբօր մը նման կը դառնար անոր չորս բոլորը, անոր ձեռքին ջուր կը լեցնէր, ունեցած երեսսրբիչներէն ամենամաքուրը կը ջոկէր, որ բաւականին դժուարին խնդիր մըն էր։

Կէս ժամ վերջը Արթիւշ կողպեց դուքեանը, վերցուց երիտասարդի թեթեւ ծրարը ու երկուքը միասին բլուրէն վար իջնալով հասան կամուրջի գլուխը, ուր սովորաբար զինուոր մը ճամբան կը գոցէր։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 2 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3284 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԻՆԿԻԼԻՐԻԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ՝ ՊԱՏՐՈՒԱԿ

Ինկիւրի անկախութիւն կը պահանջէ Իսքէնտէրունի Սանճագին համար, առաջ քշելով Ինկիւրիի Համաձայնագիրը (20 հոկտեմբեր 1921), որ մասնաւոր վարչաձեւ մը կը խոստանար այդ շրջանին: Տեսանք թէ ի՛նչ էր նախատեսուած վարչաձեւը՝ յիշեալ համաձայնագրի 7րդ յօդուածով («Յառաջ», 3 նոյեմբեր):

Իսքէնտէրունի Սանճագը գրաւուեցաւ 1918ի աշնան, օսմանեան բանակին ջախջախումէն վերջ, երբ Թուրքերը կորսնցուցին Պաղեստինէն մինչեւ Կիլիկիա: Հայկական Լեգէոնն էր որ 1918 նոյեմբեր 14ին գրաւեց Իսքէնտէրունը, Շէրիֆ Հիւսէյինի զինուորները Անտիոք մտան դեկտեմբեր 7ին, բայց 1919 յունուար 10ին քաշուելով, քաղաքը յանձնեցին Հայկական Լեգէոնին:

Հոգատար պետութիւնը առաջին վայրկեանէն իսկ մասնաւոր վարչաձեւ մը հաստատեց այդ շրջանին համար: 1918 նոյեմբեր 27ին Իսքէնտէրունի Սանճագը կազմուեցաւ իբրեւ առանձին վարչական միաւոր մը, Իսքէնտէրունի, Պէյլանի, Հարիմի եւ Անտիոքի գաւառակներուն միացումով, Իսքէնտէրունի ֆրանսական զինուորական կառավարիչին հրամանին տակ: 1920 սեպտ. 1ին Սանճագը կցուեցաւ Հալէպի պետութեան, պահելով մէկտեղ իր վարչական ինքնավարութիւնը:

Երբ կնքուեցաւ Ինկիւրիի Համաձայնագիրը Ֆրանքլէն-Պույեոնի հետ, 7րդ յօդուածը գրեթէ վաւերացուց ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ հաստատուած դրութիւնը (վարչական ինքնավարութիւն): Միայն թէ Սանճաքէն բաժնուեցաւ Հարիմի գաւառակը (բացի Րիհանիէ գիւղախումբէն) որուն բնակչութեան 100էն 90ը Արաբ էր եւ կցուեցաւ ուղղակի Հալէպի, իսկ քանի մը գիւղախումբեր ալ տնտեսական պատճառներով կցուեցան Ալէվիներու երկրին: Երբ 1924 դեկտեմբերին կազմուեցաւ Սուրիոյ պետութիւնը, կեդրոն ունենալով Դամասկոսը, Իսքէնտէրունի Սանճագն ալ կապուեցաւ այս վերջինին: Երկու տարի վերջ, 1926 դեկտեմբերին, 14 երեւելիներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը գրկուեցաւ Պէյրութ՝ ֆրանսական մարզպան Հանրի տը Ժուվնէլէն պահանջելու համար Սանճագին բացարձակ ինքնավարութիւնը, կցուելով ֆրանս. մարզպանութեան: 1927 յունուար 21ի ընտրութիւններէն վերջ, Սանճագի 6 երեսփոխաններէն 5ը մարտ 18ին նոյնիսկ պաշտօնապէս անկախութիւն հռչակեցին, Սուրիոյ պետութենէն անջատուելու եւ ֆրանս. մարզպանութեան կապուելու նպատակով: Նոյն տարուան ապրիլ 22–23 Սահմանադիր ժողովը մըն ալ գումարուեցաւ եւ քուէարկուեցաւ նոր պետութեան Սահմանադրութիւնը, որ սակայն չվաւերացուեցաւ ֆրանս. մարզպանէն: Ի վերջոյ խնդիրը լուծուեցաւ անուշութեամբ, Սանճագի վարիչները հրաժարեցան անկախութեան գաղափարէն, գոհանալով վարչական եւ ելմտական ինքնավարութեամբ:

Սանճաքի կառավարիչը (Մութէսարրֆ), իբրեւ ներկայացուցիչ Սուրիոյ Պետութեան նախագահին, լայն իրաւասութիւններ կը վայելէ եւ կառավարութեան պետի մը բոլոր ստորոգելիները ունի. ելմտացոյցը կը կազմէ եւ կը ներկայացնէ Վարչական Խորհուրդին՝ որ կը քուէարկէ զայն. Սուրիոյ պետութեան նախագահը կը վաւերացնէ կամ ետ կը ղրկէ զայն. ո եւ է փոփոխութիւն մտցնելու իրաւունք չունի: Բացի բարձրաստիճան պաշտօնեաներէն, մնացեալ պաշտօնեաները կը նշանակէ կամ կը հրաժարեցնէ կառավարիչը: Գաւառակները կը կառավարուին գայմագամներու, գիւղախումբերը միւտիրներու կողմէ պատասխանատու ըլլալով Սանճաքի կառավարիչին:

Ըստ Ինկիւրիի համաձայնագրին, ամբողջ Սանճաքին մէջ ֆրանսերէնը, արաբերէնն ու թուրքերէնը ճանչցուած են իբրեւ պաշտօնական լեզու: Ներքին կարգապահութեան կը հսկէ չորս սպայէ եւ 192 զինուորէ բաղկացած սուրիական ոստիկան-զօրքի գումարտակ մը: Երեք գաւառակներէն իւրաքանչիւրին մէջ չարժուն պահակներու դասակ մը կը հսկէ սահմանագլուխի ապահովութեան: Ոստիկանութիւնը կը բաղկանայ վեց ոստիկանապետէ եւ 37 ոստիկաններէ: Ոստիկանութեան մէջ Հայերու մասնակցութիւնն էհարիւրին 14, շարժուն պահակներուն մէջ՝ հարիւրին 30, ոստիկան-զօրքին մէջ հարիւրին 4: Ասոնցմէ զատ մէկ վաշտ զինուոր կը պահուի սահմանագլուխի թուրք մաքսանենգներուն և հրոսախումբերուն դէմ պաշտպանուելու համար. կեդրոնն է Անտիոք. անունն է Արեւելեան վաշտ եւ կը բաղկանայ Հայերէ, Արաբներէ եւ Ալէվիներէ:

Հոգատար պետութիւնը իր հակակշիռը կը գործադրէ՝ Սանճաքին մէջ պահելով զանազան պաշտօնատարներ, որոնց գլխաւորներն են՝ Մարզպանի կցորդ-պատուիրակը, Ապահովութեան քննիչը, Մաքսային, Հանրօգուտ Շինութեանց եւ Հանր. Կրթութեան քննիչները եւայլն:

Ահա՛ իր գլխաւոր գիծերուն մէջ, վարչական այն դրութիւնը, ըստ դեր-գնդապետ Փօլ Ժաքոյի, որով կը կառավարուի Իսքէնտէրուն–Անտիոք շրջանը տարիներէ ի վեր: Տեղացիները գոհ են այս կացութենէն, բայց Ինկիւրիի գործակալներն են որ գործը կը խանգարեն:

Ըսինք թէ այս հողամասին կորուստը շատ ցաւալի անդրադարձումներ կրնայ ունենալ նորազատ սուրիական պետութեան վրայ, տնտեսական եւ քաղաքական տեսակէտով: Հիմա որ Լիբանան անկախ պետութիւն կը դառնայ՝ Պէյրութի եւ Տրիպոլիսի պէս կարեւոր նաւահանգիստներով, Սուրիոյ համար իբրեւ գլխաւոր նաւահանգիստ կը մնայ միայն Իսքէնտէրունը: Այս վերջինը խիստ մեծ դեր կը խաղայ հիւսիսային Սուրիոյ առեւտրական-տնտեսական կեանքին մէջ: Առանց Իսքէնտէրունի կը մեռնի Հալէպը, որ առեւտրական խիստ մեծ կեդրոն մը, կարելի է ըսել ըշտեմարան մըն է Սուրիոյ եւ յարակից երկիրներու համար: Իսքէնտէրուն–Հալէպ խճուղիին երկարութիւնն է 160 քիլոմեթր, ինքնաշարժով 4–5 ժամուան ճամբայ: Հալէպը փրկելու համար սուրիական պետութիւնը անհրաժեշտ ու կենսական պէտք ունի Իսքէնտէրունին:

Թուրքերը երբեք չպիտի գոհանան Իսքէնտէրունի սանճագով. եթէ յաջողին խլել զայն, իրենց յաջորդ նշանակէտը պիտի ըլլայ անպայման Հալէպը, ասոր տարակոյս չկայ: Շատ ցաւալի է անշուշտ որ Պէրքուքի քարիւղի խողովակները չյանգեցան Իսքէնտէրուն՝ ինչպէս ծրագրուած էր նախապէս, այլ տարուեցան Տրիպոլիս: Եթէ սկզբնական ծրագիրը գործադրուէր, այսօր Իսքէնտէրունը Թուրքիոյ վերադարձնելու խնդիր չէր ծագեր:

Ամէն պարագայի մէջ, կը յուսանք թէ հոգատար պետութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նկատի պիտի առնեն Սուրիոյ արաբ բնակչութեան կենսական շահերը եւ թոյլ չպիտի տան որ նոր անարդարութիւն մը գործուի:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍ. ՄԱՄՈՒԼԸ

Ալեքսանտրէթի ճակատագրին մասին լուռ կը մնային ֆրանսական թերթերը, եթէ չյիշենք «Թան»ը, «Փըթի Ժուրնալ»ը, «Տէպան», երբեմնի «Քոթիտիէն»ը, որոնք յաճախ արձագանգ կու տային Ալեքսանտրէթի ճակատագրին մասին մղուած պայքարին: Բայց այժմ, երբ հարցը Ազգերու Դաշնակցութեան տարուելու ատենն կը կնճռոտի, ֆրանսական մամուլը սկսաւ մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ցոյց տալ:

Երէկուան «Փըթի Փարիզիէն»ը կը գրէր այս մասին.—

Թուրքիոյ արտաքին գործավարին՝ Րիւշտիւ Արասի ճառը Ինկիւրիի մէջ, Փարիզի Թուրք դեսպանին՝ Սուատի տեսակցութիւնները Քէ տ'Օրսէի մէջ, վերջապէս Թրքական մամուլին ընդարձակ, նոյնքան ուշագրաւ յօդուածները հետզհետէ լարեցին հանրային ուշադրութիւնը Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի հարցին վրայ:

Այս սանճաքը փոքրիկ հողամաս մըն է, որ կը գտնուի Սուրիոյ հիւսիսային կողմը, Թրքական սահմանագլուխին վրայ, ուր կը բնակին 210,000 հոգի, որոնք կը պատկանին այլազան ցեղերու եւ կրօնքներու,— Թուրքերը կը կազմեն հարիւրին 39 համեմատութիւն մը: Սանճաքը, մասնաւոր ինքնավարութեան մը վարչաձեւին տակ, կապուած է սուրիական պետութեան: 1921ին կնքուած դաշնագրին համաձայն, Ֆրանսա ստանձնած էր որոշ պարտաւորութիւններ: Այդ պարտաւորութիւնները, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը կնքուելէ վերջ, փոխանցուեցան Սուրիոյ, որուն կ'իյնայ այդ յանձնառութիւններուն գործադրութիւնը:

Մեր թուրք բարեկամները, որոնց հետ սրտագին կը փափաքինք չարունակել մեր բարեկամական յարաբերութիւնները, մտահոգ կը թուին սանճաքին ապագայ վարչաձեւին մասին, եւ յանուն 1921ի դաշնագրին՝ մեզ կը մեղադրեն, որ դրժած ենք մեր յանձնառութիւնները:

Պարզ էր Ինկիւրիի կառավարութիւնը կը փափաքի սանճաքը ձերբազատել մասնաւոր ինքնավարութեան այն վարչաձեւէն, որով կապուած կը մնայ Սուրիոյ պետութեան: Թուրքիոյ ցանկութիւնն այն էր սանճաքին տրուի ամբողջական անկախութիւն, եւ իրաւունք՝ որ, ապագային, այս Սանճաքն ալ մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Արդ, Ֆրանսա, որ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին շրջանակին մէջ, սանճաքին վերաբերմամբ՝ պիտի ուզէր յօժարակամ ընթացք տալ ամէն գործնական կարգադրութեան, չի կրնար — քանի որ Թուրքերը յանձնառութեան հարց կը յարուցանեն — որ եւ է բան որոշել՝ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան կամքին, անկէ ստացած ըլլալով իր հոգատարութիւնը Սուրիոյ վրայ:

Հետեւաբար, հարցը պիտի տարուի Ժընեւեան ատեանին, որուն կ'իյնայ վճռել արդարութիւնը: Ժընեւի Խորհուրդին առջեւ երկու կողմերը պիտի պարզեն իրենց տեսակէտները,— Թուրքիա պիտի պահանջէ սանճաքին ամբողջական անկախութիւնը, իսկ Ֆրանսա Սուրիացիներուն եւ արաբական աշխարհին մէջ գայրոյթ չպատճառելու մտահոգութեամբ, պիտի ընդդիմանայ Թրքական պահանջներուն:

Յիշեցնենք, որ նման նախընթաց մըն ալ պատահեցաւ,— Մուսուլի նահանգին պարագան, որ կարելի չեղաւ անջատել Իրաքէն:

Մնաց որ դեռ երեք տարի պէտք է անցնի, կարգադրելու համար Ալեքսանտրէթի սանճաքին հարցը: Իսկ մինչ այդ, կը յուսանք որ փոխադարձ համաձայնութեան ճիգեր կը կատարուին եւ գոհացուցիչ լուծում մը կը տրուի այս փափուկ հարցին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ «ԹԱՆ»

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Թան»ի աշխատակիցը, Ժորժ Մէյէր, Գահիրէէն ղրկած իր մէկ թղթակցութեան մէջ կը խօսի Պէյրութի վերջին դէպքերուն մասին, որոնք ծանօթ են մեր ընթերցողներուն: Ժորժ Մէյէր համեմատութեան կը դնէ Լիբանանի եւ Պաղեստինի դէպքերը եւ հանդիտութեան եզրեր կը գտնէ, առանց մոռնալու յիշատակել, որ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ գրգռիչ տարրերը բուռ մը մարդիկ են, իսկ ֆրանսական իշխանութիւնը զինուորական աւելի ուժ ունէր արգիլելու համար «աւանդական ջարդերը», քան բրիտանական իշխանութիւնը Պաղեստինի մէջ՝ սկզբնական օրերուն:

Զսպելէ վերջ Պէյրութի խռովութիւնները, Ֆրանսական կառավարութիւնը Վիէննայի բերնով զգացնել տուաւ չահագրգռուածներուն թէ խռովութիւնները չարունակուած կամ կրկնուած պարագային՝ Ֆրանսա կը ստիպուի չվաւերացնել դաշնագիրը եւ չարունակել հոգատարութեան վարչաձեւը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

«Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը կը հաղորդէ Մոսկուայէն թէ 34ի կը հասնին այն Գերմանացիները, որոնք ձերբակալուած են Ռուսիոյ մէջ եւ պիտի դատուին շուտով: Եթէ աւելցնենք Շթիքլինկն ալ, որ նախապէս մահուան դատապարտուեցաւ, յետոյ՝ տասը տարի բանտարկութեան, ձերբակալուածներուն թիւը կը հասնի 35ի: Ձերբակալութիւնները տեղի ունեցած են հետեւեալ քաղաքներուն մէջ.— Մոսկուա, Լէնինկրատ, Խարքով, Քիեւ, Մարիուպոլ, Ազովեան ծովեզերքը, Սեմիպալատինսք (Կեդր. Ասիա): Մոսկուայի մէջ ձերբակալուածներէն յիշենք տասմնախիւսի գերմանական ընկերութեան մը տնօրէնը, Մոսկուայի դեսպանատան վարսավիրան, ջութակ շինող մը, ժամագործ մը, հաշուապահ մը, երկու մեքենագէտներ: Լէնինկրատի մէջ՝ 2 ճարտարագէտներ, 5 մասնագէտ բանուորներ, առեւտրական ներկայացուցիչ մը, երկու կիներ: Նոյեմբերի սկիզբը ձերբակալուածներէն՝ Փրոֆ. Վորմս, պատուելի Շթրէք, եւ ճարտարագէտներ:

Գերմանական տեսակէտով, Մոսկուա այս ձերբակալութեանց ձեռնարկեց՝ երկու նպատակաւ: Նախ ներքին.— Ռուսիոյ մէջ կացութիւնը ծանրացաւ վերջերս, ամբան երաշտին հետեւանքով՝ սովը վախեր կը պատճառէ, սաստիկ ձմրան մը սարսափը մեծ մտահոգութիւն կը ստեղծէ, ստախանովեան շարժումը ձախողեցաւ, ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ դժգոհութիւն մը կը նշմարուի,— անհրաժեշտ էր մեղաւորներ ճարել: Եւ այդ մեղաւորներն են... տրոցկիստները եւ գերման լրտեսները: Երկրորդ արտաքին.— Օգոստոսի դատը շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց ամբողջ աշխարհի մէջ: Ոչ ոք հաւատաց ընծայեց դատին լրջութեան: Փարատելու համար այդ տպաւորութիւնը՝ խորհրդային կառավարութիւնը ծրագրեց չնդալից դատավարութիւն մը: Եւ ահա Չեկան կ'ընտրէ Ռուսիոյ գերման գաղութէն այն Գերմանացիները, որոնք ամուսնացած են ռուս կիներու հետ: Ձերբակալելէ վերջ այդ Գերմանացիները, դիւրին է խոստովանցնել զանոնք ուզուած ձեւով: Հետաքրքրական է Շթիքլինկի պարագան,— Գերմանիոյ մէջ կին մը ունի այս ճարտարագէտը, սակայն աշխատանք գտնելէ վերջ Ռուսիոյ մէջ՝ ամուսնացաւ նաեւ այնտեղ, ռուս աղջկան մը հետ: Կը կարծէր թէ Ռուսիայէն վտարուելու պարագային՝ իբրեւ բազմակին պիտի դատապարտուէր Գերմանիոյ մէջ, չէր գիտեր թէ գերման դեսպանը կ'աշխատէր փրկելու համար զինք: Չեկան ձերբակալութեան համար ընտրած է նաեւ ռուսացած Գերմանացիներ, որոնք, դէմ ըլլալով գերմանական արդի կառավարութեան, պատրաստ էին կատարելու «տուն տրուած» խոստովանութիւնները:

Տարբեր է, սակայն, ռուսական տեսակէտը: Չեկան կը պնդէ թէ անհերքելի փաստեր ունի, որոնք կը հաստատեն ձերբակալուած Գերմանացիներու լրտեսական գործունէութիւնը՝ ներշնչուած տրոցկիստներէն եւ գերման գաղտնի ոստիկանութենէն:

Շուտով, Խորհուրդներու Համագումարէն անմիջապէս վերջ, տեղի կ'ունենայ անոնց դատավարութիւնը եւ կ'իմանաք փաստերը, կ'ըսեն խորհրդային շրջանակներու մէջ: Եւ այս դատավարութիւնը աւելի մեծ պիտի ըլլայ իր կշիռով, քան Օգոստոսի դատավարութիւնը: Ամբաստանութեան նոյն աթոռին վրայ պիտի դրուին ու լսուին Ռատեկը, Սերեբրիակովը, Ուգլանովը, Պիատակովը, եւ անոնց կարգին՝ ձերբակալուած Գերմանացիները:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մատրիտ կիսովին աւերակ, կիսովին պարպուած

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ (?)

Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները, կը գրեն Ֆրանսացի թղթակիցները, կը մտնեն ձմեռնային պատերազմի մը ձեւին մէջ, այլ խօսքով՝ կը դառնան քրոնիկ, խրամատներու մէջ պաշտպանուած: Արդարեւ ձմրան առաջին սաստկութիւնը պատճառ դարձաւ, որ կռուողները ամրանան ու կենան իրենց դիրքերուն մէջ: Հիմա նաւատորմն էր պիտի գրաւէ ուշադրութիւնը: Ահա թէ ինչու կռիւներու ծանրութիւնը փոխադրուած կը թուի Միջերկրականեան եզերքներու վրայ: Ազգայնական նաւատորմը առջի օր դարձեալ ռմբակոծեց Ալիքանտէի եւ Կարթագինէի նաւահանգիստները: Հանրապետական նաւատորմն ալ իր կարգին ռմբակոծեց Ալճէզիրասը:

Հանրապետական ուժերը ընդհ. յարձակողականի մը ձեռնարկեցին Պասքեան նահանգին մէջ:

Մատրիտի ճակատին վրայ, ազգայնականները կը յայտարարեն թէ ամբողջովին մաքրած են Քազա տէլ Քամփօն, Համալսարանական թաղամասը, իսկ հիւսիս–արեւմտեան կողմէն՝ գրաւած են Փոզուէլօ տէ Ալարքոնը:

Օտար թերթերու թղթակիցները կը հաղորդեն թէ Մատրիտ կիսովին աւերակ դարձած է եւ կիսովին պարպուած: Անզէն բնակչութիւնը չարունակ կը փոխադրուի դէպի արեւելք, նոյնիսկ կ'ըսուի թէ Վալէնսիայի կառավարութիւնը կը մտածէ լքել այլեւս մայրաքաղաքը: Երկու հակառակորդները կը չարունակեն իրար ամբաստանել թէ կը կռուին օտար ուժերով: Ազգայնականները կը պնդեն թէ հանրապետական բանակին մէջ կը գտնուին բազմաթիւ Ռուսեր, իսկ հանրապետական թերթերն ալ կը պնդեն թէ ազգայնական բանակին մէջ կը գտնուին բազմաթիւ Գերմանացիներ: «Նիւզ Քրոնիքլ» թերթը կը հաղորդէ թէ, բրիտանական կառավարութեան հասած տեղեկագիրի մը համաձայն, 2000 գերմանացի զինուորներ ցամաք հանուած են Քատիքսի մէջ, ազգայնական բանակին համալրելու:

Զրոյց կը շրջի նաեւ թէ երկու հակառակորդները զինադադար մը կնքած են:

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ, ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԱՐԶԸ

Աթաթիւրքի ճառով մատնանշուած հիմնական կէտերէն առաջինը, կ՚ըսէինք մեր նախորդ յօդուածով, կը վերաբերի «նախակրթութեան ընդհանրացումին»:

— «Նախակրթութեան, կ՚ըսէ Աթաթիւրք, ընդհանրական ըլլալը մեր նպատակակէտն է: Նախակրթութիւնը ընդհանրացնելու համար պարզ ու գործնական միջոցներ ձեռք առնելու վրայ ենք (Թէտպիրլէր ալմաք եօլընտայըզ): Իսկ հասնելու համար այդ նպատակին, անհրաժեշտ է, անպայմանշարունակական միջոցներ ունենալ եւ զանոնք մեթոտիկ կերպով կիրարկել: Այս խնդիրը ազգին գլխաւոր գործերէն մէկն է: Այդ պատճառաւ ալ կը շեշտեմ զայն»:

Աթաթիւրքի այս յայտարարութեան առաջին նախադասութիւնը շատ խօսուն է: Անիկա խոստովանութիւն մըն է ու ծրագիր մը միանգամայն:

Ուրեմն, Հանրապետութեան 13րդ տարեդարձին, երկրին ամէնէն իրաւասու անձը՝ ամէնէն իրաւասու հաւաքոյթին (խորհրդարանին) առջեւ կը յայտարարէ թէ «նախակրթութեան ընդհանրացումը նպատակակէտ մըն է» դեռ:

Ասիկա չի նշանակեր, անշուշտ, որ, անցնող աւելի քան տասը տարիներու ընթացքին հանրապետական իշխանութիւնը ոչինչ ըրած է կրթական մարզին մէջ: Ընդհակառակն, Էնկիւրի իրապէս զայն նկատած է ազգին գլխաւոր գործերէն մին: Իր լուրջ մտահոգութեան առարկան է ըրած զայն: Մշակած է ծրագիրներ: Ունեցած է առաջադրութիւններ: Բայց, անվիճելի իրողութիւնը այն է, որ Թուրքիոյ համար նախակրթութեան ընդհանրացումը նպատակակէտ մըն է դեռ:

Արդ, հետաքրքրական է գիտնալ, թէ ի՞նչ համեմատութեամբ գոյութիւն ունի ան: Վասն զի, այդ համեմատութիւնը պիտի ճշդէր թէ կրթական դաշտին վրայ ինչքան փոփոխութիւն կրած է երկիրը: Եւ սակայն, դրեթէ անկարելի է այդ հարցումին ճշգրիտ պատասխանը գտնել: Վասն զի, նախ, գոնէ այս ուղղութեամբ իրական վիճակագրութիւն մը չկայ: Էնկիւրի մինչեւ այսօր յաջողած է, ի հարկէ, ստուգելու թէ իր «քառասուն երեք հազար գիւղերէն» քանին դպրոց ունին: Ան չի գիտեր սակայն թէ այդ «դպրոցներէն» որքանը իրական նախակրթարաններ են:

Վիճակագրութիւնը, որ թիւ է լոկ, ճշմարիտ հայելին չէ կեանքի մը կամ իրողութեան մը: Մասնաւորապէս Թուրքիոյ մէջ, ու մանաւանդ Թուրքիոյ կրթական կեանքի մասին:

Կրթութիւնը եթէ ծրագիր է, այդ ծրագրին միակերպ գործադրութիւնն է, ուսուցչութիւնն է, նիւթերը, շէնքը եւ այլն,— ապա ուրեմն այդ բոլորը, անխտիր, ընդհանրականօրէն գոյութիւն չունին Թուրքիոյ մէջ: Ու դեռ մինչեւ այսօր:

Ուրիշ առթիւ ըսած ենք ու հարկ է որ կրկնենք նորէն,— Թուրքիան պէտք չէ դատել Պոլսով, Իզմիրով կամ Էնկիւրիով: Անատոլուն, իր կենցաղով ու մտայնութեամբ հակապատկերն է անոնց: Յառաջի մէջ թարգմանաբար պիտի տանք Թուրքերէն «Թան»ի թղթակիցներուն արտայայտութիւնները Իզմիրէն ու Կեսարիայէն, բայց տալու համար թէ Թուրքիան՝ Թուրքերու իսկ ակնոցով՝ դեռ շատ կը նմանի հին Թուրքիոյ ...:

Այդ նմանութիւնը, մասնաւորապէս Անատոլուի մէջ, շատ շեշտուած է կրթական տեսակէտէն:

Ասոր առաջին պատճառը այն է, որ Էնկիւրի, անշուշտ իր գոյութիւնը պահպանելու մտահոգութենէն մղուած, միշտ ալ անբաւարար չափով յատկացում է ըրած, իր ելմտացոյցին մէջ, այս ճիւղին: Անցնող տասնամեակի բոլոր ճառերուն մէջ անպայման շեշտուած է կրթական գործին զարկ տալու անհրաժեշտութիւնը: Բայց, նոյն այդ տարիներու բոլոր ելմտացոյցներուն մէջ ալ կրթական բաժնի յատկացումները եղած են անհամեմատօրէն քիչ: Մինչդեռ Թուրքիա, որ զօրաւոր յետադիմութեան մը դասական երկիրն էր, կը կարօտէր անհամեմատօրէն մեծ յատկացումներու՝ կարենալ դարմանելու համար իր այդ մեծ թերին:

Էնկիւրիի չպակսեցաւ այդ ցանկութիւնը եւ մտահոգութիւնը: Նոյնիսկ քանի մը հեղ գործավարներ փոխեց: Գործի ձեռնարկողը նոր ծրագիր մը դրաւ մէջտեղ, բայց չօշափելի արդիւնքը միշտ ալ պակսեցաւ:

Ու ճարահատ՝ այդ հողը թողուց.. քաղաքապետութեանց կամ գիւղերուն: Պարտադրեց, նոյն իսկ, իր այդ պարտադրութեան կցելով շէնքի յատակագիծ եւ կրթական յարափոփոխ ծրագիրներ:

Քաղաքն ու գիւղը, որոնք, այնքան ծանրաբեռնուած են տուրքերով ու այնքան աղքատացած՝ տնտեսապէս, բնականաբար անկարող եղան ընթացք տալու հրահանգին:

Ու ամբողջ տասը տարուան ընթացքին շատ քիչ համեմատութեամբ կարելի եղաւ նախակրթութիւնը ներմուծել երկրին բոլոր մասերուն մէջ: Ու «պարտադիր»ն ու «ընդհանրական»ը մնացին ծրագիր կամ նպատակակէտ «ինչպէս կը շեշտէ» հարկադրաբար, Աթաթիւրքը եւս:

Թուրքիոյ կրթական գործին համար պակսեցաւ ու մինչեւ այսօր կը պակսի նաեւ ուսուցիչը:

Այսինքն այն տարրը, որ հիմը պիտի կազմէր կրթութեան ընդհանրացման:

Աւելի քան տասը տարիէ ի վեր դպրոցներու չգոյութեան ցաւէն հետ Թուրքիոյ մէջ կը մատնանշուի նաեւ ուսուցիչի պակասը:

Որովհետեւ, նախ, անհրաժեշտ որակը անհրաժեշտ քանակութեամբ կարելի չեղաւ ունենալ: Սպան երկրին ամէնէն լաւ վարձատրուած տարրը եղաւ: Ուսուցիչը, ընդհակառակն, ամէնէն անտեսուածը: Ասպարէզ մը, որ չի վարձատրուիր, չի նախընտրուիր, անշուշտ: Ու հոն տեղ գտան, շատ հասկնալի է, մեծ մասամբ անոնք որ անընդունակ եղած էին այլ ասպարէզներու: Իսկ անոնք որոնք իրապէս արժէք մը ունէին, նախընտրեցին քաղաքները: Աւելին,— քաղաքներէն լաւագոյնները:

Զուր տեղը չէր որ Թուրք մամուլը տարիներ շարունակ արձագանգ եղաւ Թուրք ուսուցիչներու նիւթական ողբալի վիճակին, տեղ տուաւ անոնց բողոքներուն, հաղորդեց ուսուցչական միութեան համագումարին բուռն արտայայտութիւնները, եւ արձանագրեց այն փաստը թէ ուսուցիչներ 5 — 6 ամիս թոշակ չեն ստանար:

Թուրքիոյ կրթ. գործը տուժեց եւ ուրիշ իրողութեան մը պատճառաւ: Թուրք ուսուցիչը չերթար գիւղ: Չի հեռանար կեդրոնէն: Կը խորշի Անատոլուէն: Իսկ ծայրամասերը բոլորովին զուրկ են որակեալ ուսուցիչներէ: Մինչդեռ Անատոլուն է որ պէտք ունի անոնց:

Առանձին մտահոգութիւն մը կազմած է նաեւ դասագիրքերու պարագան: Թուրք թերթերը տարիներով հեգնեցին կրթական գործի անկազմակերպութիւնը, գիտել տալով թէ Անատոլուի կէսէն աւելին դասագիրքերը կը ստանան յունուարի կամ փետրուարի մէջ ...

Շէնքի պակաս, ուսուցիչի պակաս, դասագիրքերու պակաս:

Իսկ անոնցմէ ինչ որ կայ՝ մեծ մասով հինաւուրց «օտան» է, հասարակ այբբենարանը եւ փաթթոցին տեղ քասքէթով «հօճա»ն ... :

Ասոր դրեթէ հակապատկերն են Պոլիսը, Իզմիրը, Էնկիւրին կամ այլ վայրեր: Իսկ կարգ մը կուսակալութեանց մէջ նոր են սկսած տիպար նախակրթարաններու շինութեանց: Թուրքերէն թերթերը այդ նոր շէնքերուն նկարները կը զետեղեն իրենց էջերուն մէջ, կցելով նաեւ գիւղերուն անունները: Ու տեսնողը բնականօրէն կը տարուի խորհելու,— նոր ու հսկայական ձեռնարկ մըն է, ուրեմն, որ մինչեւ թերթերու էջերը զարդարելու չափ աչքառու բան մը կը նկատուի ... :

Խօսելով ընդհանրապէս, կարելի է ըսել, որ Թուրքիոյ մէջ կրթական գործը ընդհանրական չէ, դեռ մինչեւ այսօր, ոչ ծրագրային միօրինակութեամբ ոչ ալ առանձնապէս իբրեւ կրթութիւն: Գիւղերուն մեծ մասը զուրկ են նախակրթարաններէ: Իսկ գիւղական դպրոցներու մեծ մասը պարզ ընթերցումներու վայրեր են: Թուրքերէ նոր բառը՝ «օքուլ» շատ կը համապատասխանէ Անատոլուի այդ տիպի բազմաթիւ «դպրոց»ներուն: Նախակրթարաններուն հազիւ 20—30 առ հարիւրը մեզի ծանօթ նախակրթարաններն են: Ուշագրաւ է որ երկիրը, ամբողջովին, այդքանն ալ չունի:

Հարկ է մատնանշել, որ մինչ նախակրթութիւնը ընդհանրացած չէ, միւս կողմէ հանրապետական Թուրքիոյ մէջ հիմնուած են քանի մը արհեստագիտական եւ թէքնիք վարժարաններ: Տնտեսական ու ճարտարարուեստական նոր թափը պատճառ դարձած են, որ բաւական շատ յաճախեն այդ վարժարանները: Իսկ Էնկիւրիի մէջ ծրագրուած է հիմնումը համալսարանի մը :

Կը տեսնուի, որ կրթական մարզին մէջ եւս Թուրքիա կը քալէ երկու գծի վրայ: Կամ, ինչպէս Ահմէտ Էմին Եալման կ՚ըսէր՝ օդանաւով եւ սայլով ...: Այս տեսակէտէն չափազանց յատկանշական էին օտարականի մը կողմէ Թուրքիայէն գրուած թղթակցութեան մը հետեւեալ տողերը.— «Յարդ Անատոլուի մէջ կարելի է հանդիպիլ Օսմանեան կայսրութենէն այնպիսի մնացորդներու, որոնք հիմնովին խոտոր կը համեմատին նորին հետ: Չեն ուզեր կարդալ թերթերը, որովհետեւ անոնք տպուած են «կեաւուրներուն» գիրերով: Անատոլուի մէջ կայ մեծ զանգուած մը որ հոգիին խորքէն կը ցանկայ հին երանելի օրերը, երբ իսլամը կը տիրապետէր: Միակ փրկութիւնը ժամանակը պիտի պահուէ»:

Աւելորդ չնկատեցինք արտադրել օտարականին վերջին տողերն ալ: Վասնզի, սխալ է ենթադրել թէ անոնք կապ չունին մեր այսօրուան նիւթին հետ:

Քամալականութիւնը ընկերային իրաւակարգ չէ, ոչ ալ իբրեւ թեթութիւնը, իբրեւ իրաւակարգեր, նորութիւն դառ, կրթութեան:

Ֆաշականութիւնն ու սովետականութիւնը, իբրեւ իրաւակարգեր, նորութիւններ են համաշխարհային մաշտաբով: Քամալական Թուրքիան նոր է՝ դարաւոր Թուրքիոյ համար կամ ինքն իր հետ բաղդատելով: Փոփոխութիւնները, որոնք զարմանք կը պատճառեն շատերուն, ձգտում մըն են դէպի Եւրոպայի այն վիճակը, որ այլ եւս հին կը նկատուի արեւմուտքի համար:

Այսուհանդերձ, Քամալ այդ բոլորը արմատականացնելու եւ տեւականացնելու համար, պէտք ունի, բոլորէն առաջ, կրթութեան:

Քարացած մտայնութիւնները պէտք չէ այլ եւս խանգարեն, մասնաւորապէս Անատոլուի մէջ, նոր հասակ նետող սերունդին մաքէն ներս, ինչ որ «նոր է, պէտք է իբրեւ նախնական շաղախուրուի անոր: Իսկ ատիկա պէտք է ընէ դպրոցը: Այդ է պատճառը որ Աթաթիւրք, թէ իբրեւ Հանրապետութեան նախագահ եւ թէ մանաւանդ իբրեւ նոր կեանքի ղեկավարը, նախակրթութեան ընդհանրացումը նպատակակէտ ըրած է:

Վասնզի այդ նպատակակէտն է, որ պիտի վճռէ ճակատագիրը «նոր»ին:

Ու քանի կը սպասնայ անիկա, այնքան կը դանդաղի քամալականութեամբ ներմուծուած փոփոխութիւններու տեւականացումը երկրին մէջ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
Բ. ԾՐԱԳԻՐԸ

Հիթլէր իշխանութեան հասնելէ անցած, յայտարարուեցաւ Գերմանիոյ տնտեսական Ա. ծրագիրը,— 1933ի սկիզբը: Այդ ծրագիրը ի գործ դրուեցաւ մեծ ճշդութեամբ եւ որ բոլորովին աւելի արդիւնաւոր եղաւ: Անոր գլխաւոր նպատակն էր գործազրկութիւնը բառնալ՝ ինչ որ տարեկան 3 միլիառ մարք կը կլանէր: Այդ գումարը կը տրուէր իբրեւ օգնութիւն, բայց փաստօրէն անիկա չէր կրնար բաւարարել նիւթապէս սպառած զանգուածին պահանջները: Այդ ձեւով բաշխուած օգնութիւնը կ՚անդամալուծէր ամէն մէկ նախադրեալ աշխատանք:

Ազգային ընկերվարները առաջին տնտեսական ծրագրին մէջ կիրարկեցին նոր դրութիւն մը, ըստ որուն գործազրկութեան օգնութեան իրաւունք ունի միայն այն որ կատարած է ու կը կատարէ իր պարտականութիւնները դէպի ազգն ու պետութիւնը եւ որ ձեռք ձգած է կատարելաքաղաքացիի իրաւունքը՝ զինուորական եւ այլ ծառայութիւններով: Անկէ անդին, գործազրկութեան օգնութիւնը պէտք է տրուի աշխատանքի միջոցաւ,— ինքնաշարժի խճուղիներուն թէ այլ հանրային ու պետական կառուցումներու մէջ:

Առաջնորդ Հիթլէրի այն նշանաւոր թէ՝ «Գործը գործ կը ստեղծէ», ամբողջապէս արդարացաւ, որովհետեւ երկրորդ տարուան վերջաւորութեան խուժ 6 միլիոն գործազուրկներ կրցան գործ ստանալ եւ ամբողջովին օգտակար ըլլալ ազգին ու պետութեան:

Առաջին տնտեսական ծրագրին երկրորդ նպատակն էր յաւելումը հողային արտադրութեանց, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել անընդհատօրէն ժողովուրդին իր սեփական հողին հունձքովը եւ որպէսզի 6 միլիառ ծախքը — իբրեւ ներածումներու փոխարժէք — սահմանափակուի 900 միլիոն ոսկեմարքի: Այս թուանշանները ինքնին կը խօսին յաջողութեան ի նպաստ տնտեսական առաջին ծրագրին որ բաւական մեծ դեր խաղաց այն նուաճումին մէջ, որով Գերմանիա կրկին տէր եղաւ այն դիրքին որուն արժանի է ինք՝ ժողովուրդներու ընտանիքին մէջ:

Նոր տնտեսական ծրագրին առաջադրութիւններէն մէկն է, ամէն բանէ առաջ, վերակազմութիւնը ճարտարարուեստին: Եւ ասիկա այնպիսի ձեւով մը որ կարելի ըլլայ հայթայթել բոլոր այն հում նիւթերը, որոնք անհրաժեշտ են Գերմանիոյ ամբողջական անկախութիւնը ապահովելու եւ ժողովուրդը առատօրէն սնուցանելու, քանի որ ազկէ կախում ունի անոր բնականոն բարգաւաճումն ու յառաջդիմութիւնը:

Տարրաբանական ճարտարարուեստը կարելիութիւն տուաւ նուազագոյնին իջեցնելու՝ բուրդին ու բամպակին ներածումը, շնորհիւ այն իրողութեան որ այսօր Գերմանիա կ՚արտադրէ արուեստական մետաքս եւ տեսակ մը բուրդ, որոնք ամբողջովին կը բաւարարեն երկրին պէտքերը: Յիշենք որ, այդ նոր տեսակ բուրդի արտադրութիւնը մէկ տարուան ընթացքին 16 միլիոնէն բարձրացաւ 84 միլիոնի: Գործարաններու արագ կառուցումով այդ արտադրութիւնը պիտի բազմապատկուի ու Գերմանիա փոխանակ բուրդը ներածելու, պիտի արտածէ այդ նոր տեսակի բուրդը որ դրեթէ բնաւ չի տարբերիր բնական բուրդէն:

Գրեթէ նոյնն է պարագան արուեստական ձգախէժի արտադրութեան. անիկա, գործնականօրէն, աւելի գերակայութիւն մը ցոյց տուաւ: Այս ճիւղին յատուկ գործարանները շատ արագ կը բազմանան:

Պէնզինը, զոր կը հանեն հանքածուխէն, սկսած է կարեւոր տեղ մը գրաւել երկրին տնտեսական կեանքին մէջ: Այս տեսակէտէն ետ չի մնար նաեւ ալքոլի եւ շաքարի արտադրութիւնը:

Ժամանակակից գիտութեան եւ արդի թէքնիքին ամենալայն օգտագործումով, Գերմանիոյ տնտեսական նոր ծրագրի կիրարկողը՝ Կէօրինկ պիտի փնտռէ նոր կերպեր ու միջոցներ՝ նոր հում նիւթեր ձեռք ձգելու եւ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցածներու արտադրութիւնը աւելցնելու համար: Այդ նպատակին համար կը նախատեսուի լայնօրէն ուսումնասիրել հողային հարստութիւնները, հանքերը եւն., ինչպէս եւ անոնց աւելի լայն չափով օգտագործումին կարելիութիւնները: Պիտի փորուին աւելի քան 50 վայրեր 1500— 2000 մեթր խորութեամբ: Անկարելի բան է որ այդ փորձերը արդիւնք մը չտան, քանի որ արդիւնքներ ձեռք ձգեցին Ա. ծրագրի գործադրութեան առեն:

Հակառակ անոր որ Գերմանիա տարեկան կը սպառէ աւելի քան 96 միլիոն թօն գետնախնձոր, հացը եւս կը մնայ ժողովուրդի սննդաւորման համար կարեւոր տարր մը: Փորձը ցոյց կուտայ, պատրաստուած հացերը գոհացուցիչ չեն: Այդ պատճառաւ, այժմ Պերլինի մէջ կը բացուին հացագործներու վարժարաններ, որոնք, մասնաւոր դասընթացքներով, հացագործութեան մասին աւելի լայն ծանօթութիւններ պիտի տան հացագործներուն ու այդ կերպով միլիոններու խնայողութիւն մը ըլլալէ զատ հացի ընտիր տեսակ պիտի ունենայ ժողովուրդը:

Կաթնային ալիւր արտադրող գործարաններու թիւը պիտի աւելցուի: Այդ ալիւրով կը պատրաստուի մասնաւոր հաց մը՝ հիւանդներուն, տկարակազմ տղոց եւ թոքախտաւորներու համար:

Ժողովրդի սննդաւորման գործին մէջ մեծ դեր մը կը վիճակի գերման տանտիրուհիին: Այդ պատճառաւ, պաշտօնական օրկանները եւ կանանց միութիւնները գործակցաբար ամբողջ Գերմանիոյ մէջ պիտի հիմնեն խոհարարութեան դասընթացքներ, որպէսզի ամէն տեսակ ծանօթութիւններ տրուին գերման տանտիրուհիին:

Կեանքը այժմ անհրաժեշտութիւն մը կը դարձնէ գիտականացած այս ճիւղը տալ, որպէս դաս, ապագայ մայրերուն եւս: Անիկա աւելի կարեւոր է քան լատիներէնը կամ եռանկիւնաչափութիւնը կամ այլ ճիւղ մը: Ճաշարաններ բանալու իրաւունք պիտի տրուի միայն մասնագէտներուն — ինչպէս է պարագան դեղարաններուն համար — որովհետեւ ամէն մէկ անպատրաստ ոչ միայն կը վնասէ ազգային տնտեսութեան, այլ եւ հազար հազարաւորներու առողջութեան:

Անկախ այն փաստէն, որ Գերմանիա ունի առեւտրական աքթիւ հաշուեկշիռ մը՝ 350—400 միլիոն մարքի, տարեկան, նոր քառամեակը առաջադրած է աւելցնել զայն: Ճիշդ նպատակէն առաջնորդուած, 1937ին Հանոյրի մէջ (Տիւսէլտորֆ) պիտի բացուի միջազգային ցուցահանդէս մը՝ 780.000 քառ. մեթր տարածութեան մը վրայ, ուր Գերմանիա ցոյց պիտի տայ բոլոր այն նոր նիւթերը, զորս հայթայթած է գործնական կամ տարրաբանական ճամբով, ինչպէս նաեւ անոնց կիրարկումը կամ օգտագործումը կեանքին մէջ: Այս միջազգային ցուցահանդէսը պիտի ըլլայ ուրեմն գործնական դպրոց մը՝ նոր ու կատարեալ ճարտարարուեստի մը վրայ, որ իր գոյութիւնը կը հիմնէ գլխաւորաբար արդի թէքնիքի մարզին մէջ:

Երբ նկատի ունենանք թէ Գերմանիոյ նոր քառամեայ ծրագրին բոլոր առաջադրութիւնները այնպէս բազմակողմանի եւ խորապէս քննուած են, կրնանք վստահօրէն ըսել թէ այդ ծրագիրը ոչ միայն աւելի գոհացուցիչ արդիւնքներ պիտի տայ, այլ եւ միանգամայն օրինակ պիտի ծառայէ բոլոր այն ազգերուն որոնք կը ցանկան ամենարագ կերպով ապահովել իրենց տնտեսական ինքնաբաւութիւնը:

ՇԱՐՄԱՂ

ՊՈԼԻՍ
ԻԲՐԵՒ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՕՃԱԽ

Հայ կրթական շարժման դայեակը Պոլիսն եղաւ: Ու այս կանուխէն, երբ դեռ բոլոր միւս հայաշատ կեդրոնները կը քնանային:

Դպրոցներու ցանցը 1790ին է որ կը սկսի տարածուիլ Պոլսոյ մէջ: Այդ թուականին է որ առաջին հայ թաղային դպրոցը կը բացուի Գումգափու, ու անոր արձագանգ կուտան միւս թաղերը, Պէյօղլը 1813ին, Պալաթը՝ 1816ին, Սկիւտարը, Բերան, Ղալաթիան ու Գարթալը՝ 1818ին, ոմանք կարգի դնելով իրենց նախապէս ունեցածը: Չեն մոռցուիր նաեւ վաղուան մայրերը եւ իրարու ետեւէ աղջկանց արհեստանոցներ կը բացուին 1820ին Գումգափու, եւ 1826ին Բերայի մէջ:

Դարուն երկրորդ քառորդին է որ աւելի եւս զարկ կը ստանայ կրթական գործը, ու թաղային համեստ վարժարաններու տեղ՝ կրթութեան իսկական վարժարաններ է որ կը բացուին Պոլսոյ կարգ մը թաղերուն մէջ:

Նախ Գումգափուի Մայր վարժարանն է որ 1858ին իր դռները կը բանայ՝ իր վեհանձնութեամբ իր շրջանը փառաւորող մեծ Հայու մը Պէզճեան ամիրայի ջանքերով, եւ տնօրէնութեան տակ նոյն օրերու մեծագոյն գիտնականին Գրիգոր պատուելի Փէշտիմալճեանի, որուն կ՚աջակցէին Խաչատուր Պարտիզպանն ու համբաւաւոր Պապա Համբարձումը: Այս դպրոցէն է որ ելան հայ վերածնութեան շատ մը ախոյեանները՝ Գէորգ ապագայ կաթողիկոսը, որ Էջմիածինը ճեմարանով մը պիտի օժտէր, Ֆիլիքս Թօդոս պատուելին, հրապարակագիր Յովսէփ Վարդան փաշան, Նիկողոս Զօրայեանը՝ ժողովրդավար շարժման առաջնորդներէն մէկը, Խաչատուր Միսաքեան դաստիարակն ու գրագէտը, Մալէզեան Յովսէփ պատուելին:

Կրթական յաջորդ մեծ ձեռնարկը կ՚ըլլան Բերայի դպրոցները, երկու ժողովրդական թաղերու, Գոնավու-լայի եւ Սքօրտէլայի մէջ, ու 1830ին կը բացուին մանչոց ու աղջկանց վարժարաններ:

Յետոյ կը բացուի հայ կեանքի մէջ բացառիկ դեր կատարած թաղի մը՝ Սկիւտարի Ներսէսեան վարժարանը ճիշդ դար մը առաջ, 1836ին: Արեւմտահայութեան անդրանիկ կարեւոր կրթարանը կ՚ըլլայ ան, թէ իր աշակերտներու թիւով,— առաջին իսկ տարին 600 աշակերտ կ՚ունենայ ան,— եւ թէ իր ուսմանց ծրագրով, ուր տեղ գրաւած էին Հայերէնէ եւ Թուրքերէնէ զատ Ֆրանսերէն եւ Իտալերէն լեզուները. եւ նաեւ գիտական ճիւղեր՝ զանց առնուած [illegible]ով նաեւ գիտական փորձերը:

Ոգեւորութեան այլապէս [illegible]ջան մը կը բանայ Սկիւտարի ճեմարանը, 1838ին, տեսուչ ունենալով Յակոբ Մանուէլեանը, եւ ուսուցչական կազմին մէջ Տէրոյենցի, Խաչատուր Միսաքեանի եւ Խաչատուր Պարտիզպանեանի պէս դէմքեր: Յիսունի չափ գիշերօթիկ աշակերտներ ունեցաւ առաջին իսկ օրէն, ու հոն ուսում ըստացան Ստեփան փաշա Ասլանեան, Կարապետ Իւթիւճեան, Բարունակ Ֆրթիկեան, Յովսէփ Պէյլան, Սիմոն Միքայէլեան, անուններ, որոնք շատ բան կ՚ըսեն հայ վերածնունդի պատմութեան ծանօթ եղողներուն:

Անդին, Սամաթիոյ մէջ, Սահակեան վարժարանն է որ իր դռները կը բանայ 1843ին, ան ալ կատարելով ուշագրաւ դեր մը հայ կրթական շարժման: Ու տակաւ արձագանգ կուտան ուրիշ թաղեր ալ, այնպէս որ 1847ին 25 հայ վարժարաններ կան արդէն Պոլսոյ մէջ:

Սակայն հայ կրթական շարժման պատմութեան մէջ 1853ը բացառիկ թուական մըն է: Այդ տարին է որ Գերագոյն ժողովը կը կազմէ ուսումնական խորհուրդ մը,—առաջին ուսումնական խորհուրդը,— որուն անդամներն էին Ամասեան Յակոբ «հողագործ», Երամեան Աբրահամ «լեզուագէտ», Իւթիւճեան Կարապետ «հանրագիր», Հովուեան Յարութիւն «բանասէր», Մաքսուտեան Սարգիս «լեզուագէտ», Պալեան Նիկողոս «ճարտարապետ», Պարտիզպանեան Խաչատուր «քանակագէտ», Ռուսինեան Նահապետ «բժիշկ», Վահանեան Յովհաննէս «տարրագէտ», Սերովբէ Վիչէնեան «բժիշկ», Տատեան Առաքել «ճարտարարուեստ», Տատեան Յարութիւն «բնագէտ», Տատեան Սիմոն «ճարտարարագէտ» եւ Օտեան Գրիգոր «գրական» — մակդիրները Ռուսինեանն ինքը կցած ըլլալով իր ընկերակիցներուն եւ իր անուան՝ 1854ի իր «Տարեցոյց»ին մէջ:

Շարժումը արդէն դարած է իր խանդավառ թափը, ու իր շունչը կը հասցնէ մինչեւ գաւառ: Այլ եւս Պոլսոյ դրեթէ բոլոր թաղերը իրենց կրթարանները ունին. այնպէս որ 1859ին արդէն 42 հայ վարժարաններ կան Պոլսոյ մէջ, 4376 մանչ եւ 1155 աղջիկ սաներով, 197 ուսուցիչներով եւ 875.000 ղրուշ պիւտճէով,— թիւեր որոնք շատ բան կը խօսին:

Բայց Պոլսոյ հայ կրթական կեանքին մէջ շափիւղայի մը պէս կը փայլի Կեդրոնականը, որուն բեղնաւորութեան հայ իրականութեան մէջ ոչ մէկ դպրոց կրցաւ դեռ հասնիլ: Հայ ժողովուրդը ունեցաւ լոյսի շատ մը ուրիշ վառարաններ ալ, որոնք մեծ չափով աջակցեցան հայ վերածնութեան շարժման, բայց անոնցմէ ոչ մէկը կրցաւ սերունդ մը թրծել իր ամբողջական դիմագծութեանը մէջ, ինչպէս ըրաւ Կեդրոնականը վերջին կէս դարու ընթացքին:

Ու չմոռնանք նաեւ անհատական նախաձեռնութիւնը որ հրաշքներ գործեց կրթական ասպարէզի վրայ: Ո՞ր հայ կեդրոնն է որ կրնայ Պոլսոյ պէս պարծիլ իր մասնաւոր կրթարաններով:

Ռէթէոս Պէրպէրեան իր մասնաւոր պատրաստութեան համար Պոլիսը միայն հորիզոն ունեցաւ ու ինքնօգնութիւնը միայն կռուան, բայց իր հիմնած դպրոցը լոյսի շքեղ փարոս մը եղաւ շատ մը տասնեակ տարիներ: Ու դեռ շատերը Պոլսոյ հայ դաստիարակներէն իրենց մասնաւոր դպրոցն ունեցան՝ սկսելով Յակոբ Գուրգէնէն, Մկրտիչ Մէզպուրեանէն, Կարապետ Փանոսեանէն, մինչեւ Յովհաննէս Հինդլեանն ու Թօրոս Պէզազեանը՝ որոնք պատնէշին վրայ են դեռ առանց յիշելու անշուշտ ... Պետրոս Կարապետեանի պէս թիւերն ալ:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ԾԻԾԱՂ

Ճաշարանի մէջ:

— Այս ի՞նչ է, ապուրիս մէջ ծխափող մը կայ:

Սպասեակը.— Ա՜հ, պարոն, մեր խոհարարապետը շատ գոհ պիտի մնայ, առաւօտէն ի վեր կը փնտռէր:

***

Դատարանի մէջ:

— Ուրիշ անգամ դատապարտուա՞ծ ես:

— Ոչ, պարոն, եօթը տարիէ ի վեր:

— Այսի՞նքն:

— Եօթը տարիէ ի վեր բանտն էի:

***

Դասատուն.— Պարոն, ձեր տղուն բան սորվեցնել անկարելի է:

Տղան.— Հայրիկ, ատիկա ըսել է թէ դասատուն անկարող մարդ է:

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԽԱՒԱՔԱՐՏԷ ՍԶԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

—·—

Ամէն ազգ մասնագիտութիւն մը ունի, այսպէս՝ Անգլիացին ուրիշներու ձեռքով կրակէն շագանակ հանել տալու, Ֆրանսացին հեզաճկուն աղջիկներ պատրաստելու, Իտալացին Հռոմը երազելու, Ամերիկացին՝ եւրոպական գործերու մէջ «դլոող»ի դեր ստանձնելու, Գերմանացին իր երկրին մէջ Հրեայ սակելու, եւ Թուրքը գլուխ թռցնելու եւ հայկական գոյքերը աւարի տալու :

Մենք Հայերս ալ անմրցելի մասնագիտութիւնը ունինք պատի օրացոյց հրատարակելու :

Տարւոյն տասներկու ամիսները, պարզ Հայրենակցականները եւ բազդրեալ Վերաշինացները իրենց վարչական ժողովներու սեղանին վրայ ունին օրացոյցի խնդիր :

Հոկտեմբեր,— յաջորդ տարուան օրացոյցներու տպագրութեան խնդիր: Նոյեմբեր,— նոյն խնդիրը: Դեկտեմբեր, յունուար,— Տպուած օրացոյցներու սպառումի խնդիր: Փետրուար, մարտ,— ծախուած օրացոյցներու հաշիւ: Ապրիլ, մայիս,— ապառիկ ծախուածներու գանձումի խնդիր: Յունիս, յուլիս,— ապառիկներու գանձումի եւ տպարանի պարտքի խնդիր: Օգոստոս,— օրացոյցներէ գոյացած վնասը գոցելու խնդիր : Սեպտեմբեր,— յաջորդ տարուան օրացոյցը պատրաստելու խնդիր :

Ի՞նչ է այս «օրացոյց» կոչուածը պիտի հարցնեն հայութենէ լուր չունեցող ապազգայնացած Հայեր: Գրենք անոնց վրայ եւ բացատրենք:

Օրացոյցը գործիք մըն է որ կը ծառայէ Հայաստանի մէջ աւանաշինութեան պէտքերը հայթայթելու եւ մեր պզտիկ հայրենիքներուն՝ ըսել կ'ուզեմ մեր գիւղերուն նշանաւոր դէմքերը միշտ մեր աչքերուն առջեւ պահելու եւ յիշեցնելու :

Կան պատմագէտներ որ օրացոյցի ծնունդը կը տանին մինչեւ Ադամ Առաջին, որ ծառի տերեւները իրարու վրայ դիզած՝ օրը մէկ հատ հովին կուտայ եղեր Եւայի հետ ունեցած ժամադրութեան օրերը չչփոթելու համար: Ուրիշներ աւելի հեռու կը տանին անոր ծագումը, բայց ես կրնամ պնդել որ օրացոյցը Հայերու հետ ստեղծուեցաւ, նախատեսելով որ, ժամի եւ օրի մասին գաղափար չունեցող ազգ մը պիտի ըլլար ան :

Ներկայիս կրկին սկսած է օրացոյցներու այգեկութքը:

— Պարոն, հատ մը օրացոյց գնեցէք, «Ճաւճաւ գիւղի Հայր· Միութեան» ի նպաստ է, անշուշտ չէք մերժեր այսքան չնչին աջակցութիւն մը:

— Ընկեր, չէ՞ք ուզեր հատ մը գընել մեր օրացոյցէն, իրական գեղարուեստական գործ է, Ճաւճաւ գիւղի Վերաշինացին պիտի սատարէք:

— Բարեկամ, ահա բոլորին անհամբեր սպասուած օրացոյցներու թագաւորը, գնեցէք գոնէ հինգ հատ մը, կրնաք կաղանդել ձեր բարեկամները:

— Քաղաքացի, այս օրացոյցներու հասոյթը պիտի յատկացուի Խ·Հայաստանի մէջ կառուցուելիք «Նոր Զըրնըխքէօյ»ի, գնեցէք հատ մը:

Եւ ահա իրարու ետեւէ կուգան «Ն· Չէլիքքէօյ»ի, «Նոր Կեավուր քէօյ»ի, «Նոր Իմամլար»ի օրացուցավաճառները, բոլորն ալ աւանաշինութեան եւ վերաշինացութեան պիւտճէն հայթայթելու համար:

Գերմանացիները եթէ խելք ունենային, փոխանակ միլիոններով դրամ վճարելու Ֆրանսայի, սնտուկներով օրացոյց կը ղրկէին անոր, քանդըւած քաղաքներն ու գիւղերը վերաշինելու համար, բայց չկրցան մտածել խեղճերը ...

Մտիր Հայու տուն մը, դրան ետեւէն սկսած մինչեւ խոհանոցին ծխնելոյզը օրացոյցով է զարդարուած, որոնց վրայ ճանճերն ալ բաւական աշխատանք են թափած՝ նաշխելու համար:

Այս ապրանքները շինուած են կօշիկի տուփի յատկացուելիք տեսակէն խաւաքարտէ մը:

Շուրջը շարքի կեցած են Հայոց նշանաւոր դէմքերը՝ ըստ բախտի, կամ ինչ որ գտած են տպարանի տուփին մէջ: Օրինակ՝ Խրիմեան Հայրիկ, Գ· Զօհրապ, Աղասի Խանջեան, Անդրանիկ, Շիրվանզադէ, Դաւիթ Խաչկոնց, Միասնիկեան, Տէրոյենց պատուելի, Լեւոն Խաճանեան եւ Յ· Գ· Մրմրեան ...

Տպագրութիւնը հիանալի: Մէկուն քիթը կիսուած, միւսին աչքին վրայ մելանը պտղած, ուրիշի մը պեխն ու մօրուքը իրար խառնուած, մէկալին դէմքը բոլորովին անճանաչ, միայն տակի արձանագրութենէն կարելի է որոշել ինքնութիւնը:

Խաւաքարտի տակի եզերքէն կախուած է տրցակ մը թուղթ, յիշեցնելով ձեզի վարտիքը վար ինկած պզտիկ մը:

Իսկ պարունակութիւնը կատարեալ համայնագիտարան է հատընտիր նշանաբաններով եւ անզուգական հայերէնով.—

«Հայրենակից, եթէ կ'ուզես որ հայրենիքդ չէննայ եւ զաւակներդ չայլասերին, գնէ հատ մը «Նոր Բերրոն»ի օրացոյցէն ...»:

Կամ, «Ով է այն Հայը, որ պիտի խնայէ հինգ փրանքը այս օգտաշատ գործին, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի մեր պաշտելի հայրենիքին մէջ հիմնուելիք «Նոր Զինճիրլի» աւանին»:

Թղթատենք: «Նոյեմբեր 29, տարեդարձ Խ· Հայաստանի· տակը «Տօն սրբոցն Ամբակումայ մարգարէին եւ Իդիսպոսի եզնաւորին»: Իսկ գիտական նիւթ «Աւելին գիւտը ո՞ր դարուն մէջ եղած է ...» եւն·:

Մեղք որ մեր գրողները չեն մտածեր իրենց պահածոյ հրատարակութիւնները կախել խաւաքարտէ մը՝ իբր օրացոյց քշելու համար հանրութեան: Կրնան նոյն իսկ հատորը կիսել եւ երկու տարուան բաժնել, եւ տարին անգամ մը շարքի կենալ միւսներուն հետ: Հաւատացէք որ նիւթապէս եւ բարոյապէս կը շահին, եւ իրենց անունը տարին երեք հարիւր վաթսուն հինգ օր կը փայլի հայ երդիքներու տակ:

Ես կ'առաջարկեմ ամէն ինչ օրացոյցի ձեւով հրամցնել Հայոց ազգին որպէսզի դիւրութեամբ կլլէ :

Դուք ալ եթէ կ'ուզէք ձեր «բարեկամներ»ն վրէժ լուծել, անոնց նկարները կը զետեղէք օրացոյցի մը շուրջ, զիրենք ծաղրանկարի վերածելու եւ ճանճերու յարձակումին ենթարկելու համար ...:

Կ· ՊԵՏՈՒՇ

ԻՐԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՇՈՒՐՋ

Պոլսոյ հայերէն թերթերը կը գրեն թէ Կալուածոց Հոգաբարձութեան ատենապետ Պ· Արշակ Սուրէնեան լիազօրութիւն ստացած էր Վարչութենէն եւ Պէյօղլուի Թաղականութենէն՝ իրաւախոհութեամբ կարգադրելու Բանկալթիի գերեզմանատան խնդիրը: Կալուածոց Հոգաբարձութեան վերջին նիստին, Տօքթ· Ա· Սուրէնեան հաղորդեց թէ իրաւախոհութեան կարգադրութիւնը ընդունուած է Քաղաքապետական ընդհ· ժողովին կողմէ, ասկէ առաջ որոշուած պայմաններով:

Գոյացած համաձայնութեամբ, քաղաքապետութեան կը մնայ բուն գերեզմանատունը որ 50.000 քառակուսի մեթր է, իսկ համայնքին կը թողուի գերեզմանատան մաս չկազմող հողը, որ մօտ 6000 քառակուսի մեթր է եւ կը պարունակէ հետեւեալ մասերը.— կառաժները, փլցուած կառաժին գետինը, յարակից հողերը, սրճարանները, ճաշարանը, հանրակառքի ճամբու դուռը եւ այդ դունէն դէպի եկեղեցին իր շրջափակով եւ պարտէզով կառաժներու ետեւի կողմէն մինչեւ արսաններուն ծայրը 10 մէթր տեղ գերեզմանատունէն:

*** Իրաւական Դ· ատեանի առջեւ տեղի ունեցաւ քաղաքապետութեան բացած պահանջքին ծանօթ դատը՝ պատրիարքին երաշխաւորներուն դէմ: Նախագահը հարցուց երկու կողմի փոխանորդներուն թէ որ եւ է ըսելիք ունի՞ն: «Ոչ» պատասխանեցին: Նախագահը յայտարարեց թէ դեկտ· 9ին ատեանը պիտի տայ իր որոշումը:

*** Թուրքերէն Թան կը գրէ·— Գերեզմաննոցին մէջ գտնուող շէնքերու տէրերուն (հայ համայնքին) թողուելիք գետիններուն քարտէսը պատրաստուած է փորձագէտներու մարմնին կողմէ: Գերեզմաննոցին գետինը մաս առ մաս պիտի ծախուի, արդիական թաղեր շինուելու պայմանով:

ԿՈՉ ՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

«Հայ Արծիւ» մարմնակրթական եւ երաժշտական ակումբին կանոնագրէն կու տանք հետեւեալ յօդուածը·

ՅՕԴ· 3.— Ա) Ամէն Հայ եւ Հայուհի, առանց կրօնական դաւանանքի խտրութեան, կրնան անդամակցիլ Ակումբին: Բաւական է ներկայացած ըլլալ ակումբին երկու անդամներուն կողմէ եւ ընդունուած՝ վարչական խորհուրդէն: Բ) Տարեկան անդամատուրքը առնուազն 50 փրանք է: Ամէն նորագիր անդամ պարտաւոր է մէկ անդամի համար միայն՝ իր ընդունելութեան միջոցին՝ վճարելու մուտքի տուրք մը, որ 50 փրանքէն պակաս պէտք չէ ըլլայ:

Ինչպէս կ'երեւի հիմնական կանոնագրին վերոյիշեալ քաղուածքներէն, ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ ԱԿՈՒՄԲԸ իրականացումն է գաղափարի մը, եղբայրական կապերով իրարու մօտեցնելու համար երկսեռ հայութիւնը Փրանսական այս հիւրընկալ հողին վրայ:

Իւրացնելով հանդերձ քաղաքակիրթ միջավայրի մը բոլոր յառաջդիմական գաղափարները, ամէն Հայու համար նուիրական է նաեւ պահել իր ազգային նկարագիրը, յարգել իր ընիկ աւանդութիւններն ու հայրենի բարքերը, ցոյց տալով մեզ շրջապատող օտար տարրերուն թէ՝ Հայը արժանի է դասուելու քաղաքակիրթ ժողովուրդներու շարքին մէջ, իր մտաւորական բացառիկ կարողութիւններով, իր հոգեկան ազնուութեամբ, իր ցեղային ամենազգի ընդունակութիւններով եւ ֆիզիքական երիտասարդ կորովով:

Այս ամէնուն իրագործումը կարգուկանոնով եւ կարգապահութեամբ միայն կրնայ ապահովուիլ:

Հայ Արծիւ ակումբին մեծագոյն առաջադրութիւնն է՝ Հայը Հայ պահել, Հայը առողջ պահել եւ Հայը կարգ ու կանոնի եւ կարգապահութեան մէջ պահել:

Ուստի կը հրաւիրենք մեր հայ քոյրերն ու եղբայրները որոնք կը գնահատեն մեր առաջադրութիւնները, գալ եւ անվերապահօրէն անդամագրուիլ Հայ Արծիւ Ակումբին:

Վարչութիւն
Հայ Արծիւ Ակումբի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլ

—·—

ՎԱԼԱՆՍ — Զ· Ո· Մ· մարզականներուն Ֆութպոլի Ա· խումբը մասնաւոր օթօքարով մը գնաց Պօմոն, տեղւոյն Ֆութպոլի Ա· խումբին դէմ մրցելու համար, ինչպէս հրաւիրուած էին :

Խաղը կը սկսի Զ· Ո· Մ·ի համար աննպաստ, որովհետեւ խիստ հով մը կը փչէր դիմացէն, եւ արգելք կ'ըլլար մեր տղոց գնդակը իրենց նպատակին համեմատ գործածելու: Հակառակորդ խումբը օգտուելով այս վիճակէն, առաջին կիսախաղին յաջողեցաւ նշանակել 2 կէտ: Երկրորդ կիսախաղին հովը դադրած էր ու բարակ անձրեւ մը կը մաղուէր: Զ·Ո·Մ·ականները քանիցս կը նեղէին հակառակորդ բերդը, բայց ոչ մէկ յաջողութիւն: Խաղը վերջացաւ Զ· Ո· Մ·ի Ա· խումբին պարտութեամբ 2—0ով:

Մրցում ունէր նաեւ Զ· Ո· Մ·ի Ֆութպոլի Բ· խումբը, տեղւոյս A.S. P.T.T.ի Ֆութպոլի Բ· խումբին դէմ : Վերադարձին՝ ուրախութեամբ իմացանք որ մեր պատանիները յաղթած են իրենց հակառակորդին 1ի դէմ 3ով:

Զ· Ո· Մ·եան մարզական բաժնին Վալանսի մէջ գոյութեան տարելիցն է արդէն: Ուրախ ենք մեր մէկ տարուան յաղթական գործունէութենէն ոչ թէ միայն դաշտի վրայ, այլ եւ ազգային տեսակէտով, որովհետեւ հայկական ընկերութիւններէ հեռացած մօտ 20 պատանիներ իր շուրջ հաւաքեց եւ անոնց մէջ արթնցուց հայկական ոգին: Այսուհետեւ աւելի մեծ թափով պիտի շարունակենք ազգային կորովը բարձր պահելու մեր գործը:

Օշին Երանգունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԿԸ ՅԻՇԵՆՔ ՄԵՌԱԾ ՄԱՐԴԻԿԸ

—·—

Պուքրէշի Արազը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (15 նոյեմբեր).

—«Ի՜նչ հրահանգիչ է երբեմն ետեւ նայիլ, տեսնելու համար մեր կտրած ճամբան, ու դէմքերը որոնց պատահեցանք երէկ մեր ճամբուն վրայ: Զննել մանաւանդ մոռցուած դէպքերը, ճիգերը զորս վատնեցինք երէկ, մեր մղած վէճերն ու պայքարները, ու մարդիկը որոնք խառնուեցան մեր ճիգերուն ու պայքարներուն եւ որոնք այլ եւս չկան:

Շատ մը դէմքեր տողանցեցին սա վերջին 10—15 տարիներու ընթացքին ռումանահայ կեանքի բեմէն: Անոնք շողացին պահ մը, յետոյ չքացան գացին: Ոմանք հողը մտան, ուրիշներ քաշուեցան իրենց պատեանը :

Հիմա երբ մարդ փորձուի ակնարկ մը նետել անհետացող այդ դէմքերուն շարանին վրայ՝ որքա՜ն ուսանելի դասեր կը հանէ անոնց համար որ դեռ պատնէշի վրայ են կամ հանրային կեանքի կապուած: Մեզ, ամէնուս համար:

Ան միտքը կը բերէ նախ դացողներէն ամէն մէկուն պատկերը երէկ՝ երբ դեռ կ'իշխէին անոնք հայ կեանքի մէջ կամ հրապարակի վրայ:

Կը յիշէ նախ սրտով մեծ մարդիկը, որ համեստ մը ապրեցան հայ կեանքի մէջ, ջանալով հասնիլ իրենց շուրջի կարիքներուն, անոնք յոխորտանք չունեցան՝ երբ փայլուն դիրքերու վրայ էին, եւ ոչ ալ իրենց ժողովուրդը մոռցան՝ երբ ճմլեց զիրենք ճակատագիրը· անոնք մեռեր գացեր են՝ բայց ժողովուրդը յուզումով կը յիշէ միշտ անոնց անունը, երբ միտքը կը բերէ անոնց համեստ ու բարի դէմքը հանրային կեանքի մէջ ու կը տեսնէ անոնց մանաւանդ անոնց ձգած պարապը:

Կային եւ ուրիշներ որոնք թէեւ դիրքի տէր՝ բայց իրենց մատին ծայրովը միայն դպան հանրային աշխատանքներու: Ու հիմա՝ զանոնք մոռցած ատեն՝ ոչ իսկ ցաւ մը կը զգայ հայ ժողովուրդը: Ոչ մարդոց խեղքն է որ կը մնայ իրենցմէ յետոյ, ոչ ալ տխրողները: Վայ անոր որ իր հոգիէն հետք մը ձգած չէ, ու իր ինչքէն մանիկ մը: Քամին կ'առնէ կը տանի անոնց անունը:

Կային նաեւ ամբարտաւան ու մեծամիտ մարդիկը՝ որոնք ալ պահ մը հայ կեանքի մէջ շողացին: Կիրքն էր միայն իրենց մղիչ ուժը, ու զիրենք ոգեւորողը՝ փառասիրութիւնը միայն: Անոնք ալ մեռեր գացեր են, բայց չկայ մէկը որ յուզումով յիշէ անոնց անունը: Ոչ իսկ այն լաքէները որոնք անոնց փշրանքներով սնան ու ծափ զարկին ամէն օր անոնց շուրջը: Հայ ժողովուրդը վաղուց սրբած է անոնց անունը իր սրտէն, որովհետեւ անոնց միլիոններէն ոչ իսկ մանիկ մը մնաց իրեն, հայ ժողովուրդին համար, ոչ ալ իրենց կեանքէն բարի հետք մը: Հովը աւլեց ու տարաւ անոնց անունն ալ:

Այսպէս պիտի չքանան բոլոր դոռոզ մարդիկը, որոնք կը կարծեն թէ իրենց միլիոններով կրնան հետք մը ձգել իրենցմէ յետոյ:

Թուրքերը սովորութիւն մը ունէին: Երբ սուլթան մը մեռնէր՝ անոր գլխակը կը ցուցնէին նոր սուլթանին, ըսելով.

— «Պէօյլիւդէնմէ, փատիշահըմ, սէնտէն պէօյլէ Ալլահ վար» (Մի գոռոզանար, փատիշահ, քեզմէ մեծ՝ Ալլահը կայ):

Հիմա չկայ մէկը որ մեռելներուն գլխակը ցուցնէ ամբարտաւան մարդոց որոնք իրենց մեռելներուն ապաւինած, չեն մտաբերեր փոշին որուն պիտի վերածուի օր մը: Չկայ մէկը որ ըսէ անոնց թէ վաղանցուկ բան է հարստութիւնը, ուժը, դիրքը աշխարհի վրայ, թէ հացկատակներու փառաբանութիւնը չէ որ պիտի կրնայ իրենց գերեզմանին վրայ ծաղիկ բուսցնել:

Ինչքը կը փճանայ մարդուն, գեղեցկութիւնը կ'երթայ, կը սպառի ուժը: Ու երբ ալ հմայք մը չունիս՝ մանկլաւիկները կը լքեն քեզ շուտ մը, հեգնելով անկումդ, ու ծիծաղելով փշրանքներուն վրայ զորս կը նետէիր երբեմն իրենց: Գերեզմանիդ վրայ լացող մը չըլլար, ոչ իսկ սրտանց հոգոց բառ մը:

Մարդուն բարի քրտինքն է որ կը տեւէ մեռնելէն յետոյ, ու աշխատանքը զոր մարդ կը թափէ սիրտը ճմլելով: Երանի՜ անոր որ կրցած է իր հոգիէն մասնիկ մը թողուլ աշխարհի վրայ, ու քաղցր հետք մը ժողովուրդին սրտին մէջ»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ֆրանսայի Երաժիշտ Կիներու Միութիւնը երաժշտական միջազգային մրցում մը կազմակերպած է, Ժորժ Լօնէի նախագահութեան տակ: Մրցումներու դաշնակի ժիւրիի անդամ նշանակուած է Օր· Ճամպազեան:

ԴԵՐԱՍԱՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ԴԵՐԸ

Պ· Բագրատունին զոր վերջերս տեսանք Լա կօնտոլ օ շիմէր ֆիլմին մէջ՝ իշխան Ահմէտի դերով, այժմ կարելի է տեսնել սինէմա Մառինեանի պաստառին վրայ Լը մոռ փիւիթ (Փախած մեռեալը) ֆիլմին մէջ, ուր կը խաղայ զինուորական ատեանի նախագահին դերը :

Ֆիլմը որոշ ատեն մը միայն Մառինեան ներկայացուելէ վերջ պիտի անցնի յառաջիկային թաղային սինէմաները:

ՀԱՅԿ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Նիւ Եորքէն կը հաղորդեն Հայկ Խօճասարեանի մահը:

Հայկ Խօճասարեան ծնած է Սամաթիա (Պոլիս), որդին է Օրագիրի խմբագիր Օգսէն Խօճասարեանի: Ուսուցչական բազմաթիւ պաշտօններ վարած է Պոլսոյ մէջ, աշխատակցած է հայերէն թերթերու, ատենապետ ընտրուած է Ազգ· Կեդր· Վարչութեան, վերջերս կ'ապրէր Նիւ Եորքի մէջ:

ՏԻԿ· ՖԷԼԷԿԵԱՆ ՄԱՀԸ

Վաստակաւոր դերասանուհի Տիկ· Ֆէլէկեան մեռաւ Պոլսոյ ազգ· հիւանդանոցին մէջ: Պատրիարքարանը ազգային յուղարկաւորութիւն մը կատարեց եւ տիկ· Ֆէլէկեանի մարմինը թաղուեցաւ Շիշլիի գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (142)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Հէյ Վասիլ Ալեքսանդրովիչ, Վասիլ Ալեքսանդրովիչ,— եւ Արթիւշը կիսաքնատ պաշտօնեայի քթին դէմ դրաւ Վահէի պարսկական անցագիրը :

Պաշտօնեան՝ աչքերը տրորելով՝ շտկուեցաւ թախտին վրայ, հազիւ զսպուած դժկամակութեամբ: Սատանան տանի, հազիւ կրցեր էր աչքերը խփել ... ինչ ալ ժամանակ կը գտնային կամուրջը անցնելու:

Սրտնեղութեամբ անցագիրը վեր վար դարձուց, իսկ երբ Վահէն կէս ռուպլինոց արծաթ մը սահեցուց ափին մէջ, պաշտօնեան այլեւս կարիք չզգաց հարց ու փորձի, սեղանի վրայէն կնիք մը առաւ, զարկաւ անցագրին վրայ, թուղթը վերադարձուց Վահէին եւ տաղաւարի պատուհանէն գլուխը դուրս հանելով՝ պոռաց դէպի պահակ զինուորը·

— Թողէք, կարող են անցնիլ :

Վահէի հետ թեւանցուկ՝ Արթիւշն ալ անցաւ կամուրջով: Ընդհանրապէս տեղացիները, մանաւանդ թոյլտուութեամբ, ազատ կերպով կ'անցնէին կամուրջով: Այդ իրաւունքէն կ'օգտուէր եւ մեր Արթիւշը :

— Զախուր, Զախուր,— մաքսատան պաշտօնեան էր ետեւէն պոռացողը :

— Այ, այ, Վասիլ Ալեքսանդրովիչ:

— Էն շան որդի Մէհմէտին ըսէ՝ մէկ էս կողմը անցնի ... չմոռնաս:

— Աչքիս վրայ,— եւ Արթիւշը քայլերը արագացնելով հասաւ Վահէին:

— Էդ մարդու հետ ինչպէ՞ս ես...

— Իւղ եւ մեղր :

— Իսկ մօծակի՞ հետ,— հարցուց Վահէն՝ ակնարկելով գիւղի ժանտարմը :

— Էլ մի հարցներ... մէկ մօրմէ — ու բարձրաձայն ծիծաղելով շարունակեց Արթիւշը·— ըսենք՝ այդ շան ծնունդի բարեկամութիւնը բաւական սուղի կը նստի վրաս... բայց ինչպէս կ'ըսեն, կառք քշողը ցեխը հաշուի պիտի չառնէ ... խանութիս լաւագոյն վոտկան (օղի) վեհանձնաբար իր տրամադրութեան տակ դրած եմ :

— Միայն ա՞յդքան ...

— Աւելին վտանգաւոր է, սիրելիս ... աչքը կը բացուի: Անշուշտ, մեր դրացած գիշերները, քիչ մը շափը կ'անցընենք ... պէտք է այնպիսի վիճակի մը հասնի, որ ...

— Լաւ ես մտածեր ... ըսենք՝ այդ քիչ մըն ալ քու հաշուիդ կուգայ,— քմծիծաղով պատասխանեց Վահէն՝ նայելով Արթիւշի կապտաւուն քթին...

— Ի՞նչ կրնամ ընել,— ինքզինք արդարացնել փորձեց Արթիւշը,— մեղրի հետ գործ ունեցողը ակամայ մատները կը լիզէ ...Կարծեմ աւետարանն ալ կ'ըսէ· ընկերդ սիրէ քու անձիդ պէս ...Բայց կատակը մէկ կողմ, Վահէ, վստահ եղիր, չափս գիտեմ, անկէ անդին չեմ անցնիր թէկուզ թասով լեցուն ոսկի տան ...

Պահ մը լուռ քալեցին: Արագալու գիւղը կամուրջէն հարիւր քայլ հեռաւորութիւն կ'ունենայ: Հազիւ թէ մեր երկու բարեկամները կամուրջը անցնելէ վերջ, պարսկական հողի վրայ ոտք կոխեցին, չես գիտեր ի՞նչպէս սարբազներ (զինուոր), խղճալի ցնցոտիներով ծածկուած ճամբանին կտրեցին·

— Աղա՛, գլխովդ դառնամ, բոփբախ պաստը (աւանդական տուրք մը, պարսկական հողը կոխելու համար):

Վահէն ծիծաղելով քանի մը մանր արծաթ դրամ նետեց զինուորներուն, եւ Արթիւշի հետ արագօրէն անցան բաց տարածութենէն: Զարմանալի նեղ ու աղտոտ փողոցներէ անցնելէ յետոյ, ներս մտան տան մը բակէն, որու մէկ ակիւնը պարսիկ կին մը կկզած, մերկ ոտքերով, տարմաներով թրիք կը շաղուէր եւ դունդ-դունդ կը փակցնէր պատերուն՝ չորցնելու համար: Կինը, որու սրունքներու վերի մասերն ալ կ'երեւէին, երբ տեսաւ մեր բարեկամները, անմիջապէս գլխի լաչակով ծածկեց դէմքը:

— Այ պաճի,— տան դրսի դրան սեմէն ձայն տուաւ Արթիւշը,— մարդտո՞ւնն է·

Առանց գործը դադրեցնելու կինը գլխով հաստատական նշան ըրաւ, որով կարծես ըսել ուզէր թէ ամուսինը տունն է, կրնան ներս մտնել : Մեր բարեկամները առանց այլ եւ այլի մտան բակը ու տան դուռը բացին :

Թոնրի կշտին նստած էր տանտէրը՝ երեխայ մը գրկած: Հաստակաւոր Պարսիկ մըն էր, ածիլուած գլխով, հինայած կարճ մօրուքով: Ներս մտնողները տեսնելով՝ լացող երեխան նետեց թաղիքէ կտորի մը վրայ ու ոտքի ցատկեց:

— Այ, իմ աչիս, իմ գլխուս վրայ.... Ես մեռնիմ, եթէ աւելի ազիզ հիւրեր կրնայի սպասել ... եթէ աւելի թանկագին հիւրեր տանս սեմէն ներս մըտած են ... Վայ դուք բարով եկաք, հազար բարով եկաք, ես ձեր ծառան, ...— ու ջուր սրսկելով յատակին, սկսաւ այնպէս ուժով աւլել, որ թոնրատունը լեցուեցաւ անտանելի փոշիով:

— Աստուծդ սիրես, քերպելա, էդ աւելը մէկդի ձգէ, փոշիով մեզ պիտի խեղդես,— ծիծաղեցաւ Վահէն,— էստեղ շատ ճանճ կայ, մենք անցնինք ներսի օթախը (սենեակ),— առանց տանտիրոջ համաձայնութիւնն առնելու, տան ծակ ու ծուկին ծանօթի մը ազատութեամբ մօտեցաւ թոնրատան վերի անկիւնին եւ հրեց մութի մէջ հազիւ նշմարուող դուռ մը:

Դուռը ճռնչելով բացուեցաւ: Նեղ ու փոքր սենեակ մըն էր, երդիքէն բացուող միակ լուսանցքով մը: Այդ սենեակը որպէս մառան կը գործածուէր: Զարմանալի կերպով զով էր հոն· քանի մը ճանճեր երդիքէն ինկնող արեւի ճառագայթներու մէջ կը թռչէին:

Քերպելան թաղիք մը ու խառով լեցուն բարձեր բերաւ հիւրերուն համար: Մինչ Վահէն եւ Արթիւշը երկնցան թաղիքի վրայ, քերպելան նստաւ անոնցմէ քիչ մը հեռու, դուրս քաշեց մէջքէն ծխամորճը ու սկսաւ ծխախոտով լեցնել զայն:

— Է՜, բարով տեսանք քերպելա, քէֆդ հալդ ...

— Քէֆը խանիս քէֆն է, դու որ լաւ լինես՝ մենք քու ծառադ, լաւ ու լաւ կը լինենք: Աստուած քեզ սաղութիւն տայ ... Աստուած քու շուքդ մեր վրայէն չպակսեցնէ ...

(Շար·) ՄԱԼԽԱՍ

Պարտադիր իրաւարարութեան օրինագիծը

Երէկ Երեսփ. Ժողովը նիստ մը գումարեց՝ օրակարգին վրայ ունենալով Ծերակոյտի նոր օրինագծին, ինչպէս նաեւ աշխատանքի տագնապին մէջ՝ պարտադիր իրաւարարութեան օրինագծին քննութիւնը: Վերջին օրինագիծով, որ նորութիւն մըն է ընկերային հարցերու պատմութեան մէջ, գործադուլը կը ստանայ օրինական հանգամանք:

Օրակարգի վրայ կը գտնուի նաեւ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը, որու մասին յայտարարութիւն մը կը սպասուի արտաքին նախարարին կողմէ, վաղը, Ուրբաթ:

Մամուլէն վերջ, խորհրդարանի շրջանակներուն մէջ եւս խոսակցութեան նիւթ դարձած է Մօրիս Թօրէզի յայտարարութիւնը Սէնթ Էթիէնի մէջ,— արդարեւ Ժող. Ճակատի կառավարութեան ապագան էոր լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ նախ եւ առաջ կուսակցութեանց ղեկավարներուն: Ի պատասխան կառավարութեան անդամներու այն կրկնակի յայտարարութիւններուն, թէ Ժող. Ճակատի անդամ կազմակերպութեանց մէկուն կամ միւսին հրաժարումը ծանր պիտի ազդէ թէ կառավարութեան, թէ Ժող. Ճակատի իշխանութեան վրայ, համայնավարները բացէ ի բաց կը յայտարարեն թէ Ժող. Ճակատին բախտը կախում չունի ներկայ կառավարութեան ճակատագրէն: Կը նշանակէ թէ համայնավարները հետզհետէ կը հեռանան ներկայ կառավարութենէն, դէթ առնոր օժանդակելու իրենց պարտաւորութենէն, ու կը փափաքին տեսնել նոր կառավարութիւն մը, աւելի եւս ձախ:

Այս վիճաբանութիւնները, զորս համայնավարները մամուլէն փորձեցին փոխադրել հրապարակային միթինկի մէջ, այժմ փոխադրուելով խորհրդարան, կը կարծուի թէ պատճառ պիտի դառնան կարգ մը անակնկալներու:

Այրի Տիկին Սրբուհի Սարգիսեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մարիամ Սարգիսեան (Օրթագիւղցի, Պոլսա) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝ իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ որդւոյն՝

ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

որ զոհ գնաց՝ ծանր արկածի մը, իր գործատեղիին մէջ աշխատութեան միջոցին, 32 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 2 դեկտ. չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, 3 Ավընիւ Վիլ տ'Ավրէյ, Շավիլ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Տէր եւ տիկին Պարգեւ Եաղմուրեան եւ իրենց աղջիկը, Պ. Հրանտ Եաղմուրեան, Այրի Տիկին Ժիրայր Եաղմուրեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Վ. Զիլինկիրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ա. Ֆէսլեան եւ զաւակը (Պոլիս), Օր. Ա. Ֆէսլեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Եաղմուրեան եւ զաւակունք (Լոնտոն), Տէր եւ Տիկին Պ. Զիլինկիրեան եւ զաւակունք, Պ. Հ. Ֆէսլեան ինչպէս նաեւ Եաղմուրեան, Տատեան, Խանճեան, Պարսամեան, Սարաֆեան եւ Թիրնաքեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՍԱԹԵՆԻԿ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ ՖԷՍԼԵԱՆ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 29ին իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, չորեքշաբթի (2 դեկտեմբեր) առաւօտեան ժամը 9ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փլեսիս-Րոպէնսոնի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Փանոս Ռստիլիկեանի, իր որդւոյն դառնաղէտ մահուան առթիւ եւ 62 ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. վեթերաններու ֆոնտին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, 3 դեկտ. հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանին մէջ, 181 Գուր Լաֆայէթ: Ներկայ կ'ըլլայ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Սարսէլի մասնաճիւղի պարգեւախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 85, 390, 292 (սըխալմամբ նախապէս յայտարարուած է 282), 229, 250, 453, 344, 270, 130, 451, 131, 330, 100, 89, 224, 26, 415, 500, 35, 51, 44, 106, 179, 450, 278, 127, 160, 294, 168, 486, 432, 303, 306, 58, 377, 212, 263, 182, 231, 174, 369, 67, 484, 41:

Դիմել՝ Պ. Երուանդ Յարութիւնեանի, 13, rue d'Orcel, Paris (18) կամ Պ. Yeramianի, 29, rue Beauséjour, Sarcelles, (S. et O.):

ԾԱԽՈՒ Է Պոմոնի մէջ քարաշէն, նոր եւ գեղեցիկ տուն մը երկու սենեակ, խոհանոց, խանութ, բաղնիք, cave եւ garage, 3000 մեթր պարտէզ, լաւ դիրքի վրայ: Գին՝ 68,000 ֆրանք: Դիմել՝ 15 A. Chemin des Caillols:

ԳՐԱԽՕՍԱԾ ՕՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Coliséeի սրահին մէջ, Դեկտ. 19ին:
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, **Salle Erard**ի մէջ
13 Rue du Mail, Métro : Sentier

կը մասնակցին
միջազգային սէնֆօնիք նուագահանդէսներու Sotisle ջութակահարներ

ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻՋՆԱՐ
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մէջ կ'անցնին Պեթհովէնի Բ. սէնֆօնին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի հայ հեղինակներու վերջին գործերէն՝ ԱԼՄԱՍՏ (Սպենդեարեանի) եւ ԱՂԹԱՄԱՐ (Տէր-Ղեւոնդեանի):

Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ՁՄԵՌՈՒԱՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ» նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի:
Տոմսերու գիներ՝ 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:
Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 61 Rue Mr. le Prince:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին ընկերահամակրական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Հ. Յ. Դ. Զարդարեան գրադարանին մէջ:
ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

6 ԴԵԿՏ. 1936 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 4-12
VICTOR HUGOԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
46bis Rue St. Didier

Իր ընտանեկան հաճելի մթնոլորտով, իր զուարթ շրջանակով, իր ընտիր նուագով, սիրուն անակնկալներով պիտի գայ արդարացնել Ֆ. Խաչի աւանդական համբաւը, որպէս եղանակին ամէնէն գեղեցիկ երեկոյթներէն մէկը:

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՋՈՒԱՐՃԱՆԱԼ ԵՒ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՆԵԼ ՁԵՐ ԼՈՒՍԱՅՈՎ ԱՆՈՐ ԲԱԶՄՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ

Կը պարէ Սօֆիայի Օփէրայէն **SOPHIE ERRIO** (10 տարեկան)
JAZZ GARO QATRARO
Մուտքը 7.50 ֆրանք:

Երեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հայ Երիտասարդաց Ակումբի կողմէ
տեղի կ'ունենայ 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն մինչեւ կէսգիշեր:
26 Ave. de Tokio, Métro Alma

Գեղարուեստական բաժին.— Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ կ'երգէ Ալմաստ օփէրայէն կտոր մը, Ժ. ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ), ՕՐ. ԺԷՆԻԱ ԱՖԱՆԱՍԵԱՆ (դաշնակ), Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), ԶԱՐՈՒՀԻ ՃԱՄԿԱՐԵԱՆ (հայկական պար).
ԿԻՆՏՕ (պար):

ՃԱԶ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ
Մուտք՝ 6 ֆրանք: — Ուրախալի ժամանց:

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

կազմակերպուած
Մարսէյլի Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ
24 դեկտ. հինգշաբթի (ֆրանսական թծման իրիկունը).
ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Mazenotի մէջ:
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:
Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ **CIGALE CINÉMA** 60 Avenue de Saxe-LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ **Cinéma REXY** Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

---

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ

Fournitures pour tailleursի ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

43 Rue Richer, Paris (9), մեթրօ Cadet

Դերձակներու եւ դերձակուհիներու վերաբերեալ ամէն տեսակ պիտոյքներու վաճառում:

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Վաճառատունը ամէն օր բաց է ժամը 2էն 7, բացի կիրակի օրերէ:

(L'Ile de Beauté)

ՄՈՆՄԱՐԹՐԻ ԱՄԷՆԷՆ ԸՆՏԻՐ ԱՐԵՒԵԼԱ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

90 Bld. de la Chapelle, Paris (18)

R. C. S. 670-643 — Հեռախօս՝ **Mont. 62-04**

Մեթրօ՝ Պարպէս, Կառ տիւ Նօռ, Լա Շափէլ
(Լառիպուազիէռ հիւանդանոցի մայրանոցի բաժնին դիմաց)

Կախարդական շրջանակի մը մէջ, որ աւելի եւս հաճելի դարձած է որմանկարներով, գ'ուած՝ հայ տաղանդաւոր նկարիչի մը վրձինով, ինչպէս նաեւ սարփինայով (փէրկոլա), լուսազարդութիւններով, ուր կրնաք խմել, ճիշդ ինչպէս Վոսփորի ափերուն վրայ, լաւագոյն օղին՝ ընտիր ֆրանսական եւ արեւելեան այլազան աղանդերներով, ճաշակել ոստրէ եւ խեցգետի, համտեսել ընտանեկան լաւագոյն ճաշերը, անսպառ թարմ կարագով,— այս ամէնուն համար չափաւոր գին մը, որ կրնայ մրցիլ բոլոր ճաշարաններուն հետ: Բանջարակերներու յատուկ ճաշը 4 ֆր. 50: Միսով ըմպելիով ճաշը 7 ֆր. 50: Պատրաստ ճաշ ամէն ժամու,— շուքրութ Ալզասեան յաւելուածով, սոխի ապուր եւ տաշտիկ (մուլ): Ճաշարանը բաց է մինչեւ 1ը գիշերուան:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխնամ պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անսպառ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

UN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI 40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ - ازومدن معمول خالص راق
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ
8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

Cabinet PARMAC

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՎԷՃԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

28 Boulevard de Strasbourg, ՓԱՐԻԶ

R. C. Seins 404035 — Tél. Botzaris 17-64

Մեր գլխաւոր աշխատանքները

1. ՎԻՃԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ կը գանձենք եւ որ եւ է դրամ չենք պահանջեր անյաջողութեան պարագային:

2. ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ. երբ բան մը գնէք, արդեօք դրամ կու տա՞ք առանց նայելու ձեր առած ապրանքին վրայ: Ուրեմն ինչո՞ւ անմիջապէս պիտի երթաք վճարել ձեր տուրքը, առանց ճշդելու թէ արդա՞ր է եղած հարկադրութիւնը, կարելի չէ՞ միթէ զայն զեղչել եւ օգտուիլ օրէնքին իսկ շնորհած բայց հարկային ազդարարութեան մէջ չի նշանակուած առաւելութիւններէն: Շատեր աւելորդ տուրքեր կը վճարեն այսպէս, մինչ մենք ձեզ պիտի առաջնորդենք ձեր շահերը պաշտպանելու համար:

3. ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ.

Ա) ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ արագ, ապահով եւ միանուագ, մասնագէտ փաստաբանի ձեռքով:

Բ) ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Բարեկամաբար կը քննենք ու կը կարգադրենք առեւտրականներու, ընկերակիցներու եւ փաթրօնի ու աշխատաւորի միջեւ ծագած վէճերը:

Գ) ՄՆԱՅՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Վաճառական մը, ճարտարագործ մը, ընկերութեան վարիչ մը, տնօրէն մը եւայլն եթէ կ'ուզէ իր ծրագիրներուն եւ ձեռնարկներուն մասին օրինական խորհուրդներ ստանալ անկախ եւ ձեռնհաս մասնագէտի մը կողմէ, պէտք չէ վարանի մեզի դիմելու:

Դ) ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔ ԴԱՏԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.— Կը քննենք պայմանագիրներ, դրամատան հաշիւներ, մասնաւոր հաշիւներ: Կը խմբագրենք պայմանագրութիւններ օրէնքի եւ ապահովութեան սահմանին մէջ:

4. ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ.

Ա.) Կը կազմակերպենք նոր կամ ձեւափոխուած գործի մը տոմարները:
Բ.) Կը քննենք եւ կը հանենք հաշիւները էնվանթէրի պահուն:
Գ.) Կը քննենք պիլանները եւ գործառնութեանց հաշիւները:
Դ.) Կը քննենք գնուելիք ու ծախուելիք գործերը եւ լաւագոյն խորհուրդներ կու տանք գործի մը մէջ դրամագլուխ դրուելէ առաջ:
Ե.) Կը քննենք Լիքիտասիօնի հաշիւները:
Զ.) Կը քննենք ժառանգական հաշիւները:
Է.) Կ'օժանդակենք ձեզ մասնագիտօրէն պետական վարչութեանց մօտ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 20 ՖՐ., ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴ 300 ՖՐ.-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 կամ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Dantor : 52 . 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ռուսաստանի մէջ գտնուած ձեր ազգականներուն եւ բարեկամներուն լաւագոյն եւ իրական օժանդակութեան ձեւն է՝ ղրկել անոնց կապոցներով բրդեղէն կտորներ, ճերմակեղէն, կօշիկներ եւ թրիքօթաժ:

Այս բոլոր իրեղէններէն մենք ունինք ճոխ մթերք եւ կ'ուղարկենք զանոնք Ռուսաստան շատ ձեռնտու եւ մատչելի գիներով:

Ունինք տրամադրելի ընտրութիւն եւ բժշկական գրամեքենաներ, ինչպէս նաեւ դաշնակներ՝ շատ մատչելի գիներով:

Գիներու ցանկը եւ նմոյշները կը ղրկուին առաջին իսկ պահանջին

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9), 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՄԱՔՐԱՍԷՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ...

Վերջին մեթոտներով շինուած

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԻԱԿ ԳՄԲԷԹԱՒՈՐ, ԱՄԵՆԱՄԵԾ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔ — **BAIN ORIENTAL**

Կը գտնուի 5a RUE DE L'ECLIPSE—ՐԻՒ ՏԸ Լ'ԷՔԼԻՓՍ
(Շահիրկեան ծանօթ յարանին կից)

Մուշտակավաճառ

ՏԻԿ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch.

Մեր վաճառատուններուն սկզբունքն է բարձրակ ուղղամտութիւն, ճշդապահութիւն եւ չափաւոր գին:
Օգտուեցէք առիթէն: Մասնաճիւղիս բացման առթիւ, կը կատարենք ձրի ամէն տեսակ մուշտակներու մաքրութիւնը: Մեր արհեստանոցներուն մէջ կը պատրաստենք չափի վրայ ամէն տեսակ Մանթօներ, Վէսթեր, Օձիկներ եւայլն: Ունինք նաեւ պատրաստի ճոխ մթերք: Կըստանձնենք նաեւ Մուշտակներու նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն, ներկելը եւ Թանաժը: Մեր վաճառատունները բաց են ամէն օր, իսկ Կիրակի օրերը մինչեւ կէս օր:
Ներկայ կտրօնը բերողին մինչեւ 1937 Փետրուարի վերջ, սկսեալ 200-300 ֆրք. գնումի համար կը տրուի մէկ տարեկան «Հայ Բոյժ», իսկ 400-600 ֆրք.ի համար եռամսեայ «Յառաջ» եւ կամ համապատասխան դրամական նուէր Փարիզի Կապոյտ կամ Կարմիր Խաչերուն:

ORCHESTRE PARIKIAN

31, Rue Monge - PARIS (5e) (Métro . Cardinal Lemoine)

Փարիզեան առաջնակարգ նուագածուներէ բաղկացած ԲԱՐԻԿԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ, նոր եւ ընտիր րէփէրթուառով տրամադրելի է պարահանդէսի, հարսանիքի եւ այլ երեկոյթներու:

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ:

Դիմեցէք իրեն եւ վստահ եղէք որ խիստ գոհ պիտի մնաք:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 3 DÉCEMBRE 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3285 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Վէրսայլի դաշնագրով կաշկանդուած Գերմանիան հետզհետէ իր կապանքներէն ազատեցաւ եւ հիմա փորձեր կ'ընէ վերագտնելու իր նախկին պատերազմեան փառքն ու հմայքը։

Արեւմտեան ճակատին վրայ շահելիք շատ նոր բան չունենալով, աչքերը սկսած է յառել դէպի Արեւելք, ուր կարեւոր նուաճումներ ըրած էր մինչեւ 1918։ Անկէ ի վեր քշուած իր պատեանին մէջ եւ իր վէրքերը դարմանելու զբաղած՝ մոռցած էր բոլորովին Արեւելքը եւ մոռցուած անկէ։

Ինչպէս ամէն աշխարհակալ պետութիւն, Գերմանիա եւս իր քաղաքական գործունէութիւնը, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, սկսած էր տնտեսական - առեւտրական թափանցումով։ Պատերազմէն առաջ գերմանական ապրանքները ամբողջովին ողողած էին Թուրքիոյ եւ հարեւան երկիրներու հրապարակները, մրցելով անգլիական եւ ֆրանսական արտադրութեանց հետ։

Գերմանիա դէպի Թուրքիա երկննալով, հեռաւոր ծրագիրներ կը մշակէր։ Վիլհէլմ կայսրը 1898ին կարմիր Սուլթանին մայրաքաղաքը այցելեց եւ ինքզինքը «Իսլամներու բարեկամ» հռչակեց, լաւագոյնս կռուելու համար անգլիական կայսրութեան դէմ, որ մեծ հմայք ունէր ամբողջ Արեւելքի մէջ եւ որուն ձեռքն էր հարուստ Հնդկաստանը։ Պերլին - Պոլիս - Պաղտատ երկաթուղին ծրագրեց ո՛չ թէ Օսմանեան կայսրութեան բարիք մը ապահովելու համար, այլ որպէսզի ցամաքէն սպառնայ Անգլիոյ սրտին։

« Դէպի՛ Արեւելք» կարգախօսը խիստ կարճ ժամանակի մէջ չօշափելի արդիւնքներ տուաւ։ Գերմանիա յաջողեցաւ վարկ շահիլ Թուրքիոյ մէջ և հետզհետէ իր ազդեցութեան ենթարկել զայն։ Օսմ. կայսրութեան ծովային գործերու ղեկավարութիւնը Անգլիացիներուն ձեռքն էր։ Գերմանիա յաջողեցաւ ցամաքային բանակի ղեկավարութիւնը ձեռք բերել եւ 1914ին իր ետեւէն քաշել Թուրքիան Մեծ Պատերազմին մէջ։ 1914 – 18 Գերմանիա այնպէս օգտած էր Թուրքիան, որ այս վերջինը դատապարտուած էր մինչեւ գերմանական գաղթավայր մը դառնալու, եթէ չար բախտէն Դաշնակիցները յաղթած չըլլային։

Աշխարհակալական հին ձգտումները այժմ վերստին մարմին կ'առնեն Հիթլերեան վարչաձեւին տակ, եւ բստ առաջնոյն տնտեսական թափանցումը նախաքայլը կը դառնայ քաղաքական նուաճումներու։

Գերմանիոյ Ազգային տնտեսութեան նախարար եւ Ռայխսպանքի նախագահ Տոքթ. Շախթի պտոյտները խիստ յատկանշական են այս տեսակէտէն։ Այս կարեւոր պետական մարդը երկար ատենէ իվեր ճամբորդութեան ելած է։ Անցեալ յունիսին այցելեց կեդրոնական Եւրոպայի եւ Պալքանեան պետութեանց մայրաքաղաքները։ Տնտեսական շահերու խայծով, Գերմանիա կ'ուզէ քաղաքական բարեկամներու շրջանակ մը կազմել իր շուրջ։ Չի գիտցուիր թէ Տոքթ. Շախթ ի՛նչ խոստումներ ըրաւ եւ ի՛նչ հեռանկարներ ցոյց տուաւ իր այցելած տեղերը։ Սա՛ սոյդ էոր իր անցած բոլոր վայրերուն մէջ կրցաւ հետաքրքրութիւն ստեղծել Գերմանիոյ շուրջ։ Այժմ դիւանագէտները կը շարունակեն քալել իր բացած ճամբէն, աշխատելով քաղաքական համակրանք արթնցնել իր երկրին հանդէպ։

Վերջին անգամ Տոքթ. Շախթ ճամբորդութեան ձեռնարկեց դէպի Մերձաւոր Արեւելքի երկիրները.— Թուրքիա, Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան։ Կ'ըսեն թէ մինչեւ Ճափոն պիտի երթայ. ու քանի որ օդանաւով կը ճամբորդէ, կ'ենթադրուի թէ կ'ուսումնասիրէ Պերլին - Թոքիօ օդային գիծի մը հաստատումը Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի ճամբով։ Երկու երկիրներուն միջեւ այսպիսի կապ մը անհրաժեշտ կը նկատուի մանաւանդ հիմա, երբ Գերմանիա եւ Ճափոն նոյեմբեր 25ի դաշինքով սերտ գործակցութեան մը հիմը դրին։

Ամէնէն աւելի մեկնութեանց տեղի տուաւ Տոքթ. Շախթի Թուրքիա այցելութիւնը։ Անգլիական թերթերու թղթակիցները օրը օրին տեղեկութիւններ հաղորդեցին, չեշտելով մանաւանդ թէ՝ գերման նախարարին նպատակն է արգելք ըլլալ անգլիական ազդեցութեան, որ հետզհետէ կը զօրանայ Թուրքիոյ մէջ՝ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովէն եւ Անգլիոյ թագաւորին Պոլիս այցելութենէն ի վեր։ Նեղուցներու ամրացման աշխատանքներուն համար գերմանական տուները նպաստաւոր առաջարկներ ներկայացուցեր էին։ Թուրքերը նախապատուութիւն տուին անգլիական տուներուն։ Տոքթ. Շախթ կ'ուզէր Գերմանիոյ համար կարեւոր բաժին մը ապահովել Թուրքիոյ երկրորդ հնգամեայ ծրագրին իրագործման մէջ, հոս ալ պայքարելու համար անգլիական ազդեցութեան դէմ։ Գերմանիա իր ներկայ սպառազինման եւ պատերազմական պատրաստութեան շրջանին շատ կը նեղուի ուտեստեղէնի եւ հում նիւթերու պակասէն։ Միաժամանակ դրամական նեղութիւն ալ ունի։ Բայց որպէսզի յաջողի փոխանակութեամբ ստանալ իրեն պէտք եղածները, Պալքաններէն եւ Թուրքիայէն ուտելիքներու հում նիւթերը կը գնէ հրապարակի գինէն աւելի բարձր գինով մը, իսկ փոխարժէքը դրամով վճարելու տեղ կ'առաջարկէ գերմանական մեքենաներով, շէնքերով եւ ռազմանիւթերով հատուցանել։ Անգլիացիները զայրացած են այս դրութեան դէմ։

Քանի մը ամիս առաջ, կը գրէ «Թայմզ» (21 նոյեմբեր), Թուրքիա մեծ քանակութեամբ ապրանք ղրկած էր Գերմանիա, սակայն օտար երկիր դրամ ղրկելու արգելք դրուած ըլլալով Գերմանիոյ մէջ, Թուրքիա ծանր կորուստներ ունեցաւ. ի վերջոյ Ֆրանսան էոր անոր օգնութեան հասաւ։

Ներկայիս ամէնէն աւելի Անգլիացիներն են որ ի պատուի են Թուրքիոյ մէջ։ Բայց անգլեւգերման մրցակցութիւնը դլուխ կը ցցէ դարձեալ՝ նոր բախումի սերմերը ցանելով։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Թուրք երեսփոխանները կրակ կը ժայթքեն

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌՆՈՒԻ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԿԸ ՏՐՈՒԻ.— ԵԹԷ ՀԱՐԿ ԸԼԼԱՅ, ՃԵՐՄԱԿ ԳԻՐՔԻՆ ՏԵՂ ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԸ ԿԸ ԳՐԷ ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐՔ ՄԸ ԿԱՐՄԻՐ ՄԵԼԱՆՈՎ.— ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ՄԻԱՅՆ ԹՈՒՐՔԻՆ ՈՒԺՆ Է ՈՐ ԿԱՅ.— ՊԷՏՔ Է ԿՑԵԼ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ։

Հեռագիրներէն առնելով տուինք Բիւշտիւ Արասի ճառը Ալեքսանտրէթի հարցին մասին, Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ խօսուած։ Ճառին ամբողջութիւնը պիտի տանք վաղը։ Այսօր՝ ճառերը թուրք երեսփոխաններուն (քաղելով թրքական թերթերէն), որոնք կրակ կը ժայթքեն, Ազգ. Ժողովի նոյեմբեր 26ի նիստին մէջ.—

Անթալիոյ երեսփոխան Րասիհ Գափլան, չեշտելէ յետոյ Թուրք ազգին նախանձախնդրութիւնը հանդէպ խաղաղութեան պահպանման, ըսաւ թէ ան կատարեալ բարեացակամութեամբ եւ գոհունակութեամբ սպասեց որ Սանճաքի խնդիրը լուծուի 15 տարի առաջ Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագրին սահմաններուն մէջ։

« Այդ դաշնագրին ո՞ր մասը գործադրուեցաւ ի նպաստ Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի խնդրին։ Մեր նշանաբանն է եղած լաւ յարաբերութիւններ մշակել Ֆրանսացիներուն հետ եւ կը սպասենք որ անոնք ալ խղճմտութիւնը ունենան ընդունելու Թուրք ազգին իրաւունքը՝ գոնէ իր նստած տուներուն մէջ։ Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, Սանճաքը Թուրքերուն տունը եղած է, եւ Թուրքերը երբեք չեն կրնար հանդուրժել որ օտարներ գտնուին իրենց տան մէջ »։

Ճառախօսը յետոյ յիշեց այն խօսքերը, զորս իր ընտրական շրջանի բնակիչները կ'ըսեն իրեն, ամէն անգամ որ անոնց կ'այցելէ։ «Այդ սահմանին մէջ ամէն օր մէկ երկու Թուրք գաւակներ կը սպաննուին, մաքսանենգներու հետ կատարուած ընդհարումներու ընթացքին։ Ամէն օր, նահատակ մը կամ վիրաւոր մը կ'ունենանք թէ մաքսային պաշտօնեաներէն, թէ զինուորներէն, թէ ոստիկան - զինուորներէն։ Ընտրողները միշտ կը հարցնեն.— Պատերա՞զմ կայ այդ ճակատին վրայ»։

ՐԷՖԻՔ ԻՆՃԷԻ ՃԱՌԸ.— Յետոյ բեմ բարձրացաւ Րէֆիք Ինճէ (Մանիսա) եւ յիշեց աննախընթաց յուզումը, զոր կրեց ժողովը, լսելով Աթաթիւրքի նոյեմբեր 1ի ճառը։ «Այս յուզումը խօսուն արտայայտութիւնն է իրաւացի դատի մը։ Ի՞նչ ընենք որ երբեմն ամէնէն բացայայտ իրաւունքներու ճանաչման համար իսկ հարկ կ'ըլլայ շատ աշխատիլ եւ նոյնիսկ կեանքը զոհել։ Երբ կեանքը խնդրոյ առարկայ է, ո եւ է Թուրք չի վարանիր զոհելու զայն»։

Անցնելով Թուրք եւ ֆրանսական բարեկամութեան, բանախօսը ըսաւ որ ներողամիտ գտնուելու են, եթէ իր ծանր խօսքերը չյարմարին դիւանագիտական լեզուին, որովհետեւ անկեղծ յուզումի մը արդիւնքն են։ «Ֆրանսան մէկն է այն երկիրներէն, որոնց բերնէն ամէնէն աւելի կը լսենք բարեկամութիւն բառը։ Հակառակ ասոր, Ֆրանսան մէկն է այն ազգերէն, որոնցմէ ամէնէն քիչ բարեկամութիւն կը գտնենք»։ Եւ պարզելէ յետոյ Սպանիոյ կացութիւնը եւ ֆրանք եւ ռուս զինակցութեան դէմ ճակատ մը կազմելու համար ստեղծուած հոսանքը, չեշտեց թէ խելացի դիւանագիտութիւնը պէտք է օգտուի այն դերէն, զոր Թրքական ուժը պիտի կրենայ կատարել այդ միջոցին։ «Ֆրանսայի նման երկիր մը որ կը պնդէ թէ վարպետ էդիւանագիտութեան մէջ, ամէն պարագայի պէտք ունի Թուրքիոյ բարեկամութեան»։

Անցնելով սուրիական դատին, Րէֆիք Ինճէ ըսաւ. «Սուրիացիները պէտք է գիտնան որ այսօր բարեկամ կարծած Ֆրանսացիներէն աւելի՝ Թուրքերն են որ բարեկամ են իրենց։ Նոր Սուրիան պէտք է նկատի ունենայ ապագան եւ չկորսնցնէ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, աչք չտնկէ թրքական հողի մը»։

Բանախօսը յետոյ անցաւ այն առաջարկին, որով Սանճաքի խնդիրը կը յանձնուի Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ըսաւ թէ «Թուրքիա կողմնակից չէ կատարուած իրողութիւններու։ Եթէ աշխարհի խաղաղութեան համար հարկ է այս կամ այն միջոցին դիմել, բոլոր դիւանագէտները գիտնալու են թէ ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է նոր բռնկումներ չյառաջացնել։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անգամ մըն ալ քննութեան պիտի կանչուի այս կարեւոր կացութեան մէջ։ Աթաթիւրքին ամենամեծ արժանիքներէն մէկն է՝ չըսել խօսք մը զոր կարելի չէ իրականացնել։ Մեր աչքին՝ Անտիոքի խնդիրը լուծուած է արդէն։ Այդ Մեծ Հանճարը մեր ազգին ըսաւ թէ կանգ առած է այս խնդրին վրայ։ Այս կանգ առնումը հիմն է մեր հաւատքին։ Մաղթենք որ Ազգ. Դաշնակցութիւնն ալ տեսնէ այդ կանգ առնումը»։

« ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐՔ ՄԸՆ ԱԼ ԿՐՆԱՆՔ ՀԱՆԵԼ ».— Այս շատ ծափահարուած ճառէն յետոյ, Գըլըճ Հագգը բեմ բարձրացաւ եւ ըսաւ ի մէջ այլոց. «Եթէ չեն ուզեր Ճերմակ Գիրքով լուծել այս խնդիրը, թուրք ազգը կրնայ ուզածնուն չափ կարմիր մելան տալ, որպէսզի Կարմիր Գիրք մը հրատարակեն »։

« ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՌՆՈՒԻ».— Երեսփոխան Րէմզի յիշեց թէ Անտիոքի հերոսները արիւն թափեցին Կազի Այնթապի պայքարի ընթացքին եւ ներկայիս ի վիճակի են ստանալու իրենց անկախութիւնը։ Երբ այսպէս թէ այնպէս ազատութիւն մը կը տրըուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի, ինչո՞ւ կ'անտեսուի Թուրք ազգը որ

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՊԱՏԳԱՄԸ

աշխարհի խաղաղութեան համար

« ԿՐՆԱ՞ՆՔ ՓՐԿԵԼ ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԸ.— ԱՅՈ՛»

Միացեալ -Նահանգներու նախագահը, Ռուզվէլթ, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրուեցան մասնաւորաբար իր յաղթական ընտրութենէն վերջ՝ ժողովրդապետական կարգերու եւ համաշխարհային խաղաղութեան պահպանման տեսակէտով, ներկայիս կը գտնուի Արժանթինի մայրաքաղաքը, ուր տեղի կ'ունենայ համայն Ամերիկայի խաղաղութեան խորհրդաժողովը։

Բացման ճառը արտասանելով, Նախագահ Ռուզվէլթ ըսաւ.

— Հակառակ մեր ճիգերուն, որոնք յաջողութեամբ պսակուեցան նոր աշխարհի մէջ, խաղաղութիւնը վտանգուած կը թուի այլ երկրամասերու մէջ։ Դէպքերը որ տեղի կ'ունենան այլուրեք, աւելի եւս կը զգացնեն մեզի պատերազմի սարսափը։

Խորապէս համոզուած եմ, որ քաղաքակիրթ ժողովուրդները կը փափաքին խաղաղութեամբ ապրիլ իրարու հետ։ Այսուհանդերձ կան պետութիւններ եւ պետական մարդիկ, որ կը խորհին պատերազմի մասին։ Այսուհանդերձ, եթէ մարդկային հանճարը, որ յօրինեց մահուան գործիքներ, չկարենայ գտնել խաղաղութիւնը եւ քաղաքակրթութիւնը պահպանելու միջոցներ, կը մտնէ չարաղէտ դարաշրջանի մը մէջ։ Սակայն մենք, յանուն այն նպատակին որ մեզ կը հաւաքէ այստեղ, չենք կրնար մեր ճիգերը սահմանափակել նահանջական դիրքի մը մէջ։ Մենք հասկցանք, տաժանելի փորձերէ վերջ, թէ չի բաւեր խաղաղութիւն ցանկալ՝ խաղաղութիւն ստանալու համար, վասնզի խաղաղութիւնը, ինչպէս այլ մեծ առանձնաշնորհներ, կը ստացուի միայն երկար եւ տաժանելի ճիգերով։ Մենք այստեղ հաւաքուած ենք այդ աշխատանքին համար։ Ովկիանոսէն անդին, կը տեսնենք որ հին աշխարհին մէջ մարդիկ իրար կը բզքտեն մղուած՝ հին ատելութիւններէ կամ նորելուկ մոլեռանդութիւններէ։ Կը լսենք որ պահանջներ կը կատարուին՝ սրբագրելու համար անարդարութիւնները սուրով եւ ոչ թէ խաղաղ եւ բանական միջոցներով։ Ժողովուրդներ կան, որ կը պնդեն թէ նոր շուկաները կը ստացուին միայն գրաւումներով։ Կը կարդանք յայտարարութիւններ, որոնցմով ծաղր ու ծանակի նըշաւակ կը դառնայ դաշնագիրներու սրբութիւնը։ Գիտենք որ սպառազինութեան արշաւ մը կը կատարուի ամէն կողմ, եւ գեռ կան որ կ'ըսեն թէ առիկա միակ միջոցն է աշխատանք հայթայթելու միլիոնաւոր մարդոց։

Բայց ոչ ոք կրնայ մեզի արգիլել, որ եզրակացնենք թէ նման աշխատանք մը բարի աշխատանք չէ, թէ չի կրնար հիմնել յաւիտենական գործ մը, թէ ոչ նոր սպառողներ կը ստեղծէ, ոչ ալ նոր արտադրութիւններ, վերջապէս ինչ որ անհրաժեշտ է տեւական բարգաւաճումի։

Գիտենք թէ մեղապարտ ժողովուրդները, որոնք նման յիմարութիւններ կը հետապնդեն, կը սպասեն այն օրուան՝ երբ առիթ պիտի ունենան գործածելու իրենց զէնքերը, բայց եւ այնպէս պիտի գայ օր մը՝ երբ խաւաքարտէ դղեակի մը նման պիտի քանդուի իրենց ընկերավնաս տնտեսութիւնը։

Ինչ ձեւով ալ պատահի, եթէ Ամերիկա չմասնակցի իսկ պատերազմին, պիտի ազդուի անպայման։

Կրնա՞նք, մենք, նոր աշխարհի հանրապետութեանց ներկայացուցիչներս, օժանդակել հին աշխարհին, որ կարենայ խուսափիլ սպառնացող աղէտէն։ — Այո՛, կրնանք։ Նախ մեր պարտականութիւնն է, բոլոր պատուաւոր միջոցներով, անկարելի դարձնել նոր պատերազմ մը։ Յետոյ, թող գիտնան բոլոր պատերազմասէր խելագարները եւ հողի անօթիները թէ յարձակելով Ամերիկայի վրայ, պիտի բախին այն բոլոր ազգերուն որ կը ներկայացնեն Ամերիկան, իրարու միացած՝ ժողովրդապետութեան իրենց սէրով։ Ահա թէ ինչո՛ւ պարտաւոր ենք մեր երկիրներուն տալ այն գերազանց ուժը, որ պիտի կրնայ արգիլել պատերազմը։

*** Պուէնոս - Այրէսէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Ռուզվէլթի մէկ յայտարարութեան համաձայն, Միացեալ – Նահանգները երբեք նպատակ չունին մտնելու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Արիւնոտ ցոյցեր Սոֆիայի մէջ

ՆԷՕՅԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նէօյիի դաշնագրին տարեդարձին առթիւ, համալսարանական ուսանողները եւ կրօնականները մեծ ցոյց մը կատարեցին Սոֆիայի մէջ, նոյեմբեր 25ին։ Այդ ցոյցերու մասին գրեցինք ժամանակին։ Այժմ կուտանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.— Բազմաթիւ բարձր շէնքերու վրայ պարզուած էին սեւ դրօշներ, հետեւեալ վերտառութեամբ. «Անկցի՛ Նէօյի»։ Սեւ գիրերով նոյն բառերը գրուած էին նաեւ սալայատակներու վրայ։

Համալսարանական ուսանողները կը կարէին ճամբաները եւ անցորդներուն լամբակին կ'անցընէին «Մի մոռնար Նէօյին» վերտառութեամբ զարդանիշեր։ Ոստիկանութիւնը շատ աշխատեցաւ արգիլել այս ցոյցերը եւ ձերբակալեց 60 ուսանող եւ 15 կրօնական։

Իրիկուան կողմը, համալսարանական ուսանողները գացին Զինուորական ակումբը եւ պատշգամէն բուռն ճառեր խօսեցան դաշնագրին դէմ։ Եւ երբ ոստիկաններ փորձեցին ներս մտնել, աթոռներ եւ պնակներ նետեցին անոնց վրայ։ Խմբովին դուրս ելած ժամանակ, ուսանողները ընդհարեցան հետեւակ եւ ձիաւոր ոստիկաններու հետ։ Բազմաթիւ անձեր վիրաւորուեցան եւ հարիւրէ աւելի ուսանողներ եւ կրօնականներ ձերբակալուեցան։ Ոստիկանութիւնը հազիւ ժամը 20ին կրցաւ վերահաստատել կարգը։

Ոստիկանութիւնը կանուխէն խիստ շղթայի մը տակ առած էր եուկօ-սլաւ, ռումէն եւ հելլէն դեսպանատուները։ Այնպէս որ ուսանողները չկրցան ցոյց ընել այդ շէնքերուն առջեւ։

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԴԻԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Խանջեանի մահէն ամիսներ առաջ, ընկեր Վ.-ի հետ Հայաստանի շուրջ ունեցած զրոյցի մը առեն, իրեն յայտնեցի թէ խորհ. մամուլէն ստացած տպաւորութիւնս այն է, որ կարծես թէ Խանջեանի աստղը սկսած է մարիլ: Ընկերոջ հարցումին թէ, շօշափելի ի՞նչ փաստերու վրայ հիմնուած նման եզրակացութեան եմ եկած, որոշակի չկրցայ պատասխանել: Մեր զրոյցէն քանի մը օր ետքը Խանջեան ստացաւ Լէնինի շքանշանը, որ կուգար վերջնապէս հերքելու ունեցած կասկածներս: Սակայն ինչո՞ւ այդ «սխալ»տպաւորութիւնը ստացած էի:

Իբրեւ Հայկոմկուսի ընդհ. քարտուղար, Խանջեան միահեծան իշխանաւորն էր Հայաստանի եւ, հետեւաբար, գլխաւոր պատասխանատուն երկրի ներքին քաղաքականութեան: Խորհրդահայ մամուլի ուշադիր ընթերցողի աչքէն չէր կրնար վրիպիլ կարեւոր երեւոյթ մը: Այն, որ վերջին ժամանակները Անդրերկրային կոմիտէն յաճախակի դիտողութիւններ կ'ընէր Հայաստանի ղեկավարութեան՝ մատնանշելով անոնց այս կամ այն թերութիւնը եւ անկարգապահ ընթացքը: Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն, իւրացնելով Թիֆլիսի հրահանգ-դիտողութիւնները, իր կարգին յանցանքը կը ձգէր ստորադաս մարմիններու վրայ եւ երբեմն ալ պատժի կ'ենթարկէր այս կամ այն պաշտօնեան: Այդ մասին արտասանած իր ճառերուն մէջ, Խանջեան ջղագրգիռ շեշտ մը կը դնէր, ինքզինքը արդարացնելու եւ ուրիշները յանցաւոր նկատելու ձգտումով: Սակայն, հետզհետէ Թիֆլիսի դժգոհութիւնը կը մեծնար եւ պէտք էր ենթադրել, որ օրին մէկը կեդրոնը կը բռնէ Խանջեանի օձիքէն: Խորհ. նոր սահմանադրութեան նախադիծը արագացուց դէպքերը եւ այսօր մեր առջեւ ունինք խորհրդաւոր պարագաներու տակ գետին փռուած Խանջեանի դիակը:

Ամատունիի զեկոյցը կուգայ հաստատելու, որ Հայաստանի մէջ կատարուած բոլոր թերացումներուն միակ պատասխանատուն է ինքը Խանջեան: Սակայն այդ թերացումները այսօր կը մեկնաբանուին տարբեր լոյսի տակ: Պէտք է խոստովանիլ, որ Ամատունին իր զեկոյցին մէջ ոչինչ չի ծածկեր եւ ամբողջ ճշմարտութիւնը մերկապարանոց երեւան կը հանէ: Ո՞րն է այդ բուն ճշմարտութիւնը: Այն որ Խանջեան իր «թերացումներով» ձգտած է պաշտպանել Հայաստանի շահերը եւ յանուն մեր երկրի շահերուն՝ պայքարած է ընդդէմ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի հայավնաս քաղաքականութեան: Հիմնականին մէջ Ամատունի Խանջեանին կը վերագրէ նոյն յանցանքները, զորս կ'ուղղէ Աշոտ Յովհաննիսեանի հասցէին: Սակայն, առաջինը ամբաստանելով, չի գոհանար ընդհանուր արտայայտութիւններով, այլ եւ իր ամբաստանութիւնը կը հիմնաւորէ որոշակի փաստերով: Ահա այդ փաստերն են, որ ամբաստանեալի աթոռին վրայ կը նստեցնեն ոչ թէ Խանջեանը, այլ Թիֆլիսն ու Մոսկուան:

Խանջեանի «սպեցիֆիզմի» արտայայտութիւններէն մին եղած է այն, որ Աղասին ոչ միայն «Հայաստանի տնտեսական շահերը հակադրած է Խ. Միութեան եւ Անդրկ. Դաշնակցութեան տնտեսական շահերուն», այլ եւ այդ գետնի վրայ «պրովոկացիայի» քաղաքականութիւն կը վարէր «ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան, ընդդէմ կուսակցութեան»:

Այս մարզին մէջ, Խանջեան առաջին հերթին ձգտած է «տնտեսական սեպարատիզմի (անջատողականութիւն) եւ գաւառականութեան» (կորդել): Հետեւելով Աշոտ Յովհաննիսեանի որդեգրած քաղաքականութեան, Խանջեան ալ փորձ է ըրած Հայաստանը տնտեսապէս անկախ երկիր մը դարձնել եւ ձերբազատել Մոսկուայի ու Թիֆլիսի հսկողութենէն եւ միջամտութենէն: Խանջեան կը գտնէր որ Մոսկուան եւ Թիֆլիսը բաւարար չափով միջոցներ չեն տրամադրեր Հայաստանի վերաշինութեան գործին եւ այդ առթիւ իր դժգոհութիւնը կը յայտնէր: Երբեմն ալ փորձած է, հակառակ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի կողմէ Հայաստանի համար գծուած տնտես. ծրագիրներուն, նոր կառուցումներ կատարել մեր երկրին մէջ: Խանջեան բազմիցս յայտարարած է, թէ քանի որ Մոսկուան եւ Թիֆլիսը կը մերժեն Հայաստանին հարկ եղած նիւթական օժանդակութիւնը ցուցնել, իրենք իրենց միջոցներով պիտի աշխատին կատարել այն շինարարութիւնը, զոր անհրաժեշտ կը նկատեն:

Ամատունի իբրեւ օրինակ կը յուշէ Ժող. Տունը, զոր Խանջեանը «գիտակցաբար ինք դարձրեց նացիոնալիստների ձեռքին՝ մեր կուսակցութեան դէմ պայքարելու համար»: Ամատունիի ըսելով, Խանջեան Հայաստանի մէջ մեծ թատրոն կառուցանելու հարցը երբեք չի դրած համամիութենական եւ անդրկովկասեան համապատասխան հիմնարկներու առջեւ եւ ինքնագլուխ նախաձեռնած է այդ շէնքին կառուցման: Խանջեանի այդ քայլը այսօր կը համարուի «նացիոնալիստական» ձգտում եւ տնտեսական անջատողականութիւն: Միաժամանակ Խանջեան ամէն միջոց գործադրած է կեդրոններէն հնարաւոր եղածին չափ խոշոր գումարներ ստանալ եւ աւելի լայն չափերով առաջ տանիլ Հայաստանի շինարարութիւնը: Խանջեան յատկապէս Հայաստանի շահերը պաշտպանած է Անդրկովկասի հանրապետութիւններու պիւտճէն որոշելու առեն: Եւ այդ ամէնը Ամատունին կ'որակէ իբրեւ «գաւառականութիւն»:

Ի՞նչ վերագրել Խանջեանի «բիւջետային-ֆինանսական կարգապահութեան այլանդակ խախտումները» եւ տնտեսական «սպեցիֆիկեան» քաղաքականութիւնը:

Հայ համայնավարները բազմիցս յայտարարած են որ «Անդրկովկասի հանրապետութիւնների մէջ քաղաքական անհաւասարութիւն չեն գտնում. բայց անհաւասարութիւն էկոնոմիկայի բնագաւառում գոյութիւն ունի, որ չի կարելի ժխտել» (Մարենցի գիրք, էջ 51): Այդ տնտեսական անհաւասարութիւնն է, որ Խանջեանը մղած է պայքարի ընդդէմ Թիֆլիսի եւ յատկապէս ընդդէմ Վրացիներու:

Կարելի է բազմաթիւ օրինակներ բերել ապացուցանելու համար Թիֆլիսի գործադրած տնտեսական ճնշումները Հայաստանին վրայ: Յիշատակենք մէկ երկուքը:

Հէնց Ամատունիի բերած Ժող. Տան օրինակը: Հայաստան ուզած է մեծ թատրոն մը ունենալ, սակայն անոր միջոցներ չեն տրամադրած: Իսկ երբ հայ համայնավարները իրենց սեփական միջոցներով ձեռնարկած են այդ շէնքին կառուցման, ատոր համար այսօր կը դատապարտուին իբրեւ «տրոցկիականներ եւ դաշնակներ»:

Տարիներ առաջ որոշուեցաւ Հայաստանի մէջ հիմնել շաքարի գործարան: Շիրակի դաշտը կրնայ անսպառ ճակնդեղ մատակարարել այդ գործարանին: Սակայն Վրացիները արգելք հանդիսացան եւ շաքարի գործարանը շինուեցաւ Գորիի մէջ: Ներկայիս, Հայաստանի ճակնդեղը Վրաստան կը փոխադրեն՝ հոն շաքարի վերածելու եւ ապա վրացական շաքարը Հայաստան ներածելու:

Յայտնի է Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղիի պարագան, որուն զոհերէն մէկն է Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը: Այդ գիծին կառուցումը որոշուած եւ ծրագիրը կեդրոններուն մէջ հաստատուած էր: Հայաստանի մէջ ալ ձեռնարկած էին սկզբնական աշխատանքներուն: Օրին մէկը Վրացիները ընդդիմացան ատոր եւ վերջ ի վերջոյ որոշուեցաւ երկաթուղի կառուցանել Երեւանէն մինչեւ Ախտա: Տարիներ են անցած եւ հազիւ քանի մը քիլոմեթր է շինուած: Այդ երկաթուղին տնտեսական եւ ռազմագիտական մեծ առաւելութիւններ կ'ընծայէր Հայաստանին եւ մեր երկիրը կ'ազատագրէր վրացական թրանզիթէն՝ ուղղակի Հայաստանը կապելով Բագուին եւ Ռուսաստանին: Աղկէ զատ, Պարսկաստանէն եկած ապրանքները, իբրեւ ամէնէն կարճ այդ ճանապարհով պիտի ուղարկուէին Ռուսիա, — այդ ձեւով զրկելով Վրաստանը թրանզիթի շահէն: Յատկապէս ներկայիս, երբ կը լուծուի Անդրկ. Դաշնակցութիւնը եւ Վրաստան, Ազրբէջան ու Հայաստան խորհ. առանձին հանրապետութիւններ կը դառնան: Վրացիները, վիժեցնելով Երեւան-Աղստաֆա երկաթուղի կառուցանելու ծրագիրը, աւելի շատ կը խորհէին ապագայի մասին, երբ օր մը Վրաստան կրնայ անկախ պետութիւն դառնալ:

Այս տարուան համար որոշուած էր Երեւանի մէջ հիմնել դպրոցական 9 նոր շէնքեր: Հայաստանի կառավարութիւնը իրաւունք չունենալով Թիֆլիսի մէջ որոշուած 9 դպրոցական շէնքերէն աւելին շինել, իր դպրոցական պահանջները բաւարարելու համար՝ կ'որոշէ շէնքերը շինել նախագծուած ծրագիրէն աւելի մեծ (Հայաստան ունի 205.000 աշակերտութիւն): Երբ Հայաստանի կառավարութեան մտադրութիւնը յայտնի կը դառնայ Թիֆլիսի մէջ, Բերիան անմիջապէս խիստ դիտողութիւն կ'ընէ եւ կը պահանջէ որ ոչ մէկ պայմանով նախագծուած ծրագրի սահմաններէն դուրս չելլեն: Իսկ թէ ծրագրի ճշգրիտ գործադրումին հետեւանքով հարիւրաւոր հայ աշակերտներ դպրոցէ կը զրկուին, Բերիայի հոգը չէ:

Անվիճելի է, որ Անդրկովկասի մէջ «էկոնոմիկայի բնագաւառում» անհաւասարութիւններ տեղի են ունեցած եւ Վրացիները տնտեսապէս ճնշած ու զրկած են Հայաստանը: Ատոր դէմ է, որ պայքարած է Խանջեան: Այդ պայքարը ոչ թէ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի դէմ «պրովոկացիա» է եղած, այլ հայ համայնավարներու կողմէ ազգային տնտեսական քաղաքականութեան ձգտում: Ի հարկէ Խանջեանները կ'ընդվզին, երբ Հայաստանի կառավարութիւնը իր երկրին մէջ անգամ սեփական թատրոն մը շինելու իրաւասութիւնը չունի:

Ամատունիի քննադատութիւնները ոչ թէ կը սեւցնեն Խանջեանը, այլ նախ եւ առաջ կը մերկացնեն այն ստոր քաղաքականութիւնը, որ տարիներ շարունակ կը տարուի Անդրկովկասի մէջ ի վնաս հայկական շահերուն:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՊԷԹՀՈՎԷՆ

Բ.

Լուտվիկ Վան Պէթհովէն ծնաւ 1770ին՝ մերձակայ Պոնի մէջ: Ֆլամանդական ծագում ունէր:

Մեծ հայրը Լուտվիկ որուն Պէթհովէն կը նմանէր ամէնէն աւելի — Անվերսի մէջ ծնած էր, ու միայն քսան տարեկանին էր որ հաստատուեցաւ Պոնի մէջ եւ կայսրընտիր-իշխանին դպրապետը դարձաւ:

Պէտք չէ մոռնալ այս պարագան, եթէ կ'ուզուի ըմբռնել Պէթհովէնի նկարագրին ամեհի անկախութիւնը եւ իր նկարագրին ինչ ինչ գծերը, որոնք բուն գերմանական չեն:

Հայրը Քէօլնի կայսրընտիր արք.ին ծառայութեան տակ գտնուող նուագախումբին մէկ անդամն էր, եւ ջութակահարի որոշ տաղանդ մը ունէր: Բայց ծոյլ ու անառակ ըլլալով — ծուլացաւ բագոսի հաւատարիմ խնկարկու մը դառնալուն — արուեստը լքելով մէկ կապելայէն միւսը վազելու համար:

Մայրը նախկին սենեկապանուհի մըն էր, պատուական բայց անուս կին մը:

Փոքրիկ Լուտվիկը ընտանեկան քաղցրութենէ զուրկ, համեստ ու դժընդակ մանկութիւն մը անցուց, ուսումն ալ խիստ զանցառելի եղաւ: Սկիզբէն կեանքը իրեն յայտնուեցաւ իբրեւ բիրտ ու տխուր պայքար մը: Հայրը ուզեց շահագործել անոր երաժշտական ձիրքը, եւ իբր զարմանահրաշ տղեկ ցուցադրել զայն: Երբ չորս տարեկան էր՝ դաշնակին առջեւ ժամերով գամուած, կամ ջութակ ի ձեռին արգելափակուած կը պահէր զայն, ու քիչ մնաց որ արուեստէն զզուեցնէր զայն: Բարեբախտաբար քիչ յետոյ, անմիջապէս որ յառաջդիմութիւններն զգալի եղան՝ Պէթհովէն անցաւ Փֆայֆէրի, Վան Տէր Այտէն երգահանին, հուսկ ուրեմն խելացի ու զարգացած երաժիշտ Նէէֆի ձեռքը:

Իր պատանութիւնը թախծոտեցաւ նիւթական մտահոգութիւններով: Թատրոնի նուագախումբին կ'անդամակցի տասնըմէկ տարեկանին: Երգեհոնահար է տասներեք տարեկանին:

Վիէննա կ'երթար 1787ին, ու Մոցարթի կը ծանօթանայ: Այդ առենն է որ այս վերջինը սա մարգարէական խօսքերն արտասանեց իր յանկարծանուագը լսելով. «Ուշադրութիւն ըրէք այս պատանիին, աշխարհը պիտի խօսեցնէ իր մասին»:

Պ.ն կը կանչուի իր մահամերձ մօրմէն՝ զոր կը պաշտէր, ու կ'ընդունի անոր վերջին շունչը: Հիւծախտէ մեռած էր, ու Պէթհովէն նոյն ախտէն վարակուած կը կարծէր ինքզինքը: Անդադար կը տառապէր, եւ իր ցաւին կը միանար «նոյնինքն ցաւէն աւելի անողոք մելամաղձոտութիւն մը»:

Մշտապէս գինով հօր մը անկարողութեան պատճառով՝ բոլորովին դըրամագուրկ ընտանիքի մը պետը կը դառնայ տասնըեօթը տարեկանին՝ ստանձնելով իր երկու եղբայրներուն կրթութիւնը:

Սե՜ւ օրեր: Կ'աշխատի սակայն, ապրուստը կը ճարէ, ու ձեռք կը բերէ հօրը հանգստեան թոշակառումը: Իրեն կը յանձնուէր դրամը, որպէսզի անարժան հայրը չմսխէ զայն:

Այդ շրջանին է որ գորովալից նեցուկ մը գտաւ Վան Պրէունինկ ընտանիքին մօտ, որ միշտ սիրելի մնաց իրեն:

Շնորհալի Լորհէն Վան Պրէունինկ իրմէ երկու տարուան փոքր էր: Երաժշտութիւն կը սորվեցնէր անոր, ան ալ բանաստեղծութեան ծանօթացուց զինքը: Իր պատանեկան բարեկամուհին եղաւ ան, ու թերեւս բաւական տարփալից զգացում մը գոյութիւն ունեցաւ իրենց մէջ: Աւելի վերջը Լորհէն ամուսնացաւ Տոքթ. Վէկէլէրի հետ, որ Պէթհովէնի լաւագոյն բարեկամներէն մէկը դարձաւ:

Որքան որ տրտմագին եղաւ Պէթհովէնի մանկութիւնը, միշտ գաղտնի ու մելամոյշ յիշատակ մը պահեց անկէ, ինչպէս՝ նաեւ այն վայրերէն ուր անցուցած էր զայն: Ստիպուած ըլլալով Պոնը ձգելու, գրեթէ ամբողջ կեանքն ալ Վիէննայի մէջ անցընելու՝ երբեք չմոռցաւ Հռենոսեան հովիտը, եւ օդապարիկ ու հայրական մեծ գետը, «մեր հայր Հռենոսը», ինչպէս կը կոչէ զայն, «այնքան կենդանի, արդարեւ, գրեթէ մարդկային, գերթ վիթխարի հոգի մը, ուրկէ կ'անցնին անհամար մտածումներ եւ ուժեր, ոչ ուրեք աւելի գեղեցիկ, աւելի հզօր ու աւելի քաղցր քան սխրալի Պոնի մէջ, որուն հովանուտ ու ծաղկազարդ զառիվայրերը կը թրջէ գգուալից ուժգնութեամբ մը»: Հոն է որ Պէթհովէն անցուց իր առաջին քսան տարիները, հոն է որ կազմուեցան իր պատանեկան սրտին երազները, «ջուրի վրայ ծփծփացող այն մարգերուն մէջ, ուր կան մառախլապատ կաղամախիներ, մացառներ, ուռիներ եւ լուռ արագավազ հոսանքին մէջ իրենց արմատները թաթխող պտղատու ծառեր, — ու գետափին վրայ հակող՝ մեղկօրէն հետաքրքիր՝ գիւղերը, եկեղեցիները, նոյն իսկ գերեզմանատուները, — մինչ հորիզոնին վրայ եօթը կապտորակ լեռները երկինքին վրայ կը գծեն իրենց մրրկայոյզ կիսապատկերները, որոնցմէ վեր կը բարձրանան աւերուած հինաւուրց դղեակներուն փխրուն ու այլանդակ ուրուանկարները»:

Իր սիրտը յաւերժօրէն հաւատարիմ մնաց այս երկրին: Մինչեւ վերջին րոպէն երազեց նորէն տեսնել զայն՝ առանց երբեք յաջողելու: «Հայրենիքս, իմ գեղատեսիլ ծննդավայրս՝ կ'ըսէր ան, միշտ նոյնքան չքնաղ, նոյնքան պայծառ կը մնայ աչքիս առջեւ, որքան այն օրը որ ձգեցի զայն»:

1792ին կը մեռնի իր հայրը, որուն վրայ Քէօլնի իշխանը սա անողոք խօսքերը կ'ըսէ. «Լուրջ կորուստ մըն է ըմպելիքի տուրքին համար»: Պէթհովէն կը ստիպուի իր երկու եղբայրները տեղաւորելու: Խղճմտօրէն կը կատարէ զայն: Շատ բարձր զգացում մը ունէր իր ընտանեկան պարտականութիւններուն մասին, ու երբեք դանց չառաւ զանոնք անոնց առթած հիասթափութիւններուն հակառակ:

Նոյն տարուան նոյեմբերին՝ Պէթհովէն վերջնապէս հաստատուեցաւ Գերմանիոյ երաժշտական մայրաքաղաքը եղող Վիէննայի մէջ: Յեղափոխութիւնը պայթած էր ու Եւրոպայի կը սպառնար: Պէթհովէն Պոնէն հեռացաւ ճիշդ այն պահուն որ պատերազմը մուտք կը գործէր հոն: Վիէննայի մէջ առեն մը աշակերտեցաւ աշխարհահռչակ համերգագրող Հայտընի, որ քիչ մը անփոյթ դաստաւ ըլլալով՝ դայրացուց զինքը: Աղկէ զատ՝ իր գրելակերպի որոշ համարձակութիւնները բախտը չունեցան հաւնուելու իր հեղահամբոյր վարպետէն, որուն Անգլիա մեկնելէն օգտուեցաւ՝ փոխն ի փոխ աշակերտելու համար Շէնքի, Ֆէօրսթէրի, Ալպրէխթսպէրկէրի եւ հուսկ ուրեմն Սալիէրիի, որ թատերգական ոճին ձայնական գրելակերպին ծանօթացուց զինքը:

Արդէն կը սկսէր որոշ համբաւ մը վայելել Վիէննական դահլիճներուն մէջ, ուր գնահատել կուտար վիրթիւօզի իր քիչ մը անհաւասար բայց իրական տաղանդը:

Այդ թուականին կը պատկանին դաշնակի, ջութակի ու թաւջութակի համար յօրինած իր առաջին Երեք Եռեակները (գործ 1), որոնք հակառակ իրենց բաւական պարզ կերտուածքին՝ անհաճեցուցին բարեմիտ Հայտընը, որ յեղափոխական գտաւ Գ. Եռեակը՝ խորհուրդ տալով որ չհրատարակէ զայն:

«Այս Եռեակը երեքէն ամէնէն սիրունն ու ինքնատիպն է անտարակոյս, կ'ըսէ Վալէթ: Առանց անջատուելու նուիրագործուած բանաձեւերէն՝ բուն պէթհովէնեան է խիստ պէս՝ իր նախադասութիւններու արտայայտիչ ընթացքով ու անոնց շահեկան զարգացումով: Չենք հասկնար թէ ան ինչպէս վիրաւորած է Հայտընը, եւ աւելի համակարծիք պիտի ըլլանք Քրամէրի, որ բացագանչեց՝ զայն կարդալէն ետք. «Բարեկամներս, ահա մարդը որ կրնայ մխիթարել մեզ Մոցարթի կորուստէն»:

1796ին՝ ան հետեւեալը կը գրէ յուշատետրին մէջ. «Արիութի՜ւն: Մարմնական բոլոր տկարութիւններուս հակառակ՝ հանճարս պիտի յաղթանակէ ... Քսանըհինգ տարեկան եմ ահա ... Պէտք է որ այս տարի իսկ մարդը յայտնուի համովին» ...

Այդ միջոցին՝ քանի մը աննշան նախափորձերէ ու իր երեք առաջին եռեակներէն զատ՝ արդէն յօրինած էր դաշնակի Երեք սոնաթներ (գործ 2) լարական Հնգեակ մը (գործ 4), թաւջութակի ու դաշնակի Երկու Սոնաթներ (գործ 5), ու կը յօրինէր դաշնակի իր Մեծ Սոնաթը (գործ 7), որուն Լարկօն ա՜յնքան կսկծալի է:

Բայց միայն 2 Ապրիլ 1800ին տուած իր նուագահանդէսին է որ յայտնուեցաւ մեծ հասարակութեան:

Ծանօթներէն ոմանք կ'ըսեն թէ շատ հպարտ է, ձեւերը կոշտ ու անախորժ են, ու կը խօսի գաւառական շատ խիստ հնչումով մը: Բայց իր մտերիմները լոկ կը ճանչնան սոյն գոռոզ ձախաւերութեան տակ ծածկուած իր բնիկ բարութիւնը: Իր յաջողութիւնները Վէկէլէրի գրով հաղորդած պահուն՝ սա է իրեն ներկայացող առաջին մտածումը. «Դրամի կարօտ բարեկամ մը կը տեսնեմ, զոր օրինակ: Եթէ քսակս չարտօնէ որ անմիջական օգնութեան հասնիմ իրեն՝ բաւ է որ նստիմ աշխատանքի սեղանիս առջեւ: Կարճ ժամանակէն կ'ազատեմ զայն իր նիւթական անձկութենէն ... Կը տեսնե՞ս թէ ինչ հաճելի բան է այս»: Քիչ մը առեն ալ կ'ըսէ. «Արուեստս աղքատներուն բարիքին նուիրուիլ պարտի»:

Վիշտը իր դուռը զարկած էր արդէն: Իր մէջը բոյն դրած էր ան՝ ալ չելլելու համար հոնկէ: 1796էն 1800ի միջոցին կը սկսին խլութեան աւերները (*): Ականջները կը բզզային առնըդհատ: Աղիքի ցաւերէ կը ծիւրէր: Լսողութիւնը կը տկարանար աստիճանաբար: Աշխարհէն քաշուած կ'ապրէր՝ ցաւագարութիւնը նշմարելի չըդարձնելու համար: Բազմաթիւ տարիներ ոչ ոքի կը խոստովանէր իր սոսկալի գաղտնիքը: Բայց 1801ին ալ անկարող է լսելու: Զայն յուսահատօրէն կը հաղորդէ Տոքթ. Վէկէլէր ու պատուելի Ամէնտա բարեկամներուն:

«Թշուառ կեանք մը կը վարեմ, կ'ըսէ Վէկէլէրի ուղղած իր նամակին մէջ: Բոլոր ընկերութիւններէն քաշուած կ'ապրիմ երկու տարիէ ի վեր, որովհետեւ անկարող եմ մարդերուն հետ խօսելու. խուլ եմ: Եթէ տարբեր արհեստ մը ունենայի՝ դեռ կարելի պիտի ըլլար այդ: Բայց իմինիս մէջ՝ սոսկալի կացութիւն մըն է: Այդ մասին ի՞նչ պիտի ըսէին թշնամիներս որոնք սակաւաթիւ չեն ... Թատրոնը նուագախումբին շատ մօտը կենալ կը պարտիմ՝ դերասանը հասկնալու համար: Չեմ լսեր նուագարանային ու մարդկային գիլ ձայները՝ եթէ քիչ մը հեռուն գտնուիմ ... Յաճախ անիծեցի գոյութիւնս ... Պղուտարքոս համակերպութեան առաջնորդեց զիս: Կ'ուզեմ եթէ երբեք կարելի է՝ կ'ուզեմ ճակատագիրս դիմագրաւել: Բայց կեանքիս մէջ կան այնպիսի վայրկեաններ ուր Աստուծոյ ամէնէն եղկելի արարածն եմ ... Համակերպութի՜ւն, ի՞նչ տխուր ապաստան, եւ սակայն միակն է որ կը մնայ ինծի»:

«Սոյն ողբերգական տխրութիւնը կ'արտայայտուի՝ կ'ըսէ Ռոլլան՝ այդ առենուան քանի մը հեղինակութիւններէն Սոնաթ Փաթեթիքին (գործ 13) մանաւանդ դաշնակի Գ. Սոնաթին (գործ 10), Լարկօին մէջ: Տարօրինակ է որ ամենուրեք դրոշմուած չըլլայ ան, որ դեռ այնքան հեղինակութիւններ — ծիծղուն Եօթնեակը, վճիտ Առաջին համերգութիւնը (1800) — երիտասարդական անհոգութիւն մը կը ցոլացնեն: Անտարակոյս՝ պատճառը սա է որ՝ վիշտին վարժուելու համար՝ հոգին ժամանակի կը կարօտի: Առաջին համերգութիւնը իր առնուրջներուն ժպտող պատանեկի մը քերթուածն է: Զուարթ, խանդակաթ է ան: Հաւնուելու տենչն ու յոյսը կը զգացուին հոն: Բայց տեղ տեղ — նախերգանքին, քանի մը մայլ պասերու, քմածին սէքրձօին մէջ — այս մտացաչ դէմքին վրայ կը նշմարուի՝ ի՞նչ յուզումով՝ ապագայ հանճարին նայուածքը»:

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

(*) Նկատելի է որ բացի իր առաջին երեք եռեակներէն (գործ 1), 1796էն առաջ յօրինուած՝ Պէթհովէնի բոլոր գործերը խուլ Պէթհովէնէն յօրինուած են:

Ըստ Տոքթ. Քլօձ-Ֆօրէսթի՝ անոր մօտ 1796ին սկսած Եւստաքեան փողերու հոսանքը 1799ին փոխուեցաւ միկան հոսանաւոր ունկնատապ մը՝ որ գէշ խնամուելով, դարձաւ տեւական հունձախտաւոր ունկնատապ մը՝ իր բոլոր հետեւանքներով: Խլութիւնը սաստկացաւ առանց երբեք ամբողջական դառնալու: Կ'ըսեն թէ՝ կեանքին վերջին տարիները՝ Պէթհովէն կը գործածէր փայտէ ցպիկ մը, որուն մէկ ծայրը զետեղուած էր իր դաշնակին տուփին մէջ, միւսն ալ՝ ականջներուն մէջտեղը: Սոյն միջոցին կը դիմէր նուագաստեղծած պահուն՝ լսելու համար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ - ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ներկայ կառավարութեան ցոյց տըւած բարեացակամութեան շնորհիւ, յունահայ բոլոր վարժարանները վերաբացուեցան: Այժմ կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը.—

	Աշակերտ
Ազգային վարժարաններ	3000
Յարանուանական »	800
Կ. Խաչի »	500
Կիւլապի Կիւլպէնկեան	280
Բարեգործական	270
Գումար՝	4780

Այժմ յունահայ բոլոր վարժարանները կը գործեն նախորդ տարիներու պէս: Ազգ. մարմինները եւ հոգաբարձութիւնները գործի լծուած են ապահովելու համար անոնց պիւտճէները:

** Մինչեւ 29 տարեկան Հայերու հելլենահպատակութեան խնդիրը թափով յառաջ կը տարուի: Կը լսենք թէ այսանգամ պիտի ընդունուին դիմումները մինչեւ 31 տարեկաններուն: Զօրաւոր յոյսեր կան որ այսպէսով եւ աստիճանաբար Յունաստանի բոլոր Հայերը հելլենահպատակ ըլլան, բացի անոնցմէ, որոնք Հայաստան ներգաղթելու մտադրութիւն ունէին:

** Սելանիկի Հայութիւնը Թաղ. Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ իր ոյժին մասնակցութիւնը բերաւ համահելլենական սուգին, զոր այս պահուս ամբողջ երկիրը կը զգայ, Քոնսթանթին Թագաւորին եւ Օլկա ու Սոֆիա մայր թագուհիներուն անթաղ աճիւններուն հայրենիքի ծոցը մտնելուն առթիւ: Եկեղեցիին մէջ կազմակերպուեցաւ մեծաշուք հոգեհանգիստ քառաձայն պատարագով:

Սելանիկի Հայութիւնն ալ իր յարգանքի բաժինը բերաւ արժանավայել ձեւով:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յունաստանի մէջ խորհրդարանական մեթոտները դէշ արդիւնքներ տըւած էին: Տարիներու ընթացքին ինչ փորձեր որ եղան, չհանդարտեցուցին այս երկրին ներքին կեանքը, ընդհակառակն կիրքերը աւելի բորբոքեցան եւ անհասկացողութիւնները աւելի շատցան, սպառնալով նոյն իսկ ազգային միասնականութեան:

1936 օգոստ. 4էն ի վեր Յունաստանը մէկդի նետած է վարչական հին եւ մաշած ձեւերը, թօթափած է իր վրայէն կուսակցական անվերջ վէճերը եւ կրակին տուած է քանդիչ վարդապետութեան մը բոլոր տեսակի չար քարոզները:

Այս երկրին համար այլ եւս անհրաժեշտ է ուժեղ եւ վճռական բազուկ մը, իմաստուն եւ զուսպ միտք մը, հայրենասէր հոգի մը: Այս հազուագիւտ յատկութիւններով անձը մէջտեղ եկաւ ճիշդ ճակատագրական պահուն: Ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնելով ցրուեց խորհրդարանը, լուծեց կուսակցութիւնները, եւ ցեղային պահանջներու համաձայն գըծեց ազգային քաղաքականութեան նոր ուղի մը:

Այդ անձը ներկայիս Յունաստանը տիրապէս վարող եւ ազգային կառավարութեան պետ Զօր. Ե. Մեթաքսասն է, որ իր հետ ունի թագաւորը եւ գրեթէ ամբողջ հելլէն ժողովուրդը: Ատոր ապացոյցը այն է որ, երեք ամսուան ընթացքին, ժողովրդային

զանգուածներ, մայրաքաղաքէն սկսեալ մինչեւ երկրին յետին անկիւնները, կազմակերպեցին Ցունաստանի համար աննախընթացօրէն խանդավառ եւ բազմամարդ հաւաքոյթներ, ուր խօսեցաւ Պ. Մեթաքսաս իր ծրագիրներուն մասին, զինք ունկնդրողները հրաւիրեց որ օգնեն իրեն՝ պահանջելով անոնցմէ հնազանդութիւն, կարգապահութիւն, զոհաբերութիւն, աշխատանք եւ այս բոլորը՝ միայն հայրենիքին համար։

Արդարեւ, Մեթաքսաս իր երեք ամսուան տիրապետութեան ընթացքին իսկ Ցունաստանը թարմացուց, երիտասարդութեան մէջ սկսան խլրտիլ հելլէնականութեան հին օրերու աւանդութիւնները եւ ազգային ոգին։ Խանդավառութեան, վստահութեան եւ հաւատքի ալիք մը ողողած է այսօր ողջ Ցունաստանը։ Հոգեկան այս աննախընթաց յեղաշրջման հետ զուգընթաց կառավարութեան անխոնջ ջանքը հրահանգած է ըսպառելու թինոց, որպէսզի արագօրէն լուծէին այս ամէն խնդիրները, որ ժողովուրդին կուգան։ Միտ հակակշռի տակ առած է ոսկիի եւ օտար դրամի փոխանակը Ցունաստանէն։ Խոշոր ճիգեր կ՚ընէ բարելաւելու խոնարհ դասին եւ աշխատաւորներուն տնտեսական վիճակը։ Նոր սերունդի դաստիարակչական գործը դրած է նոր եւ առողջ հիմերու վրայ, ազգայնական ոգիի կիրարկումը իբր հիմ ընդունելով։ Երկրին Լիմաական կացութիւնը բարելաւելու համար գերմարդկային ճիգեր կը թափուին։ Այս բոլոր ձեռնարկները արդէն իսկ սկսած են իրենց բարերար արդիւնքը տալ։ Երկրի տնտեսական կեանքը սկսած է շունչ մը քաշել, ընկերային չարիք կոչուած համայնավարութիւնը անհետ է եղած ի սպառ, իր տեղը տալով հայրենասիրական այն ոգանչելի ձայնին, որ օծուն է ցեղային աւանդութիւններով եւ պարկեշտ կենցաղով։

Դարձեալ Մեթաքսասի կառավարութեան ձեռք առած աղդու միջոցներուն շնորհիւ, տրախմին անշարժ մնացած է։ Օտար պարտատէրներու հետ համաձայնութիւն գոյացած է եւ այդ համաձայնութեան հիման վրայ վճարումներ կ՚ըլլան։ Գործադուլներու եւ նախկին պառլամենտներու գործ հայածուած է։ Բարեփոխուած է աշխատանքի վարձատրութիւնը եւ 8 ժամուան աշխատանքը պարտադիր է։ Թեթեւցած են չունեւոր դասի տուրքերը եւ աւելցած՝ ունեւոր դասին վրայ։ Աշխատանքի գրասենեակներ հաստատուած են այն քաղաքներուն մէջ, ուր ամէնէն աւելի գործաւորական խնդիրներ կան, հոն կը լուծուին գործատրամադրող եւ գործաւորին միջեւ եղած տարակարծութիւնները։ Ջրի ճաշարաններու ցանց մը կազմուած է երկրին մէջ, չքաւոր աշխատաւորներու եւ ուսանողներու համար։ Հաստատուած են վարչական ապակեդրոնացումներ եւ յատուկ կերպով գծուած են իւրաքանչիւր պաշտօնատարի իրաւասութիւնները։

Այս բոլոր չարժումներուն վրայ կառավարութիւնը մօտէն կը հսկէ եւ հաստատ քայլերով երկիրը կ՚առաջնորդէ դէպի արհեստ. պետութեանց ճամբան։

Այս օրուան կառավարութեան բռնած ազգային այս կորովի քաղաքականութիւնը փայլուն հեռանկարներ կը խոստանայ բանալ գեղեցիկ Ելլադայի։

ՎԱՀԱԳՆ

Գրախօսական

— o —

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՐՄԷԵԱՆ. — Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Հալէպի եւ Անթիլիասի ու մասնաւոր. րաց։ Բ. հատոր։ Հալէպ, 1936, 8 էջք 160. գին 20 Փրանք։

Արտաւազդ արք. մեր աշխոյժ եկեղեցականներէն մին է, որ անդադար կը գործէ գրական եւ ազգային մարզերու մէջ, նուիրուելով իր ժողովուրդին մանուանդ։

Այս Բ. հատորը կ՚ընդգրկէ 54 ձեռագիր, որոնց ամէնէն հինը կը հասնի 1248 թուականը, որ մագաղաթեայ Աւետարան մըն է, գրուած Հռոմկլայի մէջ. իսկ ամէնէն նորը՝ ԺԸ. դարուն մէջ ընդօրինակուած Աղուանից պատմութիւնն է, Մ. Կաղանկայտուացիի հեղինակութեամբ։

Շատ կարեւոր է հայերէն ձեռագրաց ուսումնասիրութիւնն ու անոնց ցանկումը։ Պատմական ի՛նչ կարեւոր հնութիւններ եւ նորութիւններ կան անոնց մէջ, մեր ազգի անցեալը երեւան բերելու համար։

Ափսոս որ անոնք կորսուելու ու հետանալու վտանգին ենթարկուած են դարերէ ի վեր։ — Ահա օրինակ մը։ 1900ին Էջմիածնի մէջ համբաւաւոր գիտնական Գալուստ Սարկաւագ ինձ յայտնեց, որ նոր մատենադարանի շինութեան ժամանակ՝ միաբանութեան յատուկ փոսի մէջ տրցակներով ձեռագիրներ փտած է հացթուխը, իր փայտերը բռնկցնելու եւ արծարծելու համար...

Այս տեսակ կամ սոր մօտ դէպք մը կը պատմէ Արտաւազդ արք., իր «Ցուցակ»ին մէջ, եւ. է. — «Մեր եօթնցաղոյն միաբաններէն մին ցաւով կը յայտնէ որ Սուրբ Մայր Տաճարի աւագ սեղանին ետեւ, որմնադիրներու եւ կամ մանաւոր արկղներու մէջ կային խիստ բազմաթիւ ձեռագիրներ եւ թղթակցութիւններ, որոնք անհոգութեամբ փճացան, փտելով կամ մուկերու ճարակ տալով։ Պարագան նոյնը եղած է, դժբախտաբար, Էջմիածնէն մինչեւ Սիս, Մուշէն մինչեւ Հալէպ»։ Եւ Արտաւազդ արք. կը յաւելու իրաւամբ. — «Նիւթական կորուստը այնքան ափսոսալի պիտի չըլլար, հայ բանասիրութեան եւ հայ պատմագրութեան համար, եթէ անոնք ժամանակին քննուած ըլլային, եւ որ եւ է կերպով մը անցած գիտական անանց աշխարհին»։

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն փաստաբան, շնորհակալ եմ, որ դատս շահեցաք, ի՛նչ կը պարտիմ ձեզի։

— Ձեր հօրը բարեկամն ըլլալուս՝ միայն տասը հազար Փրանք վճարեցէք։

— (Դրամը վճարելով) Բարեբախտ եմ որ մեծ հայրս ալ չէք ճանչցած։

***

Ճամբորդը Մարսիլիոյ մէջ։

— Բարեկամ, կրնա՞ք ինձ ըսել X փողոցին ուղղութիւնը, ըսին որ Մարսիլիոյ հիւսիսային կողմն է։

— Այդ ո՞ր պուշը ըսաւ, Մարսիլիա հիւսիս չունի, այստեղ հարաւ է։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՌՈԳՈՒՄԻ ՄԵԾ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

— o —

Մոսկուա մէկ միլիոն 500 հազար րուբլի յատկացուց Հայաստանի դաշտերու ոռոգման համար։ Այս գումարէն որոշ մաս մը պիտի յատկացուի Երեւանէն Աղբաշ ջրատար առուներու շինութեան համար։ Առու մը եւս պիտի շինուի ոռոգելու համար Նուպարաշէնի 200 հեկտար հողամասը։ Ախտայի շրջանին մէջ Զանգի գետին վրայ պիտի հիմնուին գիւղական կամուրջներ։ Ղամարլուի շրջանին մէջ պիտի ամրացուին Զանգի գետին ափերը։

Մոսկուա փաւերացուց նաեւ Երեւան - Վեդիչայ մեծ ջրանցքին (60 քիլոմեթր) նախագիծն ու նախահաշիւը։ Այս ջրանցքին վրայ պիտի ծախսուի 37 միլիոն րուբլի եւ շինութիւնը պէտք է աւարտի 1939ին։ Գալ տարի, այդ գումարէն շինութեանց պիտի յատկացուի 12 միլիոն 800 հազար րուբլի։ Ջրանցքը պիտի ոռոգէ Ղամարլուի եւ Վեդիի շրջաններուն մէջ 28.700 հեկտար բամպակ, բանջարեղէն եւ մրգաստան։

Դարձեալ, Մոսկուա փաւերացուց Վաղարշապատի Այղըր լճին ակունքէն սկսող Ղարասու - Զանգիբասար կոչուած ջրանցքին շինութեան նախագիծը։ Այդ ջրանցքին շինութեան յատկացուած է, այս տարի ծախսուելու համար, 2 միլիոն 500 հազար րուբլի։ Մինչեւ 1942, վերջացած պէտք է աւարտին Վաղարշապատի շրջանին մէջ Զանգի գետին աջ ափին վրայ տարածուած 11 հազար հեկտար ճահիճները չորցնելու աշխատանքները, մշակելի դարձնելու համար այդ հողամասը։

Ճահիճները չորցնելու համար, մինչեւ 1942 ծախսուելիք գումարը պիտի հասնի 24 միլիոն րուբլի։ Զանգի գետին ափերը ամրացնելու համար պիտի ծախսուի 5 միլիոն 200 հազար րուբլի։

Գալ տարի գարնան պիտի սկսի Արաքսի ափերը ամրացնելու աշխատանքը Վեդիի եւ Ղամարլուի շրջաններուն մէջ, ուր մօտ 1000 հեկտար տարածութիւն կը պաշտպանուի գարնանային հեղեղներուն դէմ։ Տարւոյս վերջին ամիսներուն պիտի մշակուի Արաքսափիքը ամրացնելու ծրագիրը (Խորհ. Հայաստան, 12 նոյ.)։

ՔԱՆԱՔԵՌԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ

— o —

Ակադեմական Վինտէր Մոսկուայէն Երեւան գացած է, քննելու համար Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինութեան աշխատանքները։ Խորհ. Հայաստան թերթին խմբագրին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, Վինտէր հետեւեալ յայտարարութիւններն է ըրած. —

Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը պատրաստ է աշխատելու համար։ Մօտ օրէն կը հասնին վերջին մեքենաներն ալ եւ կը սկսի բանիլ ելեկտրակայանը։ Աւարտած է մանաւորաբար, ջրանցքին սկիզբը, Երեւանի արուեստական ծովակը եւ Երեւանի շրջակայքին ելեկտրական ուժ մատակարարող բաժիններու շինութիւնը։ Անհրաժեշտ նիւթերը հասած չըլլալով, լրացած չէ հաստատուէն դէպի Կիրովականի քիմիական գործարանը, ինչպէս նաեւ դէպի Լէնինականի նորակառոյց կերպասեղէնի գործարանը երկարելիք ելեկտրալարերին զետեղումը։ Եթէ պակասները հողացուին, այդ աշխատանքն ալ կը լրանայ կէս տարուան մէջ։

Քանաքեռի ելեկտրակայանին շինութիւնը հիանալի տպաւորութիւն կը թողու, այնպէս որ այս ելեկտրակայանը առաջին կարգի տեղ մը կը գրաւէ ոչ միայն Խորհ. Միութեան, այլ եւ արտասահմանի եւ ամերիկեան նման շինութեանց մէջ։

Քանաքեռի ելեկտրակայանով, որ Սեւան - Զանգի ջրագիծին ամենավերջին աստիճանին վրայ գտնուած ելեկտրակայանն է, կը դրուի Սեւանի ջուրերը օգտագործելու աշխատանքին սկիզբը։ Պէտք կարգ թափով շարունակենք օգտագործել Սեւանի ջուրերուն իւրաքանչիւր խորանարդ մեթրը։ Այժմ Քանաքեռի ելեկտրակայանին փոթորակները (թուրպին) կ՚օգտագործեն Սեւանի փոքրամասնէ ուժին միայն միայն 15 տոկոսը։ Կը նշանակէ թէ Քանաքեռի ելեկտրակայանէն վեր պէտք է շինուին ուրիշ ելեկտրակայաններ ալ, որոնց շնորհիւ կը բարձրանայ Սեւանի ջուրերը օգտագործելու տոկոսը։ Գիւմիւշի 260 հազար քիլովաթ ուժ ունեցող ելեկտրակայանին կառուցումով Սեւանի ջրային հարստութեան օգտագործումը կը հասցուի 50 տոկոսի, եւ դեռ ադէկ վերջ պիտի շինուին այլ ելեկտրակայաններ։

ՆԿԱՐԻՉ-ՓՈՐԱԳՐԻՉ ԱՐԱՐԱՏ ՂԱՐԻԲԵԱՆ

Երեւանի մէջ նոյեմբերի սկիզբը, երիտասարդ նկարիչ - փորագրիչ Ա. Ղարիբեան ցուցահանդէս մը տուաւ։ Իր գործերէն ծախուեցան 12.000 ր. արժէքով նկարներ։

Ղարիբեան աւարտած է Լէնինկրատի նկարչական բարձր. վարժարանը, աշակերտած է փրոֆէսօրներ Կրուգլիկովայի, Շիլինգովսկիի, Միտրոխինի, Կոնաշեւիչի, Նաումովի, Մանիզերի։ Մասնակցած է Փրակայի (1933) եւ Լոնտոնի (1934) ցուցահանդէսներուն։

Իր ժանրաջրերով նկարներէն մէկ քանին կը գտնուին Մոսկուայի Թանգարանին մէջ (Օթելլո — Վահրամ Փափազեան), Տրեչեակովի նկարասրահին մէջ՝ Ջրաղաց Աղբաշում գործը։ Իր մէկ ժանրաջրերով նկարը ծախուած է նոյնպէս Լոնտոնի մէջ։

Ղարիբեանի լաւագոյն գործերէն յիշենք Շարիաթի փողոցը, Գետառի ափը, Արարատ լեռը, Շահումեանի դիմանկարը, Օշական, Մի գիւղացու դիմանկարը, Բագուի նաւահանգիստը։

ՆՈՐ ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆՆԵՐ

— o —

Հողային գործավարութեան անասնաբուժական բաժինը այս տարի բացած է նոր անասնաբուժարաններ Հայաստանի կարգ մը շրջաններուն մէջ։ Այսպէս, անասնաբուժարաններ բացուած են Լէնինականի շրջանի Ախուրիկ գիւղին, Իջեւանի, Շամշադինի եւ Բասարգեչարի մէջ։ Անասնաբուժարաններ կը շինուին Արարատի, Վեդիի, Ալլահվերդիի եւ Հոկտեմբերեանի մէջ։

Նոր անասնաբուժարանները ունին հիւանդ կենդանիներու ընդունարան, մեկուսարան, թժիշկի առանձնասենեակ, անասնաբոյժի բնակարան։

Անասնաբուժարաններու շինութեան վրայ այս տարի պիտի ծախսուի 340 հազար րուբլի։ Այս տարի պաշտօնի կոչուած են Երեւանի անասնաբուժական համալսարանը աւարտած երիտասարդ ուժեր, 18 հոգի, ինչպէս եւ օգնական անասնաբոյժներ 23 հոգի։ Ցունուարին ամբողջ Հայաստանի մէջ պիտի գործեն 17 անասնաբուժարաններ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

— o —

Պէյրութի Ազգակը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (8 նոյեմբեր).

— «Որոշ է այլ եւս որ Էնկիւրիի կառավարութիւնը կ՚ուզէ իր երկրի սահմանները ընդարձակել մինչեւ Լաթաքիա, անկէ ուղիղ գիծ մը քաշելով տարածուիլ դէպի Ճիսր-Շուղուր եւ յետոյ երկարիլ Քիլիս։

Իրենց այս պահանջը հիմնաւորելու համար Թուրքերը յառաջ կը քշեն 1921ին Էնկիւրիի մէջ կնքուած դաշնագիրը եւ կ՚եզրակացնեն որ Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի շուրջ գոյացած այդ համաձայնութիւնը միայն հովանաւորութեան շրջանին յատուկ էր, ներկայիս որ Փրանքեւսուրիական դաշնագրով կը վերջանայ հովանաւորութիւնը, Իսքէնտէրունի ճակատագիրն ալ ենթակայ կ՚ըլլայ փոփոխութեան։ Եւ քանի որ այդ շրջաններու բնակչութիւնը մեծամասնութեամբ Թուրքեր են, կը տրամաբանեն անոնք, պէտք է որ իրենց հարազատ տէրերուն վերադարձուին այդ շրջանները։

Թուրքերու բոլոր տարկութիւններն ու եզրակացութիւնները սակայն հիմք չունին։ Շատ պարզ է եւ յստակ Էնկիւրիի դաշնագրին 7րդ յօդուածին տրամադրութիւնը։ Առով միայն ապահովուած են Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի Թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքները եւ տրուած կարգ մը առանձնաշնորհումներ։ Ֆրանսան իր հովանաւորութիւնը հաստատած էր այդ շրջաններու վրայ զէնքով գրաւելէ վերջ զանոնք։ Հետեւաբար, ինչպէս արաբական կամ սուրիական միւս հողամասերը իսպառ բաժնուած են Թուրքիայէն, նոյնպէս, իր բնակչութեան մեծամասնութիւնը ոչ - Թուրքեր եղող Իսքէնտէրունի սանճաքը 18 տարիէ ի վեր Թուրքիոյ մաս չի կազմեր։

Էնկիւրիի դաշնագրին 7րդ յօդուածին ոգին ոչ մէկ իրաւունք կուտայ Իսքէնտէրունի Թրքութեան կամ Էնկիւրիի կառավարութեան՝ անկախութիւն պահանջելու։ Որովհետեւ, ճիշդ նման առանձնաշնորհումներ նախատեսուած են անգլեւիրաք կամ Փրանքեւսուրիական դաշնագրին մէջ փոքրամասնութեանց հանդէպ։

Եւ իրականին մէջ լիուլի գործադրուած են Էնկիւրիի համաձայնագրին 7րդ յօդուածին տրամադրութիւնները։ Մասնաւոր վարչաձեւ մը ունի Իսքէնտէրունի սանճաքը եւ ինքնավար է. Թուրքերէնը իբրեւ պաշտօնական լեզու ընդունուած է։ Թուրք դպրոցներուն մէջ նոյն իսկ թրքական նոր ուղղագրութիւնն ու քերականութիւնը կը գործածուին։ Թուրք մշակոյթը զարգացնելու համար ամէն դիւրութիւն ընծայուած է այդ շրջանի Թուրքերուն։ Թուրքերէն լեզուով թերթ կը հրատարակուի վայելելով ամէն օժանդակութիւն եւ բոլորովին անկաշկանդ ու օրն ի բուն քէմալական Թուրքիոյ փրոփականտը մղելով։ Պաշտօնէութեան մեծ մասը Թուրքեր են, հակառակ անոնց թուական առաւելութենէ զուրկ ըլլալուն։

Դիւանագիտական ճակատի վրայ իր տարած յաղթանակներէն գինովցած, Էնկիւրիի կառավարութիւնը սրուած ախորժակով մը կ՚ուզէ իր թաթը երկարել նաեւ Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի շրջաններուն վրայ, որոնց բնակչութեան միայն ՄԷԿ ԵՐՐՈՐԴԸ ԹՈՒՐՔԵՐ ԵՆ։

Ցայտնի է որ Ֆրանսա չուզեր զրկուիլ Թուրքիոյ բարեկամութենէն եւ կ՚ուզէ միջին ճամբայ մը գտնել բարեկամութեամբ կարգադրելու համար խնդիրը, Սուրիոյ համար, սակայն, շատ կենսական է Իսքէնտէրունը եւ առանց անոր՝ վաղուան Սուրիան դատապարտուած պիտի ըլլայ տնտեսական քայքայման։ Տրիպոլիսը եւ Պէյրութը՝ Սուրիոյ ամէնէն բնական նաւահանգիստները՝ կը բաժնուին անկախ հանրապետութեան մը։ Հայֆա մաս կը կազմէ Պաղեստինի։ Եթէ Իսքէնտէրունն ալ խլուի, Սուրիան կը զրկուի ծովային ելք մը։

Ֆրանսա կրնա՞յ թոյլ տալ որ իր նոր զինակիցը այնքան մեծ անիրաւութեան մը ենթարկուի եւ մօտ 150.000 ոչ - Թուրք բնակիչներ դժբախտանան։

Հ. Գ. Հ. ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

— . —

Հ. Գ. Հ.ի նախկին Սանուց Միութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, միութեան վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր ցերեկոյթով մը զայն տօնել ընկերահամակրական շրջանակի մը մէջ։ Կիրակի 29 նոյեմբերին տեղի ունեցաւ սոյն ցերեկոյթը՝ «Հայ Երիտասարդաց Ակումբ»ի սրահներուն մէջ, կոկիկ եւ ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան։ Ժամը 3ին սկսաւ ցերեկոյթը եւրոպական պարերով ընտիր նուագախումբի մը առաջնորդութեամբ, մինչ միութեան ժրաջան անդամները կը հիւրասիրէին ներկաները զովացուցիչով ու կարկանդակներով։ Ժամը 5ին Միութեան նախագահ Պ. Ջալէն Աւետիսեան խօսք առնելով քանի մը հակիրճ բառերով պատմականը ըրաւ Միութեան, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն, իր առաջարկին վրայ բաժակները պարպուեցան Միութեան կենացը։ Ցետոյ վերսկսան պարերը ոգեւորիչ խանդավառութեամբ։ Անակնկալ մը եղաւ Պ. Յակոբ Զաքարեանի «Փօքսի աթրաքսիոն»ը խելքով բուռն ծափեր։ Պարերը տեւեցին մինչեւ ժամը 7.30 ընտանեկան տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ։ Ներկաները մեկնեցան սրահէն մեծ գոհունակութեամբ։

Լ. Բաբանեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (143)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Սաղութիւնս լաւ ըսիր, քերպելա։ Սաղութեան համար ալ մարդու փորը պէտք է կուշտ ըլլի։ Հը՞, դու ի՞նչ կ՚ըսես, Արթիւշ պիծա։

— Մարդ բանդ ուտելով կ՚ապրի, — ըսաւ Արթիւշը եւ մէկ աչքը գոցելով նայեցաւ քերպելային։

— Վայ աչքս քոռնայ, — տեղէն վեր ցատկելով ըսաւ տանտէրը, — հիմա, թաթարեանի բան մը պատրաստել կուտամ, — ու թոնրատունը անցնելով՝ սկսաւ կանչել, — աղջի, հան ծիծ կերած...

Երկու ընկերները առանձին մնացին։

— Մէկ բերանդ բաց, քէ մատաղ, — Արթիւշը երեխայ շոյելու ձեւով, փաղաքշելով դարձաւ Վահէին, — քու հոգուն մատաղ, էս ինչպէ՞ս եղաւ որ չորս ամիսը չանցած՝ արդէն վերադարձար... Արմաւիր գնացի՞ր, ձեռոնց տեսա՞ր... Թիֆլիս մերոնք ի՛նչ հալի են... Ալեքսանդրոպոլի գործի մասին լսեցի... Էդ լաւ կերցուցիք Պոնտոլովսկիին։ Տեղն էր...

Ու դեռ պիտի շարունակէր հարցերու տարափը, եթէ Վահէն ծիծաղելով չընդմիջէր զայն.

— Տնաշէն, քիչ կամաց։ Նախ ըսեմ, որ Թիֆլիսէն անդին չանցայ։ Ոչ Բագու, ոչ Արմաւիր...

— Հէր օրհնած, — յանդիմանեց Արթիւշը — գէթ ծնողքդ տեսնայիր... հինգ տարի եղաւ...

— Լաւ, լաւ, մի շարունակեր. գիտեմ՝ ինչ պիտի ըսես...

Վահէի պայծառ դէմքի վրայէն մըռայլ ժպիտ մը անցաւ։ Անշուշտ ինքն ալ շատ կը փափաքէր տեսնել ծերունի ծնողքը, քոյրը, եղբայրները, բայց որ չէր կրցեր, ի՛նչ օգուտ արծարծել։

Պէտք էր համակերպիլ առանց դէմքը թթուեցնելու։ Էն առաջ՝ գործը, որուն պէտք էր զոհել անձնական ցանկութիւններ, իղձեր, որքան ալ որ անոնք թանկագին ըլլէին։

— Թիֆլիս, գործերն այնքան յաջող չեն, — շարունակեց Վահէն, մէկ երկու բաղէ լռելէ վերջ. — նիւթական միջոցներ կը պակսին, հետաքրքրութիւն շատ, մանաւանդ եկեղեցական կալուածներու գրաւումէն վերջ։

Պէտք է հասարակական այդ անօրինակ զարթումը ուղիղ հունի մէջ դնել։ Գործի վրայ բուռ մը հներն են, որոնց թիւը փոխանակ աճելու հետզհետէ կը պակսի։ Աչոտը վախճանեցաւ Սոխումի մէջ, թոքախտ ունէր։

Երուանդը աքսորուեցաւ Արխանկէլի շրջանը, Մարօն ինքնաբերաբար հետեւեցաւ անոր։ Գալուստը բանտն է, Աստուած գիտէ որքան ժամանակով։

— Իսկ Վահանեա՞նը, Ջանեա՞նը, Աբրահամեա՞նը, միւսնե՞րը...

— Ի հարկէ, հոն են, բայց անշուշտ անկարելի է բոլոր գործերուն հասնիլ։ Բագուն գիտցած վիճակին մէջ է, միակ նիւթական միջոցներու աղբիւրը։

— Իսկ էդ Պոնտոլովսկի՞ի գործը։

— Երիտասարդ տղայ մը կատարեց, մէկ որ տեսնես... ազնուն նըման պատանի մը։ Հիմա գործէն խօսինք...

— Մտիկ կ՚ընեմ։

— Նախ՝ Ալեքսանդրոպոլի պահեստէն թռցուցած փամփուշտներու խնդիրը։ Անոնց ծայրը արդէն հասած է Ղամարլու։ Ցուցով մնացածն ալ կը կեդրոնացուի շրջակայ գիւղերու մէջ։ Անմիջապէս ապրանքը պէտք է փոխադրես Արապլու։

Հի՛ն, փորձուած մարդ ես, Արթիւշ պիծա, քեզի նոր բան մը չէ որ կ՚ուզեմ ըսել, ինքդ ալ կը հասկնաս, որ աղմուկ բարձրացնելու չէ, քի՛չ, քի՛չ, բայց կանոնաւոր կերպով պէտք է ապրանքը Արապլու փոխադրես։

Որքան որ ալ Քերպելան Ալիէքպէկը եւ միւսները մինչեւ հիմա հաւատարմութեամբ ծառայեր են մեզի, բայց տէ, վարձկան մարդիկ են, այսօր մեզի հետ, վաղը մեզի դէմ։ Կ՚աշխատիս, որ Արապլուի մէջ ապրանքը չկեդրոնանայ, մէկ մասը երբ Արաքսի վրայ աշխատիս, միւս մասը պէտք է որ Արապլուէն ապրանքը վանք հասցնեն։

— Աչքիս վրայ։ Այդ մասին կրնաս վստահ ըլլալ։

— Ալեքսանդրոպոլի երկու փախստական զինուորները շուտով մօտդ կը հասնին։ Պէտք է ապահով կերպով անոնք վանք ճամբես։

Կը հասկնա՞ս, թէ որքան ծանր յանցագործներ կը համարուին։ Պէտք է զգոյշ ըլլալ, որ փորձանք մը չպատահի անոնց։ Լաւ տղաք են, Երկրի մէջ մեզի շատ օգտակար կրնան ըլլալ։

— Իսկ այդ զինուորները ե՞րբ կը հասնին, — հարցուց Արթիւշը։

— Պաշ - Ապարան են։ Երեւանէն գրեցի որ Ղամարլու՝ Հայրիկի մօտ գան։ Երբ հասնին, անշուշտ ան կ՚իմացնէ քեզի։ Ես ատեն մը պիտի մնամ վանքը, թերեւս մինչեւ Հոկտեմբերի առաջին շաբաթը։ Քեզ տեսնեմ՝ հրահանգութիւնը արագացուր, որ ես ալ վանքէն Երկիր ճամբեմ, քանի ձիւնը չէ նստած։

— Շատ լաւ, շատ լաւ։ Արթիւշը իր գործը գիտէ, պալամ, դու անհոգ եղիր։

— Մէկ էլ, — ու Վահէն թէեւ վըստահ, որ ղիրենք լսող մը չկայ, բայց բնազդօրէն ձայնը ցածցուց. — շուտով, թերեւս մէկ երկու շաբաթէն Վարդանը պիտի գայ քովդ՝ վանք անցնելու համար... Այո, այո... Պոնտոլովսկին խփողը։ Ոսկի տղայ է, Արթիւշ պիծա, աչքիդ լոյսին պէս կը նայիս եւ ամէն նախազգուշութիւն ձեռք կ՚առնես զայն ապահով կերպով Արաքսը անցընելու համար։

Որպէս պատասխան Արթիւշը սեղմեց Վահէի ձեռքը։ Տէր Աստուած, էլ ի՛նչ օրուան Արթիւշն էր ինք, որ այդ քանն ալ պիտի չկրնար կատարել, ան ալ այդպիսի կարիճ տղու մը համար։

Հոս ընդմիջուեցաւ երկու ընկերներու մտերիմ խօսակցութիւնը։ Մառանի դուռը ճռնչալով բացուեցաւ, եւ Քերպելան խոշոր պղնձէ ափսէ մը գրկած՝ ներս մտաւ։ Ափսէի վրայ բրդաձեւ բարձրացած պարսկական փիլաւի վրան տապակած հաւ մը կար, կոր թասերու մէջ մատաղի մածուն ու չորթան։ Քերպելան ամբողջը միասին դրաւ հիւրերուն առջեւ։

— Պերեքեալահ, պերեքեալահ, Քերպելա, էս ի՛նչ նեղութիւն, կարգին հարկինք ես սարքած...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

միշտ վարժուած է անկախութեան, ինչո՞ւ այդ անկախութիւնը ա-նոր ալ չի տրուիր : (Զայներ.— Անկախութիւնը կ'առնուի) :

ՍԱՆՃԱՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ԿԸ ՆՄԱՆԻ.— Մէհմէտ Սիւմէրէն (Թէօ-թահիա) յետոյ, որ Ֆրանսայէն պահանջեց յարգել իր խոստումը եւ Սանճաքին ալ անկախութիւն տալ, խօսք առաւ Ճէպէլի Պէրէ-քէթի երեսփոխան Իպրահիմ եւ խօսեցաւ «ֆրանսական քաղաքա-կրթութեան» մասին: Ըսաւ թէ, գրաւման եւ պայքարի շրջանին, ինք անձամբ եւ շատ մօտէն տեսած է այդ քաղաքակրթութիւնը : Այս առթիւ յիշեց նաեւ Զօր. Կուրոյի խօսքերը: «Անոնք, աւել-ցուց, այս տեսակ դիւանագիտական գարձգարձիկ միջոցներով կը ձգձգեն գործը: Երեկոյեան խօսք կուտան, առտուն ետ կը կենան իրենց խօսքէն: Այս տեսակ գարձգարձիկ բարեկամի մը փոխա-րէն՝ կը նախընտրեմ աղամարդ թշնամի մը: Ալզաս Լօրէնը չվիտի յիշեմ: Փարիզը որքան անհրաժեշտ է իրենց, այդ հողերն ալ այն-քան անհրաժեշտ են մեզի: Ես ոչ ինքնավարութիւն կ'ու-զեմ, ոչ ալ անկախութիւն. այդ հողերը կցելու է» :

ԵՈՒՍՈՒՖ ՔԵՄԱԼԻ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Սինոպի երես-փոխան եւ նախկին արտաքին գործավար Եուսուֆ Քէմալ, որ մէ-կըն է 1921ի ենկիւրիի դաշնագիրը ստորագրողներէն, ըսաւ թէ այդ դաշնագրով Ֆրանսացիները քաշուեցան Ատանայէն, բայց Անտիոք եւ Ալեքսանտրէթ անդին կողմը մնացին, ինչ որ ցաւ պատճառեց այդ դաշնագիրը ստորագրողներուն :

Այս միջոցին Րասիհ Քափլան միջամտելով, պոռաց .— «Դաշ-նագիրը ժողովին մէջ քննուած ատեն, լացողներ գտնուեցան. կը յիշե՞ս» :

Շարունակելով իր խօսքը, Եուսուֆ Քէմալ ըսաւ թէ ամէն ա-տեն սա եղած է իր մաղթանքը. «Զմեռած՝ տեսնեմ սա սահմանին բարձումը» : «Անհրաժեշտութիւններ էին որ մեզի ընդունիլ տուին այդ դաշնագիրը: Ֆրանքլէն Պույեոն որ Ֆրանսայի կողմէ ստո-րագրեց զայն, Ֆրանսա կը գտնուի հիմա: Անոր դիմաց կը յայտարարեմ թէ Թուրք պատուիրակը այն ատեն շարունակ կրկ-նեց թէ Անտիոք եւ Ալեքսանտրէթ Թրքական են, անպայման պի-տի առնուին: Ոչ միայն Ֆրանսա, այլ բոլոր չհագրգռուող ազ-գերը գիտեն թէ այսօր իրենց դէմը չունին 1921ի դաշնագիրը ստո-րագրող Թուրքիան» :

ՊՐԻԱՆԻ ԽՕՍՔԵՐԸ.— Եուսուֆ Քէմալ յետոյ պարզեց թէ, իբրեւ արտաքին գործավար Լոնտոնի ժողովին գացած ատեն, հանդիպեցաւ Փարիզի շրջակայ փոքր գիւղ մը, ուր կ'ապրէր Պրիան, նախարարութիւնը Փուանքարէի յանձնելէ յետոյ: Նկատի ունենալով Ֆրանսայի այն խոստումը թէ բարեացակամ պիտի չարժի, Եուսուֆ Քէմալ կ'ըսէ Պրիանի. «Լոնտոնի մէջ պիտի խօ-սիմ Անգլիոյ նախարարներուն հետ. ի՞նչ տեսակ ընթացք մը կը յանձնարարէք» :

Այն ատեն, յաղթանակը դեռ չահուած չէր: 1922ին էր և Զօր. Միւզէն մեր քով կը գտնուէր: Պրիան ըսաւ. «Արեւելքի մէջ միայն դուք կաք իբրեւ ուժ» :

— Անգլիոյ նախարարներն ալ ձեզի պէս կը խորհի՞ն, հար-ցուցի :

— Անտարակոյս, անոնք նոյն իսկ աւելի հեռուները նկատի առնելու են:

Ճառախօսը այսպէս եզրակացուց.— Մեր բնական սահմանը կը սկսի Անի գետէն (Որոնդէս) եւ կը հասնի Եփրատի արմուկը: Ընկերներ, մի ըսէք թէ Եուսուֆ Քէմալ յուզումէ տարուեցաւ: Ա-սիկա պատմական իրողութիւն մըն է. գրականութիւն չեմ ըներ» :

Հայհալածք նոր բնդհարում Հալէպի մէջ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՍՊԱՆԵԱԼ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐ

Ատանայէն կը հեռագրեն Պոլսոյ թերթերուն թէ նոյեմբեր 26ին խռովութիւններ ծագած են Հալէպի մէջ: Արաբները յար-ձակած են ֆրանսական հոգատարութեան կուսակից Հայերուն վրայ, եւ սոր հետեւանքով շատ արիւնոտ կռիւ մը ծայր առած է: Փողոցային պատերազմ մը յիշեցնող այս ընդհարումներու ըն-թացքին, հարիւրաւոր անձեր սպաննուեցան եւ վիրաւորուեցան Հայերէն ալ, Իսլամներէն ալ :

Դամասկոսի մէջ ալ խռովութեանց կը սպասուի: Կացութիւնը լարուած եւ մտահոգիչ է :

Թրքական գրգռութիւններ կը շարունակուին

Ալեքսանտրէթէն կը հեռագրեն Պոլսոյ Թրքական թերթերուն թէ կարգ մը Թուրքեր ձերբակալուած են, այն պատրուակով թէ գրգռութիւն կը կատարեն: Գարաքսի եւ Քըրքխանէ գիւղերու մուխ-թարներն ալ ձերբակալուած են նոյն յանցանքով: Անտիոքի Ալէ-վիները ծեծելով վռնտած են Իբրիս անուն մէկը, որ արաբերէն կոչ մը կը ցրուէր ի նպաստ ընտրութեանց :

Անտիոքէն կը հեռագրեն նոյն թերթերուն թէ զինուորական ուժեր կը կեդրոնացուին Ռեհանիէի հիւսիսը՝ կարգ մը շրջաննե-րու մէջ: Նպատակն է ահաբեկել Թուրք ժողովուրդը: Հանդար-տութիւնը տակաւին ամբողջովին չէ վերահաստատուած Սանճա-քին մէջ: Ճնշումը կը շարունակուի անոնց դէմ որ չմասնակցեցան ընտրութեանց: Մասնաւորաբար Գարնուք գաւառակի Թուրքե-րուն վիճակը դժնդակ է:

Շէյխ Գասըմ անուն յետադիմական մը յանդգնած է մզկիթին մէջ քարոզութիւն ընել տեղական կառավարութեան ի նպաստ: Ասոր վրայ, ժողովուրդը կը հեռանայ աղօթատեղիէն: Այդ յետա-դիմականը գրգռութիւն կատարելու պաշտօն առած է Գրըք Խա-նի փոխ գայմագամէն եւ Հօյպուն միւտիրէն :

Թուրքերէն թերթերու թղթակիցները կը գրեն Ատանայէն.— Սանճաքին կացութիւնը կը գարգանայ ի նպաստ մեր դատին: Մաս մը Ալէվիներ եւ Հայեր այցելեցին Թրքական կուսակցու-թեան պետին եւ վճռապէս յայտնեցին որ Թուրքերուն հետ պիտի աշխատին:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

130ի դէմ 438 քուէով, Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը, դիշեր ցե-րեկ նիստ գումարելէ վերջ, երեքշաբթի վաւերացուց պարտադիր իրաւարարութեան օրինագիծը:

*** Արտաքին նախարար Տէլպոս, վաղը, Երեսփ. Ժողովին մէջ պիտի խօսի ճառ մը՝ ներկայացնելով Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսա, իր կարգին, պիտի յայտարարէ թէ պատրաստ է պաշտպանելու Անգլիոյ ապահովու-թիւնը՝ պատերազմի մը պարագային:

*** Անգլիական թերթերը կը պնդեն թէ ճիշդ է որ գերմանա-կան զինուորներ ցամաք հանուած են Քատիքսի մէջ, ինչպէս կը գրէինք երէկ: Սակայն գերմանական թերթերը կը հերքեն:

*** Մադրիտի ռմբակոծումը կը շարունակուի անխնայ: Ազ-գայնականները կը հաղորդեն թէ յամրաբար կը յառաջանան մայ-րաքաղաքէն ներս: Միւս կողմէ գրոյց կը շրջի թէ Լոնտոնի չէզո-քութեան միջազգային յանձնախումբը պիտի փորձէ միջնորդել՝ հաշտեցնելու համար երկու հակառակորդ բանակները, կամ կնքե-լու համար զինադադար մը:

*** Լոնտոնի մէջ, հրդեհ մը մոխիրի վերածեց բիւրեղեայ պալատը, որ շինուած էր միայն ապակիէ եւ երկաթէ :

*** Ազգերու Դաշնակցութիւնը արտակարգ նիստի հրաւիր-ուած է 10 դեկտեմբերին, Ժընեւի մէջ:

** Կաթին գինը սղեց: Փարիզի մէջ, 5 դեկտեմբերէն սկսեալ, լիթրան պիտի ծախուի 1 Փր. 50ի:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԹՆՈՒՎԻԼ—ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Վարդան Եռթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Ա. Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ, 27bis rue de Paris, Առնուվիլ, կը հրաւիրուին Ռազմիկ, Հրայր եւ Ցաւլոս խումբերու բոլոր ընկերները: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

Վ.ԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ, կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Վ.ԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ: Ներկայ գտնուիլ ճիշդ ժամանակին:

ԱՎԻՆԵՕՆԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, ընկ. Քերովբէ Տէրտէրեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Դասախօսութիւն

Պանթէօ-Բաշանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ
5 դեկտ. շաբաթ գիշեր ժամը 9ին, Պանթէօի դպրոցի սրահին մէջ:
Կը դասախօսէ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ
Նիւթ՝ Մեր արժանիքները եւ Թերութիւնները:
Կը հրաւիրուին բոլոր անդամներն ու համակիրները:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

6 ԴԵԿՏ, 1936 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 4-12
VICTOR HUGOԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
46bis Rue St. Didier

Իր ընտանեկան հաճելի մթնոլորտով, իր զուարթ շրջանակով, իր ընտիր նուագով, սիրուն անակնկալներով պիտի գայ արդարացնել Կ. Խաչի աւանդական համբաւը, որպէս եղանակին ամէնէն գեղեցիկ երեկոյթներէն մէկը:

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԶՈՒԱՐՃԱՆԱԼ ԵՒ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՆԵԼ ՁԵՐ ԼՈՒՍԱՑՈՎ ԱՆՈՐ ԲԱԶՄՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ
ՅԱՅՏՆԻ ԵՐԲԶՈՒՀԻ ՏԻԿ. ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ
(Պարսկաստանէն նոր եկած) կ'երգէ հայ ժողովրդական երգեր:
Կը պարէ Սօֆիայի Օփէրայէն **SOPHIE ERRIO** (10 տարեկան)
JAZZ GARO QATRARO
Մուտքը 7,50 ֆրանք:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս
(Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)
Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:
Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19ին ճոխ եւ բացառիկ յայտագիր:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 13, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ
Պատկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ
եւ ուրիշ անակնկալներ:
Հանդէսէն եւ վիճակախաղէն վերջ տեղի կ'ունենան եւրոպական պարեր, մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:
Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար:
Վիճակախաղի տոմսերը կը ծառայեն իբրեւ մուտքի տոմս. չունեցողները կրնան ստանալ վարժարանէն:
ԾԱՆՕԹ.— Gare de l'Estէն առնել ժամը 2.18, 2.27 եւ 2.46ի շոգեկառքը: Opéraէն եւ Jaurèsէն օթօպիւս 21A եւ իջնել RaincyPavillon:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ
Գ. ՏԱՐԻ
Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Քիթին մէջ միս ունի... (Տօքթ. Շ. Այվազեան).— Սալաք կամ տարուկ (Տօքթ. Վանուշ).— Շաքարախտին ժառանգականու-թիւնը (Տօքթ. Գ. Սերոբեան).— Ո՞ր միսերը անդարար են (Փրոֆ. Ա. Պէր-պէրեան).— Ինչո՞ւ հիւծախտաւոր կ'ըլլանք (Տօքթ. Պ. Քօլօլեան).— Ի՞նչպէս կը պատրաստեն ծեփելիները կամ լափան (Կ. Յ. Բասմաջեան).— Հողը բժշկութեան մէջ (Տօքթ. Աշճեան).— Հարցարան (Խմբ.).— Առողջապահա-կան գիտելիքներ:

Բաժանորդագրութեան պայմանները.—

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսայի համար 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. Aïvazian, 17, Rue Damesme, Paris.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԵԵ PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 4 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3286 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՀՈՆ ԵՒ ՀՈՍ

(ՀԱՅ ԵՒ ՎՐԱՑԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԻԹՈՎ)

Անդրկովկասէն արտասահման անցած բոլոր ճամբորդները — անխտրաբար բոլորը, հայ թէ օտար — միաբերան կը հաստատեն, որ արտակարգօրէն լարուած են հայ եւ վրացի ժողովուրդներու յարաբերութիւնները Անդրկովկասի մէջ:

Նոյն ճամբորդները միաժամանակ կը վկայեն որ, ընդհակառակն, եղբայրական յարաբերութիւններ հաստատուած են Հայերու եւ Թաթարներու միջեւ:

Զուր է բացատրել, որ ազգամիջեան թոյնը Անդրկովկասի մէջ կը ցանուի խորհրդային իշխանութեանց խորհրդաւոր ձեռքերով: Անդրկովկասի միութեան գաղտնիքը հայ - վրացական յարաբերութեանց մէջ է. Անդրկովկասը բաժան է ներքնապէս՝ երբ պառակտուած են հայ եւ վրացի ժողովուրդները. Անդրկովկասը ամբողջ է եղբայրութեամբ՝ երբ մի են այս երկու ազգերը: Թաթար եւ վրացի ժողովուրդներու համերաշխական սատարով անկարելի է կառուցանել անդրկովկասեան ազգերու ընդհանրական տունը, ինչպէս հայ եւ թաթար եւ կամ թաթար ու վրացի ժողովուրդներու թշնամանքով անկարելի է քանդել այդ տունը, երբ ան խարսխուած է հայ եւ վրացի ժողովուրդներու եղբայրական պատուանդանին վրայ: Այսպէս կը վկայէ պատմութիւնը հնագոյն դարերէ ի վեր: Ցարերը այս ճշմարտութիւնը գիտէին, եւ այդ պատճառով իրենց քաղաքականութեամբ անոնք խրամատ կը փորէին մեր հնագոյն երկրի այս երկու հին ժողովուրդներու միջեւ՝ իրենց գահը անսասան պահելու համար. գիտեն այս ճշմարտութիւնը նաեւ բոլշեւիկ սատրապները, ուստի նաեւ անոնք — աւելի՛ վատթար, քան ցարական գահիճները — կը գինեն զոյգ ժողովուրդները իրարու դէմ, տեւաբար բովանդակ Անդրկովկասը պառակտուած վիճակի մէջ պահելու համար:

Ինչ որ կը վկայեն ճամբորդները, նոյնը կը հաստատեն խորհրդային թերթերը:

Լավրէնտիյ Բերիա, Անդրկովկասի կարմիր փոխարքան, իր «նշանաւոր» յօդուածին մէջ, որ լոյս տեսաւ Ա. Խանջեանի սպանութեան առիթով, «Պրաւդա»յի օգոստոս 19ի թիւին մէջ, «Հողմացրիւ անենք սոցիալիզմի թշնամիներին» խորագրին տակ, կը գրէր.

« ... ՎՐԱՑԱԿԱՆ եւ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ինտելիգենցիայի հին կադրերի որոշ մասում դեռ ուժեղ են նացիոնալիստական տրամադրութիւնները: Թշնամին շատ յաճախ փորձում է օգտագործել այդ: Փոխանակ յամառօրէն աշխատելու ինտելիգենցիայի այդ խմբերի ինտերնացիոնալ դաստիարակման վրայ, առանձին կոմունիստներ, իսկ երբեմն նաեւ ղեկավար աշխատողներ, շատ յաճախ ի բերէ լաւ չըմբռնելով կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան հարցերը, խրախուսում են նացիոնալիստական յետամնաց տրամադրութիւնները, մոլորեցնում են ուրիշներին եւ իրենց, իսկ երբեմն էլ կուսակցական կազմակերպութիւնների շարքերն են փոխադրում նացիոնալիստական վնասակար տրամադրութիւնները »:

Սակայն «փոխարքայի» ակնարկած այս «նացիոնալիստական տրամադրութիւնները» գոյութիւն ունին «վրացական եւ հայկական ինտելիգենցիայի» ոչ այնքան «հին», որքան նոր ու նորագոյն «կադրերու» մէջ:

Իր այն նշանաւոր զեկոյցին մէջ — քանիերո՛րդ անգամ տարօրինակ հանդիսաւորութեամբ... — զոր Հայաստանի «նորընտիր» իշխանաւորը, Ա. Ամատունի, կարդացած է Երեւանի մէջ հոկտեմբեր 2ին եւ անիմանալի պատճառներով լոյս ընծայած «Խ. Հայաստան»ի մէջ հոկտ. 30ին, խօսելով հայ-վրացական յարաբերութեանց մասին, հետեւեալ մեղադրանքները կը նետէ Ա. Խանջեանի եւ իր գործակիցներու հասցէին.

« Խ. Հայաստան»ի խմբագրութեան նախկին աշխատակից Աթայեանը, նկարագրելով գրողների Մոսկուայի համագումարից իր տպաւորութիւնները, Խանջեանին ուղղած նամակում զարգացնում է ԹԹՈՒ ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏԱԿԱՆ, ՀԱԿԱՎՐԱՑԱԿԱՆ ՊՐՈՎՈԿԱՑԻԱ »:

Սակայն այսպէս էին «նորագոյն»ներէն ոչ միայն Աթայեանները, այլ եւ Ա. Խանջեանները.

« Խանջեանը..., — վկայողը միշտ նոյն Ամատունին է, — Հայաստանում իր կատարած ամբողջ աշխատանքի ընթացքում, երկերեսանուն մատչելի բոլոր միջոցներով, ՊԱՏՈՒԱՍՏՈՒՄ ԷՐ ՀԱԿԱՆԴՐԵՐԿՈՄԵԱՆ (այսինքն՝ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէին հակառակ, Յ.) ԵՒ ՀԱԿԱՎՐԱՑԱԿԱՆ տրամադրութիւններ »:

Նոյն Խանջեանը, որ վկայութեամբը միշտ նոյն սպետի՛ «նացիոնալիզմի արդահատելի պրովոկատոր»ի ասպիճանին իջած էր Հայաստանի մէջ՝

« Փսփսալով անկիւններում իր համախոհների հետ, զրպարտում էր Մոսկուան ու ԹԲԻԼԻՍԻՆ» յայտարարելով, որ Ռուսը եւ ՎՐԱՑԻՆ «փող չեն տալիս (Հայաստանին, Յ.), իսկ «մենք», այնուամենայնիւ, փող ենք ճարում եւ կառուցում ենք...»:

Ահա թէ ինչ առելութիւններ, վախեր եւ կասկածներ կան վրացի ժողովուրդի հանդէպ բոլշեւիկեան վարիչ խաւի նոր եւ նորագոյն «կադրերու» մէջ:

Տարաբախտաբար, ճամբորդները չեն չափազանցեր. անոնք կը հաստատեն այն, ինչ որ կը վկայեն խորհրդային թերթերը. — ո՛չ մէկ բառ՝ հայ եւ թաթար ժողովուրդներու մասին, անոնք հաշտ են եւ համերաշխ. եւ ընդհակառակն, թունալից ակնարկներ հայ եւ վրացի ժողովուրդներու մասին, անոնք երկպառակուած են եւ ատելութեամբ զինուած իրարու դէմ:

Այս մթին օրերուն ամպամած երկինքէն անակնկալօրէն ճառագայթած շող մըն է այն եղբայրական ճիգը, որ կը կատարուի արտասահմանի մէջ հայ եւ վրացի ժողովուրդներու միջեւ:

Խօսելով « Հայ - Վրացական Միութեան » մասին, «Խ. Հայաստան», ուշագրաւ խմբագրականի մը մէջ, որ լոյս տեսած է պաշտօնաթերթի հոկտեմբեր 12ի թիւով, կը նկատէ.

« Անդրկովկասի բոլշեւիկների մարտական ղեկավար ընկեր Բերիան Անդրկովկասեան ֆեդերացիայի լիկվիտացիայի առթիւ գրած իր յօդուածում նախազգուշացնում էր մեզ, որ նացիոնալիստական տարրերը փորձում են աշխուժացնել իրենց աշխատանքը: Այդ ակներեւ է նաեւ թէ երկրի ներսում տրոցկիստական – նացիոնալիստական հակայեղափոխական թափթփուկների եւ թէ մեր սոցիալիստական հայրենիքից վռնտուած հայ սպիտակ – գվարդիականների վերաբերմամբ: ՀԷՆՑ ԱՅՍ ՇՐՋԱՆՈՒՄ ՆԿԱՏԵԼԻ Է ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԽՆԱՄԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ԽՆԱՄԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽՈՒԺԱՑՈՒՄ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԻ ԵՒ ՎՐԱՑԻ ՄԵՆՇԵՒԻԿՆԵՐԻ ՄԻՋԵՒ՝ «ՀԱՅ -ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» ՍՏԵՂԾԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ»:

Համոզուած ենք, կը զգանք ու կը հաւատանք, որ այս «մեղադրանք»ի ընթերցումը գէթ չափով մը խաղաղութիւն պիտի բերէ խռոված հոգիներու Անդրկովկասի մէջ, եղբայրական կամուրջ մը հանդիսանալով երկու բախտակից ազգերու՝ Հայերու եւ Վրացիներու միջեւ: Բերնէ - բերան, տունէ – տուն եւ աւանէ - աւան թեւեր առած պիտի պտտի այն քաղցր աւետիսը թէ՝ հոն, դուրսը, տարագրութեան մէջ, «մրրկաւ բաժնուած»ները ճիգ կ՚ընեն եղբայրութեամբ վերստին միանալու իրարու: Եւ այս աւետիսը անհնար է որ իր բարերար անդրադարձումը չունենայ երկու ժողովուրդներու փոխադարձ յարաբերութեանց վրայ, ի շահ բովանդակ Անդրկովկասի:

Յ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՑՈՂ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մինչեւ 35 տարեկանները զինուոր պիտի ըլլան

Ներկայիս Փարիզի եւ արուարձանի քաղաքապետարաններուն մէջ փակցուած էմեծադիր ազդ մը, զօրակոչի համար, ինչպէս կ՚ըլլայ սովորաբար ամէն տարի: Արձանագրուելու հրաւիրուած են 1916 եւ 1917ին ծնած բոլոր Ֆրանսացի երիտասարդները (1936ի դասակարգին երկրորդ հատուածը եւ 1937ի դասակարգը ամբողջութեամբ): Բացակաները պէտք է արձանագրուին իրենց ծնողքին կամ պաշտպանին միջոցով:

Այս զօրակոչին մէջ մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւէ հպատակութիւն չունեցող երիտասարդներու համար գրուածը, որ հետեւեալն է.—

«Ֆրանսա բնակող եւ որ եւ է հպատակութիւն չունեցող երիտասարդները (Jeunes gens sans nationalité) պէտք է զինուորագրուին իրենց տարիքին համապատասխան դասակարգին հետ (Զինուորագրութեան Օրէնք, Յօդուած 3):

Ասոնցմէ անոնք որ իրենց տարիքին բերումով կը պատկանին 1923էն վերջի դասակարգներուն (այսինքն 1904ին եւ անկէ վերջ ծնածները, «Յառաջ») եւ չեն անցած իրենց տարիքի համապատասխան զինուորագրութեան Ցուցակներուն մէջ, պիտի արձանագրուին իբրեւ մոռցուած, եթէ այդ դասակարգի զինուորագրութեան տեւն Ֆրանսա կը բնակէին եւ որ եւ է հպատակութիւն չունէին »:

Զինուորագրութեան օրէնքը, որուն կ՚ակնարկուի վերեւը, հրատարակուած է քանի մը տարի առաջ, բայց գործադրուած չէր ցայդ:

*** Մանչ նահանգի երեսփոխանը, կը գրեն Ֆրանսական թերթերը, խորհրդարանին պիտի առաջարկէ արտօնել կառավարութիւնը, որ պատերազմի մը պարագային զինուորագրէ բոլոր այն օտարականները, որոնք դաշնակից պետութեան մը կը պատկանին, բայց չեն մեկնած իրենց երկիրը: Իսկ այն օտարականները, որոնք կասկածելի կը համարուին իրենց պետութեան դիրքին պատճառով, պարտաւոր պիտի ըլլան հեռանալ Ֆրանսայէն, այլապէս պիտի ղրկուին մասնաւոր ճամբարներ:

*** Պուա – Քոլոմպէն կը գրեն մեզի.— Հինգ հայ երիտասարդներ, 1916ի ծնունդ, հրաւէր ստացած էին ներկայանալու զինուորագրութեան տեղւոյս ճիւղին: Պաշտօնեան կը բացատրէ հրաւէրին պատճառը, թէ երկու տարի զինուորութիւն պիտի ընեն, Ֆրանսացիներու նման: Հայ երիտասարդները կը պատասխանեն թէ իրենք ոչ Ֆրանսահպատակ են, ոչ ալ հպատակութեան խնդրագիր տուած, եւ յետոյ՝ եթէ զինուորութիւն պիտի ընեն, իրենց պիտի տրուի՞ն Ֆրանսացիի առանձնաշնորհները, թէ դարձեալ օտարականի պէս պիտի ընդունուին՝ երբ աշխատանքի, գործադրութեան նպաստի կամ այլ իրաւունքներու հարց ծագի: Պաշտօնեան կը պատասխանէ թէ իրեն տրուած հրահանգէն դուրս բան մըն ալ չի կրնար ըսել: Եւ կուտայ 2 հարցարան, պատուիրելով լեցնել եւ 3 օր վերջ բերել: Հայ երիտասարդները կը դիմեն Նանսէնեան գրասենեակ, բայց որոշ պատասխան մը չի տրուիր իրենց:

Զարմանալի չէ՞, Պուա - Քոլոմպ գործադրկութեան նպաստ չի տար օտարականներուն, բայց զինուոր կը կանչէ ամէնէն առաջ, նոյնիսկ Անիէրէն, ուր դեռ զինուորութեան հրաւէրի խօսք չկայ:

ԸՆԿ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Ցաւով կը տեղեկանանք եղերական մահը ընկ. Գառնիկ Քէօսէեանի, «Յառաջ»ի Մեքսիկայի թղթակիցը եւ եղբայրը «Յառաջ»ի աշխատակից ընկ. Հրանտ Քէօսէեանի (Վիչապեան):

Մեքսիկոյէն ընկ. Գրիգոր Մանչուրեան կը գրէ մեզի 10 նոյ. թուականով.—

Գրիչս առաջ չերթար հաղորդելու համար ձեզի տխուր լուր մը: Ընկ. Գառնիկ Քէօսէեան զոհ գնաց եղերական արկածի մը: Հոկտեմբեր 5ին, գանձումի ելած էր քաղաքին մէջ: Փողոցէ մը անցնելու ժամանակ՝ բեռնատար կառք մը գետին կը գլորէ զայն: Անմիջապէս կը հասնին Կարմիր Խաչի պաշտօնեաները եւ հիւանդանոց կը փոխադրեն զինք՝ արիւնլուայ վիճակի մէջ: Վիրաւորուած էր ձախ գլուխէն եւ աջ աչքէն: Ընկերները որ եւ է խնամք չխնայեցին, ժամանակ մը առողջանալու յոյսեր ներշնչեց, եւ այդ օրերուն կը հետաքրքրուէր կուսակցութեան գործերով.— շարունակ կը հարցնէր: Ի՞նչ ըրիք, Դաշնակցութեան Օրը տօնեցի՞ք: Տեղ. Կոմիտէին առենապետն էր, իրեն կ՚ըսէինք թէ առողջանալէն վերջ պիտի տօնենք: Ընկերոջ մը հիւանդութեան համար պէտք չէ յետաձգել կուսակցութեան գործը, կ՚ըսէր մեզի: Այնքա՜ն տարուած էր կուսակցական կեանքով: Առողջութիւնը յանկարծ վատթարացաւ ամիս մը վերջ եւ նոյեմբեր 6ին մեռաւ:

Կը թողու այրի մը եւ երեք զաւակներ:

« Հայրենիք »կը գրէ (26 նոյեմբեր).— Արկածէն 10 օր վերջ կորսնցուց աչքը եւ թափուած ջանքերը ապարդիւն դարձան այլեւս: Նոյեմբեր 9ին կատարուեցաւ թաղումը եւ ընկերները, փոխան ծաղկեպսակի, նուիրատուութիւններ ըրին Հ. Կ. Խաչին եւ Վեթերաններու ֆոնտին:

Ընկ. Գառնիկ Քէօսէեան ծնած է Էւերէկ (Պանտրմա): 45 տարեկան էր: Դաշնակցական շարքերու մէջ մտած էր 25 տարիէ ի վեր: Թուրքիոյ մէջ եղած է պետ. պաշտօնեայ (թղթակցութեանց բաժնի վարիչ, քաղաքապետութեան հաշուակալ - գանձապահ: Փոքր Ասիոյ աղէտէն վերջ անցած է Տէօէ - Աղաճ, ապա Մեքսիկա, ուր կը գտնուէր 2 տարիէ ի վեր:

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր եղբօրը՝ ընկ. Հրանտ Քէօսէեանի եւ պարագաներուն:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր, Երեսփ. Ժողովին մէջ, արտաքին նախարար Իվոն Տէլպոս պիտի ներկայացնէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը: Այս կարեւոր յայտարարութիւններուն կը սպասուի արդէն չարաթներէ ի վեր:

Երեսփ. Ժողովի Համայնավար խմբակը նիստ մը գումարեց Տէլպոսի յայտարարութիւններուն նախօրեակին, ճշդելու համար իր դիրքը եւ տեսակէտները: Այդ մասին հրատարակութեան տրուեցաւ նաեւ հետեւեալ զեկոյցը.—

Քննելով քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը, Գործադիր Վարչութիւնը միաձայնութեամբ իր համամտութիւնը յայտնեց այն յայտարարութիւններուն, զորս Մորիս Թորէզ կատարեց Սէնթ–Էթիէնի մէջ: Եւ այսպէս անգամ մը եւս շեշտեց որ ներկայ կառավարութեան քաղաքականութիւնը համապատասխան չէ Ժող. Ճակատի ծրագրին, մասնաւորաբար խաղաղութիւնը պահպանելու խնդրոյն մէջ: Ու կ՚որոշէ մասնակցիլ արտաքին քաղաքականութեան շուրջ բացուելիք վիճաբանութիւններուն՝ նախ դատապարտելու համար Ֆրանսական կառավարութեան դիրքը, որ ուժ կուտայ Սպանիոյ ապստամբներուն, եւ յետոյ պահանջելու համար վերցնել պաշարումը, որ դրուած է Հանրապետական Սպանիոյ վրայ:

Արժանթէօյի համայնավար երեսփոխանը, Կապրիէլ Փէրի, այս զեկոյցին առթիւ յայտարարեց թէ համայնավար կուսակցութեան դիրքը, այսօր բացուող վիճաբանութիւններուն մէջ, կախում պիտի ունենայ կառավարութեան յայտարարութենէն: Վստահութեան քուէարկութենէն առաջ, համայնավար խորհրդարանական խմբակը անգամ մը եւս նիստ պիտի գումարէ եւ պիտի ճշդէ իր դիրքը:

Ընկերվարական եւ արհեստակցական Միջազգայիններու ժողովը

Ընկերվարական Միջազգայինի եւ արհեստակցական միջազգայինի Գործադիր Մարմինները ժողովի հրաւիրուած են այսօր, ուրբաթ, Փարիզի մէջ, օրակարգ ունենալով Սպանիական հարցը: Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ այս ժողովին կը մասնակցի ընկ. Սեդրակ Սասունի:

Անգլիոյ թագաւորը պիտի հրաժարի՞ արդեօք

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, լուրջ տագնապ մը ծագած է Անգլիոյ կառավարութեան մէջ, թագաւորին անձնական կենցաղին առթիւ:

Էտուըրտ Ը. յայտնի է թէ մտերիմ բարեկամութիւն մը կը մշակէր ամերիկացի ամուսնալուծեալ կնոջ մը հետ՝ Տիկին Սիմփսըն, որուն հետ կ՚ուզէ ամուսնանալ հիմա: Ասիկա մեծ գայթակղութիւն մըն է Անգլիոյ պէս պահպանողական երկրի մը համար, որուն թագուհին պէտք է ըլլայ թագաւորական ցեղէ եւ ոչ թէ ամուսնալուծեալ օտարուհի մը: Թերթերը որ խոր յարգանքով կը խօսին միշտ գահուն հանդէպ, սկսած են քննադատական շեշտ մը առնել այս առթիւ: Պրատֆըրտի եպիսկոպոսը քարոզի մը մէջ ակ-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

Ռ Ո Ւ Ս Ի Ա

Ա.— ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ամիսներու ընթացքին խորհրդային թերթերէն կը տեղեկանայինք նոր սահմանադրութեան մասին: Օր չէր անցներ, որ նոր բան մը չըսուէր այս «պատմական փաստաթղթի»,«նոր դարաշրջան ստեղծող»նախագծի մասին: Հայ մամուլը լայնօրէն արձագանգ տուաւ սահմանադրութեան զանազան տրամադրութիւններուն, մանաւանդ ծանրանալով Սահմանադրութեան այն կէտերուն վրայ, որոնք կը վերաբերէին Հայաստանի սահմաններու խնդրին: Սահմանադրութիւնը ո-բաշակի կը ձգտի յաւերժացնել այն անարդար վիճակը, որուն մէջ կը գտնուի խորհ. Հայաստանը: Աղասի Խանջեանի ողբերգական մահը աւելի եւս պարզեց դաժան իրականութիւնը իր ողջ մերկութեան մէջ:

Նոյեմբեր 25ին, Մոսկուայի մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ բացուեցաւ խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարը, որ հրաւիրուած է վաւերացնելու նոր սահմանադրութիւնը եւ ուր «13 վայրկեան եւ 24 երկվայրկեան (sic!) տեւող խանդավառ ցոյցերէ վերջ» ունկնդրուեցաւ Ստալինի ճառը երկու ժամ:

Հետաքրքրական է ծանօթանալ այն անցուդարձերուն, որոնք տեղի ունեցան Խ. Միութեան մէջ մինչեւ համագումարի բացումը: Այդ նախապատրաստական ամբողջ «մթնոլորտը» հնարաւորութիւն կուտայ աւելի յստակօրէն ըմբռնելու այն հիմնական առանցքը, որու շուրջ այսօր կը դառնայ Մոսկուայի համագումարը:

Այլ եւս կասկածէ դուրս է, որ Խ. Միութեան ներքին քաղաքականութիւնը, մէջն ըլլալով նաեւ նոր Սահմանադրութիւնը, կը պայմանաւորուի պատերազմի վտանգով:

Ստալին եւ իր շրջապատը շատ լաւ կ'ըմբռնեն որ անհնարին բան է շահիլ գալիք հսկայական պատերազմը, համոզել ժողովուրդը որ պաշտպանէ հայրենիքը, երբ նոյն ժողովուրդին հոգիի մէջէն կ'ուզեն արմատախիլ ընել հայրենիքի գաղափարը:

Եւ ահա, որոշ տնտեսական եւ կենցաղային զրպարտումներէ վերջ կը սկսի շրջան մը, ուր մամուլը մանաւանդ եռանդով կը հոլովէ հայրենիք, բնանիք, մայրենի լեզու եւ ռուսական պատմութիւն բառերը, հետզհետէ անոնց տալով գոյն եւ բովանդակութիւն: Երիտասարդ սերունդը կ'ազատեն կոմսոմոլի կուսակցական եւ «շինարարական» գործերէ, մղելով զայն ստորական եւ տարրական գիտելիքներու ուսուցումին, մանաւանդ ռուս գրականութեան եւ պատմութեան: Այլ եւս նշանաւոր դարձաւ կոմսոմոլի ղեկավար Կոսարեւի հռչակաւոր արտայայտութիւնը.—

«Կարիք չկայ, որ երիտասարդները անմիջապէս սկսին ուսումնասիրել մարքսիզմը: Անոնք պէտք էուշադրութիւնը կեդրոնացնեն ռուս դասական գրականութեան եւ ռուս պատմութեան վրայ: Դժբախտութիւն չըլլար, եթէ երիտասարդ կոմունիստ մը ծանօթանայ մարքսիզմին 25 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍԱԿԻՆ ՄԷՋ, իսկ մինչ այդ թող բարի ըլլայ սերտելու ռուս պատմութիւնը, ռուսերէն լեզուն, Պուշկինը, Գոգոլը ... եւն.»:

Ստալինի կարգադրութեամբ պետական հրատարակչականը լոյս ընծայեց ռուս դասական գրագէտներու ամբողջական գործերը, այն գրագէտներուն, որոնք դեռ քանի մը տարի առաջ կը պահուէին անիծուած անցեալին եւ կը ներկայացնէին իրենց տիրող դասակարգի գաղափարաբանութիւնը: Ռուս պատմութիւնը եւ ռուս գրականութիւնը արժանացան ներբողական յօդուածներու եւն.: Ջեխական «Ջեսկէ Սլօվօ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը գրէ իր թերթին.— «Ստալին կը ցանկայ Ռուսիոյ այսօրուան պատմութիւնը կապել հին Ռուսիոյ պատմութեան, նոր Ռուսիոյ մշակոյթը հին Ռուսիոյ մշակոյթին»:

Իր սաղմին մէջ խեղդելով ամէն խըլրտում, կուսակցական որ եւ է դժգոհութիւն՝ ստեղծուած կացութեան հանդէպ, գնդակահարելով համայնավար երբեմնի առաջնորդները, լայնօրէն տեղ տալով պետական օրկաններու մէջ «անկուսակցական բոլշեւիկներուն», Ստալին եւ իր շրջապատը հիմը դրին նոր ռուս ազգայնական քաղաքականութեան: Նախկին խորհրդային աշխարհակալութիւնը, որուն տակ կիսաքուն վիճակի մէջ թաքնուած էր ռուսական աշխարհակալութիւնը, կերպարանափոխուեցաւ ռուս ազգայնական աշխարհակալութեան, յեղաշրջելով Խորհ. Միութեան գաղափարական հիմերը:

Ռուս ազգայնականութիւնը ուժեղ թափով առաջ կ'երթար, արագօրէն առնելով իր ափերուն մէջ կարմիր բանակը, երիտասարդութիւնը, Խորհուրդները եւ կուսակցական «ապարատ»ը:

Այս բոլոր ուշագրաւ կերպարանափոխութիւնները ձեւ ու մարմին առնելով պիտի հանդէս գային այսօրուան համագումարի մէջ: Միւս կողմէ, այդ նոր կերպարանափոխութիւնները ազդած են նաեւ Սահմանադրութեան կարգ մը տրամադրութիւններուն վրայ:

Կը բաւէ թերթատել կուսակցական եւ կառավարական պաշտօնաթերթը, «Պրաւդա»ի եւ «Իզվեստիա»ի վերջին թիւերը, համոզում գոյացնելու համար թէ ո՛րքան առաջացած է այսօրուան կուսակցական եւ պետական ղեկավարութիւնը իր ազգային առաջադրութեան մէջ: Անկասկած յօդուածները պատահականօրէն չէ որ հրատարակուեցան խորհուրդներու համագումարին նախօրեակին: Ամէնէն շատ աղմուկ հանած է հետեւեալ պարագան.— Խորհուրդներու գրական շրջաններու մէջ ամէնէն կարեւոր տեղերէն մէկը կը բռնէր «պրոլետգրող» Դեմիան Բեդնին, որու ստեղծագործութիւնները զերծ կը համարուէին «բուրժուական նախապաշարումներէն» եւ հին «ազնուական դասակարգային գրականութեան» ազդեցութիւններէ: Անոր «սոցիալական» ծագումով կը պարծենային բոլորը: Ան զաւակն էր փողոցային անբարոյական կնոջ մը եւ անյայտ հօր: Եւ այս զաւակ պրոլետգրողը այսօր կը քշուի հրապարակէն, իբրեւ «խորհրդային րեժիմին եւ մշակոյթին անհարազատ մէկը»: Ի՞նչ է պատահած: Դեմիան Բեդնին գրած է «Բոգատիրի» (Դիւցազներ) օփերան, որ պիտի բեմադրուէր Մոսկուայի հռչակաւոր «Կամերնի Թէատր» թատրոնին մէջ, ղեկավարութեամբ նոյն թատրոնի տնօրէն - բեմադրիչ Թայիրովի (ծագումով Հայ): Մամուլը անօրինակ արշաւանք բացաւ եւ Դեմիան Բեդնիի, եւ թատրոնի եւ Թայիրովի դէմ: Ի՞նչ են մեղադրանքները: Նախ Դեմիան Բեդնի յանդգներ է ծաղրել ռուս ազգային հերոսները, դիւցազները, որոնց տիպարները ստեղծած է ռուս հերոսական ժողովուրդը: Ցեառյ Դեմիան Բեդնի ռուս գիւղացիները նկարագրած է իբրեւ կուլակներու ներկայացուցիչներ, մինչդեռ այդ հերոսները կը ներկայացնեն բուն ռուս աշխատաւոր ժողովուրդը: — Մերն է, կ'ըսէ Պրաւդա, այն ամէնը ինչ որ հերոսական է ռուս ժողովուրդի պատմութեան եւ ստեղծագործութեան մէջ»: Եւ վերջապէս Դեմիան Բեդնի յանդգներ է ծաղրել քրիստոնէութեան մուտքը Ռուսիա եւ Ռուսերու մկրտութիւնը: Մեծ յանցանք: Մինչդեռ, կ'ըսէ Պրաւդա, քրիստոնէութեան մուտքը Ռուսիա պատմական դրական փաստ պէտք է նկատել, որովհետեւ անիկա նպաստած է սլաւ եւ եւրոպական ժողովուրդներու մերձեցման, իսկ ռուս հոգեւորականութիւնը տարածած է ժողովուրդի մէջ գրագիտութիւն:

Այս մեղադրանքներուն մէջ կը տեսնենք բոլորովին այլ աշխարհահայեացք, նոր ըմբռնում պատմական անցեալի եւ նոր վերաբերմունք դէպի ռուսական հերոս ժողովուրդը:

Նոր ազգային տրամադրութիւններ, որոնք առաջ երբեք չէին կրնար որ եւ է անկիւն մը անգամ գտնել համայնավար տեսութիւններուն մէջ:

Մենք դիտմամբ մանրամասն կանգ առինք այս խնդրին վրայ, որովհետեւ Դեմիան Բեդնիի պարագան ահագին աղմուկ հանած է խորհրդային մամուլի մէջ: Սակայն այս բոլոր նախապատրաստական, կարեւոր քայլերն անգամ կը խեղդուին «Իզվեստիայ»ի նոյ. 23ի մէջ լոյս տեսած խմբագրականին առջեւ: Ամբողջ խմբագրականը նուիրուած է «ռուս սոցիալիստական խորհրդային հանրապետութեան» (բուն Ռուսիոյ անունը): «Մենք լեցուած ենք ազգային հպարտութեան զգացմունքով», այսպէս է խմբագրականին վերնագիրը, որ լոյս կը տեսնէ խորհուրդներու համագումարի նախօրեակին:«Ռուս ժողովուրդը կազմաւորուեցաւ, հասունցաւ այն շրջանին, երբ կը պայքարէր յանուն իր ազգային գոյութեան եւ ընկերային ազատագրութեան»: Խօսելով ռուս մշակոյթի մասին, խմբագրականը կ'ըսէ.—«Ան (ռուս ժողովուրդը) կերտեց հզօր մշակոյթ, իր պատմութեան ամբողջ ընթացքին՝ ստեղծագործեց եւ դաստիարակեց մեծ մարդիկ, տաղանդներ եւ հանճարներ: Ռուս ժողովուրդի մշակոյթը դարձաւ համաժողովրդական հարստութիւն ամբողջ խորհրդային երկրի մէջ եւ ատոր համար ռուս ժողովուրդը այնպէս ուժգին սիրուած է Խ. Միութեան բոլոր ժողովուրդներու կողմէ: Ռուս ժողովուրդը կանգնած է խորհրդային երկիրներու ժողովուրդներու ընտանիքի կեդրոնին մէջ: Ան կանգնած է, իբրեւ հաւասար, ան կ'աշխատէր ինչպէս ամէնէն ուժեղը, ան կը շարժի օգնելով թոյլերուն եւ ետ մնացողներուն»:

Նոյն խմբագրականէն. «Ռուսիոյ գործավարներու խորհրդի նախագահ Սուլիմովի յօդուածէն կը պարզուի որ բուն Ռուսիա՝ Խ. Միութեան 31.153.000 քառ. քիլ. տարածութենէն կը բռնէ 19.752.70 քառ. քիլ. այսինքն կը կազմէ ամբողջ Միութեան տարածութեան 92.8 առ հարիւրը, իսկ ազգաբնակութեան 68.6 առ հարիւրը: Խոշոր արդիւնաբերութեան 70 առ հ. եւ երկաթուղիներու 72 առ հ.ը նոյնպէս կը գտնուի բուն Ռուսիոյ մէջ: Աւելորդ է ըսել, որ ազգային հպարտութիւն շարժող այս տողերը անխուսափելի կերպով կը շաղկապուին «հայր, ուսուցիչ եւ ընկեր Ստալինի» անուան, որու մասին «Պրաւդա» կ'ըսէ.— «Նոր աշխարհի հանճարը, աշխարհի ամէնէն իմաստուն մարդը»:

Եւ այսպէս կը բացուի Խորհուրդներու Համագումարը ազգային տրամադրութիւններու տաք մթնոլորտի մէջ, աստուածացնելով ամենակարող դիկտատոր Ստալինը: Փորձենք քննութեան նիւթ դարձնել Ստալինի ճառի հիմնական կէտերը:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԽՈՐՀ. ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐԸ, ՌԱԴԵԿԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ԽՄԲ.— Անցեալները գրեցինք թէ ձերբակալուած է նաեւ Ռադեկ, ու շուտով կը սկսի շռնդալից դատավարութիւն մըն ալ, Մոսկուայի մէջ: Այդ առթիւ՝ ծանօթացէք Ռադեկի: Ընկ. Գիւլխանդանեանի յօդուածը, Հայրենիքէն, կը ծանօթացնէ Ռադեկին մէկ ուրիշ երեսը.—

Դեռ եւս չցամքած տասնըվեց դատապարտուածների արիւնը, Խորհրդային երկիրները, մանաւանդ Մոսկուան, պատրաստւում են մի նոր ցուցական դատավարութեան:

Զինովիեւ եւ Կամենեւ դատավարութեան ընթացքին էր, երբ դատախազ Վիշինսկին՝ դիմելով գլխաւորապէս բոլշեւիկեան նախկին ղեկավարներին, գիւային քրքիջով սպառնում էր, թէ այս տասնըվեց մահապարտներին յաջորդելու են եւ ուրիշները, որոնց դաւադրութեան ծալքերը բացուել են եւ գաղտնիքների բանալին իր ձեռքն է:

Ճիշդ է, հին բոլշեւիկ ղեկավարներից շատերը մեղայագրով, իրենց ընկերներին զրպարտելով եւ զանազան ստորնացուցիչ միջոցներով ու ձեւերով աշխատեցան իրենց կաշին փրկել: Ճիշդ է, ոմանց նոյն իսկ իրապէս էլ յաջողուեց գոնէ առ այժմ Ստալինի գթութեան արժանանալ: Սակայն, ինչպէս հաղորդում են թերթերը, դատի են յանձնուած այժմ նաեւ Ռադեկը, Պոստնան, Սոկոլնիկովը: Խօսում են Սերեբրեակովի, Պեատակովի, Ուգլանովի, Արկուսի, Բաեւկու եւ ուրիշների մասին ...

Վիշինսկին հնարաւորութիւն պիտի ունենայ նոր գանկեր փշրելու եւ նրանց գլխակների վրայ, իր դիրքը ամրացնելու:

Բոլշեւիկները չեն սիրում կատակել: Երբ նոր դատավարութիւններ կը սկսեն, անկասկած կեղծ «վկաներ» պիտի մէջտեղ գան, մեղադրեալները դարձեալ իրենք իրենց պիտի դատապարտեն եւ այդ կերպով մի շարք նոր գլուխներ թռցնեն ի փառս Ստալինի եւ բոլշեւիկեան տիրապետութեան ...

Անշուշտ առաջիկայ նոր դատավարութեան կեդրոնական անձը լինելու է Ռադեկը, որի հասցէին բոլշեւիկեան «Պրաւդա» թերթը արդէն սկսել է լուտանքներ տեղալ, մեղադրելով նրան երկերեսանիութեան եւ խարդախութեան մէջ:

Այս օգոստ. 21ին էր, որ բոլշեւիկեան «Իզվեստիա» թերթի մէջ Ռադեկ մի յօդուած ստորագրեց իր նախկին ընկերները Տրոցկուն, Զինովիեւին եւ Կամենեւին անուանելով ֆաշական աւազակներ, որոնք խորհ. Ռուսաստանի լաւագոյն մարդկանց արիւնն էին ծծել: Առանց քաշուելու նա ասում էր որ «շների պէս պէտք է սատկեցնել դրանց»:

Ստալինեցի՞ն արդեօք Ռադեկին այդպիսի մի զզուելի յօդուած ստորագրելու, թէ գիտակցելով նա իր գլխին կախուած դամոկլեան սուրը, վերացնելու համար ստորնացաւ այդքան, չգիտենք: Փաստ է միայն, որ խելացի, ճարպիկ, փորձուած, սուր եւ գիտական միտք ունեցող Ռադեկը որ թէպէտ մի ժամանակ Տրոցկուն կողմնակից էր, եւ պատժուեց, սակայն կարողացաւ Ստալինի գթութեան արժանանալ եւ մինչեւ անգամ այնքան մտերմացել էր նրա հետ որ Կրեմլինի մէջ նստած Ստալինն եւրոպական քաղաքական մտքի հետ էր ծանօթացնում թարգմանելով կամ մատակարարելով բոլոր անհրաժեշտ եւ կարեւոր նիւթերը:

Ռադեկը կարեւորագոյններից մէկն էր այն բոլշեւիկ գործիչների, որոնք պաշտպան էին խորհուրդների այսպէս կոչուած «Արեւելեան քաղաքականութեան», այն է՝ քաջալերել ու դրդել արեւելեան, մանաւանդ մահմետական ժողովուրդները որ վերջ դնեն անգլիական «համաշխարհային մենատիրութեան»:

Շնորհիւ դրան էր, որ երիտասարդ Թուրքերը հնարաւորութիւն ունեցան ոտք կոխելու խորհ. Ռուսաստան: Գլխաւորապէս Ռադեկի ջանքերով էր, որ Կրեմլինի դռները բացուեցին էնվէրի ինչպէս եւ միւս «երիտասարդ Թուրքերի» առջեւ, եւ աւերակ, խորտակուած Թուրքիայի համար վերածնութեան օրեր սկսուեցին ...

Ընդհանուր պատերազմը վերջացել էր ի վնաս Տաճկաստանի: «Իթթիհատ Թէրաքքը»ի գործիչները, այլ եւս անկարող լինելով Տաճկաստանում մնալու, արտասահման փախան եւ զանազան մայրաքաղաքների մէջ սկսեցին ջանքեր թափել՝ փրկելու համար Թուրքեան գալիք ծանր վտանգներից: Թուրք առաջնորդների մէկ կարեւոր մասը ապաստանեց Պերլինի եւ Հռոմի մէջ, ուր նրանք աշխատում էին զանազան ընկերակցութիւններ կազմել՝ Թուրքիայի շահերը պաշտպանելու համար: Երկար աշխատանքներից յետոյ նրանք յաջողեցին կազմել «Իսլամ Յեղափոխական Ընկերակցութեանց Միութիւն» ուր կենտրոնացած բոլոր ուժերը, որոնց ոգին եւ ղեկավարը էնվէր եւ Թալէաթ էին:

Անգլիայի համաշխարհային մենատիրութիւնը ոչնչացնելու ձգտող բոլշեւիկների համար «Երիտասարդ Թուրքեր»ի այս կազմակերպութիւնը մի կարեւոր գիւտ էր, եւ բոլշեւիկները մեծ ոգեւորութեամբ փարեցին այդ գործիչներին:

Գլխաւորապէս Ռադեկն էր, որ յանձն առաւ համոզել իր կուսակիցներին, որ ամէն տեսակ աջակցութիւն եւ յարմարութիւն ստեղծեն «Երիտասարդ Թուրքեր»ի համար:

Եւ իրօք սովորական խօսակցութիւններն եւ հանդիպումները շուտով փոխուեցան համաձայնութեան: Մոսկուան ամէն կերպ, մարդով եւ դրամով օգնեց Տաճկաստանին՝ ոտքի հանելու համար մահմետական «ճնշուած» ժողովուրդները, իսկ «երիտասարդ Թուրքեր»ին աջակցութիւն ցոյց տուեց, որ նրանք շարժումներ առաջ բերեն այդ «ճնշըւած» մահմետական ժողովուրդների մէջ: Եւ Ռադեկը, ինչպէս եւ բոլշեւիկ միւս առաջնորդները մտերմական զուրգուրանքով սկսեցին փայփայել «նորընծայ կոմունիստ» էնվէր փաշային, որ Ռադեկի առաջնորդութեամբ եւ ուղեկցութեամբ ոտք էր դրած Մոկուա եւ այդ օրերի «ամենաղնիւ եւ առաքինի» հիւրն էր Կրեմլի մէջ...

Ճիշդ է, Թալէաթի սպանութիւնը մեծ շփոթութիւն առաջ բերաւ երիտասարդ Թուրքերի մէջ: Սակայն, բոլշեւիկների աջակցութիւնը եւ բարեկամութիւնը այնքան մեծ էր, որ շատ շուտով էնվէրը յատուկ առաքելութիւն ստացաւ անցնելու Կովկաս եւ շարժումներ առաջ բերելու Կովկասեան միւսլիմանների մէջ, վտանգելու համար Դենիկինի թիկունքը, որ այդ օրերին մեծ սպառնալիք էր Մոսկուայի համար:

Պիտի յաջողէ՞ր էնվէրը, խնդիրը այդ չէր: Խնդիրը այն էր, որ դրանով հնարաւորութիւններ էր ստեղծում դրամ եւ ռազմամթերք հասցնելու Տաճկաստանին կամ աւելի ճիշդը Մուսթաֆա Քէմալին:

Մինչ էնվէրը որոշ քայլերի մասին էր մտածում, Դենիկինեան բանակները քայքայուեցին, բոլշեւիկները սկսեցին հարաւ իջնել եւ ադրբէջանեան գործիչները լայնօրէն բանալով Ադրբէջանի դռները՝ ներս հրաւիրեցին բոլշեւիկներին ...

Արեւելեան ժողովրդների «ազատութեան» համար նոր հնարաւորութիւններ ստեղծուեցին: Եւ Բագուն, իբրեւ կարեւոր կենտրոն, կազմակերպեց «արեւելեան ժողովրդների» նշանաւոր համագումարը, ուր Զինովիեւ եւ էնվէրը արեւելեան ազգերի «ազատութեան» դրօշը ամբարձուցին, իսկ Լէնինը եւ Ռադեկը Մոսկուայում հրճւում էին թէ ինչպէս շուտով պիտի ոչնչանայ Անգլիայի համաշխարհային մենատիրութիւնը:

Այդ շրջանում Ռադեկը այնպիսի մեծ ազդեցութիւն ունէր, որ կարելի է ասել Մոսկուայի արտաքին գործերի իրական վարիչն էր դարձել:

Ճիշդ է, այդ ժամանակ արտաքին գործերի պաշտօնական վարիչը տխրահռչակ Չիչերինն էր իր վարած արեւելեան քաղաքականութեամբ եւ մեծ ջանքեր էր թափում սիրաշահելու «երիտասարդ Թուրքերին» կամ Մուսթաֆա Քէմալի մարդկանց: Սակայն, իրապէս խորհրդային արտաքին քաղաքականութիւնը վարում էր Ռադեկը, որ արտաքին գործերի նախարարութեան մէջ իր յատուկ ընդունարանն ունէր, ուր յաճախում էին այն ժամանակուայ Մոսկուայի բոլոր օտար դիւանագէտները: Այդ վիճակը շարունակուեց մինչեւ այն ժամանակ, երբ Ռադեկը մեղադրուեց իբրեւ Տրոցկու կողմնակից եւ զրկուելով իր դիրքից՝ աքսորի ենթարկուեց:

Կարելի է ասել, որ Ռադեկի անկումով մեծ փոփոխութիւն կրեց եւ խորհուրդների արտաքին քաղաքականութիւնը: Ճիշդ է, արեւելեան քաղաքականութիւնը չկորցրեց իր կարեւորութիւնը: Սակայն, նա անցաւ երկրորդական գծի վրայ: Լիթվինովը յաջողեց Անգլիայի վերաբերմամբ եղած քաղաքականութիւնը հիմնաւորապէս փոխել եւ ասպարէզից քշելով Չիչերինին՝ մենատիրաբար վարել Խորհուրդների արտաքին քաղաքականութիւնը:

Այնպէս որ, երբ Ռադեկը աքսորից վերադարձաւ, նա այլ եւս տեղ չունէր ոչ Խորհուրդների արտաքին քաղաքականութեան եւ ոչ էլ Կոմունիստական Միջազգայնականին մէջ:

Չնայելով այդ բոլորին, այնուամենայնիւ նա դեռ եւս մեծ հեղինակութիւն էր ոչ միայն խորհրդային երկիրների, այլ եւ արտասահմանի մէջ, ուր մամուլը մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում էր նրա ամէն մի խօսքին, ամէն մի յօդուածին:

Այդ մարդն է ահա, որ մի շարք բոլշեւիկների հետ միասին շուտով պէտք է դատուի մեղադրեալների աթոռի վրայ եւ թերեւս պիտի արժանանայ իր մեծ ընկերների՝ Զինովիեւի եւ Կամենեւի տխուր բախտին:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Ի ՊԷՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ի՞նչ առնչութիւն կայ ուռ (որթատունկի բարունակ) եւ ուռն (մուրճ) բառերուն միջեւ: Ոչինչ, գոնէ մեզի համար: Ուռ, եւ մէկ գիրի յաւելումով ուռն: Հոլովով ալ տարբեր հին գրականին մէջ: Արդեօք ճիւղ նշանակութեամբ ուռը ո եւ է կապ ունի՞ ռամկօրէն ուռիլ, ուռենալ բայերուն հետ: Ո՞վ գիտէ: Գուցէ այս ուռն (մուրճ) բառին հետ կապ ունին կռել, կռանել, կուռ (սեղմ), կուռք, եւայլն: Ի՞նչ գեղեցիկ բառ է ուռնադրոշմ՝ իբրեւ ածական սալին եւ զոր կարելի է փոխաբերաբար ալ գործածել: Ուռին (ճիւղին) հետ կապ ունի անշուշտ ուռճալից, ուռճանամ, շատ հաւանաբար ուռկանն ալ, յուռթի (պտղաբեր, լեցուն) բառն ալ, յուռութք (կախարդական դեղեր, զանազան խառնուրդ):— Կարգ մը բառեր իրենք իրենց հետ կը կրկնուին — զանազան (զան, երփներփն, երփներանգ, գոյնզգոյն, երփնագոյն, երփնանկար, երանգ երանգ (րէնգ րէնգ), տարմատարմ, հոյլ ի հոյլ, բոյլ ի բոյլ, խումբ խումբ, փունջ փունջ, վաշ ի վաշ, թոյր ի թոյր:— Եթէ կամք ընենք, առնչութիւն մը (մօտաւոր կամ հեռաւոր) կարելի է տեսնել սա՛ նմանավերջ բառերուն մէջ — թոր, ծոր, ձոր, սոր, հոր, փոր, բոր, քոր (քորել քերել), չոր, ջուր, թուր, սուր, հուր:

Մեր ըրածը բանասիրութիւն չէ, այլ զուտ մարզանք: Բառեր կը ցցուին մեր քալած ճամբուն վրայ, կը ցատկենք անոնց վրայ, մանաւանդ որ մեր դասապետը ճարպիկ մարզիկ մը կը թուի ըլլալ « ի տղայ տիոց »:— Հարցում մը.— արբու ո՞ր բային արմատն է — ըմպել: Ըմպ ո՞ր բայէն — ըմպել: Առու ո՞ր բայէն — առնուլ (հիմա կ'ըսենք առնել) — հասառու, կապլառու, փաչխառու, վրիժառու: Ասոնք արդէն տեսակ մը կրկնութիւն են, քանի որ խնդիրը մարզանքի վրայ է: — «Գահ» բառը արմատական է շատ մը բառերու: Իր բուն իմաստն է բարձր տեղ — գահ (թագաւորի նստարան), գահավէժ (վիժիլ, թափիլ, վար իյնալ, ձգել ինքզինքը), գահաւանդ (զառիվար ցից), գահաւորակ (գահի նմանութեամբ փոխադրելի նստարան): — Տիկնայք փափկասունք Հայոց աշխարհին, որ գրգեալք եւ զգուեալք էին ի բաստեռունս եւ ի գահաւորակս. (Հայաստանի փափկասուն տիկինները, որոնք մանաւանդ քնքոյշ խնամքի եւ հոգածութեան առարկայ էին կակուղ շքեղ բազմոցներու (բաստեռն, բաստեռունք, ինչպէս՝ հիմն, հիմունք) եւ պատգարակներու վրայ ...):

Ուկ մասնիկը սմբեղուկ մասնիկ մըն է, կը դնուէ, կը ծաղրէ, կը դաւէ.— սմբեղուկ, պարծուկ, կամացուկ, դիւուկ, խշուկ, ձիուկ:— Երեք դիցաբանական բառեր ունինք, որոնց ծանօթութիւնը անհրաժեշտ է գրողներուն համար — յուշկապարիկ, պարիկ, համբարու (ընդհանուր առումով ոգիներ, փէրի՝, այդ ոգիներուն խումբը (պար, պարիկ, պայ, պայիկ), մառացծին (յուշկապարիկ), պայ, պայիկ (թերեւս պահապան ոգի): Պայ ազնուականի տիտղոս է նաեւ, զոր Թուրքերը դեռ վերջերս իւրացուցին փոխանակ Պէյի, որ միեւնոյնն է: Աւելցնենք մենք ունինք նաեւ Պայազատ, Հարազատ (ազնուականի յաջորդ), Համբարու կամ Համբարի (յունական): Ունինք նաեւ եղջերուաքաղ, զոր շատ քիչերը մեր մէջ գիտեն գործածել: Կը նշանակէ ցնորք, չըլլալիք բան, կազմուած եղջերու եւ քաղ (առու այծ, քոշ, նոխազ) բառերէն, այսինքն՝ առասպելեալ կենդանի մը, մէկ մասը եղջերու, միւսը այծ, այն է՝ չեղած բան մը: Ֆրանսերէնն է ճիւղ (chimère). յունարէն քիմէռա, որուն հարազատ հայ թարգմանութիւնն է եղջերուաքաղ:

Հոս ճիշդ տեղն է ըսել դարձեալ — անցեալները թերթի մը մէջ Ռասինի «Աթալի» (Athalie) եղած էր ... «Գողգոթա», փոխանակ Գոթողիայի: Խեղճ տղան բան մը ըսեր է, չէ մարսեր, Գոթողիան Գողգոթա ըրեր է: Միեւնոյն յօդուածին մէջ գրած էր Պրոպիրենիոս, որ պէտք էր ըլլայ Պրոյերեսիոս (այսինքն՝ Դ. դարուն հելլենական գրական աշխարհը իր հռետորական համբաւով լեցնող Պարոյր Հայկազն: Աւա՜ղ, ուրիշներ թերեւս յաճախ մեր պատմութիւնը մեզմէ լաւ գիտեն: Խեղճ գրողը մէկ թաթխելով երկու խոշոր սխալ գործած էր:

*** Մի — միավանկ այս բառին մէջ (ինչպէս անցեալները է միավանկին համար ըսինք) կը պահուի միշտ Ի — միութիւն, միաբան, միանձն (ճգնաւոր, վանական, միանձունք, միանձանց), միօրինակ, միաբուն, միաձայն: - - Դիտելի է որ կ'ըսուի հինաւուրց եւ ըսենք ըսեր հնաւուրց (ինչպէս պէտք է ըլլայ), քանի որ կ'ըսենք հնօրեայ, հնամենի, հնակարկատ, հնաբոյր, հնավաճառ: Ս. Գիրքին մէջ Հինաւուրց բառը Աստուծոյ համար գործածուած է (l'Ancien).— Բառերու սկիզբի Ի գիրը չի փոխուիր — իմաստ, իրական, ինքնութիւն: — Ա. ձայնաւորը բնաւ փոփոխութիւն չի կրեր, ռամկօրէնի մէջ երբեմն կ'արտասանենք «ժմնել» փոխանակ «ժամանել»ու: — Օ ձայնաւորը, ամէնքդ ալ գիտէք արդէն, կը գրուէր ԱՒ, բայց ԱՎ չէր արտասանուեր, այլ հիմակուան Օին պէս, ինչպէս կ'ըլլայ Ֆրանսերէնի մէջ: Մեր Օր բառին սեռականին մէջ Աւը կարծես պահուած է — աւուր (որ կը հնչուէր ԱՎ. աւուրչէք):

*** Եթէ միավանկ բառերուն մէջ Ի ձայնաւորը սկիզբը չըլլայ, կը կորսուի կամ չգրուած Ըի կը փոխուի — բիր, դիր, դիրք, գիղ, թիղ, ժիր, լիրբ, խիղճ, ծիրտ, կիթ, հին, ձիգ, պինդ, տիպ, ջիղ, սին, վիզ, ցիր, քիմք:

Շարն ընդ հուպ:

ՏԱՐԱԶ

ԾԻԾԱՂ

Շոգեկառքի մը մէջ:

Հինգ հոգի կը ծխէին: Կին մը որ վեցերորդ ճամբորդն էր, շատ անհանգիստ կ'ըլլար:

Դառնալով ծխողներուն՝

— Պարոններ, արդեօք ձեզ անհանգիստ չեմ ըներ չծխելով:

Աշխատանքի զոհ մը եւս

Ուրբաթ Փրանսերէն թերթերը, ինչպէս եւ «Յառաջ» արձագանգն եղան Օթէօյի շրջանը խցանի գործարանի մը մէջ պատահած պայթումի մը լուրին եւ արձանագրեցին անոր հետեւանքով տեղի ունեցած մահը Ստեփան Սարգիսեանի։

Անծանօթներու համար անուն մըն է միայն, իսկ դէպքը տխուր արկած մը՝ ամէն օր լսուած եւ կարդացուած։ Ահաւոր ողբերգութիւն մը կայ, սակայն, ծածկուած այս դէպքին եւ անունին տակ։ 32 տարեկան երիտասարդ մը, ամուսնացած, երկու զաւակներու հայր եւ ամէն ինչը իր մօրը։ Գիւղին մէջ (Պրուսայի Միջագիւղ) ծանօթ ու բազմանդամ ընտանիքէ մը, մայրը այս տղան միայն կրցած էր փրկել տարագրութեան սարսափներէն, ու բերած էր գիւղ Ջինաղաղարին։ 14 տարեկան պատանի մըն էր այդ ատեն Ստեփանը, բայց արդէն չափահասի հասունութիւնը եւ փորձառութիւնը ունէր, ինչպէս անապատներու մէջ այրած բոլոր մեր տղաքները։ Յոյներուն կողմէ Անատոլուի պարպումէն յետոյ Փրանսա եկած էին մայր ու տղայ, քանի մը տարի գաւառին մէջ աշխատելէ յետոյ՝ վերջնապէս հաստատուած Շավիլ։ Ութ տարիներէ ի վեր կանոնաւոր կերպով կ'աշխատէր այս գործարանին մէջ, սիրուած անոր տէրերէն ու տնօրէններէն եւ ստեղծած իրեն համար լաւ դիրք մը ու հեղինակութիւն մը, իր սպառիչ ու հաւատարիմ աշխատասիրութեամբ։ Այդ դիրքէն անձնապէս շատ չէր օգտուեր, իր վարձատրութիւնը մեծ յաւելում մը չէր ունեցած սկիզբի օրերուն բաղդատմամբ։ Բայց այդ դիրքը ան կ'օգտագործէր իր աշխատակիցներուն համար։ Բազմաթիւ են այսօր Իսի լէ Մուլինոյի մէջ անոր մահը լացողները եւ անոնց մէջ երախտապարտները փոքր թիւ մը չեն կազմեր։ Անգործութեան եւ թշուառութեան մէջ տուայտող շատ հայրենակիցներ կան, որոնք աշխատանք ունեցած են, անոր միջնորդութեամբ։ Իր փոքր յանձնարարութիւնը կը բաւէր ընդունիլ տալու համար գործարանէն ներս տղամարդ կամ կին աշխատաւոր մը։ Կիրակի օրերը անոր տունը գտնուելու էր տեսնելու համար բազմաթիւ աշխատաւորներու շնորհակալութեան արտայայտութիւնները։ Անոր տան դուները լայնօրէն բաց էին, ինչպէս իր սիրտը բոլոր բարեկամներու եւ ծանօթներու առջեւ։ Հաղորդակից ջերմութիւն մը ունէր, որ իր պարզութեան եւ անկեղծութեան մէջ կը վարակէր շրջապատողները։ Անտարբերութիւն չճանչցող իր ընկերական նկարագիրը դիւրութեամբ կ'ըմբռնէր դիմացինին կացութիւնը եւ իր իրապաշտ ու գործնական միտքը լուծում մը կը գտնէր իրեն պարզուած դժուարութեան։ Եթէ հնարաւորութիւն ունենար անձնապէս, ուղղակի կը լուծէր, եթէ ոչ միջնորդութեամբ մը կը կարգադրէր։ Մէկն էր որուն վրայ միշտ կարելի էր հաշուել նեղութեան մէջ։ Բարեկամի եւ ծանօթի համար, իր անձին նեղութեան գնով իսկ, դիւրութիւն մը տալու օրինակները այնքան յաճախակի ցոյց տուած է, որ մարդ կը մղուի, անոր նկարագիրը դնել փորձելու ատեն, ցոյց տալու իր անձը այս նիւթապաշտ եւ այլամերժ պայմաններուն մէջ իբրեւ նմոյշ մը այլասիրութեան։

Երկար տարիներու տքնաջան աշխատանքէ վերջ, երբ կը պատրաստուէր, անկախ գործի մը ստեղծումով, աւելի տանելի կեանք մը ապահովել իր եւ իրեններուն համար, անհետացաւ մահերու ամէնէն սահմռկեցուցիչ եւ անպատելի ձեւով։ Պայթում մը իր գանկը եւ ուղեղը փշրելով՝ վերջ տուաւ անոր երիտասարդ կեանքին, յաւիտենական սուգի մատնելով այժմ ամէն բան կորսնցուցած իր դժբախտ, բարի ու խեղճ մայրը, այրի ձգելով իր երիտասարդ կինը եւ որբ իր երկու մանչուկները։ Ահաւոր ողբերգութիւն մը կայ, այո, թէ անոր մահուան ձեւին մէջ եւ անոր կորուստով ստեղծուած կացութեան մէջ ու դէպքին ոչ մէկ երեսը քաջութիւնը կուտայ մխիթարական բան մը կամ բառ մը փնտռելու եւ գտնելու։ Դէպքը կայ ու պիտի յամառի միշտ մնալ իր ցնցող իրականութեամբ Ստեփանը ճանչցող բոլորին համար, ինչպէս անոր դէմքը, իր անփոյթ ու սկեպտիկ արտայայտութեան տակ, ծածկող սիրտերու ամէնէն բարին ու մաքուրը։

Լ. Զ.

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԸ

— o —

ՐԻՒՇՏԻ ԱՐԱՍԻ ՃԱՌԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ինչպէս գրեցինք, Ալեքսանտրէթի սանճաքին ճակատագիրը պիտի տնօրինէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, կարելի եղած չըլլալով համաձայնութիւն գոյացնել Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։

Ճառը զոր Րիւշտի Արաս խօսած էր Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ, տուած էինք առջի օր՝ քաղելով հեռագիրներէն եւ ամփոփուած։ Այժմ կուտանք ամբողջական՝ քաղելով Թրքական թերթերէն. —

«Ընկերներ, կ'ուզեմ ձեզի պարզել Անտիոքի եւ Իսքէնտէրունի հարցին փուլերը։ Նկատելով որ ամէն օր, ուր որ հանդիպէիք ինծի, կը հարցնէիք այս խնդրի մասին եւ անհամբերութեամբ կը սպասէիք բացատրութիւններուս, կը խնդրեմ ներողամիտ ըլլալ որ քիչ մը ուշացայ այս տեսակէտով։

Մեծ Պետին այնքան վճռական յայտարարութիւններէն յետոյ, հարկ կա՞յ ըսել որ Հանրապետական կառավարութիւնը հոգիով մարմնով կը զբաղի այդ հարցով։ Երբ Մոսկուայի, Էնկիւրիի եւ Լօզանի խօսակցութեանց եւ խորհրդաժողովներուն հետեւանքով լուծուեցան եւ նոր կարգադրութիւններով փոխարինուեցան այն հազարումէկ հոգերը եւ անհամաձայնութիւնները զորս ընդհանուր պատերազմի աղէտը մեր գլխուն փաթթեց և որոնց հաշուեյարդարը վիճակեցաւ ներկայ սերունդին, Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի ճակատագրին տակաւին չկարգադրուիլը միակ խնդիրը կը կազմէր, որ գիշեր ցերեկ կը զբաղեցնէր Թուրք ազգը։

Եւ եթէ այս խնդիրը մէկ կողմ դրուած չէր, մեր կարծիքով պատճառը այն չէ թէ ան կը տարբերի միւսներէն, որոնք գտան իրենց լուծումը։ Թիւ 1 եւ 2 Ճերմակ Գիրքերը որ արտաքին գործավարութեան կողմէ հրատարակուեցան Ազգ. Մեծ Ժողովի երեսփոխաններուն, լեցուն են փաստերով թէ մենք 1921էն սկսեալ հետեւողական ոգիով կը զբաղինք այս հարցով։ Հանրապետական Թուրքիոյ կառավարութիւնը որ կը սիրէ յարգել իր յանձնառութիւնները, կը սպասէր որ Թրքական այդ շրջանակը, հարեւան Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ միաժամանակ, կարելի եղածին չափ շուտով արժանանայ իր անկախութեան եւ ազատութեան։ Եւ այս՝ խօսակցութեանց ճամբով Ֆրանսայի հետ, որուն բարեկամութեան կարեւորութիւն կուտանք։

Եթէ ակնարկ մը նետուի Ճերմակ Գիրքերուն պարունակած փաստաթուղթերուն վրայ, կը տեսնուի որ մենք օգտագործած ենք ամէն առիթ, արժեցնելու համար մեր տեսակէտը։ Վերջերս փոխանակուած ծանուցագրերն ալ վեր կը հանեն այս ճշմարտութիւնը։ Փարիզի մեր դեսպանին միջոցաւ Ֆրանսական կառավարութեան յանձնուած մեր 9 հոկտ. 1936 թուակիր ծանուցագրին մէջ, ակնարկելով այն յայտարարութեանց որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին առջեւ եղան իմ եւ Ֆրանսայի արտաքին խորհրդականին՝ Վիէնոյի կողմէ, մենք Ֆրանսական կառավարութենէն պահանջեցինք որ հաճի մեզի իմացնել թէ տրամադի՞ր է Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի Թուրք շրջաններուն հետ ալ կնքելու դաշնագիր մը նման անոնց՝ զորս կնքելու վրայ է Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ։

Այդ ծանուցագրին մէջ պարզուած են նաեւ իրաւական հիմերը, որոնց վրայ կը բանաձեւենք մեր պահանջը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը 10 նոյ. 1936ին պատասխանեց մեր այդ ծանուցագրին»։

Արտաքին գործավարը յետոյ վերլուծեց Ֆրանսական այդ պատասխանը և տեղեկութիւններ տուաւ 17 նոյ. թուակիր թրքական ծանուցագրի մասին, որ Փարիզի դեսպանին միջոցաւ յանձնուեցաւ Ֆրանս. կառավարութեան։ «Ինչպէս կը տեսնուի, շարունակեց Րիւշտի Արաս, մեր պահանջածը հողային վերաքննութեան հարց մը չէ։ Մեր ուզածը այն էր, պահպանուին իրաւական այն երաշխիքները, զորս Թուրք բնակչութիւնը եւ մենք ձեռք բերած ենք դաշնագրերով եւ զարգանան Թրքական այդ շրջանին համար ապահովուած իրաւական երաշխիքները։

Անմիջապէս ըսեմ որ, այս գործին տեղեակ մարդիկ գիտեն թէ փոխանակուած ծանուցագրերուն մէջ պարզած ենք միայն մեր գլխաւոր փաստերուն մէկ մասը։ Մենք տակաւին չենք յիշած տնտեսական փաստերը։ Առանց մանրամասնօրէն քննելու 1921ի դաշնագիրը որ հաստատուեցաւ հողատարութեան պայմանները ճշդող կանոնագրով, եւ 1923ի զանազան փաստաթուղթերը, մենք բաւականացանք պարզականորէն ըսելով. Արդ, Էնկիւրիի պայմանագրութեան 7րդ յօդուածին վերջին հատուածը որոշակի կը տրամադրէ թէ Թուրքերէնը պաշտօնական լեզուն է սանճաքին մէջ մինչ հողատարութեան պայմանները ճշդող փաստաթուղթին 16րդ յօդուածը կը յայտարարէ թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ արաբերէնը եւ Ֆրանսերէնն են պաշտօնական լեզուն։ Դարձեալ, Էնկիւրիի պայմանագրութեան կցուած եւ անոր հիմնական մէկ մասն եղող փրօթօքօլին 7, 8, 9 եւ 10րդ հատուածներուն մէջ որոշակի կ'ըսուի թէ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստին մէջ բաւականաչափ հողամաս մը վարձու պիտի տրուի Թուրքիոյ, երկար պայմանաժամով։ Մինչդեռ հողատարութեան պայմանները ճշդող փաստաթուղթին 4րդ յօդուածը հոգատար Ֆրանսայի վրայ պարտք կը դնէ ուրիշ պետութեան մը վարձու չտալ Սուրիոյ եւ Լիբանանի որ եւ է մէկ մասը։

Այս տարբերութիւնները կը ցուցնեն թէ Անտիոք եւ շրջականները չեն մտներ այն հողամասերուն մէջ, որոնց մասին կը խօսի հողատարութեան կանոնագիրը։ Ասիկա անոր համար է որ, համաձայն 1921ի Էնկիւրիի պայմանագրութեան, սանճաքը պէտք է վայելէր դէպի անկախութիւն զարգացող ինքնավարութիւն մը։

Ահա այս պատճառաւ, սանճաքը չէ դրուած հողատարութեան կանոնագրով ճշդուած հողամասերու կարգին։ Հակառակ պարագային, հարկ պիտի ըլլար ընդունիլ որ իրար չեզոքացնող այս հակասական տրամադրութիւնները քմահաճկերպով կը ջնջեն մեր դաշնագիրը։ Այս վերջին պարագային կը նշանակէ թէ 1921ի Էնկիւրիի դաշնագրով խնդրոյ առարկայ եղած բոլոր հարցերը պէտք է մնան տակաւին, սպասելով լուծումի մը։

Տրուած ըլլալով տեսակցութիւնները եւ շփումները զորս Ժընեւի մէջ ունեցայ ընդհ. ժողովի գումարման առթիւ, կ'ենթադրէի թէ Էնկիւրի վերադարձիս Ֆրանսայի հետ պիտի բանակցէինք այս հարցին շուրջ որ ազգային խնդիր մըն է մեզի համար։ Ինչպէս հասկցաք Ճերմակ Գիրքերու ընթերցումէն, փոխանակ բանակցութիւններու, ծանուցագրեր փոխանակուեցան եւ վիճաբանութիւններ եղան։ Կրնամ առանձնապէս շեշտել որ այդ փոխանակութիւնները տեղի ունեցան բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ։

Այդքան կարեւոր հարց մը բնականաբար չէր կրնար ձգձգուիլ։ Երկու օր առաջ, Ֆրանսական դեսպանը մեզի բերաւ իր կառավարութեան երկու առաջարկները, մեզի թողլով ընտրութիւնը։ Նոյնութեամբ կը յիշեմ զանոնք. —

Նոյեմբեր 10ի իր ծանուցագրով, Ֆրանսական կառավարութիւնը իր իրաւական դիրքը ճշդած էր Ալեքսանտրէթի խնդրին մէջ, թէ հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան որուն կապուած է հողատարութեան կանոնագրով եւ թէ հանդէպ Թուրքիոյ, Էնկիւրիի պայմանագրութեամբ իր ստանձնած մասնաւոր պարտաւորութեանց հետեւանքով։ Հիմնուած արդէն իսկ տրուած բացատրութեանց վրայ, Ֆրանսական կառավարութիւնը կասկած չունի որ հետեւեալ երկու գործելակերպերէն մէկուն միջոցաւ կարելի է գոհացուցիչ լուծում մը տալ խնդրին. —

1. Եթէ Թուրք կառավարութիւնը խնդրոյ առարկայ չըներ սանճաքի քաղաքական ենթարկումը Սուրիոյ, Ֆրանսա պատրաստ է անմիջապէս քննելու այն երաշխիքները զորս Թուրքիա անհրաժեշտ կը դատէ ի նպաստ այդ շրջանի Թուրքերուն, 1921ի դաշնագրի սահմանին մէջ։

2. Եթէ Թուրքիա կը պնդէ սանճաքին համար պահանջել նոր կանոնագիր մը, որ օրինակ զայն անկախ դարձնէ Սուրիոյ հանդէպ, խնդիրը դուրս կ'իյնայ Ֆրանսայի հոգատարի հանգամանքի սահմանէն։ Այս պարագային, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդն է որ իրաւասու է մեկնաբանելու հոգատարութեան կանոնագիրը եւ կարծիք մը յայտնելու։

Համաձայն Մեծ Պետէն եւ վարչապետէն առած հրահանգիս, անմիջապէս պատասխանեցի թէ չենք կրնար ընդունիլ առաջին առաջարկը եւ թէ կ'ընդունինք խնդիրը Ազգերու Դաշնակցութեան տանիլ։ Այս ձեւով, սանճաքի բնակչութեան ճակատագրին վերաբերեալ հարցին կարգադրութիւնը կը յետաձգուի, մինչեւ որ Ժընեւ տայ իր որոշումը։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ուրեմն, կոչուած է զբաղելու մեր ազգային մեծ դատով եւ մանաւանդ, խաղաղութեան եւ տնտեսութեան տեսակէտով իր կարծիքը յայտնելու ճակատագրին մասին Թրքական այդ հողամասին, ուր կը գտնուի միջերկրականեան միակ կարեւոր նաւահանգիստը։ Այդ նաւահանգիստը փոխանակութեան իբրեւ միջոց կը ծառայէ ընդմէջ Եւրոպայի եւ Միջ. Արեւելքի մեծ շրջանի մը, որ կը սկսի հիւսիսային Իրանէն հարաւէն, Թուրքիոյ մէջ կ'ընդգրկէ Վանի լճի աւազանը եւ Տիարպէքիրի հարաւային մասը, ինչպէս նաեւ փոքր մաս մը Իրաքի եւ Սուրիոյ հիւսիսը։

Կրնամ հաստատել թէ կատարեալ խնամքով պիտի հետեւինք նաեւ հարցին այս փուլին, եւ կը խնդրեմ որ թոյլատրէք հետեւիլ այս ճամբուն եւ վստահութիւն յայտնէք մեզի»։

***

Երէկ գրած էինք թէ Րիւշտի Արասի այս ճառէն վերջ խօսք առին Թուրք երեսփոխանները եւ կրակոտ յայտարարութիւններ ըրին։ Անոնց կարգին խօսեցաւ նաեւ Պերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան). —

Ալեքսանտրէթցիները եւ Անտիոքցիները արցունք կը թափեն այսօր։ Բոլորիս նուիրական պարտականութիւնն է ազատել զանոնք։ Խնդիրը այնքան կարեւոր է որ, թոյլատրու չէ որ եւ է յետաձգման։ Մեզի ի նպաստ է իրաւունքն ալ, տրամաբանութիւնն ալ, քաղաքականութիւնն ալ։ Վստահ ենք որ մեր բարեկամ Ֆրանսան կը ճանչնայ իրաւունքը։ Միայն թէ ըմբռնելու է որ խնդիրը կենսական եւ ստիպողական է մեզի համար։ Քաղաքական խօսակցութիւններու, ծանուցագրերու փոխանակութեան եւ Ֆրանսայի բրած առաջարկներուն հիման վրայ, այս խնդիրը չի կրնար անմիջապէս լուծուիլ։ Եթէ շարունակուին բարձր դիւանագիտութեան յատուկ եղող ձգձգումները, ի՞նչ պիտի ըլլայ սանճաքի 300,000 Թուրքերու վիճակը։ Մտահոգութեան մէ՞ջ պիտի ապրին անոնք։ Ֆրանսայէն ապահովութիւն առնուա՞ծ է որ սանճաքի Թուրքերը չպիտի ճնշուին մինչեւ խնդրին լուծումը»։

Պերճ Թիւրքէր այսպէս վերջացուց իր խօսքերը. — Այս անգամ ալ պիտի յաղթանակէ իրաւունքը եւ Ֆրանսա պիտի հաստատէ իր անկեղծ բարեկամութիւնը՝ հանդէպ Հանրապետական Թուրքիոյ։

Պերճ Թիւրքէրէն եւ խօսող միւս երեսփոխաններէն վերջ դարձեալ բեմ ելաւ Րիւշտի Արաս. —

Բոլոր ճառախօս ընկերներուս միակ մտահոգութիւնը՝ այդ շրջաններու Թուրք բնակչութեան վիճակն է։ Կառավարութիւնը միշտ աչքի առջեւ ունեցած է այս կարեւոր կէտը, եւ Ֆրանս. դեսպանին հետ տեսակցած ատեն՝ վարչապետը կանգ առաւ այդ խնդրին վրայ։ Այս մասին Ազգ. Ժողովին ցոյց տուած մտահոգութիւնը իբրեւ ուղեգիծ կ'ընդունիմ։

Յետոյ ընդունուեցաւ բանաձեւ մը, որով հաւանութիւն կը յայտնուի արտաքին գործավարին յայտարարութիւններուն։

ՊԷՅՐՈՒԹ ԽԱՂԱՂԱԾ

— • —

«Ազդակ»ի նոր թիւերէն կ'իմանանք որ Պէյրութ խաղաղած է։ Իսլամական թաղերու մէջ հսկող Փրանսացի զինուորները քաշուած են։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են Պաւթայի թաղին մէջ եւ խռովարարները բանտարկուած են։

Ամրապնդելու համար հայեւարաբական յարաբերութիւնները, փարատելու համար Արաբներու մէջ ստեղծուած թիւրիմացութիւնը Հայոց մասին, հայկական պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկանար հետեւեալներէն՝ Յակոբ Տէր Մելքոնեան, Տիգրան Մավիսագալեան, Տոքթ. Թապուրեան, փաստաբան Շամլեան, «Ազդակ»ի տնօրէնը Հայկ Պալեան, Տքթ. Ենիգոմշեան, Տոքթ. Պէրպէրեան, Գասպար Իփէքեան, Գառնիկ Սարաճեան, Միսակ Վեհունի եւ փրոֆ. Լեւոնեան, յանուն Հայոց Ազգ. Ժողովին, ներկայացած են իսլամական ժողովի նախագահ Սէլիմ պէյ Սէլամին։ Այս հանդիպումը շատ լաւ ազդեցութիւն թողուց։

Պաւթա թաղին մէջ եւս ճառեր խօսուած են արաբ ծանօթ անձնաւորութեանց կողմէ եւ այժմ բոլորովին փարատած է թիւրիմացութիւնը։ «Ազդակ» կը գրէ թէ հակահայ գրգռութիւնները վերջ գտած են այլ եւս եւ հայեւիսլամ յարաբերութիւնները ստացած են բնականոն վիճակ մը։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՏԻԿ. Փ. ԱՂԱԲԱԲԵԱՆ

— • —

Փարիզ հասած է պարսկահայ յայտնի երգչուհի տիկ. Փէրի Աղաբաբեան, որ վեց ամիս առաջ Պէյրութէն անցած է Եւրոպա, այցելելով Փրակա, Պերլին եւ Լօզան։ Պերլինի մէջ երգած է «Ուֆա» ֆիլմին մէջ։ Տիկինը շուտով կը վերադառնայ Թեհրան։

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, ի՞նչ իրաւամբ անուշ անուշ կնոջս երեսը կը նայիս։

— Շատ շնորհակալ եմ, պարոն, կեանքիս մէջ առաջին անգամն է որ մէկը նայուածքս անուշ կը գտնէ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (144)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

— Նեղութի՞նս որն է, աչքիս լոյսը։ Քեզ պէս մեծ խան մը պիտի ներողմիտ լինի այս խեղճ սեղանին համար ... Դու որ կաս, մեծ իմամի մօրուքը վկայ, մեր Սարտարէն ալ մեծ մարդ ես, — շողոքորթ ժպիտով պատասխանեց Քերպելեան, հիւրերու առջին ծնրադիր նստելով։

Քերպելեայի տղան, որ հօրը հետ մառանը մտած էր, մէկ ձեռքին իպրիխ մը ու միւսով լէկէն մը բռնած մօտեցաւ հիւրերուն, որ ձեռքերը լուան։

Երկու ընկերները մասնաւոր հրաւէր մը չսպասեցին սկսելու համար։ Թեւերնին վեր սոթթելով Վահէն վարժ խոհարարի մը նման հաւը կտոր կտոր ըրաւ, ճանկը զարնելով փիլաւին խոշոր բաժին մը առջին փռուած լաւաշի վրայ դրաւ եւ ըստ ընդունուած սովորութեան սկսաւ ձեռքով ուտել։ Զոփուր Արթիւշը, որու փորը տէրտէրի մը փորին տասապելական խորութիւնն ունէր, պատառները հազիւ ծամած՝ իրարու վրայ կը կլլէր ափսոսալով, որ այդպիսի ճոխ սեղանի մը վրայ կը պակսէր «անմահական» ջուրը։

— «Քերպելեա, ձիերուն պօլ գարի տուր. ճաշս վերջացնեմ, անմիջապէս ճամբայ պիտի ելլենք, — յայտնեց Վահէն որ ախորժակով պարսկական փիլաւը կը վայելէր իւղի մէջ տապկած քիշմիշով, պիստակով եւ նուշով ծածկուած։

Քերպելեան ու զաւակը ծնկաչոք նստած կը ծառայէին հիւրերուն, առանց մասնակցելու։ Որքան ալ որ մէկը թանկագին հիւր մը համարուէր Պարսիկի մը տան մէջ, անհաւատի մը հետ ճաշելը, միեւնոյն թասէն ջուր խմելը իրենց համար հարամ կը համարուէր։

Երբ ընթրիքը վերջացաւ, Վահէն դառնալով Քերպելեային՝ ըսաւ.

— Շնորհակալ եմ, լաւ փիլաւ էր, էս պաճիին տուր, — ու մանէթ մը սեղմեց Քերպելեայի բուռին մէջ։ — Հիմա պատրաստուինք։ «Պարտքը տալով, ճամբան երթալով» կ'ըսէ հայկական առածը։ Ձիերս եւ զէնքերս բեր, ինքդ ալ պատրաստուէ։

Եւրոպական շորերը հանելով՝ Վահէն թխմեց զանոնք խուրջինի մը մէջ։ Սեւ ու փայլուն սատանէ շալվար մը քաշեց սրունքներուն, վարի մասերը ամփոփեց երկարաճիտ կօշիկներու մէջ, լայն ու ծալովի եզերքներով արխալուխ մը հագաւ, մէջքը սեղմեց երեք չորս արշին երկարութեամբ գունաւոր չիթէ գօտիով մը։ Արխալուխի վրայէն հագաւ, առանց թեւի, թաղիքէ կլլար մը ու երբ պարսկական կլոր փափախը դրաւ գլխուն, հազիւ թէ մէկը, նոյն իսկ հարազատ մայրը, այդ ծպտումին մէջ կրնար ճանչնալ զինքը։

Վահէն Արթիւշի ձեռքէն Ղազախի կարճ մօսինը վերցնելով դուրս ելաւ բակը, ուր Քերպելեան ու տղան ձիերու սանձէն բռնած՝ կը սպասէին։

— Տէ՛, Արթիւշ պիծա, — ու վերջին անգամ մըն ալ երկու ընկերները գինով մը գրկեցին իրար եւ համբուրուեցան։

— Վահէ՛, պալա ջան, մէկ էլ ե՞րբ ... — ու պիծան անկարող շարունակելու երեխայի մը նման սկսաւ արտասուել։

Վահէն ալ պակաս չէր յուզուած այդ խեղճ ու կրակ գիւղացիէն բաժնուելուն համար։ Զոփուր Արթիւշն ու նման անհամար գործող մարդիկը յեղափոխութեան անյայտ մնացած մեծ դէմքեր էին, որոնք տարիներ աշխատեցան ամենավտանգաւոր գործեր կատարելով, բայց որոնց մասին շատ քիչեր լսեցին։

Յեղափոխութիւնը իր էութեամբ բարդ մեքենականութիւն մը ունի. հոս՝ անիւ մը, հոն՝ պտուտակ մը, օճախ մը, շարժիչ ուժ մը, եւ սակայն, եթէ ատոնցմէ ոմանք բացայայտ կ'երեւին, կան որ թաքնուած ատամնաւոր պտուտակներ են, անյայտ մնացած, բայց խիստ կարեւոր։ Ահա այդպիսի կարեւոր դերակատար մըն էր այդ հազիւ գրագէտ գիւղացին, որ տարիներով Արաքսի ափը նստած՝ լուռ ու մունջ կ'աշխատէր, փոխադրական գործը ղեկավարելով։

— Հա պալա ջան, մէկ էլ ե՞րբ ...

Վահէն ոչինչ կրցաւ պատասխանել։ Ո՞վ գիտէր, թէ մէկ ալ ե՞րբ կրնային հանդիպիլ իրարու։ Արթիւշի ուսը ծեծեց սրտապնդող ձեւով մը ու ձիու վրայ նետուեցաւ։

Քերպելեան ու Վահէն ձիերը մտրակելով կորան խաւարի մէջ։

Արթիւշը ատեն մը դրան վրայ կանգնած Վահէի անյայտացած կողմը նայելէ վերջ, գլուխը կախած, ներս մտաւ մառանը եւ յոգնած մարդու պէս երկնցաւ թաղիքի վրայ՝ ճրագը մարելով։

Զոփուր Արթիւշը այդ գիշեր չկրցաւ քնանալ։ Եւ ի՞նչպէս քնանար. կենդանի պատկերներ իրարու ետեւէ կ'անցնէին աչքին առջեւէն այնքան իրական, որ Արթիւշին կը թուէր թէ բաց աչքերով կ'երազէր։ Հինգ տարի առաջ, օր մը դիւքեանի առջեւ պլպլած չպուխ կը քաշէր, երբ Երեւանէն նոր երիտասարդ մը եկաւ Երկիր անցնելու համար։ Այդ երիտասարդը Վահէն էր, խոշոր, խելօք աչքերով, լայն ճակատով, այնքան համակրելի, որ Արթիւշը ինքն ալ չէր գիտեր պատճառը, թէ ինչո՞ւ համար առաջին օրէն այնքան խոր համակրանք մը զգաց անոր հանդէպ։

Ո՞վ էր այդ երիտասարդ տղան, ո՞ր տեղացի, ճշմարիտ որ չէր գիտեր Արթիւշը։ Գիտէր միայն այն, որ Հիւսիսային Կովկասէն էր, Եւրոպական կրթութիւն ստացած, զարգացած մէկը, որ իրեն անծանօթ լեզուներ գիտէր ու շատ մը երկիրներ ման եկած էր։ Ճիշդն ըսելով՝ անոր հայերէնէն ալ շատ բան չէր հասկնար Արթիւշը, աւելի կը կռահէր անոր խօսքերուն իմաստը քան կը հասկնար։

Ափսոսալով ճամբած էր զայն Արաքսէն անդին, դէպի զուլումի Երկիրը։ Երկու տարի անցաւ վրայէն. Արթիւշը գրեթէ մոռցած էր Վահէն. այնքան ճահիլ ջիւան երիտասարդներ կուգային ու կ'անցնէին, ո՞ր մէկը յիշէր Արթիւշը։

Գիշեր մը, մէկ ալ մաքսանենգ Պարսիկներու հետ երիտասարդ մը մտած էր դիւքեանը, Արաքսի միւս ափէն անցնելով. «Օ՜, բարեւ Արթիւշ պիծա, քէֆդ հալըդ ...»։ — տօ էդ ի՞նչպէս թէ ... ու հազիւ կրցած էր ճանչնալ երկու տարի առաջ Երկիր ճամբած սիրունատես երիտասարդը, որ հիմա արեւէն խանձած, պղնձագոյն դէմքով, թիկնեղ, կայտառ, տիրական շարժումներով հասուն երիտասարդ մըն էր դարձած։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

նարկեց թէ Թագաւորը պէտք է գիտնայ որ Թագադրութիւնըպարզ արարողութիւն մը չէ, այլ նուիրագործում մը եւ թէ ինք պէտք ունի նուիրագործումի :

Վարչապետ Պոլտուին առջի օր մէկ ժամ տեսակցեցաւ Թագաւորին հետ, եւ զգացուց որ եթէ Թագաւորը պնդէ իր որոշման վը՜րայ, դահլիճը պիտի հրաժարի :

Այս լուրին հետեւանքով պետական արժեթուղթերը անկում կրեցին :

Կ'ըսուի որ եթէ ելից ճամբայ մը չգտնուի, Լոուըրտ Բ. պիտի հրաժարի գահէն եւ ամուսնանալով իր նախընտրած Ամերի – կուհիին հետ՝ պիտի քաշուի պետական եւ քաղաքական կեանքէ :

Մոսկուա եւ Վալենցիա դաշի՞ն կնքած են

Գերմանական մամուլը կը պնդէ թէ գաղտնի դաշինք մը կընքուած է Վալենցիայի եւ Մոսկուայի կառավարութիւններուն միջեւ: Այսպէս Մոսկուա յանձն կ'առնէ Սպանիոյ ժող. Ճակատի կառավարութեան եւ բանակին հայթայթել զինուոր եւ ռազմամը - թերք, փոխարէն ստանալով 500 միլիոն փէզէթա -ոսկի, զոր պիտի վճարէ Սպանիոյ Պետ. Դրամատունը իր պահեստէն: Ասկէ զատ, Մոսկուա յանձն կ'առնէ կազմել միջազգային կարմիր բա - նակ մը, օգնութեան հասցնելու համար Սպանիոյ ժող. Ճակատի բանակին:

Միւս կողմէ, գերմանական մամուլը կը հրատարակէ կիսա - պաշտօնական զեկոյց մը, հերքելու համար այն լուրը թէ գերման բանակէն մեծ թիւով զինուորներ ղրկուած են Սպանիա: Գերման կառավարութիւնը որ եւ է պատասխանատուութիւն չի ստանձներ, եթէ Գերմանացիներ, իբրեւ զբօսաշրջիկ կամ կամաւոր, կը մեկնին Սպանիա: Մնաց որ Ֆրանսայէն եւս շարունակ կամաւորներ կը ղրկուին Սպանիա :

Չեզոքութեան Միջազգային Ցանձնաժողովը

—•—

ԵՒՐՈՊԱՆ ԲՌՆԿՑՆԵԼՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ

Չէզոքութեան միջազգային Ցանձնաժողովը , շարունակելով իր հերթական նիստը Լոնտոնի մէջ, որոշեց Պուրկոսի եւ Վալեն – ցիոյ կառավարութիւններուն հաղորդել այն ծրագիրը, որով պիտի սատակացուի հսկողութիւնը Սպանիոյ կռիւներուն միջամտե – լու փորձերուն վրայ: Միւս կողմէ, նոյն Ցանձնաժողովը սկսաւ քննել օտար «կամաւորներու» հարցը :

Համայնավար թերթերը կրակ կը ժայթքեն Գերմանիոյ դէմ, զայն ամբաստանելով թէ զինուոր կը ղրկէ Սպանիա: Պերլինի մամուլն ալ իր կարգին կ'ամբաստանէ Ֆրանսացի համայնավար - ները, որոնք «կամաւոր» կը ղրկեն Սպանիա:

Միւս կողմէ Լարկօ Քապալլէրօ, Վալենցիայի մէջ, Հանրա - պետական Սպանիոյ Երեսփ. ժողովին բացումին՝ ճառ մը խօսե - լով ակնարկեց Գերմանիոյ զինուորական օգնութեան եւ ըսաւ թէ «շուտով կը հնչէ ժամը, երբ ամբողջ աշխարհ պիտի թաւալի երա— կան ալէտի մը մէջ»: Ահաղանգի շեշտով այս յայտարարութիւնը ուրիշ նպատակ չունի, կ'ըսեն Ֆրանսայի ազգայնական թերթերը, եթէ ոչ վախ ազդել, որպէսզի միջնորդութիւն մը փորձուի կամ ձախ հոսանքներու ճնշումը սաստկացուի օրուան վարանող կառավարութիւններուն վրայ: Արդարեւ, երբ, ժամանակ մը առաջ, Զօր. Ֆրանքօ եւս յայտարարեց թէ իր յուսահատութեան վերջին պահուն՝ պիտի աշխատի բռնկցնել ամբողջ Եւրոպան, ձախա - կողմեան թերթերը գրեցին թէ Մուսոլինեան այդ սպառնալիքը ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ վախ ազդել եւ ճնշել վարանող կառավարութիւնները :

Ամէն պարագայի, ստոյգ է որ Լոնտոնի եւ Փարիզի կառավարութիւնները իրապէս կ'աշխատին որ Սպանիոյ կռիւը չտարած – ուի Եւրոպայի մէջ եւ պահպանուի խաղաղութիւնը:

Պետական հարուածի փորձ Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն հասած հեռագիրներու համաձայն, երեւան հան - ուած է դաւադրութիւն մը Զօր. Մեթաքսասի կառավարութեան դէմ: Ձերբակալուած են բազմաթիւ քաղաքական գործիչներ, ինչպէս Թուլլիսը, որ Ցալտարիսի դահլիճին մէջ արտաքին նախարար էր: Կ'ըսուի թէ ծրագրուած պետական հարուածին առաջ - նորդն էՄիխալաքոփուլոսը, որ ներկայիս կը գտնուի հսկողու - թեան տակ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մատրիտ կը ռմբակոծուի անընդհատ

Չորեքշաբթի 9 ռմբաձիգ օդանաւեր եւ 15 պատերազմական օ- դանաւեր յարձակում գործեցին Մատրիտի վրայ: Բազմաթիւ ռումբեր նետուեցան մանաւորաբար մայրաքաղաքին հիւսիս - յին, հիւս.-արեւմտեան թաղերուն վրայ: Տեղի ունեցան սարսափե- լի պայթումներ, որոնցմէ ցնցուեցաւ ամբողջ քաղաքը: Սպան – նուած են 80 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 200 հոգի: Մասնաւորա – բար վնասուեցան Զօրս - Ճամբաներու թաղեցիները:

Այսպէս եթէ շարունակուի, պիտի մայրաքաղաքը պիտի դառնայ շուտով աւերակոյտ մը:

Պելժիոյ զինուորական վերակազմութիւնը

Պելժիոյ Երեսփ. Ժողովը 43ի դէմ (8 ձեռնպահ) 137 քուէով վաւերացուց զինուորական վերակազմութեան օրինագիծը: Զին. ծառայութեան տեւողութիւնը, փոխանակ 18 ամսուան, պիտի ըլլայ 17 ամիս: Վարչապետ Վան Զէլանտ ճառ մը արտասանելով այս առթիւ, ըսաւ.

— Ոչ Ֆրանսայի, ոչ ալ Գերմանիոյ առջեւ, մենք չենք ուզեր ստանձնել 1925ի յանձնառութիւնները, որովհետեւ վտանգաւոր պիտի ըլլար այդ: Մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ոչ թէ յենարան դարձնել մեր երկիրը այս կամ այն պետութեան, այլ զայն պաշտպանել կարելի բոլոր միջոցներով: Զին. վերակազմութեան մեր նոր ծրագիրը ուղղուած չէ ոչ մէկ պետութեան դէմ: Մենք կ'ուզենք զօրակոչի եւ զօրաշարժի այնպիսի դիւրութիւններ ստեղծել, որպէսզի կարենանք բանակը հասցնել, հարկ եղած պարագային, այն սահմանագլուխը, ուրկէ կուգայ սպառնալիքը:

Արտաքին նախարարը, Սփաաք եւս ճառ մը խօսելով ծերա – կոյտին մէջ, ըսաւ.– Ուզել ապահովութիւն ստանալ ուրիշ պետութենէ մը, բայց մերժել ապահովութիւն մը՝ շատ տրամաբա - նական է, երբ նկատի ունենանք որ պարտաւորութիւնները նոյնը չեն տկարին ու զօրաւորին համար: Մեր քաղաքականութիւնը այժմ կը համապատասխանէ ոչ միայն մեր երկրին, այլեւ Եւրո - պայի շահերուն: Մենք նախ պիտի շահագրգռուինք մեր երկրին պաշտպանութեամբ, բայց եւ այնպէս պիտի աշխատինք անխախտ պահել մեր բարեկամական յարաբերութիւնները հարեւան երկիր– ներու հետ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ—ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Ա. Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ, 27bis rue de Paris, Առնուվիլ: կը հրաւիրուին Ռազմիկ, Հրայր եւ Ցաւլթս խումբերու բոլոր ընկերները: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 18 rue Ernest Renan, Շավիլ:

Գաւառ

Վ.ԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ, կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Վ.ԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ: Ներկայ գտնուիլ ճիշտ ժամանակին:

ԱՎԻՆԵՕՆԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, ընկ. Քերովբէ Տէրտէրեանի բնակարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ (մարսէյլ) անդամական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ կամաւորները եւ համակիրները ժողովի կը հրաւիրուին 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 6bis Bld. Rodin, Պ. Անդրէասի սրճարանը: կարեւոր օրակարգ:

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոօի (մարսէյլ) ենթամասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, Ազգ. վարժարանին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ՉԱՒԷՆ ՄԵԼԻՔ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, որ երկու ամիս առաջ Սոֆիայէն մեկնած է Փարիզ ու մինչեւ այսօր որ եւ է լուր չկայ իրմէ: Զինքը տեսնողներէ ու իր մասին լուր ունեցողներէ կը խնդրուի իմացնել Մելիք Յակոբեանի, Café Opéra, Sofia Bulgarie:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 5 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3287

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼ

Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի խնդիրը լուրջ հանգամանք կը ստանայ հետզհետէ: Քէմալ Աթաթիւրք Խորհրդարանի իր բացման ճառին մէջ ազդանշանը տուած էր արդէն. հիմա Էնկիւրի նստած մանկլաւիկ երեսփոխանները արձագանգ կուտան ազդանշանին :

Եւ ի՜նչ արձագանգ: Կարդացէք Էնկիւրիի Ազգային Ժողովին մէջ արտասանուած ճառերը: Բոլոր խօսողները իրարու հետ մըրցումի ելած են՝ արիւնոտ սպառնալիքներ ընելու համար: Բոլորի սրտին մէջէն ալ կը խօսի Ջարդարարն ու արիւնարբուն: «Եթէ չենք ուզեր ճերմակ Տետրակով լուծել այս խնդիրը, թուրք ազգը կրնայ ուզածնուն չափ կարմիր մելան տալ, որպէսզի Կարմիր Տետրակ մը հրատարակենք», կը յոխորտայ երեսփոխան Գըլըճ Հագգը:

Ուրեմն այլեւս Թուրքերը չեն ծածկեր իրենց կարմիր նպատակները: Տրամադրած են բռնի ուժով գրաւել Ալեքսանտրէթ – Անտիոք շրջանը եւ կատարուած իրողութեան առջեւ դնել աշխարհը:

Գայլը մշուշոտ օդը կը սիրէ, կ'ըսեն: Թուրքերը շատ լաւ ըմբռնած են ներկայ աւելի քան մառախլապատ քաղաքական կացութիւնը, արիւնռուշտ ծրագիրներ իրագործելու համար: Միջազգային յարաբերութիւնները օրէ օր աւելի բարդ ու ձգտուած վիճակ կը ստանան: Ֆրանսա մինչեւ կոկորդը մխրճուած է ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան պատճառած մտահոգութիւններուն մէջ, եւրոպական ճակատին վրայ: Շատ ժամանակ եւ տրամադրութիւն չունի զբաղելու Մերձաւոր Արեւելքի գործերով եւ նոր ճակատ մը ստեղծելու այնտեղ: Արդէն իսկ սուրիական խլրտումները բաւական գլխու ցաւ կը պատճառեն հոգատար պետութեան: Տեղացի ժողովուրդներու փոխադարձ անհասկացողութիւնները կը ստիպեն զինքը աչալուրջ հսկել Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ՝ 17 տարուան նիւթական ու զինուորական զոհողութիւնները մէկ անգամէն ձեռքէ չհանելու համար:

Այս պայմաններուն տակ, Միջին եւ Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ ներքին եւ արտաքին երկու ճակատներու ստեղծումը մեծ անպատեհութիւններ կը ներկայացնէ: Թուրքերը փորձառութիւն ունին: Գիտեն հակառակորդին տկար վայրկեաններէն օգտուիլ: 1921ին, երբ Կիլիկիոյ պարպումը ձեռք բերին, նման տկարութիւնները շահագործեցին: Բիրտ ուժը միշտ իրաւացի է: Արդարութեան սկզբունքները ո՛չ մէկ արժէք կը ներկայացնեն:

Կ'ըսենք եւ կը կրկնենք թէ՝ Սուրիոյ ապագան բոլորովին պիտի վտանգուի, եթէ Թուրքերը այս անգամ եւս յաջողին սպառնալիքով եւ զինուորական փոքրիկ շարժումներով ձեռք անցընել իրենց «Ալզաս - Լորէն» կոչած հողամասը: Մնաց որ հիմա «Ալզաս - Լորէն» բացատրութիւնը հինցած է եւ Անտիոք - Ալեքսանտրէթ շրջանը դարձած է «Փարիզ»: Ճէպէլը Պէրէքէթի երեսփոխան Իպրահիմ անսրդական խօսքեր արտաբերելէ վերջ Ջօր. Կուրոյի եւ Ֆրանսացիներու հասցէին, կ'ըսէ. «Ալզաս – Լորէնը չպիտի յիշեմ: Փարիզը որքան անհրաժեշտ է իրենց, այդ հողերն ալ այնքան անհրաժեշտ են մեզի: Ես ոչ ինքնավարութիւն կ'ուզեմ, ոչ ալ անկախութիւն, այդ հողերը կցելու է»: Պրծաւ գնաց:

Ուրեմն խաղը շատ պարզ է: 15 տարի առաջ Կիլիկիան ա՛յնքան դիւրութեամբ եւ առնելէ վերջ, ի՞նչու ներկայ առիթը չօգտագործեն՝ նոր հողամասեր աւելցնելու համար Թուրքիոյ 730,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան վրայ (Ֆրանսայի մէկուկէս անգամը):

Թուրքերը կը թուի թէ աշխարհակալական ծրագիրներ ունին հիմա: Երբ 1919ին Մուսթաֆա Քէմալ միլլի շարժումին սկիզբը դրաւ, նպատակ ունենալով պարտուած Թուրքիան եւ գրաւուած Թրքական հողամասերը ազատել օտարին ձեռքէն, որոշ ծրագիր մը մէջտեղ հանեց «Ազգային Ուխտ» անունին տակ, ընդունուած Էրզրումի Համագումարին մէջ, 23 յուլիս 1919ին:

Նոյն տարուան սեպտեմբեր 1ին երկրորդ համագումար մը տեղի ունեցաւ Սեբաստիոյ մէջ, աւելի բացորոշ կերպով ձեւաւորելու համար Թրքական պահանջները: «Ազգային Ուխտ»ին մէջ Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի Թուրքիոյ վերադարձնելուն մասին ոեւէ յիշատակութիւն չկար: Սեբաստիոյ համագումարին մէջ տրուած որոշումները այս մասին շատ պերճախօս են: Ահա՛ թէ ի՞նչպէս կը սահմանադծուէր Թուրքիան այդ համագումարին մէջ.

«3.— Մէկ թիզ հող անգամ չպիտի տանք Հայաստանի կամ ուրիշ օտար պետութեան մը: Մուսուլի հարաւէն սահմանագիծ մը պիտի քաշուի ուղղակի մինչեւ Ալեքսանտրէթ եւ այս գիծէն վեր մնացածները ամբողջովին պիտի մնան Օսմանեան պետութեան: Այս հողերէն մասնիկ մը անգամ չենք կրնար ձգել օտար տիրապետութեան տակ եւ երդուընցած ենք զինեալ դիմադրութիւնը շարունակել, մինչեւ այս որոշման լրիւ գործադրութիւնը»: (Սեբաստիոյ Համագումար, 1 սեպտ. 1919):

Կը տեսնուի ուրեմն որ Մուսթաֆա Քէմալ եւ ընկերները իրենց Ազգային Ուխտին մէջ որոշապէս կ'ընդունին թէ Ալեքսանտրէթէն եւ անկէ վար մնացած բոլոր հողերէն հրաժարած են: Մուսուլն անգամ՝ որ իրենց պահանջներուն մաս կը կազմէր — ինչպէս վերը կը տեսնուի — Անգլիա խլեց Թուրքերու ձեռքէն 1923ին Լօզանի մէջ, ուր Լորտ Քըրզըն սպառնաց Ըսմէթ փաշայի երեսին Հայկական Խնդիրը յուզել, եթէ երբեք Մուսուլի հարցին մէջ Թուրքերը զիջում չընեն: Եւ այստեղ ալ քարիւղը թաղեց Հայկական խնդիրը: Անգլիական սպառնալիքին առջեւ տեղի տուին Թուրքերը:

Բայց հիմա կը յոխորտան եւ կը սպառնան, վստահ ըլլալով որ իրենց դիմացը պիտի գտնեն Պրիաններ եւ Ֆրանքլէն – Պույեններ որոնք այնքան դիւրութեամբ յանձնեցին Կիլիկիան: Բայց հոս պէտք է յիշել կարեւոր փաստաթուղթ մը, ընդդէմ Կիլիկիոյ պարպումին եւ Ալեքսանտրէթի Թրքական թնդանօթներու սպառնալիքին ենթարկուելուն: 116 Ֆրանսացի ծերակուտականներ՝ անգամ Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութեանց խմբակցութեան, 25 նոյեմբեր 1921ին վարչապետ Պրիանի ուղղուած նամակի մը մէջ կը գրէին.

«Եռանդագին ցանկալով հանդերձ աւանդական համերաշխութեան վերահաստատումը Ֆրանսայի եւ Օսմանեան կայսրութեան միջեւ, խմբակցութիւնս մտահոգութիւն կը յայտնէ այն վտանգներուն մասին, որոնց կրնայ ենթարկուիլ ֆրանսական հոգատարութեան տակ գտնուող Սուրիան այն նոր սահմանագծումով, որով Ալեքսանտրէթը կը դրուի թրքական թնդանօթի սպառնալիքին տակ ...»

Ուրեմն 15 տարի առաջ 116 ծերակուտականներ իմաստութիւնը ունեցեր էին նախատեսելու այսօրուան պատահելիքը: Եւ սակայն Պրիան մտիկ չըրաւ եւ վաւերացուց Էնկիւրիի Համաձայնագիրը: Կ'երեւի հաւատաց Մ. Քէմալի արտաքին գործավար Պէքիր Սամի պէյի, որ 1921 մարտի սկիզբը Լոնտոնի մէջ կ'ըսէր Պրիանի. «Օգնեցէ՛ք մեզի եւ մենք շուտով օձիքնիս կ'ազատենք պոլշեւիկներէն»: Այս Թրքական խոստումին արդիւնքը յայտնի է:

Շատ ուշ է հիմա, Պրիանի գործած սխալը սրբագրելու համար: Յուսանք որ Ֆրանսայի ներկայ վարիչները աւելի իմաստուն շարժին եւ տեղի չտան Թրքական սպառնալիքներուն, որպէսզի նորաղատ Սուրիան կարենայ շնչել, ապրիլ ու բարգաւաճիլ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՀԱՐՑԸ

Թուրքերը կը սպառնան, կը գրգռեն...

Թուրքերը, Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնելով հանդերձ Ալեքսանտրէթի վէճին իրաւարարութիւնը, կը շարունակեն սպառնալ, գրգռել եւ դաւեր լարել:

«Ճումհուրիէթ»ի թղթակիցը կը գրէ Անտիոքէն.—

«Արաբներու եւ Քիւրտերու տարակարծութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ: Ալեւիները եւ Քիւրտերը ընտրութեանց առթիւ թշնամացան Վաթանիներուն (Սուրիոյ ազգայնականներուն) հետ, որովհետեւ փաստեր ձեռք ձգեցին թէ փճացման քաղաքականութեան պիտի ենթարկուին Սուրիոյ մէջ: Քիւրտ պէյերը, որ մինչեւ հիմա կը պաշտպանուէին Տորիոյի կողմէ, որոշած են այս գաւառին շուրջ համախմբել քիւրտ աշիրէթները: Եւ իբրեւ գործադրութիւն՝ Ճզիրէի եւ Քիւրտտաղի միջեւ բնակող Քիւրտերը ըսկսած են շարժիլ»:

Ալեքսանտրէթէն կը գրեն նոյն թերթին.—

«Արափինարի շրջանին մէջ, երեք օրէ ի վեր կը հաւաքուին Չէթհանլը եւ Մինկանլը աշիրէթներուն զէնքերը: Ուրիշ վայրերու աշիրէթներուն վրայ ալ տարածուեցաւ այս կարգադրութիւնը: Տորիոյի հրամանովն էր կը հաւաքուին զէնքերը»:

Որոշ էր Թուրքերը ուզած են իրենց գործիք դարձնել Քիւրտերը՝ խռովութիւններ կազմակերպելով Քիւրտերու եւ Արաբներու միջեւ: Ֆրանս. իշխանութիւնը, լուր առնելով, կը փորձէ զինաթափ ընել Քիւրտերը: Ու Թուրքերը ցաւ կը յայտնեն, կամ կ'աշխատին գրգռել զանոնք՝ Հայերուն դէմ: Ահա թէ ի՛նչպէս:

Դամասկոսէն կը գրեն նոյն թերթին, «Հայերուն զէնք կը տրուի» խորագրին տակ.—

«Ֆրանսական ներկայացուցիչը կը զինէ Հայերը, որ եւ է շարժման դիմադրելու համար: Քարոզութիւններ ալ կը կատարուին Հայերուն մէջ: Մասնաւորաբար կ'ուզեն իրարմէ բաժնել Քիւրտերն ու Հայերը, եւ լուր կը տարածեն թէ Քիւրտերը մտադրած են բնաջնջել Հայերը: Այս շրջանի Չէրքէզները կը պահեն իրենց հանդարտութիւնը»:

Այս գրգռութեանց լուրը տալէ զատ, տխրահռչակ Եունուս Նատին է դարձեալ, որ կը սպառնայ «Ճումհուրիէթ»ի էջերէն: Երկար խմբագրական մըն է գրած, — զոր պիտի տանք իր կարգին, — որուն իբրեւ խորագիր՝ «Բնաւ չենք կրնար թոյլատրել որ սանճաքի մեր եղբայրները հարստահարուին»: Երկրորդ խորագիր՝ «Եթէ տեւէ այս վիճակը, Ժընեւ երթալու ժամանակ չմնացած, թերեւս ամբողջ Սուրիոյ սահմանային հարցին հետ միասին, տարբեր ձեւով մը գործնական փուլերու պիտի վերածուի»: Ի՞նչ կը նշանակէ այս սպառնալիքը:

Նախ գրգռել Քիւրտերը, յետոյ սպառնալ, ամէնէն վերջ, եւրոպական գլխարկով դիւանագիտական ձեռնարկներ կատարել:

«Ճումհուրիէթ»ն է դարձեալ որ կը գրէ.—

«Այս օրերս գրաւոր դիմում պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան, Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի խնդրին շուրջ: Կառավարութիւնը, որ շատ վստահ է իր իրաւունքին եւ դատին, եւ միաժամանակ զօրաւոր է, խնդիրը աշխարհի հանրային կարծիքին պարզած ատեն՝ մէջտեղ պիտի հանէ շատ մը ուժեղ փաստեր, որոնք չկան Ֆրանսայի տրուած ծանուցագրերուն մէջ: Ի մէջ այլոց պիտի յիշուին նաեւ տնտեսական զօրաւոր փաստերը:

Խնդիրը Ազգ. Ժողովին մէջ քննուած ատեն, մասնաւոր վըրդովում պատճառած էր ժողովուրդին ճնշումը՝ սեփական հողի վրայ: Դժբախտաբար այժմ առնուած լուրերը կը ցուցնեն թէ ճնշումը կը շարունակուի Սանճաքին մէջ: Ուղեցոյց ունենալով Ազգ. Ժողովին ցոյց տուած նախանձախնդրութիւնը, Արտաքին գործավարութիւնը դիւանագիտական նոր ձեռնարկներ պիտի կատարէ խնդրին այս ցաւալի փուլին մասին:

Միւս կողմէ, կ'իմանանք թէ վերադարձի արգելքներ կը յարուցուին Սանճաքի այն բնակիչներուն դէմ, որոնք ասկէ առաջ արտասահման մեկնած էին առեւտուրի, դարմանումի եւայլ պատճառով: Անոնց անցագիրը վիզէ չեն ըներ»:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մատրիտի ռմբակոծութիւնը կը շարունակուի սովորութեան մը ձեւով: Բնակչութիւնը ապաստանած է բնակարաններու նկուղներուն եւ ստորերկրեայ ելեկտրականքերու փապուղիներուն մէջ: Մատրիտ հին քաղաք մը ըլլալով, բնակարանները հաստատաշէն են, այնպէս որ վախ չկայ նկուղներու մէջ ապաստանած բնակչութեան համար: Ստորերկրեայ ելեկտրականքերու փապուղիներուն մէջ եւս ժողովուրդը շատ հանգիստ է, լոյսերը մարելու հոգն ալ չունի : Կառամատոյցներուն վրայ հաստատուած են մահճներ, ուր կը քնանան, իսկ երկաթուղիի գիծերն ալ կը հանդիսանան ճեմավայր: Ելեկտրականքերը չեն բանիր:

Դուրսը կը շարունակուին կռիւները: Հանրապետական բանակի զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ ազգայնականները հեղձուցիչ կազ կը գործածեն յարձակումի ժամանակ: Պելժ կամաւոր մը, որ ընդհ. պատերազմին ճաշակած է գերմանական հեղձուցիչ կազերու տառապանքը, կը պնդէ թէ ազգայնականները իրապէս կազ կը գործածեն: Բժշկական քննութիւնները եւս կը հաստատեն որ վիրաւորներուն մէջ կան հեղձուցիչ կազով վնասուածներ: Ազգայնականները կը հերքեն :

Դարձեալ Մատրիտի ծայրամասի թաղերու կռիւներուն մասին ալ նոյն զրոյցները եւ նոյն հերքումները :

Կռիւները աւելի արիւնահեղ են Պասքեան շրջանին մէջ:

Անգլիոյ թագաւորին ամուսնութեան հարցը

Անգլիական մամուլը ամբողջովին, եւրոպական մամուլն ալ մասամբ, կլանուած է այն լուրերով որ կը հասնին Անգլիոյ թագաւորին ամուսնութեան վէճին մասին: Բրիտանական դահլիճն ու կղերական դասակարգը բացէ իրաց ճակատ բռնած են եւ կ'աշխատին համոզել երիտասարդ թագաւորը, որ համակերպի բրիտանական կայսրութեան աւանդութիւններուն եւ ոչ թէ իր սրտին: Դահլիճը կռթնած է Սահմանադրութեան, իսկ կղերական դասակարգը՝ Աստուծոյ: Այսպէս եպիսկոպոս մը կ'առաջարկէ ... աղօթել, վասնզի, կ'ըսէ այս բարի մարդը՝ աշխարհի գործերէն անտեղեակ, բրիտանական գահուն պաշտպանութիւնը կախում ունի նախ Աստուծմէ, յետոյ թագաւորին անձնուրացութենէն: Աղօթենք, կ'ըսէ ան, որ Տէրը շնորհ ընէ խօսելու թագաւորին սրտին:

Անգլիացի ժողովուրդը մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւի բանակցութիւններուն, որոնք կը կատարուին թագաւորին եւ դահլիճին միջեւ: Պըքինկէմի պալատին շրջակայքը խռնուած է հսկայ բազմութիւն մը, ժամ առաջ իմանալու համար թէ ի՛նչ արդիւնքի յանգեցան բանակցութիւնները:

Ոմանք զանազան ենթադրութիւններ կ'ընեն.— Թերեւս կարելի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել արտօնելով թագաւորը որ ամուսնանայ իր ուզածին հետ, պայմանով որ թագուհի չհռչակուի եւ գահի ժառանգութեան ներկայ գիծը չխանգարի: Աւանդապաշտները դէմ են այս պայմանաւոր համաձայնութեան : Սակայն երբ համաձայնութիւն չգոյանայ, Էտուըրտ Ը. պիտի ստիպուի հրաժարիլ գահէն, ինչ որ տեսակ մը գահընկէցութեան հանգամանք պիտի ստանայ: Թէեւ գահէն հրաժարելու հաւանականութիւնը այնքան շատ է, որ Լոնտոն հրաւիրուեցաւ գահաժառանգը, Եորքի դուքսն ու դքսուհին :

Իսկ Տիկին Սայմփսըն, քաշուած է իր բնակարանին մէջ եւ ոչ ոք կ'ընդունի: Կ'ըսեն թէ օդանաւով հեռացաւ Անգլիայէն, անծանօթ ուղղութեամբ :

Տիկին Սայմփսըն օժտուած է հրաշալի գեղեցկութեամբ մը, կախարդիչ աչքեր ունի եւ փայլուն իմացականութիւն մը: Ծնած է Փենսիլվանիոյ մէջ 1896ին: Մայրը, այրի մնացած 18 տարեկանին, թէյի հիւրանոց մը բացած էր Պալթիմորի մէջ: 1908ին վերստին ամուսնացաւ, իսկ աղջիկը ամուսնացաւ 1916ին, տեղակալ Սփէնսըրի հետ: Պչրուն, լաւ պարող, մարզասէր, այլ մանաւանդ գեղանի, Տիկինը զարդն էր աշխարհիկ պարահանդէսներու: Պարահանդէսի մը մէջ է, որ Անգլիոյ արդի թագաւորը, այն ատեն գահաժառանգ , կը ճանչնայ զայն: 1925ին Տիկին Սփէնսըր կ'ամուսնալուծուի: Երեք տարի վերջ կ'ամուսնանայ Քանատացիի մը հետ, Սայմփսըն: Երկար չի տեւեր այս ամուսնութիւնն ալ: Նոր ամուսնալուծում մը եւ տիկինը այնուհետեւ կ'ապրի գահաժառանգին հետ: Էտուըրտ Ը. գահ բարձրանալէն վերջն ալ պահեց իր յարաբերութիւնները եւ տիկինը միասին առած էր, երբ անցեալ ամառ կայսերական զբօսնաւով ճամբորդեց Միջերկրականի վրայ :

*** Թերթը մամուլի տակ դրուած պահուն, Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ թագաւորը որոշեց հրաժարիլ գահէն, բայց պաշտօնական զեկոյց հաղորդուած չէր տակաւին :

Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը

Ֆրանս. Երեսփ. Ժողովը բուռն վիճաբանութիւններ կատարեց մամուլի նոր օրինագծին մասին: Միջադէպերը պակաս չէին: Զանազան հակառաջարկներ բերուեցան, բայց մերժուեցան : Հինգշաբթի գիշեր տակաւին ընդունուած չէր մամուլի օրինագծին առաջին յօդուածը:

Ուրբաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3ին Երեսփ. Ժողովը նիստ գումարեց, այս անգամ լսելու համար Իվոն Տէլպոսը Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մասին: Յետոյ սկսան վիճաբանութիւնները, որոնք պիտի փակուին այսօր, Շաբաթ, իրիկնավերջի պահուն, երբ տեղի պիտի ունենայ վստահութեան քուէարկութիւնը:

Արտաքին նախարարին յայտարարութիւններուն գլխաւոր առանցքը կը կազմէին անգլեւֆրանսական յարաբերութեանց, ռուսեւֆրանսական դաշինքին տրամադրութեանց հարցերը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ մահապատիժ սահմանած է բոլոր անոնց, որոնք իրենց դրամագլուխը կը փախցնեն երկրէն դուրս:

ՖՐԱՆՍ. Ազգ. Պարգեւախաղին 10րդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ դեկտեմբեր 8ին, Փարիզ, Փլէյէլի սրահին մէջ :

ՍՏԱԼԻՆԻ ԶԵԿՈՅՑԸ

Խորհ. նոր սահմանադրութեան մասին

Համամիութենական Խորհուրդներու 7րդ համագումարը 6 փետրուար 1935ին, որոշում տուաւ կազմել յանձնաժողով մը, որուն կը յանձնարարուէր վերամշակել եւ փոփոխութեանց ենթարկել 1924ին հաստատուած Խ. Միութեան սահմանադրութիւնը: Յաջորդ օրը, փետր. 7ին, կազմուեցաւ այդ յանձնաժողովը (31 հոգի) եւ Ստալինի գլխաւորութեամբ անցաւ գործի: Յանձնաժողովին պատրաստած խորհ. նոր սահմանադրութեան նախագիծը հրատարակուեցաւ 1936 յունիս 12ին, իսկ վերջնապէս վաւերացուելու համար նոյ. 25ին, խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարին մէջ: Մինչ այդ, 12 յունիս — նոյ. 25, նոր սահմանադրութեան նախագիծը յանձնուեցաւ ժողովրդի քննութեան եւ խորհրդային պետութեան ամէն մէկ քաղաքացի կրնար իր յարմար նկատած փոփոխութիւններն առաջարկել: Երկրի զանազան կողմերէն հարիւր հազարաւոր առաջարկներ կատարուեցան, որոնց մէկ մասը տպուեցաւ խորհ. մամուլին մէջ:

Նոյ. 25ին Մոսկուայի մէջ գումարուած խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարը եկաւ քննելու նոր սահմանադրութեան նախագիծը, եղած նոր առաջարկները եւ վերջնապէս վաւերացնելու սահմանադրութիւնը: Սահմանադրութեան նախագծի մասին համագումարին զեկոյց տուաւ ինքը Ստալին: Այս զեկուցման շուրջ եղան կարծիքներու «փոխանակութիւն» եւ, ինչպէս հեռագիրները կը հաղորդեն, դեկտ. 1ի նիստին մէջ համագումարը միաձայնութեամբ ընդունեց նոր սահմանադրութիւնը: Վերջնական խմբագրութեան համար ընտրուած է 220 հոգիէ բաղկացած յանձնաժողով մը, որ իր աշխատանքը պիտի աւարտէ երեք օրուան ընթացքին: Այս շաբթու վերջը նոր փոփոխութիւններու ենթարկուած եւ վերջնապէս խմբագրուած սահմանադրութիւնը կը ներկայացուի համագումարին:

Նախօրօք կարելի է գուշակել, որ նոր սահմանադրութիւնը կը ստանայ վերջնական այն ձեւը, զոր մատնանշեց իր զեկուցման մէջ Ստալին: Այլ կերպ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ, Ստալինի զեկուցման շուրջ արտայայտուողներէն ոչ մէկը խօսեցաւ ըստ էութեան, իւրաքանչիւրն իր հիացմունքը եւ հաւատարմութիւնը յայտնեց առաջնորդին: Այնպէս որ գլխաւոր գիծերուն մէջ ներկայացնելով Ստալինի զեկոյցը, կրնանք մօտաւորապէս յայտարարել, որ նոր սահմանադրութիւնը կը խմբագրուի այնպէս, ինչպէս որ համագումարին առաջարկեց Ստալին:

Ստալինի զեկոյցը («Պրաւդա», նոյ. 26) կը բաղկանայ վեց գլուխներէ: Առաջին մասին մէջ կը պատմուի թէ ինչպէս եւ ինչ առաջադրութիւններով կազմուեցաւ սահմանադիր յանձնաժողովը:

Երկրորդ գլուխը նուիրուած է այն փոփոխութիւններուն, որոնք տեղի են ունեցած Խորհ. Միութեան կեանքին մէջ 1924էն մինչեւ 1936 (առաջին սահմանադրութեան թուականէն մինչեւ նոր սահմանադրութեան նախագծի կազմութիւնը): Ստալին կը յայտարարէ որ ներկայիս ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր մարզերուն մէջ յաղթանակած է ընկերվարական ձեւը եւ խորհ. աշխարհին մէջ մնացած են միայն երկու դասակարգեր, բանուորական եւ գիւղացիական, որոնց շահերը ոչ թէ կը հակասեն իրարու, այլ ընդհակառակն, կը միանան:

Զեկուցման երրորդ մասին մէջ Ստալին կը պարզէ սահմանադրութեան նախագծի հիմնական յատկանիշերը: Նոր սահմանադրութիւնը կ'արձանագրէ, կը հաստատէ եւ կ'օրինականացնէ ընկերվարութեան երկրին մէջ կատարած նուաճումները: Դեռ եւս համայնավար սկզբունքներու յաղթանակ չէ այդ: Ներկայ շրջանի հիմնական սկզբունքն է, — «Իւրաքանչիւրէն պահանջել համաձայն իր ընդունակութեանց եւ իւրաքանչիւրը վարձատրել իր կատարած աշխատանքի համեմատ»: Ապագային, երբ համայնավարութիւնը յաղթանակէ, այն ատեն կը գործադրուի հետեւեալ սկզբունքը, — «իւրաքանչիւրէն պահանջել իր ընդունակութեանց համաձայն եւ ամէն մէկը գոհացնել իր պահանջներուն համաձայն»:

Զեկուցման չորրորդ մասը Ստալին նուիրած է սահմանադրութեան նախագծի արտասահմանեան քննադատներուն: Ստալինի կարծիքով աշխարհի միակ ժողովրդավար սահմանադրութիւնը կը հանդիսանայ խորհ. սահմանադրութիւնը: Սակայն միաժամանակ կը յայտարարէ, որ համայնավար կուսակցութենէն զատ ուրիշ որ եւ է կուսակցութեան գոյութեան պիտի չհանդուրժեն:

Վերջին գլխին մէջ Ստալին կը մատնանշէ նոր սահմանադրութեան պատմական նշանակութիւնը Խորհ. Միութեան ժողովուրդներուն եւ ամբողջ աշխարհի ճնշուած ժողովուրդներուն եւ դասակարգերուն համար: Նոր սահմանադրութիւնը կ'արձանագրէ, որ խորհ. երկիրներու մէջ մարդկութիւնը վերջնապէս ազատագրուած է: Նոր սահմանադրութիւնը փաստի դեր պիտի կատարէ նաեւ ամբողջ աշխարհի մարդկութեան ազատագրման համար:

Ստալինի զեկուցման ամէնէն հետաքրքրականն, կարեւոր եւ մեզ շահագրգռող մասը կը կազմէ 5րդ գլուխը, ուր կը խօսի սահմանադրութեան նախագծին վերաբերեալ առաջարկուած փոփոխութեանց եւ յաւելումներու մասին: Եղած առաջարկներուն մեծագոյն մասը Ստալին կը մերժէ եւ միայն մէկ երկուքը ընդունելի կը նկատէ:

Այսպէս, առաջարկ է եղած ի սպառ ջնջել սահմանադրութեան 17րդ յօդուածը, այն է՝ «իրաւունք տալ իւրաքանչիւր միութենական հանրապետութեան՝ ազատ կերպով դուրս գալ խորհ. Միութեան կազմէն»:

Ստալին սխալ կը գտնէ այդ առաջարկը այն պատճառով, որ 17րդ յօդուածը ջնջելով կը խախտի խորհ. հանրապետութիւններու ազատօրէն միանալու սկզբունքը: Ճիշդ է Խորհ. Միութեան անդամակցող հանրապետութիւններէն եւ ոչ մէկը անջատուելու ցանկութիւնը չունի, ինչպէս եւ գոյութիւն չունի խորհ. որ եւ է հանրապետութիւն, որ ճնշէ միւսը: Սակայն 17րդ յօդուածը անհրաժեշտ է պահել՝ ցոյց տալու համար որ խորհ. բոլոր հանրապետութիւնները հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն:

Երկրորդ, առաջարկ եղած է, որ այն բոլոր ինքնավար հանրապետութիւնները, որոնք կը հասնին տնտեսական եւ մշակութային բարձր աստիճանի, վերածուին առանձին հանրապետութիւններու՝ համազօր անդամ դառնալով Խ. Միութեան:

Ստալին կը մերժէ նաեւ այս առաջարկը, որովհետեւ իր կարծիքով, միայն տնտեսական եւ մշակութային հիմնաւորումներով չէ որ կարելի է ինքնավար հանրապետութիւն մը դարձնել առանձին խորհ. հանրապետութիւն: Օրինակ, Թաթարական եւ Մերձվոլգեան Գերմանացիներու ինքնավար հանրապետութիւնները շատ աւելի բարձր մշակոյթ եւ տնտեսութիւն ունին, քան թէ Ղազախեան եւ Քիրգիզեան խորհ. առանձին հանրապետութիւնները: Հակառակ ատոր, առաջինները մնացած են ինքնավար, իսկ վերջինները ուղղակի կ'անդամակցին Խ. Միութեան: Ստալին կը լուսաբանէ այն յատկանիշերը, որոնցմով ինքնավար հանրապետութիւն մը կրնայ միութենական հանրապետութիւն դառնալ: Այդ յատկանիշերը երեք են. —

Առաջին, առանձին հանրապետութիւն դառնալու համար, անհրաժեշտ է որ տուեալ երկիրը գտնուի Խ. Միութեան սահմանին վրայ եւ չըլլայ շրջապատուած խորհ. միւս հանրապետութիւններով: Այնպէս, որ անջատուելու պարագային, այդ երկիրը կարողանայ հաղորդակցիլ ոչ միայն Խ. Միութեան, այլ եւ դուրսի աշխարհին հետ: Օրինակ, Թաթարական եւ Բաշկիրեան երկրամասերը չորս կողմէ շրջապատուած են խորհ. հողամասերով եւ անջատուելու պարագային՝ կը մնան փակուած վիճակի մէջ:

Երկրորդ, այն ազգութիւնը, որուն անունով կը կոչուի տուեալ խորհ. հանրապետութիւնը, պէտք է որ երկրի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմէ: Օրինակ, Ղրիմի ինքնավար հանրապետութիւնը թէեւ սահմանային երկիր մըն է, սակայն չի կրնար առանձին հանրապետութիւն դառնալ, որովհետեւ հոն Թաթարները փոքրամասնութիւն կը կազմեն:

Եւ երրորդ, անհրաժեշտ է, որ որ եւ է երկիր առանձին հանրապետութիւն դառնալու համար, մէկ միլիոնէ պակաս բնակչութիւն չունենայ: Որովհետեւ, անջատուելու պարագային՝ ինքզինքը չի կրնար պաշտպանել եւ դիւրաւ կուլ կ'երթայ գիշատիչ աշխարհակալներուն:

Երրորդ առաջարկը կը վերաբերի սահմանադրութեան 22, 23, 24. 25,26, 27, 28 եւ 29 յօդուածներուն, որոնցմով կը ճշդուին իւրաքանչիւր հանրապետութեան վարչական - սահմանային բաժանումները: Կ'առաջարկուի ջնջել իւրաքանչիւր հանրապետութեան պատկանող հողամասերու յիշատակումը: Ստալին կը մերժէ նաեւ այս առաջարկը, հետեւեալը յայտարարելով. —

«Խորհ. Միութեան մէջ կան մարդիկ, որոնք մեծ պատրաստակամութեան եւ առանց յոգնելու պատրաստ են ձեւափոխել երկրամասերը եւ շրջանները՝ շփոթութիւն եւ թերահաստութիւն մտցնելով աշխատանքի մէջ: Սահմանադրութեան նախագիծը կը սանձահարէ այդպիսի մարդիկը: Եւ ատիկա շատ լաւ է, որովհետեւ այս եւ ուրիշ շատ խնդիրներու շուրջ մեզ մօտ կը պահանջուի հաւատքի մթնոլորտ, կայունութիւն եւ յստակութիւն»:

Չորրորդ, կ'առաջարկուի ջնջել Ազգութիւններու Խորհուրդը՝ պահելով միայն Միութեան Խորհուրդը:

Ստալին այս առաջարկը եւս սխալ կը գտնէ: Մէկ խորհուրդ ունենալը լաւ է եւ հնարաւոր, եթէ Խ. Միութիւնը ազգային մէկ պետութիւն ըլլար: Սակայն, քանի որ Խ. Միութիւնը բազմազգի պետութիւն մըն է, հետեւաբար անհրաժեշտ է պահել նաեւ Ազգութեանց Խորհուրդը: Եթէ Միութեան Խորհուրդը կը ներկայացնէ —անկախ ազգութենէ — Խ. Միութեան բոլոր աշխատաւորներու ընդհանուր շահերը, ապա «Խ. Միութեան ազգութիւնները ընդհանուր շահերէ զատ նաեւ ունին իրենց յատուկ (սպեցիֆիկ) շահերը, անոնց ազգային յատկանիշերուն կապուած» (ընդգծուած է Ստալինի կողմէ):

Մերժելով առաջարկուած այս փոփոխութիւնները, Ստալին ընդունելի կը գտնէ հետեւեալ չորս առաջարկները. —

Առաջին, հաւասարեցնել Միութեան Խորհուրդի եւ Ազգութեանց Խորհուրդի անդամներուն թիւը:

Երկրորդ, Ազգութեան Խորհուրդի անդամները ոչ թէ նշանակովի ըլլան, այլ ընտրուին ժողովուրդին կողմէ:

Երրորդ, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը փոխանակ չորս փոխ - նախագահներու, ունենայ 11 փոխ - նախագահ (իւրաքանչիւր Միութենական հանրապետութեան մէջ):

Չորրորդ, Ստալին համամիտ է ստեղծելու ազգ. պաշտպանութեան արդիւնաբերութեան առանձին գործակալութիւն:

Ինչպէս ցոյց կուտայ Ստալինի զեկոյցը եւ նոր սահմանադրութեան քննութիւնը եւ վաւերացումը, Հայաստանի կացութիւնը նոր սահմանադրութեամբ ոչինչով կը փոխուի: Նոր սահմանադրութիւնը կը նուիրագործէ Անդրկովկասի ներքին սահմաններու անարդար բաժանումը: Ընդհակառակն, նոր սահմանադրութիւնը «կը սանձահարէ» սահմաններու ընդարձակման խնդիր յարուցանող որ եւ է մէկը ...

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՃՇՄԱՐԻՏ ԵՐԱԶ

Մեծ յուղում Նէզօվաչ ալպանական փոքր գիւղին մէջ: Առտու մը, Ադրբ Ռամատանովիչ փութով դուրս կ'ելլէր տունէն, բահ մը եւ բրիչ մը ուսերուն վրայ:

— Ո՞ւր կ'երթաս, կը պոռային գիւղացիները:

— Գանձի մը երազը տեսայ, կը պատասխանէր:

Մինչեւ կէսօր մէջտեղ չելաւ: Յետոյ ուղղակի կը ցուցնէր քանի մը հռոմէական դրամներ: Միամտօրէն կը բացատրէր, թէ երազին մէջ տեսած էր պտուկ մը, ոսկիներով լեցուն, տանձի ծառի մը տակ: Վազեցին այդ ծառին կողմը: Արմատներուն միջեւ ծակ մը կար բաց, մե՛ծ, մե՛ծ, պարա՛պ, պարա՛պ:

Երբ Ադրբի հարցուցին թէ ոսկիները ո՞ւր էին, չպատասխանեց այս անգամ, եւ հայրենակիցները վստահ են թէ ցուցուցածներէն աւելի գտած է: Գիւղին ամբողջ ժողովուրդը արեւածագին բահերով, բրիչներով դուրս թափեցան, ամէն կողմ հողերը տակն ու վրայ ըրին, բայց ի զուր:

Թերեւս սակայն անոնք պիտի օգտուին այն միւս գանձէն՝ զոր Լաֆոնթէնի հողագործը կը խոստանար իր զաւակներուն ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ ՈՐ Կ'ՈՒՌԻՆ

Արագ ակնարկ մը օրուան թերթերուն վրայ, կը բաւէ չափելու տարբերութիւնը այն ահաւոր անջրպետին, որ բացուած է անհատէ անհատ եւ կազմակերպութենէ կազմակերպութիւն:

Հոգեբանական անբնական վիճակ մըն է, որուն մատնուած են բոլորը ու հասարակ, առաւել կամ նուազ չափով: Կը խօսին, կը վիճին ու կը գրեն անդադար եւ յաճախ յանդելով կռիւի:

Վերջապէս, ակներեւ է դժգոհութիւնը ոչ միայն մօտաւոր կամ հեռաւոր շրջապատէն, այլ յաճախ, մարդը իր անձէն:

Եւ այս դժգոհութեան չափն ու տարողութիւնը մարդիկը բաժնած է երկու գլխաւոր դասակարգերու, աջ ու ձախ:

Ո՞ր մէկը պիտի շահի վերջնական յաղթանակը: Ոչ ոք գիտէ: Եւ թերեւս իրենք վարիչներն ալ չեն գիտեր:

Աջերուն ընդդիմութիւնը գոյն ու շեշտ առաւ այն օրը, երբ ժողովրդական ճակատը յաղթական դուրս ելաւ երեսփոխանական ընտրութիւններէն:

Եւ այդ օրուընէ սկսեալ, մարդիկ աւելի բաց կը խօսին, առանց բառերը ծամծմելու: Աւելին տակաւին, կիրքերը այնքան լարուած են, որ բանուորական հասարակ վէճի մը մէջ իսկ, կը տեսնեն «ուրուականը Ստալինի», ինչպէս կը գրէր լրագրող մը անցեալները, իսկ միւսներն ալ «Ֆաշիստը, հակայեղափոխականը»: Աջերը, որուն մաս կը կազմեն կղերականը, հարուստը, պահպանողականը եւ ազգայնականը, կը պոռան բացէ ի բաց. — Մարդկային ընկերութեան առաջին եւ միակ թշնամին համայնավարութիւնն է: Եւ պայքարի այս ճամբուն վրայ, որպէսզի ալ աւելի բաց խօսին եւ դիմադրեն, սկսան հրատարակել երկու նոր շաբաթաթերթեր, — Marseille National եւ L'Heure Française:

Առաջինը իր նպատակն ու ուղղութիւնը կը բացատրէ թերթին ճակատին արձանուած նշանաբանով մը.

— «Ամէն բանէ առաջ զգետնել համայնավարութիւնը»:

Եւ ներսի էջերէն կ'աւելցնէ հետեւեալ խօսքերը.

— «Մեր թերթը կուսակցութեան մը թերթը պիտի չըլլայ: Իր նշանակէտը պիտի ըլլայ եռագոյնին պայքարը տանիլ ընդդէմ կարմիր դրօշակին: Նաեւ պիտի չըլլայ դասակարգի մը շահերուն նուիրուած թերթ մը, այլ գերիվեր պիտի դասէ Ֆրանսացիներուն շահերը պրոլետարի եւ բուրժուայի միջեւ մղուած պայքարներու ընթացքին: Մեր հանրապետութիւնը պէտք ունի խորունկ եւ արմատական բարեկարգութեան մը»:

Աւելին բուռն է L'Heure Française տեղւոյն Հրեղէն Խաչերու պաշտօնաթերթը:

Իր առաջին թիւին մէջ, թերթին ուղղութիւնը ճշդելէ յետոյ, Ժան Տամաս հետեւեալ ձեւով կը պատկերացնէ հոգեբանութիւնը մարդոց՝ որոնց մասին քիչ վերը խօսած էի:

«Այո կամ ոչ, մարդ մնալ կ'ուզե՞ս: Ամէն խնդիր հոս է: Հիմա այլ եւս տեղ չկայ «բայց»երու, «թերեւս»ներու:

Պէտք է ընտրել: Ո՞ր բանակին մէջ գտնուիլ կ'ուզես: Ֆրանսան հիւանդ է, մի՛ մոռնար:

Լաւ գիտցիր, որ Ֆրանսայի ճակատագիրը պիտի չանցնի քաղաքական քանի մը մարդոց ձեռքը, այլ ժողովուրդին ձեռքը, որ գիտցաւ Մառնի հրաշքը գործել, մինչ ուրիշներ վախով Պորտօ կը փախէին»:

Քանի մը տողով տուած եղանք ամփոփումը երկու թերթերուն ուղղութեան, որ չի կարօտիր մեկնաբանութեան:

Ամբողջացնելու համար պատկերը, ըսենք նաեւ որ ալ աւելի յախուռն արտայայտութիւններու ականջալուր կ'ըլլանք բեմերէն: Համայնավար երեսփոխան Պիյեուի բացատրութեամբ «յեղուզակ» Սապիանին ընկերակցութեամբ երբեմնի մոլեռանդ համայնավար Տորիոյի՝ բեմերէն կ'աղաղակէ.

— Կաթիլ մը արիւն չենք թափեր ասիական ցարի մը — Ստալին — սեւ աչքերուն համար:

Ճակատին մէկ կողմն է այս, դարձնենք միւս կողմը:

Այս բուռն յարձակումներուն դէմ ծալապատիկ չեն նստած նաեւ ձախերը, որոնց մէջ գլխաւորաբար համայնավարները:

Մարսէյլ հակառակ ազգայնական բուռն եւ հետեւողական քարոզութեան, կը մնայ մէկը այն քաղաքներէն, որուն մէջ զօրաւոր է բանուորական դասակարգը, իր Արհեստակցական եւ յարակից կազմակերպութիւններով: Փաստելու համար այս բաւական է ըսել որ 10—12 երեսփոխանի վրայ միայն երկուքը կը պատկանին աջակողմին:

Ձախերու առաջաւոր մարտիկն է համայնավար Rouge - Midi, որ քանի մը շաբաթէն օրաթերթ պիտի դառնայ: Եւ նաեւ ընկերվարական Marseille Socialisteը:

Համայնավարները արդէն սկսան հրատարակել Մարսէյլի այն հարուստներուն անունները, որոնք կրնան առանձինն վճարել պետական բացերը: Անուններուն հետ հրատարակուեցան նաեւ անոնց հարստութեան աղբիւրները եւ գոյները:

Համայնավարները եւ ընդհանրապէս ընկերվարական գաղափարներով տոգորուն կազմակերպութիւնները, անխնայ կը հարուածեն Սապիանին, որ համայնավարութենէն գլորեցաւ մինչեւ փաշականութիւն:

Հակահամայնավար կամ հակընկերվարական պայքարի առաջին դիրքին վրայ գտնուելուն համար, Սապիանի միշտ ենթակայ է յարձակումներու:

Այսպէս Rouge - Midi, իր նոյեմբեր 17 թիւին մէջ, հետեւեալը կը գրէ.

— «Պայքարը Սապիանիզմին դէմ, միայն համայնավարներուն գործը պէտք չէ ըլլայ, այլ եւ ընկերվարականներուն, հանրապետականներուն եւ իւրաքանչիւր հակափաշականի, իւրաքանչիւր պատուաւոր մարդու:

Պայքարը սապիանիզմի դէմ կը ներկայացնէ յարձակողականը փաշականութեան յառաջապահներուն դէմ:

Անոնք այն մարդիկն են, որ իրենց խումբերը կը զինեն Քօլթ ատրճանակներով եւ 25 փամփուշտներով. անոնք այն մարդիկն են, իրենց կեդրոններուն մէջ կը պահեն 180 Հօչքիս գնդացիրներ եւն.:

Եւ նշանաբանը՝ «Սապիանին դէպի բանտ»:

Հակափաշական պայքարը, միայն այսքանով չի վերջանար: Տարաբախտ Ռոժէ Սալանկրոյի անձնասպանութիւնը պատճառ դարձաւ որ ալ աւելի սաստկացնեն պայքարը:

Եւ այսօր երկու ճակատները, մէկը միւսէն հեռու, մէկը ներկայացուցիչ դրամատիրական կարգերու, իսկ միւսը տառապած բազմութեանց, կը ճակատին վաղուան համար:

Հակառակ այն իրողութեան որ ժողովրդ. ճակատի մաս կազմող կուսակցութիւններէն համայնավարները եւ ընկերվարականները միշտ վէճի մէջ են զանազան հարցերու շուրջ, սակայն յանուն ճակատի պահպանման եւ փաշականութեան դէմ ընդհանուր նախամեծար կը համարին շրջահայեցութեամբ շարժիլ, այլապէս կրնան անակնկալներ պատահիլ:

Փաշականութեան ուրուականը կը սանձէ կիրքերը: Այլապէս Մօնլիւսոնի ընկերվարական կուսակցութեան վարչութեան հրատարակած բաց նամակը Le Petit Provençalի նոյ. 29ի թիւին մէջ, ուղղուած համայնավար կուսակցութեան ընկերներուն, կրնար ճեղքել ճակատը:

Սակայն այս բոլոր բռի - բռաները, որոնք իրենց ծնունդը կ'առնեն սպանիական տխուր դէպքերէն, թողունք ուրիշ օրուան:

Շուտով կուտանք այլ մանրամասնութիւններ:

ՀՐԱՋԵԱՑ

ԻՒՂԻ ԵՒ ՄՈՄԻ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ՞Ն

Պոլսոյ Հայոց Ազգ. վարչութեան նոր հարցումին պատասխանելով, Վագֆի համար կազմուած իրաւագիտական յանձնաժողովը ըսած է թէ կը մնայ իր այն տեսակէտին վրայ, որուն համաձայն օրինական որ եւ է պարտաւորութիւն չկայ էվգաֆի ներկայացնելու նաեւ մոմի, իւղի ու պնակի հասոյթները:

Յանձնաժողովը կ'աւելցնէ թէ Պէյօղլուի, Սամաթիոյ եւ Պալաթի կողմէ էվգաֆի Ընդհ. տնօրէնութեան դիմում եղած է ու կը սպասուի պատասխանին, ըստ այնմ պէտք եղածը գործադրելու համար: Իրենց աղերսագրին մէջ անոնք բացատրած են որ իւղի, մոմի համար տրուած գումարները հասոյթ չեն կազմեր, իսկ պնակներու մէջ ձգուած դրամը ողորմութիւն է եւ հասոյթի հետ առնչութիւն չունի:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՍԵԿՈՎԻԱ

Կիթառ մը:

Եւ Սալ Կավոյի եռայարկ սրահը, մինչեւ անկիւնները լեցնող երկիւղած լռութեան մը մէջ՝ արձանացած բազմութիւն մը:

Սեկովիա, կիթառին վհուկը:

Անոնք որ չեն լսած զինքը, ամէն տարի Փարիզէն անցնելուն՝ տուած միակ Récitalի պահուն, անկարող են երեւակայելու իր երաժշտութեան գերերկրային նկարագիրը եւ քաղցրութիւնը:

Կիթառը կը ճանչնանք իբրեւ ընկերակից գործիք: Այդպէս էր եղած մինչեւ Սեկովիայի գալուստը:

Իր մատներուն տակ, կիթառը այսօր եղած է նուագախումբ մը, դասական ամենաբարդ ներդաշնակութիւններով հարուստ Սոնաթներ - Պախ կամ Պէթհովէն մը — թարգմանելու, բացատրելու ընդունակ գործիք մը:

Մի՛ս - մինակ:

Կավոյի տաճարանման լայն բեմին վրայ, հսկումի աղօտ լուսաւորութեան մը տակ, թերատուներին մէջ կորսուած, գրկած իր կիթառը, հակած անոր վրայ, անսահման գգուանքի մը, պաշտամունքի մը արտայայտութեամբ, անձկալից լռութեան մը մէջ կը պահէ իր հազարաւոր ունկնդիրները, շաղելու համար անոնց վրայ ցօղի նման ջինջ եւ անոր պէս լոյծ բարձր նօթեր, կամ թիթեռնիկի մը թաւշեայ թեւաբախումներուն նման եթերային եւ երփներանգ ցած նօթերուն համադաշն ակորներուն վէտվէտումները:

Իր երաժշտութիւնը չունի անշուշտ խմբական համադրութեան մը շուքը եւ պերճանքը, բայց իրը — իմ կարծիքով — երաժշտութիւնն իսկ է, մի՛ս - մինակ, իր վեց լարերով, ինչպէս ջութակը իր չորս լարերով, ընդունակ երկուքն ալ — անշուշտ կը խօսիմ Սեկովիայի կիթառին ակնարկելով, քանի որ ան այսօր միակն է երկրագունդին վրայ — արտայայտելու հոգեկան այն բոլոր ալեկոծումները, տուայտանքները կամ անդրաշխարհեան երազանքները, զորս երբեք գրած ըլլան երաժշտութեան տիտանները:

Միայն թէ այդ քանի մը լարերուն թրթռացումին միջոցաւ արտայայտելու համար զգացումներու անսահմանն, եւ ամբողջին համար անհասանելի բարձրութիւնները, պէտք է աստուածային բնութեան մը կնիքով դրոշմուած՝ կոչուիլ Փականինի, Քրայսլէր, Թիպօ, Մընիւհէն, Սարասատ, Հայֆեց, Միլշթայն, Սեկովիա կամ՝ մերադնեայ Աղազարեան մը:

Սեկովիայի երաժշտութիւնը հասկնալի դարձնելու համար մէկ բաղդատութիւն կրնամ ընել:

Ան կը նմանի 18րդ դարու մանրանկարի մը, ուր քանի մը սանթիմէթր մակերդակի վրայ նկարիչը դրած է անծայրածիր հորիզոններ, համայնապատկերներ, պերճազգեստ ամբոխներ, կեանք եւ շարժում, գոյներու, երանգներու, գիծերու եւ արժէքներու կատարեալ համադրութեամբ:

Մինչդեռ բազմագործիական արդի երաժշտախումբի մը՝ ինչպէս Վիէննայի «Orchestre Philharmonique»ին վերարտադրած Պէթհովէնի Երրորդ սէնֆոնին (Հերոսական) կրնայ պատկերացնել Տըլաքրուայի մը լայնածաւալ ու ցնցող, ապշեցնող Տանթէի «Դժոխքը»:

Նիւթական ծաւալի, տպաւորութեան անմիջականութեան եւ ուժին բաժինը մէկ կողմ դրած, երկու նկարչութիւններն ալ համահաւասար դժուարութիւններ ունին:

Նոյնիսկ փոքրածաւալին մէջ — պիտի ըսեմ — անոնք աւելի կը շեշտուին:

Այդպէս, երբ Սեկովիա կը նուագէ Պախ կամ Մոցարդ, կը յաջողի տալ՝ արժէքներու անհուն գիտութեամբ մը՝ այնպիսի ճոխ եւ ամբողջական ներդաշնակութիւններ, որոնք շատ հեռուէն լսուած նուագախումբի մը պատրանքով կը լեցնեն աչքերը փակ երազող ունկնդիրները:

Չափի եւ արժէքի գիտակցութեան խնդիր՝ գործնական տեսակէտէն:

Բայց Սեկովիա իր մատներու վհուկի ճարտարութեան կը միացնէ մեծ արուեստագէտները միայն յատկանշող այն հոգեկան արժանիքները, որոնք միայն կը թոյլատրեն այդ աստուածներուն՝ միջնորդ հանդիսանալ անհմանալի խորհուրդներուն եւ գետնաքարշ մարդկութեան միջեւ, իրենց արուեստին հոգեբարբառ ներդաշնակութիւններով՝ բանալով բաղ-

մութիւններու՝ յաճախ անզխտակցօրէն հիացիկ՝ աչքերուն եւ ականջներուն հիւսխայգի մը աննիւթական շքեղութիւններով լուսաթրթիռ երկինքներ ... :

Տեսիլքներ, որոնց առջեւ ծունր կը դնէ նոյնիսկ ոգէտ ամբոխը, գեղեցիկին յայտնաբերումին առջեւ բնազդական պաշտամունքի մը մէջ։ Սեկովիայի կիթառէն ծխածանուող երաժշտութիւնը իր առինքնումի բացարիկ ոյժը կը պարտի զգայնականութեան այնքան ուժեղ հաղորդականութեան, որ ունկնդիրը կը գամէ իր թիկնաթոռին, կոկորդը սեղմուած զսպուած հեծկլտուքի մը ճիգին տակ, գեղարուեստական հաճոյքին տառապանքի ստորինանաչափին վրայ անէացած։

Այսպէս է Սպանիացի մեծ եւ իր տեսակին մէջ միակ արուեստագէտը։

Էմիլ Վիլլէրմոզ, յայտնի քննադատը, որակելով Սեկովիան, կը գրէ յայտագրին ճակատը.—

« Անտրէաս Սեկովիա ոչ թէ միայն անմրցակից վիրթիւոզ մըն է, այլ եւ մեր ժամանակին ամէնէն ամբողջական, կատարեալ երաժիշտներէն մէկը »։

Պախի չորս կտորները, որոնց մէկը արդէն լսած էինք 1934ի նուագահանդէսին, նուագուեցան նկարագրի եւ վայելչութեան գերազանց գիտակցութեամբ, ինչպէս Gavotteը, եւ մանաւանդ Bourréeն ուր երաժշտական նրբերը ճշգրտօրէն հագաւ այն մանրանկարչական տարազը, որու մասին ակնարկեցի քիչ վերը։

Երկու առաջին ունկնդրութիւնները, Քասթէլնուօվօ — Թէտէսքոյի «Capriccio» (Hommage à Paganini)ն, եւ «Tarantella»ն մասնաւոր չահեկանութիւն մը կ'ընծայէին իրենց նորութեամբ։

Մեծ վարպետին մատներուն արտակարգ մեքենականութեան փորձաքարը եղաւ մանաւանդ առաջին կտորը, ուր ձայներու տարափ մը կարծել կուտար քանի մը տասնեակ մատներու գոյութիւնը։

Turinaի «Fandanguillon» հիացումի արժանի կատարելութեամբ նուագուած, իր դժուարութեան յաղթահարումէն յետոյ խելայեղ ծափերու արժանացաւ գնահատութեան ընդունակ հասարակութեան կողմէն։

Granados եւ Albenitz, իրենց երկու կտորներով փակեցին Սեկովիայի ունկնդրութիւնը, թէեւ սրահին մէջ յամառաբար ծափահարող եւ անչարժ բազմութիւնը ստիպեց մեծ արուեստագէտը, հակառակ իր երկու ժամուան յոգնութեան, գալ եւ երկու նոր կտորներ նուագել։

Սեկովիա կիթառին վհուկն է, ինչպէս Փականինին կը կոչէին իր ջութակին անմրցելի կատարելութեան համար։

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՎԱՆԱՑ ԼԻՃԻՆ ՆԱՒԱՐԱՆԸ

Վանէն Էնկիւրիի Տնտես. գործավարութեան կը հաղորդեն թէ լիճին եզերքը չինուող նաւարանին քարաչէն մասը նախատեսուած ժամանակէն առաջ լրացած է։ Նաւարանին համար Եւրոպա ապսպրուած մեքենաները մօտերս պիտի հասնին եւ պիտի զրկուին։

Լիճին նաւարկութեան վարչութիւնը քաղաքին մէջ արդիական պանդոկ մը կը չինէ։ Գարնան, թէ նաւարանը եւ թէ պանդոկը բոլորովին պատրաստ պիտի ըլլան։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

« ԵՐԵՔ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐ »

Սիլիսթրէի մէջ, «Րաֆֆի» Միութեան մասնաճիւղին հրաւէրով, Յ. Ճ. Սիրունի ուշագրաւ դասախօսութիւն մը տուաւ՝ նիւթ ունենալով «Ութսուն եւ քառասուն տարի առաջուան սերունդները եւ հիմակուանը»։ Ահա ամփոփումը.—

Ինչպէս պատմութեան մեծ դէմքերը որոնք իրենց չուրջ գործունէութեան ալիք մը կը ստեղծեն՝ ի հարկին հետք ալ ձգելով պատմութեան մէջ, երբեմն սերունդներ կուգան ժողովուրդներու կեանքին մէջ, որոնք հաւաքական իտէալի մը յառած՝ հաւաքական ճիգեր կը փորձեն, իրենց աշխատանքին կնիքը դնելով իրենց ժամանակաշրջանին վրայ։

Հայ ժողովուրդն ալ նման սերունդներ ունեցած է, հին դարերէն սկսեալ։ Բայց ինչ որ հայ ժողովուրդի նորագոյն պատմութեան մէջ իրենց դիմագծութեամբ պիտի յաւերժանան, յաջորդական երեք սերունդներ են։

Նախ ասկէ 80—100 տարի առաջուանը։ Դարուն առաջին տարիներէն իսկ հայ կեանքը սկսած էր խմորուիլ։ 1789ի ֆրանսական յեղափոխութիւնը իր չունչը տարածեր էր նաեւ Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս։ Մանաւանդ փոքր ժողովուրդներէն ոմանց ազատագրութիւնը կայծ մը բռնկցուցեր էր ուրիշներու մէջ ալ։ Հայ ժողովուրդն ալ պիտի վարակուէր տակաւ այդ կայծով։ Միւս կողմէ հայ ուսանողները որոնք գացեր էին Փարիզի ու Դորբատի մէջ թրծել իրենց երիտասարդութիւնը՝ նոր չունչով մը դարձեր էին Պոլիս ու Թիֆլիս։ Հայ վերածնութեան սկիզբը կը դրուէր։ Բայց 1848ը պիտի ըլլար մեծագոյն անկիւնադարձը։ Այդ տարին յեղափոխութեան կրակը վերստին պոռթկացեր էր Ֆրանսայի մէջ, ու Եւրոպայի բազմաթիւ կէտերուն վրայ ժողովուրդներ խլրտեր էին իրենց լուծը թօթվելու համար։ Սերունդը որ Եւրոպայի մէջ կրթուած կը դառնար իր հայրենիքը՝ կը փորձէր ինքն ալ վառել ջահ մը։ Ու ահա կը տեսնենք աշխատանք մտաւոր ամէն մարզի վրայ, ու հաւաքական ճիգեր լեզու, մամուլ, բեմ, դպրոց, գրականութիւն ստեղծելու համար։ Բայց ինչ որ այդ սերունդին գլխաւոր դիմագծութիւնը կազմեց իր ժողովրդավարումին, հայ ժողովուրդին մէջ հոգեկան միութիւն ստեղծելու իր ճիգը, ու իր աշխատանքներուն իբր խարիսխ՝ ազգութեան մը գաղափարը եղան։ Իտէալ մը որդեգրած, հաւատքով լեցուած դէպի անոր ստեղծումը, ունեցաւ եւ կամքը զայն իրականացնելու։ Եթէ ուզենք իր կապը բնորոշել իր ժողովուրդին հետ, կրնանք ըսել թէ «ազգասիրութիւնը» եղաւ իր նշանաբանը։

Անոր յաջորդեց ուրիշ սերունդ մը։ Կեանքը փորձառութիւն էր տուեր հայ ժողովուրդին։ Ան ըմբռներ էր թէ երգով ու աղօթքով կարելի չէր իտէալի մը հասնիլ, թէ պայքարիլ ալ պէտք էր։ Խրիմեան Հայրիկ չերեփին պատգամն էր բերեր Պերլինէն։ Ու նոր սերունդը պայքարի ճամբան ընդգրկեց։ Ան միս ու ոսկոր հագցուց Րաֆֆիի հերոսներուն որոնք վէպերուն մէջ կը շնչէին միայն։ Ու նետուեցաւ կռուի դաշտ։ Ու երբեւ հոգեկան դիմագծութիւն՝ այս սերունդն ալ ունեցաւ ինչ որ իր նախորդը ունէր,— իտէալ, հաւատք ու կամք։ Միայն թէ նախկին ռոմանթիզմն էր որ թօթափեր էր ան մասամբ, ու փոխանակ վերացական ազգի մը՝ հայրենիքն էր կռուան ըրեր իր ճիգերուն։ «Ազգասիրութեան» տեղ «հայրենասիրութիւն»ն էր որ կը ստեղծուէր։

Ցետոյ հասաւ ջարդերուն ու ընդվզումին, յոյսերուն եւ յուսախաբութեանց, աքսորներուն ու վէրքերուն քառասնամեայ չրջանը։ Փոթորիկ մը անցաւ հայ ժողովուրդին գլուխէն։ Ու սերունդը որ յաջորդեց անոր չի նմանիր, աւա՛ղ, իր երկու նախորդներուն։ Ան սկեպտիկ է, որովհետեւ աղէտներն ու Եւրոպան թերահաւատ ըրած են զինքը. խանդավառութենէ զուրկ է, որովհետեւ հացի կռիւը գետնին կապած է զայն, կ'ոգեւորուի թեթեւ հաճոյքներով, ու ճաղը, սինէման, փօքէռն են իր հոգեկան զբօսանքները։ Անոր կը պակսին հիմնական յատկանիշները որոնք իրմէ նախորդ երկու սերունդներունը եղան, — իտէալը, հաւատքն ու կամքը։

Ահա թէ ինչու ահաւոր պատասխանատուութիւն մը ունին հայ ժողովուրդին ներկայ մտաւոր ղեկավարները։ Անոնք պարտաւոր են հրահրել այսօրուան սերունդին թմրած ջիղերը, ու անոր մէջ դարձեալ բռնկեցնել իտէալն ու հաւատքը, ու անոր կամքը վերստին կռել։ Պէտք է որ այս սերունդը եւս իր նախորդներուն կապուի, ու եթէ պիտի թօթափէ իսկ ռոմանթիզմի ամէն հետք՝ ան պարտաւոր է իտէալը փոխանցել նաեւ նոր սերունդին։ Դժուար է այս աշխատանքը. բայց անհրաժեշտ է։ Այս սերունդն ալ պէտք է համոզուի այն մեծ առաքելութեան՝ զոր պատմութիւնը դրեր է հայ ժողովուրդի ուսերուն. պէտք է իր անցեալը լաւ ճանչնայ, ու չամչնայ իր ծագումին համար. պէտք է որ ամուր կառչի իր հողին՝ իր հնաւոր երդիքին, ու չտատամսի անոր համար բան մը զոհելու։

Մշակոյթի այս օճախները որոնք ստեղծուած են տեղ տեղ՝ պէտք է մէկ մէկ հնոց դառնան նոր սերունդը դարբնելու։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԳԻՐՔԵՐԸ

Կրթական գործավարութիւնը կը խորհի փոքրամասնութեանց եւ օտար դպրոցներուն մէջ ալ կիրարկել միակ դասագիրքի դրութիւնը։ Պիտի ընդունուի մէկ կամ քանի մը որոշ գիրքեր իւրաքանչիւր ճիւղէ, եւ տնօրէնները պարտաւոր պիտի ըլլան անոնցմէ մէկը ընտրել։

Միւս կողմէ, կրթական գործավարութիւնը հրահանգած է որ փոքրամասնութեանց դպրոցներու գրադարաններուն մէջ գտնուելիք անհրաժեշտ գրքերուն ցանկը պատրաստուի, փութով հայթայթուելու համար։

ԿԱԼՈՒԱԾՈՑԻՆ ԿԱՆՈՆԱԳՐԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Պ. Պ. Նարլեանէ, Լ. Գույումճեանէ եւ Գ. Գայսէրլեանէ կազմուած իրաւագիտական յանձնախումբը, որուն պաշտօն տրուած էր քննել Կալուածոց Հոգաբարձութեան կանոնագրին մասին Պէյօղլուի Թաղականութեան ներկայացուած նախագիծը, իր տեղեկագիրը յանձնած է Վարչութեան։

Տեղեկագիրը երկու մասէ կը բաղկանայ։ Առաջին մասին մէջ ճշդուած են այն փոփոխութիւնները, զորս կատարելու է, կատարելապէս յարմարելու համար Վագֆի նոր օրէնքին։

Երկրորդ մասը կը վերաբերի Պէյօղլուի կողմէ առաջարկուած փոփոխութեանց։ Յանձնաժողովը պէտք չի տեսներ ջնջելու այն տրամադրութիւնը, որով յատկացումներ կ'ըլլան Թաղային մատակարարութենէն դուրս զանազան պէտքերու, որովհետեւ այդ յատկացումները սովորութեան (թէամիւլ) կարգը անցած են եւ հետեւաբար ընդունելի են նաեւ Վագֆի նոր օրէնքով։ Թաղականութիւնը, դիտել կուտայ յանձնախումբը, թերեւս այդ յատկացումները ջնջած է անոր համար որ զանոնք դէմ կը նկատէ Վագֆի նոր օրէնքին։

Միւս կողմէ, յանձնախումբը կը նկատէ որ կանոնագրին մէջ հարկ եղած յիշատակութիւնը չկայ պատրիարքին մասին, որ թաղին Վագֆներուն միւթէվէլլին է։ Հետեւաբար, աւելցուցած է տրամադրութիւն մը որով պատրիարքին ալ հաշիւ պիտի ներկայացուի, որպէսզի ան ալ իր կարգին հաշիւ տայ Էվգաֆին։

ԹՈՒՐՔ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Թուրք գաղթականներու փոխադրութեան գործը դադրած է ձմրան պատճառով։ Այս տարի 15 հազար գաղթական փոխադրուեցաւ, գալ տարի ալ քանի հազարի չափ պիտի փոխադրուի դարձեալ Ռումանիայէն ու Պուլկարիայէն։

ԱՄԵՐԻԿԱ

ԸՆԿ. ՊԵՐՃ ԿԱՅԾԱԿԻ ՄԱՀԸ

«Հայրենիք» կը գրէ թէ Տիթրոյիթի մէջ յանկարծամահ եղաւ նոյ. 5ին ընկ. Պերճ Կայծակ, երբ դեղարան մը մտած՝ գնում կը կատարէր։

Ծնած է Ալպիստան (Կիլիկիա) 1888ին։ Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ Մարաշի մէջ, յետոյ կը յաճախէ Տարսոնի ամերիկեան քոլէճը։ 1910ին կ'անցնի Ամերիկա, կ'աւարտէ Օհայոյի համալսարանը։ 1916ին կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ։

Ընկ. Պերճ Կայծակ շատ սիրուած էր Ամերիկայի հայ գաղութին մէջ։

Հ. Ա ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Անցեալ շաբաթ օր, 28 նոյ. տեղի ունեցաւ բացումը Հայ Ազատ Արուեստագէտներու ցուցահանդէսին, Հայ Երիտասարդաց Տան սրահներուն մէջ (8, Rue Bossuet)։

Բացման ներկայ էր արուեստասէր կոկիկ բազմութիւն մը։ Նոյն օրը եւ հետեւեալ օրը, կիրակի բազմաթիւ այցելուներ դիտեցին այն երեսուն եւ հինգ նկարներն ու արձանները, ինչպէս նաեւ ճարտարապետական մաքէթները, որոնք ցուցադրուած էին ծանօթ եւ երիտասարդ հայ արուեստագէտներու կողմէ։ Կարելի է յիշել անունները իւղաներկ պատկերներու համար Ռ. Շիշմանեանի, Հր. Ալեանաքի, Զ. Գալֆայեանի, Արիէլ Աճէմեանի, Հրանտ Գաղանճեանի, Օր. Թամիրեանցի, Շահնազար Գարունիի եւ Պեռոյի։ Ջրաներկ ցուցադրած էին Բ. Պօղոսեան, Շարոշնիկով եւ Պօշնագեան Հրանտ։ Արձանագործներէն՝ Լեւոն Մուրատով եւ Հրանտ Պէնտէրեան։ Ճարտարապետներէն՝ Պ. Պէօրէքճեան եւ Վ. Էլմայեան։

Ուշագրաւ էին նաեւ Վահէ Գաղանճեանի էքիւտները եւ Մկոյի ինքնատիպ ծաղրանկարները։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԻԲԱՂԸ ՄԵՐ ԴՐԱՆ ՏԱԿ Է

Պուքրէշի Արազը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (5 նոյեմբեր).

— «Ահազանգի մը պէս որ մարդոց թմրած հոգիները կ'արթնցնէ եւ կը լեցնէ պզտիկ կիրքերը՝ այդ ազդակն էր որ երբեմնի Հռոմը սթափեցուց, դժնդակ պահու մը երբոր ահեղ թշնամին, Աննիբաղը, իր դռներուն հասած էր։

— Աննիբաղը մեր դրան տակ է։

Հին Հռոմը սթափեցնող այս ճիչը պէտք է մեր հոգիներուն մէջ արձագանգ տայ ամէն անգամ երբ պատուհաս մը կը մօտենայ հայ ժողովուրդին։

Ու այսօր դարձեալ այդ պահն է։ Կը հետեւի՞ք Սուրիոյ դէպքերուն։ Ուրեմն պիտի զգաք ահաւոր պահը զոր հայ ժողովուրդը հիմա կ'ապրի հոն։

Արդարեւ Սուրիոյ հայութիւնը այս պահուս կրկնակ մղձաւանջ մը կ'ապրի։ Նախ Անտիոքի եւ Ալեքսանդրէթի խնդիրը որ դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած է հայութեան ուսին։ Վաղուց ի վեր Թուրքերը աչք ունին այդ չրջանին. բայց յորմէհետէ Սուրիա տէր դարձաւ իր անկախութեան, աւելի սրուեցաւ Թուրքերուն ախորժակը. բացէ ի բաց կը պահանջեն արդէն զայն, ու կը զգացնեն թէ կրնան ի հարկին կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնել աշխարհը։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ պարագային քանի մը տասնեակ հազար հայութեան ճակատագիրը այդ չրջանին մէջ, ուր վաղուց տուն տեղ եղած է ան, իր բոյնն ու ապահովութիւնը կազմած։ Մղձաւանջը արդէն պաշարած է բոլորը։ Իզմիրը իր չարաչուք յիշատակով կը խոշտանգէ մարդոց ուղեղը։ Ու ինչ որ յատկանշական է այս իրադարձութեանց մէջ՝ Պոլսոյ Թուրք մամուլին Հայոց հանդէպ ցոյց տուած փաղաքշական լեզուն է այս պահուս։ Ըսելով թէ Ալեքսանդրէթի եւ Անտիոքի Հայերը թրքական տիրապետութիւնը կը բաղձան այդ չրջանին վրայ՝ Թուրք մամուլը ծափ կը զարնէ խելայեղ, անիծելով միայն Դաշնակները, որ կը խանգարեն ամէն բան ... Անշուշտ որ ծուղակ մը կայ այս փաղաքուշ խօսքերուն ներքեւ, այնպիսի պահու մը երբ անդին Պոլսոյ մէջ, Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատունը կը գրաւեն, կը յափշտակեն Սանասարեան խանը եւ Հայ Կաթոլիկ եկեղեցիներու կալուածներուն վրայ ձեռք կը դնեն ...

Հոդ չի վերջանար սակայն Սուրիոյ հայութեան ապրած մղձաւանջը։ Մեր ընթերցողները տեղեակ են եղերական դէպքերուն որոնք տեղի կ'ունենան Սուրիոյ մէջ, ամէն անգամուն ալ զոհեր խլելով տեղւոյն հայութենէն։ Ըստ երեւոյթին՝ արաբական երկու տարրերու միջեւ է որ տեղի կ'ունենան ընդհարումները. բայց ամէն անգամուն ալ անոնց վէճն ու կռիւը կ'այլասերի, ու կերպարանքը կ'առնէ հակահայ ցոյցի մը։ Անշուշտ որ խորհրդաւոր ձեռք մը կայ որ կը կնճռոտէ կացութիւնը, հակահայ տրամադրութիւններ գրգռելով Սուրիոյ մէջ։ Մէկ կողմէ Ճերմակ Նշան կազմակերպութեան մէջ սպրդած՝ քրիստոնէական դաւադրութեան մը բնոյթը կուտայ անոր յաչս իսլամ ամբոխին, ու միւս կողմէ այդ ամբոխը կը գրգռէ քրիստոնեաներուն, եւ առաջին հերթին Հայոց դէմ։

— Աննիբաղը մեր դրան տակ է։

Ժամն է որ այդ ազդակը ցնցէ Սուրիոյ բովանդակ հայութիւնը՝ զայն համախմբելով միակ ճակատի մը վրայ, լեցնելով տեղական բոլոր պզտիկ վէճերը, բայց մանաւանդ զգոյշ պահելով զիրենք բոլոր այն քայլերէն կամ արտայայտութիւններէն, որոնք կրնան կասկածամտութիւնը հրաւիրել տեղական ժողովուրդին դէպի հայ տարրը։ Խօսքն ու գործը պէտք է կցուին իրարու, հայութեան կապելու համար արաբ ժողովուրդին համակրանքն ու բարեացակամութիւնը, ցրուելով անոր մտքին մէջ որ եւ է կասկած։

Ժամ է նաեւ որ այդ ազդակը, ահազանգի մը նման, դպչի գաղութէ գաղութ, մատնանշելով մղձաւանջը որ կը տագնապեցնէ այս պահուս ամենահին հայ գաղութը եւ որ վաղը կրնայ իր չարաչուք ստուերը երկարել ուրիշ հայ գաղութներ ալ։ Ըմբռնենք, միանգամ ընդ միշտ, թէ չի քնանար մեր թշնամին։ Ան իր հարուածը կը հասցնէ մեզ ուրկէ որ կրնայ։ Ոչ մէկ խուլ կը դնէ ան միջոցներուն մէջ։ Ան կը ձգտի տրորել, փշրել հայ ժողովուրդի մնացորդացը եւս՝ աշխարհի երեսէն ցմիշտ ջնջելու համար ժողովուրդ մը եւ իր արդար դատը։

Վայ անոր որ ականջը կը խցէ այս սարսափելի ահազանգին։

— Աննիբաղը մեր դրան տակ է»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (145)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երկու օր վերջ, Վահէն վերադարձած էր Երեւանէն։ Հիմա արդէն փորձ յեղափոխական մըն էր, ցուցումներ կ'ընէր, խորհուրդներ կուտար Արթիւշին. «Այ պիծա, էս էսպէս, էն էլ էնպէս պէտք է ընել»։ Ինչ ալ խելօք կը խօսէր։

Գիշերով Արթիւշ ճամբած էր Վահէն երկու լաստավարներու հետ։ Լաստը, հազիւ քանի քայլ Արաքսի ափէն բաժնուած, ընկղմած էր։ Պարսիկ լաստավարները ճարահատ ուսական ափը վերադարձեր էին, որ չատ մօտ էր, միայն Վահէն լողալով անցեր էր դիմացի ափը, գարնան կատղած Արաքսը լողալով, ան ալ դեռ զգեստները վրան։ Այդ՝ ամէն մարդու գործ չէր։

Ասկէ վերջ, Երկիր եկող գնացողներէն Արթիւշ կը լսէր Վահէի մասին, եւ նոյն իսկ քանի մը նամակ ալ ստացաւ անկէ։ Նամակները միշտ «Սիրելի Արթիւշ պիծա»ով կը սկսէին որ մասնաւոր բաւականութիւն մը կը պատճառէր Արթիւշին։ Ասկէ յետոյ չարունակ Վահէի մասին կը լսէր. «Վահէն էսպէս ըրաւ, Վահէն էնպէս որոշեց», եւ Արթիւշի սիրտը կը փառաւորուէր լսելով անոր գովքը, որուն ինքն ալ բաժնեկից կը զգար։

Չորս ամիս առաջ յանկարծ Վահէն երեւցեր էր՝ օրը ցերեկով կամուրջը անցնելով որպէս պարսիկ վաճառական մը։ «Էհ, Արթիւշ պիծա, յոգներ եմ, հալ չմնաց վրաս ... Եկայ տարի մը հանգստանալու, մէկ էլ երթամ Արմաւիր, ծերացած հօրս, մօրս մօտ ... Ո՞վ գիտէ, ինչ կրնայ պատահիլ ... աչքերնին ճամբուս սպասելով ջուր կտրեցան»։ Ու ահա դեռ չորս ամիս չէր անցած, Վահէն առանց ծնողքը տեսնելու, առանց հանգստանալու, նորէն դժոխքի ճամբան ձեռք կ'առնէր։ Արթիւշը անցած օրերը միտք կ'ընէր ու անընդհատ կը ծխէր։

Հազիւ առաւօտեան կողմ, Արթիւշի ծանրացած աչքերը գոցուեցան։

Յաջորդ օրը, կէս օրուան մօտ, Արթիւշը դիմաց անցաւ։ Ինչպէս որ Վահէն յայտնած էր, յաջորդ երկու շաբաթներու ընթացքին «ապրանքը» սկսաւ ծայր տալ։ Մօտաւոր հայկական գիւղերէ գիշերային երթեւեկը չատցաւ։ Զոխուր Արթիւշ գլուխ քերելու իսկ ժամանակ չունէր։

Օր մը Արթիւշը Դավալուէն երկտող մը ստացաւ։ Կ'իմացնէին որ յաջորդ օրը երկու «բարեկամներ» պիտի գան Շահթախտ։ Պիծան վայրկեան մը իսկ չտարակուսեցաւ անոնց ո՞վ լինելու մասին։ Անշուշտ Ալեքսանդրոպոլի երկու զինուորներն էին։ Յաջորդ օրը, Պիծան գիւքեանը նստած սպասեց, բայց ոչ եկող եւ ոչ ալ գացող եղաւ։ Երկրորդ օրը ճամբորդներով լեցուն սովորական փոստայի կառք մը կանգ առաւ գիւքեանի առջեւ, եւ երկու գիւղացիներ խուրճիններով ծանրաբեռնուած վար իջան։ Կառքը չարունակեց իր ճամբան դէպի Նախիջեւան։

Գիւղացիները տատամսելով ներս մտան գիւքեանի դռնէն.

— Բարեւ, — ըսաւ անոնցմէ մէկը, ուշադրութեամբ Արթիւշի դէմքը քննելէ վերջ, ու կ'երեւի թէ բաւարարուած՝ արմուկով ընկերը մխթեց։

— Բարեւ ձեզ, — պատասխանեց պիծան, — ի՞նչ կ'ուզէք։

— Զոխուր Արթիւշը դո՞ւն ես։

— Եթէ մէկ ուրիշը չլինի, այդ իմ անունս է, — ծիծաղեցաւ Արթիւշը, — Երեւանէ՞ն կուգաք։

— Նամակ ունինք քու անունով։

Արթիւշ պիծան նամակը դրպանը դրաւ եւ երկու գիւղացիները մտցուց խանութի ետեւի կողմը՝ նոր կացարանը։

— Էս խուրճիններու մէ՞ջ ...

— Ապրանք է ... Երեւանէն տուին որ քեզ յանձնենք ...

— Լա՛ւ, էստեղ անկողնիս վրայ նստեցէք, բարձր չխօսիք, մինչեւ որ գիւքեանս գոցեմ ... սոված չէ՞ք ... լաւ ուրեմն՝ յետոյ միասին կ'ընթրենք ... Բան է՝ եթէ փորձանք մը պատահի, չմոռնաք, դուք Դավալուի գիւղացիներ էք, մօտս եկած, տակոսով դրամ վերցնելու համար։

Եւ դուռը անոնց վրայէն գոցելով՝ մօտեցաւ ճրագին, գրպանէն հանեց նամակը ու ծրարը պատռեց։ Ներփակ նամակ մը կար, Վահէին ուղղուած, ինչպէս եւ տոմսակ մը իր անունով։

«Սիրելի Արթիւշ — հեգելով սկսաւ կարդալ մեր Զոխուրը — այս տղաքը անմիջապէս անցուր վանք։ Գալուստը դեռ բանտն է. քանի մը օրով ապրանք ղրկելը դադրեցուցինք։ Մօծակները գործի վրայ են։ Տեղդ մաքուր պահէ»։

Նաւթէ մեծ լամպարը սովորաբար սեղանի վրայ կը մնար։ Երբ Արթիւշը նամակը կարդաց վերջացուց, պատրոյգը բարձրացուց եւ լամպը դրաւ դրան քով գտնուող նեղ պատուհանին մէջ։ Վառուած լամպը պայմանադրական նշան էր՝ պարսկական ափի մաքսանենգները կանչելու։ Անշուշտ յաջորդ օրը իր մարդիկը պիտի երեւային։

Արթիւշը գիւքեանի չէմքին վրան նստեցաւ, մէջքէն ծխամորճը հանելով լեցուց, ու գոհունակութեամբ սկսաւ ծխել։ Այդ, ըստ երեւոյթին, անտարբեր նստուածքին մէջ Արթիւշի սիրտը անհանգիստ էր ու խուզարկու աչքով խաւարը կը պրպտէր։ Զարմանալի բան, այդ ամբողջ օրը չէր երեւցեր «մօծակը», որ օրը մէկ երկու անգամ կը հանդիպէր գիւքեանը։ «Արդեօք ի՞նչ բանի է այդ շան որդին», ինքնիրեն մտածեց Արթիւշը որ աւելի գոհ եւ հանգիստ պիտի զգար, եթէ «մօծակը» գիւքեանը գար։

Հեռուէն մէկը կ'անցնէր։ Գիւղացի ջրւոր մըն էր, որ բահը ուսին նետած՝ յոգնած քայլերով դէպի գիւղը կը դիմէր։ Արթիւշը գիւղացիի քայլուածքէն ձեւէն ճանաչեց անցորդը եւ ետեւէն պոռաց.

— Հէ՛յ, Մէշէդի Իպրահիմ, արտը ջրելէ՞ն կուգաս։

— Հա, Արթիւշ աղա, հազիւ գործս վերջացուցի, — պատասխանեց խաւարի կորած ստուերը։

— Հիմա ջրի կարգը որո՞ւնն է։

— Դրկից Իսմայիլին։

— Բամպակը լաւ կ'երեւի, վերջին ջուրն է ...

— Փառք Աստուծոյ, լաւ կ'երեւի, էս տարի ժանգը մեծ վնաս մը չըրաւ։

— Հա՛, այս տարի, բամպակը հաւաքելուդ, պարտքդ պիտի վճարես։

— Տեսնենք, բան մը կ'ընենք, Աստուած ողորմած է։ Աստուած հետդ։

— Աստուած հետդ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Այրի Տիկին վերգին Ս. Սիմոնեան, Պ. Վահան Սիմոնեան եւ Այրի Տիկին Արամ Տէտէեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 2ին իր բնակարանին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 5 դեկտեմբեր Շաբաթ առաւօտեան ժամը 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ Ժան Կուժօն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պաթինեոլի գերեզմանատունը։

Պ. Յակոբ Յակոբեան (*Ամերիկա*), Օր. Օր. Դժխուհի եւ Աստղիկ Յակոբեան (*Խարբերդ*), Պ. Պ. Յովհաննէս, Եղիա եւ Օր. Աննիկ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ճիհանշահեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Անէմեան (*Հայաստան*), Տէր եւ Տիկին Թորոս Թոռիկեան (*Վիէն*), Տէր եւ Տիկին Խորէն Յակոբեան (*Հալէպ*), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մուրատեան (*Հալէպ*), Այրի Տիկին Նազլի Մանուկեան (*Մալաթիա*), սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, հօրաքրոջ, զոքանչին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՎԱՐԴԻԹԵՐ (ԿԻՒԼՏԱՆԷ) ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 3 դեկտեմբեր հինգշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, իր բնակարանին մէջ, 8 *րիւ Մատամ Բիւրի, Պանթէօ*։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 5 դեկտեմբեր շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին, իր բնակարանին մէջ, 8 *րիւ Մատամ Բիւրի, Պանթէօ*, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէոյի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Տպարանական աշխատաւորներու ժողով

Երեքշաբթի, դեկտ. 8ին, երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelinsի սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ նախաձեռնութեամբ տպարանական հայ աշխատաւորներու ընդհ. ժողով։ Կը հրաւիրուին առանց կուսակցական խտրութեան բոլոր տպարանական աշխատաւորները (տողաշար, գրաշար, մեքենավար), Աշխատանքի դաշնակցութեան (C. G. T.)ի հայկական խմբակի մը կազմութեան համար։ Խիստ կարեւոր եւ անյետաձգելի օրակարգ.

ՀԱՅ ԽԱՉՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս
(Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան։

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19ին ճոխ եւ բացառիկ յայտագիր։

Salle des Ingénieurs Civils*ի մէջ,*
19 rue Blanche, *մեթրօ* **Blanche** *եւ* **Trinité**

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՌԷՄՕՆԻ
եւ նախագահութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք
Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Աղուանեան, թառիստ Աբգար, *հայրենակիցներ՝* Տիկ. Ն. Փապուտեան, Տիկ. Ք. Գույումեան, Օր. Գ. Մաճառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր-Վահան (*Փանթէզի*)։

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգիանոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր - եղբայր Ազնաւուրեաններ՝
Այտա (*Ալհամպրա Թատրոնէն*) *եւ Շարլը Ազնաւուր* (*Մարինի Թատրոնէն*)։ Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, Փանթէզիներ, վիճակախաղ։ Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավալէի կօշիկ մը՝ չափու վրայ։

Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿէՕԶԵԱՆԻ։

Մուտք՝ կիներու 5 փր. այրերու 7.50 փր.

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20)։ *Կիչէն բաց է ժամը* 7.30էն սկսեալ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ—ԿՈՒՍԵՆՎԻԼԻ Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ընկ. Ա. Մարտիրոսեանի բնակարանին մէջ, 27bis rue de Paris, Առնուվիլ։ Կը հրաւիրուին Թազմիկ, Հրայր եւ Ցալթօ խումբերու բոլոր ընկերները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 18 rue Ernest Renan, Շավիլ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի հերթական դասախօսական ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, խաժակ Ակումբին մէջ։ Ներկայ գտնուիլ ճիշտ ժամանակին։

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ԱՎԻՆԵՕՆԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, ընկ. Քերովբէ Տէրտէրեանի բնակարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ (Մարսէյլ) անդամական ընդհ. ժողովը 6 դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ժողովներ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ՝ «Համազասպ» խումբի ընկերները 5 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. կարեւոր օրակարգ։

«Քեռի» խումբի ժողովը՝ 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 6ին։ Կարեւոր օրակարգ։

«Մուրատ» խումբի (Ավինեօն) ժողովը՝ 6 դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին։ Կարեւոր օրակարգ։

«Նիկոլ—Դուման» խումբի ժողովը 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, դաշնակցութեան տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

«Վրէժ» խումբի ժողովը 6 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Կարեւոր օրակարգ։

Այս ժողովներուն ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

6 ԴԵԿՏ, 1936 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 4-12
VICTOR HUGOի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
46bis Rue St. Didier

Իր ընտանեկան հաճելի մթնոլորտով, իր զուարթ շրջանակով, իր ընտիր նուագով, սիրուն անակնկալներով պիտի գայ արդարացնել Կ. Խաչի աւանդական համբաւը, որպէս եղանակին ամէնէն գեղեցիկ երեկոյթներէն մէկը։

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԶՈՒԱՐՃԱՆԱԼ ԵՒ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՆԵԼ ՁԵՐ ԼՈՒՄԱՅՈՎ ԱՆՈՐ ԲԱԶՄՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՅՏՆԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՏԻԿ. ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ
(*Պարսկաստանէն նոր եկած*) կ'երգէ հայ ժողովրդական երգեր։
Կը պարէ Սօֆիայի Օփէրայէն **SOPHIE ERRIO** (*10 տարեկան*)
JAZZ GATO QANTARO
Մուտքը 7.50 ֆրանք։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ
Նախագահութեամբ ՏԻԿ. Ա. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆԻ
Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂՔԱՏ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲԵՐՈՒ
13 դեկտ. կիրակի օր ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր
Salle des Fêtes*ի մէջ,* **30 Rue du Casino,** Enghien-les-Bains
Երեկոյթին ամբողջ զուտ հասոյթը կը յատկացուի Պետ. Հայ Կ. Խաչին եւ Որբերու Օգն. Մասնաճիւղին։
Նուագախումբ ԿԱՐԻՕ—ՔԱՆԹԻ (Թանկօ եւ ճազ)
ՊԱՐ, ԵՐԳ ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ—ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
Մուտք՝ *10* ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան
Կը ներկայացուի ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 26 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30*ին*
Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Էքլիփս։
Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր.։

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 27 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30*ին*
Վարանդեան սրահին մէջ, *10* Պուլվար Մարկրիթ
Մուտք, 3 ֆր։

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հայ Երիտասարդաց Ակումբի կողմէ
ցեղի կ'ունենայ *6* դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն մինչեւ կէսգիշեր։
26 Ave. de Tokio. Métro Alma

գեղարուեստական բաժին.— *Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ կ'երգէ Ալմաստ օփէրայէն կտոր մը, Ժ. ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ), ՕՐ. ԺԻՆԻԱ ԱՖԱՆԱՍԵԱՆ (դաշնակ), Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ), ՃԱՐՈՒՀԻ ՃԱՄԿԱՐԵԱՆ (հայկական պար), ԿԻՆՏՕ (պար)։*

ՃԱԶ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ — *ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ*
Մուտք՝ 6 *ֆրանք։* — *Ուրախալի ժամանց։*

Դերասան Յ. Ղազարեանի ներկայացումները

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան
Մարսէյլի դրամ-օփէրէթ խումբը ղեկավարութեամբ դեր. Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկ. Սիրուշի, Պ.Պ. Ս. Ազարեանի, Վ. Տէր-Վարդանեանի, Տիկ. Մատլէնի, Օր. Զաւիկի, Պ. Պ. Մակարեանի, Քէչէճեանի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 5 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին.
Վարանդեան Ակումբին մէջ։
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ.— 6 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Պառ Էսթէրնասիոնալի սրահին մէջ, 230 Շըմէն տը Մատրակ։
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 6 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին,
Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էքլիփս,
Արեւելեան նուագ։ — Գիները՝ ժողովրդական։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 6 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3288

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»

Տարթուս լոյս տեսաւ «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ուն 10րդ հատորը: Ողբացեալ Արտաշէս Յարութիւնեանի «Արձակ էջեր եւ քերթուածներ»ը:

Եօթը տարուան կեանք ունի Ն. Գ. Բ. սկզբնատառերով հանրածանօթ այս հրատարակչականը, հիմնուած 1929 Սեպտեմբերին, փարիզահայ խումբ մը մտաւորականներու կողմէ:

Նախաձեռնողները գովելի գաղափարը յղացած էին կորուստէ փրկելու գեղարուեստական գեղեցիկ էջերը մեր այն մեծ ու փոքր գրագէտներուն, որոնք 1915ի ապրիլեան Մեծ Եղեռնի զոհերն եղան, ոմանք արդէն հասած իրենց արուեստի լրութեան, ուրիշներ խոստմնալից նախաքայլեր առած եւ ի լինելութեան:

Դիւրին չէր իմի հաւաքել ամէն մէկ հեղինակի գործերը, յաճախ ցրուած զանազան օրաթերթերու եւ պարբերականներու մէջ եւ լոյս ընծայել զանոնք առանձին հատորներով, իւրաքանչիւրին յատկացնելով ամբողջ գիրք մը:

Հակառակ նիւթական երկարատեւ տագնապին, Ն. Գ. Բ.ը յաջողեցաւ հայ գրասէր ժողովուրդին տալ տասը գեղեցիկ հատորներ՝ գեղարուեստական մաքուր տպագրութեամբ:

Սկզբնական ծրագիրն էր հրատարակել միայն ապրիլեան զոհերու գործերը: Սակայն ետքէն պէտք եղաւ պզտիկ շեղում մը կատարել՝ հրատարակելով Արփիար Արփիարեանի, Օհան Կարոյի եւ Եր. Օտեանի գործերն ալ:

Ն. Գ. Բ.ի շարքին առաջին երեք հատորները յատկացուած են դասաւոր գրականութեան ներկայացուցիչներուն (Ռուբէն Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան եւ Գեղամ Տէր Կարապետեան):

Գաւառն ու գաւառացի պանդուխտներու կեանքը հոյակապ էջերու մէջ պանծացնող այս երեք ազնուական գրագէտներէն վերջ, 4րդ հատորը նուիրուած է խոստմնալից գրողի մը՝ լակեալ ու տաղանդաւոր Գեղամ Բարսեղեանին, որ ժամանակ չունեցաւ իր տաղանդին լրութեան հասնիլ. դահիճը շուտ հնձեց իր կեանքը: 5րդ հատորը Արփիար Արփիարեանինն է, զոհ եղբայրասպան գնդակի մը, եւ որ իր «Կարմիր ժամուցով եւ արձակ էջերով արժանի դասուեցաւ Ն. Գ. Բ.ի մէջ տեղ գրաւելու: 6րդ հատորը աննման Զօհրապինն է իր «Ծանօթ դէմքեր եւ արձակ էջեր»ով: 7րդը Տիգրան Չէօկիւրեանի «Վանքը» եւ «Հերոսը» կը կազմեն. տաղանդաւոր գրող մը, որ շատ աւելին տալու սահմանուած էր: 8րդը Ն. Գ. Բ.ի հիմնադիրներէն Օհան Կարոյի հատորն է. սա ալ դաղթաշխարհի «նահատակ» մըն էր, Վանէն Հայաստան, անկէ Պարսկաստան ու յետոյ մինչեւ Փարիզ մարտիրոսի կեանք վարած ըլլալով: 9րդը Երուանդ Օտեանի հռչակաւոր «Ընկեր Փանջունի»ն է: Վերջին եւ 10րդ հատորը՝ շնորհալի բանաստեղծ ու բանիմաց գրագատ Մալկարցի Կարոյին՝ Արտաշէս Յարութիւնեանի «Քերթուածներ եւ արձակ էջեր»ը:

Ահա՛ քանի մը նոր թուանշաններ իր գործունէութեան մասին, 1929 – 1936. —

ՄՈՒՏՔ.— Նուէրներէ՝ 10133 ֆրանք 85, Տարօնի Հայր. Միութենէն՝ 10126.80, բաժանորդներէ 3620.80, Ն. Եորքի մասնաճիւղէն՝ 25465.85, գրքերու վաճառումէն՝ 43187.15, ընդհ. գումար 92534.45:

ԵԼՔ.— 10 հատորի տպագրութեան՝ 61196 ֆրանք, հեղինակի իրաւունք՝ 2504.20, ընդօրինակիչի՝ 7996.70, պաշտօնեայի՝ 7075.90, առաքման եւայլ ծախքեր՝ 13547.35, ընդհ. գումար 92320.15, սնտուկին մէջ պատրաստ՝ 214.30 ֆրանք:

Առաջին վեց հատորներէն տպուած է 1500ական օրինակ, վերջին 4 հատորներէն 1000ական, ընդամէնը 13000 օրինակ գիրք, որմէ եօթը տարուան ընթացքին կանխիկ դրամով ծախուած է միայն 3023 օրինակ. 800 գիրք կայ Ամերիկայի մասնաճիւղին մօտ, 5266 ֆր. 30 արժէքով գիրք գանձելի զանազաններէ, իսկ պահեստի մէջ մնացած՝ 5798 օրինակ գիրք:

Ամէնէն աւելի ծախուած են Զարդարեանի եւ Գեղամ Տէր-Կարապետեանի գրքերը, որոնց առաջինէն մնացած է միայն 114, երկրորդէն 224 օրինակ (1500ի վրայ). 1929 - 30 ծախուած է 300 գիրք, 1931 – 32՝ 1038, 1932 - 33՝ 892, 1933 - 34՝ 388, 1934 - 36՝ 405 օրինակ: Կը տեսնուի որ նիւթական տագնապը իր դրոշմը դրած է վաճառումի ընթացքին վրայ:

Պէտք է ըսել որ մեր ժողովուրդը առ հասարակ շատ չի սիրեր քաջալերել հայ գիրքն ու գրականութիւնը: Մանաւանդ տարագրութիւններէն վերջ տարբեր մտայնութիւն մը վարակած է բոլորը: Արդէն նոր սերունդը հայերէն չի գիտեր եւ դժբախտաբար չուզեր սորվիլ, դարձեալ հին սերունդն է, որ անցեալի յիշատակներով եւ աւանդութիւններով կապուած է հայ մշակոյթին ու կը սիրէ հայ գրականութիւնը: Բայց այս սերունդն ալ հետզհետէ անհետանալու վրայ է: Քանի - քանի հրատարակչական ձեռնարկներ ձախողած են՝ ընթերցողի պակասէն, քանի՜ հեղինակներ յուսահատութեան մատնուած են՝ երբ տարիներու աքնաջան աշխատութեամբ մէջտեղ բերուած երկասիրութիւն մը հազար զոհողութիւններով տպելէ վերջ՝ գնորդ չեն գտած եւ գրքերն ալ փճացած են փոշիներու մէջ:

Հայը հպարտ է իր դարաւոր մշակոյթով եւ անցեալի գրական փառքերով: Բայց չի բաւեր փառաւորուիլ հին հին դարուց յիշատակներով: Ներկայ սերունդը պէտք է սիրէ նոր ժամանակներու հայ մտքի ու արուեստի գործերը եւ տարածէ զանոնք՝ որպէսզի վառ մնայ ազգային զգացումը սրտերու մէջ:

Ն. Գ. Բ. իր ընտրովի հրատարակութիւններով կարդացուելիք գեղեցիկ գրքեր կը հայթայթէ բոլորին: Քաջալերե՛նք իր ձեռնարկը: Ատով յարգած կ'ըլլանք նաեւ յիշատակը մեր անմահ նահատակներուն:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ կէսօրէ վերջ աննախընթաց բազմութիւն մը կը լեցնէր Երեսփ. Ժողովը: Կառավարութեան անդամները ներկայ էին բոլորը: Երեսփոխաններուն մէջ ալ բացակայ գրեթէ չկար: Ունկնդիրներու բազմութեան մէջ կը տեսնուէին առաւելապէս կիներ՝ իրենց պչրուն արդուզարդով եւ անուշահոտութիւններով:

Մեծ էր հետաքրքրութիւնը: 51 երեսփոխաններ արձանագրուած էին նախապէս, յետոյ խօսք առնելու համար կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան մասին: Սահմանափակուած էր իւրաքանչիւրին ճառին տեւողութիւնը, սակայն ամէնէն կարճը 15 վայրկեանէն պակաս չէր: Ահա թէ ինչու Երեսփ. Ժողովը տակաւին այսօր կը շարունակէ վիճաբանութիւնները արտաքին նախարարին յայտարարութեանց մասին:

Երեսփ. Ժողովի այս նիստը մասնաւոր կարեւորութիւն մը կը ստանար անոր համար, որ — դեռ չլրացած ջղային վիճաբանութիւնները մամուլի օրինագծին մասին, որուն միայն առաջին յօդուածը վաւերացուեցաւ, առտուան նիստին մէջ, — համայնավարները գիրք բռնած ըլլալով կառավարութեան դէմ, թերեւս վստահութեան խնդիր յարուցանելով տագնապ ստեղծէին:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Կապրիէլ Փէրի, համայնավար երեսփոխանը, որ ըսաւ թէ Սպանիոյ ժողովրդապետական կառավարութեան դէմ բացուած այս արիւնահեղ պայքարը պատրաստուած էր արտասահմանի մէջ: Եւ տակաւ ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ Սպանիան ծառայեցնել այն սպառնալիքին, որ վաղը պիտի կախուի Ֆրանսայի եւ Ափրիկէի հաղորդակցութեանց, նոյն իսկ Ֆրանսայի ապահովութեան վրայ: Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսա պարտաւոր է ոչ թէ ուժ տալ, այժմէն, Սպանիոյ ժողովրդապետական կառավարութեան, այլ պարզապէս յարգել 1935 դեկտեմբերին կնքուած սպանեւֆրանսական դաշնագիրը, զէնքի առեւտուրի մասին: Ֆրանսա իրաւունք չունէր դրժելու այդ դաշնագիրը, ինչպէս ըրաւ 8 օգոստոսին:

Յետոյ խօսեցաւ Մարկէն, որ պահանջեց չլքել Սպանիան: Յետոյ՝ Փօլ Ռէյնօ, որ ցաւ յայտնեց թէ հաւատարմագրի մը ձեւակերպութեան համար կառավարութիւնը վշտացուց Իտալիան, աւելցուց թէ որքան ալ թանկագին ըլլայ անգլեւֆրանսական բարեկամութիւնը, մեծ բան մը պէտք չէ սպասել Անգլիայէն՝ կարճ պատերազմի մը պարագային, ցամաքի վրայ, թէ գերմանեւֆրանսական բանակցութիւն մը որքան ալ բաղձալի ըլլայ, տասը յաջողութիւնը կախում ունի անկախ կառավարութենէ մը եւ ոչ թէ ներկայ դահլիճէն, եւ վերջապէս, ըսաւ, Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան անզօրութիւնն է որ պատճառ եղաւ տնտեսական քաղաքականութեան տագնապին: Եթէ ուրիշ կառավարութիւններ շատ տառապեցուցին բանուոր դասակարգը, նոր կառավարութիւնն ալ շատ յոյսեր տուաւ՝ առանց բան մը կարենալ ընելու, — ահա թէ ինչո՛ւ կը վախցուի հակազդեցութեան տխուր հետանկարներէն:

Փօլ Ռէյնոյէն վերջ բեմ բարձրացաւ արտաքին նախարարը, Իվոն Տէլպոս, — դղրդագին ծափեր կ'ընկերանային իր քայլերուն:

Արտաքին նախարար նախ գծեց Եւրոպայի տագնապալից կացութեան պատկերը. — «Այս կացութեան մէջ խելացի կառավարութեան մը դերը պիտի ըլլայ ցոյց տալ պաղարիւն եւ զգուշաւոր գործունէութիւն մը:

Ֆրանսա բարեկամական զօրաւոր կապերով միացած է Անգլիոյ, որովհետեւ Եւրոպայի խաղաղութեան պորտի քարն է անգլեւֆրանսական բարեկամութիւնը: Յանուն կառավարութեան կը յայտարարեմ, որ երբ Անգլիա յարձակում կրէ, Ֆրանսա անոր պաշտպանութեան ի սպաս պիտի դնէ իր բոլոր ուժերը, ծովու, ցամաքի վրայ թէ երկնքի մէջ: Նոյն ընթացքը՝ երբ յարձակում գործուի նաեւ Պելժիոյ վրայ:

Ֆրանսա կապուած է նաեւ Խորհ. Միութեան, որովհետեւ այս երկիրը կապուած է Ազգերու Դաշնակցութեան: Ռուսեւֆրանսական դաշնագիրը, որ այնքան քննադատուեցաւ, խաղաղութեան դաշնագիր մըն է, որ չի սպառնար որ եւ է երկրի, ահա թէ ինչո՛ւ պիտի յարգենք այդ դաշնագիրը ինչքան ալ քննադատուի:

Խորապէս կապուած կը մնանք դարձեալ Ազգերու Դաշնակցութեան: Յառաջիկայ արտակարգ նստաշրջանին՝ Ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի կրկնէ իր առաջարկը պատերազմի կանխարգելիչ միջոցներու պատրաստութեան, ինչպէս նաեւ անդամ պետութեանց պարտաւորութեանց ճշդումին մասին (ակնարկ Ուխտին 16րդ յօդուածին): Ժամանակ մը վերջ, ոչ այնքան ուշ, պիտի առաջարկենք բոլոր պետութիւններուն, Ժընեւի կապուած ըլլան կամ ոչ, աստիճանական զինաթափութիւն կատարել:

Իտալեւֆրանսական յարաբերութիւններուն վրայէն, ճիշդ է որ, ստուեր մը անցաւ: Վասնզի Ֆրանսա շատ կապուած է Ազգերու Դաշնակցութեան: Սակայն չենք կարծեր որ Իտալիա որ եւ է իրական վնաս զգայ մեր այդ դիրքէն:

Գալով գերմանեւֆրանսական մերձեցումին, կ'ընդունինք որ անհրաժեշտութիւն մըն է Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Հոգերանօրէն կարելի էայդ մերձեցումը, որովհետեւ պատերազմի դաշտին վրայ սորվեցանք գնահատել իրար, կարելի է նաեւ քաղաքականապէս, որովհետեւ սահմանային վէճ չունինք: Վարչաձեւի տարբերութիւնները եւս արգելք մը չեն մերձեցումի, կը բաւէ որ չմիջամտեն ներքին գործերու, եւ ոչ ալ սպառնալիքներ ըլլան, մեր արտաքին յարաբերութեանց մասին դատաւոր կանգնելու փորձեր ըլլան:

Սպանիոյ հանդէպ, մեր երկրին բնակչութեան մեծամասնութիւնը վստահ եմ որ կը գնահատէ կառավարութեան դիրքը: Մենք համակրանք ունինք հանդէպ Սպանիոյ ժողովրդապետական կառավարութեան, սակայն խաղաղութեան եւ պատերազմի պատասխանատուութեանց գիտակից կառավարութիւն մը չի կրնար տարուիլ զգացական մղումներով: Մեր պարտականութիւնն էր սահմանափակել կռիւը, արգելք ըլլալ Եւրոպան բոնկցնելու: Մեզ կը քննադատեն թէ քաջ չեղանք, — պարոններ, երբ ղեկավարի դիրքին մէջ կը գտնուիք, քաջութիւնը չի կայանար այն թեթեւութեան մէջ, որով կուտաք որոշումներ, որոնք կրնան աղետալի հետեւանքներ ունենալ ոչ միայն ձեր երկրին, այլեւ մարդկութեան համար: Պէտք չէ խորհիլ ձեր անձին մասին, այլ միլիոնաւոր մարդոց մասին, որոնց պատասխանատուութիւնը յանձնուած է ձեզի: Կարծեմ թէ աւելի դժուար է յաղթել ինքզինքին, իր զգացումներուն, քան հետեւիլ չարաղէտ խորհուրդներու:

Ֆրանսա զօրաւոր է, զայն կրնան տկարացնել միայն եսապաշտութիւնը եւ ներքին կռիւները: Իր առաքելութեան գիտակից, մեր երկիրը լծուած է մարդկային ազատագրութեան գործին, զոր կը կատարէ ընկերային բարեփոխութիւններով, առանց մոռնալու ծառայել Եւրոպայի խաղաղութեան:

ԻՄ ԱՅԳԻՍ

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻՆ

Այգիս դալար՝ կը սարսռայ ցնծագին,
Ողկոյզներու մարգարտաշար յորդման մէջ.
Կ'ուռի կայլա՛կը մեղրալից հատիկին՝
Օծուած այգուն արծաթափայլ ցօղով գէջ:

Համայնասփիւռ կարմիր համբոյրն արեւին
Կը կայծկլտի ծիրանեփնեան ցոլքերով,
Ու կը խայտայ մենարանիս փոքր այգին՝
Առտըւան մէջ, օրուան սեմին վրայ զով:

Կը մխըրճին մատներս յուզմամբ երջանիկ,
Տերեւներուն ագուցուածքին մէջ տամուկ,
Ու կը ճրփեմ առոք ողկոյզն անդրանիկ,
Իբրեւ մարգրիտ, իբրեւ մաքուր դեղին լուսնկ:

Կը խորտակուի ակռաներուս տակ՝ լեցուն
Հատիկներուն մեղրածորան սաթն անփայլ,
Ու կ'ըմբոշխնեմ հեշտապարգեւ ջինջ քաղցուն՝
Որ կ'ամոքէ բերնիս պապակը մըռայլ:

Ու կը մըղուի երակներուս մէջ՝ շինիչ
Թափանցանց հոյզն անճառելի նեկտարին,
Եւ կը մոռնամ ես ամէն բան քիչ առ քիչ,
Վայելքին մէջ արբեցութեան այս խորին:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ճաշակ մը Ա. Յարութիւնեանի գործերուն ժողովածուէն, զոր վերջերս լոյս ընծայեցին ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ: Ճաշակ մը բանաստեղծութեան՝ այնքան ազնուական, ճաշակ մը տաղաչափութեան՝ որուն օրէնքներուն անծանօթ են ընդհանրապէս մեր նորերը: Գալ կիրակի, ՅԱՌԱՋ կը ներկայացնէ այս մեծ գրագէտը աւելի խոշոր գիծերով:

Հայերը Անատոլուի մէջ

Անատոլուէն եկած հայ առեւտրական մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Մերսինի մէջ կը գտնուին քանի մը Հայեր, առեւտրական եւ արհեստաւոր: Էլազիզի (Խարբերդ) մէջ ու շրջակայ գիւղերը 200 տուն Հայ կայ, ընդհանրապէս արհեստաւոր: Նոյնչափ տուն կայ Մալաթիոյ մէջ ու շրջակայ գիւղերը: Կը զբաղին արհեստներով: Գոնիայի մէջ կան ատամնաբոյժ մը, ոսկերիչ մը եւ արհեստաւորներ:

Տիարպէքիրի կալուածները, պահ մը մատակարարելու ձեռնարկեր է Էվգաֆը, հրատարակուած նոր օրէնքը հաւանաբար սխալ հասկնալով: Եւ այսպէս, կալուածներուն վարձակալութեան աճուրդը Էվգաֆը կատարեր է, տարեկան վարձքին հարիւրին 25 ապահովութեան գումարը (թէմինաթ աքչէսի) ինք գանձելով:

Բայց յետոյ պարզուած է թիւրիմացութիւնը եւ առաջնորդարանի վարչական մարմնին յանձներ է կալուածներուն մատակարարութիւնը: Եղած գանձումը պիտի վերադարձուի:

Կալուածական առժամեայ տագնապին պատճառաւ, Առաջնորդարանի կարգ մը վճարումները յապաղեր են, եւ հոգեւոր հովիւ Սիոն քհնյ. երեք ամիսէ ի վեր թոշակ չէ ստացեր:

Թուրքերը կը վտարեն Պուլկարները Թրակիայէն

Պուլկար թերթերը կը հաղորդեն, թէ թրքական Թրակիոյ մէջ գրեթէ Պուլկար չմնաց: Լողենկրատի եւ քանի մը գիւղերու մէջ մնացած մէկ քանի պուլկար ընտանիքներն ալ բռնադատուեցան իրենց ստացուածքը ծախել չնչին գիներով եւ անցնիլ Պուլկարիա: Թուրքերը պատերազմական գօտի յայտարարեցին նոր գիւղեր եւս, որպէսզի անոնց մէջ գտնուող թրքահպատակ օտարազգիները ստիպեն հեռանալու:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻՄԻԹՐՈՎ, Կոմինտէրնի քարտուղարը ծպտուած անցաւ Փարիզէն եւ գնաց Պարսելոնա, քննելու Կոմինտէրնի արեւմտեան Եւրոպայի պատուիրակութեան գործերը (Մաթէն):

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ փոխադրական հսկայ օդանաւ մը արկածով ինկաւ ֆրանսական հողի վրայ, զուիցերիական սահմանին մօտ: Ջախջախուած օդանաւին մէջէն գտնուեցան կոչեր սպաներէն լեցուն:

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորին որոշումը, գահէն հրաժարելու մասին, վերջնական պիտի դառնայ միայն վաղը: Տակաւին բանակցութիւններ կը կատարուին:

ՄԱՏՐԻՏԻ շուրջ կատաղի կռիւներ կը մղուին դարձեալ: Ազգայնականները կը փորձեն կտրել Մատրիտի բաց դուռն ալ:

ՊԵԹՀՈՎԷՆ

Գ.

1799—1800ին Պէթհովէն կը յօրինէ իր առաջին վեց քառեակները:

«Ոչ մէկ բան կը հաստատէ, կ'ըսէ Վոլֆ, այն դիւրութեան, որով ան կը խաղայ նուագահանութեան այս սեռէն անբաժանելի դժուարութիւններուն հետ: Այս գործ 18ին մէջ ան դեռ կը գոհանայ գինքը կանխողներուն հետքերուն վրայէն քալելով՝ անբաղդատելի անսայթաքութեամբ ու վարպետութեամբ: Լարային քառեակին հնչականութիւնը զարմանալի է Պէթհովէնի մօտ, որ առաւելագոյն արդիւնքը ձեռք կը բերէ համախմբումէն չորս համազգի նուագարաններու — Ա. եւ Բ. ջութակ, բամբ ու թաւ ջութակ —, զորս այնպէս մը կը դասաւորէ, որ կը յաջողի յառաջ բերել որքան մեղմութեան, նոյնքան ուժգնութեան մէջ ամենամեծ ներդաշնակութիւնը, եւ ձայնաբնչմի ամենակատարեալ քաղցրութիւնն ու որակը: Զարգացումի մասերը աւելի ընդարձակուած են քառեակներուն մէջ քան սոնաթներուն:

Վեց քառեակներու այս առաջին հաւաքածոյին մէջ արուեստը անթերի է արդէն: Մասնաւորաբար նշելի է Դ. Քառեակը (ութ մինօր) որուն սկզբնական թեման հիանալի արտայայտիչ է, եւ Զ. Քառեակը իր հոյակապ Ադաժիոյով, որուն կշռական զուգադրութիւնները ա՛յնքան հանճարեղ են:

Պէթհովէնի հանճարին խելութիւնը աւելի կեդրոնացած կը գտնուի իր դաշնակի սոնաթներուն ու լարային քառեակներուն քան բոլոր իր միւս գործերուն՝ նոյն իսկ նուագախմբական իր հսկայական համերգութիւններուն մէջ»:

Դաշնակի իր 11րդ սոնաթով (գործ 22), արդէն կը մտնենք այնպիսի շրջանի մը մէջ, ուր «նախադասութիւնները աւելի կ'ընդլայնին ու կը չքադարդուին, ուր ձեւի եւ գրելու ճարտարութիւնը աւելի ակներեւ կը դառնայ, ուր մօտիւլասիոնները աւե-

[...]

ւած դառն կսկիծները:

«Սիրոյ եւ յուսոյ ընդմիջումի այս փոխանցումներուն մէջ է, կ'ըսէ Ռոլլան, որ փնտռել պէտք է Պէթհովէնի ամենայուզիչ ներշնչումներուն աղբիւրը, մինչեւ այն տարիքը ուր իր նկարագրին հրայրքը կը խաղաղի մելամաղձոտ համակերպութեան մը մէջ»:

Ան ձեռքը կը խնդրէ Վիլման երգչուհիին, որ կը մերժէ խնդալէն, եւ չափազանց խենթ ու տգեղ կը գտնէ գինքը:

1801ին իր տարփանքին առարկան ըլլալ կը թուի Ճուլիէթթա Կուիչիարտին, զոր անմահացուց իրեն ձօնելով Քլէր տը լիւն յորջորջուած հռչակաւոր սոնաթը.

«Աւելի քաղցրօրէն կ'ապրիմ, կը գրէ Վէկէլէրի, եւ աւելի յաճախ կը խառնուիմ մարդկային ընկերութեան... Այս փոփոխութիւնը կը պարտիմ՝ հմայիչ աղջկան մը, զոր կը սիրեմ ու իրմէ կը սիրուիմ փոխադարձաբար: Երկու տարիէ ի վեր՝ ունեցած առաջին երջանիկ վայրկեաններս են ասոնք»:

Սուղ վճարեց զանոնք: Նախ այս սէրը իրեն աւելի զգալի ըրաւ իր եղկելի ցաւագարութիւնը եւ իր նիւթական անկայուն դիրքը, որոնք անկարելի կը դարձնէին սիրածին հետ ամուսնանալը:

Ասկէ զատ Ճուլիէթթա պչրասէր, մանկամիտ եւ եսասէր ըլլալով՝ չարաչար տառապեցուց Պէթհովէնը, եւ 1803ին ամուսնացաւ տասնըեօթնամեայ կոմս Կալլէնպէրկի հետ:

«Հոգին կը քայքայուի այսպիսի տարփանքներէն, եթէ հիւանդութենէն տկարացած է արդէն»: Այդպէս էր Պէթհովէնինը: Կեանքին մէջ միակ անգամն ըլլալով՝ քիչ մնաց որ ընկճուէր իր յուսահատ տագնապէն, որուն խրատեկ կ'ընէ մեզ իր Քարլ ու Եօհան եղբայրներուն ուղղած սա նամակը, Հայլիկէնշթատթի կտակը(*):

«Ո՛վ մարդիկ, որ ինծի կը նայիք [...]

[...]

(*) Վիէննայի արուարձաններէն մէկն է Հայլիկէնշթատթ, ուր առժամաբար կը բնակէր Պէթհովէն:

[...]

չէի կրնար մարդերուն ըսել. «Աւելի՛ բարձր խօսեցէք, պոռացէք, որովհետեւ խուլ եմ»:

Ա՜խ, ի՞նչպէս կրնայի յայտնել տկարութիւնը զգայարանի մը, որ պարտ էր աւելի կատարեալ ըլլալ իմ մօտս քան ուրիշներու, զգայարանի մը, որուն տէր էի առնոք ամենամեծ կատարելութեամբ, այնպիսի կատարելութեամբ մը, զոր՝ անտարակոյս՝ արուեստակիցներէս քիչեր ունեցած ըլլան երբեք: Ո՛հ, չեմ կրնար ընել այդ: Եւ այդ ներեցէք ինծի եթէ մեկուսի ապրիլս կը տեսնէք, մինչ ձեր ընկերութեան մասնակցիլ պիտի ուզէի: Դժբախտութիւնս կրկնապէս տաժանելի է ինծի, քանի որ անոր կը պարտիմ չճանչցուած ըլլալս:

Ինծի արգիլուած է սփոփանք մը գտնել մարդկային ընկերութեան, նուրբ խօսակցութիւններու, փոխադարձ սրտաբացումներու մէջ: Մինա՛կ, [...]

[...]

Թը կ'ապրի տակաւին՝ յանուն ինծի խնդրեցէք իրմէ որ հիւանդութիւնս նկարագրէ, եւ հիւանդութեանս պատմականին կցեցէք այս նամակս, որ. պէսզի մահուընէս ետք՝ գէթ որքան որ կարելի է՝ աշխարհը հաշտուի ինծի հետ: Միեւնոյն ատեն երկուքդ ալ կ'ընդունիմ իբրեւ ժառանգորդները իմ փոքրիկ հարստութեանս, եթէ կարելի է այդպէս կոչել զայն: Ուղղամտօրէն բաժնեցէք զայն, համաձայնեցէք, եւ իրարու օգնեցէք:

Գիտէք ձեր ինծի պատճառած ցաւը եւ զայն շատոնց ձեզի ներած ըլլալս: Դուն, Քարլ եղբայրս, նորէն մասնաւոր շնորհակալիքս կը յայտնեմ քեզի՝ վերջին ատեններս ինծի հանդէպ վկայած ադապատանքիդ համար: Մաղթանքս սա է որ խմինէս աւելի բարեբաստիկ, մտատանջութիւնէ աւելի զերծ կեանք մը վարէք: Ձեր զաւակներուն պատուիրեցէք [...]

[...]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԱՀԸ՛Ր, ՄԱՀԸ՛Ր...

Մեր անմոռանալի բարեկամը Վահան Մալէզեան փարիզեան չաբաթաթերթի մը մէջ ստորագրած է «սուգի խօսքեր» վերտառութեամբ յօդուած մը, ուր զուսպ աղնուականութիւնով կ'ողբայ մահերը իր երեք բարեկամներուն, որոնք վերջերս կնքած են իրենց մահկանացուն, պատճառելով վիշտ անմխիթարելի, կսկիծ անփարատելի եւ ցաւ անդարմանելի՝ դեռ զգայուն փառատաղան - բանաստեղծին:

Քանի մը կաթիլ ճաչակ կ'ուզենք տալ իր բիւրեղացած զգացումներէն, մէջբերելով իր արտմա-թաթախ տողերը: Անհատական սկզբնաւորութիւնը.

[...]

Տիար Վահան Մալէզեանի քրիստոնեայ անձը, աչքերը դէպի երկինք, աջ ձեռքը վեր բարձրացած տեառնագրելու համար ու գլուխը միտուած երեք դամ: Երիցս ծակ գլուխ: Խորքին մէջ կը սաւառնի մահուան հրեշտակը, ձեռքը մանգաղ ու մուրճ: Ամպեր, լոյս, ստուեր, ճառագայթ, մուխ, հուր, բոց: Մեզ որ Թինթորէթթօ մեռած է, Աստուածաշնչական նկար մը կրնար ստեղծել Սանթի Աբոստոլի եկեղեցիին համար:

Առաջին մեռնողը «յորդաժպիտ» բարեկամ մըն է, որուն ետեւէն բանաստեղծը կ'արձակէ ունայնութեան չափ անհուն հառաչ մը ու կը բացագանչէ.

— «Պարապ աշխարհ»:

Ամբողջ իմաստութիւն մը, փիլիսոփայութիւն մը ու դառնութիւն մը կայ այս «պարապ»ին մէջ:

[...]

ՊՂՊՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻՒ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Ի՞նչ, Հայ էք ուրեմն: Ես ալ կը կարծէի թէ Հրեայ էք: Տարօրինա՛կ բան: Ի՜նչ երջանկութիւն: Տարիներէ ի վեր Հայ չէի տեսած: Տարիներէ ի վեր, հայերէն ըսելու կարօտը կը քաշէի:

Ներս էր սլացեր նետի մը նման եւ [...]

[...]

գնութիւնը, երբ մօտեցաւ լրագրավաճառուհիին:

Աչքերն էին մէյմէկ գնդակ ածուխի: Ու խոյս կուտային կարծես իրենց կափարիչներէն: Թարթիչները երկար եւ խիտ՝ լայնկեկ սուսերներով կը չարունակուէին հակթաձեւ դէմքին վրայ: Սրճագոյն վերարկու, որուն կարն ու ձեւը որբանոց կը յիշեցնէին: Ոտքերուն սանտալ, գլխուն քասքէթ, որուն ճակտին կը փայլին տառերը՝ Paris - Soir: [...]

[...]

կարծես: Չէր ուզեր հաւատալ, որ հայ մանկամարդուհի մը թերթ ծախէր Փարիզի պողոտաներուն վրայ:

— Պարտաւոր ըլլալէս վերջ, ինչո՞ւ չծախեմ, պարոն: Ապրուստ կը ճարեմ: Էհ, քանի՛ քանիներ աչք կ'ընեն, ինծ խօսք կը նետեն, խոստումներ առատ ու ժամադրութեան առաջարկներ: Բայց, չէ՞ որ ինձմէ կախուած է:

Եւ բռունցք մը ցցելով պարապին մէջ ու Գառնիկի դէմ՝

— Կը տեսնէ՞ք, պարոն, սա բռունցքը: Ուժ կայ անոր մէջ: Մարզուած աղջիկ եմ ես: Վա՜յ անոր որ կը դպի ինծի:

[...]

Մալէզեանի լացը: Կ'երեւակայեմ սեւազգեստ Վահան Մալէզեանը, մէկ հատիկ բարեկամս, փլած թաւշեղէն թիկնաթոռի մը մէջ, գրասեղանին առջեւ, որուն ծծուն թուղթին վրայ գրուած է մահագիրը: Քերթողը աջ ձեռքը տարած է իր հանճարայորդ ճակատին ու պիշ պիշ կը նայի սեւածիր թուղթին, մինչ իր աչքերէն յամրաբար կը հոսին արցունքները ծծուն թուղթին վրայ: Դիրք կը փոխէ, հառաչ մը արձակելով եւ իր արտասուքէն չիթեր կը թափին բաց կաղամարին մէջ: Յետոյ այդ արտասուախառն մելանով բանաստեղծը կը գրէ ու կ'երգէ յուզական, հաղորդական մահերգութիւններ:

Ահա թէ ի՛նչու մեր սրտին կը դըպչին Մալէզեանի բանաստեղծական էջերը: Անոնք ապրուած են, զգացուած սրտէ հոսած:

Երրորդ մեռեալն է բանաստեղծին պատանեկութեան ուսուցիչը, ծերունի, տառապած, խաչուած Նշան Սիմոնեանը, բոլոր ուսուցիչներուն պէս քամած դառնութեան բաժակները ցմրուր:

Մալէզեան կ'երգէ.

— «Գիտէի որ տանէ մը ի վեր իր առողջութիւնը բոլորովին քայքայուած էր: Խորապէս ցաւ զգացի որ մահուան լուրը շատ ուշ իմացայ եւ գոնէ չկրցայ անձամբ ծաղիկ մը դնել իր դագաղին վրայ եւ երկու խօսք ընել»:

Ի՛նչ գեղեցիկ մտածում.— Ծաղիկ եւ խօսք, խօսք ու ծաղիկ, համակ բանաստեղծութիւն: Մէկ ծաղիկ, երկու խօսք, երեք ալ արցունք, անշուշտ չորս ալ հառաչ: Այս բոլորը գրպանի տասը հազարնոցէն չելլեր, որով մեծ են:

Ամբողջ սեւերու մէջ է Մալէզեան ու շնորհալի կը ծռի հողակոյտի մը վրայ եւ նրբօրէն կը զետեղէ մէկ ծաղիկ ու կ'ըսէ երկու խօսք.

— «Սիմոնեանի նման ազնուական ուսուցիչ մը շատ քիչ ճանչցած եմ: Եւ ըսել թէ մեռաւ անծանօթ եւ, աւա՜ղ, կը թաղուի իբր անտէր ննջեցեալ»:

Այո, անծանօթ էր Սիմոնեան, որ չկրցաւ նոյն իսկ նշանաւորուիլ ամսական տասը հազար ֆրանքով, ազնուական մարդ էր հէք Նշան Սիմոնեանը, որ երբեք չէ դիմած Բարեգործականին կամ Վահան Մալէզեանին՝ խնդրելու համար նպաստ մը: Մալէզեանն ալ իր կողմէ ոչ մէկ օժանդակութիւն է բրած, գիտնալով հանդերձ անոր վիճակը, պարզապէս չվիրաւորելու համար Նշան Սիմոնեանին դիւրազգած ազնուականութիւնը: Ազնուականները անոնք են որ գիտեն անօթի մեռնելու բարձր արուեստը: Նոյնպէս եւ մանաւանդ ազնուական են անոնք, որոնք սկզբունքով հակառակ են օգնելու թշուառներուն եւ անկարներուն, բարձր պահելու համար անոնց պատիւը: Եւ այս կերպով ոչ ոք աշխարհի վրայ աւելի ազնուական է քան մեր զգայուն բանաստեղծը՝ Վահան Մալէզեան:

Ու Սիմոնեան թէեւ կը մեռնի լքուած եւ անտէր, սակայն տէր կը մնայ իր արժանապատուութեան:

Վահան Մալէզեան կ'ըսէ.

— «Խորապէս ցաւ զգացի որ իր մահուան լուրը ուշ իմացայ ...».

Ա՜հ, եթէ ժամանակին իմացած ըլլար իր ծերունի ուսուցչին մահուան լուրը, ինչե՛ր պիտի ընէր, ինչե՛ր, ինչե՛ր ...

Ինք համեստօրէն չէ բսած իր ընելիքները եւ կրկնակ համեստութիւնով մը «ծաղիկ մը զետեղելու» խօսքը կ'ընէ:

Ես ձեզի ըսեմ թէ ինչե՛ր պիտի ընէր:

Առաջին.— Բժիշկ մը պիտի ղրկէր ստուգելու համար որ Նշան Սիմոնեանը իրապէս մեռա՞ծ է:

Երկրորդ.— Ուր որ անկ է պիտի հրահանգէր որ ձրի թաղում մը ընեն ազգային մշակին:

Երրորդ.— «Կերոններ» պիտի ղրկէր:

Չորրորդ.— «Արարատ» թերթին մէջ ձրի մահազդ մը տալ պիտի տար:

Հինգերորդ.— Զախածոյ բանաստեղծութիւն մը պիտի գրէր:

Վեցերորդ.— Ըստ իր սովորութեան՝ դերասանի մը 20 ֆրանք պիտի տար, որ իր գրած բանաստեղծութիւնը յուզումով արտասանէ, ուսուցչին հողակոյտին վրայ:

Սակայն, բիւր աւա՜ղ, Մալէզեան ուշ է իմացեր իր ուսուցչին մահուան լուրը:

Խիստ դժբախտ բան է բարեկամի մը մահուան լուրը ուշ իմանալը: Կը մաղթենք իր լուրը ուշ չիմացուի բարեկամներէն:

Բանաստեղծը կը փակէ իր մահերգութիւնը ըսելով.

— «Այսպէս մի առ մի կ'երթան երէցները: Մեր շուրջը կը մեծնայ պարապը, զոր նորեկները չեն լեցներ, պարապը որուն մէջ մեր հոգիները կը մխին»...

Նորէն, միշտ, դարձեալ, կրկին այդ անիծեալ «պարապը»: Եւ այդ «պարապը» մանաւանդ մեծնալ սկսած է բանաստեղծին առջեւ: Իրեն կը մնայ լեցնել այդ պարապը: Եթէ անկարելի է լեցնել ոսկիներով — քերթուածներով, գոնէ լեցնելու է զայն սեփական անձովը: Ինչո՞ւ սպասել որ նորեկները լեցնեն այդ պարապը: Նորեկները լեցնելիք ուրիշ շատ բաներ ունին:

Իսկ գալով «մեր հոգիները կը մըխին» խօսքին, թող անհոգ ըլլայ բանաստեղծը՝ պիտի հիւրընկալուի ջերմութեան մէջ ... դժոխքին:

Կատակը մէկդի, վայրկեան մը, սակայն, մօն չէր, այսքան ալ անամօթ կեղծաւորութիւն տեսնուած բան չէ: Սադայէլը կարդալով Մալէզեանի այս յօդուածը իր մատը խածած է ու Բեհեզզեբուղ հիանալով այս լիրբ շնականութեան՝ պատրաստուած է անպատճառ Մալէզեանին ընել փառաւոր ... ընդունելութիւն մը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ.

ԴԻԱԿԻ ԳՈՂ.— Սինկափուրի գերեզմանատան մէջ, ոստիկանութիւնը այս օրերս կը տեսնէր մարդ մը որ հող բրելով կը փորէր: Այդ դիւային մարդը բռնելով, Համ Վէնկ անուն սովորական Չինացի մը, դատարան քաշեցին: Հոն, ինքզինքը պաշտպանելու համար, պոռաց.— «Բայց, հօրս ոսկորնե՛րը դուրս կը հանէի»:

Յետոյ բացատրեց թէ որպէսզի իր հայրը կարենայ հանգիստ ննջել չինական հողին մէջ, ինչպէս հին Չինաստանէն մնացած ու պատուիրուած սովորութիւն է, երեք հազար քիլոմեթրը հեռուէն Սինկափուր եկած էր, անոր ոսկրոտին փնտռելու համար բարեպաշտօրէն: Փոքր տուգանքի մը փոխարէն, Համ Վէնկ ազատ ձգուեցաւ եւ իրեն հասկցուեցաւ, որ դիակներ ձեռք բերելու համար օրինական միջնորդներ կան: Չինացին իսկոյն այդպիսի թուղթ մը ստորագրեց եւ կը սպասէ:

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԵԼՈՒ ՏԵՆՉԱՆՔԸ

Ձմեռնային մանր օրերը հասեր էին արդէն: Մռայլ ամպեր կը ծածկէին երկինքը: Հովը կը սուլէր իր տխո՛ւր երգը՝ մերկացած ծառերու ընդմէջէն: Անհետացեր էին գեղեցիկ եւ ուրախ օրերը:

Հիւանդանոցին առաւօտեան քննութիւնը սկսած էր: Բժշկապետը, հիւանդապահուհիի մը հետ, կ'այցելէր հիւանդներուն: Բժիշկը քննելէ վերջ խուաքարտը Ալոյի, որուն անկողինը կը գտնուէր սենեակին խորը, ժպտելով ըսաւ.

— Այսօր պիտի թողուս հիւանդանոցը ...

Հիւանդը տխրօրէն պատասխանեց.

— Տոքթէօր, քանի մը օր եւս մնամ ...

Բժիշկը ցաւեցաւ, բայց, ինչ կընար ընել: Անկարելի էր հիւանդանոցի կանոնին հակառակ շարժիլ: Ու հանդարտութեամբ մը ըսաւ.

— Դուն առողջացած ես եւ որ եւ է ցաւ չունիս, ի՞նչպէս կրնամ թոյլատրել որ մնաս: Ծանր հիւանդներ ունինք, որոնք կարգի կը սպասեն: Առողջները ի՞նչպէս կրնամ պահել:

Հիւանդը, խորացած ու մթնած աչքերով, ճգնեցաւ կասեցնել իր արցունքները: Եւ, շարժելու համար բժիշկին սիրտը, խոմիչ ձայնով մը ըսաւ.

— Գոնէ մէկ քանի օր: Տեսէ՛ք, կաշի եւ ոսկոր եմ մնացած: Լաւ չեմ զգար ինքզինքս: Թալուկ կ'ունենամ եւ ոտքի վրայ չեմ կրնար կենալ:

Բայց, բժիշկը անտարբեր պատասխանեց.

— Պատճառը այն է որ երկու շաբաթէ ի վեր անկողինն ես. անգամ մը որ քալել սկսիս, կը վարժուիս: Պէտք է մեկնիս կէս օրէ վերջ:

— Ո՞ւր:

— Անիկա քու գործդ է:

Ու բժիշկը, իր հետ ունենալով հիւանդապահուհին, անցաւ միւս սենեակը:

Ալօ, որ 15 օրէ ի վեր վարժուեր էր կակուղ ու տաք անկողինին, զայն գրեթէ կ'ատէր այժմ: Սպիտակ ու մաքուր սաւանը եւ կակուղ բարձերը մուշտակի մը նման կը տաքցնէին զայն: Բայց, բժիշկին անդառնալի վճիռը հաճելի անկողինը կը վերածէր սառոյցէ ծածկոցի:

Քանի մը ժամ վերջ, Ալօ ստիպուած պիտի ըլլար ճամբայ ինկնալ կրկին՝ իր ցնցոտիներով ու ցուպը ձեռքին: Բայց, ո՞ւր երթար: Հիւանդանոց մտնելէ առաջ անգործ էր: Հիմա, բոլորովին վատուժ, ի՞նչ կրնար ընել: Գործ պիտի կարենա՞ր գտնել, ու եթէ գտնէր իսկ՝ պիտի կարենա՞ր աշխատիլ:

Ուրեմն կրկին պիտի թափառէր փողոցները՝ մերկ ու անսուաղ: Ալօ բարձրացուց գլուխը ու անկենդան հայեացք մը նետեց դէպի դուրս: Երկինքի վրայ կը կուտակուէին մռայլ ամպեր, ու հիւսիսային հովը կը ծեծէր պատուհանները: Ալօ վերմակը քաշեց գլխուն եւ փորձեց քնանալ:

Բայց, ի՞նչ օգուտ ունէր երկու երեք ժամուան հանգիստ մը: Իր մարմինը պէտք էր վարժուէր ոչ թէ հանգիստի, այլ՝ աշխատանքի ու ցուրտի:

Ապագայի անորոշութեան առջեւ զգացած իր խռովքը կ'ընկճէր զինքը: Ան ինքզինքը կը զգար ոչ թէ տաք սենեակի մը մէջ, այլ կատարը ձիւնապատ լերան մը, ու ակռաները սեղմելէն կը մռմռէր.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ վիճակս:

Հիւանդ ընկերները սկսան կատակել: Ալօ, յուզուած, սպասեց հիւանդանոցէն մեկնումի պահուն:

Ձմեռնային ցուրտ անձրեւը սկսեր էր տեղալ:

— Ալօ, եկո՛ւր, բարեկամս ...

Ալօ, հիւանդանոցի ծառային օգնութեամբ հագաւ հականեխուած եւ ճմրթկուած հագուստները: Առաւ ցուպը եւ դանդաղօրէն դուրս ելաւ հիւանդանոցէն:

Մինչեւ այդ րոպէն՝ դժգոհութեան բառ մը չարտասանեց ան: Բայց, փողոցը, մէկ քանի քայլ նետելէ վերջ, ոտքերը կթոտեցան: Զգաց թէ իր ամբողջ ուժը սպառած է: Ուզեց կըթնիլ պատին. ի զո՜ւր: Հոն, հիւանդանոցին դրանը առջեւ ծռւարեցաւ խոնաւ սալայատակին վրայ: Մութը կը կոխէր ու մերկ ծառերուն ընդմէջէն, հիւանդանոցին ելեկտրական լամբերը կը լուսաւորէին դուրսը: Հիւանդանոցի ճաշի պահն էր: Իսկ այդ գիշեր սիւրլաճ պիտի տրուէր:

Ալօ, սակայն, համեղ ճաշ մը չէր երեւակայեր: Ան մեծ գոհունակութեամբ պիտի ուտէր չոր հացն ալ, միայն թէ տաք երդիքի մը ներքեւ ըլլային: Երանի՜ թէ հիւանդանոց մտած չըլլար ու բժիշկները զինքը ընդունած չըլլային: Տասնըհինգ օրուան ընթացքին վարժուած ըլլալով հանգիստի, իր մէջէն անհետացած էր աշխատանքի ճիգը եւ կեանքին դէմ պայքարելու կորովը:

Ու այժմ կրկին մնացած էր անտուն, աներդիք, մերկ ու անսուաղ: Ուրեմն, երկնցած շան մը պէս ցուրտ ու ցեխոտ սալայատակին վրայ, պիտի մեռնէր ...

Իր առջեւէն անցաւ, կրակէ աչքերով ու կայծակի արագութեամբ, ինքնաշարժ մը եւ կորսուեցաւ մութին մէջ: Ալոյին աչքերը աւելի ուժգնօրէն փայլեցան քան ինքնաշարժին լոյսերը:

Եթէ փոքրիկ արկածի մը ենթարկուէր, զինքը անմիջապէս պիտի տանէին հիւանդանոց: Իր ոտքերէն կամ թեւերէն մին քիչ մը պիտի ցաւէր— ի՜նչ փոյթ:

Մարդ կը մեռնի՞ միթէ փոքր արկածէ մը: Ո՜րքան արկածեալ մարդիկ կը վայելեն կեանքը ...

Ալօ չէր ցանկար մեռնիլ:

Մահէն կը սարսափէր: Ու միայն կեանք կ'երազէր:

Աջ ձեռքն առաւ գաւազանը ու մեծ ճիգով ոտքի ելաւ:

Ուժգին հովին ու անձրեւին ներքեւ, գինովի մը նման ու անվստահ քայլերով կանգնեցաւ փողոցին մէջտեղը: Ու երբ ինքնաշարժ մը կ'անցնէր, շարժում մը ըրաւ՝ կարծես հեռանալու ցանկութեամբ եւ ...

Եւ, հիւանդանոցէն դուրս գալէն երկու ժամ յետոյ, Ալոյին առջեւ հիւանդանոցին դռները կրկին բացուեցան:

Այս անգամ, սակայն, ներս կը մտնէր ոչ թէ Ալօն, այլ իր տրորուած եւ այլանդակուած մարմինը:

Ալօ սպաննած էր իր ապրելու տենչանքը ...

ՄԱՀՄՈՒՏ ԵՍԱՐԻ

Թարգմ. Վ. Իշխ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մարի-Հերմինէ

Գրեցինք թէ վաստակաւոր դերասանուհի Տիկ. Ֆէլէկեան խելագարելէ յետոյ պատսպարուեցաւ Պոլսոյ ազգ. հիւանդանոցը, ուր եւ մեռաւ անցեալ շաբաթ:

Հայ բեմի գործիչներէն Ա. Մամաթեան յօդուած մը նուիրած է Տիկ. Մարի-Հերմինէ Ֆէլէկեանի յիշատակին: Այդ յօդուածէն քաղուածք մը.—

Իննսուննական թուականներէն բըկած, հայ բեմի այդ երանգաւոր թիթեռնիկը, ճկուն ու խայտուն, եռանդուն ու զուարթուն այդ թռչնիկը՝ որ կենսուրախ ժպիտին հետ ազնիւ յոյզեր կը հասցնէր հանդիսատեսին սիրտէն ներս, որ իր ուժեղ արուեստով կրնար հեղինակներուն անշեղօրէն ու հարազատօրէն եւ այդ պէսով խանդավառել հոգիները, որդէն լսեր է, եւ ոչ միայն լսեր է՝ այլ եւ վերածուեր է մաս մը հոգի, անզգայ ու անխորհուրդ, մինչեւ անգամ անծանօթ ու անօգուտ:

Բացարձակ անբախտը եւ անպայման մոռցուելու դատապարտուածը թատրոնի արուեստագէտն է. անոր մահէն յետոյ, շատ սահմանաւոր ժամանակի մը համար, կը մնայ աղօտ յիշատակ մը եւ երբեմն այդ յիշատակը կ'ապրի յիշողութեան մէջ անոնց՝ որոնք իրեն հետ ապրած են: Իսկ անկէ յետոյ յաւիտենական «լռութիւն», ինչպէս կ'ըսէ Համլէթ: Նկարիչը՝ պաստառը կ'երանգաւորէ եւ այդ երանգները կը տոկան դարերով: Արձանագործը կը ձեւաւորէ մարմարը եւ այդ ձեւաւոր քարակոյտը կ'ողջունէ հազարաւոր սերունդներ: Գրագէտին գիրը ժառանգաբար կ'անցնի ազգէ ազգ, սերունդէ սերունդ եւ կրնայ խանդավառել դարաշրջաններ. բայց դերասանը՝ որ իր հոգեկան ու ֆիզիքական բոլոր կարողութիւնները կը շռայլէ մարդկութիւնը ոգեւորելու, իրեն հետ ապրողներուն հետ միայն կ'ապրի: Մեր մէջ պիտի ապրի նաեւ Մարի-Հերմինէ, որ եղաւ մէկը արուեստի դրօշակիրներէն՝ Կովկասէն Պարսկաստան, Ամերիկայէն Եգիպտոս եւ անկէ մինչեւ Թուրքիա: Ամէն տեղ ողջունուեցաւ ան համակրանքով, ամէնուն մէջ ցանեց ան հունտը արուեստին եւ ամէն ձեռքէ հաւաքեց դափնիներ:

Մարի-Հերմինէ իր բեմական կեանքին հիմնաքարը դրաւ Կովկասի մէջ, «Վրաց ազնուականներու թատրոն»ին բեմին վրայ, Փարիզի Թափառաշրջիկը (Le gamin de Paris) թատերախաղով եւ դերով: Ո՞վ պիտի կընար հաւատալ երբ այն ատեն տակաւին տասնըհինգ տարեկան էր, հակառակ ատոր՝ շահած է այնպիսի յաջողութիւն մը՝ որ մարդկային երեւակայութեան մէջ հազիւ թէ կրնայ տեղ բռնել: Ուրիշ փաստերու ի՞նչ հարկ, կը բաւէ ըսել որ այդ դերին նախկին ներկայացուցիչը Տիկ. Մելիքեան կը հրաժարի այդ դերը խաղալէ՝ Հերմինէէն յետոյ: Այնուհետեւ տարիներու ընթացքին, կ'օղակուորուին յաջողութիւնները՝ կազմելու համար Հերմինէի արուեստին ոսկեձոյլ գօտին:

Բայց ահա կը հասնի սեւ օրը ամպրոպային արհաւիրքներով: Մարի-Հերմինէի «ազնիւ իմացականութիւնը» կը շիջի: Այլ եւս ստուեր մըն է ան, ուրուական մը, անգիտակից՝ աշխարհի վիթխարի վիշտերուն եւ պատահական ուրախութիւններուն: Ըլլայ քրոջական եւ որդիական գուրգուրանքը, ըլլայ ազգային խնամքն ու դարմանումը կարող չեղան վերստեղծել անոր մէջ նախկին գեղեցիկ իմացականութիւնն ու կենսունակութիւնը՝ որոնք յամառօրէն խուսափած էին անկէ:

Ի՞նչն էր որ այդպէս խորապէս խըռովեր էր անոր հոգին եւ սարսեր միտքն ու դատողութիւնը: Այդ արդէն մնաց առեղծուած: Բայց չէ՞ որ մարդկային հոգին պէտք է մօտենալ որպէս առեղծուածի:

Իր մահը այնքան չճմլեց մեր սիրտերը՝ որքան իր անցուցած ուշակորոյս եւ անզգայ տարիները: Աւելի ի՞նչ ողբերգական՝ քան տեսնել ըղձացումէ եւ ուշքէ զուրկ գոյութիւն մը, որ Տիկին Սան Ժէնով ոգեւորեր ու հիացուցեր էր մեզ:

Մարի-Հերմինէի Սան Ժէնը ... Այդ արդէն կը բաւէր որ Հերմինէն ըսէինք Մեծ Արուեստագիտուհի:

Հերմինէ եղաւ հայ բեմին աստղերէն մէկը, քանքարաւոր արուեստագիտուհի մը՝ որ իր տուրքը տուաւ անոր, մինչեւ որ իմացականութիւնը դաւաճանեց:

Անիկա գիտեն ոչ միայն իր արուեստի ընկերները, այլ եւ ազգը: Ատոր համար է որ այսօր ազգը իրը ըրաւ Հերմինէն եւ վերջին ամիսներուն որդիական ու հայրական ամէն խնամք տուաւ անոր:

Ն.Գ.Բ.

ԿՈՉ ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ

1929ի աշնան էր, որ խումբ մը մտաւորականներ հիմը դրին Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ հրատարակչական ընկերութեան, նպատակ ունենալով հաւաքել եւ հրատարակութեան տալ արեւմտահայ նահատակ կամ մեռած գրագէտներուն երկերը:

Արդէն կը թեւակոխենք մեր գոյութեան եօթներորդ տարին, եւ հակառակ տնտեսական տագնապին՝ ուրախ ենք յայտարարելու, որ կրցեր ենք հրատարակել արդէն ՏԱՍԸ գեղեցիկ եւ ընտրուած հատորներ, իրականացնելով մեր մատենաշարին առաջին շարքը:

Պատրաստ դրամագլուխով մը չէր, որ գործի ձեռնարկեցինք: Շնորհիւ հիմնադիրներու անձնահանոյ եւ անձնուէր գործունէութեան, ինչպէս նաեւ քանի մը նուիրատուներու եւ հաւատարիմ ընթերցողներու համակրութեան, հրատարակչական կեանքին մէջ անհրաժեշտ ձեռնարկ մը դարձուցինք: Պէտք ունինք սակայն նոր օժանդակողներու եւ համակիր ընթերցողներու, այս գեղեցիկ մատենաշարը շարունակելու համար:

Կը հաւատանք որ այս կերպով մեր նահատակ գրագէտներուն յիշատակը յարգած ու յաւերժացուցած պիտի ըլլանք, իբրեւ նուիրական պարտականութիւն:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Յ. Գ.— Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել այս կոչը:

ցեալ օրուան հայ լրագրավաճառուհի՞ն էր, հիմա, այս աղջիկը: Այդ ինչքա՜ն կերպարանափոխութիւն: Գառնիկ սրճագոյն վերարկուով, պարզ եւ անսեթեւեթ հայուհին էր որ կ'ուզէր տեսնել իր դէմը:

Փլուզումի նման բան մը տեղի ունեցաւ անոր հոգւոյն մէջ: Օ՜, ինչո՞ւ խորտակուէր տրամադրութիւնը: Ինչո՞ւ չմնար առաջին տպաւորութիւնը:

Փետրազարդ եւ բարձրաքիթ գլխարկ մը: Մազերը ականջներն ի վար՝ այտերուն մէջտեղը մէյմէկ կէս օղակ կազմած, սպանիական ձեւի նմանութեամբ: Դէմքը կարմիրով ծեփուած, առանց արուեստի նրբութեան եւ ճաշակի ըմբռնողութեան: Բերանը խոշորցած եւ շրթները լայնցած ու հաստցած՝ ներկին անյաջող հարուածներուն տակ: Թարթիչները կարծես թէ պէտք ունենային արուեստական սեւի եւ երկարաձգումի, թանձր իւղի մէջ թաթխուած: Գորշ վերարկու մը եւ վզին անասունի պոչ մը, իբր մուշտակ: Ու ոտքերուն՝ երկար կրունկով կօշիկներ: Վերջապէս՝ կատարեալ տիկին մը, քառասունհինգին մէջ մտած: Աչքերուն ներքեւը սեփսեւ:

Պայծառ պարած ու լուսցուցած ըլլալու էր շաբաթ գիշեր, երբ ահա Գառնիկի կը ներկայանար, Մոնմորանսիի վաճառատեղիին մէջ:

— Մօտեցէ՛ք, տիկիններ: Ակնարկ մը, տիկիններ: Ձրի կուտանք, տիկիններ:

Ու Պայծառ կարճ խօսանքով մը գործի կը նետուի: Կը պոռար: Ժպիտներ կը ղրկէր: Եւ երբ անցորդները հեռանային անտարբեր՝ ոտքերը գետին կը զարնէր:

— Օրիորդ, գոհ եմ ձեր աշխատանքէն: Անշուշտ հետզհետէ աւելի կ'եփիք: Բայց, չեմ ուզեր որ պոռաք կանչէք իմ գործիս մէջ: Որակով լաւ են ապրանքներս: Ու գիներս ալ՝ տրամադրութեամբ, խնամքով եւ խղճմտանքով նշանակուած: Ի՞նչ հարկ հրաւէրի: Անոնք որ գիտեն որակ եւ գին գնահատել՝ թող հրամմեն:

Սոխակը չերգեց այլ եւս: Լռիկ մնջիկ կը ծախէր, օրէ օր աւելի եւ աւելի վարժուելով գոհացնել Գառնիկի երկրորդ պահանջը — պէտք է քիչ խօսիլ: Պէտք չէ յոգնեցնել յաճախորդը:

Այսպէս կ'անցնէին օրերը: Շաբթուան օրերը: Շաբթուան վեց օրերը, բացի երկուշաբթիէն, առտուան ժամը ութէն մինչեւ կէսօր, կը ծախէր Պայծառ: Ամէն ճիգ կը փորձէր հաճելի դառնալու համար իր գործատիրոջ:

Դադրեցուցած էր թերթի իրիկնային վաճառքը: Զգած էր գոհի մը մթին եւ անարեւ խցիկը ու փոխադրուած՝ մաքուր պանդոկ մը: Ամբողջ շաբաթ մը, սենեակին կահաւորումով եւ իր ճաշակին թելադրած յարդարումով զբաղելէ վերջ, երկուշաբթիի մը կէսօրուան ճաշին հրաւիրեց իր պաշտպանները:

— Այս ի՞նչ է, Օրիորդ: Հի՞ւր ունէի՞ք առտուն:

Գառնիկ գինիի շիշ մը եւ պարպըւած երեք բաժակ նշմարած էր սեղանին վրայ:

— Կարմիր Խաչի մարդիկներն էին: Եկած էին գանձելու:

Արագ եւ անշփոթ եղաւ Պայծառի պատասխանը:

Սարգիս ուշադիր՝ լուսանկար մը կը դիտէր: Պայծառի լուսանկարը, հոն՝ մահճակալին մօտ, Շըվալիէի եւ Պլանշարի նկարներուն միջեւ:

Գործակիցները հայ աղջկան մը համար անվայել գտան կիսամերկ նկարի մը ցուցադրութիւնը: Ու բնականաբար, դիտողութիւնը անխուսափելի եղաւ:

Հաճելի էր Պայծառին համար եւ անոր մտքին մէջ խոստմնալից հեռանկարներ կը գծուէին, ամուսնութեան մօտաւոր առաջարկի մը կարելիութիւնը կ'ալեկոծէր անոր սիրտը, ամէն անգամ որ Գառնիկ իրեն դիտողութիւններ կ'ընէր, իր իսկ օգտին համար:

Բայց, Պայծառի յոյսերուն վրայ սեւ վերմակ մը կը նետուէր, կը խաւարէր ամէն ինչ եւ ան թաքուն, կատաղի դառնութեամբ մը, նոյն ատելութեամբ, կը մտնէր անձայն՝ երբ Գառնիկ հոգեբանական ուրիշ լարի մըն ալ կը զարնէր, իրեն յատուկ վարպետութեամբ, Պայծառի ուղղած դիտողութիւնները իր գործին հասնելիք վնասներով հիմնաւորելով:

— Օրիորդ, հոգ չէք տանիր ձեր առողջութեան: Ձեր աչքերուն եւ դէմքին արտայայտութիւնը կը մատնեն գիշերային կեանքը զոր կ'անցընէք: Ինչպէս կ'երեւի, պարահանդէսներու եւ այլ վայրերու յաճախումը չափազանցութեան տարած էք: Կրնաք անշուշտ առարկել թէ ի՞նչ իրաւունքով կը միջամտեմ ձեր մտերմիկ-ներքին կեանքին: Բայց, չէ՞ որ, օրիորդ, բայց ձեզմէ կը վնասէ նաեւ իմ գործս, երբ դուք յոգնած եւ անքուն գործի կուգաք:

Տեսէ՛ք: Մի՞թէ ձեր թարթիչները սեւի պէտք ունին: Ու չէ՞ք երեւակայած պահ մը, ուր ձեր յուզումը հասնի այնպիսի սաստկութեան մը, որ դուք սրխալուիք լալ: Խորհուրդ պիտի տայի որ այդպիսի վայրկեանի մը մէջ, դուք հայելիին առջեւ անցնէիք: Գիտէ՞ք թէ ինչ գոյն պիտի ստանան արցունքի կաթիլները որ պիտի բխին ձեր աչքերէն: Անոնք ձեր թարթիչներուն սեւը պիտի տանին խառնել ձեր այտերուն կարմիրին: Անշուշտ, յուզումի նման պահ մը չեմ մաղթեր ձեզի:

Ու եղունգները որ կ'երկարէք այդպէս, վայելչութեան համար հարկաւ, աղտերը մաքրէիք գոնէ: Որովհետեւ, նայեցէք, ի՛նչ անճաշակ աններդաշնակութիւն՝ կարմիրը ձեր եղունգներուն ու սեւը անոնց ներքեւի աղտին: Նախընտրելի պիտի չըլլա՞ր որ ձեր հոգածութիւնը յատկացուէր մաքրութեան քան պչրանքին, բոլորովին աւելորդ ձեզի համար: Ու մի մոռնաք որ, գործս ալ կը պահանջէ արդէն, որ մաքուր ըլլաք: Ձեր արդուզարդը մայթի աղջիկները կը յիշեցնէ: Վերջ տուէք մազի այդ պոչերուն, որոնք մինչեւ քիթ կը հասնին: Ու կիրթ շարժուձեւեր որդեգրեցէք: Հայ կնոջ յատուկ լրջութեան մասին գաղափար չունի՞ք: Մի կատակէք ու շաղակրատէք հանդիպողին հետ:

Եւ արցունքի սեւ շիթերը կ'ողողէին Պայծառի դէմքը:

Կիրակի առտու մըն էր: Լաւ կը յիշէ Գառնիկ: Պայծառ հայ օրաթերթով մը գործի եկաւ:

— Ամօթ չէ՞ որ հայ թերթերը այս տեսակ խայտառակութիւններ կը տըպեն: Կարդացէք սա, ըսաւ Պայծառ, թերթը գործատիրոջ անցընելով:

Փարիզահայ կեանքէն առնուած երգիծախառն նորավէպի մը վրան բաց մէկ պատկերին ակնարկութիւնն էր:

Գառնիկ կարմրեցաւ ու տրտմեցաւ: Բայց ոչ պատկերին համար զոր աչքէ անցուց: Այլ այն տրամադրութեան համար, որով հայ աղջիկը միայն այդ տողն էր ընդգծած ամբողջ գրուածքին մէջ: Ու մանաւանդ, Պայծառի լիրբ յանդգնութեան համար, որով նման տող մը իրեն կը մատնանշուէր:

ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(1)

Շնորհակալիք

Այրի Տիկին Հայկանուշ Արզումանեան եւ զաւակները՝ Արամ, Սեդրակ, Արմենուհի եւ Հայկուհի, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Արզումանեան, Այրի Տիկին Ցուլեանէ Եարմանեան, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք, անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւննին յայտնեցին, իրենց, որդւոյն, եղբօր, եղբօրորդւոյն՝ ՀԱՅԿ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի մահուան առթիւ:

Մասնաւոր շնորհակալութիւն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին վարչութեան եւ անդամներուն, որոնք լիուլի կատարեցին իրենց պարտականութիւնը, թաղման եւ հոգեհանգստեան արարողութիւններուն առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գանեէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ դառնաղէտ եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Գանեէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Յովհաննէս եւ Նշան Ցակոբեաններուն՝ իրենց մօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Քէօսէեան ընտանիքին՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ:

ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ ընտանիք

Մարսէյլ, 4 դեկտ. 936

×

«Համազգային»ի Շավիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկ. Ս. Սարգիսեանի եւ իր պարագաներուն, իր ամուսնոյն եւ իրենց ազգականին՝ ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Փ. Ուստուլիկեան, Այրի Տիկ. Խաչիկեան եւ պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Զէնկիլէքի Հայր. Միութեան, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Սանուց Միութեան, Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին, Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց որդւոյն՝ ՄԿՐՏԻՉ—ԹԱՖՖԻի մահուան առթիւ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 4-12

VICTOR HUGOԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

46bis Rue St. Didier

Իր ընտանեկան հաճելի մթնոլորտով, իր գուարթ շրջանակով, իր ընտիր նուագով, սիրուն անակնկալներով պիտի գայ արդարացնել Կ. Խաչի աւանդական համբաւը, որպէս եղանակին ամէնէն գեղեցիկ երեկոյթներէն մէկը:

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԶՈՒԱՐՃԱՆԱԼ ԵՒ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՓՈՒԹԱՑԷՔ ՕԳՆԵԼ ՁԵՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԱՆՈՐ ԲԱԶՄՕԳՈՒՏ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ

ՅԱՅՏՆԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՏԻԿ. ԱՂԱՊԱՊԵԱՆ

(*Պարսկաստանէն նոր եկած*) կ'երգէ հայ ժողովրդական երգեր:

Կը պարէ Սօֆիայի Օփէրայէն **SOPHIE ERRIO** (*10 տարեկան*)

JAZZ GARO QANTARO

Մուտքը 7,50 ֆրանք

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս

(Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:

Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19ին ճոխ եւ բացառիկ յայտագիր:

Salle des Ingénieurs Civils*ի մէջ,*

19 rue Blanche, *մեթրօ* **Blanche** *եւ* **Trinité**

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ԴՐՕՄՕՆԻ

եւ նախագահութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Դադարի միջոցին պիտի ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը:

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 *Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին,* **Salle Erard***ի մէջ*

13 Rue du Mail, Métro : Sentier

Կը մասնակցին

միջազգային սէնֆօնիք նուագահանդէսներու Solistе *ջութակահարներ*

ԼԻՏԻ ՑԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻՋՆԱՐ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մէջ կ'անցնին Պէթհօվէնի Բ. սէնֆօնին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Հայ հեղինակներու վերջին գործերէն՝ ԱԼՄԱՍՏ (Սպենդեարեանի) *եւ ԱՂԹԱՄԱՐ* (Տէր-Ղեւոնդեանի):

Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ» նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի:

Տոմսերու գիներ՝ 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, *61 Rue Mr. le Prince*:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 13, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ

Ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ կը ներկայացուի

Պատկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

եւ ուրիշ անակնկալներ:

Հանդէսէն եւ վիճակախաղէն վերջ տեղի կ'ունենան եւրոպական պարեր, մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:

Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար:

Վիճակախաղի տոմսերը կը ծառայեն իբրեւ մուտքի տոմս. չունեցողները կրնան ստանալ վարժարանէն:

ՄԱՆՕԹ.— *Gare de l'Est*էն առնել ժամը 2.18, 2.27 եւ 2.46ի շոգեկառքը: *Opéra*էն եւ *Jaurès*էն օթօպիւս *21A* եւ իջնել *Rainey Pavillon*:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 13ին, կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30ին

Société de Géographie*ի սրահին մէջ,*

184 Bld. St. Germain

Հանդէսը նուիրուած է ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ:

Պիտի Նախագահէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ,

Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խօսք պիտի առնեն նաեւ Տիկ. Ա. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

եւ ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն *ՕՐ. Տ. ՋԱՌԱՓԵԱՆ* (*դաշնակ*), *ՏԻԿ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ* (*արտասանութիւն*), *ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ* (*երգ*), *Պ. Ց. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ* (*ջութակ*), *Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ* (*արտասանութիւն*), *Պ. Թ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ* (*արտասանութիւն*) *Պ. ԽՍՀԱԿԵԱՆ* (*երգ*), *Ե. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ եւայլն:*

Մուտք՝ 7 եւ 4 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հր. Սամուէլի գրատունը եւ Պ. Երուանդ Յարութիւնեանի մօտ, 13 rue d'Orsel, Փարիզ:

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հայ Երիտասարդաց Ակումբի կողմէ

տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5էն մինչեւ կէսգիշեր:

26 Ave. de Tokio, Métro Alma

Գեղարուեստական բաժին.— *Պ. Ն. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ կ'երգէ Ալմաստ օփէրայէն կտոր մը, Ժ. ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ* (*թառ*), *ՕՐ. ԺԻՆԻՍ ԱՖԵԱՆԱՍԵԱՆ* (*դաշնակ*), *Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ* (*երգ*), *ՉԱՐՈՒՇԻ ՃԱՄԿԱՐԵԱՆ* (*հայկական պար*), *ԿԻՆՏՕ* (*պար*):

ՃԱՇ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ | *ՃՈԽ ԲՈՒՖԷ*

Մուտք՝ 6 ֆրանք: | *Ուրախալի ժամանց:*

Դերասան Յ. Ղազարեանի ներկայացումները

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Մարսէյլի տրամ-օփէրէթ խումբը ղեկավարութեամբ դեր. Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ Տիկ. Սիրուշի, Պ.Պ. Ս. Ազարեանի, Վ. Տէր-Վարդանեանի, Տիկ. Մատլէնի, Օր. Զատիկի, Պ. Պ. Մակարեանի, Բէշէճեանի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ.— Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պառ Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ, 230 Շըմէն տը Մատրակ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էքլիփս:

Արեւելեան Նուագ: | Գիները՝ ժողովրդական:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 8 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3289

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԾՈՎ ՄԸ ԿԱԹ ՋՈՒՐ ԿՏՐԱԾ

Ճամբան երկար չէ Փարիզէն գաւառ: Ոչ ալ մեծ է տարբերութիւնը՝ Փարիզի եւ ֆրանսական գաւառի գլխաւոր քաղաքներուն միջեւ:

Եւ սակայն, Փարիզէն դուրս, «գաւառ»ի տպաւորութիւնն է որ կը տիրէ: Գոնէ հայկական աչքով:

Արդ, ի՞նչ կը ներկայացնէ հայկական «գաւառ»ը, այսքան տարի վերջը: Ե՞ւ է գացեր թէ յառաջ: Կը նահանջէ՞, կը հառաչէ՞, թէ միշտ ամուր եւ խանդավառ, նոր նուաճումներ կը կատարէ:

Դժուա՛ր է պատասխանել մէկ անգամէն:

Նոյն հարցումը կրնայինք ուղղել մեծափարթամ եւ անափառ Փարիզի համար, եւ նոյնպէս անճրկիլ:

Հարկ է առանձին դրի առնել զանազան երեւոյթներ եւ իրողութիւններ, որպէսզի կարելի ըլլայ որոշ գաղափար կազմել: Իսկ ամբողջական պատկերը կը կարօտի լուրջ ուսումնասիրութեան մը: Մանաւանդ որ, արդէն 15 տարի կը համրենք մեր եօթն, եւ անջրպետը հետզհետէ աչքի կը զարնէ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ:

×

Արդ, ի՞նչ կը ներկայացնէ գաւառը, իբրեւ բնորոշ երեւոյթ: Խաւա՞րն է աւելի թանձր, թէ լոյսը շողշողուն:

Առաջին ակնարկով, կը թուի թէ շատ բան փոխուած չէ երէկէն այսօր:

Նոյն չարքաշ, յաճախ չարատանջ կեանքը՝ ի խնդիր պատառ մը հացի: Աշխատանք մը լարուած, մեքենական, սպառիչ:

Եւ նոյն հոգեհան հարցումը.— «Մինչեւ ե՞րբ այսպէս...»

Բայց, իրապէս կազդուրիչ պատկեր մը՝ այս բոլորին վերեւ,— բաղդատաբար տանելի կեանք, շնորհիւ յարատեւ աշխատանքի մը որ կրնար նոյնիսկ տեղացիներու նախանձը շարժել:

Ամէնէն անճարն ալ յաջողեր է բոյն մը հաստատել ճակտի քրտինքով: Եւ եթէ սեփական տուն մը չունի, գոնէ ապահոված է յարկ մը, ուր կրնայ վարել իր նախընտրած կենցաղը:

Կենսուրախ շեշտ մը կը հնչէ տունէ տուն, ամէնէն անբախտ պարագաներուն մէջ անգամ:

Կենսուրախ՝ ոչ միայն բնազդօրէն, այլ եւ այն գիտակցութեամբ թէ ինչ որ ունի, ինչ որ կրնայ վայելել, կը պարտի, իննսուն առ հարիւր, իր աշխատանքին, իր բազուկին ու քրտինքին:

Եւ դուն անզգալաբար կը մղուիս մրմնջել,— գալա՛ր մնան այն ձեռքերը որ կանգուն պահեցին հայկական տնտեսութիւնը, տոկունով եւ համբերքով:

Իսկ այս ճակատին վրայ, արդար հպարտութեամբ կը փայլի ոչ միայն այրը, այլ եւ կինը: Ոչ միայն քոյրը, այլ եւ մայրը:

Վերապահելով մանրամասնութիւնները, երբ կը փորձուինք մեր ակնարկը ուղղել դէպի հոգեկան աշխարհը, աւելի պարզ բառով՝ դէպի հայկական - հանրային կեանքը, տպաւորութիւնը կ'աղօտանայ, թէ քաղաքէ քաղաք եւ թէ ընդհանրապէս:

Կը թուի թէ մշուշ է իջեր անհամար բազմութեան մը վրայ, ճակատին այս կողմը:

Այս բազմութեան համար, հայկական կեանքը ընդհանրապէս կը սկսի արհեստանոցէն կամ գործարանէն, խանութէն կամ կըրպակէն, եւ կ'երկարի մինչեւ տուն, ճամբան կանգ առնելով սրճարանի մը անկիւնը,— պըլօ՛թ:

Իսկ ամէնէն կսկծալին, յոգնած - դադրած մարդիկ չեն որ կը կազմեն այս բազմութիւնը, այլ երիտասարդներ, առոյգ եւ չէնշող սերունդ մը, որ կրնար զինուորցուներու բանակ մը կազմել:

Պատկերը աւելի կը խտանայ, երբ կը պրպտես, կը զննես, եւ կ'իմանաս որ բոլորն ալ այստեղ չածեցան, բոլորն ալ իրենց հասակը այս պողոտաներուն վրայ չնետեցին, այլ բաւական կազմուած էին, երբ ինկան այս պողոտաներուն վրայ:

Ծով մը կաթ էր, ջուր կտրած է արդէն: Նոյնիսկ յետին գիւղաքաղաքին մէջ: Յաճախ իր վարքն ու բարքը, իր խօսուածքն անդամ անփոփոխ պահելով:

Հարցուցէք թէ ի՞նչով կը հետաքրքրուին: Պատասխանը պիտի կարդաք իրենց դէմքերուն վրայ, իրենց կենցաղին, իրենց յարաբերութեանց եւ ընթերցումներուն մէջ:

Կա՞ն թէ չկան այն ճակատագրական պայքարին մէջ զոր հարկադրուած ենք մղել յանուն ինքնապաշտպանութեան:

Հարցումն իսկ դուռ կը բանայ դառն խորհրդածութեանց:

Եւ դուք բնազդաբար կը մղուիք աւելի եւս գուրգուրալ անոնց վրայ, որոնք ամուր կառչած ինքնապաշտպանութեան պայքարին, յաճախ անկարելին կը փորձեն, ճրագը վառ, հոգիները տաք պահելու համար:

Անպատճառ դրօշի մը փարած չեն ասոնք:

Եթէ Դաշնակցութիւնը կը տիրապետէ իր շունչով եւ գործունէութեամբ, անդին կան ուրիշներ ալ որ հայկական կեանքին կապուած են այսպէս կամ այնպէս, եւ կը ճգնին իրենց բաժինը բերել դիմանալու պայքարին մէջ:

Ամէնէն աննշան Երիտասարդականը, կամ յետին Հայրենակցականը բոց մը բռնած են այս ճակատին վրայ:

Եւ սակայն, ո՛րքան մռայլ կ'երեւայ պատկերը, երբ կը բաղդատէք մէկը միւսին հետ, իբրեւ բազմութիւն, առանց դասակարգի եւ դաւանանքի խտրութեան:

Քաղաքները պատանք մը ձգեր են անթիւ բազմութեան մը վրայ, եւ ամէնէն անուշադիր անցորդն ալ կը մղուի հարցնել, բնազդօրէն.

— Տասնըհինգ տարի դիմացանք, այսպէս կամ այնպէս: Իսկ յառաջիկայ տարինները՞ն, երբ ծով մը կաթ ջուր է կտրած, այնքան արագօրէն...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ 171Ի ԴԷՄ 350 ՁԱՅՆՈՎ

Համայնավարները ձեռնպահ մնացին

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄԻ ԼՈՒՐՋ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեսփ. Ժողովը շաբաթ օր վերջացնելով արտաքին քաղաքականութեան մասին բացուած վիճաբանութիւնը, 171ի դէմ 350 ձայնով իր վստահութիւնը յայտնեց կառավարութեան: Համայնավար 72 երեսփոխանները ձեռնպահ մնացին, ինչ որ շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց: Պահ մը կը կարծուէր թէ դահլիճը պիտի հրաժարի, բայց Պ. Լէօն Պլում ամուր կեցաւ եւ ընդհակառակն լուրջ ազդարարութիւն մը ուղղեց համայնավար կուսակցութեան, որպէսզի ճշդէ իր դիրքը Ժողովրդական Ճակատին հանդէպ: Այս առթիւ շեշտեց թէ «յուսահատօրէն պիտի պայքարի խաղաղութեան համար: Կառավարութիւնը որ եւ է պարագայի մէջ անձնատուր պիտի չըլլայ պատերազմի ճակատագրականութեան, որ գաղափարներու ամէնէն չարաշուքն է »:

Համայնավար երեսփոխաններէն խօսք առին Պ. Մորիս Թորէզ եւ Ժաք Տիւքլօ: Այս վերջինը, որ երեսփ. Ժողովի դեր-նախագահներէն մէկն է, մասնաւորապէս յարձակողական լեզու գործածեց կառավարութեան դէմ, քննադատելով անոր չէզոքութիւնը՝ Սպանիոյ դէպքերուն մէջ: Այս ճառին առթիւ էր որ Պ. Լէօն Պլում անմիջապէս յայտարարութիւն մը յանձնեց մամուլին, կարգ մը ազդարարութիւններ ուղղելով համայնավար կուսակցութեան: Յայտարարութիւնը մասնաւորապէս կը պահանջէ որ համայնավար կուսակցութիւնը տագնապը լուծէ այնպիսի եղանակով մը որ «վաղը հաւաքական գործունէութիւնը կարելի ըլլայ շարունակել վստահութեամբ եւ ուղղամտութեամբ »:

Քուէհամարէն առաջ, ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ Լէօն Պլում դահլիճին հրաժարականը պիտի ներկայացնէ: Այս կարծիքը զօրացաւ, երբ հաստատուեցաւ թէ ընկերվարականներըզաղտնի խորհրդակցութիւն մը կատարած են: Բայց երբ ճշդուեցաւ քուէարկութեան արդիւնքը, Պ. Փօլ Ֆոռ յայտարարեց թէ դահլիճը որոշած է պաշտօնի վրայ մնալ: Այս տեղեկութենէն վերջն էր որ ներքին նախարարը կարդաց Լէօն Պլումի յայտարարութիւնը, ուղղուած՝ մամուլի ներկայացուցիչներուն: Իսկ ժողովին մէջ վարչապետը երկար ճառ մը խօսած էր, պարզելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ մասնաւորապէս պաշտպանելով չէզոքութեան անհրաժեշտութիւնը:

Համայնավար երեսփոխան Ժաք Տիւքլօ իր ճառը շեշտակի ուղղելով Լէօն Պլումի, կը մեղադրէր թէ պէտք եղած քաջութիւնը չի ցուցներ խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար: Իր տեսակէտով, եթէ զօր. Ֆրանքօ յաղթէ, ճամբան պիտի բացուի եւրոպական պատերազմի մը համար:

Լէօն Պլում իր ճառին մէջ կը յայտարարէր.— «Թերեւս պիտի գայ օր մը երբ պիտի հարկադրուինք ըսել.— «Այսքան եւ ոչ աւելի»: Եւ մենք այդ բանը պիտի ըսենք այնպէս ինչպէս յարմար է,— այն վճռականութեամբ որ մեր խօսքերուն հետեւինք բոլոր տրամաբանական հետեւանքներով: Բայց կառավարութիւնը կարելին պիտի փորձէ յետաձգելու համար այդ օրը. ան երբեք չպիտի համակերպի սա գաղափարին թէ պատերազմը անխուսափելի է: Ես երբեք չպիտի հրաժարիմ Եւրոպան անանուն աղէտէն փրկելու յոյսէն. աղէտ մը որուն սպառնալիքը կը ճնշէ իր վրայ »:

Մորիս Թորէզ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, իր ճառին մէջ բացատրեց թէ կեղծ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը կը սպաննէ Սպանիոյ Ժողովրդապետութիւնը եւ կը խրախուսէ Հիթլէրի պատրաստութիւնները, յարձակողական պատերազմ մը սարքելու համար Ֆրանսական Ժողովրդապետութեան դէմ:

*** Ինչպէս ըսինք, համայնավար կուսակցութեան ձեռնպահութիւնը ծանր տպաւորութիւն գործեց հանրային կարծիքին վրայ: Առաջին անգամ է որ այսքան լուրջ անհամաձայնութիւն մը կը ծագի Ժողովրդական Ճակատի երեք թեւերուն միջեւ: Ընկերվարական եւ արմատական թերթերը դառնութեամբ կ'արձանագրեն այս պարագան, հաստատելով որ եթէ Ժողովրդական Ճակատը ճեղքուի, պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ համայնավարներուն վրայ: Իսկ այս վերջինները որ եւ է մեղք չընդունելով, կը պահանջեն որ ամբողջութեամբ գործադրուի Ժողովրդական Ճակատին ծրագիրը, եւ մանաւանդ զէնք եւ օժանդակութիւն ղրկուի Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան: Ամէն պարագայի մէջ, «անստուգութեան եւ մթութեան» մթնոլորտ մը կը տիրէ, ինչպէս կը բացատրէր, երէկ, ընկերվարական պաշտօնաթերթը: Պայքարը դեռ հասած չէ բուռն սատրճանի մը, թէեւ ընկերվարականները շատ յոռետես կ'երեւան:

*** Համայնավարները կիրակի գիշեր ժողով մը գումարեցին այս հարցերուն առթիւ, միշտ պահանջելով վերցնել Սպանիոյ պաշարումը: Գլխաւոր ճառախօսն էր Մարսէլ Քաշէն: Խօսեցան նաեւ Պ. Ժուհօ, ինչպէս եւ ընկերվարական եւ արմատական ներկայացուցիչներ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ մասին հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն, Ֆրանսա տարեկան մէկ միլիառ ֆրանք կը ծախսէ կարօտ եւ հիւանդ օտարներու համար: 1915ին 37,820 օտար հիւանդներ դարմանուած են Փարիզի հիւանդանոցներուն մէջ եւ այս առթիւ ծախսուած է 18 միլիոն ֆրանք: Յիմարանոցներու մէջ պատսպարուած են 436 օտար յիմարներ, որոնց համար ծախսուած է 4.540.000 ֆրանք:

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

Մեծն Բրիտանիոյ գա՞հը թէ սիրուհին

ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԴԵՌ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԷ

Բովանդակ աշխարհ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Մեծն Բրիտանիոյ մէջ ծագած տագնապին: Թագաւորը տակաւին չէ յայտնած իր վերջնական որոշումը. բայց բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ ոչ գահէն կ'ուզէ հրաժարիլ, ոչ ալ իր բարեկամուհիէն: Այս վերջինը, Տիկին Սիմփսըն, Քան (Ֆրանսա) քաշուած է հազար զգուշութեամբ, եւ ընկերակցութեամբ Ինթէլիճընսի գործակալներուն, որոնք գիշեր ցերեկ կը հսկեն իր վրայ: Բազմաթիւ թղթակիցներ շրջապատած են իր բնակարանը, բայց տիկինը ջղագրգռութեան մատնուած ըլլալով, կը մերժէ որ եւ է յայտարարութիւն ընել եւ կը գոհանայ ըսելով թէ ամէն բան կախում ունի Էտուըրտ Ը.ի որոշումէն: Հանրային կարծիքը թագաւորին կողմն է, բայց կառավարութիւնը գաղթապետութեանց կարծիքն ալ առած ըլլալով, չուզեր վտանգաւոր նախընթաց մը ստեղծել: Միայն թէ, նկատի առնելով թագաւորին վայելած ժողովրդականութիւնը, խոհեմութիւն կը սեպէ զգուշութեամբ շարժիլ, փոխանակ մէկ անգամէն իր վճիռը արձակելու: Ասոր համար էր որ «առգամագիտական նահանջ» մը կատարեց կիրակի օր: Նախապէս որոշած էր յայտարարութիւն մը ընել կիրակի օր, բայց յետաձգեց երկուշաբթի օրուան (երէկ): Պ. Պօլտուին կը վախնայ որ եթէ աճապարէ, թագաւորը կրնայ ծանրակշիռ որոշում մը տալ,— հրաժարիլ գահէն, նոր անելի մը առջեւ դնելով կառավարութիւնը:

Հազարաւոր քաղաքացիներ գիշեր ցերեկ համախմբուելով արքայական պալատին եւ վարչապետարանին առջեւ, լուրի կը սպասեն սրտատրոփ, մինչ կառավարութիւնը կ'ուզէ ամէն բան գաղտնի պահել, մինչեւ որ վերջնապէս պարզուի կացութիւնը:

Այդ գաղտնապահութեան շնորհիւ էր որ ժողովուրդը դեռ այս շաբթու իմացաւ ամբողջ անցուդարձը: Մինչդեռ խնդիրը ծագած էր անցեալ հոկտեմբեր 25ին: Այդ օրը, գաղտնի խորհրդակցութեան մը մէջ, որ հազիւ կէս ժամ տեւած էր, Տիկին Սիմփսըն ամուսնալուծում կը ստանար (վճիռը ի զօրու պիտի ըլլայ վեց ամիսէն): 48 ժամ վերջը, Անգլիոյ թագաւորը իր քով կանչելով վարչապետը, կը յայտնէր թէ պիտի ամուսնանայ Տիկին Սիմփսընի հետ, ամուսնալուծման օրինական պայմանաժամէն անմիջապէս վերջը: Թագաւորը գիտէ անգլիական օրէնքները, գիտէ որ կրնայ ամուսնանալ իր սիրածին հետ, բայց պայման է որ հարսը իշխանազուն ըլլայ, այսինքն թագուհի: Արդ, Տիկին Սիմփսըն, որուն համար կ'ըսեն թէ անդիմադրելի հմայք մը ունի, թէեւ քառասուն տարեկան է եւ երկու անգամ ամուսնալուծուած, չի կրնար թագուհի ըլլալ: Ուստի թագաւորը կ'ուզէ որ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկէ, արտօնելով այս ամուսնութիւնը: Կառավարութիւնը չէր կրնար այդքան ծանրակշիռ պատասխանատուութիւն մը ստանձնել. ուստի ոչ միայն մասնաւոր ժողով գումարեց, այլեւ խորհրդակցութիւն մը կատարեց գաղթապետութեանց վարչապետներուն հետ:

Այս խորհրդակցութիւնները տեւեցին ամբողջ 30 օր, եւ նոյ. 27ին Պ. Պօլտուին թագաւորին հաղորդեց իր պատասխանը, որ ժխտական էր: Բացի մէկէն, բոլոր նախարարները հակառակ էին մասնաւոր օրէնքի մը քուէարկութեան: Խորհրդարանին մեծամասնութիւնն ալ հակառակ է. գաղթապետութիւնները՝ նոյնպէս: Մնաց որ, այս վերջիններու խորհրդարաններն ալ պարտաւոր են հաւանութիւն յայտնել: Մէկ խօսքով, ստեղծուած է անել մը, որուն ելքը կախում ունի թագաւորին վճիռէն,— կա՛մ Մեծն Բրիտանիոյ գահը, եւ կամ իր սիրուհին:

Մինչ այս մինչ այն, հանրային կարծիքին վարիչները կը շարունակեն զանազան առաջարկներ մշակել եւ կոչեր ուղղել: Միեւնոյն ատեն հանդիսաւոր մաղթանքներ կը կատարուին թէ թագաւորին եւ թէ կայսրութեան արեւշատութեան համար: Կ'աղօթեն ոչ միայն կղերականները, այլեւ օրուան երեւելիները: Անգլիական աւանդապաշտութիւնն է որ գլուխ ցցած, կ'ուզէ անվթար պահել դարաւոր կարգուսարքը:

Պէյրութի վերջին դէպքերուն առթիւ

Պէյրութի վերջին թղթարերէն կը տեղեկանանք թէ Իսլամներու մեծ միւֆթին փոխադարձ այցելութեան գացած է Կաթող. փոխանորդ Կարոեան եպիսկ.ի, եւ կրկին ցաւ յայտնած է նոյեմբեր 15ի դէպքերուն առթիւ: Միւֆթին յայտարարած է թէ «այժմ համոզուած ենք որ Հայերը պարկեշտ եւ անկողմնակալ դիրք մը ունին »:

Փոխադարձ այցելութեան գացած է նաեւ իսլամական գերագոյն խորհուրդին նախագահը, Սէլիմ պէյ Ալի Սէլամ, ընկերակցութեամբ 12 իսլամ երեւելիներու: Սէլիմ պէյ ալ ցաւ յայտնելով պատահած դէպքերուն առթիւ, շեշտած է թէ այսուհետեւ եղբայրական վերաբերում պիտի ունենան Հայերուն հանդէպ, բոլոր թիւրիմացութիւնները հարթուած ըլլալով.

*** Նոյեմբեր 15ի խռովութեանց հետեւանքով բանտարկուած են 250 հոգի: Ամէն օր 5—6 հոգի կը ձերբակալուին:

Կառավարութիւնը որոշած է հատուցում տալ նոյեմբեր 15ի խռովութեանց զոհերուն:

*** Տրիպոլիսէն կը գրեն թէ ժողովուրդը 35 օրէ ի վեր չաշխատիր եւ արդէն մատնուած է ծանր թշուառութեան: Քրիստոնեաները իրենց թաղերը քաշուած են, Իսլամները նոյնպէս. որով կացութիւնը միշտ լարուած կը մնայ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ Միջազգայիններու գործադիր կոմիտէները կիրակի օր մասնաւոր ժողով մը գումարեցին Փարիզի մէջ, Սպանիոյ կացութեան առթիւ: Գիշերը ուշ ատեն բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը յորդորեն աշխատաւոր բազմութիւնները՝ կրկնապատկել իրենց արթնութիւնը, որպէսզի ֆաշական կառավարութիւնները չկարենան խանգարել խաղաղութիւնը:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՉ Կ'ՈՒԶԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ցեղապաշտութեան քաղաքական եւ ընկերային անկայուն վիճակը տարիներ շարունակ պղտորեցուցած է քաղաքական դէմքերը եւ դիւանագէտները։ Մեծ պատերազմէն յետոյ միջազգային ժողովներու, հանդիպումներու հիմնական առանցքը կազմած են խաղաղութեան և պատերազմի խնդիրները։ Դարմաններ են որոնած խուսափելու մեծ ցնցումներէ։ Մօտիկ անցեալի աւերածութիւնները կենդանի եւ թարմ վկաներն են, զսպելու համար աշխարհակալներու անյագ ախորժակները։ Մեծ պատերազմը իր հսկայ կործանումներուն եւ զոհերուն հետ չբերաւ սակայն յաւիտենական խաղաղութիւն։ Մարդկութիւնը, անոր գաղափարական մասը վարդագոյն յոյսեր ունեցաւ՝ մտածելով որ համաշխարհային պատերազմէն յետոյ պետութիւնները երբեք պիտի չդիմեն բռնի ուժի՝ կարգադրելու համար վիճելի խնդիրները։ Կազմուեցան բազմաթիւ խաղաղասիրական ընկերութիւններ, աշխարհահռչակ մտաւորականներ եւ գործիչներ քարոզեցին խաղաղութիւն եւ եղբայրութիւն։ Բոլորը հաշտութեան ձիթենին իրենց ձեռքին մէջ, փորձեցին սանձել մարդկային յոռի կիրքերը ու նոր հիմերու վրայ դնել պետութիւններու եւ մարդկութեան կեանքը։

18 տարի է անցած մեծ պատերազմէն, սակայն ժողովուրդները չունեցան խաղաղութիւն։ Մարդկային կիրքերը, հիւանդոտ իրենց արտայայտութիւններուն մէջ, թունաւորեցին պետութիւնները եւ զանգուածները։ Աւելի քան երբեւէ, աշխարհը կ'ապրի յուզուած վիճակի մէջ։ Պետութիւնները մտահոգ են եւ պատրաստ անակնկալներու եւ մեծ դէպքերու։

Համաշխարհային պատերազմը խաղաղութիւն չբերելով, աւելի սրեց կիրքերը եւ ախորժակները։ Յաղթող եւ պարտուած պետութիւնները չգտան ընդհանուր լեզու։ Կարգ մը պետութիւններ օգտուելով իրենց յաղթողի առաւելութենէն, նուաստացուցին պարտեալները։ Զսպուած պայքարը պրկեց կամքերը եւ վրէժ յառաջացուց սրտերու մէջ։

Մեծ պատերազմէն յաղթական ելան դաշնակիցները։ Բոլորէն շատ անոնք օգտուեցան։ Պատերազմի վախճանին Ռուսիա, մեծամասնական յեղափոխութեան հետեւանքով, դուրս մնաց յաղթողներու բանակէն, այդ պատճառով մաս չունեցաւ ընդհանուր աւարէն։ Մեծամասնական իշխանութիւնը ատելութիւն սերմանեց ժողովուրդներուն մէջ՝ հրդեհելու համար աշխարհը, իր կամքը պարտադրելու եւ պրոլետարական դիկտատուրա հաստատելու համար։ Մէկ կողմ ձգելով ընկերային վարդապետութեան գեղեցիկ երազները, Ռուսերը իրենց վրէժը կ'ուզեն լուծել, այդ ճամբայով, պետութիւններէն։ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Պելժիա բւրացնելով լաւագոյն պատառները Համաշխարհային թալանէն, երկար տարիներու համար խաղաղութիւն ցանկացին որպէսզի մարսեն իրենց առած բաժինը։ Համաժողովներու մէջ կամեցան իրենց կամքը պարտադրուած տեսնել, իրենց նուաճածը արդար վաստակ նկատել ու սանձած պահել հակառակորդները։

Անոնք հարուստ էին, լաւ զինուած եւ յաղթական։ Կը թուէր, որ երկար ժամանակի համար ապահովուած է անոնց ազդեցութիւնը։

Աւա՜ղ, երկար չտեւեց մեղրալուսինը, պարտեալ պետութիւնները, անոնց հետ նաեւ յաղթականներէն ոմանք, որոնք շատ քիչ բաժին ստացան մեծ պատերազմէն, խլրտիլ սկսան։ Թուրքիա կրցաւ, շնորհիւ դաշնակից պետութիւններու մէջ եղած հակամարտութեանց, առաւելագոյն շահը ապահովել իր երկրի համար։ Քայքայման դատապարտուած Թուրքիան վերակենդանացաւ, ապահովեց իր երկրի սահմանները, արդիական պետութիւն դարձաւ։ Մեծամասնական ուժերուն կրթնելով՝ հնարաւորութիւն ունեցաւ երկար տարիներ թաղելու Հայկական Հարցը։ Գերմանիա, որ բոլորէն շատ կորսնցուցած էր մեծ պատերազմէն յետոյ, ռազմապէս, նիւթապէս բոլորէն աւելի հիւանդագին ապրեցաւ իրեն հասցուած վէրքերը։ Ան կորսնցուցած էր իր հեղինակութիւնը, դարձած էր երկրորդական պետութիւն։ Անոր ձեռքէն առած էին իր բնաշխարհի հողերէն մաս մը, խլած էին բոլոր գաղութները՝ աղբիւրները թէ զարգացման եւ հարստացման։ Գերմանական բանակը իջեցուցած էին զանցառելի քանակի, խլած էին իր ռազմանաւերը, թնդանօթները եւ արգիլած էին սպառազինուիլ։ Պատերազմական մեծ տուգանքներու էին դատապարտած։ Մէկ խօսքով ցամքեցուցած էին բոլոր աղբիւրները հարստութեան եւ արագ զարգացման։ Սակայն Գերմանիա երկար չէր կրնար տանիլ այդ անարգանքը։ Առաջին տարիներէն իսկ՝ ան բողոքեց, պահանջեց, սպառնաց եւ քայլ առ քայլ զիջումներ կորզելով մէջքը շտկեց։ Հինտէնպուրկ, Ֆոն Փափէն եւ Հիթլէր, հետապնդեցին մէկ քաղաքականութիւն՝ ձեռք բերել Գերմանիոյ կատարեալ ազատութիւնը, թօթափել Վերսայլի դաշնագրին կաշկանդիչ շղթաները։ 18 տարուան իր յամառ պայքարին ընթացքին՝ ան կրցաւ մայր հայրենիքին միացնել Սարի եւ Հռենոսի շրջանները, ազատօրէն սպառազինուիլ, անկախ բանակ ունենալ, օգտուիլ արդիական բոլոր զէնքերէ, քաղաքական անկախ միտք դառնալ։ Ան ձեռք բերաւ Գերմանիոյ նախկին քաղաքական հեղինակութիւնը, կրցաւ գերման ժողովուրդը համախմբել մէկ ազգային դրօշի տակ։ Ան ձգտեցաւ եւ կը ձգտի նոր նուաճումներու։ Արդէն կը խօսի իր գաղութներու, Տանցիկի մասին։ Հետեւողական եւ յամառ կերպով՝ կ'ուզէ պարտադրել իր կամքը։ Դիւանագիտական ճամբաներով՝ երբ հարկ է, նաեւ միակողմանի ցանկութեամբ՝ կը հասնի իր նպատակներուն։ 67 միլիոն ժողովուրդ ունեցող Գերմանիան ճամբաներ կ'որոնէ ինքզինքը պարտադրելու, ի հարկին իր գերիշխանութիւնը հաստատելու։ 67 միլիոն ժողովուրդ ունեցող Գերմանիան կը յայտարարէ թէ իր հողերը բաւարար չեն բնականոն գոյութեան եւ բարգաւաճման։ Նիւթապէս կը ցամքի Գերմանիան, սպառազինումը կը քայքայէ տնտեսական կացութիւնը երկրին։ Պետութիւնը հնարաւորութիւն չունի զարգանալու եւ ժողովուրդը կ'ուզէ ապրիլ։ Գերմանիա կը խեղդուի իր ներկայ սահմաններու մէջ։ Հիթլէր ժողովուրդը կը վարժեցնէ ժուժկալութեան, սակայն այդ դարման չի նկատեր երկրի եւ ժողովրդի բնականոն զարգացման։ Ան գաղութներ կ'ուզէ, կ'որոնէ նաեւ նոր երկիրներ։ Իր աշխարհակալութիւնը եւ գերիշխանութիւնը յարատեւ դարձնելու համար՝ իրեն անհրաժեշտ են նոր հողային նուաճումներ։ Զգալի տնտեսական նուաճումներ կատարած է կարգ մը պետութիւններումէջ։ Անիր ապրանքները կ'արտածէ մասնաւորապէս դէպի Ասիա, կը գրաւէ նոր շուկաներ, սակայն բաւարար չի նկատեր այդ՝ երկրի զարգացման եւ սպառազինութեան համար։ Գերմանիա նոր հողեր կ'ուզէ գրաւել եւ գրաւել նուազագոյն դիմադրութեան գծի ճամբայով։ Գերմանիա դարաւոր թշնամին է Ֆրանսայի, այսօր սակայն Հիթլէր հեռու է Ֆրանսայէ վրէժ լուծելու հրամայական պահանջէն։ Հիթլէր չի մոռնար Ֆրանսան, սակայն կը տեսնէ որ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ չկան ազատ հողեր, որոնք նիւթ ծառայեն իր նուաճողական քաղաքականութեան։ Արեւմտեան Եւրոպայի պետութիւնները՝ Տանիմարքա՝ 3 ու կէս, Հոլանտա՝ 8, Պելժիա՝ 8, Ֆրանսա՝ 42, Անգլիա՝ 46, Զուիցերիա՝ 3 ու կէս միլիոն բնակչութեամբ՝ ազատ հողամաս չունին, իրենք եւս կը տառապին սակաւահողութենէ եւ չեն լուծեր հողային այն սովը, որ ունի Գերմանիա։ Գերմանիա իր աչքերը ուղղած է դէպի արեւելք՝ Ռուսիա, Ուկրայնա, Կովկաս։

ԵՐ. ՍԻՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՎՃԱՐՈՎԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ.— ՌԷՔՍԸ ՊԻՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԷ՞.—

Պելժերը, հակառակ զարգացած ու յառաջադէմ ժողովուրդ մը ըլլալուն, գրեթէ միշտ հետեւող եղած են Ֆրանսացիներուն՝ օրէնսդրական, ընկերային ու քաղաքական մարզերուն մէջ։

Հոս քաղաքային օրէնքները մեծ նմանութիւն ունին Ֆրանսական օրէնքներուն հետ, որոնք Նափոլէոնի օրէն մնացած են եւ պարբերաբար կրած ինչ ինչ փոփոխութիւններ, համաձայն ժամանակի պահանջներուն։

Նոյ. 14ին, պելժ խորհրդարանը Ֆրանսայի հետեւողութեամբ քուէարկեց ընկերային օրէնք մը, որուն համաձայն ամէն գործաւոր իրաւունք պիտի ունենայ տարին 2—3 շաբաթ վճարովի արձակուրդ ստանալու, իր ֆիզիքական ուժերը վերանորոգելու եւ կատարեալ հանգիստ մը վայելելու համար։

Ընտանիքի հայրերը իրենց արձակուրդը պիտի անցընեն դպրոցական արձակուրդի շրջանին, յուլ. 15էն մինչեւ սեպտ. 15, իսկ ամուրի գործաւորները մնացեալ օրերը փոխն ի փոխ արձակուրդ պիտի վայելեն, առանց խանգարելու գործարաններու աշխատութեան կանոնաւորութիւնը։

Ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ նիւթական տեսակէտով ապահովել օրէնքին գործադրութիւնը։

Արդարեւ, օրավարձով աշխատող բանուորներուն մեծագոյն մասը կը գտնուի նիւթական խիստ համեստ պայմաններու մէջ։ Անոնց շատերուն օրավարձը չանցնիր 30 ֆրանքը։ Այդ պակասը մասամբ դարմանելու համար, կառավարութիւնը կը խորհի ճամբորդութեան գիներուն վրայ 50 առ հարիւր զեղչ մը ձեռք բերել երկաթուղիի վարչութիւններէն, ինչպէս նաեւ փոխադրական միջոցներու յատուկ արհեստակցական ընկերութիւններէն, ինչպէս՝ ինքնաշարժ, օթօքար, եւն.։

Ասկէ զատ, ամառուան եղանակին մասնաւոր կառախումբեր պիտի յատկացուին օդափոխութեան գացող գործաւորներուն համար, որոնց երթեւեկի տոմսերը ընդունելի պիտի ըլլան իրենց արձակուրդին ամբողջ տեւողութեան։

Գործաւորները պարտաւոր են ունենալ արձակուրդի յատուկ տոմսեր, իրենց ինքնութիւնը հաստատող եւ վաւերացուած գործատէրերու եւ արհեստակցական ընկերութիւններու կողմէ։

Գալով բնակարանի եւ սնունդի խնդրին, օրէնքը այդ մասին ալ դարման մը խորհած է։ Այսինքն՝ երիտասարդաց պանդոկներ պիտի հիմնուին 25 տարեկանէն փոքր գործաւորներու համար, որոնք նիւթապէս պիտի նպաստաւորուին կեդրոնական կառավարութեան կողմէ, ինչպէս նաեւ տեղական իշխանութիւններէն։

Քիչ թոշակ ստացող բանուորներուն համար պիտի շինուին արձակուրդի կայաններ, ուր օրական 10 ֆրանք վճարելով, կարելի պիտի ըլլայ պատըսպարուիլ եւ սնունդ առնել նպաստաւոր պայմաններու մէջ։

Այժմէն ծրագիր մը կը մշակուի հիմնելու նմանօրինակ 8 խոշոր կայաններ, որոնց չորսը ծովեզերեայ շրջաններու մէջ, եւ չորսն ալ լեռնային ու դաշտային կեդրոններ։ Իսկ այն գործաւորները, որոնք նիւթապէս բաղդատաբար լաւագոյն պայմաններու մէջ կը գտնուին, պիտի կրնան բնակիլ աժան պանդոկներու եւ մասնաւոր տուներու մէջ, ուր բընակութեան եւ ապրուստի միջոցները դիւրամատչելի պիտի ըլլան։

Ճամբաներու եւ փոխադրութեանց նախարարութիւնը մասնաւոր մարմին մը կազմած է, գործադրութեան դնելու համար ընկերային այս նոր օրէնքին տրամադրութիւնները։

×

Պրիւքսէլի մէջ հրատարակուող օրաթերթ մը, որ ասկէ առաջ միշտ ի նըպաստ արտայայտուած էր ռէքսերու շարժման մասին, վերջերս հրատարակած է յօդուած մը՝ «Ռէքսը պիտի յաղթանակէ՞ն» խորագիրով, որուն ամփոփումը կուտանք ստորեւ։

Երբ առաջին անգամ երեւան եկաւ ռէքսերու շարժումը, բազմաթիւ դժգոհ տարրեր միացան այդ շարժումին, որուն հետեւանքով ռէքսերը 23 աթոռ շահեցան խորհրդարանին մէջ վերջին ընտրութեանց առթիւ։ Շատ չանցած այդ կուսակցութիւնը խոշոր ու անդարմանելի սխալ մը գործեց, համաձայնութիւն կնքելով ազգայնական Ֆլամաններուն հետ, որոնք թունդ գերմանասէրներ են եւ անջատողական ձգտումներ ունին։ Ասկէ զատ, շարժումին պարագլուխները, փոխանակ օրինաւոր պայմաններու մէջ քննադատելու եղած զեղծումներն ու չարաշահութիւնները, եւ սկզբունքի եւ գաղափարական պայքար մղելու հակառակորդ կուսակցութեանց դէմ, սկսան աջ ու ձախ յարձակում գործել, ամէն խնդիր անձնականութեան տանիլ, եւ անհիմն ու անուանարկիչ յօդուածներ հրատարակել իրենց թերթերուն մէջ, օրագրողներու, կուսակցական պետերու, երեսփոխաններու, ծերակուտականներու եւ մինչեւ իսկ կառավարութեան անդամներուն դէմ։ Այս ընթացքը բնականաբար տեղի տուաւ դատական բազմաթիւ հետապնդումներու եւ պատիժներու։

Շարժումին պարագլուխը՝ Լէոն Տէկրէլ քանիցս դրամական տուգանքներու դատապարտուեցաւ, առանց սակայն հրաժարելու իր յախուռն ու պախարակելի վարմունքէն։ Այդ փաստէր ու սնապարծ երիտասարդին միակ նպատակն է իր վրայ խօսեցնել տալ եւ աղմկել հրապարակը, առանց հետապնդելու քաղաքական ու ընկերային որոշ ծրագիրներ։ Իր շարժումը իրը թէ ֆաշական չէ, այլ միայն ընկերային։ Գործաւորներուն կարմիր կ'ըսէ, քաղքենի դասակարգին՝ ճերմակ, գիւղացիներու կը խոստանայ հողերու բաժանումը, հարուստներուն՝ ժառանգական տուրքերու ջնջումը, ի նպաստ կ'արտայայտուի նախկին պատերազմիկներու մասին, սակայն ձեռնպահ կը մնայ ազգային պաշտպանութեան կենսական հարցին մէջ։ Առանց ղեկի եւ ուղղութեան նաւ մըն է, որ կը տատանի աջ ու ձախ։

Ջանազան հոսանքներու պատկանող կառավարութեան անդամները, ինչպէս նաեւ կաթոլիկ, ազատական եւ ընկերվարական կուսակցութեանց պետերը ձեռք ձեռքի տուած սկսած են բուռն ու կատաղի պայքար մը մղել ռէքսերու դէմ, մամուլի միջոցաւ եւ ժողովրդական միթինկներով։ Հաւանական է որ շատ չանցած ռէքսերու շարժումը բոլորովին դադրի, եւ յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ անոնք աննշան թիւ մը կազմեն խորհրդարանին մէջ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

«ՍԵՒԱՑՐԷՔԵԱՆ» ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԽՄԲ.— Ներքին նախարար Սալանկրոյի անձնասպանութեան առթիւ, որ հետեւանք էր վարկաբեկիչ պայքարի մը, ֆրանսերէն շաբաթաթերթէ մը կը քաղենք հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը.—

Ֆրանսա բնաւ չէ խնայած իր պետական մարդոց։ Մեր պատմութեան բոլոր շրջաններուն, անոնք ենթակայ եղած են անպատասխանատու գրիչներու նենգամիտ յարձակումներուն։ Րիշլիէօյէն եւ Մազարէնէն մինչեւ Պուլան, զրպարտութիւնը անոնցմէ ոչ մին յարգած է։ Դարերու մէջէն հասկաքաղ ընելով, շատ ուրիշներու կարգին հաւաքեցինք քանի մը ընտրուած օրինակներ իւրաքանչիւրը վաւերաթուղթերէ քաղելով.—

ՌԻՇԼԻԷՕ.— Այս մեծ նախարարը, հիմնադիր Ֆրանսական Ակադեմիոյ, յաջորդական յարձակումներու առարկայ եղաւ աննշան գրագէտներու կողմէ որոնք իրենց արտադրութիւնները արտասահման կը հրատարակէին եւ յետոյ գաղտնի միջոցներով Ֆրանսա կը ներածէին։ Հետեւեալը Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքին մէջ տպուած է, ճիշդ այն թուականին՝ երբ Կարտինալ-նախարարին զօրութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր.—

«Ժողովուրդնե՛ր, խորաններ կանգնեցէք մարդոց ամէնէն ականաւորին համար, Ֆրանսայի մեծ մարմինը շարժող առաջին իմացականութեան համար։ Սուտ երդումները, բանտերը կը հռչակեն անոր ուղղամտութիւնը մինչեւ Դժոխքի Պետութեան սահմանները հասցնելով։ Արդէն ինքն ալ Դժոխքին նախարարն է, տիեզերքին դեւը։ Շղթան, կրակը եւ բռնութիւնը ամէն կողմ կը պանծացնեն անոր զութը։ Ասոր ապացոյցներն են Թագաւորին խոշտանգուած եղբայրները, գլխատուած մարաջախտները, աքսորուած չորս իշխանուհիներ, քարուքանդ եղած երեսուն գաւառները, բանտարկուած ատենակալները, թունաւորուած աւագանին, շղթայակապ դատական նախարարները, աւուր հացի կարօտ արքունի պաշտօնականները, Պաստիլլի մէջ հեծող այնքան անմեղ զօրավարներ։ Ուրիշ այնքան նշանաւոր զոհեր, այնքան չքեղաշուք անձեր ան կը բռնէ իր բարբարիկ օրէնքներուն տակ, չկրնալով տալ անոնց ձայնին, սոսկալով անոնց քաջութենէն, նոյն իսկ վախնալով անոնց երեսը տեսնելէն։ Այսպիսիներուն բանտարկութիւնը, արիւնը, տանջանքը անոր գեղեցիկ հաճոյքներն են... Այս շաղփաղփը կ'ուզէ իր թատրոնին վրայ ամէնքը տեսնել որ կուռքի պէս պաշտեն իր խօսածները, իր դասերը, իր թատերախաղերն ու երգերը։ Թերեւս հանդուրժելի ըլլային իր թատերգութիւնները, որքան ալ տըկար ու աննշան, եթէ եղերական շարժումներէ շարունակ չքաջալերուէր, եթէ տկարացած չըլլար Ֆրանսան՝ քանդելով անոր առատութիւնը, բոլոր տուրքերը աւելցնելով, բազմապատկելով բոլոր չարիքները, պատռելով երկարատեւ պատերազմը, մեր հողին վրայ հրաւիրելով զայն, մեզ օտարներուն ձեռքը տալով, արհամարհելով հայրենիքին վտանգները, մեր սահմանագլուխները պարպելով, գետերը չպահպանելով։ Մէկ խօսքով, Ֆրանսայի շուշանադրօշը լքելով թշնամիներուն կատաղութեան, աղետալի զինախաղին, սովին, պատերազմին եւ ժանտախտին...

Ո՛վ մեծ Թագաւոր, քու ուժովդ վերցուր Ֆրանսան ստրկացնող սա մարդը, փոխէ՛ ամբարտաւան միահեծանը, պետութեանդ այս սատանան։ Քու բազում յաղթանակներդ չարաչուք պիտի ըլլան, եթէ տակաւին մեզի մնայ այս անագորոյն ճիւաղը»։

ՄԱԶԱՌԷՆ.—Մազառէնի դէմ պարսաւագրութիւնները անհամար են։ Անոր դէմ յարուցուած ամբաստանութիւններուն տեսակները անսահման են։ Ամէնէն անճոռնի ամբաստանութիւնները ամէնէն աւելի ճարակ գըտան։ Անոնցմէ ահա խայթիչ նմոյշ մը որ ամէնէն աւելի սիրով ընդունուեցաւ օրուան հասարակութեան կողմէ.—

Ժիւլ (Մազառէնին պզտիկ անունը)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (146)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Քիչ վերջը, երբ գիւղը գերեզմանոցի մը նման խաղաղ էր դիւքեանի ճրագն ալ մարեցաւ՝ կենդանութեան վերջին նշոյլը հետը տանելով։ Մնաց փոշոտ, ամայի ճամբայ մը եւ ճամբու եզերքին միականի մուրացկանի մը նման խեղճուկ դիւքեան մը, որու գծերը կը կորսուէին թանձր խաւարի մէջ։

Ինչպէս Արթիւշը կ'ակնկալէր, յաջորդ օր կէս օրը անցած՝ Քերպելեան, Ալի Էքպէրը եւ Հիւսէյինը դիւքեանի դռնէն ներս մտան, որպէս թէ գնում կատարելու համար։ Տեղացի Պարսկուհի մը՝ չիթի ծրարները իրարու խառնած՝ երկար բարակ սակարկութիւն կ'ընէր՝ երեք արշին պլուզու կտոր մը առնելու համար։ Երբ վերջապէս համաձայնութեան եկան, կինը թեւին տակ դրաւ կտորը եւ մեկնեցաւ, ուշ աշնան վճարելու խոստումով։

— Քիչ ատենէն պիտի սնանկանամ, — կնոջ ետեւէն ծիծաղելով ըսաւ Արթիւշը,— բոլորն ալ խոստումով կը վճարեն, կանխիկ տուող չկայ ... աբի եւ առեւտուր ըրէ ասոնց հետ։

— Քու փողդ ո՞վ կրնայ ուտել, — կատակով պատասխանեց Քերպելեան, — մէկ Շահթախտ, մէկ Արթիւշ աղա ... Հա, գործէն խօսինք, երէկ գիշեր նշանդ տեսանք, տղաքը ձգեցինք միւս ափը, իսկ մենք երեքով եկանք կամուրջը անցնելով ...

— Լաւ ըրիք որ եկաք ...

— Կամուրջի գլխուն էն շան որդի մոծակին հանդիպեցանք։ Ծուռ ծուռ մեր կողմը նայեցաւ, ու Վասիլի ականջին բաներ մը փսփսաց ...

— Է՛, յետոյ,— ու անհանգիստ ուսկան շան նման ականջները տնկեց Արթիւշը։

— Մէկ ալ էն ախմախ Վասիլը թէ «եկէք էստեղ՝ տեսնեմ»։ Մօտեցանք։ «Ինչո՞ւ անցաք էս կողմը»։ Էս տարիքիս մարդ եմ, էնպէս բան հարցնող մը չէր եղած։ «Ի՞նչպէս թէ ինչու, արգիլուա՞ծ է», կը պատասխանեմ։ «Չէ, ի հարկէ արգիլուած չէ», ըսաւ Վասիլը, «բայց ես գիտեմ թէ ինչու կուգաք, խելքերնիդ գլուխնիդ ժողվեցէք, էնպէս օյին մը կը բերեմ ձեր գլխուն, որ դուք ալ վերջէն կը փոշմանիք»։

— Հը՛մ,— ու Արթիւշ երկար մօրուքը սկսաւ շոյել.— ուրեմն մոծակը հոն էր ու Վասիլի ականջին փսփսաց։

— Հա՛։ Վասիլի խօսքերէն խելքդ ի՞նչ կը կտրէ, Արթիւշ աղա։

— Պէտք է զգոյշ լինել։ Գիւղամէջը գնացէք եւ այս կողմերը մի երեւաք, մինչեւ մութը կոխէ։

—Շատ լաւ, ի՞նչ ունինք այս գիշերուան համար,— հարցուց Քերպելեան։

— Քիչ ապրանք կայ փոխադրելիք, — ու անտարբեր ձեւով մը աւելցուց, — երկու Տաճկաստանցի գաղթականներ, որոնք անցագիր չունին, խեղճ ու կրակ մարդիկ են, հոգու վարձք է անոնց օգնելը։

— Էդ լաւ, բայց մենք ալ խեղճ ենք. եթէ մեր գործը աղքատ փախցնել լինի, մեր տան հացը ո՞րտեղէն պիտի գայ, ախր մենք ալ քիւլֆաթի ղաւակներու տէր ենք,— խորամանկօրէն ժպտաց Ալի Էքպէրը, բարձրահասակ, սիրունատես երիտասարդ մը, որ յայտնի լաստավար մըն էր։

— Տօ, ձէնդ կտրէ, ախմախ,— որպէս թէ ընկերոջ վրայ բարկացաւ Քերպելեան,— սաղ լինի Արթիւշ աղան, էդ էլ մտածելու բա՞ն է որ ...

— Ճանըմ, էդ մասին բան մը կ'ընենք,— ըսաւ Զոփուր Արթիւշը,— ձեր իրաւունքը չեմ ուտեր։ Աստուած գիտէ, շատերուն օգներ եմ, անոնց ալ կ'օգնեմ հօրս հոգուն, դուք սաղ սալամաթ միւս ափը հանեցէք։ Տէ՛, հիմա գացէք, մթնելէն երկու ժամ վերջը ...

Մաքսանենգները ճամբելէ յետոյ, Արթիւշը խանութի չէմքին վրայ նստաւ ու սկսաւ քթի տակէն երգ մը մռմռալ։ Առանց մասնաւոր պատճառի, զարմանալի կերպով անհանգիստ կը զգար այդ օրը։ Քերպելեանի պատմութիւնն ալ եկաւ ալ աւելի մտահոգելու զինք։ Ի հարկէ, մասնաւոր պատճառ մը չունէր, եւ ոչ ալ գիշերը վատ երազ տեսած էր, բայց ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ համար սիրտը ահուդողի մէջ էր։ Բնազդօրէն անորոշ վտանգի մը մօտենալը կը զգար։ Թերեւս այդ կասկածոտ տրամադրութիւնը հետեւանք լինէր երկու փախստականներու ներկայութեանը, որոնք խանութի ետեւի կողմը կուչ եկած՝ ձայն ձուն չէին հաներ։ Թերեւս։ Տասնեակներով մարդ Պարսկաստան անցուցեր էր Արթիւշը, բայց ոչ մէկ անգամ վախի զգացում չէր ունեցած։ Սովորական գործ մըն էր այդ իրեն համար, եւ ոչ մէկ ատեն փորձանք մը չէր պատահած։ Վասիլի քօղարկուած սպառնալիքը Քերպելեանին, անընդհատ կը դառնար մտքին մէջ. ի՞նչ ըսել կ'ուզէր այդ շշորթ Վասիլը, որ աւանակի մը նման տխմար էր եւ որու քթին տակէն անցուցած՝ տարիներով խաղցուցեր էր ինք։ Եթէ մոծակը անոր քով եղած չլինէր, եթէ անոր ականջին փսփսած չլինէր, Արթիւշը շատ ալ մտահոգուելու պատճառ մը չէր ունենար։ Ասկէ օր, մոծակը չէր երեւցեր, էս օր ալ ահա շուտով կը մթնէր, բայց էդ շան որդին մէջտեղ չկար ու չկար։

Մոծակէն միայն Արթիւշը լըջօրէն կը վախնար։ Այդ մարդը տարիներու ընթացքին, լաւ Թուրքերէն սորված էր, ամէն տուն կը մտնէր կ'ելլէր, ամէնուն գաղտնիքին ծանօթ էր, եւ զարմանալի կերպով քիթը հոտ կ'առնէր ըլլալիք բաներու մասին։ Մոծակի գալէն չորս տարի անցեր էր, եւ ոչ մէկ անգամ ան կրցաւ լուրջ արգելք մը հանդիսանալ Արթիւշի գործին, թէեւ ամէն ատեն, որսի շան նման դիւքեանի չորս բոլորը կը դառնար։ Մոծակը ինկած էր Արթիւշի տոպրակին մէջ։ Ասով մէկտեղ, Արթիւշը շատ զգոյշ էր։ Մոծակի եկած օրէն, անոր հետ սերտ բարեկամութեամբ մը կապուեցաւ։ Գրեթէ ամէն օր, խմթանները ընկլցնելով՝ Մոծակը դիւքեան կուգար. «Հ՞ը, քէֆդ, հալդ, Զոփուր»,— կը հարցնէր, մէկ երկու փոթխա (օղի) կը կոնծէր, անշուշտ առանց վճարելու եւ կ'անցնէր կ'երթար բանին։ Եւ, սակայն, ահա երկու օր էր որ չէր հանդիպած դիւքեանը։ Ամէն բանէ աւելի անոր բացակայութիւնը կ'անհանգստացնէր Արթիւշը։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

որ ձրիաբար գործ տեսնող մարդ չէ եւ ծայր աստիճան ալ խորամանկ է, դրամի փոխարէն ամէն բան կը ծախէ մեզի, մինչեւ իսկ խաղաղութիւնը, եւ կը պահանջէ բոլոր մեր ունեցածները մեզի հաշտութիւն պարգեւելու համար: Որովհետեւ մեր փափաքը այսպէս գոհացուցած կ'ըլլայ, կ'ուզէ որ մենք ալ իր քսակը լեցնենք:

Աւուր պատշաճի այս հրէշը, ագահութեան այս ճիւաղը խախտեց ապականեց մեր բարքերը եւ օրէնքները: Մինչեւ իսկ աղարտեց մեր թագաւորներուն պալատը, եւ խորանին վրայ հանեց իր թոյնն ու մոլութիւնները: Աճուրդի հանեց մինչեւ իսկ դոյլն պաշտօնները: Մատները աղտեղեց ամէնէն նուիրական դրամներէն, եւ շահամոլութիւնը արդարութեան կանոն սեպեց: Այս դժոխային կարգով վատթարացուց ամէն ինչ: Այնքան կը վախնանք իր ապականութենէն եւ կաշառակերութենէն, որ մի գուցէ առաջ գայ ուրիշ մը՝ որ ցուցնէ մեզի անոր կորուստը, դարմանը փնտռել տայ մեզի:

ԳՕԼՊԷՌ.— Շատ պարապ մարդիկ կը ճամբուէին Գօլպէռի կողմէ, որոնք շարունակ կը դիմէին իրեն պաշտօն մուրալու համար: Ասոնք սաստիկ կ'ատէին զայն: Զրպարտիչ գրութիւններ, անուանարկութիւններ իրեն դէմ, այս պատճառով: Հակառակորդներէն մին նաեւ նախարար պաշտօնակից Ֆուքէ, որ կարողացած էր վարձել գրչակներ, որոնք մասնաւոր կատաղութեամբ անոր վրայ կը յարձակէին: Վկայ հետեւեալ հետաքրքրաշարժ «հարցարանը», որ տարածուած էր ամէն կողմ: Ամենակարող նախարարը արգիլեց անոր շրջաբերութիւնը իր գործակալներուն միջոցաւ.—

Հ.— Կուսակցակա՞ն էք

Պ.— Այո՛, եմ դրամիս ուժովը:

Հ.— Ո՞վ է կուսակցական:

Պ.— Ան՝ որ իր շահը կը դաւանի միայն, իբրեւ արհեստ:

Հ.— Այդ արհեստը ի՞նչպէս կը գործադրուի:

Պ.— Ամէն ձեռքէ առնելով:

Հ.— Կուսակցական մը ի՞նչ պէտք է ընէ, որպէսզի իր շահերը չվնասուին:

Պ.— Միշտ պէտք է իր իրաւունքը աւելի պահանջէ:

Հ.— Այս արհեստին աստուածաբանական առաքինութիւնները, այսինքն լաւ կողմերը որո՞նք են:

Պ.— Զօրս— Գոյքի, ստացուածքի համար հոգի տալ· անիրաւ, չալյլ, խորամանկ ըլլալ՝ իր դրացին խաբելու համար:

Հ.— Քանի՞ պատուիրանք ունի այս օրէնքը:

Պ.— Տասը:

Հ.— Որո՞նք են:

— Ա. պէտք է շահերուդ նայիս եւ զանոնք ձեռք բերես, ինչ կերպով ալ որ ըլլայ: —Բ. պէտք չէ դրամ խնայես նպատակիդ հասնելու համար, ոչ իսկ քու դրացիիդ, քու ընկերիդ պէտք չէ խնայես: — Գ. պէտք է որ եւ է առիթ ձեռքէ չփախցնես՝ ամէն ինչի համարձակօրէն տէր ըլլալու համար: — Դ. արքունիքին մօտ եղող մարդիկ կը պէտք է բռնես, որպէսզի դուն ալ երկար ատեն դիրքդ պահես: — Ե. եթէ հարկ ըլլայ մարդ սպաննէ՛, քսակին տիրանալու համար: — Զ. սուտ վկայութիւն պիտի տաս, եւ ճարպիկ եղիր ի հարկին չինծու բաներ ըսելու համար: — Է. պէտք է սիրես չուայտութիւնը, նմանապէս չռայլութիւնը: — Ը. գողցիր ուրիշին ունեցածները, եւ գիտնալով խաբէ ուրիշները: — Թ. չմոռնաս ձեռքի վարպետութիւնը մէկէն ի մէկ յափշտակելու համար: — Ժ. վար դիր ուրիշին ունեցածը, շատ ճարպիկ, խորամանկ կերպով:

Հ.— Այս պատուիրանքը պահողները ի՞նչ վարձք պիտի ընդունին:

Պ.— Առատ դրամ եւ հասարակաց յարգանք:

Հ.— Այս արհեստին մէջ սկզբնական մեղք կա՞յ:

Պ.— Այո՛, աղքատ ըլլալը:

Հ.— Այս մեղքը կրնա՞յ ջնջուիլ:

Պ.— Այո՛, այս արհեստին գործադրութեամբ:

Հ.— Այս արհեստին տիրանալու համար, հա՞րկ է խուզարկութիւն, փնտռտուքներ ընել:

Պ.—Այո՛, բայց ամէնուն մէջէն կարելի է ելլել դրամով:

(Ահա ուրիշ նմոյշ մը, նոյն անձին շուրջ)

Կծծի եւ վատ նախարար, ստրուկ թշուառական, որ հանրային գործերու ծանրութեան տակ կը հեծէ, քաղաքական նեղութիւններու նուիրուած զոհ, տաղտկալի տխրադէմ մը տակ յարգուած ցնորամիտ մը, տես, քանի քանի մեծութիւններ, որոնց յղփութիւնը վտանգաւոր է, յարգէ Ֆուքէին զարհուրելի մասունքը, եւ մինչ գաղտնօրէն զայն կորսնցնելու ետեւէն ինկած ես, վախցիր որ քեզի համար ալ աւելի զարհուրելի ճակատագիր մը չպատրաստուի:

ՖՈՒՔԷ.— Արքունի մատակարար, տեսակ մը ելմտական նախարար, Ֆուքէ եւս իր բաժինը ունեցաւ, թէեւ անոր մասին թշնամիները աւելի վերապահ եղան: Իր դատավարութեան ընթացքին լեզուները քակուեցան եւ անանուն նախատինքներ տարածուեցան առատօրէն.—

Պէտք է կախել Ֆուքէն, համաձայն եմ ես այս մասին: Տէր Արքայ, ան սատակալէս ի չարն գործածեց ձեր ելեւմուտքը: Բայց եթէ կախուէին բոլոր անոնք, որ արժանաւոր են մահուան, կախաղաններուն գինը շատ պիտի բարձրանայ: Տէր Արքայ, եթէ դուք չհրամայէք, Գօլպէռ բնաւ այդ ծախքը պիտի չընէ:

ՌՕՊԷՍՓԻԷՌ.— Զրպարտութիւնը կարծես մասնաւոր կատաղութեամբ Ռօպէսփիէռի վրայ յարձակեցաւ: Անոր ուղղամտութիւնը, հանրածանօթ, բացարձակ անշահախնդրութիւնը ալ աւելի կը գրգռէին կարգ մը «շահամոլ երեսփոխաններ»ու մոլուցքը, որոնք երդուընցած էին անոր կորուստը: Շատ ուշ էր արդէն երբ ճառով մը իր պաշտօնակիցներուն ուշադրութիւնը ուզեց հրաւիրել կատաղի, յորդաբորբ պայքարին դէմ.—

Հոս բարի մարդոց առջեւ կը պարզեմ այն զարշելի դրութիւնը՝ որ կը ձգտի հայրենիքը սպաննել հայրենասէրները սպաննելով, ինչ որ միեւնոյնն է:

Ամէն ժամանակ, հայրենիքի թշնամիները ուզած են հայրենասէրները սպաննել փիլիքապէս եւ բարոյապէս:

Մինչ սակաւաթիւ մարդիկ անխոնջ եռանդով մը կը գրագին ժողովուրդին կողմէ իրենց պարտադրուած աշխատութիւններով, սրիկաներու եւ օտարին գործակալ եղողներու վոհմակ մը մութին մէջ կը դարբնէ պարկեշտ մարդոց դէմ զրպարտութիւններու եւ եւ հալածանքներու խուրձ մը: Արդէն, անշուշտ, հասկցած են որ այսինչ հայրենասէրը՝ որ կ'ուզէ ազատութեան վրէժը լուծել եւ ամրապնդել զայն, անդադար կ'արգիլուի իր գործողութիւններուն մէջ զրպարտութեան միջոցաւ, որ զինքը իբր ահաւոր ու վտանգաւոր մարդ մը կը ներկայացնէ ժողովուրդին աչքին: Զրպարտութիւնը ոճիրի կերպարանք տալ կուտայ առաքինութեան, եւ ոճիրին ցածութեան ալ առաքինութեան վայելուչ փառք: Քանիցս զանգուածային յարձակումներ գործուեցան հասարակաց փրկութեան յեղափոխական մասնախումբերուն դէմ: Այսօր աւելի կը նախընտրեն յարձակիլ անդամներուն դէմ առանձինն, որպէսզի յաջողին խորտակել հայրենասէր կուսակցութեան ամրութիւնը: Կը զգաք անշուշտ բովանդակ կարեւորութիւնը այս մեքենայութեան, որովհետեւ ջնջեցէք հայրենասէրներուն տրուած վստահութիւնը, եւ ահա յեղափոխական կառավարութիւնը կը փճանայ, կամ զոհ կ'ըլլայ հասարակաց բարիքին թշնամիներուն, եւ այն ատեն յաղթանակ կը տանի ազնուապետութիւնը:

Բռնակալներն ու անոնց արբանեակները շատ լաւ գիտեն որ երբ հայրենասէր մը ընկճուի մեռնի, ուրիշ հայրենասէրներ ալ ինքնաբերաբար կ'ընկճուին կը մեռնին, եւ հայրենասիրութեան դատը միեւնոյն բախտին կը վիճակի: Անվստահութիւն սերմանելով կը կարծեն թէ կարող են փճացնել մեզ մեր ձեռքով...: Յեղափոխական արիութեան վսեմ աստիճանն է վերանալ անձնական նկատումներէ բարձր, եւ ի գին իր կեանքին եւ նոյն իսկ իր համբաւին, երեւան հանել մեր թշնամիներու նենգամտութիւնները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՑՈՂ
ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ» (4 դեկտեմբեր) ատենէ մը ի վեր Փարիզի եւ արուարձաններու քաղաքապետարաններուն մէջ փակցուած է զօրակոչի ազդ մը, ամէն տարուան պէս, միայն թէ այս տարուան կոչը կը պարունակէ խիստ կարեւոր նորութիւն մը, այն իմաստով որ այս անգամ ֆրանսական բոլոր օտարականները որոնք հպատակութիւն մը չունին, իրենց դասակարգի ֆրանսացի երիտասարդներուն պէս պիտի զինուորագրուին:

Խնդրոյ առարկայ ազդը կը ճշդէ որոշ կերպով թէ՝ առնցմէ անոնք որ իրենց տարիքին բերումով կը պատկանին 1923էն վերջի դասակարգերուն, այսինքն 1903էն վերջ ծնած են եւ իրենց տարիքի դասակարգին զինուորագրութեան ցուցակներուն վրայ չեն անցած, պիտի արձանագրուին իբրեւ մոռցուած, եթէ այդ դասակարգին արձանագրութեան ատեն Ֆրանսա կը բնակէին եւ — ոեւէ հպատակութիւն չունէին:

Այս զօրակոչը իրականին մէջ ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ գործադրութիւնը 1928 մարտ 31ի զինուորական օրէնքին 3րդ յօդուած 2րդ հատուածին: Այս օրէնքին ենթակայ են բոլոր անոնք որոնք ոեւէ հպատակութիւն չունին, օրինակ հայ եւ ռուս գաղթականները, որոնք Նանսէնեան անցագիր ունին, ինչպէս նաեւ այն Հայերը որոնց ինքնութեան թուղթին մէջ «Թուրք» արձանագրուած է եւ սակայն թրքական հիւպատոսարանը անցագիր չի տար անոնց եւ իբրեւ թուրք քաղաքացի չի ճանչնար:

Ուրեմն բոլոր անոնք որ կորսնցուցած են իրենց հին հպատակութիւնը եւ նոր հպատակութիւն մը չեն առած, կ'իյնան ներկայ օրէնքին տակ: Այսպիսիները իրենց զինուորական ծառայութիւնը պիտի կատարեն օտար զօրագունդերու մէջ (ռէժիման էթրանժէ): Իսկ անոնք որ առնուազն ութ տարիէ ի վեր ֆրանսական ընտանիքի մը մէջ մեծցած կամ ֆրանսական դպրոցի մը մէջ ուսած են, պիտի զինուորագրուին ֆրանսական զօրագունդի մը մէջ: Զօրաշարժի պարագային սոյնք պարտին արձանագրուիլ իրենց բնակավայրի քաղաքապետութեանց մէջ:

Այս խնդրին մանրամասնութիւնները բացորոշապէս սահմանուած են զինուորագրութեան եւ վերաքննութեան մասին 1935 դեկտ. 4ին հրատարակուած հրահանգին մէջ: Այս վերջինը իր հինգերորդ գլուխին մէջ կ'ըսէ: «Բոլոր այն երիտասարդները որ հպատակութիւն չունին, այսինքն որոնք ոեւէ օտար պետութեան մը հպատակ չեն եւ Ֆրանսա կը բնակին, ի պաշտօնէ (տ'օֆիս) պիտի արձանագրուին իրենց դասակարգի զինուորագրութեան ցուցակներուն մէջ: Ընդհանրապէս այս երիտասարդները ընտանիք չունին, սակայն եւ այնպէս ընտանիք ունեցողներն ալ զերծ չեն օրէնքի տրամադրութիւններէ, պայմանաւ որ վերոգրեալ դասակարգին պատկանին, քանի որ իրենց հայրն ու մայրը կրնան այլ եւս ոեւէ հպատակութիւն չունենալ, չգիտնալ իրենց ինչ հպատակ ըլլալը եւ կամ ոեւէ հպատակութիւն փոխանցած չըլլալ իրենց զաւակներուն»:

Հրահանգը կ'աւելցնէ. «Անոնց մէջէն բոլոր անոնք որ՝ Ա. առնուազն ութ տարիէ ի վեր մեծցուած են ֆրանսական ընտանիքի մը կամ դպրոցի մը մէջ: Բ. Որոնք իրենց արձանագրութեան պահուն ֆրանսական քաղաքացիութիւն հետապնդելու վրայ են, կրնան զինուորագրուիլ ֆրանսական զօրագունդի մը մէջ: Այս զինուորագրութեան համար որոշուած թուականէն մէկ ամիս առաջ զինուորագրութեան գրասենեակներու հրամանատարները շահակիցներէն կը պահանջեն վկայագրեր այս մասին»: Անոնք որոնց ֆրանսական քաղաքացիութեան խնդրանքը յետաձգուած է (ajourné), օտար զօրագունդերու մէջ պիտի առնուին:

Օրէնքը մեծ տարբերութիւն կը դնէ ընտանիք չունեցող եւ առնուազն ութ տարիէ ի վեր ֆրանսական ընտանիքներու կամ դպրոցներու մէջ մեծցածներուն եւ մնացեալներուն միջեւ: Առաջինները կրնան զինուորագրուիլ միայն իրենց խնդրանքին վրայ եւ իրենց տարիքի դասակարգին հետ, համաձայն օրէնքի 12րդ յօդուածին 2րդ հատուածին: Անոնք չեն կրնար զինուորագրուիլ իբրեւ մոռցուած (omis) յաջորդ դասակարգերուն հետ եւ ոչ մէկ պարագայի կրնան զինուորագրուիլ ի պաշտօնէ:

Այս մասին շուտով կուտանք լրացուցիչ բացատրութիւններ:

Զ. ՍՐԱՊԵԱՆ
(Փաստաբան, Փարիզի Կաճառէն)

ԿԱՆԱՆՉ ՏԵՐԵՒ ՄԸՆ ԱԼ ԻՆԿԱՒ...

Խոր կսկիծով հողին յանձնեցինք մեր երգչախումբի երիտասարդ անդամներէն ընկ. Ռաֆիկ Պիւլպիւլեանը:

Երիտասարդը Պոլսեցի էր, հազիւ երեսունըհինգ տարեկան, երգչախումբի ժրաջան ու անձնուէր անդամներէն, որոնց նման կորուստները խիստ զգալի կը դառնան, ոչ թէ միայն իրենց բացակայութեամբ, այլ եւ իրենց անկեղծ աշխատանքի պակասով: Պոլսէն ի վեր միակ փափաքն էր փոխանակ զանազան միութիւններու մէջ մտնելու, դառնալ երգչախումբի համեստագործօն անդամ մը, տարածել հայ երգն ու անունը, այդ շրջանակին մէջ էր միայն որ իր ձգտումներուն իրականացումը կը տեսնէր, հոգեկան անրացատրելի ապրումներով:

Երկարատեւ տառապանքին պատճառաւ, որ վերջերս մաշեցուցած էր զինքը եւ դամած անկողին, երգչախումբէն առաջին եւ վերջին խնդրանքն եղած էր մնայուն գանձապահի «վկայական» մը, իբրեւ միակ բարոյական վարձատրութիւնը, իր տարած աշխատանքին փոխարէն:

Երգչախումբի անդամ իր ընկերները իրենց մխիթարութիւնը բերին Ռաֆիկի մօրը, բաժնելով անոր կսկիծն ու ցաւը:

Սիրելի Ռաֆիկ, գիտցիր որ եթէ դուն հեռացար մեր երգչախումբի ընտանիքէն, սակայն երբեք պիտի չը բաժնուի քու յիշատակդ եւ վառ պիտի մնայ մեր բոլորի սրտին մէջ անխափ:

Վարչութիւն
Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՇԱՆ.— Շրջանիս Կ. Խաչի մասնաճիւղը անցեալին մէջ յաճախակի կազմակերպած էր ժողովրդ. դասախօսութիւններ զանազան հարցերու շուրջ: Այս անգամ իր թէյասեղանին միացուցած էր բժշկական դասախօսութիւն մը, զոր ստանձնած էր բժ. Պ. Գ. Մեծատուրեան: Նիւթը չափազանց այժմէական եւ հետաքրքրական էր, բժիշկը մի առ մի թուեց առողջապահական տարրական պայմանները, ծանրացաւ հայ տուներու մաքրութեան անհրաժեշտութեան վրայ, որպէսզի զերծ մնանք զանազան տարափոխիկ հիւանդութիւններէ: Զի բաւեր միայն բնակարանի մաքրութիւնը, մարմինը եւ հագուստները եւս խնամքով պէտք է մաքրուին, որպէսզի մանրէներու բոյն ըլլալէ դադրին:

Դասախօսութեան Բ. մասը աւելի շահեկան էր, ձմեռնամուտի հիւանդութիւններու հանդէպ նախնական զգուշութիւններ, մանաւանդ մանուկները հազի, կրիփի եւ զանազան հիւանդութիւններու դէմ պաշտպանելու շահեկան թելադրութիւններ: Թէյասեղանը անցաւ տաք մթնոլորտի մէջ: Թառիստ Գարեգին կը նուագէր, սանուհիները կը պարէին եւ կ'արտասանէին, իսկ ներկաներէն ոմանք երգեցին: Հաւաքոյթը վերջացաւ ժամը 8ին:

Շրջ. Թղթակից

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հայ ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի նուիրաբաշխութիւնը:

Թէեւ սրահը լեցուն էր, բայց նկատելի էր երեխաներուն բազմութիւնը: Շատ քիչ թիւով այրեր կային:

Սանուց Միութիւնը բեմադրեց էլլէն Բիւզանդի մէկ նոր փիէսը, գրուած յատկապէս այդ օրուան հանդէսին համար, «Կ. Խաչին զօրութիւնը»: Բոլոր դերակատարները շատ վարժ էին իրենց դերերուն մէջ: Անցաւ շատ յաջող, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները: Երկրորդ մասն սկսաւ Տիկ. Էլլէն Բիւզանդի ոգեւորիչ ճառով, որ պարզելով Կ. Խաչի կատարած գործը Ալֆորվիլի մէջ եւ այլուր, շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց, որ նուէրներով եւ տոմսեր գնելով օժանդակած էին Կ. Խաչի գործին: Ժողովուրդը ոգեւորուած տեղւոյն վրայ եւս գնեց տոմսեր:

Շատ ուրախ մթնոլորտի մէջ սկսաւ վիճակահանութիւնը: Կային 100է աւելի իրեղէններ, բոլորն ալ ընտիր եւ արժէքաւոր, նուիրուած ընկերուհիներու կողմէ:

Փակման խօսքն ըրաւ ատենապետուհի Տիկ. Հ. Պետրոսեան, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր ներկաներուն եւ Կ. Խաչի գործին օժանդակողներուն: Եղան նոր արձանագրուող ընկերուհիներ: Շահող եւ միութեան քով կեցած թիւերը շուտով կը հրատարակուին «Յառաջ»ի մէջ:

Ներկայ մը

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն խմբապետական ժողովը իր վերջին նիստին մէջ որոշած էր սկաուտական ամառնային շրջանը փակելու առիթով ալ հացկերոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ Պոնվալէի շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, Փարիզ:

Հացկերոյթը փայլ մը առած էր ֆրանսական սկաուտներու E.D.F. ընդհանուր պետ հրամանատար Կէռոյի, պարոններ Ա. Զօպանեանի եւ Բաշալեանի, ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի, Զ. Ո. Մ.ի ներկայացուցիչներու, քանի մը մտաւորական բարեկամներու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչներու եւ աստիճանաւոր սկաուտներու ներկայութեամբ:

Սկաուտը ուրախ եւ խանդավառ է ամէն տեղ, մանաւանդ ճոխ սեղանի շուրջ: Անոնց խանդավառութիւնը շուտով փոխուեցաւ բոլոր սեղանակիցներուն, եւ անակնկալի յաջողութեամբ պսակուեցաւ մեր այս ձեռնարկը:

Պտուղի ժամանակ խօսք առաւ հրամանատար Կէռօ, որ գովասանքով խօսեցաւ հայ ժողովուրդի մասին: Յաջորդաբար խօսեցան Ա. Զօպանեան եւ Բաշալեան: Արտասանութիւններ եւ երգեր սկաուտներու կողմէ: Վերջին խօսքը եղաւ մեր ընդհանուր պետը Վ. Անդրէասեան, որ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ ժամանակը բաւական ուշ ըլլալուն՝ փակեց հացկերոյթը:

Կարօ Նիկոլեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 16

ԳԱՂՏՆԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

ՄՕՐԹԻՄԸՐԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան գերմանական Արեւելեան Ափրիկէի սեւամորթները ահագին նեղութիւններ պատճառեցին մեզի եւ գնդապետ Ֆօրպէք՝ Գերմանիոյ յայտնի զինուորականը որ իր տասներկու հազարնոց բանակով դէմ դրաւ բրիտանական երեք հարիւր հազարնոց ուժին, իր յաջողութիւններուն մեծ մասը կը պարտի անոնց: Գնդապետը տաղանդաւոր ու խիզախ հրամանատար մըն էր եւ տեղացիի մը չափ ծանօթ էր գաղթավայրին աշխարհագրութեան ինչպէս նաեւ սեւամորթներու լեզուին ու սովորութեանց:

Պէտք է խոստովանիլ որ մեր բանակը խոշոր վնասներ կրեց այդ ճակատին վրայ շնորհիւ տեղացի լրտեսներուն որոնք իրենց հասկցած ձեւերով կարեւոր տեղեկութիւններ կը հաղորդէին թշնամի սպայակոյտին՝ մեր շարժումներուն մասին: Լրտեսութիւնը այնքան վտանգաւոր բնոյթ ըստացաւ որ հարկադրուած մահապատիժի ենթարկեցինք ձերբակալուողները: Ֆօրպէքի կ'օժանդակէր «Քէօնիկսպէրկ» թորփիլահալածը որ կանոնաւոր յարաբերութիւն կը պահէր գերմանական ուժերուն հետ: Բարեբախտաբար, սակայն, կրցանք ընկղմել զայն 1915ի յուլիս 6ին, միանգամընդմիշտ զրկելով մեր թշնամիները արտաքին աշխարհէն տեղեկութիւններ ստանալու հնարաւորութենէն: Այդ թուականէն յետոյ կռիւները շարունակուեցան արեւելեան Ափրիկէի ամայի տարածութիւններուն վրայ ուր բնութեան ընծայած պաշտպանութեան միջոցները աւելի մատչելի էին Գերմանացիներուն քան մեզի:

Ռազմանիւթի բաւականաչափ պաշարով մը Ֆօրպէք պիտի կրնար տարիներով երկարել պատերազմը այդ՝ ճակատին վրայ: Մեր սպայակոյտը որ եւ է տարակոյս չունէր այդ մասին:

Գերմանացի հրամանատարը չար էր: Մեզի դէմ կռուեցաւ ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ: Անգամ մը նոյնիսկ արշաւեց Փորթուկալի պատկանող գաղթավայրերէն ներս ու գրաւեց ահագին քանակութեամբ պարէն եւ ռազմանիւթ: Այդ յաջողութենէն քանի մը շաբաթներ առաջ բրիտանական ուժերը գրեթէ շրջապատած էին Ֆօրպէքի բանակը եւ մեծ յոյս ունէինք որ ան անձնատուր պիտի ըլլար: Մանաւանդ որ վստահօրէն գիտէինք թէ Գերմանիոյ վարիչները լրջօրէն մտահոգ էին անոր ապահովութեան մասին: Մեր Ծովակալութիւնը բազմաթիւ առիթներով «լսեց» Պերլինէն արձակուած յուսահատ կանչերը — **Ո՞ւր ես Ֆօրպէք, ո՞ւր ես, տեղեկութիւն տուր... «լսեց» նաեւ հրամանատարին պատասխանները — Վիճակս շատ ծանր է, օգնութիւն հասցուցէք, զէն, ռազմանիւթ, պարէն...**

Եւ ահա 1917ին մեր Գաղտնի Սպասարկութիւնը տեղեկութիւն ստացաւ որ Գերմանիա պիտի փորձէր ռազմանիւթ ուղարկել Ֆօրպէքին: Ի հարկէ այդ թուականին Գերմանացիք չէին գիտեր որ իրենց անթէլի ծածկագիր բառարանը մեր ձեռքը անցած էր:

Կարեւոր էր միայն իմանալ թէ օգնութիւնը ինչ միջոցով պիտի ղրկուէր: Ցողենաւով կամ սուզանաւերով կատարուելիք որ եւ է ձեռնարկ դատապարտուած էր վիժելու որովհետեւ բրիտանական նաւատորմը յուսահատօրէն պաշարած էր ծովերը եւ խիստ հսկողութեան տակ առնուած էին Գերմանիայէն Արեւելեան Ափրիկէ երկարող ճամբաները: Մեր ենթադրութեամբ օգնութիւն կարելի էր հասցնել միմիայն օդէն: Արդարեւ թշնամին դիմեց այդ միջոցին եւ գնահատելի յաջողութիւն ունեցաւ: Ձեռնարկը այնքան մեծ էր ու յանդուգն որ կ'արժէ յիշել պատմութիւնը ամբողջութեամբ:

Բրիտանական ինթէլիճընսին հրահանգով Փարիզ ուղարկուեցայ եւ այնտեղ, համաձայն նախապէս կարգադրուած ժամադրութեան մը, հանդիպեցայ յիսնապետ Մորթիմըրին որուն արդէն ծանօթ էք: Երկուքս ալ բացարձակապէս անտեղեակ էինք մեզի յանձնուած առաքելութեան գաղտնիքին: Փարիզ մնացինք քանի մը օր ըսպասելով նոր հրահանգներու: Եւ ահա առտու մը երբ պանդոկը նստած էինք հեռաձայնով հրաման ստացանք Կառ տը Լիոն երթալ իրկունը ժամը 7ին՝ հանդիպելու համար հազարապետ Ք.ին: Երբ ժամադրավայրը հասանք մեզի դիմաւորեց խոշոր ինքնաշարժ մը որուն մէջ տեղաւորուած էին հազարապետը, ֆրանսացի եւ իտալացի երկու սպաներ ինչպէս նաեւ ֆրանսացի զինուոր մը:

Անգլիացի հազարապետը մեզ ներկայացուց դաշնակից զինուորականներուն (երկուքն ալ սահուն անգլիերէն կը խօսէին) ու յետոյ շարունակեց.

—.— Ձեր պաշտօնին մասին պիտի լսէք քիչ ետքը ... Իտալիա պիտի երթաք հարիւրապետ Սփինէլլոյին հետ իսկ հարիւրապետ Տրկուէ ձեզի պիտի ընկերանայ մինչեւ սահմանագլուխը ... այս երկու պարոնները անդամ են ֆրանսական եւ իտալական գաղտնի սպասարկութեանց ...

Հրաժեշտի քանի մը զուարթ խօսքեր փոխանակելէ յետոյ հազարապետը հեռացաւ: Ինքնաշարժը ճամբայ ելաւ ու քանի մը ժամ ետքը սահմանագլուխ հասանք: Ֆրանսացի սպան որ գլխաւորած էր մեր ճամբորդութիւնը Փարիզէն մինչեւ Փօնթառլիէ, բաժնուեցաւ մեզմէ որովհետեւ իր պաշտօնը աւարտած էր:

Իտալական հողէն հազիւ ներս մտած էինք երբ հարիւրապետ Սփինէլլօ բերանը բացաւ.

—.— Իտալական ինթէլիճընսին Թօրինոյի գրասենեակը պիտի տանիմ ձեզ ուր նոր հրահանգներ պիտի ըստանաք ... լաւ իմացէք որ ձեր կատարելիք գործը չափէն աւելի վտանգաւոր է... ձեզմէ մէկը քաղաքացիի տարազ պիտի հագնի եւ անկարգելով վար պիտի իջնէ աւստրիական գիծերուն կռնակը ... յետոյ ամենայն ըզգուշութեամբ Վիէննա պիտի երթայ ... անշուշտ առատ դրամ պիտի ունենայ միասին ... վտանգը սարսափելի մեծ է եթէ գայտոը գերմաներէնի անծանօթ ըլլայ, այլապէս շատ դիւրին է ...

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր առաքելութեան գլխաւոր նպատակը, հարցուցի յանկարծ:

(Շար.)

Թուրքերը կը շարունակեն արիւն պղտորել

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԵՒ ԱՆՏԻՈՔԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հալէպէն կը հեռագրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.—

Երեսփոխանական ընտրութիւնը եղերական ձեւով մը կատարուած է Սանճաքին մէջ: Զինուորներ եւ ոստիկան-զինուորներ առատուն կանուխէն սկսած են պտտիլ փողոցներուն մէջ: Այս ուժերուն միացած են նաեւ Դաշնակներէ ընտրուած զինեալ մարդիկ:

Գիւղերէն բանի բերուած են այն Բ. կարգի ընտրողները որ չէին ուզեր գալ: Իսքէնտէրունի կառավարիչը Գրբք Խանի իր մարդոցմէն Մահմուտը երեսփոխան ընտրել տուած է: Ոստիկաններու աչքին առջեւ ծեծուած է Գրբք Խանի նախկին դատաւոր Ահմէտ Նայիպ, որ իր թեկնածութիւնը դրած էր հակառակ կառավարութեան կամքին: Ժողովուրդը հիմակուընէ խումբ խումբ կը հաւաքուի եւ կը բողոքէ այս ընտրական խայտառակութեան դէմ:

*** Իսքէնտէրունի Թուրք Բ. կարգի ընտրողներէն շատերը լեռները փախած են, չմասնակցելու համար ընտրութեանց որ պիտի ծառայեն անոնց որոնք Սանճաքը կը նկատեն իբրեւ մէկ մասը Սուրիոյ, իսկ անոնք որ չեն յաջողած փախչիլ, իրենց տուներէն բանի առնուած եւ պանդոկի մը մէջ բանտարկուած են: Ընտրութեան ժամը հասած ատեն, ասոնք զինեալ ուժերու հսկողութեամբ քուէտուփերու առջեւ տարուած են: Հակառակ ասոր, կարգ մը անձեր նորէն մերժած են քուէ տալ, բայց տեղական իշխանութիւնը անոնց անունով քուէթուղթեր լեցուցած եւ տուփին մէջ նետած է: Այս ձեւով, Տորխոյի մարդոցմէն Սիւլէյման երեսփոխան ընտրուած է Սանճաքէն:

*** Թուրք մը որ ներկայ գտնուած է Սանճաքի ընտրական գործողութեանց եւ հիմա Պէյրութ կը գտնուի, նամակով մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Մարզպանութեան Սանճաքի ներկայացուցիչ Տորխօ եւ կառավարիչ Հիւսէյին Պարաֆի հետզհետէ կը սաստկացնեն իրենց հակաթուրք գործունէութիւնը: Սուրիոյ Վաթանի կուսակցութեան անդամներէն ոմանք ալ սանձարձակ դարձած են իրենց գրգռութեանց մէջ:

Ասոնցմէ Սաատուլլահ Ճապիրի, հակառակ Պոլսոյ մէջ Թուրքերու եւ Թուրք լրագրողներու բրած իր մեղմ եւ բարեկամական խօսքերուն, ձեռքէն եկածը կ՚ընէ եւ բերնին եկածը կ՚ըսէ: Հակաթրքութիւնը այն աստիճան առաջ տարած է որ, Հալէպի Զէքերիա մզկիթին մէջ ըսած է թէ մինչեւ արեան վերջին կաթիլը պէտք է պայքարիլ Թուրքերուն դէմ:

Ճապիրի նոյեմբեր 12ին Իսքէնտէրուն կ՚երթայ, Տորխոյի հետ կը խորհրդակցի եւ հեռագրով ալ կը հաղորդակցի մարզպան Տը Մարթէլի հետ: Ցետոյ Հալէպ կը վերադառնայ նոյն օրը: Այս շրջումներուն հետեւանքով, հետեւեալ որոշումները կը տրուին.—

Թուրք երեւելիները հեռացնել Սանճաքէն, փակել Սանճաքին միակ օրկանը՝ «Ենի Կիւն» թերթը, Թուրք պաշտօնեաները պաշտօնանկ ընել, քաղաքապետական ժողովի Թուրք հայրենասէր անդամները դուրս նետել եւ գրգռութիւն կատարել՝ Չէրքէզներու, Քիւրտերու, Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ խրամատ բանալու համար, զինեալ ուժեր գործածել՝ այն երեւոյթը տալու համար թէ ընտրութիւնը կատարուած է, եւ վերջապէս արաբական քաղաքական ակումբներ հիմնել Սանճաքին մէջ:

Արդարեւ, Տորխօ չարժած է այդ որոշումներու սահմանին մէջ եւ իմէջ այլոց ճնշում բանեցուցած է Գրբք Խանի Հայերուն վրայ, որպէսզի մասնակցին ընտրութեանց: Ասկէ զատ, 15000 ֆրանք բաժնած է Հայերուն եւ հայ ուսուցիչները բանի ղրկած է գիւղերը Հայերու մասնակցութիւնը ապահովելու համար:

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՇՈՒՐՋ

Այսօր 30 օր է որ կատաղի կռիւներ կը մղուին Մատրիտի շուրջը: Երկու կողմերն ալ կը շարունակեն յաղթանակներ հաղորդել: Կը թուի թէ ապստամբները իրենց գերագոյն ճիգը պիտի փորձեն, գրաւելու համար մայրաքաղաքը, որ կը շարունակէ դիմադրել բոլոր յարձակումներուն: Ապստամբները կը շարունակեն ռմբակոծել Մատրիտը, որուն ոչ – ռազմիկ բնակիչները կը պարպուին ամէն օր, հաղորդակցութեան բոլոր միջոցներով: Կառավարական զօրամաս մը կը քալէ Գուրկոսի նահանգին վրայ, ուր կը գտնուի ապստամբներուն մայրաքաղաքը:

ՅԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԻՆ առողջական վիճակը ծանրացած ըլլալով, բժիշկները յանձնարարեցին անկողին մնալ: Շնչառութիւնը դժուարացած է եւ տաքութիւնը բարձրացած: Իր մասնաւոր քարտուղարը միշտ կը հսկէ սնարին վերեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ իբրպէս ամբաստանութեան տակ առնուած են Գիտութեանց Ակադեմիային երկու ականաւոր անդամները, Պուխարին եւ երկրաբան Վօլկին, իբրեւ «Թրոցքիական - Ֆաշական»:

ՊՈՍՏՈՅԻ մէջ ձերբակալուեցան 20 կեղծարարներ, որոնք մասնագիտութեան վերածեր էին ինքնութեան թուղթերու շինութիւնը: Կալանաւորներէն մէկը ոստիկան մըն է, որ կապ ունէր Մարսէյլի մէջ հաստատուած ուրիշ խմբակի մը հետ: Կ՚ըսուի թէ երեսուն հոգի եւս պիտի ձերբակալուին:

Ուշադրութիւն

Ի գիտութիւն բոլոր բաժանորդներուս, պատիւ ունիմ ծանուցանելու,

Ա.— Այսուհետեւ, առանց բացառութեան, ամէն անոնք որոնց թերթը ուղղակի իրենց տունը կամ խանութը կը տանիմ, պէտք է որ իրենց հաշիւները փակեն ամէն շաբաթ:

Բ.— Փոստով ստացողները (ի բացառեալ եռամսեայ կամ տարեկան վճարողները) պէտք է կատարեն իրենց վճարումները մէկ ամիսը չանցուցած.

Գ.— Առկախ հաշիւ ունեցողներէն կը խնդրեմ իրենց հաշիւները փակել մինչեւ դեկտեմբերի վերջը:

Վերոյիշեալ պայմանները չկատարողները չպիտի կրնան ստանալ «ՅԱՌԱՋ»ը:

5 Դեկտ. 936

«Յառաջ»ի Մարսէյլի գործակալ
Գ. ԾԵՐԻԿԵԱՆՑ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ հայ երիտասարդ աղջիկ մը տնական աշխատանքներու կամ պզտիկներ նայելու: Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Լիոնի վաղամեռեան կոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 դեկտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

20 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ:

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Ճաշկերոյթ

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Մատենաշարին 10րդ հատորին հրատարակման առթիւ, նուիրուած՝ Արտաշէս Յարութիւնեանի

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐՈՒՆ ԵՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ

Աւանդական ճաշկերոյթը մասնակցութեամբ ծանօթ մտաւորականներու եւ գրողներու, տեղի կ՚ունենայ 11 Դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61 Mr. le Prince:

Բոլոր անոնք, այր եւ կին, որ կը համակրին այս գործին եւ կը փափաքին մասնակցիլ ճաշկերոյթին, թող հաճին մինչեւ չորեքշաբթի առաւօտ արձանագրուիլ Մ. Պարսամեանի մօտ, 121 rue Marcadet, Paris (18):

Ճաշը կ՚արժէ անձ գլուխ՝ 12 ֆր.:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 13ին, կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30ին

Société de Géographieի սրահին մէջ,

184 Bld. St. Germain

Հանդէսը նուիրուած է ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ:

Պիտի նախագահէ Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ,

Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խօսք պիտի առնեն նաեւ Տիկ. Ե. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (Անայիս)

եւ ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Տ. ԶԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), ՏԻԿ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ձ. ԱՂԱՃԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն) Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ). Ե. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ եւայլն:

Մուտք՝ 7 եւ 4 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հր. Սամուէլի գրատունը եւ Պ. Երուանդ Յարութիւնեանի մօտ, 13 rue d'Orsel, Փարիզ:

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, **Salle Erard**ի մէջ

13 Rue du Mail, Métro: Sentier

Կը մասնակցին

միջազգային սինֆոնիք նուագահանդէսներու Solisle ջութակահարներ

ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻՋՆԱՐ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մէջ կ՚անցնին Պէթհովէնի Բ. սէնֆոնին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի հայ հեղինակներու վերջին գործերէն՝ ԱԼՄԱՍՏ (Սպենդեարեանի) եւ ԱՂԹԱՄԱՐ (Տէր-Ղեւոնդեանի):

Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ»

նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի:

Տոմսերու գիներ՝ 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 61 Rue Mr. le Prince:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 13, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ

Ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ կը ներկայացուի

Պատկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

եւ ուրիշ անակնկալներ:

Հանդէսէն եւ վիճակախաղէն վերջ տեղի կ՚ունենան եւրոպական պարեր, մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:

Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար:

Վիճակախաղի տոմսերը կը ծառայեն իբրեւ մուտքի տոմս. չունեցողները կրնան ստանալ վարժարանէն:

ՄԱՆՕԹ.— Gare de l'Estէն առնել ժամը 2.18, 2.27 եւ 2.46ի շոգեկառքը: Opéraէն եւ Jaurèsէն օթօպիւս 21A եւ իջնել RaincyPavillon:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՃԱՇԱՐԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

8 Rue du Colonel-Renard, Paris (17)

Մէթրօ՝ **Etoile, Ternes, Obligado**

Հեռաձայն՝ **Etoile 46—84**

Աշխէթլեան եւ կովկասեան կերակուրներ, Ղարաբաղի փիլաւ, լիւլէ-քէպապ, շիշլիք, չըխըրթմա:

Ամէն երեկոյ կը նուագեն՝ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺ եւ ԹԱՌԻՍ ԱԲԳԱՐ

Տնօրէն՝ ԹԱԼԻՇ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Արամ Եռթակոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի իր եղբօր ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Սրբուհի Յովնանեանի եւ պարագաներուն, իր որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 28ին, 25 տարեկան երիտասարդ հասակին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները, 9 դեկտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ, 2 rue des Balais: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Գ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

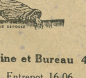
60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8,30ին:

CONFISERIE ORIENTALE MARMARA

Médaille d'or et Diplôme d'Honneur

H. PAPAZIAN

Spécialité de véritable Rahat-Locoum de Stambul

Datte et noix fourrées à la pate d'amandes

Pates de fruits

Usine et Bureau 49-51, Rue Raspail - ALFORTVILLE (Seine)

Tél. Entrepot 16-06 R. C. S. 407.006

Cabinet PARMAC

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՃԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

28 Boulevard de Strasbourg, ՓԱՐԻԶ

R. C. Seins 404035 Tél. Botzaris 17-64

Մեր գլխաւոր աշխատանքները

1. ՎԻՃԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ կը գանձենք եւ որ եւ է դրամ չենք պահանջեր անյաջողութեան պարագային:

2. ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ. երբ բան մը գնէք, արդեօք դրամ կու տա՞ք առանց նայելու ձեր առած ապրանքին վրայ: Ուրեմն ինչո՞ւ անմիջապէս պիտի երթաք վճարել ձեր տուրքը, առանց ճշդելու թէ արդա՞ր է եղած հարկադրութիւնը, կարելի չէ՞ միթէ զայն զեղչել եւ օգտուիլ օրէնքին իսկ շնորհած բայց հարկային ազդարարութեան մէջ չի նշանակուած առաւելութիւններէն: Շատեր աւելորդ տուրքեր կը վճարեն այսպէս, մինչ մենք ձեզ պիտի առաջնորդենք ձեր շահերը պաշտպանելու համար:

3. ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ.

Ա) ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ արագ, ապահով եւ միանուագ, մասնագէտ փաստաբանի ձեռքով:

Բ) ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Բարեկամաբար կը քննենք ու կը կարգադրենք առեւտրականներու, ընկերակիցներու եւ փաթրօնի ու աշխատաւորի միջեւ ծագած վէճերը:

Գ) ՄՆԱՅՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Վաճառական մը, ճարտարագործ մը, ընկերութեան վարիչ մը, տնօրէն մը եւայլն եթէ կ՚ուզէ իր ծրագիրներուն եւ ձեռնարկներուն մասին օրինական խորհուրդներ ստանալ անկախ եւ ձեռնհաս մասնագէտի մը կողմէ, պէտք չէ վարանի մեզի դիմելու:

Դ) ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔ ԴԱՏԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.— Կը քննենք պայմանագիրներ, դրամատան հաշիւներ, մասնաւոր հաշիւներ: Կը խմբագրենք պայմանագրութիւններ օրէնքի եւ ապահովութեան սահմանին մէջ:

4. ՀԱՄԱՐԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.

Ա.) Կը կազմակերպենք նոր կամ ձեւափոխուած գործի մը տոմարները:

Բ.) Կը քննենք եւ կը հանենք հաշիւները էնվանթէրի պահուն:

Գ.) Կը քննենք պիլանները եւ գործառնութեանց հաշիւները:

Դ.) Կը քննենք գնուելիք ու ծախուելիք գործերը եւ լաւագոյն խորհուրդներ կու տանք գործի մը մէջ դրամագլուխ դրուելէ առաջ:

Ե.) Կը քննենք Լիքիտասիոնի հաշիւները:

Զ.) Կը քննենք ժառանգական հաշիւները:

Է.) Կ՚օժանդակենք ձեզ մասնագիտօրէն պետական վարչութեանց մօտ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 20 ՖՐ., ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴ 300 ՖՐ.ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 կամ ժամադրութեամբ

ԼՍԵՑԷՔ ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԸ

Avec les supers toutes toutes ondes 1937

SEVA RADIO

Վաճառատունը հիմնուած է 1928ին

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՈՒՂՂԱԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԷՆ

6 ԼԱՄԲ **650 ՖՐ.**

7 ԼԱՄԲ **Toutes ondes 950 ՖՐ.**

Etablissement Seva T. S. F.

212 Fbg. St. Martin, մէթրօ **Château Landon**

Tél. Nord 45-86

Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ վաճառում:

Կ՚ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ:

Փափաքողներուն քաթալօկը կը ղրկուի ձրի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Մենք գործարանատէր ըլլալով, գործ չունինք խանութպանի հետ:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

UN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI 40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ЕЕ PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 9 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3290

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՃԻՐԸ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾՈՒԱԾ

Ա.

Խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարին կողմէ վաւերացուեցաւ այն սահմանադրութիւնը, որով Հայաստանը կը յօշոտուի գրեթէ իր բոլոր կողերէն եւ իրմէ կը խլուին իր անվիճելի հողերը: Նոր սահմանադրութեամբ մեր հայրենիքը կը վտանգուի իբրեւ ռազմական միաւոր, դաժանօրէն կը հարուածուի իբրեւ տնտեսական ամբողջութիւն եւ ստորադաս վիճակի մէջ կը դրուի — բաղդատմամբ Ազրպէյջանի եւ Վրաստանի — իբրեւ պետութիւն:

Ոճիրը անհնար եղաւ կանխել: Հայութեան գործադրած բոլոր ճիգերը արդիւնք չունեցան: Ճիշդ է, աղմուկ չեղաւ, սակայն այդ երբեք ըսել չէ, թէ քայլեր չառնուեցան: Ընդհակառակն. բախեցինք բոլոր դուռները, եւ սակայն ապարդիւն: Գիտակ անհաւասարութեանը իր գործած ոճիրին, Մոսկուան հնարիմաց բոլոր միջոցներով խուսափեցաւ Հայութեան հետ երես առ երես խօսելէ: Աւելին. տեղի ունեցաւ արարք մը, որ իր նախընթացը չունի մարդկային պատմութեան մէջ: Մոսկուան չյօժարեցաւ խնդրանք մը լսել հայ ժողովուրդի բերնէն, եւ դաւաճան, լրտես ու վարձկան հռչակեց այն մարդիկ, որոնք փորձեցին իր գութին ապաւինիլ: Զօպանեան - Բաշալեան ձեռնարկին ձախողանքը ապացոյց էր, որ Քրեմլը քաղաքական բարդ ու մթին հաշիւներով վճռած է թաղել Հայկական Դատը:

Լէնիններն ու Ստալինները արժանաւոր յաջորդները հանդիսացան ցարերու:

Ցետադարձ ակնարկ մը — համոզուելու համար, թէ իրաւամբ տարբերութիւն չկայ երէկուան եւ այսօրուան դահիճներուն մէջ:

Լէնին, տակաւին 1917 սեպտեմբերին, այսինքն մինչեւ հոկտեմբերեան յեղաշրջումը, կը գրէր.

— « Հաշտութեան պայմաններ առաջարկելով, խորհրդային կառավարութիւնը պէտք է որ անյապաղ ինք անցնի անոնց իրական գործադրութեան», այսինքն՝ «պէտք է որ նաեւ Հայերուն ապահովէ լիակատար ազատութիւն, մինչեւ ազատութիւնն անջատումի »:

Անհրաժեշտ է հոս առանձնաբար յիշատակել, որ Լէնին կը պահանջէր այս սկզբունքը՝

«Գործադրել ԲՈՎԱՆԴԱԿ Հայաստանի հանդէպ, պարտաւորուիլ պարպել զայն (այսինքն՝ Թրքապատկան Հայաստանը. Ց.), ինչպէս նաեւ մեր կողմէ բռնագրաւուած թրքական (հայապատկան. Ց.) հողերը». (Լէնին, Հ.14րդ, Մ. 2, էջ 128):

Հետագային, 1917ին, ազգութեանց գործերու ժողովրդական գործավար Ստալին, կը հրապարակէ իր հանրածանօթ «Դիմում»ը, Թրքապատկան Հայաստանի մասին, ուր, յիշատակելով խորհրդային իշխանութեան հիմնական սկզբունքները ազգային հարցի մէջ, կը յայտարարէ.

« Ռուսիոյ ժողովուրդներու ճակատագիրը, յատկապէս ճակատագիրը հայ ժողովուրդի, սերտօրէն կապուած են հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ճակատագրին հետ», բստ որում, «ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը որոշած է Թրքահայաստանի ազատ ինքնորոշման մասին յատուկ հրովարտակ հրապարակել ». (Ստալին, «Խորհրդային Իշխանութեան քաղաքականութիւնը ազգային հարցի մէջ եռամեակի մը շրջանին», 1920, էջ 15):

Եւ իրաւամբ, շուտով լոյս կը տեսնէ խոստացուած հրովարտակը, ուր խորհրդային իշխանութիւնը իրական բովանդակութիւն կը դնէ այն սկզբունքներու մէջ, որոնք տեղ գտած էին Ստալինի ծանօթ «Դիմում»ին մէջ:

Այդ հրովարտակը, որ լոյս տեսաւ 1917 դեկտեմբեր 30ին, ստորագրութեամբը Լէնինի (իբրեւ խորհուրդներու նախագահի) եւ Ստալինի (իբրեւ ազգութեանց գործերու քոմիսարի), կ'ըսէ.

— « Ժողովրդական Գործավարներու խորհուրդը կը յայտարարէ հայ ժողովուրդին, որ Ռուսիոյ գիւղացիական եւ բանուորական կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ հայութեան իրաւունքները Ռուսիոյ կողմէ բռնագրաւուած թրքապատկան Հայաստանի վրայ, ազատ ինքնորոշման հիմունքով, մինչեւ լիակատար անկախութիւն »:

Հրովարտակը կը հրամանագրէր Կովկասեան գործերու Արտակարգ Ժամանակաւոր Քոմիսար Ստեփան Շահումեանին «բստ ամենայնի օժանդակել Թրքահայաստանի ժողովուրդին յիշատակուած առաջադրութեան իրագործումին մէջ», միաժամանակ անոր յատուկ ուշադրութեան յանձնելով հետեւեալ երկու կէտերը. —

« 1.— Անարգել դէպի Թրքահայաստան վերադարձնել գաղթական Հայերը, ինչպէս նաեւ տարագիր Հայերը, որոնք ցրուած են զանազան երկիրներու մէջ:

« 2.— Անարգել դէպի Թրքահայաստան վերադարձնել այն Հայերը, որոնք պատերազմի շրջանին թուրք իշխանութեանց կողմէ քշուած են դէպի Թուրքիոյ խորքերը»:

Հրովարտակը հանդիսաւորապէս կը խոստանար որ՝

«ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՇՐՋԱՆԻՆ ԹՈՒՐՔ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ՝ ՊԻՏԻ ՊՆԴԷ ԱՅՍ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ». (Ստալին, «Խ. Իշխ. քաղ. ազգ. հարցի մէջ»):

Այսօր գիտենք արդէն, թէ խորհրդային իշխանութիւնը ի՛նչ ձեւով գործադրեց իր այս խոստումները:

Ց.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

Ոչ մէկ խօսք Հայաստանի սահմաններու մասին

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ԿԸ ՏՐՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Խորհրդային արտակարգ համագումարը դեկտեմբեր 5ին վերջնապէս վաւերացուց նոր սահմանադրութիւնը, որ կը կոչուի Ստալինի անունով: Այս առթիւ, պատգամաւորները 12 վայրկեան ծափահարեցին Ստալինը:

Ինչպէս յայտնի է, Համագումարը մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմած էր, վերջնապէս խմբագրելու համար սահմանադրութեան 146 յօդուածները, համաձայն առաջարկուած փոփոխութեանց: Պատգամաւորները վերամշակուած բնագրին համար իրենց հաւանութիւնը յայտնեցին իրենց գլուխներուն վրայ բարձրացնելով իրենց անդամատետրերը: Միեւնոյն առեն դեկտեմբեր 5ը հռչակեցին իբրեւ մշտնջենական ազգային տօն, կոչելով «Սահմանադրութեան Օր»: Վերջնական վաւերացումէն ետք, համագումարը, որ մեծամասնաբար կազմուած էր երիտասարդներէ, «Էնթէրնասիօնալ»ը երգեց, մինչ կին պատգամաւորները իրենց թաշկինակները կը շարժէին: Թղթակից մը դիտել կուտայ թէ զանց առնուած էր երգին առաջին տունը, որ ըմբոստութեան մարտակոչ մըն է:

Կիրակի օր վիթխարի թափօր մը կազմուեցաւ Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակէն մինչեւ Համգստեան Տունը: Ամբողջ քաղաքը կը լողար դրօշներու ծովու մը մէջ:

*** Վաւերացման առթիւ Ստալին կարճ ճառ մը տուաւ, որ տեւեց 11 վայրկեան: Առաջարկուած 43 փոփոխութիւններուն մէջ կը գտնուի կարեւոր զիջում մը՝ Ֆրանսայի համար: Սկզբնական բնագիրը (յօդ. 49) որ կը սահմանէ Գերագոյն Խորհուրդին (Խորհրդարան) նախագահական մարմնին (պրէզիտիում) իրաւասութիւնները, կը տրամադրէր.— «Երբ խորհրդարանը փակ է, նախագահական մարմինը պատերազմական վիճակ կը հրատարակէ, եթէ զինեալ յարձակում մը կատարուի Խ. Միութեան դէմ»:

Այս ձեւին մէջ, կարմիր բանակը պարտաւոր չէր օգնութեան հասնելու Ֆրանսայի կամ Չեխոսլովաքիոյ, եթէ Ռուսաստանի այդ երկու զինակիցները յարձակման ենթարկուէին: Երկու երկիրներուն դիւանագիտական ներկայացուցիչները բողոքած ըլլալով այս թերի շարադրութեան դէմ, Ստալին յօդուածը բարեփոխած էր այսպէս.—«Նախագահութիւնը պատերազմական վիճակը հրատարակէ, եթէ զինեալ յարձակում կատարուի Խ. Միութեան վրայ եւ կամ եթէ անհրաժեշտ համարուի կատարել միջազգային պարտաւորութիւնները՝ փոխադարձ պաշտպանութեան համար ընդդէմ յարձակման»:

Այս փոփոխութեամբ գոհացում կը ստանան Ֆրանսա եւ Չեխոսլովաքիա:

Միւս փոփոխութիւնները պարզապէս ձեւական են: Այսպէս, 10րդ յօդուածը կ'երաշխաւորէ քաղաքացիներու անձնական իրաւունքները՝ իրենց եկամուտներու եւ խնայողութեանց, ինչպէս եւ ժառանգութեան մասին: Յօդ. 8ի վրայ, որուն տրամադրութեամբ հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ) անդամներուն հողը իրենց կը պատկանի յաւիտեան, Ստալին աւելցուցած է,— « Առանց որ եւ է դրամական վճարման»: Այսօրուան համար մեծ արժէք չունի այս տրամադրութիւնը, քանի որ պարէնի տուրքը եւ ուրիշ հարկեր իրականին մէջ կը կազմեն լայն հատուցում տրամադրուած հողին համար:

Յօդ. 12ի վրայ աւելցուած է հետեւեալ նախադասութիւնը,— «Աշխատանքը պարտականութիւն մը եւ պատուոյ գործ մըն է աշխատանքի ընդունակ ամէն քաղաքացիի համար »:

Յօդ. 35ը բարեփոխուած է այսպէս.— Ազգութեանց խորհուրդը կ'ընտրուի այն եղանակով ինչ որ Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը եւ կը բաղկանայ նոյնքան անդամներէ »:

Յօդ. 40ի տրամադրութեամբ Խ. Միութեան մէջ բոլոր օրէնքները պիտի հրատարակուին 11 լեզուներով:

Յօդ. 48ը փոփոխուած է այսպէս.— Գերագոյն Խորհուրդը կը բաղկանայ նախագահական մարմնի նախագահէն եւ 11 դեր - նախագահներէ (համաձայն 11 դաշնակցային հանրապետութեանց), փոխանակ չորս դեր - նախագահներու, ինչպէս ծրագրուած էր սկզբնական բնագրին մէջ:

Յօդ. 77ով կը հաստատուի նոր պաշտօնատուն մը ,— ազգ. պաշտպանութեան ճարտարարուեստի գործավարութիւն:

Անգլիացի թղթակից մը կը գրէ թէ ամէնէն ջերմ ծափերու արժանացան այն յօդուածները որ կ'երաշխաւորեն աշխատանքի, վճարովի արձակուրդի, հիւանդութեան, ծննդաբերութեան եւ ծերութեան առթիւ շնորհուած իրաւունքները, ինչպէս եւ 12 րդ յօդուածը, որ կը նուիրագործէ համայնավար կուսակցութեան վայելած քաղաքական մենատիրութիւնը: Քար լռութեամբ ընդունուեցան 124, 127 եւ 128 յօդուածները, որոնք կ'երաշխաւորեն քաղաքացիներու խղճի ազատութիւնը, կրօնական պաշտամունքը, անձի, բնակարանի եւ նամակներու անձեռնմխելիութիւնը:

*** Տեղական թերթերէն միայն «Իւմանիթէ»ի մէջ տեսանք սահմանադրութեան վաւերացման մանրամասնութիւնները: Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ մէկ խօսք այն հրէշային անարդարութեան մասին, որով Ադրբէջանի եւ Վրաստանի կը յանձնուին Նախիջեւանը, լեռնային Ղարաբաղն ու Գանձակը եւ Ախալքալաքը:

Կարդալ այսօրուան խմբագրականը :

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն խոր կսկիծով կը հաղորդէ մահը՝

ԸՆԿ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

(ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԸՆԿԵՐՎ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ)

որ զոհ գնաց եղերական դէպքի մը, երկուշաբթի գիշեր, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդուին առանձին յայտարարութեամբ :

ԸՆԿ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Սեդրակ Սասունի սպաննուած...

Չհաւատացինք, երբ հեռախօսը այս քստմնելի գոյժը կը հաղորդէր երէկ առտու, հազիւ գործի ձեռնարկած:

Դժբախտաբար ճիշդ էր տեղեկութիւնը: Եւ կէս օրուան թերթը, «Փառի -Միտի », կուտար մանրամասնութիւնները:

Այդ աղբիւրին համաձայն, մեր տարաբախտ ընկերը սպաննուած կը գտնուի իր բնակարանին մէջ, 16, ռիւ Վոժիռար, երկուշաբթի գիշեր: Ատրճանակի հինգ գնդակներ զարնուած էին գլխուն: Դիակը գտաւ իր եղբայրը, Արմէն, գիշերուան ժամը 12·30ին: Քառորդ ժամ վերջը եկաւ Սէն Սիւլփիսի թաղին ոստիկանապետը, առաջին քննութիւնը կատարելու եւ տեսաւ որ մարմինը փռուած է սեղանի մը մօտ: Սեղանին վրայ կը գտնուէր հեռաձայնի գործիք մը, որուն ընկալուչը քակուած էր: Սեղանին վրայ էր նաեւ ատրճանակը: Ոստիկանապետը անմիջապէս լուր տուաւ դատական ոստիկանութեան եւ ժամը երեքին քննութեան ձեռնարկեցին երեք պաշտօնեաներ: Այս առթիւ տեղեկացան թէ Ս. Սասունի հին յաճախորդուհի մը ընդունած էր ժամը 6·30ին, յետոյ, ժամը 8ին, մարդ մը որ գտակ դրած էր: Յետոյ վերարկուն առած էր, հարեւան ճաշարանը երթալու համար, ինչպէս ամէն իրիկուն:

Ուրեմն սպանութիւնը կատարուած է այդ պահուն:

«Փառի – Միտի» կը գրէ թէ քննիչները մասնաւորապէս ուզեցին իմանալ զոհին անհատական կեանքը եւ իմացան թէ անգամ մը ամուսնալուծուած ըլլալով, իրեն դէմ լարուած էին երկու անձրագները: Յետոյ իր քով ունէր սպասուհի մը որ կը սպառնար փորձանք հանել, եթէ չամուսնանար իրեն հետ: Վերջապէս կ'ըսուի թէ զոհը ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՆԳԱՄ ՄԱՀՈՒԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ ԸՍՏԱՑԱԾ ԷՐ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ:

Այս տեղեկութեանց վրայ, ոստիկանութիւնը կ'ենթադրէ թէ Ս. Սասունի սպաննուած է կա՛մ վերջին յաճախորդին կողմէ, կամ վրէժխնդրութեամբ եւ կամ — ԻՆՉ ՈՐ ԱՄԷՆԷՆ ԱՒԵԼԻ ԳՐԱՒԱԾ Է ՔՆՆԻՉՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ — ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ Է:

Երէկ ամբողջ օրը ողբացեալ ընկերոջ բնակարանը պաշարուած ըլլալով, կարելի չեղաւ որ եւ է ստուգում կատարել մեր կողմէ: Լուրին անմիջական տպաւորութեան տակ շշմած, հազիւ այսքանը կրցանք գրի առնել, ողբալու համար եղերական վախճանը մեր երիտասարդ եւ տաղանդաւոր ընկերոջ, որ այնքան բեղնաւոր աշխատանքներ կատարած է կուսակցական եւ հանրային կեանքի մէջ, եւ որուն ասպարէզը դեռ նոր կը բացուէր:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, Սիրելի Սեդրաք:

×

*** Սեդրակ Սասունի (բուն մականունով Տէր - Ղազարեան) ծնած էր 1895ին Սասունի Ահարոնք գիւղին մէջ: Նախնական կրթութիւնը իր ծննդավայրին մէջ առնելէ վերջ, գացած էր Տիգրանակերտի ազգային վարժարանը: Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումին Պոլիս երթալով մտաւ Ազգ. Կեդրոնական վարժարանը, որուն շրջանը աւարտեց 1914ին: Յետոյ իբրեւ ուսուցիչ մէկ տարի պաշտօնավարեց Ռոտոսթոյի ազգ. վարժարանին մէջ, մինչեւ որ 1915ին բոլորին պէս տարագրուեցաւ: Նախ գնաց Գոնիա, ուրկից անցաւ Դամասկոս, ուր հիւանդանոցի մը մէջ պաշտօնավարեց քանի մը տարի: Պատերազմը վերջանալէ առաջ քանի մը ընկերներով եւ տաժանելի նամբորդութենէ մը ետք յաջողեցաւ անցնիլ Թուրքիոյ սահմանները եւ հասնիլ Աքաբա: Անկից գնաց Եգիպտոս եւ մտաւ անգլիական բանակին մէջ իբրեւ թարգման, մինչեւ 1919 օգոստոս, երբ անցաւ Պոլիս, անկէ ալ եկաւ Փարիզ 1919ի աշնան :

Հոս հետեւեցաւ իրաւաբանական վարժարանի դասընթացքին եւ 1922ին վկայուեցաւ, իբրեւ լիսանսիէ ան տրուա: Տարի մը վերջը մտաւ ատամնաբուժական վարժարանը եւ առաջին անգամ երեք տարի հետեւելով ստացաւ վկայական: Երկրորդ անգամ հինգ տարի եւս հետեւելով ստացաւ Ֆրանսայի մէջ գործելու իրաւունք: Տարիներէ ի վեր ունէր սեփական դարմանատուն եւ մեծ համբաւ կը վայելէր իբրեւ լաւ ատամնաբոյժ :

Իր կուսակցական գործունէութեան մասին կը գրենք առանձին:

Այս առթիւ մեր ցաւակցութիւնները ընկեր Կարօ Սասունիի եւ բոլոր պարագաներուն:

ՍՓԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ պատրաստութիւնները կը շարունակուին երկու կողմէն ալ, Մատրիտի շուրջը, ուր փոխադրուած է պատերազմին ծանրութեան կեդրոնը: Զօր. Ֆրանքօ օգնական զօրքի կը սպասէ, աւելի ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկելու համար: Ապստամբ հրամանատարներէն Զօր. Լիանօ որոշեց Պերլին երթալ: Գերմանական թերթ մը կը գրէ թէ զօր. Ֆրանքօ 80000 զինուոր ունէր Մատրիտի առջեւ, բայց 18,000ը սպաննուած կամ վիրաւորուած են:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՃԱՓՈՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եւրոպական պետութիւններէն ներկայիս միայն Ռուսիան է, որ առատ եւ բերրի հողեր ունի: Ուկրայնան, Ռուսիոյ հացի շտեմարանը, չէ վրիպած Գերմանիոյ աչքէն եւ այսօր Գերմանիա իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է այդ ճակատին վրայ: Հիթլէր ճառերով եւ դիւանագիտական ճամբայով արեւմտեան պետութիւնները հրաւիրեց խաղաղութեան, համաձայնեցաւ 25 տարուան համար խաղաղութեան դաշինք կնքել, պայմանով որ թոյլ տրուի իրեն ազատօրէն գործելու Արեւելքի՝ Ռուսիոյ մէջ: Գերմանիոյ հիմնական ցանկութիւնն է հող գրաւել Ռուսիայէն: Հիթլէր գաղափարական գունաւորում կուտայ իր նպատակներուն, այսօր ան կը խօսի միջազգային չարիք՝ համայնավարութեան տարածման, քայքայիչ ազդեցութեան մասին, անդորք պայքար բացած է բոլոր ճակատներուն վրայ համայնավարութեան դէմ, սակայն իրական նպատակը եւ փաստը կը մնայ հողային նուաճումը, զոր Գերմանիա կը ցանկայ կատարել ի վնաս Ռուսիոյ: Ճափոն եւ գերման վերջին համաձայնութիւնը այդ ցանկութեան մէկ անուրանալի ապացոյցն է: Ապագան ցոյց կուտայ թէ Գերմանիա ինչ չափով կը յաջողի իր ծրագրին մէջ: Մէկ փաստ սակայն անուրանալի է,— պարտուած Գերմանիան կ'ուզէ նախկին իր դիրքին տիրանալ, ըլլալ մեծ եւ խրոխտ: Պարտեալ պետութեանց կարգին են Աւստրիա, Հունգարիա, Պուլկարիա: Առաջինը, Աւստրիա, երբեմնի հզօր Աւստրօ-Հունգար պետութեան մէկ աննշան մասնիկն է: Մեծ պատերազմը քայքայեց այդ մեծ պետութիւնը: Ան ջախջախեցաւ. Հունգարիա եւ կազմեց անկախ պետութիւն, անջատուեցան նախկին չէխ եւ սլաւաց հողերը եւ կազմեցին անկախ՝ Չեխօսլովաքիայի հանրապետութիւնը: Հողերու մէկ մասը անցաւ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ: Աւստրիա դարձաւ երկրորդական պետութիւն, զուրկ տնտեսական մեծ աղբիւրներէ: Աղքատ է այսօր Աւստրիա եւ անզօր: Խաղաղութեան դաշնագիրները աննշան քաղաքական միաւորի վերածեցին պետութիւնը: Ան թոյլ է ռազմապէս, տնտեսապէս եւ բնակչութեամբ, հազիւ 6 ու կէս միլիոն: Չէ մարած եւ Աւստրիոյ վրէժը, պատեհ առիթին՝ ան հաշուի կը նստի մասնաւորապէս Չեխօսլովաքիոյ հետ: Այսօր Աւստրիա իբրեւ պարտեալ եւ ցեղով գերման պետութիւն Գերմանիոյ հետ է: Հունգարիա, նախկին Աւստրօ-Հունգար պետութեան մէկ մասը 8 ու կէս միլիոն բնակչութեամբ, նոյն վիճակի մէջ է բախտակից Աւստրիային պէս: Ան պահանջներ ունի Չեխօսլովաքիայէն, Ռումանիայէն եւ Եուկոսլավիայէն: Իբրեւ պարտուած պետութիւն՝ իր տրամադրութիւններով ամբողջովին Գերմանիոյ հետ է: Պարտեալներէն Պուլկարիա կը տառապի իր աշխարհագրական դիրքին պատճառով: Պուլկարիա բոլորէն շատ տուժեց մեծ պատերազմէն, հողերու խոշոր մէկ մասը խլեցին Ռումանիա, Յունաստան, Եուկոսլավիա, Թուրքիա: Նէօյյի դաշնագիրը շատ ծանր եկաւ Պուլկարիոյ եւ այսօր մէկ տկար եւ աղքատ պետութիւն դարձած է: Չէ մարած սակայն իր մէջ վրէժի զգացումը, չէ մոռցած ստացած վէրքերը, բայց հնարաւորութիւն չունի ազատօրէն իր կամքը յայտնելու, թէեւ իր համակրանքով Գերմանիոյ հետ է: Այս չորս պարտեալ պետութիւնները համակուած են մէկ զգացումով՝ վրէժ յաղթականներէն:

Սովորութիւն է ըսել, որ դիւանագիտութիւնը վրէժ չի ճանչնար, շահն է միակ առաջնորդող սկզբունքը: Զմոռնանք սակայն, որ շահն է պետութիւններու յարաբերութեանց մէջ վրէժ յառաջացնողը: Վրէժ կայ հոն, ուր ոտնահարուած են շահերը: Պարտուած այդ չորս պետութիւնները վրէժ ունին, որովհետեւ ոտնահարուած են իրենց շահերու եւ իրաւունքներու մէջ: Իրարու հետ համաձայնելով այդ պետութիւնները կը պատրաստեն նոր պատերազմներուն: Խաղաղութեան դաշնագիրները դարձած են թուղթի կտորներ: Գերմանիա, Աւստրիա, Հունգարիա պատրաստ են կը զինուին: Պուլկարիան է, որ տակաւին չէ խախտած պարտադրուած դաշնագիրը, սակայն կասկած չկայ որ գաղտնի, զանազան անուններու տակն ալ կը զինուի, պատրաստուելով նոր դէպքերու: Յաղթականներէն Գերմանիոյ հետ է ներկայիս Իտալիա: Մեծ պատերազմի նախօրեակին Գերմանիոյ հետ էր Իտալիա, քառեակ համաձայնութեան մէկ կարեւոր անդամը: Անշուշտ Գերմանիա որոշ յոյսեր դրած էր Իտալիոյ վրայ, պատերազմի մտնելու ժամանակ: Իտալիա մասնաւորապէս մեծ դեր պիտի խաղար Միջերկրականի վրայ: Դաշնակիցները սակայն կրցան ճարպիկ խաղով մը Իտալիան հանել քառեակ համաձայնութենէն եւ կապել իրենց սայլին: Իտալիա անցաւ դաշնակիցներուն կողմը եւ պատերազմ յայտարարեց Գերմանիոյ հետ ընդդէմ դաշնակիցներուն: Իտալիա, կապուելով դաշնակիցներուն մեծ յոյսեր ունէր, կարծելով որ պատերազմէն յետոյ հողային եւ տնտեսական կարեւոր շահեր պիտի ապահովէ իրեն: Պատերազմին բերելով իր լայն մասնակցութիւնը՝ Իտալիա պատերազմի վախճանին՝ չստացաւ ակնկալուածը: Անգլիա եւ Ֆրանսա խլեցին լաւագոյն պատառները, յաղթանակէն գրեթէ անմասն մնաց Իտալիա: Դիւանագիտօրէն պարտուեցաւ Իտալիա եւ այդ օրէն փոխուեցաւ Իտալիոյ քաղաքական դէմքը: Զզուած Իտալիան, Մուսոլինիի ղեկավարութեամբ, նոր ճամբաներ որոնեց երկիրը հանելու համար տնտեսական ծանր վիճակէն: Աղքատ էր Իտալիա, աղքատ ալ մնաց ու փաշականութիւնը եկաւ փրկելու զայն անկումէն: Մուսոլինի ուզեց հզօր տեսնել Իտալիան: Իրեն գլխաւոր նպատակ դարձուց ռազմապէս կազմակերպելով երկիրը, նոր հողեր գրաւել եւ կայսրութիւն դարձնել զայն: Դիւանագիտական ճամբաներու դիմեց, դիմեց նաեւ զէնքի զօրութեան՝ իրագործելու իր ծրագիրները:

Ձեռքերը երկարեց դէպի Թրքական կղզիները եւ Թուրքիա, սակայն չյաջողեցաւ, որովհետեւ մասնաւորաբար Ֆրանսա, Լավալի ղեկավարութեամբ, իր ուշադրութիւնը շեղեց ուրիշ ճակատի վրայ: Իտալական բանակները մտան Հապէշիստան ու գրաւեցին զայն: Սուղի նստաւ Իտալիոյ համար այդ նուաճումը եւ չտուաւ սակայն սպասուած արդիւնքը: Իտալիա տակաւին որոնումներու մէջ է եւ նոր երկիրներ կ'ուզէ գրաւել: Իր ծրագիրներու ճամբուն վրայ են Ֆրանսա, Անգլիա, Ռուսիա: Միայն Գերմանիան է, որ դէմ չէ ներկայիս իր ծրագիրներուն: Գերմանիա դատ ունի դաշնակիցներու հետ եւ այդ պատճառաւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ շահերը իրարու կը համապատասխանեն: Անոնք կը դաշնակցին իրենց աչքը սեւեռելով դէպի արեւելք, մէկը Ռուսիա, միւսը դէպի Փոքր Ասիա:

Յաղթականներէն Գերմանիոյ հետ է նաեւ Ճափոն: Մեծ պատերազմին Ճափոն դաշնակիցներու հետ էր: Պատերազմին Ճափոնի մասնակցութիւնը կարճ տեւեց, գրաւելով քանի մը կղզիներ, ան անջատ հաշտութիւն կնքեց Գերմանիոյ հետ եւ դուրս եկաւ պատերազմիկներու բանակէն: Հեռաւոր արեւելքի մէջ գտնուած Ճափոնը ժամանակաւոր դադարէ մը վերջ, չկրնալով դիմանալ տնտեսական նեղիչ պայմաններուն, հարկադրուեցաւ դուրս գալու իր նեղ սահմաններէն: Ճափոնական ճարտարարուեստը ողողեց ամբողջ աշխարհը, ճափոնական արտադրութիւնը մրցիլ սկսաւ միւս պետութեանց հետ: Շուկայի մէջ ամէնէն աժան ապրանքը ճափոնականը դարձաւ, սակայն տակաւ չգոհացուց Ճափոնը: Երկիրը պզտիկ էր, ենթակայ յաճախ հրաբխային ցնցումներու, հողը սակաւ եւ նուազ բերրի, ազգաբնակութիւնը խիտ ու չքաւոր: Ճափոնի պետական շրջանակները չէին կրնար չտեսնել ծանր վիճակը երկրին եւ չմտածել նոր նուաճումներու մասին: Ճափոնէն ոչ շատ հեռու կը սկսէր Ռուսաստանը, նուազ ազգաբնակչութեամբ, անծայրածիր տարածութեամբ: Ճափոնական ռազմական եւ դիւանագիտական շրջանները իրենց ուշադրութեան կեդրոնը դարձուցին հեռաւոր Սիպերիան, Մոնկոլիան: Խաղաղօրէն թափանցեցին երկրին ներսը, հաստատեցին նոր պետութիւն՝ Մանչուքուօն եւ իրենց ազդեցութեան տակ առին զայն: Մտան Չինաստան, զէնքի զօրութեամբ գրաւեցին քանի մը նահանգներ, եւ այսօր տիրական կ'իշխեն: Ճափոնական նուաճողական այդ քաղաքականութիւնը դէմ է Խորհ. Միութեան եւ Անգլիոյ: Վտանգուած են շահերը զոյգ այդ պետութիւններուն, մասնաւորապէս Խ. Միութեան: Ճափոն չէ սանձած իր ախորժակները, նոր ծրագիրներ ունի նուաճումներու, թշնամի է Խորհ. Միութեան, այդ պատճառաւ բարեկամ Գերմանիոյ:

Քաղաքական խառնակ այս վիճակին մէջ՝ տակաւ առ տակաւ կ'որոշուին դիրքերը, երեք մեծ պետութիւններ՝ Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն իրենց շահերուն հարկադրանքին տակ կը դաշնակցին, իրենց հետ ունենալով Հունգարիա, Աւստրիա, թերեւս Պուլկարիա: Բանակցութիւններ կը վարեն իրենց կապելու համար Ռուսաստանը օղակող շարք մը պետութիւններ՝ Ֆինլանտա, Մերձ-Պալթեան երկիրները Լեհաստանը: Գաղափարական կռիւ կը յայտարարեն համայնավարութեան դէմ, այդ քօղին տակ հետապնդելով իրենց նպատակները եւ նոր դաշնակիցներ շահելու համար:

Մտահոգ են միջազգային քաղաքական շրջանակները Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոն նուաճողական այդ քաղաքականութենէն: Վտանգուած են շահերը Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ռուսիոյ, նաեւ հեռաւոր հիւսիսային նահանգներու: Մտատանջ՝ նոր քաղաքական համադրութիւններ կ'որոնեն, նոր ժողովներ կը գումարեն, մեղմելու պրկուած վիճակը: Բոլորը կը զինուին ի գին խաղաղութեան, սակայն հիմնական խնդիրները կը մնան անլոյծ: Պարտեալները «հաւասարութիւն» կ'ուզեն, «իրաւունք» կը պահանջեն, յաղթականները մեղմ խօսքերով եւ խաղաղասիրական ճառերով կը պատասխանեն: Կիրքերը կը մնան յուզուած եւ յարաբերութիւնները լարուած: Դիւանագիտութիւնը եթէ չկարենայ կարգադրել կենսական պահանջները պարտեալ պետութեանց, զէնքը միայն պիտի լուծէ:

ԵՐ. ՍԻՒՆԻ

«ՍԵՒԱՅՐԷՔԵԱՆ» ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿԱՄՊԷԹԹԱ.— Փարիզ պաշարուած էր պատնէշափակ: Կամպէթթա առաջարկեց իր պաշտօնակիցներուն երթալ Ֆրանսան ոտք հանել Փրուսիոյ դէմ... կը հասնի Թուռ եւ ձեռք կ'առնէ պատերազմին ղեկը: Այս յիմար յաւակնութիւնը ի գլուխ պիտի հանէր Ֆրանսայի ամբողջական փճացումը:

Դէհ, փաստաբան մը, որ ծիծաղելի կերպով ալ պատերազմական նախարար է, զօրավարներ կը կարգէ, ուղղութիւն կուտայ անոնց, պատերազմական յառակագիծեր եւ ճակատամարտի հրամաններ կը պարտադրէ անոնց, պաշտօնանկ կ'ընէ զանոնք, անարգական խօսքեր կ'ընէ անոնց, եւ ուսուցիկ, ծաղրելի ու ստախօս յայտարարութիւններով կը փորձէ անսպառել զանոնք: Այս կառավարութեան բոլոր անդամները երդում ըրած են մեռնիլ «մինչեւ վերջին անհատը», բայց ոչ մէկը կ'ենթարկէ ինքզինքը ամենափոքր վտանգի մը: Պ. Կամպէթթա, որ, ասկէց դառ, «դաշինք մը կնքեր է մահուան հետ», կը հրաժարի նոյնիսկ Օրլէան երթալէ, ուր ծանուցուած էր իր ներկայութիւնը, որ ամէն բան պիտի փրկէր, իմացեր է որ երեք գերման զինուորներ քանի մը ձեռք հրացան պարպեր են քաղաքին մէկ դաշտավայրին վրայ...

Ասոր վրայ Պոտտօ կը փախչի Թշնամիին մօտենալը տեսնելով: Այս կերպով ինքն ու իրենները կը պարտաւորուին գոցել իրենց հաճոյքի թատրոնները, ջութակահարները ճամբել պարասրահներէն, գինեպաններին խանութը օրուան գաւաթը չպարպել, չերգել այլեւս եւ դադրիլ մեր կսկիծները հեղնելէ իրենց ուրախութիւններուն հանդիսաւորութեամբ:

Մինչ մեր զաւակներուն քաջամարտիկ զաւակները հայրենիքին համար կը մեռնէին, դիկտատոր Կամպէթթա Թուռի մէջ կը զբաղէր Առքաշօնի աւազանէն ոստրէ ծախելով, ազգին գոյքերուն օրինական բաշխումը կատարելով եւ ծիծաղաշարժ թատերախաղ մը ներկայացնել տալով. Ալզասիի մը նեղը մնացած: Ու մենք այս կերպով կորսնցուցինք Մէցն ու Ստրազպուրկը:

Կամպէթթա Թուռի մէջ բազմաթիւ շրջանակ մը ունէր բարեկամներու, որոնց ամէնէն նշանաւորներն էին Սփիւլէր եւ Գավալիէ: Սփիւլէր՝ Կամպէթթային թիկնապահն էր եւ հոգ կը տանէր որ ան հանգիստ մը ճաշէ: Գավալիէ կապելանները կ'երթար, իր տիրոջ արժանիքները կը տարփողէր եւ ընկերներու հետ անոր կենացը կը խմէր: Միւս հետեւորդներն ալ կ'ուտէին, կը ծխէին, կը քընանային, եւ մանաւանդ... դրամական հաշիւ կը տեսնէին:

Մեծ մասով երիտասարդներ էին, որոնց համար հաճելի էր այս մարզական կռիւին ժամանակը անցընել տաք սեղանի մը շուրջ եւ տաքուկ կրակի մը մօտ: Կամպէթթայի սեղանը բաց էր ամէնուն առջեւ, կեանք կ'անցընէին առանց բանէ մը նեղուելու, մանաւանդ թէ լաւ կը խմէին...:

ՔԼԷՄԱՆՍՕ.— Պ. Քլէմանսօ իր բարձրացումը կը պարտի գարշելի հնարքի մը միայն: Իժի լեզուով այս անկիրթի ճամարտակը, այնքան բնականօրէն անգլիամոլ թեթեւամիտ եսասէրը ստանձնեց, քանի մը հազար ոսկիներին փոխարէն, ինքզինքը Անգլիոյ կամակատար եւ ստրուկ գործակալը ընելու ահաւոր պատասխանատուութիւնը:

ՊՌԻԱՆ.— Ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ փաստաբան Պռիան չկրցաւ բնաւ իր արժանաւորութիւնը ձեռք բերել Փարիզի փաստաբանական կաճառին մէջ: Այն պահուն երբ փաստաբան Պռիան Օրսէի մէջ կովէր փաստաբանութիւնը բրաւ, եւ երկու տարի վերջ ալ տակաւին յայտնի չէր թէ փաստաբանական ո՞ր ակումբին կը պատկանէր... կարճ խօսքով, Միլլըրանի լրատու գործակալը սէնտիքայի միջավայրերու մէջ, նաեւ ընկերվարական եւ անիշխանական շրջանակներու մէջ, թերեւս նոյնիսկ ոստիկանական պարզ լրտես, Սէն-Նազէրցի պանդուխտը, Վալտէքի դահլիճին ամսականաւորը, գաղտնի ոստիկանութեան պաշտօնին յարակից առանձնաշնորհումները եւ ապահարկութիւնները ունէր: 1908 յունուար 29 Դշ.ի «Մաթէն»ի մէջ այս վաւաշոտ մարդը՝ որ ամուսնալուծուած կնոջ մը փէշին կցուած էր, այս անառակը, որ պետութենէն թոշակառու ներկուղներուն օջախները ժամանակ կ'անցընէր ցած ու չուայտ զեղխութեան մէջ, յանկարծ ազգային դաստիարակութեան տնօրէնի պաշտօնին կը յառաջանայ, դատաւորապէս եւ միջնորդ պետութեան եւ կրօնական դիտակցութեան, ապականութեան բոյն Հանրապետութեան մը այս ցնորամիտ ստեղծուածը, աշտարակաձեւ բարձրացած այս պիղծ որդը, թրթուրը, ամօթը եւ նախատինքը երբեմնի Ֆրանսային, Ն. Վսեմութիւն Արիսթիտ Պռիան կնքապահ նախարար եւ դեր-նախագահ դահլիճին, հրաման կ'արձակէ թէ ֆրանսական դատաւորական կարգին իր պետի ըմբռնումով՝ ամուսնութիւնը այսուհետեւ այլեւս պէտք է տեղի ունենայ Քաղաքային Օրինագիրքին 1780 յօդուածին համաձայն, որ այսպէս է.— «Մարդ իր սպասարկութիւնը ժամանակի մը համար միայն կրնայ պայմանաւորել կամ կանխաւ որոշուած ձեռնարկութեան մը համար...»: Քիչ շատ ողջամիտ մարդիկ, որ կուսակցութեան ալ պատկանին, գոնէ սա չափը կրնան հասկնալ, թէ Պռիանի պէս աղտոտ վաւաշոտներու դէմ պէտք է տարրական նախզգուշութիւններ ձեռք առնել:

ԳՈՒԼՈՅԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ 8ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Խորհ. նոր սահմանադրութեան մասին Ստալինի կողմէ տրուած զեկուցման առթիւ՝ խօսք առաւ նաեւ Խորհ. Հայաստանի վարչապետ Գուլոյեան, որուն ճառին թարգմանութիւնը կուտանք ամբողջովին առնելով «Պրաւդա»էն (30 նոյ.):

«Ընկ. Ստալին իր զեկուցման մէջ այն հաւատքը յայտնեց, թէ Խորհ. Միութեան սահմանադրութեան նոր նախագիծը ներկայ համագումարին կողմէ հաւանութեան կ'արժանանայ: Այդ հաւատքով ընկ. Ստալին լիովին արտայայտեց համագումարին եւ ամբողջ երկրին տրամադրութիւնը: Նոր սահմանադրութեան խանդավառ ձայն կուտայ մեծ Խ. Միութեան ամբողջ ժողովուրդը: Նոյն խանդավառութեամբ ձայն կուտայ ստալինեան սահմանադրութեան եւ Հայ ժողովուրդը:

Ընկերներ, ուրախանալու եւ հպարտանալու շատ բան ունի Հայ ժողովուրդը: Երկար դարերու ընթացքին՝ Հայ ժողովուրդը ապրեցաւ ունեւոր դասակարգերու եւ աշխարհակալ նուաճողներու բռնակալ լուծին տակ:

16 տարի առաջ՝ Հայաստանի մէջ խորհրդային իշխանութիւն հաստատ-

«ՅՈՒՍԱՅ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (147)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Կարծես Արթիւշի մտահոգութիւնը բաւական չըլլար, նոր մտահոգութիւն մըն ալ աւելցաւ եղածին վրայ: Փոստի հայ կառապան մը անցնելու ժամանակ՝ տոմսակ մը յանձնեց Արթիւշին: Բժիշկ Տէր Յակոբեանէն էր երկտողը: Կարեւոր երիտասարդ մը պիտի գար այդ իրիկուն:

Անոր սահմանը անցնիլուն՝ մեծ հոգ եւ զգուշութիւն պէտք էր որ ընէր: Արթիւշը անմիջապէս գլխի ինկաւ, որ այդ երիտասարդը Վահէի բաժնած տղան էր, Վարդանը:

«Տէր Աստուած, մտածեց Արթիւշը կզակը քերելով, մէկ էս գիշերը անցնէր, տղաքը սաղ սալամաթ մէկ ալ ափը անցնէին, էլ ուրիշ բան չէի ուզեր»:

Արեւը կամաց կամաց վար թեքեցաւ, թիզ մը կ'ուզէր որ կպչէր հորիզոնին, երբ դիւքեանի առջեւ Նախիջեւան անցնող կառքէ մը վար իջաւ բարձրահասակ, տպաւորիչ երիտասարդ մը: Արթիւշը նստած տեղէն ցատկելով՝ անմիջապէս դիւքեանը մտցուց երիտասարդը:

— Իմ անունս Վարդան է,— ըսաւ երիտասարդը՝ բարեկամօրէն ժպտելով ու թօթուելով Արթիւշի ձեռքը.— կարծեմ Երեւանէն բժիշկը գրած է իմ մասին:

— Ինչպէ՞ս չէ, ինչպէ՛ս չէ... դուք բարով, հազար բարով եկար, հետդ բան մաս չունի՞ս:

— Ո՛չ, բնաւ հարկաւոր չէ:

— Լա՛ւ: Էս գոմով մտիր. ներսը փախստական զինուորներ կան, անոնք ալ այս գիշեր քեզի հետ... ձէն ձուն չհանէք... արխային նստէք, մինչեւ որ ժամանակը գայ: Քու պէտք մատաղ, Վահէն քու մասին խօսեր է ինծի:

— Վահէն ի՞նչ լուր,— հարցուց Վարդանը՝ վայրկեան մը կանգնելով սեմին վրայ:

— Վանքն է, շուտով անոր կը հասնիս, Արթիւշը քեզ մատաղ ըլլի, էդ քու ձեռքիդ զօրութեան մեռնիմ արդար, հիմա դուռը պիտի գոցեմ, ձէն չհանէք:

Կացարանի դուռը կղպելով Արթիւշը փողոց ելաւ եւ դիւքեանի պատին տակ կկզած՝ նստաւ:

Արեւը մարը մտած՝ կամաց կամաց կը մթնէր: Գիւղի տները ստուերներու մէջ թաղուած՝ անորոշ զանգուածի ձեւ կը ստանային, միայն ճերմակի տուող ճամբան, որոշ կերպով մինչեւ հեռուները կ'երեւէր: Արթիւշը ականջ կորած՝ մտիկ կ'ընէր, հեռուէն թանձրացող խաւարը կը խուզարկէր աչքերով մարդու մը նման, որ ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ սանդի վրայ նստած է: Յանկարծ շունչը բռնած՝ լսողութիւնը սրեց: Անշուշտ չէր սխալած, ընկոյզի ձայն եկաւ ականջին: Մէկ ալ հեռուէն մօտեցող բարձրահասակ մարդու մը ստուերը երեւցաւ ճամբուն վրայ, որ համաչափ քայլերով, կը մօտենար: Խթաններու ընկընկոցը կը լսուէր որոշ կերպով: Արթիւշը սկսաւ մտովի թմբկահարել դիւքեանի դուռը եւ որպէս թէ ինքնիրեն երգէր, բայց այնքան մը բարձր, որ կացարանի մէջ թաքնուած փախստականները կրնային լսել.

Հէ՜յ, տղերք, զգոյշ կեցէք:
Մեր գիւղի շունը կուգայ.
Հէչ բանէ մըն ալ մի վախէք,
Լակը լակէ ու կ'երթայ.

Եար ջան, դու բարով եկար,
Կանաչ սարերով եկար,
Կարմիր սոլերով եկար:

— Բարեւ, Զօփուր:

— Վայ, Աստուծոյ բարին, Սէրգէյ Կերասիմովիչ, լուսը ձեզ տեսնողին: Էդ ո՞ւր էիք, երկու օր եղաւ ձեզ չեմ տեսած... Վախցայ որ հիւանդ ըլլիք: Դիւքեանը գոցելուս՝ ձեր տունը պիտի հանդիպէի...

— Զբաղած էի,— մռայլ պատասխանեց ժանտարմը, որու դէմքին նախկին բարեկամական արտայայտութիւնը չքացեր էր ու Արթիւշին կը նայէր այնպէս, ինչպէս գազան մը, որսը փարատելու պահուն:

Պիծան «սիրելի բարեկամին» դէմքը տեսնելուն պէս հասկցաւ, թէ օդին մէջ ինչ որ արտառոց բան մը կը դառնայ, թէ փոթորիկ մը կը սպառնայ պայթիլ իր գլխուն: Բայց որպէս թէ բան մը չնկատելով, իր ամենագրաւիչ ժպիտով, որուն ընդունակ էր ծաղկախտէն հերկուած դէմքը, ներս հրաւիրեց ժանտարմը.

— Համեցէ՛ք, վայրկեան մը հանգստացէք, թանկագին Սէրգէյ Կերասիմովիչ:

— Ոչ, երթալու եմ,— չոր ձայնով պատասխանեց ժանտարմը՝ այնքա՜ն սիրալիր հրաւէրին ու պատրաստուեցաւ մեկնիլ:

«Անշուշտ էս շան զաւակը բան մը ունի մտքին մէջ», մտածեց Արթիւշը, որու ջիղերը սկսած էին պարել:

— Տէ՛, Սէրգէյ Կերասիմովիչ, խնդրեմ մէկ վայրկեան ներս մտէք, հրեշտակս, երկու օր եղաւ ձեզ չեմ տեսած: Որ գիտնաք, Երեւանէն կալպաս (երշիկ) ստացեր եմ, իսկական Մոսկովսկի՛ կալպաս: Պատառ մը իսկ բերանս չդրի, ըսի, մէկ Սէրգէյ Կերասիմովիչը գայ, ու միասին վայլենք: Խօսք չուզեր, շիշ մըն ալ Սմիրնովի պատուական վոտկա. դեռ կանուխ է, մէկ քանի հատ կոնծենք, նոր էն կ'երթաք:

Սէրգէյ Կերասիմովիչը խանութի սեմին վրայ տատամսիլ սկսաւ. մտնե՞լ թէ չմտնել: Իրօք դժուար էր Մոսկովսկի կալպասի եւ Սմիրնովի վոտկայի գրաւչութեան դիմադրել, գլխարկը վար առաւ ու ճակտի քրտինքը սրբելով՝ ներս մտաւ դուռէն:

— Հազիւ հինգ վայրկեան ունիմ, Զօփուր, շուտ ըրէ:

— Էս սահաթին, հրեշտակս... էնէնց կալպաս մը կերցնեմ ձեզ որ...

Արթիւշը դարակէն վերցուց թղթի մէջ փաթթուած կալպասը, որու Մոսկովսկի ըլլալուն համար անշուշտ պիտի զգուշանար երդուելէ, սուր դանակով մը շերտ շերտ ջարդեց սեղանի վրայ, երկու պարսկական թէյի բաժակները կիսով չափ լեցուց վոտկայով, մէկը Սէրգէյ Կերասիմովիչին տուաւ, իսկ միւսն ալ ինքը առաւ.

— Էս ձեր թանկագին կենացը, Սէրգէյ Կերասիմովիչ, հազար տարի ապրիք...

— Ձեր կենացը:

Բաժակները բարձր չխկացին: Մէկ ումպով անհետացաւ հեղուկը, ու դատարկ բաժակները միաժամանակ սեղանի վրայ դրուեցան: Կալպասի ու լաւաշ հացի խոշոր խոշոր պատառները վար սահեցան կոկորդներէն:

Արթիւշը աճապարեց կրկին լեցնել բաժակները:

— Հը՞, ինչպէս էր...

— Սքանչելի,— դեռ պատառը կուլ չտուած՝ լեզուն բերնով պատասխանեց Սէրգէյ Կերասիմովիչը:

— Ի հարկէ, լաւն է. իսկական Սմիրնովի վոտկա, խօսք չուզեր... վերցուցէք բաժակը, Սէրգէյ Կերասիմովիչ, էս մէկն էլ խմենք Նորին Կայսերական Մեծութեան թագաւորին կենացը:

Սէրգէյ Կերասիմովիչը ոտքի ցատկեց, կրունկները չխկացնելով իրարու զարկաւ, ցցի նման ուղիղ կանգնեցաւ, բաժակը շրթունքին տարաւ եւ գլուխը ետ նետելով՝ մէկ ումպով դատարկեց բաժակը, ինչպէս վայել էր հաւատարիմ հպատակի մը:

— Օխ, ա՜յ, կարծես անմահական ջուր ըլլի: Իսկապէս, Զօփուր, վոտկան՝ Սմիրնովի վոտկան է,— եւ Սէրգէյ Կերասիմովիչը բաւականութեամբ շփեց դուրս ինկած փորը եւ թաշկինակով սրբեց բերանը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ունելու օրը, ընկ. Ստալին կը գրէր, թէ միայն խորհ. իշխանութեան գաղափարն է որ Հայաստանին բերաւ խաղաղութիւն եւ ազգային վերանորոգման հնարաւորութիւն: Հայաստանի ազգային վերանորոգման մասին ընկ. Ստալինի գուշակութիւնը լիովին արդարացաւ: Անցեալի մղձաւանջներէն ազատագրուելով, վերածնեալ հայ ժողովուրդը ներկայիս կը ստեղծագործէ իր երջանիկ կեանքը:

Հայաստանի խորհուրդներու արտակարգ համագումարը ինձ յանձնարարած է յանուն հայ ժողովուրդի յայտնել համաժողովրդական անկեղծ երախտագիտական զգացումներ՝ մեր հարազատ հօրը, մեծ առաջնորդ ընկ. Ստալինին (ծափեր) Հայաստանի վերածնունդին համար, այն երջանիկ եւ ուրախ կեանքին համար, զոր ունի ներկայիս հայ ժողովուրդը՝ գտնուելով մեծ միութեան խաղաղ ընտանիքին մէջ:

Խորհրդային Հայաստան, շնորհիւ Մեծ Միութեան աշխատաւորներու եղբայրական օգնութեան, շատ կարճ ժամանակամիջոցին՝ ապահովեց ժողովրդական տնտեսութեան վերականգնումը եւ վերակառուցումը: Իրապէս անապատ տեղերու վրայ բուսան 200 խոշոր ձեռնարկներ, որոնց տարեկան արտադրութիւնը 113 անգամ կը գերազանցէ 1919ի պատկերը:

Հայաստանի համեմատաբար փոքր տարածութեան վրայ կեդրոնացած է ահագին քանակութեամբ ջրային ուժ: 16 տարիներու ընթացքին կառուցուած են 39 ջրաելեկտրակայաններ՝ 130 հազար քիլովաթ ուժով:

Հայաստանի տեղական տնտեսութիւնը, հիմ ունենալով կոլխոզներու ամրացումը եւ աճումը, յարատեւօրէն կը յառաջդիմէ: Վերջին տարիները մեծ նուաճումներ են կատարուած բամպակի, ծխախոտի, խաղողի մշակութեան գործին մէջ, ինչպէս եւ անասնաբուծութեան, մասնաւորաբար եղջիւրաւոր խոշոր անասուններու եւ ոչխարաբուծութեան մարզին մէջ:

Սահմանադրութեան նախագիծը կը նախատեսէ Անդրկովկասեան դաշնակցութեան լուծումը եւ Վրաստանի, Ազրբէջանի եւ Հայաստանի անմիջական մուտքը, իբրեւ դաշնակցային հանրապետութիւններ, Մեծ Միութեան մէջ: Անդրկովկասեան դաշնակցութեան լուծումը նուազագոյն չափով իսկ չի կրնար թուլցնել Անդրկովկասի ժողովուրդներու գործակցութիւնը: Անդրկով.ի համայնավարները եւ աշխատաւոր զանգուածները աւելի վեր կը բարձրացնեն միջազգայնութեան դրօշը, աւելի կ'ամրացնեն Անդրկովկասի եւ ամբողջ Միութեան ժողովուրդներու եղբայրութիւնը, աւելի խիտ կը համախմբուին կուսակցութեան շուրջը, աւելի սեղմ շարքերով կը շրջապատեն սիրելի առաջնորդ ընկ. Ստալինը (ծափեր):

Մենք, Հայաստանի գործիչներս, լիովին կը գիտակցինք այն նոր խնդիրներուն եւ մեծ պատասխանատուութեան, որոնք կը ծանրանան մեր վրայ՝ նկատի առնելով, իբրեւ դաշնակցային հանրապետութիւն, Հայաստանի մուտքը Միութեան մէջ: Մեզի անհրաժեշտ է աշխատիլ աւելի լարուած, ուղղել աւելի խորհրդային մեքենայի աշխատանքը, աւելի լաւ կազմակերպել մեր ձեռնարկներու եւ կոլխոզային ու խորհրդային տնտեսութիւններու աշխատանքը: Մենք պէտք է աւելի սրենք համայնավար արթնութիւնը, առանց խղճահարելու մաքրագործել տրոցկիական - ազգայնական այն տարրերը, որոնք խաբեբայական միջոցներով՝ բարձր դիրքեր արժանանալով հակայեղափոխական քայքայիչ աշխատանք կը կատարէին:

Ֆաշիզմի դաշնակ գործակալները ամէնէն շատ իրենց հարուածները կ'ուղղեն սահմանադրութեան այն մասին վրայ, ուր կը խօսուի ժողովուրդներու հաւասարութեան եւ միութենական հանրապետութիւններու վեհապետական իրաւասութեանց մասին՝ ի մասնաւորի Խ. Հայաստանի:

Մենք ունինք եւ մինչեւ արեան վերջին կաթիլը կը պաշտպանենք հաւասարութիւն, ազատութիւն եւ անկախութիւն, որոնք կ'ապահովեն ազատ աշխատանք՝ առանց կուլակներու (ունեւոր գիւղացի) եւ բուրժուաներու, եւ որոնք կ'ապահովեն աշխատաւոր զանգուածներուն երջանիկ, բարեկեցիկ կեանք, եւ կը պաշտպանեն մեզ աշխարհակալ գիշատիչներու ոտնձգութիւններէն:

Ազգերու այդ իրական ազատութիւնը, անկախութիւնը եւ հաւասարութիւնը մենք նուաճած ենք բոլորս միասին եւ մեծ ռուս ժողովուրդին օգնութեամբ (Ծափեր):

Գերմանական ֆաշիստները եւ անոնց գործակալները կը ձգտին Խ. Միութեան ժողովուրդներու միասնականութեան մէջ ճեղք յառաջ բերել: Այդ միասնականութիւնը — ստալինեան միասնականութիւնն է եւ աշխարհի մէջ գոյութիւն չունի ուժ մը, որ կարողանայ խորտակել զայն:

Թող գիտնան ֆաշիստները, որ մեր սահմանները կը պաշտպանէ հզօր եւ զօրաւոր կարմիր բանակը՝ նշանաւոր հրամանատար ընկ. Վորոշիլովի գլխաւորութեամբ (Երկարատեւ եւ աղմկալից ծափեր):

Խորհ. մեծ Միութիւնը առաջ կ'ընթանայ իր ճանապարհին վրայ խորտակելով բոլոր խոչընդոտները եւ թշնամի ուժերը: Ան հաստատակամ կը քալէ դէպի ընկերվարութեան վերջնական յաղթանակը՝ ժողովուրդներու մեծ առաջնորդ, պրոլետարական յեղափոխութեան ղեկավար ընկ. Ստալինի ղեկավարութեամբ (Ծափեր):

ԸՆԿ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Զափազանց համեստ ու խոնարհ արտաքինի տակ կորովի, յամառ աշխատանքի եւ անձնուիրութեան մարմնացումն էր ողբացեալ Գառնիկը:

Լռակեաց էր, մտիկ կ'ընէր միշտ երբ կը խօսէիր, միշտ բան մը սորվելու տրամադիր: Իր նուրբ դիմագիծը, գիտող ու քննող աչքերը, պզտիկ ժպիտը զգալ կուտային դիմացինին թէ խունճիքի(?) սահմանները նեղ կուգային իրեն:

— «Եթէ ես չեղայ, թող Հրանտ եղբայրս ըլլայ»— այս էր ցանկութիւնը: Իր մէկ հատիկ այնքան արժէքաւոր քոյրը կորսնցնելէ վերջ եղբօրը հետ կապուած էր սերտ կապով մը:

Իզմիրի աղէտէն վերջ Գառնիկը իր ծնողքին հետ կը գտնէ Ռոտոսթօ, միշտ խոհուն ու լռակեաց: Գործ կ'ուզէ մեզմէ, ոչ թէ իր ապրուստին համար, այլ գաղթականութեան օգտակար ըլլալու ջերմ փափաքով: Իրեն յարմար լաւագոյն գործը գրասենեակային աշխատանքն էր, գիտէր մաքուր հայերէն, ունէր լաւ գիր, եւ վերջին ծայր բծախնդիր հաշուապահ էր:

Զմեռը վրայ հասած էր, խնամատարական գործը կը դժուարանար, Պիզայի(?) կոտորածէն ազատած 330ի մօտ գաղթականները, բաղկացած միայն կիներէ, աղջիկներէ եւ մանուկներէ, պատերու տակ մնացած էին, անհրաժեշտ էր շուտով օգնութեան հասնիլ, ուղարկել անշահախնդիր, հայրենասէր, նաեւ կազմակերպելու ընդունակ երիտասարդներ: Գառնիկը մեր առաջին թեկնածուն հանդիսացաւ հարիւրաւորներու մէջէն:

Անսահման է անշուշտ իր սիրելիներուն վիշտը: Դժուար թէ այս համեստ տողերով կարողանամ սահմանել մեր սիրելի Գառնիկի հոգեկան խորութիւնը, իր ազնուութիւնը, անձնուիրութիւնը եւ պարկեշտութիւնը:

Թող քեզ սիրողներու զգացումները անփառունակ հողակոյտիդ վրայ մշտադալար ծաղկեպսակ մը կազմեն, սիրելի Գառնիկ:

Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՅՈՅՆԵ՞ՐՆ ԱԼ ՍԿՍԱՆ ԳՈՎԵԼ ԹՈՒՐՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դեկտ. 1ին «Ֆուայէ» թատրոնին մէջ, Մարսէյլի կաթոլիկներու կազմակերպութիւնը սարքած էր հրապարակային դասախօսութիւն մը, որուն հրաւիրուած էր խօսելու Թուրքիայէն նոր վերադարձած յոյն կաթոլիկ հոգեւորականը, Միլթիաճի Եօրկօղլու, նիւթ ունենալով Արդիական Թուրքիան: Ֆրանսացի կոկիկ բազմութեան մը մէջ աչքի կը զարնէին նաեւ Յոյներ եւ Հայեր: Դասախօսը թուելով սուլթանական Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած յետադիմական բոլոր շարժումները, ծանրացաւ հիւանդ մարդուն վրայ: Յետոյ սկսաւ յորձնաշուրթն փառաբանել «պատարար»(?) Թուրք ազգը: Գալով փոքրամասնութեանց, ըսաւ որ Յոյներն ու Հայերը երջանիկ... Թուրքեր են ներկայիս, եւ Թուրք հայրենիքի զաւակներ:

Միլթիաճի Եօրկօղլու վերջացուց իր դասախօսութիւնը Աթաթիւրքի արեւշատութեան ուղղուած մաղթանքներով: Մոգական լապտերով ցուցադրեց քանի մը թրքական պատկերներ, անցեալէն ու ներկայէն, որոնք ծիծաղելի տպաւորութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ:

Ուշագրաւ էին իր խօսքերը, երբ ճերմակ պաստառին վրայ երեք Թրքուհիներ մանըքէններու պէս, եւրոպական հագուստներով, իրենց հասակը կը ցցէին հանդիսականներուն առջեւ.— «Տիկիններ եւ պարոններ, պատիւ համարեցէք որ այսօր Թուրքերը ձեր կապուտը իւրացուցեր են, գլուխին վրայ կը կրեն ոչ թէ պէռէներ այլ քասքէթներ, որոնց վրայ թրքական աստղը կը փայլի»:

Ահա դարձեալ Թուրքն է որ կը գործէ, այս անգամ ալ փիլոնաւորի մը, նոյն իսկ Թուրքին կրունկին տակ ընկճուած Յոյնի մը բերնով...

Կ. Տէրտէրեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԵՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՌԸՆԱԺ, 29 նոյ. (Յառաջ). —Մեր քաղաքն ալ այցելեց «Յառաջ»ի խմբագրապետ ընկ. Շ. Միսաքեան եւ ընկերներու ժողովին մէջ տուաւ զեկուցում մը Հ. Յ. Դաշնակցութեան աշխատանքներու եւ քաղաքական կացութեան մասին: Այս առթիւ բոլոր ընկերներս անգամ մը եւս ուխտեցինք հաւատարիմ մնալ կուսակցութեան ըմբռնումներուն եւ ղեկավարներուն: Գաղութին փափաքին համաձայն յաջորդ գիշեր ժամը 8ին տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մըն ալ: Այս առթիւ ընկ. Միսաքեան պարզեց միջազգային կացութիւնը, եւ լուսաբանութիւններ հաղորդեց Հայաստանէն կորզուած հողամասերու մասին: Յետոյ խօսեցաւ Թուրքիոյ ձուլման քաղաքականութեան, ինչպէս եւ Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի հարցերու մասին եւ շեշտեց.— «Եկած է ժամանակը որ բոլոր հոսանքները ձգեն [illegible] եւ մէկ ճակատ կազմեն արտաքին վտանգներու դէմ»: Դասախօսութենէն յետոյ եղան հարցումներ որոնց սիրով պատասխանեց ընկ. խմբագիրը:

Վ. Խաչատուրեան

Հ. Յ. Դ. Օրը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, (Յառաջ).— Այս տարի սրահի չգոյութեան պատճառաւ ուշ մնացած ըլլալով, նոյ. 29 կիրակին կրցանք տօնել «Դաշնակցութեան Օրը», Սալ տ'Արմոնիի մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ան Շամօնէն եւ Թալօտիէն ալ ընկերներ եւ հայրենակիցներ փութացած էին Դաշնակցութեան խօսքը լսելու: Գեղեցիկ ճաշակով եւ աւելի պատշաճ պատրաստուած էր բեմը, կանանչ զարնիէ կամար մը հերոսներու նկարներով զարդարուած, մէջտեղը Արարատը լայնանիստ, որուն ալեւոր ու ձիւնապատ գագաթին վրայ կ'երեւար Դաշնակցութեան զինանշանը: Կամարին կեդրոնի վերի մասէն կախուած են Քրիստափորի, Ռոստոմի, Զաւարեանի եւ ողբացեալ ընկ. Վարանդեանի մեծադիր նկարները: Հանդէսը բացուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով, որուն տեւողութեան բեմը կը ճառագայթէր պէնկալեան կարմիր բոցերու մէջ: Նախագահ ընկ. Ս. Ընտրիկեան բացատրեց օրուան նշանակութիւնը եւ համառօտակի պարզեց Դաշնակցութեան կատարած դերը հայ կեանքին մէջ: Ուղերձներ կարդացին ընկ. Տ. Չէքեան եւ Պ. Սարգիս Փիլիկեան: Արծուերոյն «Անտօք» լերան ձօնուած արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկն Արշալոյս Սեդրակեան, կրկնակի ծափերու տակ: Ս. Շամօնէն համեստ Ֆրանսուհի մը հայերէն երկու գեղեցիկ կտորներ երգեց այնքան յստակ հնչումով որ զարմանք պատճառեց ներկաներուն եւ արժանացաւ երկար ծափերու: Նոյնպէս երգեց ընկ. Արամ Տէմիրճեան: Ֆանթէզիներ ըրին Պ.Պ. Խաչատուրեան եւ Ճապուռեան (Ս. Շամօնէն):

Նախագահի հրաւէրով եւ բուռն ծափերու տակ բեմ եկաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, որ մէկուկէս ժամուան կուռ բանախօսութեամբ նախ պարզեց Դաշնակցութեան հիմնական արժանիքները, յետոյ խօսեցաւ ազգային թէ միջազգային հարցերու մասին: Հանդիսականները մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին լուռ ու մունջ: Հանդէսի վերջաւորութեան ընկերներու կողմէ ներկայացուեցաւ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը «Թորոս ծառայ» որ կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները: Կէս գիշերը մօտ էր երբ բազմութիւնը կը հեռանար սրահէն, փափաք յայտնելով յաճախակի լսել Դաշնակցութեան յուսատու եւ կազդուրիչ խօսքը:

Յաջորդ օրը իրիկունը մեր գրադարանին մէջ ունեցանք դասախօսութիւն մը ուր ընկ. Շաւարշ խօսեցաւ օրուան հրատապ հարցերու շուրջ եւ մանրամասնօրէն ներկայացուց միջազգային ներկայ քաոսը եւ յետոյ պատկերացուց մեր ազգ. կեանքը: Կովկասի վերջին անցուդարձը, Իսքէնտէրունի տագնապը եւն.: Աւելի քան երկու ժամ տեւող այս օգտաշատ դասախօսութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ: Յետոյ եղան զանազան հարցումներ, որոնց լայնօրէն պատասխանեց ընկեր խմբագիրը:

Նոյն գիշերը ընկեր Միսաքեան զեկուցում տուաւ կուսակցական ներքին կեանքի շուրջ եւ յաջորդ օրը մեկնեցաւ Լիոն:

** Մանկապարտէզի վարչութիւնը պատրաստութեան մէջ է Ամանորի առթիւ հանդէս մը սարքելու դեկտ. 20ին: Կ'արժէ քաջալերել մեր փոքրիկները:

Հարգանցի

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՄՈԼՈՐԵՑՆԵԼ

Հայրենիք այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (24 նոյ.).

«Մոսկաու Նիւզ», անգլիերէն լեզուով Մոսկուայի մէջ հրատարակուող խորհրդային այս պաշտօնաթերթը, իր նոյեմբեր 7 թիւով պէտք է տեսած ըլլայ ընթերցու մասնաւոր յօդուած մը, նուիրուած Հայաստանի վերաբերումին դէպի ստալինեան նոր սահմանադրութիւնը:

Թէ ինչո՞ւ այդ բացառիկ պատիւը կ'ըլլայ բոլոր խորհրդային «անկախ» հանրապետութիւններէն ամէնէն պզտիկին՝ Հայաստանին, դժուար չէ հասկնալ: Ստալինեան նոր սահմանադրութեան դէմ, ինչպէս յայտնի է, ամէնէն աւելի բուռն կերպով բողոքողներն եղան Հայերը ոչ միայն արտասահմանի, այլ եւ բուն Հայաստանի մէջ: Այդ նոր սահմանադրութեան դէմ բողոքելուն համար էր որ այնքա՜ն եղերական կերպով իր կեանքը վրայ տուաւ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան երկար տարիներու առաջնորդ Ա. Խանջեանը: Այդ նոր սահմանադրութեան դէմ քննադատութիւններ ընելու համար էր որ բազմաթիւ ականաւոր հայ համայնավար գործիչներ եւ գրողներ վերջերս պաշտօնանկ եղան, բանտարկուեցան, աքսորուեցան, իսկ ոմանք ալ մինչեւ անգամ գնդակահարուեցան: Այդ նոր սահմանադրութեան դէմ խիստ քննադատութիւններ, բուռն բողոքներ եղան նաեւ արտասահմանի հայութեան կողմէ: Անգամ Ա. Զօպանեանի նման մոլեռանդ խորհրդային բարեկամ մը կամ Լ. Բաշալեանի նման չէզոք մը պէտք տեսան ժողովներ սարքելով բողոքի ցոյցեր ընել ստալինեան նոր սահմանադրութեան դէմ, որ կուգայ յաւերժացնելու Հայաստանի վերաբերմամբ գործուած խորհ. ապազգային անիրաւութիւնները:

Պէտք չէ մոռնալ, թէ Հայաստանի մէջ խօսքի, մամուլի եւ խղճի ազատութիւն չկայ: Ոեւէ մէկը, որ կը յանդգնի Մոսկուայի կարմիր ցարի ուզածէն տարբեր բան մը ըսել, կը վտանգէ իր կեանքը: Երբ Ա. Խանջեան եւ շարք մը ուրիշ ականաւոր հայ համայնավար գործիչներն անգամ, հակառակ իրենց բարձր դիրքին ու կապերուն, ծանրագոյն պատիժներու ենթարկուեցան ստալինեան նոր սահմանադրութիւնը քննադատած եւ սրբագրել ուզած ըլլալնուն համար, ի՞նչ կարելի է ակնկալել հասարակ հայ ժողովուրդէն, որ տարիներու եւ մանաւանդ վերջին ամիսներու ահաբեկումներէն սարսափած՝ ամփոփուած է ինքն իր մէջ եւ չի համարձակիր ձայն ծպտուն իսկ հանել՝ Ա. Խանջեաններու տխուր բախտին չարժանանալու համար:

Սակայն, այն, ինչ որ Հայաստանի մէջ ճնշուած եւ լռութեան դատապարտուած հայ ժողովուրդը չկրցաւ ըսել կամ փորձեց ըսել Ա. Խանջեաններու միջոցով, ամիսներ շարունակ կ'աղաղակէ արտասահմանի ազատ հայութիւնը՝ աներկբայելի կերպով ցոյց տալով, որ որ եւ է ազատ, ողջմիտ, գիտակից, պարկեշտ ու հայրենասէր հայ մարդ չի կրնար հաշտուիլ ստալինեան նոր սահմանադրութեան նուիրագործել ուզած անարդարութեանց հետ: Սահմանադրութիւն մը, որ կուգայ տեւական դարձնելու հայկական երեք գաւառներու անջատումը Հայաստանէն, ինչպէս եւ Հայաստանի հանքերու եւ խոշոր գործարաններու ամբողջական արտադրութեան յափշտակումը Մոսկուայի կողմէ:

Կարմիր ցարի մարդիկ, տեսնելով հայ ժողովուրդի այս բուռն բողոքները ու այդ բողոքներուն արձագանգները, իրենց անգլիերէն պաշտօնաթերթին միջոցով այժմ կը փորձեն փոշի փչել արտասահմանի հանրութեան աչքին՝ ջանալով ցոյց տալ, որ իբր թէ Հայաստանի ժողովուրդը ոչ միայն գոհ է, այլ եւ «խանդավառուած է» ստալինեան նոր սահմանադրութեամբ: Եւ իբրեւ ապացոյց ատոր՝ կը բերեն անյայտ հայ հովիւի մը, 100 տարեկան զառամած ծերունիի մը եւ խեղճ ու կրակ Քիւրտի մը «խանդավառ» կարծիքները:

Կ'երեւի թէ խորհ. վարիչները արտասահմանի հասարակութիւնը կատարեալ յիմարներու տեղ են դրած, այլապէս չպիտի փորձէին մոլորեցնել, խաբել զայն նման երեխայական միջոցներով»:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Բացուած ըլլալով Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ, որոնց քով յիշատակ մը կայ հայ ազատագրական շարժման պատմութենէն — նամակ, նկար, իր, ձեռագիր գրուածք մը, մասունք մը հայրենիքէն, վաւերական յիշողութիւններն եւն. եւն. — տրամադրել Վարչութեան՝ Թանգարանի մէջ պահելու համար:

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի
Վարչութիւն

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէին, Արցախեանի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

— Վիէննայի մէջ պիտի երթաք ծանօթ պանդոկ մը եւ այնտեղ պիտի սպասէք դաշնակից գործակալի մը որ իր ինքնութիւնը պիտի յայտնէ ձեզի մասնաւոր նշանով մը կամ խօսակցութիւնով մը... Անգամ մը որ ծանօթացաք իրարու, գործակալը ձեզի պիտի հաղորդէ իր ստացած տեղեկութիւնը... Ամերիկեան ինթէլիճընսին անդամներէն է ան եւ կ'աշխատի Պուլկարիոյ մէջ... ինչպէս գիտէք Միացեալ Նահանգները պատերազմ չեն հրատարակած այդ երկրին դէմ... ճանչցուած է իբրեւ պուլկար վաճառական մը եւ ջուրերու պէս պուլկարերէն կը խօսի ... իր անցագիրն ու ինքնութեան թուղթերը շատ կանոնաւոր ըլլալով կասկածի առարկայ չկրնար ըլլալ Աւստրիոյ մէջ... ձեզմէ այն մէկը որ անկարգելով վար պիտի իջնէ եւ հանդիպի իրեն, պիտի ունենայ Աւստրիական անցագիր մը որ արդէն պատրաստուած է ... ի՞նչ է այն լուրը որուն անհամբեր կը սպասենք .. ահաւասիկ — նի՞շդ է որ Գերմանացիք նոր ցէփլին մը կը շինեն Պուլկարիոյ մէջ. եթէ ատոյգ է այդ տեղեկութիւնը, ցէփլինը ո՞ւր պիտի երթայ, ի՞նչ պիտի փոխադրէ ու ե՞րբ պիտի կատարէ իր առաջին փորձերը. այս մասին պէտք եղած մանրամասնութիւնները ձեզի պիտի հաղորդէ Ամերիկացին... իր ըսելիքները բերանացի պիտի պատմէք դաշնակից ինթէլիճընսին...

Իմ գերմաններէնս ու Աւստրիոյ մասին ունեցած ծանօթութիւններս շատ աննշան ըլլալով, Գաղտնի Սպասարկութիւնը որոշեց ուղարկել Մորթիմըրը որ արդէն թախանձագին կը խնդրէր որ առաքելութիւնը իրեն վստահէին: Յաջորդ իրիկունը հրաժեշտ առի իմ սիրելի բարեկամէս եւ Փարիզ վերադարձայ: Երկար ժամանակ վերջը հանդիպեցայ իրեն Հավրի մէջ եւ իր բերնէն լսեցի պատմութեանս մնացեալ մասը:

Մեր բաժանումէն յետոյ Մորթիմըր կ'առաջնորդուի իտալական օդակայան մը ուր քաղաքացիի տարազ կը հագնի եւ քաջ օդանաւորդի մը ընկերակցութեամբ կը մեկնի: Քանի մը ժամ վերջը անկարգելով վար կ'իջնէ աւստրիական ճակատին ետեւը՝ ամայի դաշտի մը մէջ: Առտուան ժամը ութին առեւները(?) յոգնած ու անօթի կը հասնի կայարան մը ուր շոգեկառք մը կը նստի եւ առանց վտանգի կը հասնի Վիէննա: Սենեակ մը կը վարձէ նախապէս նշանակուած պանդոկին մէջ եւ կը սպասէ Ամերիկացի գործակալին որ արդէն պանդոկ հասած էր իրմէ առաջ: Մորթիմըր այս կարեւոր պարագան կը ստուգէ ուշադրութեամբ կարդալով՝ այցելուներու տոմարին մէջ, անոր անունը որ համաձայն ինթէլիճընսի հրահանգին, պիտի ունենար չորս կէտ. այսպէս

· ՊՕՐԻՍ · ՍԹՐԱՍՃԻՆՔԻ · ·

Նոյն օրը իրիկուան Աւստրիական ոստիկանութիւնը երկու հոգի կ'ուղարկէ պանդոկը Մորթիմըրի անցագիրը քննելու համար: Պահ մը մեր աննման Անգլիացին կը դողայ՝ վախնալով որ մատնութեան մը զոհ գացած է: Բայց եւ այնպէս իր թուղթերուն կանոնաւորութիւնն ու գերմաններէնի մէջ ունեցած իր հմտութիւնը կը փրկեն զինքը ահաւոր վտանգէ մը:

Ժամ մը ետքը երբ իր սենեակը քաշուած էր, դուռը կը զարնեն:

— Մտէք, կը պատասխանէ Մորթիմըր գերմաններէն:

Բարձրահասակ անծանօթ մը ներս կուգայ. արտաքինով կը նմանի գաղտնի ոստիկանի մը: Աւստրիական ինթէլիճընսէ՞ն էր արդեօք:

Առաջին անգամ նորեկն է որ կը սկսի խօսիլ եւ գերմաններէն լեզուով կը հարցնէ իրեն.

— Դուք 325.Hն էք եւ Թօրինօյէն կուգաք, այնպէս չէ՞...

Մորթիմըր ծանօթ էր այդ նախադասութեան եւ գիտէր թէ Ամերիկացին այդ «բանաձեւով» պիտի մօտենար իրեն:

— Չեմ հասկնար, կը պատասխանէ գերմաններէնով:

Եթէ նորեկը դարձեալ գերմաններէն խօսէր, այն ժամանակ կասկած չպիտի ըլլար որ այցելուն թշնամի ոստիկանութեան ներկայացուցիչն էր: Եւ սակայն աւելորդ էին այդ վախերը, որովհետեւ իր դիմացը կեցած էր Ամերիկացի գործակալը որ ըստ կարգադրութեան, իր երկրորդ խօսքը կ'արտասանէր անգլերէն լեզուով:

— Ամէն ինչ կարգին է, կը փսփսայ ան Մորթիմըրի ականջին:

Շուտով կը բարեկամանան անոնք եւ ամբողջ երկու ժամ այդ փոքրիկ սենեակին մէջ առանձնացած մտերմաբար կը խօսակցին: Մորթիմըր ուշի ուշով մտիկ կ'ընէ Ամերիկացիին պատմութիւնը զոր հրահանգ ստացած էր նոյնութեամբ ու բերանացի հաղորդել դաշնակից ինթէլիճընսին. պատուիրած էին որ գրի չառնէր իր իմացածները:

Յաջորդ օրն իսկ իմ անմոռանալի բարեկամս կը մեկնի Զուիցերիա եւ յետոյ կ'անցնի Փարիզ ուր անմիջապէս կը ներկայանայ Գաղտնի Սպասարկութեան վարիչներուն՝ անոնց տեղեկացնելու համար իր առաքելութեան արդիւնքը:

«Պուլկար վաճառականը» շատ կարեւոր եւ ստոյգ լուրեր տուած էր իրեն: Արդարեւ Գերմանացիք Ֆրիտրիխսհաֆէնի մէջ շինած էին L 57 նոր ցէփլինը, բայց յանուն գաղտնապահութեան եւ խոհեմութեան, Պուլկարիա ուղարկած էին անոր բաղկացուցիչ մասերը՝ այդ երկրին մէջ յարելու(?) համար զայն: Այդ դէպքը կը պատահէր 1917ի սկիզբը: Ցէփլինը իր առաջին փորձերուն լիովին արդարացուցած էր մասնագէտներուն ակնկալութիւնները՝ ուժի, տոկունութեան եւ արագութեան տեսակէտէն: Սակայն, օր մը, սարսափելի փոթորիկի մը բռնուելով վար ինկած ու ջարդուփշուր եղած էր: Գերման սպայակոյտը անմիջապէս այրել տուած էր ջախջախուած մեքենային կմախքը. ինչո՞ւ. ի՞նչ հիմնական պատճառ կար այդ աստիճան գաղտնի պահելու համար ցէփլինի մը շինութիւնը կամ անոր ներկայութիւնը զինակից երկրի մը մէջ: Մինչեւ այդ թուականը ոչ ոք չէր կրցած պատասխանել այդ հարցումին:

Սակայն եւ այնպէս 1917ի սեպտեմբերին Ամերիկեան Գաղտնի Սպասարկութեան գործակալը Մորթիմըրի կը հաղորդէր հանելուկին լուծումը — ցէփլինը ռազմանիւթ եւ պարէն պիտի տանէր Արեւելեան Ափրիկէի գերմանական բանակին զոր բրիտանական ուժերը պաշարած էին այդ օրերուն:

(Շար.)

ՏԻԿԻՆ ՍԻՄՍԸՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ...

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Կը կարծուի թէ Անգլիոյ Թագաւորը այսօր պիտի տայ իր վերջնական որոշումը՝ ամուսնական հարցի մասին։ Երկուշաբթի օր վարչապետ Պ. Պօլտուին հետեւեալ կարճ յայտարարութիւնն ըրաւ Երեսփ. Ժողովին մէջ, ուր ասեղ ձգելու տեղ չկար.

— «Այս գործի ամբողջ ընթացքին, Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան բուռն փափաքն եղաւ եւ է Ն. Վեհափառութեան տալ անհրաժեշտ ժամանակը՝ կշռելու իր որոշումը որ ուղղակի կապ ունի իր անձնական երջանկութեան եւ իր հպատակներու շահերուն հետ։ Միեւնոյն ատեն, կասկած չկայ թէ ներկայ անորոշութեան եւ սպասման աւելի երկարաձգումը կրնայ ծանրապէս վտանգել ազգային եւ կայսերական շահերը։ Ոչ ոք աւելի կ'ըմբռնէ այս պարագան քան Ն. Վեհափառութիւնը։ Կառավարութեան եւ Թագաւորին յարաբերութեանց մասին եղած կարգ մը յայտարարութեանց առթիւ, կ'ուզէի աւելցնել հետեւեալը.— Ամէն անտոհմ (մորկանաթիք) ամուսնութեան մը ծրագրին, որ եւ է խորհուրդ չէ տրուած կառավարութեան կողմէ Ն. Վեհափառութեան, որուն հետ իմ բոլոր խօսակցութիւններս եղած են բացարձակապէս անձնական, ազատ՝ որ եւ է պաշտօնականութենէ։ Կառավարութիւնը չէր որ յուզեց հարցը, այլ Ն. Վեհափառութիւնն ինծի հետ եղած խօսակցութեան մը ընթացքին, քանի մը շաբաթ առաջ, երբ առաջին անգամ ինծի հաղորդեց թէ կ'ուզէ ամուսնանալ Տիկին Սիմսընի հետ, երբ ան ազատ ըլլայ։ Ուրեմն խնդիրը Թագաւորին միտքը կը զբաղեցնէ ատենէ մը ի վեր. եւ եթէ Ն. Վեհափառութիւնը եզրակացութեան մը յանգի իր փափաքած որոշման մասին, անշուշտ այս երկրի կառավարութեան ինչպէս եւ գաղթապետութեանց պիտի հաղորդէ զայն։ Այն ատեն այս կառավարութեանց կ'իյնայ որոշել թէ ինչ խորհուրդ պիտի տան Թագաւորին, եթէ երբեք պիտի տրուի։ Չեմ կրնար վերջացնել այս յայտարարութիւնը, առանց յայտնելու ամբողջ Ժողովին զգացումը մեր խորին եւ յարգալից համակրանքը Ն. Վեհափառութեան հանդէպ, այս պահուն»։

Վարչապետին յայտարարութենէն վերջը, խօսք առին զանազան հոսանքներու ներկայացուցիչները։ Բուռն յուզում պատճառեց նախկին նախարար Պ. Չըրչիլի միջամտութիւնը։ «Նստէ՛», կը պոռային երեսփոխանները։ «Ամօ՜թ է», կը գոչէին ուրիշներ, երբ Չըրչիլ կը հարցնէր.— «Կրնա՞մ հարցնել յարգելի բարեկամիս թէ կրնա՞յ հաւաստիք տալ թէ անդառնալի քայլեր չպիտի առնուին»։

Եւ ահաւասիկ նոր անակնկալ մը։ Թագաւորին սիրուհին՝ Տիկին Սիմսըն, որ միշտ Գան կը գտնուի, պատրաստակամութիւն յայտնած է հրաժարելու ամուսնութենէ, եթէ կարելի է այս ձեւով լուծել խնդիրը։ Այս յայտարարութիւնը հաղորդեց Թագաւորին սենեկապետը, Լորտ Պրաունլօ, որ կ'ընկերանայ Տիկին Սիմսընի։ Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ «Տիկին Սիմսըն վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին միշտ ուզած է խուսափիլ որ եւ է քայլէ կամ առաջարկէ որ կրնայ վնասել Ն. Վեհափառութեան կամ գահին։ Այսօր ալ իր դիրքը չէ փոխուած եւ Տիկինը կ'ուզէ անմիջապէս քաշուիլ կացութենէ մը որ թէ դժբախտ եւ թէ անպաշտպանելի դարձած է, եթէ այս քայլը կրնայ լուծել խնդիրը»։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Յարձակում հրասայլով, սուրով»

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի կացութեան մասին, բոլորն ալ թրքական աղբիւրէ .—

Դեկտեմբեր 2ին Անթաքիոյ մէջ տեղի ունեցաւ արիւնոտ դէպք մը, զոր տեղական իշխանութիւնը սարքել տուած էր Ատալը Մէհմէտի կողմնակիցներուն։ Դէպքը այսպէս սկսած է.— Այդ կողմնակիցները կը յարձակին զբօսական պատաններու վրայ։ Անոնց հայրերը եւ մեծ եղբայրները կը միջամտեն, Ֆրանսացիներն ալ [illegible] եւ գնդացիրի կրակով կը դիմաւորեն այս սարքուած դէպքը։

Հայրենասէր Թուրքերէն կան 2 մեռեալ, 30է աւելի վիրաւոր, ժողովուրդը սուգի եւ յուզումի մէջ է։ «Ենի Կիւն» թերթին տէրը՝ [illegible] Ջէլէնկ, Ժողովրդական կոմիտէին Սամիհ Աղմի եւ ուրիշ [illegible] Թուրքեր մայր հայրենիք ապաստանած են։

Պաշտպանման վիճակ հռչակուեցաւ եւ ամենախիստ հալածանքներ կը գործադրուին Թուրքերուն հանդէպ։ Արիւնոտ ահաբեկ[illegible] վարչութիւնը՝ Սանճաքին ամէն կողմը Թուրքերուն համբերութիւնը սպառելու աստիճանին հասցուած է։ Ֆրանսացիները, [illegible] ժողովուրդը կը զրկեն իր սուգին եւ ջղայնութեան հետեւանքով աւելի լայնօրէն ու խստօրէն ծառանալու, զինուորական [illegible] տեսակ միջոց ձեռք առած են հաւանական դէպքերու դիմաց։ Սանճաքի Ֆրանսացի զինուորներուն թիւը աւելցուած է [illegible] աւելապէս թրքական սահմանամերձ վայրերու մէջ կը կեդրոնացնեն։ Կ'ըսուի թէ դէպքին վրայ Տօրիօ Անթաքիա եկած է [illegible]նտէրունէն եւ անձամբ կը վարէ պաշտպանման վիճակը։ Կարեւոր դէպքերու նախօրեակին կը գտնուի Սանճաքը։

*** Իբրեւ թէ երեսփոխան ընտրուածներէն Ատալը Մէհմէտ՝ [illegible]այիս նախարար է Սուրիոյ, իսկ Գուաէյրի՝ նախկին նախարար։ Երեսփոխան հռչակուածներուն ոմանց տուած են ընտրական վկայագրեր որոնց մէջ զէրօ է ստացուած քուէներուն թիւը։

Անթաքիոյ բոլոր Թուրքերը, Ալէվիները, Չէրքէզները, Հա[illegible] (Դաշնակներէն զատ) եւ Օրթոտոքսները միասին հանդարտ[illegible] կ'անցնին Գուաէյրի Մուսթաֆայի բնակարանին առջեւէն, [illegible]ունելու համար թէ ընտրութիւնը ապօրինի է եւ թէ երեսփոխան հռչակուածները որեւէ կերպով չեն ներկայացներ Սանճաքը։

Ցանկարծ, գացողները թակարդ կ'իյնան եւ կ'ենթարկուին [illegible]ցիրի եւ հրացանի համազարկի մը։

Այս կացութեան հանդէպ յուզումը չափազանց կը շատնայ եւ [illegible]ելիները կ'աշխատին ժողովուրդը փրկել այդ եղերական վիճակէն։ Միւս կողմէ, ոստիկանական ուժեր կը հասնին եւ անմեղ ժողովուրդին վրայ կրակելով կը մասնակցին դաւին, որ յայտնապէս սարքուած էր Գուաէյրիի բնակարանին մէջ։

Ծարահատ, ժողովուրդը քարերով եւ գաւազաններով [illegible] ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ։ 3 Թուրքեր սպաննուեցան եւ 50ի մօտ անձեր ալ վիրաւորուեցան։

*** Պաշտպանման վիճակի հետեւանքով, քաղաքային պաշտօնեաները հեռացուած են եւ կառավարչատունը գրաւուած է քաղաքապահ զինուորներու կողմէ։ Իրիկուան ժամը 5էն մինչեւ առտուան ժամը 7, արգիլուած է պտտիլ փողոցներու մէջ։ Կիներն անգամ կը խուզարկուին եւ ճնշումի ու յարձակումի կ'ենթարկուին։ Գիւղացիներուն արգիլուած է քաղաք մտնել, սուինաւոր զինուորներ կը շրջագային քաղաքին մէջ եւ շուրջը։

*** Անատոլուի գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Հետզհետէ կ'աւելնայ Սանճաքէն Թուրքիա փախչողներու թիւը։ Ճնշումը չէ պակսած, այլ աւելցած է։ Ոչ ոք ապահով է իր կեանքի եւ գոյքի մասին։

Վերջին դէպքերու ընթացքին, Անտիոքցիները միշտ կը պոռային.— «Կեցցէ՛ Աթաթիւրք, կեցցէ Հաթայ» (Սանճաքին հին անունը)։

Դեկտեմբեր 3ին Ֆրանսացիները 1000 զինուոր եւս բերած են։ Ամէն կողմ գոց է եւ ժողովուրդը խոր յուզման մատնուած։

*** Կ'ըսուի թէ Թուրքիա նոր ծանուցագիր մը պիտի ուղղէ ֆրանսական կառավարութեան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆ նախարարները եւ թերթերու խմբագրապետները, ամէն տարի դեկտեմբերի սկիզբը, գանձանակ մը բռնած՝ պիտի պտըտին Պերլինի փողոցները, հանգանակութիւն կատարելու ի նպաստ թշուառներուն։

ԱՏԱՆԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ աննախընթաց ողողում մը պատահած է եւ ջուրը բարձրացած մինչեւ երկու մեթր։ Բազմաթիւ տուներ փլած են։ Հարիւր հոգիի չափ զոհեր կան, իսկ 30000 հոգի անպատսպար կը մնան։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Ալէվիները հաւանութիւն յայտնած են որ իրենց երկիրը Սուրիոյ կցուի, բայց որոշ վերապահումներով, ինչպէս Ճէպէլը Տրիւզը։

«ՊՂՊՂԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ», Կարապետ Պէչիրճեան, որ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր փետրուար 21ին, իր ընկերոջ հետ, ազատ արձակուեցաւ ուրբաթ օր։ Դատավարութիւնը տեւած էր 9 օր, արժելով 30,000 անգլ. ոսկի։ Պէչիրճեան նախապէս գրագիր եղած է առեւտրականի մը քով, քանի մը շիլին չարաթականով, յետոյ ուզեց դառնալ «պղպեղի թագաւոր», իր ափին մէջ կեդրոնացնելով ամբողջ մթերքը, բայց կէս ճամբան մնաց։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Լիոնի վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Շնորհակալիք

Այրի Տիկին Վերգին Ս. Սիմոնեան, Պ. Վահան Սիմոնեան եւ Այրի Տիկին Արամ Տէտէեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի վարանդեան կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ, ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի եւ իր պարագաներուն, ինչպէս նաեւ ընկ. Գրիգոր Աճէմեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն։

×

Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Հ. Քէօսէեանի, իր եղբօր՝ ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիւս կը յայտարարենք թէ ամսոյս 13ին տեղի ունենալիք Լիոնի Ազգ. վարչութեան թեկնածուներու ցանկին մէջ մեր անունները դրուած են առանց մեր հաւանութեան, ուստի ստորագրեալներս մեր թեկնածութիւնը չեղեալ կը համարենք։

Ա. Հաբէյեան

Լիոն, 6 դեկտ. 936 Թ. Այվազեան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Փալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները, 9 դեկտ. չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ, 2 rue des Balais: Խիստ կարեւոր օրակարգ։

«ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ» միութեան ժողովը այսօր, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9–10.30 Salle Vucquère. 67-69 rue de Douai, Paris (18)։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 10 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3291 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՃԻՐԸ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾՈՒԱԾ

Բ.

Հայաստանը առաջին անգամ փաճառքի հանուեցաւ Պրէսթ – Լիթովսկիի մէջ, ուր Մոսկուան համանուն քաղաքի դաշնագրով Թուրքիոյ ձգեց ոչ միայն բովանդակ Թրքահայաստանը, այլեւ անոր յանձնեց ռուսահայկական հողերէն ամբողջ Կարսի շրջանը։

Երկրորդ անգամ Հայաստանը բացայայտ առեւտուրի առարկայ դարձաւ Մոսկուայի ռուսեւթուրք խորհրդաժողովին մէջ, 1921ին, ուր Ռուսաստանը յօժարեցաւ Թուրքիոյ ձգել Սուրմալուի գաւառը (շրջան մը, որ մաս չէր կազմեր Ազգային Ուխտով նախագծուած Թուրքիոյ), փոխարէնը ստանալով Պաթումի շրջանը։

Եւ, վերջապէս, Հայաստանը երրորդ անգամն ըլլալով դաժանաբար վաճառուեցաւ Լօզանի մէջ, ուր Թուրքիա, շնորհիւ Ռուսիոյ կողմէ ընծայուած ջերմ ու կորովի աջակցութեան, կրցաւ թաղել Հայութեան դարաւոր երազը։

Այս ոգին կ'իշխէր Ռուսիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Հայկական Հարցի լուծման առեն։

Սակայն նոյն ոգին կ'իշխէր նաեւ անոր ներքին քաղաքականութեան մէջ։

Նոյն խոստումներն ու նոյն յուսախաբութիւնները նաեւ հոս։

Հայաստանի խորհրդայնացման շրջանին մէկէ աւելի անգամներ խոստացուեցաւ հայ ժողովուրդին թէ ռուսահայկական հողերը պիտի կցուէին Խորհրդային Հայաստանին։

Ինչպէս յայտնի է, վերագրուելով Անդրկովկասը, Ռուսաստան խորտակեց հոն ապրող ազգերու անկախութիւնը եւ վերստեղծեց Սէյմը՝ Անդրկովկասեան Ընկերվար Դաշնակցային Խորհրդային Հանրապետութիւն անուան տակ։

Վերստեղծելով այս Ֆետերասիոնը, ի մեծ դարմանս հայ ժողովուրդի, խաղաղ մոռցուեցան անոր տրուած բոլոր խոստումները եւ հայկական անվիճելի հողերը վերստին կցուեցան հարեւան հանրապետութեանց, — լեռնային Ղարաբաղը, լեռնային Գանձակը եւ Շարուր - Նախիջեւանը՝ Ազրպէյճանի, իսկ Ախալքալաքը՝ Վրաստանի։

Կազմելով Անդրկովկասեան ազգաբնակութեան 23 առ հարիւրը, հայութեան բաժին հասաւ Անդրկովկասեան հողերէն միայն 16 առ հարիւրը։

Եւ ամէն անգամ, երբ ի տես այս աղաղակող անիրաւութեանց իր դժգոհանքը կը յայտնէր հայ ժողովուրդը եւ կը պահանջէր բարեփոխել իր երկրի սահմանները, խորհրդային իշխանութիւնները կը պատասխանէին անոր, — Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը մի է, ամբողջական եւ ընդհանուր, ուստի խօսիլ ազգային սահմաններու մասին, կը նշանակէ տառապիլ «պուրժուական նախապաշարումներէ»։

Իր նոր նոր սահմանադրութեամբ Ռուսաստանը կը նուիրագործէ այս «նախապաշարում»ները եւ հայկական անվիճելի հողերը բաժին կը ձգէ ուրիշներու։

Նաեւ նոր սահմանադրութեան մէջ վերստին հին սահմանները կը մնան։

Խաբուած է հայ ժողովուրդը, դաժանաբար յօշոտուած է անոր հայրենիքը եւ անարգուած են անոր երազները։

Հայաստանը ոչ միայն ի վիճակի չէ իր ծոցին մէջ առնելու այն 700,000 Հայութիւնը, որ ողբերգականօրէն կը թափառի երկրէ երկիր, այլ եւ ի վիճակի չէ իր հովանիին տակ համախմբելու այն հայութիւնը, որ կ'ապրի Հայաստանի հարեւան հողերու վրայ։

Ռուսիոյ մէջ իշխանութիւնները կը փոխուին, սակայն ոգին միշտ նոյնը կը մնայ։ Ծարունակելով քալել ցարերու ճամբէն, անոնք վարչական նենգ բաժանումներով կ'աղարտէին Հայաստանի ազգային կերպարանքը եւ թոյլ չէին տար, որ ամբողջացած հայ հողերու վրայ խմբուի եւ ամբողջանայ հայ ժողովուրդը, խորհրդային իշխանութիւնները կարծես կ'ուարտեն եւ կը լրացնեն այն չարիքները, որ թերի ձգած էին ցարերը։

Զյուսահատինք սակայն. մեր աշխարհին մէջ ո՛չ կարգերը յաւիտենական են եւ ոչ ալ սահմանները։ Ինչպէս որ հանապազօրեայ աշխատանքով մենք մեր հացը կ'ապահովենք, գիտնանք նոյն հանապազօրեայ պայքարով ալ մեր իրաւունքը արժեցնել։ Ազգովին պատրաստուինք ծանր ու դաժան պայքարի մը, որ իր նոր սահմանադրութեամբ Քրեմլը պարտադրեց մեզ։

Ց.

Հ. Յ. Դ. ԵԻՐ. Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ որոշած ըլլալով ծաղկեպսակ մը դնել ողբացեալ ընկ. Ս. Սասունիի դագաղին վրայ, կը խնդրուի մարմիններէ եւ ընկերներէ որ ծաղկեպսակի փոխարէն գումարներ յատկացնեն վէրքերաններու ֆոնտին։

Նանսէնեան վկայագիրներու խնդիրը

ՀԱՅԵՐԸ ՋԱՏ, ՌՈՒՍԵՐԸ ՋԱՏ

Պաշտօնական զեկոյցէ մը կը տեղեկանանք թէ յառաջիկայ յունուար 1էն սկսեալ պիտի անջատուին հայ եւ ռուս գաղթականներու Նանսէնեան վկայագրերը, իւրաքանչիւրին համար առանձին բաժիններ հաստատուելով։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ երեքշաբթի գիշեր, 193ի դէմ 359 ձայնով։ Այս առթիւ ուշագրաւ ճառեր խօսեցան ձախակողմեան երեսփոխանները, որոնք շատ գոհ են տարուած յաղթանակէն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.—Երէկ ստացանք հետեւեալ զեկոյցը դեկտ. 8 թուականով.

— Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Ցանձնաժողովը պարտք կը համարի Ֆրանսայի հայ հասարակութեան հաղորդել այն պաշտօնական տեղեկութիւնները զոր քաղած է Պատերազմական եւ Արտաքին Գործերու նախարարութիւններէն, զինուորական տարիք ունեցող Ֆրանսաբնակ հայ եւ ուրիշ տարագիրներուն մարդահամարին առթիւ որուն մասին պաշտօնական ազդ մը հրատարակուեցաւ վերջերս եւ տեղ տեղ ալ ուղղակի գրաւոր հրաւէրներ ղրկուեցան ազգայնութիւն (այսինքն հպատակութիւն) չունեցող երիտասարդներուն։

Հրատարակուած ազդը հետեւեալն է.—

« Այն երիտասարդները որոնք ազգայնութեան մը պատկանելու վաւերական թղթեր չեն կրնար ներկայացնել եւ Ֆրանսա կը բնակին, պէտք է որ մարդահամարի ենթարկուին իրենց տարիքին դասուն հետ (համաձայն 1928 մարտ 31ի զինուորագրութեան օրէնքին 3րդ յօդուածին)։ Անոնք որ 1923էն ի վեր զինուորական տարիք ունենալով հանդերձ զինուորական մարդահամարի ցանկերուն մէջ անցած չեն, պէտք է արձանագրուին իբր զանց առնուած, եթէ իրենց դասուն զինուորական մարդահամարին թուականին Ֆրանսա կ'ապրէին եւ ազգայնութիւն չունէին»։

Ցիշեալ պաշտօնական ազդը կը կարօտի կարգ մը լուսաբանութեանց զորոնք կը ներկայացնենք ի ստորեւ.—

1.— Այն Պետական Ցանձնաժողովը որ 1928 մարտ 31ի օրէնքին գործադրութեան հարցով կը զբաղէր ամիսներէ ի վեր եւ որուն կ'անդամակցէին պատերազմական, արտաքին եւ ներքին գործերու, դատական, ելմտական եւ աշխատանքի նախարարութեանց պատուիրակները, որոշած է որ յիշեալ օրէնքը կիրարկելի է Ֆրանսաբնակ հայ տարագիրներուն (գաղթական) համար ալ, համաձայն Ազգերու Ընկերութեան ընդունած բանաձեւին որ «հայ տարագիր» կը ճանչնայ այն Հայերը որոնք առեն մը Թուրք Օսմանեան պետութեան հպատակներն էին եւ այլեւս չեն վայելեր Թուրքիոյ պաշտպանութիւնը։

2.— Վերոյիշեալ պաշտօնական ազդին համաձայն, այն Ֆրանսաբնակ հայ երիտասարդները որոնք 1916 յունիս 1էն 1917 դեկտեմբեր 31ին ծնած են (դեկտեմբեր 31ն ալ մէջը ըլլալով), պարտաւոր են մինչեւ 1937 յունուար 10 իրենց բնակած տեղին թաղապետարաններուն (Մէրի) ներկայանալ եւ արձանագրուիլ. (եթէ բացակայ են, իրենց տեղ պէտք է ներկայանան իրենց ծնողքը կամ խնամակալները)։ Այդ երիտասարդները 1937 փետրուար 10էն սկսեալ պիտի կանչուին եւ բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին, որոշելու համար թէ զինուորական ծառայութեան յարմա՞ր են թէ ոչ։

3.— Նոյնպէս անոնք որ 1923էն սկսեալ 20րդ տարին թեւակոխած էին եւ մինչեւ հիմա արձանագրուելու հրաւէր չէին ստացած, այսինքն անոնք որ, օրինակի համար, 1924ին 21 տարեկան էին, 1925ին 22 տարեկան, 1926ին 23 տարեկան, եւ այսպէս յաջորդաբար 1936ին 33 տարեկան, պարզապէս «մոռցուած» պիտի նկատուին եւ պարտաւոր են նոյնպէս երթալու արձանագրուելու։

Պէտք է ըսել սակայն թէ այս դասերուն վերաբերող երիտասարդներուն համար կատարուելիքը պարզապէս արձանագրութիւն մըն է։ Հաւանական չէ որ 22 տարեկանէն վեր երիտասարդներու համար զօրակոչ տեղի ունենայ։ Այն երիտասարդները միայն պիտի զինուորագրուին որոնք ըստ օրինի պէտք է կանչուէին 1936 հոկտեմբերին։

4.— 1936 - 37ի դասուն պատկանող եւ զինուորական ծառայութեան յարմար երիտասարդները իրենց զինուորութիւնը պիտի կատարեն Ֆրանսայի մէջ, Օտար Գունդ անունը կրող մասնաւոր մարմիններու մէջ որոնք մաս պիտի կազմեն Ֆրանսական բանակին։

5.— Այս զինուորները, մէկ տարի ծառայելէ յետոյ, առանց ուրիշ ո եւ է գործողութեան Ֆրանսական քաղաքացի պիտի ճանչցուին (բացի անոնցմէ որ անցեալին դատապարտութիւն կրած են), եթէ միայն առ այդ գրաւոր փափաք յայտնեն։ Ֆրանսացի քաղաքացի ըլլալը պարտաւորիչ չէ։ (Հիմակուց Ֆրանսական քաղաքացիութիւն խնդրելու թուղթ ստորագրել տալը օրէնքին հակառակ է)։

6.— Անոնք որ իրենց զինուորական ծառայութիւնը պիտի կատարեն առանց Ֆրանսական քաղաքացիութիւն խնդրելու, իրենց զինուորական ծառայութիւնը աւարտելուն, աշխատանքի իրաւունք պիտի ունենան առանց ուրիշ ո եւ է գործողութեան պէտք ըլլալու, եւ առանց որ եւ է սահմանափակումի։

7.— Այն ծնողները կամ մօտիկ ազգականները (մեծ հայր, մեծ մայր, հօրաքոյր, մօրաքոյր, քոյր, եղբայր) որոնց ապրուստը կը հոգացուէր զինուորութիւն ընող հայ երիտասարդէն, պետութենէն պիտի ստանան նպաստ այն չափով ու ձեւով որքան նոյն կացութեան մէջ գտնուող Ֆրանսացիները։ Նպաստի պարագաները կ'որոշուին յատուկ յանձնաժողովներէ, յետ քննութեան։ (Փաստի մէջ ըսենք որ Ֆրանսական կառավարութիւնը նոյնիսկ նպաստ կուտայ Գերմանիա ապրող կարգ մը Գերմանացիներու որոնց նեցուկը կը ծառայէ Մարոքի եւ Ալճերիայի օտար լեգէոնին մէջ)։

Այս ամբողջ կէտերուն մասին այժմ կը պատրաստուի շրջաբերական մը որ մօտերս պիտի հրատարակուի եւ որ Հայ Գաղթականաց Կեդր. Ցանձնաժողովին ալ պիտի հաղորդուի, որպէսզի զայն թարգմանէ եւ ծանօթացնէ Ֆրանսայի հայ հասարակութեան։

Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսայի մէջ զինուորագրութիւնը երկու անգամ տեղի կ'ունենայ, ապրիլին եւ հոկտեմբերին։ Ըստ այնմ, 1937 փետրուար 10էն սկսեալ բժշկական քննութենէ անցնող եւ զինուորական ծառայութեան յարմար ճանչցուած երիտասարդները զինուոր պիտի երթան ապրիլ ամսուն։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻՆ ՍՊԱՆՆՈՂԸ Է ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸ

Տիկին Սարաֆեան, որ անձնատուր եղաւ

ՋԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երէկ հաղորդած էինք ընկեր Ս. Սասունիի սպանութիւնը, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ։ Տեղական թերթերը շռնդալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն, որոնց վաւերականութիւնը դժուար է ստուգել։ Ամէն պարագայի մէջ, կը հաստատուի թէ սպանութիւնը քաղաքական հանգամանք չունի, այլ հետեւանք է սիրային ողբերգութեան մը։

Ստորեւ կուտանք հրատարակուած տեղեկութեանց ամփոփումը.—

Երեքշաբթի ցերեկ ոստիկանութիւնը աւարտելով իր առաջին քննութիւնը, որուն եզրակացութեան յանգած էր երեք կասկածելիներու մասին, եւ մասնաւորապէս հսկողութեան տակ առած էր հայ երիտասարդ մը։ Կէսօրէն վերջը լուր առնուեցաւ թէ սպանողը կին մըն է եւ անձնատուր եղած։

Արդարեւ, ժամը 4ին հարցաքննիչ դատաւոր Պոլէի կը ներկայանար երկայնահասակ Տիկին մը, իր փաստաբանին՝ Պ. Լէվի Ուլմանի հետ, անձնատուր ըլլալու համար։ Ինքն էր Սասունիի սպանիչը։ Անունը՝ Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեան (նախկին Փասթրմաճեան), ծնեալ Սուքիասեան (այժմ կինը երիտասարդ գրող Նիկողոս Սարաֆեանի)։ Տիկինը իր ինքնութիւնը յայտնելէ վերջ, հետեւեալ պատմութիւնը պատմեց.

— Տոքթ. Սասունի իմ ընտանիքիս ատամնաբոյժն էր, ամուսնիս բարեկամը եւ մենք շատ մը յաճախորդներ ներկայացուցած էինք։ Երկու ամիս առաջ, աղջիկս, Անահիտ Փաստրմաճեան, 19 տարեկան, անոր քով գնաց ակռաները խնամելու համար։ Ատենէ մը ի վեր չէր ուտեր, կը նիհարնար եւ ընկճուած վիճակ մը ունէր։ Ծանր ախտանշաններ կը նշմարէի իր առողջական վիճակին մէջ։ Այս առթիւ խօսեցայ հիւանդապահ բարեկամուհիի մը հետ որ ուզեց տեսնել։ Ես կանխեցի ժամադրութիւնը եւ կիրակի օր գացի անոր տունը, Անիէռ։ Երբ վերադարձայ, տեսայ որ աղջիկս եւ ամուսինս կուլան։ Ըսին թէ մօրս մահուան տարեդարձը կ'ողբան, բայց կը տեսնէի որ ուրիշ բան մը կը դառնար։ Գիշերը անցաւ արցունքով։ Երկուշաբթի առտու ժամը 7ին էր որ ամուսինս յայտնեց ճշմարտութիւնը։ Անահիտ հետեւեալ խոստովանութիւնը ըրած էր.— «Մայր պիտի ըլլամ։ Երբ գացի տեսայ Տոքթ. Սասունին, ակռաներս նայելէ յետոյ, խոշոր գաւաթ մը հեղուկ արաւ ինծի, կոկորդս ցօղուելու համար եւ թմրեցայ։ Զիս տարաւ յարակից սենեակը, բազմոցի մը վրայ եւ ուրիշ յաճախորդ կնոջ մը հետ զբաղելէ վերջ վերադարձաւ։ Գրեթէ մարած էի։ Այս կացութենէն օգտուեցաւ իր գիտցածին պէս»։

Պատիւի զգացումը շատ զօրաւոր է մեր ընտանիքին մէջ, ուստի խոր յուսահատութեան մատնուեցանք։ Այնքան բարձր կը պոռայի որ դրացիները եւ դռնապանուհին սարսափեցան։ Ամուսինս ուզեց անձնասպան ըլլալ եւ փորձեց ճեղքել բազկերակը։ Ամուսինս եւ ես փողոցէ փողոց թափառեցանք առանց ճաշելու։ Երբ տուն դարձանք, աղջիկս հագուած էր դուրս ելլելու համար։ Կ'ուզէր երթալ սպաննել Սասունին, յետոյ անձնասպան ըլլալ։ Իր պայուսակին մէջ գտայ ատրճանակ մը զոր բարեկամ մը մեզի ձգած էր 13 տարի առաջ։ Առի ատրճանակը եւ առանց աղջկանս հասկցնելու դրի իմ պայուսակիս մէջ։ «Երթամ գլանիկ առնեմ, պտոյտ մը կատարեմ, կուգամ, ըսի ամուսնիս։ Մինակ մի ձգեր պզտիկը»։

ԿՈՒԶԷՐ ԱՂՋԿԱՆ ՎՐԷԺԸ ԼՈՒԾԵԼ

Այդ վայրկեանին վճռեցի սպաննել ատամնաբոյժը, թոյլ չտալով որ աղջիկս կատարէ այդ սպանութիւնը։ Գացի շիտակ ատամնաբոյժին։ Սպասեցի ժամը 5էն 9, որովհետեւ շատ յաճախորդներ կային սպասման սրահին մէջ։ Ատամնաբոյժը բնաւ չէր կասկածեր եւ հաւանաբար չէր գիտեր թէ աղջիկս կրնար մայր ըլլալ։ Դարձայ ըսի.— « Նոր յաճախորդ մը գտայ ձեզի, ձեր հասցէն տալով»։ Կը դողայի, սպասելով ատրճանակը պարպելու վայրկեանին։ Կրցածիս չափ կը զսպէի յուզումս։ Ատամնաբոյժը ինծի ցուցուց իր յարկաբաժնին նոր կահաւորումը, յետոյ ինծի հետ վերադարձաւ աշխատանոցը։ Այն ատեն տուի կարծեցեալ յաճախորդին անունն ու հասցէն, որպէսզի հեռաձայնով խօսի։ Այդ միջոցին դրամ ստացած էր եւ թղթադրամները կը կոնուէին սեղանին վրայ։ Աճապարանքի մէջ էր։ Կը վախնայի որ չպիտի կըրնամ կրակել, եթէ դուրս ելլէր յարկաբաժինէն, սանդուղէն վար իջնելով։ Գործելու ժամը հասած էր։ Մինչ Սասունի հեռաձայնի թիւը կը կազմէր, ետեւէն մօտեցայ եւ գնդակ մը արձակեցի ծոծրակին։ Ատամնաբոյժը ինկաւ, իսկ ես քանի մը գնդակ եւս արձակեցի. չեմ գիտեր քանի հատ պարպեցի երբ գետին փռուած էր։ Ցետոյ դուրս ելայ վազելով։ Ոստիկանութեան յանձնուելէ առաջ, մահապատիժը կրելու համար, ուզեցի երթալ վերջին անգամ համբուրել աղջիկս եւ ամուսինս։ Սարսափելի գիշեր մը անցուցի եւ այս առտու ամուսինս միասին առնելով գացի փաստաբան Պ. Լէվի Ուլմանի։

Փաստաբանը առտուն ազատ չըլլալով, խնդրած էր ժամը 1ին ներկայանալ։ Ցետոյ լսելով իր պատմութիւնը, առաջնորդած էր հարցաքննիչ դատաւորին մօտ։ Այս վերջինը տիկնոջ յայտարա-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԼՈՒԾԵԼ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ

(ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ)

Անդրկովկասի ներքին սահմաններու ցաւոտ հարցը քննելէ առաջ, անհրաժեշտ է քանի մը բառով ներկայացնել սահմանները այն լեռնակղզիին, որ կը կոչուի հայկական բարձրաւանդակ եւ ունի 180—200.000 քառ. քիլ. տարածութիւն, եւ սպառնալից կը ցցուի Ռուսիոյ միջերկրականեան ու Մեծն Բրիտանիոյ Հնդկաստանի կայսերական ճամբուն վրայ։

Այդ սահմաններն են հիւսիսէն պոնտական լեռները, Տումլու Տաղ, Քոսօր Բէնճաքի ածխահանքերը, Սօղանլու-Տաղ, Ախալցխա-Իմարէթի լեռները, Բորժոմի կիրճը, ուրկէ յետոյ սահմանը կ'անցնի Ախալքալաքի հիւսիսէն եւ Խոնավ, Բղովտալ, Շահ Տաղ ու Զանգեզուրի լեռներուն վրայով կը յանգի Արաքս գետին, կը հետեւի անոր ընթացքին մինչեւ փոքր Արարատի արեւելքը, ուրկից կը թեքի դէպի հարաւ-արեւմուտք, կ'ընդգրկէ Տաճկաստանի պարսկական սահմանը գծող լեռները, մինչեւ Զուխի կիրճը, ուրկից կը բռնէ հարաւ-արեւելեան ուղղութիւնը հետեւելով հայկական խորխտ Տաւրոս լեռնաշղթային մինչեւ Կապան Մատէն. այս քաղաքէն ալ սահմանը կ'առնէ հիւսիս արեւմտեան ուղղութիւն մը հետեւելով Եփրատ գետին մինչեւ Երզնկայի կիրճը։

Հիւսիսէն Լօռին, արեւելքէն Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը, հարաւէն Շատախն ու Մոկսը լեռնադաւառներ են, որ հայկական բարձրաւանդակին հանդէպ կը կատարեն արտաքին ամրոցներու դերը, անհրաժեշտ բարձրաւանդակի զինուորական ապահովութեան համար։

Ներկայիս հայկական բարձրաւանդակին արեւմտեան մասը մինչեւ Ախուրեան եւ Արաքս կը պատկանի Տաճկաստանի, Ախալքալաքի շրջանը կը մտնէ Վրաստանի սահմաններուն մէջ, Ղարաբաղը Ազրբէջանի հովանաւորութեան տակ ինքնավար հայկական շրջան մըն է, մինչ Ախուրեանի եւ Արաքսի արեւելակողմը գտնուող հողամասերը՝ Լօռին եւ Զանգեզուրը մաս կը կազմեն խորհ. Հայաստանի։ Սակայն ատով ալ չբաւականանալով մեր հարեւանները Արաքսի եւ Դարալագեազի ու Զանգեզուրի միջեւ պարփակուած հողամասը անջատած են Հայաստանէն, հոն հաստատելով Նախկրայ անուն թաթարական հանրապետութիւն մը։ Մեր նիւթէն դուրս է խօսիլ Թրքահայաստանի վրայ։ Սակայն միւս շրջանները խորհրդային սահմաններուն մէջ գտնուելով անոնց լուծումը կախում ունէր Մոսկուայի մէջ վերջերս գումարուած արտակարգ համագումարէն։ Կ'արժէ ուրեմն որ հայ ժողովուրդը ծանօթանայ այն բոլոր պատճառներուն, որոնք կ'արգիլեն խորհրդային իշխանութեան մեր հարեւան Վրացիներն ու Թաթարները չվշտացնելու համար գոհացում տալ հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքին։

Ախալքալաքի գաւառը ունի 2500 քառ. քիլ. տարածութիւն, 85.000 բնակիչ, որուն 70.000 Հայեր (1926ի մարդահամարով)։ Ունի հրաբխային բերրի հող՝ շատ յարմար ցորենի եւ արմտիքներու մշակութեան։ Մինչ Վրաստան ունի իրեն պէտք եղած ցորենը, Հայաստան որ իր հացի պէտքին հազիւ հարիւրին վաթսունը կը բաւարարէ տեղական արտադրութեամբ, պէտք ունի Ախալքալաքի ցորենին։ Ռուսերը 1812ին գրաւեցին Քաղկէրուսքիի հրամանատարութեան տակ Ախալքալաքը, բայց յետոյ պարպեցին, 1828ին Փասկեւիչ վերջնական կերպով գրաւեց զայն 1200 հոգիէ բաղկացած թրքական պահակազօրքը կոտորելէ յետոյ։ 1918ին Թուրքերը կարճ ժամանակի համար շրջանը գրաւեցին, բայց ստիպուեցան զայն պարպել քանի մը ամիս վերջ ու յանձնել Վրացիներուն։ Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր հողային պահանջներուն մէջ դրած էր ամբողջ շրջանը, որուն ինչպէս նաեւ Լօռիի համար ծագեցաւ հայ-վրացական պատերազմը։ Անգլիական միջամտութեամբ այս պատերազմը վերջ գտաւ։ Վրացիները պահեցին Ախալքալաքը, Հայերը Լօռիի հարաւային մասը, մինչ վերոյիշեալ գաւառակին հիւսիսային մասը կը կազմէր չէզոք գօտի մը որ Կովկասի խորհրդայնացման հետեւանքով միացաւ Հայաստանի։

Ախալքալաքը ամէն բանէ աւելի Վրացիներուն համար ունի ռազմական նշանակութիւն։ Նախ անիկա Պաթումի վրայ թրքական արշաւանքի մը պահուն, զօրեղ յենարան մըն է Կարսի դէմ զինուորական գործողութիւններ մղելու համար։ Երկրորդ՝ եթէ անգամ մըն ալ Ռուսերը հեռանան Կովկասէն եւ կրկին ծագին ազգամիջեան կռիւներ, Վրացիները կրնան Ազրարայի վրայով սպառնալ Լէնինականի եւ կտրելով նախ Լօռիի շրջանին մէջ գործող զօրամասերու երկաթուղային յարաբերութիւնները Երեւանի հետ, յետոյ Զուլֆի Բունար-Վարանցովկա-Ստեփանաւանի ուղղութեամբ յարձակելով հարուածել Թիֆլիզի դէմ գործող զօրամասերու թիկունքը։

Բ. շրջանը լեռնային Գանձակն է, ունի 5800 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ 90.000 բնակիչ, (60.000 Հայ), կը տարածուի Շահտաղ լեռնաշղթային հիւսիսը, բացի արօտավայրերէ չունի որ եւ է ուշագրաւ տնտեսական հարստութիւն, բայց Գանձակի պաշտպանութեան համար կը ներկայացնէ մեծ նշանակութիւն։ Լեռնային Գանձակը իր ձեռքն ունեցող բանակ մը կրնայ դիւրութեամբ գրաւել Գանձակը։ Ազերիները զայն իրենց ձեռքը պահելով նախ Գանձակը կ'ապահովեն հարաւէն, որովհետեւ շատ դժուար է Շահտաղը կտրելով հարաւէն հիւսիս գործող զօրամասերը պարենաւորել այդ լեռնային շրջանին մէջ, իսկ այն պարագային երբ Գանձակի դէմ յարձակում մը տեղի ունենայ Կուրի հովիտի տակ Աղստաֆա-Շամխոր, Գանձակ ուղղութեամբ, շատ դիւրին է լեռնային Գանձակի մէջ կեդրոնացած թաթար ուժերու համար կողէն հարուածել վերոյիշեալ Բ. պատահականութիւնը օգտագործող զօրամասերը։

Գ. վիճելի շրջանը լեռնային Ղարաբաղն է, ունի 4161 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ 125.000 բնակիչ, գրեթէ ամբողջութեամբ Հայ։ Այս գաւառն ունի ինքնավարութիւն Ազրբէջանի գերիշխանութեան տակ։ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի միջեւ ստեղծուած է Քիւրտ-Կրայ մը Լաչինկրատ մայրաքաղաքով, որ կը գտնուի Զանգեզուրի եւ Ղարաբաղի միացման կէտին վրայ։ Ղարաբաղը բնական շարունակութիւնն է հայկական բարձրաւանդակին եւ մեր պատմական Սիւնիքն է։

18րդ դարուն երբ Ռուսերը զայն գրաւեցին, հոն կային կիսանկախ հայ մելիքներ, որոնք սարսափ ազդած էին շրջակայ Պարսիկներուն։ 1918էն սկսեալ երբ Ռուսերը քաշուեցան Կովկասէն, Ազրբէջանը Անգլիացւոց մեղսակցութեամբ իրեն կէտ նպատակն ընտրեց Ղարաբաղի բռնագրաւումը։ Անդրանիկ պահ մը քալեց Շուշիի վրայ, բայց Անգլիացիները զայն ետ դարձուցին։ Տեղի ունեցան հայ-թաթարական յամառ ընդհարումներ, Շուշին աւերուեցաւ բայց գիւղացիութիւնը չընկճուեցաւ։ Այս ռազմական գոյավիճակը շարունակուեցաւ մինչեւ բոլշեւիկներուն գալուստը, որոնք Ազրբէջանի տիրապետութիւնը քաղաքականապէս նուիրագործեցին։ Ղարաբաղ ունի հարուստ պղնձահանքեր, արօտավայրեր, կ'արտադրէ հացահատիկներ եւ մետաքս։ Թաթարները 1918ին զայն կը նկատէին անհրաժեշտ Ազրբէջանի պաշտպանութեան համար, որովհետեւ Ղարաբաղէն արեւմուտք ոչ մէկ բնական պատուար կը կանգնեցնէ Բագուի վրայ արշաւող բանակի մը յառաջխաղացումը։ Եւ յետոյ Ղարաբաղը զօրեղ յենարան մըն է կովկասեան Թաթարներուն՝ Զանգեզուրը մէջտեղէն վերցնելով Նախկրայի միացնելու համար։

Դ. վիճելի շրջանն է Նախիջեւանը որ ունի 5355 քառ. քիլ. տարածութիւն 75.000 բնակիչ որուն 11.300ը Հայ, մնացորդը պատերազմէն առաջ հոն ապրող 53.000 Հայերուն։ Շրջանին հիւսիսային մասը լեռնային է, իսկ Արաքսի հովիտը դաշտային, Երեւանեան նախապատերազմեան նահանգին ամէնէն հարուստ շրջանն է, ունի աղահանքեր, բրինձ, արմտիք, բամպակ, գինի եւ պտուղներ, բերքեր որոնց ամէնքին ալ պէտք ունի Հողազուրկ խորհ. Հայաստանը։ Նախիջեւանը պատմականապէս մաս կը կազմէ Մեծ Հայքի Վասպուրական նահանգին։ Արաբները հոն հաստատած էին իրենց հարկատու հայկական իշխանութիւն մը, որ ինկաւ չտոկալով Սելճուքներուն արշաւանքին, յետոյ շրջանը անցաւ Պարսից տիրապետութեան տակ, մինչեւ որ 1828ին Ռուսերը զայն գրաւեցին։ 1918ին Անդրանիկ պահ մը մնաց այս շրջանին մէջ, բայց չտոկալով ցերմին եւ պարենաւորման դժուարութիւններուն, անցաւ Զանգեզուր։ Տեղական Թաթարները հոն կազմեցին Շուրա մը, զինադադարէն յետոյ Անգլիացիները Շուրան լուծեցին եւ շրջանը յանձնեցին Հայերուն, սակայն Թուրք եւ ազրբէջանեան գործակալներու դրդումին անսալով Թաթարները ըմբոստացան եւ հայկ. վարչութեան վերջ տուին։ 1920ին Զանգիբասարի եւ Պէօյիւք Վէտիի գրաւումէն յետոյ հայկական բանակը Գայլի Դրունքը անցնելով գրաւեց Շահթախտը եւ հասաւ Նախիջեւանի առջեւ։ Բոլշեւիկները թոյլ չտուին որ Հայերը զայն գրաւեն։ Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրը շրջանը դրաւ թրքական հոգատարութեան տակ, բայց Կարսի դաշնագրով դրուեցաւ Ազրբէջանի հոգատարութեան տակ, օժտուած տեղական ինքնավարութեամբ։ Թաթարները դէշ կերպով ղեկավարեցին շրջանը, յաճախ բողոքներ հասան Մոսկուա, բայց Կրեմլին զանոնք նկատողութեան չառաւ։

Նախիջեւանը ռազմական պալար մըն է բացուած հայ ժողովրդի կողին, պաշտպանուած հիւսիսէն լեռնային մասերով, (միակ հաղորդակցութեան ճամբան Բիչանակը որ Զանգեզուրի եւ Նախկրայի միջեւ ունի 2000 մեթրէ աւելի բարձրութիւն)։ Թաթարները իրենց ձեռքն ունենալով Գայլի Դրունքը, կրնան Սատարակ-Ղամարլու ուղղութեամբ յարձակիլ Երեւանի վրայ, օժանդակ ունենալով Սուրմալուի շրջանը գործող Թուրք զօրամասերու ճնշումը, Ղամարլու-Դաւալու գծին վրայ։ Նախիջեւանը կամուրջ մըն է որ Կովկասի Թաթարները կը միացնէ Թուրքիոյ։ Նախկրայի տիրանալէ յետոյ թրքական ուժերուն կը մնայ իրականացնել Խան Թէքինսկիի երազը, Զանգեզուրը անվնաս դրութեան մէջ դնելու մասին. այս ձեւով Հայաստանը Լէնինականէն մինչեւ Ղազախ կ'օղակուի Թուրանական երկաթեայ շղթայով մը։

Ինչպէս կը տեսնուի, այս հողերը տնտեսական կարեւոր աղբիւրներ չեն մատակարարեր Վրաստանի եւ Ազրբէջանի, այլ կ'ապահովեն զինուորական առաւելութիւններ, եւ քանի որ սահման չկայ Խորհ. Միութեան մէջ, քանի որ հաստատուած է ազգերու եղբայրակցութիւն, այլ եւս պէտք չի մնար ռազմագիտական նկատումներու։ Եւ քանի որ ազգերու ինքնորոշման ուիլսընեան ծրագիրը որդեգրուած է համայնավարներուն կողմէ, իսկ եղած միջդաշնակցային սահմանները գծուած են վարչական նկատումներով միայն, աւելի արդար չէ՞ որ հայաբնակ եւ Նախիջեւանի նման տնտեսապէս Հայաստանի անբաժան մասը կազմող հողամասերը կառավարուին Հայերու կողմէ եւ մտնեն եղբայրական Հայաստանի սահմաններուն մէջ։

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

ՌՈՒՍԻՈՅ հիւսիսային շրջաններուն մէջ գտնուող Եակարկա գիւղին մէջ՝ Մոսկուայէն թատերախումբ մը ներկայացում մը կուտայ, բայց գիւղացիները երբեք թատրոն չէին տեսած, ներկայացումը իրական դէպք կարծելով այնքան կը յուզուին դերասանուհիի մը կրած դժբախտութիւններէն, որ բիրերով դէպի բեմը կը խուժեն եւ լաւ մը կը ծեծեն միւս դերասանները, որոնք դերասանուհիի «դժբախտութեան» պատճառ եղած էին։

ԷՋԵՐ ՄԻԼԼԻ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵՆԷՆ

Պոլսոյ կառավարութիւնը, որ Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը փճացնելու եւ անդամահատելու համար դժոխքի սատանաներուն միջեւ իսկ զինակիցներ կը փնտռէր, տեսնելով որ հայկական կառավարութիւնը — որուն հետ գաղտնօրէն զինակցած էր — պարտութեան նշաններ ցոյց կուտայ, շատ մեծ իրարանցումի էր մատնուած։

Ապահովելու համար հայ բանակներու յաջողութիւնը, սկսած էր միջոցներ փնտռել։

Ահա այդ շրջանին, Անթալիոյ ճամբով ու ֆրանսական շոգենաւով Պոլիս եկեր էին քանի մը Գոնիացիներ եւ այն ատենի Էպուսսուուտ հրապարակի «Սալքըմսէօյիւտ»ի հանրակառքի անկիւնը գտնուած պանդոկն էին իջեր։

Ասոնք Պոլիս ղրկուած էին Գոնիայի «Հուրիէթ վէ Իթիլաֆ» կուսակցութեան մասնաճիւղին կողմէ։ Պոլսոյ ընդհանուր կեդրոնին հետ գաղտնի բանակցութիւն պիտի վարէին եւ ... բայց արդէն սկսած էին։

Անոնց միջեւ կը գտնուէր «Տէլիպաշը» անուն մէկը որ առաջարկ մը կը բերէր։ Ինք, Գոնիայի մէջ ու շրջակայքը, բազմաթիւ փախստական զինուորներ ձեռք էր ձգած եւ զանազան միջոցներով զանոնք իրեն էր կապած։ Եթէ, կ'ըսէր, Պոլսոյ կառավարութիւնը օժանդակէ, այդ փախստականները անմիջապէս շուրջը պիտի հաւաքէր եւ, իր ուժը անմիջապէս մեծցնելով, պիտի յաջողէր էնկիւրիի հարուած մը իջեցնել։

Ընդհ. կեդրոնին բերուած այս առաջարկին ուժգնօրէն ընդդիմացած էր Ջէյնէլապետին հօճան։

Ասոր ալ պատճառը այն էր, որ իր եղբայրը Գոնիայէն իրեն հետեւեալն էր գրած,— «Ասկէ վերջ, հոս տեղի ունենալիք որ եւ է ըմբոստութիւն յաջողութեան յոյս չի ներշնչեր։ Որ եւ է շարժում ամբողջովին մեզի անոր պատռ կ'ըլլայ։ Դուք ազատ վայրի մէջ էք, կրնաք փախիլ ու ազատիլ։ Բայց մենք՝ մեր կիներով ու տղոցմով կը փճանանք»։

Գոնիայէն եկած մարմինը, վճռապէս վստահ ըլլալով թէ կը յաջողին, ուզած էին որ իրենց առաջարկը ընդունուի։ Ջէյնէլապետին հօճա ընդդած էր իր մերժումին վրայ։

Տէլիպաշն ու ընկերները, այդ պանդոկին մէջ օրերով թշուառ վիճակի մը մատնուելէ վերջ, վերջապէս շփման սկսած էին Սայիտ Մոլլային հետ։ Իսկ Սայիտ Մոլլան ալ, տեսակցելէ յետոյ Տամատ Ֆէրիտի հետ, Տէլիպաշին առաջարկը ընդունուած, եւ, մաս մը դրամ տալով, Գոնիա ղրկած էր զանոնք։

Տէլիպաշ կատարած էր իր խոստումը։ Գոնիա վերադառնալէն քանի մը օր վերջ, իր գլուխը հաւաքած էր աւելի քան 600 զինուորական փախստականներ։ 1920 հոկտ. 2ի գիշերը յարձակած էր Զումրայի վրայ ... եւ առանց ժամանակ տալու որ Գոնիայի ուժերը աչք բանան, մտած էր Գոնիա եւ ձեռք էր առած կառավարութիւնը։

Արդէն այդ օրերուն, Գոնիայի մէջ քիչ էր զինուորներուն թիւը։ Կուսակալ Հայտար պէյն ու հրամանատար Ավնի պէյ անմիջապէս հաւաքած էին զինուորներն ու ոստիկան-զինուորները։ Քաշուելով «Ալաէտտին» բարձունքը, սկսած էին կռուիլ ըմբոստներուն դէմ։

Տէլիպաշը, կարեւոր ուժով մը պաշարելէ վերջ այդ բարձունքը, քաղաքին մէջ գործելու սկսած էր ... Մէկիկ մէկիկ ձերբակալած էր այն անձերը որոնք կապուած էին Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան եւ կը պատկանէին «Իրաւանց Պաշտպան Ընկերութեան»։ Ըմբոստները, գլխէն ծանրօրէն վիրաւորած էին կայարանի հրամանատար Ապետին պէյը, որ չէր ուզած իրենց յանձնուիլ։ Յետոյ՝ մտած էին շատ մը տուներ, խուզարկած, դռները կոտրած, ու դպրոցի մը մէջ փակած էին ձերբակալուած շատ մը անձեր։

Տէլիպաշը այլ եւս գլուխն էր անցեր տեղական կառավարութեան։ Գաւառակներուն անմիջապէս հրահանգներ էր ղրկած։ Ըմբոստութիւնը ծայր տուած էր նաեւ Պէյշէհիր եւ Աքշէհիր գաւառակներուն մէջ։ Այդտեղի ազգ. կառավարութեան պաշտօնեաները եւ զինուորները մասամբ ձերբակալուած եւ մասամբ ալ պաշտօնէ հանուած էին։

Ըմբոստութեան սահմանը անմիջապէս ընդլայնած էր։ Գարաման դարձած էր ըմբոստներու հաւաքավայրը։ Իլկինի շրջակայքն ու Սուլթանիէն եւս ըմբոստներուն ձեռքն էին անցած։ Ամէն կողմ քստմնեցող սպանութիւններ, աւարառութիւններ եւ ասպատակութիւններ ծայր տուած էին։

Տէլիպաշը, էնկիւրիի «սօֆ»էն շինուած «աւնիէ» մը կոնակը, իսկ մէջքին՝ կարմիր գօտիով սուր մը, կը կառավարէր։ Գերիները խումբ խումբ քաղաքէն դուրս հանելով ու ինք ալ անձամբ անոնց գլուխը կեցած, հրացանազարկ ընել կուտար ըմբոստներուն։

Բայց, Տէլիպաշի փառքը երկար չտեւեց։ Այն ուժերը, զորս ղրկած էր Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը, ամէն կողմէ պաշարեցին Գոնիան։ Տէլիպաշըն, վեց օր տեւող արիւնոտ իշխանութենէ մը վերջ, փախաւ Մանավաթի ուղղութեամբ։ Անկէ անցաւ Մերսինի շրջանը եւ ապաստանեցաւ ֆրանսական ուժերուն մօտ։

Անկէ յետոյ զսպումի շարժումը բռնկաւ։ Այդ թշուառ ցնորքին յարմարողներ հոս ու հոն ճնշուեցան։ Ու Պոլսոյ խառնակիչ խմբակին երեսէն կրկին, դուր տեղը, հարիւրաւոր Թուրքերու արիւնը հոսեցաւ։

Այս արիւնոտ դէպքին տխուր ազդեցութիւնը չփարատած, Սեբաստիոյ կուսակալութեան ենթակայ Զարա գաւառակի շրջանին մէջ սարսափելի ըմբոստութիւն մը ծագեցաւ։

Այդ գաւառակին Րէֆայիէ գիւղին մէջ կը գտնուէր Քոչքիրի անուն քիւրտ աշիրէթ մը։ Իսկ այդ աշիրէթը կը ղեկավարէին Ալիշան ու Հայ-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (148)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Բաժակները հազիւ դատարկուած՝ անմիջապէս նորէն կը լեցուէին, եւ ամէն անգամ օղին մինչեւ բաժակի եզրը կը հասնէր։ Արթիւշը իսկական հիւրընկալի մը մեծահոգութեամբ կը հիւրասիրէր իր թանկագին բարեկամը։ Հաճոյակատար էր, ուշադիր, որ բաժակի օղին անպակաս լինի, սեղանի լաւաշն ու կալպասը՝ առատ։ Կարծես պիլպիլ կտրած լինէր մեր հիւրասէր Արթիւշ պիծան, իրարու ետեւէ այնպիսի վրան բաց անեկդոտներ կը պատմէր կինտօներու կեանքէն, որ Սերգէյ Կերասիմովիչը ծիծաղելէն յոգնած կողերը կը սեղմէր, աչքերը արցունքով լեցուած։

— Էս էլ Նորին կայսերական Բարձրութեան մեծ իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչի կենացը ...

Կենացները զարմանալի արագութեամբ իրարու կը յաջորդէին եւ անոնց հետ՝ կրունկներու համաչափ չխկոցը, դատարկ բաժակներու սեղանի տախտակին զարնուելու չոր ձայնը։

Սերգէյ Կերասիմովիչը յաղթանդամ, միջին տարիքի առողջ մարդ մըն էր։ Կաս կարմիր թուշեր ու կապոյտ մոխրագոյն խառնուրդ գոյնի աչքեր ունէր, որոնք դամի մը նման կարծր կը մնային, երբ խուզարկու հայեացքով մը կը դիտէր անծանօթ մը։ Տիպար աւագ ժանտարմ մըն էր, պարտաճանաչ, աչալուրջ, փայտէ գլխով, ուր սեփական ուղեղ չունենալուն՝ կրաւորական մեքենայի մը նման նոյնութեամբ կը կատարէր ստացած հրամանները։ Ասոնց հետ մէկտեղ անսահման նուիրում մը ունէր Գահին, որու հաւատարիմ շուներէն մէկը կը համարէր ինքզինքը։

Սերգէյ Կերասիմովիչը, փառք Աստուծոյ, ուղղակի եկեղեցիի զաւակ էր, ջերմեռանդ հաւատացեալ մը, որու հոգիին մէջ աստուածութիւնը դասաւորուած էր հետեւեալ կերպով՝ Ցար Աստուած, Հայր Աստուած, յետոյ Որդին, Յիսուս Քրիստոս, իսկ Հոգին Սուրբը խելքին չպառկելուն՝ անոր տեղը Ցարեւիչը (գահաժառանգ) բռնած էր։ Այսքանով կը վերջանար իր հոգեւոր կրօնական աշխարհը։ Իսկ մնացած ոչ ուղղափառ ժողովուրդները բոլոր սրտով կ'ատէր ու կ'արհամարհէր. Հայերը՝ հերետիկոս էին, տեղական Թուրքերը՝ անհաւատ, իր խոր համոզումով։ Բայց եւ այնպէս իր պաշտօնին բերումով պէտք էր հօլա երթալ անոնց հետ։

Հաւասարակշռուած բնաւորութեան տէր մարդ մըն էր ու գրեթէ մոլութենէ զուրկ։ Կաշառք կ'առնէր մաքուր խղճով այնպէս, ինչպէս ամէն ամսու քսանին պետական գանձարանէն թոշակ կը ստանար, իսկ խմելու բուռն փափաքը մոլութիւն մը չէր համարեր, այլ բնական բան մը։

Որքան ալ Զափուր Արթիւշի վօտկան եւ կալպասը գրաւիչ էին, բայց նորէն Սերգէյ Կերասիմովիչի դէմքի մռայլ արտայայտութիւնը անփոփոխ կը մնար, ծայր աստիճանի անհանգստացնելով Արթիւշը, որ սարդոստայնի մէջ կծկուած սարդի մը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէր թանկագին բարեկամի շարժումներուն, խօսքերուն, դէմքի կծկումներուն։ Ա՜խ, եթէ միայն գիտնար, թէ այդ աւանակը ի՞նչ կը մտածէր այդ պահուն։

Սերգէյ Կերասիմովիչը վերջապէս սեղանի վրայ դրաւ դատարկ բաժակը եւ ոտքի ելլելով՝ պատրաստուեցաւ մեկնելու, ի մեծ յուսահատութիւն Արթիւշի։

— Չէ, ալ բաւական է, Զափուր, պէտք է երթամ ... շատ զբաղած եմ ... պարտականութիւն ... նոր կարգադրութիւններ Երեւանէն ... Հէրն անիծած ... օ՜ֆ, ի՞նչ տաք է ... կարծես դեհէն լինի էս անիծած գիւղը,— ու գլխարկը հանելով՝ քրտինքը սրբեց ու նորէն անդիտակցաբար նստաւ դատարկ աթոռի մը վրայ։

Արթիւշը անմիջապէս բաժակը լեցուց։ Որպէս թէ անտարբեր մտիկ ըրած էր անոր խօսքերուն։ Ուրեմն, ի զուր չէին իր մտահոգութիւնները, կասկածները, այդ օրուան հոգեկան անհանգստութիւնը։ «Անշուշտ այս անաստուածի լեզուին տակ բան մը կայ», մտածեց ինքնիրեն Արթիւշը՝ ձեռքը բաժակի տանելով.

— Էս մէկն էլ դատարկենք, Սերգէյ Կերասիմովիչ ... ի հարկէ, պարտականութիւնը ամէն բանէ առաջ ... Խմենք Նորին Գերազանցութեան ...

Առանց ձգելու որ Արթիւշը կենացը վերջացնէ, ժանտարմը բաժակը դատարկեց, գլխարկը նետեց սեղանի վրայ ու օղիի շիշը վերցնելով ինք լեցուց բաժակը.

— Տաք չէ ... կատարեալ դժոխք է, սատանան տանի,— ու բաճկոնի կոճակները քանդելով՝ թաշկինակով ճակտի քրտինքը սկսաւ սրբել։

Արթիւշը հիմա արդէն մեծ բաւականութեամբ կը լեցնէր բաժակները։ Սերգէյ Կերասիմովիչի լեզուն սկսած էր թանձրանալ, բառերը երբեմն կ'երերային շրթունքին վրայ, բայց Արթիւշը գիտէր, որ այդքան դեռ բաւական չէր, այդ հաստգլուխ անասունը գոմէշի դիմացկունութիւն ունէր ...

— Էս էլ խմենք ...

Բայց Սերգէյ Կերասիմովիչը բաժակը վերցնելով եւ օրօրուելով ոտքի ելաւ.

— Տօ՛, Զափուր, էս քու մէրը ... էս էլ խմենք էն շան որդի անհաւատ Մէշէտի Իպրահիմի փոքր հարսի կենացը ... հա՛, հա՛, հա՛ ... Տօ այդպէս ալ գեղեցիկ կին ... Երբ գիւղամէջով կանցնի, կուրծքը սալանի պէս դուրս տնկած, կարծես ծծերը դուրս պիտի նետուին պլուզի տակէն։ Տօ էնենց էլ կին ... սատանանտանի, հա՛, հա՛, հա՛ ...

Բաժակները նորէն դատարկուեցան, միայն թէ այս անգամ Արթիւշը ճարպիկօրէն իր բաժակը սեղանի տակը թափեց։

— Էդ ինչպէ՞ս թէ Երեւանէն նոր կարգադրութիւններ,— միամիտ ձեւով հարցուց Արթիւշը,— էլ ի՞նչ կարգադրութիւն, երբ, փառք Աստուծոյ հոս կայ ձեզ պէս մէկը, որու աչքէն բան չի փախիր։

— Տօ մէկ էդ հարցուր, է՜ ... ես էնոնց մէրը ... որպէս թէ ես յիմար լինեմ ... ես՝ Սերգէյ Կերասիմովիչս, տասնըհինգ տարուան աւագ ժանտարմ ...

Սերգէյ Կերասիմովիչի բնականէն կարմիր երեսը աքլորի կատարի նման արիւնկալած էր։ Նոր բաժակ մը դատարկեց, բռունցքը ուժեղ թափով զարկաւ սեղանին եւ ծանրացած լեզուով շարունակեց կցկտուր անկապ խօսքերը, որոնց այնքա՜ն ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Արթիւշ պիծան.

— Հը՞, ես յիմա՞ր, հա՞, ես յիմար ... սպայ է գալու ... քննութիւն ... էս էնոր մէրը ... Հոս բաներ մը կը գտնան եղեր ... տօ, էդ ի՞նչպէս թէ հոս բաներ մը կը գտնան ... Ես մեռա՞ծ եմ, ի՞նչ է ... Տօ, չլեցնե՞ս բաժակը, Զափուր շան որդի, ես քու ... անբաւակա՞ն եմ ... Նորածիլ պեխերով Երեւանի լակոտները ... սպայ ... քննութիւն ... Ես ձեզ ցոյց կուտամ ... ես Սերգէյ Կերասիմովիչս ... Սատանան տանի, դժոխք է, օ՜ֆ ... գլուխս ... Տէ, Զափուր, ես երթամ, պարտականութիւն ... պարտականութիւն ամէն բանէ առաջ ... լեցուր, շան որդի Արմեաշկա, էս քու էն էն ... Հը՞, կարծես թէ չես գիտեր ... կո՞յր եմ ... քու ըրածներէդ լուր չունիմ ... Վօտկան Սմիրնովի վօտկան է ... ես հիմա ...

Սերգէյ Կերասիմովիչը փորձեց ոտքի ելլել, բայց անկարող հաւասարակշռութիւնը պահելու՝ ծանրօրէն ինկաւ աթոռի վրայ եւ գլուխը յենեց սեղանին։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

տար անուն երկու եղբայրներ: Ալիշան բաւական խելացի էր: Եւ քիչ մը գրել-կարդալ գիտնալուն, ինք իր մէջ ուժ է զգացեր, եւ, այն օրերուն երբ «Քիւրտիստան»ի ցնորքը կը սկսէր, ան եւս միացեր էր անոնց որ այդ ցնորքին ետեւէն էին ինկեր:

Տամատ Ֆէրիտ փաշայի կառավարութիւնը, որ անկարող էր եղած արգիլել Կարնոյ Համաժողովը, երբ Էլազիզի կուսակալ Ալիի պէյն ու մէկ քանի քիւրտ պէյեր համաժողովի մարմնի գլխուն վերեւ իբրեւ արգելք դրած էր, այդ Ալիշանին եւս պարտականութիւն էր տուած Ապտիւլքատէրի միջոցաւ, որ Պոլիս կը գտնուէր: Նոյն իսկ, իբրեւ սկզբնաւորութիւն այն խոստումին որ եղած էր Ալիշանի՝ այդ պարտականութեան փոխարէն, Ալիշանը ներկայացուած էր Թագաւորին ու չքանշանով մը պատուըւած:

Ալիշանի առաջարկուած պարտականութիւնը հետեւեալն էր.— Կարնոյ Համաժողովէն անմիջապէս վերջ, ընդհանուր համաժողով մը եւս գումարելու համար, Մուսթաֆա Քէմալ փաշա Սեբաստիա պիտի վերադառնար: Այդ ատեն, ճամբան, նեղ կիրճի մը մէջ թակարդ մը պիտի լարուէր: Ու այդ թակարդին մէջ պիտի ձգուէին Մուսթաֆա Քէմալն ու իր հետեւորդները:

Ալիշանի խառնուածքը յարմար չէր այդքան յանդուգն գործերու մէջ մտնելու: Այդ պատճառաւ, ան չէր կրցած այդքան կարեւոր գործի մը ձեռնարկել: Եւ այդ ապերախտ պատրանքն ալ ուրիշներու փոխանցած էր: Բայց, անոնք եւս չէին համարձակած այդ ձեռնարկը իրագործել:

Քոչքէրի աշիրէթին մէկ քանի մտաւորականները, գաղտնօրէն կապուած էին «Քրտական շարժում»ին, որուն կեդրոնը կը գտնուէր Պոլիս: Բայց, Քոչքէրիի այս պատրանաւոր մտաւորականները լռութեան եւ անգործութեան դատապարտած էր սա իրողութիւնը.— Այդ շրջանի միւս քիւրտ աշիրէթները, բայց մանաւանդ Տերսիմի աշիրէթները Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի անձին եւ համաժողովներու որոշումներուն հաւատարիմ էին:

Այդ միջոցին աշիրէթի պետերէն ոմանք երկերես քաղաքականութիւն կը հետապնդէին: Ասոնք, մէկ կողմէ նորակազմ Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան հեռագիրներ ուղարկելով հաւատարմութեան խոստումներ կ'ընէին, ու միւս կողմէ կը հրճուէին որ Քոչքէրին ու շրջակայքը իրենց ուզած ձեւով նահանգ մը պիտի ըլլայ: Բայց, մթնոլորտը ատոր նպաստաւոր չէր: Ժողովուրդը, որ տեղեկացած էր Արեւելեան նահանգներու մէջ հայկական դէպքերուն, համոզուած էր որ իր գոյութիւնը միայն Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ:

Երբ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ հայկական յարձակումները սկսան, այդ շրջանին մէջ եւս ըմբոստութեան եւ յեղափոխութեան քարոզութիւնները աւելցած էին: Տգէտ հասարակութեան միտքը կամաց կամաց սկսած էր պղտորիլ ... Այդ ատեն, ծագեցաւ խնդիր մը: Արմուտան գաւառակին միւտիւրին գաղտնի ձեւով հաղորդուած բանակի հրամանատարին մէկ հաղորդագրութիւնը քանի մը հոգիի յայտնի կը դառնայ: Այս տեղեկութիւնը անմիջապէս իր ձեւը կը փոխէ.

— Էնկիւրիի կառավարութիւնը Հայերուն նման Քիւրտերն ալ պիտի տարագրէ,— բացարձակապէս անհիմն լուր բառ մը ծայր տուեր էր:

Քիւրտ Բարձրացման Միութեան հոսանքները, ինչպէս նաեւ անոնք որ նոր քարոզչութեանց յարմարած էին, այս զրոյցները պատեհ առիթ մը նկատելով, անմիջապէս սկսած էին հասարակութեան զգացումները հրահրել: Ու մթնոլորտին մէջ եռեւեփ մը յառաջ բերած էին:

Կացութիւնը մէկէն ի մէկ փոխուած էր: Կատարուած զրպարտութեան պատճառաւ՝ աշիրէթներու հասարակութեան մօտ ցրտութիւն մը ստեղծուած էր դէպի կառավարական ուժերն ու Թուրք դրացիները:

Այդ միջոցին, կարգ մը տարօրինակ դիպուածներ եւ անվարչագիտութիւններ եղեր էին ... Օրինակ, կառավարութեան կեդրոնէն հրաման էր տրուած տետրակ մը պատրաստել գիւղերու եւ քաղաքներու բնակչութեանց ցեղայնութեան, կրօնքի եւ ազգային պատկանելիութեանց մասին: Իսկ այդ գործը յանձնուած էր գաւառակներու միւտիւրներուն:

Այս պարագան չատ նպաստած էր քարոզչութիւն կատարողներուն:

Ահաւասիկ ... կառավարութիւնը պիտի տարագրէ Քիւրտերը ... Պիտի ջարդէ զանոնք: Ատոր համար ալ տետրակ մը կը պատրաստէ,— լուր լուրը ծայր տուած է:

Տարօրինակ դիպուած մը ըլլալով՝ Սեբաստիոյ Ճրդ հեծելազօրաց գունդը Զարա գաւառակի կեդրոնն էր եկեր: Ու գունդը հոգիէ հասած.

— Ահա ... զինուոր եկաւ ... Ճիշդ Հայերուն նման պիտի տարագրեն ...

Այս ձեւի զրոյցները աշիրէթներու տգէտ հասարակութիւնը բոլորովին խռովքի մատնած էր:

Այլ եւս վառօդի տակառ մը կը նմանէր ընդհանուր կացութիւնը: Կայծ մը բաւական էր այդ տակառը մէկ րոպէի մէջ պայթեցնելու: Իսկ ատիկա չուշացաւ: Անոնք որոնք Քոչքէրին ու շրջակայքը կ'ուզէին ազատ նահանգի մը վիճակին վերածել, բսկսած էին կիրարկել այն հրահանգները զորս ստացած էին Պոլսէն: Ասոնք նախ, պաշտպանած էին այդ շրջանի կարգ մը զինուորական փախստականներն ու աւազակները: Ցետոյ՝ աւարի տուած էին ռազմանիւթի եւ զէնքի կարաւան մը:

Կառավարական ուժերը սկսած էին՝ հետապնդել: Մինչեւ, միւսները, այդ հետապնդումը ցոյց տալով իբրեւ թէ ամբողջ աշիրէթական բնակչութեան դէմ ուղղուած շարժում մը, ժողովուրդին մէջ մեծ խռովք մը ըստեղծած էին: Եւ վերջապէս, մէկ քանի հարիւր հոգինոց ուժ մը հաւաքելով, յարձակած էին «Ումրանիէ» գաւառակի կեդրոնին վրայ:

Զինուորներէն ու սպաներէն ոմանք սպաննուած, ոմանք ալ գերի բռնուած էին: Ու յետոյ, Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան հեռագիր մըն էին ուղղեր՝ Քոչկիրիի եւ շրջանին աստոնոմիական վիճակ մը տրուելուն մասին:

Եւ սակայն, ըմբոստութեան եւ յեղափոխութեան այս շարժումով բախտին էր թողուեր ու Քոչքիրի աշիրէթին պատկանող Քիւրտերուն մեծ մասը, ինչպէս նաեւ Տիվրիկի եւ Քանկալի գաւառներուն Քիւրտերէն ոչ մէկը չէր մասնակցած անոր:

Դէպքը մարած էր ծագած օրն իսկ... Աշիրէթին պետը՝ Մուսթաֆա փաշա Զառէ Հայտար պէյ, Երզնկա, իսկ միւս ընկերներն ալ Տերսիմ փախեր էին: Աշիրէթին միւս պետը՝ Ալիշան՝ վախէն պահուըտեր էր Երզնկայի շրջակայքը:

Կեդրոնի զօրաբանակին հրամանատարը Նուրէտտին փաշա հրամայած էր Պոնտոսի շարժումը կասեցնել՝ ըմբոստներուն ձերբակալմանը համար: Նուրէտտին փաշա, մեծ ուժ մը առած, անմիջապէս Սեբաստիա էր եկած:

Ըմբոստները, իրենց անյաջողութեան պատճառով մէյ մէկ անկիւն պահուըտած ու զղջացած ըլլալով, կարելի էր հեծելազօրաց ջոկատի մը միջոցաւ զանոնք քանի մը օրուան ընթացքին հաւաքել: Բայց, Նուրէտտին փաշա լայն չափով զինուորական շարժման մըն էր ձեռնարկած: Այս ձեւով՝ դէպքը աւելի քան անհրաժեշտ չափով մեծցնելով, ուզած էր ինքզինքին ու իր կատարած գործերուն պարտադրաբար արժէք ընծայել տալ:

Այս միջոցին, երբ ճակատներուն վրայ մէկ հատիկ հրացան իսկ թնդանօթի մը արժէքը ունէր, Նուրէտտին փաշա չատ անպէտ շարժում մըն էր զոր կ'ընէր մէկ քանի գունդ զինուոր պատցնելով Քոչքիրիի լեռները: Փոյթ չէր՝ եթէ գործը առիժ վերջանար: Նուրէտտին փաշա ով գիտէ ինչ մտածումէ մը մղուած,— այս գործին միջամուխ էր ըրած նաեւ Կիրասոնցի Թոփալ Օսմանը(*):

Թոփալ Օսման, իր հետ առած բազմաթիւ ոճրագործներ, այդ շրջանն էր եկած: Ու իրապէս մեծ փորձանք մըն էր յառաջ եկած:

Մինչ Նուրէտտին փաշա Սեբաստիոյ Թերթին խմբագրին դէմքն ու աչքերը կը համբուրէր անոր յայտարարել տալու համար թէ՝ ինք Քութիւլէմարայի եւ Սէլամբաքի հերոսն է, անուանի հերոս մը, խալամական դրօշը բարձրացնող ամէնէն փառաւոր խալամ հրամանատարը, կրողը՝ Հաղբէթը Ալպասի սուրբ դրօշին, Ալէվիներուն եւ Ճաֆէրներուն պաշտպանն ու փառքը, անդին, Թոփալ Օսման, ճիշդ ուժուն երկու գիւղեր մէկ քանի օրուան ընթացքին աւերակի վերածած ու այդ գիւղերուն անմեղ բնակչութիւնը փճացուցած էր:

Բայց, քիչ յետոյ, Նուրէտտին փաշա իր այդ երկերեսութեան պատիժը կրած էր: Կարգ մը՝ այլ պատճառներու բերումով եւս՝ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ Նուրէտտին փաշայի հանդէպ վրդովում մը յառաջ եկած էր: Նոյն իսկ ... քիչ չէր թիւը այն երեսփոխաններուն, որոնք ժողովին մէջ կը պահանջէին զայն մահուան պատիժի ենթարկել: Բայց մէկ քանի անձերու աղերսանքին վրայ, միայն պաշտօնանկ էր եղած:

Թան — Միլիէթ

(*) Մ. Քէմալի կուրօրէն հաւատարիմ գործակից մը, որուն ձեռքով շատ մաքրագործումներ կատարեց Թուրքիոյ դիկտատորը՝ ներքին հակատին վրայ, յետոյ զայն սպաննել տալով ...

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—.—

Սիրելի Արազ.— Ըսինք թէ միավանկ բառերուն մէջ ի կը կորսուի, կամ բնական՝ այսինքն չգրուած ըի կը փոխուի, եւ բազմաթիւ օրինակներ տուինք: Այդ միավանկները բարդ բառերու մէջ ալ նոյն փոփոխութեան կ'ենթարկուին. այսպէս՝ խղճամիտ, կարճամիտ, կարճմտութիւն, խակատիպ՝ խակատպութիւն, երկարաձիգ՝ երկարաձգել, անխիղճ անխղճութիւն: Գրգիռ, քրքիր բառերն ալ միավանկի պէս կ'առնուին, որովհետեւ ասոնց երկուքին ալ առաջին վանկը (գր, քր) կարծես կրկնութիւնն է երկրորդին (գիռ, քիր), եւ ըստ այնմ նոյն փոփոխութեան կ'ենթարկուին միավանկներու պէս — գրգռել, քրքրել: Բայց բազմավանկ օրինակներու մէջ ի կը մնայ անփոփոխ— խիզախ՝ խիզախութիւն, յիմար՝ յիմարաբոյժ, չիտակ՝ չիտակութիւն. ծիծաղ՝ ծիծաղիլ, հիւանդ՝ հիւանդութիւն, եւն ...

Հետաքրքիր մը մասնաւոր դրութեամբ դիտել կուտայ թէ արեւմտահայ ում մասնիկը, որ նախդիրով տրականի դեր ունի (մէջ), նախընտրելի է, այսպէս՝ պարտիզում փոխանակ պարտէզին մէջ ըսելու, երկնքում՝ փոխանակ երկինքին մէջ ըսելու: Նախ, մեր նամակագրին դիտել կուտանք, թէ այդ ռուսահայ ում չի յարմարիր ամէն բառի: Այսպէս «մեր լեզուին մէջ» ըսելու տեղ կարելի չէ ըսել ... մեր լեզուում (ինք ռուսահայերն ալ չեն ըսեր, չեն ըսեր՝ մեր մարմնում, եւն ...: Այդ ում անջատ բառերու համար կը գործածուի միայն, խիստ սահմանափակ է: Երկինք — երկնքում, սենեակ — սենեակում, ըսենք թէ կ'ըլլայ, բայց ընդհանրապէս մեծ է թիւը այն բառերուն՝ որոնք եթէ ումով գործածուին ... ամբակում կ'ըլլան: Ցետոյ, նոյն նամակին մէջ մեր բարեկամը ներդաշնակ հնչումի փաստ կը նկատէ ումը, փոխանակ քանիցս մէջ ... մէջ ըսելու: Բայց պէտք է դիտել որ ներդաշնակ հնչումի փաստը կանոն, օրէնք չի կրնար ըլլալ քերականութեան համար: Մէկ հատուածի մէջ երեք-չորս dans կամ ... tion հաղուադէպ չէ Ֆրանսերէնի մէջ, որ չափի ու կշռոյթի առաջնակարգ լեզուն է: Թերթ կարդացողները թող ուշադիր ըլլան— Ֆրանսացին չի խնայեր իր dansներուն եւ ... tionներուն, երբ հարկ կ'ըլլայ գործածել: Արեւմտահայ հոլովումի ձեւերը աւելի ճոխ, աւելի բովանդակիչ են եւ արեւելահայ գրողներէն չատեր վերջերս ընդգրկած են մեր գրութիւնը, ինչ որ օգտակար է թէ մեզի եւ թէ իրենց համար: Ուրիշ առթիւ արեւմտահայ բարբառին տարբեր առաւելութիւններուն վրայ խօսած ենք արդէն:

*** Իրան կը նշանակէ մարմին, կուրծք, իրանունք՝ կը նշանակէ քունք: Միեւնոյն բառին այս երկկերպ իմաստը չատ հետաքրքրական կը թուի: Գալով fունfին, այս բառը կը թուի ծնունդ առած է քնանալէն, քունի ջիղերը հոն ամփոփուած են, կ'ըսուի, նաեւ խորհուրդի ջիղերը: Հոս աւելորդ չըլլար սա պարագան ցոյց տալ մեր հետաքրքիր դասարանին, թէ գերմաներէնի մէջ քունքին համանիշն է Schläfe (շլէֆէ), այս ալ քնանալէն ածանցուած:

** Սիրելի Արազ, իրաւունք ունիս երբ կ'ըսես թէ — «մի՛ վախնար, հարկ եղածը գրէ, ես վստահ եմ տղոցս եռանդին վրայ»: Այս քաջալերութիւնը թեւ կուտայ գրիչիս, որ թէեւ փետուր չէ, կը քալէ իր չափով: — Համանիչ (synonyme), համանուն կամ համանուն (homonyme): Միեւնոյն կամ գրեթէ նոյն նշանակութիւնը ունեցող բառեր համանիչ են: Միեւնոյն կամ գրեթէ նոյն ձեւով գրուող, հնչուող բառերը կամ անունները, որոնք տարբեր նշանակութիւն ունին՝ կը կոչուին համանուն: Առաջինները տարբեր կը գրուին ու կը հնչուին, նոյնիմաստ են. իսկ երկրորդները միեւնոյն ձեւով կը գրուին ու կը հնչուին՝ տարբեր իմաստ ունին: Այսպէս — ծոյլ, հեղգ, պղերգ, դանդաղ եւն. համանիչ են, իսկ այր — այր, գեղ — գեղ, օղ — օղ (եւ տակաւին չատ բառեր այս ձեւով, որոնք միեւնոյն ձեւով կը գրուին եւ կը հնչուին), համանուն են — այր կը նշանակէ թէ՛ էրիկ մարդ, թէ քարայր, անձաւ: Գեղ կը նշանակէ նաեւ գեղեցկութիւն: Օղ կը նշանակէ նաեւ ռտնաման: Վաղր, նրան, փաղաքուշ, բառերը համանիչ են թուրին, սուրին, սուսերին: Ցարդ, հարթ, արդ — տարբեր նշանակութեամբ համանուն: — Մոգ, վհուկ, կախարդ, դիւթ, կին՝ համանիչ: Հոյդ, յոյդ, յոյս՝ համանուն: Որթ, հորթ, որթ, յորդ՝ դարձեալ համանուն (որթ — բարունակ, որթ — կողով, հորթ — կովին ձագը, յորդ — առատ): Կայթ, կայծ, գայթ՝ դարձեալ համանուն (կայթ — ոստում, կայծ — ցատկելը, գայթ — գթել, գայթակղել): Մարդ, մարթ, մարտ՝ դարձեալ համանուն (մարթ — կարելի, մարտ — պատերազմ): Հաց, հաղ, հայս, այս, հաս (հաղ — հաղալ, հաց — հացիւ, հայս — խմոր, այս— ոգի, դեւ — այսահար, հաս — հասնիլը):

Բայց կը բաւէ այս ընդլայնումը: Կը բաւէ ընդհանուր կանոնը ըմբռնել եւ կարեւորը ի գործ դնել ապա ձեր իսկ քննութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ:

** Մեր տեսածն է որ պիտի ըսեմ,— Ուրիշ առիթով մը զգուշացուցինք մեր գրողները՝ զգուշանալ, իրենց կարգին, ո եւ է գրաբար մէջբերումներէ, որոնց ճշդութեան մասին վստահ չեն: Այսպէս գրուած տեսայ — Հաւատք քո կեցուցին fեզ: Այո՛, պէտք չէ խորհիլ բնաւ գրաբարը գործածել, բայց մեղք, մեծ մեղք է զայն սպաննել ուղղակի կամ անուղղակի: Եթէ վերի մէջբերումին մէջ զfեզ ըլլայ, այլ fեզ, ադխութիւն է պարզապէս, որովհետեւ նոր ո եւ է գրողէ կը սպասուի գոնէ, որ գիտնայ թէ fեզ հայցական հոլով է, հետեւաբար գրաբարի մէջ պէտք է զ նախդիրով ըլլայ, քանի որ յայտնի, որիշ (զատ, անջատ, որոշ) գոյական մը կայ, քեզ, այսինքն զքեզ:

Բայց համբերութիւն: Կը վարժուինք:

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

—.—

Նոյեմբեր 29ին, Սալ տ'Էնժէնիօր Սիվիլի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Սափրիչներու Միութեան տարեկան ցուցահանդէս - պարահանդէսը:

Ժամանակէն առաջ սրահին դռները բացուած, ժողովուրդը խուռներամ ներս կը մտնէր: Շատ չանցած, սրահը սկսաւ հեւալ, մինչ «Եփրատ» նուագախումբը կը նուագէր հայկական անոյշ եղանակներ: Վերջապէս վարագոյրը բացուեցաւ:

Բեմին վրայ, պատւոյ սեղանին առջեւ իրենց տեղերը գրաւած էին Հ. Ս. Միութեան եւ օտար արհեստակցական Միութիւններու նախագահները, մասնակցութեամբ բարեկամ ընկերութիւններու տնօրէններուն:

Միութեան փոխ - նախագահ Պ. Ա. Զալըմեանի բացման խօսքէն վերջ, ահա դաշնակին առջեւ Օր. Ա. Նիզամեան: Այս պզտիկը որ 7 տարեկան է, բոլորին ուշադրութիւնը գրաւած է: Իր ճկուն մատներուն տակ ճարտարօրէն կը ... հայկական եւ եւրոպական եղանակներ: Անմիջապէս վերջ, Օր. Մ. Նիզամեան դաշնակի ընկերակցութեամբ չատ յաջող երգեց «Գարուն ա», եւ «Հոյնար»ը:

Ցետոյ, Հ. Ս. Միութեան նախագահ Պ. Գ. Ստեփանեան քանի մը Ֆրանսերէն բառերով, նախապէս հիւրերուն շնորհակալութիւն յայտնելով՝ գնահատեց միութեան աշխատանքը: Այս առթիւ ուրախութեամբ շեշտեց հիւրընկալ կառավարութեան բարեացակամութիւնը հանդէպ հայ ժողովուրդին:

Հիմա կը խօսի Ֆրանսացի սափրիչ գործատէրերու Արհեստակցական Միութեան նախագահը Պ. Մորէն, որ իր գոհունակութիւնը յայտնելով հայկական հանդէսներու մասին, յայտարարեց.

— Դուք, Հայեր, ըլլաք հպատակ կամ ոչ, Ֆրանսան որոշած է պաշտպանել ձեզ: Մենք ձեր աշխատանքը եւ գործունէութիւնը քաջ գիտենք: Կը սիրենք ձեզ, մանաւանդ ձեր աշխատասիրութեանը համար: Միացէք, օգնեցէք ձեր որբերուն, եւ Ֆրանսան պիտի օգնէ ձեզի:

Ապա ծափերու մէջ ոտքի կը կանգնի Ֆրանսացի սափրիչներու Ակադեմիոյ Դպրոցի նախագահ Պ. Ժաքէ:

— Չկայ Ֆրանսացի մը որ չսիրէ Հայը, անոր գործն ու աշխատանքը: Եւ ես ալ իբրեւ բարեկամն ու պաշտպանը Հայերուն, միշտ հիացող մը եղած եմ անոնց: Ձեր նպատակը բարի է, չարունակեցէք, մենք ձեզի հետ ենք:

Ցետոյ խօսեցաւ «Օթօքալօր - Թրիօմֆ» ընկերութեան տնօրէն Պ. Քօնսիանթէն, գնահատելով Միութեան աշխատանքը:

Ամէնէն վերջ խօսք տրուեցաւ Միութեան քարտուղար Պ. Ծ. Պէրպէրեանի, որ բացատրեց հայ սափրիչներու անցեալն, ներկան եւ ապագան գործունէութիւնը եւ մանաւորապէս ծանրացաւ արուեստի օգտակարութեան վրայ: Եւ աւելցուց.

— Ուրեմն, դէպի գործ, հայրենակիցներ, դէպի հայ արուեստը, քիչ մը եւս յղկելու գոյն տալու անոր, իբրեւ ցեղին պահպանման զօրաւոր ազդակներէն մէկը:

Այս ճառէն վերջ փարսայարդարի ցուցադրութիւնը, քննիչ Պ. Ատամի կողմէ: Ջերմ ծափեր կ'ողջունէին կատարուած նուրբ աշխատանքը: 75 մագի օրինակներ կը պատմէին հայ սափրիչներու արուեստին զարգացումը:

Ամէնէն վերջ սկսաւ տողանցքը, որ տեւեց քառորդ ժամ: Լուսանկարիչները, գծագրիչները եւ թղթակիցները ուշադիր կը հետեւէին:

Կ'արժէ յիշել որ այս տարուան ցուցադրութիւնը նախորդներէն գերազանց էր, տոգորուած հայկական շունչով: Ճառն ու երգերը հայերէն: Պարն ու անակնկալներն նոյնպէս: Նուագախումբ «Եփրատ»: Կը զովենք Հ. Սափրիչներու այս գեղեցիկ նախաձեռնութիւնը:

Մեր Հայ սափրիչներուն մէջ բարի նախանձ մը արթնցնելու համար, հոս, ո եւ է մէկուն անունը չյիշել տանք: Ամէնքն ալ գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր ձեւեր ունէին, արժանի ջերմ գնահատանքի:

Կէս գիշերին տեղի ունեցաւ Միութեան վիճակախաղը, ուր՝ շահեցան 163 բաժնեւորներ, որոնց 4ը մեծ պարգեւներ էին: Առաջինը՝ որ «էնտէֆրիզապլ»ի մեքենայ մըն էր 2500 ֆրանք արժողութեամբ, Միութեան նուիրուած էր Իժիէն Մօտէրնի տնօրէնութիւնը: Երկրորդը՝ գեղեցիկ թիկնաթոռ մը նոյն տնօրէնութենէն 700 ֆր. արժողութեամբ: Երրորդը՝ գեղեցիկ սեղան մը 300 ֆրանք արժողութեամբ, Միութեան նուիրուած «Ֆիկարօ»ի տնօրէնութեան կողմէ: Չորրորդը՝ աթոռ մը 150 ֆր. արժողութեամբ նոյնպէս «Ֆիկարօ»ի տնօրէնութեան կողմէ, որուն անդամները անձամբ եկած էին վայելելու օրուան հանդէսը:

Ժամը 12.30ին սկսան պարերը, տեւելով մինչեւ առաւօտ:

Բոլոր ներկաները փափաք յայտնեցին որ Հ. Ս. Միութիւնը սարքէ այսպիսի հանդէսներ գէթ տարին երկու անգամ:

ԾԱՏՈՒՐ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՃԻԳԵՐԸ

—.—

ՏԵՍԻՆ, 3 դեկտ. (Յառաջ).— Ահա մէկ տարին լրացաւ երբ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Տեսինի մասնաճիւղը ձեռնարկեց դպրոցի մը բացման: 1935 դեկտ.ին էր որ հիմը դրուեցաւ մեր ծաղկոցին, եւ այսօր հպարտօրէն կ'ուզենք արձանագրել մեր ճիգերուն արդիւնքը: Թէեւ համեստ, այդ ծաղկոցը իր անաղմուկ ու ժրաջան աշխատանքով կատարեց նուիրական գործ մը, որուն շնորհիւ այսօր 100է աւելի հայ մանուկներ կը գրեն ու կը կարդան:

Միշտ կանոնաւորաբար յարաբերութեան մէջ ըլլալով Ֆ. Հայ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան հետ, մեր մասնաճիւղը հանդարտ ու համբերատար՝ տարաւ իր ուսերուն վրայ դրուած գործը, նիւթապէս օգնելով դպրոցի ծախքերուն, եւ բարոյապէս քաջալերելով բոլոր անոնք որ իրենց մաքի եւ աշխատանքի բաժիններով սատար հանդիսացան մեր կրթական ձեռնարկին:

Այսօր մեր մասնաճիւղը ունի 15 անդամուհիներ, եւ 20է աւելի օժանդակ անդամուհի: Կ'ունենանք մեր ժողովները, կը գործադրենք մեր վրայ դրուած պարտականութիւնները, զգալով որ մեր այդ համեստ, խոնարհ ու լուռ աշխատանքներով կատարած կ'ըլլանք մեր ազգային պարտականութիւնը:

Ստուրութեան մէջ բոլորիս վրայ ալ ծանր պարտաւորութիւն մը կայ, օգնելու նոր սերունդին փրկութեան կենսական գործին: Կան շատ մը միութիւններ, որոնք «կրթական» անունը կը կրեն, բայց թերեւս լուր իսկ չունին մեր կատարած աշխատանքէն:

Ահա թէ ինչպէս սկսանք, եւ ի՞նչ ունինք այսօր.—

Դպրոցին բացումը 1935 դեկտ. 2, 6 աշակերտներ, նոյն թուին դեկտ. 20ին, 27 աշակերտներ, 1936 յունուարին, 50 աշակերտներ, 1936 փետր. եւ մարտ՝ 75 աշակերտներ, 1936 ապրիլ եւ մայիս՝ 106 աշակերտներ: Ուրեմն, վեց ամսուան ընթացքին մեր դպրոցին արձանագրուած են 106 աշակերտ, եւ աշակերտուհիներ: Ֆրանսական դպրոցի ամառնային արձակուրդին իսկ՝ չարունակուեցան մեր տղոց եւ աղջիկներուն դասաւանդութիւնները, որոնք աւելի խորացուցին իրենց ընթերցանութեան փափաքը՝ նկատելով որ Ֆրանսական դպրոցները փակ էին եւ իրենք առանց մայրին յոգնութեան՝ կը սորվէին մայրենի լեզուն: Ամբողջ մէկ տարի, այս փոքրիկ դպրոցին վրայ աշխատանք թափած է Պ. Հերոյեան, աշխատելով նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան: Դասաւանդութիւնները կ'ըլլան շաբաթը վեց օր՝ հետեւեալ բաժանումներով.— Շաբաթը 3 օր՝ աղջիկներուն, 3 օր ալ մանչերուն: Դասաւանդութեան պահեր — երեկոյեան ժամը 6.30էն 9, դպրոցականներէ կազմուած է սկաուտական խումբ մը՝ 30 փոքրիկներով, որոնց համազգեստները դեռ լրացած չեն: Մօտ ատենէն կը կազմուի պարմանիներու նոր խումբ մը: Ահա մեր աշխատանքները, որքան համեստ, բայց իրականութեան մէջ որքան խօսուն, ոգեւորիչ: Եւ ի՞նչ արդիւնաւոր գործ՝ շնորհիւ հայ իգական սեռի քրտնաթոր ճիգերուն:

Աւելի կորով, ընկերուհիներ, եւ օր մը մեր այս աշխատանքը պիտի արձանագրուի «դաղթահայ պատմութեան» մէջ:

Մասնաճիւղ

ՕՏԱՐ ՀՈՂԻՆ ՏԱԿ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— 29 նոյեմբերին օտար հողին յանձնեցինք ծաղիկ կեանք մըն ալ, 25ամեայ երիտասարդ Յակոբ Յովնանեան, Ամասիացի:

Դժբախտ երիտասարդը սիրուած եւ յարգուած էր Վալպարէյի մէջ, իր ազնիւ բնաւորութեամբ: Հոծ թափօրը Վալպարէյէն մինչեւ գերեզմանատուն, արդէն ապացոյցն էր իր վայելած համակրանքին: Անխօս էր այս տղան, սակայն բուռն էր եւ կատաղի ազգային հարցերու շուրջ վէճի մէջ: Շատ մը հետաքրքրուէր ազգ. գործերով: «Յառաջ»ը, «Հայ Բոյժ»ը, «Կեանք եւ Արուեստ»ը անպակաս էին իր քովէն: Կուսակցական չէր Յակոբը, սակայն չատերէ աւելի դաշնակցական էր: Կարծես հայ թերթերու գործակալ էր (եւ այդպէս կը կոչէինք զինք), ամէն հոսանքի պատկանող լրագիրներ անպակաս էին իր մօտ: Երբ կը տեսնէր հակառակորդներու մօտ ազգայինաս գրութիւններ, այդ անխօս տղան կը դառնար ճարտասան:

Քեզ ալ յանձնեցինք խորթ հողերուն, սիրելի Յակոբ, ինչպէս քեզի պէս խոստմնալից վարդ կեանքեր:

Ո՛հ, գիտեմ դուն ալ երգեցիր մեծ բանաստեղծին՝ Պ. Դուրեանին պէս.

Հէ՜ք մարդկութեան մէկ ոստը զօս,
Հայրենիք մը ունիմ թշուառ,
Զօգնած անոր մեռնիլ, անճշան,
Ո՛հ, այս է սոսկ ցա՛ւ ինձ համար:

Տարաբախտ Յակոբը կը ձգէ մայր մը, քոյրեր ու եղբայր մը եւ բազմաթիւ ազգականներ:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Յակոբ, ընդունէ այս քանի մը տողերը իբրեւ արցունք ցամքած աչքերէս:

Կ. Պօլիկեան

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Բացուած ըլլալով Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ, որոնց քով յիշատակ մը կայ հայ ազատագրական շարժման պատմութենէն — նամակ, նկար, իր, ձեռագիր գրուածք մը, մասունք մը հայրենիքէն, վաւերական յիշողութիւններն եւն. եւն. — տրամադրել Վարչութեանս՝ Թանգարանի մէջ պահելու համար:

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի Վարչութիւն

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէին, Արցախեանի:

բուժիչները լսել յետոյ, բանտարկել տուաւ Փըթիթ - Ռօքէթի բանտին մէջ, իբրեւ կամաւոր մարդասպան:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ջոհին մարմինը բժշկական կաճառը փոխադրուած ըլլալով, Տոքթ. Փօլ կատարեց դիտողութիւնը: Ս. Սասունի զարնուած էր հինգ գնդակներով, որոնց մէկը քսուած անցած էր վզին եւեւէն, միւսները մտած էին ձախ այտոսկրին, կզակին, աջ ուսին եւ ծոծրակին մէջ: Բոլորն ալ հանուեցան:

Բժ. Փօլ հրահանգ ստացաւ քննելու աղջիկը, ինչպէս եւ հաստատելու թէ խորթ հայրը, Ն. Սարաֆեան ի՛նչ պայմաններու մէջ փորձած էր ճեղքել դատատկին երակը, անձնասպան ըլլալու մտադրութեամբ, ինչպէս կը պատմէ կինը:

Հրատարակելով այս տեղեկութիւնները, տեղական թերթերը դիտել կուտան թէ ոստիկանական քննութեան կարգ մը արդիւնքները բոլորովին չեն համապատասխաներ Տիկին Բրաբիոնի պատմութեան եւ թէ կարգ մը խռովիչ կէտեր լուսաբանութեան կը կարօտին :

**** Օր. Անահիտ Փաստրմաճեան հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է Թղթակիցներու, ընկերակցութեամբ իր խորթ հօր.*

— Իբր երեք ամիս առաջ, գացի ակռաներս դարմանել տալու: Տոքթ. Սասունի ըսաւ թէ չի կրնար դարմանել առանց թմրեցնելու: Այդպէս ալ ըրաւ: Տարտամօրէն կը յիշեմ թէ արգիլեցի դըպչիլ ինծի եւ թէ փոխադրուեցայ անկողնի մը վրայ որ կը գտնուէր միւս սենեակին մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, երբ ինքզինքս գտայ, փռուած էի անկողնի մը վրայ եւ շատ տկար էի:

Օր. Տիրուհի Պուչուքեան, Տիկին Սարաֆեանի քոյրը, իր կարգին պատմեց թէ քրոջ աղջիկը զաւակն է 1917ին սպաննուած Հայու մը: «Ամբողջ հոգիովս կը հաւատամ թէ ճշմարտութիւնը ըսած է եւ թէ ատոր համար է որ քոյրս սպաննած է Սասունին» : Այս առթիւ պատմեր էթէ տատմնարոյժը իրենց ուրիշներու հետ ալ այդպէս վարուած է, թէ ինք առած քալած է եւ թէ անունները պիտի յայտնէ հարցաքննիչ դատաւորին:

Իսկ Ն. Սարաֆեան յայտարարած է.

— Բոլորովին տակնու վրայ եղած եմ չարք մը դէպքերու հետեւանքով, մէկը միւսէն եղերական: Անուղղակի պատասխանատուութիւն մը կը զգամ, որովհետեւ ես էի որ Սասունին ծանօթացուցի իմ ազգականներուս: Զայն կը ճանչնայի պարզապէս իբրեւ հայրենակից:

«Մաթէն»ի Թղթակիցը հրատարակելով այս յայտարարութիւնը, կ'ըսէ թէ Սարաֆեան իրեն ցոյց տուաւ դատատկին վրայ բացուած վէրքը:

Սարաֆեան եւ Օր. Անահիտ հարցաքննութեան պիտի ենթարկուին ուրբաթ օր:

**** Երէկ առտուան բոլոր թերթերը հրատարակած էին միեւնոյն մանրամասնութիւնները, աւելի կամ պակաս ճոխացումով: «Փըթի Փառիզիէն», «Ժուռնալ» եւ ուրիշ թերթեր այս առթիւ կը գրեն թէ Ս. Սասունի կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ի եւ վերջերս շարք մը յօդուածներ հրատարակած էր Փաշականութեան եւ դիկտատուրայի մասին որոնք մեծ աղմուկ հանեցին:*

14 տարեկան հայ աղջիկը
թուրք հրէշի մը ճանկերուն մէջ

Գաւառական թերթ մը կը գրէ թէ Փէաժ ար Վիզիլի մէջ ձերբակալուեցաւ Թուրք մը, Ապտուլլահ Մէհմէտ էֆէնտի, որ կնոջը մահէն վերջ, ութեմն տարիէ մը ի վեր, կ'ապրէր իր երեք զաւակներուն հետ,— ամէնէն փոքրը մանչ՝ հազիւ 2 տարեկան, միւս երկուքը աղջիկ, մէկը 7 տարեկան, միւսը 14 տարեկան: Հրէշը շարունակ կը ծեծէր մեծ աղջիկը, Ալիսը, երբ կը մերժէր գոհացում տալ իր կիրքերուն: Անցեալ օր, աղջիկը, յուսահատած եւ սարսափած, կը դիմէ ոստիկանատուն: Անմիջապէս կը ձերբակալուի հրէշը, որ կը խոստովանի իր արարքները: Դրկուեցաւ Կրընոպլի բանտը: Մեր թղթակիցը այս առթիւ հետեւեալ յայտնութիւնները կը հաղորդէ մեզի.—

Հրէշին կինը Հայ էր, եւ Պարտիզակցի, որ ծեծ ուտելէն մեռաւ տարի մը առաջ: Մայրը, մեռնելէն առաջ, աղջիկը, Ալիսը, զգուշացուցեր էր իր հօրմէն: Թշուառականը, գործին եկած տեղը, ինքզինքը իբրեւ Հայ կը ներկայացնէր Սարգիս անունով: Հայերէն ալ կը խօսէր: Թրքավարի ձեւով խորամանկ ալ էր:

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 10րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի գիշեր, Փարիզի մէջ: Երեք միլիոն փր.ի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0·203·719 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն. 1·073·195, 0·131·548, 1·063·348, 0·301·639, 0·587·705, 0·297443

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500·000ական փր.— 0·520·162, 0·598·144, 0·655·723, 0·032·972, 0·186·639, 0·608·054:

4149 վերջացող թիւերը շահեցան 100·000 փրանք :
9521 վերջացող թիւերը շահեցան 50·000 փրանք:
4714 վերջացող թիւերը շահեցան 25·000 փրանք :
0139 վերջացող թիւերը շահեցան 25·000 փրանք :
752 վերջացող թիւերը շահեցան 10·000 փրանք:
49 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք :
7 վերջացող թիւերը շահեցան 100 փրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԵՒ ԱՆՏԻՈՔԻ հարցին առթիւ, որ պիտի քննուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ, Ժընեւ պիտի երթայ ոչ թէ արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս, այլ խորհրդականը, Պ. Վիէնօ, որ ստորագրեց Սուրիոյ դաշնագիրը: Միեւնոյն ատեն պիտի քննուի նաեւ Սպանիոյ խնդիրը, բայց շատ մը երկիրներու արտաքին նախարարները բացակայ ըլլալով, ժողովը ձեւական հանդամանք պիտի ունենայ :

ԹՐՈՅՑՔԻ Նորվեկիայէն պիտի արտաքսուի, եթէ նոր ապաստան մը չգտնէ մինչեւ դեկտեմբեր 18: Մեքսիկայի կառավարութիւնը տրամադրութիւն յայտնած է ընդունելու, բայց հաւանական չէ որ աքսորականը ուզէ մինչեւ հոն երթալ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ առջի օր դղեակին մէջ ճաշի հրաւիրեց երկու եղբայրները եւ վարչապետը, որուն հետ խօսակցութիւնը տեւեց հինգ ժամ: Պ. Պօլտուին երէկ նոր յայտարարութիւն մը ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբները վար առին Ֆրանսական օդանաւ մը, որ կը ծառայէր Մատրիտի Ֆրանսական դեսպանատան: Վիրաւորուեցան չորս ճամբորդներ, որոնց մէկը Հավասի Թղթակիցըն է, մէկը՝ Միջազգային Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչը, եւ -

ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, **Salle Erard**ի մէջ, **13 Rue du Mail, Métro : Sentier**

Կը մասնակցին՝ միջազգային սէնֆօնիք նուագահանդէսներու Soliste ջութակահարներ

ԼԻՏԻ ՑԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻՋՆԱՐ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մէջ կ'անցնին Պէթհօվէնի Բ. սէնֆօնին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Հայ հեղինակներու վերջին գործերէն՝ ԱԼՄԱՍՏ (Սպենդեարեանի) *եւ ԱՆՈՒՇ* (Տէր-Ղեւոնդեանի):

Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ», Նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի:

Տոմսերու գիներ՝ 5, 7, 10, 15 եւ 20 փրանք:

... ըորդը՝ «Փառի Սուառ»ի Թղթակիցը եւ չորրորդը աղջիկ մը:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԷՐՄՕԶ որ ճամբայ ելած էր դէպի հարաւային Ատլանտեան, հետքը կորսնցուցած է: Բազմաթիւ օդանաւեր եւ ազդանաւեր շարժման մէջ դրուած են, փնտռելու համար հըռչակաւոր օդաչուն :

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեանց «Համաձայնութեան կոմիտէն» իր առաջին նիստը գումարեց երեքշաբթի օր: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու կողմերու պատուիրակները միաձայնութեամբ վճռեցին համախորհուրդ գործել: «Համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցիչները պարտք սեպեցին իրենց վստահութիւնը յայտնել ընկեր Լէօն Պլումի նախագահած կառավարութեան, սերտ եւ եղբայրական գործակցութեամբ մը հետապնդելու համար ժողովրդական ճակատի ծրագրին գործադրութիւնը »:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ազգային կոմիտէի նիստին մէջ, ընդհ. քարտուղար Լէօն Ժուհօ յայտարարեց թէ իրենց մէջ «չկայ մէկ հատիկ մարդ որ ուզէ ժողովրդական ճակատի կառավարութեան անկումը: Մենք միաձայնութեամբ կը պահանջենք որ ան գործադրէ իր ծրագիրը, համախորհուրդ Աշխատանքի Դաշնակցութեան հետ, ինչպէս մինչեւ հիմա»:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, *181* Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները *13* դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, սովորական ժողովատեղին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Եգիպտացի կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. *ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻի եւ պարագաներուն, իր եղբօր՝ ՍԵԴ-*ՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ:

×

Փարիզի Եգիպտացի կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Հրանտ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի մահուան առթիւ :

Ճաշկերոյթ

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Մատենաշարին 10րդ հատորին հրատարակման առթիւ, նուիրուած՝ Արտաշէս Յարութիւնեանի

ՄՐՋԱԿ ԷՋԵՐՈՒՆ ԵՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ

Աւանդական ճաշկերոյթը մասնակցութեամբ ծանօթ մտաւորականներու եւ գրողներու, տեղի կ'ունենայ 11 Դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61 Mr. le Prince:

Բոլոր անոնք, այր եւ կին, որ կը համակրին այս գործին եւ կը փափաքին մասնակցիլ ճաշկերոյթին, թող հաճին մինչեւ չորեքշաբթի առաւօտ արձանագրուիլ Մ. Պարսամեանի մօտ, *1*21 rue Marcadet, Paris (*18*):

Ճաշը կ'արժէ անձ գլուխ՝ 12 Փր.:

Թատերական ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ,

26 rue Troyon, մէթրօ Pont de Sèvres

կը ներկայացուի ԱՐԵԱՆ ԲԻԾԵՐ (*տրամ 3 արար*)

եւ ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ (*գաւեշտ*):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Հրանդ Քէօսէեանի (վիշապեան) եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իր եղբօր՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արդութեան խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր մօր, կնոջ եւ զաւակներուն:

×

Մեր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնենք Սըրի Տիկ Սաթենիկ Քէօսէեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկ. ընկ. Հրանդ Քէօսէեանի եւ պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, քեռայրին եւ փեսին՝ ընկ. ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկ. Կարօ Երանեան

Սարսէլ, *8* դեկտ. *936*

×

Պանեէօ-Քաշանի Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Օր. Յակոբեանի եւ իր ընտանիքին իրենց սիրելի մօր մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի *50* փր. կը նուիրէ Պանեէօ Քաշանի Յառաջդիմասիրաց միութեան դպրոցին:

×

Պանեէօ-Քաշանի Յառաջդիմասիրաց միութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր անդամներէն Պ. Յովհաննէս Յակոբեանի եւ իր պարագաներուն իրենց սիրելի մօր մահուան առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 13, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy

ՖԵՂԱՐՄՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ

Ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ կը ներկայացուի

Պատկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

եւ ուրիշ անակնկալներ:

Հանդէսէն եւ վիճակախաղէն վերջ տեղի կ'ունենան եւրոպական պարեր, մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:

Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար:

Վիճակախաղի տոմսերը կը ծառայեն իբրեւ մուտքի տոմս. չունեցողները կրնան ստանալ վարժարանէն:

ՃԱՆՕԹ.— *Gare de l'Est*էն առնել ժամը *2.18, 2.27* եւ *2.46*ի շոգեկառքը:

*Opéra*էն եւ *Jaurès*էն օթօպիւս *21A* եւ իջնել *RaincyPavillon*:

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Սէն-Ժէռոմի ենթամասնաճիւղին կողմէ

տեղի կ'ունենայ 12 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,

Սէն-Ժէռոմի «Մէզօն տը Բարթիյէ»ի սրահին մէջ:

Օրքէսթրը, երգ, պար, արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ:

Ճոխ պիւֆէ եւ չափաւոր գին: *Մուտք* 5 *Փր.*

■ EE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 11 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3292 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԱՐԸ…

Նոյեմբեր 14ին Նիւ Եորքի Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցիի մէջ բացուած է Ամերիկահայ Թեմի Երեսփոխանական Ժողովը՝ 55 համայնքներ կամ հոգաբարձութիւններ ներկայացնող 87 երեսփոխաններէն 65ի մասնակցութեամբ:

Ընթերցողը գիտէ արդէն, թէ ի՛նչ ընդունելութիւն գտաւ կաթողիկոսական Նուիրակը Օթէլ Մարթինիկի «երեսփոխանական ժողով»ին կողմէ: Անպաշտօն բանակցութեանց մէջ յօժարելով Նուիրակի բոլոր առաջարկներուն, վերջին պահուն, երբ Օթէլ Մարթինիկի «ժողով»ը նիստի հրաւիրուած էր այդ առաջարկները վաւերացնելու համար, ռամկավար - հօկերը լքեցին Նուիրակը, դրժեցին իրենց տուած խոստումը, չեղեալ հռչակեցին համաձայնութիւնը եւ ամօթալի պարտութեան մատնեցին Կաթողիկոսին բանագնացը.

—« Պարտուած մարդ մըն եմ ես», — ըսաւ Նուիրակը եւ քաշուեցաւ մէկդի:

Ուշադրաւ «մանրամասնութիւն»:

Համաձայնութեան գործը գլուխ բերելով, Նուիրակը այս մասին կը տեղեկագրէ Էջմիածին եւ կը խնդրէ Հովուապետին հաւանութիւնը:

Կաթողիկոսը Էջմիածնէն կը հեռագրէ Նուիրակին, ինչպէս կը վկայէին ռամկավար թերթերը.

—« Օրհնում եմ ձեր աշխատանքը»:

Նուիրակը պարտութեան մատնելով եւ պառակտումը յաւերժացնելով, նաեւ այս մասին կը տեղեկագրուի Էջմիածին եւ կը խնդրուի Մայր Աթոռի հաւանութիւնը.

Կաթողիկոսը նաեւ այս անգամ կը հեռագրէ իր «կարգապահ հաւատացեալ»ներուն.

—« Օրհնում եմ ձեր աշխատանքը »:

Ժամանելով Նիւ Եորք, Նուիրակը կը ճանչնայ Թեմին մէկ հատուածը եւ կ'ուրանայ միւսը: Օրինապահ հատուածի եկեղեցիներէն ներս ոտք չի կոխեր եւ կապ չի պահեր այդ հատուածին Ազգ. Իշխանութեանց հետ: Աւելին: Օթէլ Մարթինիկի հատուածը կը մնայ իր գուրգուրանքի առարկան նաեւ այն ատեն, երբ զինք ամօթալի պարտութեան կը մատնէ եւ դրժելով իր խոստումը՝ կը հրաժարի ենթարկուելէ Նուիրակի կարգադրութեանց :

Տեսնենք այժմ, թէ ի՛նչ վերաբերում կ'ունենայ նոյն Նուիրակը Թեմի այն հատուածին հանդէպ, որ ենթարկուած է իր բոլոր կարգադրութեանց :

Ինչպէս ըսինք, այդ հատուածին որ ըսել է՝ բուն իսկ ամերիկահայ Թեմի միակ եւ օրինաւոր Երեսփ. Ժողովը կը գումարուի նոյեմբեր 14ին: Ժողովի զոյգ ատենապետներէն Վ. Ահարոնեան նիստը կը բանայ հետեւեալ խօսքերով.—

« Երեսփոխանական ժողովի զգացմունքներուն արտայայտիչը պիտի ըլլամ, եթէ ըսեմ, թէ ինչպէս որ Հայաստանը, մեր Մայր երկիրը քաղաքական հայրենիքն է աշխարհիս չորս կողմը սփռուած Հայերուն, անկախ մեր քաղաքական դաւանանքներէն եւ անկախ մեր դրական կամ բացասական վերաբերմունքէն, դէպի ներկայ Հայաստանի իշխանութիւնը, այնպէս ալ հայարիւն այն զանգուածը, որու ներկայացուցչական մարմինն է այս Երեսփ. ժողովը, անկախ իր տարակարծութիւններէն Մայր Աթոռի հետ, վարչական ինչ ինչ հարցերու շուրջը, եղած է եւ կը մնայ զաւակը Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, որու հոգեւոր գերագոյն պետն է Ամենայն Հայոց Հայրապետը»:

Բացման այս հակիրճ ճառէն յետոյ, որ իր մէջ կը խտացնէ ժողովին մէջ իշխող հաւաքական ոգին, յանուն ժողովի հետեւեալ հրաւէրը կ'ուղղուի Նուիրակին .—

« Սրբազան Հայր,

« Երեսփ. ժողովս, գումարուած, այսօր, շաբաթ, նոյեմբեր 14, 1936, Մայր Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ի Նիւ Եորք, իր առաջին նիստին մէջ տեղեկացաւ որ Ազգային կեդրոնական վարչութիւնը հրաւիրած է ձեր սրբազնութիւնը, ներկայ ըլլալու եւ նախագահելու ժողովին:

Երեսփ. ժողովս միաձայնութեամբ որոշեց դիմել ձեզ եւ խնդրել, որ հաճիք ներկայ գտնուիլ ժողովին եւ նախագահել մեր նիստերուն »:

Նուիրակը կը մերժէ իրեն եղած այս առաջարկը. չի գար եւ չի նախագահեր ժողովի մը, որ յօժարած է ենթարկուիլ իր հրահանգներուն: Աւելին: Նուիրակը կը շարունակէ ոտք չկոխել օրինապահ հատուածի եկեղեցիներէն ներս եւ կապ չպահել անոր Ազգ. Իշխանութեանց հետ:

Կարելի՞ էր աւելի համոզիչ փաստերով ապացուցանել, թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իրաւամբ կալանաւոր մըն է Էջմիածնի մէջ, իսկ իր Նուիրակը անզօր «լիազօր»ը անոնց որ տեւաբար թոյն եւ պառակտում կը սերմանեն գաղթաշխարհին մէջ:

Բոլոր անոնք որ տարակոյսի որ եւ է նշոյլ ունին իրենց մտքին մէջ այն քայքայիչ եւ ազգակործան դերի մասին, զոր Չեկան Հայ Եկեղեցիի միջոցով կը կատարէ հայ ժողովուրդին մէջ, թող ուշիուշով ծանօթանան այն գործին, զոր Էջմիածնի պարտուած Նուիրակը գլուխ հանեց Ամերիկայի մէջ :

Ց.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ ԳԱՀԷՆ

Իր յաջորդը ընտրուած է արդէն

Էտուըրտ Ը. վերջնապէս որոշած ըլլալով ամուսնանալ Տիկին Սիմփսընի հետ, պիտի հրաժարի գահէն, համաձայն ամենավերջին տեղեկութեանց: Հրաժարագիրը պատրաստ ըլլալով, խորհրդարանին պիտի ներկայացուէր երէկ, քննուելու համար այսօր, ուրբաթ: Վաղը, շաբաթ, խորհրդարանին նիստը տեղի պիտի ունենայ նոր Թագաւորին իշխանութեան տակ: Ժառանգութեան վերաբերեալ բոլոր պաշտօնաթուղթերը պատրաստ էին չորեքշաբթի օր, թէեւ գաղտնի կը պահուէր նոր Թագաւորին անունը: Կէս գիշերին սկսան փոխադրել Թագաւորին գոյքերը:

Վարչապետ Պ. Պոլտուին Թագաւորին վերջնական որոշումը դահլիճին հաղորդեց ստիպողական նիստի մը մէջ, որ տեւեց մէկ ժամ: Այս նիստը պատմական նշանակութիւն ունէր, այնպէս որ բոլորն ալ համոզուած էին թէ Թագաւորը այլեւս ետ չպիտի դառնայ իր որոշումէն, եթէ վերջին պահուն անակնկալ մը չպատահի: Վարչապետը անմիջապէս ընդդիմադիր կուսակցութեանց վարիչներուն հաղորդեց Թագաւորին որոշումը: Նախընթաց օր Էտուըրտ Ը. ճաշի հրաւիրած էր երկու եղբայրները եւ այս առթիւ հինգ ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ: Չորեքշաբթի օր ալ այցելեց մօրը, անշուշտ հրաժեշտ առնելու համար : Տեսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ: Ներկայ էր նաեւ Եորքի դուքսը, որ իր Թագաւոր - եղբօրը մօտ մնաց մօրը մեկնելէն վերջը եւ երբ մեկնեցաւ, յոգնած եւ տժգոյն երեւոյթ մը ունէր: Նոյն գիշերը դահլիճը մասնաւոր ժողով մը գումարած էր, որ տեւեց 2ուկէս ժամ: Յաջորդ օրը երբ հարցումներ եղան երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը պատասխանեց թէ « ի վիճակի չէ բան մը ըսելու այդ օրը, բայց կը յուսայ յայտարարութիւն մը ընել վաղը» (հինգշաբթի):

Մինչ այս մինչ այն, օդանաւով Սիմփսընի մօտ գացեր էին իր փաստաբանը եւ մասնաւոր բժիշկ մը, ինչ որ աւելի գունաւորեց կացութիւնը :

*** Հրաժարման պարագային, խորհրդարանին կամքէն կախում ունի կենսաթոշակ սահմանել Էտուըրտ Ը.ի: Եթէ մերժէ, հրաժարեալ արքան պիտի ապրի անձնական եկամուտներով (շահեկից է Լոնտոնի շատ մը հիւրանոցներուն): Իսկ եթէ կենսաթոշակ սահմանուի, այդ պարագային չպիտի կրնայ օգտուիլ Քորնուօլի եւ Լէնքասթըրի դքսութեանց եկամուտներէն, որոնք տարեկան 15 միլիոն Ֆրանքի կը հասնին (միայն Քորնուօլի բաժինը 10 միլիոն է): Այս եկամուտները Անգլիոյ արքունիքին ժառանգութիւնը կը համարուին ԺԴ. դարէն ի վեր եւ կը կազմեն կենդանի վեհապետի մը անդրանիկ զաւկին կամ իր իսկ հարստութիւնը, եթէ զաւակ չունի: Աւելորդ է ըսել թէ հրաժարման պարագային Էտուըրտ Ը. այլեւս իրաւունք չունի ստանալու այն գումարները որ սահմանուած են խորհրդարանին կողմէ եւ որոնց գումարը կը հասնի տարեկան 58 միլիոն Ֆրանքի: Ամուսնացած վեհապետ մը այս գումարէն զատ կը ստանայ նաեւ 4 միլիոն Ֆրանք, կնոջ համար :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Սպանիոյ պատերազմին առթիւ

Անգլիական եւ Ֆրանսական կառավարութիւնները դեկտեմբեր 4ին դիմելով Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Փորթուկալի եւ Խ. Միութեան, առաջարկած են.— 1. Խստօրէն արգիլել որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի միջամտութիւն Սպանիոյ մէջ.— 2. Անմիջապէս կազմակերպել ազդու հսկողութիւն մը.— 3. Միջնորդութիւն մը առաջարկել, թշնամութիւնները դադրեցնելու համար, որպէսզի ամբողջ Սպանիան կարենայ յայտնել իր ազգային կամքը: Թերթերը կը գրեն թէ այս առաջարկը լաւ ընդունելութիւն գտած է Մոսկուայի եւ Հռոմի մէջ, եւ հաւանական է որ Մ. Նահանգներն ու Վատիկանն ալ ուժ տան անոր :

Մինչ այս մինչ այն, ապստամբները կը պատրաստուին նոր յարձակողականի մը ձեռնարկել Մատրիտի դէմ :

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

Քննել Իսքէնտէրուն—Անտիոքի խնդիրը

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը հեռագիր մը ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան, խնդրեց Ա. Դ. խորհուրդի դեկտեմբեր 14ի օրակարգին մէջ անցընել Իսքէնտէրուն — Անտիոքի խնդիրը, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնուին, «պաշտպանելու համար Սանճաքին Թուրք բնակչութիւնը որուն կեանքը եւ ազատութիւնը վտանգուած են»: Թուրքիա կ'ուզէ քննութեան ենթարկել բուն խնդիրը, վերջնապէս ճշդելու համար այդ հողամասի ապագան: Թրքական պահանջը հիմնուած է Ազգաժողովի ուխտին 11րդ յօդուածին վրայ, որուն համաձայն եթէ պետութեանց միջեւ ծագած վէճ մը խաղաղութիւնը խանգարելու հանգամանք ունի, կրնայ քննուիլ Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ: Թէեւ այս անգամ Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է քննելու համար Սպանիոյ տրտունջները՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ եւ պիտի վերջանայ ուրբաթ կամ շաբաթ, բայց իրազեկներ կ'ըսեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը թելադրած է Թուրքիոյ՝ սեղանի վրայ դնել այս խնդիրը, երկարաձգելու համար Խորհուրդին նստաշրջանը :

Այս առթիւ տեղական թերթերն ալ կը խոստովանին թէ կացութիւնը ծանր է Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի շրջանին մէջ: Թուրքերը կը շարունակեն ճառել իրենց 280,000 (?) ազգակիցներու ապահովութեան մասին, իսկ Սուրիացիները կը պնդեն թէ Թուրքերու մեծ մասը Թուրքիա գաղթած է, թէ բազմաթիւ Հայեր են. կը բնակին այդ շրջանին մէջ, զոր Թուրքիա ի վերջոյ իրեն պիտի կցէ, եթէ անկախ հռչակուի :

Ուրիշ տեղեկութիւններ կարդալ քիչ անդին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Նոր առաւելութիւններ պիտի վայելեն

ԽՄԲ.— Երէկ ստացանք հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը.—

Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը պարտք կը համարի Ֆրանսայի հայ հասարակութեան հաղորդել թէ 1936 դեկտեմբեր 3էն սկսեալ Ֆրանսայի մէջ սկսած է կիրարկուիլ տարագիրներուն (գաղթական) վերաբերեալ միջազգային դաշնագրութիւնը որ 1933 հոկտեմբեր 28ին կնքուեցաւ Ժընեւի մէջ եւ զոր մինչեւ հիմա ստորագրած են Ֆրանսա, Պուլկարիա, Եգիպտոս, Նորվեկիա, Չեխոսլովաքիա եւն., ոմանք ինչ ինչ վերապահումներով:

Այդ դաշնագրութեան համաձայն, օրէնքի կարգ անցած են տարագիրներուն վերաբերեալ կարգ մը առաւելութիւններ որոնք մինչեւ հիմա պարզ «յանձնարարութեան» մը հանգամանքը ունէին եւ որոնք աշխատանքի, ընկերային օգնութեան, ճամբորդութեան եւն. մասին նշանակելի բարւոքում մը յառաջ պիտի բերեն Ֆրանսահայ տարագիրներուն ընդհանուր կացութեան մէջ:

Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութիւնը, որուն իրաւասութեան կը վերաբերի այդ միջազգային դաշնագրութեան կիրարկումը, արդէն երկու կարեւոր հաղորդագրութիւն ըրած է Աշխատանքի եւ Հանրային Առողջապահութեան նախարարութեանց, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով յիշեալ դաշնագրութեան գործադրութեան ստիպողականութեան վրայ:

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Աշխատանքի նախարարութեան յիշեցուցած է թէ կարգ մը վայրերու մէջ (ինչպէս օրինակի համար Մարսիլիա) հայ գործաւորները գործազրկութեան նպաստ չեն ստանար, այն առարկութեամբ թէ հայ գաղթականները ենթակայ չեն փոխադարձութեան օրէնքին: Ըստ վերոյիշեալ դաշնագրութեան, փոխադարձութեան օրէնքը հայ, ինչպէս նաեւ միւս տարագիրներուն մասին կիրարկելի չըլլալով, պէտք է անյապաղ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի տարագիրները գործազրկութեան նպաստ ընդունին Ֆրանսացիներու համահաւասար: Աշխատանքի նախարարութիւնը տակաւին չէ պատասխանած արտ. գործերու նախարարութեան այս յանձնարարութեան:

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը նոյնպէս դիմած է Հանրային առողջապահութեան նախարարութեան, որպէսզի ընկերային օգնութեան բոլոր միջոցները եւ եղանակները անխտիր ի գործ դրուին տարագիրներուն համար: Հանրային առողջապահութեան նախարարութիւնը իր պատրաստակամութիւնը յայտնած է եւ հաղորդած թէ՝ շրջաբերականով մը հրահանգ տուած է պատկան պաշտօնատանց որ հետեւեալ օրէնքները, որոնցմէ կ'օգտուին Ֆրանսացիները, անխտիր կիրարկուին նաեւ տարագիրներուն համար .—

1.— 1838 յունիս 30ի օրէնք՝ խելագարներուն մասին.

2.— 1893 յուլիս 15ի օրէնք՝ բժշկ. ձրի օգնութեան մասին.

3.— 1904 յունիս 27ի օրէնք՝ նպաստընկալ տղոց մասին. (որուն համաձայն այն ծնողները որ կարող չեն իրենց զաւակները մեծցնել՝ զանոնք Հանրային Նպաստամատոյց մարմնին կը յանձնեն կարգ մը պայմաններով որոնք շատ ծանր են սակայն):

4.— 1905 յուլիս 14ի օրէնք՝ անկար եւ անբուժելի ծերունիներուն օգնութեան մասին.

5.— 1913 յունիս 17ի օրէնք՝ յղի կանանց հանգիստի մասին.

6.— 1913 յուլիս 14ի օրէնք՝ շատ զաւակ ունեցող ծնողներու օգնութեան մասին.

7.— 1919 սեպտեմբեր 7ի օրէնք՝ հիւծախտաւորներու օգնութեան մասին:

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Տոքթ. Փօլ չորեքշաբթի օր քննեց Օր. Փաստրմաճեանի առողջական վիճակը, ընկերակցութեամբ մանկաբարձ Տոքթ. Մէցկէրի: Այս վերջինը ճշդած է թէ աղջիկը յղի է, ինչպէս յայտնած էր իր ծնողքին: Տոքթ. Փօլ քննեց նաեւ Նիկողոս Սարաֆեանը, որ յայտարարած էր թէ փորձեց անձնասպան ըլլալ, երբ իմացաւ իր քրոջ աղջկան խոստովանութիւնը: Բժիշկը 6 – 7 միլիմեթրնոց վէրք մը գտած է ձախ դաստակին վրայ, ածելիով բացուած, ինչպէս կ'ըսէ ինք:

*** «Էնթրանսիժան» կը կարծէ թէ հարցաքննիչ դատաւորը չպիտի գոհանայ Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեանի յայտարարութիւններով եւ քննութիւնը յառաջ պիտի տանի ուրիշ ուղղութեամբ: Եւ կը հարցնէ.— «Ինչո՞ւ ամուսինը ամբողջ իրիկուն մը եւ գիշերը իր կնոջմէն ծածկեց իր քրոջ աղջկան ըրած յայտնութիւնները: Ինչո՞ւ փորձեց անձնասպան ըլլալ: Ինչո՞ւ Անահիտ Փաստրմաճեան չէր նախընտրած իր խոստովանանքը կատարել մօրը առջեւ: Հաւանական չէ՞ որ մօրը առջեւ ամբաստանած ըլլան ատամնաբոյժ Սասունին, չկարենալով երեւան հանել բուն յանցաւորը: Այս մութ մնացած կէտերուն լուսաբանութիւնը գրաւած է հարցաքննիչ դատաւորին ուշադրութիւնը: Ուստի ուրբաթ օր (այսօր) հարցաքննութեան կանչած է Նիկողոս Սարաֆեանը եւ Անահիտ Փաստրմաճեանը, զորս պիտի լսէ զատ - զատ եւ ի հարկին դէմ դիմաց պիտի հանէ»:

« Իմանսիթէ » եւս մատնանշելով այս մութ կէտերը, կը գրէ թէ «խնդիրը չէ վերջացած եւ կրնայ անակնկալներ վերապահել»: Յետոյ խօսելով Նիկողոս Սարաֆեանի վիրաւորման մասին, կ'ըսէ թէ ածելին թեթեւ վէրք մը բացած է եւ շատ քիչ արիւն եկած :

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԴԻԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

Մշակութային խնդիրներ

Խանջեանի «տրեցկիֆիզմը» երեւցած է ոչ միայն անտեսական մարզին մէջ, այլ եւ աւելի մեծ չափով՝ մշակութային ճակատին վրայ, համաձայն Երեւանի զեկոյցին:

Ինչպէս յայտնի է, Խանջեանի մահէն վերջ Հայկոմկուսի շարքերուն մէջ մաքրագործումը կատարուեցաւ եւ հարիւրաւոր կուսակցականներ ոչ միայն վտարուեցան, այլ եւ շատերը ձերբակալուեցան եւ մինչեւ այսօր կը գտնուին փականքի տակ: Առաջին հերթին հարուածը իջաւ խորհրդային գրագէտներու գլխուն եւ շարք մը տաղանդաւոր գրողներ անցան «տրոցկիստ - հակայեղափոխական - Դաշնակներու» ցանկին մէջ: Առոնց յանցանքն այն է եղած, որ մշակութային մարզին մէջ ազգային քաղաքականութիւն են վարած: Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունի այդ կացութեան միակ պատասխանատուն կը նկատէ Խանջեանը, որ ամէն կերպով «պաշտպանում ու խրախուսում էր դաշնակցական գաղափարներով համակուած գրագէտների հակայեղափոխական խմբակին»:

Իսկ թէ «հակայեղափոխական» գրագէտները ինչ նպատակներ են հետապնդած, այդ մասին «ձերբակալուած Բակունցը» հետեւեալ ցուցմունքն է տուեր.

— «Մեր խմբակի գործունէութիւնը, ամբողջովին վերցրած, ուղղուած էր համայնավար կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան դէմ եւ, ի հակակշիռ կուսակցութեան «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրա» լոզունգին, մենք պաշտպանում էինք «ազգային յատկանիշների խտացման» թէզերը, քաղաքականապէս այդ նշանակում էր «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ նացիոնալիստական կուլտուրա»:

Հայ գրողներու հասցէին ուղղուած ամբողջ ամբաստանութիւնը խտացած է Բակունցի «խոստովանութեան» մէջ: Սակայն, եթէ իրապէս այդ բոլորը ըսած է ինքը Բակունցը, այդ մեծատաղանդ գրողը զուր կ'ամբաստանէ ինքզինքը եւ իր ընկերները: Գրականութեան մէջ «ազգային յատկանիշերի խտացումը» ուղղուած է ոչ թէ համայնավար կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան դէմ, այլ ճիշդ հակառակը: Բակունցի այդ տեսակէտը ներկայիս բոլորովին կը համապատասխանէ սթալինեան մշակութային քաղաքականութեան եւ Խանջեան միայն գործադրած է Հայաստանի մէջ այն, ինչ որ վերջին երկու տարին կը պահանջէ Ստալինը (իր յայտնի զեկոյցը պատմութեան դասաւանդման մասին, որուն իր ժամանակին անդրադարձած ենք «Յառաջ»ի մէջ, 20 փետր. 1936):

Վանանդեցին, Ալազանը եւ ուրիշներ Չեկայի մէջ տուած իրենց ցուցմունքներով «հաստատած» են որ իբրեւ թէ Խանջեան ամբողջովին համամիտ է եղած իրենց եւ «միայն նրա պաշտօնական դիրքն էր հեռու պահում նրան այնպիսի գործողութիւններից, ինչպիսիք են խմբակի անդամների գործողութիւնները»: Իսկ Ամատունիի վկայութեամբ «Խանջեան իր նացիոնալիստական գիծն առանձնապէս յամառօրէն առաջ էր տանում ազգային կուլտուրական շինարարութեան ասպարէզում: Նա իր նացիոնալիստական պրակտիկայով հրահրում էր հայկական ինտելիգենցիայի մի մասի նացիոնալիստական տրամադրութիւնները»: Որո՞նք են եղած Բակունցի խմբակի «գործողութիւնները» եւ Հայաստանի մտաւորականութեան «նացիոնալիստական» տրամադրութիւնները:

Խորհրդահայ գրագէտներու դէմ եղած հալածանքին մենք նուիրած ենք մէկ յօդուած (3 հոկտ. 1936), ուր փաստերով ապացուցած ենք Բակունցի եւ իր ընկերներու հասցէին ուղղուած ամբաստանութեանց անհիմն ըլլալը: Իր զեկուցման մէջ Ամատունին նոր փաստեր չի բերեր եւ հայ գրագէտները ամբաստանելու գլխաւոր զէնք դարձուցած է անոնց իսկ կողմէ եղած «խոստովանութիւնները» Չեկայի մէջ: Այդ խոստովանութեանց մէջ ոչ «տրոցկիզմ» կայ եւ ոչ ալ որ եւ է «ահաբեկչական» ծրագիր: Միակ «յանցանքը», որ գործած են Բակունցներն ու Ալազանները, եղած է այն, որ անոնք ձգտեր են հայ մշակոյթին քիչիկ մը հայկական բովանդակութիւն տալ: Որովհետեւ, ինչպէս կը ձեւակերպէ Բակունց, ազգային յատկանիշներու խտացումը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ մեր գրական ստեղծագործութեան նիւթ դարձնել հայ կեանքը իր անցեալով ու ներկայով եւ հայկական կենցաղը իր իւրայատուկ գոյներով: Եւ հայ ժողովուրդի ազգային դիմագիծը տալու տեղն, բնական է, որ Բակունց մը չէր կրնար Սասունցի ծերունիի մը բերնը դնել «պատմական մատերիալիզմը» կամ ուղղափառ լենինիզմը արտայայտող խօսքեր: Հայ գեղջուկը իր հողէն, ջուրէն, լեռներէն, աշխատանքէն ու խաղաղ կեանքէն դուրս ուրիշ աշխարհ չի կրնար ունենալ եւ անոր միակ իղձն է վերադառնալ իր հայրենի բնակավայրը, որուն կարօտը կը քաշէ օր ու գիշեր: Եւ միայն Նայիրի Զարեանի նման տգէտ ու բոտորին մարդիկ կրնան Սասունցիի այդ բաղձանքին մէջ «հակայեղափոխական եւ դաշնակցական» միտումներ տեսնել:

Խօսելով երէկուան Խանջեանի մասին, մենք ցոյց տուինք անոր տեսակէտները ասկէ չորս տարի առաջ՝ հայ մշակոյթի մասին: Ան բացարձակօրէն կը ժխտէր մեր մշակութային անցեալը եւ դաժանօրէն կը հարուածէր հայ մշակութային աշխատաւորները: Իբրեւ Ստալինի հաւատարիմ և հաւատաւոր աշակերտ, Խանջեան Հայաստանի մէջ տառապէս կը գործադրէր այն բոլոր հրահանգները, որ կուգային Մոսկուայէն: Խանջեան հարազատօրէն կ'որդեգրէր այն քաղաքականութիւնը, ինչ որ տուեալ ժամանակաշրջանի համար կը գծէր Ստալին: Երբ Մոսկուան հրաման արձակեց դպրոցներուն մէջ արգիլել գրականութեան պատմութեան, աշխարհագրութեան եւ ազգային պատմութեան դասաւանդութիւնները,— Խանջեան առանց խղճի խայթ զգալու ջնջեց այդ բոլոր առարկաները հայկական դպրոցներէն: Իսկ երբ նոյն Մոսկուան գտաւ որ առանց անցեալն ուսումնասիրելու անհնարին է տիրանալ ներկայ մշակոյթին եւ անհրաժեշտ [illegible] անցեալ եւ ներկայ մշակոյթներուն միջեւ կամուրջ նետել, Խանջեան նոյն նուիրումով փարեցաւ այդ նոր գաղափարին եւ, համաձայն ստալինեան նոր ուղեգծին՝ ձեռնարկեց խորհրդային հայկական մշակոյթի վերաստեղծման:

Երբ խօսք կ'ըլլայ Խորհ. Հայաստանի մշակութային եւ կրթական խնդիրներու շուրջ, պէտք է նկատի առնել կարեւոր պարագայ մը: Ինչպէս յայտնի է, խորհրդային բոլոր գործավարութիւնները (նախարարութիւնները) կեդր. են Մոսկուայի մէջ: Անդրկովկասեան գործավարութիւնները կը կազմեն Մոսկուայի նոյնանուն գործավարութեան մասնաճիւղերը: Իսկ Հայաստանի ինքնավար գործավարութիւն ենթակայ է անդրկովկասեան տուեալ գործավարութեան: Միակ գործավարութիւնը, որ խորհ. ինքնավար հանրապետութեան մէջ ինքնուրոյն է եւ ենթակայ չէ համամիութենական (ինչպէս եւ անդրկովկասեան) կառավարութեան, կրթական գործավարութիւնն է: Կրթական եւ մշակութային բնոյթի խնդիրները կը մշակէ կուսակցութեան վերին Կեդր. Կոմիտէն եւ կուսակցական գծով կը յանձնարարուի բոլոր հանրապետութիւններուն: Այնպէս որ կրթական մարզին մէջ ամէն ազգութիւն համեմատաբար գործելու աւելի ազատութիւն կը վայելէ: Ահա այդ ազատութիւնն է որ օգտագործած է Հայաստանի մէջ Խանջեանը,— սակայն կրկնենք՝ առանց շեղելու ստալինեան ընդհանուր ուղեգիծէն:

Ամատունիի մեղադրանքներէն մէկն ալ այն է, որ «Խանջեան ձգտելով միանձնարար, մենակով կերպով ղեկավարել կուլտուրայի հարցերը, կուսակցական աշխատողներից ոչ ոքին չէր թողնում այդ ճակատամասը»: Հետեւաբար, մշակութային մարզին մէջ գործուած բոլոր սխալներու պատասխանատուն «միանձնարար» Խանջեանն է: Ան է, որ «տեռորիստ ու բանդիտ սրիկայ Ն. Ստեփանեանին լուսաւորութեան ժողովրդ. կոմիսար եւ մարքսիզմ - լենինիզմի Ինստիտուտի դիրեկտոր է նշանակուած եւ առաջ է քաշած դաւաճան ու լրտես, սրիկայ Դր. Սիմոնեանին արուեստի գործերի վարչութեան պետի աշխատանքի եւ Հայաստանի Խորհ. Գրողների Միութեան նախագահի պաշտօնի». ան է որ հաւանութիւն է տուած տպագրելու «Ալազանի, Թոթովենցի, Վանանդեցու եւ ուրիշների տրոցկիստական, դաշնակցական, հակախորհրդային գիրքերը» եւ ամէն կերպ պաշտպանած ու խրախուսած է «կուսակցութեան նախկին անդամ գրող Ա. Բակունցի եւ ուրիշների գլխաւորած հակայեղափոխական նացիոնալիստական խմբակի գործունէութիւնը»: Խանջեանն է, որ դասական գործերու անուան տակ թոյլ է տուած լոյս ընծայել հին «ազգայնական» գրողներու երկերը եւ պետական միջոցներէն գումարներ է տրամադրած «նացիոնալիստ ինտելիգենտներին»:

Ամատունին իր ամբաստանութիւնները հիմնաւորող որ եւ է փաստ չի ցուցներ: Նոյն իսկ չի յիշեր մէկ երկու գրքի անուն, որոնց մէջ «տրոցկիստական դաշնակցական - հակախորհրդային» տեսակէտներ արծարծուած ըլլան: Ամատունիի զեկուցումէն դժուար է եզրակացնել, թէ վեր իվերոյ ինչի՞ մէջ կը մեղադրուին հայ գրագէտները: Եթէ անոնք տրոցկիստական են եղած, ապա ի՞նչպէս հաշտեցնել տրոցկիզմը ազգային գաղափարի հետ, քանի որ Տրոցկին ամբողջ աշխարհին յայտնի է իբրեւ ծայրայեղ ձախ համայնավար եւ հետեւաբար չի կրնար ազգային ոգիի արտայայտիչ ըլլալ: Իսկ եթէ խորհրդահայ գրողները ազգայնականներ են մի՞թէ այդ ներկայիս խորհրդային աշխարհին մէջ յանցանք կը նկատուի: Չէ՞ որ այս վերջին երկու տարիներուն Խ. Միութեան մէջ տօնուեցան շարք մը ռուս հին եւ դասական գրողներու յոբելեանները եւ թէ Խորհ. Միութեան մէջ եւ թէ ռուս տարագրութիւնը պատրաստութիւններ կը տեսնուին չտեսնուած շուքով տօնելու գալ տարի Պուշկինի մահուան 100ամեակը: Դեռ վերջերս էր որ Վրաստան տօնեց Ճավճավաձէի ծննդեան հարիւրամեակը, այն Ճավճավաձէի, որ եղած է վրաց մեծագոյն ազգային բանաստեղծը եւ հանրային կեանքի մէջ նոյն դերն է կատարած, ինչ որ մեզ մօտ՝ Գրիգոր Արծրունին: Ո եւ է ռուս կամ վրացի համայնավար չի քաշուիր յանձին Լոմոնոսովներու, Գոնչարովներու, Պուշկիններու եւ Ճավճավաձէներու պանծացնել իրենց ժողովուրդներու ազգային հանճարը եւ գրական փառքը: Իսկ ինչո՞ւ մեղադրել Խանջեանը, որ թոյլ է տուած «դասական գործերու անուան տակ հրատարակել նացիոնալիստ գրողներու երկերը»:

Միայն ստրկամիտ եւ ազգային ու մարդկային արժանապատուութենէ զուրկ մարդիկ կրնան այդքան հեռուները երթալ, որ հալածելով իրենց ժողովուրդին ծոցէն ելած տաղանդները, միեւնոյն ժամանակ որոշում տան Երեւանի մէջ կանգնեցնել ռուս գրող Պուշկինի արձանը: Այն Պուշկինի, որ մեր հասցէին ըսած է՝ «Դուն ստրուկ ես, դուն վախկոտ ես, դուն Հայ ես»... լեզուով գրուած դասագրքերով»: Ամատունին միայն մէկ շօշափելի փաստ կը մատնանշէ: Այն է, որ Խ. Հայաստանի «դպրոցներն ու համալսարանը ապահովուած չեն մայրենի լեզուով գրուած դասագրքերով»: Ամատունիի ըսելով, այդ ուղղութեամբ Խանջեան եւ իր բարեկամները աշխատանք չկատարելով, «զրպարտում էին Թիֆլիսը եւ Մոսկուան, թէ նրանք իբրեւ թէ փող չեն տալիս, թուղթ չեն յատկացնում եւն.»:

Սակայն, թերեւս Խանջեան իրաւունք ունէր այդպիսի յայտարարութիւն ընելու: Որովհետեւ, եթէ Խ. Հայաստանի մէջ բաւարար չափով թուղթ կայ, ապա ինչո՞վ բացատրել այն պարագան, որ վերջերս Երեւանի պաշտօնաթերթ «Խ. Հ.» յաճախ լոյս կը տեսնէ կէս էջնոց ծաւալով: Այս փաստը չեն կրնար ժխտել ոչ Ամատունին եւ ոչ ալ «Խորհ. Հայաստան»ի արտասահմանեան ընթերցողները...

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

—.—

Անցեալ մայիսէն ի վեր, քաղաքական բազմապիսի երեւոյթներու հետեւանքով, տնտեսական կեանքը ահաւոր վերիվայրումներ կրեց: Ճիշդ է, աշխատաւոր բազմութիւնները ըստացան որոշ յաւելումներ եւ առաւելութիւններ, սակայն, գործատէրներու ըրած յաւելումները ապրանքներու վրայ, եւ յետագային ֆրանքին անկումը ապրուստը այնպիսի դեանի մը վրայ դրին որ, դժուար կացութեան մը մատնեց սպառող բազմութեանց գնելու կարողութիւնը:

Գործատէրը եւ աշխատաւորը հաւասարապէս մատնուած են մտահոգութեանց: Առաջինը մէկ մտահոգութիւն միայն ունի,— ինչպէս կարելի է դարձնել որպէսզի իր ընդհանուր շահէն գումար մը չզոհէ: Իսկ աշխատաւոր բազմութիւններն ալ կը ճըգնին որ իրենց շաբաթական կամ ամսական եկամուտները խոտոր չհամեմատին գնելու իրենց կարողութեան:

Եւ տնտեսական այս շարժունութիւնով է որ, պայքարը կը սաստկանայ երկու բանակներու միջեւ, ընդհանրապէս յանգելով գործադուլներու եւ աշխատանոցներու գրաւման: Եւ այս պայքարի ընթացքին, բնական է, կը պատահին չկամութիւններ առաջիններէն, եւ երբեմն չափազանցութիւններ երկրորդէն: Սակայն ինչ որ ալ ըլլայ, իրականութիւն է որ շուկան ծանր յաւելումներ կրեց:

Ընկերային նոր օրէնքները անհախընթաց ֆրանսական պատմութեան մէջ — իրենց որոշ առաւելութիւններով ունեցաւ նաեւ հակադիր արդիւնքներ: Շատ մը վայրեր, գործարանատէրները սահմանափակելու համար իրենց ծախքերը նպաստի անտուկներուն զրկեցին աշխատաւորներէն ստուար մաս մը: Եւ այսօր Պուլվար Նասիոնալի կամ Սէն Ֆլէրի առջեւ պոչ կազմողները շատցած են:

Բնական է, խօսքը ֆրանսացի աշխատաւորներուն համար չէ: Անոնց ոչ նպաստ կը պակսի եւ ոչ ալ ուրիշ առաւելութիւններ:

Որո՞ւ հոգ թէ նպաստի սակը բարձրացաւ, երբ անդին նոր օրէնքներու իբրեւ անմիջական արդիւնք, առաջին հերթին Հայը զրկուեցաւ իր գործէն ... արձանագրուելով նպաստի տամարներու մէջ:

Անցեալ ամառ շատ մը յոյսեր կը սնուցանէինք թէ ժողովրդ. ճակատի կառավարութիւնը վերջապէս բան մը պիտի ընէ անարդար կերպով զրկըուած հայ նպաստաղուրկ բանուորութեան համար: Սակայն, յուսախաբ եղանք: Այսօր Արհեստ. Միութիւններն ալ չեն հետաքրքրուիր, [illegible] եղաւ վերջապէս այս հարցն ալ:

Աւելի շօշափելի ընելու համար մեր ըսածները, խօսքը տանք թիւերուն:

Նահանգային ընդհ. ժողովի կողքին կազմուած է ապրանքի սղութեան դէմ մարմին մը: Այս մարմինը, գտնալով կենսական նիւթերուն գինը գումարներով ունեցած էր 632.946:

Իսկ նոյն ժողովը, 1936 նոյ. 23ի նիստին մէջ նոյն այդ կենսական նիւթերու գիներու գումարը նախատեսած է 681.215:

681.215—632,946: Ակներեւ է տարբերութիւնը, երբ նկատի առնենք որ ամիս մըն է տարբերութիւնը:

Ուրեմն մէկ ամսուան ընթացքին, սղութեան համեմատութիւնը հասած է 7.626 առ հարիւրի:

Աւելի մանրամասնելով այս թուաբանական հաղորդագրութիւնը, կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը:

Այսպէս լիթր մը ձէթը օգոստ. ամսուն կ'արժէր 7 ֆր. իսկ այսօր նոյն ապրանքը կ'արժէ 8.75: Կարագին քիլոն կ'արժէր օգոստ. 15—16 ֆր. այսօր 19—20 ֆր.: Հացին կը վճարենք 0.25 աւելի: Եզան միսը 10 ֆրանքէն բարձրացած է 15ի: Խոզի միսը 9 ֆրանքէն 14ի:

Շաքարը կ'արժէր անցեալ ամիս 3,40, իսկ այսօր 3.95: Միջակ գինին 2.40էն 2.90ի բարձրացաւ:

Տուած այս թիւերս որ պաշտօնական են, շատ բան կը խօսին:

Գիներու բարձրացման դէմ պայքարը կը տարուի, սակայն ոչ մէկ դրական փոփոխութիւն կացութեան մէջ: Ձախակողմեան թերթերը մատնուաբար գիներու յանկարծական այս բարձրացումը կը նկատեն քանի մը տասնեակ ունեւորներու դիտումնաւոր խաղերը, քաղաքական թաքուն նպատակներով առաջնորդուած: Եւ կը հրաւիրեն պատկան իշխանութիւնները որպէսզի անխնայ ըլլան անոնց հանդէպ:

Այս հրապարակային թելադրութիւնները կ'ունենան բնականաբար իրենց արդիւնքները: Այսպէս նահանգային ընդհ. ժողովը վստահութիւն յայտնելով ժողովրդային ճակատի կառավարութեան, որոշում կուտայ պայքարիլ եւ պատժել անխնայ բոլոր «չարաշահները»:

Ապրուստի սղութեան դէմ պայքարող մարմնի տուած թիւերը նոյ. 23ին (681.215) բանուորներու օրականներուն վրան 3 ֆրանքի յաւելում մը կը նախատեսեն:

Այսպէս գաղափար մը տալու համար տանք նաեւ քանի մը արհեստներու համար որոշուած օրականները, վերոյիշեալ 3 ֆրանքի յաւելումով միասին:

Որմնադիր մը հիմա կ'առնէ ժամական 6 ֆրանք: Երբ շաբաթական քառասուն ժամ ըլլայ աշխատանքը այդ պարագային պիտի առնէ 7.20: Նոյն կարգով ատաղձագործ մը 6 ֆր. 40 ժամուան պարագային 7.20: Ներկարար մը 5.60 եւ յետոյ 6.72: Ելեկտրա-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (149)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Երբ Արթիւշ պիծան բոլորովին հարբած ժամտարմը տուն տարաւ եւ զայն անկողնին վրայ նետելէ վերջ դուրս ելաւ, աճապարեց հասնիլ իր դիւքանը, որուն դուռը կղպած էր երիտասարդներուն վրայ: Պիծան գըրեթէ կը վազէր, միաժամանակ մըտածելով Սերգէյ Կերասիմովիչի բերնէն փախած խօսքերու մասին: «Քննութիւն ... ապայ ... բաներ մը կը գտնային Շահթախտի մէջ ... հիմա որտեղ որ են կ'երեւան»: Սերգէյի խօսքերը կը վերյիշէր Արթիւշը, ու կը վազէր մօտալուտ անձրեւէ մը փախչող մարդու նման: Ո՞վ պիտի գար, ինչո՞ւ պիտի գար՝ այս հարցը ծանր բեռան մը նման կը ճնշէր Արթիւշի սիրտը: Ա՜խ, եթէ միայն այդ գիշերը անցնէր առանց փորձանքի:

Հեւ ի հեւ հասաւ: Դիւքանի առջեւ կծկած նստած էին Բերպելեան ու երկու ընկերները: Շատ ժամանակ չկար կորսնցնելու: Փոխանակ երկուքի, երեք փախստականներ պէտք է անցնէին միւս ափը: Ի հարկէ, դժուար էր: Բայց ճար չկար, այդ գիշեր փախստականներն ու դիւքանի երեք պարկ ապրանքները ամէն գնով պէտք էր փոխադրել միւս ափը:

Բերպելեան մտածկոտ կերպով գըլուխը քերեց: Այդ կը նշանակէր, որ երկու, թերեւս երեք անգամ Արաքսը պիտի անցնէին: Բայց քանի որ Արթիւշ աղան կը խնդրէր, Աստուած ողորմած է:

— Շատ լաւ, մեր ձեռքէն եկածը կ'ընենք: Տեսնե՛նք ... Տէ՛, ժամանակ չկորսնցնենք, ո՞ւր են մարդիկը ... ապրանքը:

— Հիմա, վայրկեանէ մը պատրաստ կը լինին,— եւ Արթիւշը դիւքանը բանալով ճրագը ձեռքն անցաւ կացարանի մասը, ուր տղաքը խաւարի մէջ նստած՝ ցած ձայնով կը խօսակցէին:

Պատի եզերքին շարուած կապոցները հապճեպով դասաւորեց պարկերու մէջ, մէկ մէկ պարկ տուաւ զինուորներուն շալակը, մէկ ալ ինքը վերցուց:

— Տէ, տղաք, հետեւեցէք, ճամբան ոչ մէկ ձայն, Վարդան, պալա ջան, դու քովէս քալէ ...

Բերպելեան ու Ալի էքպէրը առաջ կ'անցնէին, մէկը կը մնայ Արթիւշի եւ տղոց հետ: Ճամբայէն բաւական մը հեռուէն կը սկսին քալել, ուղիղ դէպի արեւմուտք: Քանի դիւքանէն կը հեռանան, այնքան Արթիւշ պիծան աւելի ազատ շունչ կ'առնէ: «Մոծակը հիմա ընթռկած է անբան անասունի նման, մինչեւ առտու տեղէն չի կրնար շարժիլ», ուրախացած կը մտածէ պիծան՝ քայլերը արագացնելով:

Գիւղէն երկու վերստի չափ հեռացեր էին: Բերպելեան ճամբու եզերքը նստած՝ կը սպասէր: Հող ճամբայէն շեղեցան՝ ուղիղ դէպի գետը դառնալով: Երկու բլուրներու արանքով կ'իջնային Արաքսի հովիտը, որ Ռուսաստանն ու Պարսկաստանը զատող բնական սահմանն էր:

Արաքս գետը իր բնական յարմարութիւններով մեծապէս կ'օժանդակէ մաքսանենգութեան զարգացմանը: Որոշ տեղեր, ուր Արաքսի ընթացքը նկատելի ծանրութիւն մը կը ստանայ, երկու կողմերէն կ'եզերուի ճահճուտներով, կը սողայ քմահաճ ոլորքներով ու կը ծածկուի բազմաթիւ կղզեակներով: Միայն ռուսական ափէն զինուորական հսկողութեան տակ առնուած, պարսկական ափը մաքսանենգութեամբ զբաղողներուն համար ազատ խաղախի դեր կը կատարէ:

Մեր բարեկամները դեռ գետեզերքը չհասած՝ մօտ հարիւր քայլի վրայ կանգ առին: Հարկաւոր էր մեծ ուշադրութեամբ մօտենալ՝ պահակներէն չտեսնուելու համար: Շրջանակ մը կազմեցին եւ ուշադրութեամբ մըտիկ ըրին Բերպելեան, որ կը բացատրէր, թէ ի՛նչ ձեւով ամէն մէկը պէտք է շարժէր: Արթիւշը, որ աւելի մտահոգուած էր փախստականներու վիճակով քան երեք պարկ ապրանքներով, առաջարկեց մտածել նախ փախստականներու մասին: Այդպէս ալ որոշուեցաւ:

Որքան կարելի էր մօտեցան գետին, որ խիտ ու բարձր եղէգներով եզերուած՝ անտեսանելի կը մնար: Քառասուն քայլ հեռաւորութեան վրայ պառկեցան ու քիչ մըն ալ փորսող տըւին: Այդ տեղէն մինչեւ գետի եզրը բարձրացող շամբուտը հազիւ քառասուն քայլ լինէր: Արագ շարժող մարդ մը հինգ - վեց վայրկեան վազելով կրնար կտրել այդ տարածութիւնը:

Զինուորական կայանները՝ գետի երկայնքով շարուած, իրարմէ երեք հարիւր քայլ հեռաւորութիւն ունէին: Պահակ զինուորները, պարբերական ընդմիջումներով, կը մեկնէին այդ կայաններէն, համաչափ քայլերով կ'անցնէին տարածութիւնը, կը հանդիպէին իրարու եւ նորէն ծանր չափուած քայլերով կը վերադառնային իրենց տեղերը: Մաքսանենգներու համար, գործելու պատեհութիւնը պահակ զինուորներու իրարու հանդիպումէն վերջը կուգար, երբ իրարու կռնակ դարձուցած, ամէն մէկը կը մեկնէր դէպի իր կայանը:

Այս հետեւակ պահակներէն զատ, որոշ ընդմիջումներով, ձիաւոր Ղազախներու չորս հինգ հոգինոց խումբեր կ'անցնէին գետի եզերքով:

Մեր բարեկամներու խումբը գետին թաղած, անշարժ մնաց: Հազիւ թէ հինգ րոպէ մը անցած լինէր, երբ հեռուէն երեւցան անորոշ ստուերներ, որոնք քանի կը մօտենային՝ աւելի որոշ ձեւ մը կը ստանային: Ձիաւոր Ղազախներու խումբ մըն էր: Եկան ու անցան ճամբայով, որ Արաքսի եզերքը քերելով կ'երկարէր: Ձիաւորներու աղմուկը մեռաւ, ստուերները հալեցան խաւարին մէջ, տիրեց հանդարտ խոր լռութիւն մը: Երբեմն գորտի մը սուր կռկռոցը կը լսուէր լռութեան մէջ, ու յանկարծ հազարաւոր գորտեր զարմանալի միաձայնութեամբ մը կը պատասխանէին անոր: Մէկ ալ ձայները յանկարծ կը դադրէին ու նորէն խաղաղ մեռելութիւն մը կը տիրէր, ու լռութիւնը այնքան կատարեալ էր, որ մարդ ընկերոջ սրտի զարկերը կրնար լսել:

Բերպելեան եւ ընկերները իրենց խուզարկու աչքերով կը պրպտէին խաւարը՝ հանդարտ, սովորական գործ մը կատարողի անտարբերութեամբ, մինչ փախստականները, անոնց քով կծկտած ու շունչերնին պահած, ջըղայնօրէն կը դողային: Սպասողական լարուած վիճակը, վտանգի անորոշութիւնը զարմանալի կերպով ազդած էր անոնց վրայ:

Սակայն, անոնցմէ աւելի սրտմաշուք վիճակ մը ունէր Արթիւշը, որ թէեւ բազմաթիւ անգամներ մասնակցած էր փոխադրութեան, բայց ինքն ալ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ այժմ ամէն վայրկեան անակնկալ փորձանքի մը կը սպասէր, որ կարծես խաւարին մէջէն պիտի գար:

«Նահլէթ չար սատանային», կ'ըսէր ինքնիրեն Արթիւշը՝ Վարդանի ձեռքը սեղմելով, «Եարապ, մէկ էս տղերքը սաղ սալամաթ միւս ափը անցնէին ... պարզ երես ելլէի Վահէի առջեւ ... Եա՛, Խոր Վիրապի Սուրբ Լուսաւորիչ, բոպիկ ոտքով ուխտի պիտի գամ վանքդ, երկու հատ քսան կոպէկնոց մոմ պիտի վառեմ պատկերիդ առջեւ, արծաթէ խաչ մը պիտի անկեմ սուրբ խորանիդ վրայ ... դու չարը խափանէ ... դու հայ քրիստոնեային բէօմէկ կանգնէ նեղ սահաթին» ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

կան աշխատաւոր մը 6 Ֆր. յետոյ՝ 7.20:

Այս քանի մը ափյափոյ թիւերէն յետոյ չմոռնամ ըսել որ երկաթեղէնի աշխատաւորները յառաջիկայ երկուշաբթի օրէն սկսեալ պիտի աշխատին 40 ժամ շաբաթական:

Փոկ շինութեան եւ կօշիկի աշխատաւորներն ալ յառաջիկայ յունուար 27էն պիտի սկսին:

Շատ մը աշխատանոցներու մէջ, արդէն խլրտումներ սկսած են: Որովհետեւ գործատէրը չուզեր կատարել շաբթուան մէջ մէկ օրուան վճարումը:

Ահա քանի մը տողերով ամփոփումը Մարսէյլի տնտեսական կեանքին:

Որքան լաւ պիտի ըլլար, եթէ ուրիշ թղթակիցներ իրենց գործարանին մէջ եղած փոփոխութիւններուն եւ ուրիշ հարցերուն մասին գրէին «Յառաջ»ին համար: Այն ատեն, ապահովաբար, կ'ունենայինք աւելի շօշափելի փաստեր եւ պատկերներ:

ՀՐԱՁԵԱՅ

ՖՐԱՆՍԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱ

— օ —

«Թայմզ» այս խորագիրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.—

Ինկլիզիէն եւ Փարիզէն հասնող լուրերը ցոյց կուտան թէ չուտով նորութիւններ պիտի լսենք Ալեքսանտրէթի նահանգին շուրջ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ ծագած վէճին մասին: Խաչակրութիւններէն ի վեր թրքախօս ժողովուրդ մը հաստատուած էր այս նահանգին մէջ որուն մաս կը կազմեն Ալեքսանտրէթն ու Անտիոքը: Պատերազմէն յետոյ թրքախօսները մեծամասնութիւն կը կազմէին այնտեղ: Տեղացիներէն ոմանք ճանչցըւած էին իբրեւ Թիւրքմէններ, բայց կասկած չկայ որ անոնք իրենք զիրենք կը նկատէին Թուրքեր եւ ոչ թէ Արաբներ, թէեւ շատերը արաբերէնը կը գործածէին իբրեւ երկրորդ լեզու մը: Արաբներ կային սանճաքին մէջ ինչպէս նաեւ Հայեր որոնց թիւը աճեցաւ պատերազմէն ետքը, գաղթականներու տեղաւորման պատճառով: Կային Քիւրտեր եւ Ալէվիներ, որոնց աղանդը մեծապէս կը տարբերի բուն իսլամական կրօնքէն: Երբ 1921ին Ֆրանքլէն Պույեօն կնքեց հաշտութեան դաշնագիրը Թուրքիոյ հետ, Սուրիոյ ֆրանսական հոգատար իշխանութիւնները խոստացան մասնաւոր վարչաձեւ մը սահմանել Ալեքսանտրէթի շրջանին համար, ճանչնալ թուրքերէնը իբրեւ պաշտօնական լեզու եւ մշակութային ազատութիւն տալ տեղացի Թուրքերուն: Ֆրանսացիները ուրիշ զիջումներ ալ ըրին որոնք, ինչպէս լեզուի հարցը, ընդդիմութեան չրախեցան Լոզանի մէջ: Համաձայն Թուրքիոյ եւ հոգատար կառավարութեան միջեւ 1926ին ստորագրուած բարեկամական դաշնագրին տրամադրութիւններուն, Ալեքսանտրէթի մասնաւոր վարչաձեւը «միշտ նկատի պիտի առնուէր» ինչ ձեւ ալ տանէր ապագային Սուրիոյ համար որոշուելիք իրաւակարգը: Սակայն, հակառակ այս համաձայնութիւններուն, Ալեքսանտրէթի նահանգը շարունակեց մաս կազմել հոգատարութեան ենթակայ սուրիական պետութեան, թէեւ պահեց իր վարչական ինքնավարութիւնը:

Բացայայտօրէն քննադատելի է այս համաձայնութիւնը, քանի որ չանդրադառնար այն կացութեան որ կրնար անխուսափելի կերպով յառաջ գալ, երբ Ֆրանսա հրաժարէր Սուրիոյ հոգատարութենէն: Այս տեսակ կացութիւն մը ստեղծուած է հիմա: Ֆրանսա դաշնագիրներ կնքեց վերջերս Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ. համաձայն այդ դաշնագիրներուն, այս երկու երկիրները անկախութիւն պիտի ստանան երեք տարի վերջ:

Այժմ Թուրքիա եւ Ֆրանսա բոլորովին տարբեր կերպով կը մեկնեն նախապէս կնքուած համաձայնութիւնները: Թուրքիոյ հանրային կարծիքը մեծապէս շահագրգռուած է Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի Թուրքերով: Արդարեւ Աթաթիւրք քանի մը օր առաջ խորհրդարանի վերաբացումին առթիւ ճառ մը խօսեցաւ, չեշտելով թէ «այս նահանգներուն ապագան Թուրք ժողովուրդին համար օրուան ամէնէն հրատապ խնդիրն է»: Իսկ Ֆրանսացիները գիտել կուտան թէ նախորդ համաձայնութիւնները կը վերաբերէին նահանգը վարչական ինքնավարութեամբ օժտելու հարցին եւ առնչութիւն չունին Սուրիոյ հողային ամբողջութեան հետ: Ինկլիզի կառավարութիւնը կը պնդէ որ թէեւ սանճաքը անկախ վարչաձեւ ունեցած է այն շրջանին երբ Սուրիա ֆրանսական հոգատարութեան տակ կը գտնըւէր, սակայն ան մաս չի կրնար կազմել սուրիական պետութեան՝ ֆրանսական հոգատարութեան բարձումէն յետոյ: Միւս կողմէ Ֆրանսացիները կը բացատրեն թէ Սուրիա անկախութիւն պիտի ստանայ երեք տարի վերջը եւ նահանգին ապագայի մասին կատարուելիք բանակցութիւնները արդիւնաւոր չեն կրնար ըլլալ մինչեւ այդ թուականը: Ինկլիզի կը պահանջէ անկախութիւն տալ Ալեքսանտրէթի նահանգին եւ կը հարցնէ որ եթէ ֆրանսական կառավարութեան բռնած դիրքը կը նշանակէ 1921ի եւ 1926ի դաշնագիրներուն ժխտումը, այն ատեն ինք պատրաստ է վէճը յանձնելու Ազգաժողովի խորհուրդին քննութեան:

Յայտնի չէ որ Թուրքերը բացարձակ մեծամասնութիւն կը կազմե՞ն թէ ոչ նահանգին մէջ, թէեւ թուական առաւելութիւն ունին ուրիշ տարրերու վրայ: Երեւոյթներէն դատելով, տեղացի քրիստոնեաները — որոնց մէջ կան մեծ թիւով Հայեր — ինչպէս նաեւ Ալէվիները, հակառակ չեն ինքնավար պետութիւն մը ստեղծուելու ծրագրին:

Հարցը այն է որ Իրաքի եւ Պաղեստինի վերջին դէպքերը մտահոգութիւն պատճառած են Սուրիոյ փոքրամասնութեանց: Տարօրինակ պիտի ըլլար եթէ Թուրքերն ալ իրենց կողմէ չմտածէին Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի իրենց հայրենակիցներուն մասին:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ վերջերս հիմնըւած է կրօնական աղանդ մը, որուն հիմնադիրները կը պնդեն թէ երկիրը տափակ է, լայն ափսէի մը պէս եւ ոչ թէ կլոր: Աղանդի պետը, Վիլպուր Օլիվա որ երկրաբան մըն է, Ամերիկայի զանազան քաղաքները պտտելով ճառեր կը խօսի իր տեսութիւնը պարզելու համար: Անիկա կը պնդէ թէ լոյսը արեւելքէն չէ որ կուգայ, այլ երկինքի մէկ անորոշ կէտէն: Ամերիկացիները անտարբեր մօտիկ կ'ընեն այս նոր առաքեալը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

— . —

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).— Ժամանակէ մը ի վեր կը գտնուինք քաղաքական այնպիսի անստոյգ ու փափուկ կացութեան մը առջեւ, որ ո եւ է սխալ քայլ մեծ թէ փոքր պետութիւններու կողմէ, կրնայ աշխարհը դէպի մահ ու աւերած առաջնորդել: Դէպքերու այս զառածումին մէջ ի հարկէ հայ ժողովուրդն ալ պարտաւորուած է ըլլալ շրջահայեաց ու զգոյշ, եւ զոհ չերթալ զանազան հրապուրիչ խոստումներու, որոնց դառն փորձառութիւնը ունինք:

Մեր կուսակցութիւնը իբրեւ քաղաքական եւ յեղափոխական կազմակերպութիւն, անշուշտ իր մամուլով եւ բանախօսութիւններով, ժողովուրդին կը ցուցնէ անոր ընթանալիք ուղին: Այս տեսակէտէն բարեբախտութիւն մըն էր Մարսէյլի եւ Լիոնի շրջանին համար բաւական ատեն իր մէջ ունենալը ընկ. Շաւարշ Միսաքեանը, որ ամենուրեք բանախօսեց ու դասախօսեց:

«Դաշնակցութեան Օր»ուան տօնակատարութենէն վերջ, «Վարանդեան» կոմիտէն այս շաբթու սարքած էր ընկերահամակրական դասախօսութիւն մը որ տեղի ունեցաւ Դաշնակցութեան Գրադարանին մէջ, երիտասարդներու բազմութեան մը ներկայութեամբ: Խօսեցաւ ընկ. Միսաքեան քաղաքական կացութեան եւ ազգային հարցերու շուրջ: «Յառաջ»ի խմբագիրը վերլուծելէ վերջ աշխարհի ընդհանուր կացութիւնը՝ անդրադարձաւ Հայաստանի վրայ եւ խօսելով խորհրդային սահմանադրութեան մասին, գտաւ որ մեր դրացիներուն «շնորհուած» Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի գաւառները այդ նոր սահմանադրութեամբ վերջնապէս կը ձգուին իրենց նոր տէրերուն: Այս առիթով ճաղկեց արտասահմանի անտարբերութիւնը՝ այս ահաւոր անարդարութեան հանդէպ:

Այս խիստ շահեկան դասախօսութիւնը ունկնդրուեցաւ մեծ հետաքրքրութեամբ: Յետոյ ներկաները զանազան հարցումներ ուղղեցին ընկեր դասախօսին, որոնց պատասխանեց լայնօրէն:

Փափաքելի է որ այս տեսակ դասախօսութիւններ յաճախադէպ ըլլան:

Ա.

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

— . —

Ինչպէս յայտարարուած է, համակրելի արուեստագէտը Արա Պարթեւեան, սարքած է նուագահանդէս մը, կիրակի, մասնակցութեամբ 50ի մօտ երաժշտախումբի մը:

Միջազգային համբաւ վայելող երկու արուեստագէտներ, Լիտի Տէմիրճեան եւ Ժան Իզնար իրենց ճղոտներով պիտի մասնակցին այդ նուագահանդէսին, Պարթեւեանի ղեկավարութեան տակ:

Պարթեւեանի նոր գործը, Անտառին մէջ նոյեմբերին, պատկերալից կտոր մը կը թուի ըլլալ, ինչպէս ենթադրել կուտայ մեզի խորագիրը: Յիշենք հոս որ Պարթեւեան յաջող երաժիշտ մը եղաւ ընանկարներու երաժշտական արտայայտութեան մէջ:

Դեռ թարմ է ամէնուն յիշողութեան մէջ՝ այն մեծ տպաւորութիւնը զոր գործեց քանի մը ամիս առաջ իր Հանդիսաւոր պատարագը, եւ կ'ենթադրենք թէ իր նոր գործին մէջ ան կը գտնուի երաժշտական նոյն բարձրութեան վրայ:

Կը յուսանք թէ Փարիզի գեղարուեստասէր հասարակութենէն ստուար մաս մը, պիտի քաջալերէ այս ձեռնարկը ինչպէս եւ գեղարուեստի նուիրուած բոլոր ձեռնարկները:

Երաժշտասէր

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԻՇԱՆՋԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— . —

Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութեան Վարչութիւնս ցաւով կարդաց «Յառաջ»ի 28 նոյ. թիւին մէջ մեր վարչութեան գանձապահ Պ. Վ. Գարայեանի հասցէին ուղղուած գրութիւն մը որով 7 ստորագրողներ կը պահանջեն ընդհ. ժողով գումարել եւ իր քով գտնուած գոյքերը յանձնել ինչպէս եւ անցեալ շրջանի հաշուետըւութիւնը:

Վարչութիւնս նախ կը հարցնէ այս պարոններուն թէ երբ կ'ընդունին եւ կը խոստովանին որ վարչութիւն մը ընդհ. ժողովի մը ներկայութեան կ'ընտրուի, եւ երբ այդ պարոններէն շատեր ալ ներկայ էին այս տարուան սկիզբը 35 անձերէ բաղկացած թէյասեղանի մը ժողովին, այնտեղ ընտրուեցաւ վարչութիւնը ի ներկայութեան բոլորին: Եթէ համակարծիք չէին, ինչո՞ւ չբողոքեցին այն ատեն, եւ երբ գիտեն թէ տարուան սկիզբը ընտրուած վարչութիւն մը գոյութիւն ունի, ի՞նչպէս 7 հոգիով ինքնընտիր վարչութիւն կազմեցին եւ «Յառաջ»ի հոկտ. 7 թիւին մէջ յայտարարեցին իրենց ընտրութիւնը եւ միայն մէկ անդամին Պ. Գարայեանին գլխեցին Միութեանս գոյքերը իրենց յանձնելու: Վարչութիւնս գրութեամբ մը իրենց զգացուց թէ ապօրինի էր իրենց արարքը, եւ թէ մէկ տարուան շրջանը արդէն լրանալու մօտ է, որով արդէն անդամական ընդհ. ժողով պիտի գումարուի: Մանաւանդ այդ պարոններէն մի քանին գիտակ էին թէ սրահին տեղը եւ օրը իսկ որոշուած էր, ուրեմն ի՞նչ նպատակով եւ ի՞նչ յանդգնութեամբ կը կին հրապարակաւ կը յարձակին մեր անխոնջ աշխատակցին՝ Պ. Գարայեանի վրայ, որ քանի մը տարուան ընթացքին Միութեանս յարաբերական եւ այլ ծախքերը իր կողմէն ըրած է առանց ո եւ է մէկ անդամէ սանթիմ ստանալու:

Այս առթիւ հրապարակաւ կը յայտարարենք թէ Պ. Վ. Գարայեան ոչ մէկ ատեն որ եւ է քայլ առած է առանց վարչութեանս արտօնութեան, եւ մասնաւորապէս կուզանք ըսել որ Զօպանեան-Բաշալեան խորհրդակցական ժողովին համար վարչութիւնս Պ. Գարայեանը լիազօր ներկայացուցիչ կարգած էր, ինչպէս նաեւ 30 նոյ. խորհ. Հայաստանի տարեդարձի հանդէսին:

Այժմ յստակօրէն կ'ապացուցուի թէ ո՞վ է օրինազանցը:

Ատենապետ՝ Յ. Ապտալեան
Ատենադպիր՝ Լ. Ատըունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՐՔԵՐՈՒՆ ՏԻՐԱՆԱԼԷ ԱՌԱՋ

— օ —

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 նոյեմբեր).

— «Երկու անգամ է որ առիթը կ'ունենանք երիտասարդներու հրապարակային արտայայտութիւնը լսելու: Պէտք չկայ տեղ ու անուն յիշել, երբ առաւելապէս մեզ հետաքրքրողը այդ արտայայտութեանց ոգին է: Երկու անգամն ալ սոյնպէս կ'արտայայտուէին անոնք հրապարակով, երկու տարբեր հանդիսութեանց պահուն, մշակութային երկու տարբեր միութեանց անունով խօսք առնելով.

— Հին սերունդը այլեւս պէտք է քաշուի, ու մենք տեղը գանք. ամօթ չէ՞ն արդեօք պայքարները որոնք տեղի կ'ունենան այս պահուս գաղութներուն մէջ. Հին սերունդին գործն են անոնք. Երիտասարդներս մենք պէտք է ստանձնենք հանրային գործերուն ղեկը՝ որպէսզի մթնոլորտը մաքրենք:

Ու երկու անգամուն ալ չկրցանք զսպել մեր քմծիծաղը: Ոչ թէ անոր համար որ կը խրտչինք նոր սերունդի մը ասպարէզ գալը տեսնելով: Այլ որովհետեւ սրբազան դժգոհութիւնը, ստեղծագործ յաւակնութիւնը չէ որ կը գտնենք այդ արտայայտութեանց տակ պահուած, այլ տեսակ մը առուցիկ ճամարտակութիւն՝ որ հանդէս հանդէս կ'ոգեւորէ այս կամ այն երիտասարդը, յաջորդ օրը չքանալու համար կրկին:

Մեծամտութիւնը որով բռնկած են այս կամ այն երիտասարդական միութիւնը վարող այդ համակրելի տղաքը եւ յաւակնութիւնը որ կը փքացընէ այդպէս զիրենք՝ արհամարհելու համար ինչ որ հին սերունդէն կը մնայ. Նոր սերունդին պայքարը չէ որբեք հինին դէմ: Հին սերո՞ւնդ, այլեւս չկայ ան. բեկորներ են միայն որ տեղ տեղ իրենց ուսերուն վրայ կը կրեն դեռ աշխատանքներուն դարհաւոր բեռը, հանրային ամէն ասպարէզի մէջ, սպասելով որ իրե՛նց յաջորդները գան իրենց ուսերուն վրայէն վերցնեն բեռը ...

Նոր սերո՞ւնդ. օ՛, ան ալ չկայ, կայ, այո, երիտասարդութիւն մը՝
Նոր սերո՛ւնդ, օ՛, ան ալ չկայ, սերունդ մը իր ամբողջական գիտակցութեամբ եւ իր պայքարներով: Զգենք երիտասարդութիւնը որ իր ստուար զանգուածով անհաղորդ է հայ ժողովուրդի ապրումներուն, ձգենք նաեւ ճաղի սերունդը՝ որ հաւաքական աշխատանքը կը յիշէ պարահանդէսներու եւ թէյասեղաններու ատեն միայն. Նոյն իսկ անոնք որ երիտասարդական միութեանց գլուխն են կամ մասնակից հանրային այս կամ այն աշխատանքին՝ հեռու են սերունդ մը յատկանշելէ: Չկայ հոգեկան կապը որ զիրենք իրենցմէ առջի սերունդին պիտի միացնէր: Կը պակսի սերունդները զօդող սրբազան օղակը: Այո, ոգեւորուած են անոնք ալ աշխատանքով մը. բայց այդ աշխատանքին անմիջական հրապոյրն է որ կը խանդավառէ զիրենք, քան թէ անոր առնչութիւնը հայ ժողովուրդին հետ: Եթէ «Կոմիտաս»ի գլուխն են՝ երաժշտութեան սէրն է աւելի որ կը հրահրէ զիրենք, քան գիտակցութիւնը հայ երգէն սպասուող մեծ առաքելութեան: Հ. Մ. Ը. Մ.ի աշխատանքին մէջ՝ մարզական կամ սկաուտական գործն է զիրենք խանդավառողը, քան սկզբնական ոգին՝ զոր ի մտի ունեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրները: Ուսանողական Միութեան մօտ նոյնն է պատկերը. հոն ալ մեր տղաքը իրենց բովանդակ եռանդը կը գտնեն ատենատեն հաւաքուելուն մէջ, ու եթէ երբեմն այս կամ այն անցորդը կը կանչեն զրոյց ընելու՝ փաղանգուկ հետաքրքրութեան մը համար է միայն. անոնց ալ կը պակսի հայ հոգիին մէջ մխրճուելու սենդը: Բոլոր այս միութիւններուն մէջ կամ անոնց շուրջը կը հաւաքուի սերունդ մը, որ հակառակ իր բազմ դրական գիծերուն՝ ի վիճակի պիտի չըլլայ երբեք հայ կեանքի մէջ ղեկ ստանձնելու: Անոնց կը պակսի ամէնէն առաջ հիմնական գիտակցութիւնը,— առաքելութիւնը հայ ժողովուրդին, ու ամէն մէկուն դերը այդ առաքելութեան մէջ: Անոնք ոչ մէկ կապ ունին հայ ժողովուրդի քաղաքական մտահոգութիւններուն հետ, եւ ոչ մէկ գրգիռ՝ յանուն անոնց մասնակցելու ըմբռնութեանց ու զոհաբերութեանց: Հայ դատը օտար անոնց սրտին, ու մեր ազատագրական պայքարին վրայ կը նային հետաքրքիր օտարի մը պէս: Ատկէ նաեւ անոնց զանազան տեսակ մտավախութիւնները, չէզոքութենէ չշեղելու, կասկած չհրաւիրելու, աջին ու ձախին միեւնոյն ատեն հաճելի ըլլալու մոլորութիւնը:

Երիտասարդութիւնը որ կ'ուզէ հին սերունդին դիրքերը գրաւել՝ ինքը դիրք չունի:

Դիրքերը չեն խնդրուիր, ա՛յ երիտասարդ բարեկամներ, ճառերու մէջ ու հանդէսներու ատեն: Դիրքերը գրաւելով կ'առնուին: Բայց ամէնէն առաջ հայ ժողովուրդի յուզումներուն հետ նոյնանալու, անոր պայքարին հետ ձուլուելու ուխտը պէտք է: Դիրքերը անձնատուր կ'ըլլան այն ատեն ինքնին»:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ հաստատուած է ակնոցաւորներու քլիւպ մը, որ բախտը պիտի ունենայ աշխարհի ամենամեծ ընկերութիւնն ըլլալու, քանի որ Մ. Նահանգներուն մէջ ակնոց կրող մարդոց թիւը 7—8 միլիոնի կը հասնի: Այս ընկերութիւնը հազիւ հիմնուած արդէն ունի 30,000 անդամ:

ԾԻԾԱՂ

Սափրիչը.— Պարոն, ի՞նչպէս կ'ուզէք, որ կտրեմ մազերը, կա՞րճ թէ երկար:

— Երկար կտրեցէք կարճ խօսելով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՕՍՆԱԿ, Բ. հատոր (Ա. Քաղաքական, Բ. Եղբայրական Ասուլիս, Գ. Մտերմութիւնք, Դ. Ներապրումի պահեր): Գրեց Յ. Ս. Ֆէրմանեան (Խօսնակ): 1936: Տպ. Տէր Յակոբեան: Գին 15 ֆրանք: Դիմել՝ A. Der - Agopian, 17, Rue Damesme, Paris.

ՆԱՅԻՐԻ գրական հանդէսին 8րդ թիւը (1936 նոյեմբեր): Հասցէ.— Nairi, Rue Notara N 64, Le Pirée (Grèce).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

—o—

Լ. 57ի կորուստին վրայ, Գերմանիա անմիջապէս շինած էր ուրիշ ցէփլին մը Լ. 59 որ փորձեր կը կատարէր այդ պահուն Պուլկարիոյ եւ Փոքր Ասիոյ մէջ՝ իբրեւ նախապատրաստութիւն դէպի արեւելեան Ափրիկէ ծրագրուած ճամբորդութեան:

Դաշնակիցներու գաղտնի սպասարկութեան վարիչները՝ Մօնթիմըրի խողովակով «պուլկար վաճառականին» հասնող այս դղրդագին լուրը չափէն աւելի անհաւատալի նկատելով հանդերձ, անմիջապէս միջոցներ ձեռք կ'առնեն ստուգելու եւ ի հարկին արգիլելու համար ցէփլինին մեկնումը:

Եւ սակայն սխալ չէր Մօնթիմըրի տեղեկութիւնը: Արդարեւ 1917ի նոյ. 16ին Լ. 59 Փօքհօլթի հրամանատարութեան տակ կը մեկնի Եամպօլիի օդակայանին օգնութեան հասնելու համար Ֆօրպէքին որ, ինչպէս բացատրեցի, դժուար կացութեան մատնըւած էր Ափրիկէի մէջ: Ցէփլինը ունէր հինգ մեքենայ եւ կրնար ճամբորդել ժամը վաթսուն մղոն արագութեամբ. միասին կը տանէր 30.000 լիպրա ռազմանիւթ, հրացան, եւ զանազան գործիքներ, վեց թօնօ դեղ, քառորդ հինգ թօնօ քարիւղ եւ յիսուն հատ արագահարուած թնդանօթ (ընդամէնը յիսուն թօնօ): Հրամանատարը կը հետեւի Ադրիական-Միջերկրական - Հիւս. Ափրիկէ - Սուտան գծին եւ առանց վտանգի կը հասնի գերմանական գաղթավայրը ուր կը փորձէ վար իջնել: Բայց նախ քան այդ, ժամերով կը թափառի օդերուն մէջ փնտռելու համար Ֆօրպէքի զօրաբանակը: Այս վերջինը արդէն Փորթուկալեան հողերը արշաւած էր եւ լուր անգամ չունէր որ օգնութիւն ղրկուած էր իրեն: Յուսահատական էր հրամանատարին վիճակը. ի՞նչ պիտի ընէր. անկարելի էր վար իջնել մանաւանդ որ բոլորովին անծանօթ էր գաղթավայրին աշխարհագրութեան:

Յանկարծ անթել հեռագիրը նոր հրահանգ մը կ'արձանագրէ Պերլինէն.

—— Ետ նկուր ... Ֆօրպէքի զօրաբանակը ընաջինջ եղած է ...

Փօքհօլթ Պուլկարիա կը վերադառնայ. 95 ժամ օդերուն մէջ մնացած եւ 4250 մղոն ճամբայ կտրած էր առանց որ եւ է արդիւնքի, թէեւ պէտք է խոստովանիլ որ իր քաջութիւնը աննախընթաց է պատերազմի պատմութեան մէջ եւ անվերապահ հիացում պատճառած է դաշնակիցներուն:

Հրամանատարը ինչո՞ւ վերադառնալու հրահանգ ստացաւ. ահաւասիկ պատճառը. Պերլինէն արձակուած անթելը կեղծ չէր: Բայց մեր ինթէլիճընսը կը հետեւէր ցէփլինի շարժումներուն: Երբ Խարթումի վրայէն կ'անցնէր ան 15 մղոն բարձրութենէ մը, գիտէինք թէ օգնութիւն կը տանէր պաշարուած զօրաբանակին: Ուրեմն, գերմանական ծածկագիր բանալին տեղեակ ըլլալով, Խարթումի մեր զինուորական իշխանութիւնները հեռագիր մը կ'ուղարկեն՝ Պերլին Ֆօրպէքի ստորագրութեամբ՝ յայտնելու համար որ «զօրաբանակը պաշարուած է եւ օգնութիւն հասցընելու պէտք չկայ այլ եւս»:

Պերլինի վարիչները փառաւորապէս կը մարսեն այս սուտը եւ ըստ այնմ կը հրամայեն ցէփլինին որպէսզի վերադառնայ:

Մօրթիմըրի պատմութիւնը շարունակելէ առաջ փակագիծ մը՝ յիշելու համար քանի մը մանրամասնութիւններ, որոնք կապ ունին լրտեսական գործունէութեան հետ:

Համաձայն գերմանական վիճակագրութեան մը, հետեւեալ այլազգի լրտեսները ձերբակալուած ու պատժուած են Գերմանիոյ մէջ՝ ընդհանուր պատերազմի տեւողութեան — 235 Գերմաններ (որոնց 67ը Ալզաս-Լօրէնցիներ), 46 Ֆրանսացիներ, 31 Հոլանտացիներ, 25 Զուիցերիացիներ 22 Ռուսեր, 20 Պելժեր, 13 Լիւքսէնպուրկցիներ, 5 Տանիմարքցիներ, 4 Աւստրիացիներ, 3 Անգլիացիներ, 3 Իտալացիներ, 3 Շուէտացիներ եւ մէկ Փերուցի:

Այս լրտեսներէն 175ը աշխատած են Ֆրանսայի, 58ը Անգլիոյ, 55ը Ռուսիոյ, 21ը Պելժիոյ եւ երկուքը Իտալիոյ հաշւոյն: Գերմանացիներուն մէկ մասը, իսկ Հոլանտացիները ամբողջութեամբ՝ ծառայած են Մեծն Բրիտանիոյ: Ալզասցիները, Զուիցերիացիները եւ Լիւքսէնպուրկցիները օգնած են Ֆրանսացիներուն, իսկ Շուէտացիք՝ թէ այս վերջիններուն եւ թէ Ռուսերուն:

Գաղափար մը տալու համար թէ մեր ինթէլիճընսին գործակալները քանի անգամ ծպտուած են գերման զինուորական համազգեստով, յիշեմ որ պատերազմի առաջին երեք տարուան ընթացքին 1785 հոգի մահուան դատապարտուած են միայն Պերլինի մէջ որովհետեւ բանակին տարազը կը կրէին առանց արտօնութեան:

Պատերազմի շրջանին Մօրթիմըր չորս անգամ Գերմանիա մտաւ, երեք անգամ Աւստրիա, երկու անգամ Պուլկարիա եւ մէկ անգամ Թուրքիա: Չեմ կարծեր որ ուրիշ լրտես մը նմանօրինակ յաջողութիւն ունեցած ըլլայ՝ իրմէ առաջ կամ իրմէ վերջ: Ան էր որ ահաւոր սպանդին առաջին օրերը Գերմանիա անցնելով իմացաւ «Ֆօքէր» անունով ճանչցուած օդանաւերուն գաղտնիքը:

Հոլանտացի հնարիչը կարեւոր յեղաշրջում յառաջ բերած էր ռմբաձիգ սաւառնակներու մեքենական կազմին մէջ ու այդ կատարելագործումին շնորհիւն էր որ Գերմանացիք, պահ մը, առաւելութիւն ունեցան դաշնակիցներուն վրայ՝ օդային կռիւներուն մէջ: Բարեբախտաբար այդ առաւելութիւնը կարճատեւ եղաւ որովհետեւ Մօրթիմըրի յաջող առաքելութենէն յետոյ մեր զինուորական իշխանութիւնները օգտուելով իր տեղեկագիրէն, շինել տուին նոր օդանաւեր որոնք անկասկած կրնային մրցիլ Գերմանիոյ Ֆօքէրներուն հետ:

Մօրթիմըր թանկագին ծառայութիւններ մատոյց դաշնակիցներուն մասնաւորապէս 1918ի վերջերը, այսինքն իր մահէն քանի մը ամիս առաջ: Դառն է վերյիշել որ այս սքանչելի երիտասարդը բազմաթիւ անգամներ մահուան ճիրաններէն մազապուրծ ազատելէ յետոյ, զոհ պիտի երթար թշնամիին գնդակին՝ զինադադարէն ճիշդ մէկ շաբաթ առաջ: Դժբախտ ճակատագի՛ր:

Բայց շարունակեմ իր քաջագործութիւններուն պատմութիւնը:

Դաշնակից սպայակոյտը անուղղակի կերպով լուր առած էր թէ Գերմանացիք արեւմտեան ճակատին վրայ «տեղ մը» լրջօրէն կը նեղուէին պահեստի ուժերու նուազութենէն:

(Շար.)

*** Պատասխանելով «Փառի - Միտի»ի կարգ մը հարցումներուն, Պ. Լէվի Ուլման, Տիկին Սարաֆեանի (Փասթրմաճեան) փաստաբանը, ճիշդ կը գտնէ իր փոխանորդեալին պատմութիւնը, որ հրատարակուեցաւ երէկ։ Այս առթիւ աննպաստ կարծիք կը յայտնէ Ս. Սասունիի մասին, իսկ մարդասպան կնոջ համար կը նախատեսէ մահապատիժ, կանխամտածութեամբ սպանութիւն կատարած ըլլալով. «բայց այնպիսի պարագաներ կան որ կրնայ անպարտ արձակուիլ, թէեւ դժուար է բացարձակապէս ապացուցանել»։

*** Սպանութեան լուրը հրատարակած էր նաեւ Լոնտոնի «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ին թղթակիցը, յիշելով թէ հեռաձայնի գործիքը ժամերով բանեցաւ, մինչեւ որ զոհին եղբայրը եկաւ գտաւ դիակը։

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ «ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ»

Թուրքերէն թերթերը կը շարունակեն արիւն պղտորել եւ ճնաբեր պատմութիւններ հրատարակել։ Վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Սանճաքի ընտրութեանց օրը, Սուրիոյ եւ տեղական իշխանութեան կողմէ զինուած Դաշնակներ, իրենց առած հրամանին վրայ, ուզած են բանի քուէատուփերու առջեւ տանիլ Դրըք Խանի մէջ իրենց հանդիպած գլխարկաւոր Թուրքերը։ Զգացողներուն ալ ձեռնակապ անցուցած եւ խումբ խումբ բանտը տարած են։ Կարծես բաւական չըլլային զինեալ Դաշնակներուն ըրածները, հանդիպած անձերուն գլխարկները հանած եւ պատռած են։

Անթաքիոյ 140,000 հոգինոց ժողովուրդէն միայն 7 երկրորդ կարգի ընտրողներ մասնակցած են ընտրութեանց։ Անոնք ալ հետեւեալներն են.— Մուսթաֆա Գուսէյրի (երեսփոխան հռչակուած), Գուսէյրիի տղան, եղբօր տղան, սենեկապանը եւ երեք ծառաները։

*** Անոնք որ կ'ուզէին Սանճաքը նկատել իբրեւ Սուրիոյ մէկ մասը, զարմացան ընտրութեանց արդիւնքին առջեւ, որովհետեւ կը յուսային թէ պիտի կարենան ընտրութիւնները իբրեւ փաստ մը ներկայացնել իրենց պնդումին համար։ Ներկայիս անոնք կ'աշխատին ժողովուրդը յորդորել եւ համոզել, իբրեւ միջոց գործածելով «Էլ Լիվա» թերթը որ կը հրատարակուի Իսքէնտէրունի մէջ եւ Սուրիոյ օրկանն է։ Այս թերթը վերէն վար սուտերով լեցուն յաւելուածներ կը հրատարակէ։ Իրենք ալ հասկցած են ծիծաղելիութիւնը այս միջոցին, որով կ'ուզեն խանգարել ժողովրդական միութիւնը եւ թուլցնել անոր կամքը։

*** Անտեղի ձերբակալութիւնները, խուզարկութիւնները եւ ահաբեկումը կը շարունակուին խստութեամբ։ Նոյեմբեր 28ին պատժական ատեանին յանձնուած են լիսէի երեք աշակերտներ, այն մեղադրանքով թէ պարագլուխ եղած են Հանրապետութեան տօնին օրը։ Այդ տօնէն մէկ ամիս յետոյ կատարուած այս հետապնդումը կը ցուցնէ թէ կառավարութիւնը ոչինչ պատճառներ կը փնտռէ, ձերբակալութիւն ընելու համար. բայց երիտասարդները հանդարտութեամբ կը սպասեն դատավարութեան։

Դուրսէն եկած նամակները գրաքննութեան կ'ենթարկուին։

*** Փարիզի դեսպան Սուատ Տավազի ղրկուեցաւ ծանուցագիր մը, յանձնուելու համար Ֆրանսայի, իբրեւ պատասխան անոր վերջին յուշագրին։ Ծանուցագիրը կը խօսի Ֆրանսական վերջին առաջարկի մասին եւ իբրեւ հիմ ունի այն յայտարարութիւնները զոր արտաքին գործավար Ր. Արաս ըրաւ Ազգաժողովին մէջ։

*** Եկած լուրերէն կը հասկցուի որ ճնշումը հետզհետէ կը սաստկանայ Սանճաքին մէջ եւ ահաբեկման չայն դրութիւն մը կը տիրէ։ Գրգռիչները հակամարդկային ամէն միջոցի կը դիմեն, ահաբեկելու համար ժողովուրդը։ Քանի մը օր առաջ Անթաքիոյ մէջ տեղի ունեցած ահաւոր դէպքին նման՝ Իսքէնտէրունի մէջ ծագեցաւ դեկտեմբեր 2ին։ Գիշեր ատեն, զինուոր մը զէնք կ'արձակէ Թրքական տուներուն վրայ, բայց գնդակները ո եւ է մէկու չեն հանդիպիր, որովհետեւ այդ միջոցին ոչ ոք կար փողոցին մէջ։ Քիչ մը յետոյ, շրջուն պահակախումբը ձերբակալելով պահականոց կը տանի յարձակողը, բայց անմիջապէս ազատ կ'արձակէ։

Պաշարման վիճակը կը շարունակուի ամբողջ խստութեամբ եւ փողոցներու մէջ զինեալ պահակներու մոյկի խթաններու ձայնէն զատ ուրիշ ձայն չի լսուիր։

Աւելի քան 150 հոգի խեղդուած Ատանայի մէջ

Ատանայէն կը հեռագրեն թէ վերջին ողողումները ահաւոր համեմատութիւններ առած են։ Մինչեւ երկուշաբթի խեղդուածներու թիւը կը հասնէր 150ի, բայց կը կարծուի թէ իրականին մէջ շատ աւելի է։ Փլած են 1100 տուներ, իսկ վնասուած՝ 700 շէնքեր որոնք փլչելու վտանգ կը սպառնան։ Անպատսպար կը մընան 50,000 հոգի։ Պարէնաւորման եւ ժողովուրդին տեղափոխութեան դժուարութիւնները աւելի կը ծանրացնեն կացութիւնը։

Ողողումները հետեւանք են Սէյհան գետին յորդումին։ Գերագոյն ճիգերով կարելի եղած է մզկիթներու մէջ տեղաւորել միայն 4000 հոգի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԽԱԽՈՏԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄԸ 10 առ հարիւր կրճատուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, մէկ ամսուան համար։ Տասը առ հարիւր եւս պիտի կրճատուի յառաջիկայ յունուարին։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ սպարապետը Վարշաւա գնաց, Լեհաստանի սպարապետին հետ խորհրդակցելու համար Լեհեւռումանական զինուորական համաձայնութեան վերակենդանացման մասին։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ միջազգային ուսանողներու ընկերութեան անդամներէն 31 հոգի բանտարկութեան դատապարտուեցան Գերմանիոյ մէջ, մերժած ըլլալով զինուորութիւն ընել եւ հիթլէրական բարեւ տալ։

14 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ հինգ հոգի վիրաւորուեցան Լոնտոնի մօտ, հոլանտական օդանաւ մը կրակ առած ըլլալով։ Զոհերուն մէջ կը գտնուին Շուէտի նախկին վարչապետը՝ ծովակալ Լինտման, ինքնաթիռի (օթօժիռ) հնարիչը՝ լա Ցիէրվա եւ ուրիշներ։

ԵՐԵՔ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ թունաւորուեցան եւ մեռան Նանթի մէջ, դեղագործը ճճիներու յատուկ դեղի մը փոխարէն սթրիքնին տըւած ըլլալով, սխալմամբ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ պահանջը չեշտելով, ելմտական նախարար Տոքթ. Շախթ ըսաւ.— «Երբ մեծ ժողովուրդ մը կը հարկադրեն ինքն իր վրայ կծկուիլ, ի վերջոյ պայթիւն մը տեղի կ'ունենայ»։

ԼՈՒԻՃԻ ՓԻՐԱՆՏԷԼԼՕ, իտալացի մեծ թատերագիրը եւ վիպագիրը, որմէ էջեր թարգմանուած են «Յառաջ»ի մէջ ալ, մեռաւ երէկ, Հռոմի մէջ։ Ծնած էր 1867ին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ, կազմակերպուած Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ Դեկտ. 13ին, կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30ին, Société de Géographie-ի սրահին մէջ, 184 Bld. St. Germain

Հանդէսը նուիրուած է ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ։

Պիտի նախագահէ Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ, Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խօսք պիտի առնէ ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Տ. ՔԱՌԱՖԵԱՆ (դաշնակ), ՏԻԿ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. Յ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ռ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն) Պ. ԽՍՀԱԿԵԱՆ (երգ). եւայլն։ Մուտք՝ 7 եւ 4 ֆրանք։

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հր. Սամուէլի գրատունը եւ Պ. Երուանդ Յարութիւնեանի մօտ, 13 rue d'Orsel, Փարիզ։

ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

13 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Salle Erard-ի մէջ, 13 Rue du Mail, Métro : Sentier

Կը մասնակցին՝ միջազգային սէնֆոնիք նուագահանդէսներու Soliste ջութակահարներ

ԼԻՏԻ ՑԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻՃՆԱՐ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մէջ կ'անցնին Պէթհովէնի Բ. սէնֆոնին, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Հայ հեղինակներու վերջին գործերէն՝ ԱԼՄԱՍՏ (Սպենդիարեանի) եւ ԱՂԹԱՄԱՐ (Տէր-Ղեւոնդեանի)։

Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ», նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի։

Տոմսերու գիներ՝ 5, 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վաղարշեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 դեկտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները 13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, սովորական ժողովատեղին։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ

Վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Maison du Peuple, Ave. Verdun

Նիւթ՝ զինուորական գիտելիքներ։

ԱԿՈՒՄԲԻ ՕՐ

Կազմակերպուած Պորտոյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի կողմէ ի նպաստ իր գրադարանին

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ.Յ.Դ. բարսեղ Շահպազ Ակումբին մէջ,

Մասնակցութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի կը ներկայացուի

ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ (վաւեշտ)

գեղարուեստական բաժին՝ երգ, նուագ, արտասանութիւն։

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԱԼԱՃԵԱՆ, կը խօսի՝ ընկ. Հ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Մուտք 2 ֆրանք։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի ժողովրդական Լսարանի կողմէ

13 դեկտ. կիրակի առաւօտ ժամը 10ին,

Կը դասախօսէ Պ. Վ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ ժողովրդական բանահիւսութիւնը։

Գեղարուեստական բաժին, կը նուագէ Հ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ։

Թատերական ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ,

26 rue Troyon, մէթրօ Pont de Sèvres

կը ներկայացուի ԱՐԵԱՆ ԲԻԾԵՐ (դրամ 3 արար) եւ ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ (վաւեշտ)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն։

×

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Հրանտ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի մահուան առթիւ։

×

Հ. Յ. Դ.ի Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Հրանտ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ տարաբախտ ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆի վաղահաս մահուան առթիւ։

×

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը անհուն կսկիծով կը ծանուցանէ իր անզուգական հայրենակից եւ գործիչ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահը։

Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները ներկայ գտնուելու յուղարկաւորութեան, որուն թուականը պիտի հրատարակուի Յառաջի մէջ։

Մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր եղբայրներուն՝ Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն։

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՕՐԹԵԻԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 12 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3293

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Հինգշաբթի օր եւ երէկ հրատարակեցինք երկու կարեւոր գեկոյցներ, որոնք անմիջական կապ ունին տարագիր բազմութեանց առօրեայ կեանքին հետ:

Առաջինը՝ տարագիր երիտասարդներու զինուորագրութեան խնդիրն է, որուն պաշտօնական ազդը հրատարակուեցաւ վերջերս, եւ որու մասին պաշտօնապէս տեղեկութիւններ կը հաղորդուին արդէն, թաղէ թաղ եւ շրջանէ շրջան:

Ինչպէս տեղեկացանք հրատարակուած զեկոյցէն, 1928 մարտ 31ի օրէնքը գործադրելի է նաեւ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած հայ տարագիրներուն համար:

Այսպէս, այն ֆրանսահպատակ հայ երիտասարդները որոնք ծնած են 1916 յունիս 1էն 1917 դեկտ. 31, պարտաւոր են մինչեւ 1937 յունուար 10 ներկայանալ իրենց շրջանի քաղաքապետութեան եւ արձանագրուիլ: Անոնք 1937 փետրուար 10էն սկսեալ պիտի կանչուին եւ բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին:

Արձանագրուելու պարտաւոր են նաեւ անոնք որ 1923էն սկսեալ 20րդ տարին թեւակոխած են, բայց մինչեւ հիմա արձանագրուելու հրաւէր չէին ստացած:

Վերջապէս, 1936 - 37ի զինուորցուները իրենց ծառայութիւնը պիտի կատարեն Ֆրանսայի մէջ, «Օտար Գունդ» կոչուած զօրամասերու մէջ, իբրեւ լրացուցիչ մաս ֆրանսական բանակին: (Որոշած ըլլալով կրկին հրատարակել պաշտօնական զեկոյցը, զանց կ՚առնենք միւս մանրամասնութիւնները):

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, այս տարագիր զինուորները մէկ տարի ծառայելէ վերջ, քաղաքացի պիտի ճանչցուին, ԵԹԷ ԳՐԱՒՈՐ ՓԱՓԱՔ ՅԱՅՏՆԵՆ (պարտադիր չէ): Եւ պիտի կրնան աշխատելու իրաւունք ստանալ առանց սահմանափակումի, եթէ հպատակութիւն իսկ խնդրած չըլլան: Զինուորներու ազգականներն ալ պիտի օգտուին պետական նպաստէն, ճիշդ Ֆրանսացիներու պէս:

Առ այժմ այսքան զինուորագրութեան հարցի մասին, որ երկար ատենէ ի վեր կը զբաղեցնէր միտքերը:

Կը կարծենք թէ խուճապի մատնուելու իրաւունք չունի տարագիր երիտասարդութիւնը, ազդուելով զանազան զրոյցներէ: Առաջին անգամ չէ որ չարքաշութեան փորձ մը պիտի կատարէ մեր երիտասարդութիւնը: Եւ առաջին զինուորցուները չեն անոնք որ պիտի կանչուին յառաջիկայ ապրիլին կամ հոկտեմբերին:

Նոյնքան եւ աւելի կարեւոր արժէք մը կը ներկայացնէ տարագիրներու իրաւական վիճակի ճշդումը:

Տարիներու ձգձգումէն ետք, Ֆրանսայի խորհրդարանը վերջապէս վաւերացուց Ժընեւի միջազգային պայմանագիրը, որ կը ներկայացնէ շարք մը առաւելութիւններ:

Ստորագրուած՝ 1933 հոկտեմբեր 28ին, այդ պայմանագիրը պիտի ծառայէր մեղմացնելու զանազան երկիրներ ապաստանած հայ, ռուս եւն. տարագիրներու անտանելի կացութիւնը:

Պայմանագիրը տեսական արժէք ունէր մինչեւ հիմա: Ազգերու Դաշնակցութիւնը անոր տրամադրութիւնները կառավարութեանց կը հաղորդէր իբրեւ «յանձնարարութիւն», առանց օրինական պարտադրութեան: Որպէսզի գործադրելի դառնար, պայման էր որ առնուազն երեք պետութիւններ վաւերացնէին զայն, իրաւասու նախարարութեանց հաւանութեամբ:

Այդ գործողութիւնը կատարած են, արդէն, Ֆրանսա, Պուլկարիա, Եգիպտոս եւ Նորվեկիա, համաձայն պաշտօնաթերթին, որ ամբողջութեամբ հրատարակած է պայմանագիրը, իբրեւ գործադրելի օրէնք:

Ի՞նչ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ պայմանագիրը:

Արդէն սկսած ենք թարգմանել եւ բոլորն ալ առիթ պիտի ունենան գտնելու:

Ընդհանուր ակնարկ մը նետելով բովանդակութեան վրայ, կրնանք ըսել որ անոր գործադրութեամբ մեր հայրենակիցները պիտի ազատին շատ մը մտահոգութիւններէ, ամէն պարագայի մէջ պիտի վայելեն աւելի մարդավարի կեանք:

Անոնք նորէն պիտի մնան Նանսէնեան հպատակ, բայց պիտի կրնան ազատ ճամբորդել, վաւերացնող պետութեանց մէջ:

Յետոյ, պիտի փրկուին արտաքսման փորձանքէն, որ այնքան բոյներ քանդեց վերջին տարիներու ընթացքին:

Իրաւական տեսակէտով ալ, պիտի վայելեն շարք մը իրաւունքներ, որոնք միայն տեղացիներու յատուկ էին:

Ինչ կը վերաբերի աշխատանքի իրաւունքին, պիտի վերնան, կամ գոնէ պիտի մեղմանան հաստատուած սահմանափակումներն ու իրաւազրկումները: Իսկ արկածի պահուն, պիտի ընծայուին երկրէ երկիր օտարներու տրուած իրաւունքները: Նոյն առաւելութիւնը, նաեւ, դպրոցական եւ համալսարանական կրթութեան, ինչպէս եւ տուրքերու մասին:

Մնացեալ մանրամասնութիւնները զանց կ՚առնենք, ամբողջութիւնը թարգմանելու ձեռնարկած ըլլալով:

Այս առթիւ, ինքնաբերաբար կը ծագի հիմնական խնդիր մը, — ունի՞նք համապատասխան կազմակերպութիւն մը, այստեղ եւ այլուր, գործնապէս արժեցնելու համար օրէնքին ընծայած դիւրութիւնները:

Թող չըսեն թէ արդէն օրկաններ կան եւ կը զբաղին:

Առանց վիրաւորելու մէկը կամ միւսը, կ՚ուզէինք ըսել որ եղածը չի բաւեր, թէ իբրեւ կազմակերպութիւն եւ թէ իբրեւ հեղինակութիւն: Եւ ատոր համար ալ, կը վախնանք որ դարձեալ անհամութիւններ ծագին, կամ մէկի փոխարէն տասը գլուխներ եւ դրասենեակներ իրար խաչաձեւեն եւ սիրտ պղտորեն:

Ժամանակն է լրջօրէն քննելու այս հարցը, առեղծելու համար վստահելի եւ բանուկ մեքենայ մը: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐՆ Է ԻՐ ԵՂԲԱՅՐԸ, ՃՕՐՃ Զ. ՈՐ ՊԻՏԻ ՀՌՉԱԿՈՒԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Զրկուած ամէն իրաւունքէ, նախորդ այլեւս չպիտի կրնայ բնակիլ անգլիական հողի վրայ

Հինգշաբթի օր, 10 դեկտեմբեր, Անգլիոյ երեսփ. ժողովը պատմական նիստ մը գումարեց, լսելու համար Էտուըրտ Ը. թագաւորին հրաժարումը եւ վարչապետին յայտարարութիւնները: Աննախընթաց բազմութիւն մը խռնուած էր խորհրդարանին եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ: Աւանդական արարողութիւններէն անմիջապէս վերջը, ժողովին ատենապետը կարդաց թագաւորին կողմէ ուղղուած Գիրը, որ կը ծանուցանէր իր անդառնալի հրաժարումը Մեծն Բրիտանիոյ գահէն: Վարչապետ Պ. Պօլտուին, որ յոգնած երեւոյթ մը ունէր, խորհրդարան երթալէ առաջ կարճ այցելութիւն մը տուած էր մայր թագուհիին: Ժողովասրահ մտաւ ժամը 2.45ին եւ առանց բառ մը արտասանելու, ատենապետին յանձնեց արքայական մագաղաթը, որ կը պարունակէր Էտուըրտ Ը.ի յայտարարութիւնը: Ատենապետը զայն կարդաց խորապէս յուզուած, մինչ բոլոր ժողովականները ականջ կտրած էին:

Ահաւասիկ այդ յայտարարութիւնը.

— «Երկար եւ անձկալից խորհրդակցութիւններէ վերջ, որոշեցի հրաժարիլ գահէն ուր յաջորդած էի հօրս մահէն ետք: Այժմ ձեզի կը հաղորդեմ վերջնական եւ անդառնալի որոշումս: Գիտակից առած քայլիս ծանրութեանը, կը սիրեմ յուսալ թէ պիտի վայելեմ իմ ժողովուրդներուս համակրանքը, տուած որոշմանս եւ անոր շարժառիթներուն համար: Այժմ չպիտի խօսիմ իմ անձնական զգացումներուս մասին, բայց կը խնդրեմ յիշել թէ այն բեռը որ շարունակ կը ճնշէ վեհապետի մը ուսերուն վրայ, այնքան ծանր է որ կարելի է տանիլ միայն իմինէս տարբեր պարագաներու մէջ: Կ՚ըմբռնեմ թէ չեմ անտեսեր այն պարտականութիւնը որ կ՚իյնայ իմ վրայ, հանրային շահը գերադասելու համար, երբ կը յայտարարեմ թէ այլեւս չեմ կրնար ստանձնել այդ ծանր հոգը, թէ արդիւնաւորապէս եւ թէ ինծի գոհունակութիւն պատճառելու պայմանով: Հետեւաբար, այս առտու ստորագրեցի հետեւեալ հրաժարագիրը.

— «Ես, Էտուըրտ Ութերորդ Մեծն Բրիտանիոյ, Իրլանտայի եւ Անդրծովեան Բրիտանական Գաղթապետութեանց թագաւոր եւ կայսր Հնդկաստանի, ներկայիս կը յայտարարեմ անդառնալի որոշումս հրաժարելու գահէն ինծի եւ իմ սերունդիս համար, եւ կ՚ուզեմ որ անմիջապէս գործադրուի այս հրաժարագիրս: Ի նշան այդ որոշման, այսօր, 1936 դեկտեմբերի 10րդ օրը, ես իմ ստորագրութիւնս դրի այստեղ, ի ներկայութեան այն վկաներուն որոնց ստորագրութիւնները նոյնպէս դրուած են: Ստոր. ԷՏՈՒԸՐՏ ԹԱԳԱՒՈՐ - ԿԱՅՍՐ»:

« Այս գործողութիւնը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան երեք եղբայրներուս, Ն. Ա. Բարձրութիւններ Եորքի դուքսին, Կլօսթըրի դուքսին եւ Քէնթի դուքսին: Խորապէս կը գնահատեմ ոգին այն կոչերուն որ ուղղուեցան ինծի, յորդորելու համար որ տարբեր վճիռ մը արձակեմ եւ իմ վերջնական որոշմանս յանգելէ առաջ, ես երկար խորհեցայ անոնց վրայ: Բայց վճիռս տրուած է: Միւս կողմէ, նոր յապաղում մը կրնայ շատ վնասակար ըլլալ այն ժողովուրդներուն համար որոնց ապագան, երջանկութիւնը եւ բարգաւաճումը միշտ իմ սրտիս մօտ են եղած եւ որոնց ջանացած եմ ծառայել իբրեւ Կալլէսի իշխան եւ թագաւոր: Ես հրաժեշտ կ՚առնեմ բոլորէն, այն վստահութեամբ թէ իմ նախընտրած ուղեգիծս լաւագոյնն է ապահովելու համար գահուն եւ կայսրութեան ամբողջութիւնը եւ իմ ժողովուրդիս երջանկութիւնը: Անձկութեամբ կ՚ըղձամ որ որ եւ է յապաղում տեղի չունենայ ստորագրած գրիս գործադրութեան համար եւ բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուին անմիջապէս, որպէսզի օրինաւոր յաջորդս, եղբայրս, Ն. Արքայական Բարձրութիւն Եորքի դուքսը գահ բարձրանայ»:

Վարչապետը կը պատմէ ամբողջ անցուդարձը

Հրաժարագրին ընթերցումէն վերջը, որ ունկնդրուեցաւ երկիւղած լռութեամբ, բոլորին աչքերը ուղղուեցան Պ. Պօլտուինի վրայ: Տժգոյն բայց պաղարիւն, վարչապետը յաջողութեամբ կատարեց իր փափուկ պաշտօնը, առանց պոռոտ բառեր գործածելու: Առաջին վայրկեանէն իսկ յայտարարեց թէ «պարզապէս եւ անկեղծօրէն պիտի յայտնէ ամբողջ ճշմարտութիւնը, թագաւորին արտօնութեամբ»: Եւ պատմեց ինչ որ անցած դարձած էր:

Անցեալ հոկտեմբերի կիսուն, վարչապետը հազիւ ապաքինած եւ պաշտօնի ձեռնարկած, խորապէս կը յուզուի Մ. Նահանգներու եւ գաղթապետութեանց մէջ բնակող Անգլիացիներու ղրկած նամակներէն, որոնք կը հաղորդէին ամերիկեան մամուլին շանդալից հրատարակութիւնները՝ Էտուըրտ Ը.ի հովուերգութեան մասին: Վարչապետը կը վախնար զրպարտութեանց եւ չափազանցութեանց հետեւանքներէն, մանաւանդ որ Տիկին Սիմփսընի ամուսնալուծումը մօտ էր եւ շատ չանցած անգլիական մամուլն ալ պիտի խառնուէր ամերիկեան մամուլին հրատարակութեանց:

— «Թագաւորը բարեկամ մըն էր ինծի համար: Ես իր առաջին

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ժընեւի պայմանագրին տրամադրութիւնները

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ֆրանսական խորհրդարանը վաւերացուցած ըլլալով 1933 հոկտեմբեր 28ին Ժընեւի մէջ կնքուած պայմանագիրը՝ գաղթականներու իրաւական կացութեան մասին, Հանրապետութեան Նախագահը հրամայած է ձեռնարկել անոր գործադրութեան: Պայմանագիրը վաւերացուցած են նաեւ Պելժիա, Պուլկարիա, Եգիպտոս եւ Նորվեկիա:

Յետաձգելով յառաջաբանը, կը փութանք հաղորդել պայմանագրին հիմնական տրամադրութիւնները .—

ԳԼՈՒԽ Ա.— ՍԱՀՄԱՆՈՒՄ

ՅՕԴ. 1.— Ներկայ պայմանագիրը գործադրելի է ռուս, հայ եւ նման ապաստանեալներու, ինչպէս սահմանուած են 1926 մայիս 12ի եւ 1928 յունիս 30ի կարգադրութիւններով, բացի այն փոփոխութիւններէն կամ ճշդումներէն զորս իւրաքանչիւր կողմ կրնայ կատարել, իր ստորագրութեան կամ հաւանութեան պահուն:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ՅՕԴ. 2.— Պայմանադիր կողմերէն իւրաքանչիւրը յանձն կ՚առնէ Նանսէնեան վկայականներ տալ, առնուազն մէկ տարուան համար, իր հողին վրայ կանոնաւորապէս բնակող ապաստանեալներու համար:

Այդ վկայականները պիտի պարունակեն բանաձեւ մը՝ դուրս ելլելու եւ վերադառնալու մասին: Անոնք որ ժամանակը չանցած Նանսէնեան վկայականներ ունին, ազատ են դուրս ելլելու զանոնք յանձնող երկրէն եւ վերադառնալու, առանց արտօնութիւն պէտք ըլլալու դուրս ելած ատեն կամ առանց այդ երկրի հիւպատոսարաններուն վիզային, վերադարձի համար:

Պայմանադիր կողմերու հիւպատոսարանները իրաւասու են երկարաձգելու այդ վկայականները, առ առաւելն վեց ամսուան համար:

Նանսէնեան վկայականներու վիզայի ծախքը, բացի կարօտներու համար ձրի տալու պարագայէն, պիտի հաստատուի համաձայն օտար անցագիրներու համար գործադրուած ամէնէն աժան սակացոյցին:

(Շարունակելի)

ԻՍՔԵՆՏԵՐՈՒՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Հինգշաբթի օր բացուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին արտակարգ նստաշրջանը, քննելու համար Սպանիոյ բողոքը եւ Իսքէնտէրուն-Անտիոքի խնդիրը: Նախագահը այս վերջին հարցը շօշափած ատեն, ժողովին ուշադրութեան յանձնեց Թուրքիոյ առաջարկը եւ շրջանին թուրք բնակչութեան ապահովութեան հարցը: Պ. Իվօն Տէլպոս, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղած նամակով մը կը յայտարարէր թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է քննելու Թուրքիոյ յարուցած խնդիրը, որոշ վերապահումներով: Ուստի Ա. Դ. Խորհուրդը որոշեց երկուշաբթի օր նկատի առնել խնդիրը, երբ Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ալ Ժընեւ հասած կ՚ըլլայ:

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

չէ լուսաբանուած տակաւին

Օրը օրին տեղական թերթերէն քաղեցինք զանազան պատմութիւններ, ողբացեալ ընկեր Ս. Սասունիի սպանութեան պարագաներու մասին, որոնց վաւերականութիւնը դժուար է ստուգել, քանի որ վկաներ չկան զոհին կողմէ: Երէկ հարցաքննիչ դատաւորը հարցաքննութեան կանչած էր Օր. Անահիտ Փաստրմաճեանը եւ խորթ հայրը, Նիկողոս Սարաֆեան, որուն ընթացքը կասկածելի կը համարուի: Ինչպէս «Էնթրանսիժան», «Իմանիթէ» եւ ուրիշ թերթեր, արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Լ՚Էօվր» եւս մութ կէտեր կը տեսնէ ամբողջ անցուդարձին մէջ: Այս առթիւ կը գրէ.

— « Օր. Անահիտ ատամնաբոյժին նողկալի արարքը խոստովանելէ առաջ, կը սպասէ որ իր գործարաններուն բնական ընթացքը համոզէ թէ յղի է: Քանի մը օր կ՚անցնի, դեռ կը յուսայ: Բայց այլեւս վստահ է... Ո՞ւր կ՚երթայ խոստովանիլ: Իր մօ՞րը: Ո՛չ, իր խորթ հօրը... Ու կը պատմէ բերանը ցօղուելիք հեղուկի մը մէջ խառնուած թմրեցուցիչի մասին: Ընդունինք. բայց իրապէս կարելի՞ է ուէ մէկը քնացնել այդ միջոցով: Ո՞ր թափանցող արտադրութիւնը կրնայ մտնել բերնի թաղանթներէն եւ քնաբեր վիճակ մը ստեղծել քանի մը վայրկեանէն: Որքան գիտենք, այդպիսի արտադրութիւն չկայ: Այս սարսափելի հարուածին տակ Պ. Սարաֆեանի կրած հակազդեցութիւնները սաստկապէս իրար անցած մարդու մը հակազդեցութիւններն են: Ան կուլայ եւ կ՚ուզէ անձնասպան ըլլալ: Բայց լուրջ շարժումն մը չէ այդ, քանի որ ձախ դաստակին վէրքը միայն եօթը միլիմեթր երկայնութիւն ունի: Ամէն պարագայի մէջ, մտքէն չանցըներ սպաննել ատամնաբոյժը: Եւ Տիկին Սարաֆեանն է որ, վերջապէս իմանալով սարսափելի լուրը, ծրագիր կը յղանայ լուծելու աղջկան վրէժը: Հինգ ժամ կը սպասէ ատամնաբոյժին սրահին մէջ եւ կը սպաննէ զայն, առանց բացատրութիւն պահանջած ըլլալու: Տրամաբանական, բայց հապճեպ արդարութիւն: Պատասխանատուն ժամանակ չէ ունեցած խոստովանելու կամ ինքզինքը պաշտպանելու: Պարզապէս ոչնչացած է: Իբրեւ եզրակացութիւն, ըսենք թէ Ռիւ Վոժիրարի գործը այնքան յստակ չերեւար որքան կ՚ուզէին յայտարարել առաջին առթիւ»:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ Է...

Այսպէս, ուրեմն, Խորհ. Միութեան նոր սահմանադրութիւնը վերջնապէս հաստատուած ու հրատարակուած է: «Իզվեստիա»ն դեկտ. 6 համարում տուել է խորհ. պետութեան այդ նոր հիմնական օրէնքի համագումարի կողմից վաւերացուած բնագիրը:

Համեմատած նախագծի հետ՝ նոր սահմանադրութեան մէջ էական փոփոխութիւններ չկան: Ինչ որ փոխուած է, վերաբերում է երկրորդական խնդիրների եւ մանրամասնութիւնների: Անշուշտ, այն հարիւր հազարաւոր ուղղումներն ու լրացումները, որոնք զանազան կողմերից ստացուել էին իբրեւ հետեւանք «ազատ քննադատութեան», իրենց մէջ պարունակում էին եւ հիմնական պահանջներ, բայց սահմանադրութեան վերջնական բնագրի մէջ նրանք չեն մտել: Եւ չէին կարող, ի հարկէ, մտնել, քանի որ նախագծի հեղինակը Ստալինն էր, իսկ Ստալինի կամքը բոլշեւիկեան աշխարհում յայտնի է թէ ինչ արժէք ունի ...

Ընդհանուր բնոյթի տեսակէտից, նոր սահմանադրութեան մէջ կայ մի չատ մազալու կէտ: Նախագծի մէջ արտայայտուած էր այն միտքը, որ Խ. Միութեան բարձրագոյն իշխանութեան պատկանում է, ի միջի այլոց, պատերազմ յայտարարելու իրաւունքը, եթէ յարձակում գործուի Խորհ. Միութեան սահմանների վրայ, որով, ուրեմն, կարծես թէ, արգիլւում էր մասնակցութիւնը որ եւ է պատերազմի, որ Խորհ. Միութեան սահմաններին չի վերաբերում: Ֆրանսացիք այս կէտը նկատել էին հակառակ Ֆրանսուռուսական դաշնագրի, եւ Փարիզի մամուլը այս իմաստով էլ արտայայտուեց: Երեւի, մամուլից զատ, ուրիշ «արտայայտութիւններ» էլ եղել են, որովհետեւ սահմանադրութեան վերջնական բնագրից այդ կէտը հանուած է ...

Ասել է՝ արտաքին «արտայայտութեան» առջեւ Ստալինը տեղի է տուել: Դրա փոխարէն, ներքին «արտայայտութիւնների» վրայ թքել է արհամարհանքով: Մասնաւորապէս արհամարհական թուքի է արժանացել հայկական «արտայայտութիւնը»: Նոր սահմանադրութեան մէջ Հայաստանի սահմանները պահուած են անխախտ. Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը թողնուած են Ադրբէջանի սահմանում, Ախալքալաքը՝ Վրաստանի: Խանջեանի արիւնն էլ չօգնեց ...

Այս ողբերգական խնդրի մէջ, սակայն, կայ երկու կողմ. մէկ՝ սահմանային սրբագրութեան իրական հնարաւորութիւնը, որի վերաբերմամբ, ի հարկէ կարելի չէր պատրանքներ սնուցանել. ինչ խօսք որ Ստալինի եւ Բերիայի կամքը պիտի յաղթէր, եւ եթէ իրօք Խանջեանը ինքնասպանութիւն է գործել Հայաստանի սահմանների պատճառով, խեղճ տղան պարզապէս զոհ է գնացել իր միամտութեան:

Երկրորդ խնդիրը աւելի հոգեբանական է եւ վերաբերում է մեզ — նրանց, ովքեր պարտաւոր չեն Ստալինի տասնուկով պար գալ եւ ի վիճակի են ազատ կարծիք ունենալու եւ արտայայտելու: Խօսք արտասահմանի հայութեան մասին է, արտասահմանի հայ քաղաքական մտքի: Ի՞նչ արուեցաւ այդ կողմից: Ի՞նչ արինք մենք, որ յաւակնութիւն ունինք ներկայանալու որպէս հայ ժողովրդի ազատ մտածողութեան արտայայտիչը: Դժբախտաբար, ոչինչ — այնքա՛ն քիչ, որ կարելի է ասել ոչինչ:

Եւ, ո՛վ հեգնանք ճակատագրի, հայութեան ազգային - քաղաքական պահանջների արտայայտիչը եղաւ մարդիկ այն շրջաններից, որոնց վաղեմի քաղաքական գիծն է անտրտունջ համակերպումը խորհ. իշխանութեան առջեւ, մի ուղեգիծ որ հէնց իրենց կողմից վաղուց արդէն բնորոշուած է որպէս «լրջմտութիւն գիտութեան քաղաքականութիւն» (?): Բոլշեւիզմի անվեհեր թմբկահար Ա. Չօպանեանը եղաւ այն անձը, որ ինչո՞ւ չասենք, քաղաքական քաջութիւնն ունեցաւ — կամայ թէ ակամայ— հայ ժողովրդի արդար դատը դնելու խորհ. իշխանութեան առջեւ: Իր փոքր Պ. Լ. Բաշալեանի հետ՝ կազմակերպուած չարժում առաջ բերելու գաղթաշխարհում, ի նպաստ Հայաստանի ոտնահարուած իրաւունքների պաշտպանութեան, եթէ մի կողմից միխիթարական երեւոյթ է, իբրեւ նշան նոյն իսկ բոլշեւիկասէր Հայերի քաղաքական խղճի արթնացման, միւս կողմից, իր եղանակով, եւ, մանաւանդ, անյաջող վախճանով, տխուր փաստ է, որ գալիս է ցուցահանելու արտասահմանի հայութեան հոգեկան ընդարմացած վիճակը: Այն պահուն, երբ ողջ հայութիւնը մէկ մարդու պէս պէտք է ոտքի կանգնէր եւ իր կամքը, նաեւ իր պահանջը ներկայացնէր Մոսկուային, Թուլամորթութեան եւ անյաջող ձութեան արգահատելի հոգեվիճակ երեւան եկաւ: Երբեք հայ ժողովուրդը քաղաքական այդպիսի անճարակ եւ նուաստացուցիչ դրութեան մէջ չի եղել: Երբ մինչեւ այժմ ստրկամտութեան հռչակաւոր ասպետ համարուող Խանջեանները անգամ յեղափ են ռնում, երբ հակառակ Բերիաների տարածած ահաբեկումի, Հայաստանի մտաւորականութիւնը բողոքի դրօշ է բարձրացնում, ի՞նչով կարելի է բացատրել, ի՞նչպէս արդարացնել անտարբերութեան եւ համակերպումի այն տարօրինակ քաղաքականութիւնը — եթէ, այս դէպքում, ներելի է գործածել «քաղաքականութիւն» բառը — որին այս խնդրում հետեւեց արտասահմանի մտածող հայութիւնը:

Կարող են ասել՝ ի՞նչ օգուտ բողոքից ու պահանջից. խոհեմ լինենք եւ գգուշութեամբ տանինք մեր գործը: Բայց ահա 15 տարի է ամենայնքան եր «խոհեմ» են եւ «զգուշութեամբ են տանում» գործը — արդի՞ւնքը: Նոյն իսկ «խոհեմութեան» նախատիպար Ա. Չօպանեանը ըմբոստացաւ այդ ընթացքի դէմ:

Մինչեւ այժմ, մենք այնպէս էինք կարծած եւ կարծում ենք դեռ, որ արտասահմանի հայութիւնը իր բովանդակ ապրումներով մէկ անբաժան մասնիկն է Հայաստանի հայութեան, եւ այն ինչ որ վերջինս անկարող է ասել կամ անել, մենք այստեղ, ազատ պայմաններում, կարող ենք եւ պարտաւոր ենք ասել ու անել: Պէտք է համաձայնինք, որ այս անգամ մեր այդ պարտաւորութիւնը չկատարեցինք: Ցաւ է ասել, բայց Ստալինը Հայաստանի վերաբերմամբ իր անարդար քայլը գործելիս՝ հայ ժողովրդի կողմից բաւարար լուրջ դիմադրութեան չհանդիպեց: Աւելին՝ Պ. Ա. Չօպանեան, Լ. Բաշալեան ձեռնարկի հրապարակային ձախողանքից յետոյ այն տպաւորութիւնը ստացուեց, որ արտասահմանի հայութիւնը չատ էլ հետաքրքրուած չէ ու իր սրտին մօտիկ չի ընդունում Հայաստանի սահմանների խնդիրը: Մինչդեռ իրականութիւնը ճիշդ դրա հակառակն էր. այդ խնդրի շուրջ կարելի էր ամբողջ փոթորիկ բարձրացնել արտասահմանում — մենք աննշան գեղիւռ անգամ առաջ չբերինք ...

Պիտի պարտուէինք: Հակառակ այդ փոթորիկի էլ Ստալինի կամքը պիտի կատարուէր: Բայց ո՞ր քաղաքական գործերը հարիւրին հարիւր երաշխաւորուած են: Անյաջողութեան դէպքում էլ մի՞թէ պարզ չէ բարոյական այն բարերար տպաւորութիւնը, որ չարժումը կ'ունենար հայ ժողովրդի քաղաքական գիտակցութեան ուժեղացման տեսակէտից: Արտասահմանի հայութիւնը այդ պատեհութիւնը չօգտագործեց եւ իր պարտականութիւնը չկատարեց — եւ սխալ արաւ, անշուշտ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ՞

«Թայմզ»ի Ժնեւի թղթակիցը կը գրէ.—

Սարսիոյ դէպքերու պատճառով փախստականներու նոր բազմութեան մը պիտի աւելնայ՝ ներկայիս իրենց հայրենիքէն փտարուած 700.000 գաղթականներու թիւին վրայ: Այս մեղմիչ պարագան ուշադրութեան առարկայ կը դարձնէ Նանսէնեան Գրասենեակի լուծելու մասին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ տրուած որոշումը: Պատահական թղթակցներ վերջերս կարծիք յայտնեցին մեր թերթին մէջ թէ Ազգժողովը իրաւունք չունի հրաժարելու իր մարդասիրական պարտականութիւններէն:

Արդար ըլլալու համար, պէտք է չէչտել որ գաղթականներու տեղաւորումը կամ անոնց նպաստ բաշխելու պատասխանատուութիւնը մաս չի կազմեր այդ հիմնարկութեան պարտականութեանց:

Միջազգային Ուխտին մէջ որ եւ է յիշատակութիւն չկայ այդ տեսակ յանձնառութեան մը մասին եւ արդէն գաղթականներու օժանդակելու հարցը անհամապատասխան է այն սկզբունքներուն որոնց հիման վրայ ըստեղծուած է Ժնեւի կազմակերպութիւնը:

Ազգժողովը չէր որ ծնունդ տուաւ Նանսէնեան Գրասենեակին որ բարենպաստ մարմին մըն էր եւ առանձնաբար մտաւ Ազգ. Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ: Սկիզբները սատանդական կեանք մը ունեցաւ ան: Անհատական ձեռնարկ մըն էր ու եղաւ Ցանձնախումբ Ազգաժողովի. յետոյ ենթարկուեցաւ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին ու վերջապէս վերադարձաւ անկախ կազմակերպութեան մը՝ հովանաւորուած Ժնեւի հիմնարկութենէն:

Նանսէնեան Գրասենեակին գլխաւոր հակառակորդը եղած է խուսափողականութիւնը որ կասկածոտ վերաբերում ցոյց տուած է հանդէպ այն օժանդակութեան զոր գրասենեակը ընծայած է՝ քաղաքական պատճառներով իրենց հայրենիքէն արտաքսուած Ռուսահայերուն: Գերմանիան ու խորհրդային Ռուսաստանն այ ընդդիմացան անոր գոյութեան՝ միեւնոյն չարժառիթներով: Մոսկուայի վարիչները նոյն իսկ պահանջած են Գրասենեակին լուծումը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելէ առաջ: Հաւանելի է այս վերջիններուն առարկութիւնը, քանի որ Նանսէնի կազմակերպութեան ամէնէն գործօն անդամները ճերմակ Ռուսերն են եւ անոնք են որ գլխաւորաբար կը մասնակցին համագումարներուն: Մեծն Բրիտանիոյ եւ գաղթավայրութեանց կառավարութիւնները վերապահ քաղաքականութիւն մը հետապնդած են գրասենեակի գործունէութեան հանդէպ, վախնալով որ անոր աշխատանքները գաղթականներու տեղաւորման հարցին մէջ՝ կրնան հետզհետէ քաղաքական բարդութիւններ յառաջ բերել: Միւս կողմէ, Թուրքիան թէեւ ինք սեղմած է փախստականներուն մէկ մասը, աւելի չահագրգռուած է Նանսէնեան գրասենեակով երբ խնդրոյ առարկայ դարձած են իր սահմաններուն մէջ գտնուող գաղթականները:

Նանսէնեան Գրասենեակը լուծելու որոշումը տրուեցաւ 1929ին, բայց լուծումը տեղի պիտի ունենար տաս տարուան մէջ. ծախքերը պիտի կրճատուէին տարեկան հարիւրին տասը համեմատութեամբ, — թուաբանական հաշիւ մը որ բացայայտօրէն անգործադրելի էր: Դրամներու մատակարարութեան եւ բաշխումի նոր ձեւ մը ծրագրուեցաւ, բայց նոյն իսկ այդ պարագային տեսնուեցաւ որ հիմնադրամը չպիտի բաւէր գրասենեակի ծախքերուն: Այնպէս որ որոշուեցաւ անոր գոյութիւնը երկարաձգել մինչեւ 1938ի վերջը:

Այսպիսի կազմակերպութեան մը լուծումը չի նշանակեր անպատճառ հրաժարիլ այն նպատակէն որուն համար ստեղծուած էր Նանսէնեան գրասենեակը: Աւելի լաւ կարգադրութիւն մը կ'ըլլար թերեւս եթէ, անցեալին մէջ, քաղաքական պարագաներու պատճառով՝ ցաւալի չփոթութիւններ պատահած չըլլային ձեռք առնուելիք միջոցներուն մէջ: Նանսէնի կարծիքով, լաւագոյն կարգադրութիւնն էր հայրենիք վերադարձնել գաղթականները յարմարագոյն երաշխաւորութիւններով: Այդ իմաստով համաձայնութիւն մը կնքեց ան 1923ին Թրքաթինակիի հետ՝ Ռուսաստան վերադարձնելու համար Փրանսարինակ ռուս աշխատաւորներու բազմութիւն մը, սակայն թոյլ չտր ուեցաւ իրեն որ յաջողցնէր այդ ծրագիրը: Գրասենեակին նպատակն է եղած գաղթականները ուղարկել հոն ուր աշխատանք կայ: Առայժմ յաջողութիւն գտած է միայն Հայերու տեղաւորումը խորհրդային Երեւանի մէջ:

Նանսէնեան Գրասենեակի աշխատանքները կառավարութիւններուն կամ անհատական կազմակերպութեանց փոխանցելու համար ծրագիր մը մշակուած է: Ազգժողովի Խոր-հուրդը այդ հարցով պիտի զբաղի յառաջիկայ յունուարին. ծրագիրը նախ պիտի ներկայացուի չահագրգռուող պետութիւններուն եւ յետոյ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին: Այս վերջինը անհրաժեշտ յանձնարարութիւնները պիտի ընէ վերոյիշեալ կառավարութեանց կամ կազմակերպութեանց ու ծրագրին գործադրութեան պիտի հսկէ Միջազգային հիմնարկութեան օժանդակ մարմիններէն մէկը:

Ծրագիրը կ'առաջարկէ գաղթականները յանձնել իրենց բնակած երկրին կառավարութեան խնամքին ու հովանաւորութեան: Եթէ գաղթականներուն հայրենիք վերադարձը անկարելի է, այն ատեն անոնք պիտի ձուլուին այդ երկրին մէջ եւ կամ պիտի ընդունին հիւրընկալ պետութեան հպատակութիւնը: Այն պարագային երբ այս վերջին ձեւը անգործադրելի է, իրաւական գաղափարական մը պիտի ստեղծուի իրենց համար՝ համաձայն 1933ի հոկտ. 28ի գաղթականներու Միջազգային պայմանագրին որ կը պաշտպանէ զիրենք քմահաճ վերաբերումի մը դէմ եւ կ'ապահովէ իրենց քաղաքացիական կարգ մը իրաւունքներ:

Անգլիա տակաւին չէ վաւերացուցած այս պայմանագիրը, բայց խոստացած է վաւերացնել:

ԽՄԲ.— Ֆռանսայի խորհրդարանը վաւերացուց այս պայմանագիրը, ինչպէս յայտարարուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ:

Չպայմանէ ոչ Հայ

(ՁԱՅՆ ՄԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՅԷՆ)

ՓԷՇԹԱ.— Պոլսոյ մէջ Դաւիթ Սափուլեան եւ Արամ Ասլան կոչուած երկու Հայեր իբրեւ «լաւ քրիստոնեաներ» կարգ մը ճառեր խօսեր են, առացուցանելու համար իրենց թրքութիւնը: «Մենք Թուրք ենք եւ Թուրք մնալ կ'ուզենք», կը պոռայ պայ Դաւիթ, որ նոյն իսկ լեզուով, մտածումով եւ սրտով ալ Թուրք ըլլալ կ'ուզէ: Իսկ պայ Արամ Ասլան կը պահանջէ ազգային վարժարանները գոցել եւ միայն թուրք դպրոցները ճանչնալ, իբրեւ մշակոյթի աղբիւրներ:

Ես Պոլսէն բաւական հեռու բնակելով, չեմ գիտեր թէ ի՞նչ են այդ «լաւ քրիստոնեաները»: Այս պարոնները իրենց թրքութիւնը հարիւրին հարիւր կատարելագործած կ'ըլլային, եթէ մահմետական դառնալով, իրենց անուններն ալ փոխելով վերջնապէս հեռանային հայկական միջավայրէն: Բայց մնալ մեր հայ քրիստոնէական բոյնին մէջ եւ կեղտոտ խօսքերով աղտոտել այդ աւանդական սուրբ բոյնը, արժանի կը դարձնէ այդ անիծեալները, որ գանելով թքնենք իրենց վրայ:

Դաւիթ եւ Արամ պէյեր, մեզի մի քարոզէք: Մենք ոչ Թուրք, ոչ Թաթար, ոչ ալ ուրիշ բան կ'ուզենք ըլլալ. մենք Հայ ենք, Հայ կը մնանք եւ հպարտ ենք որ Հայ ծնած ենք:

Աւելի քան երեսուն տարիէ իվեր կ'ապրիմ երկրի մը մէջ, ուր հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը, հայ մշակոյթը անծանօթ են ժողովուրդին: Մշակոյթի, գրականութեան ու հազին բարձրութիւն մը, քրիստոնէական դարաւոր խորութիւն մը, որով պարծենալու իրաւունքը ունինք բէնք, օտարներ չեն ճանչցած մօտէն: Բայց այս ամեւ հողին վրայ, Հունգարիոյ մէջ ալ ապրած են եւ կ'ապրին քանի մը հազար Հայեր, որոնք իրենց հայկական կորովի կամքով, աշխատասիրութեամբ, հայ մտքով ու խելքով հասած են կեանքի զանազան ասպարէզներուն մէջ այնպիսի բարձրութեան, որ հայ անունին պատիւ բերած է, եւ այսօր ալ հպարտ են, որ հայ ծագում ունին: Ուր որ ալ ըլլանք, պատճառ մը չունինք ամչնալու, որ մենք Հայ ենք, ընդհակառակն հպարտ ենք, որ Հայ ենք:

Թուրք պետութեան համար հայութիւնը, հայ ժողովուրդը եղած է ամէնէն օգտակարը, երբ իր հայութիւնն ալ, հայ հոգին եւ ազգային զգացումը իրենց բարձրութեան մէջ էին: Եթէ թրքական կառավարութիւնը օգտակար քաղաքացիներու պէտք ունի, պէտք չէ փնտռէ «մենք Թուրք ենք» պոռացող Դաւիթ Սըլմագներու եւ Արամ Ասլաններու մէջ: Օգտակար քաղաքացիները հայերէն խօսող, հայերէն աղօթող, հայերէն երգող ու գրող Հայոց մէջ պիտի գտնէ, միայն թէ թողէք որ Հայն ալ իր աղօթքն ընէ, իր երգն երգէ, իր այրուբենը գրէ ու կարդայ:

Մենք հպարտ ենք, որ Հայ ենք, կը նախընտրէի անհետանալ իբրեւ Հայ, քան թէ ապրիլ Թուրք կամ Թաթար դառնալով: Մենք մեր ազգային բոյնը չենք աղտոտեր, նոյն իսկ եթէ պէտք ըլլայ, կը հեռացնենք անոնք որ կը համարձակին աղտոտել:

Հայ ծնած ենք, հայկական կեանք կ'ուզենք վարել, եւ երբ օր մը անհետանանք, մեր շիրմին վրայ հայ տառերով պիտի խմաց տանք անցորդներուն.— «Հայ մըն է որ կը հանգչի հոս»: Մեր ազգային անսահման ցաւերուն մէջ ալ երջանիկ ենք, որ Հայ ծնած ենք եւ պիտի պարծենանք մեր հայութեամբ:

ՏՈՔԹ. ԵՂԻՍ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅՈՅԶ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (150)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Քրտինքը մարգրիտի հատիկներու նման չարուած էր Արթիւշի ճակտին վրայ: Մղձաւանջային բոպէները զարմանալի դանդաղութեամբ կ'անցնէին: Հոգեկան խռովքը կ'աւելնար, ու մտքէն կը բազմապատկէր վառելիք մոմերու թիւը, այլ եւս չմտածելով արծաթ խաչի մասին, որ չօշափելի գումար մը բռնելուն՝ կամովին մոռցած էր:

Վարդանը համեմատաբար ընկերներէն աւելի անխռով հոգեկան վիճակի մէջ էր: Գործի նորութիւնը ու խորհրդաւորութիւնը գրաւչութիւն մը ունէին, որ կը համապատասխանէր իր յանդուգն բնաւորութեան, վառ երեւակայութեան: Անհամբեր կը սպասէր գործի յաջորդ դէպքերու զարգացմանը: Այնչա՛փ ուրախ էր, որ ինք կը գտնուէր արդէն յեղափոխականի մը վտանգաւոր ճամբուն վրայ:

Ցանկարծ Վարդանին թուեցաւ, որ երկու անորոշ ստուերներ հակառակ կողմերէ մեկնած՝ իրարու կը մօտենային: Չէր սխալած: Ստուերները հետզհետէ մարդկային ձեւ առին, մօտեցան իրարու, թերեւս բաներ մը խօսեցան ու յետոյ ծանր քայլերով հեռացան իրարմէ եւ սկսան խաւարի մէջ կորսուիլ: Անցաւ երկու երեք րոպէ: Մէկ ալ Քերոբեան եւ ընկերները ոտքի ցատկեցին, ամէն մէկը պարկ մը շալկած. եւ վազեցին դէպի գետեզերք: Հազիւ լսելի աղմուկ մը հանելով՝ անոնք մխրճուեցան եղէգնեբով ծածկուած տղմուտի մէջ: Գորտերու համերգը յանկարծ կտրուեցաւ, ու այնպիսի ծանր լռութիւն մը տիրեց, որ Վարդանը չատ որոշ կը լսէր քովինններու ծանր շնչառութեան ձայնը: Արթիւշն ու տղաքը անշարժ մնացին պառկած տեղերնին եւ սպասեցին յաջորդ անգամին, երբ միեւնոյն բանը պիտի փորձէին փախստական երկու զինուորները:

Անցաւ բաւական ժամանակ: Վերջապէս ստուերները նորէն երեւցան, մօտեցան իրարու եւ բաժնուեցան: Երկու րոպէ եւս անցաւ: Ժամանակն էր: Արթիւշը սեղմեց երկու փախստականներու ձեռքերը ու փսփսաց.

— Տէ՛, տղերք ջան, Աստուած հետերնիդ ...

Զինուորները թռան տեղերէն, ու չատ արագ կտրեցին բաց տարածութիւնը ու անմիջապէս չամբուտի խորը մտնելով անյայտացան:

Կարգը եկաւ Վարդանին: Պէտք էր սպասել, մինչեւ որ պահակները մէկ ալ երեւային ու բաժնուէին իրարմէ: Հաւանական է, որ Արթիւշ պիծան ամբողջ կեանքին մէջ այնքան ծանր մղձաւանջային բոպէներ չէր ապրած: Սրտի խփոցը կըլլէր այնքա՛ն բարձր, որ իրենց գիւղի եկեղեցիի զանգը յիշէց:

Պահակները իրարու մօտ եկան ու նորէն բաժնուեցան: Անցաւ երեք րոպէ եւս:

— Պալա ջան,— եւ Արթիւշ պիծան կուրծքին սեղմեց Վարդանը, — հիմա քու կարգդ է, Աստուած պահէ քեզ ... Վահէին բարեւէ ... տէ՛...

Վարդանը կրկնել չտուաւ պիծայի հրամանը: Լարուած զսպանակի մը նման ցատկեց ու վազեց դէպի գետը: Դժբախտաբար ճիշդ գետի ափին ոտքը քարի մը դպաւ, եւ ինք երեսն ի վար ինկաւ ճահիճի մէջ: Ջրի շփոցը, եղէգներու հանած խշշոցը մինչեւ հեռուները լսուեցան լռութեան մէջ:

— Էդ ո՞վ է,— գոռաց ձայն մը:

— Էդ ո՞վ է,— արձագանգեց երկրորդ ձայն մը, ու երկու զինուորները, որոնք չատ ալ չէին հեռացած, հապճեպով իրարու քով եկան,— հրացանները պատրաստ բռնած:

Վարդանը մտքի արթնութիւն ունեցաւ, վար ինկած տեղը անշարժ մնալու: Միայն գլուխը դուրս մնացած էր ջրալի տիղմէն: Շուրջի եղէգներն ու խաւարը կ'օգնէին իրեն աննկատելի մնալու: Որոշակի ան կը տեսնէր իրմէ հազիւ վեց եօթը քայլ հեռու կանգնած զինուորները, որոնք հրացանները կրակելու պատրաստ վիճակի մէջ՝ շշուկի մը կը սպասէին, այն ուղղութեամբ կրակելու համար: Վարդանը շունչը բռնած՝ անշարժ մնաց քարացածի նման:

— Ջէմլեակ (հայրենակից), լսեցի՞ր աղմուկը,— հարցուց զինուորներէն մէկը:

— Լսեցի:

— Բան չերեւար, սակայն:

— Ի՞նչ բան երեւայ. այնքա՛ն մութ է որ մատդ աչքդ կրնաս կոխել:

— Կրակե՞մ:

— Բա՛ն չունիս, չամբուտ է՝ վայրի խոզ կայ, կրիայ, օձ, հազար ու մէկ սողուն, ո՞վ գիտէ ինչ գահրումար էր ...

— Ժամը քանի՞ն է:

— Կարծեմ դեռ կէս ժամ ունինք ..

— Ուրեմն անցնինք:

— Անցնինք:

Զինուորները իրարմէ բաժնուեցան ու համաչափ քայլերով հեռացան դէպի իրենց կայանները:

Թերեւս Վարդանէն աւելի Արթիւշ պիծան սրտաճաք եղաւ: Երբ տղուն ինկալը տեսաւ, սիրտը կարծես դադրեցաւ գործելէ: «Սուրբ Լուսաւորիչ, զօրութեանդ մեռնիմ, Լուսաւորիչ, տասը, քսան մոմ պիտի վառեմ», կը կրկնէր մտքին մէջ, եւ քրտինքը առատօրէն կը վազէր սարսափէն ճմռթկուած դէմքէն ի վար:

Արթիւշը երկար եւ ազատ շունչ քաշեց չեց միայն այն ժամանակ, երբ զինուորները հեռացան ու տեսաւ, որ Վարդանը ինկած տեղէն բարձրացաւ ու մխրճեցաւ չամբուտի մէջ: Քիչ մնաց որ Արթիւշը ուրախութենէն լար: Աչքերը երախտագիտութեամբ վեր դէպի երկինք վերցուց: Արցունքը աչքերուն մէջ լճացեր էր: «Զօրութեանդ մեռնիմ, Սուրբ Լուսաւորիչ, հինգ հատ մոմ պիտի վառեմ խորանիդ վրայ», մտովի ուխտեց Չափուր Արթիւշը:

Բաւական ատեն հոն սպասելէ վերջ, զգուշութեամբ բարձրացաւ պառկած տեղէն, ու կկզած սկսաւ բլուրն ի վեր բարձրանալ: Երբ գետեզերքէն հեռացաւ, նստաւ քարի մը վրայ, ամբողջովին ականջ կտրած: Անցաւ կէս ժամ: Ամէն ինչ լուռ ու խաղաղ էր: Գլխարկը վար առաւ ու երեսը խաչակնքեց:

— Փառք քեզ Տէր, փառք քեզ ...

Ալ հիմա սիրտը բոլորովին հանդարտած՝ կրնար վերադառնալ: Փախստականները անգամ մը այդ ծով չամբուտին մէջ մտած, եթէ նոյն իսկ ամբողջ զօրագունդ մը անոնք փնտռելու ելլէր, չէր կրնար գտնել:

Արթիւշ՝ ձեռքերը մէջքին կապած՝ սկսաւ քալել: Երբ խճուղին հասաւ, ծռեցաւ եւ քայլերը ուղղեց դէպի գիւղ: Որքա՛ն գոհ եւ երջանիկ կը զգար այդ պահուն: Զարմանալի կերպով երկնքի աստղերն ալ փայլուն կ'երեւէին այդ գիշեր. կարծես սրտին մէջ կը ծաթէին: Վաղուց մոռացած երգ մը յիշեց յանկարծ ու բարձրաձայն սկսաւ երգել.

Արազը հեշտացել ա
Կիւզալ եարըմ, հօ՛յ հօ՛յ ...

Թէեւ գիտէր, թէ իր ձայնը «մարդու առջեւ ելլելիք բան չէ», բայց այդ խաղաղութեան մէջ, իր երգը զարմանալի քաղցրութեամբ կը հնչէր ականջին.

Ճամբէքը կօշտացել ա,
Կիւզալ եարըմ, հօ՛յ, հօ՛յ,
Կիւզալ պաշըմա կուրպան
Քիրմէն շալըմ, հօ՛յ հօ՛յ ...

Գիւղը հասաւ: Քիչ հեռուն խաւարի մէջ կիսովին կորած գիւքեանը կ'երեւէր: Բայց հազիւ քանի մը քայլ ըրած էր դէպի գիւքեանը, երբ խրոխտ ձայն մը լսեց ետեւէն.

— Ստո՛յ (կանգնէ):

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Փէպօ

Վերջապէս Փարիզի գաղութն ալ, առիթ ունեցաւ դիտելու եւ ծափահարելու հայկական առաջին խօսուն ժապաւէնը՝ «Փէպօ»ն, թատերագիր Գ. Սունդուկեանցի գլուխ-գործոցը, որ արժանացած է խորհ. շարժանկարի Բ. մրցանակին (1935): Բեմադրիչը՝ Ամօ Բեկնազարեան կրցած է գոնէ քանի մը տպաւորիչ պատկերներով, հետաքրքրական դարձնել ժապաւէնը: Գեղեցիկ են «կինտօ»ներու տօնավաճառի տեսարանն ու վերջին մասը, բանտարկեալ Փէպօի, իր ընկերներուն կողմէ եղած այցելութեան ցոյցը, բանտին առջեւ:

Ընդհանուր առմամբ սակայն պատկերներու պղտորութիւն մը կ'երեւի պաստառին վրայ, իսկ խօսակցութիւնն ալ գրեթէ ամբողջութեամբ անհասկնալի կը դառնայ: Արդեօք սարքին անյարմարութեան համա՞ր է, թէ շարժանկարի գործիքներուն փոքրիկ խանգարումն է որ այս արդիւնքը տուած է: Ամէն պարագայի մէջ կը կարծուի որ եթէ շարժանկարի յատուկ սրահի մը մէջ ներկայացուած ըլլար, թերեւս շատ աւելի լաւ տպաւորութիւն կը թողէր դիտողին վրայ:

Տասը տարուան Հայկինօի գլխաւոր մէկ արտադրութիւնն է «Փէպօ»ն: Անոր կողքին կան սակայն ուրիշ աւելի հետաքրքրական ժապաւէններ, ինչպէս «Անուշ»ը, «Աշուղ Ղարիպը», «Նամուս»ը եւն.: Ինչո՞ւ զանոնք արտասահման փոխադրելու ջանքեր չեն կատարուիր, ոչ թէ դանիակ [illegible] մասնակի ներկայացումներով, այլ ընդհանուրին առջեւ:

«Փէպօ» ֆիլմը, որ այնքան գովասանքի արժանացած է, համր շարժանկարի ժամանակ գոյութիւն ունեցող ժապաւէնի մը տպաւորութիւնը կը թողու: Դերակատարները թէեւ իրենց կարելին ի գործ դրած են, սակայն կը պակսի կենդանութիւնը:

Նիւթը քաջածանօթ ըլլալով, դանց կ'առնեմ:

Անհասկնալի ըլլալով խօսակցութիւնը, դիտող մը աւելի պատկերներէն է որ կը գուշակէ եղելութիւնը քան թէ լսելով: Ոչ թէ անոր համար որ Թիֆլիսի յատուկ լեզուն է, այլ արտաբերութիւնը յստակ չի լսուիր:

1870ի այդ անցուդարձը կրկին, իր արժէքը չէ կորսնցուցած եւ ժամանակակից միջավայրի տպաւորութիւնն ալ կրնայ ձգել:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Այս ժողովրդական եւ այնքան համակրելի Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը գիտէ միշտ «օգտակարը հաճելիին» խառնել իր սարքած բոլոր հանդէսներուն, ըլլայ թէյասեղան-դասախօսութիւն, կամ պարահանդէս: Փարիզի հասարակութիւնն ալ անուշ, այն որ խառնուած է մեր ազգային կեանքին, միշտ ալ լեցուցած է իր սրահները եւ ստեղծած խանդավառ ու հաճելի մթնոլորտ:

Կիրակի գիշեր Վիքթօր Հիւկոյի արուարձան նեղ կուգար պարող զոյգերուն, մինչ Կ. Խաչի ժրաջան անդամուհիները կ'աշխատէին սեղան եւ աթոռ ճարել հետզհետէ հասնող հանդիսականներուն: Ու հոն իրար խառնուած, մտաւորականն ու առեւտրականը, արուեստագէտն ու համեստ աշխատաւորը, գեղեցիկ ներդաշնակութեամբ մը կուգային հաստատել Կ. Խաչին վայելած լայն ժողովրդականութիւնը:

Հանդէսին աստղն էր այդ գիշեր իրանահայ ծանօթ երգչուհին՝ Տիկ. Աղաբաբեան, որ դիպուածով կը գտնուէր Փարիզ այդ միջոցին ու հաճելի անակնկալով մը ինկած էր Կ. Խաչի ձեռքը:

Կարդացեր էինք «Յառաջ»ի մէջ իր մասին. գիտէինք որ իրանահայ հանդէսներուն փայլն է եղած ան. բայց առաջին անգամ էր որ Փարիզի հայ հասարակութիւնը առիթ կ'ունենար լսելու զինքը: Ու լսեց ու հմայուեցաւ: Տիկինը իր երգերով ալ նոր էր մեզի համար բոլորովին: Մեհրաբեանի «Գնչուհու երգը» ու մանաւանդ «Խնձորի ծառի տակին»ը ելեկտրականացուցին սրահը. ծափերու աղմուկին մէջ, յաջորդաբար լսեցինք Օ. Պէրպէրեանի «Կ'անձրեւէ տղաս» եւ «Անոր»ը եւ Մայիլեանի «Ծովին երգը»: Հանդիսականներու բուռն փափաքին վրայ յարգելի երգչուհին երգեց նաեւ իրաներէն դասական կտոր մը, այնքան զգայուն եւ սրտագրաւ:

Ցաւալի է որ Տիկ. Աղաբաբեան շատ կարճ ժամանակով միայն կը մնայ Փարիզ եւ մեր հասարակութեան լայն խաւերը առիթ չպիտի ունենան լսելու իր գեղեցիկ ձայնը, եւ վայելելու իր խոր արուեստը:

Երեկոյթը համեմուած էր փոքրիկ պարուհիի մը, տասնմեայ Սօֆիէ-բինոյի շատ յաջող պարերով: Սօֆիայի օփերայի պարողներու խումբէն այս շնորհալի եւ ընդունակ աղջնակը հոս կը կատարելագործէ այժմ իր արուեստը, իր հնդկական եւ պուլկարական ժողովրդական պարերով եւ 2 ֆրանսական ֆանթէզիներով ջերմ ծափեր խլեց ներկաներէն: Կէս գիշերը անզգալաբար եկած էր յիշեցնելու բոլորին թէ հանդէսը վերջացած է եւ հարկ է սպասել Միութեան յաջորդ ձեռնարկին, որ ինչպէս տեղեկացուցին բաժնուած թռուցիկներով, «պտուղի օր»ն էր, դեկտ. 27ի կիրակին, թէյասեղանով ու պարերով, նուագով ու ճոխ պիւֆէով մը համեմուած:

Կը սպասենք, վստահ որ հոն ալ պիտի ունենանք ոչ միայն հաճելի ժամանց, աժան գնումներ Կաղանդի պտուղներու, այլ եւ հաճոյքը մեր քիչովը, շատ բան ըրած ըլլալու Կ. Խաչի անդամուհիներուն հրաշագործ ձեռքերով:

Ա. ԱԶԱՏ

Ց. Գ.— Ինծի կը տեղեկացնեն որ Տիկ. Աղաբաբեան այս երեկոյթին առթիւ 125 ֆր. նուիրած է Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին:

ԶԶՈՒԵԼԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Խռովարար, գող, նենգագործ»

Պէյրութի «Ապագայ» անուն իսլամական թերթ մը, որ կ'ըսուի թէ ներկայիս կը հրատարակուի նաեւ «Պէյրութ»ի տեղ, իր 28 նոյեմբեր թիւին մէջ հետեւեալ զզուելի խմբագրականը գրած է Հայերու մասին.—

Թերթերը գրեցին արդէն թէ կառավարութիւնը Լիբանանի սահմաններէն պիտի հեռացնէ Քիւրտերը: Որովհետեւ, անոնցմէ ոմանք մասնակցած են նոյեմբեր 15ի ցոյցերուն: Գրեցին նաեւ թէ՝ ոստիկանութիւնը բազմաթիւ Քիւրտեր ձերբակալած եւ բանտ առաջնորդած է:

Արդարեւ, այս վերջերս անմեղ Քիւրտերը ենթարկուեցան ծանր ճնշումներու եւ հալածանքներու: Մենք մեր աչքերովը տեսանք այդ հալածանքները: Պատճառը անոնց Քիւրտ ըլլալն է... Աւելին կայ դեռ: Ոչ-Քիւրտ բնակիչները կը կողոպտեն ու կը թալլեն խանութներ, իսկ ոստիկաններ կը ձերբակալեն Քիւրտեր, որպէս կողոպտիչներ եւ թալլողներ: Կը ծեծեն զանոնք եւ շղթայակապ կը տանին բանտ:

Ակէկ գաս, նամակատան ճամբուն վրայ, այն կէտին վրայ ուր ժանտարմաներ կը գտնուին, ոստիկան մը անցնող Քիւրտի մը վրայ կը յարձակի, կը հարուածէ զայն եւ կը ձերբակալէ: Ժանտարմաներ եւս կը սկսին հարուածել զէնքի կոթով, այնքան անողորմ կերպով որ կը կոտրի զէնքին կոթը:

Այն Քիւրտերը որոնք այս երկրէն պիտի վտարուին, բոլորովին անմեղ են: Ընդհակառակն անոնք բոլորին կողմէ յարձակման ենթարկուած են եւ որ եւ է ձեւով անդորրութեան չեն վնասած:

Եթէ կառավարութիւնը կ'ուզէ գտնել բուն խռովարարներն ու գրգռիչները եւ անցած շաբթուան դէպքերուն պատասխանատուները, եթէ կ'ուզէ երեւան հանել խաղաղութեան մէջ քնացող թաղերու հանգիստը վրդովողները, պէտք է փնտռէ կողոպտուած ապրանքներու պահուած վայրերը: Շատ վստահ ենք եւ վճռական կերպով կը յայտարարենք որ Քիւրտերու պատկանող խրճիթներու մէջ ոչ մէկ կողոպտուած ապրանք կը գտնուի: Որովհետեւ Քիւրտերը թալանի ու կողոպուտի ետեւէ չեղան:

Բայց ոչ ոք կրնայ հերքել թէ Հայերու պատկանող տուները լեցուն չեն կողոպտուած ապրանքներով:

Այո, կառավարութիւնը եթէ կը փնտռէ ապահովութիւնը խանգարող տարրեր, պէտք է երթայ Նէհրի եւ անոր շրջակայ հայկական թաղերը, ուրկէ սկսան խռովութիւններն ու գրգռութիւնները, ուրկէ սկսան կողոպուտներն ու թալանները:

Մենք մեր բնակարանները երբ տրամադրեցինք Հայերու, չուզեցինք որ անոնք մեր մէջ կրօնական խաչակրութիւններ յառաջ բերեն:

Մենք երբ ընդունեցինք մեր մէջ Հայերը, չուզեցինք որ անոնք վրդովեն մեր հանգիստն ու ապահովութիւնը: Չուզեցինք որ անոնք ամէն տեղ խառնակութիւն ստեղծեն եւ այս երկրին երջանկութիւնը խաթարեն:

Հաստատուեցաւ այլեւս որ եթէ Հայերը չըլլային, վերջին դէպքերը չպիտի հասնէին այնքան տխուր համեմատութիւններու եւ քաղաքը չպիտի ենթարկուէր մեծ վնասներու:

Շատ կը ցաւինք որ միայն հիմա կրցանք հասկնալ հայկական վտանգը: Հզօր Թուրք կառավարութիւնը չկրցաւ հանդուրժել եւ իր սահմաններէն վռնտեց բոլոր Հայերը, որպէսզի չխանգարուի իր ներքին ներդաշնակութիւնը: Արդեօք մեր երկիրները աւելի զօրաւո՞ր են իրենց ուսերուն վրայ կրելու համար հայկական վտանգին ծանրութիւնը:

Հակառակ իրենց ներկայացուցած թիւին սակաւութեան, Հայերը այս դէպքերէն շատ առաջ խռովութիւններ յառաջ բերին երկրի բոլոր սահմաններուն մէջ: Դեռ չենք մոռցած իրենց ներքին արիւնոտ կռիւները եւ չենք մոռցած անոնց ախտավարակ խրճիթներէն ծնունդ առնող համայնավարական աղէտը:

Կառավարութիւնը եթէ իսկապէս կ'ուզէ այս երկրի մէջ ապահովութիւն հաստատել, ոչ թէ Քիւրտերը պէտք է հեռացնէ, որոնք ոչ մէկ վնաս պատճառած են, այլ պէտք է հեռացնէ Հայերը, որոնք խառնակչութեան, գրգռութեան եւ խռովութեան սիւներ են:

Հայերը հիւրեր են հոս մեր երկրին մէջ, պէտք է որ անոնք հանդարտ եւ կարգապահ ըլլան, մինչդեռ տեսանք որ անոնք խանգարեցին երկրին անդորրութիւնը: Արդեօք կառավարութիւնը իրաւունք ունի՞ աչք գոցելու այս խռովարար տարրին հանդէպ եւ այդ քիչ թիւ ներկայացնող Քիւրտերը հեռացնելու մեր երկրէն: Անոնք՝ Քիւրտերը աւելի լայն իրաւունքներ ունին այս երկրին մէջ մնալու եւ ապրելու:

Կառավարական տեղեկագիրները կը ցուցնեն որ վերջին դէպքերու ծաւալման եւ կողոպուտներու իրական պատասխանատուները Հայեր են: Կառավարութեան զօրաւոր ձեռքերը ի՞նչ պատիժներ սահմանեց անոնց հանդէպ... Խռովութեանց, ոճիրներու, անկարգութեանց եւ գողութիւններու հեղինակ Հայերու հանդէպ աչք գոցելով անմեղ ու առաքինի Քիւրտեր փնտռել ու հեռացնել ո՞ր կրօնքին կը վայելէ:

Ծիծաղելին այն է սակայն, որ լիբանանեան թերթեր (ըսել կ'ուզէ քրիստոնեայ թերթեր) որոնք մինչեւ հիմա կը խոստովանէին թէ Հայերը կռուազան եւ անհամակրելի հիւրեր են, հիմա կը թելադրեն կառավարութեան որ Քիւրտերը հեռացնէ այս երկրէն: Ի՞նչպէս կրնանք մեկնել այս հակասութիւնը: Անոնց պարտականութիւնն էր՝ պահանջել կառավարութենէն որ պատժուին Հայերը, հեռացուին անոնք այս երկրի սահմաններէն, որպէսզի թունաւոր ու վարակիչ միքրոպներէն չվարակուինք:

Առածը սակայն կ'ըսէ. «Սխալը ճանչնալը չկամութիւնը հիւանդութիւն մըն է»:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՆԱՍՐԷՏԻՆ ՀՕՃԱՆ» ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 6 դեկտ.— Խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ էր «Նասրէտին Հօճայի» ներկայացման, կազմակերպուած տիկ. Քինթէրեանի եւ սիրողներու կողմէն:

Ոչ մէկ թատերական գեղարուեստական կամ այլ ձեռնարկ կրնար այդքան բազմութիւն հաւաքել, իբրեւ պարզ հետաքրքիր:

Այս առթիւ քանի մը հարցումներ. — Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս. ինչ որ Պոլսոյ մէջ ներելի էր, ներելի՞ է արտասահմանի մէջ: Դեռ քանի՞ տարի միասին պիտի պտտցնենք այս Նասրէտին Հօճաները եւ բոլոր տեսակի պորտախաղերը: Թուրքե՞ն աւելի նախանձախնդիր ենք իրենց «մշակոյթին» որ Թուրքիոյ մէջ արգիլուածն անգամ մենք կը տարածենք: Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս, ետ թէ առաջ:

Նախագահը իր բացման խօսքին մէջ հայ ժողովուրդի թատերասիրութենէն ու հայ լեզուի նախանձախնդրութենէն կը ճառէր, մինչդեռ ամբողջ ներկայացման ընթացքին ոչ թատրոնի եւ ոչ ալ լեզուի նախանձախնդրութիւն տեսանք դերակատարներուն մէջ:

Նախագահը Սպանիոյ յեղափոխականներուն համար հանգանակութեան կոչէն վերջ ցրուեցաւ ժողովուրդը:

Քիչ մը ճաշակ եւ նախանձախնդրութիւն, սիրելի հայրենակիցներ եւ քիչ մըն ալ լրջութիւն:

Կ. Խենկունի

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Սիրելի հայրենակիցներ, Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի 2րդ պատգ. ժողովի առթիւ պարտականութիւն կը նկատենք հրապարակաւ կոչ ուղղել մեր բոլոր հայրենակիցներուն որոնք մինչեւ ցարդ այլ եւ այլ նկատումներով անտարբեր մնացած են Միութեան հանդէպ:

1936 նոյ. 26ին Վալանսի մէջ գումարուած շրջանիս 2րդ պատգամ. ժողովը անգամ մը եւս հաստատեց մեր միութեան բացարձակ չէզոքութիւնը, եւ փարատեց բոլոր այն թիւրիմացութիւնները, որ յաճախ մուտք գործած են Միութեանս մէջ:

Համախարբ. Միութեան Ֆրանսայի շրջանի վարչութիւնս իր կազմութեան 2րդ տարուան սեմին առջեւ կը յայտարարէ հասարակութեան եւ մասնաւորապէս մեր հայրենակիցներուն թէ այլ եւս վերջ տրուած է զանազան անուններով գոյութիւն ունեցող Խարբերդցիական Միութիւններուն:

Ապացոյց այսօր մեր շրջանը կը հաշուէ 49 մասնաճիւղեր, աւելի քան 275 անդամներով: Երկար տարիներու փորձը բաւական է, մենք այսօր աւելի քան պէտք ունինք մեր ուժերու համախմբումին: Բոլորիս պարտքն է մեր բոլոր կարելի միջոցներով սատար հանդիսանալ Խ. Հայաստանի մէջ արդէն կառուցուող Նոր Խարբերդի շինութեան. այսօր աւելի քան 10 տարի է Համախարբ. Միութեան Ամերիկայի ընդհ. կեդր. Վարչութիւնը ընդգրկած է այդ ուղղութիւնը, անոր ջանքերով 30 տուներ շինուած են, ուր կը բնակին աւելի քան 300 հայրենակիցներ: Ծրագրուած է նաեւ նոր 10 տուներու շինութիւնը, որպէսզի յառաջիկային աւելի մեծ թիւով գաղթականներ փոխադրուին:

Պատիւ Ամերիկայի ընդհ. կեդր. Վարչութեան եւ բոլոր այն հայրենակիցներուն որոնք իրենց մասնակցութիւնը ի յայտ բերած են սոյն հայրենաշէն եւ ինչպէս հայրենասիրական նպատակներուն իրագործման:

Շրջանիս 2րդ պատգմ. ժողովը երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ գնահատութեամբ արձանագրեց կատարուած շինարարութիւնը եւ սակայն նկատի ունենալով որ ընդհ. կեդր. Վարչութեան ծրագիրը տեղական պայմաններու հետեւանքով չի համապատասխաներ Ֆրանսայի շրջանին, որոշեց իրաւունք տալ որ մեր մասնաճիւղերը իրենց եկամուտին 25 առ հարիւրը յատկացնեն տեղական աղքատներուն:

Կը սիրենք հաւատալ որ մեր այս հայրենասիրական նպատակը մեծ յաջողութեամբ պիտի պսակուի, քաջ գիտնալով մեր հայրենակիցներու նախանձախնդրութիւնը: Նոր Խարբերդի եւ ինչպէս տարագիր հայրենակիցներուն հանդէպ: Կեցցէ՛ Նոր Խարբերդը, կեցցեն համագործակցութիւնն ու համերաշխութիւնը:

(Կնիք)

ՆՈՐ ԹԵՐԹ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Ժընեւի մէջ, մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ ֆրանսերէն պարբերաթերթ մը, որուն դերը պիտի ըլլայ տեղեկութիւններ տալ Խորհ. Միութեան մասին. աշխատակիցները կը բաղկանան գրողներէ, որոնք ապրած են Ռուսիոյ մէջ: Խմբագիրն է Պորիս Վարդանով, որ վերջերս միայն հեռացած ըլլալով Ռուսիայէն՝ կարգ մը գիրքերով արդար համբաւ մը շահեցաւ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Անկուսակցական պաշտօնակից մը, «Մշակ» (Ֆրէզնօ), կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 նոյեմբեր).

— «Երեւանի հանրապետութիւն», «մանրանկար հանրապետութիւն», «թաշկինակի մեծութեամբ հանրապետութիւն», «Դաշնակցական հանրապետութիւն», ասոնք էին այն ծաղրական եւ հեգնական որակումները զորս ռամկավար կուսակցութիւնն ու շարքերը կը գործածէին Հայաստանի հանրապետութեան հանդէպ:

Ակնարկելով Հայաստանի հանրապետութեան տարածութեան, անոնք բառ չէին գտներ յայտարարելու թէ Հայաստան այնքան փոքր էր որ չէր արժեր պետութիւն անունն իսկ տալ անոր:

Նմանապէս ռամկավար մամուլը անվերջ քննադատականներ կը տեղար ըսելով, «այդ սահմանագծումը դաւաճանական է, եւ նուազագոյն չափով իսկ չի բովանդակեր պատմական Հայաստանի մաս կազմող շրջանները»: Ի պատասխան այս անվերջ գանգատներուն, օրուան վարիչներէն Ա. Ահարոնեան տուաւ իմաստալից եւ դիւանագիտական պատասխան մը, ըսելով՝

«Մեր սահմանները երկաթէ չեն, անոնք պիտի ընդարձակուին»:

Այս խօսքերը նոյնպէս ծաղրանքի առարկայ եղան եւ հանրապետութեան հակառակորդները Պոսթըն եւ Փարիզ նստած, շարունակեցին իրենց դժգոհանքը: Հիմա որ այդ «մանրանկար» եւ «թաշկինակ» որակուած Հայաստանէն մի քանի ընդարձակ հողամասեր եւս խլուած են՝ այնքան քմահաճ կերպով, եւ երբ շնորհ բաշխուած դրացի բարեկամ կամ ոչ բարեկամ ազգերու, հիմա որ ամէն տեսակ երկաթէ օղակի մը մէջ առնուած է մեր հայրենիքը, չափազանց գոհ են Հայաստանի երբեմնի քննադատները: Անոնք լրջնաշուրթն կը փառաբանեն հսկայ Ղարաբաղի, Լոռիի, Նախիջեւանի եւ Ախալքալաքի Հայաստանէն խլուելու տխուր պարագան, ստրկութեան փառաբանանքն ընելով:

Չափազանց ցաւալի բան է տեսնել թէ ի՞նչպէս կը հանդուրժեն կատարուած իրականութեան այն քննադատները, որոնք նախկին Հայաստանի ՓՈՔՐ տարածութենէն կը ճառէին շարունակ, ա՛յնքան դժգոհ:

Ի՞նչ է շարժառիթը բանդագուշիկ ու կեղծաւոր այս լարախաղացութեան: Ի՞նչ կը յուսան շահիլ անոնք օտարին անվերջ քծնելով, երբ իրենց ամբողջ էութեամբ հակառակ են այդ վարչութեան սկզբունքներուն եւ հաւատալիքներուն: Բայց որքան ալ քօղարկեն կամ վարագուրեն ռամկավար առաջնորդները իրենց այս կեղծաւոր «ելոյթ»ը, Միացեալ Ճակատին մաս կազմող իրենց կարմիր աղբար «Բանուոր»ը արդէն հրատարակած է պատասխանը թէ՝ «Մեր Խ. Հայաստանի սահմանները կ'երկարին մինչեւ Սիպերիա»...

Իսկապէս որ ռամկավար-բոլշեւիկ չափանիշով պէտք է խոստընդարձակուած ըլլան Հայաստանի սահմանները, քանի որ Սիպերիան ալ մեր սահմաններուն մէջ կ'իյնայ եղեր:

Կը զարմանանք թէ այնքան առատաձեռնօրէն մեր սահմանները Սիպերիա երկարող բոլշեւիկ Ստալին եւ Բերիան ինչո՞ւ խլեցին մեր փոքր Հայաստանէն Նախիջեւանն ու Ղարաբաղը, Լոռին ու Ախալքալաքը, եւ իջեցուցին լախտի այնպիսի հարուած մը Հայաստանի գոյութեան, որուն չկրցան դիմանալ Խանջեանի նման ամէնէն ջերմեռանդ բոլշեւիկներն իսկ, եւ իրենց կեանքով քաւեցին Հայաստանի իրաւունքը պաշտպանած ըլլալու իրենց մեղքը»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՉԷՆՑԱ (Իտալիա), 6 դեկտ. (Յառաջ).— Պ. Ստեփան Սրապեան, Իտալիոյ թեթեւ դասակարգի ծանրութիւն բարձրացնելու ներկայ ախոյեանը, նոր յաղթութիւն մը եւս աւելցուց իր մարզական գործունէութեան: Pentaltonի յաղթութիւնն է ատիկա. փորձ մը՝ որուն մէջ ի յայտ կուգայ կազմուած եւ լրջօրէն պատրաստուած մարզիկի արժանիքը:

Միլանօ քաղաքին մարզիկներուն տարեկան մրցումը տեղի ունեցաւ Թուականէս շուրջ շաբաթ մը առաջ, Pro Patriaի մարզադաշտին մէջ:

Յայտագիրը կը բաղկանար հետեւեալ փորձերէն.— հարիւր մեթր վազք, երկարութիւն եւ բարձրութիւն ցատկել, գունդ նետել եւ ծանրութիւն բարձրացնել:

Պ. Ս. Սրապեան այս հինգ փորձերուն մէջ ալ շահեցաւ առաջնութիւնը: Ուրեմն՝ հինգ յաղթութիւններ հակառակորդներու խոշոր թիւի մը դէմ: Մեր մարզիկին վերելքը կը շարունակուի առանց կանգ առնելու, լռութեան մը մէջ՝ որ կամքին եւ հաւատքին կարծրութիւնը ունի:

Պ. Ս. Սրապեանի նուիրուեցան ոսկի խոշոր շքանշան մը եւ արծաթէ բաժակ մը: Ցեղապատերազմեան մեր սերունդը կը գործէ ամէն մարզին մէջ եւ ամէն երկնքի տակ: Գեղեցիկ էր տեսնել զայն իւրաքանչիւր փորձի իւրաքանչիւր յաղթութենէ վերջ: Մարզական տարազին տակ անոր դաշնաւոր մարմինը կը ծփար դնդերներու աղուոր ալիքի մը մէջ:

Մեր շնորհաւորութիւնները:

Ա. Ս.

ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը

ՎԻԷՆ (Յառաջ).—Գրեթէ մէկ տարիէ ի վեր Հ. Մ. Ը. Մ.ը լռած էր: Գործունեայ եւ արդիւնալից անցեալ մը տեղ տուած էր հիւանդագին երեւոյթի մը, որուն վնասները նախ անզգալի էին եւ յետոյ դարձան բացայայտական: Եւ ահա, եկան տիրեցին թուլութիւնը եւ անգործութիւնը... Այս ցաւալի վիճակը պէտք չէր որ աւելի երկար տեւէր:

Սթափումը տեղի ունեցաւ վերջերս (Նոյեմբերին) շատ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Գաղութիս բոլոր մարզասէրները, երիտասարդ թէ տարեց, առանց խտրութեան, բոլորուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի շուրջ, տալու համար անոր իր նախկին փայլը, լրջօրէն աշխատելու առաջադրութեամբ:

Մէկ տարիէ ի վեր կազմուած անկախ սկաուտական «Անդրանիկ» խումբը եւս եկաւ միանալու մասնաճիւղիս,— որով՝ Վիէնի Հ.Մ.Ը.Մ.ը պիտի հետապնդէ այսուհետեւ աւելի գործնական նպատակներ — Նախ՝ մատաղ սերունդը քաշել փողոցներէն, ազատել զանոնք ուծացումէն եւ յետոյ տալ անոնց մարզական կրթութեան հետ, իսկական հայրենի դաստիարակութիւն եւ ազգային մտայնութիւն:

Եւ դեռ մարզական դաշտը չիջած՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը տուաւ իր անդրանիկ հանդէսը, դեկտ. 5ին, շաբաթ երեկոյ: Այս առթիւ ներկայացուեցաւ Յ. Պարոնեանի «Երկու տէրանց ծառան» երկու արարնոց զաւեշտը, որուն դերակատարները ամէնքը յաջողապէս կատարեցին իրենց պարտականութիւնը: Մասնաւոր գնահատանքի արժանի է Պ. Կ. Բէհլիվանեան «Կոմիկ»ի դերին մէջ:

Կ'ուզէինք անյապաղ Հ. Մ. Ը. Մ.ը տեսնել գործնական գետնի վրայ, իբրեւ մեծ ազդակ մը օտարամոլութեան եւ ուծացումի դէմ, ինչպէս նաեւ կարեւոր ներկայացուցիչ մը՝ օտարներու առջեւ:

Մարտօ - Կաթօ

ՎԻԷՆՆԱԿԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Էվգաֆին կողմէ առարկութիւն եղած է որ Վիէննական Մխիթարեանց Բանկալթիի կալուածներուն համար յայտագիր չէ տրուած օրինական մատակարար մարմնի կողմէ, եւ հետեւաբար զանոնք ալ նկատած է միւթէվէլլի չունեցող:

Այս առարկութեամբ, Էվգաֆի տեսչութիւնը իր մատակարարութեան տակ առած է Բանկալթիի Մխիթարեանց կալուածները:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Բացուած ըլլալով Հ. Յ. Դ. Թանգարանը, կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ, որոնց քով յիշատակ մը կայ հայ ազատագրական շարժման պատմութենէն — նամակ, նկար, իր, ձեռագիր գրուածք մը, մասունք մը հայրենիքէն, վաւերական յիշողութիւններն եւն. եւն. — տրամադրել Վարչութեանս՝ Թանգարանի մէջ պահելու համար:

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի Վարչութիւն

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէին, Արցախեանի:

նախարարն էր եւ կ'ամչնամ խոստովանելու թէ սկիզբները չխորհրդակցեցայ պաշտօնակիցներուս հետ: Այս տագնապին սկիզբէն ի վեր առաջին եւ միակ անգամն ըլլալով, խնդրեցի Թագաւորէն որ ունկնդրութեան ընդունի զիս: Հոկտեմբեր 20ին գացի գտայ Ֆորթ - Պէլվէտէրէի գղեակին մէջ: Արքունի նախարար մը իր ամբողջ կրնայ ծառայել միայն ճշմարտութիւնը ըսելով, այս ճշմարտութիւնը կոպիտ ըլլայ թէ ոչ: Այս եւ յաջորդ խօսակցութեանց ընթացքին Թագաւորը մէկ անգամ իսկ չվիրաւորուեցաւ: Ընդհակառակն մեր փոխադարձ բարեկամութիւնը եւ յարգանքը աճեցան այս դժուարին ժամանակներուն մէջ: Թագաւորին յայտնեցի երկու մեծ մտահոգութիւններ.— Գաղթապետութեանց եւ Անգլիոյ կրելիք ազդեցութիւնը՝ եթէ չարունակուէին յարձակումները իր եւ Տիկին Սիմսընի բարեկամութեան առթիւ. յետոյ գահուն փափուկ կացութիւնը: Բացատրեցի թէ բրիտանական միապետութիւնը եզական հաստատութիւն մըն է, թէ ան ոչ միայն վերջին կայուն է կայսրութեան, այլեւ ցորչափ տեւէ իր ամբողջութիւնը, Անգլիան պիտի պաշտպանէ այն չարիքներուն դէմ որոնց ենթարկուած են ուրիշ ազգեր: Պէտք էր փակել չարախօսներուն բերանը: Էտուըրտ Ը. պատասխանեց.

— «Դուք եւ ես պէտք է միասին կարգադրենք այս խնդիրը: Ձեմ ուզեր որ ուրիշներ միջամտեն»:

Վարչապետը յետոյ իր վեհապետին կը բացատրէ ամուսնալուծման վտանգները եւ ուրիշ անպատեհութիւններ. Թագաւորը կը խոստանայ խորհիլ իր հաւատարիմ խորհրդականին դիտողութեանց վրայ: Եւ երկրորդ տեսակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 16ին: Մինչ այս մինչ այն, վարչապետը իր պաշտօնակիցներուն հաղորդած էր խնդիրը: Այդ պահուն էր որ Թագաւորը վարչապետին կարծիքը կը հարցնէ, իր ամուսնական ծրագրի մասին, եւ Պ. Պոլտուին կը բացատրէ թէ այդպիսի քայլ մը խոր վրդովում պիտի պատճառէ ամբողջ երկրին եւ գաղթապետութեանց մէջ: «Թագաւորին կինը Թագուհի կ'ըլլայ, իսկ Թագուհիի մը ընտրութեան առեն պէտք է ըսել ժողովուրդին ձայնը»:

Թագաւորը այս առթիւ այնպիսի պատասխան մը կուտայ որ վարչապետը չի կրնար անմիջապէս կարծիք յայտնել.

— «Ես կ'ուզեմ ամուսնանալ Տիկին Սիմսընի հետ եւ պատրաստ եմ ելլել երթալու»:

Նոյն իրիկունն իսկ, Թագաւորը իր որոշումը կը հաղորդէ մօրը եւ եղբայրներուն: Յաջորդ չորեքշաբթի իր քով կը կանչէ վարչապետը, որմէ նախապէս ուզած էին հասկնալ թէ վեհապետը չի՞ կրնար իր ուզած կնոջ հետ ամուսնանալ, պայմանաւ որ խորհրդարանը մասնաւոր օրէնք մը քուէարկէ, որպէսզի այդ կինը երկրին Թագուհին չդառնայ: Թագաւորը կը հարցնէ թէ այդ մասին առաջարկ եղա՞ծ է իրեն: Վարչապետին հաստատական պատասխանին վրայ, Թագաւորը կ'ուզէ անոր կարծիքը լսել եւ Պ. Պոլտուին կը պատասխանէ.— «Ես երկար խորհեցայ. բայց խորհրդարանը չպիտի քուէարկէ այդպիսի օրէնք մը: Եթէ կ'ուզէք, պաշտօնապէս կ'ուսումնասիրեմ այդ խնդիրը»: Թագաւորին հաւանութեան վրայ, վարչապետը խնդիրը կը հաղորդէ դահլիճին եւ գաղթապետութեանց վարչապետներուն: Դեկտեմբեր 2ին խորհրդակցութիւնը ամբողջովին վերջացած չէր, բայց արդէն հաստատուած էր թէ ոչ գաղթապետութեանց, ոչ ալ Անգլիոյ մէջ յոյս չկար ընդունիլ տալու անտոհմ ամուսնութիւն մը: Այս առթիւ Թագաւորը կ'ըսէ.— «Ձեմ զարմանար»: Յետոյ կը սկսի խղճմտանքի քննութիւն մը կատարել: Վարչապետին վկայութեամբ, Թագաւորը միշտ դգուշացած է որ եւ է անել կացութիւն կամ պառակտում առեղծել: Ասոր համար փակուեր է իր դղեակին մէջ, որպէսզի ժողովրդական ցոյցեր չըլլան, թեր կամ դէմ: Նոյն առտուն իսկ, մատիտով գրուած երկտող մը կը ղրկէ վարչապետին, յայտարարելով.— «Եորքի դուքսը եւ Թագաւորը միշտ լաւ են եղած իրարու հետ, իբրեւ եղբայրներ, եւ Թագաւորը վստահ է թէ դուքսը արժանի է գահուն եւ պիտի վայելէ ամբողջ կայսրութեան աջակցութիւնը»:

Եւ վերջապէս, չորեքշաբթի օր Թագաւորը իր վերջնական որոշումը կը հաղորդէ վարչապետին:

Պ. Պոլտուին աւարտելով իր զեկուցումը, ի խորոց սրտի ցաւ յայտնեց եղածին համար: «Ցաւինք, բայց զգուշանանք դատելէ: Մենք դատարան չենք: Ն. Վեհափառութիւնը արձակած է իր վճիռը: Դարձնենք էջը»:

*** Խորհրդարանը նոյն նիստին մէջ առաջին ընթերցումով քուէարկեց Թագաւորին հրաժարման օրէնքը:

*** Հրաժարելով գահէն, Էտուըրտ Ը., այժմ «Պ. Ուինզըր», կը կորսնցնէ իր բոլոր տիտղոսները: Երէկ գիշերուան ժամը 10ին ձայնասփիւռով ի լուր աշխարհի հաղորդեց իր վճիռը, եւ որոշեց անմիջապէս հեռանալ երկրէն, թերեւս ընդ միշտ: Ըստ աւանդութեան իրաւունք չունի անգլիական հողի վրայ բնակելու: Հաւանական է որ դքսութեան տիտղոս մը ստանայ:

Նոր թագաւորին գահակալութիւնը երկուշաբթի

Հրաժարեալ արքան Թագաւորած եղաւ 324 օր: Գահ բարձրացած էր 1936 Յունուար 20ին, երբ մեռաւ Ճորճ Ե.: Նոր Թագաւորը, Ալպըրթ - Ֆրէտէրիք - Արթըր Ճորճ, դուքս Եորքի, որ 41 տարեկան կ'ըլլայ երկուշաբթի օր, Թագաւոր պիտի հռչակուի նոյն օրը, եւ պիտի կոչուի Ճորճ Զ.: Թէեւ կրնար կոչուիլ Ալպըրթ Ա., բայց հանգուցեալ Վիքթորիա Թագուհին բաղձանք յայտնած է որ ոեւէ ապագայ Թագաւոր չկոչուի իր կողակցին անունով: Թագադրութեան Թուականն ալ նշանակուած է այժմէն,— 12 մայիս:

Ճորճ Զ. մասնաւորապէս դաստիարակուած է իբրեւ գահաժառանգ, իր անդրանիկ եղբօր յաջորդելու համար: Ժրաջան եւ ինքնամփոփ, ուսումնասիրած է ճարտարագործական խնդիրներ: Ամուսնացաւ 1923ին եւ ունի երկու աղջիկներ, որոնց մեծը, իշխանուհի Էլիզապէթ, այժմ գահաժառանգն է:

ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Վաղը, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, **Salle Erard**ի մէջ, **13 Rue du Mail, Métro : Sentier**

կը մասնակցին՝ միջազգային սէնֆոնիք նուագահանդէսներու Soliste ջութակահարներ

ԼԻՏԻ ՅԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻՋՆԱՐ

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մէջ կ'անցնին Պէթհօվէնի Բ. սէնֆոնին, ինչպէս նաեւ դասական ուրիշ հեղինակներ եւ Պարթեւեանի գործերը:

Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ», նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի:

Տոմսերու գիներ՝ 5, 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ, կազմակերպուած Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան կողմէ

Տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30ին, **Société de Géographie**ի սրահին մէջ, **184 Bld. St. Germain**

Հանդէսը նուիրուած է ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ:

Բացման խօսք՝ «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդրոնական Վարչութեան նախագահ՝ Պ. Վ. ԽԱՐՃԱՆԵԱՆԷ

Պիտի նախագահէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Խօսք պիտի առնէ ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ՕՐ. Տ. ՉԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), ՏԻԿ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ֆ. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ռ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն) Պ. ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ). եւայլն:

Մուտք՝ 7 եւ 4 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Հր. Սամուէլի գրատունը եւ Պ. Երուանդ Յարութիւնեանի մօտ, 13 rue d'Orsel, Փարիզ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՑէՍԻՆի կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները 13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, սովորական ժողովատեղին:

Թատերական Ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ 13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սեւրի Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, մէթրօ Pont de Sèvres

կը ներկայացուի ԱՐԵԱՆ ԲԻԾԵՐ (դրամ 3 արար) եւ ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ (զաւեշտ):

Գիներ՝ 5, 7 եւ 10 ֆր.:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Maison du Peuple, Ave. Verdun

կը խօսի՝ Ընդ. Պ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ զինուորական գիտելիքներ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ժողովրդական Լսարանի կողմէ

13 դեկտ կիրակի առաւօտ ժամը 10ին,

կը դասախօսէ Պ. Վ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւնը,

Գեղարուեստական բաժին, կը նուագէ Հ. ԹԻԹԻԻՆՃԵԱՆ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ

Նախագահութեամբ ՏԻԿ. Ա. ՊԱՐԿԻՐՃԵԱՆԻ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂՔԱՏ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՐԲԵՐՈՒ

վաղը, կիրակի օր ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Fêtesի մէջ, **30 Rue du Casino,** Enghien-les-Bains

Երեկոյթին ամբողջ զուտ հասոյթը կը յատկացուի Պեա. Հայ Կ. Խաչին եւ Որբերու Օգն. Մասնաճիւղին:

Նուագախումբ ԿԱՐԻՕ=ՔԱՆԹԻ (Թանկօ եւ ճազ)

ՊԱՐ, ԵՐԳ ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ—ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Մուտք՝ 10 ֆրանք:

ԱԿՈՒՄԲԻ ՕՐ

կազմակերպուած Պորտօյի Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբի կողմէ

ի նպաստ իր գրադարանին

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ.Յ.Դ. Բարսեղ Շահպազ Ակումբին մէջ,

Մասնակցութեամբ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի կը ներկայացուի

ԵՐԿՈՒ ԽՈՒԼԵՐԸ (զաւեշտ)

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, նուագ, արտասանութիւն,

կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԱԼԱՃԵԱՆ, կը խօսի՝ ընկ. Հ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Մուտք 2 ֆրանք:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton* (*St. Michel & Odéon*)

20 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով

Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփէրէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Մասնակցութեամբ Թաւիստ Ժօրժ Շահպարոնեանի եւ փարիզահայ ծանօթ դերասաններու եւ դերասանուհիներու:

Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆր.:

Տոմսերը նախօրօք գնել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլէն, 51 *rue M. le Prince*

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Հայ Երիտասարդաց *Զարթօնք* միութեան կողմէ

13դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Շահրիկեան սրահին մէջ

5, Րիւ տ'Էֆլիզ, Մարսէյլ

Մասնակցութեամբ՝ Զ. Ռ. Մ.ի «Վահագնեան» նուագախումբին եւ Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղի երգչախումբին:

կը նախագահէ՝ Պ. ԹՈՒՄԱՍ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

կը խօսի՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

կը մեներգեն՝ Օրիորդներ, Հայկանոյշ Քէնտիրեան եւ Ագնիւ Հայրապետեան: կ'արտասանեն Պ. Պ. Գր. Քէնտիրեան, Ա. Յակոբեան եւ Ռուբէն Մանուկեան:

Սիրայօժար մասնակցութեամբ «Ազատեան» Թատերախումբի կը ներկայացուի Ա. Աբելեանի

ՄԱՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐԸ (դրամ 3 արար)

Մուտքը ազատ է

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը խորապէս կ'ողբայ իր փոխ-նախագահի, երիտասարդ մտաւորական ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահը: Այս առթիւ իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սասունի եղբայրներուն եւ պարագաներուն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վասպուրականի Հայր. Միութեան ժողովը 13 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Արարատի սրահին մէջ, 6 rue des Petites Maries: կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ վասպուրականցիները:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 13 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3294

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ...

Արդէն տասը տարի կ'ըլլայ որ, այսպէս կամ այնպէս կը տօնուի «Մշակոյթի Օր»ը, Փարիզի մէջ եւ այլուր :

Գաղափարը արմատ բռնեց շնորհիւ «Յառաջ»ի եւ իր պաշտօնակիցներու մղած պայքարին։ Այս քաղաքին մէջ, նախապէս հանգուցեալ «Ցարդգող»ն էր որ ստանձնեց տօնակատարութիւնը, յետոյ Գրական Ակումբը, եւ այժմ ալ, երկու տարիէ ի վեր, Համազգայինը անցած է գործի գլուխ :

«Օր»ը երբեմն կը տօնուէր, նաեւ, Լիոնի եւ Մարսէյլի մէջ, բայց մեղրալուսին մը անգամ չըրորեց։

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի հարեւան երկիրներուն, միայն Պերլինի մէջ է որ ամէն տարի կանոնաւորապէս կը տօնուի «Մշակոյթի Օր»ը։

Ձենք ուզեր շատ հեռուները երթալ, վախնալով որ կը հարկադրուինք աւելի տխուր իրողութիւններ արձանագրել :

Օրինակ, եթէ Ռումանիոյ մէջ յարատեւ ճիգ մը կը տեսնուի մէկ տարիէն միւսը աւելի մեծ փայլով տօնելու Մշակոյթի Օրը, անդին չորք մը գաղութներ կա՛մ ի մէջ այլոց կը յիշեն տարեդարձը, եւ կամ արդէն վերածեր են վաղաթարշամ յիշատակի մը :

Ձենք ժխտեր թէ կան գաղութներ ալ, որոնք ձեռնթափ եղած են իրենց կամքէն անկախ, իբրեւ հետեւանք տեղական պայմաններու :

Բայց միայն տօնակատարութիւնը չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ։ Տօնակատարութիւնը նպատակ մը չպիտի ըլլար, այլ միջոց մը, ոչ միայն անցեալ փառքեր պանծացնելու եւ ներշնչման աղբիւրներ փնտռելու, այլեւ մշակոյթի սէրը արծարծելու, կրակը վառ պահելու համար, ինչպէս կը սիրեն ըսել :

Ունի՞նք այդ սփոփանքը, տասը տարի Մշակոյթի Օր սարքելէ վերջ :

Կրնա՞նք հաստատել թէ քիչ մը աւելի ծաւալեցաւ բոցը եւ խորացաւ գիտակցութիւնը՝ սեփական արժէքներու գնահատման տեսակէտէն։

Պատասխանը կրնաք առանց դժուարութեան գտնել օրուան իրականութեան մէջ, եւ կամ մասնակցելով զանազան տօնակատարութեանց :

Հարեւանցի ակնարկ մը, եւ պիտի տեսնէք որ միշտ միեւնոյն տարրը միայն կը հետաքրքրուի այսպիսի տօնակատարութիւններով։ Նոյն բազմութիւնը, աւելի նօսրացած, եւ աւելի ժխտո՝ մէկ տարիէն միւսը։

Ինչպէս հաւատացեալները երկու խաչ կը հանեն խունկ ծխելով չարաթ իրիկուն — կիրակմուտք — կամ եկեղեցի երթալով յարջորդ օրը, այդպէս ալ այս տարրը նուիրական պարտականութիւն կը սեպէ «իւրովսանն ծառայել», տօները պատուելով իր ներկայութեամբ ...

Եւ կը թուի թէ սովորութեան տաղտուկը դեղնութեան փոշի մը ցաներ է նաեւ այս ուժասպառ բազմութեան վրայ :

Մնացեալը, «արդոյ հասարակութիւնը», այսինքն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, միշտ կը մնայ բացակայ, ինչպէս հայաջինջ սարսափներու տարեդարձին կամ ուրիշ տօնակատարութեանց, նոյնպէս Մշակոյթի Օրուան հանդէսներուն :

Ան իրեն համար ստեղծեր է մասնաւոր հոգեբանութիւն մը, որ անզգալաբար, աստիճանաբար կը կտրէ հայկական կեանքին հետ մնացած կապերը :

Կրնայինք ըսել թէ կազմուած է նո՛ր հասարակութիւն մը, որ կ'ապրի իրեն յատուկ ըմբռնումներով, եւ այլեւս վերէ՛ն կը նայի այսպիսի բաներու վրայ։

Երբ այսպէս դեղներ է զանգուածը, ի՞նչպիսի պատկեր կը ներկայացնէ երիտասարդութիւնը :

Մռա՛յլ։ Աւելի քան մռայլ :

Այս ճակատին վրայ եւս — երիտասարդական — դարձեալ նոյն տարրն է որ կը զգացնէ իր ներկայութիւնը։ Նոյն բազմութիւնը, որ ընդհանրապէս կ'երեւայ հայկական հանդէսներու մէջ։

Ուրեմն, այսպէս կամ այնպէս կը տօնուի Մշակոյթի Օրը, ինչպէս ուրիշ Օրեր :

Բայց, կը թուի թէ ստեղծուեր է նաեւ ուրիշ հոգեբանութիւն մը,— տօնը տօնին համար։

Եւ իբրեւ հետեւանք, այս տօնակատարութիւնն ալ կը սկսի աղդի մը հրատարակութեամբ, ու կը վերջանայ հանդէսին նկարագրութեամբ :

Ուրիշ ոչ մէկ շարժում կամ հետք, տօնակատարութենէն 24 ժամ վերջը։

Մշակոյթը կը ծափահարուի, բայց անոր վաստակը, հայկական գիրքը, միշտ կը մնայ փոշիներու մէջ, հեղինակն ալ՝ դատապարտուած ցմրուր քամելու դառնութեան բաժակը :

«Կեցցէ»ները կը թնդան, երբ կ'արտասանուի բանաստեղծութիւն մը, բայց ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի հարցնել բանաստեղծին «որպիսութիւնը»։ Մանաւանդ այս լպրծուն պողոտաներուն վրայ :

Ցնծութեան կանչեր իրար կը խաչաձեւեն, ի լուր երգի մը կամ եղանակի մը։ Բայց հարցուցէք թէ քանի՞ հայկական ձայնատետր կը գտնուի հազար հայ ընտանիքի մէջ :

Եւ այսպէս մշակոյթի բոլոր ճակատներուն վրայ,— նկարչութենէն մինչեւ մամուլը :

Ուրիշներ ալ ունին Մշակոյթի Օր, ինչպէս Ռուսերը, Պուլկարները կամ Ցոյները։

Անշուշտ կարելի չէ զանոնք բաղդատել մեզի հետ, իբրեւ համբանք եւ կարողութիւն :

Բայց, ո՞վ մեր ուժէն վեր բան պահանջեց։ Եւ եթէ ոգին չպակսէր, մեր Մշակոյթը ինչո՞ւ պիտի դառնար միայն յիշատակի տօն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱՒ ԵՐԷԿ

Հրաժարման օրէնքին քուէարկումը 5ի դէմ 403ով

Անգլիոյ նոր Թագաւորը, Ճորճ Զ., հռչակուեցաւ երէկ, շաբաթ, աւանդական հանդիսաւորութեամբ։ Նախորդը, որ այժմ կը կոչուի Պ. Տէյվիտ Ուինզըր, ձայնասփիւռ ճառով մը հրաժեշտ առաւ իր հպատակներէն, խօսելով իբրեւ «Իշխան էտուըրտ, Ուինզըրի դքսակէն»։ Հաղորդելով իր անդառնալի վճիռը, հրաժարեալ արքան, խորապէս յուզուած, կը բացատրէր բրիտանական կայսրութեան բոլոր ժողովուրդներուն .

— «Պէտք է հաւատաք ինծի, երբ կ'ըսեմ թէ անկարելի կը գտնեմ տանիլ պատասխանատուութեան ծանր բեռը եւ կատարել իմ պարտականութիւններս իբրեւ արքայ, այնպէս ինչպէս կ'ուզեմ, առանց իմ սիրած կնոջս աջակցութեան։ Նմանապէս կ'ուզեմ որ գիտնաք թէ միայն եւ միայն ես եմ տուած որոշմանս պատասխանատուն։ Միակ երկրորդ անձնաւորութիւնը որ կապ ունէր այս հարցին հետ, մինչեւ վերջը փորձեց համոզել զիս որ տարբեր քայլ մը առնեմ։ Ես իմ կեանքիս այս ամէնէն ծանրակշիռ որոշումը տուի միայն այն մտածումով թէ ո՛րը լաւագոյն է բոլորիս համար։ Ես դժուարութիւն չքաշեցի այդ որոշումը տալու համար, գիտնալով որ եղբայրս, երկար վարժութիւն ունենալով այս երկրի հանրային գործերուն մէջ, եւ օժտուած ընտիր յատկութիւններով, պիտի կրնայ անմիջապէս գրաւել իմ տեղս, առանց ընդհատելու կամ վտանգելու կայսրութեան կեանքն ու յառաջդիմութիւնը։ Եւ ան ունի մեծ օրհնութիւն մը զոր կը վայելեն ձեզմէ շատեր եւ որ շնորհուած չէ ինծի,— երջանիկ բոյն մը իր կնոջ եւ զաւակներուն հետ :

«Ես այժմ բոլորովին կը հրաժարիմ հանրային գործերէ եւ վար կը դնեմ իմ բեռս։ Հիմա բոլորս ալ նոր Թագաւոր մը ունինք։ Սրտանց երջանկութիւն եւ բարգաւաճում կը մաղթեմ անոր եւ ձեզի : Աստուած օրհնէ ձեզ։ Աստուած պահէ Թագաւորը »։

*** Հրաժարեալ արքան անմիջապէս հեռացաւ երկրէն, անծանօթ ուղղութեամբ։ Կ'ըսուի թէ պիտի հանգստանայ Զուիցերիոյ մէջ։ Օրինական արգելք չկայ անգլիական հողի վրայ բնակելու, բայց ինքն է որ կը զգուշանայ։

*** Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր երկրորդ եւ երրորդ ընթերցումով եւ 5ի դէմ 403 ձայնով քուէարկեց թագաւորին հրաժարագիրը։ Այս առթիւ կարգ մը ընկերվարական երեսփոխաններ դիտել տուին թէ ժամանակը եկած է հանրապետութիւն հռչակելու, բայց ոչ ոք ուզեց լսել։ Իրլանտայի Ազատ պետութիւնը նոր Թագաւորը ճանչնալով հանդերձ, կ'ուզէ օգտուիլ առիթէն, աւելի շեշտելու համար իր անկախութիւնը :

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ԱՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, հարցաքննիչ դատաւորը ուրբաթ օր լսեց Օր. Անահիտ Փաստրմաճեանը եւ եւ խորթ հայրը՝ Նիկողոս Սարաֆեան։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ երեք ժամ տեւած է աղջկան հարցաքննութիւնը։ Հայ թարգման մը նշանակուած էր, բայց աղջիկը աւելորդ սեպած է, պնդելով թէ ինք շատ լաւ ֆրանսերէն գիտէ։ Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Օր. Անահիտ հաստատելով իր մօրը պատմութիւնը, յայտարարած է.

— «Եթէ որ եւ է բան չխոստովանեցայ մայրիկին, պատճառը այն է որ կը վախնայի։ Նախընտրեցի ամէն բան պատմել խորթ հօրս։ Յօսելէ առաջ, քանի մը անգամ ատամնաբոյժին քով գացած էի, երեսին տալու համար իր արարքը եւ յայտնելու թէ ինչ վիճակի մէջ կը գտնուէի։ Ան պատասխանեց չոր շեշտով մը.— «Ցաւալի է, բայց բան մը չեմ կրնար ընել »։

Իսկ Նիկողոս Սարաֆեան յայտարարած է, միշտ համաձայն տեղական թերթերու հրատարակութեանց.

— «Շատ կը սիրէի խորթ աղջիկս, որ միայն գոհունակութիւն պատճառած էր մեզի։ Իմանալով դժբախտութիւնը, աչքի առջեւ բերելով մեր ընտանիքին վրայ ինկած անպատուութիւնը, ուզեցի մեռնիլ, եւ եթէ աւելի ծանր վէրքեր չստացայ, պատճառը այն է որ Անահիտ վրաս նետուեցաւ եւ ածելին ձեռքէս առաւ»։

«Լ'Էօվր» հրատարակելով այս տեղեկութիւնները, իբրեւ զրոյց կ'արձանագրէ հիւանդութեան խնդիր մըն ալ եւ կը պահանջէ որ Ս. Սասունին դարմանող բժիշկը երեւան հանէ ճշմարտութիւնը։ Թերթը կը կարծէ թէ այն ատեն աւելի պիտի պարզուի այս խնդիրը :

*** Ջոհին եղբայրը, Պ. Արմէն Սասունի իբրեւ դատախազ կը ներկայանայ՝ իրեն փաստաբան ունենալով Պ. Հանրի Ֆայրին։ Ցարակից խնդիրներով եւ վկաներու արձանագրութեամբ կը զբաղի Պ. Վահան Եարճանեան :

Բոլոր անոնք որ բան մը գիտեն դէպքին եւ անոր հետ կապ ունեցող անձերու մասին, կրնան դիմել Պ. Եարճանեանի։

*** Փարիզի 6րդ Թաղամասի Ատամնաբուժական Արուեստի աշխատաւորներու սէնտիքան ցաւակցական նամակ մը ուղղած է ընկեր Ս. Սասունիի եղբօր, եւ անդամներէն մէկն ալ անձամբ գացած է վշտակցութիւն յայտնելու։ Միեւնոյն ատեն սէնտիքան պատրաստակամութիւն յայտնած է պաշտպանելու «իր ընկերոջ շահերը եւ յիշատակը »։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ դիմումները երեսփ. վրայ մնացած ըլլալով, երեսփ. ժողովին մէջ դիտողութիւններ եղան համայնավար երեսփոխաններու կողմէ։ Դատական Նախարարը պատասխանեց թէ իր պաշտօնեաներուն թիւը 14 առ հարիւր կրճատուած է խնայողութեան համար եւ թէ հպատակութեանց ճիւղը մասնաւորապէս ազդուած է այս կրճատումէն, մինչ թղթածրարները աւելցած են 50 առ հարիւր։ Նախարարը անհրաժեշտ վարկերը պիտի պահանջէ ելմտական նախարարէն, դարմանելու համար այս կացութիւնը :

«Ժողովուրդը սկսած է փախչիլ Անտիոքէն»

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԶԷՆՔ ԿԸ ԲԱԺՆԵՆ»

Թէ խորագիրները եւ թէ լուրերը կը քաղենք Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Ճիւմհուրիէթ) .—

Խռովութիւնը եւ անարգանքը կը շարունակուին Անթաքիոյ մէջ։ Երէկ առաւօտ, 200 զինուորներ թալանած են քաղաքը : Փակուած են հարիւրաւոր Թուրքերու տուները, ինչպէս նաեւ բնակարանը Ապտիւլկանի Թիւրքմէնի, որ Թուրքերէն սիրուած անձ մըն է։ Բազմաթիւ անձեր ծեծելով պահականոց կը տանին։ Որոշ ցանկի մը համաձայն, ոստիկանները մարդիկ կ'առնեն տուներէն եւ խանութներէն։ Հարիւրաւոր Թուրքեր հեռացած են քաղաքէն : Զինուորական առաքումը կը շարունակուի դէպի Սանճաք :

Անթաքիոյ քաղաքապետ Հաճի էթէմ, վախնալով որ կը պատժուի իր զաւաճանութեանց համար, չարչափ հագնելով փախած է։ Կ'ըսուի թէ Անթաքիա բերուած 200 զինուորները պաշտօն ունին միջադէպ ստեղծելու եւ Թուրքերը ձերբակալելով ծեծելու հրացանի բուներով։ Այսպէս, խստօրէն ծեծուած են Էօմէր, Ապտուլլահ եւ Էմին Սարաճ անուն անձերը, որոնց առաջինը զարմիկն է Ապտիւլկանի Թիւրքմէնի, իսկ վերջինը՝ Սամիհ Ազմիի փոխանորդը : Միւֆթիզատէ Սատըգն ալ ատաղձագործներու շուկային մէջ եւ ժողովուրդն աչքին առջեւ գանակոծուած է։ Ծեծուելէ յետոյ, զօրանոցներու ախոռները նետուած են եւ յայտնի չէ անոնց վախճանը։ Սանճաքին մէջ ապրելու հնարաւորութիւն չէ մնացած Թուրքերուն համար։ Այս կացութեան առջեւ՝ մտաւորական երիտասարդները և երեւելիները մայր հայրենիք կը փախչին։

*** Զէնք կը բաժնեն Գըրք Խանի եւ Մուսա Տաղի Դաշնակներուն : Թղթատարական, հեռաձայնական եւ հեռագրական հաղորդակցութիւնները զինուորական հսկողութեան ենթարկուած են : Ֆրանսացիները նոր ուժեր կը փոխադրեն Իսլահիէի հարաւը՝ Հաճիլար։ Ամրացումը կը շարունակուի Անթաքիոյ շուրջ :

Ֆրանսացիները 50 սաւառնակ ղրկած են Անթաքիա։

ՈՐՈ՞Ւ ԴԷՄ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԾԵՆ ԵՂԵՐ ԶԷՆՔԵՐԸ

Հալէպի վերաքննիչ ատեանին յանձնուած են կարգ մը Թուրքեր, որ կ'ամբաստանուին թէ ծաղկեպսակ դրած են Պէյլանի յուշարձանին վրայ, Հանրապետութեան տօնին առթիւ։ Հալէպի մէջ կը խօսակցին Սատուլլահ Ճապրի (արաբ ազգայնական պետ մը) եւ ծանօթ Քիւրտօղլու Հաճի Պէքիր։ Վիրաւորուած երեսփոխան չընտրուելէն, վերջինը կ'ըսէ. «Մենք ի հարկին զէնքով ալ կըրնանք ձեռք բերել Քիւրտ Տաղի անկախութիւնը »։

Շոյելով Պէքիրի կոնակը, Ճապրի կը պատասխանէ.

— Պահեցէք ձեր զէնքերը, օր մը միասին պիտի գործածենք ուրիշներու դէմ :

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՏԱՆԱՅԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գրած էինք թէ վերջին ողողումները ծանր կորուստներ պատճառած են Ատանայի մէջ։ Թուրք թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները .—

Ջուքուր Օվան ողողուած է, աննախընթաց աղէտ մը պարզելով։ Թէեւ տակաւին վերջնականապէս յայտնի չեն նիւթական եւ մարդկային կորուստները, բայց առաջին առթիւ ճշդուած թիւերն անգամ կը ցուցնեն աղէտին ահաւորութիւնը։ Այսպէս, քաղաքին մէջ 1010 տուներ քանդուած են ամբողջովին, 685 տուներ ալ քանդուելու վրայ են։ Քաղաքին մէջ անպատսպար մնացած են 10,000 հոգի։ Մեռնողներուն թիւը 150ը կ'անցնի, բայց դժբախտաբար բուն կորուստը անկէ շատ աւելի է։

Գալով նիւթական վնասին, կարելի է ըսել թէ երեք միլիոն ոսկիէն աւելի է։ Խեղդուելու վտանգին ենթարկուածներէն 200 հոգի ազատուած են եւ կը դարմանուին։ Աղէտեալներուն թիւը 50,000էն աւելի կ'ենթադրուի։ Ատանայի շրջակայ գիւղերուն մէջ, կարելի չէ եղած ազատել 70 ընտանիքներ :

Գետին դիմացի եզերքը բնակողներուն մեծ մասը կարելի եղաւ ազատել մեծ դժուարութեամբ։ Ջուրը գետի պէս կ'անցնէր պողոտաներէն, մէկուկէսին մինչեւ երկու մէթր բարձրութեան հասնելով երբեմն։ Մեծ ջրամբարտակին (Պիւյիւք Սէտ) մէկ մասը փլաւ եւ ջուրերը սկսան թափիլ քաղաքին հիւսիսային մասը եւ ծածկել Ենի Մահալլէն։ Կայարանէն դէպի քաղաք երկարող կամուրջին՝ գետի մը վիճակը կը պարզէր։ Այս միջոցին խուճապի մը պատկերը կը պարզէր քաղաքը։ Ջուրով ողողուած փողոցներու մէջ, հազարաւոր անձեր — կին եւ տղայ — լալով պօռալով եւ գրեթէ մերկ վիճակով՝ կը փախչէին դէպի ներքին փողոցները։ Մէկ կողմէ տուներ կը փլէին, միւս կողմէ ահաւոր հեղեղը աներեւակայելի թափով մը կը ծածկէր չորս կողմը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Սպանիոյ արտաքին նախարարը իր կառավարութեան գանգատները յայտնելով ըմբոստներուն ընծայուած աջակցութեան առթիւ, շեշտեց թէ Սպանիա իրեն համար բան մը չէր պահանջեր, այլ կ'ուզէ պարզապէս փրկել Եւրոպան։ Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկեց, շեշտելով թէ միջազգային կացութիւնը ծանր է եւ թէ անհրաժեշտ է զօրացնել չէզոքութեան քաղաքականութիւնը։ Երկուշաբթի օր պիտի զբաղի Իսքենտէրուն - Անտիոքի հարցով։ Այս առթիւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը հաղորդած է թէ ապահովութիւն կը տիրէ այդ շրջանին մէջ :

ԴԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ իրաւական վիճակի կանոնագրին (Ժընեւի պայմանագիր) շարունակութիւնը յետաձգած ենք երեքշաբթի օրուան, տեղի անձկութեան պատճառով :

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ, համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց։ Դեկտեմբեր 5ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 407,332, այսինքն 500 հոգի պակաս՝ անցեալ շաբթուան վրայ։ Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 416,690 :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

ՊՈԼՍՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Պոլսոյ անկումով արեւելեան հարցն Եւրոպայի առջեւ կը կանգնէր բուռն եւ բիրտ կերպով: «Մինչեւ այն ատեն Ասիոյ խորերէն եկող ցեղերը միայն գիտցած էին քանդել, կամ ձուլուիլ քրիստոնէութեան մէջ, մինչդեռ վերջին ալիքը, իսլամական ալիքը, խորապէս կը փոխէ Եւրոպայի դիմագիծը: Օսմանի ժառանգորդներն իրենց իսլամական յարձակողականով կը յաջողին արեւելեան հարցին տալ լուծում մը՝ որ ճիշդ ու ճիշդ հակառակն էր Խաչակիրներու տուածին: Արդարեւ, ԺԱ. դարուն, լատինները տեղաւորուած էին Ասիոյ մէջ: ԺԵ. դարուն մուսլիմանները դիրք կը գրաւեն հին կայսրութեան սահմաններուն մէջ: Ցարիկրատ (Կեսարներու քաղաքը՝ Կ. Պոլիս) որուն սլաւական ցեղերն ի զուր կը ցանկային, կը դառնայ Իսթամպուլ, իսլամական մայրաքաղաք եւ այդ կերպով կը հաստատէ իր ճակատագիրը՝ պատմութեան մէջ: Այսպէս նոր ժողովուրդ մը, արեւմտեան հաւատքին եւ քաղաքակրթութեան անթափանցելի վերջնապէս կը բազմի հին յոյն կայսրութեան տեղ: Քրիստոնէութեան սահմանները կը նահանջեն մինչեւ միջին Եւրոպա: Հունգարիա եւ Աւստրիա խաչին պաշտպանութեան առաջատեղիներ կը հանդիսանան: Վիէննա սպառնալիքի տակ է ինչպէս Պելկրատ: ԺԵ. դարու քրիստոնեայ աշխարհին երեւակայութիւնն խիստ տակաւին ցնցուելու պատճառ ունէր»: (L'Elaboration du monde moderne, Calmette):

Զարհուրանքի համատարած ալիք մը թաւալեցաւ Եւրոպայի վրայ՝ ի լուր Պոլսոյ գրաւման, եւ ի տես բարձրացող ծանր վտանգին՝ զանազան պետութիւններ, որոնք իրարու գլուխ ուտելու մասին կը մտածէին, յանկարծ միացան՝ հասարակաց թշնամիին դէմ:

Նոր խաչակրութիւն մը ուզեցին կազմակերպել կարծես, Կարոլոս Ցանդուդնի առաջնորդութեամբ, բայց անցեր-գացեր էին այն երանելի ժամանակները՝ երբ քաղաքական, ընկերային կամ տնտեսական բոլոր մարդերը դիւրաւ կը վարակուէին ասպետական, արկածախնդրական հիւանդութիւններէն:

Հետեւաբար սկզբնական տաք առաջադրութիւնները պաղիլ սկսան եւ թրքական սպառնալիքին անմիջական ենթակայ պետութեանց (Աւստրիա, Հունգարիա, Վենետիկ, Ճենովա) թոյլ տրուեցաւ իրենց գլխուն ճարը նայիլ: Միւս իտալական կամ եւրոպական պետութիւնները քիչ օգնեցին կամ բնաւ չօգնեցին:

Պապերն անգամ, սա անմեղանչական պապերը, հոգ չտարին որ քրիստոնեայ աշխարհը, միացած, ոտքի կանգնի մահմետական աշխարհին դէմ: Ու եթէ այդ ուղղութեամբ, երբեմն կոչ ըրին, իրենց հաւատք ընծայող չեղաւ, որովհետեւ գիտէին թէ կեղծ էին չնաշխարհիկ առաջադրութիւնները: Պապերն ընդհանրապէս կը մտածէին աւելի իրենց եղբօր տղան դուքս կարգելու, կամ քրոջ թոռը կոմս հռչակելու, քան թէ օսմանեան սպառնալիքէն քրիստոնեաները փրկելու մասին:

Թուրքիոյ դէպի պալքանեան թերակղզին արշաւանքէն ամէնէն աւելի տուժողն եղաւ Վենետիկ: Աւելի փոքր համեմատութեամբ՝ Ճենովա: Այս վերջինը կորսնցուց իր Սեւ ծովեան գաղութները:

Բիւզանդական կայսրութեան անկումէն ետք՝ Վենետիկ օսմանեան ալիքին դիմադրող ամէնէն խիզախ թումբը հանդիսացաւ: Եգէական ծովուն մէջ շնորհիւ իր Լօռետանեան տորմիղին՝ կրցաւ համաձայնիլ Բ. Դըրան հետ(*):

Ֆիորենցա, Միլան, Նափոլի, դիմակաւոր բարեկամներ էին միայն, եւ եթէ չըլլային մութին մէջ անոնց լարած թակարդները, որ ուժերու ցրուում կը պատճառէր Վենետիկի, այս վերջինը գուցէ երկար ատեն մնար արեւելքի իշխան եւ Թուրքերը ոչ իսկ չարժիլ համարձակէին:

Իսլամական յառաջխաղացութենէն տուժեցին աւստրիական գերիշխանութեան տակ գտնուող բոլոր ժողովուրդները, որովհետեւ Աւստրիա՝ առիթէն օգտուելով ինքզինք պաշտպան հռչակեց «իր քրիստոնեաներուն», այսինքն իր լուծն աւելի ծանրացուց անոնց վրայ:

Մինչ այդ Թուրքերը չարունակեցին իրենց արշաւը Տալմացիոյ եզերքներէն մինչեւ Թրեւիզօ, կողոպուտ, մահ եւ սարսափ սփռելով ամէնուրեք:

Քաղաքակիրթ աշխարհը ոչ միայն գգաստութեան չեկաւ, այլ եւ ականատես եղաւ քրիստոնեայ պետութեան մը օսմանեան կայսրութեան հետ կնքած դաշինքին: «Անպատկառ դաշինք», զոր ստորագրեցին Ֆրանսայի թագաւոր Ֆրանսուա Ա. եւ սուլթան Սիւլէյման: Ահաւոր չլսուած դաւաճանութիւն քրիստոնէութեան համար, բայց եղածն եղած էր արդէն: Այսպէսով ծագում կ'առնէր դարեր տեւող այն քաղաքականութիւնը՝ ուրով զանազան ազգեր «իրենց շահերն ապահովուած» կը համարէին՝ սիրաբանելով Թուրքիոյ հետ:

Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ օսմանեան կայսրութեան ծաւալման ամէնէն աղետաբեր հետեւանքներէն եղաւ նաեւ արեւմուտքի եւ արեւելքի միջեւ յարաբերութեանց բոլորովին խափանումը:

Ժամանակին Արաբներն ալ արշաւած էին եւրոպական երկիրներու վրայ, բայց անոնք, գրագնութեան հետեւանքով, հետզհետէ նոյնացած էին արեւմտեան բարքերուն հետ, մշակութային յարաբերութիւն հաստատած էին եւ իրենց նախնական մոլեռանդութիւնն ու վայրագութիւնը թօթափած:

Մինչդեռ թրքական ալիքն ընկլուզելով ամէն ինչ՝ կղզիացուց Եւրոպան Ասիայէն:

Մշակոյթով շատ վար՝ Արաբներէն, մոլեռանդութեամբ վեր՝ անոնցմէ, Թուրքերը երկու հողամասերուն միջեւ անանցանելի պատնէշ մը քաշեցին պատճառ ըլլալով որ եւրոպական նաւեր Ափրիկէի ամբողջ շրջանն ընեն՝ Արեւելք հասնելու համար, թէեւ իրենց կամքէն անկախ կերպով օգտակար եղան որ Վասքօ Տէ Կամա Բարեյուսոյ Հրուանդանն անցնելով հասնի մինչեւ արեւելեան Հնդկաստան:

Պարսկաստան որ չահ ունէր Թուրքերուն դիմադրելու, միացաւ Վենետիկի, սակայն հասարակաց տեւական գործունէութիւն մը կարելի չեղաւ բանեցնել՝ մարդակաշտերու հեռաւորութեան պատճառով: Անկէ անդին դակի օգուտ քաղեց Սաֆավի երկիրը, շնորհիւ արեւմտեան Եւրոպայի հետ իր սկսած յարաբերութեանց:

Թուրքերու բարբարոս յառաջխաղացման հետեւանքով է որ դարձեալ յոյն գիտնականներ ապաստան գտան Իտալիոյ մէջ եւ այնտեղ վերածընունդին զարկ տուին իրենց հետ բերած արուեստի եւ պատմութեան երկերով:

Ինչպէս կը տեսնուի, Բիւզանդիոնի անկումն աղէտ մը եղաւ քաղաքակիրթ մարդկութեան համար, անկէ բխած օգուտները կամքէ անկախ եւ անուղղակի էին, մինչդեռ հասցուցած վնասները չափ ու սահման չունէին:

Եւ նկատի ունեցէք որ պատմութիւնը մինչեւ 1600 թուական չի հասնիր: Անկէ յետոյ ծագած աղէտներուն մասին խօսելու համար հսկայ բովանդակութիւն եւ պայքարին պէտք է: Թուրքերը մինչեւ հիմա հազար անգամ փոխուած կ'ըլլային Վուլկանի ակերէն, եթէ «քաղաքակիրթ» պետութիւնները կասկածի կերպով յարուած չըլլային իրարու դէմ՝ բիւզանդական կայսրութեան պանծալի մայրաքաղաքին տիրանալու համար:

Արեւմուտքի եւ մշակոյթի հին ոսոխը պիտի չարունակէ մերկացած մնալ իր վայելմի հրապոյրներէն, որքան ատեն որ Թուրքիա ներկայ է այնտեղ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

(*) Առաջին սուլթաններն ունկնդրութիւն կուտային իրենց պալատին գաւիթին մէջ, ուրկէ ծագում առած է Բարձրագոյն Դուռ բացատրութիւնը, իբր հոմանիշ թուրք կառավարութեան:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Փոքրիկ աղջկան մը

Ռաֆայէլեան զըւարթուն մ'ես դեռ
պզտիկ,
Ու կոկոն մ'ես անծրման,
Ու պահապան հրեշտակ մ'ես հի-
ւանդի,
Ու պուպրիկ մ'ես կաղանդի …

Եւ երգերու անոյշ, աղուոր, զգա-
յուն՝
Հաւաքածոյ մ'ես սիրուն,
Իսկ ես որ թեւ կուտամ այս կարծ
քերթուածին՝
Մէկ բանագողդ եմ չըլչին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՊԷԹՀՈՎԷՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Դ.

Անհնարին է գիտութեամբ չհամակուիլ Պէթհովէնի ընդվզումէն եւ աղէկէզ վշտէն բխած այդ աղաղակն իմանալով: Քիչ մնաց որ ան վերջ տար կեանքին, յուսահատելով ականջէն: Իր բարոյական անյողդողդ զգացումը միայն արգելք եղաւ ատոր: Բուժուելու իր յետին ակնկալութիւնները մարեցան իսպառ: Եւ սակայն 25 տարի եւս պիտի ապրի: Իր հուժկու անհատականութիւնը չէր կրնար համակերպիլ փորձանքէն պարտուելու գաղափարին:

— «Միգիքական ուժս կ'աճի աւելի քան երբեք՝ մտաւորական ուժիս համեմատ, կ'ըսէ ան: Կը զգամ որ դեռ նոր կը սկսի երիտասարդութիւնս: Իւրաքանչիւր օր զիս կը մօտեցնէ այն նպատակին, զոր կ'ընդնշմարեմ առանց զայն սահմանել կարենալու … Ա՛հ, աշխարհը պիտի գրկէի եթէ ազատէի այս ախտէն … Ոչ մէկ հանգիստ կը ճանչնամ քունէն զատ: Ու շատ արգահատելի եմ առաջուընէ աւելի անոր ժամանակ յատկացնելու հարկադրուած ըլլալուս համար: Թող միայն կիսովին ազատիմ ախտէս, ու այն ատեն … Ոչ, չպիտի տոկամ ատոր: Կ'ուզեմ երախէն բռնել ճակատագրին, որ պիտի չյաջողի զիս համոզել կքելու: Ա՛հ, ի՛նչ գեղեցիկ է կեանքն ապրիլ հազարապատիկ»:

Վհատութենէն փառահուութեան այս փոխանցումները իրենց արձագանգը կը գտնեն դաշնակի իր սա սոնաթներուն մէջ. գործ 27 թիւ 1 (Սօնաթ fու- ազի ունա ֆանթազիա), թիւ 2 (Քլէռ տը լիւն), գործ 28 (փասթօրալ), գործ 31 թիւ 1-2-3, նոյնպէս ջութակի ու դաշնակի իր սա երկու սքանչելի սոնաթներուն մէջ. գործ 30 թիւ 2 (ուր մինէօր, Ալեքսանդր կայսեր ձօնուած), գործ 47 (Լա մաժէօր, Քրէօյցերի ձօնուած):

Մանաւանդ Երկրորդ համերգութեան (1803) մէջ է որ կը նշմարուի թէ ան «վճռապէս յաղթական դուրս եկած է իր տագնապէն, ու ամենայօր է իր ապրելու եւ ուրախանալու կամքը»: Այս շատ հանճարեղ ու գեղահէնչուն համերգութիւնը «ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ անցեալին բանաձեւերուն կաղապարուած սկզբունքներուն մէջ: Միայն նշելի է իր Առաճիօին խոր զգացումին ու չքեղ կերտուածքին, եւ իր Սքէրձօին առինքնող աւիւնին համար»:

Պէթհովէնի մօտ Մրճիւէն հետզհետէ կը վերածուի արագ սքէրձօի մը:

Ջութակի ու դաշնակի, կամ թաւ ջութակի ու դաշնակի իր սոնաթներուն մէջ՝ ան ընդհանրապէս աւելի բարոյուկը կը մնայ գործածական ձեւերուն: Սակայն նշելի է ջութակի ու դաշնակի գործ 30 թիւ 2 սոնաթը, գրուած թոնին մէջ ութ մինէօրի, որ միշտ եղապէս նպաստաւոր եղած է նուագատեղծին: «Անոր մէջ գտնըւող մօթիֆները աւելի չեշտուած, ջերմագին, նոյն իսկ եղերական, միշտ ալ մեծապէս արտայայտիչ են, իսկ զարգացումները կենսալից»:

Փայլով Թոլսթոյի հռչակաւոր վէպով երկիցս անմահացած Քրէօյցեր-եան սոնաթին՝ «Պէթհովէն անոր մէջ համովէն տէր դարձած է իր եսին: Կը զարմացնէ իր մեղեդիական գաղափարներուն վեհութեամբ եւ ազնուութեամբ, իր զարգացումներու ողջախոհութեամբ եւ անսայթաքութեամբ եւ իր Variationներուն համարձակութեամբ ու ճոխութեամբ»:

Այս ժամանակաշրջանին իրարու կը յաջորդեն դաշնակի իր սոնաթները — ի միջի այլոց նշանաւոր Արշալոյսը — «որոնցմէ իւրաքանչիւրը կարեւոր օղակ մը կը կազմէ գործերու այն երկար շղթային, որ մօցարթեան ըղզգասս սոնաթէն գործ 111ին կ'առաջնորդէ մեզ»:

Երիտասարդ վարպետին յօրինած նոյն գործերուն շատերը ուշագրաւ են իրենց քայլերգական ու մարտական կշռոյթներուն կորովով: Անոնք զգալի են մանաւանդ «Երկրորդ համերգութեան սկզբնամասին ու վերջամասին, ու ալ աւելի ջութակի ու դաշնակի Ութ մինէօր սոնաթին վեհօրէն հերոսական սկզբնամասին մէջ»: Այս երաժշտութեան յատուկ ռազմական նկարագիրը մեզի կը յիշեցնէ այն շրջանը ուրկէ ծնունդ առած ան:

Յեղափոխութիւնը մուտք կը գործէր Վիէննայի մէջ, ու Պէթհովէն տարուած էր անկէ:

«Մտերմական շրջանակի մէջ կ'ըլլէ ասպետ Ֆօն Սէյֆրիտ՝ ան յօժարակամ կարծիք կը յայտնէր քաղաքական դէպքերուն վրայ, զորս կը դատէր հազուագիւտ իմացականութեամբ ու յստակատեսութեամբ»:

Յեղափոխական գաղափարները գրաւած էին իր բոլոր համակրանքը: «Հանրապետական սկզբունքները կը սիրէր, կ'ըսէ Շինտլէր: Անսահման ազատութեան ու ազգային անկախութեան կողմնակից էր: Կ'ուզէր որ ամէնքը աջակցին կառավարութեան: Ժողովրդական քուէարկութիւնը կը բաղձար Ֆրանսայի համար, ու կը յուսար որ Պօնափարթ պիտի հաստատէ զայն, որով պիտի դնէ մարդկային ցեղին երջանկութեան հիմերը»:

«Ան կ'երազէր՝ կ'ըսէ Ռօլան՝ յաղթութեան ստուծոյն՝ Առաջին Հիւպատոսին կողմէ հաստատուած հերոսական հանրապետութեան մը վրայ, մէկը միւսին եսեւէն կը զարդարէր Հերոսական համերգութիւնը՝ Պօնափարթ (1804), կայսրութեան Իլիականը, եւ վերջամասը Ութ մինէօր համերգութեան (1805-1808). Փառքին դիւցազնավէպը:

Իրապէս յեղափոխական առաջին երաժշտութիւնն էր այս: Այդ ժամանակուան հոգին անոնց մէջ կը վերապրի այն ներզօրութեամբ ու ամբողջութեամբ, զորս մեծ դէպքերն ունին մենակեաց մեծ հոգիներուն վրայ: Անոնց մէջ Պէթհովէնի դէմքը երփնազարդուած կ'երեւի ցոլքերովը այս դիւցազնական պատերազմներուն, որոնք ամենուրեք կ'արտայայտուին՝ թերեւս իր անգիտակցութեան՝ այդ շրջանին յօրինուած գործերուն՝ փոթորկայոյզ Քօրիօլանի բացերգութեան (1807), Դ. Քառեակին սկզբնամասին, Ափասիօնաթա սոնաթին (գործ 57) — որուն մասին հետեւեալը կ'ըսէր Պիշմարք. «Եթէ յաճախ լսէի զայն՝ միշտ շատ քաջ պիտի ըլլայի». — էկմօնի խմբանուագատետրին, եւ նոյն իսկ դաշնակի իր fօնչէրթօին մէջ»:

Պէթհովէն իր Հերոսական համերգութիւնը յօրինեց Պօնափարթի համար ու անոր վրայ, ձեռագիրին Պօնափարթ վերնագիրը կը կրէ առկային: Մինչ այդ՝ Նափոլէոնի կայսրութիւնը իմանալով՝ «սովորական մարդ մըն էր ուրեմն», գոչեց զայրացած, եւ ցասումին մէջ՝ ձօնը պատռելով սա վրիժառու միանգամայն եւ յուզիչ վերնագիրը գրեց. «Հերոսական համերգութիւն … ի յիշատակ մեծ Մարդու մը պանծացումին»:

«Այս Երրորդ համերգութիւնը յօրինելով՝ կ'ըսէ Լանտորմի՝ Պէթհովէն բոլորովին խզեց այս անգամ՝ Հայտընի ու Մոցարթի աւանդութեան հետ ունեցած իր կապը. նախ իր գործին գոյնովը՝ որ համովին ներշնչուած էր յեղափոխական շրջանի զգացումներու հետ, յետոյ իր զարգացումի սկզբունքներով ու ընդհանուր կերտուածքով»:

Նոյն համերգութիւնը կարելի է նկատել Պէթհովէնի գրելակերպի երկրորդ շրջանին սկիզբը: Հիմա հասարակութիւնը նեղութիւն կը կրէ իրեն հետեւելու: Արուեստագէտներն իսկ կը տատամսին: Այն է թէ «Պէթհովէն կը հնարէ նոր նարտարապետութիւններ, որոնք յաճախ չմորթեցուցիչ են իրենց վիթխարի համեմատութիւններով, կամ իրենց բուռն ներհակութիւններով, բնդհիմաբախ հակադրութիւններով ու սաստկութիւններով»:

Նոյն համերգութեան պարունակած «Թէմաներուն գեղեցկութիւնը, անոնցմէ սերած էջերուն նորութիւնն ու արտայայտիչ ուժը (մանաւանդ սկզբնամասին ու մահերգին մէջ), այս գործին համար նոր թուական մը կը նշեն համերգութեան պատմութեան մէջ»:

Անոր հրապարակային առաջին զործադրութիւններէն անմիջապէս ետք՝ Պէթհովէն յծուեցաւ Ֆիտէլիօ օփերան յօրինելու աշխատանքին: Նուագարանային երաժշտութեան եղած այս անհաւատարմութիւնը գլուխգործոց մը ընծայեց մեզի:

1797ին Փարիզի մէջ ներկայացուած էր Պուլյիի Լէոնոր կամ ամուսնական սէրը նուագախառն թատերախաղը, որուն երաժշտութիւնը յօրինած էր Կաւօ: Իտալացի նուագաստեղծ Փաէրդազափարն ունեցաւ նոյնքերթուածին վրայ Վիէննացիներուն համար օփերա մը յօրինելու: Պէթհովէն ներկայ եղաւ անոր ներկայացումներէն մէկուն: Հեղինակին քովը նստած էր ու չէր դադրիր դմայլելէ: Հրճուալից էր Փաէր, երբ դրացին բացագանչեց յանկարծ. «Ա՛խ, սիրելի բարեկամ, անհրաժեշտ է որ ձեր օփերայի երաժշտութիւնը յօրինեմ»:

Թատերագրքոյկը խանդավառած էր զինքը՝ մանաւանդ իր բարոյական նիւթին շնորհիւ: Առաքինի Պէթհովէնը՝ որ չէր ներեր Մոցարթի Տօն Ժուանը յօրինած ըլլալուն՝ շատ երջանիկ էր ամուսնական սէրը տարփողելու առիթը գտած ըլլալուն համար:

Ահա թատերախաղին նիւթը. «Ֆլօրէսթան անարդարօրէն արգելափակուած է զնտանի մը մէջ, ուր սովա-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (151)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Արթիւշի երգը չըթունքէն կախուած մնաց: Եղած տեղը կանգնեցաւ:

— Ո՞վ ես, ո՞ւր կ'երթաս:

— Դավալուցի Արթիւշը, Զոփուր Արթիւշը, դիւքեանս կ'երթամ, այ հրէն …

Տան մը անկիւնէն դուրս ելան երկու յաղթանդամ մարդիկ որոնք խաւարի մէջ շատ աւելի բարձրահասակ կ'երեւնային, ու մօտեցան Արթիւշին: Խթաններու ընկըղկոցը կասկած չէր ձգեր անոնց ինքնութեան մասին: Անշուշտ նոր եկած ժանտարմներ էին:

— Քալէ՛, երթանք խանութդ, — ու ժանտարմները՝ երկու կողմերէն Արթիւշի թեւերը պինդ մը բռնեցին:

— Երթա՛նք, երթանք ախպերս, — պատասխանեց Արթիւշը՝ ուրախ, բարեկամական շեշտ մը դնելով ձայնին մէջ, — Մոսկովսկի իսկական կալպաս մը ունիմ, է՛հ, չի՜չ մըն ալ Սմիրնովի օղի հալպաթ կը ճարուի … էս գիշեր ղօնախս էք …

— Զա՛յնդ, չունչանորդի՛, մեղի ձե՞ռք կ'առնես, — ժանտարմներէն մէկը բռունցքի ուժեղ հարուած մը իջեցուց Արթիւշի վզակոթին, — ղօնա՛խ, ինչպէս չէ … ես քեզի ղօնախը կը ցուցնեմ, աղած Արմեաշկա …

Արթիւշը առաջին բոպէին ճիշդ որ յանկարծակիի եկած՝ քիչ շփոթած էր, բայց շուտով ինքզինքը գտաւ: Վախնալու բան մը չունէր: Խանութը մաքրած էր, փախստականները պարսկական ափն էին հասած, այլ եւս մտահոգուելու ի՞նչ պատճառ: Ցաղթական զօրապետի մը նման կոկոզավիզ կը քալէր, երկու ժանտարմներու մէջտեղէն, անզսպելի ծիծաղով մը բռնուած: Պատրաստ էր մէկ երկու մամ ալ խոստանալ Լուսաւորչի պատկերին, եթէ միայն կարենար ժանտարմներու երեսն ի վեր պոռալ. «Ուշացեր էք, աւանակներ», ու քահ քահ ծիծաղելով նայիլ անոնց թթուած դէմքերուն:

Երբ հասան խանութի առջեւ, դրան մութ ստուերի մէջէն 3 հոգի դուրս եկան ու մէկը, որ ինչպէս կ'երեւէր, գլխաւորն էր, հրամայեց.

— Բացէք դուռը:

Արթիւշը կղպանքը դարձուց, ներս մտաւ ու ճրագը վառեց: Երեւանէն եկած ժանտարմական սպան էր, ենթասպայ մը եւ երկու ժանտարմներ, որոնք ճամբան զինք ձերբակալած էին: Իսկ հինգերորդը՞ … քիչ մնաց Արթիւշ բարձրաձայն փրթկացնէր: Սերգէյ Կերասիմովիչն ալ շնորհք բերած էր այդքան ուշ գիշերով իրեն այցելելու, աքաղաղի կատարի նման կաս կարմիր դէմքով, ապակիի գունտերու նման դուրս ինկած աչքերով: Խե՛ղճ մարդը, յանցանքի մէջ բռնուած երեխայի նման, գլուխը կախած եւ դրան մօտ կանգնած էր:

Արթիւշ, կարծես թէ չա՛տ կարեկից անոր պատահած դժբախտութեան, մէկ աչքը խփեց բարեկամական ձեւով մը, որպէս թէ ըսել ուզէր. «Զարմանալի բան, թանկագին Սերգէյ Կերասիմովիչ, էս ի՞նչ է պատահած …»: Բայց թանկագին Սերգէյ Կերասիմովիչը Արթիւշի բարեկամական հայեացքը անտեսելով, բարկութեամբ երեսը անդին դարձուց:

— Խուզարկել, — հրամայեց սպան:

Ենթասպան ու ժանտարմ մը նախ Արթիւշի վրան գլուխը պրպտեցին, յետոյ դիւքեանի դարակները, սեղանի գզրոցը ու կասկածելի բան մը չըգտնելով՝ անցան կացարանի մասը:

Սպան նստաւ սեղանի առջեւ, դատարկ սնտուկին վրայ, ուր քանի մը ժամ առաջ այնքան գոհունակութեամբ բազմեր էր Սերգէյ Կերասիմովիչը: Կալպասի մնացորդն ու օղիի դատարկ շիշերը սեղանի վրայ կը մընային: Սպան մէկ Արթիւշին նայեցաւ, որ կ'աշխատէր դէմքին միմիկա արտայայտութիւն տալ, մէկ ալ Սերգէյին, որուն դէմքը այդ պահուն արտի մէջ ինկած, աշնան կարմիր դդումի մը կը նմանէր:

— Սերգէյ …

Կարծես թէ չկրցած շամփուր դըպցուցին Սերգէյի յետսակողմին: Ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ, անարտայայտիչ աչքերը չորս դին դարձուց, բուռն ճիգ մը թափեց հասկնալու թէ շուրջը ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, թէ այս բոլորը ինչո՞ւ համար տեղի կ'ունենար: Ցետոյ ինքզինք հաւաքեց, մեքենական շարժումով երկու քայլ առաջ եկաւ ու ձեռքը տանելով՝ բարեւեց մեծաւորը ու այդպէս արձանացաւ անոր առջեւ.

— Կը լսեմ, Ձերդ ազնուութիւն:

— Այս առտու, հեռագրով որոշ հրահանգ մը ստացար Երեւանէն, չէ՞:

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

— Անմիջապէս խուզարկել եւ ձերբակալել …

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

— Ինչո՞ւ անմիջապէս հրամանը չըկատարեցիր:

Խեղճ մարդուն աչքերը կարծես աւելի դուրս ինկան: Լքուած երեխայի մը նման, բութ հայեացքով չորս դին նայեցաւ՝ կարծես տեղէ մը օգնութիւն սպասելով ու յանկարծ օձէ մը խայթուածի նման կեցած տեղը ցնցուեցաւ, երբ Արթիւշի դէմքին վրայ նուրբ, հեգնական ժպիտ մը նկատեց:

— Ինչո՞ւ հրամանը չկատարեցիր, — ու սպան բարկացած՝ բռունցքը սեղանին զարկաւ:

— Ձերդ ազնուութիւն, կը սպասէի կէս գիշերին, որ յանկարծակիի բերեմ …

— Հա՛, հա՛, հա՛, խոզի գլուխ, — ու սպան արհամարհանքով սեղանի վրայ դատարկ շիշերուն նայեցաւ. — Այս երեկոյ այստե՞ղ էիր, Սերգէ՛յ:

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

— Ասո՞ր հրաւէրով, — ու սպան մատով ցուցուց Արթիւշը, որ անմեղ գառնուկի մը նման իրեն կը նայէր, որպէս թէ այդ հարցափորձէն բան մը չհասկնալով:

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

— Ու քէֆ մը ըրիք, հէ՞:

Սերգէյ Կերասիմովիչը գլուխը կախեց եւ հազիւ լսելի ձայնով մը պատասխանեց.

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

— Բայց դու իսկական աւանակ մըն ես, Սերգէ՛յ:

— Ճիշդ այդպէս, Ձերդ ազնուութիւն:

Սպան բարկացած՝ ոտքի ցատկեց եւ ձեռքի արհամարհոտ շարժումով մը հեռացուց Սերգէյը:

Մինչ Սերգէյի հարցաքննութիւնը տեղի կ'ունենար, ենթասպան ու ժանտարմը Արթիւշի կացարանը տակնուվրայ ըրին, բայց կասկածելի բան մը չգտան:

— Ոչինչ գտանք, — գլխաւորին մօտենալով յայտնեց ենթասպան, — ի՞նչ կը հրամայէք:

— Միեւնոյնն է: Անմիջապէս ձերբակալել: Կը պահէք, մինչեւ որ ես վերադառնամ Նախիջեւանէն: Իսկ էս … էս աւանակը, — մատնացոյց ընելով Սերգէյը, — էս աւանակը կը փոխադրէք Երեւան ու տեղը Նիկոլայը կ'ուղարկէք:

— Բայց ես ի՞նչ մեղք ունիմ, — ուզեց ինքզինք արդարացնել Արթիւշը:

— Զէնդ, շան զաւակ, ես քեզի կը ցուցնեմ …

Երբ ոտքը քարի մը զարնուելով՝ երեսն ի վար ճախճախուտի մէջ ինկաւ, Վարդանը առանց շարժելու, ինկած վիճակին մէջ սպասեց, մինչեւ որ պահակ զինուորները, քանի մը քայլ հեռու երկու բոպէ իրարու հետ խօսելէ վերջ, թողին հեռացան դէպի իրենց կայանները:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՄՈՎԱԺԱՆԴԷՍ ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ

Ո՜վ յայտնութիւն լուսատեսիլ …
Հեռո՜ւ, մութէն ,
Գիշեր առեն ,
Ծովուն վրրան, ծովուն վրրան
— Լոյսի օրրան —
Լուսապարտէզ հէքեաթաշող …
Աստղ ու ծաղիկ եւ հազար օղ ,
Ու թիթեռներ, ու սուսակներ, ոսկի
բահուանդ ,
Ի՜նչ պախճաւանդ , ի՜նչ մեհեւանդ ,
Կը դողդըղան , կը շողշողան , կը փայլ-
փըլին …
Ծովը իրենց պերճ հայելին … :

Ու փողփողէջ
Այս ծովուն մէջ
Բազմանայեադ , բազմանայեադ ,
Ոսկի հէքեաթ՝
Գեղին սիւներ , սիւներ բարակ ,
Գողդոջ սիւներ , սիւներ կըրակ՝
Որոնց վըրայ տօն մը աստղի
Կը փողփողի …
Աստղ ու մարգրիտ աչք կը թարթեն
— Մէյմէկ վարդ են —
Տրրոփ ունին ճաճանչաւէտ ,
Կը սիրերգեն իրարու հետ … :

Ու կը կարծես
Նայեադներու հարսնիք ու ծէս …
Ուր Ներէոս եւ պերճ Թէտիս
Ունին գահեր բոց ու յասպիս …
Ու կարապներ ջուրին վըրայ ,
Իրենց լապտեր բիւր փոսուռայ ,
Հարսնեւոր են ու սիրահար .
Ունին նըւէր բերած գոհար ,
Խուրձ խուրձ լուտաս , վարդամեխակ ,
բոընկած խէժ ,
Սոխակ լոյսեր ալ ծովավէժ …
Եւ հրեշտակներ պըսակաշուրջ՝
Ունին ընծայ՝ աստղեր փունջ փունջ…
Ծովուն մէջ պար լուսասիւնի …
Ամէն պարիկ հանդէս ունի …
Հիւրերն ամբողջ կը համբուրուին …
Ու ցայգերգներ… կիթա՜ռ ու վի՜ն…:

Վերը Լուսինը Թագուհի եւ պատոյ
հիւր ,
Գորգերու վրայ ոլորաափիւռ
Եւ բարձի մէջ միշտ գունափոխ , փա-
փուկ թաւիշ ,
Ըմպած հաշիշ ,
Հարսանիքին վրայ կը թափէ
— Ի՜նչ տարափ է —
Շիթ շիթ մարգրիտ ,
Ոսկեժըպիտ … :

Ծով մութին մէջ լուսակղզի …
Ծով կը հոսի՝
Բու բուռ յասպիս …
Լուսովասիս …
Ի՜նչ անըսպառ շըռայլութիւն ,
Մահէն առաջ Արքայութիւն …
Ծով կը թափին թոյր թոյր գետեր ,
Եւ դեռ , եւ դեռ
Սիրամարգի պոչեր , բոցեր ,
Գոյնի գանձեր …
Ու ծովուն մէջ բիւր ծիածան
Կը գըրկըւին ու կը ցըննան …
Հազարավառ , բիւրատըրմոյն
Այս ի՜նչ ըրկար է ծովամոյն ,
Այս ի՜նչ մատեան փողփողենէջ ,
Այս ի՜նչ հըրդեհ է ջուրին մէջ …
Այս ի՜նչ տեսիլ հըրաշաբերք …
Ծովուն վըրայ լոյսի համերգ …
Այս համերգին կուզանք մօտիկ .
— Օ՜, վենետի՜կ … :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

մահ պիտի ըլլայ : Իր կինը՝ Լէոնոր՝ իբր այդ ծպտուելով բանտապահէն կ'ընդունուի իբր սպասաւոր : Կը յաջողի ամուսինը փրկել եւ դատապարտել տալ բանտին կառավարիչը՝ Փիձարօ , որ հեղինակն է սոյն ոճիրնե-րուն , որոնց համար ամբաստանած էր Ֆլօրէսթանը» :

Դժբախտաբար այս յուզիչ պատմութիւնը գրուած էր «մեծ ձախաւերու-թեամբ , ողորմելի ոճով , առանց տաղանդի ու առանց ճաշակի» :

Ֆիտէլիօն ներկայացուեցաւ 20 նոյ. 1805ին Ֆրանսացի սպաներով լի հասարակութեան մը առջեւ : (Նափոլէոն Վիէննա մտեր էր 15 նոյ.ին) :

Սառնօրէն ընդունուեցաւ Պէթհովէնի օփերան : Ճիշդ է որ ոչ պարագաները ոչ ալ հասարակութիւնը նպաստաւոր էին : Մամուլը շատ վատ եղաւ ու երրորդ երեկոյթին ընդհատուեցան ներկայացումները :

29 մարտ 1806ին նորէն երեւցաւ Ֆիտէլիօն՝ երեք արարէն երկուքի վերածուած ու նոր բացերգութեամբ մը (թիւ 3) , որ ամէնէն դեղեցիկն է անտարակոյս : Երկրորդ ձախողութիւն մը եղաւ այդ , բայց եւ այնպէս՝ մամուլը աւելի տաք էր այս անգամ . ու մանաւանդ թատերագրքոյկը կը դատապարտէր :

1814ին Ֆիտէլիօ թէ խօսքերով ու թէ երաժշտութեամբ ամբողջովին փոփոխուած՝ վերջնապէս պիտի գտնէր խանդավառ ու տեւական յաջողութիւն մը :

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՎԱԽՃԱՆԸ

ԽՄԲ.— Պուլկար ցարերէն հայազգի Սամուէլի մասին պատմուածք մը հրատարակեր էինք անկէ առաջ : Ստորեւ երկրորդ մը՝ նոյն հեղինակէն :

Փրէսփան սկսաւ կենդանանալ : Սամուէլի զինուորները , մէկով , երկուքով կամ երեքով հաւաքուեցան հոն , անոնք , Սթրումիցայի մօտ մղուած կռիւէն վերջ , ցրուեր էին՝ որպէսզի դերի չիյնան Յոյներուն , ու կայսրը ամայացուցած է Սթրումիցայի բերդին մէջ , ուր փրկութիւն գըտած էր պուլկար զօրքերէն ուրիշ մաս մը :

Այս զինուորներուն թիւը օր օրի կը բազմանար ու այդ խաղաղած քաղաքին մէջ , արքունի պալատին , լիճերս ամայացած բերդին պատերուն եւ աշտարակներուն շուրջ ու Փոքր լիճի կղզիի ափերուն վրայ կեանքը իր նախկին տեսքը կը ստանար հետզհետէ :

Ցարը այլ եւս գիտէր թէ յունական կայսրը ամայացուցած է Սթրումիցայի ամբողջ նահանգը ու առած բազմաթիւ գերիներ . բայց չէր յաջողած գրաւել քաղաքը ու կորսնցուցած էր իր ամենալաւ զօրապետը ,— Թէօֆիլաքթոս Վոթանիաթը , զոր իր նիզակովը սպաննած էր Կավրիէլ — Ռատոմիրը՝ ազիքները դուրս հանելով : Վասիլ իր զինուորներէն մաս մը թողած էր Սթրումիցայի շուրջ , ու մընացեալ զինուորներով ուղղուած էր դէպի Մէլնիք :

Սամուէլ տեսնելով թէ ինչպէս իր շուրջը կրկին կը հաւաքուին քաջ մարդիկ , որոշած էր վերստին զարնուիլ Վասիլի հետ :

Ու ծերունի ցարը այնպէս կազդուրուեր էր կրկին , որ զինուորները կը զարմանային անոր ուժին : Ան տեսապէս զինուորներուն մէջ էր , որոնք նորէն զայն կը տեսնէին սուրը մէջքին , պատերազմական սաղաւարտով ու շապիկով , շըջահայեաց , հոգածու արագաշարժ ու անխոնջ : Ամբողջ քաղաքը լծուած էր աշխատանքի : Մասնաւորաբար զինարանները եւ ամրոցները : Լիճին մէջ չարունակաբար կ'երթեւեկէին արագաշարժ սայլերը , որոնք մարդ , սնունդ եւ պատերազմական պաշեստներ կը փոխադրէին :

Շարժում կար նաեւ շրջակայ ճամբաներուն վրայ ,— Փրէսփայի , մայրաքաղաք Օխրիտի , Քոսթուրի , Մանասթիրիշթէի , Փրիլէփի եւ Վոտէնի : Սամուէլ կը կարծէր հինգէն վեց հազար զինուոր շարժման մէջ դնել :

Ցարին լաւագոյն օժանդակ մըն էր Ռատոմիրի կինը՝ Իրինան : Սամուէլ գիտէր , թէ ինչ դժնդակ գործի էր ձեռնարկած ու մթին խռովք մը յաճախ կը ցնցէր իր վճռականութիւնը : Բայց , Իրինա միշտ քովն էր անոր ,— զայն կը լսէր զգացակցութեամբ , զայն կը քաջալերէր իր խօսքերով , խորհուրդներ կուտար անոր : Նոյնիսկ երբեմն , անձամբ կը կոճկէր Սամուէլի պատմուճանը կամ շապիկը , որովհետեւ ցարին ձեռքերը ծերութենէն , տեւական յուզումէն կը դողդըղային :

Անոնք կը յուսային թէ Սամուէլի զաւակը Ռատոմիր ապաստանած է Սթրումիցա , բայց միանգամայն , երկուքն ալ կ'անկեալէին թէ Փրէսփա կուգայ : Եւ սակայն , Ռատոմիրի փոխարէն Փրէսփա եկաւ իշխան Իվան Վլատիսլաւը— Ահարոնի զաւակը(*) : Սամուէլ հրճուանքով դիմաւորեց զայն : Ծերունի ցարը իր անդրժան եղբօր զաւակին հետ կը վարուէր ուշադրութեամբ եւ փափկանկատութեամբ . նոյն իսկ անոր պարգեւած էր իշխանական տիտղոս , որպէսզի զաւկին ճակտէն սրբէ դաւաճան հօր աբատը :

Իվան Վլատիսլաւ Փրէսփա բերաւ ահաւոր լուր մը .

— Ցա՛ր , ըսաւ ան իր հօրեղբօրը , մենք կործանումին եզրն ենք : Կայսրը գերեց հազարներ մեր զինուորներէն : Բայց , պատրաստուէ լսելու աւելի զարհուրելի բան մը : Կայսրը , իր զայրոյթէն ու մեղ հանդէպ սնուցած ատելութենէն մղուած , հրամայած է աչքերը հանել այդ բոլոր գերիներուն ու զանոնք ղրկել հոս՝ քու քով : Ես հասայ անոնց եւեւէն Փրիլէփի մօտ : Օ՜ , երանի թէ ծնած չըլլայի : Ես իմ աչքերովս տեսայ զանոնք : Անոնք , այդ հազարաւոր կոյրերը կուգան դէպի հոս ու իրենց յուսահատական ճիչերը մինչեւ հեռուները կ'արձագանգեն , ո՜վ ցար …

Ու չկրցաւ լրացնել իր խօսքը : Ցարը զայն կ'ունկնդրէր մթամած դէմքով . բայց , յետոյ , մէկէն , բացաւ աչքերը , տատանեցաւ , եւ , եթէ Իրինան — որ կեցեր էր իր քով ,— զայն չբռնէր , պիտի տապալէր գետին : Անզգայ վիճակի մէջ՝ զայն արագօրէն տարին իր մահիճը :

Մինչ ծերունի ցարը անշարժ պառկեր էր իր նեղ անկողնին վրայ , պալատին անցքերէն մէկուն մէջ իրարու հանդիպեցան Իրինան ու իշխան Վլատիսլաւը՝ առանց իրար փնտռած ըլլալու .

— Մարդ պիտի խորհէր թէ ,ըսաւ Իրինա , դուն , իշխա՛ն , Վասիլ կայսեր վրանէն վազած եկած ես՝ ցարին հաղորդելու համար այդ ահաւոր լուրը : Դուն կրնայիր սպաննել ցարը , իշխան Վլատիսլա՛ւ :

Իրինայի ձայնը արձագանգեց սեղմօրէն պրկուած մտրակի մը նման եւ ուղղակի հարուածեց իշխանին երեսը : Իսկ իշխանը , որ բարձրահասակ էր ու նիհար , երկմիտ ժպիտով մը պրկեց իր շրթները եւ կանգնեցաւ Իրինայի առջեւ՝ ճարտար Համլեթի մը նման :

— Պուլկարիա առանց ցարի պիտի չմնա՛ր , իշխանուհի :

Իրինա առաջին անգամն էր որ զայն կը տեսնէր այդքան անպատկառ : Ու անմիջապէս հարցուց անոր .

— Ո՞վ պիտի ըլլայ :

— Օրինաւոր յաջորդը ,— ինչեցուց իր թարթիչները , կեղծ ժպիտով մը՝ Վլատիսլաւ :

— Դո՞ւն :

— Օրինաւոր յաջորդը , իշխանուհի , կրկնեց Վլատիսլաւ :

Իրինա արագօրէն հեռացաւ , որպէսզի իր զայրոյթէն մղուած քայլ մը չառնէ այս մարդուն դէմ , զոր դեռ առաջին օրէն կ'ատէր : Վլատիսլաւ որ եւ է զէնութիւն ըրած չէր , միշտ եղած էր հնազանդ ու յարգալից՝ դէպի ցարը , դէպի Իրինայի ամուսինն ու դէպի Իրինան : Իշխանուհին , մինչեւ այդ պահը , ոչինչով կրնար մեղադրել զայն : Կը զգար , միայն , որ Վլատիսլաւ պիղծ հոգիով մէկն է , իսկ հիմա , յանկարծ , ամէն ինչ կը պարզուէր ,— իշխանուհիին սիրտը այս անգամ եւս խաբած չէր զինքը : Իրինա ուղղուեցաւ դէպի իր տղոց սենեակը : Ամբողջ օրուան ընթացքին տեսած չէր զանոնք , բայց կարծես մոռցաւ թէ ուր մտադրած էր երթալ :

— Օրինաւոր յաջորդը …,— կը մրմնջէր Իրինա — ան իր մասին կը խորհի . կը պատրաստուի ցար դառնալու , իբրեւ անդրանիկ զաւակը Ահարոնի , որ աւելի մեծ էր քան Սամուէլ : Դաւաճանին զաւակը կը պատրաստուի Պուլկարիոյ ցարն ըլլալու .. Օ՜ ,չորս կողմերէն ի՛նչ մռայլ ամպեր կը կուտակուին Փրէսփայի , մեր ամբողջ երկրին վրայ …

Երբ Իրինա իր զաւակներուն սենեակը մտաւ , անոնք վախցան՝ տեսնելով իրենց մօր չմորած նայուածքը եւ տժգունած դէմքը :

Տաք ու անդորր սեպտեմբեր ամիսը անցեր էր , արդէն իսկ զգալի էր աշնան ցուրտ շունչը : Առաւօտ եւ գիշեր՝ լիճը կը մթագնէր՝ հիւսիսային եւ հարաւային ցուրտ ալեկոծումներով :

— Պէտք է մեկնիլ՝ քանի դեռ անձրեւները չեն սկսած եւ գետերը չեն յորդած ,— կ'ըսէր Սամուէլ , որ ուշքի էր եկած եւ սկսած էր վերստին երեւիլ իր զինուորներուն միջեւ : Ան հանդարտ կ'երեւէր : Ծերունի ցարը միթէ՞ չէր տեսներ թէ ամբողջ Փրէսփան կը սարսռար այն օրէն ասդին , երբ Վլատիսլաւի մարդիկը բերեր էին կոյրերու լուրը : Չէ՞ր լսեր դժգոհութեան սոսրերկրեայ տրտունջը , ատելութեան սուլոցը , փոքրոգութեան սարսափած մըլտուքը , վախու չչունջը : Սամուէլ կը տեսնէր ու կը լսէր այդ ամէնքը բայց , այս անգամ կ'ուզէր իր կուռի կարքը հանել իր ճակատագրին , իր անողոք ճակատագրին դէմ :

Հոկտեմբեր չորսը դիմաւորող գիշերը , Փրէսփայի վրայ տեղաց տեղատարափ անձրեւ մը : Լուսուն՝ երկինքը պատած էր մռայլ ամպերով ու դեռ կը նեմար : Կէս օրուան մօտ միայն սկսաւ փչել արեւմտեան ուժգին հով մը , ցրուեց ցած իջած ամպերը եւ …

(*) Ահարոն եղբայրն էր Սամուէլի : Դաւաճանեց բայց տրուած որոշումով մը , զոր գործադրեց Սամուէլ , սպաննուեցաւ ինչպէս տեսանք նախորդ պատմուածքին մէջ :

… բեւեռք : Անոնց միջեւ երեւցաւ երկնային կապոյտը , վճիտ ու խոր , փայլեցաւ եւ արեւը : Եւ սակայն , այդ գիշերուան ընթացքին աշխարհի վրայ ամէն ինչ փոխուեր էր :Շրջակայ բարձունքները եւ յետսակողմեան լեռները , որոնք անձրեւով ողողուած էին , մթագնած էին . ու ծառերու տերեւները դրեթէ ամբողջովին թափած էին :

« Ս . Աքիլլէսի» եւ «Ս . Աստուածամօր» զանգակները , Մալիկրատի մէջ , իրիկնային իրենց զօղանջը կը հնչեցնէին , երբ արքունի պալատին դլխաւոր դրան առջեւ հեւասպառ կանգ առաւ զինուոր մը եւ պոռաց պահակներուն :

— Կուգան …

Այդ կանչը արագօրէն անցաւ ամբողջ պալատին մէջէն ու ոչ ոք հարցուց թէ ովքեր են եկողները , որովհետեւ բոլորը կը սպասէին անոնց ,— կոյրերուն :

Սամուէլ անմիջապէս հրամայեց պատրաստել իր սալը :

Ցարը , մօտենալով , լիճին միջոցաւ , անդիի ափին կը տեսնէր թէ ինչպէս Մանասթիրիզթէի ցեխոտած ճամբէն կը յառաջանայ , դանդաղ քայլերով մարդոց անվերջանալի , երկար շըղթայ մը : Ու մինչեւ որ ցարը ափունք հասաւ , հոն խմբուեր էին արդէն հարիւրաւորներ անոնցմէ . ու հետզհետէ կուգային ուրիշներ :

Ծերունի ցարը դանդաղօրէն շտկըուեցաւ սալին մէջ , առանձինն ցատկեց եզերքի քարէ սանդուղին վրայ ու դամուած մնաց՝ գլուխը բարձր , լայնօրէն բացուած աչքերով՝ կոյր մարդոց հազարաւոր բազմութեանը դէմ : Ան կեցած էր լուռ ու անշարժ , ու միայն հովը կը շարժէր անոր երկար ու սպիտակ մազերը :

— Ով ցար , ով ցար ,— գոչեցին կոյրերը , որոնց միջեւ պատահաբար կային միականիներ ու ճանչցեր էին Սամուէլը , ով ցար …

Անոնց կանչերը վերածուեցան միահամուռ հառաչի մը , որ երկարեցաւ մինչեւ հեռաւոր ճամբան՝ ուրկէ կուգային հազարաւոր ուրիշ կոյրեր …

— Ով ցար , օգնէ մեզի ..

Անոնք կը զարնուէին իրարու , կը շարժէին իրենց գլուխները , կարծես լոյսի նշոյլներ վառելով անտեսանելի խաւարին մէջ : Իրենց աչքերուն խոռոչները պարապ ու արիւնոտ էին , ու իրենց նիհար դէմքերուն վրայ մածնացեր էին արիւնոտ արտասուքներ :

— Ով ցար ,— կը գոչէին անոնք՝ իրենց վիշտէն ու անզօր զայրոյթէն , ինչպէս եւ սարսափած խաւարէն որ կը պատէր զիրենք : Անոնք քաղցած էին եւ ցուրտ հովը կը թափանցէր անոնց մերկացած մարմիններէն ներս :

Անսահմանելի վիշտ մը համակեց ցարին կուրծքը : Բայց , ատիկա իր ցաւը չէր , այլ՝ ցաւն էր անոնց , զորս իր սրտին մէջ էր հաւաքած : Ցարը ձեռքը բարձրացուց անոնց դէմ . ու այդ րոպէին այլեւս Սամուէլ ցար չէր ,ոչ ալ զինուոր . այլ հայրը՝ տարաբախտ զաւակներու …

— Զաւակներս … ,— հեկեկաց ծերունի ցարը բայց աւելի ոչինչ կրցաւ ըսել իր դժբախտ զաւակներուն : Կարծես տապարի ծանր հարուած մը երկուքի բաժնեց իր գլուխը ու ան կորսնցուց իր գիտակցութիւնը …

Երբ ուշքի եկաւ , բոլորովին ուժասպառ պառկեր էր իր նեղ ու կարծր անկողնին վրայ : Իրինա անոր գըլխուն վերեւն էր : Սամուէլ ակնարկը ուղղեց անոր եւ չընջաց .

— Հոգ տարէք անոնց … Իրինա , մխիթարէ զանոնք … : Իսկ Ռատոմի՞րը …

Երկու օր պառկեցաւ Սամուէլ եւ ուժ չունէր շարժելու , ոչ իսկ ձեռքին մատները : Երկրորդ օրուան իրիկունը ուզեց պաղ ջուր , ըմպեց քանի մը կաթիլ եւ կրկին հարցուց իր զաւկի մասին :

— Դեռ լուր չկա՞յ Ռատոմիրէն :

Իր նայուածքը կը սահէր ատերակոյտի մը վրայ , որուն վերեւ կը յածէին մութ ամպեր ու ան հառաչեց անսահմանելի վիշտով մը .

— Ախ , զաւակս …

Ատոնք եղան իր վերջին բառերը : Նախ քան մթնելը՝ 1014 տարուան հոկտեմբեր վեցի օրուան , պուլկար ցար մեծն Սամուէլ վախճանեցաւ :

ՏԻՄԻԹՐ ԹԱԼԷՎ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գրեցինք թէ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամները վերջերս հրապարակ հանեցին Արտաշէս Յարութիւնեանի «Արձակ էջերն ու քերթուածները» : Այդ հատորով կը տրուի նաեւ Մալկարացի մեծ գրագէտին կենսագրութիւնը , որմէ քաղուածարար .

— Արտաշէս Յարութիւնեան ծնած է Մալկարա 15 հոկտ. 1873ին : Ազգանունի անունն էր Պօղոս , մեծ հօրը անունով : Արտաշէս անունը ստացած է վարժարանին մէջ՝ ուր սովորութիւն կար տղոց անունները փոխելու հայ պատմական անուններու : Իր դժբախտութենէն՝ համայնքին հակամարտութիւնները թոյլ չեն տուած որ վարժարանը միեւնոյն ուղղութեան վրայ մնայ . յաճախ փոխուած են ուսուցիչները , այնպէս որ Արտաշէս չէ կրցած նախակրթարանի կանոնաւոր ընթացքի մը հետեւիլ եւ զայն աւարտել : Նախ քան վարժարանը թողուլը՝ արդէն բանաստեղծութիւն գրելու մարմաջը սկսած է տոչորել զինքը : Աւելի վերջ՝ երբ ալ վարժարանը թողեր էր , կը սկսէր իր ոտանաւորները հրատարակել Բուրաստան Մանկանցի մէջ : Իր առաջին ծածկանունը եղած է Մանիշակ , զոր շատ քիչ ատեն գործածած է : Ցեռոյ աշխատակցած է ուրիշ թերթերու : Բայց առաջին անգամ աչքի զարկած է Արփիարի Հայրենիքին մէջ իր հրատարակածդաւառական պատկերներով : Առաջին յօդուածին տակ՝ փոխանակ իր անունին՝ զարմացումով տեսաւ թէ Կարօ ծածկանունը դրուած էր : Արփիարի կնքահայրութեամբ իրեն նուիրուած այս ծածկանունը հաճելի թուեցաւ իրեն եւ երկար ատեն գործածեց զայն :Հայրենիքի մէջ էր , որ Արփիար այդ օրերուն գնահատական ջերմ խօսքերով Մալկարացի Կարօյին եւ Թլկատինցիին անունները կը յիշատակէր իբր գաւառացի ինքնատիպ գրողներ՝ որոնք տոհմային հարազատ դիմագիծ ունենալով կ'իրապաշտ գրականութիւն մը կը մշակեն : Այդ յիշատակութենէն ետքն էր , որ Թլկատինցի ,այդ խիստ ինքնատիպ ու մեծ գրագէտը , կապուեցաւ Արտաշէսի հետ , զոր իր «լուսաղբարը» կը կոչէր : Արդարեւ լոյսի , գրականութեան նոր ու լուսաբիծ ուղիի մը երկու ռահվիրաներն են անոնք , ուղիի մը որուն պաշտպանն ու ձեւաբանողը պիտի ըլլար աւելի ուշ Արտաշէսը իր Վաղուան Գրականութեան մասին հրատարակած յօդուածներով :Անոնց եւեւեցած ատեն՝ արդէն իսկ երեւան եկած էին Մշոյ Գեղամը , Զարդարեանը , Գաղանճեանը եւ ուրիշներ :

Այլ եւս մեծ շափով սկսած էր արտադրել ան եւ իր մտքի արտադրութիւնները հրատարակել պոլսական գրեթէ բոլոր թերթերուն եւ պարբերականներուն , ինչպէս նաեւ Զմիւռնիոյ Արեւելեան Մամուլին մէջ : Միւս կողմէ ընկլուզուած էր ֆրանսական գրականութեան մէջ , զոր կը ճանչնար խորապէս : Կը ստանար Մէրքիւր տը Ֆրանս գրական լուրջ հանդէսը , երիտասարդ սէնպոլիստներու ժամադրավայր Լա Փլիւմ պարբերականը եւ Լէօն Պազալժէթի Լը Մակազէն Էնթէրնասիոնալը :

Այս վերջինին եւ աւելի վերջ Լ'Անճլոյի մէջ հրատարակեց հայ գրականութեան վրայ քանի մը յօդուածներ : Անոր արտասահմանի հետ այս յարաբերութիւնները , որոնցմէ ոմանք տեղի կ'ունենային Ռուսաթօ յի օտար հիւպատոսներէն մէկին բարեացակամ միջնորդութեամբ , Համիտեան շրջանին՝ խիստ վտանգաւոր էին : Բայց Մալկարայի մէջ կար ծերունի զայմագամ մը , որ Արտաշէսի հօրը մտերիմ բարեկամը ցոյց տուած էր ինքզինքը եւ բարեացակամ վերաբերում ունէր անոնց հանդէպ : Ինք փոյթ չէր ըներ եւ կը թղթակցէր Վէրհարընի հետ՝ որուն վրայ կը հիանար , եւ որմէ պղղուելով Պոլսահայոց մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը փորձէր ազատ ոտանաւորը : Կը գրէր նաեւ Ռէմի տը Կուրմոնի , որուն հետեւելու ձգտումներ ունէր : Կը շարունակէր նաեւ գաղտնաբար ստանալ ընկերվարական թերթեր եւ գրքոյկներ : Այդ միջոցներուն՝ ան դեռ ճշդած չէր իր ընկերային դաւանանքը : Կիսաթավ Լը Պոնի բազմաթիւ հեղինակութիւններուն ընթերցումը եւ Ռէմի տը Կուրմոնի միտքերը աւելի պայծառացուցին իր դատումները այնպէս որ ճշդեց իր հակումը որ էր դէպի անհատապաշտութիւն եւ որ կը յանգէր իր մտքին մէջ անիշխանական թէորիին : Ասոր համար , դուցէ , ինքը ըլլալով հանդերձ հայրենասէր Հայ մը , Սահմանադրութեան հռչակումէն առաջ թէ վերջը մնաց անկախ ամէն հայ քաղաքական կուսակցութենէ , չծածկելով սակայն իր համակրութիւնը Դաշնակցութեան , որուն մէջ էին բոլոր ընտրեալ եւ շատ սիրած բարեկամները , Զարդարեան , Գեղամ Բարսեղեան , Շ. Միսաքեան , եւն. :

Ժիւլ Լըմէթրի եւ մանաւանդ Ռէմի տը Կուրմոնի ընթերցումները իր մէջ երեւան հանեցին գրական քննադատի իր հակումները : Ինք արդէն կանուխէն կը շահագրգռուէր գրական ամէն երեւոյթով եւ կը գծէր դէմքեր , բայց իր դատելու ինքնատիպ եղանակը ճշդուած է աւելի վերջ : Իր գրական քննադատի հանրածանօթ համբաւը նուիրագործուեցաւ աւելի վերջ , երբ Բիւզանդիոնի , Ազատամարտի , Շանթի եւ ուրիշ թերթերու մէջ կոչուեցաւ հրատարակելու իր հեղինակաւոր քննադատական յօդուածները ժամանակակից բոլոր հրատարակութիւններու մասին :

Արտաշէս 1903էն ի վեր հետեւած էր նաեւ հոգեկան գիտութիւններու եւ մասնաւորաբար քնէածութեան : Յովհ. Գազանճեան որ գաւառական գրականութեան ջատագովներէն ըլլալով՝ շատոնց կը թղթակցէր Արտաշէսի հետ , իրեն կը գրէր նաեւ իր քնէածական կիսատ յաջողութիւններուն մասին : Արտաշէսն էր որ զայն դրաւ գործնական ուղղութեան մէջ :

Կը հետաքրքրուէր նաեւ շատ բարդ ու հոգեբանական խոր հմտութիւն պահանջող գիտութեամբ մը , գծաբանութեան ուսումնասիրութեամբ :

Ա. Յարութիւնեան կը պաշտէր Խայեամը՝ որուն քառեակներէն մէկուն վերջին տողը կը կրկնէր յաճախ . «Եթէ տունը մարդ կայ , մէկ բառ բաւ է» , իրեն նշանաբան ընտրած : Կը սիրէր մեր հին բանաստեղծութիւնները՝ շարականները : Կը սիրէր Քուչակը , զոր դմայլանքով կը կարդար յաճախ : Կը սիրէր՝ օտարներէն՝ Պոպէրը , Վէրլէնը , Մալարմէն , Փիէր Լուիսը , Մէթէրլինկը , Վէրհարընը , Սիւլլի Փրիւտոմը , Ուոլթ Ուիթմէնը , Ժիւլ Ռընարը , Անաթօլ Ֆրանսը ,որուն փիլիսոփայութեան վրայ կը հիանար եւ որուն անխոցելի հեգնական ժպիտը՝ փիրաւ կարողացած էր իւրացնել : Թարգմանած է էջեր Կորքիէն , Թոլսթոյէն , եւ Les grandes légendes de l'Humanité , ինչպէս նաեւ Ֆաուսթի առանդավէպը :

Իր գործերն են Լքուած Քնար , Երկունք , Նոր տաղեր : Աշխատակցած է բազմաթիւ հանդէսներու եւ օրաթերթերու , գործածելով հետեւեալ ծածկանունները .Կարօ , Մանիշակ , Ուրուական , Շահէն - Կարօ :

Վերջին տարիներուն՝ կ'ուզէր հրաժարիլ գրելէ եւ յաճախ կ'ըսէր իր բարեկամներուն թէ գրականութիւն ընելն ալ ունայն է :

Սպաննուեցաւ Թուրքերու ձեռքով 1915 սեպտ. 1ի Իզմիթի եւ Տէրպէնտի կայարաններուն միջեւ , աքսորի ճամբուն վրայ , հօրը հետ միասին :

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴ.ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆ

Առաւօտուն ցաթեց կարմիր արեւը ,
Իջնամ պաղջան , քաղեմ վարդին տերեւը :
— Աղջի՛կ , էկի՛ , պազնիմ ընքիդ վերեւը ;
Որ Աստուած պահէ իմ ,նշանածիդ արեւը :
Փէնջերէն փակ կ'ըլմանէր ,
Փէրչէմն իփէկ կ'ըլմանէր ,
Եկաւ անցաւ ան տըղան ,
Գիտցայ քի պէկ կ'ըլմանէր :
Հագեր ուռոնքի ,
Կապեր թուռունքի :

Հագեր մունակ , կապեր կարմիր գոգնոցը ,
Կանուխ առտուն բռներ ձեռքը պաղ կուժը :
—Աղկէկ աղջիկ , պտիկ միջուր ,հոգիս թաւամ ,
Որ չի մեռնիմ , պահ մըլ տէրտիդ դիմանամ :
Սայրեկներդ երեսդ ի վար՝
Շուք կը ձգեն երեսդ ի վար :
Արծաթ լօփերդ ականջդ ի վար ,
Ոսկի մազերդ թիկունքդ ի վար .
Հերիք աղջիկ , հերիք հոգիս արընես ,
Ծոխս սյուխս զարնան ծաղկած ճշին պէս :
Եկուր երթանք մէջ արտերուն ,
Չէն չի տանք մեր մօր ու պապուն .
Լուսնկայ գիշերով լուս՝
Խաղանք կշտով մինչ ի լուս .
Մեղրուկէն շաքար քաղենք ,
Ցօղով ու կանչով ապրենք ,
Լորերուն կրկրով քնանանք ,
Հողին հաւասար հող դառնանք .
Նստիկ բուսնի մեր հողէն ,
Ծաղիկ ապրիմ - մեռնիմէն .
Ով մեռնելու չունի սիրտը ,
Առաջ փրցնէ ապրիմը :

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս
(Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)
Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:
Տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 19ին ճոխ եւ բացառիկ յայտագիր:
Salle des Ingénieurs Civilsի *մէջ*,
19 rue Blanche, *մէթրօ* **Blanche** *եւ* **Trinité**
Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՌԷՄՕՆԻ
եւ նախագահութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱՐԻԷԻ
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Դադարի միջոցին պիտի ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, վարժարանին մէջ, 1 Bld. du Nord, Le Raincy
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆՈՎ
Ղեկավարութեամբ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ կը ներկայացուի
Պատկեր մը ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԷՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ
եւ ուրիշ անակնկալներ:
Հանդէսէն եւ վիճակախաղէն վերջ տեղի կ'ունենան եւրոպական պարեր, մինչեւ ժամը 12, ընտիր նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ:
Ամէն ջանք թափուած է ցերեկոյթը խիստ հաճելի ընծայելու համար:
վիճակախաղի տոմսերը կը ծառայեն իբրեւ մուտքի տոմս. չունեցողները կրնան ստանալ վարժարանէն:
ՃԱՄԲԱ.— *Gare de l'Est*էն առնել ժամը 2.18, 2.27 եւ 2.46ի շոգեկառքը: *Opéra*էն եւ *Jaurès*էն օթօպիւս *21A* եւ իջնել *Raincy Pavillon:*

Թատերական ներկայացում

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
սեւրի փեշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ,
26 rue Troyon, մէթրօ Pont de Sèvres
կը ներկայացուի ԱՐԵԱՆ ԲԻԾԵՐ (*դրամ 3 արար*)
եւ ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՑԵՂՆԵՐԸ (*զաւեշտ*):
Գիներ՝ 5, 7 *եւ* 10 *ֆր.:*

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑՍՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton* (*St. Michel & Odéon*)
20 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով
Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփերէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Մասնակցութեամբ Թաւիտ Ժօրժ Շահպարոնեանի եւ փարիզահայ ծանօթ դերասաններու եւ դերասանուհիներու:
խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:
գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆր.:
տոմսերը նախօրօք գնել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլէն, 51 *rue M. le Prince*

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութեան կողմէ
30 *Յունուար*, 1937, *Սէրքըլ Միլիթէրի սրահներուն մէջ*
Կազմակերպութիւններէ կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
26 *Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը* 9էն *մինչեւ լոյս*
Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 բիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք
Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Ազուանեան, թառիստ Աբգար, *հայրենակիցներ՝* Տիկ. Ն. Փափուտճեան, Տիկ. Ք. Գուլուճեան, Օր. Գ. Մաճառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր - Վահան (*ֆանթէզի*):
Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց
Պարահանդէսը կը բանայ քոյր - եղբայր Ազնաւորեաններ՝ *Այտա (Ալհամպրա Թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւոր (Մարինի Թատրոնէն)*: Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր
Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավաթի կօշիկ մը՝ չափու վրայ:
Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ:
Մուտք՝ կիներու 5 *Ֆր. այրերու* 7.50 *Ֆր.*
Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20): *Կիչէն բաց է ժամը* 7.30էն սկսեալ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համազգային *Մատենաշարի Ա. հատորը*
ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ
Հեղինակութեամբ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆի
Հատորը նուիրուած է Միսաք Մեծարենցի, Մատթէոս Զարիֆեանի, Վահան Թէքէեանի եւ Ռ. Նարդունիի:
Գին՝ 10 *ֆրանք* : *Դիմել* Վահան Եարճանեան,
44 rue Lafayette, Paris (9)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջանի խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ մեր խորին կսկիծն ու ցաւակցութիւնը կը յայտնենք ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, ընկ. Կարօ Սասունիին եւ պարագաներուն:
Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջ. կոմիտէ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe-LYON.
Dancing-Cigale, *պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը* 8.30*ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը* 3*ին, իսկ գիշերները ժամը* 8,30*ին:*

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ, *կազմակերպուած Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան կողմէ*

Տեղի պիտի ունենայ այսօր կիրակի կէսօրէն յետոյ ժամը 2.30*ին*, **Société de Géographie**ի *սրահին մէջ*, **184 Bld. St. Germain**
Հանդէսը նուիրուած է ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ:
Բացման խօսք՝ «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդրոնական Վարչութեան նախագահ՝ Պ. Վ. ԽԱՐՋԱՆԵԱՆԷ
Պիտի նախագահէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, *Պիտի բանախօսէ՝ Պ. Ռ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ*
Խօսք պիտի առնէ ՀԱՅՐ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն *ՕՐ. Տ. ԶԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), ՏԻԿ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. Ֆ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն) Պ. ԽԱՉԱԿՆԵԱՆ (երգ), եւայլն:*
Մուտք՝ 7 եւ 4 ֆրանք:

Ս Ե Ն Ֆ Ո Ն Ի Ք Մ Ե Ծ Ն Ո Ւ Ա Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ա Ր Ա Յ Պ Ա Ր Թ Ե Ւ Ե Ա Ն Ի

Այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3*ին*, **Salle Erard**ի *մէջ*, **13 Rue du Mail, Métro : Sentier**
Կը մասնակցին՝ միջազգային սենֆոնիք նուագահանդէսներու Soliste ջութակահարներ
ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ ԵՒ ԺԱՆ ԻՋՆԱՐ
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Յայտագրին մէջ կ'անցնին Պէթհօվէնի Բ. սէնֆօնին, ինչպէս նաեւ դասական ուրիշ հեղինակներ եւ Պարթեւեանի գործերը:
Պարթեւեանէ՝ նոր գործ մը՝ «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ», նկարչական երաժշտութեան նմոյշ մը՝ ընկերակցութեամբ տաւիղի:
տոմսերու գիներ՝ 5. 7, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

Cabinet PARMAC

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՃԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ
28 Boulevard de Strasbourg, ՓԱՐԻԶ
R. C. Seins 404035 Tél. Botzaris 17-64

—o—

Մեր գլխաւոր աշխատանքները

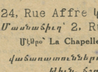
1. *ՎԻՃԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ* կը գանձենք եւ որ եւ է դրամ չենք պահանջեր անյաջողութեան պարագային:

2. *ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ* . երբ բան մը գնէք, արդեօք դրամ կու տա՞ք առանց նայելու ձեր առած ապրանքին վրայ: Ուրեմն ինչո՞ւ անմիջապէս պիտի երթաք վճարել ձեր տուրքը, առանց ճշդելու թէ արդա՞ր է եղած հարկադրութիւնը, կարելի չէ՞ միթէ զայն զեղչել եւ օգտուիլ օրէնքին իսկ շնորհած բայց հարկային ազդարարութեան մէջ չի նշանակուած առաւելութիւններէն: Շատեր աւելորդ տուրքեր կը վճարեն այսպէս, մինչ մենք ձեզ պիտի առաջնորդենք ձեր շահերը պաշտպանելու համար:

3. *ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ*.
   - *Ա) ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ* արագ, ապահով եւ միանուագ, մասնագէտ փաստաբանի ձեռքով:
   - *Բ) ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.*— Բարեկամաբար կը քննենք ու կը կարգադրենք առեւտրականներու, ընկերակիցներու եւ փաթրոնի ու աշխատաւորի միջեւ ծագած վէճերը:
   - *Գ) ՄՆԱՅՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.*— Վաճառական մը, ճարտարագործ մը, ընկերութեան վարիչ մը, տնօրէն մը եւայլն եթէ կ'ուզէ իր ծրագիրներուն եւ ձեռնարկներուն մասին օրինական խորհուրդներ ստանալ անկախ եւ ձեռնհաս մասնագէտի մը կողմէ, պէտք չէ վարանի մեզի դիմելու:
   - *Դ) ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔ ԴԱՏԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.*— Կը քննենք պայմանագիրներ, դրամատան հաշիւներ, մասնաւոր հաշիւներ: Կը խմբագրենք պայմանագրութիւններ օրէնքի եւ ապահովութեան սահմանին մէջ:

4. *ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ.*
   - Ա.) կը կազմակերպենք նոր կամ ձեւափոխուած գործի մը տոմարները:
   - Բ.) կը քննենք եւ կը հանենք հաշիւները էնվանթէրի պահուն:
   - Գ.) կը քննենք պիլանները եւ գործառնութեանց հաշիւները:
   - Դ.) կը քննենք գնուելիք ու ծախուելիք գործերը եւ լաւագոյն խորհուրդներ կու տանք գործի մը մէջ դրամագլուխ դրուելէ առաջ:
   - Ե.) կը քննենք Լիքիտասիոնի հաշիւները:
   - Զ.) կը քննենք ժառանգական հաշիւները:
   - Է.) կ'օժանդակենք ձեզ "անսագիտօրէն պետական վարչութեանց մօտ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 20 ՖՐ., ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴ 300 ՖՐ.-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 կամ ժամադրութեամբ

Մուշտակավաճառ

ՏԻԿ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70
Մեր վաճառատուններուն սկզբունքն է բացարձակ ուղղամտութիւն, ճշդապահութիւն եւ չափաւոր գին:
Օգտուեցէք առիթէն: Մասնաճիւղիս բացման առթիւ, կը կատարենք ձրի ամէն տեսակ մուշտակներու մաքրութիւնը: Մեր արհեստանոցներուն մէջ կը պատրաստենք չափի վրայ ամէն տեսակ Մանթօներ, Վէսթեր, Օձիկներ եւայլն: Ունինք նաեւ պատրաստի ճոխ մթերք: Կըստանձնենք նաեւ Մուշտակներու նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն, ներկելը եւ թանաժը: Մեր վաճառատուները բաց են ամէն օր, իսկ Կիրակի օրերը մինչեւ կէս օր:
Ներկայ կտրօնը բերողին մինչեւ 1937 Փետրուարի վերջ, սկսեալ 200-300 *ֆրք. գնումի համար կը տրուի մէկ տարեկան «Հայ Բոյժ», իսկ* 400-600 *ֆրք.ի համար եռամսեայ «Յառաջ» եւ կամ համապատասխան դրամական նուէր Փարիզի Կապոյտ կամ Կարմիր Խաչերուն:*

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, *Paris* (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, դաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիօնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE
44, Rue Lafayette—Paris (9e) Métro Peletier Tél. Provence 78—38

Կը ստանձնէ Առեւտրական, Պատժական եւ Քաղաքային ամէն տեսակ դատեր: Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններ դատական եւ վարչական գործերու համար գրաւոր եւ կամ բերանացի: Նախաքարութեանց եւ բոլոր պաշտօնատուններու մօտ, վարչական եւ իրաւական դիմումներ: Հայ առեւտրականներու եւ անհատներու մասնաւոր դիւրութիւններ պատուագնի վճարման համար, նկատի առնելով ներկայ տնտեսական տագնապը: Մասնաւոր սպասարկութիւն քաղաքային եւ կրօնական ամուսնալուծման դատերու համար, ինչպէս նաեւ վիզայ Ամերիկա մեկնելու համար: Արագութիւն եւ գաղտնապահութիւն: Դիմեցէք եւ պիտի ստանաք ամէն գոհացում: Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս: *Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:*

CONFISERIE ORIENTALE MARMARA

Médaille d'or et Diplôme d'Honneur
H. PAPAZIAN

Spécialité de véritable
Rahat-Locoum de Stambul
Datte et noix fourrées à la pate d'amandes
Pates de fruits
Usine et Bureau 49-51, Rue Raspail - ALFORTVILLE (Seine)
Tél. Entrepot 16-06 R. C. S. 407.006

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*
29 rue Mathis, Métro Crimée
Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71
Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:
Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:
գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ԵԿԷՔ ԼՍԵԼՈՒ *ժամը 7էն մինչեւ կէսգիշեր*

Փարիզի արեւելեան նուագախումբը ամենագեղեցիկ սրահի մէջ
Café des Diamantaires
60 Rue Lafayette, Métro Cadet
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ *SOIRÉE DE GALA*
Առաջնակարգ օղի՝ ընտրուած աղանդերներով:
Ապահովեցէք ձեր սեղանը հեռաձայնելով Pro *78-14*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԱՌԻԹԷՆ

Maison HERATCHIAN

Որ կը գտնուէր rue Bleue, *փոխադրուած է* **6 rue Lamartine**
(Petit Journalի ետեւի փողոցը), մէթրօ Cadet,
Tél. Trud. 43—19
ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ ՍԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ԳԻՆՈՎ
Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակի ընտիր նպարեղէններ եւ խմիչքներ: Գնումի համեմատ՝ գեղեցիկ նուէրներ:
Livraison à domicile

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԹՐԻԳՕԹԷՕՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՕՆՖԷՔՍԻՕՆԷՐՆԵՐՈՒ

Կը գնենք նպաստաւոր գիներով ամէն տեսակ կերպասեղէնի, բրդեղէնի, թրիգոյի, բամպակեղէնի եւ մետաքսեղէնի կտորներ (déchet)*: Միակ հաստատութիւնը Ֆրանսայի մէջ: Նախապատուութիւն տուէք մեզի: Ձեր շահը կը պահանջէ ուղղակի արուածողին ծախել: Ֆրանսայի ամէն կողմը ունինք ներկայացուցիչներ: Փարիզի մէջ՝ շրջուն գնորդներ:*
Հասցէ՝ **K. TCHADIRDJIANTZ**, 26 Rue d'Enghien, **Paris** (X)
Tél. Prov. 34—61

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 15 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3295

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ _ ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ

Խօսելով Ժընեւի պայմանագրին վաւերացման մասին, դիտել կուտայինք թէ եղած օրկանները բաւական չեն, արժանապէս օգտուելու համար անոր ընծայած առաւելութիւններէն:

Մեր խօսքը միայն Փարիզի կամ Ֆրանսայի չի վերաբերիր: բայց ամէնէն առաջ կ'ուզէինք խօսիլ մեր գաղութի մասին:

Գաղթականներու հոգերով կը զբաղին երկու գրասենեակներ (օֆիս), առաջինը՝ Ավընիւ Քլէպէռի նախկին հաստատութեան մէկ անկիւնը, միւսը՝ ժամուն բակը: Երկուքն ալ գրեթէ նոյն իրաւասութիւններն ունին, եւ կը գործեն համաձայն իրենց հայեցողութեան եւ կարողութեան:

Արդ, երկուքն ալ չեն համապատասխաներ կացութեան պահանջներուն: Մանաւանդ հիմա, երբ միջազգային պայմանագիրը վաւերացուած եւ յանձնուած է գործադրութեան:

Ժամանակին խօսած ենք այս անբաւականութեան մասին, եւ չենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Երբ գլուխը երկուքի բաժնուած է եւ նոյնիսկ երրորդ մըն ալ ստեղծելու համար խաղեր կը սարքուին, բնականաբար թեւերն ալ կը գործեն համաձայն իրենց տրամադրութեան:

Այսպէս, երկու օֆիսներն ալ ներկայացուցիչներ ունին Մարսէյլի մէջ, մէկը՝ հիւրանոցի մը անկիւնը, միւսը՝ իր փաստաբանական գրասենեակին մէջ: Եւ ամէնէն շատ գործ կը տեսնէ այն որ աւելի ճարպիկ է:

Իսկ միւս քաղաքներո՞ւն մէջ:

Որքան գիտենք, անոնք մնացած են իրենց գլխուն, եւ պատահաբար կ'օգտուին այս կամ այն պատեհութենէն:

Այս անտիրութեան շնորհիւ, վարպետորդի մարդիկ, — ինչո՞ւ չըսել հասարակ «սըմսար»ներ — կ'օգտուին առիթէն եւ գործ կ'եփեն, մանաւանդ եթէ քիչ մը ֆրանսերէն կը դայլայլեն:

Բոլորս ալ գիտենք այս «գործունէութեան» հետեւանքները: Եթէ միջնորդը բարեխիղճ է, իր կրցածը կ'ընէ, իսկ եթէ լպրծուն տիպար մըն է, չկրցածն ալ կը ծախէ: Եւ ահա տրտունջներ, բողոքներ, մինչեւ անգամ սպառնալիքներ, համաձայն գործին ծանրութեան:

Տակաւին չենք խօսիր զանազան «Խորհուրդ»ներու կամ «յանձնախումբ»երու մասին, որոնք պարբերաբար կ'ազմէին հրապարակը, բարեմտութեամբ կամ նենգութեամբ:

Ամէն պարագայի մէջ, այլեւս չի կրնար շարունակուիլ այս վիճակը: Պէտք չէ որ շարունակուի, եթէ կ'ուզենք լիովին օգտուիլ Ժընեւի պայմանագրէն:

Ո՞ւր է ելքը: Հիմնականը, անշուշտ, երկու «Օֆիս»ներուն միացումն է, որ ինչքան ալ դժուար նկատուի, չի կրնար անկարելի հռչակուիլ: Վաւերացուած պայմանագրին ոգին անգամ այդ կը տրամադրէ եւ զանազան բծախնդրութիւններ կամ դիւրազգածութիւններ չեն կրնար աւելի ծանր կշռել, քան տարագիր ժողովուրդին շահերը:

Եթէ ունենայինք հեղինակաւոր Ազգային Խորհուրդ մը կամ Կեդր. վարչութիւն մը, կարելի էր անմիջապէս անոր կցել Գաղթականներու գրասենեակը, իբրեւ Ցարաբերական Դիւան: Իբրեւ միակ օրկանը որ ունի օրինական հանգամանք, եւ պիտի մնայ ինքնավար, բարոյապէս կապուելով ազգ. իշխանութեան: Ըլլալով անոր համարատու, իր գործառնութեանց համար:

Այս Խորհուրդը կամ Վարչութիւնը չունինք Փարիզի մէջ, բայց կարելի է ստեղծել:

Ինչ կը վերաբերի գաւառի, շատ յստակ է մասնաւորապէս Մարսէյլի պարագան:

Այնտեղ ունինք Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն մը, կազմուած բոլոր հոսանքներէն, էջմիածնի վաւերացումէն առաջ: Մօտերս ընտրութիւններ պիտի կատարուին, կազմելու համար թէ երեսփ. ժողով եւ թէ նոր վարչութիւն:

Այլեւս վերցուած են բոլոր բարեպաշտական կամ օրինական առարկութիւնները, քանի որ էջմիածինն ալ պաշտօնապէս կը ճանչնայ տարիներէ ի վեր հաստատուած թեմը, եւ օրհնութեան կոնդակները իրարու կը յաջորդեն...

Արդ, ինչո՞ւ հաստատուած Առաջնորդութեան կամ Կեդր. վարչութեան շրջանակին մէջ չգործեն գաղթականներու Օֆիսները, փոխանակ ինքնագլուխ թուղթ մրոտելու հիւրանոցի մը կամ փաստաբանական գրասենեակի մը մէկ անկիւնը:

Աւելորդ է առարկութիւններ յարուցանել իրաւասութեանց մասին, քանի որ Օֆիսները պիտի պահեն իրենց իրաւունքները, եւ բուն վարիչը ինք պիտի ստորագրէ բոլոր թուղթերը, առանց որ եւ է միջամտութեան:

Այդ պարագային Օֆիսին — միայն մէկ հատ — վարիչը կը մնայ իր օրինական իրաւասութեանց մէջ, բայց ենթակայ՝ ազգ. իշխանութեան բարոյական հեղինակութեան: Եւ վկայականներու եկամուտներն ալ կը մտնեն ազգ. վարչութեան սնտուկը:

Ո՞ր բարեմիտ քաղաքացին պիտի կրնար առարկել այսքան տրամաբանական կարգադրութեան մը դէմ, որ վերջ պիտի տար բոլոր շահատակութեանց կամ ապիկարութեանց, միեւնոյն ատեն բարձրացնելով Ազգ. իշխանութեան դիրքը:

Ինչ որ կ'առաջարկենք Փարիզի եւ Մարսէյլի համար, կարելի է գործադրել միւս հայաշատ քաղաքներուն մէջ, համաձայն տեղական պայմաններուն:

Ուրիշ որ եւ է ձեւ — կամ շարունակութիւնը ներկայ ձեւերուն — պիտի ծառայէր դառն յուսախաբութեանց: Եւ երբ մտածենք որ կը գտնուինք շատ փափուկ ժամանակաշրջանի մը մէջ, դիւրին է նախատեսել այսօրուան անկերպարան վիճակին հետեւանքները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ վարչապետին ազդարարութիւնները

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Խնայողութեան շաբաթի բացման առթիւ Զօր. Ըսմէթ ճառ մը խօսելով, շօշափեց նաեւ Իսքէնտէրուն-Անտիոքի խնդիրը եւ մանաւորապէս յայտարարեց.

— «Թուրքիա Սանճաքին անկախութիւնը կը պահանջէ, իսկ մինչեւ այդ հարցին լուծումը՝ անհրաժեշտ կը գտնենք որ միջոցներ ձեռք առնուին շրջանին ապահովութեան համար: Մեր ջիղերը այնքան լարուած են որ, յանկարծակի ծագած դէպքեր կրնան անբաղձալի հակադդեցութիւններ եւ շատ նեղացուցիչ կացութիւն մը յառաջ բերել: Ուստի անհրաժեշտ է ապահովութիւն հաստատել այդ շրջանին մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ բանակցութիւնները շարունակել հանդարտօրէն:

*** «Լ'Էօվր»ի քաղաքական աշխատակիցը (տիկին) քննելով այս խնդիրը եւ Իսքէնտէրուն-Անտիոքի համար հաստատուած մասնաւոր կարգուսարքը, դիտել կուտայ.

— «Եթէ Ֆրանսա ընդունի Թուրքիոյ բաղձանքը, ինքնօրինութիւն շնորհելով այդ շրջանին, մէկ օրէն միւսը քաղաքացիական սարսափելի կռիւ մը պիտի պայթի Թուրքերու եւ Սուրիացիներու միջեւ, սուրիական պետութիւնը այլեւս պիտի չուզէ վաւերացնել Ֆրանսայի հետ կնքած դաշնագիրը եւ Մօտաւոր Արեւելքի կացութիւնը անտանելի պիտի դառնայ բոլորին համար: Ահա այս հարցն է որ պիտի քննուի Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ: Թուրքերը առաջին օրէն վճռած կ'երեւան ամէն գնով ստանալ Սանճաքին ինքնօրինութիւնը. մեծ է իրենց ջղագրգռութիւնը, աւելի մեծ՝ իրենց մամուլին գրգռութիւնը Ֆրանսայի դէմ... Իսկ արդիւնքը այն է որ Ազգաժողովին մէջ պետութիւնները բաժնուած կ'երեւան եւ մանաւանդ շատ սրտնեղ՝ անոր համար որ հարկադրուած են դիրք բռնել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ ծագած վէճի մը մէջ: Կը կարծուի թէ խնդիրը ըստ էութեան պիտի քննուի միայն յառաջիկայ յունուարի նիստին մէջ, բայց սատրիկ ճակատամարտ մը պիտի մղուի այս շարժուան սկիզբը, որովհետեւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը յատկապէս Ժընեւ գացած է այս նպատակով: Թուրքերը նախ կ'ուզեն ապահովութեան միջոցներ ստանալ եւ մանաւանդ խոստում՝ թէ Ֆրանսա պիտի չվաւերացնէ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը, մինչեւ որ չկարգադրուի Իսքէնտէրունի խնդիրը: Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ այդպիսի կարգադրութիւն մը եւ հաստատապէս իր յոյսը դրած է Ազգերու Դաշնակցութեան բռնելիք դիրքին վրայ հանդէպ իր տեսակէտին որ արդարութեան տեսակէտն է»:

*** Թուրք թերթերը կը շարունակեն վրդովիչ տեղեկութիւններ հրատարակել Սանճաքին կացութեան մասին: Այդ լուրերուն համաձայն, Անթաքիա քաղաքը շղթայի տակ է ամէն կողմէ, եւ շղթան կը զօրացուի պարբերաբար ղրկուած ուժերով: Մարոքցի ասպետներ զինուորներ կը պտտին քաղաքին մէջ: Բազմաթիւ Թուրքեր մանր պատրուակներով ամբաստանուած են իբրեւ պաշարման վիճակին դէմ գործող, եւ ծանր պատիժներու ենթարկուած են: Ամենափոքր փողոցներու մէջ իսկ կարելի է հանդիպիլ զինեալ պահակներու որոնք աչք բանալ չեն տար քաղաքացիներուն եւ աններելի ճնշումներ կը գործեն:

Մինչեւ հիմա 450 տուն խուզարկուած է, զէնքի փնտռուքի պատրուակով: Խուզարկութիւնները կը շարունակուին: Միւս կողմէ, հրահանգուած ծրագրի մը համաձայն, Սանճաքին Թուրքերը մէկ մէկ պատրուակով սահմանէն դուրս կը հանուին: Ահաբեկումի եւ բռնադատութեան այս շարժումը շատ սաստկացած է: Մասնաւորաբար բանի վտարումներու պարագային որոշապէս երեւան կուգան տրուած հրահանգները: Պաշարման վիճակի ճնշումն ալ անհանդուրժելի դարձած է:

Պաշարման վիճակի հռչակումէն յետոյ, Թուրքերէն թերթերուն մուտքը արգիլուած է:

Ինքնավարութիւն Ազգաժողովին հովանաւորութեամբ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երէկ, երկուշաբթի, սկսաւ քննել Իսքէնտէրուն — Անտիոքի խնդիրը: Այս առթիւ տեղական թերթերը կը գրեն թէ շրջանը ունի 220,000 բնակիչ, որոնց 39 առ հարիւրը միայն Թուրք են (մինչդեռ Թուրքերը՝ միայն իրենց թիւը կը հաշուեն 250,000...): «Մաթէն»ի տեղեկութեանց համաձայն, Թրքական կառավարութիւնը, որ մինչեւ հոկտեմբեր 9 երբեք չէր բողոքած ոչ ինքնավարութեան ձեւակերպութեանց, ոչ ալ Սանճաքին Սուրիոյ կցման մասին, այժմ կ'ուզէ այդ շրջանին ինքնավարութիւնը ապահովել, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ամէն պարագայի մէջ, կը դժկամակի իր ցեղակիցները ձգել Սուրիոյ բարեհաճութեան: Հաւանական է որ Ա. Դ. Խորհուրդը ֆրանսական եւ թրքական տեսակէտները լսելէ յետոյ, տեղեկաբեր մը նշանակէ, հարցը ուսումնասիրելու համար: Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, Թուրքիա անկախութենէ աւելի, ինքնավար կարգ ու սարք մը կը պահանջէ, նման Տանցիկի, իբրեւ առեւտրական նաւահանգիստ ընդունելով Իսքէնտէրունը:

«Լ'Էօվր»ի թղթակիցն ալ հաստատելով այս տեղեկութիւնը, կը գրէ թէ Թուրքիա երբեք չպիտի հանդուրժէ որ Սանճաքը Սուրիոյ տիրապետութեան տակ մնայ: Իր ծրագրին համաձայն, ներկայ ինքնավարութիւնը պէտք է մնայ ամբողջական, առանց Սու-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՅՍԸ ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ ՊԻՏԻ ԾԱԳԻ...

Մինչեւ հիմա այն համոզումն ունէի թէ Սպանիոյ ապստամբները պիտի տանին վերջնական յաղթանակը, շնորհիւ առնուազն երեք մեծ պետութեանց ընծայած աջակցութեան:

Այս շաբթու լրջօրէն խախտեցաւ այս համոզումս, կարդալով Ֆրանսայի հայ կարմրուկներուն շաբաթաթերթը, «Զանգու» (11 դեկտ.):

Կարդացէք դուք ալ, նոյնութեամբ.

— «ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԵՏ.— Հակառակ դաշնակ ֆաշիստ չէֆերու եւ ռամկավար աղաներու աներեկիչ բրօբականտին, ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը պատասխանելով ֆրանսահայ կոմունիստներու կոչին, իր ուժերուն ներած չափով կը բերէ իր նիւթական բարոյական ու ֆիզիքական օժանդակութիւնը Սպանիոյ հանրապետութեան յաղթանակին համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐԸ, վաւերացուած՝ տեղւոյն քաղաքապետութիւններէն, տենդագին գործունէութեան մէջ են: Թուենք այսօր, միայն բարիզեան շրջանի մէջ կատարուած աշխատանքները:

ՊԱՆԵԷՕ.— 2 քամիոն հագուստեղէն, կօշիկ եւն. աւելի քան 400 ֆր. Լաւ բրօբականտ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Յանձնախումբը արդէն հաւաքած է քամիոն մը հագուստեղէն, եւ ձեռնարկած երկրորդին: Մինչեւ հիմա մօտաւորապէս 1000 ֆրանք: Լաւ բրօբականտ:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՕՆԷՍ.— Քամիոն մը հագուստեղէն, 350 ֆրանք: Բրօբականտը լաւ:

ՊԵԼՎԻԼ.— Աշխատանքի մէջ. հագուստեղէն եւ դրամ: Բրօբականտը դեռ ուժեղ չէ: Իրենցմէ աւելին կը սպասուի:

ԻԹԱԼԻ - ՊԻՍԷԹՐ - ԺԱՆԹԻՅԻ.— Աշխատանքի մէջ. արդիւնքը յուսալից:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Գործունէութեան մէջ, պայքարող ուժերու պակաս: Աւելի ուժգին պայքար հարկ է:

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— Մարսէյլ քաղաքն իր շրջաններով՝ Սէնթ-Անթուան, Կարտան, Առլ, Էքս եւն. կը տանի շատ լաւ աշխատանք: Նիսի շրջանը լաւ կ'աշխատի: Լիոնի, Կռընոպլի, Վալանսի շրջանները նմանապէս: Կը սպասենք իրենց գործունէութեան շօշափելի տեղեկութեանց: Բայց նիւթական օգնութենէ ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը մինչեւ հիմա Սպանիա ղրկած է մօտաւորապէս 100 հոգի»:

Սպանիոյ աշխատաւոր ժողովուրդին յաղթանակը, ֆրանսացի, միջազգային եւ հայ աշխատաւոր ժողովուրդներու յաղթանակն է»:

— Բայց այս դդմագլուխները ինչո՞ւ այնքան փրփուր տեղացին, աշխարհ իրար անցուցին, նոյնիսկ ժողովներ սարքեցին եւ բողոքագիրներ թխեցին, երբ խումբ մը խոհեմազարդ քաղաքացիներ կը փորձէին ադրբեջանցի մը ներկայացնել ամենագէտ եւ ամենակալ Սթալինի, քչիկ մը արդարութիւն խնդրելով Հայաստանի սահմաններու մասին:

— Եթէ գլուխդ վարակուած չըլլար փաշական գիտելիքներով, այդպիսի հարցում պիտի չուղղէիր: Ինչ կ'արժէ Ղարաբաղը, Նախիջեւանը կամ Ախալքալաքը, նոյնիսկ Երեւանը, երբ միր երկրին սահմանները կ'երկարին Ուկրայնայէն մինչեւ Վլատիվոստոք, Սեւ ծովէն մինչեւ Սառուցեալ ովկիանոս, մինչեւ Պարսելոնա եւ Մատրիտ:

— Ուրեմն մենք ալ հագուստ-կապուստ եւ դրամ ժողվենք, յանուն Սպանիոյ ազատագրութեան:

— Անշո՛ւշտ, անշուշտ, ինչպէս եւ կամաւորներ: Զեկոյցը կ'ըսէ.— «ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը մինչեւ հիմա Սպանիա ղրկած է մօտաւորապէս 100 հոգի»: Քիչ է, քիչ, ես կ'առաջարկեմ բարձրացնել առ նուազն հազարի: Չէ՞ք տեսներ որ լոյսը Սպանիայէն պիտի ծագի, երբ նոյնիսկ եղածը վրայ տանք:

ՎԱՀԷ

170.000 ՈՍԿԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

Բանկալթիի զեղծումնայ դատին առթիւ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ Իրաւական Ա. ատեանը 170,000 ոսկի հատուցման դատապարտած է Հայոց պատրիարքը (150,000 ոսկի) եւ երաշխաւորները (20,000 ոսկի):

*** Ատանայի ողողումներուն առթիւ Նարոյեան արք. եւ հայ երեւելիներ «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրատունը երթալով, ցաւակցութիւն յայտնած եւ գումարներ յանձնած են, ի նպաստ աղէտեալներուն: Աթաթիւրք 10,000 ոսկի նուիրած է:

ԿԱՐՄԻՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Իբրեւ պատասխան գերման-ճափոնական զինակցութեան

Շաբաթ օր ծանր ապստամբութիւն մը ծագեցաւ Չինաստանի մէջ, առաջնորդութեամբ երիտասարդ մարաջախտ Չանկ Սու Լիանկի, որ իր հրամանին տակ ունի հզօր բանակ մը: Կ'ըսուի թէ ապստամբութիւնը հետեւանք է այն զինակցութեան որ վերջերս կնքուեցաւ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Ապստամբները գերի բռնեցին Չինաստանի վարչապետը, Չանքայ Շէկ, նոյնիսկ լուրեր կան թէ սպաննած են: Ճափոնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ապստամբները կը վայելեն խորհրդային իշխանութեան գործօն աջակցութիւնը: Կարմիր դրօշներ պարզուած են շատ մը գաւառական քաղաքներու մէջ եւ ապստամբ հրամանատարը յայտնած է թէ պատերազմ պիտի հրատարակէ Ճափոնի դէմ: Այս առթիւ հրատարակած յայտարարութեան մէջ, երիտասարդ մարաջախտը կը պահանջէ դադրեցնել համայնավարութեան դէմ բացուած պայքարը եւ միացեալ ճակատ կազմել համայնավարներուն հետ, ետ առնելու համար Մանչուրիան: Վերջապէս կը յորդորէ միացնել բոլոր չինական ուժերը, գործելու համար Ճափոնի դէմ: Կ'ըսուի թէ ապստամբութիւնը ծաւալուն հանգամանք ունի, եւ թէ Ճափոնի դաշինքը պիտի հրաժարի: Իրազեկներ կը վախնան որ միջազգային բարդութիւններ ծագին, եթէ շուտով չզսպուի ապստամբութիւնը: Նանքինի կառավարութիւնը պաշտօնանկ ընելով ապստամբ հրամանատարը, միջոցներ ձեռք առաւ, շարժումը զսպելու համար:

— ∘ —

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ երկու օրուան մէջ քուէարկեց եղմտական օրէնքը, նախատեսուած բացերով:— Պանք տը Ֆրանսը 4 միլիառ ոսկի արժողութեամբ ոսկի յանձնեց պետական գանձին, վճարելու համար Անգլիայէն եղած 40 միլիոն ոսկիի փոխառութիւնը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏ»

Շարունակելով իր ամբաստանութիւններուն շարքը, Ա. Ամատունի Խանջեանը կը ներկայացնէ իբրեւ արտասահմանեան հակախորհրդային հայ տարրերու գործակալը Հայաստանի մէջ: Խանջեան ձգտած է ստեղծել «միացեալ համազգային ճակատ՝ երկրում եւ երկրից դուրս նացիոնալ-ուկլոնիստների յարակցումը նացիոնալիստական - հակայեղափոխական ուժերի հետ»:

Ինչպէս Աշոտ Յովհաննիսեանը, Խանջեանն ալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանդէպ «հաշտուողական» վերաբերմունք է ցոյց տուած: Դաշնակցութեան մասին Խանջեանը ոչ միայն տեսական սխալ «դիրքաւորում» է ունեցած, այլ եւ գործնական կեանքին մէջ փորձեր է կատարած նոյնացնելու դաշնակցական տեսակէտները հայ համայնավարներու իրական քաղաքականութեան հետ ...

Խանջեան նախ եւ առաջ սխալ կը գտնէր պաշտօնական այն տեսակէտը, թէ Դաշնակցութիւնը եղած է «հայկական մարտնչող բուրժուազիայի կուսակցութիւն»: Դաշնակցութիւնը նկատելով «մանր բուրժուական» կուսակցութիւն, Խանջեան առով իսկ ընդունած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան անցեալում մատուցած յեղափոխական ծառայութիւնները»: Դեռ աւելին. համաձայն Չեկայի մէջ Մնաց Խաչատրեանի տուած ցուցմունքին՝ Խանջեան համամիտ է եղած Ն. Ստեփանեանի խմբակի այն տեսակէտին, որով անոնք կը կարծեն թէ «Դաշնակներին փուր ոչնչացրին, նրանց կարելի էր օգտագործել: Նրանք կարող էին օգտակար լինել» (ընդգծուած է Ամատունիի կողմէ): Իսկ երբ 1931ին Դր. Սիմոնեան վերադառնալով արտասահմանէն Խանջեանին պատմած է Ջամալեանի հետ ունեցած իր զրոյցը, Աղասին գոհունակութիւն է յայտնած, որ «Դաշնակցութիւնը կանգնած է Խ. Հայաստանի դէմ սոսկ գաղափարական պայքար մղելու դիրքերում եւ յայտնեց, որ մեր քաղաքական - տնտեսական կեանքի քննադատութիւնը նրանց (Դաշնակցականներու) կողմից մեզ շատ ձեռնտու է, եւ, ի հարկէ, խորհ. իշխանութիւնը կատաստրոֆի ենթարկուելու դէպքում, Դաշնակներն են այն միակ ուժը, որ կարող է անցնել իշխանութեան գլուխ»: Չեկայի մէջ հարցաքննութեան ատեն Դրաստամատը հետեւեալն է յայտնած.

— «Խանջեանը բառացի այսպէս ասաց՝ «Ի հարկէ, մի որ եւ է բան պատահելիս ես եւ դու կը փախչենք եւ հայ ժողովրդի տէրը կը դառնայ Դաշնակցութիւնը» ... Այդ բոլորէն զատ, համաձայն «Խ. Հ.»ի խմբագրութեան նախկին քարտուղար Ռ. Աթայեանի վկայութեան, Խանջեան համայնավար պաշտօնաթերթին հրահանգած է դադրեցնել լրագրական պայքարը Դաշնակցութեան դէմ. — «Ներկայ պայմաններում ոչ մի կարիք չկայ Դաշնակցութեան դէմ յօդուածներ տպելու: Դա աւելորդ կը լինէր ... Դրան ոչ մի կարիք չկայ» ...

Եթէ Խանջեան Դաշնակցութեան հանդէպ հաշտարար վերաբերմունք է ունեցած, ռամկավարներու հետ ուղղակի բարեկամական կապեր է հաստատած: «1932ի վերջերին, կը դեկուցանէ Ամատունին, Զօպանեանը, օգտագործելով Փարիզից իր Երեւան գալը, կապ հաստատեց Խանջեանի հետ, որ ինչպէս ցոյց են տալիս Զօպանեանի նամակները, սիրալիր ընդունելութիւն է ցոյց տուել նրան, կոնտակտ է հաստատել, նամակագրութիւն է ունեցել նրա հետ, գործնականօրէն իրականացնում էր Զօպանեանի մի շարք «գործարար խորհուրդները»:

Իր նամակներուն մէջ Զօպանեան ի՞նչ ցուցմունքներ է տուած Խանջեանին: Առաջին որ դադրեցնեն ռամկավարներու դէմ լրագրական պայքարը Ամերիկայի «Բանուոր»ի եւ Երեւանի «Խ. Հ.»ի մէջ: Երկրորդ, Զօպանեան խորհուրդ է տուած «ըստ հնարաւորութեան քիչ խօսել Դաշնակների մասին»: Երրորդ, Զօպանեան առաջարկած է Հայաստան փոխադրել «Խմբապետ Անդրանիկի աճիւնը»: Չորրորդ, հայ գրականութեան մասին «Խանջեանն օգտուում է Զօպանեանի խորհուրդներից»: Հինգերորդ, Զօպանեան գրգռած է Խանջեանը պաշտպանել Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղիի ծրագիրը: Վեցերորդ, Զօպանեան թելադրած է — նոր սահմանադրութեան նախօրէի կապակցութեամբ Հայաստանի սահմաններու ընդարձակման խնդիր յարուցանել՝ Ղարաբաղը, Ախալքալաքը եւ Նախիջեւանը Խ. Հայաստանին միացնելու դիտումով: Խանջեան այնքան բարեկամական է գտնուած եղեր ռամկավարներու հանդէպ որ «Զօպանեանական տրամադրութիւնները բացէ ի բաց քարոզւում էին Հայաստանում: Ռամկավարների կուսակցութեան տպագիր օրգանները «Զարթօնք»ն եւ միւսները, 1931—32 թուականներին ազատօրէն տարածւում էին Հայաստանում»:

Խանջեան կապեր է հաստատած եւ գործակցութեան ուղիներ փնտռած ոչ միայն արտասահմանի հակայեղափոխականներուն, այլ եւ «մեր երկրի ներսում գտնուող ուղղակի թշնամիների» հետ:

Այդ բոլոր փաստերով ու մէջբերումներով Ամատունին կ'ուզէ ապացուցանել թէ «Դաշնակների պարագլուխ Ջամալեանը եւ երկերեսանի Խանջեանը համաձայնուել են իրենց դերերի մասին եւ Զօպանեանի ու Դ. Սիմոնեանի միջոցով յանգել նոյնանման լիակատար ըմբռնման»: Իսկ այդ «փոխադարձ լիակատար ըմբռնումը» կը կայանայ Խանջեանի «Համազգային ճակատ» ստեղծելու «հակայեղափոխական, հակակուսակցական դիրքաւորումին մէջ»:

Ամէնէն ուշագրաւը այդ մեղադրանքներուն մէջ «Համազգային միացեալ ճակատ» ստեղծելու խնդիրն է:

Որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քննադատութիւնները եւ գաղափարաբանութիւնը Թաւանցելով երկիր՝ իրենց բարերար ազդեցութիւնն են ունեցած,— այդ նորութիւն չէ: Մեր կուսակցութեան առաջադրանքները միշտ ալ բխած են երկրի իրական պայմաններէն եւ պայմանաւորուած հայ ժողովուրդի շահերով: Այդ է պատճառը, որ Խանջեան, մոլի եւ անդուսպ հակառակորդ մնալով Դաշնակցութեան, միաժամանակ տնտեսական, մշակութային եւ քաղաքական մարզերուն մէջ հետեւած է դաշնակցական տեսակէտներուն: Ատոր համար պէտք է վերագրել ոչ թէ Խանջեանի դէպի Դաշնակցութիւնն ունեցած հաշտարար տրամադրութեան,— այլ Հայաստանի այն «սպեցիֆիկ»— իւրայատուկ պայմաններուն, որոնց մէջ ստիպուած էր գործել ինք: Ամատունին հիմնովին կը սխալի, երբ կ'ուզէ Դաշնակցութիւնն եւս մասնակից դարձնել Խանջեանի «Համազգային միացեալ ճակատ»ին: Եթէ իրօք Խանջեան այդպիսի ծրագիր մը ունեցած է, այդ միացեալ ճակատը ուղղուած էր Հ.Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Այդ կ'ապացուցանեն թէ Խանջեանի վերջին տարիներու Դաշնակցութեան հասցէին ուղղած արտայայտութիւնները եւ երկրի ներսը Դաշնակցականներու հանդէպ վարած հալածանքի քաղաքականութիւնը, եւ թէ այն հակադաշնակցական դիրքը, զոր ունեցած են նոյն Խանջեանի հրահանգով արտասահմանեան հայ համայնավար բջիջները, հօկեան կազմակերպութիւնները եւ Խորհուրդներու «բարեկամ» ռամկավար կուսակցութիւնը:

Հայաստանի առանձնայատուկ պայմանները թելադրեցին տակ իւրացնել Դաշնակցութեան գաղափարները եւ գործակցութեան ուղիներ փնտռել Դաշնակցական կուսակցութեան հետ, բոլորովին տարբեր բաներ են: Թերեւս նոյնինքն դաշնակցական գաղափարներու ազդեցութեան գիտակցութիւնն էր որ կը մղէր Խանջեանը աւելի խորացնել պայքարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Ինչպէս որ Դրաստամատները եւ Զօպանեանները ոչ թէ միջնորդի դեր կը կատարեն Խանջեանի եւ դաշնակցական ղեկավարներու միջեւ,— այլ ընդհակառակն գործիք էին Խանջեանի ձեռքը ընդդէմ Դաշնակցութեան:

Իմ անձնական տեսակէտս այն է, որ Խանջեանի հետապնդած «Համազգային միացեալ ճակատը» տարբեր աստառ ունէր:

Հայաստանի խորհրդայնացման բակզբնական տարիներուն, հայ համայնավար վարիչ դէմքեր այնքան ալ չէին հետաքրքրուեր գաղութներու վիճակով: Անոնք նոյն իսկ թշնամական դիրք ունէին Հայաստան ապաստանած արեւմտահայ գաղթականներուն հանդէպ: Օրինակ, Արտաշէս Կարինեան կը յայտարարէր, թէ պէտք է ցրուել Հայաստանի Թրքահայ գաղթականները՝ քանդելու համար աղայնական բոյները: Խորհ. Հայաստանի վարիչներուն համար ներգաղթը քաղաքական ծրագիր մը չէր, այլ միայն բարեգործական աշխատանք: Կը բաւէ յիշել միայն, որ մինչեւ 1928 Հայաստան են ներգաղթած 20—25 հազար Հայեր եւ 80.000 Թաթար գաղթականութիւն: Իսկ Խ. Հայաստանի վարիչները արտասահմանի մէջ կը յայտարարէին, թէ «խորհրդային կառավարութիւնը ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»: Այն ատեն Հայաստանի համայնավարները աւելի շահագրգռուած էին արտասահմանի բազմամիլիոն կտակներով ...

Աղասի Խանջեան Հայաստանի մէջ ղեկավար դիրքեր գրաւեց 1928ին, իսկ 1930էն սկսեալ դարձաւ երկրի միահեծան իշխանաւորը: Խանջեանի տիրապետութեան [illegible] շրջանին, նախ արտասահմանի մէջ ալխուժեցան ու գործօն կեանք ունեցան Հօկերը: Ռամկավարները վերջնականապէս խզեցին իրենց կապերը Դաշնակցութեան հետ: Հնչակեան կուսակցութեան բոլոր թեւերը միացած անդամագրուեցան Դ. Միաֆորայինին եւ Դաշնակցութեան հակառակորդներ դարձան: Նկատելի չափով ուժ առաւ մշակութային հաղորդակցութիւնը Խ. Հայաստանի եւ արտասահմանի միջեւ: Յաճախակի դարձաւ [illegible] եւ անուանի բանագնացներու երթեւեկը՝ ներսէն դուրս եւ դուրսէն ներս: Ի նպաստ Հայաստանի վերաշինութեան կատարուած աշխատանքները եւ քարոզչութիւնը աւելի կազմակերպուած հիմերու վրայ դրուեցան: Խանջեանի օրով ներգաղթը շատ աւելի կազմակերպուած ձեւով կատարուեցաւ եւ չէզոքացած քաղաքական գոյն առաւ: Եւ այդ ամէնուն զուգընթաց, բոլոր ճակատներուն վրայ պայքարն ընդդէմ Դաշնակցութեան երթալով աւելի ու աւելի սաստկացաւ: Արձանագրենք նաեւ այն, որ Խանջեանի օրով թուրք գաղթականներ Հայաստանի սահմաններէն ներս չմտան.

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս փաստերը (չենք խօսիր անոնց արդիւնքներու մասին):

Այն, որ Խանջեան կը ձգտէր որոշ չափով համահայկական քաղաքականութիւն վարել եւ նոյնացնելով կարմիր գիծէն դուրս եւ ներս գտնուող Հայերու շահերը: Այս տեսակէտէն ուշագրաւ էր այն պարագան, որ Խանջեան կաթողիկոսական ընտրութեան արտասահման դրկելով, կը մերձենար նաեւ գաղթահայ եկեղեցական գործերուն: Սակայն, Խանջեան այդ բոլոր աշխատանքները կը կատարէր մէկ պայմանով,— Դաշնակցութենէն անջատ եւ Դաշնակցութեան դէմ պայքարելով:

Խանջեանի այս ծրագիրներու իրագործման [illegible] սատարներ եղան արտաքին եւ ներքին նոր քաղաքական ուղեգիծը: Արտաքին ճակատի վրայ՝ մերձեցում եւրոպական պետութիւններու հետ եւ դուրսի աշխարհին հետ հաղորդակցելու դիւրին միջոցներ: Ներքին ճակատի վրայ՝ ազգային-հայրենասիրական քաղաքականութիւն եւ զիջումներ տնտեսական ու մշակութային մարզերուն մէջ:

Սակայն, Խանջեան անտեսած էր մէկ պարագայ: Այն, որ իր ծրագրի իրականացման ճամբուն վրայ ինկած էին Մոսկուան եւ Թիֆլիսը: Իսկ այդ խոչընդոտները վերացնել իր ուժերէն վեր էր: Երբեք իր մտքէն չէր անցներ թէ օր մը կոնակէն գնդակի հարուած ստանալով՝ գետին պիտի փռուէր իսրեւ Դաշնակցութեան գործակալ ...

ԱՇՈՏ - ԱՐՓՐՈՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Երբ արդէն կեանքը վերսկսած է, մարդիկ առանց զէնքի ու բիրերու սկսեր են դուրս գալ, խանութները իրենց փեղկերը բոլորովին բացեր են, կ'արժէ նկարագրել այն փոթորիկը զոր անցուցինք Նոյ. 15ին:

Ֆրանս-սուրիական դաշնագիրը միջոց մը եղաւ յառաջ մղելու Ֆրանք-Լիբանանեան դաշնագիրը: Առաջինին ստորագրութիւնը հազիւ լրացած խուժանը փորձեց «Թիւրիմացութեամբ» յարձակիլ հայկական կեդրոններու վրայ, բայց ուժգնութեամբ ետ մղուեցաւ: Նոյն պատկերը նաեւ Պէյրութի նման մեծ քաղաքի մը մէջ: Ֆրանք-Լիբանանեան դաշնագիրը կը կնքուի եւ իսլամ համայնքին դժգոհութեան պատճառ կը դառնայ: Նոյ. 15ին, սկսելով Նոյ. 14ի երեկոյեան, ամբողջ Լիբանան կը տօնէ իր անկախութիւնը — հրավառութիւն, հակայ ցոյցեր գիւղացիներու, քաղաքացիներու, մասնակցութեամբ ձերմակ Շապիկաւորներու, դրօշազարդումներ, հրացանաձգումներ եւ այլ ամէնը մինչեւ կիրակի 15 երեկոյեան ժամը 7ին, երբ, իսլամ մեծ խուժանը բիրերով զինուած, սուրիական դրօշ պարզած երկու գլխաւոր ուղղութիւններով կ'իջնէ քաղաքային հրապարակը — Պուրճ, ճամբուն վրայ մեծ աւերներ գործելով:

Պուրճի հրապարակին վրայ, առաջին ամբոխային յարձակման կ'ենթարկուի իսլամ ճաշարան մը որուն յանցանքը այն էր որ լիբանանեան դրօշ պարզած էր: Ուրեմն իսլամները իրենց կրօնակիցին այնքան մեծածախս ճաշարանը քարուքանդ ընելէ ետք, կ'անցնին ուրիշներու: Ոստիկանութիւնը որուն կեդրոնը կը գտնուի Պուրճ, կատարելապէս քաշ, անկարող կ'ըլլայ որ եւ է միջամտութեան: Ոստի անիշխան ամբոխը իր ընթացքով մեծ խուճապ յառաջ կը բերէ ամբողջ քաղաքին մէջ, որովհետեւ կոտորածները վայրկեանէ վայրկեան հակայ ալիքներով կը տարածուին ամէն կողմ: Քրիստոնեայ համայնքը անակնկալի եկած, փոքր կը թաքչի անցուդարձէն բան մը հասկնալու: Ոչ ոք կրնայ որոշ լուր մը հաղորդել, ամէն մարդ ականջին ինկածը, ինքն ալ ճոխացնելով, ոջիլը ուղտի վերածած կը ծախէ եւ այս անշուշտ կ'ազդէ ժողովուրդին հոգեբանութեան: Հետզհետէ քաղաքին քրիստոնեայ թաղամասերէն, արուարձաններէն այլերու մեծ բազմութիւններ կը հաւաքուին Պուրճ, երբ իսլամ խուժանը արդէն տեղի տուած էր: Այս անգամ կը սկսին քրիստոնեաները վրէժ լուծել, եւ այդ առթիւ կը բացուին խանութներ, կը փճացուին ապրանքներ կամ թալանի կը տրուին, մինչեւ որ ֆրանսական զօրքը քաղաք կ'իջնէ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար:

Պէյրութը երկուշաբթի առաւօտ կը լուսցնէ շատ խռովայոյզ վիճակով: Բազմաթիւ բնակիչներ չեն քնանար, ուրիշներ որոնք իսլամական թաղամասերու մէջ կը բնակին, կը փախին զոնները ու կ'անցնին ապահով թաղամասեր — խուճապ: Առաւօտ է: Երկուշաբթի: Բոլորն ալ վարանումի մատնուած, մարդիկ մեքենաբար իրենց խանութներուն ճամբան կը բռնեն: Ժամը 9ին, խռովութիւնները կը սկսին, յարձակում խանութներուն վրայ եւ իսլամ ու քրիստոնեայ վիրաւոր, մեռած, եւ խանութները որոնք կէս մը բացուեր էին, իրարու ետեւէ կը գոցուին:

Իսլամները աւելի գրգռուած են, ունին մահ, ունին կողոպուտի պատմութիւն նախորդ իրիկունէ: [illegible] կ'ենթարկեն կատարուած իրողութիւնները: Իրենք իսլամները կը [illegible] բոլոր կողոպուտները վերագրել Հայերու: Այսպէսով կարծէք կը վերջանայ անկախութեան եւ դաշնագրի խնդիրը, իսլամ ու քրիստոնեայի կողոպուտի պատմութիւնը: Ուրեմն իսլամ եւ Հայ դէմ դիմաց ... Տեղական թերթերը մանաւանդ վերջերս հրատարակուող «Պէյրութ» թերթը իրենց լեզուները թրջած կը դնեն, ինչպէս կ'ըսէ հայ ժողովուրդը: Հազար տեսակ սուտ ու իրար խառնելով, ամբոխային աւելի ուժեղ տրամադրութիւն կը ստեղծեն:

Այս մթնոլորտին դէմ պիտի մաքառէր Հայը մինչեւ բարեկարգութեան վերահաստատումը: Ժողովուրդին գիտակից մասը ոտքի վրայ է, կարելի բոլոր միջոցներով կասեցնելու համար ժամը ժամին սպառնացող աղէտոր վտանգը:

Երկուշաբթի երեկոյեան ստեղծուած էր զինուորական վիճակ. Բացի առաւօտեան դէպքերէն, ուրիշներ չպատահեցան: Գիշերը անցաւ խաղաղ: Երեքշաբթի ժամը 1ին Զօրաք-Պլաթի մզկիթին մէջ արտասանուած բուռն ճառէ մը ետք, իսլամ խուժանը գրգռուած դուրս կ'ելլէ ու կը սկսի կողոպուտի, հայապատկան խանութներուն վրայ յարձակելով: Զօրաք-Պլաթը կեդրոն թաղամաս մըն է Հայոց առաջնորդարանին մօտ, որուն բնակչութիւնը բացառաբար կը բաղկանայ Հայերէ եւ իսլամներէ: Ուրեմն, խուժանը իր յարձակումներուն մէջ չմոռցաւ նաեւ Հայոց առաջնորդարանը, քար տեղացնելով հարեւան բակը եւ վարժարանին վրայ որ խառնակութեանց պատճառով արդէն գոց էր:

Երեքշաբթի կէսօրէն ետք կողոպուտը վերջացած էր: Երեկոյեան դադրած, սեւամորթ զինուորները բոլոր գլխաւոր անցքերը գրաւած էին. փոխադրութեան միակ միջոցը հանրակառքն էր: Այդ հանդարտութիւնը սակայն վրդովիչ էր, կարծէք բոլորն ալ գիշերուան մէջ փոթորիկ կը գուշակէին: Նոյն երեկոյեան հայ յարաբերութեանց պետերու կողմէ արաբերէն թռուցիկներ բաժնուեցան իսլամ համայնքին, զայն հանդարտութեան հրաւիրելով: Մեր տղաքը անցնելով իսլամական թաղերը ցրուեցին զանոնք: Արդէն ուշ երեկոյ է: Ամէն բան կարգադրուած է: Ժամերը կը սահին: Գիշերուան կիսուն, քանի մը Քիւրտեր կը փորձեն յարձակիլ [illegible] վրայ: Իրարանցումը սկսեր է: Հայ մայրերը անցեալին լացն ու կոծը փողոց կը բերեն եւ այս ամէնը աւելի եւս կը կատղեցնէ մեր տղաքը ...

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Երբ բոլորովին [illegible], որ զինուորները հեռացած են, Վարդանը կամաց մը տեղէն բարձրացաւ ու մտաւ շամբուտի մէջ, որու բարձր եղէգներու մէջ անմիջապէս անյայտացաւ:

Հազիւ քանի մը քայլ առաջացած էր երբ յանկարծ զգաց, որ Քերպելեան ձեռքէն բռնեց: Մինչեւ ծնկուըները խրուեր էր մածուցիկ տիղմի մէջ: Քիչ մը եւս առաջանալով՝ հանդիպեցան միւսներուն: Մէկտեղուած՝ շատ դժուարութեամբ առաջ կ'երթային, զգուշանալով աղմուկ հանելէ: Պարսիկներէն ամէն մէկը փախստականի մը ձեռքէն բռնած կը յառաջանար: Գիշերով այդ եղէգնուտի մէջ կորսուիլը շատ հեշտ էր, իսկ գտնելը՝ անկարելի:

Երբ բաւական մը առաջացած էին, եղէգները սկսան նօսրանալ, մինչեւ որ բոլորովին հատան եւ լայնօրէն փռուած Արաքս գետը պարզուեցաւ իրենց առջեւ: Ընդարձակ շամբուտը զիրենք կը բաժնէր ռուսական ափէն: Վարդանը խոր շունչ մը քաշեց, երբ զգաց, որ ոտքը գետի աւազուտ հունին դպաւ: Վերջապէ՜ս, մտածեց, դժուարին մասը անցանք, մնացածը հեշտ է:

Պատի նման բարձրացած եղէգնուտի առջեւ կանգնեցան բոլորը: Ջուրը մինչեւ մէջքերնին կը բարձրանար: Նոր միայն զգացին ջրի նկատելի հոսանք մը:

Ալի Էքպէրը բերանը կոխեց երկու ցուցամատերը եւ երեք անգամ գորտի նման կռկռոց մը հանեց, այնքա՜ն բնական, որ հեռուէն լսող մը չէր կրնար կասկածիլ: Քիչ անցած՝ հեռուէն լսուեցաւ ջրային աքլորի մը սուր կանչը: Մաքսանենգները իրար գտած էին: Մէկ ալ հեռուէն, մութ զանգուած մը, կարծես դիմացի ափէն փրթելով, սկսաւ արագօրէն մօտենալ: Խաւարի մէջ հազիւ նկատելի այդ զանգուածը մօտենալով սկսաւ որոշ ձեւ առնել: Լաստն էր: Առաջակողմը Պարսիկ մը պզզած՝ շատ լայն ու կարճ թիով մը կը ղեկավարէր, ուղիղ տղաքներու եղած տեղը քշելով լաստը:

Լաստը հազիւ եօթը ոտք երկարութեամբ եւ չորս ոտք լայնութեամբ փայտէ շրջանակ մըն էր, օդով լեցուն ութ ոչխարի տիկերու վրայ ամրացուած: Երկու հազար տարի առաջ ալ, մեր նախահայրերը նոյն ձեւի լաստերով, անշուշտ շատ աւելի մեծ տեսակի, կ'իջնային մինչեւ Ասորեստանի մայրաքաղաքը՝ Նինուէ, ապրանքներու փոխադրութեան համար:

Քերպելեան օգնեց Վարդանին, որ բարձրանայ լաստին վրայ: Միւսները լաստը կը պահէին: Պարկ մըն ալ ապրանք բեռցուցին: Ու բոլորը մէկանց ուժով մը հրեցին լաստը դէպի ետ: Լաստավարը ձեռքի լայնաբերան թիակով սկսաւ հոսանքին ի վեր թիավարել, հակառակ որ լաստը հոսանքին ի վար կ'երթար, շեղակի գծով մը: Այդ ձեւով միայն կարելի էր լաստը օգտագործել, որ ոչ միայն հոսանքին ի վեր չէր կրնար բարձրանալ, այլ եւ գետի լայնքը ուղիղ գծով չէր կրնար կտրել:

Վարդանը մէկ ձեռքով բռնած էր շրջանակը, միւսով՝ ապրանքի պարկը: Քանի կը յառաջանային, այնքան կ'ուժեղնար գետի հոսանքը, ու լաստը կը տարուբերէր վտանգաւոր ձեւով մը: Խաւարի մէջ ամէն ինչ իրարու խառնուած կ'երեւէր: Վարդանը կը կարծէր, թէ դիմացը երեւցող ցամաքը պարսկական ափն էր:

Արաքս քմահաճ գետ մըն է: Երբեմն նեղ հունի մը վրայ՝ խելագար թափով կը վազէ, երբեմն ալ տասնապատիկ ընդարձակուելով՝ հանդարտ կը հոսի ու ծնունդ կուտայ բազմաթիւ կղզեակներու, որոնք այս տարի կան, յաջորդ տարին կրնան բոլորովին չքանալ՝ նոր կղզեակներ առաջացնելով ուրիշ տեղ մը:

Շահթախտի առջեւ զարմանալի տարածուն կերպով մը կը հոսի Արաքս՝ գոյացնելով բազմաթիւ կղզիներ, որոնք ջրի ելեւէջին հետ իրենց ալ կը մեծնան ու կը փոքրանան եւ երբեմն ամբողջովին կը ծածկուին ջրի տակ: Այդ կղզիները, ինչպէս Արարատեան դաշտի աղային, անպէտ հողերը, ծածկուած են եղէգի մացառներով, զարմանալիկերպով շուտաճող ու տարածուող բոյս մը:

Վարդանին կը թուէր, թէ լաստը կը մօտենար պարսկական ափին: Բայց իրականին մէջ՝ Արաքսի կղզիներէն մէկուն է որ կը մօտենային: Երբ գետի ուժեղ հոսանքն անցան ու բաւականութեամբ ծածկուած գետնի մը մօտեցան, Վարդանը վստահ էր, թէ արդէն պարսկական ափը հասած են: Եւ մեծ եղաւ զարմանքը, երբ լաստավարը փոխանակ մօտենալու՝ դէպի վար սկսաւ քշել լաստը: Վարպետ լաստավարը կը փորձէր երկու կղզիներու մէջէն անցնիլ եւ Արաքսի միւս թեւին մէջ իյնալ: Մէկ ալ լաստին յատակը այնպէս ուժգին բախեցաւ աւազուտ գետնին, որ Վարդանը անկարող հաւասարակշռութիւնը պահելու, գլուխն ի վայր ինկաւ ջուրին մէջ՝ պարկով ապրանքն ալ հետը տանելով:

Գետը այնտեղ ծանծաղ էր, ջուրը հազիւ մինչեւ Վարդանի ծնկուըները կը բարձրանար: Ատով մէկտեղ, Վարդանը անսպասելի ցնցումի հետեւանքով ամբողջ հասակովը երկնցաւ ջրին մէջ: Անմիջապէս ոտքի ցատկեց, թրջուած պարկը զրկեց ու ցամաք ելաւ, որ հազիւ չորս հինգ քայլ հեռաւորութեան վրայ լինէր:

Լաստավարը փոքրահասակ, բայց ջղուտ Պարսիկ մը, Վարդանի օգնութեամբ ցամաք քաշեց եւ երեսն ի վար դարձուց լաստը: Դժբախտաբար անոր ենթադրութիւնը ուղիղ դուրս եկաւ: Տիկերէն երեք հատը հետզհետէ սկսան թուլնալ: Այդ կը նշանակէր, թէ անոնք ծակած էին, թէկուզ շատ փոքր ծակով մը: Անհրաժեշտ էր որ նոր տիկերով փոխուէին հինները:

Ժամէն աւելի տեւեց այդ աշխատանքը: Շատ ուշացեր էին: Վարդանը հազիւ թէ թուրքերէն կը հասկնար, իսկ լաստավարի գիտցած ռուսերէնը տասը բառէն անդին չէր անցներ: Աւելի ձեռքերով քան խօսելով լաստավարը հասկցուց Վարդանին, որ ապրանքի հետ պէտք էր մնար կղզիի վրայ, մինչեւ որ ինք միւսներն ալ փոխադրէր:

Այդ կղզին, որու վրայ ելած էր Վարդանը, հազիւ քանըհինգ ոտք լայնքով եւ հարիւր ոտքէն աւելի երկայնքով աւազակոյտ մըն էր, նեղ ու երկայն խլէկի մը նման, եւ ամբողջովին ծածկուած եղէգի մացառներով:

Երկուքը միասին քաշեցին լաստը մինչեւ կղզիի վերի ծայրը, ու այն տեղէն լաստավարը շեղակի կտրելով գետը՝ նորէն դիմեց դէպի ռուսական ափը:

Վարդանին բան մը չէր մնար ընելիք, բայց եթէ համբերութեամբ սպասել ընկերներու գալուն: Վերս դարձաւ կղզիի վարի ծայրը ու հարթ աւազին վրայ երկնցաւ: Եթէ միայն կարողանար քնե՜լ: Բայց զգեստները խխում ջուր էին, առաւօտեան զով քամին ալ սկսաւ փչել՝ աւելի եւս նեղելով զինք:

Երեք անգամ երթալ գալով՝ լաստավարը կրցաւ մնացած ապրանքն ու մարդիկը փոխադրել կղզին: Քերպելեան եւ ընկերները կարճ խորհրդակցութիւն մը ունեցան:

— Դուք պէտք է այս կղզիի վրան մնաք ցերեկը,— փախստականներուն բացատրեց Քերպելեան,— այլ եւս աննկատելի կերպով չենք կրնար դիմաց դուրս գալ: Մենք տեղացիներ ենք, մեզ համար ոչինչ, բայց դուք որ ձեռք անցնիք, մեր խանը ձեր կաշին կը քերթէ: Անաստուած մարդ մըն է, մաքուր մը պլոկելով ճամբու կը դնէ ձեզ: Ցերեկը հոս կ'անցընէք, գիշերով կուգանք ձեզ տանելու: Հոս բոլորովին ապահով էք. ոչ պարսկական հող է, ոչ ռուսական: Ըսենք՝ արդէն մարդ ալ չի կրնար գալ մինչեւ հոս: Լոյսը բացուելէն վերջ կրակ վառեցէք, եթէ կ'ուզէք: Բայց կղզիի վրայ շատ ման մի գաք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

որ նետուէին առաջին գիծերուն վրայ.. Թշնամին յաջողած չէր ծրագրին մէջ՝ էքրէֆիյէի ուժը փորձելու։ Այդ գիշերն ալ կը լուսնայ առանց միջադէպի։ Զորեքշաբթի եւ հինգշ. օրերը կը դառնան տեսակ մը զինադադար։ Մթնոլորտը աւելի շնչելի, երթեւեկը ազատ եւ այդ ալ մասամբ Սուրիոյ ազգայնական առաջնորդներու ջանքերուն շնորհիւ, որովհետեւ կը վախնային որ Լիբանանի խառնակ վիճակը կրնայ անդրադարձում ունենալ նաեւ Սուրիոյ ոչ թէ ժողովուրդին, այլ անկախութեան վրայ։ Այսպէս կամ այնպէս ուրբաթ առաւօտ արդէն ամէն բան կարգին էր, քաղաքը իր բնականոն վիճակը ստացած էր։ Տեղական թերթերը որոնք քանի մը օր առաջ հակահայ տրամադրութեամբ լեցուած անխնայ կը ճայկէին, արդէն իրենց լեզուին տակ շաքար դրած, Հայոց առաքինութիւնները կը փառաբանէին։

Մենք երբ կ'ուզենք անդրադառնալ Պէյրութի փոթորիկին, մեր աչքին առջեւ պարզ ու մեկին կը պարզուի մէկ բան,— վտանգի ժամանակ հայ գանգուածին միակամ կեցուածքը, իբրեւ աջակից այն կազմակերպութեան որ ինչպէս միշտ, այդ օրերուն ալ իր դերին մէջ էր, դիրքին վրայ հայ ժողովուրդին ֆիզիքականը փրկելու։ Հակառակ հոսանքներու եւ յարանուանութեանց այս միաձոյլ, միակամ կեցուածքը պէտք է շարունակուի, դիմագրաւելու նոր անակնկալներ։

Մեր ժողովուրդը այդ օրերուն ապրեցաւ ինքնապաշտպանութեամբ։ Յանուն երկրին խաղաղութեան, յանուն քաղաքացիի պարտաւորութեանց, հայ ժողովուրդը, ականատես իր եղբայրակիցներուն խանութներուն կողոպուտին, ամէն ճիգ թափեց չդժուարացնելու համար կառավարութեան գործը։

ՇԱՀՐՈԶ

«ՊԱՆԴՈՒԽՏ» ԲԱՌԻՆ ՇՈՒՐՋ

Մեր աշխատակից Տոքթ. Ա. Աբեղեանի (Պերլին) գրած մէկ նամակէն կը տեղեկանանք որ «Յառաջ»ի աշխատակիցները եւ ընթերցողները հետաքրքրող պանդուխտ բառի ստուգաբանութեան մասին ատենին խօսած է նաեւ հանգուցեալ հայագէտ փրոֆ. Մարքվարտ։ Յայտնի է որ վերջինս երկար տարիներ հայագիտութեան եւ իրանագիտութեան ուսուցչապետ էր Պերլինի համալսարանին մէջ եւ ունի շարք մը ընտիր ուսումնասիրութիւններ հայ մատենագրութեան պատմութեան մասին։ Իր մահէն (1930) ետք հրատարակուած աշխատութիւններու թիւին կը պատկանի եւ «Հայ Թեմերու Ծագումը» պատմագիտական - բանասիրական հետազօտութիւնը որ լոյս տեսաւ Հռոմի մէջ 1932ին։ Այս աշխատութեան մէջ է ահա որ Մարքվարտ կ'անդրադառնայ նաեւ պանդուխտ բառին ստուգաբանութեան։ Յիշել ետք թէ Հիւբշմանի «Հայերէնի քերականութիւն» գրքին մէջ (որ նուիրուած է բուն հայերէն ու փոխառեալ բառերու ստուգաբանութեան) տեղ չէ գտած պանդուխտ բառը (հիւր, օտարական, նժդեհ), որմէ եւ պանդխտիմ բայը, Մարքվարտ հետեւեալ մեկնութիւնը կուտայ բառին։ Պանդուխտ կը ծագի յունարէն pandokos (pan - doxos) = pandokos (pan - dokos) բառէն, որ կը նշանակէ «ամէն օտարական, ամէն նժդեհ ընդունող, հիւրընկալող» (ամէն հիւրընկալ, համհիւրընկալ), իսկ pandokéus կը նշանակէ՝ «հիւրընկալ, հիւրամեծար»։

Կասկած չի վերցներ նաեւ ստուգաբանական կապը պանդուխտ ու պանդոկ բառերուն միջեւ։ Վերջինս, պանդոկ, որ պանդոկի ձեւով ալ կը յիշատակուի հին հայերէնին մէջ, Հիւբշման (Հայ Քերականութիւն, էջ 370) կը համարէ փոխառութիւն յունարէն pandakeion բառին, որ կը նշանակէ՝ «հիւրանոց»։

Պանդուխտ բառի մասին Մարքվարտի կողմէ տրուած ստուգաբանութիւնը ասկէ առաջ յիշատակած է արդէն Տոքթ. Ա. Աբեղեան, հանգ. հայագէտին «Հայ Թեմերու Ծագումը» գիրքը գրախօսած ատեն («Հայրենիք» ամսագիր 1935 յունուար, էջ 156)։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Սխալ մէջբերումները միմիայն գրաբարէն չեն։ Ահա օրինակ մըն ալ նոր գրականէն։ Պ. Դուրեանի հիանալի մէկ քերթուածին «հայլուոյդ» (հայելիին սեռականը, ի սեղմուած) բառը գրուած էր «հայելուոյդ», որ մէկ վանկի աւելորդ հաւաքումը աղարտած էր չքնաղ տողը։ Այսպէս — «Միթէ հայլւոյդ մէջ անձկաւ···» եղած էր — Միթէ հայելւոյդ մէջ անձկաւ ··· Երկրորդը ջնջեցէք տեսնեմ, ճշդիւ կարդալ։ Ոչ չափ կայ, ոչ ամանակ։ Ան որ տեղէ մը իբրեւ նեցուկ մէջբերում կ'ընէ, նախ բնագիրը ճիշդ պէտք է տայ, յետոյ՝ բնագրին ինչ չափով, ինչ կշռոյթով (ռիթմը) ըլլալը պէտք է հասկցած ըլլայ։ Եւ որպէսզի մենք մեր գիտած նպատակին համեմատ շարժինք, նկատի առնենք Դուրեանի այն քերթուածը՝ որմէ մէջբերում եղած է վերեւի տողը։ —«Ինչո՞ւ ապշած ես, լրջակ— Ու չես խայտար քո ալեակք — Միթէ հայլւոյդ մէջ անձկաւ — Գեղուհի՞ մը նայեցաւ։ Արդ ամէն մի տող եօթնավանկ է, առաջին անգամը չորս, երկրորդը երեք վանկով, ինչպէս կը պահանջէ եօթնավանկերուն կշռոյթը, որ բնական ներդաշնակութիւնն է արդէն, tempo, ինչպէս կ'ըսուի — ամանակ։ Վերի մէջբերումները, ինչպէս կը կարդաք ու կ'իմանաք, կամ մատով կը համրէք, եօթնավանկ են։ Հոս դիտողութիւն մը, եթէ կը հաճիք —։ Անձնական փորձառութեամբ գիտեմ որ մեր գրողներէն շատ շատերը քերթուածի ընթերցումի ամանակաւոր պայմանը չեն յարգեր, կամ չեն գիտեր։ Եւ այս է պատճառը որ, երբ կ'ուզեն կամ կը պարտաւորուին մէջբերում ընել, չեն անդրադառնար բնագրին ճշդութեան, նաեւ ներդաշնակութեան, որ պէտք է, սակայն, ծակէ իրենց ականջը։ Ուստի չի կրնար ըմբռնել վերի մէջբերողը, թէ «հայելուոյդ» կրնայ «հայլուոյդ» ըլլալ շատ գեղեցիկ սեղմումի մը շնորհիւ, քերթողական ազատութեան շնորհիւ, եւ նոյն իսկ խորհած է թերեւս, թէ «հայլուոյդ» սխալ տպուած է, պէտք է ··· «հայելուոյդ» ըլլայ։ Անոր հոգը չէ որ, եթէ այդպէս ըլլայ, ամանակը կ'ըլլայ 5—3 այլանդակ, անտափոր չափով։ — Շնորհալին անգամ, որ կրնար հայ լեզուին բառերը մուրճի տակ դնելով պատառ պատառ բիւրեղներու վերածել, եւ նոյն իսկ փոշի բիւրեղէն նորեր կերտել, սեղմումի այդ ձեւը գործածած է. ինչպէս՝ աղի փուճակ (փոխանակ ըսելու՝ իբրեւ զաւազ), աւազին անընձեռելի ար անդին նետելով կանոնին մէկ հարուածով, հակառակ քերականական ամէն օրէնքի եւ պատուիրանքի, որովհետեւ իր ներշնչումին համաձայն կը գտնէ զայն եւ աւելի բանաւոր՝ կշռոյթը ձախարակելու համար։ Նոյն հրաշքմարդուն այդ ձեւով քերթողական նորութիւնները մեր ներկայ դարուն ամէնէն ազատական արուեստագէտը կ'ընդունէր այդ արդէն իսկ տասը դարերու մութին մէջէն չողակաթ հանճարը։

Իցի՛ւ այս քանի մը համեստ թելադրութիւնները հրաշան գայլախազ մը ըլլան մերայիններու մտաց միտքերը վառելու համար։ — Արձակին չափ քերթուածին ալ պէտք է ուշադիր ըլլալ լեզուական մարդանքներու միջոցին, որովհետեւ ո՞վ չի գիտեր թէ տաղի, երգի, ցուցքի բարբառը — հին թէ նոր — մեր գրական փարթամութեան երեսակներէն մին կը կազմէ, թէ Եղնիկ, Եղիշէ, Փարպեցի, Խորենացի եւ, կարգ ըստ կարգէ, մեր գրական դէմքերը, դարերու հոլովին մէջ չքնաղ գոհար մը նկարագարդած են, որքան բնական նոյնքան չքնաղ արուեստական ճարտարապետութեամբ։ Կը վայլէ՞ միթէ մեզի, ըլլայ հիմա, ըլլայ յաւիտեան, մեր գոյութեան տաճարին այդ աննման գոհարը թողուլ որ աղարտի, աղճատի, անշքանայ։ Ո՞ւր էք քարերէն ծնեիք Աբրահամու զաւակներ ··· Վերջացուցի՛, սիրելի Արազ, ցնցեցի՛ր, վեր ցատկեցուցիր զիս։ — Ուստի դառնանք հասարակ տեղիքներուն։ —

*** Եթէ ուշադրութիւնը, այսինքն՝ միտք սեւեռելու ընդունակութիւնը ուսէ հմտութեան համար անհրաժեշտ է, բան մը կարդալ ու ամուր գիտնալու պայման է, չկայ մարդ մը՝ ուր այդ պայմանը անյետաձգելի ըլլայ որքան գրականութեան մէջ։ Որքան մարդիս ուշադրութիւնը, այնքան լաւ։ Պէտք է ուշադրութեան աստիճաններ ունենալ։ Կան նիւթեր՝ որոնք իրենք իրենցմէ կ'երթան, այնքան ընտանի են, եւ այսպէս միջամարար դժուարանալով, բայց կան որ կը պարտաւորեն քեզ — եւ իրաւամբ — ըստ թափ ու զգուշաւոր ըլլալ, շրջահայեաց եւ պրպտող, եւ գրի չառնես բան մը այդ տեսակէն՝ մինչեւ որ այդ մարդին բուկը - ծուկը չհասկնաս։ Մանաւանդ եթէ կանխաւ գիտես խակութիւնդ անոր մէջ։ Ենթադրենք թարգմանութիւն մը կ'ընես իբրեւ քաջ ֆրանսագէտ, եւ ահա յանկարծ հատուած մը կ'ելլէ դէմդ, որուն մէջ գտնուած յատուկ անուն մը (պատմական, դիցաբանական, տեղական, եւն.) շուարումի կը մատնէ քեզ։ Երկու միջոց կայ մէջէն ելլելու — կամ, ինչպէս որ է ֆրանսերէնը, տալ զայն եւ հայերէն, կամ — ինչ որ բանաւոր է հայ գրագէտի վայել — անդրադառնալ եւ պրպտել թէ ո՞վ է — զոր օր. այս Օվիտը, կամ Էշիլը, կամ Էօրիփիտը, կամ Էսքիւլապը, կամ Քրիզոսթոմը — եւ տալ ըստ այնմ մայրենի լեզուով, որ այդ անունները կ'արտասանէ եւ ունի ճիշդ անոնց հնչումին նման, եւ այսօր Եւրոպայի մէջ Ֆրանսացիք են միայն՝ որ առաւելապէս ֆրանկացուցած են ըստ կամս եւ ըստ քիմս դասական մեծափառ անունները — Ովիտիոս, Եսքիղէս, Եւրիպիդէս, Ասկղեպիոս, Ոսկեբերան— ու դեռ անթիւ լեգէոնն ու փաղանգը դասականներուն որոնք, ինչպէս հայերէնի մէջ, անգլիերէնի եւ գերմաներէնի մէջ ալ, ըստ պատշաճի կ'արտաբերուին։

Շօշափած էինք միայն այս նիւթը որուն հոգն ու ծանօթութիւնը այնքան յանձնարարելի է մեր գրողներուն։

ՏԱՐԱԶ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ժընեւի պայմանագրին տրամադրութիւնները

ԳԼՈՒԽ Բ.— ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ՅՕԴ. 3.— Պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առնեն ոստիկանական տնօրինութեամբ,— արտաքսում կամ վտարում,— իրենց երկրէն չհեռացնել այն տարագիրները, որոնք բնակութեան կանոնաւոր արտօնագիր ունին, եթէ այդ տնօրինութիւնը ընդհ. ապահովութեան կամ հանրային կարգն ու կանոնը պահպանելու համար չէ կատարուած։

Պայմանագիր կողմերը, ամէն պարագայի մէջ, յանձն կ'առնեն իրենց ծննդավայրը չղրկել տարագիրները։

Պայմանագիր կողմերը իրենց կը վերապահեն իրաւունքը վարչական ներքին պատիժներ տալու, ի հարկին, այն տարագիրներուն, որոնք վտարման դատապարտուած են ընդհ. ապահովութեան եւ հանրային կարգի պահպանման պատճառով, բայց չեն կրնար հեռանալ երկրէն, անոր համար որ իրենց խնդրանքէն կամ իրենց ձեռնարկով զբաղող կազմակերպութեանց դիմումէն վերջ անգամ չեն կրցած վիզա ստանալ ուրիշ երկիր անցնելու համար։

ԳԼՈՒԽ Գ.
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՅՕԴ. 4.— Տարագիրներու անհատական իրաւավիճակը պիտի ճանչցուի համաձայն բնակարանի, կամ բնակութեան օրէնքին։

Տարագիրներու պատկանած կրօնական իշխանութեանց վկայագիրները, տրուած՝ այն երկիրներուն մէջ, որոնք կ'ընդունին այդ իշխանութեանց հեղինակութիւնը, պիտի ճանչցուին պայմանագիր պետութեանց կողմէ։

Այն իրաւունքները, որոնք ընդունուած են տարագիրներու ազգային հին օրէնքով, մասնաւորաբար այն իրաւունքները, որոնք կը ստացուին ամուսնութեամբ (ամուսնական յարաբերութեան, ամուսնացեալ կիներու իրաւական վիճակի վերաբերեալ), պիտի ճանչցուին, վերապահութեամբ այն ձեւակերպութիւններուն, որոնք ճշդուած են բնակարանի կամ բնակավայրի օրէնքով։

ՅՕԴ. 5.— Յօդուած 4ի, հատուած 2ի տրամադրութեաց վերապահութեամբ, տարագիրներու ամուսնալուծումը պիտի կատարուի համաձայն բնակարանի կամ բնակավայրի օրէնքին։

ՅՕԴ. 6.— Տարագիրները իրաւունք ունին դիւրութեամբ եւ ազատութեամբ ներկայանալու դատարաններուն առջեւ, պայմանագիր երկիրներուն մէջ։

Այն երկիրներուն մէջ, ուր բնակութիւն հաստատած են օրինաւոր պայմաններով, պիտի վայելեն այն բոլոր իրաւունքները եւ առանձնաշնորհները բնակութեան տեսակէտով, զորս կը վայելեն տեղացիները։ Անոնց հետ նոյն պայմաններու մէջ, պիտի վայելեն իրաւական խնամատարութիւն եւ զերծ պիտի ըլլան դատական երաշխաւորագիր ներկայացնելէ։

ԳԼՈՒԽ Դ.
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՅՕԴ. 7.— Այն սահմանափակումները, որոնք կը ծագին աշխատանքի ազգային շուկան պաշտպանելու համար դրուած օրէնքներէն եւ կանոնագրութիւններէն, պիտի չգործադրուին անխտիր այն տարագիրներուն դէմ, որոնք կանոնաւորաբար բնակութիւն հաստատած են երկրին մէջ։

Այդ սահմանափակումները բոլորովին պիտի վերցուին այն տարագիրներուն համար, որոնք կանոնաւորաբար բնակութիւն հաստատած են երկրին մէջ եւ կը լրացնեն հետեւեալ պայմաններէն մին կամ միւսը։

Ա.— Առնուազն 3 տարի բնակած ըլլալ երկրին մէջ։

Բ.— Ամուսնացած ըլլալ բնակութիւն հաստատած երկրին ազգութեան պատկանող անձի մը հետ։

Գ.— Ունենալ մէկ կամ աւելի զաւակ, որոնք հպատակ են իր բնակութիւն հաստատած երկրին պետութեան։

Դ.— Նախկին պատերազմիկ որ ծառայած է ընդհ. պատերազմի միջոցին։

ԳԼՈՒԽ Ե.
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐ

ՅՕԴ. 8.— Պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առնեն իր երկրին մէջ պատահած աշխատանքի արկածներու զոհ տարագիրներուն շնորհել ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը զոր կը վայելեն օտար երկրի մը հպատակները։

ԳԼՈՒԽ Զ.
ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. 9.— Պայմանագիր կողմերու երկիրներուն մէջ բնակող տարագիրները,— գործազուրկ, մտային կամ ֆիզիքական հիւանդութեամբ վարակուած, ծեր կամ հաշմանդամ՝ ինքզինք հոգալու անկարող, երեխաներ՝ ընտանեկան խնամք վայելելու կարելիութենէ զրկուած, յղի կամ ադաձգան կիներ, իրենց երեխային կաթ տուող մայրեր,— պիտի վայելեն ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը, որ կը տրուի օտար երկրի մը հպատակներուն, նպաստի, խնամատարութեան, բժշկական եւ հիւանդանոցային օգնութեան տեսակէտով՝ եթէ պէտք ունին։

ՅՕԴ. 10.— Պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առնեն, ներկայիս ի զօրու կամ ապագային հաստատուելիք ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքներու հիման վրայ, տարագիրներուն շնորհել ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը, որ կը տրուի օտար երկրի մը հպատակներուն։

ՅՕԴ. 11.— Պայմանագիր կողմերու իւրաքանչիւր երկրի մէջ, փոխադարձ օգնութեան, խնամատարութեան ընկերութիւններ կազմելու եւ անոնց անդամակցելու մասին, տարագիրներուն շնորհել ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը, որ կը տրուի օտար երկրի մը հպատակներուն։

ԳԼՈՒԽ Է.
ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. 12.— Տարագիրները, պայմանագիր երկիրներու դպրոցներուն, դասընթացքներուն, համալսարաններուն մէջ, պիտի վայելեն ամենանպաստաւոր օժանդակութիւնը, որ կը տրուի բոլոր օտարականներուն ընդհանրապէս։ Մասնաւորաբար, անոնք պիտի վայելեն բոլոր օտարականներուն նման մասնակի կրճատում կամ ամբողջական ջնջում դպրոցական տուրքերու, ինչպէս նաեւ պիտի ստանան ուսանողական ռոճիկ։

(2)

(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 նոյեմբեր).

— «Ազգային ճակատի վրայ մեր ներքին միացումը աւելի քան հրամայական է։

Իրաւ է, որ տարիներէ ի վեր հայ մամուլը կը խօսի այս մասին, ու վերջին տասնամեակին, չէ եղած հարց մը որ այնքան զբաղեցնէ մեր կազմակերպութիւններն ու մեր մտաւորականութիւնը, որքան ազգային համերաշխութեան եւ միացեալ գործունէութեան խնդիրը, բայց եւ այնպէս, դժբախտաբար, ան դեռ ոչ մէկ գոհացուցիչ լուծում ստացաւ։

Հարկ կա՞յ ըսելու, թէ անցնող տասնամեակին շատ բան տուժեցինք մենք մեր անջատ գործունէութեամբ, որ եղաւ յաճախ խաչաձեւող ու չէզոքացուց մեր ուժերը։

Այս պահուս ալ միացեալ ճակատի հարցը կը մնայ նոյնքան արդիական որքան երէկ, նոյնքան կարեւոր որքան առաջ։

Սխալ պիտի ըլլար, դասն ու անհեթեթ սխալ, եթէ երբեք ծալապատիկ նստէինք կրկին ու սպասէինք որ փոթորիկ մը կամ աղէտ մը պայթէր որ կարենայինք իրարու մօտ գալ, ճար ու ճարակ փնտռել ու պաշտպանուիլ։

Մեռանօնաւորդ ժամու նման զգաստութիւն մը շատ հեռ դրական օգուտ անգամ չունենար, ու կազմակերպուած ու հասուն ժողովուրդներու ներելի չէ նման կեցուածք։

Մէկ քանի կարեւոր խնդիրներ կան, որոնց մասին, կը կարծենք, ոչ մէկ տարակարծութիւն պէտք է տիրէ մեր քաղաքական հոսանքներուն եւ յարանուանութեանց միջեւ։

Առաջինը առնչուի գաղթահայ մեր ժողովուրդին ապրուստի պարագան է։ Ունինք բազմահազար հայրենակիցներ, որոնք կ'ապրին օրը օրին եւ անոնց մէջ կը գտնուին իրական թշուառներ, աւուր հացի կարօտ խեղճեր։

Խնամատարական տեւական ազգային մարմին մը՝ չէզոք գետնի վրայ եւ ամենախիստ հակակշռի ենթակայ, անհրաժեշտութիւն մըն է։

Ան պիտի ըլլայ տեսակ մը վեր Ալիանս Արմէնիէնը, ու պիտի ամոքէ չքաւոր, թշուառ եւ գաւաթ մը կաթի կարօտ մեր շատ մը ազգակիցներու ցաւերը։

Ազգասէր խնամ մարմիններ, Օգնութեան եւ Կարմիր Խաչեր, բարեգործական միութիւններ, իրենց կարգին կրնան գործել ու ամոքել կարիքը, բայց ազգային կեդրոնական խնամատար մարմին մը՝ այս բոլորին մօտ՝ պիտի ըլլար տեսակ մը գլուխ եւ ղեկավար, ու աւելի ընդարձակ գետնի մը վրայ պիտի կրնար ճակատել մեր պէտքերը։ Ան բոլոր յարանուանութեանց եւ բոլոր հոսանքներու ձայնը մարմնացնելով՝ տարակոյս չկայ որ պիտի ունենար աւելի լայն ժողովրդականութիւն ներքին ճակատի առջեւ եւ յարգանք՝ օտարներու մօտ։

Երկրորդ կարեւոր խնդիրը նոր սերունդին ազգային դաստիարակութեան եւ կրթութեան պարագան է։

Յարանուանական ըլլալով հանդերձ մեր դպրոցները, պէտք չէ դադրին ազգային ըլլալէ։ Առաջին հերթին ձեռք ձեռքի տուած պէտք է աշխատինք վարժեցնել մեր բազմութիւնները որ սիրեն հայ դպրոցը, վասնզի հոն է որ սերունդը պիտի ստանայ առողջ կրթութիւն։

Երրորդ եւ կարեւորագոյն հարցը մեր ֆիզիքական գոյութեան պարագան է։

Պէյրութի վերջին հակահայ ցուցերը դէպքերը բերին բոլորս այն եզրակացութեան, թէ կան դեռ մեր ճակատագրին հետ խաղցող անտարբեր ու ապիրատ ձեռքեր, թէ սխալ է քնանալ ու դիպուածին եւ բախտին ձգել ամէն ինչ։

Երբ կենդանիին իսկ չի ներուիր ամէն հաշմակերպութիւն, աններելի է ուրեմն մեզի համար նոյնպէս լուռ կրաւորականութիւն մը, որ գոյութեան գետնի վրայ մօտեցնել պիտի տար մեզի պարզ ինքնապաշտպանութիւն մը։

Ոչ մէկ Հայ, կը կարծենք, չի ժխտեր այս ուղղութեամբ մեր իրաւունքը։ Սակայն արդա՞ր է այսքան կարեւոր խնդիր մը երեսի վրայ թողուլ ու չգտնել ազդուին ելք մը, մեր գոյութիւնը երաշխաւորուած տեսնելու տեսակէտով։

Երեք կարեւոր խնդիրներ ահա, որ պէտք է հաւասարապէս շահագրգռեն մեր քաղաքական կուսակցութիւնները, մեր յարանուանութիւնները եւ չէզոք զանգուածը։

Միացեալ ճակատ գոնէ այս հարցերուն շուրջ, եթէ ուրիշ մարզերու եւ այլ խնդիրներու համար չենք կրնար իրարու միանալ»։

ԳԱՂՈՒԹԷԳԱՂՈՒԹ

ՕԳՆԵՑԷՔ ՄԵԶԻ

ՏՐԱՄԱ, (Յունաստան).— Ազգապահպանման եւ նոր սերունդի տոհմային դաստիարակութեան պարտականութիւնը կը ստիպէ մեզ քոյր գաղութներու նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեան դիմել, սեփական եկեղեցի եւ վարժարան ունենալու համար, ինչպէս ունին ուրիշ բախտաւոր հայ գաղութներ։

Ցարդ այդ նպատակին յատկացուած շէնքը շուտով ծախու պիտի հանուի Հելլէն Ազգ. դրամատան կողմէ։

Հաւատացեալ ժողովուրդը մեր պատմական եկեղեցիին մխիթարութիւնէն զրկելու, հարիւրէ աւելի մատաղատի հայորդիները փողոցներու ապականութիւնէն փրկելու եւ զանոնք ցեղին կապելու մտահոգութիւնը Տրամայի հայ գաղութը հաւաքաբար գործի ձեռնարկեց, խնդրոյ առարկայ շէնքը գնելու համար։

Գաղութիս անդամները առաւելագոյն նիւթական զոհողութիւն ընելու յանձնառու եղած են եւ նախաձեռնուած նպատակին համար, արդէն սկսած են ժողովրդային հանգանակութեան, որ յառաջ կը տարուի խանդավառութեամբ։

Նկատելով որ մեր լիարատ նուիրատուութեան պարագային անգամ կարելի պիտի չըլլայ շէնքին փոխարժէքը մէջտեղ բերել, հարկադրաբար կը դիմենք քոյր գաղութներուն, Յունաստանի մէջ թէ դուրսը, որպէսզի ազգային գոյութեան պահպանման առայող եկեղեցին ու դպրոցը գնելու համար իրենց կարելի օժանդակութիւնը չզլանան։

Վստահ ենք որ մեր եղբայրական կոչը բոլոր հայրենասէր հոգիներու մէջ արձագանգ գտնելով, Տրամայի հայ գաղութը բախտաւորութիւն պիտի ունենայ սեփական եկեղեցի եւ վարժարանի տէր ըլլալու, շնորհիւ իր եւ արտասահմանեան նուիրատուներու զոհաբերութեան։

ԳՆՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ԵՒ ԹԱՂ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ց. Գ.— Կը խնդրուի դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէին՝ Mr. Garabéd Soultanian, Odos Révma, No. 10, Drama (Grèce)։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ - ԺԷՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի արուարձաններէն հայաշատ Սէն - Ժէռոմի երկու հարիւր ընտանիքի հասնող հայ ժողովուրդը, իր ժրաջան գործունէութեամբը կառուցած է գեղեցիկ եկեղեցի մը, որ շաբաթական հինգ օրերը յատկացուած է մանուկներու դպրոցի, իսկ կիրակի եւ տօնական օրերը՝ արարողութեանց։

Եկեղեցւոյ հոգեւոր պաշտօնեան է բնիկ Նիկոմիդիացի Շաւարշ քհնյ. Թէրզեան, որ ձեռնադրուած է Մարսէյլի մէջ. 1929 փետրուար 29ին, եւ հոս պաշտօնի կոչուած 1931ին։

Եկեղեցին ունէր կարեւոր պակաս մը.— Աւագ խորանին սեղանին խաչկալը, զոր լրացուց հոգեւոր հովիւը ինք, իբրեւ վկայեալ արձանագործ։ Բացումը կատարուեցաւ հոկտեմբեր 18ին կիրակի օրը, մեծ հանդիսաւորութեամբ։

Շինութեան ատեն քահանան դիմած էր իր հայրենակիցներուն եւ բարեպաշտ անձերու, խնդրելով օգնել իրեն, նոր խաչկալին բարեզարդութեան համար։ Այս առթիւ եղած աջակցութեանց առթիւ 11 հատ պրօնզէ աշտանակներ էին տուած, եւ նաեւ վեց հատ ալ պրօնզէ ծաղիկներ։

Կ'իմանամ թէ հոգեւոր հովիւը պիտի սկսի եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ խորանի մը շինութեան։ Նաեւ Ս. Ծնունդի առթիւ ժողովուրդէն նուիրած խաչով պիտի կատարէ ջրօրհնէքի արարողութիւնը։ Հաւանաբար Մեծ Պահքի առթիւ ալ պիտի սկսի եկեղեցւոյ զանգակատան աշտարակին շինութիւնը։

Բարեկամ մը

25ԱՄԵԱԿ ՄԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ յանձնաժողով մը կազմուած է, տօնելու համար քսանեւհինգամեակը Գերապայծառ Գրիգոր Պահապանեանի եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան, կիրակի օր, 27 դեկտեմբեր, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ։

Այս առթիւ հրատարակուած կոչը կ'ըսէ թէ «Գրիգոր Եպիսկ. Պահապանեան Գաղատիոյ մէջ 1915ի մեծ եղեռնի շրջանին, իր սարսափահար հօտին գլուխն անցած, նահատակի արիութեամբ դիմագրաւած է ստոյգ մահը»։

բիոյ խորհրդարանին հետ որ եւ է կապ ունենալու. Հետեւաբար այդ շրջանէն երեսփոխան պէտք չէ ընտրուի, Սուրիոյ խորհրդարանին համար։ Բայց, օրինակ, Ֆրանսայի կողմէ ներկայացուցիչ մը կրնայ մասնակցիլ Սանճաքին ինքնավար կառավարութեան ։

Անգլիոյ նոր թագաւորին առաջին գործերը

Շաբաթ օրուան հանդիսաւոր հռչակումէն վերջը, Անգլիոյ ծօրճ Զ. Թագաւորը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, առանձին-առանձին պատգամագիրներ ուղղելով նաւատորմին, բանակին եւ օդատորմիղին։ Կիրակի օր հետեւեալ ճառը խօսեցաւ գահակալութեան խորհուրդին առջեւ.

—« Ձեզի կը ներկայանամ այնպիսի պարագաներու մէջ որոնք աննախընթաց են մեր երկրին պատմութեան մէջ։ Հիմա որ թագաւորութեան պարտականութիւնները ինծի կ'իյնան, ձեզի կ'ապահովեմ հաւատարմութիւնս սահմանադրական կառավարութեան ամենախիստ սկզբունքներուն եւ վճիռս՝ գործելու միայն եւ միայն բրիտանական ազգերու հասարակապետութեան բարգաւաճման համար։ Կինս ինծի հետ ըլլալով օգնելու համար, կը ստանձնեմ ինծի ինկած ծանր պարտականութիւնը։ Ստանձնելով եղբօրս ժառանգութիւնը, առաջին գործս կ'ըլլայ անոր ընծայել դուքսի տիտղոսը։ Ան այսուհետեւ պիտի ճանչցուի Ն. Ա. Բ. Ուինզըրի դուքս։

«Դուքս»ը անմիջապէս մեկնած ըլլալով Անգլիայէն, Աւստրիա գնաց Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ ճամբով ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ պատասխանելով անգլեւֆրանսական առաջարկին՝ Սպանիոյ դէպքերուն չմիջամտելու եւ պատերազմը միջնորդութեամբ դադրեցնելու մասին, անօգուտ կը գտնէ որ եւ է ձեռնարկ։ Մնաց որ, Գերմանիոյ ձեռքերը կապուած են, քանի որ կը ճանչնայ ապստամբ կառավարութիւնը ։

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ կառավարութեան միջեւ պառակտում ծագած է, Քաթալոնիոյ նահանգին անջատման մասին։ Համայնավարները եւ Թրոցքիականները իրարու դէմ ելած են, ինչ որ «անձնապաշտութիւն» կը համարուի, հակաֆաշական տարրերու յաղթութեան տեսակէտէն։

25,000 ԱՐԻՆԵՐ (սկաուտ) համախմբուելով Փորթ Վերսայլի առջեւ, դիմաւորեցին իրենց պետը, Լորտ Պէյտըն Փաուել ։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ (Հրեղէն Խաչ) շրջանային համագումարը բացուեցաւ Սթրազպուրկի մէջ։ Այս առթիւ գնդապետ լա Ռօք եւ ուրիշներ քննադատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը, եւ շեշտեցին թէ «համայնավարութիւնը պատերազմի կ'առաջնորդէ։ Մենք խաղաղութիւնը պիտի փրկենք այնքան որքան պայքարինք համայնավարութեան դէմ»։ Ժողովը արգիլուած ըլլալով, կազմակերպիչները հացկերոյթի մը վերածեցին զայն, յետոյ փորձեցին ցոյց մը սարքել եւ այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան ։

21 ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱԶԳԵՐ խաղաղութեան դաշինք մը ստորագրեցին Պուէնոս Այրէսի մէջ, առաջնորդութեամբ Մ. Նահանգներու նախագահին։ Ուրեմն Ազգաժողով Ազգաժողովի դէմ ։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ մայրաքաղաքին մէջ ընդհ. հիւպատոսութիւն մը պիտի հաստատէ Ցունաստանի կառավարութիւնը։ Ասով տասնի պիտի հասնի իտալական գրաւումը ճանչցող պետութեանց թիւը ։ Մինչեւ հիմա Եթովպիոյ յունական շահերը կը պաշտպանէր Գահիրէի հիւպատոսը ։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻ 12րդ շարքին տոմսերը հրապարակ պիտի հանուին հինգշաբթի, 17 դեկտեմբեր։ Ինչպէս 11րդ, նոյնպէս այս շարքը պիտի ունենայ 1,200,000 տոմսակ եւ 72 միլիոն ֆրանքի պարգեւներ որոնց 5,600,000ը նոր հաստատուած պայմաններու համաձայն ։

ՇԱՔԱՐԻ ՏԱԳՆԱՊԸ կը շարունակուի տակաւին։ Փոշի շաքար կը գտնուի, իսկ կտորով՝ մեծ դժուարութեամբ։ Խանութպանները այս տագնապը կը վերագրեն վերջին գործադուլներուն։ Անցեալ յունիսէն իվեր կարելի չէ եղած վերահաստատել մթերքը ։ Մեծ նպարատուն մը դեկտ. 8 – 16 կրցեր է ճարել միայն 600 քիլօ շաքար, մինչդեռ օրական սպառումը 3000 քիլօ է։

ԱՐՋ ՄԸ ԱՐՄԱՏԷՆ թոցուց 11 տարեկան տղու մը աջ թեւը, Կրընոպլի կենդանաբանական պարտէզին մէջ։ Թեւը ցանկապատէն ներս երկարած էր, հաց տալու համար։ Օգնութեան հասան, բայց շատ ուշ էր։ Տղուն վիճակը շատ ծանր է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

— o —

Ընկեր Հրանտ Քէօսէեան հնարաւորութիւն չունենալով առանձին նամակներ ուղղելու, կը փութայ հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը յայտնել բոլոր այն մարմիններուն, ընկերներուն եւ միութեանց, ինչպէս եւ Դաշնակցական մամուլի խմբագրութեանց, որոնք իրենց վշտակցութիւնը յայտնել իր ողբացեալ եղբօր՝ ԸՆԿԵՐ ԳԱՌՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ եղերական մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անիէռ Պուա Քոլոմպի «Արաս» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն։

X

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի կոմիտէն եւ իր շրջանի՝ Ռոմանի, Փրիվաի եւ Փօն տ'Օպնայի խումբերուն կողմէ իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ եւ կ'ողբայ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի դառնաղէտ կորուստը։

X

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իրպարագաներուն։

X

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր եւ շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Կարօ Սասունիին եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր եղբօր՝ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ։

Բարխեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր անզուգական հայրենակից ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ ընկ. Կարօի, Արմէնի եւ բոլոր պարագաներուն։

Մարգար Բարխեան

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՏԻՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 16 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3296

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ՝ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մեր պաշտպանած տեսակէտը՝ կեդրոնացում, չի սահմանափակուիր միայն Օփիսներով:

Ճիշդ այն պահուն երբ աշխարհ կը համախմբուի, կը կազմակերպուի, կ'ամփոփէ եւ կը խտացնէ պիտանի եւ տրամադրելի ուժերը, ո՞ւր կը մնանք մենք, այս ճակատագրական օրերուն:

Եթէ երէկ անդարմանելի վրիպումներ կատարուեցան, այդ իրողութիւնն իսկ պէտք է մղէ մեզ ամփոփուելու եւ բազմապատկուելու, որպէսզի կարենանք դիմագրաւել աւելի ծանր անակնկալներ:

Միայն Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի պարագան եւ ամբողջ Սուրիոյ կացութիւնը կը կազմեն լուրջ ազդանշան մը: Ուրիշ ախտանշաններ ալ, իրենց կարգին:

Եթէ պանդխտութեան տասնըհինգ տարիները իրագիտական դաս մը չեղան մեզի համար, կը նշանակէ թէ համակերպեր ենք աւելի տխուր ճակատագրի մը:

Մենք այդքան սեւ չենք տեսներ պատկերը:

Չենք ժխտեր. տաժանելի քաշքշուք մը դարձեր է մեր կեանքը: Ամբողջ բազմութիւններ կը նօսրանան, կը հալին հայկական ճակատին վրայ: Եւ արդէն հասեր է սերունդ մը որ ինքզինքը խորթ կը զգայ հայկական միջավայրի մէջ:

Բայց այս՞ մռայլ իրականութիւնը կրնա՞յ արդարացնել որ եւ է թուլութիւն կամ նահանջականութիւն:

Նոյնքան անվիճելի չէ՞ որ մեծ մասով մենք ենք շատ մը չարիքներու պատասխանատուն, ջլատիչ խաչաձեւումներով կամ աններելի կրաւորականութեամբ:

Ուրիշ խօսքով, մեր գիտակցութենէն, պայծառատեսութենէն եւ գործունէութենէն կախում ունի չարիքներու սահմանափակումը:

Ցետոյ, որքան աւելի ամփոփուին տրամադրելի ուժերը, այնքան կը դիւրանայ այս աշխատանքը:

Ուրիշ բան է հարիւր հոգիով կատարել ինքնապաշտպանութեան ծառայութիւն մը, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ երբ նոյն գործին կը փարիս հազարով, հինգ հազարով:

Ներելի չէ ընկրկիլ այնպիսի ծրագրի մը դժուարութեանց առջեւ, քանի որ բոլորս ալ կ'ընդունինք թէ ինքնապաշտպանութեան պայքար մը կ'իյնայ մեր ուսերուն վրայ: Ինքնապաշտպանութիւն՝ թէ՛ հոգեպէս, թէ՛ տնտեսապէս եւ թէ՛ ֆիզիքապէս:

Անհրաժեշտ չէ գուշակութիւններ կատարել վաղուան համար, աւելի յստակօրէն ըմբռնելու համար մեր պարտականութիւնները:

Ինչ որ կը տեսնենք, այսօր, մեր աչքերուն առջեւ, «աչօք բարցօք», բաւական է սթափեցնելու ամէնէն անտարբերն իսկ:

Վրդովիչ անստուգութիւն մը պատեր է բովանդակ աշխարհը: Պատերազմ կը պայթի՞ թէ ոչ – տարբեր խնդիր է: Բայց աշխարհը կը սարսի յարաճուն ցնցումներով, եւ ամէնէն հզօր պետութիւնն ալ մոլեգնօրէն փարած է զինարշաւին: «Պիտի զինուիմ, որպէսզի աւելի յստակօրէն ըմբռնելու համար մեր պարտականութիւնները: գրական ժամը »:

Մենք պէտք չունինք սպասելու ճակատագրական ժամուն:

Ամէն տարի որ կ'անցնի առանց բան մը աւելցնելու եղած - չեղած կազմակերպութեանց վրայ, առանց աւելի ամուր կառչելու ինքնապաշտպանութեան դրօշին, մեզ աւելի կը մօտեցնէ ճակատագրական ժամուն, նոյնիսկ խաղաղութեան ատեն:

Քաղաքական կազմակերպութեա՞ն մը կը պատկանիս, — աշխատէ որ բազմապատկուիս ե՛ւ համրանքով ե՛ւ հաւատքով:

Դաշնակցակա՞ն ես. մի՛ գոհանար եղածով, եւ կամ անցեալ փառքերով: Եղածը կը մաշի, եւ դուն ալ, իբրեւ շարք, պարտաւոր ես մտատանջուիլ, նախատեսելով հետեւանքները: Դուն ալ քու բաժինդ պիտի բերես, որպէսզի յիսունը հարիւրի վերածուի կամ հազարը երկու հազարի:

Երիտասարդական Միութեան մը անդա՞մ ես, — պէտք է տառապիս, տեսնելով որ միայն 25 - 30 կամ 50 հոգի ունիս շուրջդ, հազարաւորներու մէջ: Եւ այն ալ՝ տարիներէ ի վեր: Քանի որ կը հաւատաս կոչումիդ եւ աշխատանքիդ արժէքին, ինչո՞ւ ճիգ մը աւելի չփորձես, ուրիշներ ալ քու ճամբուդ վրայ, նոյն դրօշին տակ բերելու համար:

Հայրենակցակա՞ն կազմեր ես: Գիտես որ հարիւրին հինգը հազիւ կրցած ես կապել Միութեանդ, այն ալ գիւղի, թաղի կամ քաղաքի անունով եւ յաճախ քանի մը ճակատի բաժնուած: Մինչդեռ կրնայիր համախմբել ամբողջ նահանգի մը մնացորդները, իբրեւ վերջին պահակ:

Եւ այսպէս բոլոր ճակատներուն վրայ, բայց միշտ նոյն հիմնական առաջադրութեամբ, — ամփոփել ճակատները, համախմբել եւ խտացնել շարքերը:

Չունինք ուրիշ ելք, եթէ վճռեր ենք նուազագոյն վնասով անցնել այս փոխանցման շրջանն ալ: Եթէ կը հաւատանք մեր արեւուն:

Այս ճամբուն վրայ, կրնանք ներշնչման եւ աշխատանքի աղբիւրներ գտնել նոյն իսկ մեր ապրած միջավայրերուն մէջ, պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Հարցեր եւ տագնապներ կան, որոնց լուծման համար եթէ պակաս գան մեր գիտելիքները, մնացեալը կրնայ լրացնել օտարին օրինակը, մեծ ըլլայ թէ փոքր:

Եւ խօսուն օրինակներ կ'երեւան մեր աչքերուն առջեւ, սկսելով այս երկրէն:

Տագնապալի պահու մըն էր որ կազմուեցաւ Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատը, եւ կը տեւէ մինչեւ այսօր, հակառակ բոլոր բանավէճերուն: Եւ այսպէս ամէն երկրի մէջ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԵՒ ԱՆՏԻՈՔԻ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

Փոխադարձ օգնութեան դաշինք Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր քննեց Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի խնդիրը: Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, կարդաց իր պաշտպանողականը, որ առայժմ կը պահանջէ ոչ թէ ըստ էութեան քննել խնդիրը, այսինքն Սանճաքին ինքնավարութիւնը, այլ ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնել: Ցանուն Ֆրանսական կառավարութեան պատասխանեց Պ. Վիէնօ, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը: Նրրանցքներու մէջ սուր պայքար մը կը մղուի Ֆրանսացիներու եւ Թուրքերու միջեւ, ապահովութեան միջոցներու տարողութեան մասին: Մինչ այս մինչ այն, տեղեկարեր նշանակուեցաւ Պ. Սանտլէր, Շուէտի ընկերվարական նախարարը, որ անմիջապէս պիտի կազմէ իր զեկուցումը, ապահովութեան միջոցներու մասին:

Թուրքիա կը պահանջէ ետ կանչել Ֆրանսական զօրքը, 5 - 600 հոգի, եւ քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել: Այստեղ ալ ծանր անհամաձայնութիւն մը կը տիրէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, որովհետեւ Ֆրանսացիները կ'ուզեն որ միայն դիտողներու յանձնախումբ մը ղրկուի, իսկ Թուրքերը կը պահանջեն քննիչ յանձնաժողով մը, որ իրաւասութիւն պիտի ունենայ քննութիւններ կատարելու ոչ միայն Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի շրջանին մէջ, այլ ամբողջ սուրիական սահմանագլուխին վրայ, հաստատելու համար թէ ժողովուրդը գո՞հ է:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գործերու վիճակը աւելի պիտի չծանրանայ մինչեւ յունուար: Ազգերու Դաշնակցութեան կարծիքով, մինչեւ այն ատեն Ֆրանսա եւ Թուրքիա համաձայնութեան մը պիտի յանգին դիւանագիտական բանակցութիւններով, ոչ միայն կարգադրութեան ձեւ մը գտնելով Սանճաքին համար, այլ եւ բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքելով: Բոլոր պատուիրակներն ալ համաձայն են այսպիսի դաշնագրի մը, քանի որ յաճախ բարեկամ են Ֆրանսայի եւ կապուած՝ Թուրքիոյ կամ արեւելեան երկիրներու հետ, ինչ որ շատ դժուարին կացութեան մը մէջ կը դնէ իւրաքանչիւր պետութիւն:

Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ շրջած զրոյցի մը համաձայն, Տարտանէլի վերազինման համաձայնութենէն վերջը, Թուրքերը նորէն Ֆրանսայի առաջարկած են փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը, որ մերժուած էր քանի մը անգամ, եւ հիմա ամէնքն ալ կը յուսան թէ Ֆրանսա պիտի ընդունի, արեւելեան Եւրոպայի ապահովութիւնը ներդաշնակելով Ֆրանքօ-խորհրդային, Պալքանեան եւ Կեդր. Եւրոպայի դաշնագիրներուն հետ, ինչպէս ժամանակին առաջարկած էր Թիթուլէսքու:

Միջազգային ոստիկան զօրք...

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը իր ճառին մէջ յայտարարած է թէ՝ համաձայն 1921ի դաշնագրին տրամադրութեանց, Իսքէնտէրուն - Անտիոքի շրջանը ոչ թէ հոգատարութեան տակ դրուած էր, այլ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ: Արդ, մինչեւ Թրքական բողոքագրին ներկայացումը, Ֆրանսա կ'անգիտանար թէ ինք վեհապետական իրաւունքներ կը վայելէ Սանճաքին վրայ: Իսկ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը բացատրեց թէ միմիայն հոգատարութեան բերումով է որ տնօրինուեցաւ վիճելի շրջանին կարգուսարքը: Թ. Ր. Արաս այս առթիւ գանգատեցաւ թէ բանի ուժի տակ է որ հանդարտութիւն կը տիրէ Սանճաքին մէջ, մինչդեռ հազիւ 500 զինուոր կը գտնուի, 220,000 ժողովուրդի ապահովութեան համար:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը եզրակացնելով, առաջարկեց, մինչեւ հարցին վերջնական լուծումը, Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնել վիճելի շրջանը, միջազգային ոստիկան - զօրքի ջոկատ մը ղրկելով: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ, հակառակ այս անցողակի վէճին, յարաբերութիւնները շատ լաւ են Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Փոխադարձաբար նոյն հաւաստիքներն ըրաւ յեց Ֆրանսայի ներկայացուցիչը:

*** Թուրք թերթերը կը գրեն.— Կ'ըսուի թէ հազարապետ Քօլէի հրամանատարութեամբ Դամասկոսէն ղրկուած գումարտակները Իսքէնտէրուն կը փոխադրուին: Միւս կողմէ, երեք Ֆրանսայի ենթասպաներ, թնդանօթներ եւ թանքեր ղրկուած են հինգ քամիոնով: Հազարապետ Քօլէ այն մարդն է որ Դամասկոսի մէջ գրնդակոծեց Արաբները:

Սանճաքին մէջ կը շարունակուի հալածանքը: Թուրք պաշտօնեաները եւ ոստիկան – զինուորները կը հանուին իրենց պաշտօնէն: Անթաքիոյ ընդհ. դատախազ Ճէմիլ Պահատըրլը իր պաշտօնէն հանուած եւ Իսքէնտէրուն փոխադրուած է, որովհետեւ զինուորական իշխանութեան հարցուցած էր թէ ովքե՞ր սպաննած են նոյ. 30ին եւ դեկտ. 1ին մեռած Թուրքերը:

*** Իսքէնտէրունի տեղեկատու դիւանը շատ խստացուցած է գլխարկի գործածութեան դէմ իր սկսած պայքարը: Մասնաւորաբար գլխարկ կրող Թուրքերու դէմ կատարուած ճնշումը կ'աւելնայ ամէն օր: Ֆրանսական տեղեկատու դիւանը գիւղերը ղրկած է Հայրենիքէն փախած Հաճի Նազիֆ, Ալի Գուտսի եւ ուսուցիչ Մէհմէտ անուն երեք յետադիմականներ, գլխարկի դէմ հետապնդում կատարելու համար: Այս հայրենադուրսկները անդադար քարոզութիւն կը կատարեն գլխարկի դէմ եւ յամառօրէն կը

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԷՐԸ ՀՐԱՄԱՅԵՑ, ԾԱՌԱՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԷ

Ինչպէս տեսաք, երէ Սպանիոյ ապստամբները իրենց կռնակն ունին փաշական Իտալիան, Գերմանիան, Փորթուկալը եւ, անուղղակի՝ Մեծն Բրիտանիան, Սպանիոյ հանրապետական զօրքն ալ կը վայելէ ֆրանսահայ Կոմկուսին գործօն աջակցութիւնը:

Կարդացիք արդէն, իր յատուկ յանձնախումբը մինչեւ Սպանիա ղրկած է քանի մը հազար ֆրանք դրամ, քանի մը «քամիոն» հանդերձեղէն եւ «մօտաւորապէս հարիւր հոգի»:

Միեւնոյն ատեն մղած է եւ կը մղէ «լաւ փրոփականտ», Փարիզի արուարձաններէն մինչեւ գաւառ:

Կը յիշեմ որ ամիսներ առաջ պարահանդէս մըն ալ սարքեցին, հայկական միութեան մը բռնագրաւեալ շէնքին մէջ, որպէսզի հայ օրիորդները ծանօթանան Սպանիացի, Փորթուկալցի եւ ուրիշ երկրացիներու հետ:

Անշուշտ այս բոլորին ներշնչարանն ու մղիչն է Երեւանը, անոր գլխուն ալ՝ Մոսկուան:

Արդ, լսեցէք ընթերցուածս. (Խ. Հայաստան).

— «Ընկեր Բերիայի անուան կոմունիստական Գիւղ. դպրոցի ուսանողութեան, դասախօսների եւ ծառայողների կոլեկտիվը սպանական ժողովրդի օգնութեան ֆոնդը մուծեց ուսանողների մէկ օրուայ թոշակը եւ դասախօսների ու ծառայողների մէկ օրուան աշխատավարձը, որը կազմում է աւելի քան վեց հազար ռուբլի »:

— «Երեւանի Հրդեհաշէջ պահպանութեան կոլեկտիվը այդ ֆոնդին նուիրած է 935 ռուբլի. Թուրքական մանկավարժական տեխնիկումի կոլեկտիվը՝ 305 ռուբլի, Երեւանի Սպենտերեանի անուան երաժշտական դպրոցի կոլեկտիվը՝ 346 ռուբլի, պետական արխիւի կոլեկտիվը՝ 161 ռուբլի, պետական հանրային գրադարանի կոլեկտիվը՝ 584 ռուբլի 80 կոպէկ, Արարկիր» արտելի ծառայողները՝ իրենց մէկ օրուայ աշխատավարձը, Սեւանի ձուկտրէստի ծառայողները՝ 795 ռուբլի, կոյրերի միաւորման կոլեկտիվը՝ 860 ռուբլի, ՀԽՍՀ կարմրադրօշ առաջին պետական թատրոնի կոլեկտիվի անդամները՝ 1500 ռուբլի. Հոկտեմբերեանի բամպակազտիչ գործարանի բանուորուհիները՝ 400 ռուբլի, Երեւանի ուսուցիչներու ինստիտուտի կին աշխատողները՝ 350 ռուբլի, Երեւանի կարի արտելի բանուորուհիները 900 ռուբլի, Արարատ տրէստի բանուորուհիները՝ 700 ռուբլի, եւն. եւն.»:

«Խ. Հայաստան»ի հոկտ. 12ի թիւէն կ'իմանամ որ ութամեայ Բէգլարեան Ելիկը մօտեցաւ ղեկավարուհին եւ 3 ռուբլի տալով ըսաւ. «Ուղարկէք Սպանիայի կռուողներին»: «Միւս երեխաները արձագանգեցին Ելիկի կոչին եւ գոյացաւ անմիջապէս 100 ռուբլի»:

Երբ այսքան խանդավառ տրամադրութիւններ կը տիրեն Երեւանի հրշէջ գունդէն մինչեւ ութամեայ Ելիկը, երբ Ֆրանսահայ Կոմկուսն ալ գործի փարած է անձնախորհրդաբար նախանձախնդրութեամբ, այլեւս կարելի չէ տարակուսիլ Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներու ելքի մասին:

Եւ ի զուր յոգնութիւն կրած են Անգլիա եւ Ֆրանսա, միջնորդութեան ծրագիր մը ներկայացնելով:

Հակայեղափոխական քայլ մըն ալ այդ:

Ինչո՞ւ միջնորդել կամ միջամտել, երբ յաղթանակը ապահով է, նոր զինակից մըն ալ աւելցած ըլլալով,— «Սպանիոյ օգնութեան հայկական յանձնախումբը»:

Կը մնայ խնդրի կանչել երկու ըմբոստ զօրավարները, Ֆրանքօ եւ Մոլա, որպէսզի կարն կապեն եւ անմիջապէս հպատակութիւն յայտնեն:

Երբ Հայեր կը խառնուին որ եւ է գործի մէջ, վա՛յ է եկեր պիննգլուխներուն:

Մանաւանդ որ, սովորական Հայեր չեն ասոնք, այլ կարմիր, կարմի՛ր:

ՎԱՀԷ

ԿԱՑԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հակասական են վերջին լուրերը, Չինաստանի մէջ պատահած ապստամբութեան մասին: Հեռագրի մը համաձայն, կատաղի կռիւներ կը մղուին ապստամբներուն եւ կառավարական զօրքին միջեւ: Պաշարման վիճակ հրատարակուած է Նանքինի մէջ (Չինաստանի մայրաքաղաքը): Իրազեկներ 150,000 կը հաշուեն ապստամբներուն ուժը, հիւսիսային Չինաստանի նահանգներուն մէջ, թէեւ շատերը պէտք եղած զէնքերը չունին: Չինաստանի պատերազմական նախարարը մերժեց որ եւ է բանակցութիւն կատարել ապստամբներուն հետ, մինչեւ որ ազատ չարձակուի վարչապետը՝ Չանկ - Քայ - Շէկ: Ապստամբ հրամանատարը իր կարգին հետեւեալ պայմանները առաջարկեց .—

1. Դադրեցնել Չինաստանի կարմիր բանակին դէմ բացուած պայքարը.— 2. Համայնավարներն ալ անդամ ընդունիլ ազգային կուսակցութեան, ինչպէս կ'ըլլար տասը տարի առաջ.— 3. Չինաստան պէտք է զինակցութիւն մը կնքէ Խ. Միութեան հետ.— 4. Չինաստան պէտք է վիճակ ըլլայ դիմադրութիւն մը կատարէ Ճափոնի դէմ.— 5. Պէտք է կազմել ազգային պաշտպանութեան կառավարութիւն մը, դիմադրելու համար Ճափոնի.— 6. Մամուլը պէտք է բոլորովին ազատ ըլլայ քաղաքական խնդիրներու մէջ.— 7. Ընդհանուր ներում բոլոր քաղաքական յանցաւորներուն:

Հակառակ այս պայքարին, չի կարծուիր որ քաղաքացիական կռիւներ ծագին Չինաստանի մէջ: Թէեւ ճափոնական կառավարութիւնը Մոսկուայի գործակալ կը նկատէ ապստամբ մարաջախտ Չանկը, բայց խորհրդային կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց եղած վերագրումները, յայտարարելով թէ որ եւ է կապ չունի ապստամբական շարժման հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, Խորհրդային իշխանութիւնն ալ զինուորական միջոցներ ձեռք առած է, իր սահմաններուն ապահովութեան համար: Կ'ըսուի թէ մարաջախտ Պլուխէր Մանչուրիոյ սահմանագլուխը գացած է օդանաւով: Մեկնելէ առաջ, մարաջախտը երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Ստալինի եւ Վորոշիլովի հետ: Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ ապստամբ մարաջախտը, Չանկ, Մոսկուայի ծախուած ախոյեան մըն է: Եւ այս առթիւ ալ ուշադրութիւն կը հրաւիրեն բոլշեւիկեան վտանգի մասին, շեշտելով թէ Ծայր. Արեւելքի մէջ ալ ճիշդ այն դաւերը կը սարքուին ինչ որ Սպանիոյ մէջ:

Ճափոնի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Չինաստանի դէպքերու մասին: Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, ի նախատեսութիւն աւելի ծանր անակնկալներու :

ԻՏԱԼԻՈՅ ծերակոյտը պատուոյ սուր մը նուիրած ըլլալով Մուսոլինիի, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց թէ ամբողջովին գրաւած են Եթովպիան, իր բառերով՝ «կայսրութեան բոլոր երկրամասերը »:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հետեւած ըլլալու համար քաղաքական դէպքերուն, միջանկեալ խօսինք անգլեւթուրք յարաբերութեանց մասին, յաջորդ յօդուածին վերապահելով Աթաթիւրքի ճառին այն մասը, որ կը վերաբերի տնտեսական կեանքին:

Ըսենք, անմիջապէս որ մեր այս շահագրգռութիւնը հետեւանք չէ այն այցելութեան, զոր թրքական նաւատորմը տուաւ Միջերկրականի անգլիական նաւային կայանին՝ Մալթայի:

Վասնզի, այդ այցելութիւնը, մեր կարծիքով, երբեք չի կրնար փաստ ծառայել Մեծն Բրիտանիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց աւելի նպաստաւոր դարձուածքին:

Այո, ըստ երեւոյթին բաւական ուշագրաւ է ան: Նախ՝ որովհետեւ առաջին անգամն է որ թրքական մարտանաւեր այցելութիւն կուտան բրիտանական նաւային կայանի մը, ինչ որ, հետեւապէս, կը նշանակէ Մեծն Բրիտանիոյ:

Երկրորդ, դարձեալ առաջին անգամն է, որ թրքական նաւատորմը Տարտանէլէն բաց ծով կ'ելլէ՝ իբրեւ ուրոյն միաւոր՝ պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելու համար, անոր տալով քաղաքական հանգամանք մը:

Երրորդ, այդ ելքն ու այցելութիւնը ինքնին կը ստանային ելոյթի մը հանգամանքը, քանի որ կը կատարուի ծովու մը մէջ կամ ջուրերու վրայ, որոնց մասին երկու մեծ պետութիւններ — Անգլիա եւ Իտալիա — պայքարի մէջ են, իսկ Թուրքիա, դրդուած, անշուշտ, վասնզի իր շահերէն կողմ է նոյն այդ պայքարին մէջ:

Նկատի ունենալով այս բոլորը, Մալթա տրուած այցելութիւնը, կ'ըսէինք, բաւական ուշագրաւ է:

Բայց, եթէ փորձենք նոյն այդ այցելութիւնը քննել ոչ թէ ինքն իր մէջ եւ առանձին, այլ իբրեւ յաջորդական կամ օղակաւորեալ մէկ դէպքը երկու երկիրներու միմեայ մերձեցումին, Մալթայի այցելութիւնը ոչ միայն կը կորսնցնէ յարաբերութեանց բարելաւումի ապացոյցը նկատուելու հանգամանքը, այլեւ ընդհակառակն, կը մղէ մեզ զայն նկատելու անգլիական նահանջ մը՝ Թուրքիոյ հետ իր յարաբերութեանց գետնին վրայ:

Որպէսզի աւելի պարզ ըլլայ մեզի համար մեր այս եզրակացութիւնը, ջանանք պարզել Բրիտանիոյ եւ Թուրքիոյ միմեայ բարեկամութեան փուլերը:

Անգլեւիտալական սուր տարակարծութեանց շրջանին կնքուեցաւ Միջերկրականեան ուխտը: Ասիկա առաջին շօշափելի քայլն էր երկու երկիրներու ոչ միայն մերձեցման, այլ եւ, որոշ պայմաններու մէջ, փոխադարձ պաշտպանութեան տեսակէտէն:

Անոր յաջորդեց Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը: Տեսակ մը Լոզան էր Մոնթրէօն: Քըրզընը բացակայ էր, ճիշդ է, ինչպէս եւ Ըսմէթը: Բայց քըրզընականութիւնը աւելի չեշտուած էր հոն: Տեսակ մը նահանջականութիւն, որուն արդիւնքը եղաւ տեղատուութիւն մը: Այսինքն՝ կատարեալ յաջողութիւն մը թրքական տեսակէտին:

Թուրքիա խաղաղութեամբ ձեռք բերաւ այն, զոր յաղթանակով կրցած չէր ստանալ: Այդ յաջողութիւնը կ'ենթադրէր շահերու նոյնութիւն մը: Եւ հետեւաբար, փաստ մը՝ անգլեւթուրք մերձեցումին:

Ու մինչ Բրիտանիա կը շարունակէր իր կայսրութեան մեծագոյն գաղթավայրի ճամբան ապահովել զանազան միջոցներով, իր թագաւորը այցելեց Պոլիս: Չփորձենք վերլուծել թէ ինչ էին այդ «ամառնային պտոյտ»ին շարժառիթները: Թերեւս իր սիրտն ու իր թագը միակամ մղած էին Էտուըրտ Ը.ը ամուսնալուծեալ սիրուհիին հետ Միջերկրականի կապոյտ ջուրերուն վրայ օրօրուելու: Փաստը այն էր, որ ան Մեծն Բրիտանիոյ երէկուան գահակալը, ոտք կը դնէր Թուրքիոյ նախկին մայրաքաղաքը: Չզբաղինք նաեւ ընդունելութեան եղանակով: Տըպաւորութիւնը այն էր, որ— ինչպէս կ'ըլլայ նման առիթներու,— Էտուըրտ ու Աթաթիւրք խօսած էին անհրաժեշտօրէն աւելի, ու քաղաքականութիւնը անմասն եղած չէր երկու տիրակալներու մեկուսի տեսակցութիւններու ընթացքին: Չմոռնանք, որ կ'ընկերակցէր նաեւ ծովային նախարարը:

Աւելի շնորհալից էր այդ այցելութեան յաջորդող լուրը, — Էտուըրտ, կ'ըսուէր, Լոնտոն է հրաւիրած Աթաթիւրքը: Այդքանը, ինքնին, մտերմութեան մը երրորդ ապացոյցն էր: Առանց նկատի առնելու ճառերը որոնք խօսուեցան այդ հանդիպումի ընթացքին, երեւոյթը կամ դէպքը կը բաւէին որ Միջերկրականի շահագրգռուած պետութիւնները նպաստաւոր կամ աննպաստ կերպով ազդուէին անկէ: Աչքէ չհեռացնենք այս պարագան: Վասնզի գուցէ այդ բոլորը կը ձգտէին միայն այդ ազդեցութիւնը ձեռք ձգելու:

Քանի մը օր վերջ, սակայն, Աթաթիւրքի եղած հրաւէրը ձեւափոխուեցաւ: Երեւան եկաւ, որ հրաւիրուած է վարչապետը՝ Ըսմէթ Ինէօնիւն: Իսկ Աթաթիւրք յայտարարած է Էտուըրտի.— Ձերդ Վսեմութիւն, վարչապետը պիտի գայ քանի մը օրէն:

Ու լրացուցիչ ծանօթութիւնները յաջորդեցին այս հաւաստումին:

Խօսք եղաւ պատրաստուած համաձայնութեան մը, տնտեսական ու զինուորական մասնագէտներէ կազմուած յանձնախումբի մը ընկերացումին՝ Ըսմէթ Ինէօնիւի, ինչպէս նաեւ Տարտանէլի սպառազինումին՝ Անգլիոյ կողմէ:

Այս բոլոր ծանօթութիւնները իրարու յաջորդեցին այնքան արագ, որ շահակից երկիրներու մէջ խոր ազդեցութիւն թողուցին:

Անկէ վերջ, սակայն, զգալի փոփոխութիւն մը երեւան եկաւ:

«Յառաջ» քաղելով հաւաստի աղբիւրէ մը, հաղորդեց թէ «Ըսմէթի այցելութիւնը տեղի պիտի չունենայ յառաջիկայ գարունէն առաջ»: Այդպէս ալ եղաւ:

Պատճառ:

Որովհետեւ Լոնտոնի համար նպատակ չէր ասիկա, այլ միջոց: Կ'ընդգծենք այս բառը, անոր մէջ թաքնուած է նաեւ ամբողջ անգլեւթրքական մերձեցման, բարեկամութեան կամ նոյն իսկ զինակցութեան գաղտնիքը:

Կը համոզուինք ասոր, եթէ մտաբերենք թէ Ըսմէթի այցելութեան յետաձգումին օրերուն իսկ Լոնտոնի իտալական դեսպանը, Կրանտի, Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին մէջ բանակցութեանց սկսած էր՝ «Միջերկրականի մէջ անգլեւիտալական վէճերը հարթելու մտօք»: Կրանտի մեկնեցաւ Հռոմ, զեկուցումի համար, անշուշտ: Մինչ այդ, մթնոլորտը մասամբ փոխուած էր արդէն, մեղմացած, եւ շատ հաւանական է, բանակցութիւնները թաքուն կամ յայտնի ձեւով կը շարունակուէին:

Ատոր յաջորդեց ուրիշ նշանակելի պարագայ մը: Մուսոլինի, հռոմէական կայսրութեան պատգամաբերը, իր վերջին ճառին մէջ խստութեամբ մեղմացուց արդէն իսկ թուլցած լարումը: Ու Իտըն չյապաղեցաւ իր երկրին նոյնքան բարեացակամ տրամադրութիւնը կամ պատրաստակամութիւնը յայտնելու:

Այնքան որ Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ երեսփոխաններ հարց տուին թէ «անգլեւիտալական համաձայնութիւնը պիտի չվնասէ՞ Թուրքիոյ շահերուն»:

Հարկ է ակնարկի տակ պահել այս շատ յատկանշական պարագան: Որովհետեւ ասիկա փաստ մըն է թէ՝ անգլեւթուրք մերձեցումը արդիւնք էր միայն իտալեւանգլիական յարաբերութեանց լարման, եւ, երկրորդ, այդ վիճակին բարեփոխումը, անգլիական երեսփոխաններու իսկ համոզումով, կրնայ ըլլալ ի վնաս Թուրքիոյ:

Մալթան,— պիտի հարցուի կրկին:

Բայց ասիկա, կրկնենք նորէն, նահանջի ձեւ մըն էր միայն՝ Լոնտոնի կողմէ, երբ Ըսմէթը տեղը նստեցնելէ վերջ, հարկ էր երեւոյթները փրկել եւ ձեւով բաւարարել Թուրքիան: Ալպիոնը, որ գիտէ ջուրերու վրայ խաղալ, կը ձգտէր միայն մէկ բանի,— իր շահերու ապահովութեան: Հռոմը, ինչպէս կ'երեւայ, օրէ օր կուտայ այդ հաւաստիքը: Մեզի համար գաղտնիք մըն է թէ ինչ ձեւով կը տարուին բանակցութիւնները Հռոմի եւ Լոնտոնի միջեւ: Գիտենք, միայն որ Մուսոլինի պատերազմի նախօրէի խօսումէն զատ 1927ին եւս Լոնտոնի հաւանութիւնն էր ստացած՝ Փոքր Ասիոյ թրքական եզերքներու մասին:

Ահա պարագաներ եւ իրողութիւններ, որոնք, ամբողջովին առած, բաւական կը նսեմացնեն Մալթայի այցելութեան ու այդ այցելութեան առթիւ խօսուած ճառերուն արժէքը: Անգլեւթուրք ներկայ յարաբերութեանց մէջ չեղածները աւելի նշանակալից են, քան եղածները:

Մեծն Բրիտանիա կրնայ շատ զօրանալ: Կրնայ նոյն իսկ անխոցելի դառնալ: Բայց, անոր համար ամէնէն նախընտրելին կռիւէ խոյս տալն է: Իրաւարար,— ահա իր զօրացումին գլխաւոր նպատակը եւ իր այժմու քաղաքականութիւնը:

Իսկ Միջերկրականի մէջ, ան լուրջ պատճառներ ունի,— ինչպէս եւ Իտալիա— մեծ ուժի մը հետ բախելէ խոյս տալու, նկատի ունենալով իսլամական երկիրներու անհանդարտ վիճակը: Հռոմ ու Լոնտոն ստիպուած են հրաժարելու իրենցմէ իշխուած տարրերու քով իրար նսեմացնելու ձգտումներէն: Իսկ եթէ փոխադարձօրէն կարենան վստահեցնել փոխադարձ շահերու պահպանման մասին, ինքնին կը վերնայ այն պատճառը, որ Լոնտոնը մղեց ժպտելու Էնկիւրիին:

Անգլեւթուրք յարաբերութեանց բարելաւումը զուգընթաց էր անգլեւիտալական յարաբերութեան լարումին:

Անգլեւթուրք յարաբերութեանց ըղձալի թուլացումը, մինչ նոյնքան հաւանելի, զուգահեռ կ'ընթանայ անգլեւիտալական յարաբերութեանց բարելաւման հետ:

Մալթան ջնարակ մըն էր միայն:

Իսկ Էնկիւրին, այնքան համեստ է իբրեւ ուժ — առանձինն ու Միջերկրականի մէջ— որ անզօր է Հռոմը հեռացնելու Լոնտոնէն, եթէ անոնք մտադրած են իրարու մօտենալու:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱՄԵՐԻԿԱ

— . —

ՎԻԷՆՆԱ, 7 դեկտ. 1936

Ներկայիս Պուէնոս Այրէսի մէջ գումարուող Համամերիկեան խաղաղութեան խորհրդաժողովը, որ առնուազն երեքշաբաթ պիտի տեւէ, անհամեմատօրէն մեծ ու հոյակապ ձեռնարկութիւն մըն է: Անոր կը մասնակցին տասնըմէկ ամերիկեան արտաքին գործերու նախարարներ, որոնց մէջ նաեւ կը գտնուի Մ. Նահանգներուն արտաքին նախարարը՝ Հըլ: Քսան անկախ պետութիւններ իրենց ներկայացուցիչները ունին: Ժողովը բացառիկ կարեւորութեան դրոշմը կ'առնէ նախագահ Ռուզվէլթի ներկայութենէն: Ասիկա անօրինակ խանդավառութեամբ մը ողջունեցաւ Պուէնոս Այրէսի մէջ: Իր ընդունելութեան համար հաւաքուած մարդոց թիւը մէկ միլիոնի կը հասնէր: Արդարեւ անօրինակ՝ ոեւէ պետական մարդու համար: Աւելի քան արքայավայել: Համամերիկայի համար այս մեծապանծուած ցոյցը ալ աւելի ծանր կը կշռէ համաշխարհային իրերու նժարին մէջ, երբ նկատի առնենք որ այս ցոյցը տեղի կ'ունենար Արժանթինի մայրաքաղաքին մէջ, որ մինչ աւագոյն յարաբերութիւններ չէ տածած Սպիտակ Տունին հետ, Արժանթինի՝ որ յաճախ իր ակնարկները Եւրոպայի կողմ դարձուցած է քան Ուաշինկթընի: Բայց հիմա, տարակոյս չկայ որ հին քինախնդիր եւ մելամաղձոտ տրամադրութիւնները հիմնովին փոխուած են, յորմէհետէ Ռուզվէլթ իր բարձր պաշտօնին կոչուեցաւ եւ իր ուղղութեան առաջին ապացոյցը եղող բարի դրացնութեան քաղաքականութիւնը արար աշխարհի առջեւ յայտնեց իր այս ուղեւորութեամբ եւ մտերմական արտայայտութիւններով: Այլ եւս խօսուելու մի քաղաքականութիւն չէ: Հիւսիսի եւ Հարաւի միջեւ կացութիւնը վճռական փոփոխութեան ենթարկուած է: Եւ յայտնի է թէ մտերմութեան այս խոյանքը աւելի ուժ պիտի ստանայ որոշումներէն, որոնք լաւագոյնս Ամերիկայի բովանդակ վստահութիւնը պիտի խարսխեն Հիւսիսի մեծ հանրապետութեան հաստատամտութեան վրայ: Այդ որոշումներէն գլխաւորը այն պիտի ըլլայ որ Ուաշինկթըն հարաւի սահմաններուն վրայ այլ եւս զօրք պիտի չհամախմբէ, գտնուածներն ալ ետ պիտի քաշէ եւ մեծամեծ փոփոխութիւններու պիտի ենթարկէ իր փոխառականութեան մեթոտը ի նպաստ հարաւայիններուն:

Ուրեմն Ռուզվէլթ պիտի յաջողի՞ Համամերիկեան խնդիրը պարզել եւ Պուէնոս Այրէսի խորհրդաժողովը Նոր Աշխարհին քաղաքական զարգացումին ամուր խարսխանիշը կազմել: Այս գաղափարը այսօրուան չէ, այլ անոր ծնունդը ետ կ'երթայ մինչեւ աւելի քան հարիւր տարի, այսինքն՝ կը զուգադիպի այն շրջանին, ուր Հարաւային Ամերիկա ազատ ու անկախ դարձաւ: Այն ատեն արդէն Մ. Նահանգներուն նախագահ Ճօն Քուինսի Ատամս պատգամագրով մը ճանչցաւ ընդունեց, թէ Ուաշինկթըն պէտք է աշխատի սրտագին բարեացակամութեամբ շարժիլ Հարաւի ազատագրուած երկիրներուն հանդէպ, չմիջամտէ անոնց ներքին գործերուն եւ իբրեւ հաւասար նկատէ զանոնք: Բայց պետութիւններու կեանքին մէջ բարի դիտաւորութիւնները բաւական չեն միշտ: Համամերիկեան գաղափարը տեսականութեան մէջ մնաց միայն, եւ այս անգամուան ձեռնարկութիւնը կանխող նախկին ժողովներն ալ չբերին քաղաքական բաղձալի արդիւնքը: Գեղեցիկ բառերը միայն մնացին, զուրկ՝ գործնականութենէ, ինչպէս դժբախտաբար յաճախ քաղաքականութեան մէջ, իսկ վճռական որոշումները՝ որոնց կը սպասուէր անհամբերութեամբ՝ նոյն ժողովներուն պսակումը չեղան: Եւ սակայն, այս անորոշ շրջանին, անդին ուրիշ կարեւոր բան մըն ալ կը պատահէր: Եւրոպայի ներքին փլուզումը, պատերազմի յարատեւ վտանգը, անդրատլանտեան հեռաւոր ցամաքին վրայ ահագին ազդեցութիւն գործեցին: Արդէն ամերիկեան Հարաւի բոլոր պետութիւնները հետզհետէ յուսախաբ եղան Ժընեւի Ազգաժողովէն, որմէ իրենք շատ բան կը սպասէին: Համամերիկեան գումարումին բացումը կատարուած ատեն Ռուզվէլթ նշանաւոր ճառ մը խօսեցաւ, որ, ի մէջ այլոց, սա հարցումը մէջտեղ դրաւ.— Նոր Աշխարհի Հանրապետութիւնները կրնա՞ն արդեօք նեցուկ ըլլալ Հին Աշխարհին, որպէսզի անոր առջեւ ցցուող զարհուրելի աղէտը խնայուի եւ չկործանի Եւրոպա: Եւ նախագահը ձայնը բարձրացնելով սա վստահութիւնը յայտնեց.— Այո՛, վստահ եմ որ կրնանք, այո, Եւրոպայի նեցուկ ըլլալ: Ամերիկեան նախագահին այս վստահութենէն կարելի չէ՞ միթէ հեռացնել, թէ այս պարագային պէտք է որ երկու ցամաքներուն միջեւ յարաբերութիւններն ու կացութիւնը հիմնուին նոր գետնի մը վրայ:

Ահա թէ ինչու Պուէնոս Այրէսի խորհրդաժողովը աշխատանքի ծանր եւ բովանդակիչ ծրագիր մը ունի իրեն առջեւ: Իւրաքանչիւր անջատ պետութիւններու բազմադիմի շահերը պիտի հաշտեցնէ իրարու հետ, մեծ ու պզտիկ հաւասար գնացքով մը պիտի ընթանան Համամերիկեան գետնի մը վրայ, միեւնոյն ժամանակ պահելով միահաղոյն ծրագիր մը չէզոք քաղաքականութեան իրարու հանդէպ, հաստատութիւնը առեւտրական հաղորդակցութիւններու, մասնաւորապէս վաճառքներու բանաւոր փոխանակութեան, իրարու կարօտութիւն լեցնելով չափով, նաեւ, ի վերջոյ, բանաձեւ մը իրաւարարութեան եւ նոյն օրինակ համաձայնութիւններու: Բայց բունը, կականը պիտի ըլլայ ի գլուխ հանել երկու Ամերիկաներուն մտաւոր ու հոգեկան մերձեցումը, որպէսզի կարելի ըլլայ իրագործել գործօն ու արդիւնաշատ Համամերիկա մը այս հսկայակերպ ցամաքէն ներքին ու արտաքին պատկառանքով: Ռուզվէլթ առ այժմ չի մտածեր Համամերիկեան Ազգաժողովի մը կազմութեան մը մասին, ինչպէս նաեւ Մ. Նահանգներուն մուտքին վրայ Ժընեւի ժողովին մէջ:

Ամէն պարագայի մէջ, հիմա Ամերիկա նոր գլուխ մը կը ցցէ Եւրոպայի առջեւ, նոր դարագլուխ մը կը բացուի Եւրոպայի արդի ողորմելի կացութեան եւ Ամերիկայի նորընծիւղ միաբանութեան հակառակ կամ ներհակ հակումներուն միջեւ: Մեր ցամաքը ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ ... Ուր որ կամք կայ, միջոց ալ կայ: Ասիկա ահա ցոյց կուտայ Նոր Աշխարհը, երիտասարդական կորովով ցամաքը, մինչ կաղացած, պառակտած Եւրոպա տխուր վիճակի մը կը հանդիսադրէ, որ մինչեւ իսկ կարողութիւն չունի շինարարական, տոկուն ուժերը հաւաքելու:

Ն. Տ. Փ.

ԾԻԾԱՂ

Ուսուցիչը.— Երկու քաղաքներ կան իրարմէ 300 քիլոմեթր հեռու: Մէկէն ինքնաշարժ մը ճամբայ ելաւ ժամը 80 քիլոմեթր արագութեամբ, իսկ միւսէն ուրիշ մը՝ ժամը 75 քիլոմեթր արագութեամբ: Ո՞ւր պիտի հանդիպին երկու ինքնաշարժները:

Աշակերտը.— Հիւանդանոցին մէջ:

ՅԻՄԱՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Ա. խենդ.— Ի՞նչ նորութիւն կայ թերթին մէջ:

Բ. խենդ.— Փառք տուր որ ապահով տեղ ենք ինկեր: Եւրոպայի մէջ կացութիւնը այնքան խանգարուած է որ մարդ խելապէս կը խենդենար:

— Այս վերջերս մսավաճառը գէշ միս կուտայ, ի՞նչ է պատճառը:

— Բուն պատճառը այն է որ մեր սպասուհին այլ եւս չի սիրաբանիր մսավաճառի աշկերտին հետ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (153)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— ο —

Այնքան լոյս էր, որ Վարդանը որոշ կերպով տեսաւ, թէ ինչպէս Պարսիկները լաստը նստան, հասան պարսկական ափը, լաստը պահեցին շամբուտի մէջ ու իրենք ամէն մէկը տարբեր ուղղութիւնով ցամաք ելան:

Սկսեր էր կարգին լուսնալ: Երեք երիտասարդները իրարու նայեցան: Առաջին անգամն էր որ Վարդանն ու երկու զինուորները լոյս ցերեկով իրար կը տեսնային: Զինուորներէն մէկը Ախալքալաքցի էր, անունը Նիկոլ. բարձրահասակ ու բարեձեւ մարմնով երիտասարդ մը, ծաղկատար թեթեւ մը վնասուած երեսով: Լռակեաց մարդ կ'երեւէր, ուժեղ կամքով եւ երկաթէ առողջութեամբ: Երկրորդը՝ միջահասակ, լեցուն մարմնով, կենդանի երիտասարդ մըն էր, աչքի պոչին քով միշտ պատրաստի ծիծաղ մը պահուած: Բնաւորութեամբ ուրախ եւ քիչ մըն ալ աղմկարար՝ Ցակոբը գրաստի մը չափ տոկուն էր ու պատրաստ ամէն տեսակ զրկանք տանելու, միայն թէ չարգիլէին խօսիլ ու խնդալ: Այդ ամբողջ օրն ու գիշերը հազիւ երկու բառ փոխանակած ըլլէին:

Եւ այդ՝ այնպիսի պատիժ մըն էր, որուն հազիւ կրնար դիմանալ Ցակոբը, նոյն իսկ Հայաստանի սիրոյն: Հազիւ թէ լաստը հեռացած՝ Ցակոբը ոտքի ցատկեց ծիծաղելով ու ըսաւ.

— Էհէ՜յ, ոչ Պարսկաստան, ոչ Ռուսաստան, ուրեմն Հայաստանի անկախ հողը: Հիմա թաշկինակ պիտի պարզեմ, դուք ալ բարեւի պիտի կանգնիք դրօշակի առջեւ ... Տօ, մեռայ է՜. սաղ օրը խօսք մը չելաւ բերնէս ... Եթէ էս է յեղափոխութիւնը, ինչ մեղքս պահեմ ... ես ոչ կարեմ ... ինձմէ ձեռք քաշեցէք: Հալա հալա, յօնքերդ ինչի՞ կիտեցիր, ախպերացու Նիկոլ ... Տօ՛, չէն ալ ձգեր որ մարդ քէֆով երկու խօսք խօսի ... լեզուս բերանիս մէջ թանձրացած՝ լափայ դարձեր է, տնաշէնի տղայ:

— Ի հարկէ, խօսէ, քեզ ո՞վ բան ըսաւ,— ներողամտաբար ժպտելով պատասխանեց Նիկոլը, որ սրտանց կը սիրէր ընկերը ու լաւ ծանօթ էր անոր կատակասէր բնաւորութեանը:

— Հա էղե՞նց,— մասը թափահարեց Ցակոբը,— խելքով խօսէ, թէ չէ էս է ինքզինքս Արաքսը կը նետեմ, խղճիդ վրայ բեռ կ'ըլլամ մինչեւ Դատաստանի օրը,— յանկարծ դառնալով դէպի Վարդանը, որ քիչ մը հեռու նստած՝ կը դիտէր բախտակից ընկերները, խօսքը անոր ուղղեց.— Բարեւ ընկեր, ներողութիւն կ'ընես, էն Ջոփուրի զնտանին մէջ ոչ իրար տեսանք, ոչ ալ բառ մը խօսեցանք: Ախպօրս ըսեմ՝ էս մեր նորին գերագանցութիւն գեներալ Նիկոլն է, դու հասկցիր՝ պրաստոյ (հասարակ զինուոր): Ես էլ՝ տէ ո՞նց ըսեմ՝ Քանաքեռէն եմ, մօրս մէրը Աբովեանի մօրը հետ մէկ աղբիւրէ ջուր խմած է ... Եանի Նիկոլ, ինչո՞ւ կը ծիծղաս: Թէ Հայաստանը պարծանք մը ունի՝ էն էլ մեր գիւղացի Աբովենց Խաչատուրն է: Էղպէ՞ս է թէ ոչ ...

— Ի հարկէ,— ընկերոջ հետ համաձայնեցաւ Նիկոլը,— Աբովեանը ողջ հայութեան պարծանքն է:

— Տօ էդ ո՞նց թէ ողջ հայութեան,— գլուխը քերելով հարցուց Ցակոբը,— բաս ո՞ր տեղացի է.—

— Քանաքեռցի:

— Ըհը, տեսա՞ր, ես էլ Քանաքեռցի եմ, հեռուէն հեռու խնամի Աբովենց,— կուրծքը դուրս ցցած՝ փքուեցաւ Ցակոբը, մինչ Վարդանն ու Նիկոլը բարձրաձայն սկսան ծիծաղիլ:

— Դու էլ Աղասիի նման նշանաւոր կտրիճ պիտի դառնաս, Ցակոբ ջան,— ըսաւ Նիկոլը,— քիւրտ կնանիքը քու քաջութիւնը պիտի երգեն, Քանաքեռի աղջիկներն ալ քու երգդ երգելով պիտի պարեն ...

— Ո՜նց չէ,— ու Ցակոբը դէմքը ծամռելով երկու ձեռքով փորը բռնեց,— մէրդ չմեռնի, Նիկոլ, որ իմանաս թէ դատարկ փորս ի՞նչ հալի է ... անիրաւը օխտը տեղէ ձէն կուտայ ... էն Ջոփուրն էլ, Աստուած էնոր տունը չքանդի, թէֆիա մը բան չտուաւ ուտելու ... Է՜յ կիտի աշխարհ, է՜յ. որ հիմա մեր տունը լինէի, թոնրատան կշտին կողքի ինայի, ջան ասէի, ջան լսէի, մէրս էլ խորխորով գաթա պատրաստէր, մածնի սերը քաշէի ... վրան էլ ձագու մեղր ... Տօ մէկ հարցնող լինի, մարդ ալ անօթի փորով կ'երթա՞յ Հայաստան ազատելու:

Վարդանն ու Նիկոլը քրքջալով կը ծիծաղէին: Ցակոբի ձայնին, ձեւերուն, խօսքերուն մէջ այնպիսի աինքնող գրաւչութիւն մը կար, որ դժուար էր առաջին րոպէէն իսկ չկապուիլ անոր հետ: Ուրախ ընկեր մըն էր, քիչ մը առըզ, որ քաշքշուքը քիչ մը շատ կը սիրէր, թէկուզ իր հաշուին լինէր այդ:

— Ներողութիւն կ'անես,— մէկ ալ Ցակոբը լրջացած դարձաւ Վարդանին, քիչ մը շատ կը խօսամ, հին խասիաթ է ... Քիչ էլ քեզ մօտիկ ըլլանք, ըշկօլաւոր (դպրոցական) կ'երեւիս: Մենք բէնջպէր գեղական ենք ... Ախպօրս ըսեմ, անունդ պաշլխէ մեզի ... ո՞ր տեղացի ես, ո՞ւր բարով ...

— Վարդան է անունս, Թիֆլիսեցի, վանք կ'երթամ,— ու Վարդանը ժպտաց բարեմտօրէն:

— Է՛, աչքդ լուս, ախպէր Նիկոլ, ես էլ քեզ պէս մսխալով խօսող է, տօ՛, վայ իմ գլխուն:

— Աւելի լաւ, մեր պակասը դուն կը լեցնես:

— Հը՞, պարոն Վարդան,— մէկ երկու վայրկեան ուշադրութեամբ ընկերոջը նայելէ վերջ մտահոգուած հարցուց Ցակոբը,— ինչո՞ւ կը դողաս, ջե՞րմ ունիս ...

Իրապէս Վարդանը վատ կը զգար: Թաց զգեստներով, առաւօտեան զով քամիի առջեւ նստած՝ սկսած էր դողալ:

— Գետը ինկայ,— բացատրեց Վարդանը,— հետիս պարկն ալ թրջուեցաւ ... Վատ կը զգամ ...

— Տէ՛, հէր օրհնած, առաջ չըսէ՞իր: Ձեռաց կրակ մը վառեմ ... պարկը բեր, ապրանքը փճացած չլինի՞:

Ցակոբը տեղէն վեր ցատկեց ու վազեց կղզիի վարի ծայրը, ուր դուրս էին եկած: Գետն ինկած պարկը շալկելով՝ Նիկոլին տուաւ, իսկ ինքը եղեգնի չոր ճիւղեր հաւաքեց ու կրակ մը կպցուց:

Պարկի մէջ, թիթեղեայ տուփերով սովորական եւ սպիտակ անծուխ վառօդ կար: Բարեբախտաբար, տուփերը այնքան լաւ գոցուած էին, որ ջրէն չէին ազդուած: Վարդանը շորերը հանեց, փռեց մացառներու վրայ եւ ինքն ալ ճարճատող կրակին քով երկնցաւ:

— Ախ, եթէ պատառ մը բան լինէր ուտելու ... փորս արդէն վրնկ վրնկ կ'ընէ,— կեղծ լացի ձայնով հառաչեց Ցակոբը:

— Որ տա՞մ:

— Ի՞նչ:

Ցակոբ ուրախութենէն վեր ցատկեց: Նիկոլը բաճկոնի տակէն ծրար մը դուրս բերաւ: Արթիւշ պիծան ժանտարմը տանելէն երբ վերադարձաւ դիւքեան, այնքան աճապարեց, որ այլ եւս նստիլ, ընթրելու ժամանակ չգտնելով մեծ թաշկինակի մը մէջ ծրարեց լաւաշ հաց, պանիր, կալպաս ու շիշ մը օղի, եւ տուաւ Նիկոլին:

Աւելորդ է ըսել, թէ մեր սոված բարեկամները գայլի ախորժակով վրայ ինկան ու կարգին կշտացուցին փորերնին: Վարդանը, որ հիմա աւելի լաւ կը զգար, մօտեցաւ կրակին ու նախկին տեղը երկննալով քիչ ատենէն աչքերը փակեց:

Նիկոլն ու Ցակոբն ալ, ատեն մը աջէն ձախէն խօսելէ վերջ երկնցան իրարու կողքի, Վարդանէն քիչ մը անդին ու մեռելի պէս քնացան:

Անկէ յետոյ պատահած սարսափելի աղէտի մասին Նիկոլն ու Ցակոբը որոշ գաղափար մը չունեցան:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔ. ՀԱԿՈՒՄԸ

(ՕՐԻԱՆԹԱՍԻՈՆ)

ԽՄԲ.— Խումբ մը կովկասեան տարագիրներու ռուսերէն օրկանէն՝ «կավկազ»էն կը թարգմանենք Հայ-տար Պամատի հետեւեալ յօդուածը (Կավկազ, 1936 Նոյ.).

Աշխարհի մէջ կատարուած դէպքերու կապակցութեամբ կը նշմարուի հասկնալի կենդանութիւն կովկասեան տարագիրներու հին եւ նոր խմբակցութեանց մէջ: Ան երբեմն կ'առնէ այլանդակ ձեւեր եւ Կովկասի կը սպառնայ վտանգաւոր բարդութիւններ:

Ազգայնօրէն մտածող կովկասեան տարագիրները պարտաւոր են վճռապէս պատնէշ քաշել այդ խմբակցութեանց ազդեցութեանց դէմ եւ յստակօրէն ճշդել իրենց դիրքերը ինչպէս Կովկասի ներսը, նոյնպէս բոլոր այն արտաքին ուժերու առջեւ, որոնցմէ պատմական անխուսափելի դէպքերու ընթացքին, այս կամ այն ձեւով կախում պիտի ունենայ մեր Հայրենիքին ճակատագիրը:

Կովկասեան իրականութեան բուրայատուկ պայմաններու մէջ «օրիէնթասիոն»ի (քաղաքական հակում) խնդիրը առաջնակարգ նշանակութիւն ունի: Ան ոչ միայն քաղաքական բարեկարգութեան խնդիր է, այլ եւ մեր ժողովուրդներու ազգային գոյութեան, թերեւս անոնց ֆիզիքական գոյութեան:

Այդ հարցին ճիշդ ըմբռնումէն կախում ունի ոչ-հիւանդագին լուծումը կարգ մը շատ բարդ եւ սուր ազգային եւ հողային վէճերու: Առանց այդ խնդիրներու վերջնական կարգադրութեան, բոլորովին աւելորդ է մտածել մեր ժողովուրդներու համագործակցութեան մասին քաղաքականօրէն: Անիմաստ է, հետեւապէս երազել եւ համախորհուրդ պետական կառուցման մասին: Ոչ մէկ ժողովուրդ ազատ է իր քաղաքական հակումի ընտրութեան մէջ: Ոչ մէկ երկրի համար այդ խնդիրը չի կատարուիր ժամանակէ եւ տարածութենէ դուրս: Այդ քաղաքական առածը բացարձակ է բոլորին համար: Նոյնն է եւ Կովկասի համար:

Մեր աշխարհագրութիւնը, տնտեսական կեանքը, բնակչութեան ազգագրական կազմը եւ մեր պատմութիւնը կուտան մեզի քաղաքական ուղեցոյցներ, զորս ոչ մէկը կրնայ խախտել անպատիժ:

Կովկասը ինքնիրմով կը ներկայացնէ իր արտ. ազգային սահմաններուն մէջ, բաւական ճիշդ գծուած աշխարհագրական, ռազմագիտական եւ տնտեսական ամբողջութիւն մը: Սահմանափակ հողամասի վրայ, առատօրէն օժտուած բնութեան զանազան բարիքներով, բայց ոչ համահաւասար չափով բաժնուած, Կովկասի ժողովուրդները կ'ապրին առանց ներքին բնական սահմաններու: Տնտեսապէս իրար լրացնելով, անոնք ի վիճակի չեն ապահովելու իրենք զիրենք արտաքին վտանգէն, առանց կռթնելու իրենց դրացիներու ուժին եւ երկրին վրայ:

Կովկասեան ժողովուրդներէն ոչ մէկը ունի ամենադոյզն պատեհութիւն մը, տարածելու իր գերակայութիւնը միւսին վրայ: Անոնց ամէն մէկը ունի շօշափելի քաղաքական առաւելութիւն, որմէ զուրկ են միւսները եւ ամէն մէկը ունի Աքիլլէսեան խոցելի կէտը, որ իրեն կը սպառնայ մահացու կերպով:

Ամէն մէկ փորձ մեկուսի կարգադրելու ազգային խնդիրները՝ կը հանդիպի այնպիսի հողային, տնտեսական, քաղաքական բարդութեանց, զորս կովկասեան ժողովուրդներէն ոչ եւ է մէկը ի վիճակի չէ ՍԵՓԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՎ լուծելու:

Դիմում մը որ եւ է արտաքին ուժի՝ լուծելու համար այդ խնդիրները, մեքենաբար կը հարկադրէ Կովկասի միւս ժողովուրդները իրենց շահերուն պաշտպանութեան համար փնտռել գործակցութիւնը ուրիշ ուժերու որոնք դէմ են այդ ուժին: Անհրաժեշտ չէ մտնել պատմութեան խորերը, հիմնաւորելու համար այդ միտքը: Բոլորի յիշողութեան մէջ են 1918, 1919, 1920 ողբերգական տարիները, երբ Անդրկովկասի ժողովուրդները հարբած տեղական ազգասիրութեամբ, հաշուի չառնելով ոչ երկրին աշխարհագրութիւնը, ոչ ալ տնտեսութիւնը եւ պատմութիւնը, յանկարծ երեւան հանեցին մեծպետական ախորժակներ եւ յենլով զանազան արտաքին ուժերու վրայ, իրարու դէմ մղեցին անիմաստ եղբայրասպան պատերազմներ, ձգելով Հիւս. Կովկասի ժողովուրդները իրենց բախտին, արիւնաքամ կուռելու, անհաւասար պայքարի մէջ, մերթ Կարմիրներու, մեր ճերմակներու ալիքներուն դէմ: Անցեալի փորձը հաշուի առնելու է: Մենք պարտաւոր ենք յիշել, որ ինչքան ալ բարեյաջող դասաւորուին արտաքին պայմանները անխուսափելի վայրկեանին, երբ արտաքին եւ ներքին հարուածներէն կործանի խորհրդային Ռուսաստանը, Կովկասը կրնայ հաստատել եւ պահպանել իր անկախութիւնը այն ժամանակ միայն երբ մենք կարենանք ստեղծել մեր հայրենիքին շահերուն համապատասխան, մէկ քաղաքական կեդրոնացեալ եւ բոլոր տեսակէտներով ուժեղ պետութիւն մը:

Այդ իրագործելու համար կ'ենթադրուի երկու նախադրեալ.— Առաջին՝ մենք պարտաւոր ենք մեր մէջ գտնել միտք եւ ուժ միանգամ ընդմիշտ հաշուեյարդարի ենթարկելու մեր բոլոր ազգային-հողային վէճերը, ներքին սահմաններու վերացման ջնջումին կտրուկ ճամբով: Այդ խնդրին մենք կ'անդրադառնանք յետոյ: Երկրորդ— եւ այդ ունի ոչ պակաս նշանակութիւն,— մենք պարտաւոր ենք տալ ազնիւ եւ կտրուկ որոշումներ, նկատի առնելով աղէկ բխած քաղաքական հետեւանքները այն փաստական վիճակին որու մէջ կը գտնուի Կովկասը աշխարհագրական քարտէսի վրայ, իրրեւ հանդիպման կէտ Եւրոպայի եւ Ասիոյ: Արեւելեան ժողովուրդներու միջեւ, որոնց հետ եւ Հայերը, Ազրիները, Վրացիները եւ Լեռնականցիները կապուած են հազար ու մէկ պատմական, մշակութային եւ հոգեբանական թելերով, նաեւ աւանդական ռուսական աշխարհակալութեամբ, հաւասարօրէն սպառնացող թէ Կովկասի ազգային քաղաքական գոյութեան, թէ մեր հարաւի եւ հարաւ-արեւելեան դրացիներու կենսական շահերուն:

Մենք պէտք չունինք ճչելու մեր դիրքը Ռուսաստանի հանդէպ: Ակներեւ է այդ: Ռուսաստան գրաւեց մեր երկիրը զէնքով եւ խաբէութեամբ: Կը տիրէ բռնութեամբ եւ ահաբեկելով: Մեր ժողովուրդի կամքը ազատագրուելու տենչն է ռուսական լուծէն՝ որ պէտք չունի որ եւ է հաստատումի, ան կնքուած է արիւնով, այդ չեն ժխտեր մինչեւ իսկ Ռուսերը: Մենք կ'ուզենք միայն աւելորդ անգամ մը եւս կրկնել, ինչ որ առիթ ենք ունեցած յաճախ յայտնելու: Մենք որ եւ է կենցաղային ատելութիւն չունինք Ռուսերու հանդէպ: Մենք ցանկութիւն չունինք զատուելու Ռուսաստանէն չինական պարիսպով: Մենք շատ լաւ գիտենք որ մեր աշխարհագրութիւնը, զոր ի վիճակի չենք փոխելու, անխուսափելի կերպով մեզ կը կապէ սերտ կապերով՝ տնտեսութեամբ եւ մշակոյթով, ապագայ Ռուսաստանի եւ Ուկրայնայի հետ: Մենք կ'ուզենք միայն որ այդ յարաբերութիւնները ըլլան հաւասարէ հաւասար: Մենք կը կարծենք որ բարոյապէս մեր ժողովուրդները ունին այնպիսի հոգեկան գանձեր, զորս ոչ Ռուսաստանը եւ ոչ ալ ո եւ է մէկը աշխարհի վրայ իրաւունք չունի ոտնահարելու: Ազատ կամքի արտայայտութիւնը եւ ներդաշնակ զարգացումը ժողովրդական հանճարի բոլոր մարզերու մէջ՝ հնարաւոր է միայն քաղաքականօրէն անկախ պետութեան մէջ: Առանց խօսելու մեր անվիճելի պատմական իրաւունքներու, մեր նախորդներու կողմէ իրենց անկախութեան համար թափուած ծով արեան մասին, մեր քաղաքական ծրագրին այդ բարոյական հիմնաւորումը մեզի համար կը կազմէ հոգեկան վեհապետութիւն մը, զոր մենք պատրաստ ենք պաշտպանելու զէն ի ձեռին, կանգ չառնելով որ եւ է զոհաբերութեան առջեւ ... Մեր դիրքը այնքան պարզ եւ յստակ է, որ որեւէ չիլ բացատրութեան չի կարօտիր:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Ժընեւի պայմանագրին տրամադրութիւնները

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴ. 13.— Պայմանադիր կողմերը յանձն կ'առնեն իրենց երկիրներուն մէջ բնակութիւն հաստատած տարագիրներուն վրայ չդնել տուրք, հարկ եւն., ինչ անունի տակ ալ ըլլայ, նըման պայմաններու մէջ իրենց հպատակներուն վրայ դրուած տուրքերէն զատ կամ անոնցմէ աւելի:

Նախորդ տրամադրութիւնները արգելք մը չեն Նանսէնեան դրոշմաթուղթի տուրքը գանձելու, ոչ ալ այն օրէնքներուն եւ կանոններուն, որոնք կը վերաբերին օտարականներուն տրուելիք պետական վկայագիրներու կամ այդ վկայագիրներու պայմանաժամը երկարաձգելու:

ԳԼՈՒԽ Թ.

ՓՈԽԱԴԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ՅՕԴ. 14.— Փոխադարձութեան պայմանով օտարականներուն տրուած իրաւունքները եւ շնորհները պիտի չմերժուին տարագիրներուն՝ փոխադարձութեան պայմանագրի չըգոյութեան պատրուակով:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ԿՈՄԻՏԷՆԵՐ ԿԱԶՄԵԼ Ի ՆՊԱՍՏ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

ՅՕԴ. 15.— Պայմանադիր իւրաքանչիւր կողմ կրնայ կազմակերպել իր երկրին մէջ կեդր. կոմիտէ մը կամ բազմաթիւ կոմիտէներ տարագիրներու անունով, որ նպատակ պիտի ունենայ գործակցիլ տարագիրներու օգնութեան կամ զետեղումի համար աշխատող մարմիններուն, կամ արտօնել որ կազմուին նման կոմիտէներ:

Երբ երկրին մէջ չկայ միջազգային կազմակերպութեան ներկայացուցիչ մը, այդ կոմիտէները կրնան գանձել Նանսէնեան դրոշմաթուղթի տուրքերը, ինչպէս եւ 30 յունիս 1928ի համաձայնութեամբ ճշդուած նպաստները, երկրին մէջէն հաւաքուած:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ԸՆԴՀ. ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅՕԴ. 20.— Ներկայ պայմանագիրը ի զօրու կը գտնուի, անդամակցութեան եւ վաւերացման մասին Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ առնուազն երկու պետութեանց կողմէ քարտուղարութեան տեղեկագիր տրուելէ 30 օր վերջ:

ՅՕԴ. 21.— Ներկայ պայմանագիրը կրնայ չեղեալ համարուիլ ի զօրու գտնուելէն հինգ տարի վերջ միայն: Զեղեալ համարելու համար, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին պէտք է ղրկել մասնաւոր գիր մը, որուն ստացումէն մէկ տարի վերջ միայն չեղեալ կը համարուի պայմանագիրը:

ՅՕԴ. 23.— Պայմանադիր կողմերը կրնան, ստորագրութեան ժամանակ, արձանագրել իրենց վերապահումները այս կամ այն յօդուածին մասին:

ՊԵԼՃԻԱ

Ստորագրած են Մէյքըս եւ Տէլթէնըր, որոնք կը յայտարարեն.—

Պելճ. կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ.

1.—Նանսէնեան վկայագրերու պայմանաժամը երկարաձգելու մասին հիւպատոսներու տրուած իրաւունքը (Յօդ. 2, հատուած 3):

2.— Ապահովագրութեան գործադրկութեան վերաբերեալ տրամադրութիւնները (Յօդ. 9):

3.— Ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքներու վերաբերեալ տրամադրութիւնները (Յօդ. 10):

4.— Փոխադարձութեան հիման վրայ, օտարականներու վայելելիք իրաւունքները (Յօդ. 14):

5.— Որ եւ է յանձնառութիւն չի ստանձներ Քոնկոյի գաղութին եւ հոգատարութեան ենթակայ Ռուանտա— Ուրունտի երկրամասին համար:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Ստորագրած է Միքոֆ, որ կը յայտարարէ.—

1.— Պուլկար կառավարութիւնը, յօդ. 1ին առթիւ, կը կրկնէ իր վերապահութիւնները, զորս ներկայացուց իր պատուիրակը 30 յունիս 1928 թըւակիր համաձայնութիւնը ստորագրած պահուն, մերժելով նոյն իրաւունքները տալ հայ եւ ռուս տարագիրներէ զատ ուրիշ տարագիրներու:

2.— Պուլկար կառավարութիւնը յօդ. 2ին առթիւ դիտել կուտայ, որ Նանսէնեան անցագրով երկրէն մեկնող տարագիրները ենթակայ են նման պարագաներու մէջ կիրարկուող ընդհ. կանոններուն: Պուլկար հիւպատոսները կրնան երկարաձգել, ստիպողական պարագաներու մէջ, Պուլկարիոյ մէջ տրուած Նանսէնեան անցագրերու պայմանաժամը մինչեւ 3 ամիս: Վիզայի ծախքը նոյնը պիտի ըլլայ նոյն երկրին տուած անցագիրներու ծախքին պէս:

3.— Դատարաններու գնահատութեան կը թողու յօդ. 6ին թարգմանութիւնը երաշխաւորագին չներկայացնելու մասին:

4.— Պուլկար կառավարութիւնը կը մերժէ յօդ. 7ին Ա. եւ Դ. կէտերը:

5.— Ծերերու եւ հաշմանդամներու համար, յօդ. 8 եւ 10ի տրամադրութիւնները պիտի յարգուին տրամադրելի վարկին չափով, երկրին մէջ իրենց բնակութեան տեւողութեան համաձայն:

6.— Պուլկար կառավարութիւնը կը մերժէ յօդ. 13ի առաջին կէտը, Պուլկարիա բնակող տարագիրները ենթակայ ըլլալով երկրին մէջ բնակող օտարականներու վրայ դրուած հարկատուութեան:

7.— Պուլկար կառավարութիւնը կը մերժէ յօդ. 15էն 2 եւ 3 կէտերը:

ԵԳԻՊՏՈՍ

Ստորագրած է եգիպտական հիւպատոսը, Ասալ, որ կը յայտարարէ.

1.— Եգիպտական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ, յօդ. 1ին մասին, կատարել որոշ սահմանափակումներ կամ ընդհ. բացառումներ:

2— Նանսէնեան անցագրով տարագիրները Եգիպտոս կ'ընդունուին երբ վերադարձի վիզա ունին: Եգիպտոս բնակելու արտօնուած տարագիրներու համար, եգիպտական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ անոնց տալ եգիպտական անցագիր (յօդ. 2):

3.— Եգիպտոսի իշխանութիւնները իրենց կը վերապահեն իրաւունքը երկրէն վտարել ոչ եւ է ժամու մէջ ամէն տարագիր որ կը վտանգէ հանրային ապահովութիւնը (յօդ. 3):

4.— Որոշ վերապահութիւններ նաեւ յօդ. 4ին 3կէտին եւ յօդ. 13ին մասին:

5.— Կը մերժէ յօդ. 14ը:

6.— Վերապահութիւն յօդ. 15ի մասին:

ՖՐԱՆՍԱ

Ստորագրած է Լաւալ, որ կ'արձանագրէ հետեւեալ վերապահութիւնները.—

1.— Յօդ. 7ը չի կրնար արգելք դառնալ այն օրէնքներուն եւ կանոնագրութեանց գործադրութեան, որոնք կը ճշդեն օտար վարձու աշխատաւորներու համեմատութիւնը Ֆրանսայի մէջ:

2.— Յօդ. 15ի մասին խօսելով, Ֆրանսայի մէջ կոմիտէներու կազմակերպութիւնը չի կրնար անոնց շնորհել այնպիսի իրաւունքներ, որոնք անհաշտ են զետեղումի մասին գոյութիւն ունեցող օրէնքներուն:

3.— Ֆրանսական կառավարութիւնը, ընդունելով այս պայմանագիրը, ոչ մէկ յանձնառութիւն կ'ընէ գաղութներու եւ հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու համար:

ՆՈՐՎԵԿԻԱ

Ստորագրած է Պիրքլանտ, որ վերապահութիւն կը յայտնէ յօդ. 2ին առաջին կէտին, յօդ. 14ին երկրորդ կէտին մասին:

(Վերջ)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դեկտ. 6ին կիրակի օրը բազմաթիւ եւ ընտրեալ հանդիսականներու ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբի տարեկան պարահանդէսը:

Պարերը սկսան ժամը 5ին, ամերիկեան ընտիր նուագախումբի մը առաջնորդութեամբ եւ մինչեւ ժամը 7 զոյգերը դարձան ուրախութեամբ, մինչ սրահը հետզհետէ կը լեցուէր, տեղ չմնալու աստիճան:

Ժամը 8ին Թաւիթ Ժորժ բացումը կատարեց գեղարուեստական բաժնին՝ նուագելով «Մայր Արաքսի»ն եւ «Բախտի»ն խանդավառ ծափերու մէջ: Այս երկու եղանակները կրկնելէն ետք նուագեց նաեւ հունգարական գեղեցիկ եղանակ մը: Ապա Օր. Ժամհարեան պարեց «Ուղուն տէրէ» պարը:

Վրացի կինտօ Ասաթեանին բարի գալուստ մաղթեց ժողովուրդին քանի մը լեզուներով ու բոլորը զուարճացուց: Օր. Ա. Առաքելեան իր գեղեցիկ ձայնով երգեց «Սիրեցի» եւ «Քէլէ քէլէ», ջերմ ծափեր խլելով ներկաներէն: Փոքրիկ դադար մը վերջ բեմ եկաւ տաղանդաւոր երգիչ Պ. Ն. Ղուկասեան, որ չէր մերժած ընդունիլ մեր հրաւէրը ու առաջին անգամ ըլլալով Փարիզի մէջ երգեց «Արմաւ» օփերայէն կտոր մը, ընկերակցութեամբ Թառի (Արթինեան), դափի (Բենօ) եւ դաշնակի (Օր. Աֆանասեան) ջերմ ծափեր խլելով: Յետոյ երգեց «Կռունկ»ը:

Գեղարուեստական բաժինը վերջացաւ կինտոյի պարով որ մեծապէս խանդավառեց ներկաները:

Հանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր եւ հանդիսականները ակամայ հեռացան պարասրահէն:

Վարչութիւնս այս առթիւ իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր հիւրերուն եւ մասնաւանդ Պ. Պ. Վրացեանի, Խոնդկարեանի, Զօպանեանի, Շահխաթունիի, Պարթեւեանի, Տիկ. Մարի Թէրզիի, որ եկած էին քաջալերելու նոր սերունդը: Ներկայ էր նաեւ ողբացեալ Պ. Ս. Սասունի:

Խորին շնորհակալութիւններ նոյնպէս բոլոր ծնողքներուն որ ամէն ջանք թափեցին թէ նիւթապէս եւ բարոյապէս առաջ տանելու համար պիւֆէի ծանր աշխատանքը:

Հրանոյշ Գազազեան

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ «Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութիւնը կազմակերպած էր «Մշակոյթի Օր»ը, որ տօնուեցաւ մեծ շուքով 13 դեկտ. Սալ տը Ժէոկրաֆիի սրահին մէջ:

Ըստ հայկական ժամադրութեան, փոխան 2.30ի հանդէսը սկսաւ ժամը 3ին:

«Համազգային»ի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան նախագահ Պ. Վ. Նարճանեան քանի մը խօսքով բացաւ հանդէսը, որ նուիրուած էր հայկական բանաստեղծութեան: «Հայ բանաստեղծութիւնը չքեղ ճառագայթներէն մէկն է այսօր, որ կը պարզէ Հայուն ջինջ եւ մաքուր հոգին»:

Յետոյ երգիչ Պ. Ա. Իսահակեան երգեց «Մենակ ճամբորդ եմ», «Տըլէ եաման»ը, ընկերակցութեամբ դաշնակի: Օր. Զառաֆեան իր նուրբ արուեստը անգամ մը եւս փայլեցուց դաշնակի վրայ: Ապա խօսք առաւ օրուան նախագահ-բանախօս, Պ. Ա. Զօպանեան:

— «Այսօր ազգային մշակոյթի տօնախմբութեան օրն է: Տօն Հայաստանքի: Գիրը, գրականութիւնը, արուեստը, գերազոյն գանձերն են մարդկութեան: Եւ ատոնք են ամէնէն առաջ, որ ազգի մը արժէքը կը պատկերացնեն եւ կը բարձրացնեն: Ատոնք են որ, ազգի մը զանազան հատուածներուն մէջ բարւոքումներ կը ստեղծեն: Այն ժողովուրդը որ իւրացուցած է այս ամէնը, կ'արժանանայ մարդկութեան յարգանքին ... Մեր ցեղը մարդկութեան վրայ տիրապետող դէմքեր չէ տուած: Բայց իր գիրը, գրականութիւնը եւ արուեստը ունին ինքնայատուկ գեղեցկութիւն մը, որ մարդկութեան մէջ մեծ տեղ գրաւած է»: Բանախօսը ծանրանալով արեւելեան եւ արեւմտեան արուեստին վրայ, պատմեց շարք մը արուեստագէտներու կեանքը, ու կարդաց նաեւ գեղեցիկ կտորներ մեր միջին դարու բանաստեղծներէն, որոնք կը կազմեն մեր ցեղին հպարտութիւնը:

Տուաւ անուններն ու գործերը բոլոր անոնց, որոնք ջանած են յղկելու եւ գոյն տալու համար հայ գրականութեան: Ու փափաք յայտնեց որ, իւրաքանչիւր արուեստագէտ, իր կարողութեան չափով աշխատի այս ուղղութեամբ:

Անմիջապէս վերջ, Օր. Պիւլպիւլեան իր թրթռուն ձայնով եւ խոր զգացումով երգեց կտոր մը՝ Զօպանեանէն, արժանանալով հանդիսականներու ջերմ ծափերուն:

Հիմա բեմին վրայ է Տիկ. Հ. Սարգիսեան: Սրահը լուռ է: Աչքերը բեմին վրայ: Եւ յանկարծ բառ մը չրթներէն.

— «Սուրբ Մեսրոպ», Սիամանթօ:

Արուեստագէտ Տիկինը արտասանեց այս կտորը այն սրտով, ինչպէս որ գրած էր հեղինակը: Վերջաւորութեան՝ ծափերու տեղատարափին տակ շարունակեց Զարենցի «Դանդրահեր տղան», եւ Մ. Մեծարենցի «Իրիկուան իղձ»ը:

Այս գեղեցիկ արտասանութիւններէն վերջ, երեւցաւ տաղանդաւոր ջութակահարը, Պ. Ֆ. Ադաղարեան, որ անգամ մը եւս խորապէս խանդավառեց հանդիսականները:

Պ. Ա. Իսահակեան, երկրորդ անգամ ըլլալով, երգեց Մ. Պէշիկթաշլեանի «Դու զով խնդրես»ը եւ Կոմիտասի «Հայաստան»ը: Օր. Զառաֆեան նոյնպէս դաշնակի վրայ նուագեց Բարխուդարեանի «Սալ պար»ը:

Կարգը եկած էր օրուան բանախօսին, Շ. Նարդունիի, որ ողջունուեցաւ ջերմ ծափերով եւ որ միասին բերած էր դէզ մը գրքեր, իր այնքան մշակուած ուսումնասիրութեան առթիւ: Իբրեւ նախաբան պատմեց երկու սիրահարներու Սոսոնի եւ Պայպունի հէքեաթը եւ չշտեց.

— «Հայ մշակոյթի տօնը, ամբողջութիւնն է պատմութեան մէջ կատարուած խէժերուն: Հայ բանաստեղծութիւնը ծաղիկ մըն է, որուն հունտը նետուած է աշխարհի չորս ծայրերուն: Երբեմն ան կը հալածուի կատաղի փոթորիկներէն, կը քշուի հոս ու հոն, կը չորնան ու կը փշրուին տերեւները, սակայն կայ ու կը մնայ անոր արմատը որ ոչ ոք կրնայ խլել մեր ձեռքէն:

ԽՄԲ.— Ամբողջութեամբ պիտի հրատարակենք իր ճառը, որ տեւեց մէկ ժամ:

Վերջին բանախօսն էր Հ. Վահան Վ. Յովհաննէսեան, որ գրաւոր ճառով մը ներկայացուց Հ. Կարապետ Տէր Սահակեանի կեանքն ու բանաստեղծութիւնը: (Պիտի հրատարակուի առանձին):

Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան անգամ մը եւս երեւցաւ՝ երգելով հայ ժողովրդական կտոր մը որ բարձր խանդավառութիւն ստեղծեց եւ արժանացաւ կրկնումի:

** Նախագահը, իր բացման ճառին մէջ, Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան ցաւն ու կսկիծը յայտնեց տաղանդաւոր երիտասարդ մտաւորականին՝ Ս. Սասունիի եղերական մահուան առթիւ: Սասունի փոխ-նախագահն էր Համազգային Կեդր. Վարչութեան:

Ծ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՕՐ. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆ (Սթանպօլցի)
եւ
ԳԷՈՐԳ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ (Սթանպօլցի)
Ամուսնացած
Իսի լէ Մուլինօ, 12 դեկտ. 1936

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆԸ

Պ. Յ. Ապտալեան յիրաւի ծառայութիւն մը պիտի մատուցանէր եթէ ապացուցանէր թէ Պ. Գարայեան կարեւոր օգտակարութիւններ է մատուցած Սեբաստահայերուն եւ միշտ ալ զոհողութիւններ է ըրած: Թող վայրկեան մը մտիկ ընէ Պ. Գարայեանի ըսածին որ «Ես ալ իմ փառասիրութիւններս կը ծառայեմ ...» մինչեւ հիմա Պ. Գարայեան ցուցադրած է մեզի միայն խօսքերու յորձանք:

Խնդիր կ'ըլլայ թէ տարի մը առաջ ընդհ. ժողով է գումարուած 35 անձերու մասնակցութեամբ: Այս՝ ուղղակի երեւակայութեան արդիւնք է նըման անոր որ մասնագէտ Պ. Ատրունին հմուտ է շատերուն աչքին առջեւ բերելու դէպի լուսին եւ երկնային մոլորակները ճամբորդելու կարելիութիւնները:

Ակնարկուածը՝ թէյասեղանի մը մասին է որուն մուտքը վճարելով ներկայ եղած են Պ. Պ. Նէրսէսեան, Փամպուքեան, Կէմճեանը, Հէքիմեան, Թաթարեան, Տէր եւ Տիկ. Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկ. ... Տէր եւ Տիկին Գարայեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Պօղոսեան, Տիկ. Վարդանեան եւ Մ. Պօղոսեան: Իբրեւ հիւր կային Ամերիկայէն Հայաստան այցելած եւ անկէ վերադարձած Վերաշինացի եւ Այգի ներկայացուցիչները, չորս հոգի եւ փրոֆ. Ապտալեան, թէյասեղանէն վերջ դուռը մուտքին սպասող Պ. Ատրունին գանձապահին յանձնեց միայն 80 ֆրանք:

Օրուան հիւրերու Հայաստանէն տըւած տեղեկութիւններէն վերջ, փափաք յայտնուեցաւ նաեւ որ հոս ալ Վերաշինացի մասնաճիւղ մը կազմուէր: Շատեր առայժմ վաղահաս գըտան առարկելով անցեալի թիւր հասկացողութիւնները: Միայն յօժարութիւն ցոյց տուին փրոֆ. Ապտալեան եւ Գարայեան: Իսկ այսօր իր ատենադպիր ստորագրող Պ. Ատրունին թէյասեղանի բոլոր տեւողութեան դռան առջեւ նստած էր ներկաներէն շատ հեռու եւ միայն զբաղած էր տուփ մը թէյի շաքարները բերնին մէջ հալեցնելով, ըստ Տիկ. Գարայեանի դիտողութեան:

Սեբաստիոյ նահանգային Միութեան կանոնագրին համաձայն ամէն 3 ամիսը անգամ մը ընդհ. ժողով մը տեղի կ'ունենայ, իսկ ամէն վեց ամիս՝ նիւթական հաշուետուութիւն: Վարչական կազմի մը տեւողութիւնը մէկ տարի է, իսկ վարչականին անդամ մը երկու անգամէն աւելի չի կրնար վերընտրուիլ: Այժմ ցոյց տուէք որ չորս տարիէ ի վեր 16 ընդհ. ժողով է տեղի ունեցած եւ 8 անգամ ալ նիւթական հաշուետուութիւն եւ միշտ ալ իրարու վրայ Պ. Գարայեանը լիազօր է ընտրուած ըստ ձեր հաւատիքներուն: Նաեւ զոհողութիւններէ ետ չմնացող Պ. գանձապահը թող զոհողութիւն մը եւս ընէ եւ չորս տարի առաջ իրեն յանձնուած 1350 ֆ.ի մօտ հաշիւները յայտարարէ թերթի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

չարունակեն գրգռութիւնը: Զինուորական ուժերը բացէ ի բաց կ'օգնեն անոնց: Միւս կողմէ, քարոզութիւն կը կատարուի ի նը-պաստ փաթթոցին: Ցետադիմականները 100 փաթթոց (սարըգ) ունին իրենց հետ եւ իրենց մտած տեղը բոնի կը հանեն գլխարկը եւ փոխարէնը փաթթոց կը հագցնեն: Այս տեսակ շատ ադեղ ըն-թացքներու մէջ կը գտնուին Թուրքերու հանդէպ:

Ատանայի աղէտեալներուն թիւը 8000

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ օրէ օր աւելի լաւ կը հասկցուի ողողումի աղէտը: Պաշտօնական արձանագրութեանց համաձայն, 1500 տուն քանդուած են քաղաքին եւ շրջակայ 6 գիւղերու մէջ ո-րոնց հետ կարելի եղած է հաղորդակցիլ: Աղէտեալներուն թիւը 8000ի կը հասնի: Քաղաքին մեծ մասը աղեխարշ տեսարան մը կը պարզէ իր աւերակներով: Մեռնողներուն թաղումը շատ տխուր եղաւ:

Հիւսուածեղէնի գործարանները հարիւրաւոր ծրար կտաւ տը-րամադրած են՝ ճերմակեղէնի համար: Միւս կողմէ խոստացած են ձրի բամպակ տրամադրել անկողնի շինութեան համար: Կէսօ-րին եւ իրիկունը հաց եւ տաք կերակուր կը բաժնուի աղէտեալնե-րուն: Հետզհետէ փայտ եւ ածուխ կը հասնին հարեւան նահանգ-ներէն, իբրեւ նուէր: Ժողովուրդը գնահատելի աջակցութիւն մը կ'ընծայէ աղէտեալներուն: Պայծառ օդը կը նպաստէ օգնութեան կազմակերպութեան:

Պատրաստութիւններ կը տեսնուին՝ արագօրէն շինելու հա-մար քանդուած ամբարտակները:

Գիւղերու մէջ 4000 հոգի առանց ուտելիքի մնացած են: Կ. Մահիկը ուտելիք եւ պարէն ղրկած է անոնց: Ատանայի կիները Կ. Մահիկի անունով կը պտտին թաղերը եւ հանգանակութիւն կըկա-տարեն: Այս առաւօտ մարմին մը ժողով գումարեց, նախագահու-թեամբ կուսակալ Թէֆվիք Հատիի: Ժողովականները, որոնց մէջ կային նաեւ հարուստ վաճառականներ, 4500 ոսկի նուիրեցին: Ժո-ղովուրդն ալ կը նուիրաբերէ: Դեղագործները յանձն առած են հա-զար ձրի դեղագիր պատրաստել: Փլած տուներուն թիւը 1489ի կը հասնի:

Փարիզի բանջարավաճառներուն գործադուլը

Գիւղացիական կուսակցութեան անդամները առջի օր ժողով գումարելով, որոշեցին գործադուլ հռչակել, իրենց պահանջները արժեցնելու համար: Կ'ըսուի թէ գաւառն ալ պիտի միանայ այս շարժումին, եթէ գոհացում չստանան: Պ. Տորժէր, կազմակերպութեան նախագահը, այս առթիւ յայտարարեց թէ իրենց ծրա-գիրը մէկ օրէն միւսը գործադրելի բան չէ: Իրենց անմիջական պահանջներն են սահմանափակել կարգ մը բանջարեղէններու եւ պտուղներու ներածումը, քանի որ աւելի աժան կը ծախուին եւն.:

Փարիզի Հալը սովորական քանակութեամբ մթերք ստացած ըլլալով, քաղաքը բանջարեղէնի նեղութիւն չկրեց մինչեւ երէկ, բայց կացութիւնը կրնայ ծանրանալ, եթէ բանթողները տեղի չտան: Առաջին առթիւ գործադուլ հռչակեցին նաեւ Լիոնի եւ Մէ-ցի բանջարավաճառները:

«Իւմանիթէ» այս գործին մէջ ալ փաշական շարժում տեսնե-լով, կը պահանջէ բանտարկել գիւղացիական կուսակցութեան վարիչը, Տորժէր:

*** Լիլի 25,000 մետաղագործ բանուորները, որոնք պարպած էին գործարանները, կը շարունակեն գործադուլը, գանգատելով թէ գործատէրերը չեն յարգած իրենց խոստումը:

Կռիւները վերսկսան Մատրիտի շուրջը

Միջնորդութեան բոլոր յոյսերը ի դերեւ ելած ըլլալով, Սպա-նիոյ ապստամբները վերսկսան գործողութիւնները, Մատրիտի գրաւման համար: Զօր. Ֆրանքօ կ'ուզէ ընկճել քաղաքը, առանց սակայն կործանելու: Կատաղի կռիւներ կը մղուին քաղաքին շուր-ջը: Կառավարական զօրքն ալ գերագոյն փորձ մը կը կատարէ, մայրաքաղաքը փրկելու համար: Սաստկաշունչ ձմեռը եւ ձիւնը կը դժուարացնեն զինուորական գործողութիւնները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Պ. Իտըն, ճառ մը խօսե-լով, չեշտեց թէ բրիտանական կառավարութիւնը խաղաղութեան հարցով կը շահագրգռուի համաշխարհային հասկացողութեամբ: «Եթէ Եւրոպայի ազգերը չեն կրնար գործակցիլ սպանիական հար-ցին մէջ, այն ատեն աւելի եւ աւելի պիտի խրինք խորունկ եւ ա-հարկու ջուրերու մէջ: Աշխարհը այսօր այնքան պզտիկցած է որ, հեռաւոր կէտի մը վրայ բռնկած կայծ մը կրնայ բոցավառել ամ-բողջ աշխարհամաս մը: Ուստի պէտք է հսկենք ամէն վայրկեան եւ բոլոր կէտերուն վրայ: Լէօն Պլումի նախաձեռնութիւնը պատե-րազմի շատ ծանր վտանգէ մը փրկեց Եւրոպան: Բայց եւ այնպէս, կը շարունակուի սպանիական ողբերգութիւնը: Ինչո՞ւ: Որովհե-տեւ ազգերը չեն յարգեր օգոստոսին կնքուած համաձայնութեան ոչ տառը, ոչ ալ ոգին»: Այս առթիւ նախարարը նորէն շեշտեց թէ անհրաժեշտ է Գերմանիոյ գործակցութիւնը եւ թէ խաղաղութիւ-նը անբաժանելի է:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ բանակցութիւններ կը կատարեն, որ-պէսզի Թուրքիան ալ միանայ 1936ին Լոնտոնի մէջ կնքուած նա-ւային դաշնագրին: Նոյնիմաստ բանակցութիւններ կատարուած են նաեւ Խ. Միութեան, Լեհաստանի եւ Սքանտինաւեան կառավա-րութեանց միջեւ: Բայց Թուրքիա առաջին Միջերկրականեան պե-տութիւնն է որ կը հրաւիրուի:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ վճարօրն էր երէկ, 15 դեկտեմբեր: Իտալիա ամերիկեան կառավարութեան հաղորդեց թէ պիտի չկրնայ վճարել 2,141,593 տոլարի պարտքը: Ֆրանսա-կան կառավարութիւնը կ'ուզէ Ամերիկա ղրկել նախկին նախարար մը, Ժոռժ Պօնէ, բանակցութիւններ կատարելու համար:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. քարտուղարը, Լէօն Ժուհօ, ճառ մը խօսելով պետական պաշտօնեաներու համագումա-րին մէջ, պահանջեց ազգայնացնել ապահովագրութիւնները, վար-կը եւ մեծ ճարտարագործութիւնները:

մը մէջ եւ կամ ձգձգումներէ վերջ ըլ-լալիք ընդհ. ժողովի մը մէջ: Նաեւ այս չորս տարուան ընթացքին մնա-յուն լիազօրը եւ ժառանգութեամբ տնենապետը եւ ուրիշ համախոհներ՝ եթէ կան, փաստերով ապացուցանեն թէ վճարած են իրենց ամսավճարնե-րը քանի որ ըստ կանոնագրին՝ երեք ամիս չվճարող մը քուէ տալու իրա-ւունք չունի եւ վեց ամիս չվճարող մը ընտրելի չի կրնար ըլլալ:

Ահա այսքան տարրական պայման-ներէ կը խուսափիք, Պ. Պ. ազգասէր-ներ:

Տոքթ. Ա. Պօղոսեան

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, տեղի կ'ու-նենայ հաւաքոյթը՝ Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Արեւմտահայ գրականութիւն:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8,30ին:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս (Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:

Տեղի կ'ունենայ դեկտ. 19ին, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս

Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ, **19 rue Blanche**, մէթրօ **Blanche** եւ **Trinité**

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՌԷՄՕՆԻ մասնակցութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ եւ նախագահութեամբ Փ. ՖՈՒՐՆԻԷԻ (Նախագահ ֆրանսական Ռազմիկներու Լիկին):

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷ, Փ. ՖՈՒՐՆԻԷ, եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ ՓՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Պիտի երգէ յայտնի երգչուհի Մարսիլիոյ Օփերայէն Տիկ. ԹԷՐՋԻ, Ինքնագիր ուղերձ մը ՕՐ. Ա. ՌԱՆԺԷԼԵԱՆԻ կողմէ: Պիտի ներկայացուի Անդրանիկի ֆիլմը:

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Մուտք 8 ֆր.: Սկիզբը ժամը 8.30ին: կը խնդրուի յատկապէս ճշդապահ եւ կարգապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէնիր խորինկսկիծնուցա-ւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴ-ՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ ընկ կարօ Սասունիի եւ իր պարագաներուն:

×

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ս. Ճամոնի վաքուժան խումբը իր խորին ցա-ւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴ-ՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն:

×

Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնա-ճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ իրենց պարագա-ներուն, իրենց եղբօր՝ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ:

×

Հայ երիտասարդաց Ակումբը խո-րին ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր յարգելի բարեկամին Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իր եղ-բայրներուն եւ պարագաներուն:

ՑՈՒՑԱՏԵՍՐ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան ընդհ. ժողովը 17 դեկտ. հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին իր սրահներուն մէջ, 7 rue Pernartin(?), փարիզ: Օրակարգ՝ տարեկան հաշուետուութիւն: Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը ան-հրաժեշտ է:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton* (*St. Michel & Odéon*)

20 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով

Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփերէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Մասնակցութեամբ Թառիստ Ժօրժ Շահպարոնեանի եւ փարիզահայ ծանօթ դերասաններու եւ դերասանուհիներու:

Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆր.:

Տոմսերը նախօրօք գնել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլէն, 51 *rue M. le Prince*

Cabinet PARMAC

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՃԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

28 Boulevard de Strasbourg, ՓԱՐԻԶ

R. C. Seins 404035 — Tél. Botzaris 17-64

—o—

Մեր գլխաւոր աշխատանքները

1. ՎԻՃԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ կը գանձենք եւ որ եւ է դրամ չենք պահանջեր անյաջողութեան պարագային:

2. ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ. երբ բան մը գնէք, արդեօք դրամ կու տա՞ք առանց նայելու ձեր առած ապրանքին վրայ: Ուրեմն ինչո՞ւ անմիջապէս պիտի երթաք վճարել ձեր տուրքը, առանց ճշդելու թէ արդա՞ր է եղած հարկադրութիւնը, կարելի չէ՞ միթէ զայն զեղչել եւ օգտուիլ օրէնքին իսկ շնորհած բայց հարկային ազդարարութեան մէջ չի նշանակուած առաւելութիւններէն: Շատեր աւելորդ տուրքեր կը վճարեն այսպէս, մինչ մենք ձեզ պիտի առաջնորդենք ձեր շահերը պաշտպանելու համար:

3. ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ.

Ա) ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ արագ, ապահով եւ միանուագ, մասնագէտ փաստաբանի ձեռքով:

Բ) ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Բարեկամաբար կը քննենք ու կը կարգադրենք առեւտրականներու, ընկերակիցներու եւ փաթրօնի ու աշխատաւորի միջեւ ծագած վէճերը:

Գ) ՄՆԱՑՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Վաճառական մը, ճարտարագործ մը, ընկերութեան փաթրօնի մը, տնօրէն մը եւայլն եթէ կ'ուզէ իր ծրագիրներուն եւ ձեռնարկներուն մասին օրինական խորհուրդներ ստանալ անկախ եւ ձեռնհաս մասնագէտի մը կողմէ, պէտք չէ վարանի մեզի դիմելու:

Դ) ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔ ԴԱՏԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՇՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.— Կը քննենք պայմանագիրներ, դրամատան հաշիւներ, մասնաւոր հաշիւներ: Կը խմբագրենք պայմանագրութիւններ օրէնքի եւ ապահովութեան սահմանին մէջ:

4. ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ.

Ա.) Կը կազմակերպենք նոր կամ ձեւափոխուած գործի մը տոմարները:

Բ.) կը քննենք եւ կը հաննենք հաշիւները էնվանթէրի պահուն:

Գ.) կը քննենք պիլանները եւ գործառնութեանց հաշիւները:

Դ.) կը քննենք գնուելիք ու ծախուելիք գործերը եւ լաւագոյն խորհուրդներ կուտանք գործի մը մէջ դրամագլուխ դրուելէ առաջ:

Ե.) կը քննենք Լիքիտասիոնի հաշիւները:

Զ.) կը քննենք ժառանգական հաշիւները:

Է.) կ'օժանդակենք ձեզ մասնագիտօրէն պետական վարչութեանց մօտ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 20 ՖՐ., ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴ 300 ՖՐ.-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 կամ ժամադրութեամբ

Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Տէր-Ազարեան եւ զաւակը, Օր. Անահիտ Տէր-Ազարեան (Պրիւքսէլ), Պ. Վահան Տէր-Ազարեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տէր-Ազարեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Կէվրէքեան (Պրիւքսէլ), Տէր եւ Տիկին Ղուկաս Տէր-Ազարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վահագն Տէր-Ազարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Ինճիճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօզոյեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Սաթենիկ Տէր-Ղուկասեան, Այրի Տիկին Կատարինէ Զարմանեան (Մարսէյլ) ինչպէս նաեւ Չէչէեան, Չիզմէճեան, Մսրեան, Տէմիրճեան եւ Արեւեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, կեսրոջ, մեծ մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՀԵՐՄԻՆԷ ՏԷՐ ԱԶԱՐԵԱՆԻ

(ԾՆԵԱԼ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ, 1860)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ դեկտ. 14ին յետ կարճատեւ հիւանդութեան, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, 16 դեկտ. չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին իր բնակարանին մէջ, Աքարթըման Սֆուար Պլանփորթ, Տէօյլ – Մօնթմանի, (Սէն է Ուազ):

Շոգեկառքը կար տի. Նորէն կը մեկնի կէսօրէ վերջ ժամը 2.01ին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ,

20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—7,

149*bis* Ave. d'Argenteuil, Foyer Socialisteի սրահին մէջ,

Նախագահութեամբ ՏԻԿ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ Պ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ կողմէ:

երգ, արտասանութիւն, թէյ եւ խմորեղէն:

Տալսքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 3, փոքրիկներու 1 ֆր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ «ԶԱՐԹՕՆՔ» միութեան կողմէ

20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Պուլվար Օտօ, Պար Էնթէրնասիոնալի Թատերասրահին մէջ,

Chemin de la Madrague-ville, N. 230a

Մասնակցութեամբ «ԱԴԱՄԵԱՆ» Թատերախմբի, կը ներկայացուի

ՄԱՐՈՒՌԸ ՃՐԱԳՆԵՐԸ

Կը մասնակցին՝ Տիկ. Քնարիկ Արզումանեան, Օր. Ա. Հայրապետեան, Պ.Պ. Գ. Քէնտիրեան, Ա. Յակոբեան, Գ. Այնեան, Թ. Աստուրեան եւ Ռ. Մանուկեան:

Մուտք՝ 3, փոքրիկներու՝ 1 ֆր.:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի շրջանաւարտ Թատերասէրներու կողմէ

կիրակի, 24 Յունուար, ժամը 3ին:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: Կը խնդրուի չխաչաձեւել:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 17 DÉCEMBRE 1936

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3297

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԼՐԿԵՏԻ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՇԱՆԹԱԺ»Ը

— · —

Աղուէս՝ երբ դիմացը ուժ կը տեսնէ, առիւծ՝ տկարին հանդէպ, Թուրքիա տեսակ մը նուիրական պատերազմի ձեռնարկած է այս միջոցին, Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի հարցին առթիւ։

«Յառաջ» օրը օրին կը հաղորդէ Թուրք մամուլին հրատարակութիւնները, յօդուած թէ լուր։

Բոլորին ալ միտքը մէկ է, — անդադար խաղ լեցնել կրակին վրայ, ի հարկին ուրիշ կայծեր ալ վառել, աճուրդատուի սակարկումներով եւ նոր աւարներ խլելու համար։

Ընկերի չատ լաւ գիտէ որ հզօր իշխանութիւնը, Ֆրանսա, այս միջոցին բազմաթիւ ծանրակշիռ հոգեր ունի բուն Եւրոպայի մէջ։ Միեւնոյն ատեն գիտէ որ Սուրիան դեռ տիրապէս կազմակերպուած չէ, իբրեւ պետութիւն, չունի բանակ եւ ուրիշ ամուր յենարաններ։

Հետեւաբար, առիթը չատ յարմար կը նկատէ, ահաղանգ հնչեցնելու եւ ջուրերը պղտորելու համար։ Եւ լեզուապատառ կանչ մը, ամբոխներէ ի վեր․

— Կը զարնե՜ն, կը քշե՜ն, մեր մուխը կը մարեն, օգնութի՜ւն…

Այս առթիւ, ի՜նչ մեղրածորան խօսքեր՝ ի պատիւ հայ «վաթանտաշ»ներուն, բայց, անշուշտ, «Դաշնակ»ներէն, որոնք թրքական չահերուն դէմ կ'երթան…

Բայց միայն Թուրք մամուլը չէ որ կը հնչեցնէ մարտակոչը։ Շարժման գլուխն անցած են, նաեւ, պատասխանատու անձեր։ Տակաւին երէկ էր որ վարչապետը ինք անուղղակի ազդարարութիւններ կ'ուղղէր, Խնայողութեան Շարաթի բացման առթիւ.

— «Մեր ջիղերը այնքան լարուած են որ, յանկարծակի ծագած դէպքեր կրնան անբաղձալի հակազդեցութիւններ եւ շատ նեղացուցիչ կացութիւն մը յառաջ բերել»։

Իսկ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս, չունչը ժընեւ առաւ, պաշտպանելու համար թրքական տեսակէտը, որ չի համապատասխաներ ոչ 1921ի դաշնագրին տրամադրութեանց, ոչ ալ հօգատարութեան պայմաններուն։

Ինչո՞ւ ծածկել, նոյն այդ չարաբաստիկ դաշնագրին մեղքն է որ կը քաւէ, այսօր, Ֆրանսա, եւ եթէ տկարանայ, քաւել պիտի տայ նաեւ նորագոյն պետութեան, Սուրիոյ։

Ջնջումէ զիջում գլորելով, այդ շրջանի ֆրանսական կառավարութեան բանագնացը, Ֆրանքլէն Պույեօն ստորագրեց թուղթ մը, որ ոչ աշխարհագրութեան կը համապատասխանէ, ոչ ալ տնտեսական, ռազմական եւ ջրագրական պահանջներուն։

Այդ իսկ պատճառով, երբեք չափազանցութիւն չէ յիշել թէ՝ Թուրքիա կը ձգտի տարածուիլ մինչեւ Հալէպ։

Նոյնինքն Թ. Ր. Արաս վերջերս յուզեց այս հարցը, երբ կը բանաձեւէր թրքական պահանջները։ Զարտասանեց բառը, Հալէպ, սակայն գործածեց բառ մը որ ուրիշ իմաստ չունի,— անկախութիւն Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի եւ «ներքնաշխարհ»ին համար (հէնթըրլանտ)։

Դիտելի է որ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը աւելի մեղմ արտայայտուեցաւ այս անգամ, Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ, բարեկամութեան հաւաստիքներ չռայլելով եւ իր վերջին խօսքը վերապահելով։ Մանաւանդ որ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչն ալ նոյն հաւաստիքները կը չռայլէր, փոխադարձաբար….

Ի՞նչ կը խորհի, այս առթիւ, բուն իրաւատէրը, Սուրիա։

Ի պատիւ արաբական մամուլին, պէտք է չեշտել որ աւելի չափաւոր եւ պաղարիւն դիրք մը բռնած է։ Միեւնոյն ատեն կենալով ամուր՝ իր արդար իրաւունքներուն վրայ։

Քանի մը հատուածներ՝ երկու թերթերէ.

— «1921 հոկտեմբերին, կարգ մը համաձայնագրերու զօրութեամբ որոնց բոլորովին անտեղեակ էինք, սուրիական հողամասը զրկուեցաւ իր ամէնէն հարուստ շրջաններէն մէկէն՝ կիլիկիայէն։

Այս պահուս երբ Սուրիա կը տիրանայ իր ինքնավարութեան, չի կրնար համակերպիլ իր հողամասին մէկ նոր անդամատման։

Սուրիական մամուլը որ ցարդ կը զգուշանար խօսիլ Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի Սանճաքին մասին Թուրքիոյ բանաձեւած պահանջներուն մասին, այժմ հարկադրուած է այս մասին անդրադառնալ, քանի որ հանրային կարծիքը հետզհետէ աւելի սաստկօրէն կը շահագրգռուի այս ծանրակշիռ խնդրով։

Եթէ Տաւրոսէն անդին հեղինակաւոր անձեր կը յայտարարեն թէ «թուրք ժողովուրդը պատրաստ է կարմիր մելանով գրելու Սանճաքի վէճը կարգադրող գիրը (այսինքն արիւն թափելու), մենք դեռ կը զգուշանանք այդպիսի լեզուագարութիւններէ։ Սակայն վստահաբար, Սուրիացիները որոնք վճռած են այսուհետեւ իրենց ինքնիշխանութիւնը արժեցնել՝ ամէն կերպով, իրենց ազգային ժառանգութեան սահմանին մէջ, տրամադիր են ի հարկին զսնաւոր մելաններու գործածութեան վարժուելու…»։ (Էքօ տը Սիռի)։

— «Ցեղային, աշխարհագրական, իրաւական նկատումներ, Միջերկրականեան ուժերու հաւասարակշռութիւնը, պետութեանց յանձնառութիւնները ու շահերը այն խոր համոզումը կը ներշնչեն մեզ թէ այս խնդրին մէջ սուրիական տեսակէտն է որ պիտի յաղթանակէ…։ (Էլ Ինշա)։

Ամէն պարագայի մէջ, Հարցին լուծումը կախում ունի ոչ միայն արաբ ժողովուրդին եւ անոր հիւրընկալած բազմութեանց կամքէն, այլ եւ Ֆրանսայի վերջնական դիրքէն։

Գոյացած առժամեայ համաձայնութիւնը ժամանակ շահելու ձեւ մըն է։

Ո՞վ աւելի պիտի կրնայ օգտուիլ այդ պատեհութենէն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՌԺԱՄԵԱՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹ—ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԱՍԻՆ

— · —

Քննիչներ պիտի ղրկուին եւ զօրքը պիտի քաշուի

— ○ —

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երեքշաբթի օր լսեց Ֆրանսայի պատուիրակին բացատրութիւնները՝ իբրեւ պատասխան Թուրքիոյ արտաքին գործավարին առարկութեանց։ Յետոյ տեղեկաբերը, Պ. Սանտլէր համաձայնեցաւ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, կարգ մը միջոցներ ձեռք առնելու համար, մինչեւ որ վերջնական որոշում տրուի։

Այդ միջոցներն են.— 1. Յանձնախումբ մը կազմել խորհրդակցութեան եւ հսկողութեան համար, բաղկացած՝ չէզոք ներկայացուցիչներէ, որոնք պիտի գործեն Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ։

2.— Ետ կանչել այն օգնական զօրքը որ Ալեքսանտրէթ — Անտիոք ղրկուեցաւ, վերջին դէպքերու հետեւանքով։

3.— Ֆրանսական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ Ա. Դ. Խորհուրդի յունուարի նիստէն առաջ վաւերացման չենթարկել Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը։ Իսկ Սուրիոյ խորհրդարանը կրնայ կատարել այդ վաւերացումը։

Այս համաձայնութիւնը յանձնուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին վաւերացման։

Ֆրանսական պատուիրակին պատասխանը

— ● —

Համաձայնութենէն առաջ, Պ. Վիէնօ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, փաստացի ճառ մը խօսեցաւ, իբրեւ պատասխան Թ. Ր. Արասի առարկութեանց։ Նորէն յիշեցնելով թէ Ֆրանսա Թուրքիոյ հետ կապուած է անկեղծ եւ խոր բարեկամութեամբ, Պ. Վիէնօ մանրամասնօրէն պարզեց կնքուած համաձայնութեանց եւ հօգատարութեան տրամադրութիւնները։ Բացատրեց թէ Ֆրանսա երբեք վեհապետական իրաւունքներ չէ ունեցած Սուրիոյ վրայ եւ հետեւաբար չունի վիճելի երկրամասին մէջ ալ։ Ֆրանսա կը գործէր յանուն սուրիական հասարակութեան որ դաշնագիրները կնքուած ատեն կը կազմէր նահանգներու համախմբում մը։ Եւ վերջապէս, Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը չունի անկախութեան որ եւ է միտում բացի Սուրիայէն որուն կը պատկանի։

Պ. Վիէնօ յիշեցուց թէ Ա. Դ. Խորհուրդը 1930ին վաւերացուց հովանաւորեալ երկիրներու վարչաձեւը, որուն համաձայն Սանճաքը պէտք է կառավարուի Սուրիոյ սահմանադրութեամբ, պահելով իր առանձին կարգ ու սարքը։

Թուրքիա կրնայ իր դիտողութիւնները ներկայացնել, քանի որ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը ի զօրու պիտի ըլլայ երեք տարիէն, Սուրիան Ազգերու Դաշնակցութեան անդամագրուելէ վերջ։ Նոյն դաշնագրին համաձայն, Սուրիոյ պարտագրութիւնը որ եւ է ձեւով պիտի չազդէ Սանճաքին մասնաւոր վարչաձեւին վրայ, ոչ ալ պիտի վնասէ Թուրք բնակչութեան վայելած իրաւունքներուն։ Առանց իրաւապէս կամ գործնապէս պարտաւորուած ըլլալու, ֆրանսական կառավարութիւնը ի սէր Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան առաջարկեց բանակցիլ այդ կարգուսարքի մասին։ Սակայն, թրքական կառավարութիւնը գոհ չմնաց եւ պահանջեց որ Սանճաքը՝ սուրիական պետութեան այդ վարչական շրջանը վերածուի անկախ պետութեան։ Այդպիսի տրամադրութիւն չկայ ընկերի համաձայնութեան մէջ։ Այդ պահանջը հակառակ է հօգատարութեան պայմանագրի առաջին յօդուածին, որ անկախութիւն կը նախատեսէ միայն երկու պետութեանց համար, Լիբանան եւ Սուրիա։ Մնաց որ, այդպիսի անկախութիւն մը հողային կորուստ պիտի նշանակէր Սուրիոյ համար. հետեւաբար այդ պահանջը հակառակ է հօգատարութեան պայմանագրի 4րդ յօդուածին, որուն համաձայն հօգատար պետութիւնը պարտաւոր է Սուրիան պաշտպանել հողային որ եւ է կորուստի դէմ։ Անշուշտ Ա. Դ. Խորհուրդը կրնայ որ եւ է ատեն փոխել իր որոշումները, ընդառաջ երթալով Թուրքիոյ պահանջին։ Բայց պէտք չէ մոռնալ հարցին գործնական երեւոյթները։

Ֆրանսայի ներկայացուցիչը յետոյ պատասխանեց Թուրքիոյ գործավարին այն գանգատներուն թէ Սանճաքը զինուորական գրաւման տակ է, եւ այս առթիւ յայտնեց գտնուած զինուորներուն թիւը։ Ապա զարմանք յայտնեց որ գործավարը իր ճառին մէջ խօսած է Պէյրութի եւ Տրիպոլսոյ դէպքերու մասին, որոնք կապ չունին օրակարգին հետ։

Թ. Ր. Արաս պատասխանելով Պ. Վիէնոյի ճառին, յայտարարեց թէ իրեն կը վերապահէ ըստ էութեան խօսիլ, մանրամասն գեկուցում մը ներկայացնելով Ա. Դ. Խորհուրդին, պատեհ ժամուն։ Այնուհետեւ կնքուեցաւ առժամեայ համաձայնութիւնը։

Միջին ճամբա՞յ մը պիտի գտնուի

— ○ —

Քաղաքական շրջանակներու մէջ նկատի առնելով Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ սերտ բարեկամութիւնը, կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել, գոհացնելով երկու կողմերն ալ։ Ա. Դ. Խորհուրդի նիստը պիտի փակուէր երէկ, չորեքշաբթի, եւ Թ. Ր. Արաս անմիջապէս Փարիզ պիտի գար, ուղղակի բանակցութիւններ կատարելու համար։ Իրազեկներու կարծիքով, եթէ կարելի չէ գոհացում տալ Սանճաքին անկախութեան պահանջին, կրնայ գտնուիլ միջին ճամբայ մը։ Օրինակ, ինքնավարութիւն

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԸՆԴԱՌԱՋԱՑՆԵԼ »

— . —

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արեւելքի Շրջ. վարչութեան կողմէ հրատարակուած գեկոյցի մը մէջ, կը հանդիպիմ հետեւեալ նախադասութեան (Նոր Օր, 10 դեկտ.)․

— «Մասնաճիւղերուն գործերը աւելի ներդաշնակ կերպով ԸՆԴԱՌԱՋԱՑՆԵԼՈՒ համար …»։

Կը կարդամ, և կը մեղքնա՜մ Տարագի, որ կը յամառի քերականութեան, բառակազմութեան, ածանցման, հոլովման, խոնարհման, գրաբարի եւ աշխարհաբարի դասեր տալ «Յառաջ»ի ամպիոնէն …

Կը մեղքնամ մանաւանդ անոր համար որ, Տարագ լրջօրէն կը հաւատայ թէ գոնէ երիտասարդները կ'օգտուին իր հրապարակային դասերէն։

Մինչդեռ, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ահա տասնըմէկ տարիէ ի վեր ամէն օր շարադրութիւն կը սրբագրէ, տառասխալները կ'ուղղէ, նախադասութիւնները կը յղկէ եւ սակայն,— մարդիկ ինչպէս որ սորված են, այնպէս ալ կը շարունակեն, անսասան։

Անշուշտ կան որ կ'օգտուին։ Բայց կարելի է մատի վրայ համրել զանոնք։

Մնացեալները ոչ իսկ ուշադրութիւն կ'ընեն թէ ի՛նչ դրկեր էին, ի՛նչպէս գրեր էին այսինչ բառը կամ խօսքը եւ ինչպէս տպուեր է։

Մէկ «յետ այսու»ն կարելի չեղաւ «այսուհետեւ»ի վերածել։

«Զեկուցանեց»ը, «մատուցեց»ը, «ծանուցանեց»ը եւ ամբողջ շարքը անարգել տուն - տեղ են եղած թերթերու, գիրքերու, տեղեկագիրներու եւ պաշտօնական հրատարակութեանց մէջ։

Ոչ իսկ խմբագիրները կը բարեհաճին տարրական ուշադրութիւն մը ընծայել, գոնէ կոպիտ սխալները պակսեցնելու համար։

Եւ ահաւասիկ նոր գիւտ մը,— ԸՆԴԱՌԱՋԱՑՆԵԼ…

Դեռ չեմ յիշեր սովորական բարբարոսութիւնները,— «ինքզինքնուն», «ձեռքերովնին», «ոտքերովնին», «ուրախութիւննին փորերնին մնաց» եւն.

Հապա «որ»ի եւ «զոր»ի բարեկենդա՞նը,— «Հացի խնդիրը ԶՈՐ քննուեցաւ»։

Զգիտնալը ամօթ չէ, չսորվիլը ամօթ է, բայց են հիները։

Եթէ «Յառաջ»ը միջոց ունենար, պիտի առաջարկէր մրցանակ մը հաստատել, բաժնելու համար անոնց որ տասներմէկ տարուան մէջ սորված են ճիշդ գրել գոնէ տասներմէկ բառ կամ խօսք։

Նախակրթութեան շրջանը հինգ-վեց տարի է. իսկ մեր գրողներէն եւ թղթակիցներէն շատերը արդէն համալսարանական շրջան մը բոլորած են…

Երէկուան յօդուածագիրները արդէն թերթ կը խմբագրեն, ձեռագիր կը սրբագրեն եւ խմբագրական կը գրեն։

Շա՞տ է քիչ մը ուշադրութիւն եւ բարեխղճութիւն պահանջել, ի սէ՜ր ազգութեան եւ անոր «մեծասքանչ» բարբառին։

Չեմ կարծեր որ կարգ մը թերթերու խմբագրութիւնները գաղտնի դաշնագիր կնքած ըլլան Երեւանի հետ, լրացնելու համար հայատառ բոլշեւիկեան պակասը։

ՎԱՀԷ

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Պուխ երեքշաբթի օր հարցաքննեց Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեանը, որուն կ'ընկերանար իր փաստաբանը։ Ամբաստանեալը կրկնեց իր առաջին յայտարարութիւնները, աւելցնելով.— «Այդ մարդը անպատուած էր աղջիկս, խորտակած՝ մեր կեանքը եւ երջանկութիւնը, ուստի սպաննեցի»։

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Տիկին Սարաֆեան յետոյ պատմեց իր առաջին ամուսնութեան պարագաները, եւ թէ ինչպէս Ֆրանսա եկաւ, իր ամուսինը ջարդուած ըլլալով Թուրքերուն կողմէ։ Հինգ տարի ապրեցաւ Պ. Սարաֆեանի հետ (Նիկողոս), մեռնելով ամուսնանալ, որովհետեւ իրմէ 9 տարու պզտիկ էր։ Սակայն խլերջոյ իր աղջկան պատճառաւ հաւանեցաւ օրինականացնել իր կացութիւնը։

Թերթ մը կը գրէ թէ Տիկին Սարաֆեան հարցաքննութեան ատեն յայտնած է որ իր կեանքին ալ վերջ պիտի տայ։

Միջամտութեան ծրագիրը ջուրը ինկաւ

Գերմանիա, Իտալիա եւ Փորթուկալ պատասխանեցին անգլօ-ֆրանսական առաջարկին, որ կը տրամադրէր աւելի խստացնել հսկողութիւնը Սպանիոյ չուրջը եւ միջնորդութիւն մը կատարել, պատերազմը դադրեցնելու համար։ Բոլոր պատասխաններն ալ աննպաստ կ'երեւան։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը այս պարագան հաղորդելով իր պաշտօնակիցներուն, եզրակացուց թէ ուղղակի եւ պաշտօնական միջամտութեան մը ժամանակը հասած չէ տակաւին։ Ուրեմն կը մնայ միջոցներ ուսումնասիրել, զէնքերու եւ կամաւորներու առաքումը արգիլելու համար։ Այդ հոգն ալ կ'իյնայ Լոնտոնի յանձնախումբին վրայ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը գրաւած են Մատրիտի արեւմտեան կողմը։ Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։ Կ'ըսուի թէ վերջին երեք շաբաթներու ընթացքին Մատրիտի առջեւ սպաննուած կամ վիրաւորուած են 5000 զինուորներ։

Քաղաքին պաշարումը կը շարունակուի։ Այս առթիւ կազմուած կոմիտէն ձեռնարկած է մէկ շաբթուան մէջ հեռացնելու 60,000 հոգի, որոնց 30,000ը մանուկներ են։

Նոր փոխառութիւն ազգ. պաշտպանութեան համար

Նախարարական Խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ, ելմտական նախարարը պարզեց գանձին վիճակը եւ մանրամասնութիւններ հաղորդեց նոր փոխառութեան մասին, որ պիտի յատկացուի ազգային պաշտպանութեան պէտքերուն։ Նոր փոխառութեան պայմանաժամն է երեք տարի, գինը՝ 100 Փրանքի փոխարէն 140։ Տոկոսի սակը չէ ճշդուած տակաւին։ Կ'ըսուի թէ չատ աւելի կարեւոր փոխառութիւն մը պիտի կնքուի յառաջիկային, ելմտական պահանջները գոհացնելու համար։

— ○ —

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ըմբոստական շարժումը չէ զսպուած տակաւին։ Ապստամբ հրամանատարը, Զանկ, միշտ գերի կը պահէ վարչապետը, Զանկ - Քայ - Շէկ, որպէսզի չինական կառավարութիւնը զիջումներ կատարէ։ Կրնայ ի հարկին գնդակահարել։ Վարչապետը միշտ հակառակ է Մոսկուայի հետ զինակցութիւն կնքելու ծրագրին։

ԴԱՒԸ

Պէյրութի դէպքերը կը մտահոգեն մեզ: Պէտք է մտահոգեն ոչ միայն Հայերը, այլ եւ երկրին բոլոր պատասխանատու իշխանութիւնները,— Հոգատար իշխանութիւններէն սկսած մինչեւ երկրին բուն տէրերը:

Դադրեցան այս դէպքերը, ճիշդ է, բայց կրնային բնաւ չսկսիլ. դադրեցան՝ Թալանի, վիրաւորումի, յարձակումի ու սարսափի արարքներէ ետք. ըլլա՞նք գոհ, որ արիւնով չվերջացան ...

Անկարելի է հաշտուիլ այն մտքին հետ թէ «պատահական» էին անոնք. «Թիւրիմացութեան» արդիւնք. անկարելի է. ինչո՞ւ անպատճառ «Թալան» ու «յարձակում»բառերը Հայ անունին կապուած պիտի ըլլան. ուրեմն վաղը, Փրանսայի մէ՞ջ ալ նոյն դէպքերը կրնան կրկնուիլ, միշտ նոյն «Թիւրիմացութեան» հետեւանքով եւ միշտ Հայերու գլխուն. ո՞վ գրեր է այս ճակատագիրը եւ ան ալ գլխաւոր Թալանող ունենալով ... Քիւրտը ըստ լրագրական տեղեկութեանց: Չկա՞ն քրիստոնեայ ուրիշ տարրեր, որ «Թիւրիմացութեամբ» անգամ մըն ալ իրենց վրայ կրեն այդ «Թալանն» ու «յարձակումը», որ վերջապէս հայկական մենաշնորհ մը չեն: Այս բոլորը կը նշանակէ թէ ձեռք մը կար, դէպքերը վարող ձեռք մը. կը նշանակէ թէ սարքուած, նախատեսուած էին անոնք, եւ մենք զոհ եղանք մշակուած ծրագրի մը: Առանց այս ձեռքին ու ծրագրին, Փրանս. տեղական թերթերը, որոնց մէջ Հայերը բարեկամներ ալ ունեցած են, դէմ գրած են, առաջին օրերուն. թերթեր՝ որոնք Հոգատար իշխանութեան հովանին ունին, քաղաքակիրթ մեծ ժողովուրդի մը լեզուն կը գործածեն, անոր մշակոյթն ու քաղաքակրթութիւնը կը ներկայացնեն. ի՞նչպէս կարելի է մամուլ կոչել անոնք եւ ինչպէս կարելի է պատկերը նկատել զանոնք Փրանսայի, որ հայ ժողովուրդի բառարանին մէջ որակուած է առհասարակ «ասպետական» բացատրութեամբ: Հարկ է ամաչել ուրեմն, թէ անպատասխանատու մամուլ մըն է, որ չահագործել պարզապէս իր լեզուն եւ հեղինակութիւնը. եթէ այդպէս է, այն ատեն ո՞ւր է անոնց պատիժը:

Ըստ սուրիական թերթերու, իսլամական օրկան «Պէյրութ»ի տնօրէն Անիս Նըսուլին կը հետապնդուի, ուրիշ մէկ քանիներու հետ. այսքա՞ն ուրեմն. այս քանի մը ողորմելինե՞րն են որ երկրի մը կեանքը խռովեցին ու [illegible] իրարու դէմ հանեցին: Կասկած չկայ որ ասոնք հասարակ գործիքներ են, ու վարագոյրին ետեւ կան բուն դաւը պատրաստողները, որոնք դիմակազերծ պէտք է ըլլան. այս կը պահանջէ թէ պետութեան եւ թէ հոն ապրող ժողովուրդներու շահը:

Ուրախ ենք որ իսլամ պետերը եւ արաբական մամուլի մէկ կարեւոր մասը ըմբռնած են ճշմարտութիւնը եւ անշուշտ, բացատրած երեւոյթը: Հասկցուած է ծերունազարդ կաթողիկոսի սրտառուչ կոչը եւ ոգին անոր.— «Ոչ մէկուն ձեռքը ունենալ »···

Այո, Հայը ոչ ոքին պիտի ծառայէ եւ ոչ ոքի շահերուն գործիք է եւ կրնայ ըլլալ: Այս կէտը ըմբռնած են Հայերը, բոլորը եւ պէտք է ըմբռնեն նաեւ երկրի բոլոր տարրերը, սկսած իշխանութիւններէն:

Այս դէպքերուն զուգընթաց ուրիշ խաղ մը, դաւ մը կը սարքուի քիչ մը հեռուն, Իսկէնտէրունի սանճաքին մէջ: Պէտք ունինք զգոյշ ըլլալու եւ աչալուրջ: Հոն ալ կը չահագործուի Հայուն անունը.— Հայերը Թուրքերուն հե՞տ են. Հայերը Թուրքերուն նպատակներուն ո՞յժ կուտան. Հայերը կարօտ ունին եղեր Թուրքին, Թուրքիային ու Թուրքերէնին:

Զուրի՞ն արդեօք կարօտ՝ ջարդուելու ...

Չեն բաւեր այս ստութիւնները եւ ահա Պոլսոյ Թուրք թերթերը, իսկական հրճիկները, արդէն հրապարակ իջած են:

Չենք անդրադառնար անոնց վայրահաչութեանց «Դաշնակ»ներուն դէմ ... Բայց արդէն յայտարարութիւններով կը լեցնեն սիւնակները, յայտարարութիւններ՝ որոնք խլուած, փրցուած են պաշտօնական անձերու բերաններէն,— Պոլսոյ պատրիարքը, փարչութեան ատենապետը եւն. եւն.:

Ու նոր բաներ ալ կը սորվեցնեն մեզի, Պոլսոյ պատրիարքը ներկայացնելով «իբրեւ Հայերու ամենամեծ կրօնապետը», կամ «ամբողջ աշխարհի Հայերուն հոգեւոր պետը» եւն.: Թուրք թերթերը չատ լաւ գիտեն թէ Պոլսոյ պատրիարքը՝ Պոլսոյ պատրիարք է, ոչ աւելի եւ ոչ պակաս. եւ անոր «իշխանութիւնը», եթէ ունի դեռ նման բան մը, չատ չատ Պոլսոյ պարիսպները կը հասնի: Պատրիարքը եւ իր գործակիցները, փարչութեան կամ ընդհ. ժողովի նախագահը, զրկուած են քաղաքական որ եւ է հարցով զբաղելու իրաւունքէն, եւ եթէ այժմ կը զբաղին, կը նշանակէ որ չեն կրնար չզբաղիլ, եւ, հետեւաբար, չեն կրնար «համաձայն չըլլալ» Թուրք «վաթանտաշ»ներու կարծիքին: Եւ արդէն ի՞նչ հարկ «տեսակցութիւն» սարքելու, որ եւ է թերթ կրնայ գրել իր տեսակէտը եւ քուէն ունենալ պատրիարքին ալ, Պոլսոյ բոլոր հայ երեւելիներուն ալ ... ո՞վ պիտի համարձակէր ըսելու թէ ես տարբեր բան չեմ ըսած ...

Պատմութիւնը կը կրկնուի նորէն եւ քանիերորդ անգամն ըլլալով, Սուլթաններու օրերէն սկսած:

Թուրքերը իրենք ալ գիտեն այս ամէնը, բայց կը չարունակեն յամառօրէն:

Կը չարունակեն՝ որովհետեւ միշտ կարելի է բան մը չահիլ:

Եւ մանաւանդ պղտորել մթնոլորտը. հաւատացնել թէ Հայերը իրենց հետ են. ուրեմն դէմ Արաբներուն, դէմ Սուրիոյ Միութեան:

Կը հաւատա՞ն Արաբները եւ սանճաքի հարցով չահագրգռուող ոչ-Թուրք տարրերը, ոչ անշուշտ. բայց կարելի է գտնել թերեւս միամիտներ եւ գրգռել, որսալ եւ թունաւորել:

Շահ է՝ եթէ նոյն իսկ կասկածելի դարձնել Հայերու դիրքը, սուտի ու զրպարտութեան մթնոլորտով մը շրջապատել Հայերու անունը: Պարզ է դաւը եւ Թուրքերու հետապնդած ոճրային նպատակները:

Հայերը, ըսած են, պաշտօնապէս ալ, անպաշտօն ալ, անհատապէս ալ, հաւաքաբար ալ, մեծով ու պզտիկով, իրենք չունին քաղաքական նպատակներ. գոհ են, շնորհակալ, հիւրընկալ, եղբայր երկրէն, որ Սուրիա կամ Լիբանան կը կոչուին. եւ իրենց չահը, ինչպէս կեանքը կապուած են սերտօրէն ու անկեղծօրէն տեղացի, բնիկ ու պարկեշտ տարրին հետ:

Պատասխանը՝ այս է եղած եւ այս պիտի ըլլայ:

Գրիքն Օղլուները կրնան «ճերմակ գիրք»երով չգոհանալ եւ «կարմիր» գիրքեր գրել, իրենց գործն է, Հայը, յամենայն դէպս, մէկ կաթիլ իսկ արիւն չունի Թուրք մելանին համար, իր բովանդակ արիւնով Թուրքիոյ պատմութիւնը ներկած ըլլալով արդէն, բաւօրէն: Թող գիտնան ասիկա բոլոր Գրիքն Օղլուները եւ այն բոլոր Թուրք թերթերը, որ իրաւազուրկ Պատրիարքներու անունները կը չահագործեն, Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները կը փորձեն իրարու դէմ հանել:

Հայերու միակ քաղաքականութիւնը՝ խաղաղութիւնն է. խաղաղ ու ապահով աշխատանքը եւ իր հիւրընկալուած երկիրներուն բարգաւաճումը, իր իսկ ջերմ, անկեղծ ու ստեղծագործ աջակցութեամբը:

Թող գիտնան ասիկա անգամ մը եւս բոլոր անոնք, որ թշնամի են Հային. անոնք որ բարեկամ են եւ, նաեւ, անոնք որ բարեկամ կը ձեւանան:

Հայը չահագործելի ապրանք չէ, բայց օգտագործելի տարր է, յանուն խաղաղութեան ու քաղաքակրթութեան:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԹՈՒՐՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

«ՔԱՂԱՔ ՄԸ ՈՐՈՒՆ ԿԷՍԸ ԱՅՐԱԾ Է, ԿԷՍԸ ՔԱՆԴՈՒԱԾ ...»

ԽՄԲ.— Թուրքերէն թերթէ մը կը քաղենք հետեւեալ թղթակցութիւնը Իզմիրի մասին.—

Նստած կառք մը զոր վտիտ ձի մը կը քաշէ, դանդաղօրէն կ'անցնինք առաջին Քորտոնէն: Այս փայտոնը, զոր երկար ատենէ ի վեր տեսած չենք, ինծ չատ հաճոյ կը թուի:

Կանոնաւոր ճամբուն վրայ մեծ բազմութիւն մը: Ինքնաշարժ, օթոպիւս, կառք եւ կամ մարդիկ՝ հեղեղի մը պէս կը հոսին: Իզմիրցի բարեկամ մը, որ քովս է.— Այստեղ միշտ բազմութիւն չըլլար, կ'ըսէ ...

Մեր կառքը կ'անցնի երկրորդ Քորտոնէն: Քանի մը բանուորներ ցերեկուան ճաշ կ'ընեն՝ կծկուած բարձր ու լայն շէնքերու չուքին մէջ:

— Հոս Թուզի ու խաղողի մթերանոցներ կան, իսկ ասոնք աշխատաւորներ են...

Ուժգին ու բարկ հոտ մը մինչեւ մեր քիթը կուգայ: Այս փողոցին անկիւնը որ սալայատակուած է եկեղեցիի մը բակին նման լայն քարերով, նստած է սեւ չարչաֆով կին մը, որ իր փտած ակռաներով կը խածնէ սպիտակ հաց մը:

Իզմիրը ...

Տարածութիւնը՝ 5763 հեքթար:

Այդ տարածութեան միայն 1816 հէքթարը բնակելի ... մնացեալ մասը, որ պարապ է մնացած, հրկիզեալ վայրն է:

Տուներու թիւը,— 29143: Ունի 170.546 բնակիչ՝ ըստ վիճակագրութեան:

Ես, անցնելով քաղաքին հարուստ կամ աղքատ, կանոնաւոր կամ աւերուած փողոցներէն, կը նայիմ իմ քովէս անցնողներուն հարցական աչքերով դէմքերուն եւ կ'ուզեմ ըսել անոնց.

— Ձեզ ճանչնալը մեծ հաճոյք մը պիտի ըլլայ ինծի համար. կը ցանկա՞ք ինծ պատմել ձեր հրճուանքներն ու վիշտերը:

... Մեր ամուսինները երկու հին բարեկամներ են: Ազատագրական պայքարէն յիշատակներ ունին: Զանոնք քիչ մը առանձին կը ձգենք սեղանին չուրջ: Ու մենք ալ կը մնանք գլուխ գլխի: Ու կը սկսինք խօսիլ:

— Իզմիրը գիս չատ կը հետաքրքրէ: Մանաւանդ չատ կ'ուզեմ գաղափար մը կազմել այս տեղի կնոջ մասին: Իզմիրի մէջ մտաւորական կին մը ի՞նչպէս ժամանակ կ'անցընէ, մտաւորական շրջանակ մը կրնա՞յ գտնել:

Խօսակիցս դառնօրէն կը պատասխանէ.

— Մտաւորական կնոջ մը համար, հաւատացէք ինծ, Իզմիրը անապատ մըն է:

Յետոյ, կ'երեւի խուսափելով Իզմիրցիները վշտացնելէ,— Թերեւս ես չեմ գիտեր, կ'ըսէ, թերեւս կայ շրջանակ մը ուր մտաւորական կին մը կարենար ժամանակ անցընել: Բայց, ես որ եօթը տարիէ ի վեր Իզմիր կը բնակիմ, այդպիսի շրջանակի մը մէջ մտնելու երջանկութիւնն ու պատիւը չունեցայ: Ես որ մեծ յոյսերով մտայ չատ մը բարձր շրջանակներէ ներս, տեսայ թէ ականջս կը լեցուի քառէ, փուլ, փլօշ եւ «պլէֆ» բառերով միայն ու ատոնցմէ զատ որ եւ է խօսք չեմ լսեր: Փոքերը, Իզմիրի մէջ, կարգ մը պայաններու թէ քսակները եւ թէ առողջութիւնը տկարացնող մոլեգնած հիւանդութիւն մըն է:

— Գրելու եւ կամ նկարելու թէ նուագելու ընդունակութիւն ունեցող կիները կրնա՞ն իրենց այդ կիրքերը զարգացնելու վայրեր գտնել:

— Գրելու ձիրք ունեցողները կրնան: Կան լրագիրներ: Մանաւորապէս Քիւլթիւր պարբերականը զոր կը հրատարակեն արժանաւոր անձեր եւ որ ողջունակութեամբ տեղ կուտայ գրել ցանկացող կիներուն: Գալով երաժշտութեան՝ Հալքեվիի նուագահանդէսներն եւ երաժշտասէրներու հաւաքումը՝ երաժշտահանդէսի ձեւին տակ՝ տեսակ մը երաժշտական կեանք կը ստեղծեն եւ, այդ կերպով, օժտուածները կը զարգանան: Նկարչութեան մասին ոչինչ կրնամ ըսել: Որովհետեւ Իզմիրի մէջ նկարչական ամենափոքր չարժում մը իսկ գոյութիւն չունի:

— Դուք՝ Իզմիրի մտաւորական կիներդ՝ Թատրոնի, զատախօսութեանց եւ երաժշտահանդէսի ձեր պահանջներուն կրնա՞ք բաւարարութիւն տալ:

— Իզմիրի մէջ Թատրոն չկայ: Տարին անգամ մը միայն քաղաքային Թատրոնը կուգայ: Այն ալ մեծ մասամբ հինգ տասը թեթեւ գործեր կը ներկայացնէ ու կը մեկնի: Այս է եղածը: Գալով երաժշտահանդէսի պահանջին, Հալքեվիին ու երաժշտասէրներուն կազմակերպածները բնականաբար աւելի չատ սիրողներու գործակցութեամբը կ'ըլլան:

— Իզմիրցի կին մը որ հարուստ չէ եւ գրքի համար մասնաւոր դրամ չի կրնար յատկացնել, կրնա՞յ գտնել աժան գրատուն մը կամ ձրի գրադարան մը:

— Ազգային գրատունը չատ հարուստ է: Իսկ Հալքեվին իր դուռը բացած է կարդալու ցանկութիւն ունեցողներուն առջեւ:

— Իզմիրի երիտասարդ աղջիկները մտաւոր կեանք կ'ապրի՞ն: Կեանքի պայքարին կը պատրաստուի՞ն: Իզմիրցի աղջիկը ի՞նչ բան կը սիրէ ամէնէն աւելի:

— Իզմիրի աղջիկները կեանքի ու հացի պայքարին համար չեն պատրաստուիր: Անոնք աւելի չատ տանտիկիններ կ'ըլլան:

— Կարելի չէ՞ Իզմիրի մտաւորականներուն միջեւ համախմբում մը ստեղծել:

— Անշուշտ, այդ կարելիութիւնը միշտ կայ: Բայց հարկ է որ մտաւորականները ձեռք ձեռքի աշխատին՝ առանց իրարու զայրանալու եւ իրարու հայհոյելու: Հինգ վեց տարի առաջ, «Փրանսական ընկերութիւն» անունով ձեռնարկ մը եղաւ, բայց հազիւ քանի մը հաւաքում ունեցաւ եւ վերջ գտաւ: Այժմ ամենափոքր չարժում մը անգամ գոյութիւն չունի:

Դեփ - դեղին մորթ մը, փակած է դէմքի ոսկորները: Ու երկու աչքեր, որոնք թշուառութենէն սրուած քիթին երկու քովերը փոսն ինկած ու մարմրուն վիճակ մը ստացած են:

Այդ դէմքը շրջապատած է սեւ վարշամակ մը: Արեւէն գոյնը փոխուեր, խոնջած ու հիւանդկախ վիճակ մը ունի:

Կեցած է բաց դրան մը առջեւ, եւ, հակառակ անոր որ դուռը բաց է, կը բախէ դուռը.

— Եկուր, պայան, եկուր, տեսնենք ի՞նչ կ'ուզես:

Երբ կը ճգնի գլուխը հակած ու ըը անխնամ, երեսները աղտոտ երկու տղաք սենեակէն ներս կը սպրդին:

Իրենց վրան գլուխը փոշոտ, մազերը անխնամ, երեսները աղտոտ երկու տղաք ... Մէկը 8—9 տարեկան ըլլալու է: Մազերն ալ տակէն կտրեր են: Էնթարի մըն է հագած, բայց կարծեմ մանչ է: Երբ կը դիտեմ զանոնք, յանկարծ ակնարկս կանգ կ'առնէ ամենափոքրին ոտքերուն վրայ: Ոտքերուն փաթթեր է լաթ մը, որ փոշոտ եւ ցեխոտ է եւ որուն տակէն կ'երեւին վէրքեր:

— Ձեր ետեւ գտնուող պայա՞ն ալ ձեզի հետ է:

— Այո':

— Ի՞նչ կ'ուզէք:

— Ա՛խ, մեր վիճակը չատ գէշ է: Եկանք զանգատիլ ձեզի:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահեր:

— Մենք գաղթական ենք, էֆէնտիմ:

— Ի՞նչ գաղթական:

— Պալքանեան պատերազմի գաղթականներէն:

— Մաշալլա՜հ ... Ուրեմն պալքանեան պատերազմէն ի վեր դեռ գաղթականի վիճակի՞ն մէջ կը մնաք ... Չկրցա՞ք տեղ մը տեղաւորուիլ:

— Դեռ գաղթական ենք, էֆէնտիմ ... ուր որ գործ գտնենք հոն կ'երթանք ... Տեղ մը չկրցանք տեղաւորուիլ:

— Ի՞նչ կը փախչէք:

— Ես, տղաքը եւ ամուսինս՝ որ վարը նստած է ... Իզմիր եկանք կարծելով որ հոս գործ կայ ... ծխախոտի գործ ... Մինչեւ ուշացած ենք, գործ մնացած չէ: Հիմա պառկելիք տեղ ալ չունինք: Կը պառկինք փողոցներուն մէջ: Մեզ Պանտրմա ուղարկել տուր:

— Ձեր տունը Պանտրմա՞ է:

— Ոչ: Կ'ըսեն հոն գործ կայ: Անօթի ենք միշտ ... Մէկ քանի ամիս ծխախոտի գործին մէջ աշխատեցանք: Ի վիճակի չենք նոյն իսկ տղաքը դպրոց տանելու: Անճար ենք ...

Քաղաքապետի օգնական Պայ Սուատ, նստած ըլլալով գրասեղանին առջեւ, չի տեսներ տղուն ոտքերը: Մինչ ես ուշադիր կը դիտեմ զայն: Չեմ կրնար դիմանալ ու խօսքի կը խառնուիմ: Փոխ - քաղաքապետը տղուն ու ծնողքը կը ղրկէ վեր՝ բժիշկին: Ու երբ անոնք դուրս կ'ելլեն.

— Կարծես, կ'ըսէ, վիրենք հրաւէրով ենք բերեր հոս: Կայ նաեւ զանոնք իրենց ծննդավայրը կամ աշխատանք եղած տեղ մը ղրկելու հոգը:

... Հետաքրքրուեցայ եւ տեղեկացայ: Իզմիր քաղաքի տարեկան պիւտճէն 953511 ոսկի է:

Քաղաք մը, որուն կէսը այրած եւ միւս կէսը քանդուած է, իր այս վտիտ պիւտճէով պիտի ճգնի բաւարարել Իզմիրի քաղաքացիներուն առողջապահական պահանջները եւ նորոգութիւններ կատարել: Այդ բոլորը պիտի ըլլան այս նեղ պիւտճէով:

ՏԻՏԱՂ

Ժպիտներ կան որոնք կը վիրաւորեն դանակի պէս:

ՇԷՅՔՍՓԻՐ

Անհամբեր են միայն ուժեղները եւ խենդերը:

ՎՕԼԹԷՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (153)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Յանկարծ մեծ պայթիւն մը տեղի ունեցաւ: Նիկոլը, որ կրակէն բաւական մը հեռու պառկած էր, մէկ ալ զգաց, որ աներեւոյթ ուժ մը զինքը օդը բարձրացնելով հեռուն չպրտեց: Ուժեղ անկումը եւ քնատ վիճակը շշմեցուցած էին Նիկոլը: Յանկարծ մարմնին վրայ անտանելի ցաւեր զգաց: Զգեստը բազմաթիւ տեղերէ կրակ առած էր: Քայլ մը անդին Արաքսը կը հոսէր: Բնազդօրէն ինքզինքը գլորեց ջրի մէջ:

Պաղ ջրի հպումէն Նիկոլը անմիջապէս ինքզինքը գտաւ: Ոտքի ցատկեց ու վազեց դէպի ընկերները: Յանկարծ սարսափած՝ կանգ առաւ: Չորս հինգ քայլ հեռու, Յակոբը ինկած էր երեսի վրայ եւ զգեստը կը ծխար, իսկ Վարդանի վիճակը ուղղակի զարհուրելի էր:

Տասը քայլ հեռուն, մացառներուն վրայ տարածուած էր ան, լուացքի չորի մը նման, արիւնլուայ վիճակի մէջ: Ձախ թեւի եւ սրունքի միսերը ծուէն ծուէն եղած էին ու վար կախուած: Ներքնազգեստ չէր մնացեր վրան, բոլորովին մերկ էր: Ամէն բանէ աւելի սարսափելի էր Վարդանի գլուխը որ խանձուած մազերով արիւնոտ գունդ մըն էր պարզապէս:

Նիկոլը ժամանակ չկորսնցուց: Վազեց դէպի Յակոբը ու ձեռքերը այրելով՝ հանգցուց ընկերոջ բռնկած զգեստը: Գետէն գլխարկով ջուր բերաւ, դէմքին սրսկեց: Բարեբախտաբար Յակոբը միայն նուաղած էր: Շուտով աչքերը բացաւ ու զարմացած չորս կողմը նայեցաւ: Նիկոլը այլ եւս առանց ուշադրութիւն դարձնելու Յակոբին, վազեց Վարդանի մօտ: Զգուշութեամբ զայն պառկեցուց աւազի վրայ: Ի՞նչ ընէր, ի՞նչպէս օգնէր. եթէ մեռած չէր, անշուշտ շուտով կը մահանար: Ետ դարձաւ, որ ջուր բերէ: Յակոբը ոտքի ելած՝ ճամբան կտրեց.

— Նիկոլ, էս ի՞նչ պատահեցաւ ...

— Սա,— ու մատով ցուցուց Վարդանի մարմինը.

— Հէ՜յ վախ,— ու Յակոբ, ծնկունները ծեծելով, մօտեցաւ ըստ երեւոյթին անկենդան Վարդանին:

Նիկոլը գլխարկով անընդհատ ջուր կը բերէր՝ փորձելով լուալ Վարդանի վէրքերը: Կարծես անոր մարմնի ամբողջ ձախ կողմը սուր դանակով մը ծեծուած էր: Հազիւ լսելի մեղմ մնկոց մը կ'արձակէր վիրաւորը:

Յակոբն ու Նիկոլը, գլուխնին կախ, անճարացած, նստան մեռնող Վարդանի մօտ: Ոչ մէկ յոյս դրսի օգնութեան վրայ, մինչեւ ուշ գիշեր Քերպելան չէր գալու: Կարծես եղածը բաւական չըլլար: Մէկ ալ հեղեղի նման անձրեւ մը սկսաւ գալ, որ ամբողջ երեք ժամ տեւեց: Երբ ամպերը ցրուեցան ու նորէն երեւցաւ արեւը, իրիկնամուտ էր արդէն: Այդպէս երկու ժամ անցուցին: Կամաց կամաց արեւն ալ մարը մտաւ, ու ստուերները սկսան թանձրանալ:

Հեղեղանման անձրեւի հետեւանքով, Արաքսի ջուրերը սպառնազին արագութեամբ սկսան բարձրանալ: Կղզին, ուր ապաստանած էին մեր փախստականները, հետզհետէ կը պզտիկնար: Մինչեւ այդ խաղաղ գետը, կատղած գազանի մը զոռում գոչումով, սանձարձակ կը վազէր, կղզիի աւազը լափելով: Երկու ընկերները՝ զգալով վերահաս վտանգը՝ գրկեցին Վարդանի մարմինը, տարին աւազակոյտի ամենաբարձր կեդրոնը եւ իրենք ալ կկզեցան քովը:

Երբեմն միայն մեղմ մնկոց մը կը լսուէր վիրաւորէն:

Բոլորովին մթնած էր: Ահագին կղզիի ջուրէն դուրս մնացած փոքրիկ աւազակոյտ մը մնացեր էր: Նիկոլն ու Յակոբը, լուռ նստած Վարդանի մօտ, անհնարին ցաւով կը լսէին Վարդանի մեղմ հեծեծանքը:

Յանկարծ Յակոբը, որ Վարդանի ձեռքը բռնած կը պահէր, ողբողորմ ճիչ մը արձակեց.

— Վա՜խ, ասլան ջան, վախ, իմ աղիզ ախպերս,— ու ծունկերը ծեծելով սկսաւ լալ այնպէս սրտանց, որ կարծես Վարդանը իր հարազատ եղբայրը եղած ըլլար եւ կամ մանկութեան ընկերը:

ԹԱԴԷՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼԻ ՎԱՆՔԸ

Լոյսը հազիւ բացուած՝ Վահէն եւ Քերպելան յոգնած ձիերէն վար ցատկեցին Թադէոս Առաքեալ պատմական վանքի մեծ դարպասին առջեւ:

Հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ բլուրի կողին փռուած վանքի գիւղը լուսածագին հետ միասին կը զարթնէր ամէն օրուան կեանքը ապրելու: Ախոռներու ցածլիկ դռները ճռնչալով կը բացուէին, եւ տաւարը փողոց կ'ելլէր տանտիկիններու ճիչերուն եւ իրարու ձայն տուող գիւղացիներու աղմուկին մէջ:

Վանքի ահագին սպառ դուռը բացած՝ ծերունի Թադէոս Ախպերը, ձեռքի երկար ճպոտը փարտելով, դուրս կը քշէր տասնեակ մը կով ու եզ եւ ոչխարի փոքր հօտ մը: Թադոս Ախպերը այնքան զբաղած էր իր գործով, որ չնկատեց դարպասի առջեւ սպասող ձիաւորները:

— Բարով, Թադոս Ախպեր,— հեռուէն ձայնեց Վահէն՝ մօտենալով ծերունի տնտեսին, որ ցաւոտ աչքերը տրորելով՝ կ'աշխատէր ճանչնալ մօտեցողը:

— Բարով, բարով,— տարակուսած պատասխանեց ծերունին՝ ձեռքի ճպոտը եզան մը մէջքին իջեցնելով,— էդ կոտոշներդ քօքէն պիտի կտրեմ, անիրաւ, հանդիպողին փորը կը կոխես ...

— Է, քէֆդ հալդ, Թադոս Ախպեր...

— Վայ դու բարով եկար, հազար բարով, վեր իմ աչաց, վեր իմ գլխին,— ըսաւ Թադոս Ախպերը, որուն դէմքը կը ճառագայթէր անկեղծ ուրախութեամբ.— Ես ալ կ'ըսէի, թէ ո՞վ է: Քիչ մը սպասէ, Պ. Վահէ, էս տաւարը գիւղամէջ հասցնեմ՝ կուգամ ...

Թադոս Ախպերը վանքի տաւարը գիւղացւոց մալին խառնելով վազէ վազ վերադարձաւ ու գօտիի մէջէն խոշոր բանալի մը քաշելով՝ դարպասը բացաւ:

—Հը, ի՞նչ կայ չկայ,— հարցուց Վահէն՝ Թադոս Ախպօրը ձեռքը թօթուելով,— լաւ կ'երեւիս, քէֆդ տեղը...

— Սաղութիւն, ամէն բան գիտցածիդ պէս, փառք Երկնաւորին ...

Քերպելան եւ Թադոսը գացին դարպասի մօտ գտնուող ընդարձակ թոնրատունը, իսկ Վահէն բակը կտրելով մտաւ խուցերէն մէկը: Բաւական ընդարձակ, բայց չատ ցած առաստաղով ու [illegible] մութ սենեակ մըն էր, որու թղթապատ երկու փոքր պատուհաններէն հազիւ տկար լոյս մը ներս կը թափանցէր: Այդ վանահօր սենեակն էր: Դրան բացուելու աղմուկէն, թախտի վրայ պառկած մէկը արմուկի վրայ բարձրացաւ ու հարցուց.

— Հը՞, էդ դո՞ւ ես, Թադոս:

— Բալ եւ, Հայր Սուրբ, ես եմ ...

— Վա՛յ, Վահէ,— ու չապիկ վարտիկով մարդ մը թռաւ անկողնէն եւ թեւերը բացած վազեց ու գրկեց Վահէն:

Բարձրահասակ թիկնեղ մարդ մըն էր Գէորգ ծայրագոյն վարդապետը: Փառահեղ մօրուքը լայնկուրծքը ծածկած էր, դէմքը գեղականի մը դէմքին նման պղնձագոյն, կորովի արտայայտութիւն ունէր: Տեսնող մը առաջին իսկ հայեացքով կը հասկնար որ վանահայրը սովորական տիպի միաբաններէն չէ, որոնք ամբողջ կեանք մը կ'անցընեն խուցի չորս պատերու մէջ, երբեմն աղօթելով, յաճախ իրար բամբասելով ու միշտ իրենց որովայնը պարարտացնելով «ի փառս Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ»:

Գէորգ վարդապետը այն եկեղեցականներէն էր, որոնք մատի վրայ կը համրուին: Երբ տարիներ առաջ կաթողիկոսի հրամանով եկած էր, որպէս վանահայր, վանքի հսկայ տնտեսութիւնը բոլորովին քայքայուած գտաւ, անբարեխիղճ վանահայրերու ապիկարութեան պատճառով:

(Տար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔ. ՀԱԿՈՒՄԸ

(ՕՐԻԱՆԹԱՍԻՕՆ)

— ° —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նոյնպէս պարզ եւ յստակ է մեր դիրքը մեր Հայրենի դրացիներու՝ Թուրքիոյ եւ Իրանի հանդէպ: Մեր վերաբերմունքը ձեւակերպած ենք «Կավկազ»ի առաջին թիւերու մէջ եւ յետագային շատ անգամներ անդրադարձած ատոր:

«Կովկասի ժողովուրդները, կը գրէինք 1935 ապրիլին, մեր թերթի թիւ 4ի մէջ, չեն ձգտիր մէկզմէկ տէրըփոխարինելու միւսով ... Անյագուրդ կամքը անկախ ապրելու եւ ստեղծելու կենսունակ կովկասեան պետութիւն՝ կը կազմէ բացարձակ հրամայականը մեր ժողովուրդներու եւ այդ ուղղուած է բոլորին, առաջին հերթին մեր անմիջական դրացիներուն հիւսիսի եւ հարաւի»: Այդ յայտարարութեան, որ հիմը կը կազմէ մեր քաղաքական դաւանանքի, ոչինչ ունինք աւելցնելիք: Հակառակ այդ յստակ եւ պարզ ձեւակերպման, հայկական եւ վրացական կարգ մը շրջանակներ մեզ կը մեղադրեն թրքասիրութեամբ: Մեղի բացարձակապէս ոչինչ կը մնայ քան ընդունիլ այդ անունը եւ ... հրաւիրել իրենց ըլլալ այդ ձեւի թրքասէրներ, ինչպէս մենք, որովհետեւ կովկասեան քաղաքական իրական պայմաններու մէջ թրքասիրութենէն զուրս մեր մօտով կը մնայ մէկ «սիրութիւն» — ռուսասիրութիւն: Պատահական չէ որ մեղի դէմ թրքասիրութեան մեղադրանքը յառաջ կուգայ կովկասեան այն տարրերէն որոնց գաղափարական եւ կուսակցական կապը Ռուսաստանի հետ անխզելի է: Տարբերութիւնը այդ երկու «սիրութիւններու» անոր մէջ է, որ ռուսասիրութիւնը վրացի փոքրամասնականներու (մենշեւիկ) եւ հայ Դաշնակներու մէկ մասին եւ համայնավարներու կը նշանակէ գիտակցօրէն Կովկասը դնել Ռուսերու սարկացնող լուծին տակ: Մեր «թրքասիրութիւնը» կը մեղադրուի մէկ ձգտումով. — Կովկասի ժողովուրդներուն դէպի լաւ եւ իրական ապահովութիւնը, անկախութիւնը եւ համերաշխ գործակցութիւնը:

Բոլոր խոլամակերներուն եւ թրքատեացներուն «Պրոմեթէ»էն եւ «Հայ-Վրացական Միութենէն» այստեղ մենք նկատի ունինք վրացի ազգայնական - դեմոկրատներէն Ժորտանիայի գաղափարակիցները (անոնց կոնակը կեցած մենշեւիկները գիտեն ինչ կ՚ընեն) միանգամ ընդ միշտ պէտք է գիտնան թէ Կովկասի աշխարհագրական եւ ռազմական վիճակը այնպէս է, որ ան կամ պիտի ըլլայ ռուսական գաւառ մը կամ անկախ պետութիւն մը, կռթնած՝ Թուրքիա - Իրան բարեկամութեան եւ անոնց բարեկամ մեծ պետութեանց վրայ: Tertium non datur: Մեկնելով այդ սկզբունքէն, մենք անկեղծօրէն կը ցանկանք քաղաքական եւ տնտեսական աւելի բարդաւաճ վիճակ մեր Հարաւի դրացիներուն: Մենք կ՚ուզենք տեսնել այդ դրացիները աւելի զօրեղ եւ մեծ: Մենք վճռապէս կը մերժենք քաղաքական հաշիւները այն խմբակցութիւններուն որոնք կ՚ուզեն արտաքին թէ ներքին ցնցումներէն թուլցած տեսնել այդ երկիրները: Մենք խելագարութիւն կը համարինք մեր քաղաքական հակառակորդներու ձգտումները՝ գտնել յենարաններ եւրոպական պետութեանց մօտ, որոնց շահերը, իրենց կարծիքով, հակադիր են Թուրքիոյ շահերուն: Մեր խոր համոզումով կը սխալին անոնք իրենց այդ հաշիւներու եւ շահերու մէջ: Բայց եթէ ընդունինք թէ ճիշդ են այդ հաշիւները, այսուհանդերձ, որ եւ է եւրոպական պետութիւն, ինչքան ալ զօրաւոր ըլլայ, ի վիճակի չէ երկար ժամանակով ապահովելու Կովկասի անկախութիւնը Ռուսաստանէն եւ Թուրքիայէն միաժամանակ: Ոչ մէկ ուշիմ քաղաքական գործիչ իրաւունք ունի մոռնալու աշխարհագրական քարտէսը եւ գոցելու աչքերը ի տես իրական ուժերու այն յարաբերութեան որուն ազդեցութեանց տակ կը գտնուի մեր հայրենիքին բախտը: Մենք բոլորս լաւ կը յիշենք հանդիսաւոր խոստումները որ առատօրէն շռայլուեցան մեծ պատերազմի ընթացքին անբախտ Հայաստանին, գրեթէ ամբողջ աշխարհի կողմէ: Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը ...

Այս էջերու վրայ յաճախ խօսած ենք թէ Թուրքիա առարկայօրէն շահագրգռուած է, ոչ պակաս քան Կովկասի ժողովուրդները, գոյութեամբ իրեն բարեկամ կովկասեան համադաշնակցութեան: Սերտօրէն իրար կապուած եւ կենսունակ Կովկասը համախմբուած անընկճելի կամքով պաշտպանելու իր անկախութիւնը դուրսի բոլոր ոտնձգութիւններէն, Թուրքիոյ համար կը հանդիսանայ իտէալական լուծում մը հրատապ հարցի մը, — իր ալ՝ այժմեան սահմաններու պաշտպանութիւնը ռուսական յարձակումէն, ինչ որ թուարանօրէն անխուսափելի է մօտիկ կամ հեռաւոր ապագային, Շահերու ընդհանրականութիւնը անկախ Կովկասի եւ Թուրքիոյ՝ կը կենան այնպիսի անփոխարինելիութեան ներու վրայ՝ այդ երկու երկիրներու աշխարհագրութեամբ, տնտեսութեամբ եւ ազգագրութեամբ, որ ոչ մէկ ուժ ի վիճակի չէ փոխելու:

Կովկասի քաղաքական շրջանակներ որ տրամադիր են հաշտեցնել եղբայրութիւններ հանելու, նկատի առնելով գոյութիւն ունեցող փաստական վիճակը — թերեւս ներկայիս ճիշդ շիտակ ըլլար ըսել գոյութիւն ունեցած — Անգորայի եւ Մոսկուայի միջեւ եղած յարաբերութեանց: Այդ հակարնական սիրաբանութիւնը, հակառակ անոր յարաբերական յարատեւ հանգամանքին, պէտք է նկատել իբրեւ պատահական եւ ժամանակաւոր երեւոյթ մը, ծնունդ մեծ պատերազմի, յեղափոխութեան եւ երկու երկիրներուն մեկուսացման՝ Եւրոպայէն:

Ռուսաստանի իշխանութեան վերահաստատումը եւ անոր վերամուտը եւրոպական խմբակցութեան մէջ առաջ պիտի բերէն իրաւյաջորդ «բնականոնացումը» ռուսեւթրքական յարաբերութեանց, այսինքն երեւան կը հանեն այն անողոք ներհակութիւնները որ հիմ են ծառայած վէճերու եւ կը բխին իրենց երկիրներու երկրային քաղաքականութեան էութենէն: Այդ կը կատարուի հիմա մեր աչքին առջեւ: Ոչ մէկ պաշտօնական ցոյց, ոչ մէկ պայմանադրական ճառ չեն կրնար ծածկել այն լուրջ ճեղքերը, որ Մոնթրէօյի համաժողովը Նեղուցներու մասին հասցուց ռուսեւթրքական բարեկամութեան: Բոլոր անոնք որ ժամանակին հետեւեցան խորհ. մամուլին, չեն մոռցած թէ ինչպէս Մոսկուան հիւանդագին կերպով անդրադարձաւ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ մերձեցման Մոնթրէօի համաժողովին, որ Անգլիան կը ձգտի վերադառնալ Միջերկրական Արեւելքի մէջ Պիթրոնֆիլտի հին փորձուած քաղաքականութեան: Շնորհապարտ ըլլանք այդ առթիւ Մուսոլինիի: Եղրակացութիւնները խորհրդաժողովի, էապէս Ը.ի կատարած այցելութիւնը Ստամպուլ, զօր. Ըսմէթի յառաջիկայ ճամբորդութիւնը դէպի Լոնտոն կը հաստատեն թէ նոր դարաշրջան մը կը բացուի Անգարայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Թրքական հին առածը կ՚ըսէ. — «Եղբայրը օձին կը փարի»: Եղաւ ողբերգական պահ մը Թուրքիոյ պատմութեան ընթացքին, երբ Անգարա հարկադրուեցաւ փարիլ կարմիր օձին: Այդ քաղաքականութիւնը տուաւ իր արդիւնքները: Արդարութիւնը կը թելադրէ արձանագրել որ այդ արդիւնքները աքանչելի էին Թուրքիոյ համար:

Ներկայիս վերանորոգուած եւ զօրացած Թուրքիան կը գրաւէ պատուաւոր տեղ մը եւրոպական խմբակցութեան մէջ: Ան ունի դաշնակիցներ եւ զօրաւոր բարեկամներ: Անհրաժեշտութիւնը եւ կարեւորութիւնը մոսկովեան օձին՝ տակաւ առ տակաւ կը նուազի: Մենք կը կարծենք թէ մօտ է այն օրը երբ այլ եւս անոր պէտք չպիտի զգայ:

Մենք կը սպասենք այդ օրուան:

ՀԱՑՏԱՐ ՊԱՄԱՍ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Հ. Մ. ԵՒ Կ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— . —

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Վերակազմուած է Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Ալֆորվիլի մասնաճիւղը որ պիտի գործէ ֆրանսական Անսիէն Քոմպաթաններու կողքին եւ իրեն կէտ նպատակ ընտրած է carte de combattant ստանալու իրաւունք ձեռք բերել իր անդամներուն համար:

Ֆրանսական դաշնակից եւ հայ բանակներու մէջ ծառայած նախկին մարտիկներ կրնան դիմել 21, Rue Nouvelle, Ալֆորվիլ, Գշ. եւ Ուր. օրերը կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին:

Վարչութիւն

«ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ՚ՈՒԶԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱՑՆԵԼ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ»

— . —

Հանրածանօթ պատմագէտ եւ «Լ'Էօվր»ի աշխատակից հրապարակագիր Տիկ. Ժընըվիէվ Թապուի կը գրէ Ժընեւէն, վերի խորագրին տակ (14 դեկտ.). —

Այս տարօրինակ ժընեւ հասաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը: Կէսօրէ վերջ բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Քարտուղարութեան զանազան պաշտօնատարներու, մասնաւորաբար Խորհուրդի պատուիրակներուն հետ: Կը թուի թէ Թուրք կառավարութիւնը նկատի ունի քննութեան դնել երկու հարց. — Ալեքսանտրէթի ներկայ հարցը մասնաւորաբար եւ թրքեւֆրանսական յարաբերութեանց հարցը ընդհանրապէս: Այնպէս կ՚երեւայ որ Թուրք կառավարութիւնը պիտի չհանդուրժէ — այդ մասին Աթաթիւրք հաւանական է որ չպիտի — որ շարունակուի վարչաձեւը, մասամբ ինքնավար, զոր ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը կը հաստատէր սանճաքին վրայ եւ որ հիմա կը փոխուի իբրեւ հետեւանք Սուրիոյ ստացած անկախութեան: Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին տրամադրութեանց համաձայն, սանճաքը այսուհետեւ կրնայ ընտրել տեղական երեսփոխաններ, որոնցմէ ոմանք կրնան աթոռ գրաւել Սուրիոյ խորհրդարանին մէջ, ոմանք ալ կրնան կառավարութիւն կազմել սանճաքին մէջ, մասամբ անկախ, բայց բոլորովին սուրիական տիրապետութեան տակ:

Ֆրանսա կրնար իր դաշնագրին մէջ դնել կարգ մը թելադրութիւններ, որոնց համաձայն Սուրիոյ պետութիւնը պարտաւոր կը դառնար Ալեքսանտրէթի սանճաքին համար ապահովել նոյն երաշխիքը, որ գոյութիւն ունէր ֆրանսական հոգատարութեան օրով: Սակայն նկատի ունենալով զարաւոր թշնամութիւնը Արաբներու եւ Թուրքերու միջեւ, կարելի էր հետեւցնել թէ իրերը պիտի չընթանային ուղղուած ձեւով:

Այս կէտին մասին խօսք հասկնալ չուզեր Աթաթիւրք: Ան չուզեր որ Սանճաքը մնայ Սուրիոյ տիրապետութեան տակ: Ինչ որ կարծես կը պահանջէ, այն է որ սանճաքին ներկայ անկախութիւնը դառնայ ամբողջական, — ոչ մէկ կապ Սուրիոյ խորհրդարանին հետ, հետեւաբար սանճաքին մէջ երեսփոխանական ոչ մէկ ընտրութիւն՝ աթոռ գրաւելու համար Սուրիոյ Խորհրդարանին մէջ, բայց, օրինակի համար, Ֆրանսա կրնայ ներկայացուցիչ մը նշանակել ներկայ սանճաքին անկախ փոքրիկ կառավարութեան մէջ:

Այսուհանդերձ, դժուար չէ հասկնալ թէ Թուրք կառավարութիւնը այսքանն ալ գոհացուցիչ պիտի չգտնէր: Ան կը փափաքի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր քննութեան ենթարկէ այս հարցը, եւ յայտարարէ թէ 1921ի ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը պէտք է գործադրուի միշտնջենապէս երկու երկիրներու կողմէ եւ պէտք չէ խաթարուի երբեք այն անկախութեամբ, զոր Ֆրանսա ներկայիս կուտայ Սուրիոյ: Աթաթիւրք կ՚ուզէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը սանճաքին համար ստեղծէ մասնաւոր վարչաձեւ մը, ճիշդ ինչպէս Տանցիկի պարագան՝ օրինակի համար, նոյն իսկ աւելին, քանի որ Տանցիկի վարչաձեւին մէջ Լեհաստան հոգատար նշանակուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, մինչդեռ Աթաթիւրք կ՚ուզէ ստանալ այնպիսի վարչաձեւ մը, որ գրեթէ ինքնավար ըլլայ եւ գտնուի Ազգերու Դաշնակցութեան հակակշիռին տակ, սանճաքին փոքրիկ կառավարութեան մէջ Թուրք եւ Ֆրանսացի ներկայացուցիչներով:

Աթաթիւրք, այս հարցէն անցնելով միւսին, կը յայտարարէ թէ ներկայ խնդրոյն կարգադրութիւնը պիտի հանդիսանայ մեկնակէտ մը թրքեւֆրանսական լայն գործակցութեան մը՝ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ:

Հարցը, ուրեմն, պիտի ծեծուի աւելի Թուրքիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջեւ, քան թէ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Սանճաքի մասին կատարուած ներկայ քաղաքական բանակցութիւններուն եւեւ, զորս Թուրքիա կը փոխադրէ Ժընեւ, կարծես կը նշմարուի այն վախը թէ օր մը Ֆրանսա կրնայ օգտագործել Ալեքսանտրէթի նաւային խարիսխը, որ, ինչպէս յայտնի է, կը տիրապետէ Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ: Ուստի, որոշ է թէ Թուրքիա պիտի յայտարարէ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, թէ պատրաստ է միջազգայնացնելու նաւահանգիստը կամ զայն գործածել իբրեւ միայն առեւտրական նաւահանգիստ մը: Անկէ զատ, Թուրքիա կ՚ուզէ առեւտրական մեծ սլացք մը տալ այս նաւահանգիստին, որով Միջերկրական կը հասցնէն իրենց արտադրութիւնները Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի պետութիւնները:

Արեւմտեան երկիրներու մայրաքաղաքներուն մէջ շատ քիչեր ծանօթ են այն հսկայական կարեւորութեան, զոր շահեցաւ Ընկիւրիի հանրապետութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ ըստորագրելով, քանի մը տարի առաջ, փոխադարձ օգնութեան դաշնագիրներ, որոնց բնագիրը շատ քիչ ծանօթ է, այն բոլոր պետութեանց հետ, որոնք անկէ առաջ մաս մը կը կազմէին օսմ. կայսրութեան, որ, ինչպէս կը կրկնեն արդի Թուրք նախարարները, «մեռաւ որովհետեւ չկրցաւ, առանց ուշացնելու, չարժիլ Անգլիոյ պէս եւ ինքնավարութիւն շնորհել իր գաղթապետութեանց»:

Թուրքիոյ հեռաւոր երազն է, հետեւաբար, որոշ չափով մը վերակազմել այդ օսմ. կայսրութիւնը՝ բարեացակամութեամբ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ:

Երբ կը խօսինք Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, կը զգանք որ տակաւին մոռցած չեն թէ, Լաւալի կառավարութեան օրով: Փարիզ գրկած էին իրենց արտաքին նախարարը, Ֆրանսայի առաջարկելով կնքել փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը, առաջարկ մը որ ոչ իսկ քննութեան առնուեցաւ: Իրենց արժանապատուութեան հասցուած այս վիրաւորանքը կը թուի թէ շատ խոր է: Միւս կողմէ Թուրքերը կը յայտարարեն նաեւ թէ թրքեւֆրանսական բարեկամութիւնը խուլարման մէջ է: Կարճ խօսելով, Ֆրանքլէն - Պույեոն մը երեւցաւ 1921ին, աւելի վերջ Ժուվընէլը, որ, փակագիծի մէջ, ինքնավարութիւն խոստացաւ Սանճաքին համար, յետոյ Փօլ - Պոնքուրը ..., բայց բոլոր ատոնց աշխատանքը լաւ չդրկապուած չէր եւ այժմ ժամանակ է որ, Թուրքիա զօրաւոր պետութիւն մը դարձած, համաշխարհային խաղաղութիւնը վտանգի մատնուած ըլլալով, վերջնապէս ճշդուին թրքեւֆրանսական յարաբերութիւնները սանճաքի հարցին առթիւ, Միջերկրականի ապագայ գոյավիճակին մէջ անոր դերը տակաւին չճշդուած: Մօտաւորապէս ահա ատոնք են այն մտածումները, զորս կարելի է վերագրել Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն, սանճաքի վէճին նախօրեակին:

Եւ անմիջապէս կը ծագին մեծ դժուարութիւններ: Ինչպէս ծանօթ է, խռովութիւններ պատահեցան վերջերս Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ: Դժուար է գիտնալ ճշմարտութիւնը պատահած դէպքերուն մէջ, — ամէն պարագայի, այս խռովութիւնները պատահեցան Թուրք բնակչութեան մեղքով, երբ թրքեւֆրանսական նոր դաշնագրին տրամադրութեանց համաձայն՝ ձեռնարկուեցաւ Սուրիոյ խորհրդարանական ներկայացուցիչներուն ընտրութեան: Բնականաբար Թուրքերը քուէարկութեան չմասնակցեցան: Ֆրանսա ստիպուեցաւ զինուոր համախմբել այդ վայրերուն մէջ եւ սակայն հաճելի չթուեցաւ Թուրքերուն:

Ներկայիս, անոնք կը պահանջեն, իբրեւ ապահովութեան միջոց եւ մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին նիստը, որ պիտի գումարուի Յունուարին, երբ քննութեան պիտի առնուի դաշնագիրը իր խորքին մէջ, ետ քաշել ֆրանսական զինուորները, ինչ որ Ֆրանսա կը մերժէ, եւ տեղւոյն վրայ քննութեան համար ղրկել չէզոք յանձնախումբ մը, ինչ որ Ֆրանսա չի մերժեր, սակայն Թուրքերը յանձնախումբը ղրկելէ առաջ կը պահանջեն ետ քաշել ֆրանսական զինուորները: Ահա այս կէտին վրայ է, որ վիճաբանութիւնը, ընդմէջ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի, տեղի պիտի ունենայ մեծ խստութեամբ:

Գալով ապագայ գոյավիճակին, շատ մտահոգ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակները: Անշուշտ պիտի գտնուի բանաձեւ մը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը, շնորհաւորելէ վերջ Ֆրանսան հոգատարութիւնը կատարած ըլլալուն համար, բարեացակամութեամբ պիտի աշխատի հաստատել ապագայ գոյավիճակը, յարաբերական ինքնավարութիւն մը տալով սանճաքին, դնելով զայն Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, հիմ ունենալով թրքեւֆրանսական նոր դաշնագիր մը, պայմանով որ չընդդիմանայ Ֆրանսա: Իրականին մէջ, կը տեսնուի որ այս ամբողջ հարցին եւեւ, որուն մէջ Թուրքիոյ արժանապատուութիւնը գլխաւոր տեղ մը կը գրաւէ, տիրական միակ մտահոգութիւնն է Ալեքսանտրէթը նաւային խարիսխ ծառայեցնելու պարագան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐ ...

— . —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 դեկտ.).

— «Նոր ստացանք տասներորդ հատորը «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու» մատենաշարին, — «Արձակ էջեր ու քերթուածներ» Արտաշէս Յարութիւնեանի:

Մատենաշարը 6 տարիէ ի վեր կը հրատարակուի կանոնաւորապէս, հակառակ դժուարին, կարելի է ըսել՝ դժնդակ պայմաններու:

Քիչ մը անդին հրատարակուած կոչ մը կը պատմէ պարզ այլ յուզիչ պատմութիւնը այս արդիւնաշատ Հրատարակչական Ընկերութեան ծնունդին:

Խումբ մը մտաւորականներ են որ նախաձեռնարկ եղած եւ առանց դրամագլուխի գործի ձեռնարկած են մեր նահատակ ու մեռած գրագէտներու երկերը ամփոփելու եւ ժողովուրդին տրամադրելու:

Ուրեմն, զուտ հայ գրականութեան օգտին ու զարգացման համար եղած ձեռնարկ մը, առանց նիւթական որ եւ է ակնկալութեան, եւ խղճմտութեամբ, խնայողութեամբ ու ճաշակով:

Դիւրին գործ չէ թերթերու հաւաքածոներու մէջէն պրպտել, գտնել, զատել մեր գրողներու լաւագոյն էջերը եւ ամփոփել զանոնք ճաշակով ու մաքուր տպագրութեամբ հատորներու մէջ:

Միայն այս աշխատանքը ոչ թէ փոքր, այլ մեծ, թանկագին գործ է: Ո՞ւր կը հասնի արժէքը ձեռնարկին, երբ այս դժուարութեանց վրայ աւելցնէք նիւթականի հոգը, գործը կանգուն պահելու համար: Վեց տարիէ ի վեր կանգուն է ան ու վստահ ենք, որ պիտի մնայ դեռ նոյն կենսունակութեամբ, եթէ մանաւանդ մենք, այսինքն հայ ժողովուրդը ուզէ եւ աջակցի:

Անհուն ցաւ ունինք եւ բազմազան գանգատներ մեր գրականութեան աղքատութեան, բարդաւաճման դանդաղութեան, շուքին ու չքեղանքին համար: Կը գանգատինք հայ հեղինակներու տաղանդէն. անոնց գործերու սահմանափակ հորիզոնէն, ծանծաղութենէն եւ երբեմն ալ ... չա՛տ լրջութենէն: Կը տրտնջանք որ գիրք չունինք մեր ժողովրդին ու մանաւանդ երիտասարդութեան ձեռքը տալու: Եթէ ունինք կամ ունեցած ենք արժէքաւոր գրուածքներ, անոնք ալ կորսուած են թերթերու եւ հանդէսներու էջերէն ներս:

Այս գանգատներուն դէմ, անոնց տուած վիշտը մեղմելու, հայ գրականութեան զարգացման նպաստելու համար է որ հաստատուած է «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ու Ընկերութիւնը, որ ճշմարիտ բարեկամը կը հանդիսանայ բովանդակ հայ գրականութեան: Ու գրականութեան սէրն ու հայ արուեստի կրակը ունեցող անձերու այս խումբը, ընտրած է լաւագոյն գէմքերը մեր գրականութեան. անոնք որ արժէքաւոր են, երբեմն մեծ նոյն իսկ, ունենալով նաեւ իրենց ճակատագրին վերեւ անհատականութեան արիւնոտ պսակը, հայ ցեղի անհուն ողբերգութեան սուգը:

Հայ մշակոյթը, մտաւոր ու հոգեկան դաշտերու լաւագոյն արտադրութիւնները, անհուն զոհողութիւններով մեզի կ՚առաջարկուին, բայց մենք կը դիտենք միայն անտարբեր, վազը գանգատելու համար հայ գրականութեան անշուք վիճակէն, հայ գրողի տաղանդէն ու հորիզոնէն ...

Հեռուները չերթանք մեր դժբախտութեան պատճառները փնտռելու: Անոնք նախ մեզմէ կը սկսին, մեզմէ՝ քանի որ կը կասկածինք հայ տաղանդին վրայ, երբ ունինք չքեղ ցոլքերը անոր. կը կասկածինք՝ հայ գրականութեան արժէքի մասին, երբ ան հարուստ է սերունդներու հոգին լեցնելու եւ գեղեցկացնելու չափ: Ինչ կընար ըլլալ ճակատագիրը մեր գրականութեան, եթէ մենք բոլորս ալ տէր կենայինք անոր, զոհել գիտնայինք նուազագոյն ստակով եւ տարածէինք անոր ճառագայթները տունէ տուն եւ սերունդէ սերունդ:

Հայ գիրն ու մշակոյթը ամէնէն ամուր պատնէշը կրնայ կազմել այլասերման վտանգին դէմ, որուն ահագանգը կը հնչեցնեն շարունակ:

Ուր էր թէ ահազանգեր լսելու տեղ, ունէնդրել գիտնայինք, սորվէինք մեր ցեղային ջահակիրներուն, անոնց ձայնին ու ոգիին: Ուր էր թէ մեր նահատակ գրողները, յետ մահու անգամ մըն ալ մենք չնահատակէինք, մոռացութեան տալով զանոնք: Տէր կենայինք անոնց յիշատակին, անոնց գործին, եւ, հետեւաբար, նաեւ մեր ճակատագրին»:

10ՐԴ ԳԻՐՔԸ

— . —

Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Միութիւնը աւանդական սովորութիւն է դարձուցած իւրաքանչիւր հատորի հրատարակման առթիւ մտերմական շրջանակի մէջ կազմակերպել հաւաքոյթ - ճաշ մը՝ նուիրուած տուեալ հեղինակի յիշատակին:

Այս օրերս Ն. Գ. Բ. Միութիւնը հրապարակ հանեց իր 10րդ գիրքը, որ կ՚ամփոփէ ողբացեալ բանաստեղծ գրագէտ Արտաշէս Յարութիւնեանի արձակ էջերը եւ քերթուածները: Նկատի առնելով, որ Միութիւնը լոյս կ՚ընծայէ իր ծրագրած շարքին 10րդ հատորը, այդ առթիւ կազմակերպուած հաւաքոյթը տեսակ մը յոբելենական հանգամանք ունէր: Այդ իսկ պատճառով ներկաները խօսեցան ոչ միայն Արտաշէս Յարութիւնեանի գրական ստեղծագործութեան, այլ նաեւ Ն. Բ. Գ. Միութեան գործունէութեան մասին:

Դեկտ. 12ին, ուրբաթ գիշեր «Ֆլորիա» ճաշարանին մէջ սարքուած ճաշին կը մասնակցէին մօտ 30 ծանօթ մտաւորականներ (ոմանք իրենց տիկիններով միասին): Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Վ. Եարճանեան, որ քանի մը խօսքով դրուատելով նահատակուած Արտաշէս Յարութիւնեանի յիշատակը՝ առաջարկեց յոտնկայս յարգել զայն: Ապա առաջին խօսքը տրուեցաւ Ն. Գ. Բ. Միութեան նախագահ Ս. Վրացեանին, որ ամփոփ տեղեկութիւններ հաղորդեց իրենց գործունէութեան մասին:

Ն. Գ. Բ. Միութիւնը ընդամէնը 7 տարուան կեանք ունի: Քանի մը մտաւորականներ քով քովի գալով եւ 50ական ֆր. հիմնադրամ յատկացնելով սկսած են մշակութային կարեւոր գործ մը եւ այդ կարճ ժամանակամիջոցին հրապարակ են հանած 10 ընտիր հատորներ եւ շուրջ 90 հազար ֆր.ի գործառնութիւն են ունեցած: Համեմատելով միւս տարագիր ժողովուրդներու հետ, հայ մարդը աւելի ընթերցասէր է եւ հայ գիրքին սատարող: Ապացոյց որ Միութիւնը իր ընթերցողներու օժանդակութեամբ է, որ կրցած է այս դժուարին պայմաններուն տակ արդիւնաւոր աշխատանք կատարել: Այսուհետեւ ալ Միութիւնը պէտք է շարունակէ ծառայել հայ գրքի տարածման՝ նորանոր հատորներ հրատարակելով, — եւ ոչ միայն նահատակուած գրագէտներու, այլ նաեւ ողջ մնացածներուն, որովհետեւ այս ծանր օրերուն ամէն հայ գրագէտ ողջ նահատակ մըն է: Վերջացնելով իր խօսքը, Ն. Գ. Բ. նախագահը ինչպէս միշտ, այս նոր հրատարակութեան առթիւ ալ յանուն Միութեան մէկ մէկ օրինակ 10րդ հատորէն նուէր տուաւ ներկաներուն:

Նախագահէն վերջ խօսքը տրուեցաւ Ն. Գ. Բ. գանձապահ Մկրտիչ Պարսամեանին, որ ներկայացուց հաշուական տեղեկութիւններ Միութեան 7ամեայ գործունէութեան մասին, ինչ որ ծանօթ է ամէնուն:

Միւս խօսողներէն՝ Պ. Պ. Ռ. Բերբերեան, Ալ. Խատիսեան, Հր. Սամուէլ եւ Լ. Մեսրոպ անդրադարձան Ն. Գ. Բ. Միութեան գործունէութեան վրայ, մեծապէս գնահատելով Միութեան անդամներու նուիրական, եռանդուն եւ արդիւնաւէտ աշխատանքը: Իսկ Պ. Պ. Շ. Միսաքեան, Հր. Զարդարեան, Շ. Նարդունի եւ Հր. Սարգսեան սեղմ գիծերով պարզեցին Արտաշէս Յարութիւնեանի ստեղծագործութեան հանգամանքը, իբրեւ արձակագիր, քերթող եւ գրական քննադատ: Բոլորն ալ կ՚ընդունէին, որ այդ խորազատ հեղինակը կը ներկայանայ խոր հմտութեամբ եւ եւրոպական մշակումով գրագէտ մը:

Շրջուն Թղթակից

ՕՐ. ՖԼՕՐԻԹ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

եւ

Պ. ԱՐԱՄ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, 6 դեկտ. 1936

չնորհել վիճելի շրջանին, երաշխաւորութեամբ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ :

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա տրամադիր չերեւար խուսափելու վէճը, չափազանց զբաղած ըլլալով բուն Եւրոպայի մէջ:

*** Նորագոյն տեղեկագրի մը համաձայն, Սանճաքին բնակչութեան թիւն է 220,000, որոնց 85,000ը Թուրք, 62,000ը Ալէվի, 25,000ը Հայ, 23,000ը Արաբ, 18,000ը զանազան քրիստոնեաներ, 5000ը Քիւրտ: Այնպէս որ, պարզապէս հէքեաթ է Թուրքերու «ջախջախիչ մեծամասնութիւնը», 250,000 Թուրքերով...

*** Ժընեւի մէջ որոշ մտահոգութիւն կը տիրէ Արաբներու գրգռութեան մասին, քանի որ սուրիական մամուլը եւ ժողովուրդը երբեք տրամադիր չեն տեղի տալու Թրքական պահանջներուն առջեւ :

Բանջարավաճառներու գործադուլը

Բանջարավաճառներու գործադուլին հետեւանքով, գինները բարձրացան մէկ օրէն միւսը: Թերթերը կը գրեն թէ գործադուլին միացած է Փարիզի շրջանի բանջարավաճառներուն 70 առ հարիւրը: Կարգ մը գաւառական քաղաքներու մէջ ալ գործադուլ ծագած ըլլալով, բանջարեղէններու պակասը հետզհետէ զգալի կը դառնայ: Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի ժողովուրդը առանց բանջարեղէնի չմնայ :

Բանթողները հաստցում կը պահանջեն արտադրութեան ծախքերու յաւելման աւթիւ, որ հետեւանք է ընկերային նոր օրէնքներուն: Ոստիկանութիւնը կը հսկէ բանջարեղէնի շուկաներուն վրայ, որպէսզի անկարգութիւններ չպատահին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԳԱՂՏՆԻ ԶՕՐԱԳՈՒՆԴ ՄԸ հաստատուած է Գերմանիոյ մէջ, ֆրանքեւզուիցերիական սահմանին վրայ, կ'ըսէ զուիցերիական թերթ մը: Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ կարեւոր քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի գիշերանց :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ սպարապետը, որ Վարշաւա գացած էր անցեալ չորեքշաբթի օր, ընկերակցութեամբ զինուորական մասնագէտներու, Պուքրէշ վերադարձաւ, վերահաստատելով երկու երկիրներուն զինուորական սերտ գործակցութիւնը»: Լեհաստանի արտաքին նախարարը Պուքրէշ պիտի այցելէ յառաջիկայ յունուարին, իսկ Ռումանիոյ Թագաւորը Վարշաւա պիտի երթայ գարնան:

Այրի Տիկին Լուսիա Տօնապետեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Վ. Ծերունեան, Վերապատուելի Միհրան Կ. Կարապետեան (Քանատա), Տէր եւ Տիկին Զատիկ Տօնապետեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Զամանթըլեան, Տէր եւ տիկին Միհրան Տօնապետեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Մ. Տօնապետեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Ա. Տօնապետեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տօնապետեան (Պուէնէս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Հայկ Տօնապետեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մ. Տօնապետեան եւ զաւակունք (Պէլֆոր), Այրի Տիկին Կ. Սէլվէրեան եւ զաւակունք, Այրի Երեցկին Տատիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յ. Ճէվահիրճեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Գըլըճեան (Պուէնոս Այրէս), Այրի Տիկին Մարօ Տօնապետեան եւ զաւակունք (Յունաստան), Այրի Տիկին Հ. Աւագեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ս. Գամչուեան, Տէր եւ Տիկին Խ. Ներսէսեան, Այրի Տիկին Վ. Անկտեան եւ զաւակունք (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Մ. Ն. Պայէնտըրեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Յ. Լ. Օյունճեան, Այրի Տիկին Կիւլխըզ Սարգիսեան եւ զաւակունք (Վիէն), իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն, ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով՝ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, աներորդւոյն, քեռորդւոյն, հօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՍՈՒՐԷՆ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 36 տարեկան հասակին մէջ:

Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Մարսէյլի Շաթու Գամպէր գերեզմանատան մէջ, դեկտեմբեր 6ին:

Տէր եւ Տիկին Հայկ Թօփաքեան եւ զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԿԻՒԼԻԻԶԱՐ ԹՕՓԱՔԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ ԻՆէՃԵԱՆ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցած է, Պոլիս :

ԳՈՑԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937

Փութացէք գնել մէկ օրացոյց ձեզ համար եւ մէկ հատ ալ նուիրելու ձեր բարեկամին, նոր տարւոյ առթիւ:

Մարսէյլի մէջ կը ծախուի՝ Ն. Կակոսեան, 49 Rue Nationale, ընկ. Յ. Հացագործեան, 13 Rue des Dominicaines եւ միութեանս գրադարանին մէջ 5 Rue de l'Eclipse: Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝ G. Djarayan, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

“ՎԷՄ„

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ ԺԶ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ «Մ. Փորթուգալեան».— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ «Սրհաւրիքի Օրեր».— ՊՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ «Նոր հայերէն քերականութիւնը».— ՏՈՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ «Յուշատետրէս».— Հ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ «Անդրանիկը Սիւնեաց աշխարհում».— Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը» (վերջ).— «Հայ Հայկական բանակցութիւններ».— ՀԻՆ ԹՂԹԵՐ Ռոստոմի նամակները.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ — Վ. ԵՊ. ՄԱՆԿՈՒՆԻ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը».— Նկարներ:

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ մինչեւ Նոր-Տարի փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

ՎԱՐՁՈՒ Է 13րդ թաղամասին մէջ կօշկակարի խանութ մը գործիքներով միասին: Ներկայանալի եւ լուսաւոր խանութ, 4 մեթր լայնք, 4 մեթր խորութիւն, ետեւը մեծ սենեակ: Տարեկան վարձք շարժով միասին 1800 ֆրք.: Պայլ 9 տարի, կարեւոր է չափի վրայ կօշիկ կարելը: Ապահովուած գործ առաջին օրէն:

Դիմել՝ 8, Rue d'Italie, Փարիզ (13·) Մեթրօ Tolbiac.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայր. Միութիւնը բացառիկ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները այսօր, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, 119 Ալընի՝ տ'Իթալիի սրճարանին մէջ: Անհրաժեշտ ներկայութիւն եւ խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ ընդհ. ժողովի, անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ, 61, rue Mr. le Prince:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընդհանուր անդամական ժողովը 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 5ին, ընկեր Յովհաննէս Վառոեանի բնակարանին մէջ :

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՈՅԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ,
20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—7,
149bis Ave. d'Argenteuil, Foyer Socialisteի սրահին մէջ,
Նախագահութեամբ ՏԻԿ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
Կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ Պ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կողմէ:
երգ, արտասանութիւն, թէյ եւ խմորեղէն:
Տղաքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 3, փոքրիկներու 1 ֆր:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

Այսօր, հինգշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին
Դասախօսութիւն՝ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԷ
«Արեւմտեան հայ մնալուն պայմանները արտասահմանի նոր-հաս արուեստագէտներուն քով»:
ԱՍՈՒԼԻՍ—ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

—o—

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ, 8 rue Bossuet, ամէն հինգշաբթի, դասախօսութիւն—հանդէս կամ գեղարուեստական-հանդէս-պարահանդէս:

Թէյասեղան

Քլինեանքուրի Մեծ Նոր գիւղի Նորակազմ Տիկնանց մասնաճիւղին կողմէ
20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
137 rue Damrémont, Paris (18·), մեթրօ Clignancourt եւ Jules Joffrin
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտք 2 ֆր.:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, 8 Rue Danton (St. Michel & Odéon)

20 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 8.45ԻՆ
Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով
Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփերէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Կը մասնակցին՝ ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Տիկիններ ԳԱՅԵԱՆ, ՔՆԱՐ, ՄԵԼԻՆ եւ ԳԵՂՈՒՀԻ, եւ բացառաբար ՏԻԿԻՆ ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ Ասիայի դերով:
Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:
Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆր.:
Տոմսերը նախօրօք գնել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլէն, 51 rue M. le Prince

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԲԵՄԻ ՎՐԱՅ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի
շրջանաւարտ թատերասէրներու կողմէ
կիրակի, 24 Յունուար, ժամը 3ին:
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն: կը խնդրուի չխաչաձեւել:

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

44, Rue Lafayette—Paris (9e) Métro Peletier Tél. Provence 78—38

Կը ստանձնէ Առեւտրական, Պատժական եւ Քաղաքային ամէն տեսակ դատեր: Իրաւագիտական խորհրդակցութիւններ դասական եւ վարչական գործերու համար գլուխ եւ կամ բերանացի: Նախարարութեանց եւ բոլոր պաշտօնատուններու մօտ, վարչական եւ իրաւական դիմումներ: Հայ առեւտրականներու եւ անհատներու մասնաւոր դիրքութիւններ պատրաստելու վճարման համար, նկատի առնելով ներկայ տնտեսական տագնապը: Մասնաւոր սպասարկութիւն քաղաքային եւ կրօնական ամուսնալուծման դատերու համար, ինչպէս նաեւ վիզայ Ամերիկա մեկնելու համար: Արագութիւն եւ գաղտնապահութիւն: Դիմեցէք եւ պիտի ստանաք ամէն գոհացում: Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն կը պատասխանուի անմիջապէս: Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

50 մեթր հեռու իսիի կայարանէն եւ 32 թիւ օթօպիւսի կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց մեծ խոհանոցով 2000 ֆր.: Տարժ շօֆաժ միասին 3 փիէս խոհանոց 3750 ֆր.:
Աժան գինով մէկ խանութ:
Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով (tout confort), մէկ մեծ սենեակ խոհանոցը մէջը՝ 1300 ֆր. եւ 1650 ֆր., 3 փիէս, սալ տը պէն 3640 ֆր. (շարժ եւ շօֆաժ մէջը ըլլալով): Դիմել 13 rue de la Vistule, մեթրօ Maison Blanche.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe-LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8,30ին:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս (Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)
Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:
Տեղի կ'ունենայ դեկտ. 19ին, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս
Salle des Ingénieurs Civils ի մէջ, 19 rue Blanche, մեթրօ Blanche եւ Trinité
Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՐԷՄՕՆԻ մասնակցութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ եւ նախագահութեամբ Փ. ՖՈՒՐՆԻԷԻ (Նախագահ ֆրանսական Ռազմիկներու Լիկին):
Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷ, Փ. ՖՈՒՐՆԻԷ, եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ ՓՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Պիտի երգէ յայտնի երգչուհի Մարսիլիոյ Օփերայէն ՏԻԿ. ԹԷՐԶԻ, Ինքնագիր ուղերձ մը ՕՐ. Ա. ՌԱՆԺԻԼԵԱՆի կողմէ: Պիտի ներկայացուի Անդրանիկի ֆիլմը:
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ   ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ
Մուտք 8 ֆր.: Սկիզբը ժամը 8.30ին: կը խնդրուի յատկապէս ճշդապահ եւ կարգապահ ըլլալ:

Cabinet PARMAC

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԴԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՃԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

28 Boulevard de Strasbourg, ՓԱՐԻԶ

R. C. Seins 404035 Tél. Botzaris 17-64

—o—

Մեր գլխաւոր աշխատանքները

1. **ՎԻՃԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ** կը գանձենք եւ որ եւ է դրամ չենք պահանջեր անյաջողութեան պարագային:
2. **ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.** Երբ բան մը գնէք, արդեօք դրամ կու տա՞ք առանց նայելու ձեր առած ապրանքին վրայ: Ուրեմն ինչո՞ւ անմիջապէս պիտի երթաք վճարել ձեր տուրքը, առանց ճշդելու թէ արդա՞ր է եղած հարկադրութիւնը, կարելի չէ՞ միթէ զայն զեղչել եւ օգտուիլ օրէնքին իսկ շնորհած բայց հարկային սզդարարութեան մէջ չի նշանակուած առաւելութիւններէն: Շատեր առելորդ տուրքեր կը վճարեն այսպէս, մինչ մենք ձեզ պիտի առաջնորդենք ձեր շահերը պաշտպանելու համար:
3. **ԴԱՏԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ.**
   Ա) ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ արագ, ապահով եւ միանուագ, մասնագէտ փաստաբանի ձեռքով:
   Բ) ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Բարեկամաբար կը քննենք ու կը կարգադրենք առեւտրականներու, ընկերակիցներու եւ փաթրօնի ու աշխատաւորի միջեւ ծագած վէճերը:
   Գ) ՄՆԱՅՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Վաճառական մը, ճարտարագործ մը, ընկերութեան վարիչ մը, տնօրէն մը եւայլն եթէ կ'ուզէ իր ծրագիրներուն եւ ձեռնարկներուն մասին օրինական խորհուրդներ ստանալ անկախ եւ ձեռնհաս մասնագէտի մը կողմէ, պէտք չէ վարանի մեզի դիմելու:
   Դ) ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ԿԱՐԾԻՔ ԴԱՏԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ.— Կը քննենք պայմանագիրներ, դրամատան հաշիւներ, մասնաւոր հաշիւներ: Կը խմբագրենք պայմանագրութիւններ օրէնքի եւ ապահովութեան սահմանին մէջ:
4. **ՀԱՄԱՐԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ.**
   Ա.) կը կազմակերպենք նոր կամ ձեւափոխուած գործի մը տոմարները:
   Բ.) կը քննենք եւ կը հանենք հաշիւները էնվանթէրի պահուն:
   Գ.) կը քննենք պիլանները եւ գործառնութեանց հաշիւները:
   Դ.) կը քննենք գնուելիք ու ծախուելիք գործերը եւ լաւագոյն խորհուրդներ կու տանք գործի մը մէջ դրամագլուխ դրուելէ առաջ:
   Ե.) կը քննենք Լիքիտասիոնի հաշիւները:
   Զ.) կը քննենք ժառանգական հաշիւները:
   Է.) կ'օժանդակենք ձեզ մասնագիտօրէն պետական վարչութեանց մօտ:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 20 ՖՐ., ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴ 300 ՖՐ.-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 9էն 12 կամ ժամադրութեամբ

CONFISERIE ORIENTALE MARMARA

Médaille d'or et Diplôme d'Honneur

H. PAPAZIAN

Spécialité de véritable Rahat-Locoum de Stambul

Datte et noix fourrées à la pate d'amandes
Pates de fruits

Usine et Bureau 49-51, Rue Raspail - ALFORTVILLE (Seine)
Tél. Entrepot 16-06 R. C. S. 407.006

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԴԵՐՁԱԿՆԵՐՈՒ, ԹՐԻԳՕԹԷՕՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՕՆՖԷՔՍԻՈՆԷՐՆԵՐՈՒ

կը գնենք նպաստաւոր գիներով ամէն տեսակ կերպասեղէնի, բրդեղէնի, թրիգոյի, բամպակեղէնի եւ մետաքսեղէնի կտորներ (déchet): Միակ հաստատութիւնը Ֆրանսայի մէջ: Նախապատուութիւն տուէք մեզի: Ձեր շահը կը պահանջէ ուղղակի արտադրողին ծախել: Ֆրանսայի ամէն կողմը ունինք ներկայացուցիչներ: Փարիզի մէջ՝ շրջուն գնորդներ:

Հասցէ՝ K. TCHADIRDJIANTZ, 26 Rue d'Enghien, Paris (X)
Tél. Prov. 34—61

ԾԱԽՈՒ է հիւանդութեան պատճառաւ, նպարատուն մը, հանրակառքի գծի վրայ, բազմամարդ թաղ, մթերանոցին ետեւ՝ 3 կտորով յարկաբաժին, լուսաւէտ եւ օդասուն, բակ ու պարտէզ, ուր՝ կարելի է պահել հաւ, ճագար, լաւ շահ ապահովելու համար :

Ապրանք եւ գործիք (Պալանս օթօմաթիք եւ կլասիէռ նոփ-նոր, դարակներ, եւայլն մէջը) 8500 ֆրանք միայն, կանխիկ: Այս լաւագոյն առիթը փախցնել չուզողները դիմեն՝ 18 Ավընիւ տը Սէնժիւսթ, Մարսէյլ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 18 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3298

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԲԱՑԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻ

«Ծով մը կաթ ջուր կարած» ...

Անհրաժեշտ է աւելի բաց խօսիլ, մատնանշելու համար ողբերգութիւն մը որ կրնայ աղէտի վերածուիլ, վաղը: Աւելի շուտ քան կը սպասենք:

Հարցը կը վերաբերի այն չէն բազմութեանց, որոնք անջրպետ մը բացած հայկական կեանքին եւ իրենց միջեւ, օրը իրիկուն կ'ընեն իրենց տունին կամ խանութին պատուհանէն դիտելով աշխարհը:

Գիտակցաբար կը գործածենք բացատրութիւնը, — «չէն բազմութիւններ»:

Արդարութիւնը կը պահանջէ յիշեցնել թէ՝ բոլորովին անճարներ չեն անոնք որ կը խուսափին հանրօգուտ, հայկական գործունէութենէ, նոյնիսկ ազգային կոչուած միջավայրէն:

Ընդհակառակն, աւելի շատ անճարներն ու անբախտներն են որ կ'երեւան այս կամ այն ճակատին վրայ: Մինչ միւսները, մեծ մասով բեռ կապած, ամէն պարագայի մէջ իրենց մէջքը շալկած են, բայց — խուսափելով կը խուսափին:

Կրնաք ամէն տեղ հանդիպիլ անոնց, — սրճարան, պարասրահ, սինէմա, բայց երբեք հայկական միջավայրի մէջ: Երեւան ալ, կա՛մ պարն է որ կը խանդավառէ զիրենք, եւ կամ այս ու այն «նիւմէռօ»ն:

Ընդհանրապէս «խելացիներ» են անոնք, բուն բառով՝ բանգէտներ:

Անոնք յաճախ կը բարեհաճին խօսիլ հանրային հոգերու մասին, բայց խելք սորվեցնելու, ոչ թէ պարտականութիւն մը կատարելու համար:

Անշուշտ խելօք բաներ ալ կ'ըսեն: Կամ գոնէ կը մտածեն:

Եւ սակայն, ի՞նչ բանի կրնայ ծառայել այս կամ այն խելքը, երբ կը շարունակեն հեռու մնալ կրակի գիծէն ...

Պայման չէ որ բոլորն ալ անդամ ըլլան քաղաքական կուսակցութեան մը, այս կամ այն միութեան, համաձայն իրենց համոզումներուն:

Ամէն երկրի մէջ ալ, գործօն փոքրամասնութիւններ են որ կ'երեւան հրապարակի վրայ, կը վարեն այս կամ այն ճակատը, իրենց ետեւէն քաշելով բազմութիւնները:

Բայց, ուրի՛շ բան է խրտչիլ որ եւ է կազմակերպութենէ, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ իր անձը վեր դասել այս ժողովուրդէն, եւ ամէն կապ կտրել հայկական միջավայրին հետ:

Այս վերջին պարագան է որ ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս գաւառի մէջ:

Ամէն տեղ ալ, քանի մը հազարներ կամ հարիւրներ են որ կը խառնուին հօսանքին, զանազան ճակատներու վրայ, կ'ուզեն տեսնել տարագիր ժողովուրդին չարն ու բարին, եւ պարտականութիւններ ստանձնել, համաձայն իրենց դաւանանքին եւ կարողութեան:

Ո՞ւր են միւսները, մանաւանդ երիտասարդները:

Այլեւս եկած է ժամանակը որ այս հարցումը հնչէ բոլոր շրջանակներուն մէջ, իբրեւ տեսակ մը ահազանգ:

Ուրիշներ — աւելի հզօրներ — մարտակոչ կ'ուղղեն եւ զինարշաւներ կը սարքեն:

Մենք պէտք չունինք ոչ մէկուն, ոչ ալ միւսին:

Կոչ գիտակցութեան եւ պարտականութեան, — ահա ինչ որ կ'իյնայ մեզի:

Գիտակցութիւն՝ ըմբռնելու համար սպառնացող վտանգը, եւ պարտականութիւն՝ սահմանափակելու համար անոր հետեւանքները:

Ապա ուրեմն աւելի սերտ մերձեցում այն բոլոր տարրերուն հետ որ կը գործեն յանուն ինքնապաշտպանութեան: Եւ սէր, սիրոյ գործնական ապացոյց՝ հալածական ժողովուրդին հանդէպ:

Խելացի բանե՞ր կը մտածես. — Նետուէ կրկէս եւ համոզէ:

Կ'ուզես կարգ ու սարք, հոգեբանութիւն, սերո՞ւնդ փոխել. — խառնուէ կրակին եւ արժեցուր:

Տկա՞ր կը գտնես այս կամ այն կազմակերպութիւնը, Հայրենակցական կամ Երիտասարդական, — ի զուր մարզանքներ կը կատարես չաղակրատելով սրճարանի մը անկիւնը: Գնա միացիր, ուրիշներն ալ միացուր, եւ կազմէ կուռ ճակատ:

Իսկ երբ կը խուսափիս բոլորէն ալ, միայն կարծիքներ յայտնելու իրաւունքը վերապահելով քեզի, կրակի ճակատէն ձայն մը միշտ պիտի յիշեցնէ քեզի.

— Բացական իրաւունք չունիս: Ես իմ բաժինս, դուն ալ քուկդ: Հրամմէ՛ ասպարէզ:

Ուրիշներ «զինուորեալ ազգ»ի կարգ ու սարք հաստատեր են, դրօշի տակ առնելով 18էն մինչեւ 55 տարեկանը:

Մենք այդպիսի ցնորքներ չէ որ կը հետապնդենք, այս արմատախիլ եւ ցիրուցան բազմութեանց համար:

Բայց թող մեր սրբազան պարտականութիւնն ըլլայ ազդարարել, հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն, թէ ազգերու ինքնապաշտպանութեան եւ զարգացման պայքարին մէջ, ինչպէս ճակատամարտի դաշտին վրայ, բացականները արժէք չեն:

Ճակատ կամ թիկունք, — ուրիշ ելք չունիս, եթէ բժշկական քննութեամբ հաստատուած անկար մը չես: Թէեւ, պատերազմի պարագային, ամէնէն անկարն ալ գործի մը կը յարմարցուի, — փամփուշտ լեցնել, կար կարել, կերակուր եփել ...

Պատերազմական վիճակի ենթարկուած չեն տարագիր բազմութիւնները, տարէց կամ երիտասարդ: Բայց ահա տեսակ մը պատերազմ է որ կը մղենք օտար ափերու վրայ, ոտքի մնալու համար:

Կարելի՞ է մեկուսանալ այս պայքարին մէջ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԻՆԱԿ ՄՆԱՑԻՆ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Ե եւ «դիտողներ» դէպի Ալեքսանտրէթ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՆԵՐԸ

Չորեքշաբթի օր: Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց տեղեկաբեր Սանտլէրի առաջարկած բանաձեւը՝ Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի վէճին առթիւ: Ձախաւոր դիրք մը բռնելով մէկտեղ, ձեռնպահ մնաց Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, որ յոյս յայտնեց թէ բանակցութիւնները պիտի շարունակուին բարեկամաբար, հարցին վերջնական կարգադրութեան համար:

Տեղեկաբերը իր զեկուցման մէջ պարզելով հարցին զանազան ծալքերը, կ'առաջարկէր Ա. Դ. Խորհուրդի յառաջիկայ յունուարի նստաշրջանին յետաձգել բուն խնդիրը: Մինչ այդ, ընդունելով Ֆրանսական կառավարութեան առաջարկը, կ'որոշէ կարելի եղածին չափ շուտ Ալէքսանտրէթ ղրկել երեք դիտողներ, որոնց դերը ճշդուած է տեղեկագրին մէջ: Դիտողներուն պաշտօնավարութիւնը պիտի տեւէ առ առաւելն մինչեւ 1937 յունուարի վերջը: Այս բանաձեւը չի կրանր ո եւ է ձեւով ազդել բուն հարցին էութեան վրայ, որ պիտի քննուի յառաջիկային:

Տրուած որոշումին գործադրութեան համար սահմանուած է 75,000 զուիցերիական ֆրանք, զոր կը ստանձնէ Ֆրանսա:

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ տեսակէտները

Բանաձեւին քուէարկութեան առթիւ, պատասխանելով Թ. Ր. Արասի վերապահութեան, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց.

— «Ինչպէս ըսի երէկուան նիստին մէջ, Ֆրանսա իբրեւ ապահովութեան միջոց կրնայ ընդունիլ միայն այնպիսի տնօրինութիւններ որոնք չեն կրնար ազդել հարցին էութեան վրայ կամ վնասել հոգատար իշխանութեան իրաւասութեանց: Այս մտահոգութեամբ ալ, ինքնին մէկդի կը դրուի միջազգային վարչութեան մը դիմելու կամ չէզոք ոստիկան - զօրք ղրկելու խնդիրը: Պ. Թ. Արաս յայտարարեց թէ Թուրքիա չի կրնար ընդունիլ Ֆրանսայի եւ տեղեկաբերին առաջարկը՝ դիտողներ ղրկելու մասին. իր կառավարութիւնը անբաւական կը համարի այդ առաջարկը: Հարկադրուած եմ դիտել տալու թէ աննախընթաց է, առաջին անգամ է որ հոգատար պետութիւն մը կ'առաջարկէ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակութիւն մը ղրկել իր հովանաւորած երկիրը: Եթէ Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ Թրքական առաջարկը՝ որ նախատեսուած յանձնախումբին միանան մէկ Թուրք եւ մէկ Ֆրանսացի պատուիրակ, պատճառը շատ պարզ է, — Ֆրանսացի պատուիրակ մը ի՞նչ գործ ունի Ֆրանսայի վարչութեան ենթակայ երկրի մը մէջ. իսկ Թուրք պատուիրակի մը ներկայութիւնը պիտի հարկադրէ իմ կառավարութիւնս՝ փոխադարձաբար պահանջել որ յանձնախումբին քննութեան շրջանակը տարածուի Սանճաքին սահմանին երկու կողմերը: Այս վերջին ձեւը մէկդի դրուեցաւ, եւ սակայն Ֆրանսա պահեց իր առաջարկը՝ դիտողներ ղրկելու մասին: Անշուշտ դիտողներու ներկայութիւնը պիտի նպաստէ հանդարտութեան պահպանման: Ուրեմն Ֆրանսա կը ստանձնէ նախաձեռնութիւնը այն երեք տնօրինութեանց որ կը գտնուին տեղեկագրին մէջ, — ետ քաշել վերջերս ղրկուած յաւելուածական զօրքը, երբ Ալեքսանտրէթ հասնի յանձնախումբը, յետաձգել ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին վաւերացումը, մինչեւ որ Ա. Դ. Խորհուրդը իր վճիռն արձակէ հարցին էութեան մասին, վերջապէս դիտողներու յանձնախումբ մը ղրկել»:

Ռումանական ներկայացուցիչը ցաւ յայտնեց որ կարելի չեղաւ այժմէն համաձայնութիւն գոյացնել երկու կողմերուն միջեւ: Բայց եւ այնպէս, իր կարծիքով, բանաձեւը պիտի նպաստէ հոգեբանական նպաստաւոր պայմաններ ստեղծելու համաձայնութեան մը համար: Լորտ Քրէնպորն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, երեք դիտողներու առաքման առթիւ դիտել տուաւ, — «Որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին ապագային, պարտք կը համարիմ յիշեցնել թէ միայն հոգատար պետութիւնն է բարեկարգութեան պահպանման պատասխանատուն: Ներկայ պարագային, հոգատար պետութիւնը ինք պահանջեց դիտողներ ղրկել, այն ալ մասնաւոր վէճի մը առթիւ: Բայց լուծման այս եղանակը չի կրնար նախընթաց մը կազմել զուտ ներքին հարցերու համար, հոգատարութեան ենթակայ երկրի մը մէջ»:

Բանաձեւին քուէարկութենէն վերջ, փակուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդին արտակարգ նստաշրջանը, եւ Թրքական պատուիրակութիւնը անմիջապէս Պոլիս վերադարձաւ, իսկ Թ. Ր. Արաս Փարիզ պիտի գայ, ուղղակի բանակցելու համար:

Իրազեկ թղթակիցներ այս առթիւ դիտել կուտան թէ այլեւս ջուրը ինկած է Ալեքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանին անկախութեան խնդիրը, այնպէս ինչպէս կը պահանջեն Թուրքերը: Թ. Ր. Արաս իր ունեցած տեսակցութեանց առթիւ, մանաւանդ Անգլիոյ պատուիրակին հետ խօսած ատեն, համոզուեր է որ ոչ մէկ պետութիւն կրնայ պաշտպանել անկախութեան տեսակէտը: Եթէ Թրքական պահանջը ընդունուի, այն ատեն Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց դէմ պիտի հանեն բոլոր արաբ ժողովուրդները: Երեք դիտողներ ղրկելով, Ա. Դ. Խորհուրդը կը կարծէ թէ անոնց ներկայութիւնը բաւական պիտի ըլլայ անդարմանելի խլրտումներ կանխելու:

Յանձնախումբին անդամ պիտի ընտրուին դիւանագէտ մը, սպայ մը եւ գաղթային վարիչ մը, որոնք պիտի ըլլան հաւանաբար Դանիացի մը կամ Նորվեկիացի մը, Հոլանտացի մը եւ Զուիցերիացի մը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ՄԵՆՔ, ԱՅՍՕՐ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ

Քաղաքացիական պատերազմի պայթումէն ի վեր, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան Տեղեկատու Դիւանը շարունակ զեկոյցներ կը ղրկէ «Յառաջ»ի, «հրատարակութեան խնդրանօք»:

Առաջ Մատրիտէն կը ստանայինք, այժմ նոր կեդրոնէն՝ Վալենցիա. (Servicio Espagnol de Iñformation, Maria Carbonell 2, Valencia):

Երէկուան թղթաբերով հասած զեկոյցին հետ ղրկեր էին երեք պատկերազարդ թուղցիկներ, որ կը նկարագրեն Մատրիտի աւերումները, ինչպէս եւ մանուկներու ջարդը:

Քառմնելի է, մասնաւորապէս, այս վերջինը:

Երեւակայեցէք 13 մանչեր եւ աղջիկներ, որոնք զոհ գացած են օդանաւային ռմբակոծութեանց:

Կարելի չէ առանց ոսկումի դիտել անոնց դէմքերուն վրայ բացուած վէրքերը:

Նկարագրութիւնն ալ կցուած է պատկերներուն, սպաներէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն: Բայց անհրաժեշտ չէ կարդալ զանոնք: Պատկերները կը բաւեն ամէն բան բացատրելու:

Նոյնքան սարսուռ կ'ազդէ մայրաքաղաքին աւերումը, — «Մատրիտի ծրագրեալ կործանումը»:

Կը դիտեմ բոլորը, կը կարդամ, կը սերտեմ ու կը խորհրդածեմ.

— Է՛յ «Չարխի փալաք», երէկ մենք, այսօր ուրիշները:

Երէկ մեր գիւղերն ու քաղաքները, տուներն ու յիշատակարանները կը քանդէին, Արեւելքի մէջ, խաւարակուռ երկրի մը ամբողջ տարածութեան վրայ, եւ մենք լեղապատառ օգնութիւն կը սպասէինք «մեծ»երէն, հեռագիրներ, աղերսագիրներ, զեկոյցներ փութացնելով ի լուր աշխարհի:

Այսօր՝ արեւմուտքի մէջ, բոլորին աչքին առջեւ, Սպանիոյ զաւակները իրար կը բզքտեն օտարներու աջակցութեամբ, եւ նոյնպէս օգնութիւն կը խնդրեն: Մինչեւ անգամ անհրաժեշտ կը գտնեն հայերէն թերթի մը մէջ արձանագրել իրենց տառապանքը:

Երէկ մեր մանուկները, քոյրերն ու մայրերը կը յօշոտէին սուիններով, զնդակներով, դանակներով եւ բիրերով, եւ երբ նոյն իսկ օտար ականատեսներ կը պատմէին, մարդիկ չէին հաւատար: Կարգ մը թերթեր հազիւ կը բարեհաճէին արձանագրել երկու տողով, յանուն դրամ պահանջելով, իսկ ուրիշներ պարտականութիւն կը համարէին հերքել, զոհը անարգել եւ դահիճը փառաբանել, միշտ փոխան ընկալագրի:

Այսօր ալ մանուկներ, կիներ եւ ուրիշ անմեղներ կը կոտորուին օդանաւերով եւ թնդանօթներով, Եւրոպայի կուրծքին վրայ, եւ մարդիկ ի զուր օգնութեան կը կանչեն մամուլն եւ հանրային կարծիքը:

Երէկ օրուան հզօրները մեր երեսին ժպտեցան յանուն քրիստոնէութեան եւ արդարութեան: Իսկ երբ կրակը վառեցաւ մեր գլխուն, բոլորը իրենց պատեանին մէջ քաշուեցան «մարդասիրաբար»:

Այսօր եղբայրասպան կրակի մը բոցերուն մէջ կը վառի կը մրկի Սպանիոյ ժողովուրդը, յանուն ֆաշականութեան եւ համայնավարութեան: Եւ նոյն մեծերը նորէն կծկուած իրենց պատեանին մէջ, կը յայտարարեն կատարեալ պաղարիւնով.

— Ինչ կ'ուզէք ըրէք, իրար ջարդեցէք, ի հարկին զէնք ալ կուտանք, միայն թէ մի դպչիք մեր շահերուն...

Ո՛րքան հեռու են իրարմէ Սպանիա եւ Արմենիա: Բայց ո՛րքան մօտ՝ իրենց ողբերգութեամբ ...

ՎԱՀԷ

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹԵԱՆՑ

Նոր փոխառութեան պայմանները

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ առջի օր ձայնասփիւռ ճառով մը պարզեց նոր փոխառութեան պայմանները: Որոշ գումար սահմանուած չէ այս փոխառութեան համար, որ պիտի յատկացուի ազգ. պաշտպանութեան ծախքերուն: Փոխառութեան պարտաթուղթերուն գինը պիտի ըլլայ 100 ֆրանք, որուն փոխարէն պիտի վճարուի 140 ֆրանք, տոկոսը՝ 3ուկէս առ հարիւր, անոնց համար որ իրենց ոսկին կամ ոսկիի վկայականը կը տրամադրեն: Փոխառութիւնը բաց է նաեւ անոնց համար որ ունին անցեալ ամառ հանուած պարտաթուղթերէն. բայց ասոնց պայմանաժամը 9 տարի է, իսկ տոկոսը՝ 4 առ հարիւր:

Նոր փոխառութեան պայմանները բացատրած ատեն, ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ այսուհետեւ ազատ են բոլոր դրամական գործառնութիւնները, օտար դրամներու եւ արժեթուղթերու առուծախը եւն.: «Միայն մէկ բան կը խնդրեմ, — այս կարգի սեղանաւորական գործողութեանց յայտարարութիւնը կատարել կատարեալ պարկեշտութեամբ»:

Ուրեմն, կը վերնան այն սեղմումները որ հաստատուեցան քանի մը ամիս առաջ, օտար դրամներու գործառնութեանց առթիւ: Արդէն այդ սեղմումները ինքնին դադրած կամ աւելորդ համարուած էին, երբ դրամական համաձայնութիւն գոյացաւ Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ հետ, ֆրանքին արժեզրկման հետեւանքով:

Նախարարը այս առթիւ նորէն յանձնարարեց որ Ֆրանսացիները վերջ տան գանձ դիզելու սովորութեան եւ Ֆրանսայի վարկին հանդէպ գոնէ այնքան վստահութիւն յայտնեն որքան օտարները:

150.000 զինուոր Չանկ Լանկի դէմ

Չինաստանի կառավարութիւնը 150,000 զինուոր ղրկեց ապստամբ զօրավար Չանկ Լանկի դէմ եւ կը յուսայ զայն խելքի բերել երեք օրէն: Բանակը 80 քիլոմեթր հեռու է ապստամբներու կեդրոնէն, Սիան Ֆուէն: Կեդրոնական կառավարութիւնը խզեց բանակցութիւնները երիտասարդ մարաջախտին հետ, հակառակ գերի վարչապետին կնոջը պաղատանքներուն: Կը վախցուի որ Չանկ Քայ Շէկ հրացանի բռնուի, այս գործողութեանց հետեւանքով: Ապստամբները ուրիշ երեւելիներ ալ բռնած են, իբրեւ պատանդ:

Կառավարական կոլոներ կը մղուին Սիան Ֆուի արուարձաններուն մէջ: Միւս կողմէ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ճափոնի դիրքը: Կասկած չկայ թէ պիտի օգնէ չինական կառավարութեան, խորտակելու համար ապստամբութիւնը: Խորհրդային իշխանութիւնն ալ իր կարգին կարեւոր ուժեր կը կեդրոնացնէ Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ: Մոսկուա եւ Մոնկոլիա զինակցութեան դաշնագիր ունին, որուն համաձայն խորհրդային բանակը ի հարկին օգնութեան պիտի հասնի:

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾԸ ԵՒ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

Թագաւորը հրաժարեցաւ, բայց անգլիացի ժողովուրդը կը շարունակէ իր սրբազան աղօթքը — «Տէ՛ր, կեցո՛ թագաւորն»: Թագաւորը չի մեռնիր երբեք, որովհետեւ գահը կը մնայ անսասան ու անխորտակելի: Այսպէս է Մեծն Բրիտանիան:

Եւ հիմա արդէն համատարած խաղաղութիւն է եւ օրհնութիւն ի սփիւռս կայսրութեան:

Անհախընթաց էր ու չարագուշակ փոթորիկը որ յանկարծ պայթեցաւ Անգլիոյ մէջ դեկտ. 3ի առտուն, փոթորիկ մը որ կրնար ահաւոր հարուած իջեցնել գահերուն ամէնէն մեծին ու ամէնէն զօրաւորին եւ փշուր փշուր ընել ծովէ ծով փռուած կայսրութիւնը: Հաւանաբար պատահէր այդ աղէտը, եթէ երիտասարդ Թագաւորը մոռնար հայրենիքին գերագոյն շահերը եւ քաղաքական պայքար մը ստեղծէր իր ղեկավարութեան տակ:

Վտանգին տարողութեան մասին կասկած չունէին օրուան ղեկավարներն ու անգլիական մամուլի պատասխանատու ներկայացուցիչները՝ սկսելով ծանրախոհ «Թայմզ»էն:

Արդարեւ բացառիկ էր իրարանցումը: Եկեղեցական իշխանութիւնները, դահլիճը, խորհրդարանը, իրաւագէտները, մամուլը, գաղթապետութեանց կառավարութիւնները, ինչպէս նաեւ փողոցէն անցնող Անգլիացին, խուճապի մատնուեցան, երբ Թագաւոր - կայսրը փափաք յայտնեց անտեսել ամուսնութիւն մը կնքելու «երկիցս ամուսնալուծեալ» օտարուհիի մը հետ: Անվայել էր այդ տեսակ միութիւն մը բրիտանական կայսրութեան վեհապետին համար, եթէ ոչ անհամապատասխան անգիր սահմանադրութեան մը օրէնքներուն:

Շատ հասկնալի էր այս իրարանցումը խստաբարոյ, աւանդամոլ, ու թերեւս աններող հայրենիքի մը մէջ ուր մարդիկ անհամեմատօրէն աւելի պարզ խնդիրներու մէջ անգամ կը մըտածեն ու կը շարժին այնպէս ինչպէս իրենց նախահայրերը երկու հարիւր տարի առաջ: Անգլիան երկիր մըն է ուր օրէնքը յաճախ անիմաստ ու անօգուտ կաշկանդումներու ենթարկած է մարդոց առօրեայ կենցաղը: Ու շատ քիչ անգամ փորձ կը կատարուի ձեւաւորելու համար այդ կենցաղը համաձայն ժամանակի անդիմադրելի պահանջներուն եւ մտայնութեան: Ի՞նչպէս կարելի էր, ուրեմն, սպասել որ խառնուածքով ու դաստիարակութեամբ պահպանողական այս ժողովուրդը, որուն վրայ տիրաբար կ'իշխէ տակաւին մեծափարթամ ազնուականներու, դրամատէրներու եւ կղերականներու դասակարգը յօժարակամ ընդունէր իր սիրելի վեհապետին կողմէ եղած անխառունակ ամուսնութեան մը առաջարկը: Երբ Անգլիացին դեռ կը հաւատայ թէ կիրակին սուրբ օր է եւ հետեւաբար չարժանկարին ցուցադրութիւնը՝ մեղանչում Աստուծոյ օրէնքներուն դէմ, ալ ո՞ւր կը մընայ ամուսնալուծուած կին մը Թագուհի նշանակելու հարցը, մանաւանդ որ, ի լրումն դժբախտութեան, խնդրոյ առարկայ կնոջ երկու ամուսիններն ալ ողջ են: Խոստովանինք որ աւելի համեստ ու ազատամիտ ազգեր անգամ պիտի չուզէին որ իրենց Թագուհին վիճելի անցեալ ունեցած ըլլար, գոնէ ամուսնական գետնի վրայ:

×

Պատմութիւնը իր ընդհանուր գիծերով ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

1927 թուականին Անգլիոյ երիտասարդ Թագաւորը, երբ տակաւին գահաժառանգ էր, ազնուապետական երեկոյթի մը ընթացքին, պատահմամբ կը ծանօթանայ Տիկին Էրնէսթ Սիմփսըն անունով Ամերիկուհիի մը հետ: Սովորական պարագաներու մէջ այդ տեսակ ծանօթութիւն մը կրնար սկսիլ եւ վերջանալ լուսացնցուղ դահլիճի մը չորս պատերուն մէջ: Առաջին անգամ չէր որ Ուէլզի իշխանը կը սեղմէր սովորական մահկանացուի մը ձեռքը: Արդէական հակումներ ունեցած է ան միշտ: Իշխանական պալատի մը ճնշող մթնոլորտն ու չափուած - ձեւուած կենցաղի մը միօրինակութիւնը երբեք չեն գոհացուցած ինքը հոգեպէս: Գահաժառանգ էր ու վիճելի կայսրութեան մը ապագայ տէրը եւ սակայն անկեղծօրէն կը սիրէր մօտենալ ու մտերմանալ համեստ բազմութիւններուն: Իր խառնուածքին այդ գայթուն գիծն էր որ մեծ չափով նպաստեց իր ժողովրդականութեան: Ինքնաբուխ էր այդ հոգեկան պահանջը իր մէջ եւ բացարձակօրէն հարազատ: Անգլիոյ Թագաւորը աշխարհի առաջին անձնաւորութիւնն է նուիրապետական կարգով: Եւ ահա անդառնալի կերպով հրաժարեցաւ ան վեհափառ դիրքէն, որովհետեւ, ի միջի այլոց, Էտուըրտ Ը. չէր ուզեր որ բազմութիւնները խոնարհէին իր առջեւ եւ խունկ ծխէին իր արեւշատութեան համար:

Ռամկավար ժողովուրդ ենք մենք ալ ու գահերն ու թագերը չեն խօսիր մեր սրտին: Բայց առնուած քայլին տարողութիւնը լիովին ըմբռնելու կամ զոհողութեան աստիճանը չափելու համար, պահ մը աչքի առջեւ բերէք Հայոց ազգի ունայնամիտ ու փառասէր երեւելիները: Փորձեցէք, օրինակ, Թաղ. Խորհուրդի մը ատենապետը հրաժարեցնել իր պաշտօնէն. փորձեցէք իր պատուանդանէն վար իջեցնել Բարեգործականի բանաստեղծ վարիչ - պատուիրակը: Իրենց գլուխը վրայ կուտան, բայց պաշտօնը երբե՛ք:

— Եղբայր, պզտիկութիւն չէ՞ ...

Գահաժառանգն ու ամուսնացած Ամերիկուհին բազմաթիւ հանդիպումներ կ'ունենան հետզհետէ՝ շնորհիւ ազնուական լէյտիի մը ջանքերուն: Բարեկամութիւնը աստիճանաբար կը զարգանայ, կը հասունանայ եւ օրին մէկը, յանկարծ, իշխանը կը զգայ որ Տիկ. Սիմփսընի ընկերակցութիւնը սարսուռ մը կ'արթնցնէ իր կուրծքին տակ: Մտերմիկ խօսակցութեանց կը յաջորդեն պտոյտներ Անգլիոյ թէ արտասահմանի մէջ: Եւ ահա հովուերգութիւն մը հէքեաթունակ՝ իշխանին եւ օտարուհիին միջեւ:

1935 փետրուարին գահաժառանգը Աւստրիա կ'երթայ արձակուրդով: Իր հետեւորդներուն մէջ է նաեւ Տիկինը: Անգամ մը նոյն իսկ գահաժառանգը ճաշի կը հրաւիրէ Տիկինն ու ամուսինը միասին: Անցեալ յուլիս 10ին, երբ արդէն գահ բարձրացած էր, Ամերիկուհին ներկայ կը գտնուի պալատական ընդունելութեան մը: Յաջորդ օրը իր անունը պաշտօնապէս կը յայտարարուի հրաւիրեալներու ցանկին մէջ— պատիւ մը որ տրուած չէ սովորական մահկանացուներուն: Օգոստոսին Ն. Վեհափառութիւնը պտոյտ մը կը կատարէ Միջերկրականի մէջ: Տիկինը կ'ընկերանայ իրեն միշտ: Մէկ խօսքով անբաժանելի զոյգ մըն էին անոնք, մանաւանդ վերջին քանի մը ամիսները, այսինքն Ճորճ Թագաւորի մահէն յետոյ:

Ժողովուրդը ծանօ՞թ էր այս հովուերգութեան. այո՛. զրոյցներ շրջան կ'ընէին բերնէ բերան, որովհետեւ ամբոխը հազար աչք ու հազար ականջ ունի: Մարդիկ սրամիտ ակնարկներ կը փսփսային իրարու այդ մասին, բայց ոչ ոք կը համարձակէր հետաքրքրուիլ անցուդարձով, որովհետեւ սովորութիւնն ու բարեկրթութեան օրէնքները կը պահանջեն որ Անգլիացին չխառնուի Թագաւորին անձնական կեանքով: Այդ փսփսուքներուն առիթ տուաւ. ինչպէս վարչապետն ալ խոստովանեցաւ իր ճառին մէջ, ամերիկեան մամուլը, որուն կարգ մը օրկանները թեթեւսոլիկ լուրեր արձանագրեցին իրենց սիւնակներուն մէջ՝ լըրագրական նիւթի վերածելով Էտուըրտ Թագաւորի մտերիմ բարեկամութիւնը Ամերիկուհիի մը հետ: Ըսողներ կան նոյն իսկ որ Նիւ Եորքի կամ Շիքակոյի թերթերը տեսակ մը Գաղտնի Սպասարկութիւն ստեղծած էին Անգլիոյ մէջ եւ շատ մօտէն կը հետեւէին անոնց շարժումներուն:

Հոկտ. 27ին Տիկ. Սիմփսըն անգլիական դատարանին միջոցով կը բաժնըւէր իր ամուսինէն՝ վերամուսնութեան իրաւունք ստանալով:

Ընդհանրապէս անգլիական թերթերը կառավարութեան հրահանգին վըամուսնալուծման դատերը եւ կը յիշեն մանաւանդ պատճառները: Բացառաբար, սակայն, խմբագրութիւնները կառավարութեան հրահանգին վըրայ, երկու տողի մէջ ամփոփեցին Սիմփսըններու դատին արդիւնքը՝ ուշադրութիւն չհրաւիրելու համար: Իսկ ամերիկեան թերթերը լուրը հըրատարակեցին մեծատառ ու չնդալից խորագիրներով:

Ողբերգութեան մնացեալ մասը նըկարագրեց վարչապետը իր դեկտ. 10ի պատմական ճառին մէջ:

Նոյ. 16ին է որ Թագաւորը առաջին անգամ ըլլալով վարչապետին կը յայտնէ Տիկին Սիմփսընի հետ ամուսնանալու իր ծրագիրը: Նոյ. 25ին Պոլտուին՝ իր պաշտօնակիցներուն եւ գաղթապետութեանց կառավարութիւններուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ, կը բացատրէ Ն. Վեհափառութեան թէ այդ տեսակ ամուսնութիւն մը յանձնարարելի չէ: Այն ատեն Թագաւորը կ'առաջարկէ նոր օրէնք մը քուէարկել, որպէսզի իր ամուսնութիւնը նկատուի անտոհմ, այսինքն իր կողակիցը Թագուհի չըլլայ եւ իր զաւակները իրաւունք չունենան գահ բարձրանալու: Վարչապետը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները եւ դեկտ. 2ին վեհապետին կը յայտնէ թէ խորհրդարանը եւ գաղթապետութիւնները համաձայն չեն անտոհմ ամուսնութեան ծրագրին:

Այս պատասխանէն օր մը առաջ, Պրէտֆըրտի եպիսկոպոսը կծու ակնարկ մը ըրած էր Թագաւորին հասցէին, հրաւիրելով «Աստուծոյ շնորհը անոր վրայ» եւ գաւառական կարգ մը թերթեր զանազան մեկնութիւններ տուած էին եպիսկոպոսին խօսքերուն՝ անուղղակի քննադատելով Ն. Վեհափառութիւնը:

Այլ եւս հնարաւորութիւն չկար վէճը ժողովուրդէն գաղտնի պահելու: Եւ դեկտ. 3ի առտուն թերթերը կը հրատարակէին դղրդալից լուրը — Թագաւորը կ'ուզէ ամուսնանալ Տիկին Սիմսընի հետ:

Յաջորդ օրը վարչապետը վճռապէս կը յայտարարէր խորհրդարանին մէջ թէ կառավարութիւնը չի կրնար նոր օրէնք մը առաջարկել, նուիրագործելու համար անտոհմ ամուսնութիւն մը. Թագաւորին կինը Թագուհի կ'ըլլայ:

Եւ դեկտ. 10ին «Էտուըրտ Ը. Մեծն Բրիտանիոյ եւ Անդրծովեան բրիտանական գաղթապետութեանց, Թագաւոր եւ կայսր Հնդկաստանի» կը յայտարարէր իր վերջնական ու անդառնալի որոշումը գահէն հրաժարելու:

Թագաւոր մը գնաց, «Տէր ընդ քեզ», կ'աղօթէ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը, Թագաւոր մը եկաւ՝ «պահեա՛, պահպանեա՛»:

Ու այս բոլորը մէկ շաբթուան կամ մէկ օրուան մէջ: Իրաւունք չունի՞ տասուօթեան թերթի մը խմբագիրը, երբ գիտել կուտայ թէ «այս տեսակ դէպք մը կրնար յեղափոխութիւն ստեղծել ուրիշ երկիրներու մէջ: Մոսկուան անպատճառ քանի մը հարիւր հոգի պիտի գնդակահարէր. արիւն պիտի հոսէր Փարիզի պողոտաներուն վրայ, ջարդ պիտի կատարուէր Պերլինի կամ Հռոմի մէջ»: Բայց այս երանելի հայրենիքին մէջ մամուլն ու բազմութիւնները վարուեցան անզուգական լրջութեամբ: Ոչ կռիւ, ոչ ծեծ, ոչ իսկ վիրաւորական խօսք մը վեհապետին հասցէին: Միայն, դեկտ. 10ի առտուն երբ Թագաւորին հրաժարումը որոշապէս յայտնի էր, «Թայմզ», «Տէյլի Թելեկրաֆ» ու «Մորնինկ Փոսթ» հասկցուցին թէ «ազգային հիմնարկութիւն մը աւելի բարձր է քան անհատը. գահը աւելի մեծ է քան գահակալը»: Փոթորիկը եկաւ ու գնաց եւ հիմա ամբողջ միեւնոյն եռանդով ու երկիւղածութեամբ կը փառաբանէ Էտուըրտ Ը.ի եղբայրը, Ճորճ Զ.:

Քաղաքական պատճառներ կայի՞ն այս տագնապին մէջ: Ինչե՞ր կը տեսնէ Անգլիոյ անգիր սահմանադրութիւնը եւ ի՞նչ կապերով միացած են գաղթապետութիւնները մայր հայրենիքին: Այդ մասին յաջորդով:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահական ընտրութեան առթիւ, անթելի միջոցով բուռն պայքար մղուեցաւ թեկնածուներու միջեւ: Ռատիոյի ընկերութիւնները ահագին դրամներ կը շահէին, այսպէս, անթելի 100 կայաններ ունեցող ընկերութիւն մը, 3600 տոլար կը գանձէ մէկ ժամ տեւող ճառի մը համար, 63 կայաններ ունեցող ուրիշ ընկերութիւն մը ժամը 3200 տոլար: Հակառակ անոր՝ նախագահական թեկնածուները իրենց ճառերը չէին կրճատեր: Ռուզվէլթի մէկ ճառը չորս ժամ տեւեց:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Որո՞նք են այն հիմնական հարցերը, որոնց շուրջ կը դառնան Ստալինի եւ իր անմիջական օգնականներու ճառերը եւ ինչ երեւոյթներ ամէնէն ցայտուն կերպով յառաջ եկան համագումարին մէջ:

Ա.— Դասակարգերը, ընկերվարութիւն եւ համայնավարութիւն:

Ստալին իր ճառին մէջ չեշտեց, թէ Խ. Միութեան մէջ այլ եւս գոյութիւն չունին դասակարգեր: Առաջ եկած է «նոր դասակարգ» մը, որուն նմանը աշխարհ երբեք չէ տեսած:

Թէ ինչ դասակարգ է այդ, որո՞նք են անոր յատկանշական գիծերը,— կը մնայ մթութեան մէջ: Դասակարգերը վերցած են շնորհիւ «սօցիալիզմի յաղթանակին»: Տնտեսական բոլոր մարզերու մէջ կատարուած է հսկայական յառաջդիմութիւն: Եւ նոր սահմանադրութիւնը կուգայ աւելի հաստատուն դարձնելու ստեղծուած կացութիւնը, «արձանագրելու բոլոր նուաճումները»: Իսկ ընկերվարութենէն վերջ եկող շրջանը պիտի ըլլայ համայնավարական կարգուսարք:

Քիչ վերջը նոյն ճառին մէջ, նոյն Ստալինը կը յայտարարէ.— «Մեր երկիրը ունի երկու դասակարգ, բանուոր եւ գիւղացի, որոնց շահերը նոյնացած են», եւ ուրիշ հարցի մը կապակցութեամբ՝ «պրոլետարիատի դիկտատուրան կը մնայ իր ուժին մէջ»:

Հակասութիւններով լեցուն այս յայտարարութիւնները կ'ողջունուին որոտագին ծափերով: Կը մնայ անհասկնալի,— ճառին այս երեք մասերէն ո՞րը կը համապատասխանէ իրականութեան: Ճառին այս մասը կը վերջանայ սովորական բոլշեւիկեան ինքնագովութեամբ «տարած անտեսական յաղթանակներու» առթիւ: Կը պարզուի, որ Ռուսիա այսօր գրեթէ ամէն ինչ կ'արտադրէ 4—5 անգամ աւելի, քան պատերազմէն առաջ: «Ասոնք բոլորը փաստեր են եւ ոչ թէ խոստումներ» — կ'եզրակացնէ Ստալին:

Բ.— Համայնավար կուսակցութիւնը:

Նոր սահմանադրութիւնը որ եւ է կերպով չապդեր համայնավար կուսակցութեան մենատիրութեան վրայ: Ընդհակառակն, առաջին անգամ ըլլալով համայնավար կուսակցութիւնը պաշտօնապէս կը մտնէ խորհրդային նուիրապետութեան մէջ եւ կը գրաւէ առաջնակարգ տեղ:

Այս հարցին վրայ խօսած է նաեւ Խ. Միութեան գործավարներու խորհուրդի նախագահ Մոլոտով: Ուրիշ կուսակցութիւններ չեն կրնար գոյութիւն ունենալ, որովհետեւ, ինչպէս «ցոյց տուած է մենշեւիկներու եւ սոցիալիստ - յեղափոխականներու փորձը, միւս կուսակցութիւնները կը դառնան հակայեղափոխական եւ կը նպաստեն դրամատիրութեան վերահաստատման»: Իսկ Ստալին նոյն հարցը ձեւակերպած է այսպէս.— «Քանի մը կուսակցութիւններու գոյութիւնը յատուկ է այն երկիրներուն, ուր գոյութիւն ունին քանի մը դասակարգեր: Մեր մէջ դասակարգերը վերանալէն վերջ հող կայ միայն մէկ կուսակցութեան, Համայնավարութեան»:

Կարելի՞ էր հարցնել.— Եթէ դասակարգերը վերցած են եւ եթէ կուսակցութիւնները միայն դասակարգերու արտայայտութիւն են, ապա ուրեմն ինչո՞ւ «հող կայ միայն համայնավարութեան համար»: Միթէ քաղաքական կուսակցութիւնները միայն դասակարգային շահեր կը հետապնդեն: Եւ եթէ ոչ, ապա ուրեմն ինչո՞ւ միայն համայնավար կուսակցութիւնը կրնայ իր գոյութիւնը պահել Խ. Միութեան մէջ: Կարծես բնական պիտի ըլլային այսպիսի հարցումներ պատգամաւորներու կողմէ: Բայց ոչ մէկ հարցում, ոչ մէկ ցանկութիւն իրապէս պարզելու խնդիրները: Երբեմն համագումարներու մէջ դեռ հնարաւոր էին այսպիսի հարցումներ, երբ համագումարները վերածուած չէին անբան հօտերու:

Թոյլ տալով ուրիշ կուսակցութեանց գոյութեան իրաւունք Խ. Միութեան մէջ, բոլշեւիկները կը պաշտպանէին անոնց գոյութիւնը եւ ա՛ն հասարակ ժողովրդապետական կարգերը Եւրոպայի մէջ: Օրինակ, արտաքին գործոց Լիթվինով կը յարձակի ֆաշական պետութիւններու վրայ, որովհետեւ անոնք չեն ձգեր որ դժգոհները ... կազմեն քաղաքական կուսակցութիւններ: Ազատական պահանջներ դուրսի աշխարհէն եւ մենատիրական դիկտատուրա՝ երկրի մէջ:

Գ.— Դիկտատուրայի բնոյթը:

Սակայն համայնավար մենատիրական դիկտատուրան պէտք չէ հասկնալ նախկին իմաստով, երբ կուսակցութիւնը կ'իրագործէր դիկտատուրան: Այսօրուան լեզուով կուսակցական դիկտատուրա կը նշանակէ Ստալինի բացարձակ անձնական իշխանութիւն, որուն հիմերը կը կազմեն իրեն բացարձակապէս ենթակայ կուսակցական - վարչական մեքենան եւ կարմիր բանակը, ուր կը սնուցանուի ազգասիրական գաղափար: Նոյն իսկ Ղազախները, որոնք մինչեւ հիմա անխնայ կը ջնջուէին, այսօր ծափերու տարափի տակ, ցարական օրերու համազգեստներով, բեմ կը բարձրանան համագումարին մէջ:

Համագումարէն առաջ եւ համագումարին մէջ Ստալինի անձին շուրջ եղած խնկարկութիւնը եւ պանծացումը ցոյց կուտան որ ամէն ինչ կը կատարուի կանխամտածուած եւ կանխորոշ ծրագիրով մը: Առանց ըստ էութեան արտայայտուելու կամ իր կողմէ բան մը աւելցնելու, համագումարը կուգար հաստատել տիրող կացութիւնը:

Ինքը Ստալին իր ճառին մէջ այս ձեւով կ'արտայայտուի դիկտատուրայի բնոյթի փոփոխման մասին,— «Պրոլետարիատի դիկտատուրան կը մնայ իր ուժի մէջ, սակայն նոր սահմանադրութեամբ մենք կը լայնցնենք դիկտատուրայի հիմերը: Ուրիշ խօսքով, կը կատարուի տեսակ մը «ռամկավարացում», որու շնորհիւ նոր խաւեր (օրինակ «անկուսակցական բոլշեւիկները») յառաջ կը քաշուին պարագայ մը, որ որոշ չափով կը թուլցնէ կուսակցութեան կշիռը եւ կը նպաստէ Ստալինի անձնական դիկտատուրայի վերջնական ձեւաւորման: Ընդլայնելով դիկտատուրայի հիմը՝ սահմանադրութիւնը փաստօրէն կը նուիրագործէ անձնական կարգուսարքը: «Ռամկավարացումը» Ստալինին պէտք էր իրեն համար:

Դ.— Խորհ. Միութեան պետական ձեւը:

ՊՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԾԱՂԻԿԸ

(ԱՐՄԱՏԱԽԻՆ ՈՐԲՈՒՀԻՆ)

— Հայ թե՞րթ կը կարդաք:

— Մի՛շտ: Մարզանքի ուսուցիչս բաժանորդ է: Կարդալէ վերջ ինծի կը ղրկէ:

— Մարզանքի ուսուցի՞չդ: Ո՞վ է որ:

— Պարոն Խաչիկեանը: Օ, ես շատ լաւ էի մարզանքի մէջ: Միշտ, առաջին կ'ելլէի: Մրցանակներ ունիմ: Մանչերն անգամ կ'անցնէի: Թուաբանութեան մէջ ալ լաւ էի:

—Աղջիկները ծառերուն կոճղին կապող եւ ծեծող մարդիկի՞ն կ'ակնարկէք:

Պայծառ Կառ - տիւ - Նոռի լրագրատունէն գնած էր թերթը: Սուտին դիմեց, որովհետեւ գիտէր թէ մայրենիքի ամենօրեայ ընթերցումի յայտարարութեամբ մը՝ փայփայած պիտի ըլլար Գառնիկի հայրենասիրութիւնը: Ու մանաւանդ, զայն նուաճելու յատուկ զէնք մըն ալ աւելցուցած պիտի ըլլար:

Տխուր դիտողութիւններու արձանագրութիւնը հետզհետէ կը շատնար Գառնիկի մտքին մէջ: Յոյս եւ վստահութիւն ընդհարումի եղած էին անոր հոգիէն ներս: Պէ՞տք էր շարունակել պայքարը, թէ ոչ պարտութիւնը ընդունելով՝ զինաթափ ըլլալ: Հեռանալ մարտակոցէն:

Երբեմն ըմբոստ, մերթ հլու՝ Պայծառ կը տանէր կեանքը, պարբերական լաց ու կոծով եւ խնդումով:

×

— Մեղք, մեղք: Շնորհքով ալ տըղաքներ են: Ուրկէ՞ գտեր են այդ վար անցնելիքը:

Յուզումի մատնուած է հայ կիներու աշխարհը: Վրդովուած՝ անոնց հանդիսար: Եւ բամբասանքի անոնց կարողութիւնը, արշալոյսէն կէս գիշեր, ի սէր արուեստին կատարելութեան, ոլոր - մոլոր կը թափառի արահետէ արահետ:

Տասնեակ մը հայ ընտանիքներ կը բնակին հսկայ այն չէնքին մէջ, ուր Սարգիս եւ Գառնիկ իրենց յարկաբաժինը ունէին, տարիէ մը ի վեր:

Ամուրի երկուքն ալ՝ անոնք տարօրինակ կը գտնէին այցելութիւնը այդ ընտանիքներուն, մերթ հաւաքաբար, մերթ առանձին:

— Սարգիս, աթոռ ճարէ:

— Գառնիկ, սուրճի գաւաթները չեն բաւեր:

Եւ յուսախաբութիւնը Գառնիկի: Փարիզի պանդոկներու աղմուկէն արուարձան փախած էր ան, լռութեան մէջ՝ իր գիրքերը բանալու բուռն տենչէն մղուած:

Մինչդեռ, տափակ կեանք մը ահաւասիկ: Փոխադարձ այցելութիւններ: Բայց մանաւանդ, շրջանակին յարմարելու տառապանքը եւ խօսակցութեան նիւթ հայթայթելու չարչարանքը:

Տիկին Վարդուհի դառնութեանց կոյտ մըն է: Ամուսնական կեանքը ճշմարիտ զոհողութեան մը եղած է անոր համար: Ու կարի մեքենան իսկական խաչ մը, որուն գամուած կը մնայ, տակաւին այսօր, տասնեւութ տարիէ ի վեր: Պիտի կերակրէ երեք զաւակ: Ու ամուսին մը՝ ծոյլ, դատարկապորտ եւ մտաւորականի ակնոցով ու յաւակնութիւններով: Ազգը առաջնորդելու առաքելութեան կոչուած կարծեմ:

Տքնաջան աշխատանքին առընթեր՝ Տիկին Վարդուհի կը ստանար ամուսնոյն կռուփի եւ հայհոյանքի հարուածները:

Զարգացած եւ նախանձոտ աշխարհին ու մարդկութեան դէմ՝ Տիկին Վարդուհի հոգեկան բաւարարութիւն կը գտնէր չարախօսութեան, ընտանիքներ իրարու դէմ լարելու, նոյն ընտանիքին անդամները պառակտելու եւ իր պաշտածը այրելու մէջ:

Շարունակ երկու գործակիցներուն կ'երթար: Կէս օրուան ճաշի պահուն, անակնկալի կը բերէր զանոնք եւ՝

— Պարոններ, սուրճ չէ՞ք առած, ձեզի կը սպասենք Տիկին Բերոնց եւ ես:

Սարգիս եւ Գառնիկ քիչ անգամ կը յաջողէին փախչիլ:

Ու Տիկին Վարդուհի մտերմութիւնը կը կեղծէր Պայծառի հանդէպ: Յաճախ իր մօտ կը տանէր: Բաղնիք առնել կուտար: Ու քանի մը հեղ ալ, ամուսնոյն բացակայ գիշերները, ծոցը առած պառկած էր:

— Պարոն Գառնիկ, ձեզի հրամմեցէք, սիրուն Օրիորդ մը պիտի ներկայացնեմ ձեզի:

Ամուսնալուծութեան դիմում ըրած հարս մը, հրապուրիչ եւ գլխիչ աչքերով: Ախտաւոր ամուսին մը, կասկածամիտ եւ նախանձոտ, օրը երկու անգամ տուն դառնալով՝ մահճակալին ներքեւ ու պահարաններուն մէջ, սիրոյ հակառակորդ կամ կնոջ սիրական կը փնտռէ: Եւ կը ծեծէ, կը չարչարէ իր կինը:

Գառնիկի եւ ապագայ ամուսնալուծեալին փոխադարձ ակնարկը ցնցեցին Պայծառը:

— Պարոն Գառնիկ, ձեզի յարմար օրիորդ մը գտած ենք: Զարգացած, լուրջ, վարժ դաշնակահարուհի եւ սքանչելի տանտիկին: Խօսքը բերնին մէջ: Եւ ձեզ ամօթով չի ձգեր մարդոց մէջ:

Ու ձեռքի սեղմումներ: Օրիորդին նշանը նոր է ետ եղած:

Իսկ սուրճի ափսէն կը դողդղար Պայծառի ձեռքերուն մէջ: Ու Տիկին Վարդուհի, մեքենային առջեւ եւ ակնոցին ետեւէն, տեսարանը կը դիտէր:

Ամէն օր, նորանոր դրուագներ կը հասնէին Սարգիսի եւ Գառնիկի ականջներուն, ոմանք Տիկին Վարդուհիի բերնէն, ոմանք միւս հայ կիներուն անուղղակի զրոյցէն խլուած:

Պայծառ հնդկաչինցի մեծահարուստ ծերուկի մը հոմանուհին է եղած: Փարիզի մէջ, իշխանուհիի կեանք վարած է անոր հետ: Զաւակ մը վիժած: Յետոյ՝ չէ ուզած անոր ընկերանալ դէպի Հնդկաչին: Ծերուկը կը պաղատի, կուլայ, ծունկի կուգայ, սիրոյ բառեր կը շռայլէ, գոհարեղէններու առատ խոստումներ: Բայց անօգուտ:

Տիկին Վարդուհի դեռ անցեալ օր տեսեր է Պայծառը, պողոտային վըրայ, բարձրահասակ պարոնի մը հետ՝ կռուը կռուցի:

Մարիամ մեթրոյին գլուխը կը հանդիպի անոր, զոր կը գգուեն, կը համբուրեն եղեր երեք երիտասարդ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ.— Առաջին մասը հրատարակուած է դեկտ. 6ին: Այստեղ կ'ընդհատենք մեր երիտասարդ աշխատակցին այս պատմուածքը, մինչեւ որ լրանայ մեր միւս թերթօնը, «Մեծ Պատերազմին լրտեսները»:

Համաձայն սահմանադրութեան, Խ. Միութիւնը անկախ հանրապետութիւններու միութիւն է (union եւ ոչ թէ fédération): Նախորդ սահմանադրութիւնները աւելի լայնամիտ էին եւ աւելի հնարաւորութիւններ կու տային առանձին հանրապետութիւններու զարգացման: Տարիներու ընթացքին կրճատուեցան Խ. Միութեան անդամներու իրաւունքները մինչեւ որ հասան իրենց այսօրուան վիճակին, երբ անոնք գրեթէ բոլոր հարցերու մէջ կ'ենթարկուին Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան: Ինքը Ստալին իր ճառին մէջ շեշտեց թէ Խորհ. Միութիւնը ԲԱԶՄԱԶԳԻ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ է (ինչ որ կը հակասէ Միութեան գաղափարին): «Այն ինչ որ անյաջող կերպով փորձեց Աւստրօ-Հունգարիան, մենք իրականացուցինք, կ'ըսէ Ստալին աւելցնելով որ եթէ սկզբի շրջանին թերահաւատ էին Ռուսերու մասին, այսօր այդ թերահաւատութիւնը գոյութիւն չունի»:

Ռուսիան է, որ կամաց կամաց կուգայ փոխարինելու Խ. Միութիւնը, Ռուսիան, որ «առաջինն է հաւասարներու մէջ» եւ որուն կը պատկանի գերիշխող դերը (այդ գերիշխանութեան միտքը պարզօրէն իր ճառին մէջ կ'արտայայտէ Ստալին, բուն Ռուսիոյ գործավարներու խորհուրդի նախագահը): Նախկին համագումարներու մէջ աւելի կը խօսուէր «մեծապետական շովինիզմի» մասին: Ժամանակները փոխուած են: Իսկ նոր սահմանադրութիւնն ալ վերջնականապէս կը հաստատէ համամիութենական գործավարներու դրութիւնը, որուն համաձայն «անկախ» հանրապետութիւններու իրաւասութեան մէջ կը մնան ... հանրային կրթութեան մէկ մասը (տարրական եւ միջնակարգ կրթութիւն) եւ հասարակական առողջութիւններուն վերաբերող որոշ հարցեր: Ուժեղ կեդրոնացումը նոր սահմանադրութեան ամէնէն կարեւոր տրամադրութիւններէն մէկն է: Ռուս ազգայնական տրամադրութիւնները կրնան բոլորովին գոհացում գտած ըլլալ: Արտաքին վտանգի ազդեցութեան տակ Ստալին իր կողմը կը քաշէ ռուսական զանգուածները, աւելի քան ուժեղացնելով իր դիրքը անոնց մէջ: Եւրոպական բարեկամ պետութիւններուն կը հասկցնէ թէ կը վերածնի ուժեղ ազգայնական Ռուսիան, ընդունակ՝ դառնալու վստահելի դաշնակից: Միւս կողմէ զանազան սովետական դատողութիւններով անկախ հանրապետութիւններու եւ անոնց բնոյթի մասին կ'ուզէ հանդստացնել ճնշուած ժողովուրդները: Եւ վերջապէս նոյն ժողովուրդներու կառավարութիւններու նախագահները մէկը միւսի ետեւէ բեմ կ'ելլեն եւ կը փառաբանեն կեդրոնը եւ Ստալինը, թէ որքա՛ն հաւատարիմ են իրենց երկիրները Խորհ. Միութեան: Այս միջոցաւ ալ կ'ուզէ համոզել իր դաշնակիցները եւ թշնամիները, թէ հաստատուն է Խ. Միութեան ներքին վիճակը: Ուշագրաւ երեւոյթ մըն էր երբ Ստալինէն անմիջապէս յետոյ խօսք տրուեցաւ Ուկրայնիոյ «վարչապետ»ին, այն Ուկրայնիոյ, որու մասին այնքան կ'երազէ Հիթլէր:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ (ՁԱԽ) ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ (ԱՋ) ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԸ:
(Կարդալ Լոնտոնի թղթակցութիւնը, Բ. էջ):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔՈՒԷՏՈՒՓԻՆ ԱՌՋԵՒ

— . —

ԼԻՈՆ (Յատուկ), 15 դեկտ.— Կիրակի 13 դեկտ. Լիոնի Ազգ. Միութեան ընտրութեան օրն էր: Առտուն ժամը 8էն սկսեալ մասնաւորապէս երիտասարդներէ բաղկացած բազմութիւն մը կը փութար իր քաղաքացիական պարտքը կատարելու: Եկեղեցիին մուտքին առջեւ, մեծ զարդագիր գիրերով երկու յայտարարութիւններ դրած էին: Մէկը «Ժողովրդային ճակատ» անունով, միւսը «Խումբ մը հայրենակիցներ»:

Երեք չորս ամիսէ ի վեր Ազգ. Միութեան հրաւէրով, բոլոր Հայրենակցականները, Վերաշինաց եւ այլ Միութիւնները, ինչպէս նաեւ կուսակցութիւնները բանակցութեան մէջ էին չէզոք եւ համերաշխ Ազգ. Միութիւն մը կազմելու համար: Երեք յաջորդական ժողովներէ, տեսակէտներու պարզաբանումէ վերջ, ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնն էր պատրաստել ընտրողական եռապատիկ ցանկ մը (33 հոգի), որքան կարելի է չէզոք անձերէ եւ կատարել շարք մը ընթացիկ գործեր:

Առանց վիրաւորելու ոչ անձերը եւ ոչ ալ ընտրական յանձնախումբը, ըսենք որ իր պաշտօնին մէջ թերի գտնուեցաւ: Նախ 33 հոգինոց ցուցակը անկատար էր եւ թեկնածուներու հաւանութիւնը չէր առնուած, յետոյ չէին կատարած այն բոլոր տարրական ձեւակերպութիւնները որ անհրաժեշտ են ընտրութիւններու ձեռնարկելէ առաջ:

Վերոյիշեալ երեք ընդհ. ժողովներու մէջ, բոլոր հոսանքներն ալ փափաք յայտնած էին որ ո եւ է ճակատ չկազմել, այլ պահել համերաշխ ոգին եւ խնայել ուժերու ջլատումը: Եւ այս մտքով ալ, իւրաքանչիւր միութիւն եւ մարմին պատրաստած էր իր շարքերուն եւ համակիր շրջանակներուն միտքերը: Աւելի պարզ ըլլալու համար, ըսենք որ իւրաքանչիւր անհատ կուսակցական թէ չէզոք, պարտ էր ազատօրէն քուէարկել իր ուզած թեկնածուին, եռապատիկ ցանկի վրայ:

Մօտեցաւ ընտրութեան թուականը: Երկու օր առաջ Փարիզի Հնչակեան թերթին մէջ հրատարակուած էր ընտրողական ցանկ մը «Ժողովրդային ճակատ» ստորագրութեամբ: Ըսենք որ «Ժողովրդային ճակատ» կոչուածը կը բաղկանար քանի մը կարմրած կամ հին ճերմակ հնչակեաններէ: Հնչակները այդ յայտարարութիւնը թերթին դրկելէ վերջ որպէսզի արդարացնեն «Ժողովրդային ճակատ» անունը, բանակցութեան կը մտնեն համայնավար Հօկերու հետ: Վերջիններս սակայն զայրացած էին այդ ամարդի ելոյթին համար որ կատարուած էր առանց իրենց համաձայնութիւնը առնելու: Սրճարանի մը անկիւնը թրքավարի հայհոյանքներ լսուեցան եւ ձեռնամարտ մըն ալ տեղի ունեցաւ 2 խմբակներուն միջեւ:

Քանի մը գոյնզգոյն հնչակներու այս ելոյթը պատճառ դարձաւ որ «Խումբ մը հայրենակիցներ» անունով նոր յայտարարութիւն մը եւ նոր ցանկ մը հրատարակուի որով փաստօրէն ստեղծուեցաւ անբաղձալի ճակատը:

Վերոյիշեալ բանակցութիւններուն մասնակցած էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ալ: Ան համաձայնած էր բոլոր կէտերուն շուրջ, բացի թեկնածու տալու պարտաւորութենէն: Երկու դաշնակցական թեկնածուներ արձանագրուած էին այդ ցանկին մէջ եւ հրապարակաւ ետ առին իրենց թեկնածութիւնը: Եւ մեր կուսակցութիւնը մինչեւ վերջ մնաց [illegible] եւ կուսակից՝ համերաշխութեան: Դաշնակցականները քուէտուփին մօտեցան անկեղծ սրտով եւ քուէարկեցին ազատ կամքով, իւրաքանչիւրը իր փափաքած անձին, առանց ճակատ կազմելու կամ արտակարգ պայքար տանելու:

Տուինք մեր քուէները յարգելու համար մեր յանձնառութիւնները, գիտնալով հանդերձ թէ ուրիշներ կը քուէարկէին ...:

Արդիւնքը: [illegible] յաջորդով:

Սրբուհի Պահակ

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԽՆԴԻՐԸ

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 դեկտեմբեր).

— «Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Ամատունիի մէկ զեկոյցէն կը հասկցուի թէ յառաջիկայ քանի մը տարիներուն արտասահմանէն ներգաղթ կազմակերպելու հնարաւորութիւն չըկայ: Պատճառները կարեւոր չեն: Երեւանի պաշտօնական ու անպաշտօն մունետիկները ներգաղթը կը կապեն դրամական միջոցներու, մինչդեռ իրողութիւն է թէ դրամը միշտ ուժը չէ ներգաղթին: Երեւանի համար ներգաղթը քաղաքական դրամագլուխ է, գաղութներու մէջ վարկ շահելու եւ միամիտ բազմութիւնները Գ. Միջազգայնականի կառքին լծելու գրաւիչ խայծ մը:

Երեւան ներգաղթին կարեւորութիւն կու տայ այն չափով, ինչ չափով որ քաղաքական աշխատանք տանելու անհրաժեշտութիւնը ներկայանայ: Զախողանք ծիծաղելի պիտի ըլլար խորհիլ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը միջոցներ չունի ամէն տարի քանի մը հազար գաղթականներ ընդունելու եւ տեղաւորելու: Պէտք չէ մոռնալ որ գաղթականներու տեղափոխութեան եւ պարենաւորման ծախքերը միշտ հոգացած են Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Օֆիսը եւ Բարեգործականը, իսկ կառավարութիւնը միայն խեղճ ու կրակ սենեակներ տրամադրելէ աւելի բան մը ըրած չէ:

Ներգաղթի խնդիրը այս տարի ալ Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին մէջ քննուած եւ համապատասխան որոշում արձանագրուած է: Տրուած տեղեկութիւններէն հասկցուած է թէ յառաջիկայ տարիներուն ներգաղթի հաւանականութիւնը քիչ է, նկատելով որ սովետ պատուիրակները յուսադրական հաւաստիք չտալէ զատ, Բարեգործականի պատուիրակ Պ. Լեւոն Բաշալեանի դիմումին պատասխանելով, Երեւանի ճամբան ցոյց տուած են: Իսկ Երեւանի խօսքը յայտնի է արդէն Ամատունիի զեկուցումէն:

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովը, Նանսէնեան Օֆիսի վարիչ եւ հանգուցեալ Նանսէնի յաջորդ Պ. Հանսոնի զեկուցումը լսելէ յետոյ, ինչ ինչ թելադրութիւններու կարգին, կառավարութիւններուն յանձնարարուած է «դիւրացնել, հանգամանքներուն ներած չափով, գաղթականներուն քաղաքացիութիւնը եւ ձուլումը այն երկիրներուն մէջ, ուր երկար ատենէ ի վեր հաստատուած են»:

Մեր խօսքը մասնաւորելով յունահայ գաղթականներու մասին, կ'ուզէինք դարձեալ արծարծել հաւաքական հպատակութեան խնդիրը: Ազգային կառավարութիւնը մեղի հանդէպ բարեացակամ տրամադրութիւններուն ապացոյցը տուաւ 1927ին մշակուած եւ ապա առկախուած օրէնք մը այժմ գործադրութեան դնելով, որուն համաձայն, 19—31 տարեկան Հայերը հպատակ կը ճանչցուին:

Այս օրէնքը գործադրութեան դրուելէն ի վեր բազմաթիւ Հայեր ձեւակերպութիւնները լրացնելով, հպատակ արձանագրուած են: Տեղ տեղ, օրինակ Տրամա եւ Սէրէզ, դժուարութիւններ կը յարուցուին, ծանօթութեան պակասի պատճառաւ:

Այս օրէնքը սակայն, որոշ տարիքներու համար պատրաստուած ըլլալով չի կրնար գոհացում տալ այն հազարաւոր Հայերուն, որոնք կը փափաքին հելլենահպատակ դառնալ: Որքան որ գիտենք, հաւաքական հպատակութեան համար ցարդ ոչ մէկ դիմում կատարուած չէ կառավարութեան մօտ: Եթէ դիմումներ ալ կատարուած են, անոնք հեռու եղած են ամբողջ յունահայութեան բացարձակ կամքը արտայայտելէ: Եղած դիմումներու ընթացքին, միշտ դիտել տրուած է որ հպատակութեան դիւրութիւն տրուի անոնց, որոնք վերջնականապէս կ'ուզեն հաստատուիլ Յունաստանի մէջ»:

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Արզումանեան կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ զաւկին ծնունդը՝ ԱՐԱՅ - ԱՐՄԷՆ:
Պլիտա, 30 նոյեմբեր 1936

ՕՐ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
եւ
Պ. ՊԵՐՃ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ
Ամուսնացած
14 նոյեմբեր 1936
Պլիտա Պէյրութ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ահաւասիկ լրացաւ Տիգրանակերտի եւ շրջանի Հայր. Միութեան վերակազմութեան երկրորդ տարեշրջանը: Անոնք որ մօտէն հետեւած են միութեան երկամեայ գործունէութեան, գիտեն թէ ինչ օգտակար ծառայութիւններ մատուցին մասնաճիւղերու վարչութիւնները Ֆրանսայի շրջանային վարչութեան հետ միասին, իրենց դժբախտ հայրենակիցներուն:

Ո եւ է գիտակից եւ պարկեշտ Տիգրանակերտցի չի կրնար չգնահատել այն զոհողութիւնները, զորս յանձն առին վարչութիւնները մեղմելու համար, անտեսական տագնապէն ճնշուած հայրենակիցներու ցաւերը: Ոչ միայն անտեսական տագնապը, այլ եւ օտարականներու հանդէպ ձեռք առնուած կարգ մը խստութիւնները աւելի կը սաստկացնէին օրուան հոգերը: Միութեան անդամները լաւ օրերու յոյսերով զօտեպնդուած յառաջ տարին իրենց աշխատանքները: Երկու տարի առաջ, ճիշդ տագնապի տաք օրերուն էր որ գումարուեցաւ Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան անդրանիկ պատգամ. ժողովը, կազմելու համար Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւնը: Ժողովը բացուեցաւ խանդավառ երիտասարդներու ներկայութեան: Երեք օրուան աշխատանքէն վերջ, ժողովը ձեւ ու մարմին կ'առնէր, գծելով իր ուղին ու կ'ընտրէր իր վարչութիւնը, երկու տարուան համար:

Սիրելի հայրենակիցներ, իբրեւ անդամ այս ընտանիքին եւ մօտէն տեղեակ միութեան գործունէութեան, կրնամ հաւաստել թէ վարչութիւնները կրցած են յաջողութեամբ կատարել իրենց պարտականութիւնները: Միութիւնը երկու տարուան յաջող շրջանը փակելով, նոր եռանդ եւ նոր ուժ ստացաւ, աւելի կարեւոր եւ գործնական քայլեր առնելու համար յառաջիկայ տարուան ընթացքին: Այս արդիւնաւոր ելքը պիտի սթափեցնէ՞ հաւաքական աշխատանքներէ խուսափող հայրենակիցները, որպէսզի ըմբռնեն իրենց պարտականութիւնները: Ներկայ անորոշ պայմաններու մէջ, որ եւ է Տիգրանակերտցի չի կրնար թերանալ իր պարտականութեան մէջ, հեռու մնալ եւ վերէն դիտել մեր սիրելիներու տառապանքը: Այս 2 տարուան ամփոփ տեղեկութիւնը կարդալէ վերջ պարզ է բոլոր հայրենակիցներու ընելիքը,— բոլորուիլ Միութեան շուրջ, ոգեկոչել Հայրենակցականի աւանդութիւնները եւ ապահովել ուժեղ կազմակերպութիւն մը Ֆրանսայի մէջ որպէսզի կարենանք օգնել մեր թշուառ հայրենակիցներուն եւ օժանդակել մեր մատաղ սերունդին դաստիարակութեան:

Տիգրանակերտցի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (155)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Վարդապետը թեւերը վեր սոթտած՝ գործի էր լծուեր մշակի մը նման աշխատելով: Հետզհետէ վանքի հողերը մշակելով, չեղածէն տնտեսութիւն մը ստեղծեց:

Հին տիպի եկեղեցականներէն էր, հաւատաւոր եւ նուիրուած եկեղեցիին, առանց անձնական փառասիրութեան: Եկեղեցին եւ ազգը իր հասկացողութեամբ անքակտելի միութիւն մըն էին, մէկուն ծառայողը՝ կը ծառայէր նաեւ միւսին: Վանահայրը՝ եռանդուն հայրենասէր մը՝ ոտքով գլխով ինկած էր յեղափոխական շարժման մէջ, սկզբնական օրերէն իսկ:

Ահա այդ եկեղեցականն էր, որ գրկեց ու համբուրեց Վահէն հարազատ զաւկին հանդիպող հօր մը քնքշութեամբ:

— Չէի սպասեր: Այս ինչո՞ւ շուտով վերադարձար ...

— Այնպէս պատահեցաւ: Հոս ի՞նչ նորութիւն ...

— Ամէն ինչ առաջուան պէս:

— Գարեգին վարդապե՞տը ... ո՞ւր է ...

— Շա՛տ. պատրաստուած եւ անձնազոհ երիտասարդ մը կ'երեւի,— ու վանահայրը մատով ցուցուց սենեակին անկիւնը անկողնի մէջ կծկուած մէկը:— Չէ, Վահէ՛, ձայն մի տար. ամբողջ գիշերը աշխատեր է խեղճը, հազիւ ժամ մը առաջ եկաւ հանգստանալու ...

— Վերջացա՞ւ ... Գեւոն ու Համբարը բանի պէտք եկա՞ն ...

— Շատ գոհ եմ ... լաւ աշխատեցան ... Էս շաբաթ մըն է, որ վերջացած է: Մէկ տեսնես Գեւոյի եւ Համբարի ձեռքերը ... կարծեմ ամբողջ կեանքերնուն մէջ այսպէս չէին աշխատած: Լաւ որ վերջացած է:

— Ծախսարակը փորձեցի՞ր ...

— Երէկ գիշեր, առաջին անգամ ըլլալով: Տեսնելու բան էր, թէ ինչ դիւրութեամբ լեցուն խուրձերը վեր կ'ելլէին, երեխայ մը իսկ կրնար քաշել ... Այս գիշեր ալ Գարեգինն ու տղաքը աշխատեցան՝ դասաւորելով մեր արդէն ունեցածները եւ նոր եկած ապրանքը:

— Զափուրի դրկած աղաւնիները տուա՞ր:

— Անշուշտ: Վեց հատը դրկեցի Վան, մնացածը հոս վանդակի մէջ կը պահեմ:

— Պէտք է լաւ խնամք տանիլ անոնց ... ընտրովի աղաւնիներ են ...

— Անհոգ եղիր:

Վանահայրն ու Վահէն պատուհանի առջեւ ձգուած հաստ թաղիքի վրայ նստած կը շարունակէին իրենց խօսակցութիւնը, երբ Թաղոս Ախպէրը ներս բերաւ եռացող ինքնաեռը, փռեց սփռոց մը եւ սփռոցի վրայ վանական համեստ նախաճաշը, որ կը բաղկանար պանիր ու լաւաշ հացէ միայն:

Թաղոս Ախպէրը վանքի տնտեսն էր: 96ի կոտորածին Վանի Հայոց Ձորի Հրնդստան գիւղէն փախած՝ ապաստանած էր Թադէոս Առաքեալի վանքը: Ամբողջ ընտանիքը՝ մայր, կին եւ երկու զաւակները կորսնցուցած, Թաղոս Ախպէրը, աշխարհային անցաւոր կեանքէ ձեռք քաշեց ու ինքզինքը նուիրեց վանքին: Առտուները հազիւ լոյսը բացուած՝ ոտքի վրայ էր ծերունին, մինչեւ ուշ գիշեր, երբ ամէն մարդ քնացած կ'ըլլար: Կարծես գաղտնի մրցում մը կար իր եւ Վանահօր միջեւ: Երկուքն ալ աշխատասէր ու նուիրուած վանքի շահերուն՝ ուրախութեամբ կ'անտեսէին իրենց անձնական պէտքերը: Վարդապետի փարաջան գունաթափուած էր ու բազմաթիւ կարկտաններ կային վրան: Իսկ Թաղոս Ախպօր զգեստը տարիներ առաջ, փախստական եղած ժամանակուան հագածն էր, որ հարիւրաւոր կարկտաններով իրարու կպած, այնպիսի ցնցոտի մըն էր, որուն եթէ քիչ մը ուժով ձեռք տայիր՝ հազար կտոր կ'ըլլար:

— Ջանըմ, Հայր Սուրբ, ամօթ է, նոր փարաջայ մը գնէ, տեսնողը ի՞նչ կ'ըսէ,— քրթմնջելով կը բողոքէր Թաղոս Ախպէրը:

— Հա՛, Թաղոս, շիտակ կը զրցես, այս տարի կալոցին, քեզի երկու թոփ Շատախի շալ պիտի գնեմ, խեղճ մարդ, վրադ բան չմնաց ...

Կալոցը գալուն, երկուքը գլուխ գլխի նստած, վանքի համար այնքան ծակ ու ծուկ կը գտնէին գոցելու, որ իրենց զգեստներու խնդիրը կը մնար յաջորդ կալոցին: Ու այսպէս տարիներ շարունակ:

Թաղոս Ախպէրը իր գործով զբաղած՝ շուրջը նայելու ժամանակ իսկ չունէր: Ախոռն էր իր տեղը, մառանը, արտերը ու կալը ժամանակ գիւղամէջը: Ասկէ դուրս բան չէր տեսներ: Սակայն, ժամանակի ընթացքին, Թաղոս Ախպօր աչքերը բացուեցան: Առաջ գրեթէ թշնամական աչքով կը նայէր երբեմն վանք եկող մարդոց վրայ, որոնք կ'ուտէին կը խմէին, կարծես իրենց սեփական միւլքը ըլլար վանքը, ու օր մըն ալ կ'անյայտանային՝ առանց հետք մը ձգելու: Մէկ երկու անգամ նկատողութիւն ըրած էր վանահօր, բայց ամէն անգամուն ալ Հայր Սուրբը ուսը ծեծելով պատասխանած էր.

— Բան չկայ, Թաղոս, վանքը ազգի տունն է ... դարիպ մարդիկ են ...

Անգամ մը, սակայն, այնպիսի դէպք մը պատահեցաւ, որ Թաղոս Ախպօր աչքերը բացուեցան, ու ալ ամէն բան հասկցաւ: Ատկէ վերջ, այլ եւս վարդապետին հետ չէր կռուեր այդ «ուխտաւորներու» համար, որոնք առաջ դատարկապորտ մարդիկ կը համարէր:

Ուղիղ տարի մը առաջ էր, երբ 8—10 դարիպ մարդիկ, իրենց ըսելով ուխտաւորներ, եկան վանքը, քանի մը օր մնալու համար: Խեղճ մարդիկ կ'երեւային: Անոնցմէ մէկը մանաւանդ գրաւած էր Թաղոս Ախպօր ուշադրութիւնը:

Կնճռոտ դէմքով, ալեխառն մազ ու մօրուքով, մեծ կազմուածքի ու զարմանալի առողջութեան տէր մարդ մըն էր, որ ամէն առտու վանքի ձորը կ'իջնէր առուակի սառը ջրին մէջ լողալու: Իրիկունները մթնելէ վերջ, կուգար ու ախոռի սաքուն կը նստէր՝ Թաղոս Ախպօր հետ անցած գացած դէպքերէն խօսելով: Անանկ ալ անուշ խօսող մարդ մըն էր, որ Թաղոս Ախպէրը, գործը լրացնելէն վերջ, առանց ձանձրանալու, ժամերով մտիկ կ'ընէր անոր պատմած պատմութիւնները:

Իրիկուն մը, Թաղոս Ախպէրը, երբ գործը լրացնելով սաքուն քաշուեցաւ, իր ամէն օրուան խօսակիցը չերեւցաւ: Թաղոս Ախպէրը այնքան վարժուած էր անոր ներկայութեան, որ թէեւ իր [illegible] փոխեց հանգստանալու համար, բայց մտածեց անգամ մը վանքը հանդիպիլ ու տեսնել իր բարեկամը, չըլլա՞յ թէ հիւանդ է եւ բանի մը պէտք ունի խեղճը:

Վանքի դարպասը բացաւ Թաղոսը ու բակը մտաւ: Զարմանալի բան, վանքի եկեղեցիի դուռը բաց էր ու ներսէն ճրագի աղօտ լոյս մը ինկած էր սալայատակին վրայ: Մօտեցաւ դրան: Ահագին եկեղեցին, տասնեակ մը մոմերով լուսաւորուած, առաջին պահուն դատարկ թուեցաւ: Բայց ինչո՞ւ մոմերը վառուած էին: Տատամսելով՝ ներս մտաւ: Խորանին առջեւ, դասին մէջ, շարժող ստուերներ տեսաւ, նոյն իսկ նշմարեց վանահայրը, որ փիլոնը վրան քաշած՝ բարձր հասակով որոշակի կ'երեւէր: Գիշերով ի՞նչ բան ունէին եկեղեցիին մէջ:

Թաղոս Ախպէրը յառաջացաւ դէպի դասը, եւ յանկարծ կանգ առաւ՝ զարմանքէն աչքերը չռած: Խորանին առջեւ, ցած գրակալին վրայ, ուր սովորաբար Աւետարանն ու խաչը կը մնային, շարուած էին բազմաթիւ հրացաններ: Այն խեղճ ուխտաւորները, որոնք քանի մը օր առաջ եկած՝ վանքը կը մնային, բոլորն ալ զինուած, խաչաձեւ փամփշտակալները կուրծքերնուն եւ երկու երեք շարք ալ մէջքերնուն շուրջը, կողքերէն կախ ատրճանակներ՝ բոլորուած էին դասի մէջ կիսաշրջան մը եւ պատկառանքով կը լսէին վանահօր խօսքերը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Կռուկ կը ահղայ Մատրիտի վրայ

Սպանիոյ ապստամբները կը շարունակեն անխնայ ռմբակոծել Մատրիտը: Միեւնոյն ատեն կառավարական կոյիններ կը մղուին մայրաքաղաքին արեւմտեան մասին մէջ: Չորեքշաբթի օր 44 օդանաւեր թռան Մատրիտի վրայ, ռումբ եւ թուուցիկ տեղացնելով: Իրենց դէմ ելան 14 կառավարական օդանաւեր, եւ բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ: Այս ռմբակոծութեանց հետեւանքով մասնաւորապէս վնասուեցաւ Մատրիտի բանուորական թաղը՝ Թէթուան, ուր սպաննուեցան 4 հոգի, վիրաւորուեցան 200 հոգի, իսկ բազմաթիւ շէնքեր քանդուեցան:

Գերմանիա գաղթավայր կը պահանջէ

Ֆօն Ռիպպէնթրոփ, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը եւ Հիթլէրի մտերիմը, ճառ մը խօսելով շեշտեց թէ Գերմանիա չի կրնար զարգանալ առանց գաղթավայրերու: «Գերմանիա կ'ուզէ նորէն դառնալ մեծ ազգ մը որ կրնայ իր առօրեայ աշխատանքը կատարել առանց շարունակ մտատանջուելու անհրաժեշտ նիւթերու պակասէն: Գաղթավայրերու ստացումը եւ համաշխարհային առեւտուրը կը կազմեն երկու կենսական միջոցներ՝ բարձրացնելու ժողովուրդին կեանքի մակարդակը: Համաշխարհային դժուարութեանց միակ լուծումը կը կայանայ ապրանքներու ազատ փոխանակութեան մէջ: Անհրաժեշտ է ներդաշնակութիւն մը հաստատել ունեցողներուն եւ չունեցողներուն միջեւ, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել խաղաղութիւնը եւ բարգաւաճումը»:

Դեսպանը այս առթիւ բացատրեց թէ Գերմանիա միշտ բարեկամ պիտի մնայ Անգլիոյ եւ թէ աշխարհի միակ վտանգը կը կազմէ համայնավարութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆՋԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի տակաւին, եւ երէկ աւելի ծաւալուն հանգամանք ստացած էր: Պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ հողագործական նախարարութեան, բանակցելու համար: Կարգ մը բանջարեղէններ կամ դժուար կը ճարուին եւ կամ շատ սղած են:

ՀԱԶԱՐ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ ձերբակալուեցան Յունաստանի մէջ, գաւ մը երեւան հանուած ըլլալով: Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը յաջողած է ձեռք անցընել բոլոր թուղթերը, որոնց համաձայն համայնավար կուսակցութիւնը կը շարունակէ գործել բոլոր քաղաքներուն մէջ: Այս առթիւ ամբաստանութեան տակ ինկած են նաեւ սպաներ՝ բանակէն եւ նաւատորմէն, ինչպէս եւ բազմաթիւ պետական պաշտօնեաներ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀՐԱԺԱՐԵԱԼ ԱՐՔԱՆ, Էտուըրտ, որ այժմ կը կոչուի Ուինտզորի դուքս, չափազանց շատյլ ծախքեր ըրած եւ պարտքի տակ մնացած է: Երբ անցեալ շաբթու հրաժարեցաւ, կ'ըսէին թէ կառավարութիւնը 50,000 ոսկի տարեթոշակ պիտի սահմանէ: Այժմ կը հաւաստեն թէ 20,000 ոսկիէն աւելի չպիտի տրուի, այն ալ եթէ ընդիմադիրները ընդունին: — Տիկին Սիմսըն, որ դեռ Քան կը մնայ, դէպ մը նամակներ ղրկեց Վիէննա, իշխանին, մասնաւոր սուրհանդակի մը միջոցաւ:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ գործադիր կոմիտէն ժողով գումարելով, անգամ մը եւս շեշտեց թէ ամբողջովին փարած է ժողովրդական ճակատի ծրագրին: Բայց կը պահանջէ որ հասարակական յանձնառութիւնները յարգուին բոլորին կողմէ, միեւնոյն ուղղամտութեամբ: Այս առթիւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ զինուորական նախարարը, Պ. Տալատիէ, շեշտելով թէ անհրաժեշտ է ամէն զոհողութիւն ստանձնել, խաղաղութիւնը պահպանելու համար:

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ազդերը հետզհետէ կը հաղորդուին զանազան թաղերու մէջ: Անցեալ շաբթու կոչ ուղղուած էր Նէօյյի մէջ, երէկ՝ 13րդ թաղամասին մէջ (Իթալի): Քննութեան կը հրաւիրուին 21էն մինչեւ 33 տարեկանները:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԷՆ կը հեռագրեն թէ հանդարտութիւնը վերահաստատուած է եւ սովորական կեանքը վերսկսած: Նոր երեւփոխանները, ինչպէս եւ թուրք եւ արաբ երեւելիներ ցաւ յայտնած են վերջին դէպքերուն առթիւ, որոնց հետեւանքով սպաննուած են երկու հոգի, վիրաւորուած՝ 20 հոգի (նոյ. 30էն դեկտ. 1):

Ողբացեալ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, 20 դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, րիւ ժան Կուժոն, իսկ մարմինը կ'ամփոփուի Պանթէոնի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Տէր եւ Տիկին Կարօ Սասունի եւ զաւակունք, Պ. Արմէն Սասունի, Պ. Հրայր Սասունի, Այրի Տիկին Մեծատուրեան, Օր. Մանիկ Մեծատուրեան, Պ. Վահան Մեծատուրեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, 20 դեկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, րիւ ժան Կուժոն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պանթէօնի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ. — Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլի ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

×

Կրընոպլի ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Յովհաննէս Անտոնեանի եւ պարագաներուն, իրենց աղջկան մահուան առթիւ:

×

Փորտոյի Մուրատ խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ալէքսանեան սրտի խորունկ կսկիծով կ'ողբան իրենց հայրենակից Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահը եւ իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ պարագաներուն:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ցէսինի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Հրանտ Քէօսէեանի իր եղբօր՝ Գ. ՔԷՕՍԷԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ցէսինի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻի մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ պարագաներուն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ ընդհ. ժողովի, անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մեծ սրահին մէջ, 61, rue Mr. le Prince:

ՀԱՅ ԲԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս. (Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:

եւ մասնակցութեամբ Փարիզի Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան

տեղի կ'ունենայ դեկտ. 19ին, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս

Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ, **19 rue Blanche,** մէթրօ **Blanche** եւ **Trinité**

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՌԷՄՕՆի մասնակցութեամբ Սուրիոյ զինուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ եւ Նախագահութեամբ Փ. ՖՈՒՐՆԻԷԻ (Նախագահ ֆրանսական Բազմիկներու Լիկին):

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷ, Փ. ՖՈՒՐՆԻԷ, եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ ՓՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Պիտի երգէ յայտնի երգչուհի Մարսիլիոյ Օփերայէն Տիկ. ԹԷՐՋԻ, Ինքնագիր ուղերձ մը ՕՐ. Ա. ՌԱՆԺԷԼԵԱՆի կողմէ: Պիտի ներկայացուի Անդրանիկի ֆիլմը:

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

Մուտք 8 ֆր.: Սկիզբը ժամը 8.30ին: Կը խնդրուի յատկապէս ճշդապահ եւ կարգապահ ըլլալ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընդհանուր անդամական ժողովը 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 5ին, ընկեր Յովհաննէս Վառօեանի բնակարանին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՈՅԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները, 20 դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ստիպողաբար ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Վէզի բոլոր ընկերները կիրակի, 20 դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ս. Էթիէնի եւ Թալուտիէռի բոլոր ընկերները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 8ին, Դուրեան գրադարանին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

22 Դեկտ. երեքշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին

Միութեանս Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet,

Պիտի խօսի Պ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ

Նիւթ «Գաղթահայ երիտասարդութեան զինուորական ծառայութիւնը Ֆրանսայի մէջ»:

Մանրամասն տեղեկութիւններ այս հրատապ հարցի մասին

ԶԵԿՈՅՑԷՆ ՎԵՐՋ ՀԱՐՑ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Միութեանս Ակումբին մէջ ամէն երեկոյ ժամը 20.30 — 21.30 եւ շաբաթ օրերը ժամը 15 — 18 այս մասին կարելի է ստանալ ճիշդ տեղեկութիւններ:

Հաղորդ. միջոց. — Մէթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière օթօպիւս V.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անկէա: Պոլս-Քոլոմպի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ,

20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—7,

149bis Ave. d'Argenteuil, Foyer Socialisteի սրահին մէջ,

Նախագահութեամբ Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆի

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ Պ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կողմէ:

Երգ, արտասանութիւն, թէյ եւ խմորեղէն:

Տախտակներու մասնակցութեան համար մուտք՝ 3, փոքրիկներու 1 ֆր:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton (St. Michel & Odéon)*

20 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով

Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփէրէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Կը մասնակցին՝ ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Տիկիններ ԴԱՅԵԱՃԷ, ՔՆԱՐ, ՄԵԼԻՆԷ եւ ԳԵՂՈՒՀԻ, եւ բացառաբար ՏԻԿԻՆ ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ Ասիայի դերով:

Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆր.:

Տոմսերը նախօրօք գնել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլէն, 51 rue M. le Prince

---

Տօնածառ եւ խնջոյք

Կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր դպրոցին

27 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Երգ, արտասանութիւն դպրոցական աշակերտներու կողմէ:

Փոքրիկներու պիտի տրուին նուէրներ:

«Պտուղի Օր»

դեկտ. 27ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—12

Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը չխաչաձեւելու համար:

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Աղուանեան, թառիստ Աբգար, *հայրենակիցներ՝* Տիկ. Ն. Փապուտեան, Տիկ. Ք. Գուլյուճեան, Օր. Գ. Մաճառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր-Վահան (*ֆանթէզի*):

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր - եղբայր Ազնաւուրեաններ՝ Այտա (Ալհամպրա թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւուր (Մարինի թատրոնէն): Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գամալէի կօշիկ մը՝ չափու վրայ:

Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի:

Մուտք՝ կիներու 5 *ֆր. այրերու* 7.50 *ֆր.*

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20): *Կիչէն բաց է ժամը* 7.30էն սկսեալ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 19 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3299 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ, ԶԻՆԱՐՇԱՒ ԵՒԱՅԼՆ

Ոչ մէկ բարենշան երեւոյթ՝ քաղաքական հորիզոնին վրայ: Ընդհակառակն, հետզհետէ աւելի կը շեշտուի համատարած անորոշութիւնը, որուն մէկ հնոցը եթէ կը գտնուի Սպանիոյ մէջ, միւսը կ'երկարի մինչեւ Ծայր. Արեւելք:

Բոլոր այն հարցերը որ տարիներէ ի վեր կը սպասեն լուծման, կը մնան առկախ: Ոչ հաւաքական ապահովութեան խնդիրը լուծուած է վերջնապէս, ոչ ալ սպառազինութեանց կրճատման որ եւ է բանաձեւ գործի վերածուած: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ մնալ ակադեմական լսարան մը, ամէն անգամ որ հիմնական հարցեր կուգան սեղանի վրայ:

Եւ ահաւասիկ նոր կռուախնձոր մը,— «ունեցող»ներու եւ «չունեցող»ներու պայքարը, ինչպէս կը կոչեն Գերմանիոյ մէջ:

Միտքերու պատրաստութեան շրջան մը բոլորելէ վերջ, Գերմանիա արդէն սկսեր է շեշտակի դնել խնդիրը:

— «Դուք հում նիւթի շտեմարաններ՝ գաղթավայրեր ունիք, ես չունիմ: Իտալիան եւ Ճափոնն ալ գոհացում ստացան, իսկ ես մնացի անճար: Գերմանիա միակ երկիրն է որ աշխարհի տունէն դուրս կը մնայ իբրեւ չքաւոր: Մենք այլեւս չենք կրնար գոհանալ կարկտաններով: Մենք ալ գաղթավայրեր կը պահանջենք, որպէսզի կարենանք նախանիւթ ճարել եւ ինքնապահ դառնալ: Եւ դեռ կը յուսանք թէ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութեամբ կարգադրել այս խնդիրը»:

Մօտաւորապէս այս է գերմանական բանաձեւը, որ այս շաբթու միաժամանակ արծարծուեցաւ Անգլիոյ մէջ՝ Լոնտոնի գերմանական դեսպանին՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի բերնով, եւ Մ. Նահանգներուն մէջ՝ ազգ. տնտեսութեան նախարարին՝ Տոքթ. Շախթի ստորագրութեամբ:

Ուրեմն Գերմանիա ժամանակը հասունցած կը համարի, արժեցնելու համար իր նոր պահանջները, որոնք թաց ու պասկը պիտի կազմեն հիմնական ծրագրի մը:

Իրաւունքներու հաւասարութիւն, պարտաւորիչ զինուորութիւն, քանդում՝ Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած կապանքներու, եւ այժմ ալ՝ գաղթավայր:

Նոր չէ պահանջը, բայց առաջին անգամ է որ մէջտեղ կը դրուի այսքան ուժգնօրէն, իբրեւ մշակուած բանաձեւ:

Մինչեւ հիմա Գերմանիա իր պահանջած իրաւունքները ստացած էր ինքնագլուխ, քաշուելով Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ ձեռքերը ազատ պահելով որ եւ է միջազգային յանձնառութենէ:

Պատերազմի դաշնագրով, միայն 100,000 զինուոր պահելու իրաւունք ունէր, այն ալ կամաւոր եւ վճարովի: 1935 մարտ 16ին խզեց դաշնագիրը, եւ այսօր արդէն կը համրէ 800,000 հոգի, որ երկամեայ զինուորութեան օրէնքին գործադրութեան շնորհիւ պիտի բարձրանայ 1,300,000ի: Զինուորական մասնագէտներ իր պատերազմի ուժը կը հաշուեն 8,000,000, իսկ զինուորցուներու ամբողջական թիւը՝ 13,000,000 (պատերազմի առեն, երբ ընդհանուր զօրաշարժ հռչակուի):

Ուրեմն իր ուժին գիտակցութիւնն է որ այսքան բարձր խօսիլ կուտայ հիթլէրական Գերմանիոյ: Մանաւանդ որ պարագաներն ալ շատ նպաստաւոր են,— ընդհանուր անստուգութիւն եւ զինարշաւ:

Պետութիւնները մրցումի ելած են իրարու հետ, կարելի եղածին չափ շատ եւ արագ զինուելու համար: Եւ կը թուի թէ բոլորն ալ անբաւական կը նկատեն իրենց պատրաստութիւնները, եղածը պահպանելու կամ նոր աւարներ շահելու համար:

Այսպէս, ազգ. պաշտպանութեան հոգը սուր հանգամանք ստացած է նաեւ այս երկրին մէջ: Դեռ առջի օրն էր որ նոր փոխառութիւն մը հրապարակ հանուեցաւ, հոգալու համար ազգ. պաշտպանութեան պէտքերը: Թերեւս առաջին անգամ է որ չի յայտնուիր պահանջուած գումարը, ելմտական կամ զինուորական նկատումներով:

Մինչ Պ. Վէնսան Օրիոլ ձայնասփիւռով կը բացատրէր նոր փոխառութեան պայմանները, անդին, արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէի ժողովին մէջ, ուշագրաւ յայտարարութիւններ կ'ընէր Պ. Տալատիէ, կուսակցութեան նախագահը, իբրեւ նախարար ազգ. պաշտպանութեան.

— «Կառավարութեան ժողովներուն մէջ երբեք խնդիր չէ եղած զինուորութեան շրջանը կրճատելու կամ ազգ. պաշտպանութեան անհրաժեշտ վարկերէն ո'ր եւ է մէկը մերժելու մասին: Զինուորութեան ներկայ շրջանը (երկու տարի) Ֆրանսայի կ'ապահովէ իբր 600,000 զինուոր, որոնց շուրջ 150,000ը ներկայիս անհրաժեշտ են հիւսիսային Ափրիկէի մէջ: Ուրեմն Ֆրանսայի մէջ կը մնայ, ուրիշ կրճատումներով, 450,000 զինուոր: Իսկ մեր դիմացն ունինք բազմածին երկիր մը, որ հաշուէ 800,000 զինուոր, 200000 զինուորեալ բանուորներ եւ 50,000 զինուորցու ոստիկաններ: Մենք հարկադրուած ենք մեր երկիրը ապահովել որ եւ է արշաւանքի դէմ, ինչպէս եւ յարմարիլ հաւաքական ապահովութեան մեծ սկզբունքին: Այս երկու հիմնական նպատակներուն համար ունինք միայն 400,000 զինուոր: Անշուշտ անոնց ետին կը գտնուի կենդանի եւ քաջարի բազմութիւն մը: Բայց պէտք է հաշուի առնել անակնկալ յարձակումները, որոնք կարելի են այսօր, մինչ կարելի չէին 1914ին: Պէտք չէ որ Ֆրանսա դիւրին որս մը դառնայ»:

Նոյն մտահոգութիւնները, տարբեր ձեւերով, միշտ կը կրկնուին ուրիշ երկիրներու մէջ, գլուխն ըլլալով Մեծն Բրիտանիան:

Արդ, խաղաղութեան խարխուլ չէնքը ո՞րքան կամ ի՞նչպէս կրնայ դիմանալ, յարաճուն սպառազինութեանց այս ժխորին մէջ: Մանաւանդ որ, հետզհետէ աւելի կը սրուին «չունեցող»ներուն ախորժակները «ունեցողներ»ուն դէմ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱԿՑԻՆ

Աղեքսանտրէթի վէճը լուծելու համար

Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոսի հրաւէրին վրայ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Փարիզ պիտի գայ երկուշաբթի օր եւ անմիջապէս բանակցութիւններ պիտի կատարուին, լուծելու համար Ալէքսանտրէթի խնդիրը: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած երեք «դիտողներ»ը շուտով ճամբայ պիտի ելլեն, հսկելու համար ապահովութեան միջոցներուն վրայ:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի մէջ, թէեւ Թուրք թերթերը կը շարունակեն շռնդալից լուրեր հրապարակել, խուճապ ստեղծելու համար:

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ

Ե՞րբ կը սկսի նոր յարձակողականը

Վերջին լուրերու համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ օգնական զօրք ստացած ըլլալով, նոր եւ աւելի վճռական յարձակումի մը կը պատրաստուի, Մատրիտը գրաւելու համար: Կարգ մը թղթակիցներ կը գրեն թէ կառավարական զօրքը շատ կը նեղուի անօթութենէն եւ ցուրտէն եւ թէ շատեր ապստամբներուն կը միանան:

Վեց անգլիացի երեսփոխաններ, որոնք Սպանիա գացեր էին անցեալ նոյեմբերին, քննութիւններ կատարելու համար, սարսափելի բաներ կը պատմեն իրենց տեղեկագրին մէջ: Վեց երեսփոխանները կը պատկանին Անգլիոյ երեք գլխաւոր կուսակցութեանց: Իրենց տեղեկագրին համաձայն, ժողովուրդը քաջութեամբ կը դիմադրէ ռմբակոծութեանց, սակայն դեղ չկայ եւ հաղորդակցութեան միջոցները անբաւական են, խաղաղ բնակչութիւնը պարպելու համար: Զօր. Ֆրանքօ 20—25,000 զինուոր ունի Մատրիտի առջեւ, իսկ հանրապետական կառավարութիւնը կրնայ ճակատեցնել 80,000էն մինչեւ 200,000 զինուոր, հաշուելով օտար կամաւորներն ալ: Զօր. Ֆրանքօ սկիզբէն իսկ իր տրամադրութեան տակ ունէր իտալական եւ գերմանական օդանաւեր, մինչ կառավարական զօրքը դեռ վերջերս կրցած է ճարել հրասայլեր եւ հետապնդիչ օդանաւեր, որոնց համար կ'ըսեն թէ ռուսական են:

Միշտ համաձայն նոյն աղբիւրին, Մատրիտի բանտերուն մէջ կը գտնուին 14,000 քաղաքային եւ զինուորական բանտարկեալներ, որոնք ոչ դատուած, ոչ ալ հարցաքննուած են: Արժանահաւատ լուրերու համաձայն, հազարաւոր կասկածելիներ սպաննուած են: Յետոյ կան «գաղտնի բանտերը», որոնց վրայ որ եւ է իշխանութիւն չունի կառավարութիւնը: Մարդ չի գիտեր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ այդ գնտաններուն մէջ:

Մինչեւ դեկտեմբեր 1 Մատրիտի տուներուն գրեթէ մէկ երրորդը կործանած էր ռմբակոծութեանց հետեւանքով, մանաւանդ բանուորական թաղերու մէջ: Համաճարակներու վտանգը կ'աճի, մանաւանդ որ ուտելիքը եւ վառելիքն ալ անբաւական են: Հազարաւոր այրեր եւ կիներ հարկադրուած են գոհանալ օրական մէկ ճաշով:

*** «Էքօ տը Փառի»ի խմբագիր եւ Փարիզի ազգայնական երեսփոխան Պ. Քէրիլիս, որ վերջերս պտոյտ մը կատարած էր Սպանիոյ մէջ, առջի օր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ կառավարական բանակին մէջ կը գտնուին 10,000 Ռուսեր, 12,000 Ֆրանսացիներ, 2000 Պելժիքացիներ, 2000 Գերմանացիներ, 2000 Լեհեր եւ թէ ամբողջ ռազմամթերքը օտար արտադրութիւն է: Իսկ Զօր. Ֆրանքոյի դրօշին տակ կը կռուին 24,000 Մարոքցիներ, 500 Ֆրանսացիներ, 30,000 Գերմանացիներ: Բանախօսին կարծիքով, յաղթանակը պիտի շահի Զօր. Ֆրանքօ, շնորհիւ Գերմանիոյ ընծայած աջակցութեան:

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ՀՐԱՄԱՅԵՑ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼ

Մետաղագործական շրջաններու գործադուլը

Ծերակոյտին առջի օրուան նիստին մէջ, երբ կը քննուէր պարտաւորիչ իրաւարարութեան օրինագիծը, բուռն յարձակումներ եղան կառավարութեան դէմ: Կարգ մը ծերակուտականներ հարցուցին թէ կառավարութիւնը պատրա՞ստ է վերջ տալու գործադուլներուն, մանաւանդ մետաղագործական շրջաններուն մէջ։ «Այո, պատասխանեց վարչապետը, Լէօն Պլում, բայց պէտք է բսպառենք բոլոր միջոցները բռնութեան դիմելէ առաջ: Եթէ ծերակոյտը չի սիրեր գործելու այս եղանակը, թող ըսէ մէկ անգամէն եւ միանգամ ընդ միշտ»: Ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ որ վերջ տրուի հիւսիսային եւ արեւելեան շրջաններու մետաղագործական բանուորներու գործադուլին, ի սէր ազգային պաշտպանութեան:

Այս համաձայնութեան վրայ, վարչապետը հրամայեց հիւսիսային եւ արեւելեան շրջանի նահանգապետներուն՝ անմիջապէս բանակցութեան ձեռնարկել, որպէսզի աշխատանքները վերսկսին: Ազգային պաշտպանութիւնն է որ պիտի վտանգուի, եթէ գործադուլը շարունակուի: Նահանգապետներուն յանձնարարուած է իրաւարարութիւն պարտադրել բոլոր վիճելի հարցերուն համար: Գերագոյն իրաւարարը պիտի ըլլայ Վճռաբեկ Ատեանին նախագահը, որ պիտի քննէ հիւսիսային եւ արեւելեան նահանգներու գործատէրերուն եւ բանուորներուն վէճերը:

Այս առթիւ տրուած հրահանգները շատ կտրուկ են: Աշխատանքը պէտք է վերսկսի ամբողջապէս, եւ այսօր իսկ, շաբաթ, գերագոյն ճիգը պէտք է փորձուի, անհրաժեշտ արտադրութիւնը հասցնելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՍ ԵՒ ԵՂՈՒՆԳ

Պոլսոյ «Նոր Լուր»էն կ'իմանամ թէ հայ խմբագիր մը, որ թուրք մամուլին մէջ կը ծառայէ տարիներէ ի վեր, վերջերս Էնկիւրի գացեր եւ տեսակցութիւն մը ունեցեր է «բարձրաստիճան անձի» մը հետ, հայաթուրք յարաբերութեանց մասին:

Միշտ անուշ լեզու, «բարձրաստիճան»ը երկար զրոյցէ մը յետոյ յայտարարեր է.

— «Մենք կը տեսնենք թէ ընդհանուր արտասահմանի հայութեան մեծամասնութիւնը նախանձով կը նայի թրքահայութեան եւ ամէն բան աչք կ'առնէ, իր նախկին հայրենիքը վերադառնալու համար:

Ասիկա ճշմարտութեան եւ արդարութեան յաղթանակն է, դրդումներուն եւ սուտերուն դէմ: Ասիկա կը հաստատէ թէ, հակառակ ամէն բանի, Հայն ու Թուրքը միս եւ եղունգ են եւ միացած իրարու»:

Ես ալ կը հաստատեմ այս պատմական ճշմարտութիւնը:

Ի վերջոյ իրականութիւն չէ՞ որ միսը Թուրքին մնաց, իսկ եղունգը՝ մեզի:

Եւ այսօր Թուրքիոյ մէջ մնացած հայութիւնը կը համարուի պարզ եղունգ, միսէն, մարմնէն անջատուած բեկոր, որուն հետ կրնաս վարուիլ ուզածիդ պէս:

Այդպէս ալ կ'ընեն:

Ճիշդ այն պահուն երբ այս գոհա՞ր խօսքերը կ'արտասանուէին Էնկիւրիի մէջ, Պոլսոյ իրաւական ատեանը 150 հազար ոսկի տուգանքի կը դատապարտէր Հայոց եղունգ - պատրիարքը, 20,000 ոսկիի ալ՝ երաշխաւորները:

Խնդիրը գիտէք բոլորդ ալ:

Թրքական կառավարութիւնը հազարումէկ խաղեր սարքելով, գրաւեց Բանկալթիի գերեզմանատունը — երկու միլիոն ոսկիէ աւելի հայկական հարստութիւն մը — ինչպէս ուրիշ կալուածներ եւ Սանասարեան խանը:

Բայց, «տիշ քիրասի»ն մոռցեր էին:

Պատրիարքարանը տարիներով դատ վարած ըլլալով, քաղաքապետութիւնը գանգատեցաւ թէ գերեզմանատան հողին արժէքը ինկած է: Եւ շունչը առաւ դատարան:

Ահա այս դատին շնորհիւ է որ 170 հազար ոսկի վճարելու կը դատապարտուի Հայոց Պատրիարքը, ուրիշ խօսքով՝ «վաքըֆնտաշ» համայնքը:

Այլեւս կարելի՞ է կասկածիլ «բարձրաստիճան պաշտօնատար»ին անկեղծութեան մասին:

Մանաւանդ որ, մարդը ուրիշ բան մըն ալ պատմեր է. նոյնքան վաւերական:

Գնահատելով «Հայերու հետեւած ուղղամիտ ընթացքը Անգարիոյ եւ Իսքէնտէրունի դէպքերուն առթիւ», դիտել տուեր է.

— «Հոս մէջտեղներ բսեմ թէ չկարծուի որ Թուրքիա այդ շրջանի հայութեան օգնութեան կը կարօտի, իր դատը շահելու համար: Երբե՛ք: Թուրքիա այնչափ վստահ է իր դատին եւ ինքզինքին վրայ որ, պիտի շահի դատը, նոյնիսկ եթէ Անթաքիոյ եւ Իսքէնտէրունի շրջանի երեսուն հազար Հայերն ալ հակառակորդ բանակին անցնին: Հետեւաբար անկեղծօրէն ուրախ կ'ըլլանք տեսնելով որ այդ շրջանի հայութիւնը իր շահերուն համապատասխան դիրք մը կը բռնէ: Եւ երբ հնչէ հաշուեյարդարի ժամը, Թուրքիա պիտի գիտնայ գնահատել բարեկամն ու թշնամին»:

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ: Մենք բաւական փորձառութիւն ունինք այդ մասին: Մանաւանդ գիտենք թէ ի՛նչպէս «կը գնահատէ» բարեկամն ու թշնամին, երբ հնչէ ժամը...

ՎԱՀԷ

Նոր յաւելումներ օրավարձերու վրայ

ՎԻԷՆ, 17 դեկտ. (Յատուկ).— Երկու օրէ ի վեր կօշիկի գործարանի բակը ազդեր փակցուցած են, ստորագրուած գործարանատիրոջ եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կողմէ, որով կը ծանուցանեն նախորդ օրավարձերու վրայ եղած նոր յաւելում մը: Այսպէս 18 տարեկանէն վեր բոլոր այր աշխատաւորներուն ժամական 50 սանթիմ, 18էն վեր բոլոր կիներուն ժամական 37ուկէս սանթիմ: Ուրեմն 8 ժամուան մէջ այրերը պիտի ստանան 4 փրանքի, իսկ կիները 3 փրանքի յաւելում: 18 տարեկանէն վար տղոց եւ աղջիկներուն աւելի պիտի վճարուի ժամական 25 սանթիմ, այսինքն օրական 2 փրանք: Այս նոր յաւելումները մեծ ուրախութիւն պատճառեցին բոլոր աշխատաւորներուն որոնք այս կարգադրութենէն որ եւ է տեղեկութիւն չունէին...

Անցած շաբթու Փարիզի մէջ ժողով մը գումարուած է, կաշիի եւ մորթի գործարանատէրներու Ազգ. սէնտիքայի եւ նոյն ճիւղի աշխատաւորական սէնտիքային միջեւ: Այս վերջինը ապրուստի սղութիւնը յիշեցնելով, նոր յաւելումներ պահանջած է, եւ կառավարութեան երաշխաւորութեամբ, երկուստեք նոր պայմանագրութիւն մը կնքուած է: Այսպէս 1936 դեկտեմբեր 14էն մինչեւ 1937 մարտ 31, կաշիի եւ մորթի աշխատաւորները յիշեալ յաւելումները պիտի ստանան: Եթէ մինչեւ այդ թուականը ապրուստը աւելի սղէ, նոյն համեմատութեամբ օրավարձերը պիտի բարձրանան, իսկ եթէ ապրուստի պայմանները մնան ներկայ վիճակին մէջ, եղած յաւելումները պիտի շարունակուին:

Խ. Միութեան մարդահամարը

Անցեալ ապրիլ 28ին հրատարակուած հրամանագրի մը համաձայն, 1937 յունուար 6ին ընդհանուր մարդահամար պիտի կատարուի ամբողջ Խ. Միութեան մէջ: Երրորդ մարդահամարն է այս, խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Առաջինը տեղի ունեցաւ 1920ին, երկրորդը՝ 1926 դեկտ. 17ին: Ցարական իշխանութեան օրով, միայն մէկ ընդհանուր մարդահամար կատարուած է, 1897 յունուար 28ին: Այս թուականէն առաջ, մասնակի արձանագրութիւններ իրարու յաջորդած են 1722էն ի վեր, երբ Մեծն Պետրոս առաջին անգամ ըլլալով եւ միայն հարկահանութեան նպատակով փորձեց համրել իր կայսրութեան բնակիչներուն թիւը:

Յունուար 6ի մարդահամարին համար պատրաստուած հարցարանը կը պարունակէ 14 հարցումներ, որոնց մէջ «դասակարգ» բառը չի գտնուիր: Նոր սահմանադրութեամբ, Խ. Միութիւնը պաշտօնապէս դարձած է «անդասակարգ ընկերութիւն մը»: Բայց կան «ընկերային խմբակցութիւններ», ինչպէս բանուորներ, պաշտօնեաներ, հաւաքական եւ անհատ գիւղացիներ, արհեստաւորներ, մտաւորական աշխատաւորներ, զանազան դաւանութեանց սպասարկուներ եւ ոչ - աշխատաւոր տարրեր: Իւրաքանչիւր քաղաքացի պէտք է ճշդէ արձանագրէ թէ ո՛ր խմբակցութեան կը պատկանի: Հարցարանը կը պարունակէ նաեւ հարցումներ ազգութեանց եւ լեզուներու մասին: Տրուած պատասխաններէն պիտի

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԵՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ

Մինչեւ պատերազմ, հանրային կրթութիւնը անհաւասար կերպով բաժնուած էր երկրին մէջ: Եօթը տարբեր օրէնսդրութիւններ գոյութիւն ունէին:

Պատերազմէն վերջ, օրէնսդրին առաջին գործերէն մէկն եղաւ ուսուցումին միօրինակութիւնը: Զանազան կառավարութիւններ, յաջորդաբար, տարր աշխատեցան: Ալեքսանդր Թագաւորին իշխանապետութիւնը, 1929-ին, արմատական միջոցներու դիմեց, աւելի արագօրէն աւարտելու համար ուսուցումի ազգայնացման գործը:

Միանգամընդմիշտ պէտք էր նոր սերունդին գլխուն մէջ մտցնել թէ միակ եւ անբաժանելի ազգի մը կը պատկանի: Այս էր խնդիրը: Այս էր հիմնական հաւատամքը՝ նոր սերունդի դաստիարակութեան:

Հակառակ քաղաքական բուռն կիրքերու ընդհարումին, դպրոցը հեռու մնաց կուսակցական վէճերէ: Կ'երեւի թէ ամէնքն ալ համաձայն էին ընդունելու համար որ, դաստիարակութիւնը ազգային միութեան էական տարրերէն մին կը կազմէ: Ապացոյց մըն ալ այն, որ Եուկոսլավիոյ մէջ, յարանուանութիւնները վերջին ծայր ներող են իրարու հանդէպ եւ կրօնի ուսուցումը երբեք խնդրոյ առարկայ չէ եղած դպրոցներուն մէջ: Հարաւային Սերպիոյ մէջ, 150 Թուրք ուսուցիչներ իսլամ կրօնը կ'ուսուցանեն ներկայիս:

Նախակրթութիւնը կը տրուի նախապատրաստականներու եւ նախակրթարաններու մէջ ու լրացուցիչ դասընթացքներով: Պարտաւորիչ է ան ամէն տղու համար, 6 տարեկանէն սկսեալ՝ քաղաքներու մէջ, 7էն սկսեալ՝ գիւղերու մէջ: Նախապատրաստութիւնը կը տեւէ մէկ տարի, նախակրթութիւնը՝ 5 եւ լրացուցիչը՝ երկու: Մօտ 9000 նախակրթարաններ գոյութիւն ունին երկրին մէջ ներկայիս:

Քիչ են այն երկրորդական վարժարանները որ կը շարունակեն լատիներէնի եւ յունարէնի ուսուցումը: Երկրորդական վարժարանի դերակշռութիւնը կը հանդիսանայ արդիական-գիտականը, ուր մեռեալ լեզուներու ուսուցումը ջնջուած է ծրագրէն: Կենդանի լեզուներու մեծ տեղ յատկացուած է: 180ի մօտ երկրորդական վարժարաններ կան:

Կազմակերպուած են երեք համալսարաններ՝ իրաւաբանական, գրական, աստուածաբանական, բժշկական եւ արհեստագիտական բաժիններով: Անոնցմէ զատ եւ Փաքիւլթէի համարժէք կան անտառաբուծական, անասնաբուժական եւ գեղագործական դպրոցները: Օրէնքի մէկ նոր տրամադրութիւնը զինուորական դպրոցն ալ բարձրագոյններու կարգը կը դասէ: Կայ նաեւ, մանկավարժական բարձրագոյն վարժարանը, սահմանուած վարժապետանոցի եւ բարձրագոյն նախակրթարաններու տնօրէններ պատրաստելու:

1920ին, 2000 էր ուսանողներու թիւը: Այս տարի 14.000ը անցած է: Դիւրաւ կարելի է երեւակայել թէ որքան խճողուած են ասպարէզները վկայեալ ուսանողներու համար:

Ուսուցիչները եւ ուսուցչուհիները կը պատրաստուին 36 վարժապետանոցներու մէջ: Դասընթացքները կը տեւեն չորս տարի:

Ուսուցչին դաստիարակչական առաքելութիւնը պէտք է ըլլայ, ամէն բանէ առաջ, նոր սերունդին մէջ զօրացնել եուկոսլաւեան ազգային ըղգացումը եւ զայն վերականգնել բարոյապէս ու ֆիզիքապէս:

Երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչները համալսարաններէ կ'ելլեն: Պաշտօնի անցնելէ առաջ, երեք տարուան փորձի շրջան մը կը բոլորեն եւ պետական քննութեան կ'ենթարկուին: Գեղարուեստից վարժարաններու ուսուցիչներէն միեւնոյն պարտաւորութիւնները կը պահանջուին:

Բոլոր ուսուցիչները անխտիր, նախակրթարաններու թէ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ, ունին իրենց համապատասխան դաշնակցային կազմակերպութիւնները, որոնք հեռու քաղաքական նպատակներէ՝ կը հետապնդեն իրենց անդամներուն շահերը — բարւոքում թոշակներու եւ ապահովութիւն տեւական պաշտօններու:

Մարմնակրթութեան մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի: Սոքոլներու կազմակերպութիւնը ընդարձակ ընտանիք մըն է, ուր կը դարբնուի նոր սերունդը: Մանչ թէ աղջիկ, մինչեւ 20 տարեկան, համախմբուած են անոր ծոցը: Ամենահեռաւոր գիւղերուն մէջ անգամ, ճիւղեր արձակած է ան:

Կարգապահ, հզօր եւ ապահով քաղաքական հակամարտութիւններէ, սոքոլները դաշնակցութեան միակ ձըգտումն է յաւ Եուկոսլաւներ կերտել, առողջ մարմնով, առողջ միտքով:

Եուկոսլաւեան նոր սերունդը կը յորդի եռանդով եւ կամքով:

ԱՒՍՏՐԻԱ

Հանրային կրթութիւնը հիմնուած է, այս երկրին մէջ, չորս գլխաւոր կէտերու, չորս էական սկզբունքներու վրայ — բարոյական, կրօնական, հայրենասիրական եւ ընկերային: Օրէնքը որ կը սահմանէ Աւստրիոյ պետական կրթութեան վարդապետութիւնները, այդ քառակէն կ'առաջնորդուի:

Ուսուցիչներու կազմութիւնը խիստ հակակշիռի ենթակայ է պետութեան կողմէ: Թաղային եւ նահանգային մասնաւոր քննիչ մարմիններ գոյութիւն ունին այդ նպատակով: Անոնց հսկողութիւնը կը թափանցէ թէ հանրային թէ մասնաւոր վարժապետանոցներէն ներս:

Մասնաւոր շրջաբերականներ կ'ազդարարեն ուսուցչութեան թէ նոր սերունդը պէտք է հեռու պահել դասակարգային պայքարի գաղափարական արդիւնքներէ: Քաղաքական քարոզութիւնը խստիւ արգիլուած է եւ վտարուած՝ դպրոցէն: Ծանր պատիժներ նախատեսուած են: Ընդհակառակն պէտք է նոր սերունդը կրթել համամարդկային համերաշխութեան եւ ազգային զգացումի հպարտութեան գիտակցութեամբ:

Կրօնի ուսուցումը պարտաւորիչ է բոլոր յարանուանութիւններուն համար: Ուսուցումը պէտք է իր ներշնչումը կրօնի գաղափարէն ստանայ ընդհանրապէս:

Կրօնական եւ բարոյական կրթութեան շնորհիւ է որ Աւստրիոյ դպրոցներուն մէջ քիչ են ոճրագործութիւնները, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու նոյն սերունդներուն, մասնաւորաբար գերմանականին:

Նախակրթութիւնը պարտաւորիչ է, դպրոցներէն ներս, 6—14 տարեկան, բոլորին համար, բացի անոնցմէ, որոնք իրենց դաստիարակը կ'ունենան տունը: Պարտազանց, անուշադիր ծնողքները պատասխանատու են եւ նիւթական տուգանքով կամ բանտով կը պատժուին:

Պետական նախակրթարաններէ զատ կան մասնաւորները՝ աշխարհական կամ միաբանական:

Դաստիարակութիւնը խառն է միայն այն վայրերուն մէջ, ուր աշակերտներու թիւը շատ փոքր է: Քաղաքներու եւ ուրիշ կարեւոր կեդրոններու մէջ, մանչերը եւ աղջիկները անջատ կը կրթուին:

Դպրոցը ընտանիքին հետ համաձայն պէտք է ըլլայ: Մասնաւոր հիմնարկութիւն մը՝ կազմուած ծնողական ընկերակցութիւններէ, կը գործէ այդ ուղղութեամբ:

Նախակրթութենէ վերջ, տղաք կը հետեւին զանազան դասընթացքներու, համաձայն ընտրուած արհեստին: Բազմաթիւ եւ բազմազան արհեստագիտական դպրոցներ գոյութիւն ունին Աւստրիոյ մէջ:

Մարմնակրթութիւնը պարտաւորիչ է թէ մանչերու թէ աղջիկներու համար, բոլոր նախակրթարաններուն, բոլոր բարձրագոյն նախակրթարաններուն եւ բոլոր երկրորդական վարժարաններուն մէջ:

Անհատական առողջապահութեան դասէն զատ, կայ ընկերային առողջապահութեան դասը, որու շնորհիւ նոր սերունդը կը վարժուի ընկերասիրութեան, կարգապահութեան եւ պատասխանատուութիւններու գիտակցութեան:

Ճիգերը կը կեդրոնանան ոչ այնքան օժտուածներու, որքան տկարներու վրայ, մասնաւորաբար:

Զինուորական կրթութիւնը դպրոց ներմուծուեցաւ 1935ին եւ յատուկ է 10ը անցած մանչերուն միայն: Զէնք բանել չէ որ կը սորվեցնեն, այլ զինուորական հրամաններու կ'ընտելացնեն տղան: Իսկ ուսուցիչներու պատրաստութեան մէջ, զինուորական կրթութեան մեծ տեղ կը յատկացուի ներկայիս:

Աւստրիոյ երկրորդական վարժարաններու մէջ, տակաւին մեծ կարեւորութիւն կը տրուի մեռեալ լեզուներու ուսուցման: Այս հաստատութեանց նպատակն է տալ աւելի լայն չափով ընդհանուր զարգացում:

Բացի երեք համալսարաններէ, կան հանքաբանական, երկրագործական, անասնաբուժական, առեւտրական բարձրագոյն դպրոցները եւ գեղարուեստից ու քաղաքական գիտութեանց վարժարանները:

Այս փոքրիկ երկրին մէջ, անցեալ տարի, 18.000ի կը հասնէր ուսանողներու թիւը:

Կ'ընդունուի թէ կրթութեան արդիւնքները գոհացուցիչ են, առհասարակ: Կարելի է ըսել թէ՝ ամէն ոք գրել կարդալ ալ գիտէ:

Գործնական ոգին եւ արհեստագիտական ծանօթութիւնները շատ ծաւալած են Աւստրիոյ մէջ: Ամէնէն մասնագիտական ճարտարարուեստներն անգամ՝ դիւրաւ կը գտնեն տըրամադրելի բանուորութիւն:

Արուեստներու մշակումը բացառիկ աստիճանի մը հասած է: Զբօսախաղը (սփօռ) նմանապէս: Երկիրը աշխարհագրական բնական պայմաններով նըպաստաւորուած է այդ տեսակէտէն:

Մտաւորական մակարդակը բարձր է: Եւ մտաւորական աշխատաւորութիւնը կ'աճի, օրէ օր, բազմապատկելով, անշուշտ, անգործներու բանակը:

Շնորհուած վարդապետական աստիճաններու տարեկան թիւը այնքան ուշագրաւ է որ, մտահոգութիւն կը պատճառէ: Վիէննա առանձինն 1250 վարդապետ (տոքթէօր) արտադրեց 1935—36ի շրջանին:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՇԱՏ ՈՒՇ ՄՆԱՑԻՆՔ

Հայ մամուլը տարիներէ ի վեր կը զբաղի երիտասարդական հրատապ հարցով: Անվարան ըսենք որ Դաշնակցութեան մամուլը մասնաւոր աշխատանքներ կը տանի, բազմիցս ջլատուած երիտասարդ ուժերը համախմբելու մէկ յայտարարի տակ, իբրեւ «երիտասարդական կազմակերպութիւն»:

Այս յապաղած գործը, խսկապէս ալ նուիրական պէտք է համարուի բոլոր անոնց համար որ թրքական եաթաղանէն մազապուրծ՝ ազատ շնչելու բախտը ունեցած են հիւրընկալ երկիրներու մէջ:

Երիտասարդական շարժման մասին սկզբնականներով նիւթ հրատարակուած է այս թերթին մէջ, սակայն սիստեմաբար եւ դրական ելք մը գտնուած չէ տակաւին:

Միջազգային կացութեան ներկայ թոհուբոհին մէջ, ազգեր, պետութիւններ իրենց գոյութեան, ոյժի եւ հաւատամքի զօրաւոր խարիսխը եւ յոյսը կը համարին իրենց երիտասարդ սերունդը, այն սերունդը որ պատերազմի աղմուկին մէջ ծնաւ ու մեծցաւ, ու այսօր պատրաստակամութիւն կը յայտնէ դիմագրաւելու զանազան եւ անսպասելի պատահականութեանց: Սակայն մեր մէջ հարցը մինչեւ այս աստիճան լուծում եւ կարգաւորում գտած չէ, այնպէս որ ամէն մէկուն մէջ հարցասիրութիւն կը բըռնկի, ըսելու թէ հալածական ժողովուրդի երիտասարդ տարրը ի՞նչ կը բանի, իբրեւ յետպատերազմեան սերունդ անոր հոգին ալ չի՞ թրթռար ի տես ուրիշ ազգերու երիտասարդական խանդավառ շարժումներուն:

Առանց տարուելու կուսակցական մոլեռանդութենէ, հարցին կը մօտենամ իբրեւ անկեղծ հայրենասէր մը, նկատելով որ ազգ ու հայրենիք ամէն բանէ ու դաւանանքէ վեր են: Մեր ազգային շահերու տեսակէտէն, արտասահմանի ողջամիտ երիտասարդութիւնը անկազմակերպ վիճակի մէջ պէտք չէր որ մնար: Այդ խսկ պատճառով, նուիրեալ նախանձախնդիր տարրեր, հեռաւոր կամ մօտաւոր յոյսերով տոգորուած մեր երիտասարդներու չորքաշ բանակը պէտք էր գործի լծէին, կարենալ ամոքելու համար տիրող դժնդակ կացութիւնը:

Զարմանալի տխուր երեւոյթ ունի գաղթաշխարհի մէջ կազմակերպուած «Երիտասարդաց»ներու ընդհանուր պատկերը: Երբ նկատի կ'առնենք հոծ զանգուածներու մէջ ծլող ու ծաղկող երիտասարդներու բանակը, այն ատեն թուաբանական հաշուով այդ կազմակերպուածները իբրեւ նմոյշ խսկ կարելի է առնել: Կեանքի այս դըժնդակ պայմաններուն մէջ մեր երիտասարդութեան անկազմակերպ վիճակը մասամբ հետեւանք է որոշ յուսախաբութեանց: Երէց դասը չկրցաւ տալ այն ինչ որ կ'ակնկալուէր: Սերունդներու թերի դաստիարակութիւնը բաղդատաբար մեծ աւերներու եւ անյաջողութեանց դուռ կը բանայ: Հոս երէց սերունդը որուն վիճակ ունեցաւ այս յետպատերազմեան սերունդին հոգիին մէջ արծարծել ընկերային, ազգային բոլոր տուեալները, կարծես այսօր խուսափողական դերի մէջ մտած՝ պահանջողի դիրք կը փնտռէ:

Ունինք հում նիւթ, բայց այդ նիւթը կազմաւորելու մղիչ ուժը կը պակսի մեր մէջ: Ազգային շահերը պաշտպանելու հարկը կը պահանջէ որ ամէն ազնիւ հայ բարեացակամօրէն մօտենայ երիտասարդական շարժման հարցին, վասնզի վերջ ի վերջոյ մեզ նման ազգերու յարութիւնն ու վերելքը ցեղին արիւնով մկրտուած երիտասարդութիւնն է:

Այն սրբութիւնները որ կը խօսին մեր սրտին ու հոգիին, կը պահանջեն նաեւ մեզմէ որ անոնց պաշտպանութեան գործը ստանձնենք մենք եւ քալենք անսայթաք, իբրեւ հաւատարիմ սպասարկու: Որ չըլլայ թէ օր մը մեր վրայ կարդան իրենց խռովքի եւ նզովքի շարականը: Զգո՜յշ ...

Դասակարգային պայքարները շատերու մէջ նեղմտութեան բոյն պատրաստած են, արծարծելով բութ մըտայնութիւն: Շատեր այլ եւս կը խրտչին իրականութենէն, շօշափելի ճըշմարտութիւնը տեսնելէ: Ազգային շահերու պաշտպանութեան տեսակէտէն այսպիսիներու տոմարը պարապ է: Աղանդամոլ ունակութիւններ կաշկանդած են բազմաթիւ միտքեր:

Քաղաքական քնարեր պատրանքներու եւ խոտոր դիրքերու մէջ օրօրուիլը վարակած է կարգ մը երէցներու հոգին: Անոնք չեն ուզեր տեսնել հայ երիտասարդի կամքն ու կորովը:

Այս բոլորէն **վերջ, գաղթահայ** երիտասարդութեան կը մնայ մէկ փրկարար միջոց, — ոտքին փուշը իր ձեռքով հանել, կազմակերպուիլ միաձոյլ եւ միակամ մէկ դրօշի տակ, քալել Վահագնի եռանդուն հայրենասիրութեամբ, տակաւ բոլոր անսպասելի խոչընդոտներուն եւ կուրծք տալ բոլոր անարդարութեանց, չփոխելով այս ժողովուրդին յապաղած ազատագրութիւնը:

Մեր խօսքը չի վերաբերիր այն ուսումնական երիտասարդներուն, որոնք յոխորտանքով շատ անգամ իրենց Հայ ըլլալն ալ կ'ուրանան, այլ մեր համեստ խօսքը անոնց է որ տնտեսական այս ճնշող պայմաններուն տակ, իրենց օրապահիկը ճարելով, կը տապկուին հայրենիքի կարօտով:

Իբրեւ հետեւանք համաշխարհային արհաւիրքին, որ խլեց մեզմէ մեր ամբողջութեան կէսը, հայ երիտասարդին արիւնն ալ դեղնեցաւ պանդխտութեան մէջ: Սակայն այսօր նոյն այդ ընկճուած երիտասարդին արիւնը կրկին կը շողայ: Միայն թէ ժամանակը եկած է որ երիտասարդութիւնը լծուի ազգային շինարար աշխատանքներու, կազմակերպուելով անյապաղ:

Երիտասարդական կազմակերպութեան մը գոյութիւնը կրնայ կատարել հաշտարար դեր այս պառակտուած ժողովուրդին մէջ: Միջազգային այս մռայլ կացութեան մէջ, մենք բոլորս պէտք է ունենանք հաւատքի եւ ազգային գիտակցութեան անխորտակելի զէն, դիմադրական ուժ, վասնզի այս հիւանդկախ կացութեան մէջ մեր քար անտարբերութիւնը շատ սուղի կը նստի, եթէ չթօթափենք մեր թմրութիւնը:

Ուրեմն երիտասարդներ, միասին վառենք մեր աստուածներու ջահերը, թող մեր հոգիները ուռին անոնց հաւատքով, խոնարհինք ցեղին տաճարին առջեւ եւ երդուինք մնալ անսասան, իբրեւ հարազատ ժառանգորդները նախահայրերու:

Միաձոյլ եւ միակամ կազմակերպութիւն, յանուն գաղութներու փրկութեան: Խօսքի եւ գործի ճամբան բաց է բոլոր երիտասարդներուն համար:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՁԻՆ ԵՒ ՓԻՂԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, մայիս 12ին տեղի պիտի ունենայ Անգլիոյ նոր Թագաւորին՝ Ճորճ Զ. թագադրութիւնը, շողշողուն հանդիսութիւններով: Այս առթիւ Էտուըրտ Է.ի ձին պիտի նստի իր եղբայրը: Այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին ձին վարժեցնելու համար փիղերու, քանի որ բազմաթիւ հնդիկ իշխաններ փիղերով պիտի մասնակցին արքայական թափօրին: Ամէն օր արքայական ձին կը տանին կենդանաբանական պարտէզ, փիղերու վանդակին առջեւ, որպէսզի վարժուի անոնց շարժումներուն:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ

«Ժուռնալ տէ Տէպա»ի մէջ (15 դեկտեմբեր) Մօրիս Փէռնօ կը գրէ.—

Երբ հիմա Ժընեւի մէջ կը ծեծուի Ալեքսանտրէթի սանճաքին խնդիրը, անօգուտ չէ ներկայացնել հարցին ծագումն ու զարգացումը:

1921 հոկտ. 20ին, Էնկիւրիի մէջ, Ֆրանքլէն Պույեօն դաշնագիր մը կը կնքէր Մուսթաֆա Քէմալի հետ, Թուրքիոյ վերադարձնելով Կիլիկիան, մինչ Թուրքիա կ'ընդունէր Ալեքսանտրէթի սանճաքին կցումը Սուրիոյ: Յօդ. 7ին մէջ կ'ըսուէր թէ Ալեքսանտրէթի սանճաքին համար պիտի մըշակուի մասնաւոր վարչաձեւ մը, թէ ծագումով Թուրք ամէն բնակիչի դիւրութիւններ պիտի տրուին, պահպանելու եւ զարգացնելու իր մշակոյթը, թէ թրքերէնը պիտի ճանչցուի պաշտօնական լեզու: Այս ձեւով, ընդհ. պատերազմէն վերջ կարգ մը երկիրներու մէջ եղած ձեւով, այս երկրամասին մէջ հաստատուեցան փոքրամասնութեանց իրաւունքներ:

Սակայն անցեալ 9 սեպտ.ին, Ֆրանսա դաշինք կնքելով Սուրիոյ հետ, վերջ դրաւ հոգատարութեան: Այն ատեն Թուրք կառավարութիւնը գտաւ որ այդ նոր համաձայնութիւնը փոփոխութիւն մը կը մտցնէր 1921ին ընդունուած պայմաններուն մէջ: 9 հոկտեմբերին, ծանուցագիր մը ներկայացնելով Ֆրանսական կառավարութեան, Թուրքիա կը պահանջէր որ սանճաքը վերածուի անկախ պետութեան մը, որուն հետ Ֆրանսա կնքէ դաշնագիր մը, ճիշդ ինչպէս կնքեց Սուրիոյ հետ: Ֆրանսական կառավարութիւնը պատասխանեց պարզապէս թէ ծանուցագիրը սխալ հասցէի ուղղուած է, որովհետեւ վարչաձեւի պահանջուած փոփոխութիւնը չի յնար հոգատար պետութեան իրաւասութեանց մէջ, թէ միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ որոշում մը տալ այդ մասին: Այսպէս հարցը տարուեցաւ Ժընեւի Խորհուրդին առջեւ:

Ֆրանսական թէզին գլխաւոր առարկութիւննայն է, որ 9 սեպտ. 1936ի դաշնագրով, Սուրիա կուգայ փոխարինելու Ֆրանսան՝ այս վերջինին յանձնառութիւններուն եւ իրաւունքներուն մէջ, հետեւաբար Ալեքսանտրէթի սանճաքին Թուրք փոքրամասնութեան պաշտպանութիւնը նոյնքան ապահովուած կը մնայ որքան առաջ: Թուրքերը կը պատասխանեն.— Սուրիոյ պետութիւնը հոգատար դառնալէ վերջ Ալեքսանտրէթի սանճաքին, իրենց ցեղակիցները այնքան ապահովուած չեն զգար իրենքզիրենք, որքան Ֆրանսական պետութեան պաշտպանութեան տակ: Իբրեւ փաստ ցոյց կուտան թուրքեւարար թշնամութիւնը, վերջին խռովութիւնները որ արդիւնք են այդ թշնամութեան, սպառնալիքը զոր կը առեղծեն եկուոր տարրերը, օրինակ՝ Հայերը եւ Չէրքէզները, որոնց հանդէպ նպաստաւոր դիրք մը բռնած է Սուրիոյ կառավարութիւնը ի հեճուկս Թուրք բնակչութեան:

Մենք սկիզբէն իվեր քննադատած ենք Ֆրանսական քաղաքականութեան սխալը Սուրիոյ մէջ, երբ մասնաւոր ծրագրով մը այնտեղ կը կազմուէին գաղութներ Հայոց, Չէրքէզներու, Ասորիներու եւ Քաղդէացիներու համար: Կարծես թէ բաւական խայտաբղէտ չըլլար այս քառուղի երկրամասի բնակչութիւնը: Համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան, որոնք հրատարակուեցան Դամասկոսի մէջ 1933ի մարդահամարէն վերջ, Ալեքսանտրէթի սանճաքին բնակչութիւնը կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.

Արաբները	89.688
Թուրքերը	70.843
Հայերը	23.552
Քիւրտերը	1.811
Չէրքէզները	1.097

(ԽՄԲ.— Ուրիշ վիճակագրութեան մը համաձայն Ալեվիները՝ 62.000, Արաբները՝ 23.000, Թուրքերը՝ 85.000, Հայերը՝ 25.000, Քիւրտերը՝ 5000, Քրիստոնեայ զանազան աղանդներ՝ 18.000, ընդամէնը՝ 220.000 բնակիչ):

Քիւրտերուն ներկայութեան համար պատասխանատու չէ հոգատար պետութիւնը: Իսկ Հայերը եկած են այնտեղ, մասամբ, երբ Էնկիւրիի կառավարութիւնը վտարեց քրիստոնեայ տարրերը իր երկրէն: Բազմաթիւ հայ տարագիրներ, սահմանը անցնելէ վերջ, կանգ առին ամէնէն մօտիկ կայանին մէջ: Թերեւս կարելի էր զանոնք աւելի յարմար ձեւով մը բաշխել ու զետեղել Սուրիոյ զանազան շրջաններուն մէջ, սակայն մեծ թիւ մը կը կազմէին Հայերը, այնպէս որ անոնք հաստատուեցան ամէն տեղ:

Այն խռովութիւնները, որոնց խօսքը կ'ընէ Թուրք կառավարութիւնը, աւելի կարեւոր չեն քան այն խռովութիւնները, որոնք պատահեցան Սուրիոյ մէջ այլուր: Այդ խռովութիւնները ընդհանուր առմամբ արդիւնք էին այն քարոզչութեան, որուն ծագումը չի կրնար չգիտնալ Էնկիւրի, ոչ ալ ուրանալ գործակալներուն ինքնութիւնը: Այդ խռովութիւնները համոզկեր պատճառ մը չեն, որպէսզի փորձուէր անդամահատութիւն մը՝ զրկելով Սուրիան արգասաբեր հողէ մը, երկու կարեւոր քաղաքներէ, անհրաժեշտ նաւահանգիստէ մը: Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին յաւելուածին մէջ դրուած փոխանակուած թիւ 7 նամակները ճիշդ է որ շատ յստակ չեն, այսուհանդերձ ոչ մէկ կասկած կը ներշնչեն երկու դաշնագիր կողմերու կամքին մասին, որով Ալեքսանտրէթի Սանճաքը կ'ապահովուի վարչական ինքնավարութեամբ մը, այնչափով զոր կը վայլեն Ալեւիներու եւ Ճէպէլ-Տրիւզի երկրամասերը: Երբ գոյութիւն ունեցող համաձայնութիւնները պատշաճօրէն գործադրուին, բաւական են երաշխաւորելու Թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքները Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ եւ Էնկիւրիի կառավարութեան տալու այն ապահովութիւնը զոր կը պահանջէ:

Իրաւագիտական տեսակէտով, ներկայացուած հարցին լուծումը կը պատկանի Ազգերու Դաշնակցութեան: Քաղաքական եւ գործնական տեսակէտով, պէտք է մաղթել որ լուծումը հիմնուի այնպիսի դրութեան մը վըրայ, որ հաւասարապէս գոհացում տայ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի: Անցեալ նոյեմբեր 1ին, Ազգ. Մեծ Ժողովի իր բացման ճառին մէջ, Աթաթիւրք հետեւեալ ձեւով պարզեց հարցը.— «Այս կարեւոր հարցը միակն է որ գոյութիւն ունի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, Ֆրանսայի որուն հետ մեր բարեկամութեան մեծ արժէք կուտանք: Անոնք որ ծանօթ են հարցին էութեան, եւ գիտեն յարգել արդարութիւնը, կը հասկնան եւ բնական կը գտնեն մեր շահագրգռութեան ուժն ու անկեղծութիւնը, զոր ցոյց կուտանք հանդէպ սանճաքին ճակատագրին»:

Ֆրանսա, որ մեծ կարեւորութիւն կուտայ Թուրքիոյ բարեկամութեան, եւ որ գիտէ յարգել արդարութիւնը, յօժարակամ պիտի ընդունի այն լուծումը, որմէ ոչ իր արժանապատուութիւնը պիտի տուժէ, ոչ Թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքները, ոչ ալ մեր բարեկամ եւ դաշնակից Սուրիոյ պետութեան օրինական շահերը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԵՐ ԸՆԴՀ. ԿԵԱՆՔԸ

Մեր գաղութը յուզող մեծագոյն խնդիրը դպրոցական տագնապն էր, որ շնորհիւ ձեռք առնուած ազդու միջոցներու, մեզի համար նպաստաւոր լուծման մը յանգեցաւ: Պէտք չէ մոռնալ թէ այս ելքին մէջ, շատ կարեւոր դեր ունեցաւ հելլէն կառավարութեան բարեացակամութիւնը, զոր բազմաթիւ առիթներով վայելած է այս գաղութը: Դպրոցական տագնապը պատճառ եղաւ, որ բոլոր հայկական հոսանքները քովքովի գալու մասին մտածեն, մոռնան տխուր անցեալը, եւ ձեռք ձեռքի տուած գործի լծուին: Առաջին հերթին Դաշնակցութիւնը, առանց որ եւ է սակարկութեան եւ վերապահութեան, տրամադրեց իր բոլոր ուժերը: Նոյնը ըրին նաեւ՝ Ռամկավար կուսակցութիւնն ու Բարեգործականը: Հնչակեաններն ու Հօկերն ալ հետեւեցան ընդհանուր շարժման: Գործի լծուեցաւ նաեւ Հ. Կ. Խաչը, որուն Ծրջ. Վարչութեան անդամուհիներէն խումբ մը ներկայացաւ թէ կրթական նախարարին եւ թէ վարչապետին: Եւ վերջապէս՝ կրթական նախարարը հրահանգեց հայ դպրոցներու բացումը, անխտիր եւ ըստ առաջնոյն:

Դպրոցական հարցին առթիւ գոյացած գործակցութենէն ծնաւ նաեւ՝ բոլորովին նոր Կեդր. Վարչութիւն մը որուն մաս կը կազմեն բոլոր հոսանքներուն վստահութիւնը վայելող չէզոքներ: Իսկ կուսակցութիւնները մէկական ներկայացուցիչով կը մասնակցին՝ խորհրդակցական ձայնով:

Այն պահուն սակայն, որ ձեւով մը վերջ գտաւ դպրոցական տագնապը, արդէն մեր «առաջնորդ»ը սկսաւ քանը փախցնել, որովհետեւ Կեդր. Վարչութիւնը փորձեց եւ կը փորձէ, կեդրոնին մէջ գոյացած համաձայնութեան հիման վրայ, վերակազմել նաեւ Թաղերը: Այս բանը հաճոյ չեկաւ

նաեւ «արք.»ին, որ չուզեց տակաւին վաւերացնել նորակազմ թաղային մարմինները: Ու ներկայիս, գրեթէ հոն ենք, ուր որ էինք՝ տագնապէն առաջ: Հաւատացողներ կան, որ ի վերջոյ, Մալըմեան տեղի պիտի տայ գաղութին խաղաղութեան փափաքող հոսանքներուն պահանջին առջեւ: Պէտք է ըսել, որ ամէկավարները և-թէ քիչ մը աւելի անվերապահ ըլլան, ու վճռական, հաւանաբար պատկերը կը փոխուի: Ինչպէս կ'երեւի սակայն ամէկավարները չեն ուզեր մէկ օրէն միւսը գէշ մարդ ըլլալ Մալըմեանին հետ, թէեւ Բարեգործականը բացորոշապէս յայտարարեց արդէն, թէ «նպաստ չպիտի տայ վարժարաններուն, այնքան ատեն որ Մալըմեան չվաւերացնէ կեդր. Վարչութեան կողմէ կազմուած թաղային մարմինները»: Այս պարագան է, որ գործին չի գար «առաջնորդ»ին, որովհետեւ, նորակազմ մարմիններուն մէջ տեղ չունին Հօկճիներն ու իր ... մարդիկը: Պէտք է ըսել, որ եթէ փափաքուած մարմինները գործի գլուխ գան, պիտի միանան նաեւ՝ Բարեգործականի եւ Կ. Խաչի վարժարանները՝ ազգ. յարկերուն: Մէկ խօսքով բաժան բաժան եղած ուժերու համախմբում մըն է որ կը փորձուի եւ պզտոր ջուրերու հերոս մեր «առաջնորդ»ին հանգիստը խռոված է:

Այդ իսկ պատճառաւ, ազգ. դպրոցները որոնց թաղականները Մալըմեանին մարդիկն են, կը բոլորեն ողբալի շրջան մը: Երեք ամիսէ ի վեր թոշակ չեն ստացած ուսուցիչները: Անպատասխանատու եւ տխուր վիճակ մը: Միւս կողմէ Կ. Խաչը եւ Բարեգործականը ինչպէս եւ յարանուանութիւնները ըստ առաջնոյն կը շարունակեն իրենց դպրոցները: Հաւանաբար կառավարութիւնը յառաջիկայ շրջանին համար հայ դպրոցներու յատուկ կրթական ծրագիր մը մշակէ: Թողունք որ գրեթէ մեր բոլոր դպրոցներուն մէջ, առանց սպասելու պատկան իշխանութեան պատրաստելիք ծրագրին, այս տարի, գծալապէս աւելցած են յունարէնի դասերը: Այնպէս որ հայ տղան կ'ուսանի հայերէնով եւ միանգամայն յունարէնով՝ գրեթէ բոլոր առարկաները: Բացի անշուշտ հայերէն լեզուէն, ազգ. պատմութենէն, կրօնքէն եւ Հայաստանի աշխարհագրութենէն, որոնց համար, վստահ ենք որ միշտ ալ անհրաժեշտ պահերն ու դիւրութիւնները պիտի ընծայուին կառավարութենէն:

Այսօր ուրեմն լաւագոյն ձեւով կարգադրուած է դպրոցներու գոյութեան սպառնացող հարցը: Կը մնայ որ մեր «առաջնորդ»ը խելքը տուն կանչէ, եւ փափաքուած համաձայնութիւնը աւելի խորացնելով գաղութը մտնէ խաղաղութեան շրջանի մը մէջ:

Մեր հանրային կեանքն ալ մխիթարական պատկեր մը կը ներկայացնէ: Բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները կը գործեն խանդավառ կերպով: Կ. Խաչ, Պատանեկան, Օրիորդաց, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Թատերական Միութիւններ կը բոլորեն ոգեւորիչ շրջան մը:

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՅԵՏՈՅ

ԼԻՈՆ, 15 Դեկտ. (Յառաջ).— Դեկտեմբեր 13ին առտուան ժ. 8էն մինչեւ երեկոյ ուշ ատեն եկեղեցիին խորհրդարանին մէջ, տեղի ունեցաւ Լիոնի Ազգ. Միութեան ընտրութիւնը: Ամէն ինչ անցաւ կանոնաւոր:

Անցեալ թղթակցութեամբ ըսած էի թէ հակառակ եղած հաւատարիքներուն վերջին պահուն սահեծուեցաւ երկու ճակատ,— «Ժողովրդային ճակատ» (Հնչակեան) եւ «Խումբ մը ազգայիններ»: Ընտրութեանց յաղթանակը տարաւ «Խումբ մը ազգայիններ»ու ցանկը, նուազագոյն քուէ ստանալով 220, առաւելագոյն՝ 250: Միջանկեալ ըսեմ որ Հօկ - համայնավարները, որ նախապէս հակառակ արտայայտուած էին հնչակեաններու ինքնագլուխ գործունէութեան, յանկարծ վերջին պահուն քուէարկեցին, ուրկէ եկեղեցին «Փաչականներուն թատրոն չղառնայ»:

Քիչ մը պատմութիւն ալ պատմե՞մ:

... Հօկերու եւ շարք մը համայնավար տղոց տէրն ու տնօրէնը, «հուչակուր» դերասանը, ընտրութիւններէն առաջ կը փութայ Փրանսացի համայնավարներու կեդրոնը, կը խօսի, եղած չեղածը լաւ մը կը հասկցնէ եւ ... այնտեղէն «խելացի» մը կը բերէ որպէսզի իրենց ուղղութիւն տայ ... Այս բանը սակայն հաճոյ չէր եկած նոյն իսկ իր արբանեակներուն: Եկու տես որ հակառակ «խելացիներու» խրատներուն, քուէարկողները քուէարկեցին ուրիշ ուղղութեամբ:

Այսպէս Լիոնի Ազգ. Միութեան անդամ ընտրուեցան հետեւեալ ազգայինները.— Պ. Պ. Պ. Ֆէրմանեան, Ե. Տէր Անդրէասեան, Մ. Շահպազեան, Ճ. Պահատուրեան, Ժ. Ծառուկեան, Մ. Մնայեան, Գ. Քիլարճեան, Հ. Գասպարեան, Մ. Էժտահարեան, Տ. Թորիկեան, Ն. Պըլըղեան:

Առաւելագոյն քուէն շահած են Ճ. Պահատուրեան եւ Եր. Տէր Անդրէասեան:

Հաւատա՞նք թէ Նորընտիր անդամները պիտի արդարացնեն իրենց վրայ դրուած յոյսերը:

Արթուն Պախակ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԱԾ

ՊՈՐՏՕ, 14 դեկտ. (Յառաջ).— Անցեալները՝ Նօթր Տամ փողոցին մէջ, կօշկակար Պ. Շմաւոն Թէքըեան իր բնակած շէնքի առաջին յարկէն օգնութեան ձայն մը կ'իմանայ: Նախ կատակ կը կարծէ, բայց երբ կը հասկնայ թէ լուրջ բան մը կայ, վեր կը վազէ: Եւ յանկարծ աստիճաններուն գլուխը կը գտնէ իր տանտիրոջ ամուսնացած աղջիկը, որ ահռելի կերպով բնկած կ'այրէր: Պ. Թէքըեան կը փորձէ մարել, բայց չի յաջողիր: Իր քիթն ու բերանը եւս քիչ մը վիրաւորուած, վար կը վազէ որպէսզի անկողին մը առնի եւ դժբախտ հարսը մէջը փաթթէ: Հազիւ վար իջած, աղջիկը եւս աստիճաններէն վար կ'իջնէ եւ կ'ելլէ փողոց: Պ. Թէքըեան անկողինը առած կը նետուի դուրս, կը տեսնէ որ տասնեակ մը Ֆրանսացիներ կեցած են եւ ոչ ոք կը յանդգնի մօտենալ: Ինք պաղարիւնը չի կորսնցներ, եւ խեղոյն անկողինը հարսին վրայ փաթթելով իր խանութը կը բերէ, եւ այսպէսով կրակը կը մարէ: Յետոյ կը հեռախօսէն, պատգարակ մը կը հասնի եւ կէսով ածխացած դժբախտ կինը կը փոխադրեն հիւանդանոց: Երեք օր վերջ կինը կը մեռնի, բայց մեռնելէ առաջ կը յայտնէ թէ Պ. Թէքըեանն էր զինքը ազատողը: Ֆրանսացիներ կը փորձեն ներկայանալ իբրեւ ազատարար, բայց ոստիկանութիւնը գոհին յայտարարութիւնը հիմ բռնելով, կը տեղեկագրէ ներքին նախարարութեան: Եւ Պ. Շմաւոն Թէքըեան կը վարձատրուի ազատարարի պատւոյ վկայականով մը: Ջերմօրէն կը շնորհաւորենք մեր հայրենակիցը:

Թղթակից

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կ. Խաչի Սէն Ժէռոմի մասնաճիւղը հետզհետէ զարգանալով, տարածուեցաւ մինչեւ Նօթր Տամ, Սէն Միթր եւ Սարբան, Մալփասէ եւ Սէն Ժիւսթ: Մինչդեռ շատերը յոռետես էին:

Մասնաճիւղը իր տարեկան պարահանդէսը տուաւ դեկտ. 12ին, շաբաթ երեկոյ Մէզոն տը Քարթիէի սրահին մէջ:

Շաբաթ մը առաջ օրիորդներ եւ տիկիններ տենդագին կ'աշխատէին հաճելի երեկոյ մը ընծայելու համար Ս. Ժէռոմցիներուն որոնք միշտ քաջալերեր էին Կ. Խաչի բոլոր ձեռնարկները:

Շաբաթ առաւօտ մռայլ էր երկինքը, բայց հակառակ տեղատարափ անձրեւին, ընտրեալ հասարակութիւն մը ժամանակին գրաւած էր աթոռները: Կային նաեւ Ֆրանսացիներ, ինչպէս նաեւ Պ. Պ. Օլիվիէ՝ պատւոյ նախագահ թաղային կոմիտէին, Մարթէն նախագահ S.F.I.O.ի Սէն Ժէռոմի մասնաճիւղին եւ Տիսպուս՝ նախագահ «Թաղային Տուն»ի յանձնախումբին: Բացման խօսքը ըրաւ Պ. Ա. Արփիարեան ֆրանսերէն, ակնարկ մը նետելով հայ ժողովուրդի անցեալ պատմութեան վրայ եւ պարզելով Կ. Խաչի գործունէութիւնը:

Ֆրանսերէն տեղեկագիր մը կարդաց նաեւ մասնաճիւղի ատենապետուհին՝ Տիկ. Էլիզ Վառնաճեան, շնորհակալութիւն յայտնելով Տոքթ. Փինէլիի, որ յանձն առած էր Կ. Խաչի յանձնարարութեամբ այցելել չքաւոր գործաւորի հայ բնտանիքներու հիւանդներուն:

Գեղարուեստական բաժնին մեներգներն ու արտասանութիւնները մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցան եւ անակնկալ մը եղաւ Պ. Երուանդ Գաբրաչի արտասանութիւնը եւ մանուկ Կովկասեան պարերը:

Այս առթիւ քանի մը թուանշաններ.— 1 փետր. 1935էն մինչեւ նոյեմբեր 1, 1936 մասնաճիւղը ունեցած է 3651 ֆր. մուտք եւ 2017 ֆր. ելք, այժմ պատրաստ ունին 1634 ֆր.: Անդամ անդամուհիներու ընդհ. թիւն է 52: Մասնաճիւղին անդամները Զատկի առթիւ հայկական արուարձանները շրջելով հաւաքած են մօտ 1000 հաւկիթ եւ բաժնած են հիւանդանոցներու հայ հիւանդներուն:

Մ. Նուրեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

— ∘ —

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Կիրակի, 13 դեկտեմբեր, Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի գնդակ խաղցողները մէկ տարուան լռութենէ վերջ դաշտ իջան: Այս առթիւ, գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էին հրաւիրելու Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի քոյր մասնաճիւղը: Ճիշդ 2ին սկսաւ մրցումը հետաքրքիր եւ մարզասէր բազմութեան մը առջեւ: Խաղի սկզբնաւորութեան արդէն յայտնի կ'ըլլար որ Վիէնի խաղացողները մարզուած չէին, մինչ՝ Լիոնցիները աւելի վարժ, մարզուած եւ իրերահասկացողութիւն կը ցուցնէին — շատ կարեւոր ազդակ մը գնդախաղի մէջ:

Միայն թէ դաշտի «ծանրութիւնը» կը նեղէր քոյր մասնաճիւղի խաղացողները: Գնդակը անհաստատ եւ յարաշարժ կը գլորէր մէկ կողմէ՝ միւս կողմը ... եւ այսպէս՝ յարմար մէկ պահուն կրցաւ սողոսկիլ Լիոնցիներու ցանցէն ներս, տալու համար յոյս եւ քաջալերանք Վիէնցիներուն: Առաջին կիսախաղը լրացաւ ուրեմն ի նպաստ Վիէնի: Երկրորդ կիսախաղին, Լիոնցիները սկսան յարձակողականի եւ այսպէս շարունակ նեղ կացութեան մատնեցին Վիէնցիներու ցանցապանը, որուն ճիգերը չկրցան հեռացնել «մեծ վտանգը». եւ ահա խաղի ամենատաք մէկ դարձուածքին, Նորայրի շեշտակի հարուածով մը Լիոնցիները եւս նշանակեցին իրենց առաջին կէտը: Խաղը՝ թէեւ մնաց մէկով մէկ (1—1) սակայն մինչեւ վերջաւորութեան՝ եղաւ աշխոյժ եւ կանոնաւոր: Բազմութեան գոռում գոչումը բան մը չպակսեցուց խաղի ներդաշնակութենէն: Մրցումէն վերջ՝ աւանդական գինետանի գոլորշիին մէջ, տաք մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ: Ներկաները խօսեցան բաժակաճառեր, պանծացնելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի հայրենաշունչ տենչերը:

** Վիէնի Հ. Մ. Ը.Մ.ը, ինչպէս գրած էի նախորդ թղթակցութեանս մէջ, ունի իր սկաուտական «Անդրանիկ» եւ «Արծիւ» խումբերը, որոնց վրայ աւելցաւ վերջերս գայլուկներու խումբը: Լաւ առաջնորդներու հսկողութեան տակ, շաբաթը երեք անգամ «Խաժակ» ակումբին մէջ կը հաւաքուին այդ կայտառ սկաուտները եւ գայլուկները, կը կատարեն մարզական շարժումներ, ուշադիր մտիկ կ'ընեն համառօտ դասախօսութիւններ՝ սկաուտական կեանքի շուրջ, եւ կը լսեն մասնաւոր յորդորները որ կը տրուին իրենց խօսելու եւ մտածելու համար, ամէն բանէ առաջ հայերէն:

** Վերջին պահուն կ'իմանամ որ վաղը՝ կիրակի — դեկտ. 20 — Վալանսի Զ.Ռ.Մ.ի մարզական խումբը պիտի գայ Վիէն, կատարելու գնդակի բարեկամական մրցում մը՝ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտին վրայ:

ՄԱՐՍՕ - ԿԱՐՕ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑ, 1937: ԺԸ. տարի: Կազմեց Սիմոն Գափամաճեան: Գին 5 ֆր.: Հասցէ.— Rue du Commerce, 44, Colombes (Seine).

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈԼՈՐԱԾ ՆԱԽԻՐ

— ∘ —

Պուքրէշի Արազը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 դեկտ.).

Տասը - տասնըհինգ տարիներու եղբայրասպան մոլուցքը գաղութներու մէջ՝ իր դարհուրելի պտուղը կուտայ մեզ ահա: Խառնակիչ ոգին՝ որ գրեթէ մեր բոլոր գաղութներէն ներս տարիներով իր թոյնը սփռեց՝ ստեղծեց այնպիսի շարաշուք քաոս մը, ուր հայ ժողովուրդը կը խարխափէ հիմա մոլորած հօտի մը պէս:

Մեր գաղութները ի զուր վատնեցին այնքան թանկագին տարիներ: Մեծ աղէտէն յետոյ փոխանակ ամփոփուելու, զուրգուրալու իրենց զաւակներուն հոգ՝ րանքին վրայ, ու պատրաստուելու անակնկալ դէպքերուն համար, մեր գաղութները պառակտեցան ներսէն: Շատ շատ յօրանջեցին ու մրափեցին երբ թշնամին արթուն կը հսկէր: Ոչ իսկ զիրար հասկնալ փորձեցին՝ երբ նոր աղէտները կը մօտենային իրենց դրանը: Բիւզանդական վէճերով իրկուն ըրին իրենց ամէն մէկ օրը՝ մինչ թշնամին հայ կեանքէն ներս ալ կը սողոսկէր, ամէն անգամ մէկ դիմակով:

Հիմա արդէն աղէտը մտած է հայ ժողովուրդի սեմէն ներս, ու մարդիկ դեռ կը յամառին չսթափիլ:

Սուրիան ու Լիբանանը մեր աչքերուն առջեւ են ահա իրենց բովանդակ ողբերգութեամբը: Հոծ ու խաղաղ մեր գաղութը ահաւոր ճգնաժամ մը կ'անցընէ հոն: Ոչ մէկ միւս չունի Հայը գրգռութիւններուն մէջ որոնք Սուրիան ու Լիբանանը կը փոթորկեն այս պահուս: Արաբական ներքին ճակատներուն միջեւ են կռիւները,— իսլամներուն ու քրիստոնեաներուն: Ու այդ կռիւներուն պատրուակը՝ Սուրիոյ ու Լիբանանի կողմէ Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագիրներն են, որոնց հետ որ եւ է կապ չունի հայ ժողովուրդը: Բայց դարձեալ Հայն է որ կը դառնայ քաւութեան նոխազ:

Ինչ խօսք որ Թուրքի մատ կայ նաեւ այն գրգռութիւններուն մէջ, որոնք երկու թշնամի բանակներու վերածած են այս պահուս քրիստոնեայ Արաբները եւ իսլամ Արաբները: Աստանդատարաբերկրեայ աշխատանքներու՝ անոնք պիտի չյարուէին իրարու դէմ: Ու այդ մասն է դարձեալ որ հայ տարրին շուրջ կասկածամտութիւն կը ըստեղծէ մութին մէջ, զայն եւս նշաւակ դարձնելու համար հակաքրիստոնեայ արշաւանքին:

Անոնք որ իրազեկ եղան Հալէպի եւ հիմա ալ Պէյրութի դէպքերուն,— որոնք թէեւ իրականին մէջ արաբ երկու դաւանանքներու միջեւ պայքար մըն էին լոկ՝ բայց ի վերջոյ հակահայ ցոյցերու կերպարանք առին,— զգացին անշուշտ որ դէպքերը չէին կրնար այդ հայատեաց կերպարանքը առնել՝ եթէ ձեռք մը չըլլար մութին մէջ որ արաբ ամբոխը հայ ժողովուրդին դէմ չլարէր:

... Բայց ի՞նչ կ'ընենք մենք, Հայերս, մեր սեմէն ներս մտած աղէտին ի տես: Ոչ մէկ նշան սթափման: Ոչ մէկ խղճահարութեան ժէսթ: Ընդհակառակն կը տեսնէք ահա Անտիոքի եւ Իսքէնտէրունի մէջ Հայեր որոնք Թրքական դատին ի նպաստ զէնք կը բռնեն ի հեճուկ աազնջական Սուրիոյ եւ պոյքոթ կ'ընեն սուրիական ընտրութեանց դէմ՝ գէշ մարդ չըլլալու համար անշուշտ Թուրքերուն հետ երբոր անոնք այդ շրջանին տէր դառնալու գան ... Եթէ Թուրքերը զմայլանքով կ'արձանագրեն Անտիոքի հնչակեաններուն բրած պոյքոթը կամ Հալէպի ռամկավար «Եփրատ»ին փաղաքուշ տողերը Թուրքիոյ հասցէին, ու միւս կողմէ գոհ կը թուին ըլլալ Պոլսոյ հայ երեսփոխաններուն շատ հաւնելի լրջմտութենէն ... խօսելուն ... թեան ի տես, ի՞նչ կը զգան անդին Սուրիացիները իրենք, տեսնելով անպատասխանատու մարդոց այս անխոհեմ քայլերը: Ի՞նչ կը զգան տեսնելով այն քանի մը հայ շրջորթները, որոնք կը սպրդին երբեմն արաբական ցոյցերուն մէջ ...

Մոլորած նախիրի մը պէս անդունդին ի վար կը վազէ հայ ժողովուրդը: Ու չկայ գերագոյն սթափում մը որ այդ աղետալի վազքը կեցնէր: Չկայ այն ինքնարուխ ու փրկարար խղճահարութիւնը, որ վտանգի պահուն երբեմն միացուցեր էր հայ ժողովուրդը:

ՓՐՈՖ. ԳՐԻԳՈՐ ԽԵՐԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

Փրոֆէսոր Գրիգոր Խերեան, որ Հանոյիի (Հնդկաչին) ֆրանսական իրաւաբանական վարժարանին մէջ ուսուցիչ (շարժէ տիւ քուր) է երեք տարիէ ի վեր, վերջերս Փարիզ եկած էր՝ մասնակցելու համար ակրէկասիոնի մրցման քննութեանց:

Մրցումին կը մասնակցէին 29 ֆրանսացի փրոֆէսօրներ, Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերու զանազան համալսարաններէն, անոնց մէջ կային որ տասնեակ տարիներէ ի վեր կը պաշտօնավարեն իբրեւ դասախօս իրաւաբանական զանազան ճիւղերու եւ քանիցս մասնակցած են նոյն մրցման քննութեանց:

Առաջին քննութիւններէն վերջ, 29 հոգիէն 17ը դուրս ձգուեցան, քանի որ ակրէկասիոնի համար չորս հոգի միայն պիտի ընտրուէին: Մնացեալ 12 հոգին կրկին մրցման քննութիւն անցուցին: Արդիւնքը յայտնուեցաւ 15 դեկտեմբեր երեքշաբթի օր: Առաջնութիւն շահող, հետեւաբար եւ իբրեւ ակրէժէ ընդունուողներէն մէկն է մեր երիտասարդ հայրենակիցը, փրոֆէսօր Գրիգոր Խերեան, որ քանի մը օրէն կը մեկնի իր պաշտօնատեղին: Պ. Խերեան այսուհետեւ իրաւունք կը ստանայ իբրեւ մնայուն փրոֆէսօր պաշտօնավարելու Ֆրանսայի որ եւ է մէկ համալսարանին մէջ:

Առաջին անգամն է որ Հայ մը, շնորհիւ իր լուրջ պատրաստութեան եւ յարատեւ ու հաստատակամ աշխատանքին, ձեռք կը բերէ այսպիսի կարեւոր յաջողութիւն մը, ինչ որ մեծապէս շնորհաւորելի է:

Հ. Ս.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (156)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— ∘ —

Թադոս Ախպերը զարմանքէն դժուարութեամբ թուքը կուլ տուաւ, թերեւս աւելի անոր համար, որ վարդապետի քով կանգնած տեսաւ իր բարեկամը՝ դարտիման ուխտաւորը:

«Կ'օրհնեմ ձեզ, կ'օրհնեմ եւ ձեր զէնքերը ու այն ճամբան, որ կը տանի դէպի հայ ժողովուրդի ազատութիւնը»,— ըսաւ վանահայրը՝ վերջացնելով իր խօսքը:

Բոլորը մօտեցան ու ձեռքերնին Աւետարանի ու խաչի վրայ դրած՝ երդուեցան հաւատարմութեամբ ծառայել Սուրբ Գործին եւ կեանքերնին չխնայել հայ ժողովուրդի ազատութեան համար:

Երդումը ընելէ ետք, երբ հրացանները վերցուցին ու կարգով սկսան դուրս գալ, Թադոս Ախպերը սիւնի ետեւէն դուրս եկաւ եւ փաթթուեցաւ իր բարեկամին: Ուրեմն, այս մարդիկ Հայաստան կ'երթային՝ հայ ժողովուրդի համար կռուելու: Վարդապետի հետ Թադոս Ախպերը մինչեւ ջաղացքը խումբը ճամբու դնելու գնաց:

Այդ դէպքէն վերջ, ծերունին զարմանալի նուիրումով ծառայեց վանքին ու այդ «ուխտաւորներուն», որոնք երբեմն կ'երեւէին ու կ'անյայտանային այնքա՜ն խորհրդաւոր կերպով: Վանահայրը այլ եւս իրմէ գաղտնիք չէր պահեր: Ու այսպէս Թադոս Ախպերը վանքի հսկող աչքը դարձաւ:

Թադոս Ախպերը մասնաւոր մօտիկութիւն մը կը զգար Վահէի հանդէպ: Նախ որ՝ աչքառու գործիչ մըն էր, երկրորդ որ՝ երկու տարի առաջ կէս գիշեր մօտ կռուի բռնուած էր կղզեցի Քիւրտերու հետ ու կռուի ընթացքին հինգ Քիւրտ սպաննած: Թադոս Ախպերը ի՞նչպէս կրնար մոռնալ որ այդ կղզեցի Քիւրտերն էին որ թալլած եւ կոտորած էին իր տունը, իր ընտանիքը:

— Բէ մատաղ, Պ. Վահէ,— եւ սոխուկով պանիրը անոր առջեւ կը քշէր Թադոս Ախպերը հոգածու ձեւով մը— բան չկերար, սոված կը մնաս ...

— Չէ, կշտացայ: Է՛, Թադոս Ախպեր ... քու աղիղ քէֆը ...

— Դու սաղ էլնես, դու սաղ էլնես...

Նախաճաշը չէր վերջացած, երբ Սաւիծ Գեւօն, Համբարը եւ վանքի գիւղացիներէն Մէլքոնը ներս մտան ու շարունակեան սփռոցի շուրջը: Քիչ վերջը Գարեգին վարդապետն ալ տեղէն ելաւ ու միացաւ ընկերներուն:

— Ուրեմն,— խօսքը վանահօր ուղղելով ըսաւ Վահէն,— այս երկու երեք օրը, դրսէն բան չէք սպասեր ...

— Ի՞նչպէս չէ, թերեւս այս գիշեր իսկ, Խոյէն տղաքը գան ...

— Հա՞, այդ լաւ կը լինի,— ուրախացաւ Վահէն,— իսկ Ապազայի գո՞րծը ... կանոնաւոր կ'աշխատի՞ն..

— Որքան որ կարելի էր ամառուան կարճ գիշերներուն: Բայց հիմա որ գիշերները երկնցան, պէտք է թափով աշխատիլ:

— Այո,— մտահոգ պատասխանեց Վահէն,— ապրանքը դիզուեր է Երեւանի ու Դավալու: Պէտք է աշխատիլ այս աշնան բոլորը Երկիր անցընել: Իսկ քու դպրոցդ ի՞նչ հալի է,— Վահէն դարձաւ Գարեգին վարդապետին, որ ըստ սովորութեան գլուխը կախած՝ մտիկ կ'ընէր:

— Սենեակները պատրաստ են, ծածքն ալ քաշեցինք ու սուաղեցինք, կը մնայ, որ Խոյէն պատուհաններու շրջանակներն ու ապակիները գան,— պատասխանեց երիտասարդ վարդապետը, որ վանք գալով՝ անմիջապէս ձեռնարկած էր դպրոցի մը շինութեան:

— Մէկ դուրս ելլենք՝ տեսնենք դպրոցը,— առաջարկեց Վահէն ու Գարեգին վարդապետի թեւը մտած՝ վանահօր սենեակէն դուրս ելաւ:

Բակի մէջտեղը կը բարձրանար պատմական եկեղեցին: Խորանը յարակից մասերով նախնական շէնքի մը մնացորդն էր, տասնեակ մը դար առաջ կառուցուած: Մուտքի մասը, բարձրադիր զանգակատան հետ, 18րդ դարու շինութիւն մըն էր, ճերմակ կակուղ քարէ շինուած եւ արտաքուստ՝ գեղատեսիլ քանդակներով զարդարուն:

Ընդարձակ բակին մէկ կողմը նոր շինութիւններն էին՝ դարպասի քովի թոնրատունը, մառանը եւ նոր շինուած դպրոցի երկու սենեակները: Իսկ եկեղեցիի դրան դիմաց, կարգով շարուած էին հին շարք մը խուցեր, կիսաւեր վիճակի մէջ: Բակի ճակատը եւ մէկ կողմը, իրարու քով, շարուած էին միաբաններու յատուկ խուցերը: Այդ խուցերէն մեծ մասը բոլորովին պարապ կը մնար. մէկ երկուքը կը գործածուէին որպէս յարդանոց, ցորենի ամբար, խոտնոց ու պահեստ:

Հեռաւոր անցեալի մէջ Թադէոս Առաքեալի վանքը ունեցեր էր բազմանդամ միաբանութիւն, հաւութարեր կալուածներ եւ սեփական 14 գիւղեր, որոնք ժամանակի ընթացքին յափշտակուեցան տիրող խաներէ, քիւրտ բէկերէ: Մինչեւ 1828 թուականը, երբ տեղի ունեցաւ Խոյի եւ Մակուի հայութեան գաղթը դէպի Արարատեան դաշտ, Թադէոս Առաքեալի վանքը Ատրպատականի թեմական կեդրոնը կը համարուէր:

Տարիներու ընթացքին, սակայն, հռչակաւոր վանքը անշքացաւ, թեմական կեդրոնը փոխադրուեցաւ Թաւրիզ, միաբանները ցրուեցան եւ նախկին չեն վանքէն մնաց խեղճուկ վանք մը, պատմական արժէքով միայն հարուստ:

Միաբաններու խուցերը քարուկիր, կամարակապ փոքր սենեակներ էին, խոշոր քարերով սալայատակուած, ուր մարդ հազիւ կրնար բան մը որոնել: Ամէն խուց մէկ պատուհան ունէր, հազիւ կէս ոտք լայն եւ երկու ոտք երկարութեամբ, ուրկէ եկած լոյսը անյաջող կերպով կը կռուէր ներսի խաւարին հետ: Այդ խուցերը այնքան ցուրտ, անհրապոյր ու մութ էին, որ հոն բնակելու գաղափարն իսկ սարսափ կրնար պատճառել մարդու:

Եկեղեցին եւ շրջապատի ամբողջ շինութիւնները շրջափակուած էին հաստ պարիսպով մը, որ միաժամանակ թէեւ հազիւ քսան ոտք բարձրութիւն մը ունէր, բայց երեք կողմերէն կախուած էր ձորի վայր եւ երբեմն տեղեր մինչեւ յիսուն ոտք ուղղաձիգ կը բարձրանար՝ սկսելով ձորի յատակէն, ուր փոքր առու մը կկլալով կը հոսէր դէպի վանքի ջաղացքը:

Վահէն ու Գարեգին վարդապետը բակի շրջանն ըրին եւ մօտեցան անկիւնի խուցին, որու դիրքը կ'իյնար պարսպի ամենաբարձր տեղին վրայ: Քարուկիր պատերով, ցած կամարով, կիսախաւար խուց մըն էր, ինչպէս միւս խուցերը, որոնք միաբաններու բնակավայր մը ըլլալէ աւելի՝ կը յիշեցնէին միջնադարեան բանտերու զնտանները:

Մեր բարեկամները ներս մտան եւ գոցեցին անփականք դուռը: Վահէն գրպանէն հանեց ելեկտրական լուսարձակը ու սկսաւ ուշի ուշով քննել պատերը եւ ապա սալայատակի քարերը: Գարեգին վարդապետը ինքնաբաւականութեամբ կը հետեւէր Վահէի քննութեան հետեւանքին:

— Լաւ է ... շատ լաւ,— մրթմրթաց Վահէն ինքնիրեն,— վարպետութեամբ դասաւորուած է, եթէ միայն ...

— Ուրեմն, չգտա՞ր,— ուրախացած հարցուց Գարեգին վարդապետը:

— Գտնելը, սիրելիս, անշուշտ դըժար,— բարեմտօրէն ժպտաց Վահէն՝ նայելով ընկերոջը,— բայց նորէն լաւ սարքուած է: Մէկը, որ բոլորովին գաղափար չունի, դժուար թէ մաքէն անցընէ ... Ա՛յ, հո՛ս է,— Վահէն ոտքը զարկաւ սալայատակի քարերէն մէկուն, որ խուցի դրան աջ կողմը, անկիւնի մեծ քար մըն էր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

հասկցուի փոքր հանրապետութեանց զարգացման պատճառը:

Մինենոյն ատեն, հարցարանը ճշգրիտ գաղափար մը պիտի տայ ժողովուրդի մասւոր մակարդակի մասին: 1926ի մարդահամարը կը գոհանար միայն կարդալ - գրել գիտցողներու համեմատութիւնը ճշդելով: Նորը աւելին երեւան պիտի հանէ, ճշդելով ուսման աստիճանը: Դաւանութեանց կէտին մէջ, հարցարանը կ'ուզէ երեւան հանել անհատին անձնական համոզումը, եւ ոչ թէ պաշտամունքի արտաքին ձեւերը:

Մարդահամարը պիտի կատարուի մէկ օրուան մէջ, յունուար 6ին, որ ընդհանուր հանգիստի օր է: 1,200,00 ատուգիչներու բանակ մը այդ օրը տունէ տուն, հիւղակէ հիւղակ պիտի երթայ, պաշտօնական ձեւակերպութիւնները կատարելու համար: Անցեալ օգոստոսէն իվեր պատրաստութիւններ կը տեսնուին, այս պաշտօնեաները մարզելու համար:

Մարդահամարին արդիւնքը պիտի յայտնուի մէկ տարիէն, 1937ի վերջը կամ 1938ի սկիզբը: Անչուշտ մասնակի տեղեկութիւններ պիտի հաղորդուին անկէ առաջ:

Գերմանիա միշտ գաղթավայր կ'ուզէ

Տոքթ. Շախթ, Գերմանիոյ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, յօդուած մը հրատարակելով ամերիկեան հանդէսի մը մէջ, հետեւեալ պայմանները կը դնէ գաղթային հարցին լուծման համար.—

1. Գերմանիա պէտք է կարենայ նախանիւթեր արտադրել իր վարչութեան ենթակայ երկրի մը մէջ:

2. Գերմանական դրամը պէտք է ընդունուի այդ երկրին մէջ:

Յետոյ կը շարունակէ.— «Իտալիա եւ Ճափոն դուրս ելան դժգոհ ազգերու շարքէն եւ անցան ստացուածքի տէր ազգերու շարքը: Միայն Գերմանիան է որ գոհացում չստացաւ: Յորչափ չէ լուծուած գաղթավայրի խնդիրը Գերմանիոյ համար, այս վերջինը կը մնայ խռովութեանց բոյն մը, հակառակ իր խաղաղասիրութեան»:

Գերմանական կառավարութեան տեղեկատու դիւանը անմիջապէս խրացուց այս գրութիւնը, յայտարարելով.— «Առաջին անգամ ըլլալով, այս յօդուածը կը պարունակէ գերման ժողովուրդին նուազագոյն պահանջները, գաղթային գործունէութեան մը համար: Ծրագիր մըն է այս, տարկայօրէն խորհրդակցելու համար»:

ՉԱՆԱՅՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՆՋԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ գործադուլին առթիւ, որ դեռ կը շարունակուի, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց գիւղացիական կազմակերպութեան վարիչը, Տորժէր եւ անոր քարտուղարը: Գաւառներէն շարունակ բանջարեղէն կը հասնի, անհրաժեշտ պաշարը հայթայթելու համար, թէեւ գիները սղած են: Սէն - է - Ուազի շրջանէն 10000 պարտիզպաններ միացան բանթողներուն:

39 ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ, որոնց մէջ կը գտնուին բժիշկներ եւ փաստաբաններ ալ, 3էն 12 ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան Քոնսթանցայի մէջ, իբրեւ համայնավար:

ԹՐՈՑՔԻ Նորվեկիա մնալու իրաւունք ունէր մինչեւ դեկտ. 18, այնպէս որ կամ ինքնաբերաբար պիտի հեռանար եւ կամ պիտի վտարուէր երէկ: Ոչ մէկ երկիր կ'ուզէ ընդունիլ կարմիր աքսորականը, բացի Մեքսիքայէն: Իսկ մինչեւ հոն երթալու համար Թրոցքի ապահովութիւն կը պահանջէ...

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ԶՕՐԱԳՈՒՆԴԸ, որ կը գտնուէր Ռաս Իմրուի հրամանատարութեան տակ եւ կը բաղկանար 1000 - 1500 ռազմիկներէ, գերի բռնուեցաւ Ատտիս - Ապէպայի հարաւային արեւմտեան կողմը: Այլեւս հաբէշական բանակ մնացած չէ, որ եւ է դիմադրութիւն փորձելու համար:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը, Պ. Անտոնէսքու Փարիզ եկած ըլլալով, առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Գլխաւոր խնդիրը կը կազմէ Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ապստամբներուն եւ կառավարութեան միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, վէճը խաղաղութեամբ կարգադրելու համար:

ՎԱՏԻԿԱՆԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, Պապը այլեւս չի կրնար քալել առանց թեւերէն բռնելու: Բժիշկները հաստատած են թէ արեան շրջանը տկար է ձախ սրունքին մէջ եւ կը վախնան որ անդամալուծուի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլ—կուսէնվիլի վարդան ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ կարօ եւ Արմէն Սասունի եւ պարագաներուն:

X

Խորապէս կ'ողբանք մեր անզուգական ընկերոջ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահը եւ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր եղբայրներուն՝ ընկ. կարօին եւ Արմէնին եւ իրենց պարագաներուն:

Տէր եւ Տիկ. Աբգար Խաչատուրեան եւ զաւակներ

Ռընաժ, 16 դեկտ.

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

Զինուորական գեղարուեստական երեկոյթ - պարահանդէս (Նուիրուած Ուրֆայի հերոսամարտին)

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան:

եւ մասնակցութեամբ Փարիզի Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան

տեղի կ'ունենայ դեկտ. 19ին, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս

Salle des Ingénieurs Civilsի *մէջ*, **19 rue Blanche,** *մէթրօ* **Blanche** *եւ* **Trinité**

Հովանաւորութեամբ ԶՕՐ. ՊՐԷՄՕՆԻ մասնակցութեամբ Սուրիոյ ղէկուորական բոլոր ուժերու վերին հրամանատար ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷԻ եւ նախագահութեամբ Փ. ՖՈՒՐՆԻԷԻ (Նախագահ Ֆրանսական Ռազմիկներու Լիկէին):

Խօսք պիտի առնեն ԶՕՐ. ՇՎԱԼԻԷ, Փ. ՖՈՒՐՆԻԷ, եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ ՓՆԴ. Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Պիտի երգէ յայտնի երգչուհի Մարսիլիոյ Օփերայէն Տիկ. ԹԻՐՋԻ, Ինքնագիր ուղերձ մը ՕՐ. Ա. ՌԱՆԺԷԼԵԱՆի կողմէ: Պիտի ներկայացուի Անդրանիկի ֆիլմը:

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀՍԿԵՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

Մուտք 8 ֆր.: Սկիզբը ժամը 8.30ին: կը խնդրուի յատկապէս ճշդապահ եւ կարգապահ ըլլալ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Պանթէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընդհանուր անդամական ժողովը 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 5ին, ընկեր Յովհաննէս Վառոեանի բնակարանին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՈՅԻ Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ երեք խումբերու ընկերները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ստիպողաբար ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ վեզի բոլոր ընկերները կիրակի, 20 դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտաք ենթակոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Ս. Էթիէնի եւ Թօլուտիէռի բոլոր ընկերները, 20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 8ին, Դուրեան գրադարանին մէջ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է *Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսը (Դեկտ. 20ին), ողբացեալ ընկ. Սեդրակ Սասունիի յուղարկաւորութեան առթիւ:*

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

8 Rue Bossuet, Paris (10e)

22 Դեկտ. երեքշաբթի, ժամը ճիշդ 21ին

Միութեանս Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet.

Պիտի խօսի Դ. Լ. ԲԱՇԱԼԵԱՆ

նիւթ «գաղթահայ երիտասարդութեան զինուորական ծառայութիւնը Ֆրանսայի մէջ»:

Մանրամասն տեղեկութիւններ այս հրատապ հարցի մասին

ՋԵԿՈՅՑԷՆ ՎԵՐՋ ՀԱՐՑ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Միութեանս Ակումբին մէջ ամէն երեկոյ ժամը 20.30 — 21.30 *եւ շաբաթ օրերը ժամը* 15 — 18 *այս մասին կարելի է ստանալ ճիշդ տեղեկութիւններ:*

Հաղորդ. միջոց.—Մէթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière օթօպիւս V.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ.

20 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—7,

149*bis* Ave. d'Argenteuil, Foyer Socialisteի սրահին մէջ,

Նախագահութեամբ ՏԻԿ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի գաւեշտ մը՝ Պ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆի կողմէ:

երգ, արտասանութիւն, թէյ եւ խմորեղէն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 3, փոքրիկներու 1 ֆր:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑՍՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton (St. Michel & Odéon)*

20 ԴԵԿՏ. ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով

Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփէրէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Կը մասնակցին՝ ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Տիկիններ ԳԱՅԵԱՆԷ, ՔՆԱՐ, ՄԵԼԻՆԷ եւ ԳԵՂՈՒՀԻ, եւ բացառաբար ՏԻԿԻՆ ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՖ Ասիայի դերով:

Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:

գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆր.:

«Պտուղի Օր»

դեկտ. 27ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—12

Ռուսական եկեղեցւոյ սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը չխաչաձեւելու համար:

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ Հօթթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Աղուանեան, թառիստ Աբգար, *հայրենակիցներ՝* Տիկ. Ն. Փապուտճեան, Տիկ. Ք. Գուլիւնեան, Օր. Գ. Մանառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր-Վահան (*Փանթէզի*):

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր - եղբայր Ազնաւուրեաններ՝

Այտա (Ալհամպրա Թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւուր (Մարինի Թատրոնէն): Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, փանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավաթեկ կօշիկ մը՝ չափու վրայ:

Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի:

Մուտք՝ կիներու 5 *ֆր. այրերու* 7.50 *ֆր.*

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէքին, Փարիզ (20): *Կիչէն բաց է ժամը* 7.30էն սկսեալ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ DIMANCHE 20 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3300

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՋԱՄԱՐՏԻԿ ԵԴԵՍԻԱՆ

Նուիրագործելով գեղեցիկ նորութիւն մը, Հայ Կամաւորնե-րու եւ Մարտիկներու Միութիւնը այս տարի «Ռազմիկի Օր»ը նուի-րած էր Եդեսիոյ հերոսամարտին :

Անհրաժեշտ է սրտանց փարիլ եւ աւելի ժողովրդականացնել այս նորութիւնը :

Մասնաւորապէս նոր սերունդը շատ քիչ բան գիտէ ինչպէս երէկուան ողբերգութեանց, նոյնպէս դիւցազներգութեանց մա-սին: Իսկ ընդհանրապէս բոլորս ալ միշտ «զարնուած» ըլլալու նկուն գիտակցութիւնն ունինք, եւ պատահաբար կը յիշենք «զար-կած» ըլլալու առաքինութիւնը :

Ճիշդ է որ կարելի չեղաւ զարնել այնպէս ինչպէս կը պահան-ջէին պարագաները,— գոյութեան կռիւ՝ դաւադիր եւ աւերնածա-րաւ ուժի մը դէմ :

Ժամանակը չէ քրքրելու այդ վրիպումին հիմնական պատ-ճառները, որոնք շատ հեռուները պիտի տանէին մեզ:

Եւ սակայն, ինքնապաշտպանութեան, զարնել-զարնուելու ամէն ձեռնարկ իր արժէքն ունի: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք պարագաները:

Եւ թող շատ չտեսնեն բառը, Հերոսամարտ, որ կը գործած-ուի միշտ, այս կարգի քաջագործութեանց առթիւ:

Ո՞ր բառը պիտի կրնար աւելի հարազատօրէն բացատրել այն օրհասական պայքարը, որ մղուեցաւ այս եւ այն ճակատին վրայ, ամէն տեսակէտով անհաւասար ուժերու միջեւ:

Աղբին՝ պետութիւն եւ բանակ, անհամար ոստիկան, զինուոր եւ խուժան, դէզերով հրացան, անսպառ փամփուշտ, մահասփիւռ թնդանօթ եւ գնդացիր, անդին՝ բուռ մը քաջեր, ափյափոյ յար-դարուած դիրքերու վրայ, նախնական՝ միջոցներով ճարուած հրացաններ կամ ատրճանակներ, սահմանափակ գնդակներ՝ որոնք յաճախ չէին համապատասխաներ տրամադրելի զէնքերուն, եր-բեմն ուժանակ, դանակ եւ ուրիշ գործիքներ: Եւ յետոյ գրկուած՝ որ եւ է թեկուզ, արտաքին օգնութեան յոյսերէ...

Պէտք է միշտ աչքի առջեւ բերել այս բաղդատութիւնը, որ-պէսզի կարենանք արժանապէս գնահատել մղուած գոյամարտը, այն արիւնազանգ դժոխքին մէջ որ կը կոչուի Թուրքիա:

Ուրիշներ ալ ունեցած են հերոսներ եւ հերոսամարտեր: Կա-րելի էր յիշել բազմաթիւ դրուագներ՝ օրուան ռազմադաշտէն՝ Սպանիայէն:

Բայց, բաղդատութեան հեռաւոր փորձ մը անգամ՝ ուրիշնե-րու եւ մեր ճակատամարտներուն միջեւ, պիտի դառնար անյոյս:

Աւելի թանձրացեալ օրինակ մը տուած ըլլալու համար, կըր-նայինք հարցնել.— կարելի՞ է բաղդատել օդանաւն ու «չախմախ-լը»ն, հրասայլն ու «այնալը»ն, գնդացիրն ու դաշոյնը, քիմիական կազն ու թիթեղ մը աւազը...

Եդեսիոյ գոյամարտն ալ արդէն ունի իր գրաւոր պատմութիւ-նը,— «Ուրֆայի Հերոսամարտը», (Լութեր): Թղթատել անոր է-ջերը՝ կը նշանակէ համակուիլ ե՛ւ հպարտութեան ե՛ւ անզօր կա-տաղութեան սարսուռներով: Հպարտութիւն՝ ի տես օրհասական այլ դիւցազնական ճակատամարտի մը, եւ անզօր կատաղութիւն՝ լսելով անոր եղերական վախճանը,— փլուզում :

Այսպէ՛ս վերջացան մեր բոլոր հերոսապատումները, Ծ. Գա-րահիսարէն մինչեւ Արարա եւ մինչեւ Եդեսիա ...

Եւ միայն գազանաբարոյ թշնամին կամ նենգ «բարեկամ»նե-րը չէին որ քանդեցին մեր տունը: Ներքին թշնամին ալ իր զարշե-լի կնճիթը խրեց այս կամ այն ճակատին վրայ, զանազան ծրա-գիրները վիժեցնելու կամ վերջին հարուածը տալու համար:

Այսպէս նաեւ Եդեսիոյ մէջ:

Անհնարին գոտեմարտ մը բռնուած են բուռ մը քաջեր,— ղե-կավարութեամբ Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի: Նոյնիսկ աղջիկներ եւ կիներ իրենց կանանչ արեւը կը խաւարեցնեն ճակատամարտի յորձանքին մէջ: Թշնամին զօրաւոր ցնցումներ եւ ծանր կորուստ-ներ կը կրէ, ունենալով հանդերձ հազարաւոր զինուոր, սպառա-զինուած՝ թնդանօթներով եւ գնդացիրներով :

Կուգայ շրջան մը, երբ թուրք հրամանատարը, Ֆախրի փա-շա, ինչպէս, անկէ առաջ, քաղաքին կառավարիչը, կը նախընտ-րեն բանակցիլ քան կռուիլ: Ֆախրի փաշա ինք անձամբ կը ներկա-յանայ Մկրտիչի, անոր դիրքին մէջ, եւ կ՚առաջարկէ անձնատուր ըլլալ, հազարապետի պաշտօն խոստանալով: Իսկ հերոսը կ՚ունե-նայ միայն մէկ պատասխան,— քրքիջ մը, եւ հետեւեալ յայտա-րարութիւնը.

— «Պատմութիւնը երբեք պիտի չների ձեզի»:

Ու մինչ Թուրքը կը յուսահատի եւ կ՚ուղէ իր վրէժը լուծել անխնայ կրակի մը բռնելով հայ ռազմիկները, նորէն հայանուն հրէշներ են որ մնացեալը կը լրացնեն, մատնելով քաջերուն թաքս-տոցը:

Բայց եւ այնպէս, թէեւ վիրաւոր, Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան փողոց նետուելով, դեռ կը փռէ թուրք սպայ մը եւ երեք զին-ուորներ, իսկ վերջին գնդակը կ՚ուղղէ իր սրտին:

Անհրաժեշտ չէ շարունակել պատմութիւնը,— գիտնալու հա-մար թէ ինչպէս 1915ի աչնան մնացորդներն ալ կոտորուեցան 1920ի գարնան, այս անգամ «բարեկամ»ներու շնորհիւ ....

Պատմութիւնը կ՚ըսէ թէ քաջամարտիկ Եդեսիան երկու պա-րագաներուն մէջ ալ ինկաւ հերոսաբար, կայծեր ցանելով ինչպէս իր վերջին մնացորդներուն, նոյնպէս ամբողջ տարագիր ժողո-վուրդի սրտին մէջ:

Խոնարհեցէք ձեր գլուխները, անյայտ գերեզմաններուն առջեւ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Քուէարկուեցաւ վիթխարի քացով մը

Երեսփ. ժողովը գիշեր ցերեկ վիճաբանելէ վերջ, 106ի դէմ 489 ձայնով քուէարկեց ամենամեծ ելմտացոյցը, որ կը ներկայա-ցընէ 48,047,440,600 ֆրանք ելք, 43,681,945,603 մուտք: Ուրեմն նախատեսուած բացն է 4,365,494,997 ֆրանք: Նախատեսուած ել-քին վրայ պէտք է աւելցնել իր 40,000,000,000 ֆրանք եւս, որ պիտի ճարուի փոխառութեամբ, գոցելու համար անցեալ բացերը եւ արտակարգ ծախքերը, (գլխաւորաբար սպառազինութիւններ): Որով 1937ի ելմտացոյցը կը կազմէ «ամենամեծը որ երբեք տես-նուած ըլլայ Ֆրանսայի մէջ», ինչպէս յեշտեց նախկին նախարար մը, Պ. Փօլ Ռէյնօ:

Ելմտացոյցին քննութեան ժամանակամիջոցն ալ մրցանիշ մը կը կազմէ,— ընդամէնը ութ օր:

Վիճաբանութեանց առեն, բուռն քննադատութիւններ եղան դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան մասին: Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ ջերմ կուսակից էր Ֆրանքին արժեզրկման, դիտել տուաւ թէ ժողովրդական Ճակատը շատ գէշ վարեց արժեզրկման քաղաքա-կանութիւնը, թէ նշմարուած տնտեսական վերակենդանացումը աւելի շատ երեւութական է քան իրական: Իր կարծիքով, եթէ գործազրկութիւնը պակսած է, պատճառը այն չէ որ տնտեսական կեանքը չոկուեցաւ, այլ այն որ զինուորութեան շրջանը երկու տարուան բարձրացած է: Փոքրաքանակ վաճառումներու գիները միշտ կը բարձրանան: Ընդդիմադիր երեսփոխանը ուրիշ քննադա-տութիւններ ալ ուղղելէ վերջ, առաջարկեց վերահաստատել վըս-տահութիւնը, որպէսզի չստիպուին նորէն արժեզրկել Ֆրանքը : «Եթէ ոճրային արարք է խօսիլ նոր արժեզրկման մը մասին, շատ աւելի ոճրային պիտի ըլլար շարունակել քաղաքականութիւն մը դէպի հոն կ՚առաջնորդէ անխուսափելի կերպով »:

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ պատասխանելով ե-ղած քննադատութեանց, յանձնարարեց քիչ մը եւս համբերել : Բացատրեց թէ փոքրաքանակ վաճառումներու գիները միայն 15 առ հարիւր բարձրացած են Ֆրանքին արժեզրկումէն ի վեր, իսկ մեծաքանակները 35 առ հարիւր: Անոնց որ նոր արժեզրկում կը գուշակեն, մէկ պատասխան ունիմ,— Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ»: Պ. Օրիօլ խոստովանեցաւ թէ «ո եւ է նախարարի գործը անկարելի պիտի դառնայ, եթէ զինարշաւի խելագարութիւնը շարունակուի»: Եւ եզրակացուց.— «Անշուշտ կանխահաս է խօսիլ ազգերու տնտես-կան միութեան մասին, սակայն ցնորք մը չէ յուսալ թէ եւրոպա-կան ազգերը օր մը պիտի սկսին գործակցիլ, իրենց տնտեսական եւ դրամական խնդիրներուն լուծման համար »:

*** Գործազրկութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, անց-եալ շաբթու նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 408,453, ինչ որ 1121 հոգի յաւելում մը կը ցուցնէ նախորդ շաբթուան վը-րայ: 1934ի նոյն ժամանակաշրջանին նպաստընկալ գործազուրկ-ներու թիւն էր 418,171, իսկ 1935ին՝ 414,965:

«Ափրիկէի բոլոր հաշիւները փակեցինք»

Մուսոլինի քաղաքական ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— « Եօթը ամսուան ընթացքին մենք նուաճեցինք կայսրու-թիւնը (կ՚ակնարկէ Եթովպիոյ գրաւման): Հազիւ երեք ամիս անցաւ զայն խաղաղեցնելու համար. 115,000 բանուորներ կ՚աշխա-տին կայսրութեան մեծ ճամբաները շինելու համար: Այս բոլորը գլուխ հանեցինք հակառակ ամէն բանի եւ ամէնուն դէմ: Մեր ափ-րիկեան բոլոր հաշիւները կարգադրուած են մինչեւ վերջին սան-թիմը: Դեռ կան ուրիշ հաշիւներ, ուրիշ խնդիրներ, բայց ես հաս-տատապէս կը հաւատամ թէ անոնք պիտի կարգադրուին սովորա-կան միջոցներով, ինչպէս որ կը փափաքինք, կ՚ուզենք մենք: Թէեւ մենք ֆաշականներս կը մերժենք յաւիտենական խաղաղութեան մը անգիտակից առասպելը, խաղաղութիւն մը որ երբեք գոյու-թիւն չէ ունեցած աշխարհի մէջ եւ չի կրնար ունենալ, բայց կ՚ու-զենք խաղաղութեան շրջան մը բոլորել կարելի եղածին չափ եր-կար »:

Յետոյ խօսքը ուղղելով գիւղացիներուն, «Առաջնորդ»ը ազ-դարարեց.

— «Այն մարդը որ կը լքէ հողը, առանց գերագոյն պատճառի մը, դաւաճան մը, դասալիք մըն է նոր Իտալիոյ պետին առջեւ : Պատմութիւնը անկում վերապահած է այն ժողովուրդներուն ո-րոնք հողը լքելով քաղաքներու մէջ կը համախմբուին»:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ճամբան հարթուած է արդէն եւ մօտերս համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Անգլիոյ եւ Իտա-լիոյ միջեւ, Միջերկրականի մասին: Բանակցութեանց ընթացքի մասին տեղեկութիւններ հաղորդուած են Ֆրանսայի: Հաւանական է որ այս վերջինը առանձին համաձայնութիւն մը կնքէ Իտալիոյ հետ, ճշդելու համար իր շահերը՝ Միջերկրականի մէջ:

Ռուսի՞ոը կը վարէ Մատրիտի ճակատագիրը

« Մաթէն » կը գրէ թէ Մատրիտի պաշտպանութեան ղեկա-վարութիւնը յանձնուած է խորհրդային սպաներու, որոնց տրա-մադրութեան տակ կը գտնուի միջազգային զօրագունդ մը: Քաղ-ուած տեղեկութեանց համաձայն, այս ուժը կը բաղկանայ 15 վաշ-տերէ — իւրաքանչիւրը 3000 հոգի: Նախապէս որոշուած էր որ զինուորներուն 60 առ հարիւրը սպանիացի ըլլան, 40 առ հարիւրը օտար: Յետոյ Սպանիացիներուն համեմատութիւնը իջեցուցին 12-15 առ հարիւրի եւ հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ ռուս սպա-ներու, նոյն ինքն խորհրդային դեսպանին՝ Պ. Ռօզէնպէրկի պա-հանջով: Միջազգային կամաւորներու այս ուժը այժմ կը բաղկա-նայ 45,000 զինուորներէ, որոնց 4500ը խորհրդային ենթասպաներ

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
ԵԴԵՍԻՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ
(«Ռազմիկի Օր»ուան առթիւ, շաբաթ, 19 դեկտեմբեր)

ԸՆԿԵՐ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ ԿԸ ԹԱՂՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Այսօր հողին կը յանձնենք տարաբախտ Սեդրակ Սասունին, որ շիջեցաւ եղերական պարագաներու մէջ:

Բժշկական քննութիւններ եւ զանազան դատական ձեւակեր-պութիւններ պատճառ եղան, որ երկու շաբաթ ուշանայ իր յու-ղարկաւորութիւնը :

Անկարելի է սրտի սեղմում չզգալ այս կանխահաս եւ անակն-կալ մահուան առջեւ: Սեդրակ դադրեցաւ շնչելէ այն պահուն, երբ աշխատելու եւ օգտակար ըլլալու եռանդ ու նիգ ունէր, երբ տարի-ներու երկար ու տաժանելի պատրաստութիւններէն վերջ, հազիւ նետուած էր հանրային կեանքի մէջ, ուր կարճ ժամանակէն երե-ւան բերաւ իր հանրային ջիղն ու ընդունակութիւնները :

Երիտասարդ տարիքէն մտած կուսակցական շարքերու մէջ, քանի մը տարիէ ի վեր պատասխանատու աշխատանք ալ ստանձ-նած էր, իբրեւ ներկայացուցիչ Ընկերվ. Միջազգայինի:

Ուրեմն երիտասարդ ուժ մըն է որ կ՚անհետանայ իր մահով: Ուժ մը որ կրնար աւելի ծաղկիլ եւ գրաւել առաջնակարգ դիրք:

Իր կեանքը վարդագոյն չեղաւ երբեք: Պզտիկ տարիքէն ծնո-ղազուրկ, պանդուխտ ուսանողի կեանքը ապրեցաւ Տիգրանակեր-տի, Պոլսոյ, յետոյ Փարիզի մէջ, ուր համալսարանական եւ մասնագիտական ուսում ստացաւ, հայ ուսանողի յատուկ անձուկ պայմաններու մէջ:

Երբ ուսումը աւարտեց եւ ասպարէզ նետուեցաւ, ուրիշ դժբախ-տութիւններ պղտորեցին իր կեանքը, թէեւ միշտ զուարթ կ՚երե-ւար: Հազիւ կազմած նոր կեանքի մը ծրագիրը, ի սպառ ցնդեցան իր յոյսերն ու երազները, եղերական վախճանով մը:

Ինչ կը վերաբերի սպանութեան առթիւ եղած մեղադրանքներուն եւ հրատարակուած զանազան պատմութեանց, տակաւին կանխահաս է որ եւ է կարծիք յայտնել այդ մասին: Ժամանակը եւ դատական իշխանութեան քննութիւնները միայն կրնան երեւան հանել այս քստմնելի դէպքին բոլոր ծալքերը: Մինչ այդ, տաղան-դաւոր երիտասարդի մը կորուստն է որ կ՚ողբան իր ընկերներն ու բարեկամները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ սպանութեան առթիւ Օր. Անահիտ Փաստրմա-ճեան յայտնած էր թէ ատամնաբոյժը դարակէ մը հանած էր թըմ-բեցուցիչը, քնացնելու համար: Այս յայտարարութեան վրայ հար-ցաքննիչ դատաւորը երկու դատական պաշտօնեաներու եւ 2 բը-ժիշկներու հետ (մէկը՝ Տոքթ. Փօլ) Սասունիի ատամնաբուժարա-նը երթալով, գրաւեց դարակին մէջ եղած թունաւոր դեղերը, ո-րոնք մասնաւոր քննութեան մը պիտի ենթարկուին: Յետոյ կրկին կնքուեցաւ յարկաբաժինը :

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԻՐԱՒԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ օրինագիծը քննած ա-տեն, Ծերակոյտը նոր ծրագիր մը ներկայացուց, որով օրինապէս չի ճանչնար Գործատէրերու եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւննե-րը: Պ. Լէօն Պլում բոլորովին մերժեց այս ծրագիրը:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ մետաղագործական հաստատու-թեանց տնօրէնները եւ վարիչները հաւանեցան ընդունիլ կառա-վարութեան առաջարկած իրաւարարութիւնը: Բայց գործատէրե-րը չեն ուզեր վերստին ընդունիլ այն բանուորները որոնք վարած է-ին գործարաններու գրաւման շարժումը, Մոսկուայի գործակալ-ները համարելով զանոնք:

ԲԱՆՋԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի, ա-ւելի տարածուելով: Պ. Տօրժէր, գիւղացիական կազմակերպու-թեան վարիչը, որ ձերբակալուած էր իր քարտուղարին հետ, ա-զատ արձակուեցաւ: Հետզհետէ կը դժուարանայ զանազան բան-ջարեղէններու հայթայթումը:

ՄՇԱԿՈՅԹ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Լա՞ծ էք սոսուն ու պայպուն ծաղիկներուն հէքեաթը:

Պատմեմ՝ զի հանոյք է կրկնել լռադաց ու չլռդաց:

Հին ու հեռաւոր գիւղի մը մէջ՝ հովիւ էին Սոսուն ու Պայպուն,— երինջի պէս աշխոյժ պարմանի մը՝ Սոսուն, որուն վեշտասանամեայ կուրծքը այնպէս էր ինչպէս երկու կտուցով շատրուան մը մարմարակերտ աւազանի մը մէջ, ի՜նչ փոյթ թէ դեղին շապիկ մը կը ծածկէր կուսական այդ պատկերը: Ու Պայպուն պատանի մըն էր, կանուխ հասունցած, որուն ապառաժ դնդերները կըծածկուէին կարճ պարեգօտի մը տակ, տորոնով ներկուած, մէջքին՝ կապոյտ գօտի, գլխուն՝ կապոյտ գդակ, ոտքերուն՝ կապոյտ սռնապան:

Հայաստանի դաշտերուն ամառնային հրայրքին մէջ՝ սիրոյ աստուածուհին էր երեւցեր անոնց եւ խօսեր յաւիտենական կրօնքի մը մասին: Այդ օրէն ի վեր, Սոսուն ու Պայպուն նուիրեր էին այդ նոր պաշտամունքին, որ կը մտերմացնէր զիրենք աստուածներուն:

Իմացա՜ւ գիւղը, եւ գայթակղեցաւ շատ: Պառաւները իրենց լեզուն ժանիք ըրած, նախանձոտ այրերը բիրերով զինուած, ու գիւղին շուները հաչելով՝ ինկան երկու աստուածազեղ տղոց ետեւէն, հալածեցի՜ն, հալածեցի՜ն:

Սոսուն ու Պայպուն թեւթեւի տուին ու փախա՜ն, փախա՜ն:

Յոգնած ու պարտասած՝ երբ զգացին որ հալածիչները պիտի հասնին իրենց, խնդրեցին Աստուծմէ որ պաշտպանէ զիրենք, չթողու որ հալածիչները հասնին եւ ոչնչացնեն զիրենք:

Աստուած ծաղկի փոխակերպեց զանոնք, եւ հալածիչները չգիտցան թէ ո՛ւր գացին, ի՛նչ եղան երկու սիրահարները:

Հէքեաթը կ'աւանդէ թէ այդ երկու հալածուածպատանիներն են սոսուն ու պայպուն ծաղիկները, որ կը բուսնին Հայաստանի դաշտերուն մէջ, միշտ քով քովի: Սոսունը դեղին ծաղիկ մըն է, պայպունը՝ կապոյտ: Անոնք կ'անեն իրարու անբաժ, ... գիշերները իրարու կը պլլուին՝ ինչպէս սիրոյ աստուածուհին էր թելադրեր, առաւօտուն կը բաժնուին՝ վախցած որ հալածիչները կը նշմարեն:

×

Յաճախ պիտի անդրադառնանք այս հէքեաթին, ներկայ յօդուածաշարքին մէջ:

Գեղեցիկ սովորութիւն մը դարձաւ մեզի՝ տօնել Հայ Մշակոյթի Օրը ամէն տարի: Մեր հաւաքական կեանքը աշխարհականացնելու ձեռնարկ մըն է այս՝ քաջալերութեան արժանի: Բոլոր անիմաստ, բորբոսած տօներէն վերջ, որոնցմով լեցուն է մեր օրացոյցը, ազգային գիտակցութեան փաստ մըն է տօնել Հայ Մշակոյթը: Կրօնական անհեթեթ եւ թատերական տօներէն վերջ՝ ահա աշխարհիկ տօն մը, Հայ Մշակոյթի փառաբանութիւնը, որ ուրիշ նշանակութիւն չունի՝ բայց եթէ աստուածացնել, հրաշալի հանդէսով մը պանծացնել Հայ Հոգին, ճիշդ ինչպէս Ֆրանսական յեղափոխութեան շրջանին Ռոպէսփիէռ, ուզելով աշխարհականացնել տօները, կազմակերպեց Գերագոյն Էակին տօնը եւ ուրիշ նման տօներ: Աշխարհականացումի այս ձգտումը դժուար է գնահատել հիմա, սակայն անոր արժէքը պիտի ճշդուի ապագային՝ պատմութեան մէջ, վասնզի դժուար է չափել մեծութիւնը մօտէն: Պարզ զուգադիպութիւն մը կամ քմայական ցուցամոլութիւն մը չէր, եթէ հայ ժողովուրդը, այս վերջին տարիներուն, տօնեց նաեւ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան դարադարձը,— աշխարհիկ տօն մը եւս այդ, թէեւ ոմանք, պատմութեան ուսումին անծանօթ, կրօնական գոյն մը տեսնել փորձեցին Մեծ Դարադարձին նշանակութեան մէջ՝ քրիստոնէութեան կապելով զայն,— մինչդեռ եթէ Աստուածաշունչ Թարգմանելը փաստ մը ըլլար քրիստոնէութեան աւազանը մտնելու, հարկ կը դառնար ընդունիլ որ Եօթանասնից Թարգմանութիւնը կը կատարուէր քրիստոնէութիւն քարոզելու ... Քրիստոսէ առաջ: Մենք Աստուածաշունչի Հայերէն Թարգմանութեան դարադարձի հանդէսն ալ կը համարինք տօն մը հայկական մշակոյթի, ազգային ոգիի, աշխարհիկ հանդիսութեամբ (*):

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ, ուրեմն, Հայ ժողովուրդը տօնելով հայ ոգին: Ինչո՞ւ ցուցադրութեան կը դնէ իր մշակոյթը, քաղաքակրթական արժէքները, հոգեկան ստեղծագործութիւնները, — ինչո՞ւ աշխարհականացումի այս փորձը, ինչո՞ւ կրօնքի վերածել հայ մշակոյթը, հայ քաղաքակրթութիւնը: Ինծի կը թուի թէ, խօսելէ առաջ հայ բանաստեղծութեան մասին, որ կը կազմէ այս տարուան Մշակոյթի Օրուան առարկան, ներկայացնելէ առաջ հայ բանաստեղծութեան զանազան նկարագիրները, անհրաժեշտ է քիչ մը ծանրանալ մշակոյթ բառին նշանակութեան մասին:

Պատերազմէն առաջ, շատ քիչ կը գործածուէր այս բառը: Ընդհանրապէս Արեւելահայերն էին, որ, Կովկասի մէջ, կը գործածէին անոր համապատասխան օտար բառը, կուլտուրա: *Պոլսոյ մէջ էր, որ հայացաւ «*կուլտուրա*»ն, դարձաւ* մշակոյթ, *բայց սահմանափակ իմաստ մը ունէր տակաւին այն ատեն: Պատերազմէն վերջ մշակոյթ բառը խորութիւն ստացաւ եւ ընդհանրացաւ:*

Ֆրանսացիները եւս պատերազմէն վերջն էր, որ սկսան քիչ մը շատ գործածել culture *բառը: Պատճառն այն է, որ մշակոյթին տրուած նշանակութիւնը կուգայ Գերմանացիներէն: Գերմանացիները մշակոյթ=* Kultur *կը կոչեն, ինչ որ Ֆրանսացիներ* civilisation *— քաղաքակրթութիւն: Բայց վէճ մը կայ այստեղ,— Գերմանացիները կը պնդեն թէ մշակոյթը աւելի բարձր է քան քաղաքակրթութիւնը, — ասիկա ըսել չէ թէ տարբեր բառեր են* Kultur *եւ* civilisation*: Ասիկա փաստ մըն է պնդելու թէ գերմանական ոգին բարձր է ֆրանսական ոգիէն (*):*

Գերմանական փարդապետութեան համաձայն՝ ֆրանսական մշակոյթը կազմուած է հելլենեւլատինական աւանդութիւններով, Հին Դարու իմացական նուաճումներով, պարզապէս քաղաքակրթութեամբ, որ գումարն է Միջերկրականեան աւազանի ժողովուրդներու կատարած ստեղծագործութեանց: Ասով՝ Գերմանացիները ըսել կ'ուզեն թէ ֆրանսական քաղաքակրթութիւնը continuité *մըն է, շարունակութիւն մը ստացուած կամ ծանօթ արժէքներու, եւ նորութիւն չի բերեր,* statique *է, կայուն: Ընդհակառակն, գերմանական քաղաքակրթութիւնը* substitution *մըն է, այսինքն նորը կը ստեղծէ հինին տեղ, ինքնատպութիւն մը կը բերէ,* dynamique *է, — ահա թէ ինչու համար Գերմանացիները իրաւունք ունենալ կը կարծեն մշակոյթ անուանել գերման իմացականութեան արտադրութիւնը որ միշտ կը նորուի, եւ կը մերժեն մշակոյթ անուանել ֆրանսական իմացականութեան արտադրութիւնը, որ մըտաւորական ժառանգ է առաւելապէս, այսինքն քաղաքակրթութիւն, կամ հելլենեւլատինական աւանդութիւններու եւ ծանօթութիւններու քաղակցութիւն, ինչպէս ֆրանսական ժողովուրդն իսկ Միջերկրականեան տարբերու բաղակցութիւն մըն է առաւելապէս:*

Վէճը ուրիշ երես մըն ալ ունի, — անհատին եւ հաւաքականութեան դերակայութեան պայքարն է այդ: Քաղաքակրթութիւն բառը, ֆրանսերէն, նոր բառ է, Լատինները ծանօթ չէին այդ բառին: Քաղաքակրթութիւն բառը կը հասնի մինչեւ Տիտրօ, եւ չունի ուրիշ նշանակութիւն՝ բայց եթէ ընկերային կատարելութիւն: Իմացականութեան նուաճումներով եւ գիտութեան յառաջդիմութեամբ՝ բարեփոխութիւն ընկերային կեանքի, պայքար բարբարոսութեան եւ բռնապետներու դէմ, ստեղծելով, սակայն, conformisme *մը (դասականներու արուեստը օրինակ մըն է ատոր), անոր մէջ բանտարկելով անհատը կամ մարդկային միտքը:*

Մշակոյթը, ընդհակառակն, կ'ազատագրէ անհատը հաւաքականութեան պայմանադրականութենէն, կը շղթայազերծէ բնութիւնը որ բանտարկուած է մարդուն մէջ (ատոր օրինակն ալ տուաւ ռոմանթիքներու արուեստը): Ազատագրուած մարդն է, գերմարդը, անխաթար ցեղի մը ծնունդ մարդը, որ կը ստեղծէ մշակոյթ: Գերմանիան է, որ երբ Ֆրանսա յամառօրէն կը մերժէ ընդունիլ մշակոյթի այս փարդապետութիւնը, Ֆիխթէի եւ Շլէկէլի ժառանգ պարզապէս, ու դժգոհութեամբ կամ շատ քիչ կը գործածէ մշակոյթ բառը՝ նախընտրելով ըսել civilisation *կամ* humanisme *Ֆրանսայի ձախ մտաւորականներն են, որ ամէնէն աւելի կը գործածեն մշակոյթ բառը:*

Թէ ի՞նչ կը մտածենք մենք, ի՞նչ իմաստ կուտանք մշակոյթ բառին,— կը խօսինք յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Գ. Ա. Ջօպանեան, հայ մշակոյթի վաստակաւոր գործիչ, առաջին օրէն արձագանգ տալով հանդերձ Հայ Մշակոյթի Օր մը ունենալու առաջարկին, զոր կը դնէր ՅԱՌԱՋ, հարկ կը տեսնէր այդ Օրուան հետ տօնել նաեւ Սահակ - Մեսրոպի եւ թարգմանիչներուն յիշատակը: ՍԻՈՆ կը գրէ (դեկտ.) թէ էջմիածնայ կաթողիկոսը, քաջալերուած Աստուածաշունչի թարգմանութեան դարադարձի հանդէսին յաջողութենէն, տնօրիներ է որ այսուհետեւ, ամէն տարի, Թարգմանչաց աշնանային տօնին հետ կատարուի գրի գիւտի եւ Աստուածաշունչի թարգմանութեան յիշատակն ալ:

Ստիպուած ենք դիտել տալ, որ տարբեր են մեր մտահոգութիւնները եւ տեսակէտները: Համամիտ Ջօպանեանի հետ, որ տօնուի Սահակ - Մեսրոպի եւ թարգմանիչներուն յիշատակը, կը փափաքինք որ այդ հանդէսը կատարուէր առանձին, իբրեւ պանծացումը մեր Մշակոյթի պատմութեան ամէնէն փառայեղ շրջանին, բայց կը փափաքինք նաեւ որ Հայ Մշակոյթի Օրն ալ տօնուի առանձին, իբրեւ պանծացումը հայ իմացականութեան ծաղկումին եւ տարիքին, Հայ Մշակոյթի պատմութեան նախնական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը: Առաջինը կը ներկայացնէ միայն շրջան մը թէեւ փառայեղ, բայց երկրորդը կը ներկայացնէ հայ մշակոյթի պատմութեան բոլոր շրջանները, քրիստոնէութենէն ալ առաջ, այն օրէն՝ երբ ըսկսեր է գործել հայ իմացականութիւնը, եւ մինչեւ մեր օրերը եւ վաղը, որովհետեւ յաւիտենական է հայ միտքը, հայ մշակոյթը:

(*) Ինչպէս **civilisation** բառը Ֆրանսացիներու համար, Գերմանացիներուն համար եւս նոյնքան նոր է **Kultur** բառը, որ կը հասնի մինչեւ ԺԸ. դարու կէսերը: Գերմանացիներուն (ոմանց) մօտ եւս տարտամ է անոր տրուած իմաստը,— այսպէս գերման փիլիսոփաները մարդկութեան զարգացումը կը դնեն 3 հանգրուաններու մէջ, **Zivilisation, Kultur, Bildung,**— որով **Kultur**ը եւս կատարելութեան շրջան մը չէ, թէեւ կուգայ քաղաքակրթութենէն վերջ: Ընդհակառակն Շփենկլէր քաղաքակրթութիւնը կը դնէ ամէնէն վերջ, որով **Kultur**ը կը դառնայ սկզբնական հանգրուան: Հերտէր կ'առնէ միայն **Kultur**ը, որուն զարգացումը կը բաժնէ 4 հանգրուաններու, — վերջինը՝ կատարելութեան շրջան:

Ոմանք ալ տարբեր բաժանում մը կը կատարեն,— քաղաքակրթութիւնը պատմութեան մեքենական զարգացումն է, իսկ մշակոյթը անհատին իմացական եւ բարոյական կատարելագործութիւնը:

Եւ վերջապէս Այյլէր կ'ընդունի որ երբ հին դասական դարաշրջանին անծանօթ էին քաղաքակրթութիւն կամ մշակոյթ բառերը, այդ դարաշրջանէն կը ներշնչուի այդ բառերուն տրուած իմաստը, քանի որ Արիստոտէլի «Զօօն փոլիթիքոն»ն է որ սկիզբ կը դնէ մարդուն քաղաքաբնակութեան (հակադիր անտառի կամ գիւղի բնակութեան) եւ քաղցրաբարոյութեան (հակադիր անմշակ, անկիրթ եւ վայրենի վիճակին) գաղափարին: Բոլոր այս տեսակէտներուն քննադատութիւնը՝ հայ քաղաքակրթութեան մեր բանաձեւին մէջ:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՈՎ

Մոսկուայի մէջ լոյս տեսաւ երիտասարդ բանաստեղծ Գեղամ Սարեանի բանաստեղծութեանց հատորը ռուսերէն լեզուով:

Լոյս տեսաւ նաեւ Դերենիկ Դէմիրճեանի պատմուածքներուն ժողովածուն, դարձեալ ռուսերէն, Քաջ Նազար խորագրով: Ժողովածուն կը բացուի Քաջ Նազարով, բայց այդ գործէն զատ կը պարունակէ թատերական ուրիշ գործեր ալ: Ռուսերէնի կը թարգմանուին ներկայիս Տիկ. Զապէլ Եսայեանի վէպերէն մէկ քանին:

ՊԷԹՀՈՎԷՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Ե.

Պէթհովէն յանկարծ ընդհատեց Ութ միներօր համերգութեան *աշխատանքը, մէկ չունեցով գրելու համար՝ ատանց իր սովորական ուրուագրութիւններուն,* Չորրորդ համերգութիւնը, *«համակ քաղցրութիւն ու գրգանք՝* Հերուականին *ողբերգական ոլացքներէն ետք»:*

Երջանկութիւնը երեւցած էր իրեն յանձին Թէրէզ ֆօն Պրունշվիքի, որ շատոնց համակրած էր իրեն, այն ատենէն որ՝ դեռ աղջնակ՝ դաշնակի դասեր կ'առնէր իրմէ, Վիեննա բնակութեան սկիզբները: Ինքը բարեկամ էր անոր Ֆրանց եղբօր: Ֆիտէլիօի *ձախողութենէն ետք՝ որմէ վշտացած էր՝ անոնց հիւրը եղաւ 1806ի գարնան, Մարթոնվազարի մէջ (Հունգարիա):*

Մեծ երաժիշտին բնական բարութիւնը, իր գաղափարներուն բարձրութիւնը, իր հանճարին հազորդական բոցը անտեսել տուին իր տգեղութիւնը եւ իր կշտամբող ու մերթ անարդար բնաւորութիւնը. Թէրէզ եւ Լուտվիկ նշանուեցան 1806ի մայիսին:

Այդ երջանկաբոյր օրերուն յիշատակը պահուած կը մնայ Թէրէզ ֆօն Պրունշվիքի քանի մը պատմութիւններուն մէջ:

«Կիրակի մը, կ'ըսէ ան, ընթրիքէն ետք, լուսնակ գիշերին, Պէթհովէն նստաւ դաշնակին առջեւ: Նախ չոյեց անոր ստեղնաշարը: Ֆրանց ու ես ծանօթ էինք անոր: Միշտ այսպէս էր որ կը նախանուագէր: Յետոյ զարկաւ քանի մը թաւ աքօրներ*, ու՝ յամրօրէն խորհրդաւորհանդիսաւորութեամբ մը նուագեց Պախի սա երգը.* «Եթէ կ'ուզես սիրտդ տալ ինծի՝ նախ թո՛ղ ծածկաքար ըլլայ այդ,— ու թող ոչ ոք կարենայ գուշակել մեր համամտութիւնը»: *Մայրս ու աւագերէցը քնացեր էին: Եղբայրս զիմացը կը նայէր ծանրօրէն, մինչ ես՝ անոր երգով ու նայուածքով թափանցուն՝ կեանքն բըզգացի իր լիութեան մէջ»:*

Այդ տարին յօրինուած Չորրորդ Համերգութիւնը *«անբիծ ծաղիկ մըն է որ կը պահէ իր կեանքին այդ ամէնէն հանդարտ օրերուն բոյրը»: Անոր մէջ իրաւամբ նկատած են թէ նոյն այդ ժամանակուան Պէթհովէնի մտադրածութիւն էր իր հանճարը բատկարեւորն հաշտեցնել իր նախորդներուն աւանդած ձեւերուն մէջ ընդհանրապէս ճանչցուած ու սիրուած բաներուն հետ»:*

Սէրէն ծնած այս հաշտարար միտքը կ'ազդէր իր նիստ ու կացին վրայ: Ասպետ ֆօն Սէյֆրիտ ու Կրիլփարձէր կ'ըսեն թէ եռանդուն, վառվռուն, ուրախ, սրամիտ, քաղաքավար, համբերատար է, ու իր խուլութիւնը չըխմարելու աստիճան կը խարուին. ըսելով որ քաջառողջ է, բաց ի իր տեսողութենէն, որ տկար է:

Իր մասին նոյն կարծիքը կուտայ նաեւ Մահլէրի յիշինէն եւած ու քիչ մը սեթեւեթեալ վայելչութեամբ կենդանկար մը: «Պէթհովէն կ'ուզէր հաւնեցնել ինքզինքը, եւ գիտէ որ կը հաւնուի: Առիւծը սիրահարուած է. ճանկերը ներս կը քաշէ: Բայց զգալի է իր խաղերուն, Չորրորդ Համերգութեան *քմայքներուն եւ նոյն իսկ քնքշութեան ետին պահուած ամեհի ուժը, կամքոտ բնաւորութիւնը, ցասկոտ բուրգերը»:*

Ցեւական պիտի չըլլայ այս խաղաղութիւնը, բայց սիրոյ բարեբար ազդեցութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ 1810 թուականը: Պէթհովէն անոր կը պարտի անտարակոյս իր ինքնատիրապետումը, որ այն ատեն իր հանճարին արտադրել կուտայ ամէնէն անթերի պտուղները, ու դասական ողբերգութիւնը՝ Ութ միներօր համերգութիւնը, *եւ «սա ամառնային օրուան մը աստուածային երազը՝* Հովուերգական համերգութիւնը*»:*

1807ին լոյս կը տեսնէ Շէյքսփիրի Փոթորիկէն *ներշնչուած ու* Ափասիոնաթա *յորջորջուած* Սոնաթը *(գործ 57)՝ «համակ բոցբոցում ու հրայրք»:* Անտանթէ *Ափասիոնաթա մակդիրը՝ արդարանայ ծայրէ ի ծայր, որովհետեւ անոր մէջ «հեղինակին ինքնամփոփ ոէրը կը մնայ անհեղաղօղ, տենդագին», առաջին էջին վերջինը:*

Վարպետին ամէնէն անթերի, գեղարուեստապէս գեղեցիկ սօնաթներէն մէկն է այս, որ ձօնուած է Թէրէզի եղբօր: Աւելի ետքը նոյնինքն Թէրէզի պիտի ձօնուի անրջալից ու գերընածին սօնաթ *մը (գործ 78):*

Անթուակիր ու Անմահ սիրուհիին *ուղղուած նամակ մը կը բացատրէ նուագաստեղծին սիրոյն ներզօրութիւնը:*

— «Հրեշտակս, ամբողջութիւնս, ես ... Սիրտս ուռած է քեզի ըսելիքներուս անհունութենէն ... Ա՜խ, ուր որ ըլլամ, դուն ալ հետս ես ... Կուլամ երբ կը մտածեմ թէ հաւանաբար կիրակիէն առաջ պիտի չընդունիս իմ առաջին լուրերս: Կը սիրեմ քեզ, ինչպէս որ կը սիրես զիս, բայց աւելի ուժով ... Ա՜խ, Աստուած, ի՜նչ կեանք է այս, առանց քեզի, ինծի այնքան մօտ, ինձմէ այնքան հեռու ... Գաղափարներս դէպի քեզ կը փութան՝ իմ անմահ սիրուհիս՝ մերթ ուրախ, յետոյ տխուր, ճակատագիրը հարցաքննելով՝ հասկնալու համար թէ պիտի իրագործէ՞ մեր իղձը: Միայն քեզի հետ ապրիլ կրնամ ... Սրտիս երբեք պիտի չտիրէ ուրիշ մը, երբե՜ք, երբե՜ք: Ո՜վ Աստուած, ինչո՞ւ հարկադրուած ըլլանք մեր սիրած պահուն հեռանալու: Եւ սակայն կեանքս՝ ինչպէս որ է ներկայիս՝ տառապագին կեանք մըն է: Սէրդ մարդերուն մէ անդամայն ամէնէն երջանիկն ու ապերջանիկն ըրաւ զիս ... Հեզ եղի՛ր, սիրէ զիս: Այսօր վաղը ի՜նչ հրաբորբ տարփանք, ի՜նչ արցունքներ ուղղուած են քեզի, քեզի որ կեանքս, ամբողջութիւնս ես: Մնաս բարո՜վ, ո՜հ, շարունակէ սիրել զիս, բնաւ մի՛ ուրանար սիրտը քու սիրական Լուտվիկիդ: Յաւերժօրէն քեզի, յաւերժօրէն ինծի, յաւերժօրէն մեզի»:

Ի՞նչ խորհրդաւոր պատճառներ արգելք եղան իրար սիրող այս երկու էակներուն երջանկութեան. խզումը նոյնինքն Պէթհովէնի կողմէ տեղի ունեցաւ:

Արդեօք ծնունդով ստորադաս ըլլալուն գիտակցութի՞ւնն ունեցաւ ան: Արդեօք ամուսնութեան քիչ ատակ ըլլա՞լը նշմարեց: Արդեօք ընդվզեցա՞ւ իրեն պարտադրուած երկարատեւ սպասումէն ու իր սէրը անասհմանօրէն ծածուկ պահելու նուաստացումէն: Արդեօք բուռն, դաւադրօր ու մարդատեաց ըլլալով՝ ակամայ տառապեցո՞ւց իր սիրականը, տեղի տալով վաղանցուկ գժտումի մը: Ոչ ոք պիտի գիտնայ խզումին բուն պատճառները:

Այսուհանդերձ՝ սիրահարներէն ոչ մէկը կը թուի իր սէրը մոռցած ըլլալ ...

ԼՈՒԻՃԻ ՓԻՐԱՆՏԵԼԼՕ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Անցեալ շաբթու Հռոմի մէջ մեռաւ հանրածանօթ իտալացի վիպասան - թատերագիր Լուիճի Փիրանտէլլօ, որուն մասին յաճախ առիթը ունեցած եմ արտայայտուելու «Յառաջ»ի մէջ:

Լուիճի Փիրանտէլլօ ծնած է Սիկիլիոյ Ակրիճէնթի քաղաքին մէջ 28 Յունիս 1867ին: Նախ ուսանող եղած է Հռոմի, յետոյ Պօնի (Գերմանիա) համալսարանը, իբր թէզ ներկայացուցած է Հռոմէական գաւառաբարբառները*: Իտալիա վերադարձին թարգմանած է Կէօթէի* Հռոմէական Իլիականը*: Փիրանտէլլոյի նիւթական վիճակը նախապէս լաւ եղած է. ծծումբի հանքերու մէջ շահաբաժին մը սկզբնական շրջանին գիւրութիւն տուած է իրեն ուսումնասիրութիւններով ըզբաղելու, սակայն այս ժառանգական հարստութիւնը յանկարծ կորսուած է: Այս դժբախտութենէն վերջ նշանակուած է գրականութեան ուսուցիչ Հռոմի աղջկանց բարձրագոյն վարժարանին մէջ, եւ յետոյ ինքզինքը նուիրած վիպասանութեան, իբրեւ շահաբեր գործ մը: Իր առաջին վէպը.* Լուսահոգի Մաթէաս Փասքալ*, գրըուած 1904ին, մեծ յաջողութիւն կ'ունենայ, կը թարգմանուի օտար լեզուներու, նոյնիսկ երկու անգամ շարժանկարի կը վերածուի: Այս վէպին մասին եւս խօսած եմ «Յառաջ»ի մէջ:*

Փիրանտէլլօ մեծ արտադրող մը եղած է, գրած է չորս հարիւրէ աւելի պատմուածքներ եւ տասը երկարաշունչ վէպեր, թերեւս երեսունէ աւելի թատերախաղեր: Փիրանտէլլօ սակայն ունեցաւ ընտանեկան դժբախտ կեանք մը: Իր գրական յաղթանակներուն պատճառաւ, իր կինը հիւանդագին նախանձի մը մատնուած ու ապա խենթեցած է: Այդ անդիմադրելի եւ զաւանան նախանձը իր սիրած կնոջ կողմէ, Փիրանտէլլոյի ընտանեկան խաղաղ մթնոլորտը կը վերածէ դժոխքի մը: Ահա այդ շրջանէն կը սկսի Սիկիլիացի վարպետին տենամիզմը որ կը հրահրէ, կ'ալեկոծէ անոր խաղաղ հոգին: Փիրանտէլլոյի տաղանդը կը սրբագործուի, կը բիւրեղանայ տառապանքի հալումէն, եւ այդ ներքին տաղնապէն անոր անձնաւորութիւնը կը կրկնապատկուի, հասունցնելով ինքնատիպ հանճարին սերմերը:

Փիրանտէլլօ որքան յաջողութիւններ ունեցած է, այնքան ալ քննադատուած է: Քիչ անգամ լաւ հասկցուած է եւ զարմանալի է որ աւելի ծանօթ է ուրիշ ազգերու մէջ քան թէ Իտալիոյ: Մասնաւորապէս իր թատերախաղերը թարգմանուած են ամէնլեզուներով: Միջազգային նորագոյն արուեստը իբրեւ ինքնատպութիւն եւ նորութիւն զայն խրացուցած է եւ գրական սնօպիզմի *թափիչներով ողոքած եւ գեղազարդած:*

Փիրանտէլլօ նախ եղած է գիտնական, ուսուցիչ եւ յանկարծ նետուած է ընտանեկան, սիրային եւ արկածալից ողբերգութեան կածանը: Ամերիկայէն Ֆրանսա, մինչեւ Ճափոն զինք նկատած են իբրեւ ճարտար թատերագիր մը որ արհեստին բոլոր նրբութիւնները եւ զարձուածքները գիտնալով, նորագոյն թէքնիքով կը դասաւորէ իր կառուցած թատերական չէնքը, նիւթերը առնելով առօրեայ հասարակ դէպքերէ: Քիչեր հետաքրքրուած են իր պատմուածքներով որոնցմէ սակայն առած է յաճախ իր թատերախաղերու սաղմը եւ նիւթը եւ ազդուած հանած են միայն իր թատերական գործերը: Փիրանտէլլոյի վէպերը երկար են եւ յոգնեցուցիչ, ինչպէս ընդհանրապէս բոլոր իտալական վէպերը: Փիրանտէլլոյի թատերախաղերը գրուած են ինքնատիպ, կծու պատկերաւորումով, մինչդեռ իր նորավէպերը շատ աւելի նուրբ արուեստով կը ներկայանան մեզի, այլազան պատահարներով, յանկարծահաս տաղանդի մը կնիքով պճնազարդուած: Ան չեչտակի կը դնէ ընթերցողին առջեւ տարօրինակ տիպարներ, տպաւորիչ դարձնելու ճիգով մը: Ոճը պարզ եւ ալնուական եղանակ մը ունի, առատ յուզականութեամբ եւ ճակատագրական դիմայեղումներով խորհրդանշուած, բայց ամէնէն աւելի յատկանշական է Փիրանտէլլոյի հումուրը *որով կը լարէ իր պատմուածքներուն կնճռոտ մեքենան եւ շարժման մէջ կը դնէ:*

Սխալ է շատերուն այն կարծիքը թէ Մօփասանի հնութիւնը կը մտնեն անոնք: Փիրանտէլլոյի արուեստը որոշ դպրոցի մը չի պատկանիր, խորքին մէջ սակայն ինչպէս վերեւը ըսի, մեծ երգիծաբան մըն է (humoriste), բայց իր հումուրը *հակառակ զգացումներ չի շահագործեր, այսինքն չի մերկացներ ողբերգական կացութեան մը խեղկատակ երեւոյթները, չի ցուցադրեր տառապանք մը որ ծածկուած ըլլայ* քօմիք *վերարկուի մը տակ եւ կամ կեղծ ժպիտի մը միջոցաւ երեւան չի բերեր զգայնիկ մեղքերու խուրձ մը:*

Փիրանտէլլոյի հումուրը իր խոր վերլուծողի մանրայատուկ տեսողութենէն կը ծագի եւ կամ իր ընտրած նիւթերուն մէջ կայ արդէն իր փրնտռած հումուրը եւ զայն կը շահագործէ, որով կը դառնայ տեսլական հումուր: Այս ուղղութեամբ է որ Փիրանտէլլօ կը վերլուծէ իր տիպարները, կը պատկերացնէ զանոնք իր անձնայատուկ դատումներով եւ կուտայ անոնց որոշ ձեւաւորում: Փիրանտէլլոյի աշխարհին մթնոլորտը ուրեմն հումուրն է, ուր մարդկային բնազդը կը տիրապետէ բաժնուելով կենդանային կեանքէն:

Փիրանտէլլոյի գործերուն մէջ ոչ մէկ փիլիսոփայական խորք կայ, ոչ իսկ ազդուած է ան գերման փիլիսոփաներէն, այլ՝ աւելի կամ նուազ կը զգացուի անոնց մէջ Սիկիլիական ուշիմութիւն, շարժականութիւն եւ ըզգայնիկ տենդ: Եւ արդէն Միջերկրականեան շարժականութիւնն է որ մըղած է Փիրանտէլլօն ծայրայեղ երեւոյթներու, ժպիտէն արցունք, հեգնանքէն դութ, հիւանդակային անմեղութենէն մինչեւ խենդութեան սահմանները եւ ոճիրէն զղջումը:

Փիրանտէլլօ ունի նաեւ պատեհապաշտ ոգի, իր ստեղծած տիպարները կ'ապրին ամբողջապէս այն վայրկեանը որ գոյութիւն ունի, քիչ մը վերջ արդէն կը փոխուին բոլորովին: Օրինակ, պատմուածքի մը նիւթը,— մարդ մը բացառիկ պարագայի մը տակ ոճիր մը կը գործէ, յետոյ իր պատահարինը կը գտնէ եւ չըմբռներ թէ ինչպէս ինք այդ ոճիրը գործած է: Նախընթաց օրուան մարդը անպայման ես չեմ կ'ըսէ, վայրկեանի մը բոլոր ուիլլըրաւական էր որ մարդը փոխուի: Հենրիկոս Դ.ի մէջ նմանապէս թագաւորը կը բժշկուի իր խենդութենէն եւ ոճիր կը գործէ, կրկին կը մատնուի խենդութեան, իր ոճիրին ազդեցութեան տակ: Ուրիշ յատկանշական պատմուածք մը.— Ծառակեր ընտանիք մը կը հրաւիրէ բարեկամ մը որուն միակ մտահոգութիւնը իր հիւանդ ստամոքսն է, խեղճ մարդը ամէն ջանք կը թափէ քիչ ուտելու, նախ չեն հասկնար բարեկամին այս անտարբերութիւնը եւ յետոյ կը ջղայնանան որ չի պատուեր իրենց այն ...

երբեք: Մինչեւ իր մահը (1861) Թէրէզ ֆոն Պրունշվիք սիրեց Պէթհովէնը: Այս վերջինն ալ կ'ըսէր 1816ին.— «Իր վրայ մտածած պահուս՝ սիրտս կը բաբախէ ո՛րքան ուժգնութեամբ, որքան այն օրը որ առաջին անգամ տեսայ զինքը»:

Այդ տարիէն են Հեռաւոր սիրուհիին վերնագիրը կրող իր ո՛րքան խորազգած վեց մեղեդիները (գործ 98):

Ան կը գրէ իր յուշատետրին մէջ. «Սիրտս կը փղձկի ի տես այդ դմայլելի էակին, որ քովս չէ սակայն»: Թէրէզ իր կենդանագիրը տուած էր Պէթհովէնի՝ հետեւեալ ձօնով. «Հազուագիւտ հանճարին, մեծ արուեստագէտին, բարի մարդուն»:

Իր կեանքին վերջին տարին՝ բարեկամ մը յանկարծակի բերաւ Պէթհովէնը, որ մինակ, լալագին կը համբուրէր նոյն կենդանագիրը եւ բարձրաձայն կը խօսէր ըստ իր սովորութեան. «Այնքան գեղեցիկ էիր, ո՛րքան մեծ, հրեշտակներուն պէս»:

Բարեկամը հեռացաւ. վերադարձաւ քիչ յետոյ, դաշնակին առջեւ գտաւ զայն, ու ըսաւ անոր. «Այսօր՝ վաղեմի բարեկամս՝ ոչ մէկ դիւային բան կայ ձեր դէմքին վրայ»: Պէթհովէն պատասխանեց. «Այն է թէ բարի հրեշտակս այցելեց ինծի»:

Վէրքը խոր եղաւ:«Հէ՛ք Պէթհովէն, կ'ըսէ ինքնիրեն, քեզի համար բնաւ երջանկութիւն չկայ այս աշխարհին մէջ:Միայն տեսլական մարդերուն մէջ է որ բարեկամներ պիտի գտնես»:

«Համակերպո՛ւմ, խոր համակերպում ճակատագրիդ, կը գրէ իր յուշատետրերուն մէջ: Ալ չես կրնար գոյութիւն ունենալ քեզի համար, այլ միայն ուրիշներուն համար: Քեզի համար միայն արուեստին մէջ երջանկութիւն կայ այլ եւս: Ո՛վ Տէր, ինծի ինծի յաղթելու ուժ տուր»:

Իր սոնաթներուն ամենահզօրը նկատուած Ափասիոնաթային գրեթէ անմիջապէս յաջորդեցին իր Երեք Քառեակները (գործ 59), որուն մէջ ան լիովին ամփոփուած է իր թէքնիքին:

«Իր առաջին վեց Քառեակներուն արհեստը բարձր էր արդէն, կ'ըսէ Վուլէթ, բայց արհեստ մըն էր ուստի ստացուածք մը: Անոնց ճարտարութիւնը կ'արտացոլար, անոնց փափուկ ներշնչումը վերյիշել կուտար, Այս գործին մէջ Պէթհովէն ինքն է միայն որ իր ինքնուրոյն ձեւն ունի: Իր գիտութիւնը կ'անհետանայ գաղափարներու առատութեան ու մանաւանդ անոնց նշանակութեան տակ: Ան կը խօսի հրաշալի, ուրիշ լեզու մը, որ հասկնալի է ամէնուն, նոյն իսկ աղէտներուն: Բայց իր երաժշտութիւնը խոր յուզումներէ ու մտածումներէ բաղկացած ըլլալուն հակառակ՝ միշտ կը մնայ զուտ երաժշտութիւն, թէ ձեւով ու թէ դրութեամբ խնամուած, հիանալի:

Թիւ 1 Քառեակը հաւասարակշռութեան ու կիրառուածքի գոհունակ մըն է: Միւս Երկուքը բնաւ վար չեն մնար անկէ: Այս գործին մէջ հետզհետէ կ'անհետանան ընկերակցութեան բանաձեւերը: Իւրաքանչիւր նուագարան իր անկախ կեանքն ունի ու ամբողջութեան կ'աջակցի: Եզական են թեմաներուն ինքնատպութիւնը եւ անոնց հնարողական ուժը: «Մոթիֆ»ները այնքան ներգօրութիւն ունին, որ ամիջապէս յիշողութեան մէջ կը քանդակուին տոյակէտ: Ահագին է անոնց տիրակալումը: Ատաճիօները ունին ցարդ չհաւասարուած զգացումի խորութիւն մը եւ ձեւական պերճութիւն մը»:

Այս շրջանէն են դաշնակի իր չքեղ 32 վարիասիոնները եւ նուագախումբի ընկերակցութեամբ իր Ջութակի քոնչէրթօն: Սոյն գործ 61ը, ինչպէս նաեւ Ութ մինէօր ու Քրէօցէրեան սոնաթները ամէնէն փառայեղ հրաշակերտներն են զորս վեհապանծ վարպետը կտակած ըլլայ ջութակահարներուս:

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՄՈՒՍԱՅԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՅԵՐ

—o—

Տիկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻՆ

Մենք պիտի երգենք մեծ գիշերին մէջ երբ լըռէ՛ քաղքին
Աղմուկն եւ կասին գործարաններուն հեւքերն հեռակայ.
Եւ մեր երգերուն որոտումն անբաւ պիտ' ըլլա՛յ ուժգին,
Ինչպէս հովերուն արշաւն անկաշկանդ ծովերուն վըրայ:

Լա՛ւ զըննեցէք մեր քրտնաթոր ճակատն եւ հոն ակօսուած
Կնճիռն ու ցաւերն եւ տառապահոծ խոհերը խոռվ.
Փըլատակներ չե՛նք, զի մահն իսկ ծըռեց վիզն իր զըրահուած՝
Մեր կամքին դիմաց, զոր գիտենք դարբնել երգերո՛ւ մուրճով:

Մտրակուածնե՛ր ենք եւ անտեսուածներ, եւ վըտարանդի
Կեանքե՛ր ենք լեցուած անմարդկային բորբ ցասումով խոպան.
Տեսէ՛ք մեր քաշուած շրթունքներուն շուրջ լեղին զըրկանքի,
Եւ մատներուն շուրջ կոշտ կապած արդար աշխատանքն օրուան:

Մենք անոնք ենք որ հանքերուն մէջ կամ խոնաւ շէնքերու
Հիմերուն կըպած կ'աշխատին յաւէտ առա՛նց տրտունջքի.
Ու մենք անոնք ենք որ կ'անցնին յոգնած իրենց ահարկու
Քալուածքի՛ն թափով, երբ ամէն երդիք հրճուանքն իր ունի:

Մեր ուրախութեան պահերն կը սկըսին լուսնի՛ն տակ անամպ,
Երբ կը զայրանան մայր խաւարին մէջ գետ եւ ափունքներ,
Երբ կ'ելլեն աստղերն եւ երբ հերարձակ քերթողն ապըստամբ
Կ'առնէ իր քընարն եւ կը յուզէ մեզ, մե՛զ եւ ալիքներ:

Անոր ինքնամփոփ դէմքին վըրայ յար կը գծուին բոցեր,
Երբ կը խօսի հովն արծաթով օծուած անքուն լարերուն.
Երբ կ'երկարէ ան բազուկներն ուժեղ մթնոլորտն ի վեր,
Երբ կ'իջնեն շողեր ժայռերուն յեցած մե՛ր ըստուերներուն:

Մենք կ'երգենք այսպէս բընութեան մէջ զով, ծովո՛ւն առընթեր,
Բոլորուած լայնշի ապառաժներու կուրծքին շուրջ խըռով.
Օտարնե՛ր ենք մենք, լըքած ենք տուներ, խորտակա՛ծ յոյսեր,
Մեր մայր հայրենիքն հեռու է մեզմէ երկա՛ր օրերով:

Մենք տառապած ենք, մեր այրած ոտքին վէրքերն հըրելով
Արաբական մութ անապատներուն հրդեհներուն մէջ.
Մեր երեսին դէմ քամին է նետուած ահեղ յորձանքով,
Ու մենք պայքարած սուլումներուն դէմ աւազին անշէջ:

Վըրաններու տակ մենք լուցուցած ենք գիշերնե՛ր արեան,
Եւ կիրճերու մէջ աղեղուած ենք մենք սուրերու դիմաց.
Պատռա՛ծ միսերով ոտքի՛ ենք կանգնած մըրրիկի նըման,
Մեր յաղթ բռունցքներն մեր թշնամիին կոկորդին ուղղած:

Լա՛ւ դիտեցէք մեզ, մեք կուզանք կեանքէն եւ մահէ՛ն հսկայ,
Դեռ ո՛չ մէկ երկինք եւ ո՛չ մէկ Յիսուս նիչո՛վ աղերսուած՝
Իջաւ մեր ցաւին խորաններուն մայր աւերին վըրայ.
Մեր վիշտը չունի ո՛չ մէկ գերբնական պնճազարդ Աստուած:

Տիեզերքն համայն լեցո՛ւն է մեզմով շարան առ շարան,
Բայց պիտի տենչենք մինչեւ որ շաչեն ընդդէմ ափունքին՝
Ովկիա՛ն եւ ծովեր, մինչեւ որ նոյնիսկ զո՛ռ Նիակարան
Ամայութեան մէջ շառաչն ամպրոպէ ի՛ր հեղեղատին:

Եւ հիմա երգէ՛, գեղեցի՛կ քերթող, լուսինը վե՛րն է,
Աստղերը մերն են, ինչպէս մերն է քու ներշնչումն հըզօր.
Քու ձայնը մերն է, քու ցաւը մերն է, մե՛րն է քու բոցէ
Ձախրերն յուզումին, որ կը շողշողան գիշերին մէջ խոր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՃԱՆՐ Է ՀԱՐՈՒԱԾԸ

—•—

Կսկծալի եւ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ կորսնցուցինք մեր տարաբախտ ընկերը, Ս. Սասունի:

Սպասելով դատավարութեան ընթացքին, պարզելու համար սպանութեան բուն գաղտնիքը, կ'ուզէի քանի մը տողով ներկայացնել ողբացեալ ընկերոջ դիմագիծը:

Երկար ժամանակ չէ որ հրապարակ նետուեցաւ ընկ. Սեդրակը: Շուրջ տասը տարի ուսանող մնալով, ան շնորհիւ իր անվիճելի ընդունակութիւններուն եւ աշխատանքին, յաջողութեամբ աւարտեց Իրաւաբանական համալսարանը եւ ապա ատամնաբուժական վարժարանը:Այս բոլորէն ետք իր տուած քննութիւնը, որու շնորհիւ իրաւունք կը ստանար այս երկրին մէջ ի գործ դնելու ատամնաբուժութիւնը, կը հաստատէ իր կամքը եւ զարգացման աստիճանը:

Ցորչափ ուսանող էր, «Ծոյլ էր եւ յաւիտենական ծոյլ» կուսակցական եւ հանրային աշխատանքներու մէջ:

Կապուելով կուսակցական եւ հանրային կեանքին, Սեդրակ Սասունի այդ շրջանին կը բաւականանար ընդհանուր ձեւով, առանց որ եւ է պատասխանատու դեր ստանձնելու կուսակցական կեանքին մէջ՝ ան անխուսափելի ժողովական էր, կենդանի հետաքրքրութեամբ եւ եռանդով, բայց ամէն անգամ երբ կը փորձէին զինքը լծել որ եւ է աշխատանքի, պատասխանատու պարտականութեան, ան գրեթէ միշտ կը մերժէր, յաճախ տարօրինակ իրաբանցումով:

Ժամանակին իր այս ընթացքը լրջօրէն կը դատապարտէին ոչ միայն զինք շրջապատողները, այլ եւ այն բոլոր պատասխանատու ընկերները, որոնք ամենայն իրաւամբ իր մէջ կ'ուզէին տեսնել ապագայ գործիչը, ղեկավար ուժը:

Երբեք չեմ կրնար մոռնալ, ճիշդ այս գետնի վրայ, մեր մէջ տեղի ունեցած բանավէճ մը, մօտ երեք տարի առաջ: Իմ քիչ մը կրքոտ արտայայտութիւններս մեղմելու համար, թեւս անցած չափազանց սրտաբաց պատմեց իր «Ծուլութեան» պատճառները, իրայատուկ համոզկեր եղանակով:

— «Բայց հիմա երբ կը կարծեմ թէ այլ եւս կրնամ անկախ ըլլալ կեանքի մէջ, նոր ասպարէզիս բերումով, պիտի չվարանիմ կատարելու իմ պարտականութիւններս, հոն ուր ես կը կարծեմ օգտակար ըլլալ»:

Սեդրակ ճշդօրէն կատարեց իր խոստումը: Ան խուսափեցաւ նորէն ու նորէն զանազան աշխատանքներէ եւ պարտականութիւններէ: Զմասնակցեցաւ կուսակցական որ եւ է մարմնի. «Կուսակցական մարմիններէն դուրս ալ անհրաժեշտ են ինծ նմաններ, որոնք կուսակցականմարմնի անդամներէն աւելի լայն հնարաւորութիւն ունին աշխատելու արտակուսակցական մարդին մէջ, այդ ձեւով նպաստելու կուսակցական ընդհանուր աշխատանքներու զարգացման»:

Փարիզահայ կեանքին մէջ շուտով իր տեղը գրաւեց: Հանրային կեանքը գունաւորող բոլոր շարժումներու մէջ ան օրուան կարեւոր դերակատարներէն մէկը եղաւ: Կրթական, գրական եւ հանրային զանազան կազմակերպութիւններու մէջ, ան չէջեց իր անհատականութիւնը, երեւան բերելով դատախօսի, վիճարանողի, հռետորի եւ քաղաքական մտածողի անտարակելի կարողութիւններ:

Իր այս ընդունակութիւններուն հետ միաժամանակ հաճելի եւ կենսուրախ խօսակցի իր խառնուածքը եւ բնաւորութեան ճկունութիւնը, զինք սիրելի դարձուցին ոչ միայն փարիզահայ զանազան շրջանակներուն, անկախ իրենց մասնաւոր մակարդակէն,— այլ եւ մեր կուսակցութեան երդուեալ հակառակորդներուն:

Իր իրական կարողութիւնը, քաղաքական - հանրային եւ կուսակցական գործիչի ընդունակութիւնները, ան երեւան բերաւ սակայն վերջին երկու տարուան ընթացքին:

Մինչեւ վերջ հեռու մնալով կուսակցական մարմիններու անդամակցելու պատրաստակամութենէն, ան պաշտօն ստանձնեց մեր կուսակցութիւնը ներկայացնելու Ընկերվ. Միջազգայինին մէջ: Եթէ այսօր պայմանները թոյլ չեն տար մեզի ծանրանալ այս ուղղութեամբ կատարած իր աշխատանքներու վրայ, կրնանք համարձակութեամբ հաստատել,որ Սեդրակ այստեղ էր որ վերջնապէս երեւան կը բերէր իր կարողութիւնները եւ բազմակողմանի հմտութիւնը: Հոս էր որ ան իր տուրքը կուտար իր կուսակցութեան եւ իր ժողովուրդին:

Թէեւ ուշ սկսաւ բեղնաւորել,բայց տարիներու կորուստը մոռցնել տուաւ ակներեւ թափով մը: Կը զգայինք որ Սեդրակ ինքն եւս սկսեր է խանդավառուիլ իր աշխատանքով: Այս զգացումը հաճոյք մըն էր իր ընկերներու համար, գերագոյն խայծ մը նաեւ իրեն համար:

Իր հասունութեան այս լաւ օրերուն է ահա, որ ան կ'ոչնչանայ զզուելի ոճիրի մը մութ ու խեղդիչ ծալքերուն մէջ:

Անհնար է մոռնալ զինքը եւ չողբալ կսկծալի կորուստը:

ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ԵՒ ՊՈՒՇԿԻՆ

—.—

1902ի աշնան Եուրի Վեսելովսկի հարցարան մը պատրաստած էր՝ ճշդելու համար ռուս բանաստեղծներուն, մասնաւորաբար Պուշկինի եւ Լերմոնտովի ազդեցութիւնը զանազան ժողովուրդներու բանաստեղծներուն վրայ:

Յովհ. Թումանեան կը պատասխանէ այդ հարցարանին.

— Մինչեւ ձեր հարցարանը ստանալը չէի մտածել այն մասին, թէ ի՛նչ չափով ռուս գրականութեան ազդեցութեան տակ եմ եղել. ստանալով ձեր հարցարանը, սկսեցի լրջօրէն մտածել այդ մասին եւ ռուս գրականութեան ազդեցութիւնը փնտռել իմ բանաստեղծութիւնների մէջ, սակայն ոչ թէ ձեւական ազդեցութիւն, — քանի որ ես երբեք գիտակցօրէն չեմ հետեւել մի պօէտի,— այլ այդ ազդեցութիւնն սկսեցի փնտռել իմ հոգեկան աշխարհում, իմ գրական ճաշակի եւ հայեացքների մէջ»:

Այնուհետեւ Թումանեան կը յիշատակէ ռուս բանաստեղծներուն գործերը, զորս կարդացեր էր դպրոցական գրասեղաններու վրայ, — Պուշկինէն կը յիշատակէ Պալտավա, Գնչուներ, Ձմեռուան իրիկուներ, Օլեգի երգը, ու կը շարունակէ.

— «Եկայ այն եզրակացութեան, որ ռուս բանաստեղծները, յատկապէս Պուշկինն ու Լերմոնտովը, միշտ ինձ աւելի հարազատ ու մօտ են եղել, քան մեր հայ բանաստեղծները»:

Խօսք իր սերունդի բանաստեղծներուն մասին է: Արդարեւ Թումանեան կը գրէ թէ Գամառ - Քաթիպայի եւ Ս. Շահազիզի երգերուն մէջ «ոչ մեր բնութիւնը, ոչ ժողովրդական կեանքը չի արտայայտուել. եթէ երբեմն փորձել են այդ արտայայտել, ապա շատ անյաջող»: Ու կ'աւելցնէ որ Գամառ - Քաթիպայի երգերուն մէջ երբեք չէ զգացած «մեր դաշտերի հարազատ բուրմունքը»:

1915 Նոյեմբերին, գրական զրոյցի մը մէջ, Յովհ. Թումանեան հիացումով կը խօսի Պուշկինի մասին, զոր կ'անուանէր, տարի մը առաջ, «Կովկասի մեծ որդեգիրներէն» մին (Հորիզոն, 1914):

— «...Պուշկինը մեծ բանաստեղծ է, խոշոր, հոյակապ բանաստեղծ, նուրբ հոտառութիւն ունի եւ գեղեցիկ ճաշակ: Սիրում եմ կարդալ նրա պօէմները, — Պալտավա, Կովկասեան գերի եւ միւսները, բայց նրա գրուածքներից, գիտէ՞ք, ո՞րն եմ ամէնից շատ սիրում, ինչի՛ չէք կարող երեւակայել,— Ձմեռուան երեկոն: Սիրում եմ էդ բանը, որովհետեւ գեղարուեստօրէն ռուսական է, շատ է սիրուն ու յաջող: Գոհա՛ր է, գոհա՛ր Ռուսաց գրականութեան մէջ: Կարդացէք ու տեսէք, թէ ինչքան է սեղմ, գեղեցիկ եւ ուժեղ, մի աւելորդ բառ չէք գտնի»:

Յովհ. Թումանեանի այս հիացումը կը մնայ անյեղլի, մինչեւ իր կեանքի վերջալոյսը: 1919ին, զրոյցի մը մէջ, Թումանեանն է դարձեալ, որ կը խօսի.

— «Ռուս բանաստեղծներից ամենամեծը Պուշկինն է, Եւրոպայում նման բանաստեղծ չկայ, Բայրընը կրակոտ, կրքոտ է, իսկ Պուշկինը հաւասարակշռուած գեղարուեստագէտ է եւ մեծ բանաստեղծ»:

Յովհ. Թումանեան ռուս մեծ բանաստեղծին եւ իր կեանքին պայմաններուն մէջ նմանութեան եզրեր կը տեսնէր: Այսպէս 1899ի աշնան, Փ. Վարդազարեանին նամակ մը գրելով՝ կը նկարագրէր իր նիւթական անձկութիւնները եւ խաչելութիւնը, այս առթիւ կը յիշէր Պուշկինի դառնութեան մէկ արտայայտութիւնը.—

Սատանան մտածեց զիս ստեղծել Ռուսիոյ մէջ հոգով եւ տաղանդով:

Հետաքրքրական է նոյնպէս «գրական նոյն բախտը», զոր վայելեցին Պուշկին եւ Թումանեան:

1913ին, Դրամբեան Մշակի մէջ,իսկ ուրիշ մը Հովիտի մէջ՝ կը գրէին թէ բանագողութիւն են Թումանեանի հէքեաթներն ու երգերը, ժողովրդական ստեղծագործութիւններէ առնուած:

Թումանեան կը պատասխանէ այս «պէխապէր պարոններուն» ընդարձակ յօդուածաշարքով մը, որ լոյս տեսաւ Հորիզոնի երեք թիւերուն մէջ, Հայոց դրամբեանիզմն ու ես խորագրով: Այդ յօդուածաշարքին մէջ Թումանեան կը հաստատէ, որ ամէն գրող իրաւունք ունի մշակելու ժողովրդական ստեղծագործութիւնները: Կը յիշէ նաեւ պարագան Պուշկինի, զոր ոմանք բանագող անուանեցին՝ պնդելով որ Ռուսլան ու Լիւդմիլան, Ոսկի Ձկնիկը եւ ուրիշ գործեր առնուած են ժողովրդական ստեղծագործութիւններէ: Պուշկին պատասխանեց իր քննադատներուն ծանօթ քառեակով մը,ուր կ'ըսէ թէ տաղանդը անբռնաբարելի է եւ ինք կը մնայ յաւիտենապէս բանաստեղծ ի հեճուկս իր նախանձոտ հակառակորդին, որ պիտի մնայ միշտ աղբահաւաք:

Ու Թումանեան կ'աւելցնէ թէ իր անունին դէմ կատարուած յարձակումը այնքան նման է Պուշկինի դէմ կատարուած յարձակումին,«էնքան նման. ինչպէս կը գրէ ինք, որ քիչ է մնում կարծեմ, թէ ես էլ Պուշկին եմ»: Յետոյ կ'աւելցնէ հեգնանքով .— «Ի հարկէ, ներողութիւն եմ խնդրում իմ սիրելի հայրենակիցներից, որ ես էս տեսակ մի համեմատութիւն անցկացրի մտքովս: Ես լաւ գիտեմ, որ նրանք թոյլ չեն տալ բնաւ, որ Թիֆլիսի էս ինչ փողոցում, էս ինչ համարի տանը մի ուրիշ Պուշկին լինի, էն էլ Հայ»...

քան խնամով պատրաստած համադամները: Արդէն այս նիւթին մէջ խմորը գոյութիւն ունի եւ Լ.Փիրանտէլլօ իրապաշտ ոգիով կը վերլուծէ իրերն ու դէմքերը:

Փիրանտէլլօ ուրեմն ներքին տառապանքները փոխանակերպելու եւ արտայայտելու կը դիմէ ծայրայեղ պարագաներու մէջ,անոր համար մարդկային գիտակցութիւնը իր ծնունդէն մինչեւ մահը կը բաժնուի ճակատագրօրէն կենդանիէն եւ տունկէն, ահա Փիրանտէլլոյի ողբերգութեան աղբիւրը:

Փիրանտէլլոյի մարդը կը մտածէ իր կեանքին վրայ, ձեւ մը կուտայ, հոգ չէ թէ իրական կամ երեւակայական, սակայն մարդը կայուն կը մնայ իր ստեղծած պատկերին մէջ, մինչդեռ կեանքը միշտ յեղյեղուկ եւ փոփոխական է: Ուրեմն բուն տրամին շարժառիթը կը սկսի բախումէն, եւ որովհետեւ մարդը կրնայ ամէն առթիւ կեանքին հանդէպ խորամանկութիւններ հնարել, ատոր համար Փիրանտէլլօ իր հերոսուհին տուած է բնազդին կառչելու ձգտումը, առանց որուն ձեւաւորումի, կեանքին եղերական պահերուն մէջ: Մինչդեռ այլ մարդուն պարտադրած է հաստատուն ձեւ մը, բայց կեանքի յորձանքէն դուրս: Իսկ ընդհանրապէս գաղափարական գետնի վրայ, Փիրանտէլլօ իր գործերուն մէջ հասած է այն եզրակացութեան թէ պէտք է կեանքին կշռոյթը համաչափել եւ դաշնաւորել անհատին խեղճին հետ,— տեսակ մը գեղարուեստական պատեհապաշտութիւն, ստեղծելով ամէն վայրկեան տարբեր մթնոլորտ մը, այսինքն այժմէականութիւն մը որ պատշաճի կեանքի պահանջներուն եւ անոր ելեւէջներուն, եւ այն երկուութիւնը թէ ձեւի եւ թէ կեանքի անմիջական հոգերուն, կուտայ անհատին թէ իրական եւ թէ երեւակայական երեւոյթ մը:Այս պատճառով է որ Փիրանտէլլոյի խումբը ազդուած է ժամանակակից մտածումներու հոսանքէն, Պէրկսոնեան շարժականութիւնը, Ֆրէօյտեան ենթագիտակցութիւնը, Այնշթայնեան յարաբերականութիւնը եւ փրուստեան ենթակայականութիւնը հաւասարապէս կ'արտացոլան անոր գործերուն մէջ:

Փիրանտէլլոյի վէպերուն մէջ տեղ դրուած են Իտալիոյ դասակարգին կենցաղը եւ միջին տիպարներ, 1870էն մինչեւ 1914, իսկ թատերախաղերուն մէջ կը զգացուի յետպատերազմեան ալեկոծ կեանքը, 1917էն վերջ: Փիրանտէլլոյի թատերական արուեստին ենթահողը կեանքն է, անով հասունցած եւ արգասաբերուած, սակայն անպայմանի նման մասնաւոր հայելիի մէջէն ցոյց կուտայ մեզի իր հերոսները: Վեց անձնաւորութիւն ի խնդիր հեղինակի մը գործին մէջ տեսակ մը փանթօմներ որոնք բնազդային ոգիով կենդանացած են հեղինակին ինքնատիպ արուեստին եւ կամքի շնորհիւ, տեսակ մը հակադրեցութիւն, Փիրանտէլլոյի եւ իր ստեղծած տիպարներուն միջեւ:Ամէն ոք իր ճշմարտութիւնը — կարծէք հայելի մը որ երեք երես ունի, որ կուտայ երեք դիմագիծ միեւնոյն անձին նայուածքին:Ինչպէս որ զիս կ'ուզեսը միեւնոյն նիւթն է որ կը զարգանայ որոշ անորոշութեան մը մէջ, այսինքն հոն տիպարները այնպէս են, ինչպէս որ մենք կը փափաքինք, այնտեղ մարդկային էակը անըջանքի մը վերածուած է, երեւակայական խամաճիկներ որ իրար կ'անգիտանան:

Պատմենք ամբողջութեամբ այս թատերախաղին նիւթը, թերեւս աւելի լայն գաղափար ունենանք միւսներուն մասին: — Իտալացի զինուորական մը, կոմս Պրինօ տասը տարիէ ի վեր կը փնտռէ իր կինը որ կորսուած է, երբ թշնամի բանակը գրաւած էր իր գիւղակը: Իրիկուն մը իր նկարիչ բարեկամը, որ նկարած էր կոմսին կինը, յանկարծ կը գտնէ զայն Պուտափէշտի հաճոյքի վայրի մը մէջ Քլարա անունով, մեղիք հոլի երգչուհի դարձած, ենթարկուելով ինկած գրագէտի մը ազդեցութեան: Նկարիչը կը փախցնէ զայն, սակայն Քլարա չի յիշեր երբեք անցեալը ոչ ոք չի ճանչնար: Գրագէտը կ'ուզէ սպաննել զայն, որպէսզի չփախչի, ուրեմն Քլարա մահէն կ'ազատի եւ ոչ թէ կեանքը կը վերագտնէ: Կոմսը անմիջապէս կը ճանչնայ իր կինը, որովհետեւ տարօրինակ կերպով կը նմանի պատէն կախուած նկարին: Քլարա հետզհետէ կը տարուի իր նոր կեանքով: Իրեն ընծայուած երջանիկ շրջանակը, գուրգուրանքն ու ապահովութիւնը կը կապեն զինք կոմսին եւ ներքնապէս կը փափաքի որ այդ յարութիւն առած կինը ըլլար, որուն ներկայութիւնը տօնախմբութեան մը պէս հաճելի է ամէնուն, թէեւ կասկածը կ'ուտէ զինք: Երբեմն կորսուած կնոջ նամակները կ'օգնեն իր յիշողութեան: Գրագէտը սակայն չուզեր ձեռքէ հանել իր որսը, կը ներկայանայ կոմսին, ըսելու համար թէ զոհ գացած է միսթիֆիքասիոնի մը, թէ իր բուն կինը խենթեցած է եւ այժմ հիւանդանոցն է: Կ'երթան տեսնել խենթեցած կինը,և անոր անկապակից խօսակցութիւնը Քլարայի կասկածները կը հաստատէ,Քլարա կ'իմանայ թէ իր վերադարձով ժառանգական հաշիւներ պիտի կարգադրուէին ի նպաստ կոմսին եւ կ'ուզէ հեռանալ: Կոմսը սակայն կը սիրէ զայն, քանի որ իր նախկին կնոջ վերստեղծագործումն է, ուրեմն ան է: Փիրանտէլլօ ճշմարտութիւնը իբրեւ համադրութիւն կ'ընդունի, որպէսզի մարդկային բնազդը գոհացում ստանայ եւ երեւակայութիւնը չտառապի:

Փիրանտէլլոյի թատրոնը ունի նաեւ ճակատագրական բնոյթ: Յունական ողբերգութիւններուն մէջ ճակատագիրը աստուածային ոգի ունի, դասականներուն քով՝ սիրային, ինչպէս մեր ժամանակներուն՝ Իպսէնի տրամներուն մէջ միեւնոյն ճակատագիրը ընկերային կամ ժառանգական է, մինչդեռ Փիրանտէլլոյի ճակատագրային ողբերգութիւնը ներքին է, մարդկային հոգիէն կը բխի, իբրեւ հայելի, ուր մարդ կը նայի եւ կ'ուզէ ինքզինք տեսնել. եթէ իրեն ալ չի նմանիր պատկերը: Այս հակասութենէն ծագում կ'առնէ Փիրանտէլլոյի տրամներուն ինքնուրոյն կառուցուածքը: Փիրանտէլլօ ինքն ալ ճակատագրային գրող մը եղաւ, իր տառապանքի հայելիին մէջէն տեսաւ մարդկային կեանքերու փոթորկոտ ապրումները եւ անոնց ցնորական թաւալումները: Կարծէք գրականութիւնը Փիրանտէլլոյին համար ճակատագրէն ազատագրուելու առիթ մը ըլլար, այնքան որ տարածուած է անով եւ իր վէպերուն թատերախաղերուն մէջ կենդանացուցած տիպարները բազմապատկուած են իր ալեկոծ հոգիին պրիսմակով: Անոր ամէն մէկ հերոսը բազմաթիւ դիմակներով ներկայացած է, որպէսզի անոնց ներքին ծալքերը աւելի պարզուին մեր առջեւ:

Փիրանտէլլոյի մեծագոյն արժէքը, սակայն, իր գաւառականի խորքին վրայ, համաշխարհային գրականութիւն մը ստեղծելու փորձն է, որուն մէջ լայնօրէն յաջողած է:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

եւ զինուորներ, 13,5000ը Ֆրանսացի եւ Պելժիացի, 9000ը Գերմանացի, Աւստրիացի եւ Չեխ, 6500ը Լեհ, 7000ը Սպանիացի եւ Սերպիացի: Զօրագունդին տրամադրութեան տակ կը գտնուին 70–80 օդանաւեր, որոնց վարիչները նմանապէս առնուած են զանազան ազգերէ: Մատրիտի ճակատին հրամանատարն է ռուս զօրավար մը, որ կը կոչուի Քլէպէր:

*** Անգլիոյ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով երեսփոխանական ժողովին մէջ, չեշտեց թէ կառավարութիւնը միշտ ամուր կառչած է Սպանիոյ գործերուն չմիջամտելու քաղաքականութեան: «Ֆրանսայի հետ պիտի շարունակենք մեր ջանքերը՝ միջնորդութիւն մը գոյացնելու համար: Պէտք չէ յուսահատիլ, բոլորովին սեւ տեսնելով միջազգային կացութիւնը: Խնդիրները բարդ են, բայց անլուծելի չեն: Եւրոպայի մէջ մեր կացութիւնը աւելի լաւ է քան անցեալ տարի այս ատեն»:

Ո՞վ պիտի հոգայ Զօր. Ֆրանքոյի ծախսերը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ'իմանայ թէ Սպանիոյ ապստամբներուն դրամական կացութիւնը անհամութիւններ ստեղծած է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ վրայ մնացած է հոգալ զօր. Ֆրանքոյի ծախքերը, մինչդեռ Իտալիա շատ աւելի մեծ առաւելութիւններ պիտի վայելէ, եթէ ապստամբները յաղթեն:

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, սպանիական պատերազմը պատեհութիւն կ'ընծայէ Գերմանիոյ՝ փորձելու համար իր զէնքերուն արժէքը: Մինչեւ հիմա քաղուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ օդանաւերու եւ հրասայլերու դէմ գործածուած թնդանօթները շատ լաւ արդիւնք տուած են, իսկ հրասայլերը շատ ծանրաշարժ կը համարուին, եւ նոր ձեւեր պիտի փորձուին:

— • —

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 11րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի 1937 յունուար 5ին, Սալ Փլէյէլի մէջ:

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐ կը յիշուին Ցունաստանի մէջ երեւան հանուած համայնավարական դաւադրութեան առթիւ: Ոստիկանութիւնը պաշտօնապէս ծանուցանելով դաւադրութիւնը, կը յայտնէ թէ շատ կարեւոր թուղթեր բռնած է: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած ըլլալով, նոր յայտնութեանց կը սպասուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԴԱՀԻՃԸ, Անատօլ Տէպլէր, հաղորդեց դատական նախարարին թէ նոր տարուան սկիզբը պիտի ձգէ իր չարաշուք պաշտօնը: Նախապէս ալ հրաժարական տուած էր, սակայն կարելի չեղաւ յաջորդ մը գտնել: Այժմ «ժառանգորդ»ն ալ պատրաստ է, իր եղբօրորդին՝ Անտրէ Օպրէ, որ կ'աշխատի ինքնաշարժի գործարանի մը մէջ, եւ որ ատենէ մը ի վեր փորձեր կը կատարէ, յարդի դէզեր «գլխատելով» կիյօթինի տակ: Անատօլ Տէպլէր արդէն 70ը անցած է եւ բաւական հարստութիւն դիզած: Մօտաւորապէս 50 տարուան ընթացքին թոցուցած է 270 այրերու եւ կիներու գլուխները: Իւրաքանչիւր գլխատման համար կը ստանար 75–100 ֆրանք, բացի ճամբորդութեան ծախքերէն: Քանի մը տարի առաջ յաւելում պահանջեց: Կ'ըսուի թէ յարկաբաժին մը ունի Փարիզի մէջ, բնակարան մը՝ Իսի-լէ-Մուլինօ, եւ վիլլա մը՝ Նիսի մէջ: Աւանդութեան մը համաձայն, պաշտօնական դահիճը չի կրնար թատրոն, սինէմա կամ սրճարան երթալ եւ ճաշարանի մէջ ճաշել: Վերջերս Ամերիկացի մը 3000 ֆր. առաջարկած է Տէպլէրի, ստորագրուած լուսանկարի մը համար: Դահիճը այժմ ունի երեք կիյօթիններ, որոնց մէկը կատարելագործած է իր փորձառութեամբ, որպէսզի «արկածներ» չպատահին, ինչպէս եղած էր վերջերս, երբ մահապարտ դանակը իջած էր ոչ թէ պարանոցին վրայ, փոխանակ վիզին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ զինադադար կնքուած ըլլալով, գերի վարչապետը՝ Չանկ-Քայ-Չէք ճամբայ ելաւ դէպի Նանքին: Բանակցութիւնները կը շարունակուին, հաշտութիւն գոյացնելու համար:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէկ որբանոցին մէջ 33 հոգի թունաւորուեցան եւ երեք փոքր աղջիկներ մեռան: Կը կարծուի թէ իրիկուան ապուրը եղած է թունաւորման պատճառը:

Ողբացեալ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, Րիւ Ժան Կուժոն, իսկ մարմինը կ'ամփոփուի Պանենոյի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Պանթէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

Դասախօսութիւն

Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան կողմէ

22 դեկտ. երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ երիտ. Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet, Փարիզ (10)

Պ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ եւ Պ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

պիտի խօսին հայ ճարտարապետութեան մասին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Ֆ. կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ,

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2–7,

149bis Ave. d'Argenteuil, Foyer Socialisteի սրահին մէջ,

Նախագահութեամբ Տիկ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ Պ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ կողմէ:

երգ, արտասանութիւն, թէյ եւ խմորեղէն:

Ցանկերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 3, փոքրիկներու 1 ֆր:

«Պցուզի Օր»

դեկտ. 27ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2–12

Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը չխաչաձեւելու համար:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Sociétés Savantes, *8 Rue Danton (St. Michel & Odéon)*

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

Այս եղանակին մէջ միմիայն մէկ անգամ ըլլալով

Զուարթ եւ ծիծաղաշարժ օփէրէթ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Կը մասնակցին՝ ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ, ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԱՉՆԱԽՈՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Տիկիններ ԳԱՅԵԱՆԷ, ՔՆԱՐ, ՄԵԼԻՆԷ եւ ԳԵՂՈՒՀԻ, եւ բացառաբար ՏԻԿԻՆ ԽԱՆԴԱՄԻՐՈՎ Ասիայի դերով:

Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:

Գիները՝ 15, 10 եւ 5 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Աղուանեան, քառիստ Աբգար, *հայրենակիցներ՝* Տիկ. Ն. Փապուտեան, Տիկ. Ք. Գույումեան, Օր. Գ. Մանառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր-Վահան (*փանթէզի*):

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգիանոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր-եղբայր Ազնաւորեաններ՝

Այտա (Ալհամպրա թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւուր (Մարինի թատրոնէն): Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, փանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավալէի կօշիկ մը՝ չափու վրայ:

Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԻՕԶԵԱՆԻ:

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր. այրերու 7.50 ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20): *Կիշէն բաց է ժամը* 7.30էն սկսեալ:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937

Փութացէք գնել մէկ օրացոյց ձեզ համար եւ մէկ հատ ալ նուիրելու ձեր բարեկամին, նոր տարիի առթիւ:

Մարսէյլի մէջ կը ծախուի՝ Ն. Կակոսեան, 49 Rue Nationale, *ընկ. Յ. Հացագործեան,* 13 Rue des Dominicaines *եւ միութեանս գրադարանին մէջ* 5 Rue de l'Eclipse: *Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել՝* G. Djarayan, 5 Rue de l'Eclipse, *Մարսէյլ:*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՍՐԹԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փ.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 22 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3301 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՃԱԿԱՏԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Շարունակելով եւ աւելի համարձակօրէն շեշտելով, գունաւորելով «Պրոմեթէ»ի գիծը, «Կավկազ», խումբ մը կովկասեան տարագիրներու ռուսաբարբառ պաշտօնաթերթը, նոյեմբերի թիւին մէջ նոր գրութիւն մը հրատարակած էր, Հայաստանի Պամատեւի տառադրութեամբ: (ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱԿՈՒՄԸ, «Յառաջ», 16 - 17 դեկտեմբեր):

Նպատակ չունինք վիճելու այդ առթիւ պարզուած տեսակէտներու մասին, որոնք ոչ մէկ նորութիւն կը ներկայացնեն: Այդ գրութեան ինչպէս նախորդ հրատարակութեանց միակ արժանիքը այն է որ՝ աւելի բաց կը խօսին, ապացուցանելու համար թէ կովկասեան տարագիրներու այս թեւը իրենց փրկութիւնը կը գտնէ միայն եւ միայն Թուրքիոյ բարեկամութեան եւ աջակցութեան մէջ: Բան մըն ալ աւելի,— ինչպէս «Պրոմեթէ»ի, նոյնպէս «Կավկազ»ի վարիչները սրտանց կը մաղթեն որ աւելի զարգանայ եւ զօրանայ նոր Թուրքիան:

Այս տեսակէտէն չափազանց պերճախօս է Հայաստանի Պամատեւի եզրակացութիւնը.

—«Կովկասի աշխարհագրական եւ ռազմական վիճակը այնպէս է որ, ան կամ պիտի ըլլայ ռուսական գաւառ մը եւ կամ անկախ պետութիւն մը՝ կռթնած՝ Թուրքիա–Իրան բարեկամ պետութեանց վրայ: Մեկնելով այդ սկզբունքէն, մենք անկեղծօրէն կը ցանկանք քաղաքական եւ տնտեսական աւելի բարգաւաճ վիճակ մեր հարաւի դրացիներուն: Մենք կ'ուզենք տեսնել այդ դրացիները աւելի զօրեղ եւ մեծ: Մենք վճռապէս կը մերժենք քաղաքական հաշիւները այն խմբակցութեանց որ կ'ուզեն արտաքին թէ ներքին ցնցումներէ թուլցած տեսնել այդ երկիրները: Մենք խելագարութիւն կը համարինք մեր քաղաքական հակառակորդներու ձգտումները՝ գտնել յենարաններ եւրոպական այն պետութեանց մօտ, որոնց շահերը, իրենց կարծիքով, հակադիր են Թուրքիոյ շահերուն:

«... Շահերու ընդհանրականութիւնը անկախ Կովկասի եւ Թուրքիոյ՝ կը կենայ այնպիսի անփոխարինելի տուեալներու վրայ՝ այդ երկու երկիրներու աշխարհագրութեամբ, տնտեսութեամբ եւ ազգագրութեամբ, որ ոչ մէկ ուժ ի վիճակի չէ փոխելու»:

Ուրիշ խոստովանութիւն մը եւս,— Հայաստանի Պամատեւ համոզուած ըլլալով որ «վերանորոգուած և զօրացած» Թուրքիան «օձին» —Ռուսիոյ— փաթթուեցաւ տագնապալի պահու մը, կը հաւատայ թէ մօտ է այն օրը երբ այլ եւս անոր պէտքը պիտի չզգայ»: Եւ իբրեւ փաստ կը յիշէ անգլեւթուրք մերձեցումը, որուն շնորհիւ «նոր դարաշրջան մը կը բացուի Էնկիւրիի արտաքին քաղաքականութեան մէջ»:

Ահա այսքան պա՛րզ են Հայաստանի Պամատեւներու եւ ընկ. տեսակէտները: Իսկ երբ ըսենք թէ անոնք մինչեւ այսօր ալ սերտ կապեր ունին Էնկիւրիի հետ, մնացեալը բացատրութեան չի կարօտիր:

Ուրեմն, «մօտ է գարունը»: Քամալական Թուրքիան օձիքը ազատելով «կարմիր օձէն»— իրենց բառերն են —, եւ կռնակը զօրացած Անգլիոյ — ինչո՞ւ չըսել նաեւ Լեհաստանի — պիտի դառնայ տիրական ազդակը Կովկասի ժողովուրդներուն ազատագրութեան...

Տեսակէտի եւ զգացումի խնդիր է, եւ, ինչպէս ըսինք, մենք միտք չունինք վիճաբանելու:

Օգուտ ալ չունի որ եւ է վիճաբանութիւն, երբ տարիներէ ի վեր կը կրկնուին միեւնոյն բանաձեւերը, իբրեւ քաղաքական աւուր հաւատամք:

Բոլորովին տարբեր խնդիր մըն է որ կը զբաղեցնէ մեր միտքը, այս յայտարարութեանց առնչութեամբ:

Կը տեսնենք որ ափ մը կովկասեան տարագիրներ վճռապէս կառչած են հիմնական հանգամանքի մը, եւ տարիներէ ի վեր կը գործեն այդ ուղղութեամբ: Ոչ միայն կը գործեն, այլեւ կը փորձեն նոյն լպրծուն գետնին վրայ քաշել ուրիշները, մասնաւորապէս Վրացիները:

Իսկ մենք որ տարագիրներու բազմութիւն մը կը կազմենք — վերջին մնացորդը Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին — ունի՞նք նոյնքան պայծառ տեսակէտ, գոնէ այսօրուան Հայաստանի զօրացման համար:

Մեր հարցումը կապ չունի զանազան հոսանքներու քաղաքական ծրագրին հետ:

Ահաւասիկ ճակատագրական հարց մը որ թաղուեցաւ խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ, — ներքին սահմաններու խնդիր:

Մէկդի դնելով արդարութեան տեսակէտը, հողային եւ տնտեսական պահանջը եւ ուրիշ նոյնքան կենսական կէտեր, այդ խնդիրը ուղղակի կապ ունի մեր հայրենիքին ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ հետ: Հայաստանը պաշարուած է Նախիջեւանով եւ Ղարաբաղով: Առաջինը, Երեւանէն չորս - հինգ ժամ եւ Բագուէն 24 ժամ հեռու եւ երկրորդը՝ նոյն Երեւանի թիկունքը, տարած կապած են Ատրպէյճանի....

Միայն այս պարագան բաւական էր ցնցելու, ոտքի հանելու ամբողջ ժողովուրդ մը:

Իսկ ի՞նչ տեղի ունեցաւ այն ժողովուրդին մէջ որ կը տապկուի հայրենիքի կարօտէն, ի սփիւռս աշխարհի:

Մասնակի ձեռնարկ մը, որուն հեղինակները խաչեցան անձնի լուտանքներու կրակի մը տակ, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անհնարին ճիգերը՝ զանազան ճակատներու վրայ: Այս բոլորին վրայ, մինչեւ այսօր ալ, միեւնոյն զարշելի կաղկանձիւնը,... Խ. Հայաստանը սահմանային խնդիր չունի, ան կրնայ մինչեւ 5 — 6 միլիոն ժողովուրդ առնել ներկայ տարածութեան վրայ եւն.:

Կը խօսինք տակաւին: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵՔԵՆԱԳԻՐ ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ

Տեղական թերթերը մեծ կարեւորութեամբ կ'արձանագրեն ձերբակալութիւն մը, որ տեղի ունեցած է դեկտ. 12ին եւ գաղտնի կը պահուէր մինչեւ հիմա:

Այդ օրը հինգ գաղտնի ոստիկաններ ներկայանալով Պուլվառ Էքսէլման, թիւ 41, կը ձերբակալեն կին մը, Օր. Լինտէր, 41 տարեկան, մեքենագիր - քարտուղար արտաքին գործերու քաղաքական դիւանատան մէջ, մայր 21 տարեկան աղջկան մը: Միեւնոյն օրը Ավընիւ Քլէպէռի մէջ կը ձերբակալուէր կալուածական գործակալ մը, Միշէլ Ռօզէնֆէլտ, լիթուանական հպատակ: Կ'ըսէին թէ այս պարոնը կը հետապնդուէր իբրեւ կեղծ անցագիր գործածող եւ առանց պահեստի չէքեր քաշող: Նոյնիսկ ըսողներ կային թէ արտաքսման հրաման ստացած է: Դիտուած էր որ պարոնին երբեմն կ'այցելէր չիկահեր կին մը: Եւ կասկածները ծանրացան Օր. Լինտէրի վրայ, որ մազերը ներկած ըլլալով, չէր ցուցներ իր տարիքը: Ամէն պարագայի մէջ, հաստատուեցաւ թէ օրիորդը սերտ կապեր ունէր Միշէլ Ռօզէնֆէլտի հետ:

Ինչո՞ւ ձերբակալուեցան երկու կասկածելիները:

«Լ'Էօվր»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Օր. Լինտէր օգտուելով իր պաշտօնէն, գաղտնի տեղեկութիւններ քաղած է, իր բարեկամին հաղորդելու համար: Յետոյ, փորձած է մէջը պարապ արտօնագիրներ ճարել, զէնքերու արտածման համար: Իր շարժումները կասկած ներշնչած ըլլալով, Ապահովութեան Տեսչութիւնը թակարդ մը լարած է: Իբրեւ թէ պատահաբար իր տրամադրութեան տակ դրուեր են գաղտնի վաւերաթուղթեր եւ յետոյ անհետացեր են:

Հաստատուած է որ Օր. Լինտէրի պաշտօնական եկամուտը չէր համապատասխաներ իր վարած կեանքին: «Օրիորդ»ը երբեմն կը բնակէր մասնաւոր պանդոկ մը: Յետոյ ձախողանքի մատնուելով, գործ փնտռեց եւ արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկուն յանձնարարութեամբ մտաւ նոյն նախարարութեան դիւանաթուղթերու ճիւղին մէջ: Հակառակ իր համեստ տարեթոշակին — մօտ 10,000 ֆրանք —օրիորդը քիչ յետոյ, Պուլվառ Էքսէլմանի վրայ վարձեց շքեղ յարկաբաժին մը, որուն տարեկան վարձքը ճիշդ իր թոշակին չափ էր: Իբրեւ տանտիկին վարձած էր ոստիկանի մը կինը: Օրիորդը պաշտօնատուն կ'երթար փառաւոր ինքնաշարժով մը: Կ'ըսուի նաեւ թէ պաշտօնատան մէջ կ'ընդունէր կարգ մը օտարականներ: Եւ վերջապէս կը հաւաստեն թէ դեռ 1927ին քննութիւն մը բացուած էր իր մասին, իր կասկածելի յարաբերութեանց պատճառով: Ուրեմն խնդիրը տասը տարուան հնութիւն ունի: Ուշագրաւ տեղեկութիւն մը եւս.— երկու կասկածելիներուն ձերբակալութենէն երկու օր վերջը, խորհրդաւոր այցելուներ կնոջ յարկաբաժինը երթալով, դուները կը բանան, երկու ժամ կը կենան, յետոյ կ'ելլեն կ'երթան....

Զրոյցի մը համաձայն, Ռօզէնֆէլտ յաջողած է շոգենաւ մը լեցուն զէնք փոխադրել Մեքսիկա:

Գործին կարեւորութիւնը հաստատելու համար, ըսենք թէ օրիորդ կամ տիկին Սիւզան Լինտէրի պաշտօնն էր ամէն օր աչքէ անցընել եւ դասաւորել արտաքին նախարարութեան ամէնէն կարեւոր պաշտօնաթուղթերը, որոնց մէջ կը գտնուէին զանազան դիւանագիտական վարչութիւններու ղրկած գաղտնի հեռագիրներուն եւ անոնց պատասխաններուն բաց բնագիրները:

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԸՆԿՂՄԵՑԻՆ

Խորհրդային շոգենաւ մը

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաստատէ թէ Սպանիոյ ապստամբ յածանաւերէն մէկը դեկտ. 14ին հրկիզած եւ ընկղմած է խորհրդային նաւ մը, «Կոմսոմոլ», որ դեկտեմբեր 5ին մեկնած էր Փոթիէն, Պելժիա երթալու համար:

Խորհրդային մամուլը ուժգնօրէն կը բողոքէ այս արարքին դէմ, դիտել տալով թէ «Ֆաշականները կրակին հետ կը խաղան»:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները կատաղօրէն կռուելով, քանի մը քիլոմեթր յառաջ գացած են դէպի Մատրիտ: Վեցերորդ ամիսն է որ կը շարունակուին քաղաքացիական կռիւները, հետզհետէ աւելի սաստկանալով: Կ'ըսուի թէ Պարսելոնայի կացութիւնն ալ ծանրացած է, ուտեստի նուազութեան պատճառով: 80,000 տոմսեր պատրաստուած են, պարէն բաժնելու համար:

Ապստամբները մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, հանդիսաւորապէս տօնելու համար Ծնունդը: Իսկ Մատրիտի զօրքը տօն չպիտի ունենայ, կ'ըսեն:

Ապստամբ յածանաւ մը կրակի բռնեց Ֆրանսական օդանաւ մը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿԱՆ

Մարաջախտ Չանկ Լանկ, Չինաստանի ապստամբ հրամանատարը, ազատ ձգած չըլլալով վարչապետ Չանկ - Քայ - Շէքը, կառավարական զօրքը վերսկսաւ յարձակումը, որուն կը մասնակցին 150,000 զինուորներ: Շարք մը քաղաքներ թնդանօթի ռմբուեցան, իսկ օդանաւերը թռուցիկներ կը ձգեն, անձնատուութեան հրաւէր ուղղելով: Չինական կառավարութիւնը վճռած է շարունակել պայքարը՝ համայնավարութեան դէմ, որուն գործակալը կը համարուի մարաջախտ Չանկ Լանկ: Միւս կողմէ Ճափոն եւս արթուն կը հսկէ եւ գործնապէս պիտի միջամտէ, եթէ Չանկ Լանկ խնկապէս գործակցի կարմիրներուն հետ, պայքարելու համար Ճափոնի դէմ:

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ ողբացեալ ընկեր Ս. Սասունիի յուղարկաւորութիւնը: Եկեղեցին լեցուած էր հոծ բազմութեամբ որ կը յորդէր մինչեւ փողոց: Արարողութիւններէն վերջը դամբանականներ խօսեցան վռամշապուհ արք., յանուն Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին՝ ընկեր Գ. Բալայեան, յանուն Համազգայինի կեդր. վարչութեան՝ Պ. Վ. Եարճանեան, յանուն Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան՝ Պ. Լեւոն Տօնիկեան:

Յետոյ մեռելակառքը ուղղուեցաւ դէպի Պանթէնոյի գերեզմանատունը, ընկերակցութեամբ երեք խոշոր օթօքարներու եւ բազմաթիւ ինքնաշարժներու: Գերեզմանատան դրան առջեւ կը սպասէր ուրիշ բազմութիւն մը՝ Պանթէօ-Քաշանէն: Ժամը 5·30 էր և արդէն մութը կոխած, այնպէս որ թաղումը տեղի ունեցաւ ելեկտրական լոյսերու ցոլքերուն տակ: Շատեր հազիւ կրնային զսպել իրենց արցունքը, թէ եկեղեցին եւ թէ գերեզմանատան մէջ: Թաղման արարողութիւնը կատարեց Վահան Ա. քահանայ Խոյեան եւ տարաբախտ Սեդրակը ցուրտ հողին յանձնուեցաւ բեռնաւորուած 8—10 ծաղկեպսակներով, որոնք ղրկուած էին Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէին, Համազգայինի, Կ. եւ Ա. Սասունի եղբայրներու, Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան եւն. կողմէ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

*** Ողբացեալ ընկ. Ս. Սասունիի մահուան առթիւ Օր. Մանենիկ Մեծատուրեան յիսուն փրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. վերթերանեներու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՆՈՐ ՃԱՌԸ

Ալեքսանտրէթ–Անտիոքի մասին

Դեկտեմբեր 15ին տեղի ունեցաւ Էնկիւրիի մարզադաշտին բացումը: Ներկայ էին Ազգ. Ժողովի նախագահը, վարչապետը, բոլոր գործավարները, բազմաթիւ երեսփոխաններ, օտար դեսպաններ եւն. եւ 10,000է աւելի հանդիսատեսներ: Այս առթիւ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ հետեւեալ ճառը խօսեցաւ.— «Անգարայի քաղաքացիներ, այս շքեղ գործին նախաձեռնութիւնը կը պատկանի ձեր կուսակալ Թանտօղանի: Թուրքիոյ վարիչները կ'աշխատին ամէն տեղ մարզադաշտ մը շինել, դպրոց մը շինելու կարեւորութեամբ: Երիտասարդ սերունդը որուն կը պատկանի հայրենիքի ապագան, պէտք է կազմուի բաց օդին, բաց դաշտերու մէջ: Ընկերներ, յիշեցէք որ Ժընեւի Խորհուրդը այսօր կը քննէ մեր մեծ դատը: Յուզումը կը պատէ մեր սիրտերը: Բարեկամ Ֆրանսայէն եւ Ազգերու Խորհուրդէն կը սպասենք ապահովութիւն եւ անկախութիւն Իսքէնտէրունի Սանճաքին համար»:

**** Սուրիական կուսակցութեան Դամասկոսի մասնաճիւղին անդամները ցոյց մը կազմակերպեցին Իսքէնտէրունի խնդրին առթիւ Թուրքիոյ ներկայացուցած պահանջներուն դէմ: Մուհաճիրներ թաղէն անոնք թափօր կազմած մեկնեցան Հանրապետութեան նախագահին բնակարանը, գոչելով,«ԻսքէնտէրունՍուրիոյ անբաժան մէկ մասն է եւ ոչ ոք կրնայ զայն խլել մեզմէ»:Ցուցարարները Հանրապետութեան նախագահին յանձնեցին ընդարձակ բողոքագիր մը:

ՅԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ 1 ֆրանք 50էն 1·60ի բարձրացաւ երէկ, երկուշաբթի:

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ օրինագիծ մը պատրաստուած է Անգլիոյ մէջ, համաձայն Լոնտոնի թերթերու տեղեկութեանց: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց կ'ըսուի թէ փոխանակ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատելու միւս երկիրներու պէս, ամէն Անգլիացի պարտաւոր պիտի ըլլայ զինուորական ծառայութեան շրջան մը բոլորել քանի մը շաբաթ, որոշ տարիներու ընթացքին: Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական չէ որ նոր օրէնքը քուէարկուի, ծօրճ Զ.ի թագադրութենէն առաջ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց հպատակութենէ զրկել այն Լեհերը որ կը կռուին Սպանիոյ մէջ, այս կամ այն ճակատին վրայ: Այս առթիւ թերթերը կ'ըսեն թէ հարիւրաւոր լեհ կամաւորներ կը գտնուին Զօր. Ֆրանքոյի բանակին մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը իմանալով որ Անգլիա կ'ուզէ գործօն ծառայութեան մէջ պահել հինգ հինցած մարտանաւեր, որոշեց իր կարգին պահել կարգ մը հին թորփիլանաւեր որոնք ունին համագումար 19,000 թոն տարողութիւն: Ուրեմն, զինարշաւէն յետոյ նաւարշաւն է որ կը ծաւալի, միշտ յանուն խաղաղութեան...

ՎԵՑ ԿԵՂԾ ՔՆՆԻՉՆԵՐ Թուլուզի շրջանին օդանաւային կեդրոնը երթալով, սկսան քննել օդանաւերը, եւ երեք հատ զատեցին, փորձելու համար:Ապա բոլորը մէկ թռան,ափ բերան ձգելով ներկաները: Կը կարծուի թէ վեց «քննիչները» Սպանիա անցած են երեք ռմբաձիգ օդանաւերով:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ դիկտատորը, Զօր. Մեթաքսաս, օրէնք մը պատրաստած է, առեւտրական եւ արհեստակցական դասերու եւ ամէն տեսակ բանուորներու համար: Այս երեք դասակարգերը ներկայացուցիչներ պիտի ընտրեն, որոնք շրջանային եւ կեդրոնական խորհուրդներ պիտի կազմեն, վէճերը իրաւարարութեամբ լուծելու համար: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Զօր. Մէթաքսաս ուրախութիւն յայտնեց որ բանուորները փրկուեցան «համայնավարութեան թոյն»էն եւ այժմ փարած են ազգային իտէալներու, նման ժողովուրդի մնացեալ մասին:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարին այցելութիւնը շատ նպաստաւոր արդիւնքներ ունեցաւ, ինչպէս կը բացատրեն տեղական թերթերը: Ամրապնդուեցան ոչ միայն Ֆրանսայի եւ Ռումանիոյ, այլեւ Ֆրանսայի եւ Փոքր Համաձայնութեան յարաբերու -

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարը դեկտ. 5ին նիստին մէջ վերջնապէս վաւերացուց խորհ. նոր սահմանադրութիւնը: Այդ օրը յանուն խմբագրական յանձնաժողովի Ստալին առաջարկեց սահմանադրութեան նախագծի մէջ մտցնել շարք մը փոփոխութիւններ, ինչ որ ընդունուեցաւ համագումարի կողմէ առանց վիճաբանութեան եւ միաձայն քուէարկութեամբ:

Առաջարկուած փոփոխութիւնները կը բաղկանան 43 կէտերէ եւ կը վերաբերին սահմանադրութեան նախագծի 32 յօդուածներուն: Սակայն անոնց միայն եօթը էական արժէք կը ներկայացնեն: Մնացած 36 կէտերը զուտ խմբագրական հանգամանք ունին:

Որո՞նք են փոփոխութեան ենթարկուած եօթը յօդուածները.—

1. Փոփոխութիւն կրած է սահմանադրութեան նախագծի 8րդ յօդուածը, որ նախագծի մէջ հետեւեալ տրամադրութիւնը կը պարունակէր.—

«Կոլտնտեսութիւններու կողմէ մըշակուած հողը կը տրուի անոնց՝ անոնց պայմանաժամի օգտագործելու համար, այսինքն ընդմիշտ»:

Այս յօդուածը խմբագրուած է եւ հաստատուած այսպէս.—

«Կոլտնտեսութիւններու կողմէ մըշակուած հողը կը տրուի անոնց՝ ձրիաբար եւ առանց պայմանաժամի օգտագործելու համար, այսինքն ընդմիշտ»:

Ինչպէս կը տեսնուի, 8րդ յօդուածով հողը կոլտնտեսութիւններուն կը տրուի ոչ միայն առյաւէտ, այլ նաեւ ձրիաբար:

2. Նախագծի մէջ 10րդ յօդուածը խմբագրուած էր սա ձեւով.—

«Քաղաքացիներու անձնական սեփականութիւնը՝ անոնց աշխատանքի եկամուտներու եւ խնայողութիւններու, բնակելի տան եւ օժանդակ տընային տնտեսութեան, տնային տնտեսութեան առարկաներու եւ պիտոյքներու, ինչպէս եւ անձնական սպառման եւ յարմարութեան առարկաներու մասին կը պահպանուի օրէնքով»:

Այս յօդուածը հաստատուած է հետեւեալ խմբագրութեամբ.—

«Քաղաքացիներու անձնական սեփականութեան իրաւունքը՝ անոնց աշխատանքի եկամուտներու եւ խընայողութիւններու, բնակելի տան եւ օժանդակ տնային տնտեսութեան, տնային տնտեսութեան առարկաներու եւ պիտոյքներու, անձնական սպառման եւ յարմարութեան առարկաներու մասին,— ինչպէս եւ քաղաքացիներու անձնական սեփականութեան ժառանգականութեան իրաւունքը կը պահպանուի օրէնքով»:

Սահմանադրութեան 10րդ յօդուածի կրած փոփոխութիւնն այն է, որ նոր խմբագրութեամբ սահմանադրային օրէնքով կ'ընդունուի քաղաքացիներու անձնական սեփականութեան իրաւունքը, ինչպէս եւ այդ սեփականութիւնն իրենց ժառանգներուն փոխանցելու իրաւունքը:

3. Նախագծի մէջ 35րդ յօդուածին խմբագրութիւնն էր.—

«Ազգութիւններու Խորհուրդը կը կազմուի այն պատգամաւորներէն, որոնք կը նշանակուին միութենական եւ ինքնավար հանրապետութիւններու գերագոյն խորհուրդներու եւ ինքնավար շրջաններու աշխատաւորութեան պատգամաւորներու խորհուրդներու կողմէ՝ 10ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր Միութենական հանրապետութենէն, 5ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր հանրապետութենէն եւ 2ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր ինքնավար շրջանէ»:

Այս յօդուածը խմբագրական յանձնաժողովը հիմնովին փոփոխութեան է ենթարկած.—

«Ազգութիւններու Խորհուրդը կ'ընտրուի խորհ. Միութեան քաղաքացիներու կողմէ իւրաքանչիւր միութենական եւ ինքնավար հանրապետութենէ, ինքնավար մարզերէն եւ ազգային շրջաններէ՝ 25ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր Միութենական հանրապետութենէն, 11ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր ինքնավար հանրապետութենէն, 5ական պատգամաւոր իւրաքանչիւր ինքնավար մարզէն եւ մէկ մէկ պատգամաւոր իւրաքանչիւր ազգային շրջանէն»:

Համաձայն 35րդ յօդուածի նոր խմբագրութեան, Ազգութիւններու Խորհուրդի պատգամաւորները ոչ թէ կը նշանակուին Միութենական հանրապետութեան, ինքնավար հանրապետութեան, ինքնավար մարզին եւ ազգային շրջանին խորհուրդներու կողմէ, այլ կ'ընտրուին այդ երկիրներու քաղաքացիներու կողմէ: Երկրորդ, Ազգութիւններու Խորհուրդին իւրաքանչիւր Միութ. հանրապետութիւն 10ի փոխարէն 25, ինքնավար հանրապետութիւն՝ 5ի փոխարէն 11 եւ ինքնավար մարզ՝ 2ի փոխարէն 5 պատգամաւորներ պիտի տան: Երրորդ, ազգային շրջանները եւս իրաւունք կը ստանան մէկական պատգամաւորով մասնակցելու Ազգ. Խորհուրդին: Եւ չորրորդ, պատգամաւորներու քանակին յաւելումով Ազգ. Խորհուրդը եւ Միութեան Խորհուրդը հաւասար թիւով անդամներ պիտի ունենան (համաձայն նախագծի, Միութեան Խորհուրդը պիտի ունենար 587 անդամ իսկ Ազգ. Խորհուրդը՝ 238):

4. Նախագծի մէջ 40րդ յօդուածը խմբագրուած է այսպէս.—

«Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ ընդունած օրէնքները կը հրապարակուին միութենական հանրապետութեանց լեզուներով՝ Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահական մարմնի նախագահի եւ քարտուղարի ստորագրութեամբ»:

Եթէ նախագծի 40րդ յօդուածը մընար նոյնութեամբ, այն ատեն օրէնքները պիտի հրատարակուէին միայն ռուսերէն: Համաձայն նոր խմբագրութեան, ամէն օրէնք պիտի հրատարակուի 11 լեզուներով (ռուսերէն ուկրայներէն, բելոռուսերէն, ուզբեկերէն, թուրքերէն, թուրքմէներէն, խազախերէն, քիրղըզերէն, վրացերէն, թաթարերէն եւ հայերէն):

5. Նախագծի 48րդ յօդուածի համաձայն, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահական մարմնի նախագահը պիտի ունենար չորս դեր - նախագահներ, նոր խմբագրութեամբ դեր - նախագահներու թիւը 11ի բարձրացած է, որով իւրաքանչիւր միութենական հանրապետութիւն — ինչպէս եւ Խ. Հայաստանը — Գերագոյն խորհուրդի նախագահութեան համար մէկ դեր - նախագահ պիտի ունենայ:

6. Նախագծի 77րդ յօդուածով, ընդհանուր - միութենական ժողովրդական գործավարութեանց վրայ կ'աւելնայ նաեւ պաշտպանութեան ճարտարարուեստի գործավարութիւնը: Այդպիսով, այդ գործավարութեանց թիւը եօթնէն կը բարձրանայ ութի:

7. Նախագծի 49րդ յօդուածի Ժ. կէտը հետեւեալ տրամադրութիւնն ունէր.—

«Նստաշրջաններու միջանկեալ ժամանակաշրջանին Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը պատերազմի վիճակ կը յայտարարէ՝ եթէ զինեալ յարձակում կատարուի Խորհ. Միութեան վրայ»:

Սահմանադրութեան այդ կէտը վերջնապէս խմբագրուած եւ հաստատուած է այսպէս.—

«Նստաշրջաններու միջանկեալ ժամանակաշրջաններուն Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը պատերազմի վիճակ կը յայտարարէ՝ երբ զինեալ յարձակում կատարուի Խորհ. Միութեան վրայ եւ կամ այն պարագային, եթէ անհրաժեշտ համարուի կատարել փոխադարձ պաշտպանութեան յանձնառութիւնը, համաձայն միջազգային դաշնագիրներու»:

Այս վերջին յաւելումը եղած է գլխաւորապէս Ֆրանսայի եւ Չեխոսլովաքիոյ ձնշման տակ: Երբ հրատարակուեցաւ նոր սահմանադրութեան նախագիծը, այդ երկու պետութիւնները, որոնք Խորհ. Միութեան հետ փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր կնքած են դժգոհեցան, յայտնելով թէ համաձայն սահմանադրութեան այդ կէտի, Կարմիր բանակը պատերազմի պիտի նետէ միայն այն պարագային, եթէ յարձակում գործուի Խ. Միութեան վրայ: Իսկ երբ յարձակման ենթարկուին այդ նոյն Խորհ. Միութեան զինակից պետութիւնները, սահմանադրութեան նախագիծը թոյլ չի տար Կարմիր բանակին օգնութեան փութալու յարձակման ենթակայ դաշնակից երկիրներուն: Այդ արդարացի բողոքը նկատի առնելով է, որ սահմանադրութեան վաւերացման ատեն փոփոխութիւն մտցուցին 49րդ յօդուածի Ժ կէտին մէջ՝ խմբագրելով զայն Ֆրանսայի եւ Չեխոսլովաքիոյ փափաքին համաձայն:

Ինչ կը վերաբերի սահմանադրութեան նախագծի 29րդ յօդուածին, որով կը ճշդուէին Հայաստանի սահմանները,— այդ մասը վաւերացուած է նոյնութեամբ: Հետեւաբար, խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը կուգայ նուիրագործել այն ըմբոստացուցիչ անարդարութիւնը որ գործադրուեցաւ մեր հայրենիքին հանդէպ: Ղարաբաղը, Նախիջեւանը, Ախալքալաքը, Հայկական Բորչալուն եւ Լեռ. Գանձակը երկար ատենուան համար կը զատուին մայր երկրէն …

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն թեռնլի եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ 1936ԻՆ

—.—

ՄԻԼԱՆՕ, 21 դեկտ. — 1937ի սեմին ներկայացնենք ամփոփ կերպով մեր գաղութին մէկ տարուան գործունէութիւնը:

1935ի վերջերը եւ 1936ի առաջին ամիսները իտալեւհաբէշ պատերազմին պատճառաւ մեր գաղութը գտնուեցաւ շատ փափուկ դիրքի մը մէջ: Պէտք է նկատի առնել որ Եթովպիոյ մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ Հայեր, որոնց գործունէութիւնը կրնար թիւրիմացութիւններ ստեղծել: Բարեբախտաբար մեր հայրենակիցները տեղի չտուին դժտողութիւններու: Իտալական թերթերը յաճախ յիշեցին Հայերուն անունը, ցոյց տալով այդ երկրին մէջ անոնց գրաւած կարեւոր դիրքերը, մասնաւորապէս առեւտրական ասպարէզին մէջ: Մեր գաղութը իր կողմէն շատ պատուաւոր դիրք մը բռնեց, եւ իբր հիւրընկալուած ժողովուրդ կատարեց այն բոլոր պարտականութիւնները որ իր վրայ կ'իյնային: Այսպէս մասնակցեաւ ոսկիի հանգանակութեան, 50 անդամներ տուաւ Կ. Խաչին, հիւանդանոցներուն տրամադրեց իր խաչուհիները, որոնցմէ երկուքը, օրիորդներ Պօղոսեան արժանացան արծաթ շքանշանի, ազգային մարմինը իր կողմէն ընդլայնեց իր յարաբերութեանց շրջանակը, հետաքրքրութիւն ստեղծեց մեր ժողովուրդի ու դատի հանդէպ, աւելի հաստատ հիմերու վրայ դնելով իշխանութիւններու մեզի հանդէպ ունեցած համակրանքը ու բարձր տրամադրութիւնները:

Եթովպիայէն մեր առած անձնական տեղեկութեանց վրայ հիմնուելով, կրնանք այդ գաղութին մասին ըսել թէ այժմ արդէն բնականոն կեանք մը կ'ապրի: Իտալական իշխանութիւնները խոստացած են հաշուցում ընել բոլոր անոնց որ աւարառութեան հետեւանքով վնասուեցան: Կայ եւ ուրիշ խոստում մը,— իտալական վարժարաններու մէջ հայ ուսուցիչներու միջոցաւ հայերէնի դասընթացք հաստատել հայ բնակչութեան համար: Մենք համոզուած ենք որ եթէ մեր հայրենակիցները գիտնան ըլլալ կարգապահ եւ եթէ յարգեն իտալական կայսրութեան հետապնդած նպատակները, պիտի կարենան բարելաւել իրենց վիճակը, սիրուիլ ու յարգուիլ, եւ ինչ որ շատ կարեւոր է, նոր սերունդը դառնալով քաղաքացի Իտալիոյ եւ սիրելով իր նոր հայրենիքը, պիտի կարենայ նոյնպէս մնալ իբր Հայ եւ սիրել իր մայր հայրենիքը: Իտալահայերը ամենագեղեցիկ եւ համոզիչ ապացոյցը կուտան այս ճշմարտութեան:

Իբրեւ ուսանողական միութեան գործունէութիւն, յիշատակենք մեր ուսանողներուն մասնակցութիւնը արեւելեան ուսանողներու համագումարին, որ տեղի ունեցաւ Պոլոնիա: Գիտենք որ մեր ուսանողները ընդունուած են շատ համակրանքով եւ պատիւներով, չփման մէջ մտած են Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ ուսանողական միութեանց ներկայացուցիչներու հետ: Կրնանք աւելցնել թէ անոնք մասնաւոր թարգմանի պէտք չեն ունեցած, որովհետեւ այդ երկիրներու պատուիրակ անդամներու մէջ Հայու անունները անպակաս էին:

Մեզի անծանօթ կը մնան խօսակցութեանց նիւթը եւ տրուած որոշումները: Ժամանակին խնդրեցինք որ մեզի տեղեկութիւններ հաղորդուին, բայց դեռ կը սպասենք:

Եղիշէ քհյ. Պարսամեանի մահով գաղութս կը մնայ առանց հոգեւոր հովիւի: Յաջորդի մասին դեռ որոշում չէ տրուած: Քաղաքիս հոգաբարձութիւնը ամէն զոհողութիւն յանձն առնելով, շատ պատուաւոր թաղում մը կատարեց Գարեգին եպ. Խաչատրեանի նախագահութեամբ որ հրաւիրուած էր Մարսէյլէն: Կ'իմանանք թէ հոգաբարձութիւնը յանձն առած է հոգալ նաեւ հանգուցեալի ընտանիքին ապրուստը:

Հանգուցեալ հոգեւոր հովիւը եղած է նաեւ քաջ զինուոր մը: Թաղման օրը յարգանքով խոնարհեցանք իր դագաղին առջեւ, որուն վրայ կը փայլէին երկու շքանշաններ, զորս հանգուցեալը շահած էր կռուի դաշտը: Միլանոյի մասին մեր խօսքը փակելէ առաջ, հաճոյքով պիտի յիշենք այն յաջողութիւնը որ գտաւ գիտական աշխարհին մէջ, մեր երիտասարդ բժիշկներէն Տոքթ. Կ. Գասպարեան: Իր 5 կարեւոր աշխատութիւնները արժանացան հրատարակութեան, զոր կատարեց գիտական հաստատութիւն մը (Clinica del Lavoro): Հաստատութեան նախագահն էր նշանաւոր բժիշկ եւ ծերակուտ. Տէվօթօն: Յիշատակութեան արժանի է նաեւ մարզիկ Սրապեանը, որուն անունին հանդիպեցանք քանի մը անգամ մարզական թերթերուն մէջ: Եթէ սխալ չեն մեր ունեցած տեղեկութիւնները, հայ մարզիկը այժմ կը պատրաստուի Թոքիոյի ողիմպիականներուն մասնակցելու:

Միշտ Իտալիա մնալով, անցնինք այժմ Վենետիկ: Միրեյլի Պէչիկթաշլեանը իր քնարով երգեց Աֆրիկանի թագուհիին բոլոր ծանօթ ու անծանօթ, տեսանելի եւ անտեսանելի գեղեցկութիւնները, յուզելով ու խանդավառելով իր ընթերցողները: Փարձութիւնը չունինք, հոգ չէ թէ քնարիկով մը, կրկնելու նոյն երգը: Կ'ուզենք միայն քանի մը դիտողութիւններ ընել, հիմա որ Մ. Ռ. վարժարանի հարիւրամեակին առթիւ սարքուած հանդէսներուն արձագանգը մարած է: Նկատի ունինք այն օգտակարութիւնը որ կրնայ ունենալ մօտիկ կամ հեռաւոր ապագայի, համեստ բայց անկեղծ խօսք մը: Պիտի ըսէինք, եթէ այն պարագայութիւնը չունենայինք թէ մեր Հայերը համոզուած են որ այդ առթիւ գտնուած են պարագաներու պահանջած բարձրութեան վրայ: Յուսալի է ըսել, մերկ իրականութիւնը մեզ եւ մեզի պէս շատերը բոլորովին յուսախաբ ըրաւ: Հանդէսի մը յաջողութեան անհրաժեշտ ազդակներ կը կազմեն դրամը, ժամանակը, մարդը եւ վերջապէս կազմակերպութիւնը: Հանդէսներու կազմակերպիչ մարմնին տրամադրութեան տակ դրուեցան յայտնօրէն առաջին երեք կարեւոր միջոցները: Կազմակերպիչ մարմնին կը մընար ծանօթանալ պայմանադրական ձեւակերպութեանց (փրոթօքօլ) եւ կենցաղավարութեան տարրական օրէնքներուն ու ներդաշնակօրէն իրարու կապել զանազան ցոյցերը: Այս է կազմակերպիչին գործը, երբ արդէն ունի միւս միջոցները եւ այստեղ է որ մեր Հայերը ցոյց տուին իրենց անկարողութիւնը: Մեր ցաւը շատ աւելի կը սաստկանայ, երբ կը յիշենք այն համակրելի ու ջերմ մասնակցութիւնը զոր այս հանդէսներուներուն իտալական ազդն ու պետութիւնը, թագաւորական ընտանիք, կառավարութիւն (տրտաքին, կրթական եւ քարոզութեանց նախարարութիւններ), ծերակոյտը եւ Երեսփ. Ժողովը, Փաշական կազմակերպութիւնը, Ակադեմիան, քաղաքապետութիւնը, վերջապէս բոլորն ալ խոստացած եւ բերած էին իրենց աջակցութիւնը: Եւ սակայն անոնց ազնուութեան, ուրիշներու ապիկարութեան պատճառով, գեղեցիկ առիթ մը կորսնցուցինք հայ մշակոյթ մը, հայ քաղաքակրթութիւնը ծանօթացնելու եւ սանձացնելու: Այսքանը առանց մանրամասնութեանց մէջ իջնելու: Մխիթարեան Հայրերը իբր դաստիարակներ, լաւ գիտեն որ սըխալները սրբագրելու իսկ ազդու միջոցը անոնց ծանօթանալն է: Կը մաղթենք որ Մ. Ռ. վարժարանի երկրորդ հարիւրամեակը պզդին տայ այն հաճոյքը եւ այն գոհունակութիւնը զոր այս անգամ մենք բախտը չունեցանք վայելելու:

Հարիւրամեակին առթի եղան նաեւ հրատարակութիւններ ֆրանս. ու իտալերէն լեզուներով, մէկը միւսէն թերի: Յուսա՞նք թէ «Բազմավէպ»ի բացառիկը պիտի լրացնէ շատ մը պակասներ:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Մարզախաղերու մասին խօսող յօդուածի մը մէջ, որ հրատարակուած էջոլաւհայմամուլին կողմէ, տեսայ հեծում, մինչ ոչ հեծելու, ոչ հառաչելու պատճառ կար, քանի որ խաղերը տեղի ունեցած էին առանց բարեբախտաբար մարդկային կեանքի կորուստի: Հասկցուեցաւ որ խնդիրը կը կայանայ ձի հեծնելու մարզախաղին կամ զրօսին մէջ: Յօդուածագիրը որ հին ալ վարժապետ մըն է, բայց ոչ բրածոյ, անխախտի հով մը տալով իրեն, ըսեր է, առանց այլեւայլի … հեծում: Այս սխալը չէր ներեր իրեն, եթէ գրելէն առաջ մտածէր—հեծ հեծել (հեծեծել, հառաչել) բային արմատն է եւ հեծումն կ'ըլլայ անոր դրական ձեւով գոյականը (հեծումն — հեծմունք — հեծեծմունք— հեծեծանք): Բայց քանի որ հառաչանքի խնդիր չկայ հոս, այլ ձի հեծնելու, ահա ն գիրը իր բրուկը կը ցուցնէ աքլորի պէս, մանաւանդ թէ իբրեւ հին վարժապետ, գիտէ որ գրական ձեւը հեծանել է եւ աշխարհիկ ձեւով եղեր է հեծնել (ա կորսուած), ինչպէս ագանել եղեր է հագնիլ, ժամանել՝ ժմնիլ, հատանել՝ հատնիլ: Ուստի պարզապէս հեծնել: Եւ եթէ կ'ուզես անկէց գոյական մը շինել՝ առատօրէն պէտք է ըսես — հեծնում: Թող որ ում — ինչպէս ըսինք — գոյական կը շինէ բուն գրական լեզուին մէջ գործածուած բայերէն, եւ այս է պատճառը որ ուշացում սխալ է, պէտք է ըսել յապաղում (կամ ուշանալը): Հեծանիւ ըսեր են եւ այլ եւս ընդունուած սխալ մըն է, կարեւորութիւն չունի, քանի որ իմաստի երկդիմութիւն ալ չունի, մինչ հեծում կը նշանակէ արդէն իսկ հեծեծանք:

Հոս թոյլ տուր, սիրելի Արազ, որ բան մըն ալ յիշեմ, քանի որ խօսքը ինքնին ոտքի ելաւ, ինչպէս կ'ըսուի— առանց բանդիտութեան ծիծաղելի ցոյցի: Հեծելութիւն կայ, բայց ձիով պատերազմ երթալու ձեւը չէ: Այս

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Որոշապէս յայտնի չէր այդ «տեղ»ին աշխարհագրական դիրքը, թէեւ, համաձայն ինթէլիճընսի հաշիւներուն եւ Գերմանացի գերիներու շատախօսութեան, անիկա հաւանաբար կը գտնուէր բրիտանական Դ. զօրաբանակին դիմացը: Անհրաժեշտ էր, սակայն ըստուգել այդ իրողութիւնը՝ ընդհանուր յարձակողականի մը սկսելէ առաջ: Ֆոշ եւ Հէյկ մարաջախտները բոլորովին համակարծիք էին այդ մասին: Անձնուէր ու ճարպիկ գործակալ մը անմիջապէս Գերմանիա պիտի մտնէր տեղեկութիւններ հաւաքելու համար: Այս պատասխանատու եւ շատ վտանգաւոր առաքելութիւնը փառահեղեցաւ Մորթիմըրին որ ոչ միայն բացառիկ յանդգնութեան տէր մէկն էր այլ նաեւ մասնագէտ՝ զինուորական հարցերու մէջ:

Եւ ահա իրիկուն մը Մորթիմըր հրահանգ կը ստանայ մեկնելու: Արեւամուտէն յետոյ ճամբայ կ'ելլէ դէպի գերմանական ճակատը եւ երկաթէ ցանկերու մէջէն սողոսկելով կը հասնի ամայի վայր մը որ տեսակ մը չէզոք գօտի էր երկու թշնամի բանակներուն միջեւ: Իր անմիջական նպատակն էր անշուշտ գերմանացի զինուոր մը գերի բռնել եւ Ֆրանսա տանիլ. այդ ձեռնարկը մեծապէս պիտի դիւրացնէր անշուշտ տեղեկութիւններ ստանալու աշխատանքը: Խաւար էր չորս դին՝ չարագուշակ ու մահաբոյր. ինչ փոյթ, սակայն, Մորթիմըր պողպատէ սիրտ ունի. բռիչ ու բահ տարած է միասին. հազճեպով խրամ մը կը շինէ որուն մէջ դարանակալ կը սպասէ ամբողջ երկու օր ու երկու գիշեր՝ ինչպէս սարդը որ ճանճ կ'որսայ ոստայնին մէջ: Երբեմն թշնամի պահակներ կը մօտենան իրմէ քանի մը տասնեակ քայլ հեռաւորութեան վրայ. կը լսէ նոյնիսկ անոնց խօսակցութիւնը:

Երրորդ իրիկունը կարեւոր դէպք մը կը պատահի. գերմանական լուսարձակի մը ճառագայթը կ'իյնայ խրամին վրայ. թշնամին գտած է թերեւս իր հետքը. վայրկեան մը վերջը Մորթիմըր իր դիմացը կը գտնէ Գերմանացի զինուոր մը. կը քաշէ ատրճանակը եւ կը կրակէ. զինուորը կըսմեռ վիճակի մէջ գետին կը գլորի: Լուսարձակին ճառագայթը քանի մը րոպէ եւս կը թափառի ամայի դաշտին մէջ ու յետոյ կամաց, կամաց կ'անհետանայ հորիզոնին վրայ: Թշնամիին չարագուշակ փնտռտուքը բարեբախտաբար որ եւ է արդիւնք չպիտի ունենար այդ ժամուն որովհետեւ Մորթիմըր սեւ ներկ քսած էր դէմքին ու խաւարը չէր մատնած անոր ներկայութիւնը խրամին ներսը:

Յետոյ մեր անզուգական լրտեսը աճապարանօք կը գրկէ թշուառ ու վիրաւոր Գերմանացին ու քաշկռտելով կը տանի զայն բրիտանական ճակատին յառաջապահ խրամները: Ժամ մը վերջը երբ թշնամի պահակը աչքերը կը բանայ, կը սկսի խօսիլ եւ մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ իր զօրագունդին ինչպէս նաեւ գերմանական ճակատին երկու կողերուն վրայ դիրք բռնած զօրաբանակներուն ու ժին ու համբանքին մասին:

Հասակով եւ կազմով Մորթիմըրն ու Գերմանացի զինուորը իրարմէ շատ տարբեր չէին. բայց այդքան միայն. նմանութեան ուրիշ եզր չկար անոնց միջեւ: Անգլիացին գեղադէմ երիտասարդ մըն էր, իսկ Գերմանը՝ բաւական տգեղ ու անախորժ մէկը: Այսպէս կամ այնպէս Մորթիմըր կը հագնի Գերմանացիին համազգեստը, կը գրպանէ անոր զինուորական անցագիրը եւ թուղթերը եւ ոտքէն մինչեւ գլուխ այլափոխուած՝ ճամբայ կ'ելլէ դարձեալ դէպի թշնամի գիծերը: Համաձայն գերիին տուած տեղեկութիւններուն, ամէնէն մօտակայ գերմանական զօրագունդը ուրիշ վայր մը պիտի փոխադրուէր այդ գիշերը ժամը 9.30ին, որովհետեւ ահաւոր ճակատամարտի մը մէջ կորսնցուցած էր իր զինուորներուն մեծ մասը եւ ուրիշ զօրագունդ մը այդ ճակատը պիտի հասնէր շուտով: Այս տեղափոխութիւնը մեծապէս պիտի դիւրացնէր Մորթիմըրի աշխատանքը — զանազան գունդերու պատկանող զինուորները իրարու խառնուած պիտի ըլլային եւ իր ներկայութիւնը այնտեղ, Գերմանացիին անցագրով, կասկածի տեղի չըպիտի տար:

Արդարեւ քանի մը վայրկեան վերջը մեր հերոսը հարցաքննութեան կ'ենթարկուէր գերմանացի պահակի մը կողմէ:

— Ի՞նչ գործ ունիս այստեղ …

— Վերջին կռիւին ընթացքին ճամբաս կորսնցուցի եւ չկրցայ հասնիլ իմ զօրագունդիս, կը պատասխանէ Մորթիմըր:

Պահակը միամտօրէն կը հաւատայ անոր խօսքին եւ կը հրամայէ զինուորներու շարքին մէջ մտնել: Գունդը կը շարունակէ ճամբան գիշերուան մութին մէջ՝ ինչպէս ոչխարներու հօտ մը: Մորթիմըր իր բազմաթիւ ձիրքերուն կը միացնէր նաեւ խորամանկութիւնը: Կրցածին չափ կ'արագացնէ իր քայլերը եւ կուգայ ժամանակ մը երբ ինք արդէն հարիւր մեթրի չափ հեռացած էր գունդէն: Կը շեղի ճամբէն եւ կը կորսուի խաւարին մէջ: Ի զուր կը փնտռեն զինքը, քառասմբակ կը վազէ դաշտերուն մէջէն, թաքստոց մը կը ճարէ եւ կէս քուն, կէս արթուն կը սպասէ մինչեւ կէս գիշեր:

Դաշնակիցներու ճակատէն հազիւ տասնըհինգ մղոն հեռու՝ Մօնէօյլ-Մորլանքուր գծին վրայ էր ան հիմա 1915ին անգամ մը անցած էր այդ կէտէն եւ շատ լաւ կը յիշէր որ արճաբան մը կար այնտեղ զինուորներուն յատուկ, որուն տէրն էր բարեկամ մը: Բայց երեք տարի անցած էր արդէն, բարեկամը ո՞ղջ էր արդեօք: Ֆրանսացի մըն էր ան: Ամէն պարագայի մէջ կ'արժէր փորձ մը կատարել, մանաւանդ որ գերմանական համազգեստ հագած էր եւ վտանգի մը պահուն, կրնար փախուստի պատրուակ մը գտնել շնորհիւ իր սահուն գերմաներէնին:

Ժամը գիշերուան 12ը անցած էր երբ Մորթիմըր դուրս կուգայ իր թաքստոցէն եւ զգոյշ քայլերով կը յառաջանայ դէպի արճաբանը: Փեղկերով ծածկուած պատուհանէն կը տեսնուի ճրագ մը: Թեթեւ հարուած մը կուտայ փեղկին:

— Qui vive? կը հարցնեն ներսէն՝ հազիւ լսելի ձայնով մը:

— Prêt pour mon pays, կը պատասխանէ Մորթիմըր:

Այս հարցումն ու պատասխանը բանաձեւ մըն էր որուն ծանօթ էին միայն դաշնակիցներու դատին նուիրուած հայրենասէրները:

(Շար.)

բառը մեր երգերուն մէջ գործածուած է տարբեր կերպով — Հեծելութիւնդ ճո փրկութիւն եղեւ ազանց: Բալ՛ք, տեսնեմ, ի՞նչ պէտք է հասկնալ այս հեծելութենէն — պարզապէս սա՝ թէ մեր պատուական սուրբը հեծելութիւնը առած է «խաչելութիւն» իմաստով, որով — քու խաչելութիւնդ մարդկային ազգին փրկութիւն եղաւ...

** «Ազն» բառը գիրերու տեղափոխութեամբ կ'ըլլայ «զան», որ զանակին, զանազանին զանն է: Տեսակ տեսակ ցեղեր, ազգեր: Ազգ աւելի անջատ, կարծես մասնաւոր ազն է: Ազինք՝ յոգնակին է «ազն»ին, ինչպէս՝ խաչինք խաչնին, զաւինք զաւնին: Անշուշտ կը յիշէք թէ ըն վերջաւորուած կարգ մը բառեր ալ ուրիշ ձեւով յոգնակի կ'ըլլան — հիմն հիմունք, մասն մասունք, մուկն մըկունք, ակն ակունք, մատն մատունք: Ձեռն կ'ըլլայ սակայն ձեռինք, անձն անձինք: Թեթեւ մը այս մանրամասնութիւնները կուտանք: Նոր գրականին մէջ ալ աւելի իր կարեւորութիւնը ունի: — Գիտէք թէ ազնիւ, ազնուական՝ կուգայ ազնէն, ինչպէս զարմ կուգայ արմն (արմատ, արմ)-էն: Մեր լեզուին երկու տեսակին մէջ ալ առատօրէն կը գործածուի ազն, զանազան ձեւերով, անոնցմէ թերեւս ձեզի անծանօթ է ցարդ ազնի՛ւ (ձայնարկութիւն կամ միջարկութիւն), որ կը նշանակէ — ապրիս, շատ աղէկ ըրիր, պրաւօ՛: Ազնի՛ւ, ծառայ բարի եւ հաւատարիմ (պրավօ՛, ուէլ տըն!):

Ունինք երկ, եղ, եւ ն աւելցնելով՝ երկն, եղն: Առաջինները կը նշանակեն աշխատութիւն, մէկ հատ (եզակի), իսկ երկրորդները՝ երկունք եւ ծանօթ կենդանին: Կը յիշէ՞ք արդեօք որ խօսած ենք այս մասին եւ այս կրկնութիւնները կ'ընենք ձեր ուշիմութիւնը գրգռելու համար: — Մեկին կը նշանակէ պարզ, բացայայտ, որ սկսած է գործածութենէ դադրիլ, ոչ անշուշտ բանաւոր պատճառով, այլ որովհետեւ շատ քիչերուն միայն ծանօթ է: Մեկին արմատ է մեկնել, լուսաբանել բային: — Հոմանիշներու խումբ մըն ալ ձեզի — պատարագ, զոհ, զենլի, պատրուճակ: Հոծ - խիտ. անդայտ - անօսր (երբեմն կը գործածուէր անդայտ, անդայտացած օդ եւ շատ յարմար կերպով): Ծառերը, ճիղերը թեթեւ մը կտրելու գործիքին կ'ըսէք յօտոց կամ յատոց, յօտ: Ուրեմն կայ յատանել: Երբ ծառը արմատէն կը կտրես, կտրածդ կ'ըլլայ հատանել (մեղմ եւ թանձր գիրերուն խնդիրը): Ինչպէս նոյն ձեւով կայ արկանել (նետել, ձգել թեթեւ մը), արմատը արկու - վերարկու, խնդրարկու, բանսարկու, աղերսարկու, խնկարկու: Արկանել հով կ'ըլլայ հարկանել (զարնել գետին նետել ուժգին). արմատ կ'ըլլայ հար - ոտնահար արեւահար: Հարկանելէն աւելի ուժով ձեւը կայ ձեր գիտցած գիրերուն գործածութեան հետեւանքով — զարկանել (զարնել) արմատը զարկ — Դրազարկ (այս անունով կարեւոր վանք մը ունէինք Կիլիկիա), համազարկ (խումբ մը զինուորներու միաժամանակ կրակ ընելը): Կայ նաեւ այս ձեւին վրայ զարմանալ, որուն նախնական ձեւն է արմանալ (ամկօրէնը) — արմանք զարմանք: — Հաւանաբար «սափրել»ը սրբելն է — սափրիչ: Ձէ՞ որ անձեռոցը սրբիչ է (մաքրել): Սրբել զինս (մաքրել մաքրել):

Այդ մասնիկը ութիւնն տեղ — ալեւոյթ (ծերութիւն), ծերոյթ, մշակոյթ, տարոյթ, զառոյթ (մեծ աղմուկ), մեռելոյթ (հոգեհանգ), կչռոյթ, ըննոյթ, սովորոյթ:

Անծանօթ բառեկամիս.—Snob, անգլիական բառ, ամէն կողմ ընդունուած, իր բովանդակիչ իմաստն է — անճնահաճ, ինքնահաւան, կուրացար նորոյթի հետեւող (թեթեւսոլիկ), կայ ասկէց Snobisme, որ արուեստի եւ խորհուրդի հետապնդումներուն մէջ ծեքծեքանք մըն է, այսինքն՝ կատարւուք մը, եթէ կարելի է այսպէս ըսել:

Երեւանեան նորութիւն մը, կարծեմ — փոքրհոգութիւն փոխանակ փոքրոգութեան: Մենք գիտէինք թէ hոգի բառը թապու է սովետական երկիրներուն մէջ: Բան մըն է դարձեալ սխալ գործածուիլը: Ի գին սխալմունքներու, զուցէ չակուին: (Արդէն դուրս եկլէն օգտուեցայ...):

ՏԱՐԱՁ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԸՍՄԷԹԻ ՃԱՌԸ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ շաբթու հաղորդած էինք Թուրքիոյ վարչապետին ճառին մէկ մասը, Ալեքսանտրէթ-Անտիոքի մասին: Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք մնացեալը.—

Ամէն բանէ առաջ պէտք է ըսեմ թէ մենք երբեք Սուրիոյ թողած չենք Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ շրջանակը: Նկատելով որ մենք թողուցինք այդ հողամասը պայմանագրութեամբ մը, պէտք է ընդունիլ որ շատ լաւ գիտենք թէ ո՞րու թողած ենք: Միւս կողմէ, անիրաւութիւն է չտեսնել որ մենք բարեացակամ զգացումներ կը տածենք Արաբ ազգին հանդէպ: Այն առարկութիւնը թէ արաբ ազգը դէշ կառավարուած է Օսմ. կայսրութեան օրով, չի կրնար մեղադրանք մը կազմել մեզի՝ Թուրք ազգայնականներուս դէմ, որ զաւակներն ենք Թուրք հանրապետութեան: Առնուազն Թուրքերուն չափ Արաբներն ալ պատասխանատու են Օսմ. կայսրութեան վերջին 100 տարուան դէշ վարչութեան: Այդ կայսրութիւնը կապուած էր Խալիֆայութեան: Շատ լաւ կը յիշենք որ երկիրը պաշտօնապէս իբր վարչապետ ունեցաւ Տագամով Ալպանացի վարչապետ մը (վէզիր) եւ թէ Ալպանիա Համիտ իր կողքին ունեցաւ Դամասկոսցի վէզիր մը, ծանօթ իբրեւ երկրին իրական սատրապը: Հեռու ինձմէ՝ այդ անձերուն վարչական կարողութիւնը կամ երկրին հանդէպ իրենց հաւատարմութիւնը կասկածի ենթարկելու գաղափարը: Ըսել կ'ուզեմ թէ իրողութիւն է որ Կայսրութեան օրով Ալպանացիները եւ Արաբները առնուազն Թուրքերու չափ պատասխանատու էին:

Մենք Սուրիան աւելի բարգաւաճ թողուցինք քան Անատոլուն, եւ Դամասկոսը աւելի ծաղկեալ՝ քան Անգարան: Եւ Թուրք ազգայնական պետութիւնը, իր հիմերը նետած ժամանակ, իրեն սկզբունք դարձուց Արաբներուն թողուլ արաբական հողերը: Մենք ասիկա որոշակի յայտարարած ենք Միսաքի Միլլիին (ազգային ուխտ) մէջ»:

Անդրադառնալով Սանճաքի մէջ տիրող կացութեան, վարչապետը ըսաւ.

«Սխալ հաշիւ է կարծել որ արաբ պետութիւն մը կրնայ կրօնական, մշակութային, տնտեսական եւայլ միջոցներով իր ազդեցութենէն հեռացնել թրքական հողամաս մը որ սահմանակից է մեզի: Ասիկա պիտի նշանակէր թրքական այդ երկիրը զրկել իր հանգիստէն եւ զայն տանջանքի ենթարկել՝ խենդեցնելու համար: Մենք երբեք չպիտի հանդուրժենք ատոր»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 19 դեկտ. (Յառաջ).— Անցեալ կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ Իսիի Հայ Երիտասարդաց ներկայացումը Սէվրի «Պէշիկթաշլեան» Թատերասրահին մէջ: Ժամը 4ին սրահը լեցուած էր հետաքրքիրներու բազմութեամբ: «Զէյթունցիներու» քայլերգէն յետոյ զոր նուագեց Փրանս. նուագախումբ մը, սկսաւ ներկայացումը «Արեան բիծեր»: Երիտասարդ դերակատարները բոլորն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Յետոյ ներկայացուեցաւ «Երկու ծայրայեղները» որ կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները: Ներկայացումէն առաջ միութեան ատենապետ Պ. Ստեփան կարդաց գրաւոր ուղերձ մը որով կը պարզէր Միութեան նպատակը եւ անհրաժեշտութիւնը: Ժամը 7ին լրացաւ ներկայացումը: Երկու խօսք Հայ Երիտասարդաց Միութեան մասին: «Յառաջ»ի այս էջերուն մէջ շատ գրուած է հայ երիտասարդութեան կազմակերպութեան մասին եւ ահա 1936ի գարնան կոչը արձագանգ գտաւ Իսիի մէջ եւ 40ի մօտ հայ երիտասարդներ որոնք այս կամ այն պատճառով հեռու կը մնային կուսակցութիւններէ, համախմբուելով հիմը դրին Երիտ. Միութեան: Առաջին օրերուն ծագած են մանր թիւրիմացութիւններ, բայց յետոյ հարթուած են եւ ահա ութ ամիսէ կը գործեն համերաշխ, հեռու պարասրահներէ, սրճարաններէ եւ ձիարշաւներէ: (Այս վերջինով վարակուած է հայ երիտասարդութեան ստուար մասը): Իսիի երիտասարդութիւնը թող օրինակ հանդիսանայ ուրիշ գաղութներու երիտասարդութեան:

** Ներկայացման տոմսերու վրայ գրուած էր «կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ դերասան Պ. Վ. Ալթունեանի»: Բայց ներկայացման պահուն չնշմարուեցաւ ղեկավարը: Կ'իմանամ թէ ուզած է Միութեան մէջ կուսակցութիւն խաղալ եւ վերջին պահուն ճամբու դրած են:

Լրատու.

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկ. Ս. Վրացեանի միջոցաւ, Հ. Յ. Դ. զինանշանը թիթեղնիկներու թեւերէ շինուած, նուէր Րիօ տը Ժանէյրոյի Բարկէն Սիւնի խումբի ընկերներէն:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Աննախընթաց ընդունելութիւն մը գտաւ ժողովրդական այս ամսաթերթը, ու տարածուեցաւ մեր բոլոր գաղութներուն մէջ: Այլ եւս հանրային սեփականութիւն է ՀԱՅ-ԲՈՅԺը, արտասահմանի մեր ազգային ձեռնարկներէն մին անպայման: Ծուսով աւելի կը զարգանայ՝ ծաւալով ու բովանդակութեամբ, արժեցնելով ամէն հայ տան մէջ այցելու բժիշկի մը իր առաքելութիւնը:

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի վարչութիւնը թէեւ խոստացած էր երբեք չաւելցնել իր բաժնեգինը, սակայն ներկայ տնտեսական տագնապը չնախատեսուած դժուարութիւններ յարոյց, այնքան որ ֆրանսական թերթերու անսասան վարչութիւններն իսկ ստիպուեցան գին յաւելում ընել: ՀԱՅ-ԲՈՅԺ եւս ստիպուած է, այժմ, բարձրացնել իր բաժնեգինը յառաջիկայ յունուարէն սկսեալ: Բոլոր անոնք որ վճարած են եւ կը վճարեն յունուարէն առաջ, կ'ընդունուին հին բաժնեգնով: Յունուարէն վերջ (հեռաւոր գաղութներու համար՝ փետրուարէն վերջ) ՀԱՅ-ԲՈՅԺի բաժնեգինը պիտի հաշուուի այսպէս.—

	Ֆրանք
Ֆրանսա եւ գաղութներ	25
Պալքանեան երկիրներ	30
Ուրիշ երկիրներ	35

Խմբագիրը, առժամաբար այլ աշխատանքներ ստանձնելով, ակամայ ուշացուց Նոյեմբերի եւ Դեկտեմբերի թիւերուն հրատարակութիւնը: Այժմ սկսած է պատրաստել եւ մամուլի յանձնել Նոյեմբերի եւ Դեկտեմբերի թիւերը, որոնք պիտի զրկուին առանձին առանձին եւ մէկ շաբաթ միջոցով, որպէսզի յունուարի թիւը լոյս տեսնէ յունուարի մէջ եւ ամէն ամսու թիւ զրկուի նոյն ամսուան սկիզբը:

ՀԱՅ-ԲՈՅԺի վարչութիւնը որոշ բծախնդրութիւններ ունի աշխատելու իր ձեւերուն մէջ: Կը խնդրուի բաժանորդներէն, որ հասկնան ատիկա՝ երբ բաժանորդի մը թերացումին առթիւ կը շարժի կտրուկ: Թերացող բաժանորդներու քմայքներուն եւ հին թերթերու բաժնեգին վճարելու սովորութիւններուն հետ հաշտ չէ ՀԱՅ-ԲՈՅԺի վարչութիւնը,— այդպէս ըլլալ կը թելադրէ իրեն ոչ միայն հաւատարիմ բաժանորդներու բազմութիւնը, որոնց հրատարակութիւնը երկու տարիէ ապահոված է այս թերթին կանոնաւի վեր, այլ եւ խմբագրին փափաքը՝ ազատելու համար աւելորդ թղթակցութիւններէ, որոնք կը ծանրացնեն իր յոգնութիւնները եւ արգելք կը դառնան այլ աշխատանքներուն:

Երրորդ տարուան սեմին՝ ՀԱՅ-ԲՈՅԺ իրեն պարտք կը համարի անգամ մը եւս շնորհակալութիւն յայտնել իր բարեկամներուն, որոնք նպաստեցին այս ժողովրդական ամսաթերթին յաջողութեան:

Բաժնեգինը զրկել Dr. Ch. AIVAZIAN 17, Rue Damesme, PARIS.

ՄԱՄՈՒԼ

ԾՈՒՌՆ ՈՒ ՇԻՏԱԿԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ.

— «Յատկանշական է, որ ամէն անգամ, երբ ոեւէ մէկը, ըլլայ ան ամենամոլեռանդ հակադաշնակցական համայնավար թէ Ռամկավար, փորձ ըրած է պաշտպանելու Հայաստանի շահերը, բողոքած է հայկ. գաւառները Հայաստանէն անջատելու դէմ ու պահանջած վերադարձնել զանոնք Հայաստանի կամ մատնանշած է Հայաստանի վերաբերեալ ցոյց տրուած խորթական ոգին եւ կատարուած տնտեսական անարդարութիւնները, անմիջապէս այդ հայ համայնավարը կամ Ռամկավարը մեղադրուած են Դաշնակցական գաղափարները պաշտպանելու յանցանքին մէջ՝ ամբաստանուելով իբրեւ հակայեղափոխական, իբր Խորհրդային կառավարութեան թշնամի:

Տարիներ առաջ, երբ Մոսկուա «ազգայնական թեքումներ» կը տեսնէր Հայաստանի մէջ գործող հայ համայնավար պաշտօնատարներու մէջ կը գոհանար միայն զանոնք Հայաստանէն հեռացնելով: Այսպէս մէկը միւսի ետեւէ հեռացուեցան Հայաստանէն Միասնիկեան, Լուկաշին, Ա. Յովհաննիսեան, Ս. Տէր Գաբրիէլեան:

Սակայն, այժմ, ինչպէս որ ցոյց տուաւ Ա. Խանջեանի «ինքնասպանութիւնը» կամ աւելի ճիշդը, սպանութիւնը, Խորհրդային կառավարութիւնը չուզեր գոհանալ Հայաստանէն հեռացնելով միայն, այլ կը ձգտի բոլորովին չէզոքացնել եւ նոյն իսկ ոչնչացնել ազգայնական թեքում ունեցող հայ համայնավարները: Այդ նոր խոստացած քաղաքականութեան հետեւանքով է անկասկած որ վերջերս տեղի ունեցան համայնավար ականաւոր հայ գործիչներու արտաքսումներ, ձերբակալութիւններ եւ մինչեւ իսկ գնդակահարութիւններ:

Զարմանալի չէ, որ այժմ խորհ. կառավարութեան մոլեռանդ բարեկամ ռամկավարներն անգամ կը յայտարարուին թշնամի եւ մինչեւ իսկ դաշնակցականներէն ոչ նուազ թշնամի: Իսկ խորհ. բարեկամ ռամկավար Ա. Զօպանեանի հետ նամակային յարաբերութիւն ունեցողն անգամ կը համարուի աններելի յանցանք մը համայնավարի համար:

Ինչպէս կը տեսնուի, որ եւ է պահանջ որ կ'ըլլայ ի նպաստ Հայաստանի, որ եւ է պաշտպանութիւն որ կ'ըլլայ յանուն հայ ազգային շահերու, որ եւ է խօսք որ կ'ըլլայ յանուն հայկական հողերու՝ խորհ. կառավարութեան աչքին մահացու յանցանք մըն է: Եւ յանցանքը գործողը, ըլլայ ան Ա. Խանջեանի պէս հաւատարիմ ու նուիրուած համայնավար մը թէ Ա. Զօպանեանի պէս հանրածանօթ խորհրդային բարեկամ մը, անխուսափելիօրէն կը նկատուի դաշնակցական գաղափարներ քարոզող կամ Դաշնակցութեան կառքին լծուած մէկը: Որով ինչպէս ինքը՝ խորհ. կառավարութիւնն ալ ակամայ կը խոստովանի, հայ ազգային որ եւ է տեսակէտ կամ շահ պաշտպանելը անպայման դաշնակցական գործ է:

Այս է իրականութիւնը իր կատարեալ մերկութեամբ:

Խորհ. կառավարութիւնը պարզապէս հակազգային, հակահայկական քաղաքականութիւն կը վարէ: Հետեւաբար, բոլոր անոնք, որ իրենց խղճի թելադրութեան կամ իրենց ազգային զգացումի ու արթնցած գիտակցութեան անսալով կը փորձեն Հայաստանի շահերը հետապնդել, հայ ազգային պահանջներ առաջադրել, խորհրդային կառավարութեան աչքին թշնամիներ են եւ միաժամանակ Դաշնակցութեան գործակիցներ:

Ահա այսպիսի հակահայ եւ հակահայաստանեան ձգտումներ ունեցող կառավարութիւն մըն է որ մեր երանելի ռամկավար հակառակորդները տակաւին կը յամառին կոչել հայկական կառավարութիւն: Ահա այսպիսի հակազգային կառավարութեան մը ընդդիմութիւն ընելն է որ անոնք կը շարունակեն նկատել «հակահայաստանեան» պայքար: Ահա այսպիսի հակահայ կառավարութեան մը ծառայելը անոնք կը համարին մեծագոյն հայրենասիրութիւն»:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՑՈՅՑԸ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն.—

Երեք չորս հարիւր ազգայնական ուսանողներ ցոյց մը կատարեցին ի նպաստ Ալեքսանտրէթի: Այս ցոյցը պատասխան մըն էր Էնկիւրիի մէջ Թուրք ուսանողներու կազմակերպած վերջին ցոյցին, որով անոնք կը պահանջէին սանճաքին կցումը Թուրքիոյ:

Ազգայնական ուսանողները թափօր կազմած անցան մայրաքաղաքին փողոցներէն, խանդավառութեամբ ողջունելով «Սուրիական ու Արաբական» Ալեքսանտրէթը: Ցուցարարները պահ մը կանգ առին Սէրային առջեւ եւ ծափահարեցին վերջ ի պատիւ ազգայնական Պլօքին եւ յառաջիկայ կառավարութեան, սկսան գոչել.— «Ոչ մէկ թիզ մեր երկրամասէն՝ Թուրքիոյ»: Ցոյցը վերջացաւ առանց միջադէպի:

*** Դամասկոսի «Էլ Եեամ» թերթը կը գրէ թէ Իրաքի կառավարութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը հասած է Դամասկոս, Իսքէնտէրունի խնդրին շուրջ տեսակցութիւններ ունենալու համար ազգայնական վարիչներու հետ: Կ'ըսուի թէ Իրաքի վարչապետը որոշած է միջամտել Թուրքիոյ մօտ, կարգադրելու համար Սանճաքի խնդիրին շուրջ ստեղծուած վէճը:

ՕԴԱՆԱՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

Դամասկոսի ուսանողները բազմաթիւ յանձնախումբեր կազմած են հանգանակութեանց ձեռնարկելու եւ օդանաւ մը գնելու համար: Այս օդանաւը պիտի նուիրուի Սուրիոյ յառաջիկայ պատերազմական նախարարութեան:

Նոյն նպատակով ուրիշ յանձնախումբեր կազմուած են մայրաքաղաքի առեւտրական ու արհեստաւոր դասակարգին մէջ, ազգայնական վարիչ Ֆախրի Պարուտիի նախագահութեան տակ: Յանձնախումբերը այժմ արդէն գործի լծուած են օդանաւորդութեան ֆոնտ մը հիմնելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (157)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Ձեռքի հաստ գաւազանով Վահէն սկսաւ մէկիկ մէկիկ ծեծել սալայատակի քարերը եւ ուշադրութեամբ մտիկ ընել անոնց հանած ձայներուն: Ընդհանրապէս սուր եւ լեցուն ձայն մը կը լսուէր գաւազանի թխկոցին հետ, բայց երբ մօտեցաւ այն տեղին, որուն համար ըսեր էր թէ հոս է, գաւազանի հարուածէն տարածուն եւ խուլ ձայն մը ելաւ:

— Ձեղաւ,— ինքնիրեն ըսաւ Վահէն,— սուր ականջ մը անմիջապէս կրնայ զգալ ձայներու տարբերութիւնը: Հարկաւոր է տակի կողմէն ուժեղ յենարանով մը ամրացնել... Այդ մասին յետոյ կը մտածենք... երթանք վանահօր մօտ...

Գիշերը, երբ ներկայ եղաւ ընկերներու աշխատանքին, Վահէն կատարելապէս համոզուեցաւ, որ թաքստոցն ու ճախարակը շատ յարմար կերպով շինուած էին ու մեծապէս կը դիւրացնէին աշխատանքը, մանաւանդ որ նոյն իսկ վանքի մէջ գտնուողները անցած դարձածէն ոչինչ կրնային իմանալ:

Սուրհանդակները, որոնք վանքի երիտասարդներէն էին, Խոյէն գալով լուսաբացին հասան: Երբ մօտեցան վանքին, ինչպէս մինչեւ այդ կ'ընէին, փոխանակ գիւղի առջեւով անցնելու եւ դիմելու դէպի մեծ դարպասը, որ միակ մուտքն էր վանքին, ճամբայէն շեղեցան ու մտան ձորը: Բեռները իջեցուցին պարսպի առջեւ, ու Յովհաննէսը երկու անգամ իրարու վրայ բուի ձայն հանեց: Պարսպի վերէն լսուեցաւ նոյնանման ձայն մը:

Վահէն եւ ընկերները շարժական ճախարակը մօտեցուցին պարսպին, որու մէջ բացուած ծակէն կխովին դուրս ինկաւ ճախարակի անիւը, ու երկար պարանը ճօճուելով սահեցաւ վար: Քիչ վերջ, պարանը վարէն ուժգին կերպով ցնցուեցաւ: Առիւծ Գեւօն պարանի ծայրը բռնած սկսաւ քաշել: Հեշտութեամբ ծանր խուրձինները վեր կը բարձրանային: Երբ ամբողջ ապրանքը վեր քաշուեցաւ, ճախարակը ետ քաշեցին, երկու քարեր դրին ծակին բերանը եւ սալայատակի խոշոր քարը տեղը իջեցնելով՝ գացին հանգստանալու:

Յաջորդ երեք օրերը, մեր բարեկամները շատ զբաղած էին: Ապաղայի հայ գիւղացիները ազատ երթեւեկ ունէին պարսկական Կարէյնի գիւղաքաղաքը: Տաճկաստան վերադառնալու ժամանակ վանք կը հանդիպէին ու «ապրանքով» բեռնաւորուած կը վերադառնային իրենց գիւղերը: Սեպտեմբեր եւ հոկտեմբեր ամիսները տարուան ամէնէն նպաստաւոր եղանակը կը համարուէր փոխադրական գործի համար, երբ Քիւրտերը իջած կը ըլլային լեռներէն, ու գիշերները այնքան երկար՝ որ գիւղացիք վանքէն մինչեւ իրենց գիւղերը կը հասնէին՝ դեռ լոյսը չբացուած:

Չորրորդ օրը կէսօրէ վերջ, Կարէյնիէն եկաւ Մարկոսը: Երեք տարի առաջ, վանահայրը քսան թուման տուած էր վանքի ծառաներէն Մարկոսին, որ Կարէյնիի մէջ փոքր խանութ մը բանայ: Կարէյնին քրտական կեդրոն մըն էր, ուր շրջաններէն Պարսիկներ ու Քիւրտեր կը հաւաքուէին ամէն ուրբաթ, պազարի օրը: Մարկոսը միակ Հայն էր այդ գիւղաքաղաքին մէջ: Ապաղայէն եկած Հայերը անոր կրպակը կը հաւաքուէին ու անորմէ հրահանգներ կը ստանային: Միաժամանակ Մարկոսը վանահօր համար ականջի դեր կը կատարէր հոն, ու լսած կարեւոր լուրերը կը հաղորդէր վարդապետին:

Երբ Մարկոսը, որ շատ խեղճ ու ծերունի մարդ մըն էր, առանձին մնաց վանահօր ու Վահէի հետ, անմիջապէս հաղորդեց կարեւոր լուրը, որու համար յատկապէս եկած էր: Այդ առտու, Ապաղայի Խաչան գիւղէն Կարէյնի եկած էր Հայտարանցիներու ծերունի ցեղապետ Հիւսէյին բէկը, յիսուն ձիաւորներով (ծառայ - զինուոր) շրջապատուած:

— Ձիաւորները հարցուփորձելով իմացայ, որ բէկը վաղը կէսօրէ վերջ վանք ուխտի պիտի գայ: Եկայ լուրը ձեզի իմացնելու: Մնացածը դուք գիտէք:

Ծերունի Մարկոսը լուրը տալէ վերջ Թոնրատուն անցաւ, ուր բրդուճ մը բան ուտելով անմիջապէս ճամբայ ելաւ դէպի Կարէյնի:

— Ի՞նչ ալ ժամանակ գտաւ ուխտի գալու,— սրտնեղած բացագանչեց վանահայրը,— պիտի գայ, ան ալ յիսուն ձիաւորով, օրերով պիտի ուտեն, խմեն, թափեն... Երանի թէ շուտով կորսուէին երթային...

— Անխուսափելի չարիք մը,— հեգնօրէն ժպտեցաւ Վահէն՝ ուսերը թօթվելով:

Վանահայրը չպատասխանեց: «Ձիաւորները պէտք է գիւղը տեղաւորել, միայն բէկը ու մօտ մարդիկ պէտք է տեղաւորել դպրոցի նոր շէնքին մէջ», կը մտածէր վանահայրը ու մէկէն Վահէին ուղղելով խօսքը՝ հարցուց.

— Իսկ դո՞ւ, Գեւօ՞ն, Համբա՞րը...

— Ե՞ս,— ու Վահէն բարձրաձայն սկսաւ ծիծաղիլ՝ կողերը բռնած,— անշուշտ աւելորդ փարաջայ մը կ'ունենաս, վարդապետ... իսկ տղաքը պէտք է ցերեկները թաքստոցին մէջ մնան:

X

— Բարի եկաք, մեր աչքի, մեր գլխի վրայ տեղ ունիք,— արեւելեան ընդունուած շողոքորթութեամբ վանահայրը դիմաւորեց Հիւսէյին բէկը, երբ վերջինս վար իջաւ ձիէն վանքի դարպասին առջեւ:

Վանահայրը, Գարեգին վարդապետը, Վահէն ու գիւղի մեծերը դարպասի առջեւ շարուած դիմաւորեցին բէկը:

— Նոր չէ որ այս սրբատեղին ուխտի կուգամ, յարգելի վանահայր,— ըսաւ Հիւսէյին բէկը՝ գլխի շարժումով մը բարեւելով դիմաւորողները:

Ու անմիջապէս դարպասէն ներս մտաւ, մինչ իր հետեւորդները ձիերու սանձերը նետելով գիւղացի երիտասարդներուն՝ հետեւեցան իրենց առաջնորդին:

Բէկը հազիւ թէ ոտքը դրան սեմին դրած էր, երբ վանքի գիւղացիներէն մէկը ոչխար մը մորթեց, ինչպէս որ ընդունուած կարգն էր՝ բարեմաղթելով, որ բէկի ուխտը ընդունելի ըլլայ:

— Շնորհակալ եմ, շատ շնորհակալ Աստուած այս սուրբ գերեզմանը անսասան պահէ,— պատասխանեց բէկը,— հա՛, մեծ վարդապետ, հին բարեկամի հին պողպատի նման ուժեղ կը լինի... Երեք տարի առաջ մեծ տղուս առողջութեան պատճառով: Մեծ Սուրբի ոտքը եկայ, ուխտս լաւացաւ... այսօր ալ...,— ու ծերունի բէկը՝ առանց խօսքը վերջացնելու վանքի բակը մտաւ:

Հիւսէյին բէկը նախ մօտեցաւ վանքի դրանը, ջերմեռանդօրէն համբուրեց դրան երկու կողմի քարերը ու ապա դառնալով վանահօրը՝ ըսաւ ժպտալով.

— Տարիքը, մեծ վարդապետ... տարիքը... Կարէյնիէն մինչեւ հոս ձիու վրայ յոգնեցայ, եւ, որ օրերով ձիէ վար չէի իջներ: Եթէ հրաման ընէք, քիչ մը հանգստանալ կ'ուզեմ եւ յետոյ Սուրբի գերեզմանը այցելել...

Վանահայրը առաջնորդեց հիւրը նորակառոյց դպրոցը, որ նախօրօք շտկուած էր թանձր թաղիքներով, խալիներով եւ հաստ ներքնակներով: Անկիւնի մինտէրին վրայ ծալապատիկ նստեցաւ բէկը, արմուկը բարձին կրթնցուցած: Հետեւորդները մնացին դուրսը, մէկ մասն ալ լեցուեցաւ սենեակին առջեւ միջանցքին մէջ: Վանահայրը, Գարեգին վարդապետը եւ Վահէն միայն ընկերացան բէկին, բոլոր ընդունուած սովորութեան՝ գետնի վրայ ծալապատիկ նստելով անկէ քիչ մը հեռու:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

թիւնները։ Այցելութիւնը նպատակ է նաեւ մերձեցում հաստատելու Ռումանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Ֆրանսայի միջոցաւ։ Արտաքին նախարար Պ․ Իվոն Տէլպոս ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ Ռումանիա երկարաձգումը՝ շարունակութիւնն է Ֆրանսայի, ինչպէս Ֆրանսան՝ Ռումանիոյ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ (Հրեղէն Խաչ) կիրակի օր փակեց իր առաջին համագումարը, յայտարարութեամբ մը պարզելով իր քաղաքական ծրագիրը։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, գնդ․ տը լա Ռօք յիշեցուց թէ այլեւս եկած է ժամանակը վերջ տալու Լէօն Պլումի կառավարութեան փորձարկութեանց։ Ցետոյ իբրեւ գերագոյն վտանգ ներկայացուց համայնավարութիւնը, որուն յաջողութիւնը «յառաջ պիտի բերէ մեր հայրենիքին փլուզումը եւ գերմանական բանակներու նոր արշաւանք մը։ Համայնավարութիւնը պատերազմ է, ներքին եւ արտաքին։ Համայնավարութիւնը սխական չըթայազերծբարբարոսութիւննէ մեր օրհնեալ հողինվրայ։ Բոլշեւիկեան համայնավարութիւնըամենաքստմնելի վայրենութիւնն է»։

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ բանուորներու գործադուլը, որ պիտի դադրէր վարչապետին յանձնարարութեամբ, կը շարունակուի դեռ, հիւսիսային եւ արեւելեան շրջաններուն մէջ։ Բանուորները կը մերժեն որ եւ է պատժական տնօրինութիւն, մինչ գործատէրերը կը պնդեն որ նորէն գործի առնել գործադուլին պարիսները։ Ուրիշ հաստատութեանց բանուորներն ալ ուժ կուտան բանթողներուն։

*** Փարիզի բանջարավաճառներու գործադուլը վերջացաւ, առանց իր գլխաւոր նպատակին հասնելու։

ԿԻՆ ՄԸ ԿՌՆԱԿԷՆ ՁԱՐԿԱՒ օդանաւորդ մը, Վերսայլի մօտ, երբ միասին ճամբայ ելած էին եւ հազիւ 400 մեթր բարձրացած։ Օդանաւորդը յաջողեցաւ վար իջնեցնել օդանաւը եւ ազատիլ, իսկ վրէժխնդիր կինը անոր տեղը անցնելով թռաւ անծանօթ ուղղութեամբ։ Վիրաւորը 29 տարեկան մեքենագէտ մըն է, իսկ ատրճանակ պարպողը՝ Տիկին Շմէտէր, 32 տարեկան կին մը, որ ամուսնալուծուելով, կ'ուզէր կարգուիլ մեքենագէտին հետ, բայց այս վերջինը մերժած էր։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ, Երիքովի ճամբուն վրայ, զինեալ աւազակներ յարձակեցան եւ կողոպտեցին հինգ ինքնաշարժներ։ Ուրիշ վայրի մը մէջ ալ յարձակման ենթարկուեցան երկու ինքնաշարժներ։

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ․ Տալատիէ ճառ մը խօսելով Ավինեօնի մէջ,, ազդարարեց․— «Անոնք որ կեղծաւորաբար իրենց հայրենիքը զինաթափ ընելու գարշելի գործը կը կատարեն, իրաւունք չունին դաս տալու ինծի»։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Քրէտի Ֆօնսիէի դեկտեմբեր 15ի վիճակահանութենէն 762,857 թիւը (1903) շահած է 50,000 ֆր․, 54,979 թիւը (1911) 50,000 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ․ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անկենի մասնաճիւղի ընդհ․ ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 9ին։ կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՆԻ Տիկնանց Ընկերութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը․— 7, 29, 53, 60, 78, 82, 128, 158, 159, 170, 174, 187, 193, 195, 210, 218, 237, 244, 254, 257, 260, 267, 272, 275, 288, 292, 297, 303, 308, 317, 326, 352, 355, 385, 396, 397, 408, 412, 419, 420, 435, 440, 446, 452, 470, 480, 482, 492, 514, 517, 532, 544, 572, 573, 577, 588, 589, 601, 602, 621, 632, 633, 675, 677, 705, 717, 727, 745, 754, 758, 766, 769, 795, 803, 808, 820, 837, 844, 865, 868, 879, 887, 905, 914, 919, 922, 936, 945, 947, 958, 960, 963, 1010, 1014, 1021, 1032, 1040, 1056, 1060, 1062, 1065, 1066, 1072, 1098, 1118, 1140, 1144, 1165, 1177, 1197, 1198, 1202, 1206, 1213, 1217, 1221, 1230, 1232, 1250, 1256, 1268, 1272, 1281, 1284, 1290, 1298, 1304, 1305, 1319, 1320, 1331, 1335, 1345, 1355, 1360, 1362, 1373, 1381, 1394, 1395, 1403, 1409, 1420, 1428, 1438, 1439, 1452, 1461, 1494, 1499, 1504, 1513, 1525, 1528, 1534, 1536, 1566, 1572, 1579, 1582, 1597, 1621, 1629, 1636, 1646, 1659, 1675, 1699, 1700, 1701, 1704, 1706, 1718, 1725, 1730, 1749, 1775, 1776, 1785, 1790, 1821, 1829, 1837, 1840, 1849, 1856, 1858, 1868, 1870, 1874, 1879, 1903, 1904, 1906, 1907, 1912, 1967, 220, 1048, 1860։

ՄԱՆՕԹ․— Շահողներէն կը խնդրուի, մինչեւ մէկ ամիս պայմանաժամով, ներկայանալ Դպրոցասէրի վարչութեան, ստանալու համար իրենց պարգեւները։ Կը յայտարարուի, որ այդ պայմանաժամը լրանալէն վերջ կատարուած գիմումներուն ընթացք չի տրուիր ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ընկերութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ շնորհակալութեամբ ստացած է Պ․ Ց․ Գալըպճեանէ 100 ֆր․ փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Տքթ․ Եաղուպեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ 500 ֆր․ Պ․ Գ․ Ս․ Կիւլպէնկեանէ եւ 100 ֆր․ Պ․ Ա․ Համբարձումեանէ ողբացեալ վսեմ․ Գաբրիէլ Էֆէնտի Նորատունկեանի մահուան առթիւ։

Ֆ․ Կ․ ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր կազմակերպած թէյասեղանին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները․— Տէր եւ Տիկին Տիկիննիկողոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան 15, Պ․ Հայկ Բանիկեան 20, Տիկ․ Տէտէեան 25, Պ․ Գույումճեան 20, Պ․ Ջաւէկ Թէրզիեան մէկ շիշ շամփանեա եւ 15 ֆր․, Տէր եւ Տիկին Ազարեան 15, Տիկ․ Կարմրուքեան, Պ․ Պարսամեան, Պ․ Պետրոսեան, Պ․ Մինասեան,, Պ․ Նշան Դարբինեան, Պ․ Միրիճան Շիրվանեան 10ական, Պ․ Արսէն Պօյաճեան 20, Պ․ Հանտալեան 20, Պ․ Գասպարեան, Պ․ Յարութիւն Շիրվանեան, Ֆարշեան, Յովնան, Հրմպէտեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Քարաճեան 15, Տէր եւ Տիկին Գափամաճեան 20, Տիկ․ Վարդանեան 5։ Գումար 305 ֆրանք։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

Պանթէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէն ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտադիր ներկայութիւն։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը Վիէնի մէջ

կազմակերպուած Կ․ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
տեղի կ'ունենայ 26 դեկտ․, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ռ․Ա․Կ․ սրահին մէջ։
Մանկական թատերգութիւն, պար, արտասանութիւն, խմբերգ, տօնածառ եւլն. եւլն։
Պիտի խօսի՝ ՕՐ․ Հ․ ՄԻՍՔՃԵԱՆ
Մուտք 2 ֆր․

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Ֆ․ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
26 դեկտ․ շաբաթ երեկոյ ժամը 8․30ին, Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ
կը ներկայացուի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ
Տոմսեր 5 եւ 3 ֆր․ փոքրիկներու՝ 1 ֆր․

Տարեկան Երեկոյթ-Պարահանդէս

Մարսէյլի Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայր․ Միութեան կողմէ
24 դեկտ․ հինգշաբթի (ֆրանսական խթման իրիկունը)
ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Mazenot ի մէջ, 88 rue d'Aubagne
Դերասան ԹՐԱԳՕՇ եւ իր խումբը կը ներկայացնեն
ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ
Կը մասնակցին երգչուհի ՕՐ․ ՍՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (Ս․ մեցօ՛ սոլօ վկայուած) եւ Պ․ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր
ղեկավարութեամբ Պ․ Յ․ ՉԷՔԷՄԵԱՆԻ
ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ—ԽԱՉԻԿԵԱՆ մեծ ժազը
ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։
Մուտք՝ այր եւ կին 10 ֆր․, մէկ անձի համար 7 ֆր։
Տոմսերը կը ծախուին միութեան կեդրոնը, 5 Ave. Camille Pelletan
Պ․ Զօրիկեանի մօտ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութիւնը իր բոլոր հայրենակիցներուն կողմէ խորին կսկիծով ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր հայրենակից երիտասարդ մտաւորական՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ պարագաներուն։

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՕՆՏԻՆ

ընկ․ Սեդրակ Սասունիի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.—
Փարիզի Սալնոյ Ջորի Հայր․ Միութիւն 50 ֆր․
ընկ․ Ա․ Դրէասպապտասարեան 10 »

Գումար 60 ֆր

✕

Մեր խորին կսկիծը եւ ցաւակցութիւնը կը յայտնենք հայրենակիցներ՝ Պ․ Պ․ Կարօ եւ Արմէն Սասունիին եւ պարագաներուն, իրենց սիրելի եղբօր՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկ․ Խ․ Վարդապետեան
Տէսին

✕

Հայրենակիցներ Փիլոս Սարգիսեան, Լեւոն Աստուրեան, Արշակ Յակոբեան խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց հայրենակից՝ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն։

✕

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պօյաճեան խորապէս ազդուած ընկեր Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ ցաւակցութիւննին կը յայտնեն եւ մխիթարութիւն կը մաղթեն ընկեր Կարօ Սասունիի եւ պարագաներուն։

✕

Մեր խորին ցաւակցութիւնը անդրադական հայրենակից ընկեր ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ ընկեր Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն։
Տէր եւ Տիկին Բարսեղ հայրապետեան

✕

Տարօն - Տուրուբերանի Հայր․ Միութեան Լասիոթայի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր հայրենակից Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն։

✕

Մարսէյլի «Համազգային» ընկերութեան մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամներու վշտակցութիւնը կը յայտնէ Համազգայինի կեդրոնական մարմնի փոխ նախագահ Պ․ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր եղբօր Պ․ Կարօ Սասունիի եւ պարագաներուն, ինչպէս նաեւ Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան։

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր բարեկամին ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն։

✕

Հ․ Յ․ Դ․ Մարսէյ-Անտուվիլի վարդան ենթակոմիտէն իր խոր կսկիծը կը յայտնէ ընկ․ Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, ընկ․ Կ․ Սասունիի եւ իր պարագաներուն։

✕

Գրիւսէլի Նէմրութ խումբի ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ․ Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ ընկ․ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն։

✕

Սեվրան—Լիվրիի Րաֆֆի խումբը իր խորին ցաւը կը յայտնէ ընկեր Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ իր եղբօր՝ Կարօին եւ բոլոր պարագաներուն։

✕

Հ․ Յ․ Դ․ Ռըժամի Գէորգ Չավուշ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ․ Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ ընկեր Կարօին եւ իր պարագաներուն։

✕

Հ․ Յ․ Դ․ Տէսինի կազմի բոլոր ընկերները անհուն վշտով կ'ողբան մահը ընկ․ Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եւ իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Կարօ Սասունիի եւ պարագաներուն։

✕

Մարսէյի Սալնոյ Ջորի Հայր․ կեդ․ վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւն յայտնէ հայրենակից Ս․ ՍԱՍՈՒՆԻԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն։

✕

Ֆ․ Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը Տիկ․ ՄԱՐԻԱՄ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր քրոջ՝ ընկերուհի Վերգինէ Սաչմաեանի եւ փոխան ծաղկեպսակի 25 ֆր․ կը նուիրէ Հ․ Յ․ Դ․ Վեթերաններու ֆօնտին՝ կը խնդրուի Վալանսի Հ․ Յ․ Դ․ կոմիտէէն ստանալ վերոյիշեալ գումարը։

✕

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր․ Միութիւնը հայրենակցուհի ՀԵՐՄԻՆԷ ՏԷՐԱԶԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հանգուցեալին ընտանեկան պարագաներուն։

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ
ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑ
1937 ԺԸ․ տարի
Գին 5 ֆրանք։
դիմել երկասիրողին՝ 44 rue du Commerce, Colombes (Seine). France։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր․ Միութեան կողմէ
26 Դեկտ․ Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք
Ղեկավարութեամբ Պ․ Յ․ ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Ա․ Գմբէթեան, Գ․ Տէրվիշեան, Ս․ Պալապանեան, Պ․ Աղուանեան, թառիստ Աքգար, հայրենակիցներ՝ Տիկ․ Ն․ Փապուտճեան, Տիկ․ Ք․ Գույունեան, Օր․ Գ․ Մանառեան, Գ․ Մերտինեան, Գրիգոր-վահան (ֆանթէզի)։

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր - եղբայր Ազնաւորեաններ՝ Այտա (Ալհամպրա թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւոր (Մարինի թատրոնէն)։ Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, վիճակախաղ։ Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավալէի կօշիկ մը՝ չափու վրայ։

Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ․ ԳԱՐԱԿՕՉԵԱՆԻ։

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր․ այրերու 7․50 ֆր․

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20)։ Կիչէն բաց է ժամը 7․30էն սկսեալ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր Միութեան
Կը ներկայացուի ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 26 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիփս։
Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր․
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 27 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին
Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ
Մուտք 3 ֆր։

«Պտուղի Օր»

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ
դեկտ. 27ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2-12
Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ. 26 Ave. de Tokio

ԳՈՑԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1937

Փութացէք գնել մէկ օրացոյց ձեզ համար եւ մէկ հատ ալ նուիրելու ձեր բարեկամին, նոր տարիի առթիւ։

Մարսէյլի մէջ կը ծախուի՝ Ն․ Կակոսեան, 49 Rue Nationale, ընկ․ Յ․ Հացագործեան, 13 Rue des Dominicaines եւ միութեանս գրադարանին մէջ 5 Rue de l'Eclipse։ Մեծաքանակ գնումներու համար դիմել G. Djarayan, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 23 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3302

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Ըսինք թէ անկախ՝ հողային եւ տնտեսական պահանջներէն, ապահովութեան խնդիր մըն է Հայաստանի սահմանովէճը, որ ծագուեցաւ խորհրդային նոր սահմանադրութեամբ: Մինչդեռ մեր երանելի հակառակորդները կա՛մ բոլորովին կը ժխտեն որ եւ է սահմանային հարց, եւ կամ պարզապէս «վարչական բաժանում» կը նկատեն զայն:

Կարելի էր հարցնել թէ որ եւ է ատեն քարտէսի վրայ նայա՞ծ են այս պարոնները:

Կարելի էր հարցնել, զարձեալ, Հօկի չրջան քարոզիչին, թէ այսօրուան Հայաստանը ձգախէժէ գնդա՞կ մըն է, որպէսզի փչելով - փչելով լայնցնես եւ մինչեւ 5–6 միլիոն բնակիչ տեղաւորես…

Բայց աւելորդ է: Այսպիսի հարցումներ ուղղել այդ մարդոց՝ պիտի նշանակէր ջուր ծեծել:

Մենք պատահարար յիշեցինք այս պարագաները, . աւելորդ անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ՝ ինչ որ «Հայաստանասիրութիւն» կը կոչուի, իրականին մէջ գիտակից կամ անգիտակից թշնամութիւն մըն է հայրենիքին դէմ, անոր զարգացման եւ գօրացման իրաւունքներուն դէմ:

Մանաւանդ որ, երբ սահմանային խնդիր եւ ուրիշ արդար իրաւունքներ կը պահանջուին, այդ բոլորը կը հիմնաւորուին նոյն ինքն խորհրդային սահմանադրութեամբ, բուն իսկ Լէնինի հռչակած սկզբունքներուն համաձայն:

Կարելի էր վիճիլ գործելու մեթոտներու մասին, հակաճառել այս կամ այն եղանակին: Բայց դէմ ելլել բուն իսկ սկզբունքին, եւ յայտարարել ի լուր աշխարհի թէ Հայաստան սահմանային խնդիր չունի,— կը նշանակէ ծափահարել անարդարութիւնը:

Այդ պաշտօնը լիուլի կը կատարեն ինչպէս Երեւանի, նոյնպէս ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ: Պայման չէ որ արտասահմանէն ալ զանազան հոսանքներ կարաւանին խառնուին, իբրեւ փոխասաց տիրացու:

Տեսաք թէ «կովկասցի»ները ինչպէս կ՚ըմբռնեն Կովկասի ազատագրութիւնը,— հակելով դէպի Թուրքիա, արեւմտաւորութիւն, աւելի ուժ եւ կրօղ մաղթելով անոր:

Արդ, այսօրուան Հայաստանի սահմանները այնպէս են դասաւորուած, որ, գերազանցապէս կը ծառայեն այդ չարաշուք ծրագրին,— Թուրքիոյ զօրացման: Անհնարին Հայաստանը օգտակելու:

Բարեհաճեցէք աչք մը նետել քարտէսին վրայ: Մասնագիտական կարողութիւն չի պահանջեր այդ յղումութիւնը, տրամաբանական եզրակացութեան յանգելու համար:

Պատմական պատեհութիւն մը ներկայացած էր, քչիկ մը արդարութիւն ստանալու համար, բայց կորսնցուցինք պահը:

Ձենք պնդեր թէ կրնայինք չահիլ դատը, ազգովին ոտքի կանգնելով եւ բողոքներ տեղացնելով:

Մենք այդպիսի միամտութիւններ չենք ունեցած որ եւ է ատեն: Գիտենք մեր հնարաւորութիւնները, եւ երբեք լեռներ գլորելու յաւակնութիւններ չենք սնուցած:

Եւ սակայն, գիտենք նաեւ որ, այս հարցին արծարծման առթիւ պարզուած տեսարանը — սահմանովէճի դատին դէմ սարքուած գռեհիկ խաչակրութիւնը —– այլապէս վնասեց մեր իրաւունքներուն:

Իբրեւ բարոյական պատկեր, այդ զարշելի պայքարը կազմեց արատ մը՝ Հայկական Արտասահմանի համար, թշնամիներուն քրքիջ, բարեկամներուն արդահատանք ներշնչելով:

Այդ երեւոյթը պարզապէս ծառայեց արտասահմանի մէջ ալ կրկնելու Խ. Հայաստանի պատուներուն բերանը դրուած եղանակ մը,— «Սավետը լաւ ա, կործըն իրաւ ա»:

Մինչդեռ գիտենք որ, Սովետը ամէնէն ըմբոստացուցիչ անարդարութիւնը գործեց միւնաճար Հայաստանի դէմ, կոպտօրէն անդամատելով անոր մարմինը եւ զայն վերածելով խարխուլ միաւորի մը:

Ի վերջոյ զանազան թերթերու մէջ թխուած փառաբանութիւններով, սնամէջ կանչերով կամ Հօկի լումաներով չէ որ պիտի զարգանայ ու զօրանայ հայրենիքը:

Ամէնէն բախտաւոր երկիրն ալ կը կարօտի աշխարհագրական, տնտեսական եւ ռազմական պահանջներու, որպէսզի կարենայ ոտքի կենալ եւ աճիլ:

Մինչդեռ Հայաստանը ոչ միայն ամէնէն իրաւազուրկն է՝ ամբողջ Կովկասի մէջ, այլեւ իր աշխարհագրական դիրքովն իսկ ամէնէն անճարը:

Թող չխօսին կարմիր բանակի միլիոններուն եւ ուրիշ հրաշալիքներու մասին:

Ամէն երկիր նախ բնական պաշտպանութեան, ապահովութեան տարրերը պէտք է ունենայ: Այսօրուան Հայաստանը զրկուած չէ այդ բնական առաւելութիւններէն, բայց զրկուած է իր վարչական բաժանումներով, բոլորովին ենթակայ՝ դրացիներու քմահաճոյքին կամ փորձութեանց:

Այսպէ՛ս պէտք է քննել կացութիւնը, որ եւ է տեսակէտ պարզած ատեն: Մնացեալը ճամարտակութիւն է եւ խուժանավարական մարզանք:

Թերեւս շատեր այսօր չեն ըմբռներ կատարուած անարդարութեան, բուն բառով՝ բարբարոսութեան խորութիւնը եւ անոր անխուսափելի հետեւանքները, բայց պատմութիւնը պիտի արձակէ իր վճիռը, ճակատագրական պահուն:

Երանի՜ թէ մենք սխալած ըլլայինք ուրիշներու «իմաստութեան» առջեւ…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻՆ

Ալեքսանտրէթի վէճին առթիւ

Թ. Ռ. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Փարիզ հասաւ երկուշաբթի օր, եւ անմիջապէս արտաքին գործերու պաշտօնատունը գնաց դեսպանին հետ, ուր կը սպասէին արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս եւ խորհրդականը՝ Պ. Վիէնօ: Երկու նախարարներուն միջեւ տեղի ունեցաւ երկար տեսակցութիւն մը, որ շարունակուեցաւ կէս օրէն վերջն ալ: Այս անգամ Թրքական պատուիրակութեան կ՚ընկերանային Պ. Նուման, արտաքին գործավարութեան ընդհ. քարտուղարը եւ Հասան Րիզա, Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահութեան ընդհ. քարտուղարը: Իսկ Ֆրանսայի կողմէ ներկայ էին նաեւ Պ. Փոնսօ՝ Էնկիւրիի դեսպանը, Պ. Սէն-Քանթէն եւ Պ. Շօվէլ:

Ինչպէս կը յիշուի, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի վերջին ժողովին մէջ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որուն համաձայն երեք դիտողներ պիտի ղրկուին Ալէքսանտրէթ, քննելու համար ապահովութեան խնդիրը. իսկ բուն վէճին լուծումը յետաձգուեցաւ Ա. Դ. Խորհուրդի յունուարի նստաշրջանին: Թուրքիա ձեռնպահ մնաց քուէարկութեան պահուն, եւ այժմ կ՚ուզէ իր պահանջները արժեցնել ուղղակի բանակցութիւններով, Ազգաժողովին քննութենէն առաջ:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի տեսակէտը չէ փոխուած: Իբրեւ հոգատար պետութիւն, Ֆրանսա չի կրնար միակողմանի կարգադրութիւն մը ընդունիլ Սանճաքին համար: Քանի որ հոգատարութեան իրաւունքը ստացած է Ազգաժողովէն, վերջնական վճիռն ալ անոր կ՚իյնայ: Կ՚ըսուի թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադիր է աւելի ընդլայնելու Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի վարչական ինքնավարութիւնը, մինչ Թուրքերը այնպիսի բաներ կը պահանջեն որ բացարձակ անկախութեան կը տանի: Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր թերթերն ալ կը չեշտեն թէ Փարիզի ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւնները պիտի ծառայեն ոչ միայն հարթելու գետինը, այլեւ փարատելու Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները:

*** Իբրեւ դիտող Ալէքսանտրէթ պիտի երթան հետեւեալ ներկայացուցիչները.— Պ. Հէյլթատ (Նորվեկիացի), Պ. Քաուօն (Հոլանտացի) եւ Պ. Վաթէնվիլ (Զուիցերիացի):

«Հարկ է գտնել Թուրքիան…»

Սէն-Պրիս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, գրեց կուտայ իր քրոնիկին մէջ.

— «Կ՚ըսեն թէ Ալէքսանտրէթի խնդիրը պատրուակ մըն է, թէ Թուրքերուն գլխաւոր տրտունջը այն է որ Ֆրանսա կ՚ուշացնէ փոխադարձ օգնութեան դաշինքի մը կնքումը: Անհիմն է այս պատմութիւնը: Թուրքիոյ ապահովութիւնը երաշխաւորուած է պալքանեան միութեամբ, խորհրդային իշխանութեան հետ կնքուած դաշինքով մը, Անգլիոյ հետ կնքուած համաձայնութեամբ, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով: Ֆրանսայի ընթացքը ոչ միայն որ եւ է տհաճութիւն չէ պատճառած Թուրքերուն, այլեւ նշանակալից ծառայութիւն մը մատուցած է, ՋԱՆԱԼՈՎ ԴԷՊԻ ԵԹՈՎՊԻԱ ՈՒՂՂԵԼ ԻՏԱԼԻՈՅ ԾԱՒԱԼՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋԸ, ՈՐ ԹԵՐԵՒՍ ՄԻԱԿ ԼՈՒՐՋ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆ ԷՐ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ԿՈՂՄԷՆ»:

Յետոյ պարզելով Ալէքսանտրէթի վէճին էութիւնը, Սէն-Պրիս կ՚եզրակացնէ.

— «Անհրաժեշտ էր ջանանք ըլլալ այս գործին մէջէն: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՈՐ ՄԻՋՈՑԸ ԳՏՆԵՆՔ ԳՈՀԱՑՆԵԼՈՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ, որոնք կ՚ուզեն Ալէքսանտրէթը անջատել Սուրիայէն, առանց դժգոհութիւն պատճառելու Սուրիացիներուն որոնց միութիւն խոստացած ենք եւ առանց զրգռելու Տիւրզիները եւ Ալէվիները որոնց պարտադրած ենք այս միութիւնը: Ահա Ռ. Արասի եւ Իվօն Տէլպոսի լուծելիք բուն խնդիրը»:

Կամաց կամաց բոլորն ալ կը ճանչնան Եթովպիոյ գրաւումը…

Մինչեւ հիմա տասը պետութիւններ միայն ճանչցած էին Եթովպիոյ գրաւումը, գլուխն ըլլալով Գերմանիան: Կամաց կամաց ուրիշներ ալ կը հետեւին նոյն ճամբուն: Իսկ երկու գլխաւոր պետութիւններ, Անգլիա եւ Ֆրանսա, որոնց ընթացքէն կախում ունի յարաբերութեանց բարւոքումը, որոշեցին Ատիս-Ապէպայի իրենց դեսպանութիւնները վերածել ընդհ. հիւպատոսութեան: Ճիշդ է որ այս որոշումը հաղորդած ատեն երկու պետութիւնները վերապահում յայտնած են իրաւական ճանաչման մասին, բայց երկրորդական է այդ, պարզապէս չվիրաւորելու համար Ազգաժողովին դիւրազգածութիւնը: Իրականին մէջ, երբ դեսպանութեան փոխարէն հիւպատոսութիւն կը հաստատուի, կը նշանակէ թէ Եթովպիան այլեւս անկախ պետութիւն մը չէ:

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ մօտերս ընդհ. հիւպատոս մը պիտի ղրկէ Ատիս-Ապէպա:

Պուլկարական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց իր ճանաչումը եւ արտօնութիւն ստացաւ հիւպատոսարան մը բանալու Ատիս-Ապէպայի մէջ:

*** Պարտուած արքան՝ Հայլէ Սէլասիէ այլեւս համոզուելով թէ պիտի չկրնայ վերահաստատել իր կայսրութիւնը, որոշեց ծախել իր գոհարեղէնները եւ արծաթեղէնները: Երեքշաբթի օր Լոնտոնի մէջ ծախու հանուեցան քանի մը հարիւր քիլօ արծաթեղէններ: Թէեւ հետաքրքրութիւն չարժած էր այս դէպքը, բայց առաջին օրուան աճուրդէն հազիւ 265,650 ֆրանքի գումար մը գոյացաւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՐԻԼԸ ԱՒԵԼԻ ԱԺԱՆ Է

Իրազեկ մը կը պատմէ.—

Մեռել մը ունէինք, Փարիզի Հայոց եկեղեցին զացինք, թաղումը կարգադրելու համար:

Ի՞նչ աստիճանի յուղարկաւորութիւն կ՚ուզէք:

— Չափաւոր, ոչ ամնուապետական, ոչ ալ միջինէն վար:

—Միայն կեդրոնական ջահը կը վառենք, եւ երկու աէրտէր կուտանք, ամէնը մէկ՝ 600 ֆրանք:

— Իսկ եթէ միւս երկու ջահերն ալ վառէ՞ք:

— Երկու հարիւրական ֆրանքէն 400: Եղաւ հազար:

— Եթէ երգէոնն ալ տրամադրէ՞ք:

— Երկու հարիւր ֆրանք ալ անոր համար կը վճարէք, ուրեմն 1200:

— Կարելի չէ՞ եպիսկոպոսն ալ տրամադրել:

— Երբ հարիւր եւս կը վճարէք, ուրեմն համագումար 1500 ֆրանք:

— Խելքի դէ՞մ չէ՞ն այս գինները:

— Խնդրեմ, կարնի կապեցէք. ահա սակացոյցը կախուած է: Մինչեւ 8000 ֆրանքի յուղարկաւորութիւն կրնանք սարքել:

— Իսկ ամէնէն սժա՞նը:

— Բացարձակապէս ձրիներէն զատ, ամէնէն վար գինը 300 ֆրանք է: Բայց կարծեմ ձրիինը դարիպի մեռել մը չէ:

— Ո՛չ, բայց եւ այնպէս, ձեր պահանջած գինները գլխու պտոյտ կուտան,— մէկ ջահ եւ 2 տէրտէր՝ 600, միւս երկու ջահերն ալ 200ական՝ 400… Մէկ ժամուան մէջ քանի՞ ֆրանքի ելեկտրական լոյս կը սպառի:

— Աս աս է, կա՛մ կը վճարէք եւ միւս ջահերն ալ կը վառենք, եւ կամ կը գոհանաք մէկ ջահով:

Մեր բարեկամը գլխիկոր կը համակերպի, ընծայով միայն 600 ֆրանք,— մէկ ջահ եւ երկու տէրտէր:

— Քիչ մնաց պիտի հրաժարէի եկեղեցիէն, բայց եղածը եղած էր: Յետոյ խնքնինքս մխիթարեցի հանճարեղ մըտածումով մը,— թող միայն մէկ ջահ վառեն, լոյսը որքան քիչ ըլլայ, այնքան խորհրդաւոր կ՚երեւայ, քանի որ եղածը թաղում է, եւ ոչ թէ հարսանիք…

—Ի՞նչ կը կարծես որ վճարեն տէրտէրներուն:

— Շատ - շատ 25—50 ֆրանք, լու - բաքանչիւրին: Եպիսկոպոսին ալ ապահովաբար նոյնքան, եթէ «անձնուիրաբար» եկած չըլլայ: Մնացեալը կը մտնէ ժամուն սնտուկը:

— Ա՞յս է որ կը կոչուի Կրօնական Ընկերակցութիւն:

— Չեմ գիտեր. բայց անգամ եւս համոզուեցայ թէ՝ այս քաղաքին մէջ ապրիլը աւելի աժան է քան մեռնիլը:

Եւ յետոյ, նոր հասկցայ թէ ինչու շատեր զանց կ՚առնեն Հայոց եկեղեցին, կա՛մ ուրիշ եկեղեցի տանելով, եւ կամ ուղղակի գերեզմանատուն:

Եւ նկատէ որ իմ լեզուս քիչ մը կը դառնայ. հապա ի՞նչ ընեն անոնք որ անճար եւ անլեզու՝ հարկադրուած են բարեւի կենալ մեր ժողովրդավա՛ր եկեղեցիի իշխանաւորներուն եւ անոնց իշխանասաստ քայլուածքին առջեւ…

Լսելով բարեկամիս պատմութիւնը, որոշեցի… կարելի եղածին չափ ուշ մեռնիլ. կամ անշուշտ փոխել ուրիշ քաղաքի մը մէջ, սակայն պարագային տակ՝ Փարիզէն դուրս:

Կը միանա՞ք ինծի. նոր միութիւն մը կազմելու համար այս ուղղութեամբ, համապատասխան կանոնագիր - ծրագրով:

ՎԱՀԷ

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին բաշխումը

Պատկան Մարմինէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, դեկտ. 20 թուականով.—

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին հայկական բաժնին բաշխման յանձնաժողովը ի նիստ գումարուեցաւ 1936 դեկտեմբեր 3ին Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին Փարիզի պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Օֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Մ. Փանի:

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հայկական բաժնին հասոյթը եղած էր վերջին երկու եռամսեաներու ընթացքին (1936ի երկրորդ եւ երրորդ եռամսեայ) 30,567·65 ֆրանք, որ զգալապէս պակաս է անկից առաջ գոյացած հասոյթներէն: Յանձնաժողովը հետեւաբար ստիպուեցաւ տրամադրելի նպաստը բաշխել էապէս աղքատախնամ մարմիններու եւ յետաձգել նպաստընկալ ուրիշ մարմիններու եղած օժանդակութիւնը մինչեւ յառաջիկայ բաշխումը, որ շատ հաւանօրէն աւելի կարեւոր գումարի մը շուրջ պիտի դառնայ:

Տրամադրելի գումարը բաշխուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

1.—	Աղքատախնամ-Որբախնամ Միութիւն Մարսէյլի	ֆր. 10000
2.—	Աղքատախնամ Ընկերութիւն Փարիզի Հայոց	8000
3.—	Աղքատախնամ Մարմին Լիոնի	3500
4.—	Հայ Աղքատախնամ Միութիւն Վալանսի	1000
5.—	Փարիզի Հայ Տիկ. Միութեան Կարմիր Խ. Օ. Մասնն.	2000
6.—	Փարիզի Հայ Տիկ. Միութեան Որբ. Օգ. Մասնաճ.	1000
7.—	Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի վարչութիւն	2000
8.—	Ռուսահայ Կանանց Միութիւն	1500
9.—	Նիսի Հայ Աղքատախնամ Մարմին	500
10.—	Լա Սիոթայի Հայ Գաղութի Յանձնախումբ	500

Վերոյիշեալ նիստին մէջ տրուած որոշման համաձայն, յանձնաժողովս ներկայիս կը հրաւիրէ թէ այս անգամ եւ թէ ասկից առաջ իրմէ նպաստ ստացած մարմինները ներկայ տարուան վերջը համառօտ տեղեկագիր մը ղրկել իրեն՝ իրենց վերջին երկու տարուան գործունէութեան եւ ընդհանուր ելեւմուտքին մասին: Ասիկա անհրաժեշտ պայման մըն է նոր նպաստ ստանալու իրաւունք ունենալու համար: Յանձնաժողովը անգամ մը եւս կը յիշեցնէ թէ Նանսէնեան դրոշմաթուղթին հասոյթը, ըստ պետական հրամանագրին, պէտք է յատկացուի արդէն գոյութիւն ունեցող եւ որոշ պիւտճէի ու գործունէութեան ապացոյցը տուած մարմիններու:

ՆՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ՇՈՒՐՋԸ

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին բոլոր ճակատներուն վրայ, թնդանօթներով եւ օդանաւային յարձակումներով: Կ՚ըսուի թէ Մատրիտի կառավարութիւնը եւ ազգայնական հրամանատարութիւնը բանակցութիւններ կը կատարեն, 2000 պատանդներ փոխանակելու համար: Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ապստամբները պարտութիւն մը կրեցին, իրենց ետին ձգելով մեծաքանակ ռազմամթերք եւ պաշար:

Խորհրդային շոգենաւի մը հրկիզման առթիւ, Մոսկուայի կառավարութիւնը կը սպառնայ խիստ միջոցներ ձեռք առնել Սպանիոյ ապստամբներուն դէմ: Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատունը երթալով, լուսաբանութիւններ

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏ

Շնորհաւորելի է «Յառաջ»ի այն ուղղութիւնը, որով Թուրքիոյ վերաբերեալ որ եւ է դէպք, ձեռնարկ եւ երեւոյթ օրը օրին կը պարզէ հասարակութեան։ Ժամանակին չարաչար տուժեցինք, ուշադրութեամբ չհետեւելով Թուրքիոյ ներքին շարժումներուն։ Ներելի չէ կրկնել նոյն սխալը, եւ ընդհանրապէս պարտաւոր ենք աւելի մօտէն հետեւիլ Թրքական անցուդարձին։

«Յառաջ»ի Թրքագէտ աշխատակից ընկ. Վ. Իշխանեանի յօդուածները որոշ դեր մը կը կատարեն այս տեսակէտէն։

Ամերիկացի մասնագէտ մը վերջերս դրութիւն մը նուիրած էր Թուրքիոյ ճարտարարուեստական գործունէութեան, կարեւոր հանդէսի մը մէջ։ Ստորեւ կ'ամփոփեմ հիմնական մասերը.—

Յաճախ կրկնուած է թէ Թրքական հանրապետութիւնը կը ձգտի դէպի ազգայնականութիւն, աշխարհականացում եւ ճարտարարուեստացում. սակայն հիմնական փոփոխութիւնը զոր կրած է Թուրքիա այսօր, տնտեսականն է թերեւս, կաղապարուած Ռուսիոյ այնքան յաջող հնգամեայ ծրագրին վրայ։

Օսմ. կայսրութեան քաղաքական, ընկերային ու տնտեսական կառուցուածքը միջնադարեան էր, հողային հիմերու վրայ հաստատուած, եւ շնորհիւ ազատ առեւտուրի քաղաքականութեան՝ արեւմտեան պետութիւնները այդ հսկայ կայսրութիւնը տնտեսական պարզ գաղթավայրի մը վերածած էին, մինչեւ Համաշխարհային պատերազմը։ 1923ին, Քէմալ Աթաթիւրքի հանրապետութիւնը հռչակելէն ետքն էր որ Թուրքերը քաղաքական անկախութեան հետ, տնտեսական անկախութիւնն ալ ծրագրեցին։ 1927ի մարդահամարէն յայտնի կ'ըլլայ որ այդ միջոցին Թուրքիոյ մէջ կային 65.245 ճարտարարուեստի հիմնարկութիւններ, 257.000 բանուորներով։ Հարիւրէ աւելի գործաւոր ունեցող միայն երեք աշխատանոց, 50 եւ աւելի մարդ աշխատցնող արհեստանոց՝ 321։ Ճարտարարուեստի հաստատութիւններուն համար օգտագործուած ուժի ընդհ. քանակն էր 165.000 ձիու ուժ։ 1927 թուին ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերուն մէջ հում նիւթի համար ծախսուած է, ընդամէնը 232.666.000 Թրք. ոսկի, իսկ ընդհ. արտադրութեան գումարը 432.740.000 ոսկի։ Թուրք ճարտարարուեստին 93 առ հարիւրը կը կազմեն հողագործութիւն, մետաղ, հիւսուածեղէնները, կաշին, շաքարը, կերպասեղէններ եւ փայտեղէններ։ Իր ներածումներուն 83 առ հարիւրը կը կազմէին բանուած ապրանքները, իսկ արտածումներուն 95 առ հարիւրը կենդանիներ եւ հողագործական արտադրութիւններ։

Ազգ. Մեծ Ժողովը 1929ին որոշեց հիւսուածեղէնի եւ շաքարի ճարտարարուեստի ուժ տալ. տակաւ ազգ. տնտեսութեան նախաքայլն էր որ կոչուած էր տեղական արտադրութիւնը քաջալերելու։ Այս ծրագիրը 1934 յունիս 14ին միայն գործադրութեան դրուեցաւ։

Ազգ. ճարտարարուեստ ստեղծելու գլխաւոր նպատակներն էին, նախ հում նիւթերը տեղական շուկայէն գնել, Թուրք հողագործին աշխատանքին շնորհիւ, եւ երկրորդ՝ գիւղացիութեան ապահովել անհրաժեշտ գործուած ապրանքները։ Անկէց յետոյ Թուրքիա պիտի ըլլար «տնտ. կատարեալ միաւոր մը»։ Նկատի առնուեցաւ նաեւ դրամագլխի պետականացումը, որուն նպատակն էր ճարտարարուեստական յառաջդիմութեան կասեցումը արգիլել, ճիշդ այն որ ի գործ դրին խորհրդային Ռուսիոյ վարիչները։

1935 մայիսեան «խալք» կուսակցութիւնը,— Թուրքիոյ միակ քաղաքական կազմակերպութիւնը — ճարտարարուեստական նպատակներու մասին իր ծրագիրը պարզելով կ'ըսէր.— «Պետութեան ծրագիրը կը ձգտի երկիրը վերածել ճարտարարուեստական միաւորի մը։ Ճարտարարուեստի ձեռնարկները հայրենիքի որոշ մասերուն մէջ միայն չպիտի կեդրոնանան, ընդհանրապէս պիտի տարածուին ամբողջ երկրին վրայ, եւն.»։ Ծրագիրը կը խօսէր նաեւ հողագործներուն եւ գիւղացիներու վիճակի բարելաւման մասին։

Ճարտարարուեստի այն ճիւղերը որ պիտի կազմակերպուէին եւ զարգացուէին՝ հետեւեալներն էին,— 1. հիւսուածեղէնը, — բամպակ, կանեփ, բուրդ. 2. մետաղագործութիւն, — երկաթ, հանքածուխ, պղինձ, ծծումբ. 3 Թուղթ եւ սելուլոյիտ,— Թուղթ, խաւաքարտ, արուեստական մետաքս. 4 ապակեղէն,— շիշ, յախճապակի եւ 5. քիմիական բաղադրութիւններ, — վիթրիօլ, քլօրին, սօտիում պիքարպօնաթ։

Բոլոր այս տնտեսական ձեռնարկները կը կարօտին սակայն դրամագլխի։ Դրամական խնդիրը նախապէս յանձնուած էր Սիւմէր պանքին, հաստատուած Էնկիւրի 1933 յունիս 3ին, եւ Թուրքիա Իշ պանքասին՝ հիմնուած 1924ին։ Սիւմէր պանքը Թուրքիոյ ճարտարարուեստական միակ մեծ դրամատունն է, իր սկզբնական դրամագլուխն էր 20 միլիոն ոսկի, Թրք. կառավարութիւնը յետոյ անոր շրջանառութեան դրամագլուխը 62 միլիոն ոսկիի բարձրացուց եւ ամէն տարի վեց միլիոն ոսկի վարկ կը սահմանէ։ Սիւմէր պանքը իր գործառնութիւններուն սկսաւ բամպակի եւ Թուղթի գործարաններուն հաստատման շրջանին։ Բամպակի առաջին մանարանը հիմնուեցաւ 1934ին, Կեսարիոյ մէջ, երկրորդը 1934ին Էրէյլիի մէջ, երրորդը Նազիլլի, ծրագրուած է չորրորդ մըն ալ հիմնել։ Պաքըրքէօյի մանարանն ալ միասին առնելով, այս հինգ գործարանները շնորհիւ Սիւմէր դրամատան, պիտի արտադրեն Թուրքիոյ մէջ սպառած բամպակին 80 առ հարիւրը։ Կ'ըսեն թէ Կեսարիոյ բամպակի գործարանը Եւրոպայի ամենամեծ մանարաններէն մէկն է եւ ամէնէն արդիականը։ Ունի 33 հազար իլիկ, 1100ը մեքենաշարժ եւ հիւսող իլիկ, տարեկան պիտի արտադրէ 30 միլիոն մեթր հագուստեղէն եւ պիտի սպառէ 5.600.000 քիլօ Թրքական բամպակ։

Իզմիթի Թուղթի գործարանէն կը յուսան հայթայթել երկրին համար պէտք եղած Թուղթին 50 առ հարիւրը։

Թուրքիա Իշ պանքասը հիմնուեցաւ մէկ միլիոն ոսկի դրամագլխով, այսօր արդէն ունի հինգ միլիոն։ Իր գլխաւոր բաժնետէրերը կը կազմեն «խալք» կուսակցութեան գլխաւոր անդամները, եւ տեսակ մը անհատական դրամատունն է։ Այս դրամատունն էր որ Թուրքիոյ մէջ առաջին անգամ շաքարի ճարտարարուեստէն ստեղծեց եւ մասնաւորաբար զբաղեցաւ ազգային հանքածուխի խնդրով։ 1926ին հիմնեց Զօնկուլտաքի հանքածուխի ընկերութիւնը, մէկ միլիոն ոսկի դրամագլխով, յետոյ ալ Քօզլու Քէօմիւր Մատէնի ընկ.ը, որուն դրամագլուխը կէս միլիոն ոսկիէն երեք միլիոնի բարձրացաւ 1929ին։

Երրորդ դրամատունն է, կեդրոնական դրամատունը (Մէրքէզ պանքասը), որ Թրքական ոսկիին գինը կը սահմանէ եւ զեղչի սակը կ'որոշէ, կը կանոնաւորէ դրամական շրջանառութիւնը եւ պետութեան դրամական սահմանէ եւ զեղչի սակը կ'որոշէ, կը Ուստի այս դրամատունը Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին մէջ նշանակելի դեր մը կը կատարէ։

Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին նպատակներէն մէկն ալ ազգային հարստութիւնները օգտագործելու խնդիրն է։

Որո՞նք են այդ հարստութիւնները։ Թուրք հանրապետութիւնը կը բաղկանայ տասնըհինգ միլիոն ժողովուրդէ, որ կը բնակի 294.492 քառ. մղոն տարածութեան մը վրայ, որուն 285.235 քառ. մղոնը Ասիոյ մէջ կը գտնուի։ Շատ հին ժամանակներէ ի վեր Թուրքիա ճանչցուած է հանքային հարստութիւններով լեցուն երկիր մը. քրօմի եւ զմռնիտի (զմփարա) արտադրութեան տեսակէտէն թերեւս աշխարհի ամենահարուստ երկիրն է ան։ Իր ոսկիի եւ պղինձի հանքերը դարեր առաջ չահագործուած են։ Սեւ ծովու եզերքը, Զօնկուլտաքի ածխահանքը Մերձ. Արեւելքի ամենամեծ հանքն է, որուն 1923ին արտադրած 597.000 Թօն ածուխը, 1934ին գրեթէ երկուքուկէս միլիոն Թոնոյի բարձրացած էր։ Նոյն շրջանին մէջ կը գտնուին Էրէյլիի, Քօզլուի եւ Ամասիայի ածխահանքերը։ Յետոյ կուգան արծաթի խաւերը, որոնք կեդրոնացած են Եգէականի շրջանին մէջ եւ տարեկան կ'արտադրեն ութ հազար Թօն եւ վերջապէս քրօմ, զմռնիտ, մանկանէզ, կապար, պօտասիթ եւն.։ Առատ պղինձ կը պարունակեն մասնաւորաբար Արեւելեան Նահանգները, որոնցմէ Արղնիի հանքը միայն, տարեկան պիտի արտադրէ 15—20 հազար Թօն։ Թուրքիա ունի նաեւ երկաթ, եւ կ'ըսուի նաեւ թէ քարիւղ։

Ինչպէս կը տեսնուի, այս ծրագրին շնորհիւ Թուրքիոյ ազգային հարստութիւնը հիմնական կերպով կը զարգանայ։ 1926ին արդէն կազմակերպուած էր երկաթի ճարտարարուեստացումը։ Ներկայ ծրագիրը կը նախատես երկաթի ազգ. ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերը,—պողպատ, Թափծու երկաթ, ձող, եւն.։ Ծծումբի տարրական արտադրութիւնը այժմու 3500 Թոնէն պիտի բարձրանայ մէկ ու կէս միլիոն Թոնոյի։

Երկրագործութեան եւ անտառային տեսակէտով ալ հարուստ երկիր մըն է Թուրքիա։ Ունի աւելի քան 23.157.300 արտավար մշակելի հող, տասը միլիոն արտավար արժէքաւոր անտառ եւ 27 միլիոն արտավար մարգագետին։ Մշակելի հողին 90 առ հարիւրին վրայ արմտիք ցանուած է, ասոր 85 առ հարիւրը կը կազմեն ցորենն ու գարին։ Կարեւոր արտադրութիւններն են ծխախոտը եւ պտուղ, ինչպէս նաեւ բամպակը, որուն գլխաւոր կեդրոններն են Ատանա եւ Իզմիր։

Հնգամեայ ծրագրին յաջողութիւնը ակներեւ է մասնաւորաբար հիւսուածեղէնի եւ շաքարի ճարտարարուեստներուն մէջ, շնորհիւ Խորհ. Ռուսիոյ որ 1934ին ութ միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը ըրաւ Թուրքիոյ, քսան տարի պայմանաժամով եւ առանց տոկոսի, ու նաեւ հիւսուածեղէնի վերաբերեալ հսկայական մեքենաներ հայթայթեց անոր։ Այս փոխառութիւնը Թուրքիոյ կատարած առաջին արտաքին փոխառութիւնն էր։ Այսօր հիւսուածեղէնի արտադրութիւնը նկատելի կերպով աւելցած է Թուրքիոյ մէջ, իսկ շաքարի կողմէ ինքնաբաւ դարձած։

Ամերիկացի յօդուածագիրը յետոյ մէջբերումներ կ'ընէ ազգ. տնտեսութեան գործավար Ճէլալ Պայարի ճառէն, արտասանուած 1935 դեկտ.ին, որուն համաձայն ճարտարարուեստի մարզին մէջ մեծ յառաջդիմութիւններ են կատարուած եւ ազգ. արտադրութիւնները կ'աւելնան, գործարանները պիտի ընդարձակուին եւ երկրին զանազան վայրերու մէջ նորեր պիտի շինուին։ Տնտեսական յառաջդիմութեան ապացոյց կը յիշուի որ մինչ 1924ին ազգային դրամատուններուն դրամագլուխն էր 19.217.484 ոսկի, այժմ մօտաւորապէս 160 միլիոն ոսկիի հասած է։

Ուրեմն Թուրքիա ճարտարարուեստի հիմերը դրած է եւ շարք մը փոփոխութիւններու ենթարկուած։ Ձեռքձեռքի տալով ան կը դիմէ աստիճանական բայց յեղափոխական ճամբով, դէպի մտաւորական եւ բարոյական յեղափոխում։ Բայց տակաւ դեռ նոր կը սկսի։

Իրաւունք ունի յօդուածագիրը երբ կ'ըսէ. «տակաւ դեռ նոր կը սկսի», որովհետեւ հակառակ Թուրքերու այնքան շնդալից յայտարարութեանց՝ իրենց կրթական եւ լեզուական յառաջդիմութիւններուն մասին գաւառներուն մէջ տակաւին խոր խաւարն է որ կը տիրապետէ։

Երկու օր առաջ ես բախտը ունեցայ կարդալու Թուրքիայէն գրուած նամակ մը արաբական տառերով։ Իրենց ազգականը լատինատառ ըլլալով խեղճերը կը խնդրեն որ իրենց հասկցած Թուրքերէնով (արաբական տառերով) գրէ նամակը, որովհետեւ նախորդէն բան չէին հասկցած։

Հո՞ս է քաղաքակրթութեան նախահայր, Թուրքեր ...

Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Կին մը ինքզինքը տեսնելու համար չէ որ հայելին կը նայի, այլ գիտնալու համար թէ ուրիշներ ի՞նչպէս կը տեսնեն զինքը։

×

Մարդուն համար ամէն բան կարելի է, իսկ կնոջ համար ամէն բան հաւանական։

×

Մարդիկ ծածկամիտ են, կիները՝ խորհրդաւոր, իսկ երիտասարդ աղջիկները՝ գաղտնիք։

ՍԱՒԱՌՆԱԿԻ ԴԵՐԸ

ԱՊԱԳԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— . —

Սրանից մօտաւորապէս երեսուն տարի առաջ, մարդ էակին յաջողուեց կարճ տարածութիւնների վրայ թռիչքներ կատարել։ Բայց հետզհետէ կատարելագործելով իր թռչելու գործիքը, այսօր երկրի վրայ շարժելու համար ստեղծուած մարդ արարածը, թեւեր առած, եթերը ճեղքելով մի թռիչքով հազարաւոր քիլոմեթր տարածութիւն է կարողանում կտրել անցնել։ Այլեւս մարդս ոտքը գետնից կտրելով, գտել է միջոցը սաւառնելու լեռների, ծովերի, ճահիճների, անտառների, անապատների եւ հսկայ ովկիանոսների վրայից, մի այնպիսի արագութեամբ, որ ամբողջ երկրագունդը կարողանում է շրջան անել ընդամէնը մի քանի օրում։ Հէնց որ մարդս ազատ թռչելու հնարաւորութիւն կարողացաւ ստեղծել, եթերի անծայրածիր ազատ ու անսահման տարածութիւնը դարձրեց իրեն համար պայքարի եւ շահագործման ասպարէզ։ Եւ այսօր, մենք տեսնում ենք թէ օդային գծով ինչպիսի աներեւակայելի արագութեամբ ճամբորդներ եւ ապրանքներ են փոխադրւում ոչ միայն քաղաքից քաղաք, կամ երկրից-երկիր, այլ նոյն իսկ ցամաքամասից միւս ցամաքամասեր։ Օդային սպասարկութիւնը իր արագութեամբ գլեց անցաւ ցարդ մեզ ծանօթ փոխադրական բոլոր միջոցները — շոգեկառք, ինքնաշարժ, շոգենաւ։ Հարկաւ, մարդու հնարած թռչող մեքենան՝ սաւառնակ» անունով մկրտուած, (չգիտեմ որ մէկի կնքահայրութեամբ)։ ԽՄԲ. — Երուխանի, Երուանդ Սրմաքէշխանլեանի)։

Դեռ եւս այն կատարելագործութեան չի հասած սաւառնակը, որպէսզի կարելի լինի դիմադրել բնական արհաւիրքներին (փոթորիկ, Թանձր մառախուղ, յորդառատ անձրեւ), ինչպէս նաեւ զերծ կացուցանել բոլոր տեսակի արկածներից՝ հրդեհի եւ պայթումի եւն. պատճառով։ Բայց պէտք է յուսալ, որ վերջ ի վերջոյ գիտութիւնը պիտի յաղթահարէ բոլոր դժուարութիւնները եւ անծայրածիր եթերը մարդուն համար պիտի դառնայ հաղորդակցութեան, տեղափոխութեան եւ հազար ու մի տեսակ շահագործման լայն ասպարէզ։

Սաւառնակով ճամբորդելը այժմ եւս սովորական երեւոյթ է դարձել անգամ պետական բարձր անձնաւորութիւնների համար։ Գերմանական «ցէպլին» կոչուած հսկայ օդապարիկները կանոնաւոր սպասարկութիւն են կատարում Գերմանիոյ եւ Հիւսիսային Ամերիկայի միջեւ, ամէն անգամ փոխադրելով հարիւրի չափ ճամբորդներ եւ մեծ քանակութեամբ թերթեր, նամակներ եւ զանազան իրեր։ Մոսկուայի թերթերը օդային գծով Փարիզում ստացւում են երկրորդ օրը, համեմատաբար աւելի շուտ, քան թէ թղթատարով ուղարկուած Փարիզի թերթերը՝ գաւառի այս կամ այն քաղաքին մէջ։ Ինչ խօսք որ մաքսանենգները իրենց հերթին եւս խոշոր չափով սկսել են օգտուել օդային սպասարկութիւնից։

Սակայն, սաւառնակը իբրեւ հաղորդակցութեան փոխադրութեան եւ պայքարի հօյակապ միջոց, շատ մեծ դեր կատարելու կոչուած է առաւելապէս զինուորական ասպարէզին մէջ, մանաւանդ պատերազմի ժամանակ։

Սաւառնակը դեռ նոր ասպարէզ նետուած էր, երբ տեղի ունեցաւ Համաշխարհային պատերազմը, բայց եւ այնպէս անոր վիճակուեց շօշափելի դեր կատարել պատերազմի ժամանակ, Թշնամի երկիրների կարեւոր կէտերի պայթուցիկներ եւ հրձիգներ, ռումբեր Թափելով, հետախուզութիւններ կատարելով, պէտք եղած վայրերը լուսանկարելով, գաղտնի գործակալներ տեղափոխելով, ինչպէս նաեւ Թշնամու սաւառնակները հալածելով գնդացիրներով եւ ձեռնառումբերով։

Մինչեւ սաւառնակի կամ օդանաւի ասպարէզ գալը, չափազանց դժուար էր ճշգրիտ տեղեկութիւններ քաղել Թշնամու բանակի եւ Թիկունքում տեղի ունեցող զօրքերի շարժումների մասին։ Հետեւակ եւ ձիաւոր հետախուզիչ խումբերի դերը յաճախ բաւարար չէին։ Մինչդեռ սաւառնորդ հետախուզիչը հնարաւորութիւնն ունի երկինքից դիտելու Թշնամու զօրքերի շարժումները, իր ուզած վայրը հետազօտելու, գծելու եւ մինչեւ անգամ յաջող պարագաներում լուսանկարելու։ Պարզ է որ հետախուզական մարզում սաւառնակի դերը անհամեմատ աւելի մեծ է լինելու։

Սաւառնակը Թշնամու մարդաշատ վայրերում պայթուցիկներ Թափելով, բացի մարդկային եւ նիւթական վնասներից, յառաջ է բերում իրարանցում, վախ եւ խուճապ։ Յետոյ, նախկին պատերազմներին շատ յաճախ որքան դժուար էր գաղտնի գործակալներ անցկացնել Թշնամու բանակի Թիկունքը։ Սաւառնակը այս մարզի մէջ եւս մեծ դեր է կատարում, շնորհիւ անկարգելի, որով անվտանգ իջնում է մօտաւորապէս ուզած վայրում, նոյն իսկ հազարաւոր մեթր բարձրութիւնից։

Սրանք էին ընդհանրապէս այն կարեւոր դերերը որ սաւառնակին վիճակուեց կատարել մեծ պատերազմին, իր պատանութեան շրջանին. իսկ վերջին տասնըութ տարուան ընթացքում, օդանաւային գիտութիւնը չափազանց մեծ նուաճումներ է կատարել։ Սաւառնակը իբրեւ ինքնապաշտպանութեան եւ պայքարի առաջնակարգ զէնք, շատ լուրջ ուսումնասիրութեան եւ կատարելագործման պահանջ է դարձել, մանաւանդ մեծ պետութիւնների համար, թէ տնտեսական ու գիտական եւ թէ առաւել եւս ռազմական նպատակներով։ Այս է պատճառը որ մեծ պետութիւններից իւրաքանչիւրը աշխատում է թիւով եւ որակով աւելի սաւառնակներ եւ հմուտ առաջնորդներ ունենալ։ Օդային ուժը ուժեղացնելու, բազմացնելու պահանջը շատ մեծ է եւ հրատապ, վասնզի, ինչպէս նախորդ յօդուածիս մէջ նշեցի, գալիք պատերազմին, զինուորական իշխանութիւնները որոշել են սաւառնակներով եւ օդանաւերով հազարաւոր, նոյն իսկ տասնեակ հազարաւոր ռազմիկներ տեղափոխել Թշնամի բանակի Թիկունքը։

Այսպիսի յանդուգն եւ վերին աստիճանի դժուարալոյծ ծրագրի մը կիրառման սովորականութիւնը բխում է այն անել վիճակից, որին մատնուել է «հորիզոնական» ռազմագիտութիւնը ռազմաճակատի սաստիկ ուժեղացման պատճառով։ Ինչպէս յայտնի է, ցամաքային պատերազմին, բանակները իրարու դէմ դասաւորւում են հորիզո-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Վայրկեան մը վերջը Ֆրանսացին եւ Ինթէլիճընսի գործակալը կ'ողջագուրուին երկու հարազատ եղբայրներու կարօտով։ Մօրթիմըր այլ եւս ապահով է իր բարեկամին երդիքին տակ։ Քիչ ետքը ներս կը մտնէ Ֆրանսացիին աղջիկը՝ Մատլէն, որուն անման գեղեցկութիւնը սարսուռ մը կ'արթնցնէ հերոսին սրտին մէջ։ Թէեւ նիւթիս հետ անմիջական կապ չունի, բայց անցողակի յիշեմ որ Մօրթիմըրի եւ Մատլէնի միջեւ ստեղծուած սէրը, որուն պատմութիւնը ամիսներ ետքը լսած եմ իր բերնէն, եղած է հէքեաթներուն ամէնէն անոյշը իմ կեանքիս մէջ։

Երեքը միասին գլուխ-գլխի կը խօսակցին մինչեւ առտու. ծերունին մանրամասն տեղեկութիւններ կու տայ Մօրթիմըրին՝ Գերմանացիներու մասին։ Կը պատմէ անոր որ Թշնամի բանակին զինուորները վհատած վիճակ մը ունին, «վերջնական յաղթութիւնը» երազ կը Թուի անոնց աչքին, եւ դաշնակիցներու տեւական յաջողութիւնները, բոլոր ճակատներուն վրայ, աւերներ կը գործեն հաւատքի զինուորին հոգիին մէջ։ Բանակին պարէնը սկսած է հետզհետէ պակսիլ, զինադրութիւնը աստիճանաբար կը Թուլնայ. բացի այդ, ապայակոյտին նոր հրահանգներ հասած են նահանջել Սօմի գծին վրայ՝ անակնկալ յարձակումի մը պահուն։

Այս բոլորը կը պատահէին 1918 օգոստոսի սկիզբը։ Մօրթիմըր վստահօրէն գիտէր որ այդ պայմաններուն մէջ ձերբակալութիւն մը կը նշանակէր գնդակահարութիւն՝ առանց այլ եւ այլի։ Ի՞նչ ձեւով յառաջ պիտի տանէր իր աշխատանքները։

Յաջորդ առտուն, այսինքն օգոստոս 7ին Մօրթիմըր դուրս կ'ելլէ «պըտոյտ» մը կատարելու համար Թշնամի գիծերուն մէջ։ Զափազանց սրատես էր եւ ամէնէն չնչին մանրամասնութիւններն ազատ արժէք ունէին իրեն համար։ Կեանքը կը վտանգէր ահաւասիկ դաշնակից ապայակոյտին տեղեկութիւններ հասցնելու պարտականութիւնով եւ վճռած էր յաջողիլ— «կամ ամէն բան կ'իմանամ, կամ կը մեռնիմ»— ուրիշ ճար չկար։ Զորս, հինգ օր առաջ անիկա մտերիմ խօսակցութիւններ ունեցած էր Գերմանացի զինուորներու հետ որոնք դառնօրէն գանգատներ փսփսացեր էին իրենց «հայրենակցին»։

— Ի՞նչ օգուտ, եղբայր ... մեր բոլոր յարձակումները ձախողեցան ... Մարտ ամիսէն ի վեր անդադար կը կռուինք եւ սակայն Փարիզէն այնքան հեռու ենք հիմա որքան 1914ին ... ուտելիք չկայ, ռազմանիւթ չկայ ...

Ափսո՜ս ...

Թշնամի զինուորը իսկապէս վհատած էր. Գերմանիոյ գահավէժ անկումը մօտալուտ էր։ Մօրթիմըր քաղած էր բոլոր անհրաժեշտ տեղեկութիւնները Թշնամիին դիրքերուն, ինչպէս նաեւ գերմանական բանակին ընդհանուր կացութեան մասին. պիտի վերադառնար՝ ապայակոյտի պետերուն հաղորդելու համար իր տեսածներն ու լսածները։

Հետեւաբար նոյն օրն իսկ, իրիկուան դէմ իր քննական պտոյտները աւարտելէ յետոյ գիւղ կը մտնէ հրաժեշտ առնելու համար իր հաւատարիմ բարեկամէն եւ սիրուհիէն։ Բայց հակառակ իր գերմանական տարազին, անիկա միշտ ստիպուած էր ծայրայեղ զգուշութիւններ ձեռք առնել, որովհետեւ գերման գաղտնի ոստիկանութիւնը աչալուրջ հսկողութիւն կը կատարէր ծպտուած լրտեսներ ձերբակալելու համար։ Սխալ քայլ մը իր կողմէ, եւ արդէն մեռած էր։ Մօրթիմըր մահէն վախցող տղայ չէր, բայց զինքը կը մտահոգէր այն պարագան որ իր մահով Դաշնակիցները պիտի զրկուէին այն թանկագին տեղեկութիւններէն զորս հաւաքած էր ի գին սարսափելի վտանգի մը։ Ամէն ինչ կարգադրած էր այդ օրը Մատլէնի հետ. աղջիկը իրիկուան 7.30ին տանենները սրճարանին դրան առջեւ պիտի սպասէր. ինք փողոցին մէջ վեր վար պիտի պտտէր, եթէ Մատլէնի մազերուն վրայ ժապաւէն չըլլար, կը նշանակէր թէ կրնար մօտենալ իրեն. իսկ եթէ աղջիկը կարմիր ժապաւէն մը դրած ըլլար գլխուն, այն ատեն կացութիւնը վտանգաւոր էր. պիտի հեռանար՝ յաջորդ հանդիպումը ձգելով բախտին։

Եւ ահա Մօրթիմըր կը փրթի փողոցին ծայրէն։ Մատլէն սրճարանին դրան առջեւն է ու կը խօսակցի երեք գերմանացի սպաներու հետ. կաս կարմիր ժապաւէնը դրկած է անոր մազերը։ Վերջալոյսի աղօտ լոյսերուն մէջէն Մօրթիմըր կը տեսնէ սպաներուն ինքնաշարժ հեծելանիւները եւ անոնց համազգեստներուն աստիճանը։ Գերմանական Ինթէլիճընսի սպաներ են եւ անցագիր կը հարցնեն գիւղին բնակիչներուն։ Վերադառնալու եւ փախչելու ճար չկայ այլ եւս. եղածը եղած է պիտի սպասէ ելքին։ Անայլայլ կը շարունակէ ճամբան եւ դէմ դիմաց կուգայ սպաներուն հետ։

— Կը ներես, ընկեր, բայց ստիպուած ենք քննել Թուղթերդ, կ'ըսէ սպաներուն առաջնորդը. մեր ազգային տարազով ծպտուած լրտես մը կայ այս կողմերը ...

— Ի՞նչպէս իմացաք, կը հարցնէ Մօրթիմըր։

— Պատմեմ. անցեալ գիշեր Հարիւրապետ Հօյց անծանօթ զինուորի մը կը հանդիպի ... գիշերը ուշ ատեն երբ իր զինուորները կը համրէ, կը տեսնէ որ մէկը պակաս է ... կամ փախստական մըն է եւ կամ թէ Թշնամի լրտես մը ... այնպէս որ հրահանգ տուած ենք խորացնելու մեր հսկողութիւնը ...

Զինուորականը ուշի ուշով կը քննէ Մօրթիմըրի Թուղթերը յետոյ կը շարունակէ՝ զարմացած.

— Տարօրինակ բան, քու Թիւդ փախստական զինուորին Թիւն է ... ի՞նչպէս կ'ըլլայ ... ո՞վ է քու հրամանատարդ ...

— Իշխան Բուպրէխթն է ...

— Ոչ, կը ստէ սպան. զօրագունդիդ հրամանատարը ըսել ուզեցի ...

Մօրթիմըր կու տայ անունը մը զոր ստացած էր գերի բռնուած զինուորէն։

— Այդ զօրագունդը հինգ մղոն հեռուն է հիմա ... դուն ի՞նչ գործ ունիս ...

Մօրթիմըր աչքին պոչով կը նայի Մատլէնին. սարսափահար արտայայտութիւն մը ունի ան եւ կը զգայ որ վտանգի մէջ է իր սիրահարը. քիչ անդին կեցած է ծերունի հայրը՝ գունատ ու դողդոջուն։ Մօրթիմըր չի մատներ իր զգացումները այդ ահաւոր վայրկեանին եւ ընդհակառակն այնպէս մը կը ձեւացնէ որ կարծես թէ բոլորովին անծանօթ է այդ աղջկան եւ ծերունիին։

(Շար.)

նական ձեւով, նայած երկու կողմերի զօրքերի քանակին եւ տեղական պայմաններին: Ռազմաճակատը ունի իր կեդրոնը եւ երկու թեւերը: Ընդհանրապէս զօրքի գլխաւոր մասը դասաւորւում էր կեդրոնում, իսկ աջ եւ ձախ թեւերի վրայ կռւող ուժերը համեմատաբար աւելի քիչ քանակութեամբ էին լինում: Այս էր պատճառը որ ընդհանրապէս զօրքերը արշաւում էին թշնամու բանակի մէկ եւ երբեմն միաժամանակ երկու թեւերի վրայ, որպէսզի համեմատաբար քիչ զոհերով կարելի լինի թշնամու բանակի թիկունքը անցնել, մասամբ կամ ամբողջովին տիրելու եւ կամ նահանջի մատնելու համար:

Ռազմական պատմութեան ընթացքում երկու անգամ միայն կարելի եղած է թշնամու բանակը պաշարել եւ ամբողջովին գերի վերցնել: Մէկի հերոսն է Աննիբալը, իսկ միւսինը՝ գերմանացի սպարապետ Մոլտկէն (աւագ), որ Սէդանի մօտ շրջապատեց Նափոլէոն Գ.ի բանակը եւ բոլորին գերի բռնեց, իր կայսեր հետ միասին: Իսկ ընդհանրապէս արշաւող բանակը յաջող պարագային նահանջի է մատնում հակառակորդի զօրքերին մի մասը գերելով եւ որոշ հողամաս գրաւելով: Սակայն մեծ պատերազմի մանաւանդ վերջին ամիսներին եւրոպական ռազմաճակատի հակառակորդ բանակների ռազմագծերը, մէկ ծայրից մինչեւ միւսը - այնպէս էին ամրացուած եւ պաշտպանուած, որ գրեթէ անհնար էր դարձել անգամ որ եւ է թեւից հակառակորդի ռազմագիծը ճեղքել: Այլեւս չկար ուժեղ կեդրոն եւ թոյլ թեւեր, այլ կար միահաւասար չափով հսկայական զօրքերով, ամէն տեսակ զէնքերով պաշտպանուած եւ գիտութեան վերջին խօսքով պողպատով եւ պետոնով ամրացուած, ինչպէս նաեւ թիկունքի եւ կարեւոր կէտերի հետ հաղորդակցութեան բոլոր անհրաժեշտ միջոցներով շաղկապուած մէկ ընդհանուր ամբողջ ռազմաճակատ, մի[illegible]ած մէկ ձուլածոյ պողպատեայ ամրոցի:

Գերմանական բանակը, Լուդենդորֆի ղեկավարութեամբ, 1918ին երկար ամիսների ընթացքում ուժգին գրոհներով անկարող եղաւ Վէրտէօնի ճակատը ճեղքել եւ անյաջողութեան մատնուեց, շնորհիւ դաշնակից բանակի հրամանատարութեան ընձեռած պաշտպանողական հոյակապ միջոցների:

Իսկ պատերազմից վերջը, ֆրանսական իշխանութիւնը հսկայական գումարներ ծախսելով, այնպէս է ամրացրել գերմանական սահմանագիծը ռազմագիտական եւ արուեստական նորագոյն միջոցներով, (Մաժինօի ռազմագիծ) որ մասնագէտների կարծիքով դժուար թէ ապագայ ֆրանքօ-գերմանական պատերազմի պարագային, գերմանական բանակին յաջողի ճեղքել «Մաժինօի ռազմագիծը» եւ անցնել ֆրանսական հողամասը:

Պէտք չէ մոռանալ նաեւ այն կարեւոր պարագան, որ եւրոպական մեծ պետութիւնները հաղորդակցութեան եւ փոխադրութեան այնպիսի միջոցներ են ստեղծել, որոնց շնորհիւ շատ կարճ ժամանակամիջոցում մեծ զինուորութեամբ հնարաւոր է հարկ եղած վայրերը հասցնել պահանջուած քանակութեամբ զօրք, ռազմամթերք եւ պարէն: Այս է պատճառը, որ եւրոպական ռազմաճակատը պէտք չէ որ պարապ - անպաշտպան, նոյնիսկ փոքրիկ տարածութիւններ ունենայ, որտեղից հակառակորդը օգտուելով, կարող է արագօրէն զօրքեր կենդրոնացնել, ուժեղ գրոհով ներս խուժել եւ թիկունքից զարնել: Այլ էին պայմանները օրինակ կովկասեան ռազմաճակատում, որտեղ մեծ մասամբ տեղի էին ունենում անկանոն կռիւներ, համեմատաբար փոքրաթիւ զօրքերով, շատ ընդարձակ տարածութիւնների վրայ, գրեթէ զուրկ անհրաժեշտ միջոցներից:

Արդ, ռազմապէս եւ արհեստագիտօրէն ամրապէս պաշտպանուած եւրոպական ռազմաճակատները ճեղքել ցարդ գործադրուած միջոցներով այլեւս գրեթէ անկարելի լինելով, ռազմագիտութիւնը հարկադրուած է փնտռել նորանոր միջոցներ:

Ահա այս նպատակով է որ հնարամիտ գերմանացի մասնագէտները միտք են յղացել ապագայ պատերազմին [illegible] տեղափոխել թշնամու բանակի թիկունքը··· սաւառնակներով:

Կ'արժէ առանձին խօսիլ այդ մասին:

ԲԵՆՕ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ.— Դէպի այն գիւղը որ կ'երթանք, անցեալէն պարտասուն յիշատակի մը պատկերը կը յիշեցնէ ինծի, ու քանի մը տարիներու պզտիկ տրահեռէն դէպի ետ վերադառնալով, ահա զայն լիովին կը վերապրիմ:

Այո, Վաղարշակը, Սարգիսը, Գոգօն, ուրիշ երկու ընկերներ եւ ես միասին էինք, որ մեր գտնուած գիւղէն քիչ հեռաւորութեամբ զատուած, հռոմէական կայսրութեան ժամանակներու դրօշմը ունեցող, կուսակալանիստ քաղաքն էինք գացած, տարեկան տօնավաճառին մասնակցելու, եւ քիչ մըն ալ զուարճանալու համար:

Քաղաքի բնակիչներէն շատ, շրջակայ բոլոր գիւղերէն մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր հրապարակին վրայ: Բարձրախօսներու, վաճառորդներու եւ հրապարակի վրայ խռնուած բազմութեան աններդաշնակ ճիչերը, բարբարոս աղմուկով մը կը լեցնէին մթնոլորտը: Այցելուն առաջին առթիւ կը խրտչէր, բայց պահ մը վերջ իրարու համակերպելով կը բարեկամանար:

Մեր քսակներուն պարունակութեան մեծ մասը սպառելով, ամբողջ օրը չափազանց զուարճանալէ վերջ, երեկոյեան կը պատրաստուէինք վերադառնալ ըստ մեր սովորութեան իրարու հետ բարձրաձայն կատակելով: Երբ տաղաւարի մը առջեւէն կ'անցնէինք, անոր եզերքը համախմբուած խումբ մը գիւղացի երիտասարդներէն մէկը շտապով դէպի մեզ մօտեցաւ եւ հարցուց ֆրանսերէն.

— Ներողութիւն, պարոններ, Հա՞յ էք դուք:

Արտաքինով գեղջուկ, բայց վայելուչ հագուած, միջահասակ ու տոկուն մկաններով, կորովալից երիտասարդի մը շեշտն ունէր: Ելեկտրական լոյսը որ իր ետեւէն կուգար իր դէմքը ձգելով շուքի մէջ, խորհրդաւոր կը դարձնէր զայն: Իր հարցումին միտքը հասկնալու համար երբ մեր հաստատական պատասխանը տուինք, «Ես ալ Հայ եմ» ըսաւ, դարձեալ ֆրանսերէն:

Մեր պանդխտութեան ընթացքին, յաճախ անակնկալ հանդիպում մը որ եւ է Հայու մը հետ՝ հոգեկան անբացատրելի հաճոյք կը պատճառէ մեզի մանաւանդ երբ Հայերու հետ շփում ունենալու հնարաւորութիւններէն զրկուած ենք եւ կորսուած կը փնտռենք: Հոգ չէ թէ երբ քաղաքի մը մէջ համախմբուած ըլլանք, միշտ կը ջանանք առիթներ ստեղծել, իրարու գլուխ պատելու եւ իրարու դէմ [illegible] պահելու համար···

Կարծելով թէ երիտասարդը շրջակայ գիւղերէն մէկուն մէջ բնակութիւն հաստատած Հայերէն էր կ'ուզէ մեզի հետ ծանօթանալ, սկսանք Հայերէն քանի մը հարցումներ ընել: Երիտասարդը նախ շփոթեցաւ, շուրջը նայեցաւ մեր հարցական կեցուածքը տեսնելով եւ առանց ուղղակի մ'իր հարցումին պատասխանելու, «այո, բայց», ֆրանսերէն հասկցուց թէ Հայերէն չի գիտեր: Զարմացած իրարու երես նայեցանք ու երբ ճշդեցինք որ Թուրքերէն ալ չի գիտեր, աւելի հետաքրքրուելով կրկնեցինք մեր հարցումները ֆրանսերէնով:

Ահա իր պատմութիւնը.— Ծնած եմ Մարաշի մէջ 1912ին կամ 1913-ին, ծնողքս ինչպէս նաեւ ամբողջ ազգականներս զոհ գացին Մարաշցիներուն մեծամասնութեան հետ Թուրք գիշատիչներու բարբարոսութեան: Կորսնցնելէ վերջ ծնողքս, ապաստանեցայ Մարաշ, որբանոցի մէջ, յետոյ անցնելով Սուրիա՝ մօտ Ճէպէլի որբանոցը, ուրկէ ալ աւելի քան 500 որբերու հետ միասին մեզ զրկեցին Մարսէյլ, ուրկէ տեղափոխուեցայ այստեղ Ք··· գիւղը եւ ուր կը մնամ տակաւին: Տասը տարի անցած է եւ այսօր ինչպէս կը տեսնէք, նոյն իսկ հայերէն խօսիլը մոռցած եմ, որովհետեւ տասը տարուան ընթացքին չեմ հանդիպած ո եւ է Հայու: Գիտեմ պէտք չէր որ այսպէս ըլլայի, բայց յանցաւորը ես չեմ: «Թիւ վիէն, սի մոն.— Ուի, ուի» ըսաւ դիմացը իր ընկերներուն կանչին պատասխանելով: Անունս Գալուստ Սիմոնեան է, տեղացիները զիս կը կոչեն Սիմոն: Ու բարեւելէ վերջ մեզ, անցաւ դիմացը, իրեն սպասող օթօքարին մէջ տեղաւորուելու համար: Անմիջապէս վերջ օթօքարը մեկնեցաւ:

Իր մեկնումէն յետոյ բոլորս ալ դադրեցանք խօսելէ, անցեալը ապրելով վերադարձանք տուն:

Հին ու խարխուլ ինքնաշարժին մէջ տեղաւորուած այսօր Մ··· գիւղը կ'երթանք···

Ք··· գիւղը հասնելէ վերջ, ջերմ փափաք մը զիս կը տանջէր: Կ'ուզէի անպատճառ զայն տեսնել, հետը խօսիլ, հասկնալ իր կեանքի պայմանները: Որքան պիտի ուրախանայի եթէ ան աւելի մօտեցած էր անցեալին:

Օրուան զբաղումներս դասաւորելէ վերջ, մեկնումի ժամուն կը սպասէի: Երբ դիմացէն ծերունի մը առաջնորդութեամբ երկու եզներ յամրաբար կը յառաջանային: Երբ մօտեցան մեզի, յանկարծ տեսայ զայն, ձեռքը բարակ ճիպոտ մը, հօ, հի՜, հօ՜, եզներու ետեւէն կը պոռար: Հինգ տարի առաջ տեսած էի, միեւնոյն պարզ երեւոյթն ունէր, ուզեցի խօսիլ հետը, բայց չկրցայ, աչքերս սեւեռած եզներու դանդաղութեամբ ընթացող իր կերպարանքին, պիշ պիշ ետեւէն նայեցայ, մինչեւ որ դիմացի տան կանկի փողոցէն անցնելով անհետացաւ: Անշուշտ իր առջեւէն գացող ծերունին կամ ուրիշ մէկը տէրն ու տիրականն է այդ Հայ որբ երիտասարդին, թէ ներկային եւ թէ ապագային, ի՞նչ օգուտ եթէ ես դարձեալ անոր մէջ հրահրէի Հայ ոգին, գիտեմ դարձեալ պիտի յուզուէր, պիտի հառաչէր, որովհետեւ Հայ որբը իր բջիջներով շաղախուած է իր եղերական անցեալին հետ···

Ոչ, սիրելի ընթերցող, ոչ, կողմնակի աշխատանքներով եւ բացասական կեցուածքով ու մտածողութեամբ չենք կրնար փրկել այն արժէքները, որոնց վրայ կը գուրգուրանք եւ որոնք օր մը կրնան մեզմէ բաժնուիլ ընդ միշտ: Եթէ կ'ուզենք որ բոլոր այս բեկորները մնան Հայ, պէտք է որ լծուինք, արմատական եւ կորովի աշխատանքի մը, չընկճելով նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններու առջեւ:

Օշին Երանգուհի

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Հայրենիք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը, ազգ. սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին.

Այս խնդիրը ներկայացուեցաւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ, երկու փոքրիկ փոփոխութիւններու առաջարկով.— Ա) 1934 հոկտ. 7ի Երեսփոխանական Ժողովին մէջ սահմանադրութեան վերաքննութեան ժամանակ, Հայաստանեայց կամ Հ. Առաքելական Ս. Եկեղեցի անունին վրայ աւելցուած ԱԶԳԱՅԻՆ բառին ջնջում (յօդ. 1), Բ) Առաջնորդի հրաժարեցման եւ նորի ընտրութեան առեն, Ամենայն Հայոց Հայրապետին ի գիտութիւն հաղորդելու արտայայտութեան փոփոխութիւն, (յօդ. 21):

Երեսփ. Ժողովը թեր ու դէմ արտայայտութիւններէ յետոյ, քուէներու ճնշող մեծամասնութեամբ որոշեց.—

Ա) Եղած յաւելումը Հայաստանեայց կամ Հայ բառերու կրկնութիւն համարելով, ջնջել ԱԶԳԱՅԻՆ բառը եւ պահել այն անունը, որ դարերու ընթացքին գործածուած է, այսինքն ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻ:

Բ) Ընտրել Թեմակալ Առաջնորդը եւ տեղեկագրել Ամենայն Հայոց Հայրապետին, խնդրելով իր հայրական օրհնութիւնը.— Հրաժարեցնել Թեմակալ Առաջնորդը եւ տեղեկագրել Ամենայն Հայոց Հայրապետին ի գիտութիւն:

Այս փոփոխութիւններով, յօդ. 1ը ու 21ը արձանագրել նոյնութեամբ ըստ հետեւեալին,—

ՅՕԴՈՒԱԾ 1.— Ամերիկայի մէջ հաստատուած Հայ եկեղեցիները կը ներկայացնեն հոգեւոր միութիւն մը, որու պաշտօնական տիտղոսն է Ամերիկայի Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցի: Ան, իբրեւ անբաժան մասը Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ, կ'ընդունի եւ կը յարգէ անոր սահմանուած եկեղեցական օրէնքները ու կանոնները հաւատքի, պաշտամունքի եւ դաւանութեան նկատմամբ, ու այս յարգելով Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի հեղինակութիւնը:

ՅՕԴՈՒԱԾ 21 — յաւելուած Զ.— Ընտրել Թեմակալ Առաջնորդը եւ տեղեկագրել Ամենայն Հայոց Հայրապետին, խնդրելով իր հայրական օրհնութիւնները:— Հրաժարեցնել Թեմակալ Առաջնորդը եւ տեղեկագրել Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին ի գիտութիւն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՄՏՔԻ ՋԱՀԵՐԻՆ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, մասնաւորապէս ծանրանալով Հայրենիք ամսագրին վրայ (12 դեկտ.)·

—«Դժուար է սահմանել եւ պէտք եղածին պէս գնահատել անոր կատարած մեծ դերը Հայ կեանքին մէջ:

Կեցէք այս 14 տարիներու վաստակին առջեւ, բարոյական, նիւթական եւ մտաւորական անհուն զոհաբերութեանց առջեւ. գիտցէք աւելի քան 170 հազար խնամուած, մաքուր ու հարուստ թիւերու շարքը եւ հարցուցէք դուք ձեզի, թէ կա՞յ այս ձեռնարկին նախընթացը Հայ կեանքին մէջ: Անշուշտ, չենք մոռնար Վենետիկն ու Վիէննան, իրենց հանդէսներով, որոնք սակայն կը հրատարակուին տարբեր պայմաններու մէջ եւ տարբեր բովանդակութեամբ: Հայրենիքը, իբրեւ աշխարհիկ հրատարակութիւն, հայ գրականութեան, արուեստին ու պատմութեան նուիրուած բացառիկ երեւոյթ է: Աշխարհի չորս կողմերը ցրուած գրողներու աշխատակցութիւնը, գրականութեան մարզին մէջ իրարու քով բերելով յեղափոխականն ու հակայեղափոխականը, պահպանողականն ու ազատականը, երիտասարդն ու երէցը, եւ լրջօրէն ծառայութեան մղել զանոնք բոլորը Հայ մշակոյթի զարգացման ու Հայ ոգիի ճոխացման համար, բարոյապէս քաջալերելով բոլորը եւ նիւթապէս ալ վարձատրելով մեծ մասը,— տակաւին ձեռնարկ մըն է, որ վեր է Հայ կեանքի մակարդակէն եւ սովորութենէն:

«Հայրենիք» կը գործէ այսպէս ամբողջ 14 տարիէ ի վեր եւ թեւակոխած է իր 15րդ տարին, նոյն վճռականութեամբ եւ ալ աւելի զարգանալու տրամադրութիւններով:

Եթէ համբերութիւնը ունենանք թղթատելու այս գրական յիշատակները, կասկած չկայ որ անհուն հրճուանքով պիտի լեցուինք, որովհետեւ հոն պիտի հանդիպինք մեր մեծարժէք գրողներէն շատերուն, հին ու ժամանակակից. հոն են երէցները՝ իրենց լաւագոյն ստեղծագործութեանց մէկ մասովը. հոն են երիտասարդները՝ որոնք այսօր դէմքեր են եւ հոն են որ դեռ այսօր իսկ ծիլ կ'արձակեն նոր գրողներ, ու արդիւնք կուտան: Ինչ որ ունի Հայ կեանքը՝ իբրեւ մտաւորական ու հոգեկան շարժում՝ կարելի է շօշափելի կերպով հանդիպիլ «Հայրենիք»ի հատորներուն մէջ: Անշուշտ, ձերմակին հետ սեւն ալ երբեմն, փայլուն գրութեանց հետ տժգոյնն ալ, բայց գերակշռութեամբը արժէքաւորին ու մնայունին:

Հոն հրատարակուեցան ու կը հրատարակուին դեռ Հայ զուտ գրականութեան — վէպ, պատմուածք, քերթուած,— լաւագոյն էջերը մեծարժէք անուններու, հոն հրատարակուեցան ու կը հրատարակուին դեռ մեր մօտիկ ու փոթորկոտ անցեալին թանկագին յուշագրութիւնները, որոնք մնայուն աղբիւրներն են մեր պատմութեան համար. եւ ասոնց կողքին՝ իրենց նպաստը կը բերեն Հայ հին պատմութիւնը, քննադատութիւնը եւ վերջապէս բանասիրութիւնը, լաւագոյն նմոյշներով:

Արդ, նման ձեռնարկի մը առջեւ, ինչու մնալ սոսկ դիտողի դերին մէջ եւ տէր չկենալ անոր, աջակցութեան չհասնիլ, ծաւալելով զայն ու բաժանորդագրուելով անոր. ինչո՞ւ այս [illegible], այս վտանգաւոր ազդեցութեանց շրջանին, ամէն Հայ տունէ ներս չմտցնել «Հայրենիք»ը, իբրեւ լուսաւոր ջահ, իբրեւ ազգաշունչ յիշատակարան Հայ մտքի ու հոգիի:

«Եւ «Հայրենիք»ին հետ, «Վէմ»ը, որ իր Դ. տարին կ'աւարտէ, առաւելապէս պատմագիտական, նուիրուած ամբողջապէս Հայ կեանքին ու մօտաւոր անցեալին ու պատմութեան, կանթեղակիր նոյն ոգիին, գաղափարաշունչ նոյն հաւատքով, որոնք միակ լոյսերը կը կազմեն, կրնան կազմել թափառահալած հայութեան եւ մանաւանդ անոր երիտասարդ սերունդներուն:

Երիտասարդութիւնը, ժառանգորդն է հայութեան ֆիզիքական գոյութեան ուժին ու կորովին. անիկա ժառանգորդը, տէրը պէտք է դառնայ նաեւ Հայ ոգիին ու անկէ բխած բոլոր լոյսերուն: Տէրը պէտք է դառնայ Հայ մշակոյթին, զոհելով անոր համար, ճանչնալով ու սիրելով զայն եւ, յետոյ, իր կարգին, նոր ակօսներ բանալով վաղուան համար:

Մինչեւ մտքի կեանքը անհրաժեշտութիւն չդառնայ, մինչեւ Հայ գիրքը, Հայ գրականութիւնն ու արուեստը հոգեկան սնունդ, հաց չդառնան, կարելի չէ յոյս ունենալ անոնց ազգաշունչ ազդեցութեան վրայ:

Հայրենիքէն հեռու, մեր հոգեկան հայրենիքը կը կազմեն Հայ մշակոյթն ու գրականութիւնը, որոնց ծաւալումն ու զարգացումը հայրենասիրական գործ է գերազանցապէս: Լաւ է որ այս օրերուն մտածենք այս մասին եւ զոհենք այս ոգիով ու գիտակցութեամբ»:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Գապալանքայէն Պ. Աւետիս Զաքրեան, այս տարի եւս մէկ տարեկան «Յառաջ»կը նուիրէ Հալէպի Միս Եկոֆֆէի Ազգ. վարժարանին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (158)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Բէկը, հազիւ թէ տեղաւորուած անկիւնը, սովորական խօսակցութեան մը բռնուեցաւ վանահօր հետ: Յանկարծ միջանցքին մէջ սպասող բազմութիւնը իրար անցաւ: Քիւրտերը իրար հրմշտկելով կ'աշխատէին ճամբայ բանալ մէկու մը համար, որ կ'երեւի կ'ուզէր սենեակը մտնել: Մինչ վանահայրը զարմանքով կը նայէր, թէ ո՞վ կրնայ ըլլալ նորեկը, ծերունի Հիւսէյին բէկի դէմքը հրճուանքով փայլեցաւ ու մարած աչքերուն մէջ կարծես վաղուց հանգած կրակ մը բռնկեցաւ:

Դրան սեմին վրայ երեւցաւ բէկի դեռատի կինը, լուսեղէն գեղեցկութեամբ, հազիւ տասնըութ տարեկան մանկամարդ կին մը: Անոր կը հետեւէին երկու պառաւ կիներ:

— Ե՛կ, ե՛կ քովս, Խաթիճէ,— ըսաւ Հիւսէյին բէկը՝ աչքով իր կողքը տեղ ցուցնելով,— էս մեր մեծ վարդապետն է, իմ հին բարեկամ···

— Կը ներես, խանում,— հայրաբար ըսաւ ժպտադէմ վանահայրը մաքուր քիւրտերէնով մը ու ոտքի ելլելով՝ մօտեցաւ բէկի կնոջը,— էս՝ մեր Հիւսէյին բէկի խաղն է, չէի գիտեր, թէ դուն ալ շնորհ կը բերես··· Մեր վանքի բարեկամ Հիւսէյին բէկի կինը իրաւունք ունի սպասելու, որ փառսախներով ճամբայ երթայինք զինքը դիմաւորելու համար:

Մանկամարդ կինը դրան սեմին վրայ կարծես արձանացած մնաց: Պիշ պիշ կը նայէր վանահօր դէմքին՝ արտայայտութեամբ մը, որ կը մատնէր լսուածներէն բան մը չհասկնալը:

— Մեծ վարդապետ,— ժպտելով բացատրեց Հիւսէյին բէկը,— Խաթիճէն Չէրքէզուհի մըն է, մեր լեզուն դեռ լաւ չի հասկնար: Ե՛կ էստեղ, քովս նստէ, Խաթիճէ···

Վայրի այծեամի նման թեթեւաշարժ՝ Խաթիճէն մօտեցաւ ու բէկի մօտ նստաւ, մինչ իր հետեւորդ կիները պլլեցան դրան քով, կռնակնին պատին տուած:

Եթէ Հիւսէյին բէկը չյայտնէր թէ Խաթիճէն Չէրքէզուհի մըն է, Վահէն վայրկեան մը իսկ պիտի չտարակուսէր, որ այդ կինը լեռնական մըն է, կովկասեան լեռնաշղթայի բնիկներէն, որոնք միայն այդքան կատարեալ գեղեցկութիւն մը կրնան ունենալ: Մատաղ բարտիի նման ճկուն իրան մը ունէր Խաթիճէն, սլացիկ հասակ մը, զարմանալի ճերմակ ու մաքուր մորթ, ծով կապոյտ աչքերը, եզերուած սեւ թարթիչներով եւ կարծես քանդակագործի մը մուրճի տակէն նոր դուրս եկած կատարեալ դէմք մը, նուրբ եւ մաքուր գծերով:

Հիւսէյին բէկը Ապաղայի Հայտարանցի Քիւրտերու ամենազօր աղան էր, եօթանասունը անցուցած ծերունի մը, որ Թոռանը զաւակը ծնկան վրայ խաղցուցած էր: Երկու տարեց զաւակներ ունէր, ամէն մէկը բազմաթիւ ձիժ ու պիժի տէր: Չորս տարի առաջ մեռաւ կինը, մեծ հանումը, որ Շիրակցի յայտնի ցեղապետի մը աղջիկն էր: Կնոջ մահէն երեք ամիս անցած՝ Հիւսէյին բէկ ամուսնացաւ Քրտուհիի մը հետ, ինչպէս ինք կ'ըսէր, ցաւոտ ոսկորները տաքցնելու համար: Երկու տարի առաջ, Քէօռ Հիւսէյին փաշայի կրտսեր զաւկի ամուսնութեան առթիւ, շրջակայ բոլոր ցեղապետներու նման ինքն ալ գնաց Աթիլճավայի Բաթնոց գիւղաքաղաքը: Հոն հանդիպեցաւ Մանազկերտի չէրքէզ Մանսուր բէկին եւ անոր եղբօր աղջկան, որ այն ժամանակ հազիւ 16 տարեկան գեղեցկուհի մըն էր: Ծերունի ցեղապետի սառած արիւնը եռ եկաւ, ու հակառակ իր տնեցիներու տրտունջներուն՝ որոշեց երկրորդ կին մը բերել: Միջնորդ բարեկամներ մէջտեղ ինկան եւ 12 եզ, 60 ոչխար, չորս ձեռք խալաթ (հագուստ) եւ երեք աշխէտ ձի տալով Մանսուր բէկին, Հիւսէյին բէկը Խաթիճէին հետ նիքեահ կապեց:

Երջանիկ էր Հիւսէյին բէկը: Եթէ միայն Աստուած զաւակ մըն ալ պարգեւէր իրեն, այլ եւս կեանքէն բան մը չէր ուզեր, մեռած ատենն ալ աչքը ետեւը չէր մնար: Սակայն, երկու տարի անցեր էր ամուսնութենէն ի վեր ու դեռ նշան մը չէր երեւնար, որ իր սրտաբուխ աղօթքները Աստուած լսած ըլլար: Ծերունի ցեղապետի սրտին մեծ դարդ մը եղաւ Խաթիճէի ամլութիւնը: Վայրկեան մը իսկ չէր ուզեր տարակուսիլ, որ այդ կրնար հետեւանք ըլլալ իր ծերութեան: Ու որոշեց երկու շաբաթով Պարսկաստան անցնիլ, Թադէոս առաքեալի վանքը ուխտի երթալ, որ ամբողջ Մակուի եւ Ապաղայի շրջաններուն մէջ յայտնի սրբատեղի մըն էր, հռչակուած որպէս ամուլ կիներու մայրաղատու:

Խաթիճէն, որ տարքով ամուսնոյն Թոռան տեղը կուգար, Հիւսիսային Կովկասի Կուպանի շրջանէն էր, յայտնի Չէրքէզ մեծատան մը աղջիկը: Ամբողջ աուլի (գիւղ) մէջ չկար անոր նման գեղեցկուհի մը: Հայրը՝ Հաճի Համզար, որ մեծ կարողութիւն մը ունենալէ զատ Եկատերինատարի ռուս պաշտօնէութեան հետ եղ ու մեղր էր, դիրքի ազդեցութեան տէր, մտածեց աղջիկը քաղաք, գիմնազիա ուղարկել կրթուելու համար:

Հօրենական բարեկամ մը ունէր քաղաքը, կերպասեղէնի մեծ վաճառական Շափոշնիկով անուն պատուական Հայ մը, որու աղջիկներուն հետ կրնար գիմնազիա երթալ Խաթիճէն: Արդէն ալ ըրաւ:

Դժբախտաբար, Հաճի Համզարի ցանկութիւնը իրականացաւ: Լեռներու եւ անտառներու մէջ մեծցած Խաթիճէի համար քաղաքը, մանաւանդ դպրոցը անտանելի բանտ մը թուեցաւ: Հակառակ Շափոշնիկովներու հարազատ գուրգուրանքին, երկու տարին չանցած, Հաճի Համզարը ստիպուեցաւ աղջիկը նորէն գիւղ տանիլ դէպքի մը պատճառով, որ ամբողջ քաղաքին խօսակցութեան պատճառ դարձաւ: Երիտասարդ զինուորականները պատճառ կը փնտռէին Շափոշնիկովներուն այցելելու՝ տեսնելու համար այդ վայրի գեղեցկուհին, որ ռուս ուսուցչուհիի յանդիմանութիւնը չկրնալով տանիլ, ծոցէն դանակը քաշած եւ կատուի նման յարձակած էր լեզուպատառ կնոջ մը վրայ:

— Կը խնդրեմ տարէք այս վայրի կատուն,— խնդրած էր տեսչուհին Շափոշնիկովէն,— մեր դպրոցի մէջ չենք կրնար պահել այդ աղջիկը:

Այսպէս, Խաթիճէն կիսատ պատառ ռուսերէն մը սորված՝ վերադարձաւ գիւղ, իր սիրած լեռներն ու անտառները:

Հաճի Համզարի եղբայրը՝ Մանսուր բէկը 1885ին, իր հետեւորդներով հեռացեր էր Կովկասի շրջանէն նախընտրելով հպատակ դառնալ միւսիւլման սուլթանի մը, քան անհաւատ ցարի մը: Թուրք կառավարութիւնը Մալազկերտի շրջանին մէջ այդ գաղթականներուն շնորհեց բազմաթիւ գիւղեր, որոնք այդ շրջանը տեղաւորուելով՝ պատուհաս դարձան շրջակայ Հայ եւ քիւրտ երկրագործ գիւղացիներու գլխին:

Երեք տարի առաջ Հաճի Համզարը Խաթիճէի եւ մեծ զաւկին հետ՝ Կովկասէն եկաւ տեսնելու եղբայրը, որ մէկ տասնեակ տարիներ առաջ բաժնուած էր: Մանսուր բէկը թէեւ երկու մանչ զաւակ ունէր, բայց աղջիկ չունենալուն՝ խնդրած էր եղբօրմէն, որ Խաթիճէն իրեն ձգէ: Կը խոստանար աչքի լոյսին պէս պահել եւ լաւ տեղ մը ամուսնացնել զայն:

Ահա այս պարագաներու մէջ էր, որ Չէրքէզներու սովորութեան համաձայն՝ Մանսուր բէկը Հիւսէյին բէկին կնութեան տուաւ Խաթիճէն, ծանր խալաթի փոխարէն:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

խնդրեց դէպքէ մասին: Այս դիմումէն կը հետեւի թէ Մոսկուայի մէջ լրիւ չեն գիտեր բուն իրողութիւնը: Խորհրդային մամուլը կը շարունակէ սպառնալիքներ տեղալ Փաշականներուն դէմ: Միեւնոյն ատեն կը հաստատեն թէ Գ. Միջազգայինը կարեւոր միջոցներ ձեռք առած է, խորհրդային բանակի հիման վրայ կազմակերպելու համար Սպանիոյ հանրապետական բանակը:

*** Լոնտոնի «Նիւզ Քրոնիքլ» թերթը կը գրէ թէ Հիթլէր որոշած է 5 զօրաբաժին կամ 62,500 զինուոր ղրկել Սպանիա, օգնելու համար Զօր. Ֆրանքոյի բանակին: Թերթին տեղեկութեանց համաձայն, Սպանիա ղրկուած գերմանական պատուիրակութիւն մը երեք շաբաթ առաջ տեղեկացուցած է Պերլին թէ Զօր. Ֆրանքօ պիտի չկրնայ յաղթել առանց օգնական ուժի: Կ'ըսուի թէ օգնութեան պիտի հասնի ոչ միայն Գերմանիա, այլեւ Իտալիա:

Անգլիական ուրիշ թերթ մը կը գրէ թէ երեք խորհրդային սուզանաւեր եւ երկու թորփիլահալածներ ճամբայ ելած են Օտէսայէն, ցոյց մը կատարելու համար Սպանիոյ ջուրերուն մէջ, խորհրդային շոգենաւին հրկիզման առթիւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԷՆՔԻՆ տրամադրութեամբ, կառավարութիւնը դատ բացաւ «Էքօ տը Փարի»ի դէմ, որ գրած էր թէ ֆրանսական նոր տեսակ օդանաւ մը յանձնուած է Պարսելոնա, առանց նախապէս փորձուելու Ֆրանսայի օդատորմիղին կողմէ: Թերթը կ'աւելցնէր թէ օդանաւային նախարարը ինք հրամայած է յանձնել օդանաւը եւ թէ իր տուած լուրը բացարձակապէս ճիշդ է: Ծերակոյտը դեռ քուէարկած չըլլալով մամուլի նոր օրէնքը, դատավարութիւնը հաւանաբար պիտի կատարուի 1881ի օրէնքին հիման վրայ:

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ վերջացած չըլլալով, Պ. Լէօն Պլում երկրորդ հեռագրով մը վարչապետարան հրաւիրեց գործատէրերու եւ բանուորներու ներկայացուցիչները, պարտաւորիչ իրաւարարութեամբ լուծելու համար վէճը: Գործադուլը իրապէս կը վնասէ երկրին ազգ. պաշտպանութեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ պաշտօնատան մեքենագիր - քարտուղարներէն Տիկին Լինտէր, որուն ձերբակալման մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, այժմ կ'ամբաստանուի ոչ թէ իբրեւ լրտես, այլ իբրեւ կեղծարար: Իսկ իր մեղսակիցը՝ Պ. Ռօզէնֆէլտ պիտի դատուի իբրեւ կեղծ անցագիր գործածող, մանաւանդ որ արտաքսման վճիռ ստացած էր:

ԹՐՈՑՔԻ կը պատրաստուի Մեքսիքա երթալու 15 օրէն, քանի որ Նորվեկիա բնակելու պայմանաժամը լրացած է, իսկ ուրիշ որեւէ երկիր չուզեր ընդունիլ զինքը:

ԱՅՆ ԿԻՆԸ ՈՐ ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԸ ՄԷՋ կռնակէն զարկած էր իր սիրահարը, եւ յետոյ փախած՝ նոյն օդանաւով, վար ինկաւ Անգլիոյ մէջ, Լոնտոնի շրջակաները: Ծանրապէս վիրաւորուած է, բայց վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր: Իր սիրականը, ճարտարագէտ Լալման կը մերժէ դատ բանալ վրէժխնդիր կնոջ դէմ:

ԿԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ համագումարը բացուեցաւ Մոսկուայի մէջ: Այս առթիւ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ զինուորական նախարարը, մարաջախտ Վորոշիլով:

ՊԱՊԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ միշտ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ձախ սրունքը անշարժութեան դատապարտուած ըլլալով, կը խորհին մասնաւոր թիկնաթոռ մը շինել, որպէսզի կարենայ նստիլ այդ ոտքը երկարելով: Այս պատճառով ալ չպիտի կրնայ խօսիլ Ծնունդի աւանդական ճառը եւ պիտի գոհանայ պատգամագրով մը:

Շնորհակալիք

Պ. Յակոբ Յակոբեան (Ամերիկա), Օր. Օր. Դժխուհի եւ Աստղիկ Յակոբեան (Խարբերդ), Պ. Պ. Յովհաննէս եւ Եղիա Յակոբեան, Օր. Աննիկ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ճիհանշահեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Աճէմեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկ. Թորոս Թորիկեան (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Խորէն Յակոբեան (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մուրատեան (Հալէպ), Այրի Տիկին Նազլի Մանուկեան (Մալաթիա) եւ բոլոր ազգականները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն, ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, թերթով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ մօր, հօրաքրոջ, զոքանչին եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ՎԱՐԴԻԹԵՐ (ԿԻՒԼՏԱՆԷ) ՅԱԿՈԲԵԱՆի

դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Տարեկան Ե Ակոյք-Պարահանդէս

Մարսէյլի Ամասիոյ եւ Մարզուանի հայր. Միութեան կողմէ

վաղը, հինգշաբթի (ֆրանսական խթման իրիկունը)

ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Mazenotի մէջ, 88 rue d'Aubagne

Դերասան ԹՐԱԳՕՇ եւ իր խումբը կը ներկայացնեն

ՈՒՇ ԼԻՆԻ ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

կը մասնակցին երգչուհի ՕՐ. ՍՆԺԷԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ (Ա. մրցանակով վկայուած) եւ Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր

ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ՉԷՔԷՄԵԱՆի

ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ—ԽԱՉԻԿԵԱՆ մեծ ճազը

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք՝ այր եւ կին 10 ֆր., մէկ անձի համար 7 ֆր.:

տոմսերը կը ծախուին միութեան կեդրոնը, 5 Ave. Camille Pelletan Պ. Զօրիկեանի մօտ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտադիր ներկայութիւն:

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

Յ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին տարեկան հանդէսը

1937 Փետր. 28ին:

Նկատի ունենալ այդ. թուականը:

«Պտուղի Օր»

կազմակերպուած Յ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

դեկտ. 27ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2—12

Ռուսական երաժշտանոցի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Հիմնարկութեան 25րդ տարեդարձին առթիւ

Նախագահութեամբ ՉԱՐԵՀ ՆՈՒՊԱՐ ՊԷՅԻ

կիրակի, 27 Դեկտ. ժամը 16էն մինչեւ 24

Hôtel Moderneի (Place de la République) շքեղ սրահներուն մէջ

Մասնակցութեամբ Փարիզի Հայ Օրիորդաց եւ Հայ Երիտասարդաց Միութիւններուն:

Ընտիր նուագախումբ, գեղարուեստական բաժին, հաճելի անակնկալներ:

պիւֆէ՝ Hôtel Moderneի կողմէ, դիւրամատչելի գիներով:

ՄՈՒՏՔ 8 ՖՐ.

Հայ Օրիորդաց, Հայ Երիտասարդաց Միութեանց անդամներուն եւ հայ ուսանողներու համար 5 ֆր.

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր վարժարանին

3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

150 Route d'Orléans, Պանեէօ

կը ներկայացուի ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

1936ի ԵՒ 1937ի ՊԱՅՔԱՐԸ

Ոտանաւոր կատակերգութիւն:

Աշակերտութեան կողմէ խմբերգներ եւ արտասանութիւններ:

Թատ ու Պար եւ անակնկալներ:

Մուտք 3 ֆր.

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը Վիէնի մէջ

կազմակերպուած Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

տեղի կ'ունենայ 26 դեկտ., շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Ռ.Ա.Կ. սրահին մէջ:

Մանկական թատերգութիւն, պար, արտասանութիւն, խմբերգ. տօնածառ եւլն. եւլն.

Պիտի խօսի ՕՐ. Հ. ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Մուտք 2 ֆր.

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Յ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ

26 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ. Ալֆորվիլ

կը ներկայացուի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

տոմսեր 5 եւ 3 ֆր. փոքրիկներու՝ 1 ֆր.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ԹՈՒՆՈՒԶ, Պ. Վ.— 25:
ԹՈՒՐԷԹ, Յ. Սօլ.— 35:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 465:
ՏԷՍԻՆ, Մ. Պ.— 35:
ՇԱԼԷԹ, Կ. Փ.— 35:
ՄՕՐԷՍԹԻԼ, Պարտ.— 35:
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Ա. Զ.— 280: Կարգադրեցինք:
ՔԼԷՐՄՈՆ ՖԷՐԱՆ, Թօզ.— 140:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 352:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կ.— 70:
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.— 35:
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Օ. Սել.—35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 970:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլ.— 30:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 216.25:
ԼԱ ՇՕ ՏԸ ՖՕՆ, Նէվ.— 250:
ՔԱՎԱՅՕՆ, Ման.— 40:
ՓԱՐԻԶ (19), Ժ. Մին.— 19.50:
ՍԷՆԹ ԱՐՕՄԱՆ, Ա. Թ.— 70:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Պայր.— 35:
ԼԻՈՆ, Գ. Զան.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յով.— 140:
ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ.— 70:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Մարկ.— 140:
ՇՈՒԶԸԼՕ, Մ. Եղն.— 70:
ՎԻԷՆ, Գործ.— 460:
ԱՐՔԷՕՅ, Հ. Ե.— 40:
ՇԱՅԼ, Պ. Շող.— 35:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Թ. Մեծպ.— 35:
ՊԱՆԵԷՕ, Մաղ.— 35:
ԼԱՖՐԷԹ, Նաճ.— 35:
ԱԼԺԵՐ, Տէրտ.— 140:
ՎԻՎԻԷ, Ա. Ա.— 35:
ՇԱԹՈՒ, Թ. Պ.— 50:
ԼԻՈՆ, Ն. Շիմ.— 70:
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Թամ.— 70:
ԹՈՒՐ, Յ. Մ.— 35:
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ամեր.— 80:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Մ. Մ.— 70:
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՌ ՄԷՐ, Ս. Կ.— 35:
ՌՕՄԱՆ, Գ. Թ.— 25:
ԱՆԻԷՌ, Յ. Յար.— 140:
ՊԱՆԵԷՕ, Օր. Վ. Թ.— 50:
ՎԻՎԻԷ, Պ. Ք.— 70:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Է. Էլմզ.— 140:
ՆԱՆԹԵՐ, Թ. Մ.— 100:
ԼԻՈՆ, Կիւլ.— 70:
ԼԻՈՆ, Թ. Այ.— 70:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թ.— 35:
ԹՐԱՆ, Վ. Զ.— 140:
ՄԱԼՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բար.— 35:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Քիւրէլ.— 100:
ՍԷՆԹ ՈՒԷՆ, Գր.— 44:
ՍԱԼՈՆ, Աղ.— 35:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35.
ՊՕՐՏՕ, Գործ.— 140:
ՊՕՐՏՕ, Կ. Տ.— 140:
ՊՕՐՏՕ, Ճ. Տ.— 140:
ՔԱԶԵՐ, Աւետ.— 70:
ՕՐԼԷԱՆ, Մամ.— 70:
ՔԼԷՐՄՈՆ Ֆէրան, Լ. Թ.— 140:
ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Շմ.— 140:
ԺԷՆԷՅ, Յովհ.— 140:
ՇԱԼԷԹ, Մ. Մ.— 30:
ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ, Փ. Յով.— 20:
ՕՐԱՆԺ, Ս. Յ.— 35:
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Մ. Ճ.— 35:
ԹՈՒԼՈՆ, Թ. Տ.— 100:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Սկսանք ղրկել

ՔՐՕՆ, Կ. Կիւլ.— Դեկտ. 20էն:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Նիկող.— Դեկտ. 20:
ՊՈՒՏԱՓԷՇՏ, Ն. Բալ.— Դեկտ. 18:
ՍԷՆ ԺԷՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷՅ, Օ. Սելճ.—17:
ՎԷԶԻՆ, Կ. Փափազ.— 15էն:
ԱՆԻԷՌ, Յ. Իշխ.— 15:
ՓԱՐԻԶ (15), Ս. Նաւ.— 14:
ՌՈՆԻ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Տիկ. Աճ.— 15:
ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ, Գ. Մով.— 12էն:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Ն. Պայր.— 13:
ԹՈՒՆՈՒԶ, Պ. Վարդ.— 9:
ՊԱՆԵԷՕ, Ա. Զատ.— 10:
ՊԼԱՆՄԷՆԻԼ, Գասպ.— 8:
ՄԱԼ ՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բար.— 4:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Ն. Փապ.— 3:
ՓԱՐԻԶ (18), Հ. Զրուանդ.— 1:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին: կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame. PARIS (13)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան

կը ներկայացուի ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 26 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էքլիփս:

Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր.:

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 27 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մալկրիթ

Մուտք, 3 ֆր.:

Անմոռանալի դպրոցական հանդէս

Փորտոյի Արարատ Միութեան դպրոցի սաներու

27 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3.30ին,

Հ. 8 Դ. Բարսեղ—Շահպազ Ակումբին մէջ, Սընօնի

կը ներկայացուին մանկական երկու թատերախաղեր

ՍԱՐԻՄ ԹԱԳԱՒՈՐԸ եւ ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ

Մեներգներ, խմբերգներ եւ արտասանութիւններ: «ԱՆՈՒՇ» օփերայէն տեսարան մը աշակերտներու կողմէ, ղեկավարութեամբ Ա. Գ. Մելքոնեանի, Կաղանդի ծառ, նուէրներ պիտի բաշխուին:

Մուտք՝ 2 ֆրանք:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 24 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3303

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՌԱՒՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Փարիզի մէջ փորձուած բանակցութիւնները, որոնք ձախողած են առայժմ, այլեւս կը փարատեն ամէն տարակոյս՝ Թուրքիոյ վերջնական դիտումներուն մասին:

Թուրք պատուիրակները իրենց արտաքին գործավարին առաջնորդութեամբ յայտարարեցին թէ չեն կրնար ընդունիլ որ եւ է լուծում, բացի Ալէքսանտրէթի շրջանին անկախութենէն: Եւ քայլ մըն ալ յառաջ նետուելով, առաջարկեցին համադաշնակցութիւն մը կազմել Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Ալէքսանտրէթի միջեւ:

Ֆրանսացիները բնականաբար չէին կրնար ընդունիլ այս նորահրաշ ծրագիրը, որ բոլորովին կը հակառակ ոչ միայն իրենց յանձնառութեանց, այլեւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին տրամադրութեանց:

Ընդհատելով հանդերձ բանակցութիւնները, Ֆրանսա չուզեր պղտորել Թուրքիոյ հետ եղած բարեկամական յարաբերութիւնները, որոնց վրայ չափէն աւելի կը ծանրանան ինչպէս տեղական թերթերը, նոյնպէս օրուան վարիչները:

Արդեօք անո՞ր համար որ Ֆրանսա շատ աւելի ծանր հոգեր ունի բուն Եւրոպայի մէջ, եւ կ'ուզէ կարճ կապել ուրիշ տագնապները:

Ամէն պարագայի մէջ, Էնկիւրի կը կարծէ լաւագոյն պատեհութիւնը գտած ըլլալ, արժեցնելու համար իր յաւակնութիւնները, որոնք հիմնուած են շատ հեռաւոր հաշիւներու վրայ:

Խնդիրը շատ պարզ է, իր սկզբնական վիճակին մէջ:

Ֆրանքլէն Պույեօնի ձախաւեր դաշնագրին համաձայն, Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանը կը վայելէ տեղական ինքնավարութիւն: Այդ կարգ ու սարքին վրայ կը հսկէ Ֆրանսա, իբրեւ հոգատար իշխանութիւն:

Հիմա որ դաշնագիր կնքուած է եւ Սուրիան անկախ պետութիւն պիտի դառնայ, Ֆրանսայի հոգատարութիւնը մեքենաբար կը փոխանցուի նոր պետութեան, որուն մաս կը կազմէ վիճելի շրջանը:

Այս պարագան անգամ մը եւս հաստատուեցաւ 1922ին, միջազգային պայմանագրով մը, որ իբրեւ անկախ պետութիւն կը նախատեսէր միայն Սուրիան եւ Լիբանանը:

Կը նշանակէ թէ խնդիրը ուղղակի կապ ունի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ յարակից յանձնառութեանց հետ, այնպէս որ Ֆրանսա, եթէ ուզէ իսկ, չի կրնար ընդառաջ երթալ Թուրքիոյ պահանջներուն:

Ֆրանսայի ներկայացուցիչները միշտ կը յիշեցնեն այս կէտը, բայց Էնկիւրի սկիզբէն իվեր «շանթաժ»ի ճամբան բռնած ըլլալով, դաշնագիրները եւ տրամաբանութիւնը դարակը նետած, իր երգը կ'երգէ անդադար,— անջատել եւ անկախ հռչակել «Սանճաք»ը: Ուրիշ խօսքով՝ անդամատել Սուրիան:

Կարելի պիտի ըլլա՞յ միջին ճամբայ մը գտնել, մինչեւ 1937 յունուար 18, երբ կը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդը:

Առանց գուշակութիւններ փորձելու, կը կարծենք թէ Ֆրանսա չի կրնար աւելի յառաջ երթալ, զգուշանալով հանդերձ դառնացնել Թուրքիան:

Ընդունիլ Ալէքսանտրէթի անկախութիւնը՝ կը նշանակէ ոչ միայն դրժել իր յանձնառութիւնները, այլեւ իրեն դէմ հանել արաբական աշխարհը, որուն կը պատկանի վերջին խօսքը:

Այդպիսի նահանջ մը պիտի նշանակէր, նաեւ, խախտել հոգատարութեանց պայմանագիրը, որուն երաշխաւորը կը հանդիսանայ Ազգերու Դաշնակցութիւնը:

Դեկտեմբեր 16ին, երբ այս խնդիրը կը քննուէր Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ, բոլոր անդամները քուէարկեցին առաջարկուած բանաձեւը, իսկ Թուրքիա ձեռնպահ մնաց: Թ. Ր. Արաս կը յուսար անուշել Ֆրանսան, ուղղակի բանակցելով:

Արդ, ձախողեցաւ այդ փորձը, եւ հիմա նորէն Ազգաժողովին կ'իյնայ ելք մը գտնել: Այս անգամ պիտի համակերպի՞ն Թուրքերը, քանի որ Ազգաժողովը չի կրնար դէմ երթալ իր իսկ հաստատած սկզբունքներուն:

Կը կարծենք թէ այստեղ ալ, նորէն շատ բան կախում ունի Ֆրանսայի վճռականութենէն:

Թուրքերը անգերազանցելի վարպետներ են դիւանագիտական բանակցութեանց մէջ: Յաճախ համակերպիլ ձեւացնելով հանդերձ, անոնք այնպիսի ճեղքեր կը բանան, որ դժուար է նախատեսել:

Թողլով բուն դիւանագիտական գետինը, անոնք արդէն խուճապի եւ սպառնալիքի մթնոլորտ մը ստեղծած են ամիսներէ ի վեր, Սուրիոյ սահմանին վրայ եւ զանազան պղտոր գործեր կ'եփեն: Վերջին լուրերու համաձայն, նոյնիսկ աւազակախումբեր կազմած են, ի հարկին «գործելու» համար:

Միւս կողմէ Թուրք մամուլը կը շարունակէ իր վայնասունը,— «Մեռա՜նք — կորա՜նք»: Իսկ ամէն մէկ լուրի հետ, տող ընդ մէջ կը հանդիպինք Հայերու մասին եղած զրպարտութեանց:

— «Հայերու մեծամասնութիւնը մեզի հետ է, Հնչակները մեզի հետ են, միայն Դաշնակները հակառակ են»: Եւ կամ,— «Արաբները զէնք կը բաժնեն Դաշնակներուն, կ'աշխատին պատսպարուած Հայերը հաշտեցնել, զանոնք Դաշնակ կուսակցութեան նպատակներուն համաձայն կազմակերպելու համար» եւն.:

Անհրաժեշտ է կատարեալ պաղարիւնով հետեւիլ այս դէպքերուն, որոնց տակ ծածկուած խաղերը կը մատնեն Թուրքիոյ հեռաւոր նպատակները, ինչպէս եւ լուրջ մտահոգութիւնները՝ վաղուան համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԶՈՒԶԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱԼ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԷՋ

Թուրքիա միշտ անկախութիւն կը պահանջէ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՁԱԽՈՂԵՑԱՆ

Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ սկսած բանակցութիւնները, որ կը շարունակուէին երկու օրէ ի վեր, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, յանգեցան կատարեալ ձախողանքի մը, գէթ առայժմ: Բոլոր թերթերն ալ կը հաստատեն թէ կարելի չէ եղած հաշտեցնել Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ տեսակէտները:

Երեքշաբթի օր, Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Քէ տ'Օրսէ գնաց, ընկերակցութեամբ դեսպանին եւ միւս պատուիրակներուն: Այնտեղ կը սպասէին արտաքին նախարարը՝ Պ. Իվօն Տէլպոս, խորհրդականը՝ Պ. Վիէնօ եւ Ֆրանսայի միւս ներկայացուցիչները: Երկուշաբթի օրուան խորհրդակցութեանց ընթացքին, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները բացորոշապէս հասկցուցած էին թէ Ֆրանսա պատրաստ է վարչական բացարձակ ինքնավարութիւն շնորհելու Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի շրջանին, բայց Սուրիոյ հոգատարութեան տակ մնալու պայմանով: Թուրքերը աւելի խորացնելով խնդիրը, առաջարկեցին զանազան ձեւեր: Խորհրդակցութեանց կը մասնակցէր նաեւ Շուէտի արտաքին նախարարը, իբրեւ տեղեկաբեր Ազգերու Դաշնակցութեան: Թուրքերը կը վախնան որ սահմանագլուխը, եւ մասնաւորապէս Ալէքսանտրէթի շրջանը ամրացուի, Ֆրանսական հոգատարութեան բարձումէն վերջը: Հետեւաբար կ'ուզեն որ Սանճաքը անկախ հռչակուի, որպէսզի Սուրիոյ իշխանութեան տակ չիյնայ ապագային: Ուրեմն բանակցութիւնները ստացան բարդ եւ փափուկ հանգամանք մը:

Նոյն օրը Պ. Իվօն Տէլպոս մտերմական սեղան մը սարքեց ի պատիւ Պ. Ր. Արասի, հրաւիրելով նաեւ վարչապետը, Պ. Լէօն Պլում: Բանակցութիւնները վերսկսան իրիկունը, եւ այս անգամ Թուրքերը նոր առաջարկ մը ներկայացուցին,— ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱԶՄԵԼ ՍՈՒՐԻՈՅ, ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԻՋԵՒ: Պ. Վիէնօ անմիջապէս պատասխանեց թէ Ֆրանսայի չիյնար փոխել Սուրիոյ հողային կարգ ու սարքը: Ֆրանսա պատրաստ է ընդարձակելու Սանճաքին բնակչութեան կրօնական, մշակութային եւն. իրաւունքները, բայց չի կրնար աւելի յառաջ երթալ: «1921ին համաձայն էինք, շեշտեց Պ. Վիէնօ: Կ'ընդունիմ թէ հոգատարութեան բարձումը նոր կացութիւն մը կը ստեղծէ: Եթէ կ'ուզէք, Սանճաքին վարչական կարգ ու սարքը յարմարցնենք նոր հանգամանքներուն»:

Թուրքերը պատասխանեցին.— ԱՆԿԱՐԵԼԻ Է ԱՅԴ, ԵԹԷ ՍԱՆՃԱՔԸ ԶԲԱԺՆՈՒԻ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ:

Պ. Վիէնօ.— Այն ատեն, եթէ կը պնդէք այս տեսակէտին վրայ, մենք իրաւասութիւն չունինք այդպիսի գործ կատարելու:

Տեսակցութենէն վերջը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով, երկու կողմերը խօսակցութիւնները պիտի շարունակեն դիւանագիտական ճամբով, ընկերակցութեամբ տեղեկաբերին, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի յառաջիկայ նստաշրջանէն առաջ:

Թուրքիոյ նկատողութիւնները ապագայի համար

Ուրեմն, երկու պետութիւնները Ա. Դ. Խորհուրդին պիտի ներկայանան յունուար 18ին, կա՛մ նախապէս համաձայնած ըլլալով, եւ կամ ամբողջ վէճը սեղանի վրայ դնելով: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ բանակցութեանց անյաջողութիւնը տհաճութիւն պատճառած է Անգլիոյ մէջ, որ անկարելին պիտի փորձէ, որպէսզի չլարուին Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները:

Այսպէս կամ այնպէս, տարակոյս չկայ թէ Թուրքիա կ'ուզէ իր գերակշռութիւնը վերահաստատել Ալէքսանտրէթ-Անտիոք շրջանին վրայ: ԿԸ ԿԱՐԾՈՒԻ ԹԷ ԼՐՋՕՐԷՆ ԿԸ ՎԱԽՆԱՅ ՈՐ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ԻՏԱԼԻԱ ԼԱՅՆՕՐԷՆ ՏԱՐԱԾՈՒԻ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ: Այս մտահոգութեամբ ալ, իրեն համար կենսական համարելով Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստը, Կ'ՈՒԶԷ ԱՊԱՀՈՎ ԸԼԼԱԼ ԹԷ ԱՅԴ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ ՊԻՏԻ ՉԿՐՆԱՅ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԻԼ ԻՏԱԼԻՈՅ ԿՈՂՄԷ: Միւս կողմէ, ինչպէս կը նկատէ «Լ'Էօվր»ի քաղաքական աշխատակիցը, Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը նոր ծրագիր մը կ'որոճայ,— Բարոյապէս վերահաստատել նախկին օսմանեան կայսրութիւնը: Աթաթիւրքի կարծիքով, օր մը բրիտանական կայսրութեան եւ իր գաղթապետութեանց համար հաստատուած կարգ ու սարքը կրնայ տիպար ծառայել Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւն. համար... Այս առաջադրութեամբ ալ, այժմէն կ'առաջարկեն հաստատել համադաշնակցութիւն մը՝ Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Ալէքսանտրէթի միջեւ, ինչ որ անընդունելի է Ֆրանսայի համար:

*** Սէն - Պրիս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, կը գրէ այս առթիւ.— «Թուրքերը այն տեսակէտն ունին թէ Սուրիոյ արաբ ազգայնականները չեն կրնար որ եւ է վստահութիւն ներշնչել Ալէքսանտրէթի շրջանին 85,000 Թուրքերուն: Հետեւաբար կը պահանջեն որ Սանճաքը անջատուի Սուրիայէն: Փոխանակ չափաւորելու իրենց այս յաւակնութիւնը, այս անգամ աւելի յառաջ երթալով, առաջարկեցին ճշմարիտ համադաշնակցութիւն մը կազմել Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, ուր Ալէքսանտրէթի Սանճաքը Սու-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՏԱՐԱԳԻՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Լրացուցիչ լուսաբանութիւններ

Երեքշաբթի օր Գաղթ. Գրասենեակի վարիչ Պ. Լեւոն Բաշալեան կարեւոր լուսաբանութիւններ հաղորդեց Հայ Երիտ. Միութեան սրահին մէջ, զինուորագրութեան հարցի մասին: Նախ կարդաց պատերազմական նախարարութեան զեկոյցը, որ հրատարակուած է արդէն, «Յառաջ»ի մէջ (10 դեկտ.): Յետոյ պատասխանեց բազմաթիւ հարցումներու, որոնց գլխաւորները կը հրատարակենք ստորեւ.—

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ի՞նչ դիրք բռնելու է հայ երիտասարդութիւնը զինուորագրութեան հարցին հանդէպ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Համակերպելու է: 21էն մինչեւ 33 տարեկանը պէտք է երթան եւ արձանագրուին:

Հ.— Մերժումը որ եւ է վնաս կրնա՞յ հասցնել:

Պ.— Անշուշտ: Ի հարկին պայմանաժամը լրանալուն ոստիկանական ուժով պիտի զինուորագրեն:

Հ.— Զինուոր ըլլալը անհրաժե՞շտ է:

Պ.— Այո: Եթէ 1924էն Ֆրանսա մտած ժամանակդ 21 տարեկան էիր, ստիպուած ես: Եւ կամ հեռանալու ես այս երկրէն:

Հ.— Արձանագրուած զինուորցու մը, երբ օտար երկիր երթալու իրաւունք կը ստանայ, կը թոյլատրուի՞ այս կառավարութենէն:

Պ.— Չեմ գիտեր: Պէտք է հարցնել:

Հ.— Ամուսնացած մը եթէ զաւակներ ունի, որքա՞ն պիտի ծառայէ:

Պ.— Տակաւին որոշուած չէ: Բայց անոր զաւակները, կամ այն անդամները որոնք կը խնամուէին զինուորցուին աշխատանքով, պիտի օգտուին պետական նպաստէն ինչպէս Ֆրանսացի մը:

Հ.— Մենք պատրաստ ենք ծառայելու Ֆրանսական բանակին մէջ, բայց Ֆրանսա պիտի վերցնէ՞ այն դժուարութիւնները որ կը գործադրուին մեզի հանդէպ:

Պ.— Պիտի հարցնենք:

Հ.— Մեզ ո՞ր գունդին պիտի միացնեն, օտար գունդի՞ թէ լեգէոնի մէջ:

Պ.— Օտար Գունդի (Րէժիօն էթրանժէ) մէջ որոնց վարիչները պիտի ըլլան հայ մասնագէտ սպաներ: Թերեւս մէկ տարիէն խառնուին բուն Ֆրանսական բանակին մէջ: Բայց անոնք որ Ֆրանսական կրթութիւն առած են, այժմէն Ֆրանսական գունդի մէջ պիտի առնուին:

Հ.— Մեր զինուորութիւնը լրացնելէ վերջ Ֆրանսական հպատակ պիտի ճանչնա՞ն:

Պ.— Այո, եթէ անմիջապէս գրաւոր խնդրագիր մը ներկայացուի: Ձեր կամքէն կախում ունի:

Հ.— Այն ուսանողը որ 21 տարեկան է, ու կանչուած, կրնա՞յ խնդրագրով մը յայտնել թէ՝ ուսումը լրացնելէն վերջ պիտի ծառայէ.

Պ.— Այո՛: Բայց անհրաժեշտ է դիմում կատարել: Նոյնիսկ, եթէ շրջանը լրացնէ ու մեկնի օտար երկիր շարունակելու իր ուսումը, հոն պարտաւոր է ներկայանալ տեղւոյն Ֆրանսական հիւպատոսին, ըստ օրինի:

Հ.— Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակ Հայերն ալ այս օրէնքին ենթակա՞յ են:

Պ.— Ոչ: Առայժմ բան չկայ անոնց մասին:

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, որոշուեցաւ որ իւրաքանչիւր միութենէ հինգական ներկայացուցիչ ղրկուի, ուրիշ նոր խորհրդակցական ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ մօտերս:

Ներկայ երիտասարդներէն շատերը արդէն զօրակոչ ստացած ըլլալով, իրենց կարգին լուսաբանութիւններ հաղորդեցին.— Ծ. Պ.

Արաբները զէնք կը բաժնեն Դաշնակներուն

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն.— Տեսնելով որ Իսքէնտէրունի Սանճաքին Թուրքերը միացեալ զանգուած մը կը ներկայացնեն, հոգատար իշխանութեան պաշտօնեաները սկսած են իրարու դէմ գրգռել Սանճաքի զանազան տարրերը: Այս ուղղութեամբ կատարուած գործերուն առաջին գիծին վրայ կու գայ Արաբներուն զինումը: Գուշէյրի գիւղերու Արաբները բացէ ի բաց կը զինուին: Գիշեր ցերեկ ջանք կը թափեն՝ Սանճաքին պատսպարուած Հայերը հաշտեցնելու եւ զանոնք Դաշնակ կուսակցութեան նպատակներուն համաձայն կազմակերպելու համար: Դարձեալ այս նպատակով զէնք կը բաժնեն Մուսա Տաղի Դաշնակ Հայերուն:

«Հալածանք վերսկսաւ Սանճաքին մէջ»

"ՀՆՉԱԿՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ԵՆ"

«Սօն Փոստա» կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Ամէն օր Սանճաքէն եկող լուրերը կը ցուցնեն թէ ճնշումը եւ հալածանքը շատցած է: Այսպէս, երէկ առանց պատճառի 10 Թուրքեր ձերբակալուած են Իսքէնտէրունի մէջ: Անոնցմէ մէկը այն աստիճան անգթութեամբ ծեծուած է կառավարական պաշտօնեայի մը կողմէ, որ հարկ եղած է հիւանդանոց փոխադրել զայն: Խեղճին կեանքը վտանգի տակ է: Պաշարման վիճակը կը շարունակուի խստութեամբ: Ցերեկներն անգամ արգիլուած է երեքէ աւելի անձերու միատեղ պտոյտը:

Կարծես չբաւէին եղած ճնշումները, ամէն միջոցի կը դիմեն, Ալէվիները եւ Հայերն ալ Թուրքերուն դէմ դարձնելու համար: Միայն Դաշնակ Հայերը ճակատ յարդարած են Թուրքերուն դէմ: Հնչակները Թուրքերուն հետ են: Ալէվիներն ալ յայտնած են թէ մինչեւ վերջը Թուրքերու կողքին պիտի մնան:

Տեղական իշխանութիւնը հիմա ալ գլխարկի գործը ձեռք առած է եւ զանազան պատրուակներով կը նեղէ գլխարկ դնող Թուրքերը:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱԶԳ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

ԿԱԹ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ՀԵՏ ԵՂԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկայի օրինաւոր ազգ. երեսփ. ժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ անցեալ նոյեմբերին, ազգ. վարչութիւնը հետեւեալ զեկուցումը կարդացած է կաթող. նուիրակին հետ կատարուած բանակցութեանց մասին, որոնք ձախողեցան դժբախտաբար.—

Նուիրակ Սրբազանին ժամանման օրը, ապրիլ 8, Կեդր. Վարչութեան կողմէ պատգամաւորութիւն մը, երեք հոգիէ բաղկացեալ, (Պ. Զաւէն Մաթիկեան,— Կեդր. Վարչութեան դիւանապետ,— Պ. Սեդրակ Աւտոյեան, ազգ. երեսփոխան — Պ. Ժիրայր Աբիկեան, Կեդր. Վարչութեան անդամ) փութացած էր Նաւամատոյց, բարի գալուստ մաղթելու համար Սրբազան հիւրին: Դժբախտաբար մեր ներկայացուցիչները չէին յաջողած իրենց առանձնած յանձնարարութիւնը կատարել, այն միակ պատճառով որ մեր հակառակորդներու ցուցմունքներուն վրայ, ոստիկանութիւնը արգիլած էր անոնց մօտենալ Գարեգին Սրբազանին: Այս միջադէպի մասին նոյն օրն իսկ մեր կողմէ գրուեցաւ Նուիրակին:

Մէկ շաբաթ յետոյ, ապրիլ 14ին, Նուիրակ Ս.ը Հէքիմեան քահանայ հօր միջոցաւ լուր ղրկեց մեր առենապետին թէ մեզի հետ տեսակցութիւն մը ունենալ կ'ուզէր: Ժամադրուեցանք: Մեր առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ ապրիլ 25ին: Երկրորդ տեսակցութիւն մը եւս ունեցանք մայիս 18ին: Մեր այս երկու տեսակցութիւններու առեն երկուստեք ընդհանուր կերպով մօտեցանք այն հարցերուն, որոնք յետագային մեր բանակցութեանց ընթացքին հիմը պիտի կազմէին մեր նախապայմաններուն:

Նուիրակ Սրբազանը առաջին առթիւ իր թելադրութիւնները ներկայացուց հետեւեալ կէտերու շուրջ.—

1.— Հայկական Եռագոյն, 2.— Մայիս 28 եւ 3.— Ապրիլեան սգատօն:

Նուիրակ Ս.ի համոզմամբ եւ թելադրութեամբ, Հայկական Եռագոյն դրօշը պարզուելու չէր եկեղեցւոյ եւ անոր շրջափակին մէջ գտնուած հաստատութիւններու (սրահ, դպրոց, եւայլն) մէջ: Հանրապետութեան տարեդարձի հանդիսութիւնները կատարուելու չէին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ: Նոյնը նաեւ ապրիլեան սգատօնի մասին, որոնց ներկայ ըլլալու չէին հոգեւորականները:

Այս հարցերը, որոնք իրականին մէջ ոչ մէկ առնչութիւն ունէին Նուիրակ Ս.ի առաքելութեան նպատակին հետ, ի վերջոյ մեր պնդումով դուրս թողուեցան մեր տեսակցութեան նիւթերու շարքէն:

Մեր կողմէ Նուիրակ Ս.ին եղան հետեւեալ առաջարկութիւնները.—

1.— Անաչառ քննութիւն կատարել, ներկայ պառակտման պատճառներն ու իրական պատասխանատուները երեւան հանելու համար.

2.— Դիմել հանրաքուէի, եկեղեցւոյ վարչական միասնականութեան կողմնակիցներու թիւը ճշդելու համար:

3.— Ճանչնալ մեր Կեդրոնական վարչութեան եւ երեսփ. ժողովի օրինաւորութիւնը:

Նուիրակ Ս.ը բաւ մեզ թէ իր ժամանակը եւ պայմանները չէին ներեր քննութիւն կատարելու: Երկրորդ, հանրաքուէ մը այս գաղութին մէջ պիտի չտար ակնկալուած արդիւնքը, քանի որ կորսնցնող կողմը պիտի չուզէր ենթարկուիլ հակառակորդի մեծամասնութեան կամքին: Բացի ասկէ Ռամկավարները դէմ էին նման գաղափարի մը: Երրորդ, աւելորդ էր Վարչութեան եւ Երեսփ. Ժողովի օրինաւորութեան մասին խօսիլ, քանի որ ինքը, Նուիրակը Ամերիկա եկած էր երկու վարչութիւններու վերաբերմամբ ընելու վճռական կարգադրութիւններ:

Այս հարցերը եւս դուրս ձգուեցան մեր յետագայ խօսակցութիւններէն.

Մեր առաջին երկու տեսակցութիւններուն յաջորդեցին ուրիշ եօթը տեսակցութիւններ եւս, հետեւեալ թուականներուն,— օգոստոս 25 եւ 28, հոկտեմբեր 6, 12, 20, 26 եւ նոյեմբեր 4:

Այս տեսակցութիւններու ընթացքին, մեր եւ Նուիրակ Սրբազանին միջեւ փոխանակուեցան նախապայմաններ, որոնք ի վերջոյ հիմը կազմեցին այն ծրագրին, զոր Նուիրակը ներկայացուց Օթէլ Մարթինիքի երեսփ. ժողովին:

Ծրագիրը, որ վերջնականօրէն կազմուեցաւ եւ որու մասին նախապէս Ռամկավարներ եւս տուած էին իրենց համաձայնութիւնը, կը բաղկանար հետեւեալ 11 կէտերէն.—

1.— Եկեղեցին պէտք պիտի ըլլայ որ եւ է քաղաքական - կուսակցական վարչութիւն ունենալէ, տարբեր խօսքով, եկեղեցական վարչութիւնը քաղաքական - կուսակցական գունաւորում պիտի չունենայ:

2.— Կանոնի համաձայնութեամբ, Լիազօրը կը կազմէ կեդրոնական վարչութիւն, եկեղեցասէր, չէզոք եւ յայտնի անձնաւորութիւններէ, որոնք հետամուտ չեն կուսակցական նպատակներու, եկեղեցական վարչութեան սահմաններուն մէջ:

3.— Այդպիսի վարչութեան եւ հոգեւոր իշխանութեան ներկայացուցչի (Նուիրակ) համաձայնութեամբ, կ'ընտրուի Առաջնորդ, մէկ շրջանի համար, այսինքն՝ չորս տարի:

4.— Կեդր. Վարչութիւն եւ Երեսփոխանութիւն, որ հաստատուած չեն Բարձր Իշխանութեան կողմէ, կը լուծուին, եկեղեցւոյ միասնականութեան գաղափարի եւ խաղաղութեան տեսակէտներով:

5.— Ներկայ, հաստատուած, ժամանակաւոր Կեդրոնական Վարչութիւնը եւ Մարթինիք օթէլի մէջ գումարուած Երեսփ. Ժողովը կը լուծուին կամաւորապէս:

6.— Կախակայեալ քահանաները ներողութիւն կը խնդրեն, խոստանալով միանգամայն ենթարկուիլ նոր կազմուած Վարչութեան եւ Բարձր Հոգեւոր Իշխանութեան:

7.— Բոլոր եկեղեցիները, անխտիր, իրենց հոգաբարձութիւններով եւ հոգեւոր հովիւներով, կ'ենթարկուին նոր կազմուած վարչութեան, որ կը պահէ իր գոյութիւնը եւ իրաւունքը մէկ շրջանի համար,— չորս տարի:

8.— Նշանակուած ժամանակի համար չեն կատարուիր երեսփոխանական ընտրութիւններ, այլ հոգաբարձութիւնները կը կառավարուին կեդրոնական վարչութեան ղեկավարութեամբ, ընդունուած աւանդութեան համաձայն:

9.— Կողմերը կը խուսափին ընդհարման առիթ տալէ, նախկին դէպքերը նկատի ունենալով:

10.— Մանրամասնութիւնները կը մշակուին հաշուառու եւ հաշուետու մարմիններու կազմութեան համար, իրազեկ դարձնելով Բարձր Իշխանութիւնը, անհրաժեշտ եղած պարագային:

11.— Այս սահմաններու մէջ վերականգնած միասնականութիւնը եւ նոր վարչութիւնը կ'արժանանան Ն. Ս. Օծութեան օրհնութեան:

Ամիսներ տեւող երկար բանակցութիւններու ընթացքին, կողմերը բնաւ պատեհութիւն չունեցան իրարու հանդիպելու, քանի որ նուիրակ սրբազանը ինքը անձամբ յարաբերութիւն պահեց կողմերուն հետ, ի հարկէ իր վրայ կեդրոնացնելով բանադնացի դերը:

Այս էր գլխաւոր պատճառը, որ մենք հնարաւորութիւն չունեցանք կանուխէն թափանցելու ռամկավարներու յետին միտքերուն: Պատճառ մը չունինք ծածկելու, որ Գարեգին սրբազան չափազանց բարեմիտ էր: Ան ըսկիզբէն մինչեւ վերջը լաւատես էր բանակցութեանց արդիւնքին, ուստի եւ իր ջանքերու ելքին մասին: Իր հաւատքը ռամկավարներու վերաբերմամբ հիմնականօրէն խախտեցաւ այն առեն միայն, երբ անոնք սկսան անխնայ հարուածել զինքը, իր ծանօթ կոչի հրատարակութեան առթիւ: Նուիրակը մեզ հետ միասին ինքն եւս դարձաւ յոռետես: Իսկ իր յոռետեսութիւնը փոխուեցաւ յուսահատութեան, երբ անիկա անակնկալօրէն հրահանգ ստացաւ կաթողիկոսէն՝ ընել կարելին, եկեղեցւոյ միասնականութիւնը վերականգնելու, իսկ անյաջողութեան պարագային, պահել ներկայ պառակտեալ դրութիւնը ...

Հոկտ. 6ին,— ռամկավարներու երեսփոխանական ժողովէն հինգ օր առաջ, Նուիրակի հետ մեր ունեցած մէկ տեսակցութեան առեն, Գարեգին Ս. բաւ մեզ թէ ինքը անպատեհութիւն մը չէր տեսներ, հակառակ բոլոր բացասական երեւոյթներուն, միասնականութեան հարցը ռամկավարներու ժողովին տանելուն մէջ: Լիազօրը կը սիրէր յուսալ, որ յիշեալ ժողովին մէջ պիտի գտնուէին մարդիկ, որ քաջութիւնը պիտի ունենային իր տեսակէտները պաշտպանելու եւ իր ծրագրին ուժ տալու: Այդ յոյսով ալ նուիրակը հոկտ. 11ին գնաց ռամկավարներու երեսփ. ժողովին, այնտեղ պարզապէս յայտարարելու թէ պարտուած մըն էր ինքը:

Հարկ է արձանագրել այստեղ, որ բանակցութիւններու ընթացքին, մեր կողմը ոչ միայն դժուարութիւններ չյարոյց, այլ եւ ընդհակառակն լիազօր սրբազանին առաքելութիւնը յաջողցնելու միակ մտահոգութեամբ, ընդառաջ գնաց անոր ջանքերուն, հիմնական հարցերու վերաբերմամբ մեծ զիջողութիւններ ընելով: Մեր կողմէ ամէն աջակցութիւն ընծայուեցաւ նուիրակին, որպէսզի ան յաջողէր իր ծրագրին մէջ: Երկուստեք համաձայնութիւն կայացուած էր յիշեալ տասնըմէկ կէտերու հիման վրայ: Նուիրակ սրբազանը լրացուց իր ծրագիրը, որուն համաձայն, նախ նիստի պիտի հրաւիրուէր Հօթէլ Մարթինիքի երեսփոխանական ժողովը, ուր ներկայ պիտի ըլլար նաեւ նուիրակը: Երկու ժողովներուն մէջ լիազօրին ծրագիրը ընդունուելէ յետոյ, լուծուած պիտի յայտարարուէին երկու անջատ վարչութիւնները, իրենց տեղը տալով ժամանակաւոր կեդրոնական վարչութեան, զոր նուիրակ սրբազանը պիտի նշանակէր վստահութիւն վայելող անկուսակցական ազգայիններէ: Այդ իսկ նպատակաւ, շաբաթներ առաջ երկու կողմերը իրենց թեկնածուներուն ցանկերը տրամադրած էին լիազօրին: Այս ծրագրի հիման վրայ եւ նուիրակի թելադրութեամբ էր որ անորոշ ժամանակով յետաձգուեցաւ մեր այս երեսփ. ժողովը, որ ըստ սովորականին գումարուելու էր սեպտեմբերի սկիզբը:

Ռամկավարներուն հոկտեմբեր 11ի երեսփ. ժողովին ծանօթ ելոյթէն անմիջապէս առաջ եւ նամանաւանդ անկէ յետոյ, այլեւս դժուար չեղաւ, կաթողիկոսական նուիրակ սրբազանին համար հետեւցնել, որ ռամկավարները պարզապէս ժամանակ շահելու դիտաւորութեամբ, ամիսներով օրորած էին զինքը:

Մէկ կողմէ խոստանալով ընդունիլ իր առաջադրութիւնները, իսկ միւս կողմէ դաւելով իրեն եւ իր գլխուն վրայէն դիմելով Էջմիածին, Ամենայն Հայոց Հայրապետին ծանօթ հրահանգը հասցնելու համար վերջին պահուն:

Ապացուցանելու համար թէ որպիսի հաշտարար ոգւով եւ զիջողութեան պատրաստակամութեամբ, մեր կողմը ընդառաջ գնաց նուիրակի առաքելութեան, աւելորդ չենք համարեր այստեղ արձանագրել այն իրողութիւնը, որ մեր հոգեւորական հայրերը, որոնք ոչ մէկ կերպով յանցաւոր էին հանդէպ Մայր Աթոռին, հանդէպ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ եւ հանդէպ իրենց ժողովուրդին, դարձեալ ի սէր եկեղեցւոյ եւ գաղութի խաղաղութեան, ի յարգանս Էջմիածնի հեղինակութեան եւ յանուն կարգապահութեան, սիրայօժար համակերպութեամբ ստորագրեցին խոստմնագիր մը:

Ռամկավարներու երեսփ. ժողովին յաջորդ օրն իսկ, հոկտ. 12ին, նուիրակ սրբազանը իր մօտ հրաւիրելով մեր ներկայացուցիչը, մանրամասնօրէն բացատրեց անոր հակառակորդ կողմի ժողովին մէջ իր ծրագրին հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերմունքը եւ յայտարարեց թէ ինքը պարտուած էր եւ հետեւաբար ստիպուած էր այժմ մեր կողմի ժողովուրդին եւ եկեղեցիներուն վերաբերմամբ նոր եւ տարբեր ծրագիր մշակել: Եւ այդ առթիւ նուիրակը կը յանձնարարէր մեզ շարունակել մեր խոհեմ ընթացքը, այնպէս՝ ինչպէս որ եղած էինք բանակցութիւններու սկզբնաւորութենէն մինչեւ վերջը:

Մենք առայժմ զանց կ'ընենք արձանագրել այստեղ կարգ մը կարեւոր փաստեր, որոնց լոյսին տակ յստակօրէն կարելի է տեսնել ներքին ծալքերը բոլոր այն դաւերուն, որոնց շնորհիւ ձախողեցաւ կաթողիկոսական նուիրակ սրբազանին առաքելութիւնը: Ասիկա վերապահելով յետագային, ներկայիս մեզ կը մնայ բաւականանալ, ի գիտութիւն մեր բազմահազար ժողովուրդին յայտարարելով, որ մենք ըրինք, ինչ որ կարելի էր ընել մարդկայնօրէն եւ փիզիքապէս, որպէսզի յաջողութեամբ պսակուէր նուիրակի ծրագիրը եւ հետեւաբար իրականանար վեհափառ կաթողիկոսի հայրապետական բաղձանքը, մեր պառակտեալ գաղութին խաղաղութիւն բերելու եւ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ միասնականութիւնը վերականգնելու մասին: Անտարակոյս, մեղքը կ'իյնայ անոնց վզին, որ ամէն միջոցի դիմեցին եւ յաջողեցան ի դերեւ հանել կաթողիկոսական լիազօրի ջանքերը, եւ այդպէսով առիթ ընծայեցին որ գաղութի եւ եկեղեցւոյ պառակտումը յաւերժանայ:

ՊՈՒՇԿԻՆԻ ԱՐՁԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա»ի զեկոյցին համաձայն Պուշկինի մահուան առաջիկայ հարիւրամեակի առթիւ փետր. 11ին որոշուած է նրան արձան կանգնել Երեւանում:

Ահա մի նոր խեղկատակութիւն, որ ցոյց է տալիս, թէ Վրաստանի կոմկուսի քարտուղար Լ. Բերիան ոչնչացնելով Խանջեանի խմբակը Հայաստանում եւ նրա տեղ դնելով ստրուկների մի խումբ՝ լիովին հասաւ իր նպատակին: Հայ Կոմկուսի «ինքնասպան» քարտուղարը բաւարար չափով չէր պայքարում Դաշնակցութեան դէմ, հովանաւորում էր մտաւորական մարզում «ազգայնական» համայնավարներին եւ թոյլ էր տալիս նրանց արտայայտել երկչոտ թոթովանքներ Հայաստանի ոտնահարուած իրաւունքների մասին: Թւում է որ եւ է կապ չըկայ Պուշկինի արձանի եւ «Հայաստանի վրայ արթուն հսկող» (ըստ «Պրոլետար» թերթի) Լ. Բերիայի միջեւ: Բայց եթէ կեղծիքների շղարշը մի կողմ ձգենք, կը տեսնենք պարզ ճշմարտութիւնը — Երեւանը ռուս մեծ բանաստեղծին արձան պիտի կանգնէ ոչ թէ նրա հանճարը փառաբանելու, այլ Մոսկուայի հաւատարմութեան ապացոյցներ տալու համար: Երբ Լ. Բերիան յուլիսի 9ի ատրճանակի կրակոցից յետոյ այցելեց Երեւան, նա «խորհուրդ» տուեց հայ համայնավարներին աւելի լայն չափով խրացնել ռուսական գրականութիւնն ու լեզուն, որ «Լէնինի լեզուն է»: Լ. Բերիան ժպտա՞ց այս խորհուրդը տալիս թէ չէ, չգիտենք, բայց մեր ծիծաղն է գալիս, որովհետեւ մէկ ռուսերէն գիտցող Վրացու դէմ կարելի է անուազն, տասը Հայ դնել նոյն լեզուն խօսող: Եթէ Մարքսին ու Էնգէլսին մոռանանք, դժուար է ասել թէ ռուսերէնը նաեւ ժողովուրդների առաջնորդ Ստալինի լեզուն է: «Խորհուրդը» այս դէպքում բոլորովին այլ իմաստ ունէր: Հայ համայնավարները մինչեւ «Վրաստանի մարդկութեան տուած երեք մեծ զաւակներից մէկի» (միւս երկուսը — Ստալին եւ Ռուսթավելի) արշաւանքը նրանց դէմ, սկսած էին խանդավառուել մայրենի լեզուի, անցեալի գրականութեան եւ պատմութեան ուսումնասիրութեամբ. դժուար էր նրանց համար մասնաւորապէս անտես առնել հայ գրչի հսկայ արտադրութիւնը սկսած Խ. Աբովեանից մինչեւ Մ. Մեծարենց, որից որքան էլ դուրս ձգէին «Ահարոնեանական» հեղինակներին, այնուամենայնիւ չէին կարող գտնել մէկը, որ որեւէ մի էջում չարտացոլայ հայ ցեղի մշտավառ գուրգուրանքն իր հայրենիքի եւ վիշտը նրա դժբախտութեան համար: Հայը ինչ կուսակցութեան էլ պատկանի, հենց որ չխզուի իր նախորդների ապրումների հետ, ընդմիշտ կը բռնկի հայրենասիրական կըրակով, որովհետեւ Հայաստանի ազատման դարերի ձգտումը մարդկային ընդհ. տեսակէտից այն ազնիւ գաղափարներից մէկն է, որոնք հաւատ ու մոլեռանդութիւն են ներշնչել անհատներին ու բազմութիւններին:

Լ. Բերիան հասկցաւ թէ ուր է տանում խանջեանական համայնավարութիւնը իր շուրջերին եւ արեց ամէն իրեն վերապահելով «ամէն ինչ Վրանականներին ապազգային ու հայրենամերժ սկզբունքների դրօշի տակ», իսկ իրեն վերապահելով «ամէն ինչ Վրաստանի համար» հայրենասիրական մենաշնորհը: Հայկոմկուսի նոր կենտկոմը տալիս է հաւատարմութեան ապացոյցներ իր հրամայողներին: Նա ոչ միայն արտակարգ հանդէսներ պիտի կազմակերպէ Պուշկինի յոբելեանին, այլ եւ մի մշտական կոթող պիտի կանգնեցնէ, որպէսզի Հայերին յիշեցնէ թէ նրանք ոչ միայն «Հայաստանում» են ապրում, այլ եւ Պուշկինի երկրում:

Այս դարի սկզբին ցարական կառավարութիւնը մի երկու տասնեակ ռուս պաշտօնեաների համար Երեւանում կառոյց մի հսկայ սոբոր (տաճար), թէեւ զօրանոցների շրջանում արդէն կար մի օրթոտոքս եկեղեցի: Նա կառոյց իր սոբորը ոչ թէ կրօնական պահանջի բաւարարութիւն տալու համար, այլ որպէսզի երկնահաս ոսկեզօծ գմբէթներով յիշեցնէ խեղճ հայ ժողովրդին ռուս ազգի գերիշխանութիւնը: Ի՞նչ խոր ցաւ էինք զգում մենք քաղաքի կենտրոնում տնկուած այդ դաժան «Աստուծոյ տնից»: Նա իր խաչերով խոցոտում էր մեր սիրտը: Յեղափոխութիւնը նրան գետին տապալեց, բայց այժմ էլ Պուշկինի «չինէլ»ը (վերարկուն) հագած է գալու ռուս գերիշխանութեան խորհրդանշանը բազմելու Հայաստանի սրտում: Հազար անգամ ընդգծեցինք, որ Պուշկինի մասին չէ մեր խօսքը: Մանկութիւնից դաստիարակուած նրա չքնաղ բանաստեղծութիւններով՝ մենք միայն ակնածանք ունենք նրա մեծ հանճարի առջեւ, բայց կ'ուզէինք յոբելեանին այն չափով, ինչ չափով դա տրամաբանական է ու թոյլատրելի հարեւան ժողովուրդի ազգային մեծ բանաստեղծի վերաբերմամբ եւ ոչ թէ նրան «սոբոր»ի դեր յատկացընէր իր մայրաքաղաքում:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԱՅՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Մեր պատկանած Փրանս.-ամերիկեան լիկին կողմէ Անծանօթ Զինուորին կրակը հրահրելու հերթը նշանակուած է յառաջիկայ դեկտ. 26ին, շաբաթ օրը:

Իրաւունք տրուած է Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան պաշտօնապէս մասնակցելու:

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք մեր բոլոր ընկերներուն, համակիրներուն եւ մասնաւորաբար սկաուտներուն հոծ բազմութեամբ ընկերանալու թափօրին:

Հաւաքավայրը — Métro Georges V, ժամը 6ին:

Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան
Կեդր. Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Ինչ օգուտ, դաւաճանը երեւան ելած է. պիտի ձերբակալուի եւ մահուան պիտի դատապարտուի. այդպէս է լրտեսին ճակատագիրը — յաղթանակ կամ մահ. շատ անգամ վերջինն է իր վարձատրութիւնը:

Սպաներուն պետը ոստիկան մը կը ղրկէ հարիւրապետ Հօլցին, որպէսզի գայ եւ ստուգէ Մորթիմըրի ինքնութիւնը:

— Հեծելանիս այստեղ կը ձգեմ. դուն իմ հետս եկուր ... զէնք, ատրճանակ ունի՞ս ...

Կը խուզարկեն Մորթիմըրի վրան — գլուխը: Գերի բռնուած Գերմանացիին ինքնութեան տետրակէն զատ ուրիշ որ եւ է ապացոյց չունի ան:

— Եթէ այստեղ նշանակուած անձն ես, լաւ, կ'ազատիս ... իսկ եթէ կեղծ են այս բոլորը, մե՛ղք քեզի ...

Մորթիմըր արթուն տղայ էր. խորամանկութիւն մը կը մտածէ՝ փախուստի պատեհութիւն ստեղծելու համար: Սրճարանին առջեւն են՝ ինքը, սպաները, ծերունի Ֆրանսացին եւ Մատլէնը:

— Թոյլ կու տա՞ք որ գաւաթ մը խըմեմ, կը հարցնէ յանկարծ սպային:

— Ոչ կը պատասխանէ սպան բըռտօրէն:

— Լաւ, ուրեմն սա աղջկան ըսէք որ գաւաթ մը գինի բերէ ինծի ... շատ ծարաւ եմ ...

— Ոչ, կը պոռայ Գերմանացին:

— Կրողին մենծը ... ես որոշած եմ խմել եւ պիտի խմեմ, կը պայթանայ Մորթիմըր եւ սրճարանէն ներս կը վազէ:

— Շուտ, առ, կը փսփսայ Մատլէն յանկարծ եւ շրջազգեստէն հանելով ատրճանակ մը կայծակի արագութեամբ կը նետէ Մորթիմըրի գրպանը: Գերմանացին վրայ կը հասնի կատղած, փրփրած, եւ ատրճանակին փողը Մորթիմըրի կուրծքին՝ կը գոռայ:

— Փորձ մը եւս եւ կը սատկեցնեմ քեզ, գիտցած ըլլաս ...

— Սատկեցուր եթէ կ'ուզես, բայց որոշումս որոշումս է, գաւաթ մը գինի պիտի խմեմ ...

Գերմանացին տեղի կու տայ ու ետ կը քաշէ ատրճանակը: Ով գիտէ, թերեւս վերջին գաւաթն էր զոր պիտի պարպէր մեռնելէ առաջ:

Մատլէն ճերմակ գինի մը կու տայ իր սիրահարին. Մորթիմըր կը պարպէ գաւաթը ու կը խնդրէ երկրորդ մը: Այդ պահուն Գերմանացիին համբերութիւնը սպառած էր այլ եւս: Կը խլէ գաւաթը Մորթիմըրի ձեռքէն եւ գետինը կը զարնէ:

— Առջեւ ինկիր, քալէ՛, կը հրամայէ անոր՝ ատրճանակին փողը անոր կուշտին դնելով:

— Քալէ՛ ...

Սրճարանին դրան առջեւ Մորթիմըր ետին կը դառնայ եւ անձկութեամբ կը նայի իր սիրուհիին աչքերուն: Երկուքն ալ գիտակցութիւնը ունին ահաւոր վախճանին:

— Մնաս բարով, օրիորդ, նորէն կը տեսնուինք, կ'ըսէ զաւն հեգնանքով

— Քալէ՛, կը գոռայ սպան:

Սրճարանէն հազիւ դուրս ելած էին, երբ ոստիկանը լուր կը բերէ թէ հարիւրապետը իրենց կը սպասէ:

Յետոյ սպան եւ իր ստորադաս պաշտօնակիցը իրենց մէջտեղ կ'առնեն Մորթիմըրը ու ճամբայ կ'իյնան:

Գիշեր էր, չորս կողմը՝ սեւ - սեւ ու մահաբոյր:

— Կամ հիմա, կամ երբեք կը մտածէ Մորթիմըր ինքնիրեն. պէտք է աճապարել ...

Ձեռքի արագ շարժումով մը կը քաշէ ատրճանակը եւ գետին կը տապալէ գերմանացի սպան: Ոստիկանը կը փորձէ յարձակիլ Մորթիմըրի վրայ, բայց արդէն ուշ էր, անիկա սկսած էր փախչիլ դաշտերուն մէջէն: Ոստիկանը չի յուսահատիր, կը հետապնդէ թշնամին եւ կը կրակէ. ու այդպէս քանի մը վայրկեան: Մորթիմըր կը սթափի սակայն. ո՞ւր պիտի հասնէր վազելով. ետ կը դառնայ, շատ վարպետ նշանառու մըն էր. չի սիրեր մարդ սպաննել, բայց եւ այնպէս պատերազմը պատերազմ է. կը քաշէ ատրճանակին ըլթակը. ոստիկանը գետին կը փռուի անշնչացած:

Հիմա կը մնար անգլիական ճակատը վերագտնալու հարցը: Խաւարէն օգտուելով կը շարունակէ վազել դէպի գերմանական խրամները. զինուորներու բազմութեան մէջ գրեթէ անկարելի էր որ իր ներկայութիւնը կասկած արթնցնէր: Յաջորդ օրը կը խառնուի յառաջապահ վաշտի մը, որ զանազան աշխատանքներ պիտի կատարէր երկու ճակատներուն միջեւ գտնուող «չէզոք գօտիին» մէջ: Այդ օրերուն բազմաթիւ գերմանացի զինուորներ կը լքէին իրենց գունդերը եւ Դաշնակիցներուն կողմը կ'անցնէին: Մորթիմըրին ծանօթ էր այդ պարագան: Այնպէս որ ինքն ալ կ'որոշէ «փախչիլ» եւ նոյն օրն իսկ անձնատուր կ'ըլլայ Անգլիացիներուն:

Մեր պահակները բնականաբար չէին ճանչնար զինքը, միւս գերմանացի փախստականներուն հետ նախ արգելարան մը կ'առաջնորդեն զայն, բայց յետոյ կը տանին ընդհանուր բանակատեղին, ուր Մորթիմըր կը յաջողի հաստատել իր ինքնութիւնը՝ ինթէլլիճընսի պետերուն: Իր տեղեկութիւնները կը հաղորդէ անոնց եւ յաջորդ օրը տասուն կանուխ բրիտանական Դ. զօրաբանակը կը յարձակի:

Երեք օր կը տեւէ այդ ահեղ ճակատամարտը: Դաշնակիցները կը ճեղքեն «Հինտէնպուրկի գիծը»:

Այդ թուականին, այսինքն 1918ի օգոստոս 8ին է որ կը սկսի Գերմանիոյ պարտութիւնը արեւմտեան ճակատին վրայ՝ շնորհիւ Մորթիմըրի լրտեսական աշխատանքներուն:

Դաշնակիցներու զինուորական պետերը ջերմագին շնորհաւորած են զինքը իր քաջագործութիւններուն եւ հայրենասիրական զգացումներուն համար: Բայց ամէնէն մեծ վարձատրութիւնը ստացած է այն օրը երբ դաշնակից բանակները կը գրաւէին գիւղը, որուն սրճարանին մէջ ճանչցած էր իր սիրուհին: Պիտի ամուսնանար Մատլէնի հետ պատերազմէն անմիջապէս յետոյ, բայց դժբախտաբար խեղճ տղան պատահմամբ սպաննուեցաւ զինադադարէն շաբաթ մը առաջ:

Ծերունի Ֆրանսացին չորս տարի եւս ապրեցաւ, իսկ Մատլէն մեռաւ Փարիզի մէջ 1930 օգոստ. 10ին, այսինքն գիւղին գրաւումէն ճիշդ ու ճիշդ տասներկու տարի յետոյ:

(Շար.)

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

«ԴԻՒՐԻՆ ԿԼԼՈՒԵԼԻՔ ՊԱՏԱՌ»

— . —

Խորագիրս կարդալով, բոլոր ան - [..]ունեցողները ականջ պիտի սրեն [..] [..]ունները պիտի չփչփացնեն իրենց [..] մէջ, ենթադրելով թէ համեղ [..] [..]երամարս կերակուրի մը նկարա- [..]թիւնը պիտի կարդան այս տողե- [..] տակ:

[..]րախտաբար, նիւթը ոչ մէկ կապ [..] ջիգքի կամ ստամոքսի հետ:

[..]երազմէն ասդին «կլլել» եւ [..]իլ» քաղաքական ստիճան ըս- [..]ած են, որուն խոհարարը կը գտ- [..] Ժընեւ:

[..] Թուրքէ կաթսաներու մէջ կը [..]աստեն համադամներ, իբրեւ ա- [..] ունենալով հողամասեր, ծո - [..], ջեռներ ու գետեր, որոնք կլլուե- [..] վիճակին մէջ դրուելէ վերջ, կը [..]ամցնեն ճարպիկ յաճախորդներու:

Ուրեմն մեր կլլուելիք պատառը քիչ [..] կարծր է եւ դժուարամարս եւ [..]նուած կզակներու յատուկ:

Ծանօթ էք բոլորդ ալ մեր «վա - [..]անտաշ» Թուրքերու բարքերուն:

Մարդիկը զարերով աչագին երկ - [..]մասեր կլլել տալէ ետքը ուրիշնե- [..]ն, հիմա մեծ պատերազմէն աս - [..]ն, աչքերը բացած՝ անցած են կլ - [..]ղներու շարքին, ապաստանելով [..]եծն Պետրոսի շուրջառին տակ:

Քանի տարիէ ի վեր բաւական ուղ - [..]եր կլլեցին:

Լափեցին Հայոց մէկ միլիոն գլուխ- [..]ը: Անոնց գոյքերն ու կալուածնե - [..], գերեզմաններն ու մեռելոց ոսկե - [..]երը:

[..] Ջուր խմեցին Եւրոպայէն փոխ ա - [..]ած գումարներուն վրայ:

[..]լեցին Փէսն ու փաթթոցը, ճիւպպէն [..] փորթուքը, արաբական տառերը, [..]լիֆան ու սուլթանը:

Ախորժակը ուտելով կը բացուի: [..]իմա կարգը եկած է իրենց կլափը [..]կնցնելու դրացիներու հողերուն:

[..]իտի յաջողի՞: Անկասկած, քանի [..] իրենց վարպետները արդէն եփած [..]պատրաստած են գործը, նոյն իսկ [..]ած, իրենց կը մնայ կլլել:

[..]ռնէ մը ի վեր, Թուրքերը ըս - [..]ած են Հայերու մնացած գլուխները [..]լ:

[..]զուէսի պոչ խաղցնել մեզի: Կար- [..] Հայ սիրելու տենդէ բռնուած են:

[..]նոնք Հայերու գլխուն իջած կրա - [..] պատճառները կը վերլուծեն եւ [..]խատին աղնուօրէն դարման մը [..]ել Հայոց կոտրած սիրտերը շտ - [..]լու համար:

[..]յս առթիւ փայլուն եւ կուռ տրա - [..]աբանութեամբ կ'ուզեն ցոյց տալ մե- [..] թէ մեր այս վիճակին պատճառ [..] մը Հայ «անմիտ»ներ եղած են:

Նշանաւոր եւ անհերքելի փաստեր [..] վկայութիւններ կը բերեն այդ առ- [..]իւ.—

Փարիզի մայթերուն վրայ, Թրքա- [..] հայհոյանքով պիտակ ծա - [..]ներէ, արեւելեան ճաշարանի մը [..] զռնչաձայն շարքի երգողներէ, [..]ազքի մը մէջ Հայ սպասաւորին ը- [..]ած քաշքշուկէն եւ վերջապէս՝ Մար - [..]լիոյ մէջ «հայ» ընտանիքի մը ցոյց [..]ուած Թրքամարու արտայայտու - թիւններէն ու արցունքէն:

Բոլորն ալ պղպջատեայ փաստեր որ հերքելու համար, մարդ լուծողական պէտք է առնէ:

Այս պիտակալափաճառ, փիլաւ հը - րամցնող եւ պնակ լիզող «հայ» «գի - տակից» տարրին դէմ, Թուրք խմբա - գիրը շարած է Հայոց անխիղճ ու անհա- ւոր թշնամիներու անունները, Խրիմ - եաններ, Վարժապետեաններ, Մինաս Չերազներ, Զօհրապ ու Վարդգէսներ, Զաւարեաններ, Մուրատներ, եւ ամ - բողջ շարքը ասդեղանուն Հայերու, ո- րոնք Պոլսոյ հայ էֆէնտիներու եւ մանիֆաթուրաճիներու հանդիստն ու երջանկութիւնը ոտնակոխած են գա - ւառացի խեղճ ու կրակ մարդոց, տրե- խաւոր գիւղացիներու քանի մը աղջ - կան ու հինգ տասը ոչխարին կամ կո- վին ի հաշիւ, տեղի տալով ջարդերու եւ թալանի:

Ասոնք փաստելէ եւ իրենք զիրենք համոզելէ վերջ, կ'ուզեն «աղնուօրէն» դարմանել եղածները եւ սպունգ քա - շել անոնց վրայէն, ներելով գլուխ - ները վրայ տալէ խուսափող Հայե - րու:

Եւ ենթադրելով որ Հայերը կրնան չհամոզուիլ եւ յամառիլ իբրեւ ազգ ապրելու եւ հայրենիք մը ունենալու իրենց սխալին մէջ, ցոյց կուտան մի- տումը որ կը սպառնայ մեզի այդ պարագային:

Այսպէս, եթէ Համաձայնականնե - րը կ'ուզէին եւ կրկին ուզեն ընդար - ձակ Հայաստան մը տալ Հայերուն, ուրիշ նպատակի համար չէ այլ այդ տրուած հողերը, «դիւրին կլլուելիք պատառի մը վերածելու» համար էր եւ պիտի ըլլայ ...

Ի՞նչ նուրբ հասկացողութիւն, Թուրք մօլլայի ուղեղի յատուկ, մար- դիկը մարգարէացած են Անկա քա - հանայապետին պէս:

Աղուոր է գուշակէ մտացի Թուրք պատմագէտը թէ Եւրոպացին միշտ ուրիշին ձեռքով շագանակ կը քա- շէ կրակէն՝ ինք ուտելու համար:

Եւ երբ ներկայիս, խունկ ու մոմ կը մատուցանեն Թուրքին, հողեր կը կր- ցեն անոր որ հաշիւ նահանգ մը կա - ռավարելու չափ ուժ ու կարողու - թիւն ունի, երբ հոս, Եւրոպայի մէջ, մուկի ծակ կը փնտռեն մարդ տեղաւո- րելու համար, հոն Հայերը եւ Յոյնե - րը կը հեռացնեն իրենց բոյներէն՝ ձգելով որ, աչագին հողի տարածու - թիւններ պարապ յօշանջեն Թուրքին թաթին տակ: Նեղուցները լինելու հրաման եւ դրամ կուտան անոր: Թա - գաւորներ Պոլիս կ'[..]ցեն եւ Քէմա - լին հետ ճիվէ կ'ընեն:

Այս բոլորը, անշուշտ, իմամներու ուղեղէն ելած քաղաքականութեան սիրոյն համար չէին ըներ, ոչ ալ Թուր- քին չալմալըին եւ Անգարայի ժո - ղովին, աչքերը «փատիշահըմ չօք եաշա»պոռացողներէն վախնալով կ'ը- նեն, հապա՞ ... այդ կէտն ալ դուք գուշակեցէք:

Երբ օրը գայ եւ «մարդասէր» Եւրո- պան անելիք չունենայ, այն օրը Ժը - նեւի ազգերու դպրոցին վարժապե - տը պիտի պոռայ,— «առքի՛, դիւրին կլլուելիք պատառ»:

Ու հասակ ցցողը պիտի ըլլայ ոչ թէ Արամը, այլ չփացած մօլլա Մէհմէ - տը ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԸՆԿ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

— • —

ԽՄԲ.— Կիրակի օր, ընկեր Ս. Սա- սունիի յուղարկաւորութեան առթիւ, ընկեր Գ. Բալայեան հետեւեալ դամ- բանականը կարդաց ի դիմաց Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կո- միտէին.—

Սիրելի Սեդրակ, ծանր է, շատ ծանր երկու խօսք ասել, դամբանօրէն հինգ գնդակով ծակոտած քո դիակի շուրջ: Ծանր է, որովհետեւ դեռ ե - րեկ ընկերական սպանութենէդ մի քանի օր առաջ, քեզ հետ եւ մի շարք ուրիշ ըն - կերների հետ միասին կը զրուցէինք, կը խօսէինք քաղաքական անցուդարձի մասին եւ դու էլ քո առողջ ու տրամա- բանական կարծիքը կը յայտնէիր այս կամ այն խնդրի շուրջ:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, խոր- հրդաւոր սպանութիւնը մեր սիրելի ընկեր Սեդրակ Սասունիի, խոր ցաւ ու խոր վիշտ է պատճառել իր բոլոր ընկերներուն, բոլոր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն:

Սեդրակի կորուստը աւելի ծանր ու զգալի է մեզ համար՝ Հ. Յ. Դաշնակ - ցութեան, որի կազմին կը պատկանէր նա տասնեակ տարիներէ իվեր:

Մեզ համար անյայտ կը մնայ թէ ինչո՞ւ, ի՞նչ պայմաններու մէջ եւ որ- տեղէն եկաւ այն ահաւոր ձեռքը, որ տարաձանիկի հինգ գնդակով վերջ տը - ւաւ մեր երիտասարդ ընկերոջ կեան- քին, որի վրայ այնքան յոյսեր էինք դրած: Կասկած չունինք թէ ֆրանսա- կան իշխանութեան պատկան մարմին- ները պիտի յաջողին բանալ վարա - գոյրը այս ահաւոր ողբերգութեան, պարզելու համար թէ ո՞վ էր պատճա- ռը, եւ ո՞վ յանցաւորը եւ ի՞նչ կայ թաքնուած այս ողբերգութեան մութ ու կասկածելի ծալքերուն տակ:

Սեդրակ Սասունին կը պատկանէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան երիտասարդ մը- տաւորական սերունդին, որ տեսաւ ու կրեց տառապանքը, որ անցաւ պան - դխտութեան ու տարագրութեան սեւ ճամբայէն, հասնելով մինչեւ Փարիզի ազմկալից պողոտաները: Փարիզում սկզբնական շրջանում շատ նեղ ու դժ- ուարին պայմաններու մէջ ապրելով, սակայն շնորհիւ իր ընդունակութեան, տոկունութեան ու կորովին Ս. Սասու- նին կը յաջողի բարձրագոյն կրթու - թիւն ստանալ եւ բարելաւել իր տնտե- սական վիճակը. կը մասնակցի հան - րային զանազան աշխատանքների: Իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կը լծուի, մասնաւորապէս վերջին շր- ջանում, պատասխանատու աշխա - տանքներու, վայելելով կուսակցու - թեան վստահութիւնը: Բարեխիղճ կերպով կը կատարէ իր վրայ դրած բոլոր պարտականութիւնները, արժա- նանալով կուսակցական վերին մար - միններու համակրանքին: Մենք շատ վերապահութեամբ, զգուշութեամբ պիտի լսենք այն փսփսոցները եւ ար - տայայտութիւնները, որոնք կ'ըլլան զանազան անկիւններէ եւ զանազան անհատներէ կողմէ: Ու մենք ձեզ հետ միասին գիտենք ընդհանրապէս, կեանքի դառն փորձերէ վերջ թէ «երբ սեւ եզը իյնայ, դանակաւորները թի- ւը կը շատնայ»: Ուրեմն, մեզ հա - մար մեծ կարեւորութիւն ու նշանա - կութիւն պիտի ունենայ ֆրանս. պաշ- տօնական դատական մարմիններու վերջնական խօսքն ու որոշումը, պարզելու համար այս քամնելի սպա- նութեան գաղտնիքները: Մենք կ'ող - բանք եղերական մահը մեր երիտա - սարդ ընկերոջ, որովհետեւ մեր կազ - մակերպութեան շարքերէն կը պակ - սի մեր հաւատարիմ զինուորներէն մէկը:

Յանուն Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կո - միտէի խոր կսկիծով ցաւ կը յայտնեմ Սեդրակի հարազատներուն, Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ իր բարե - կամներուն եւ հայրենակիցներուն:

** Ողբացեալ ընկերոջ դագաղին վրայ դրուած էին հետեւեալ ծաղկե - պսակները.— Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմի - տէ, Համազգայինի Կեդր. Վարչու - թիւն, Համազգայինի Այֆորվիլի մասնաճիւղ, Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութիւն, Կարօ եւ Արմէն Սասունի, խումբ մը բարեկամներ, խումբ մը յաճախորդներ, Հրայր, Սուրէն, Վիգէն եւ Պապիկ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

ՌՕՄԱՆ, 20 դեկտ. (Յառաջ).— Այսօր տեղի ունեցաւ Ռօմանի Զ.Ո. Միութեան մասնաճիւղին Ֆութպօլի խումբին տարեկան խնջոյքը, որուն մասնակցեցաւ ընտրեալ բազմութիւն մը: Հանդէսը մինչեւ վերջ շատ կա - նոնաւոր անցաւ, շնորհիւ հանդիս - կաններու աջակցութեան, բացի պզ - տիկ անախորժութենէ մը որուն պատ- ճառ եղաւ հայրենակից մը: Նուէր - ներէ գոյացաւ մօտաւորապէս 450 ֆրանք:

Զ. Ո.Միութեան Ֆութպօլի խում - բը մեծ յառաջդիմութիւն կը ցուցնէ թէ իր խաղերով եւ թէ իր հայկական շունչով:

Ս. Գասպարեան

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երբ անցեալ ամառ սափրիչները ընդհ. գործադուլ հրա - չակեցին, գործատէրերը տեղի տալով ընդունեցին սէնտիքային պայմաննե - րը.— Շաբաթական 54 ժամուան փո- խարէն 48, 15 օրուան արձակուրդ վը- ճարովի եւ օրականներու յաւելում: Արհեստաւոր բանուոր մը օրական պիտի ստանար 38 Փր. փոխան 35ի, իսկ կիներու մազի մասնագէտը 45. 50 Փրանք փոխան 40ի:

Այսպէս շարունակուեցաւ ժամա - նակ մը, սակայն տեղ տեղ գործատէ- րերը սկսան զրժել իրենց խոստումնե- րը, պատճառաբանելով ապրուստի սղութիւնը եւ գործերու անկանոն ըն- թացքը: Ուրիշներ ալ սկսան ճամբել իրենց գործաւորները ... որոնց կար- գին նաեւ մեր հայրենակիցներէն շա- տեր ... Այսօր վեց ամիսէ ետք փոխ- ուած են պահանջները եւ ստեղծուած է այնպիսի մթնոլորտ մը որ անկարե - լի է շնչել: Հաւանական է որ ծնուն- դի օրը ընդհ. գործադուլ տեղի ունե- նայ, եթէ գործատէրերուն եւ աշխա- տաւորներուն միջեւ համաձայնու - թիւն մը չգոյանայ: Դժուար է գուշա- կել թէ ինչ պիտի ըլլայ մեր հայ - րենակիցներուն վիճակը, մանաւանդ որ քիչեր միայն իրենց օրապահիկ - ները կը ճարեն: Եթէ գործադուլը տե- ղի ունենայ, ո՞ւր պիտի երթան այս ձմրան մանաւանդ յունուար եւ փետր. ամիսները ամէնէն փափուկ շրջանը կը կազմեն սափրիչներուն համար: Անհրաժեշտ է որ մեր արհեստակից - ները մնան արթուն եւ միշտ զգոյշ:

Կ. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՒԵԼԻ ՄՕՏ ԱՐԱԲԻՆ

— . —

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբա - գրականի մը մէջ (11 դեկտ.)·

— «Քանի որ առիթը ներկայացած է, կը տարուինք, միւս կողմէ խոր - հելու թէ, ապրելով օտար հողերու վրայ, մեր կարգին պարտինք, յօ - գուտ մեր անդորրութեան եւ հան - գիստին, բարի դրացնութեան եւ բա- րեկամութեան կապեր հաստատել բո - լոր այն տարրերուն հետ որոնց հետ, գործի, առեւտուրի, թաղեցիի մեր հանգամանքին բերումով՝ յարաբե - րութիւններ պահելու ստիպուած ենք:

Դէմ չենք մարդկօրէն անձնապաշտ - պանութեան մասին մտածելու մեր ի - րաւունքին, ասիկա, սակայն, պէտք չէ առիթ տայ մեզի, հաւատք ընծա - յելու շրջան ընող բսի - բսաներու, որոնք յաճախ ծիծաղելի են ու անմիտ:

Կայ եւ պաշտօնական օրկաններու հետ լաւագոյն կապեր հաստատելու հրամայական անհրաժեշտութիւնը, պէտք չէ զանց առնել եւ այս պարա - գան:

Սխալ է նեղ օրերուն «լաւ» բարե - կամներ որոնելու մեր խուճապը: Ըլ - լայ Սուրիոյ մէջ, ըլլայ Լիբանանի, Հայը իբրեւ եկւոր տարր, որ քա - ղաքացիի իրաւունքներու տիրացած է, պարտի ըլլայ ճկուն, պարտի շա - րունակական յարաբերութիւններ պա- հել օտար ղեկավար շրջանակներու հետ, առաջքը առնելու համար թիւ - րիմացութիւններու, որոնք չմոռնանք պիտի զառնան միշտ ալ մնասակար մեզի համար:

Զանազան առիթներով այս սիւնակ- ներուն մէջ գրած ու շեշտած ենք յա- րաբերութեան ,պարբեր·ցեղուն կարե- ւորութեան եւ մեր զուսպ ու խոհեմ ընթացքին առաւելութեանց մասին: Այսուհետեւ աւելի քան կարեւոր են այս բոլորը:

Թիւրիմացութեամբ մը, 1916ին Ե - գիպտոսի մէջ ծագած յեղափոխու - թեան առթիւ Հայերս աւելի քան յի - սուն անձ զոհ տուինք գերագրգռ- ուած ամբոխի թշնամանքին: Ամբողջ մէկ ամիս Հէլիոպոլիսի մէջ, վրան - ներու տակ ապաստանեցաւ Գահիրէի հայութիւնը, ապրելով պէյրութահա- յութեան զգացած խուճապն ու երկիւ- ղը հարիւր անգամ նմանցնող սարսա- փի օրեր: Բայց ինչ որ անգլիական բանակին սուինները չկարողացան վե- րադարձնել խուճապահար Հայերու, ազգային իշխանութեանց եւ հայ կու- սակցութեանց կողմէ կատարուած դի- մում մը՝ եգիպտացի քաղաքական հո- սանքներու մօտ — մեր դիրքին ու մեր կեցուածքին մասին մեկին ու ան- կեղծ լուսաբանութիւններով — վերա- դարձուց եւ տուաւ մեզ:

Այդ օրէն ասդին կ'անցնին աւա քը- սան տարիներ, ու 30.000ի մօտ Եգիպ- տահայ մեր գաղութը կ'ապրի կա - տարեալ անդորրութեան մէջ:

Աւելորդ է ծանրանալ յարաբերու - թեան հարցին կարեւորութեան վրայ: Ազգային իշխանութեանց դերը, այս մարզին մէջ, պէտք է ըլլայ անմիջնորդ. անոնք պէտք է զգան մեր դիրքին ու մեր կացութեան վերաբերմամբ կա - րեւորութիւնը օտար պաշտօնական շր- ջանակներու հետ պահուելիք յարաբե- րութեանց. կը խորհինք թէ դիւանա- գիտութիւն բառածը այս է ու մեզի համար չափազանց անհրաժեշտ:

Տարին հեղ մը, պաշտօնական տօ - ներու առթիւ, արագ ձեւական այց մը, անբաւարար է, դժբախտաբար, ցանկացուած արդիւնքին տանելու հա- մար:

Ցաւով պէտք է ըսել, որ այս մար- զին մէջ, մեր զարաւոր թշնամի - ները մեր արիւնը ծծող սոսխները մեզմէ հազար անգամ աւելի ճկուն են եւ ճարպիկ. մենք կը քնանանք՝ երբ օգտուելով ուրիշներու միամտութե - նէն՝ կը գործեն անոնք:

Մնաց որ, ինչպէս գրած ենք աւելի առաջ, խաղմ տարրին ի նպաստ ոչինչ չենք տեսներ մենք, վերջին հակահայ արարքներուն մէջ:

Ահաւասիկ, այս պահուս, մենք չու - նինք հնարաւորութիւն շնորհակալու - թեան մեր խօսքը լսեցնելու այն բոլոր ազնիւ օտարներուն որոնք երկրին հո- տար եւ տեղական իշխանութեան կողքին, կանգնեցան պաշտպան կո - ղոպտուելու վտանգին ենթակայ կարգ մը ազգայիններու ինչքին ու խանու - թին:

Ներկայ պայմաններուն մէջ մեր շր- ջապատին հետ բարիք դրացնութեան կապերու եւ յարաբերութեանց պա - րագանխնդիր մըն է ,որմշակուածծրա- գրի մը նիւթ պէտք է դառնայ»:

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

— . —

ՎՐԻՊԱԿ.— «Յառաջ»ի երեքշաբթի օրուան (15 դեկտ.) թիւին մէջ տպ - ուած «պանդուխտ» բառին շուրջ յօդ- ուածին առաջին պարբերութեան վեր- ջին տողերը կարդալ այսպէս.—

Պանդուխտ կը ծագի յունարէն pando'xos (pan - do'xos) = pando'kos (pan- do'kos) բառէն, որ կը նշանակէ «ամէն օտարական, ամէն նժդեհ ընդունող, հիւրընկալող» (ամէն - հիւրընկալ, համ - հիւրընկալ), իսկ pando'xéos = pandokéus կը նշանակէ՝ «պանդոկա - պետ» («հիւրընկալ, հիւրամեծար»):

Յաջորդ պարբերութեան մէջ փոխ. pandakeion կարդալ՝ pandokeion.

[..]ՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (159)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

[..]աշէ յետոյ, վանահօր առաջնոր - [..]թեամբ հիւրերը եկեղեցի մտան: [..]բանի աջ կողմը, նեղ խուցի մէջ [..] համբուրեցին Թադէոս Առաքեալի գե- [..]մանը ու մոմ վառեցին անոր վր - [..]յ: Վանահայրը, ի պատիւ հիւրե - [..]ուն, Սուրբի արծաթապատ աջը [..]ահարանէն հանեց եւ մասնաւոր ա - [..]ղօթութիւն մը կատարեց: Բոլորը [..]ւմեռանդութեամբ համբուրեցին [..] մասունքը եւ՝ ուխտերնին կատա- [..]ած՝ դուրս ելան եկեղեցիէն:

Դուրս գալու ժամանակ, Խատիճէի [..]ետեւորդ կիներէն մէկը կամաց մը [..]ցը կոխեց գերեզմանի վրայ դրուը - [..]ղ աշտանակներէն մէկը: Վանահայ- [..], որ ամբողջ ժամանակ կը հետեւէր [..]ւրերու շարժումներուն, նկատեց [..]ոյն ըրածը, բայց չտեսնելու տուաւ: [..]յդ՝ ընդունուած սովորութիւն մըն [..]ր: Ամէն ուխտաւոր կ'աշխատէր բան [..] գողնալ վանքէն, մինչեւ որ ուխ - [..] կատարուէր: Ասկէ վերջ, գողօնը [..]ետ կը բերէր, եւ ուրիշ բան մըն ալ [..]նոր հետ:

Հիւսէյին բէկը, իր հետեւորդնե - [..], սաստիկ ծանր կ'ազդէր վանքի աղքատիկ տնտեսութեան վրայ: Այն - պէս որ, երբ իր գալէն երկու օր ետք, ան յայտնեց, թէ ինք իր հետեւորդ - ներով պէտք է մեկնի Կարէյնի, Մա - կուի Սարդարին հանդիպելու համար, վարդապետը ներքուստ շատ ուրախա- ցաւ:

— Բէկ, վանքը քու տունդ է, ամէ- նէն քիչ շաբաթ մը մնալու էիր:

— Հա՛, Աստուած չէն պահէ վան - քը, պէտք է երթամ: Բայց խանումը քեզի հիւր կը մնայ քանի մը խոլա - մով: Տեսնենք՝ թերեւս ութ տասը օ- րէն նորէն կուգամ՝ խանումը տանե - լու:

Անշուշտ վանահայրը շատ ուրախ պիտի լինէր, եթէ բոլորն ալ երթա - յին: Բայց եղածը՝ չարիքներու փոք- րագոյնը համարեց:

Երբ Վահէն իմացաւ բէկի մեկնելու եւ Խատիճէի մնալու լուրը, մեծապէս ուրախացաւ: Բէկի եւ Խատիճէի գա - լէն յետոյ, Վահէն բոլորովին փոխ - ուած, անհանդարտ վիճակ մը ունէր: Երկու անգամ միայն վանահօր հետ գացեր էր բէկի մօտ, հազիւ ռուսե - րէն քանի մը խօսք փոխանակեր էր Խատիճէի հետ, ան ալ Հիւսէյին բէկի ստիպումով, որ անչափ կը հպարտա- նար կնոջը օտար լեզու մը գիտնալով: Բայց այդ կնոջ ներկայութիւնը վե - րուվար շրջած էր Վահէի հոգեկան աշխարհը: Երբ տեսաւ Խատիճէն, իր մէջ արթնցան հայրենական տան վառ յիշատակները, ծերունի հայրն ու մայրը, քոյրերն ու եղբայրները ու իր մանկութեան օրերը, երբ իրենց տան մէջ խօսակցութեան լեզուն գլխաւո - րաբար չերքեզերէնն էր, ինչպէս բոլոր ընիկ Արմաւիրցիներունը:

Որքան ալ որ Վահէն բազմաթիւ գաղափարակից ընկերներ ունէր Կով - կասի ու Երկրի մէջ, նորէն իր շրջա- նէն դուրս ինկած օտարականի մը հո- գեկան մենակութիւնը կը զգար որոշ առեններ: Թերեւս երբեք մենակու - թեան զգացումը այնքան ուժեղ կեր- պով չէր ունեցած՝ որչափ այդ կնոջ գալէն յետոյ:

— Դուք ո՞րտեղացի էք, պարոն ու- սուցիչ,— Խատիճէն հարցուց անգամ մը՝ խօսքը Վահէին ուղղելով:

— Բագուի կողմերէն,— անորոշ պատասխան մը տուաւ Վահէն, եւ ներքուստ զառնացաւ, որ ակամայ խաբած էր այդ կինը:

Ի՜նչ մեծ հոգեկան թեթեւութիւն ու անսահման բաւականութիւն պիտի զգար Վահէն, եթէ միայն կարողա - նար նստիլ Խատիճէի ու պառաւ դայ- եակի մէջտեղը, խօսիլ այն լեզուով, որ իր մանկութեան լեզուն էր, պատ- մել լեռնային գիւղերէն, ուր կ'երթար ամառնային արձակուրդներու ժամա- նակ, երգել լեռնականներու երգերը, որոնք այնքան գրաւիչ, այնքան հա - րազատ շեշտ մը ունէին իրեն համար:

Երբ դեռ շատ փոքր էր, մայրը ,զին- քը քնացնելու համար, Չէրքէզներու երգերէն կ'երգէր, անոնց հէքեաթնե - րէն կը պատմէր:

Հիւսէյին բէկի երթալէն երեք օր անցած էր: Երեկոյեան կողմը,Խատի- ճէի պառաւ դայեակը եկաւ եւ խա - նումի կողմէն հրաւիրեց ընթրիքի վա- նահայրը, Գարեգին վարդապետն ու Վահէն: Գրեթէ լուռ ընթրեցին: Խա - տիճէն մռայլ տրամադրութեան մէջ էր այդ իրկուն: Ուշադիր դիտող մը դժուարութիւն պիտի չքաշէր նկատե- լու լալէն թեթեւակի կարմրած ուռած անոր կոպերը:

Վանահայրը Գարեգին վարդապետի օգնութեամբ կ'աշխատէր ուրախ խօ - սակցութիւն մը բանալ՝ տիկնոջ տրա- մադրութիւնը բարձրացնելու համար, բայց չէր յաջողեր:

— Աստուած տայ, Ձեր ուխտը ըն - դունուի,— ըսաւ վանահայրը, մինչ Գարեգին վարդապետը իր խօսքերը ռուսերէնի կը թարգմանէր,— մեծ է զօրութիւնը մեր Սուրբին: Քանի քա- նիներ լացով եկած՝ ուրախութեամբ վերադարձած են:

— Այո՞,— հազիւ քօղարկուած հեգնանք մը կար Խատիճէի արտա - սանած այդ միակ բառին մէջ

Ու Վահէն, որ անոր դիմացը նս - տած էր, տեսաւ որ կնոջ աչքերը փայ լեցան բարկութեամբ: Բայց կինը ան- միջապէս ինքզինքը զսպեց ու բարե - կամօրէն ժպտեցաւ՝ վանահօր նայե - լով:

— Այո, իրաւունք ունիք, կարող է իմ ուխտս ալ կատարուիլ:

Սատիկ անյարմար կացութիւն մը ստեղծուած էր Վահէին համար: Խա- տիճէն ու դայեակը երբեմն չերքէզե - րէն կը խօսէին իրարու հետ՝ բոլորո - վին վստահ, որ զիրենք հասկցող չը - կայ: Անոնք իրարու բաներ կ'ըսէին, որ պիտի չըսէին օտարականի մը առ- ջեւ: Վահէն փոշմանած էր եկած լի - նելուն համար: Առանց խօսակցու - թեան խառնուելու, անհամբեր կը սպասէր, որ վանահայրը նշան տայ մեկնելու:

— Ժամանակ է որ երթանք,— կար- ծես Վահէի միտքը գուշակելով՝ ըսաւ վանահայրը,— դուք ալ հանգստանա- լու պէտք ունիք:

— Խնդրեմ, մի աճապարէք,— տխրութեամբ պատասխանեց Խատի - ճէն,— հազիւ թէ տարին անգամ մը կարգին մարդոց հետ խօսելու պատե- հութիւն կ'ունենամ ...

Խատիճէի ձայնին, դէմքի արտա - յայտութեան մէջ այնպիսի յուսահատ դառնութիւն մը կար, որ Վահէն ա - տոր տակ ծածկուած ողբերգութիւնը զգալով՝ գլուխը վերցուց եւ ուղիղ նայեցաւ դեռատի կնոջ աչքերուն, ո- րոնք իր վրան յառած էին: Խեղճ Չէրքէզուհին, աղատ լեռներու վայրի այծեամը արգելափակուած էր ծերու- նի բէկի կանանոցին մէջ:

Ուշ ատեն մեկնեցան մեր բարե - կամները: Վանահայրն ու Գարեգին վարդապետ իրենց խուցը քաշուեցան, իսկ Վահէն բարձրացաւ վանքի տանի- քը: Պարսպի վրայ անկիւն մը նստաւ եւ սկսաւ մտածել, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած: Երանի եկած չլլինէին այդ ուխտաւորները, երանի եկած չլլինէր եւ Խատիճէն: Բացի անոր հայրենա - կից մը լինելու հանգամանքէն, կնոջ բացառիկ գեղեցկութիւնը, գրաւչու - թիւնը, մանաւանդ ապրած ողբեր - գութիւնը խորապէս յուզած էր Վա - հէն: Արդեօք միայն պարզ կարեկցու- թի՞ւն մըն էր Վահէի զգացածը: Այդ մասին ան չէր ուզեր իսկ խորհիլ: Վերջապէս իր ի՞նչ գործը թէ՝ բէկի մը Չէրքէզ կինը դժբախտ կամ եր - ջանիկ է, ոգեղ կամ սիրուն, հայրե - նակի՞ց մըն է թէ Ափրիկէի խորերէն եկած: Բայց եւ այնպէս նստած, կը մտածէր Խատիճէի մասին:

Կէս գիշերը անցած էր արդէն, Վա- հէն դեռ նոյն տեղը, նոյն դիրքով նս- տած՝ կը մտածէր, անձնատուր եղած գրաւիչ պատկերի մը, որ չէր կրնար, չէր ուզեր իրմէ հեռու վանել:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

բիոյ եւ Լիբանանի հաւասար անկախութիւն պիտի ունենայ: Ֆրանսա ի՞նչպէս կրնայ ընդունիլ՝ այս ծրագիրը, երբ 1922ի միջազգային պայմանագիրը, որ վաւերացուած է Ազգաժողովին կողմէ, կը նախատեսէ միայն երկու պետութիւն, Սուրիա եւ Լիբանան, ճշգրիտ երաշխաւորութիւններ ընծայելով ազգային փոքրամասնութեանց համար: Միայն Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ իր յառաջիկայ նստաշրջանին մէջ քննել ամբողջական վերաքննութիւն մը որ անմիջապէս ուքի պիտի հանէ Սուրիոյ ազգայնականները »:

Թուրքեր աւազակախումբեր կը կազմեն...

Ալէքսանտրէթէն կը գրեն Պէյրութի թերթերուն.—

Ժողովուրդը անհամբերութեամբ կը սպասէ Ժընեւի աշխատանքներու արդիւնքին, յուսալով որ պիտի մերժուին Թրքական պահանջները: Վերջին ընտրութեանց առթիւ այս շրջանները փոխադրուած ֆրանսական ուժեր կը շարունակեն խիստ հսկողութիւնը, արգիլելու համար հաւանական ամէն խռովութիւն: Ներկայիս կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ քաղաքի մէջ: Կ՚ըսուի սակայն թէ, Թուրքերը սահմանային շրջաններու մէջ կազմած են աւազակային խումբեր: Այս պարագան սկսած է մտահոգութիւն պատճառել ժողովուրդին :

Անտիոքի մէջ եւս թէեւ ո եւ է նոր միջադէպ պատահած չէ, սակայն քամալական Թուրքեր կը շարունակեն իրենց գրգռութիւնները: Նորընտիր երեսփոխանները, որոնք կը գտնուէին հսկողութեան տակ, իրենց ընտանիքներով փոխադրուեցան Հալէպ :

Իսքէնտէրունի Ապահովութեան պաշտօնատունը Սօքօնի Վէքիլ ընկերութեան պաշտօնեաներէն Մէմտուհ եւ Սուպհի անուն երկու Թուրքեր հեռացուց սահմանէն, հաստատուած ըլլալով որ անոնք քաղաքական գրգռութիւններ կը սերմանէին ժողովուրդին մէջ :

Կասկածելի Հայ մը ձերբակալուած Քիլիսի մէջ

« Քիլիս »թերթը կը գրէ .— Անցեալ շաբթու ձերբակալուելով քաղաքս բերուեցաւ կասկածելի անծանօթ մը որ հարաւային սահմանը անցնելով մեր հողը մտած էր: Կատարուած խիստ քննութեանց շնորհիւ, ձերբակալեալը ըսաւ թէ Հայ է, եւ թէ կարգ մը կարեւոր նպատակներ ունի: Ասոր վրայ Հայը հսկողութեան տակ Կազի Այնթապ փոխադրուեցաւ :

ՑԱՆՑԱՅՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ մետաղագործական հաստատութեանց վարչութեանց եւ բանուորներու պատուիրակները վարչապետարան հրաւիրուած էին երեքշաբթի օր, խրատարարութեամբ լուծելու համար գործադուլի խնդիրը: Գործատէրերը նախ դժկամակեցան պատասխանել հրաւէրին, բայց յետոյ գացին եւ յայտարարեցին թէ չեն կրնար նորէն առնել ճամբուած բանթողները: Իսկ բանուորներու պատուիրակները յայտնեցին թէ պատրաստ են ընդունելու խրատարարութիւնը, բայց չեն հանդուրժեր որ ո եւ է բանուոր ճամբուի:

ԸՆԴՀ. ՆԵՐՄԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ երեսփ. ժողովին քննութեան ենթարկուեցաւ երեքշաբթի օր: Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան: Օրինագիծը կը տրամադրէ ներում շնորհել մինչեւ 1936 դեկտեմբեր 22 գործուած յանցանքներու համար: Կը կարծուի թէ ներումէն պիտի օգտուի նաեւ Պ. Շարլ Մորաս, արքայական գրագէտը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀԻՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ, հետզհետէ աւելի սաստկացնելով պայքարը: Ամէն օր ճառեր կը խօսուին եւ բազմաթիւ հրատարակութիւններ կ՚ըլլան, մերթ չափաւոր, մերթ սպառնալից:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը, որ Փարիզ կը գտնուէր, մեկնելէ առաջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարին եւ յունական դեսպանին հետ:

ՍԻՆԷՄԱՆԵՐՈՒ աշխատաւորները ժողով գումարելով, որոշեցին իրենց պահանջներուն համար պատասխանի սպասել մինչեւ դեկտեմբեր 24 (այսօր), այլապէս գործադուլ պիտի հռչակեն :

ԹՐՈՑՔԻ ճամբայ ելաւ Նորվեկիայէն, Մեքսիքա երթալու համար:

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՍԱՍՏԿՕՐԷՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Սպանիոյ մէջ, մասնաւորապէս Մատրիտի շուրջը: Զօր. Ֆրանքօ պատասխանելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջնորդութեան առաջարկին, կարգ մը լուսաբանութիւններ պահանջեց: Վերջին լուրերու համաձայն, Մատրիտի կացութիւնը ծանրացած է, իբրեւ հետեւանք ապստամբներու նոր յաջողութեանց :

ՍՈՒՐԻՈՅ խորհրդարանը դեկտ. 22ին գումարուելով, հանրապետութեան նախագահ ընտրեց Պ. Հաշիմ Աթասին, գրեթէ միաձայնութեամբ: Ժողովին կը նախագահէր քրիստոնեայ Արար մը, Պ. Խուրի, որ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ: Նորընտիր նախագահը ընդունելով դահլիճին հրաժարականը, նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Ճէմիլ Մէրտամի: Դահլիճին անդամներէն երկուքը Հալէպէն են, երկուքը՝ Դամասկոսէն:

13,500 ԿԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ, որոնք խորհրդային սպաներու կողակիցներն են, կրակոտ ճառեր խօսեցան Մոսկուայի մէջ, իրենց համագումարին առթիւ: Այս առթիւ Մոսկուայի հրամանատարը յայտնեց թէ միայն իր շրջանին մէջ 3000 երիտասարդուհիներ զինուորագրուած են իբրեւ մարզիչ :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ դեռ կը զբաղեցնէ հանրային կարծիքը: Եորքի արքեպիսկոպոսը հովուական թուղթ մը ուղղելով, կը դատապարտէ հրաժարեալ արքան, որ չկրցաւ զանազանել ակրն ու պարտականութիւնը: Այս առթիւ հայրական խրատներ կուտայ «ուրիշին կինը սիրելու» մասին...

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ չպիտի կրնան ամուսնանալ, առանց զինուորական իշխանութեանց հաւանութեան:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի Ակումբի բացման հանդէսը վաղը, ուրբաթ կէսօրէվերջ ժամը 3ին, 52 rue Isidore Neuyrale Պանելօ: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպուած Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

27 դեկտ. կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին, Թօլիգէլի սրահին մէջ,

կը խօսին՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍԿ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, Գեր. ԱՆՏՈՆ ԵՊՍԿ. ՊԱՀԱՊԱՆԵԱՆ, Վեր. ՅՈՎՀ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԷՐՏԱՆ, Մասնաճիւղի Վարչութեան ներկայացուցիչ:

Կ'երգէ՝ ՏԻԿ. Զ. ՄՈՐԸՆՈՆ, կը նուագեն՝ ՕՐ. Ա. ԱԿԻՇԵԱՆ, ՋԷՕՐՆ-ՔՃԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ, կ՚արտասանէ Պ. ՈՍԿԻԱՆ ՋԱՒԱՐԵԱՆ, կը լուսարձակուին մոգական լապտերով՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան գործէն դրուագներ:

Տօնածառ եւ խնճոյք

կրընոպլի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր դպրոցին

27 դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Երգ, արտասանութիւն դպրոցական աշակերտներու կողմէ:

Փոքրիկներու պիտի տրուին նուէրներ:

ԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԱՐԾՐՈՒՆԻԻ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝ Ա. Գմբէթեան, Գ. Տէրվիշեան, Ս. Պալապանեան, Պ. Աղուանեան, թառիստ Աբգար, հայրենակիցներ՝ Տիկ. Ն. Փապուտեան, Տիկ. Ք. Գուլյուճեան, Օր. Գ. Մանառեան, Գ. Մերտինեան, Գրիգոր–Վահան (ֆանթէզի) :

Օրքէսթր ԲԱՐԻԿԵԱՆ 6 հոգինոց

Պարահանդէսը կը բանան քոյր - եղբայր Ազնաւուրեաններ՝ Այտա (Ալհամպրա Թատրոնէն) եւ Շարլը Ազնաւուր (Մարինի Թատրոնէն) : Եւրոպական եւ արեւելեան պարեր

Պարերու ընթացքին մրցումներ, անակնկալներ, ֆանթէզիներ, վիճակախաղ: Մասնաւոր ժիւրի մը պիտի յատկացնէ լաւագոյն պարողներուն բաժակ մը, ինքնահոս գրիչ մը եւ գավալէի կօշիկ մը՝ չափու վրայ :

Դիւրամատչելի ճոխ պիւֆէ ղեկավարութեամբ՝ Մարզուանցի Յ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ:

Մուտք՝ կիներու 5 Ֆր. այրերու 7.50 Ֆր.

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր հայրենակիցներու մօտ, կեդրոնատեղի, 18, Փասաժ Փէֆին, Փարիզ (20): Կիչէն բաց է ժամը 7.30էն սկսեալ :

Ընտանեկան երեկոյթ Վալանսի մէջ

կազմակերպուած Զ. Ո. Մ. Մարզականի կողմէ

կը նախագահէ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

24 դեկտ. եւրոպ. ծնունդի գիշերը, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս:

Երգ, արտասանութիւն, անակնկալներ եւ նուագ, ճոխ պիւֆէ.

կը հրաւիրուի մարզասէր հասարակութիւնը: Մուտքը ազատ է:

Թէյասեղան Նոր Տարւոյ առթիւ

Սէն Լուի (Մարսէյլ) Ֆ. Կ. Խաչի ենթամասնաճիւղին կողմէ

26 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Կիլիկիա սրճարանին մէջ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Տիկնանց Ընկերութեան վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 7, 29, 53, 60, 78, 82, 128, 158, 159, 170, 174, 187, 193, 195, 210, 218, 237, 244, 254, 257, 260, 267, 272, 275, 288, 292, 297, 303, 308, 317, 326, 352, 355, 385, 396, 397, 408, 412, 419, 420, 435, 440, 446, 452, 470, 480, 482, 492, 514, 517, 532, 544, 572, 573, 577, 588, 589, 601, 602, 621, 632, 633, 675, 677, 705, 717, 727, 745, 754, 758, 766, 769, 795, 803, 808, 820, 837, 844, 865, 868, 879, 887, 905, 914, 919, 922, 936, 945, 947, 958, 960, 963, 1010, 1014, 1021, 1032, 1040, 1056, 1060, 1062, 1065, 1066, 1072, 1098, 1118, 1140, 1144, 1165, 1177, 1197, 1198, 1202, 1206, 1213, 1217, 1221, 1230, 1232, 1250, 1256, 1268, 1272, 1281, 1284, 1290, 1298, 1304, 1305, 1319, 1320, 1331, 1335, 1345, 1355, 1360, 1362, 1373, 1381, 1394, 1395, 1403, 1409, 1420, 1428, 1438, 1439, 1452, 1461, 1494, 1499, 1504, 1513, 1525, 1528, 1534, 1536, 1566, 1572, 1579, 1582, 1597, 1621, 1629, 1636, 1646, 1659, 1675, 1699, 1700, 1701, 1704, 1706, 1718, 1725, 1730, 1749, 1775, 1776, 1785, 1790, 1821, 1829, 1837, 1840, 1849, 1856, 1858, 1868, 1870, 1874, 1879, 1903, 1904, 1906, 1907, 1912, 1967, 220, 1048, 1860:

ԾԱՆՕԹ.— Շահողներէն կը խնդրուի, մինչեւ մէկ ամիս պայմանաժամով, ներկայանալ Դպրոցասէրի վարչութեան, ստանալու համար իրենց պարգեւները: Կը յայտարարուի, որ այդ պայմանաժամը լրանալէն վերջ կատարուած դիմումներուն ընթացք չի տրուիր ճ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱԻԵՏԻՍ էն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր Միութեան

Կը ներկայացուի ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 26 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Շահիրկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Էքլիփս:

Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր.:

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 27 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ, 10 պուլվար Մարկրիթ

Մուտք 3 ֆր.:

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ

26 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ

Կը ներկայացուի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

տոմսեր 5 ֆր. փոքրիկներու՝ 1 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 25 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3304

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԶՕՐԱԿՈՉ...

Իրարանցումը սկսած է արդէն: Անոնք որ չէին հաւատար հրատարակուած լուրերուն, այժմ իրարու կը պատմեն հասկնալի մտահոգութեամբ.

— Ձիս ալ կանչեր էին, շատ մը բաներ հարցուցին, հարիւրաւորներ կարգի կը սպասէին... կը հարցնեն, կ'արձանագրեն եւ թուղթ մը ստորագրել կուտան...

Առաջին առթիւ կանչուածներուն մէջ կը գտնուին նաեւ աշխատակիցներ՝ «Յառաջ»ի փեթակէն, մտաւորական թէ բանուոր:

Եւ ահա գաւառէն ալ կը հասնին նոյն լուրերը,— զինուորագրութիւն: Մարսէյլէն թղթակից մը կը նկարագրէ խճողումը՝ զինուորագրութեան գրասենեակին առջեւ: Այսօր Վիէնի մեր թըղթակիցը կը տեղեկացնէ իրենց զօրակոչը, միեւնոյն ատեն հաղորդելով այլապէս վրդովիչ տեղեկութիւն մը,— հետապնդում հայկական կազմակերպութեանց դէմ, քաղաքական կուսակցութիւններէն մինչեւ Կ. Խաչ:

Ու վերջապէս խորհրդակցական ժողովի հրաւէր մը՝ բանուորական թաղէ մը՝ Պէլվիլ:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, իրարանցումը այնքան խորացած է որ, երեքշաբթի օր, Պ. Լ. Բաշալեանի զեկուցման առթիւ, անարգական արտայայտութիւններ ալ տեղի ունեցած են, զինուորցուներու կամ զանազան բանգէտներու կողմէ:

Այսպէս կամ այնպէս, կարելի չէ ժխտել թէ կը գտնուինք ծանրակշիռ կացութեան մը առջեւ:

Առ այժմ եղածը արձանագրութիւն մըն է: Անոր հիման վրայ քննութիւններ պիտի կատարուին եւ պիտի զատուին բուն զինուորցուները:

Գրած էինք արդէն, բայց կ'արժէ անգամ մը եւս յիշեցնել:

Համաձայն հրատարակուած հրահանգին (1928 մարտ 31), այն հայ երիտասարդները որ ծնած են 1916 յունիս 1էն 1917 դեկտ. 31, պարտաւոր են մինչեւ 1937 յունուար 10 ներկայանալ իրենց բնակավայրի քաղաքապետարանը եւ արձանագրուիլ: (Եթէ բացակայ են, իրենց տեղը կրնան ներկայանալ ծնողքը կամ խնամակալները): Անոնք 1937 փետրուար 10էն սկսեալ պիտի կանչուին եւ բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին:

Ներկայանալու պարտաւոր են նաեւ անոնք որ 1923էն ի վեր 20րդ տարին թեւակոխած են, բայց մինչեւ հիմա հրաւէր չէին ստացած: Ուրեմն, մինչեւ 33 տարեկանը: Բայց հաւանական չի նկատուիր որ 22էն վեր եղածները զինուորագրուին, եթէ անակնկալ դէպք մը չպատահի:

Այսպէս քննուած — զատուած զինուորցուները (1936 - 37ի դաս) իրենց ծառայութիւնը պիտի կատարեն Ֆրանսայի մէջ, «Օտար Գունդ» կոչուած վաշտերու մէջ, որոնք մաս պիտի կազմեն ֆրանսական բանակին:

Անհրաժեշտ չէ կրկնել միւս մանրամասնութիւնները, որոնք հաղորդուած են օրը օրին: Մանաւանդ որ, շատ մը կէտեր վերջնապէս ճշդուած չեն տակաւին եւ լուսաբանութեան կը կարօտին: Անվիճելի է միայն մէկ պարագայ,— տարագիր երիտասարդները զինուոր պիտի երթան, բայց Ֆրանսայի մէջ, վայելելով օրէնքին տրամադրած առաւելութիւնները:

Հաւանակա՞ն է որ ուրիշ դիւրութիւններ ալ ընծայուին, նկատի առնելով մեր բացառիկ պարագան:

Դժուար է որոշ պատասխան տալ այսպիսի հարցումներու: Տարբեր բաներ են զինուորական եւ քաղաքային իշխանութիւնները, եւ ինչ որ երբեմն կը յաջողի սովորական կեանքի մէջ, դժուարութեան կը հանդիպի զօրանոցին առջեւ:

Բայց, այս վերապահումը չի նշանակեր թէ ամէն դուռ փակուած է եւ որ եւ է աշխատանք անօգուտ:

Ինչո՞ւ ծածկել, զինուոր պիտի երթայ տարագիր երիտասարդութեան ամէնէն կենսունակ մասը, բոյներ պիտի խանգարուին եւ վերի վայր պիտի շրջուի շատերու կեանքը:

Ուրեմն անհրաժեշտ է կարելի աշխատանքը կատարել, բեռը թեթեւցնելու համար:

Անոր համար ալ, նախ աւելի արթուն եւ հետեւողական գործունէութիւն կը պահանջուի իրաւասու մարմիններէն, իսկ պագարին՝ զինուորցուներէն:

Ի՞նչ օգուտ զանազան ջղագրգռութիւններէ, երբ գիտենք որ մեր կամքէն կախում չունի երթալն ու չերթալը:

Չէ՞ որ «հաւաքական հպատակութիւն» կը պահանջէին, երէկ:

Եթէ որ եւ է կառավարութիւն ստանձնէր այդքան ծանրակշիռ պատասխանատուութիւն մը, անոր առաջին հետեւանքը պիտի ըլլար զինուորագրութիւնը:

Արդ, առանց ատոր ալ, ահաւասիկ զինուոր կը կանչեն, իրենց յատուկ հաշիւներով: Եւ հպատակութիւն ալ կը շնորհեն, եթէ գրաւոր դիմում կատարես, մէկ տարի ծառայելէ վերջը:

Բայց ինչո՞ւ այս անակնկալ զինուորագրութիւնը, կը հարցնեն շատեր: Պատերա՞զմ...

Խոշոր բառեր չգործածենք: Փափուկ է բովանդակ աշխարհի, մանաւանդ Եւրոպայի կացութիւնը, եւ չափազանց շատ են պայթուցիկ նիւթերը:

Բայց, շատ երկար ճամբայ ունինք, զինուորագրութենէն մինչեւ միջազգային աղէտի մը պայթումը:

Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է բաց աչքերով դիտել անողոք իրականութիւն մը.— եթէ պատերազմ պայթի, տարրական տրամաբանութիւնը կ'ըսէ թէ տարագիրներն ալ ալ զինուոր պիտի առնին, առանց այս արձանագրութեանց: Եւ հաւանաբար այն միւս երկիրներուն մէջ ուր համրանք ունինք:

Մեր շահը կը պահանջէ գործել եւ կարելի առաւելութիւնները ապահովել, փոխանակ վայրերան կանչեր արձակելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՌՆԱԾ ԴԻՐՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Դիտողութիւններ եւ հարցումներ գերմանական դեսպանին

Արտաքին նախարար Պ. Իվոն Տէլպոս չորեքշաբթի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի գերմանական դեսպանին հետ եւ անոր հաղորդեց իր մտահոգութիւնը՝ Գերմանիոյ կողմէ Սպանիոյ ապստամբներուն եղած յարաճուն աջակցութեան մասին: Թէեւ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Տէլպոս փափկանկատ այլ վճռական լեզու մը գործածելով, չեշտած է թէ Ֆրանսա չի կրնար հանդուրժել որ Սպանիան գերմանական արշաւանքի մը ենթարկուի եւ իրենք հարկադրուին զօրացնել Պիրէնեան սահմանագլուխը: Նախարարը միեւնոյն ատեն հարցուցած է թէ Գերմանիա ի՛նչ կը խորհի զէնքերու եւ կամաւորներու փոխադրութիւնը միջազգային հսկողութեան տակ առնելու ծրագրի մասին:

Դեսպանը, որ նոր վերադարձած էր Պերլինէն, այս վերջին կէտի մասին յայտնած է թէ գերմանական կառավարութիւնը սըրտանց պիտի գործակցի միջազգային հսկողութեան, եթէ երաշխիքներ տրուին թէ Մարսէյլի, Պայոնի եւ Պորտոյի պէս նաւահանգիստներ եւ սահմանամերձ շրջաններ պիտի դրուին չէզոքութեան յանձնախումբին գործակալներուն հսկողութեան տակ:

Պ. Տէլպոս պատասխանած է թէ Ֆրանսա առարկութիւն չունի այդ մասին, բայց անհրաժեշտ է հսկողութեան տակ առնել նաեւ օդանաւային կայանները: Այս առթիւ հարցուցած է դեսպանին թէ Գերմանիա պիտի համաձայնի՞ Ֆրանսայի հետ, միջազգային հըսկողութիւն հաստատելու համար այն բոլոր կայաններուն վրայ ուրկէ օդանաւեր կրնան ղրկուիլ, Սպանիոյ ապստամբներուն կամ հանրապետական բանակին համար: Դեսպանը խոստացեր է իր կառավարութեան հաղորդել այս խնդիրը: Պատասխանը եւ առհասարակ Գերմանիոյ ընդհանուր տեսակէտը՝ միջազգային հըսկողութեան մասին՝ պիտի հաղորդուի Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբին:

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ՝ ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները այս օրերս հաւաքաբար ազդարարութիւն մը պիտի ուղղեն Գերմանիոյ, եթէ ան չսահմանափակէ իր միջամտութիւնը՝ Սպանիոյ գործերուն մէջ: Այս կէտին վրայ մասնաւորապէս կը ծանրանայ Ֆրանսա, մանաւանդ անոր համար որ, Իտալիա հետզհետէ կը վարանի օգնել Զօր. Ֆրանքոյի եւ հաւանաբար պիտի դադրեցնէ ամէն աջակցութիւն, եթէ յաջող ելքի մը յանգին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւնները՝ Միջերկրականի մասին:

Այդ պարագային, Գերմանիա մինակ պիտի մնայ իբրեւ աջակից Զօր. Ֆրանքոյի, եւ պիտի հարկադրուի կանոնաւոր բանակ մը ղրկել արդիւնական սպառազինութեամբ, յաղթանակը ապահովելու համար: Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այսպիսի պատահականութեան մը դէմ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պիտի միանայ Իտալիան ալ, քանի որ երեք պետութիւններուն շահն ալ կը պահանջէ որ ոչ Գերմանիա, ոչ ալ Ռուսաստան ոտք չդնեն Միջերկրականի մէջ:

Ո՞ր ճամբան պիտի ընտրէ Գերմանիա

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ գերմանացի կամաւորներու առաքման դէմ եղած բողոքին առթիւ, Հիթլէր կարճ կապելով իր արձակուրդը, տենդագին խորհրդակցութիւններ կը կատարէ իր նախարարներուն հետ: Այս միջոցին Պերլին կը գտնուի Պուրկոսի (Սպանիոյ ազգայնական կառավարութեան) գերմանական դեսպանը, զօրավար Ֆօփէլ, որ մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացուցած է Զօր. Ֆրանքոյի բանակին կացութեան մասին: Դեսպանին կարծիքով, եթէ օգնական զօրք չհասնի արտասահմանէն, ապստամբները չպիտի կրնան շօշափելի յաջողութիւններ շահիլ, գոնէ ատենի մը համար: Միւս կողմէ Գերմանիոյ մէջ ալ կ'ըմբռնեն թէ միջազգային բարդութիւններ անխուսափելի են, եթէ գերմանական նոր զինուորներ ղրկուին Սպանիա: Դեռ վերջնական որոշում տրուած չէ այս հարցերու մասին: Հիթլէր իր խորհրդակցութիւնները պիտի վերսկսի դեկտեմբեր 26ին:

*** Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ Գերմանիա հարկադրուած է հետեւեալ երկու ճամբաներէն մէկն ընտրել.— կա՛մ չարունակել ուժեղ սահմանափակումը՝ ի նպաստ զանգուածային վերազինման մը, եւ կամ մէկդի դնել այդ քաղաքականութիւնը եւ բանակցիլ Փարիզի ու Լոնտոնի հետ, համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար: Այդ պարագային, Գերմանիա պիտի պահանջէ գոհացնել իր գաղթավայրի պահանջը: «Թայմզ» շօշափելով այս խնդիրը, կը գրէ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը ուշադրութեամբ նկատի առած է գաղթային խնդիրը, եւ համաձայն է որ գաղթավայրեր տրուին, եթէ Գերմանիա տրամադիր է կայուելու ընդհանուր եւ վերջնական համաձայնութեան մը՝ Եւրոպայի մէջ: Բայց եթէ Գերմանիա պարզապէս փառասիրութեան համար է որ կ'արծարծէ այս խնդիրը, Ֆրանսա վճռած է որ եւ է գոհացում չընել: «Ֆրանսայի տեսակէտով, մէկ թիզ ֆրանսական գաղթավայր գերմանական վարչութեան յանձնելէ առաջ, պէտք է փոխուի Գերմանիոյ ամբողջ քաղաքական ուղղութիւնը: Սպառնալիքներուն տեղ պէտք է տրուին հաւաստիքներ: Հսկայական վերազինման փոխարէն պէտք է կատարուի սպառազինութեանց կրճատում, կամ գոնէ սահմանափակում եւ հսկողութիւն»:

Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը հասկցուցած է գերմանական դեսպանին թէ՝ Ֆրանսա

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂՋԻԿ ՄԸ՝ ԻՐ ԵՐԳԵՐՈՎ

Երբ այնքան կը գանգատինք նոր սերունդին օտարացման մասին, արդարութիւնը կը պահանջէ արձանագրել նաեւ լուսաւոր երեւոյթները:

Մասնաւորապէս վերջին տարիներու ընթացքին, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը յաճախ կը ստանայ ֆրանսերէն շարադրութիւններ՝ հայ պատանիներու եւ օրիորդներու կողմէ:

Բոլորն ալ իրենց ուսումը առած են Ֆրանսայի մէջ, եւ հետեւաբար կորսնցուցած՝ մայրենի լեզուն: Կը խօսին, կը հասկնան, բայց չեն կրնար կարդալ կամ գրել: Ողբերգութիւն մը որուն բոլոր մեղքը իրենց վրայ չիյնար:

Արդ, երբ մոռնանք լեզուին օտարութիւնը, մնացեալը հայկական է: Կան որ նոյնիսկ Մեծն Տիգրանէն կը ճառեն, վարժ ֆրանսերէնով մը:

Այս իրողութիւնը աւելի ընդհանրացած է Ամերիկայի մէջ, ուր նոր սերունդը շատեր անգլերէն կը գրեն, բայց հայերէն կը մտածեն:

Այսպէս՝ «ցեղակրօններ» են որ կը խմբագրեն «Հայրենիք»ի անգլերէն շաբաթաթերթը, «Հայրենիք Ուիքլի»:

Դառնալով Փարիզ, երկու անգամ է որ առիթ կ'ունենամ լսելու Սուէյտացի հայ օրիորդ մը, Անժէլ Ռանժէլեան, ֆրանսերէն արտասանութիւններով:

Կարծեմ քանի անցած չէ այս օրիորդը, եւ արդէն ֆրանսերէն սիրուն բանաստեղծութիւններ կը գրէ, նուիրուած՝ հայկական յոյզերու:

Առաջին կտորը զոր արտասանեց տօնակատարութեան մը առթիւ, ինչպէս եւ ի պատիւ Ֆրանց Վէրֆէլի սարքուած երեկոյթին մէջ, «Մուսա Լեռ»ն էր, բըբռուն՝ հարազատ ներքութեամբ մը:

Շաբաթ օր, Եդեսիոյ հերոսամարտին նուիրուած երեկոյթին առթիւ, Օր. Ռանժէլեան արտասանեց ուրիշ ինքնագիր բանաստեղծութիւն մը, «Հայկական աւերակ բոյնի մը Տըրտունջքը՝ Եդեսիոյ շրջանէն»:

Օրիորդը իրեն յատուկ արուեստով մը բերնուց արտասանեց ամբողջ քերթուածը, 95 տող, եւ արժանացաւ ջերմ ծափերու, մասնաւորապէս ֆրանսացի հիւրերուն կողմէ, որոնք չէին ուզեր հաւատալ իրենց աչքերուն:

Գիտեմ որ պիտի կորսուի հրապոյրը, երբ փորձեմ քանի մը տող թարգմանել, ազատ եւ արձակ:

Բայց եւ այնպէս, փորձը կ'արժէ, գոնէ գաղափար մը տալու համար

Աւերակ Եդեսիոյ ոգին է որ կը խօսի.

Ուրեմն այս երկրին վրայ արդարու-
թիւն եւ օրէնք չկա՞յ
Բոլոր անոնց համար որ կը տառապին
ինծի պէս:
Ա՛հ, Տէր, դուն որ ամենազօր ես,
Վե՛րջ տուր իմ թշուառութեանս,
Իմակա՞նացո՛ւր երազս...
Ո՞վ հեռաւոր պետութիւններ,
Բարեկամները հայ ազգին,
Մէկ վայրկեան լսեցէք ձեր խղճմտանքի ձայնը,
Մի թողուք զիս տառապանքի մէջ:
Մասնաւորապէս կը դիմեմ ձեզի, հայ
երիտասարդութիւն,
Թերեւս դուք միայն կը հասկնաք իմ
վիշտս,
Ուրի՛, եւ յառա՛ջ, երիտասարդ ռազ-
միկներ:
Թեւերս երկարած, անհամբեր, ես ձե-
զի կը սպասեմ:
Եկէ՛ք, եկէք բերել մը ուրախութիւն
հեղուլ սրտիս մէջ,
Ինչի՞ կը սպասէք զիս ազատագրե-
լու, վերաշինելու համար:
Ո՛ւրֆա, պիտի տեսնե՞նք յաղթանակի
այդ օրը,
Պիտի տօնե՞նք զայն առաւօտէն մին-
չեւ երեկոյ»:

Երիտասարդ Արմենուհին կը հաւատայ յաղթանակին, ինչպէս մենք բոլորս:

Ողջո՛յն իր թարմագեղ երգերուն, որոնց մէկն ալ նուիրուած է Մօն Պոլանի եւ որ ջերմապէս գնահատուած է Ֆրանս - Օրիան ընկերակցութեան մէկ երեկոյթին մէջ, 1936 Մայիս 28ին:

ՎԱՀԷ

Հայերու զինուորագրութիւնը Ֆրանսայի մէջ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Վիէն, 23 Դեկտ. (Յառաջ).— Այսօր երեք օրէ ի վեր Վիէնի հայ երիտասարդներ կարգով կը կանչուին քաղաքապետարան: Անոնց կ'ուղղուին հետեւեալ հարցումները,— Լողալ գիտե՞ս, ձի նստելու վարժութիւն ունի՞ս, կրնա՞ս օթօ կամ հեծանիւ քշել, ի՞նչ պայմաններու տակ կ'ապրիս. ծնողք եւ ազգականներ ունի՞ս, ի՞նչպէս են պարագաները: Հարցումներէն յետոյ, կը չափեն հասակները եւ մանրամասնօրէն կը քննեն դիմագիծը, կ'արձանագրեն տետրակի մը մէջ, ու ստորագրել կուտան ենթակային...

Երկու օրէ ի վեր, կարեւոր հետապնդումներ կը կատարուին հայկական կազմակերպութիւններուն շուրջ: Կը հարցաքննուին զանազան անհատներ: Գլխաւոր հարցումներն են.— Որո՞նք են հայկական կազմակերպութիւններու քարտուղարները եւ նախագահները եւ քաղաքական ի՞նչ գործ կ'ընեն: Մինչեւ հիմա հարցաքննուած են հետեւեալ կազմակերպութիւններէն մէկ մէկ անդամ.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Ռամկավար, Հօկ, Բարեգործական, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Կ. Խաչ: Բոլորին ալ կասկածը այն է որ կարեւոր մատնութիւն մը տեղի ունեցած է...

Խորհրդակ. ժողով զինուորագրութեան առթիւ

Մեզմէ կը խնդրուի հրատարակել հետեւեալ կոչը.— Պէլվիլի հայ զինուորցու երիտասարդներս խորհրդակցական ժողովի մը ընթացքին որոշեցինք ընդհ. ժողով մը գումարել և հարկ եղած լուսաբանութիւնները ստանալ պատկան իշխանութենէն, միեւնոյն ատեն կարելի եղած առաւելութիւնները ապահովելու աշխատիլ:

Ուստի կը հրաւիրենք բոլոր հայ զինուորցուները ներկայ ըլլալ ընդհ. ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի, 28 դեկտ., իրիկուան ժամը 8.30ին, 120, Պուլվար տը Պէլվիլի սրահին մէջ:

ԳԱՑԷՔ ԱՌԷՔ ՁԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Ոստիկանատան իշխանութիւնը կը խնդրէ մեզմէ հրատարակել հետեւեալ ազդը.—

Բաւական թիւով տարագիրներ ոստիկանական վերատեսչութեան դիմած են, իրենց ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար եւ ստացած են միայն առժամեայ ընկալագիր: Անոնց ինքնութեան թուղթերը պիտի յանձնուէին այն ատեն երբ ներքին գործերու նախարարութիւնը արտօնութիւն տար եւ մէկ ամիսէ ի վեր շատեր գոհացում ստացած են:

Կը յիշեցնենք անոնց որ տակաւին չեն ներկայացած, թէ իրենց ինքնութեան թուղթերը իրենց տրամադրութեան տակ են ոստիկանական տեսչութեան օտարականներու բաժնին մէջ (հիւսիսային - արեւելեան սրահ): Իրենց շահը կը պահանջէ երթալ զանոնք առնել դեկտ. 31էն առաջ, եթէ կ'ուզեն խուսափիլ 1937ի առաջին եռամսեայի խճողումէն:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՆԵՐԳԱՂԹ, ԱՐՏԱԳԱՂԹ ԵՒ ԽԱՆՋԵԱՆ

Այսքան մանրակրկիտ վերլուծման ենթարկելով Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարին զեկուցումը, միայն մէկ նպատակ կը հետապնդենք — երեւան հանել բուն ճշմարտութիւնը:

Այդ տեսակէտէն Ամատունիի զեկոյցը այնքան առատ նիւթ կը մատակարարէ, որ այլ եւս Խանջեանի անձը երկրորդական գիծին վրայ կ'իյնայ:

Մենք Խանջեանը չէ որ կը պաշտպանենք, — ինչպէս կը կարծէ Ամատունին: Խանջեանը մեզի համար եղած է հարազատ արտայայտիչը ստալինեան վերջին տարիներու կործանող քաղաքականութեան եւ հետեւաբար, չի կրնար Դաշնակցութեան պաշտպանութիւնը վայելել: Սակայն, մենք կը յարգենք երիտասարդ հայ գործիչ մը, որ ընդունեցաւ ոչ թէ անոր համար՝ որ «քաջութիւնը չունեցաւ չտկելու իր սխալները», այլ որովհետեւ քաջութիւնը ունեցաւ գործելու այդ «սխալները»:

Խանջեանի «սխալը» կը կայանար անոր մէջ, որ ան վերջին ժամանակներս ազգային թեքում է ունեցած: Բոլոր տեսակի Ամատունիները շատ լաւ գիտեն, որ Խանջեանի փորձած ազգային տեսակէտները համակրանք պիտի ստեղծեն իր շուրջ: Նախազգալով այդ տարազը, Ամատունին կը դիմէ ամենէն ստոր ու տմարդի քաղաքական պայքարի զէնքին, — վարկաբեկել իր հակառակորդը եւ յերիւրածոյ սպառնալիքներով սեւցնել անոր յիշատակը: Այդ նպատակով է, որ փարձկան ու սարկամիտ Ամատունին Խանջեանը կը ներկայացնէ իբրեւ վատնիչ եւ միակ պատասխանատուն՝ ներգաղթածներու թշուառ կացութեան եւ լեռնային շրջաններէն եղած արտագաղթի: Որքան ալ — իբրեւ պատասխանատու համայնավար մը — Խանջեան տուեալ պարագային իր պատասխանատուութեան բաժինն ունենայ, բայց եւ այնպէս իր դատախազները, այսօր, քաւութեան նոխազ դարձնելով դաւադրաբար լռութեան մատնուած մէկը՝ կ'ուզեն իրենք թօթափել պատասխանատուութեան մեծագոյն մասը:

Ամատունին կը յայտարարէ, որ Հայկոմկուսի Կեդր. Կոմիտէն եւ Հայաստանի խորհ. կառավարութիւնը բաւականաչափ աշխատանք չեն կատարած ներգաղթած հայ աշխատաւորներու տեղաւորման գործին մէջ:

Քիչ վերջը Ամատունին հպարտօրէն կ'աւելցնէ. — «Մենք ունինք ներգաղթածների այնպիսի աւաններ, որոնք ընդամէնը մէկ երկու ամսուան կեդրոնացան, ոտքի կանգնեցին»:

Ի՞նչն է պատճառը, որ Խանջեանի տիրապետութեան առեն բաւարար հոգածութիւն ցոյց չէ տրուած ներգաղթածներուն, իսկ Ամատունիի օրով նորաշէն աւանները «կենդանացան, ոտքի կանգնեցան»:

Այս ամբաստանութեան մէջ Ամատունին գլխովին կ'իյնայ անհեթեթութեան եւ հակասութեանց մէջ: Մէկ կողմէ Խանջեան կ'ամբաստանուի իբրեւ «Համազգային միացեալ ճակատ» ստեղծելու ձգտող եւ ազգայնական քաղաքականութիւն վարող, միւս կողմէ յայտնի կը դառնայ, որ նոյն «նացիոնալիստ» Խանջեանը ներգաղթածներու հանդէպ հոգածութիւն չէ ունեցած: Մէկը միւսին հակառակ եւ անհեթեթ մեղադրանքներ:

Եթէ ճիշդ են Ամատունիի Խանջեանի հասցէին ուղղած բոլոր ազգայնական մեղադրանքները, ապա ուրեմն, ընդհակառակն, «նացիոնալիստ» Աղային(?) պէտք էր մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձնէր ներգաղթածներու վիճակը: Չէ՞ որ այդ հոգատար վերաբերմունքը մեծապէս կը նպաստէր Խանջեանի «Համազգային միացեալ ճակատ» ստեղծելու դիտումը իրագործելու...

Ինչպէս կը վկայէ Ամատունին, Խանջեան բազմիցս յայտարարած է, որ «Թիֆլիսը եւ Մոսկուան փող չեն տալիս»: Իրականութեան կը համապատասխանէ՞ Խանջեանի ինքնարդարացման այս պատճառաբանութիւնը:

Ցայտնի է, որ Խ. Հայաստանի ելմտացոյցը կ'որոշուի Մոսկուայի մէջ եւ Թիֆլիսի խողովակով կը յատկացուի մեր երկրին: Հայաստանի կառավարութիւնը իրաւունք չունի կեդրոնին մէջ նախագծուած ելմտացոյցի սահմաններէն դուրս ելլելու: Ապացոյց, որ նոյն իսկ թոյլ չեն տուած Հայաստանի՝ Թիֆլիսի մէջ ծրագրուած դպրոցական շէնքերն աւելի խոշոր կառուցանել: Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան, որ Մոսկուան եւ Թիֆլիսը Հայաստանի ելմտացոյցը կազմած առեն չեն նախատեսած ներգաղթողներու պահանջներուն համար յատուկ գումար մը քուէարկել: Եթէ ոչ, անկարելի կը թուի մեզ, որ ցարդ Նուպարաշէնը խմելու ջուր իսկ չունենար եւ կառավարութիւնը ճարահատ՝ Երեւանէն հոն ինքնաշարժերով ջուր կը փոխադրէ եւ ջուրի բաշխման առեն այնքան տգեղ ու վայրագ տեսարաններ կը պատահին: Թէ Հայաստանի կառավարութիւնը ներգաղթածներու պէտքերը հոգալու համար իր տրամադրութեան տակ դրամ չէ ունեցած, կ'ապացուցուի եւ ուրիշ փաստով մը:

«Պրաւտա»ի յուլիս 23ի թիւին մէջ հրատարակուեցաւ հետեւեալ որոշումը. —

«Քննելով արեւմտեան երկիրներէն Խ. Հայաստան ներգաղթող Հայերու տնտեսական եւ մշակութային ձեռնարկներու հարցը, Համամիութենական կառավարութիւնը եւ Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէն անբաւարար գտան Հայաստանի կառավարութեան գործունէութիւնը այս մարզին մէջ եւ վաւերացուցին հետեւեալ մանրամասն ծրագիրը՝ ներգաղթողները տեղաւորելու համար»...

Մոսկուան ներգաղթողներուն մասին իր գծած ծրագիրն իրականացնելու համար, Հայաստանի կառավարութեան տրամադրութեան տակ կը դնէ երեք միլիոն րուբլի:

Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը միջոցներ ունենար հոգալու ներգաղթողներու կարիքները եւ այդ ուղղութեամբ անբաւարար աշխատանք կատարած ըլլար, Մոսկուան պէտք չունէր այդ գործին համար յատուկ վարկ յատկացնել: Կը բաւէր միայն հրահանգել Հայաստանի կառավարութեան, գոհացուցիչ կերպով օգտագործել ներգաղթին յատկացուած գումարները: Իսկ երբ Մոսկուան դիտողութիւն ընելով մէկտեղ նաեւ 3 միլիոն րուբլի կը քուէարկէ, կը նշանակէ թէ «անբաւարար գործունէութիւնը» հետեւանք է նիւթական միջոցներու չգոյութեան: Այնպէս որ յանցանքը Խանջեանինը չէ, երբ «բաւականաչափ աշխատանք չի կատարուած ներգաղթածներին տեղաւորելու ուղղութեամբ»: Եւ ի հարկէ, Մոսկուայէն դրամ ստանալէ ետքը, Ամատունին կրնար 1—2 ամսուան ընթացքին ներգաղթածների աւանները «կենդանացնել եւ ոտքի կանգնեցնել»:

Ուրեմն, զրպարտութիւն է Խանջեանին վերագրել ներգաղթածներու տեղաւորման գործին մէջ յառաջ եկած թերացումները: Իրողութիւն է, որ այդ գործին համար Մոսկուան Խանջեանին դրամ չէ տուած, իսկ անոր մահէն վերջ ինչ ինչ նկատումներով Ամատունիին հարկ եղած միջոցները տրամադրած է:

Զրպարտութիւն է նոյնպէս միայն Խանջեանին վերագրել լեռնային շրջաններէ եղած արտագաղթի պատճառները: Այս աղէտին համար Խանջեան նոյնքան յանցաւոր է, որքան որ ինքը Ստալինը, ստալինեան գիւղական քաղաքականութիւնը, բռնի համայնացումը եւ համատարած «քեալաղքօզութիւնները»: Եթէ Խանջեան տառացի գործադրած է Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի ըրած անհեթեթ կարգադրութիւնները գիւղին հանդէպ, այդ չի՛ նշանակեր թէ հայ գիւղի քայքայման եւ արտագաղթի պատճառը Խանջեանն է: Գիւղական տնտեսութեան քայքայման ընթացքը 1930—34ին յատուկ է բովանդակ Խ. Միութեան բոլոր շրջաններուն եւ հայ գիւղը մէկ օղակն է Ստալինի «քեալաղքօզ» եւ կործանարար քաղաքականութեան զոհերուն:

Իր զեկուցման մէջ Ամատունին կը յայտարարէ. — «Դուք յիշում էք, որ 1934 թուականին կուսակցութեան երկրային կոմիտէն (Բերիա-Ա.Ա.) վճռաբար մատնացոյց արեց Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմին՝ Հայաստանի լեռնային շրջաններում կատարուած սխալները»... Եթէ Խանջեանի կատարած այդ «սխալներու» հետեւանքով «հազարաւոր գիւղացիներ հեռանում էին իրենց բնակելացած տեղերից, ուր որ պատահի», ապա ինչո՞վ բացատրել, որ այդ ոճրագործութենէն վերջ Խանջեան կը մնայ պաշտօնի գլուխ: Չէ՞ որ այդ նոյն թուականին ինքը Ամատունին նստած էր Անդրկ. Երկրային կոմիտէին մէջ: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այն առեն Բերիան եւ Ամատունին կը հանդուրժէին Խանջեանի ղեկավար դիրքերուն վրայ մնալ: Ինչո՞ւ երկու տարի վերջը միայն Ամատունին կոկորդիլոսեան արցունքներ կը թափէ՝ Հայաստանին հասած այդ աղէտին համար: Եւ կամ ինչո՞ւ այդ զարհուրելի փաստը միայն այսօր կը հրապարակէին եւ գիւտնացած պատասխանատուներ կը փնտռեն: Եթէ Ամատունին յեղափոխական - քաղաքացիական քաջութիւնը եւ ազնուութիւնն ունի, թող յստակ ու որոշ պատասխաններ տայ այս հարցումներուն:

Պատճառը մեզի համար պարզ է: Որովհետեւ այն առեն (1933-34) շատ լաւ կը գիտակցէին, որ առաջ պատասխանատուն Խանջեանին չափ եւ Խանջեանէն շատ աւելի ինքը Ստալինն էր եւ բոլոր տեսակի Բերիաներն ու Ամատունիները:

Իսկ եթէ այսօր թարմ շիրիմին առջեւ Ամատունին քաղաքական չարալրաբանութիւններ կ'ընէ, պատճառը այն է որ կ'ուզէ խաղալ հայ ժողովուրդի զգացումներուն վրայ, սեւցնել Խանջեանը եւ իրաւունքն ունենալ յայտնելու. — «Մենք կարող ենք ուղղակի յայտարարել, որ վերջին տարիներում չի եղել որ եւ է քիչ թէ շատ նշանաւոր գործ Հայաստանում, որի յաջողութիւնը կապուած չլինէր հաւատարիմ ստալինեան, մեր թանկագին Լավրենտի Բերիայի անուան հետ»: (Ընդգծուած Ամատունիի կողմէ):

Ամատունիի ստորնութիւնը աւելի ցայտուն կը դառնայ, երբ կը փորձէ Խանջեանը ներկայացնել իբրեւ վատնիչ ու զեղծարար:

«Խանջեանը, կը յայտարարէ Ամատունին, օրինականացրել էր զեղխութիւնը պետական հիմնարկների ու տնտեսական կազմակերպութիւնների միջոցները ծախսելու գործում... Նացիոնալիզմի արգահատելի պրովակատոր Խանջեանը, որ փսփսալով անկիւններում իր համախոհների հետ, զրպարտում էր Մոսկուան ու Թիֆլիսին, ինքը պետական միջոցների հետ վարւում էր ինչպէս իր սեփական միջոցների հետ»...

Եթէ Խանջեան տնտեսական հիմնարկներէն դրամ կորզելով, հակառակ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի ցանկութեան, պետական թատրոն կը շինէր, այդ «զեղխութիւն» եւ վատնում չէ: Եթէ Խանջեան իր «տրամադրութեան տակ եղած» գումարներով կը նպաստէր հայ մշակոյթի աշխատաւորներուն եւ մեր գրականութեան դասական երկերու հրատարակութեան, ողջունելի է այդ ընթացքը:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

«ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս տարի Եղեռնի հերոսամարտն էր որ տօնուեցաւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ, շաբաթ գիշեր, Սալ տէզ Էնժէնիօր Սիվիլի մէջ, հոծ բազմութեամբ: Ներկայ էին նաեւ բարձրաստիճան Փրանսացի հիւրեր, — Զօր. Պրէմօն, Տէր եւ Տիկին Զօր. Ծրվալիէ, Ֆրանս. Ռազմիկներու Լիկին նախագահ Պ. Ֆուրնիէ եւ ուրիշներ, որոնք Կիլիկիոյ գրաւման օրերուն եւ զինադադարին շփում ունեցան հայ ժողովուրդին հետ, հոն, հայրենի հողին վրայ, Փրանսական բանակին մէջ, թէ կամաւորական գունդերու շարքին մէջ: Անոնք, իբրեւ կառավարիչ ամբողջ Կիլիկիոյ կամ հրամանատար կռուող ուժերու գրաւման բանակներու, ճանչցան մեզ, տեսան մեր չարն ու բարին, մեր բնագաւառի յատկութիւններով, մեր հերոսներու խիզախ մարտնչումներով, մեր Ուրֆայով, մեր Մուսա լեռով, կամ ականատես Մարաշով փակուած տխուր շրջանի մը, երբեմն կուզան ապրիլ մեզ հետ, մեր փառքի եւ պարտութեան ուրախ կամ տխուր օրերը:

Շաբաթ գիշերուան հանդէսը, նախագահութեամբ Ֆրանս. Ռազմիկներու լիկին նախագահ Պ. Ֆուրնիէի, այդպիսի վայրկեաններ ապրեցուց մեզի. տպաւորիչ իր լուրջ եւ երկիւղած հանդիսաւորութեամբ: Վերջին պահուն զինուորական նուագախումբը արգիլուած ըլլալով, բարձրախօս գործիքով յոտնկայս ունկնդրուեցաւ «Մարսէյեզ»ը եւ «Բամ Փորոտան»ը, որմէ վերջ Միութեան նախագահը գնդ. Տ. Բաղտասարեան կարդաց Փրանսերէն հակիրճ պատմութիւնը Ուրֆայի հերոսամարտին 1915ին եւ 1920ին եւ ապա հայերէն ամփոփ ճառով մը ոգեկոչեց այն հերոսները, որոնք գերմարդկային եւ աննման ճիգերով երկու փառաւոր թուականներ արձանագրեցին մեր պատմութեան պատուոյ էջերուն մէջ: Ցիշեց պաշարող բանակին հրամանատար Ֆախրի փաշայի խօսքերը. — «Ի՞նչ պիտի ընէինք եթէ այսպէս քանի մը Ուրֆաներ ունենայինք մեր դէմը», ու ցաւ յայտնեց որ մեր անկազմակերպ վիճակը պատճառ եղաւ որպէսզի չկարենանք քանի մը Ուրֆա, Շ. Գարահիսար, Վասպուրական կամ Սուէտիա ցցել Թուրք բանակին դէմ:

Նախագահ Պ. Ֆուրնիէ մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն պահել տուաւ սրահին, ի յարգանս Եղեռնի հերոսներուն եւ ապա գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը պատկերացուց մանաւորաբար 1920ը. — «Երբ մեզ համար վերջացած էր պատերազմը եւ ուրախ էինք արհաւիրքի տարիները մեր ետեւ ձգելով, Հայերը կը կռուէին ու կը մեռնէին տակաւին Կիլիկիոյ մէջ:

Հինգ դարեր կռուեցաք դուք ձեր հայրենիքին համար. հրաշալի պայքար մը զայն ազատ տեսնելու, մինչ ուրիշներ կը կռուէին իրենցը պահելու համար: Երջանիկ ենք ու հպարտ որ մեր շարքերուն մէջ ունեցանք ձեր կռուողները եւ իրենց հետ միասին պայքարեցանք նոյն նպատակին համար, նոյն դրօշին տակ, Փրանսական դրօշին տակ: Ու անոնք բոլորը կամաւորներ էին, օրէնքը կամ փառքի տենչը չէր որ կռիւի կը մղէր զանոնք, շատերու նման պատերազմի խաչը, պատուոյ լեգէոնի աստիճանը եւ զանազան չքանշաններ շահելու տենչը չէր որ զանոնք կը դասէր մեր շարքերուն մէջ, այլ աւելի բարձր, աւելի գեղեցիկ նպատակ մը. իրենց հայրենիքի ազատագրումը եւ մեր հայրենիքի պաշտպանութիւնը: Այս միութիւնն իսկ Ռազմիկներու Միութեան, ուրիշներու նման նիւթական շահերու պաշտպանութեան համար չէ որ կազմուած է: Մաքուր եւ անշահախնդիր ու շատ բարձր նպատակ մըն է որ քով քովի է բերեր այս կռուողները, զոհողութիւն այս ճակտին վրայ եւս իբրեւ օրինակ նորերուն, եկողներուն:

Ձեզի հետ հոս ներկայ են այսօր եւ կան ուրիշներ մեր մէջ որ կռուեցան ձեզի հետ Կիլիկիոյ մէջ ձեր եւ Սուրիոյ ազատութեան համար եւ եթէ անոնց ձեռքը չէր այդ ազատութիւնը շահիլ ձեզի համար, գոնէ իրենց բոլոր կարելին ըրած ըլլալու եւ իրենց կարողութեամբ ձեզի օգտակար եղած ըլլալու գոհունակութիւնը ունին, ինչպէս Զօր. Պրեմոն, Զօր. Ծրվալիէ եւ հրամանատար Լավալիէն»:

Պ. Ֆուրնիէ իր ճառը վերջացուց հետեւեալ բառերով.

— «Եթէ այսօր չենք կրնար ողջունել ձեր ազատ հայրենիքը, գոնէ յոյսը ունինք որ օր մը Ֆրանսայի օգնութեամբ պիտի ողջունենք զայն ազատ եւ հզօր»:

Յետոյ հրաւիրուեցաւ Զօր. Պրէմօն քանի մը խօսք ուղղելու ներկաներուն: Տեղւոյն զօրավարը յիշեց քանի մը դրուագներ պատմութենէն, որ հայ ժողովուրդը եղած է իր փառքի օրերուն մէջ, նոյն իսկ դարեր առաջ, Մասիսի ստորոտը: Յիշեց 14 հայ կայսրերը Բիւզանդիոնի գահուն վրայ, երբ այդ կայսրութիւնը կը նկատուէր փարոսը լոյսի եւ քաղաքակրթութեան: Յիշեց նոյն իսկ Սուլթաններու օրերը, երբ ամէնէն պատասխանատու նախարարները եղած են Հայեր: Եւ յանձնարարեց սպասել համբերութեամբ ու հանդարտութեամբ վաղուան, ինչպէս ըրած է Լեհաստան դարերով, որովհետեւ ոչ ոք գիտէ թէ ինչ կրնայ պատահիլ վաղը: «Ու մինչ այդ պահպանեցէք ձեր աշխատելու եւ ապրելու իրաւունքները հոս Ֆրանսայի մէջ թէ այլուր: Մի խառնուիք քաղաքական վէճերու, պահեցէք մանաւանդ ձեր լեզուն: Երբ մենք ալ ունէինք ձեզ նման մեր Ալզաս Լօրէնը եւ հոն մեր լեզուն պահելու մտահոգութիւնը, Ալֆրէտ տը Միւսէ ըսած է այս առթիւ. «Այն որ իր լեզուն չի պահեր, իր բանտին բանալին գրպանը դրած բանտարկեալին կը նմանի»:

Երրորդ խօսողն էր հիւրերէն Զօր. Ծրվալիէ, որ հայկական Լեգէոնի հերոսական պատկերը տալէ վերջ, յիշեցուց Ալէքսանտրէթի վէճը եւ ըսաւ. — «Ինչ ալ ըլլայ բանակցութեանց արդիւնքը, հոն Փրանսական գերեզմաններ կան ու մենք երբեք չենք կրնար մոռնալ զանոնք ու չենք թողուր անպաշտպան»:

Նախագահ Պ. Ֆուրնիէ կարդաց հրամանատար Լավալիէի մէկ նամակը որ կը սկսէր սա գեղեցիկ խօսքերով. — «Բաւական կը ճանչնամ հայ ժողովուրդը, գնահատելու համար զայն մեծապէս»: Ու կը յայտնէր իր համակրութիւնը եւ հաւատքը մեր ժողովուրդին ազգային հանդէպ: Նամակին ընթերցումէն վերջ նախագահը քանի մը պատշաճ խօսքերով փակեց հանդէսին Ա. մասը:

Այս բանախօսութիւնները, որոնք յաճախ կ'ընդմիջուէին ջերմ ծափերով, հաւատքով կը լեցնէին ունկնդիրներու սիրտերը այս մռայլ օրերուն, երբ ամէն բանէ յուսախաբ այս ժողովուրդը սկեպտիկ ժպիտով մը կը դիմաւորէ գեղեցիկ խոստումները:

Ճառերը ընդմիջուեցան Տիկ. Մառի Թերզիպաշեանի երգերով, նուագով եւ արտասանութեամբ մը: Տիկին Թէրզի մեծ յաջողութեամբ եւ սրահին խանդավառ արտայայտութիւններուն մէջ հետզհետէ երգեց Ռ. Մելիքեան «Վարդը». Գ. Ալէմշահի «Ես Սիրեցի»ն, «Հայաստան»ը եւ չորրորդ հայերէն սիրուն համերգ մը, «Վարդի փնջիկ կուրծքիս վրայ», իսկ ի պատիւ Փրանսացի հիւրերուն՝ 2 ֆրանսերէն դժուարին կտորներ՝ Կունոյէն:

Օր. Ա. Ռանժէլեան նուրբ ըզգացումներով արտասանեց ինքնագիր բանաստեղծութիւն մը, ֆրանսերէն, նուիրուած Եղեռնի, նոյնքան յաջող որքան «Մուսա Լեռը»:

«Անդրանիկ» ժապաւէնին ցուցադրութիւնը, տրամադրուած Պ. Ա. Համբարձումեանի կողմէ, մեծ հաճոյքով դիտուեցաւ ինչպէս ներկայ հանդիսականներուն, նոյնպէս օտար հիւրերուն կողմէ որոնք ժողովուրդին ոգեւորութեան մասնակցեցան մինչեւ կէս գիշեր: Այնուհետեւ սկսան պա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 17
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՊԱՅԿՈՅՏԸ
ԹՇՆԱՄԻ ԻՆԹԷԼԻՃԸՆՍԸ ԵՒ
ՁԻՆՈՒՈՐԸ

Նախընթաց գլուխներուն մէջ բացատրեցի թէ Գաղտնի Սպասարկութիւնը զանազան մեթոտներու կը հետեւի: Վերջին ընդհանուր պատերազմը իր մեթխարի հետեւանքներով, բազմաթիւ նորութիւններ սորվեցուց թէ Գերմանացիներուն եւ թէ դաշնակիցներուն: Անշուշտ, ըսել չեմ ուզեր թէ կարգ հաւանականութիւններ եւ կարելիութիւններ նկատի առնուած չէին: Սպայակոյտները շատ լաւ գիտեն որ գերիներուն մէջ կը գտնուին այնպիսի տիպարներ որոնք կը շատախօսեն կամ կը դաւաճանեն: Այս իրողութիւնը, զինուորական պատմութեան մէջ, այնքան հին է որքան քաղաքակրթութիւնը:

Գերմանիոյ զինուորական ինթէլիճընսը պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, երեք գլխաւոր նպատակներ կը հետապնդէր: Մենք ծանօթ էինք իրենց ռազմավարութեան, բայց թէ ինչ ձեւերով պիտի գործադրուէր այդ ռազմավարութիւնը, յայտնի էր միայն իրենց: Տարօրինակ է, սակայն, ըսել որ ամէնէն ճգնաժամային վայրկեաններուն, հասարակ զինուորն էր որ մեզի կուտար այդ ռազմավարութեան գաղտնիքը:

Պատերազմը երեք գլխաւոր շրջաններ ունեցաւ. —

Ա. — 1914 օգոստոսէն նոյեմբեր — ճակատամարտներ սահմանագլուխներուն վրայ, յետոյ կռիւներ՝ Մանշի նաւահանգիստները գրաւելու համար:

Բ. — 1914 նոյեմբեր 1918 մարտ — խրամային կռիւներ եւ պաշարում:

Գ. — 1918 Մարտէն նոյեմբեր — հսկայ ճակատամարտներ վերջնական յաղթանակին համար:

Կը խոստովանիմ որ շատ նախնական է այս դասաւորումս, բայց եւ այնպէս տրամաբանական է եւ հասկնալի:

Այս երեք շրջաններուն մէջ Գերմանացիները դրդուած էին ռազմավարական երեք տարբեր շարժառիթներէ. —

Ա. — Կ'աշխատէին Մանշի նաւահանգիստները գրաւել թշնամի նաւատորմը ռմբակոծելու եւ արշաւանքը կազմակերպելու համար: Իփրը փակեց ճամբան. Գերմանիա երբեք չկրցաւ գրաւել Իփրը:

Բ. — Կ'աշխատէին Ամիէն հասնիլ ֆրանսական եւ բրիտանական բանակները իրարմէ անջատելու համար: Գերմանիա երբեք չկրցաւ գրաւել Ամիէնը:

Գ. — Կ'աշխատէին առնել Վէրտէօնը՝ երկաթուղիի նոր եւ աւելի կարճ ճամբաներ ձեռք անցընելու համար: Գերմանիա երբեք չկրցաւ գրաւել Վէրտէօնը:

Հակառակ իրենց սքանչելի ռազմավարութեան, Գերմանացիները չյաջողեցան տիրանալ այդ կէտերուն որոնք այնքան անհրաժեշտ էին յաղթանակը ապահովելու համար: Իփրը եւ Վէրտէօնը չափազանց կենսական էին Դաշնակիցներուն համար, իսկ Գերմանիոյ համար... տասն անգամ աւելի: Թշնամին պատահական յաջողութիւններ ունեցաւ ի հարկէ, բայց վճռական յաղթութիւն՝ երբեք: Անակնկալ յարձակումներ, ռմբակոծութիւն, մարտկոցային կռիւներ եւն. այս բոլորը կ'ապացուցանէին զինուորական հզօրագոյն կազմակերպութիւն մը դաշնակիցներուն դիմաց, եւ սակայն անոնք ռազմագիտական խաղեր էին թշնամին շփոթեցնելու համար, ուրիշ ոչինչ:

Ռուսիոյ քայքայումով Գերմանացիները որոշ առաւելութիւններ ունեցան դաշնակիցներուն վրայ՝ Ֆրանսայի մէջ: Բայց երբ Ամերիկան ալ միացաւ մեզի, այդ առաւելութիւնը յանկարծ չքացաւ:

Մեր ինթէլիճընսը գիտէր որ Գերմանիա յուսահատական ճիգ մը պիտի փորձէր Միացեալ Նահանգներու մասնակցութենէն յետոյ: Լուտէնտորֆ մէկ միլիոն զինուոր եւ երեք հազար թնդանօթ արեւմուտք փոխադրած էր՝ ռուսական ճակատէն: Յարձակումը պիտի սկսէր, բայց ե՞րբ, ո՞ր կէտէն, չէինք գիտեր: Առաջին հարուածը պիտի կրէր բրիտանական բանակը եւ անոր ջախջախումէն յետոյ յարձակողականի պիտի ենթարկուէին Ֆրանսացիները:

Մօտալուտ ճակատամարտին մասին որոշ տեղեկութիւններ ստացած էինք մեր գործակալներէն 1918ի մարտին: Այդ թուականէն երեք ամիս առաջ Գերմանացիները արեւմտեան ճակատին վրայ ունէին միայն 150 զօրաբաժին, իսկ մարտին այդ թիւը բարձրացած էր 210ի, այսինքն 150.000 զինուոր աւելի:

Մեր համրանքը համեմատաբար շատ փոքր էր: Դաշնակից ինթէլիճընսի լրտեսները ինչպէս նաեւ մեր օդաչուները ստոյգ տեղեկութիւններ կը հաղորդէին մեզի թշնամի բանակներու տեղափոխութեան եւ շոգեպինդ(?) գործունէութեան մասին: Ահագին թիւով զինուորներ տեսած էին անոնք ճակատին անմիջապէս կռնակը. նոր օդակայաններ, դաշտային հիւանդանոցներ եւ ռազմանիւթի մթերանոցներ: Այս բոլոր պատրաստութիւնները ցոյց կուտային թէ թշնամին հսկայ յարձակողական մը կը կազմակերպէր: Ահաւոր արիւնհեղութիւն մը տեղի պիտի ունենար շուտով: Լուր տուած էինք Ֆրանսացիներուն թէ կռիւը հաւանաբար պիտի սկսէր ենի ճակատէն:

Ռ. Նաթըն Զըւէէլ իր «Համաշխարհային տագնապը» գրքին մէջ կարգ մը շահեկան լուսաբանութիւններ կուտայ այս մասին. —

1918 մայիս 26ին Ֆրանսացիները երկու Գերմաններ գերի կը բռնեն. մէկը հասարակ զինուոր մըն էր, իսկ միւսը ենթասպայ մը. կը պատկանէին երկու տարբեր զօրագունդերու: Երբ արգելարան կը փոխադրուէին, ճամբան զինուորը կը սկսի շատախօսել Ֆրանսացի պահակներուն հետ եւ կ'ըսէ թէ Գերմանիա խոշոր յարձակողականի մը կը պատրաստուի. ենթասպան կը հերքէ անոր խօսքերը: Ընդհանուր բանակատեղիին մէջ, գերիները առանձին առանձին կը հարցաքննուին: Սպան հազար կ'որ կ'ըլլայ համոզելու համար թէ Գերմանացիները որ եւ է ծրագիր չունէին յարձակում գործելու արեւմտեան ճակատին վրայ: Կը կանչեն զինուորը. անիկա ինքնաբերաբար մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ յարձակողականի մը մասին որ հաւանաբար տեղի ունենար նոյն գիշերը կամ ամէնէն ուշը յաջորդ օրը:

(Շար.)

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ

— · —

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն՝ ՓՈԽԹԱՑՆԵԼ իրենց վճարումները:

Մասնաւորապէս կարգ մը գործակալներէ կը խնդրենք սովորական կոչի մը տեղ չդնել այս յայտարարութիւնը: Ֆրանսայի ընկերային օրէնքներուն հետեւանքով երբ տեղական եւ օտար թերթեր բարձրացուցին իրենց գիները, «Յառաջ»ը միակն է որ կը պահէ նոյն արժէքը, յանձն առնելով նոր զոհողութիւններ:

Մենք զոհողութիւն չէ որ կը սպասենք, փոխադարձաբար, այլ քիչ մը պարտաճանաչութիւն եւ փութաջանութիւն: Ներելի չէ տարիներով առկախ ձգել հաշիւներ, երբ ամէն բան կրակի գին առացեր է Փարիզի մէջ,— աշխատավարձ, թուղթ, մելան եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուզէք:

Բազմաթիւ նամակներ անպատասխանի մնացած ըլլալով, հարկադրուեցանք հրապարակաւ ալ յիշեցնել, առ որ անկ է:

բերը, տեւելով մինչեւ առաւօտ:

Մարտիկներու եւ կամաւորներու Միութիւնը գինեսեղան մը սարքած էր սրահին վերնայարկը, ի պատիւ Ֆրանսացի հիւրերուն, որոնք մնացին մինչեւ ուշ ատեն, հաճելի զրոյցներ կատարելով հայ սեղանակիցներու հետ:

Կարգապահութեան կը հսկէին արիներ եւ Միութեան անդամներ: Արդար ըլլալու համար պէտք է աւելցնել որ ժողովուրդը դժուարութիւն չպատճառեց, եւ օրուան պատշաճ երկիւղածութեամբ թեթեւցուց անոնց պարտականութիւնը: Ուրախալի պարագայ մըն էր դարձեալ տեսնել որ սրահը ամբողջութեամբ լեցուն էր: Յաճախ այսպիսի հանդէսներու եւ մեր մշակոյթին նուիրուած հաւաքոյթներուն հազիւ թէ այդ գոհունակութիւնը կ'ունենանք: Ի հարկէ միշտ ալ «ազգային նրբեւլներ» եւ այսպէս կոչուած մտաւորականներ կը փայլէին իրենց բացակայութեամբ:

Փառք ժողովուրդին ու պատիւ իր սազմական ուժին:

Ա. ԱԶԱՏ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՕՐԸ

— · —

Ահա արդէն աւելի քան 18 տարիներ հայութեան ծոցին մէջ կ'ապրի հայ երիտասարդական այդ կազմակերպութիւնը եւ կը գործէ կորովի ու անվհատ: Իր մանուկները ծաղկեցնող փոխանցած է ան գաղթաշխարհի ամենահեռաւոր անկիւններն իսկ եւ չկայ հայ հաւաքականութիւն, ուր չզգացուի հայ երիտասարդութեան հարազատ այդ զարկը, չտիրէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի ոգին:

Սակայն ի՞նչ բանի մէջ պէտք է փնտռել շուրջ երկու տասնեակ տարիներու գոյութեան, տարածման եւ կենսունակութեան գաղտնիքը:

Հ.Մ.Ը.Մ.ը պատահաբար կազմուած միութիւն չէ, ոչ ալ անհատներու կամ խմբաւորումներու պարզ քմահաճոյքի մէկ արդիւնքը: Հ.Մ.Ը.Մ.ը անխուսափելի եւ հարազատ ծնունդն է պատմական շրջանի մը, հայ ազգին յետպատերազմեան շրջանի ամենադրական երեւոյթներէն մէկը:

Անխուսափելի էր անոր ծնունդը, որովհետեւ 1918 Թուականին հայ պատմութեան այդ մեծ անկինադարձին մոխիրներու տակէն եւ ծով արիւնի մէջէն, ահաւոր երկունքէ մը վերջ, ցեղային շունչով համակուած եւ ցեղին կրակոտ աւազանին մէջ մըկրտուած սերունդ մը իր ճակատը կը բարձրացնէր ու կը վճռէր խելայեղօրէն մարտնչիլ եւ սակայն ազատ ու անկախ ապրիլ:

Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր հովանիին տակ հաւաքեց կրտսերագոյնը այդ սերունդէն եւ դարձաւ արժանաւոր յառաջապահը անոր նուիրական պատգամներուն:

Հարազատ է անոր ծնունդը, որովհետեւ իր ամբողջ էութեամբ արձագանգն է ան հայ ցեղային կանչին: Զօրաւոր մկաններ, առողջ նկարագիր, ցեղային առաքինութիւններով, ցեղային հոգի մշակելու իր առաջադրութիւններով Հ.Մ.Ը.Մ.ը ուխտ մըն էր, հայ կրակոտ երիտասարդութեան սրբազան ուխտը՝ ծառայելու իր ցեղին եւ հայրենիքին:

Հ.Մ.Ը.Մ.ը պարզ մարմնակրթական միութիւն չէ: Այնտեղ ուր գտնուած են ցեղային կրակէ զուրկ՝ անվճռական ու թոյլ տարրեր, որոնք զանազան մտավախութիւններէ թելադրուած՝ ցանկացած են մնալ լոկ մարմնամարզական միութիւն մը չոր ու սահմանափակ շրջագիծին մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ.ը կորսնցուցած է իր օրկանական կապը հայութեան հետ եւ դադրած է անոր ցեղային ուժականութեան հարազատ մէկ բաղկերակը ըլլալէ:

Այնտեղ, ուր ազգային ոգին կը պակսի եւ ցեղային մտահոգութիւնը կը բացակայի, չի կրնար գոյութիւն ունենալ իսկական, հարազատ Հ.Մ.Ը.Մ.: Այս վերջինը, ինչպէս արդէն մատնանշեցինք, ունի հիմնական մէկ առաքելութիւն — պատրաստել սերունդ մը, որ ոչ միայն ուժեղ ըլլայ մարմնով, ազնիւ նկարագրով եւ խիղճը իր կեցուածքով, այլ նաեւ թրծուած՝ հայ արիւնով եւ աներկրայօրէն նուիրուած համահայկական ուխտին: Միայն այդ անառարկելի առաքելութեամբ կրնայ արդարանալ Հ.Մ.Ը.Մ.ի գոյութիւնը եւ միայն անոր վերոյիշեալ առաջադրութիւններով կարելի է բացատրել այն զմայլելի զուրգուրանքը, զոր կը փայլէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը ահա 18 տարիներ շարունակ հայութեան ցեղաշունչ զանգուածին կողմէ:

Հ.Մ.Ը.Մ.ը համահայկական խմբաւորումն է հայ երիտասարդութեան այն հոծ բազմութեան, որուն մօտ հարազատ արձագանգ կը գտնեն հայ պատմութեան նուիրական պատգամները եւ որ կոչուած է անցեալ ու ապագայ սերունդներու միջեւ պողպատեայ օղակը դառնալու:

Քաղաքական կուսակցութիւն չէ Հ.Մ.Ը.Մ.ը, այլ գերազանցապէս արտակուսակցական հոգեկան միութիւն եւ այդ պատճառաւ ալ օրուան քաղաքականութեան տափակ ու հողեղէնկ թելադրանքներուն չի կրնար ենթարկուիլ եւ իր հիմնական սկզբունքները չեն կրնար սակարկութեան առարկայ դառնալ: Հայ ցեղային խղճի ծնունդն է ան, եւ իր ամբողջ եռանդը, կենսունակութիւնը եւ թափը կը ստանայ հայ ցեղի մօտիկ թէ հեռաւոր պատմական փառապանծ անցեալէն, իսկ իր էութեան մէջ ապագայի մտահոգութիւնը կը կրէ ան, հայ ազգին ապագայ կենսունակութեան, բարօրութեան եւ մարդկային պատմութեան մէջ արժանավայել տեղ ու դիրք գրաւելու սրբազան մտահոգութիւնը:

Ահա Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր հիմնական գիծերով:

Հայ ծնողնե՛ր,

Ճանչցէք եւ ուղիղ գնահատեցէք հայ մատաղ սերունդի այդ ամենահարազատ եւ ամէնէն ուժեղ կազմակերպութիւնը:

Վստահեցէք ձեր զաւակները անոր եւ ապահով եղէք, որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի հզօր շունչին տակ անոնք պիտի դառնան պատուաբեր տարրեր թէ իրենց ընտանեկան յարկի եւ թէ ամբողջ հայ ազգին — առողջ կազմով, անբիծ նկարագրով եւ հայ հոգիով: Եթէ նախանձախնդիր էք ազգ. սրբութեանց, թեւ տուէք Հ.Մ.Ը.Մ.ին թիկունք հանդիսացէք Հ.Մ.Ը.Մ.ի:

Հայ Պատանինե՛ր,

Սիրեցէք ձեր հարազատ միութիւնը եւ աւելի ու աւելի ուժգին փարեցէք անոր:

Այս վերջին 18 տարիներու ընթացքին Հ.Մ.Ը.Մ.ի արձանագրած ուաճացումը եւ վերելքը թող լաւագոյն խթանը ըլլան եւ ձեր մատղաշ ու ծարաւ հոգիները լեցնեն հպարտութեամբ ու ոգեւորութեամբ:

Թող հայ պատմութեան պանծալի էջերը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադիրներու նուիրական պատգամները ըլլան ձեզի ուղեցոյց:

Միշտ կենդանի պահեցէք ձեր սրտերուն մէջ ազգային սրբութիւններուն պաշտամունքը, որով լաւագոյնս արձագանգած կ'ըլլաք ցեղային կանչին եւ հաղորդուած՝ ցեղային կրակով:

Հեռո՛ւ ձեզմէ տատամսումներն ու երկընտրանքը, հայ քաղաքական մաքի դեգերումներու արձագանգը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի էութենէն իսկ սահմանուած ցեղային գծէն շեղումներն ու սայթաքումները:

Մի մոռնաք որ Հ.Մ.Ը.Մ.ը քաղաքական միաք չէ, այլ համակ զգացում, ոգի եւ արիւն:

Ըլլանք հարազատ արտայայտիչը ցեղահոգ այդ զգացումին եւ արժանաւոր օղակը՝ սերունդէ սերունդ փոխանցող ու ցեղին յաւիտենականութիւնը պայմանաւորող ոգիին ու արեան:

Վարչութիւն Պոլկարիոյ Շրջանի

ՀԱՅԵՐԸ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՄԷՋ

Ատտիս - Ապէպայէն կը հաղորդեն թէ որ եւ է հայերէն թերթ չերթար հոն, իտալերէնէ զատ օտար ամէն թերթի մուտքը արգիլուած ըլլալով:

Հայ վաճառականները 2—3 միլիոն թալէրի վնաս կլած են, համաձայն պատրաստուած վիճակագրութեան: Կ'ըսուի թէ հատուցում պիտի ըլլայ, բայց մեծ յոյս չկայ:

Անցեալ տարուան խռովութեանց ընթացքին, միայն մէկ Հայ սպաննուած է, քաղաքէն դուրս գտնուելով: Կային նաեւ երկու վիրաւոր Հայեր, որոնք ապաքինած են: Բանտարկուած երկու Հայերն ալ ազատ արձակուած են: Ասոր փոխարէն, երկու Հայեր աքսորուած են Մօկատիշօ:

Հայերուն մեծ մասը կ'ուզէ Հայաստան երթալ եւ ձեռնարկներ բրած է այս ուղղութեամբ: Եթովպիայէն մեկնելու որ եւ է արգելք չկայ, իսկ ընդհակառակն մուտքը գրեթէ անկարելի է:

ԽՐԱԽՃԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ Ազգ. Վարչութիւնը բացառիկ նիստ ունեցաւ եւ զբաղեցաւ մի այն Բանկալթիի գերեզմանատան խնդրով:

Կալուածոյի ատենապետ Տոքթ. Ա. Սուրէնեան ներկայացուց Քաղաքապետութեան հետ պատրաստուած համաձայնագիրը եւ յատակից քարտէսը, որ քիչ մը փոխուած է: Նախապէս, կարգադրուած էր որ, շէնքերէն զատ, համայնքին մնայ նաեւ կառուծներու եւէլէն դէպի պարտէզ յանգող 10 մ. խորութեամբ հողամաս մը: Նոր որոշումով մը, պատկանեալ մարմինը զեղչած է այս հողամասը, այն պատճառաբանութեամբ թէ եկեղեցիին գրաւած հողը պէտք է զեղչուի համայնքին թողուելիք բաժինէն:

Վարչութիւնը, Կալուածոյը եւ Թաղականութիւնը հաւանեցան այս զեղչին, բայց պայման դրին որ վերջ գտնէ նաեւ 180.000 ոսկիի հատուցումի զատը զոր քաղաքապետութիւնը բացած է պատրիարքին եւ երաշխաւորներուն դէմ:

Համաձայն նոր քարտէսին, կառուծներէն սկսած մինչեւ եկեղեցիի յանդող խանութները, սրճարանները, ճաշարանը, աղբան, հանրակառքի պողոտային դուռը առաջնորդող ճամբան, պարտէզը եւ տաճարին եւեւ 3—4 մեթր հողամաս մը կը մնան համայնքին:

ԸՆԿԵՐ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ սպանութեան առթիւ եւ այդ մասին ամէն անոնք որ կրնան թէ իր եւ թէ ոճրագործին համար տեղեկութիւններ կամ վկայութիւններ տալ, հաճին տեղեկացել անձամբ եւ կամ նամակով, Պ. Վ. Եարճանեանի, 44, Rue Lafayette, որուն յանձնուած է դատավարութեան թղթածրարին կազմութիւնը:

ԿԻՐԱԿԻՆ ՄԻ ԱՆՑՐՆԷՔ ԱՌԱՆՑ ԲԱՐԻՔ ԳՈՐԾԵԼՈՒ: ԱՄԵՆԷՆ ՇՕՇԱՓԵԼԻ ԲԱՐԻՔՆ Է ՕԳՆԵԼ Ֆ. Կ. ԽԱ.ՉԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐՈՒՆ:

ԿԱՂԱՆԴ Է, ՁԵՐ ՊՏՈՒՂԸ ԳՆԵՑԷՔ Ֆ.Կ.ԽԱՉԷՆ, ԱՒԵԼԻ ԱԺԱՆ Է ԵՒ ԱԻԵԼԻ ՀԱՄՈՎ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՀՈԳԻՆ ՃԱՆՉՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

— · —

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 նոյ.).

— «Զորրորդ հատորին հետ՝ իր առաջին տարին լրացուց «Անի» ուսումներէն պարբերականը:

Այս սիւնակներուն տեղը չէ, ոչ ալ մեզ կ'իյնայ գնահատման ենթարկել ցարդ լոյս տեսած չորս հատորները՝ իրենց բովանդակութեան արժէքին համար: Անոնք որ հետեւեցան ուսմէն մամուլին արտայայտութեանց և ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերու յայտնած կարծիքին՝ գիտեն արդէն թէ որքան աննախընթաց եղաւ «Անի»ի գտած ընդունելութիւնը ուսմէն մտաւորական բոլոր խաւերուն կողմէ, եւ որքան անխառն եղան անոնց գրուատիքի խօսքերը ձեռնարկին ու իր պարունակութեան մասին:

Այս տողերը կը գրենք ի վեր հանելու համար տարրեր մէկ երեսը ձեռնարկին,— այսինքն դերը զոր ան կատարեց հայ ժողովուրդը ճանչցնելու համար իր մտաւոր արժէքներուն մէջ:

Արդարեւ ուսմէն մտաւորական դէմքերէն բոլոր անոնք որոնք առիթ ունեցան «Անի»ի նկատմամբ արտայայտուելու՝ անկախ իրենց հիացումէն անոր արտաքինին ու բովանդակութեան մասին, ընդգծեցին մանաւորապէս այն բացառիկ առիթը զոր հայ մշակոյթի պարբերականը կ'ընծայէր իրենց ճանչնալու համար բոլորովին անծանօթ աշխարհ մը,—հայ ժողովուրդը իր մտքին ու արուեստին, իր հոգեկան դիմայեղումներուն մէջ: Ու պարզուեցաւ այս առթիւ որ ժողովուրդ մը որ դարերէ ի վեր իր ասպնջական գիրկն է բացեր հալածական հայ բազմութիւններուն ու անոնց հանդէպ ցոյց տուեր եղբայրական զուրգուրանք՝ գրեթէ չէր ճանչնար հայ ժողովուրդը իր հոգեկան արժէքներուն մէջ: Պարզուեցաւ որ ուսմէն նոր մտաւորականութիւնը լաւ չէր ճանչնար չճանչնար դերն իսկ զոր հայ տարրը ունեցած է դարերու ընթացքին այս հիւրընկալ հողին վրայ, ու նպաստը զոր ան բերած է երկրին վերելքին՝ հանրային կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ: Բացառիկ դէմքեր են միայն որ մեր անցեալը գիտեն, ու մեր մասնակցութիւնը այս երկրի հոգերուն ու ճիգերուն: Նոր սերունդը որ իր հոգին բացաւ պատերազմի ժխորին մէջ ու մշուշին մէջէն միայն կը գիտէ անցեալը, շատ ալ տրամադրութիւն չունի պրպտելու պատմութեան արդէն իսկ ծալլուած գիրքը: Անձնատուր առօրեայ ուրիշ հոգերու՝ որոնք զինքը կ'ամփոփեն ազգային մտահոգութեանց նեղ սահմանի մը մէջ, բայց մանաւանդ վերապահ ու դժկամ դարձած առհասարակ դէպի օտարը՝ նոր սերունդը առիթն իսկ չունի ճնելու եւ կշռելու քրտինքն ու տքնութիւնը այս հողին վրայ դարեր անցընող այս կամ այն տարրին:

Անհրաժեշտ էր որ փորձ մը ըլլար անցեալին վարագոյրը բանալու, եւ նոր սերունդին ալ ցուցնելու թէ քրտինքներ կան զորս չի կրնար մոռցնել պատմութեան փոշին: Անհրաժեշտ էր, առանց պոռոտախօսութիւններու եւ չափազանցութեան, պարզել հայ տարրին երէկուան դերը, վաւերական տուեալներու վրայ միայն կրթնած: «Անի»ն այդ հոգն էր որ բաստանձնեց, ու սկսաւ մեր անցեալը լոյսին հանել տակաւ՝ առանց որ եւ է ցուցամոլութեան, առանց վիրաւորելու մանաւանդ ուրիշին ինքնասիրութիւնը: Ու իր գտած ընդունելութիւնը ցոյց տուաւ որ ան ճիշդ ըմբռնած էր իր առաքելութիւնը:

Բայց չի բաւեր միայն մեր անցեալը պրպտել այս հողին վրայ: Անհրաժեշտ էր նաեւ պարզել հայ ժողովուրդին դերը ազգերու քաղաքակրթութեան մէջ: Որքան ալ համեստ եղած ըլլար այդ դերը՝ կ'արժէր զայն ծանօթացնել իր բոլոր լուսաւոր երեսներով: Ժամ էր վերջապէս որ օտարներուն դուռը մուրալու տեղ մեր վէրքերուն ու ցնցոտիներուն համար, անոնց ցոյց տայինք զարաւոր ճիգը հայ ժողովուրդի միտքին ու մեր բերած նպաստը մարդկային քաղաքակրթութեան: Զորս համեստ հատորները, որոնցմով իր առաջին տարին փակեց «Անի»ն, կրցան արթնցնել ուսմէն մտաւորականութեան հետաքրքրութիւնը դէպի զանազան փուլերը հայ միքի ու արուեստի դարաւոր ճիգին, գրգռելով շատերուն զարմանքն իսկ, չըսելու համար հիացումը:

Աշխարհը եսապաշտ դարձաւ: Կարելի չէ այլ եւս ողբալով անոր կարեկցութիւնը շահիլ: Պէտք է անոր ցոյց տալ մեր հոգեկան արժէքները»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— · —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 դեկտ.— Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան Մարսէյլի ակումբը, ի պատասխան «Յառաջ»ի 15 դեկտ. թիւ խմբագրականի այն յայտարարութեան թէ «այնտեղ՝ Մարսէյլ, ունինք Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն մը կազմուած բոլոր հոսանքներէն»..., կը յայտարարէ որ Ռամկ. Ազատ. կուսակցութիւնս ի պաշտօնէ որ եւ է մասնակցութիւն չէ ունեցած եւ չունի:

(Կնիք)

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՈՐ Ֆ. Կ. ԽԱՉԸ ԿԱՐԵՆԱՑ ԳԼՈՒԽ ՀԱՆԵԼ ԻՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ, ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ, ԴՊՐՈՑ, ԿԱՑԱՆ,— ՕԳՆԵՑԷՔ ԻՐԵՆ ԳՆԵԼՈՎ ՁԵՐ ԿԱՂԱՆԴԻ ՊՏՈՒՂԸ ԻՐ ՊԱՀԱՐԱՆ:

ԳԱՑԷՔ ԱՆՊԱՏՃԱՌ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ «ՊՏՈՒՂ»Ի ՎԱՃԱՌՔԻՆ, ԵՒ ՀՈՆ ԱՌԷՔ ՁԵՐ ԹԷՅԸ:

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ՝ ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՁԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆԻՆ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ԶԱՐԴԸ՝

ՇԻՐԱԿ ՕՂԻՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (160)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Վահէի երեւակայութիւնը վառուած էր Խաթիճէի պատկերով, իր մէջ արթնցած էր իր անցեալը: Մանկութեան օրերը յստակ պարզութեամբ կ'անցնէին աչքին առջեւէն: Կը յիշէր՝ թէ ինչպէս, երբ հազիւ չորս հինգ տարեկան երեխայ մըն էր, մայրը զինք քնացնելու համար անկողնին վրայ ծռած՝ կ'երգէր Սուլթանէթի երգը, Չէրքէզներու յայտնի ժողովրդական դիւցազներգութիւնը:

Վահէն ինք ալ չգիտցաւ թէ ինչպէս նախ սկսաւ սուլել ու ապա մըռմռալով երգել Սուլթանէթի երգը: Անգիտակցօրէն հետզհետէ ձայնը բարձրացաւ: Լեռնականներու պարզ միամիտ խօսքերով՝ երգը կը սկսէր Չէրքէզներու աուլի (գիւղի) նկարագրութեամբ, երբ աշնան, եայլայէն կ'իջնեն այծերու հօտերը, լայնատի ծառերը կը քաղուին, անոնց մէջ կումպուլները կը բարձրանան, ու երբ երկար ձմեռուան սմին՝ լեռնական երիտասարդները ամուսնութեան մասին կը մտածեն: Թաւ, լեցուն ձայնով Վահէն կ'երգէր իր այնքան սիրած երգը.

Աղբիւրի գլխին չէրքէզքին փռեց նամազի համար,
Երեսը դարձուց դպլէի կողմը, ինչպէս օրէնք է.
Ախոր հէրս, աղօթքը բրաւ ապրեսթը առած:
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէթ:
Նոր խալաթ հագաւ, փափախը ծռեց, ու տնէն ելաւ.
Ծառի շուքին տակ, հօրդ հետ նստած, մեր խօսքը բացաւ.
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէթ:
Սաւի բէկն ըսաւ. «Աղջկանս համար ի՞նչ ուզեմ քիչ է,
Մենք հին բարեկամ՝ — թո՛ղ այսքան լինի— տասնրհինգ մաքի,
Քառսուն կոտ լազուտ, տասներկու թոփ շալ, երկու հատ ալ ձի».
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէթ:
Հէրս տուն եկաւ, ձեռքը մօրուքին, չուպուխը լեցուց...
— Ուզածը կուտամ ... ձիերու բանտ թէ դժուար լինի ...
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէթ:

Երգը կը շարունակուէր երկար, թախծալի եղանակով մը, որ չէշտըւած ելեւէջներ չունէր: Կը պատմէր, թէ ինչպէս դիւցազներգութեան հերոսը, Կուպանէն կ'անցնի Դոնի տափաստանը, օրերով կը դեգերի Ղազախներու գիւղերուն շուրջը, վերջապէս կը յաջողի երկու ձի գողնալ ու երբ տուլի ճամբան կը բռնէ. ձիաւոր Ղազախներու խումբ մը վրայ կը հասնի.

Եա նայիմ՝ տեսնեմ դուման մը փի- թեր՝ տեւեւէս կուգայ.
Ցմրուխտ սարերը մեր եայլաներուն, կ'երեւին հեռուն.
— Հո՜յ, հո՜յ թեւ առէք ասլան ձիերս, շուտով հասնինք տուն:
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէթ:
Դուշմանը կ'ընեփուրթունա դարձաւ, սաղ դաշտը բռնեց,
Քսան Ղազախներ թրեր փայտելով՝ ճամբաս կտրեցին.
Օհո՜յ, օհո՜յ, Սուլթանէթ:

Երգի հերոսը կատաղի կռուի մը մէջ կը սպաննուի մուրազին չհասած, երբ արդէն մօտեցած կը լինի աուլին: Օրեր շարունակ Սուլթանէթը գիւղէն դուրս, ծառի մը տակ նստած, դաշտէն դէպի աուլը առաջացող ճամբան կը պրպտէ արցունքոտ աչքերով սիրած կտրիճը սպասելով, որ ալ դալու չէ:

Երգի վերջին խօսքերը, օհոյ, օհոյ Սուլթանէթը դուրս թռան Վահէի սրտի խորքէն այնչափ թախծով: Զարբուած երիտասարդութեան մը ակամայ տրմութիւնը լեցուցած էր ողջ հոգին, պարապ մնացած տեղ մը կրծքին տակ, որ գաղափարական գործով չէր լեցուեր սակայն: Երիտասարդութիւնը, կորովի մարմինը, ապրելու տենչանքը, արհեստականօրէն զսպուած, բնազդօրէն ըմբոստութեան պահեր կ'ունենային:

Վահէն գլուխը ձեռքերուն մէջ սեղմած՝ կը մտածէր: Յանկարծ անոր թուեցաւ թէ ետեւի կողմէն շշուկ մը, քչփչոց մը կուգայ: Ոտքի ցատկեց: Վահէն չէր սխալած: Քանի մը քայլ հեռու, պարտքի պատին կրթնած, երկու սուտեր տեղերէն չարժեցան: Խաթիճէն եւ դայեակը կը մօտենային իրեն: Վահէն առանց ուզելու ինքզինքը մատնած էր: Ուրիշ բան չէր մնար ընելիք, եթէ ոչ փորձել վարպետութեամբ մը դուրս գալ այդ յիմար կացութեան մէջէն: Այնքան անակնկալ մըն էր Խաթիճէի յայտնուիլը, որ Վահէն ինչ ըսելիքն ալ չկրցաւ մտածել: Մէկ երկու քայլ առաջացաւ դէպի կիները:

Խաթիճէն, եւ ոչ իսկ զարմանք մը յայտնելով, պարզօրէն ձեռքը երկնցուց Վահէին.

— Բարի իրիկուն,— ըսաւ հայերէն, որ Ծափոշնիկովներու տունը եղած ժամանակ սորված էր, ու անմիջապէս չէրքէզերէն լեզուով շարունակեց.— շատ լաւ երգեցիք, սքանչելի երգ մըն է Սուլթանէթը ... առաջին վայրկեանէն որ ձեզ տեսայ, գիտցայ որ դուք այն չէք, ինչ կ'ուզէիք հաւատացնել մեզ ... Նստինք, հայրենակից:

Խաթիճէի խօսքերուն, ձայնին մէջ այնպիսի հանդստացնող չեշտ մը, մտերմութիւն մը կար, որ Վահէն այլ եւս չփորձեց նոր սուտեր հնարել, իր չէրքէզագիտութիւնը ծածկելու համար: Մանկամարդ կինը վստահութեամբ մօտեցած էր իրեն՝ ու Վահէն թէկուզ անձնական վտանգի գնով չէր ուզեր եւ չէր կրնար այլ եւս կեղծել: Այնպէս, որ երբ Խաթիճէն նստաւ պարտքի վրայ, ու ձեռքովը տեղ մը ցուցուց նստելու, Վահէն առանց այլեւայլի քովը նստելով, չէրքէզերէն ըսաւ.

— Դուրսը սառնիկ կը ցաւէր, բար ձրացայ տանիքը քիչ մը մաքուր օդ առնելու համար ...

— Եւ երգելու, սպասող սիրահարի երգը,— վրայ բերաւ Խաթիճէն, ուղիղ Վահէի աչքերուն նայելով.

— Որ երբեք չի գալու — պատասխանեց Վահէն ծիծաղելով:

— Այդ միայն Աստուած գիտէ՛— ըսաւ Խաթիճէն— մարդու իմաստութիւնը կարճ է, ինչ որ գրուած է մարդու ճակատին, այն կը լինի ... գրամէթ ...

Երկուքն ալ լռեցին: Թերեւս վախցան որ արդէն շատ բան ըսին իրարու: Դայեակը, սկսաւ հարցուփոր ձը, անշուշտ Վահէն Արմաւիրցի էր, որ այդքան սահուն կերպով կը խօսէր չէրքէզերէն: Ի՞նչպէս չէ, դայեակը տարիներով ապրած էր Արմաւիր, բազմաթիւ հայ ընտանիքներ կը ճանչնար. Պապովներու տան մէջ որպէս աղախին ծառայած էր երեք տարի:

Երբ Խաթիճէն ու դայեակը մինչեւ իրենց սենեակը առաջնորդելէ վերջ, Վահէն ներս մտաւ վանահօր խուցը, բակի աքլորները խօսիլ սկսան: Ինկաւ անկողնի վրայ ու մեռած մարդու մը նման քնացաւ Վահէն:

Յաջորդ օրերը, Վահէն ու Խաթիճէն շատ շատ կը հանդիպէին իրարու, կամ վանքի բակին մէջ, եւ կամ տանիքը, որու տակ կը փռուէին ոսկեգոյն ձորը եւ հանդիպակաց մանր բլուրները: Գիշերները, երբ Հիւսէյնի բէկի զօլամները գիւղ կ'երթային հանգստանալու, վանահայրը, Գարեգին վարդապետը եւ Վահէն գրեթէ միշտ Խաթիճէի մօտ կ'անցընէին իրենց ժամանակը: Նոյն իսկ Ափսէ Գեւօն ու Համբարը, մութը կոխելէն վերջ, ազատ կերպով դուրս կուգային վանքի բակը ման գալու համար: Երբ այս մասին վանահայրը նկատողութիւն բրաւ Վահէին, վերջինս ուսը թօթվելով պատասխանեց.

— Հայր սուրբ, վնաս չունի. Կայինի կոթը պարկի մէջ չես կրնար պահել ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

այլեւս չի կրնար շարունակել չէզոքութեան քաղաքականութիւնը, եթէ Գերմանիա շարունակէ չօշափելի օգնութիւն հասցնել Սպանիոյ ապստամբներուն։

Դարձեալ նոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ Պ. Իտըն խնդրած է Լոնտոնի գերմանական դեսպանէն, հաղորդել Պ. Հիթլէրի թէ անգլիական կառավարութիւնը շատ ծանրակշիռ պարագայ մը կը նկատէ գերման կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա։

*** Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը քաղաքական ճառ մը խօսելով, «անթոյլատրելի» գտաւ պատերազմը եւ յայտարարեց.— «Կա՛մ պէտք է ոչնչացնենք պատերազմը, եւ կամ պատերազմը պիտի ոչնչացնէ մեզ»։

ՅԱՆԱՋՈՐԴ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ պատճառով «Յառաջ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ Կիրակի օր։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ պատերազմական նախարարութիւնը շրջաբերականով մը կը հրաւիրէ քաղաքային ըժիշկները՝ արձանագրուիլ զինուորագրութեան գրասենեակներուն մէջ։ Ինչպէս գրած էինք, միեւնոյն ատեն հրամայուած է անցագիր չտալ զինուորգու Գերմանացիներու, առանց զինուորական իշխանութեանց արտօնութեան։ Այս արգելքին ենթակայ են 18էն 45 տարեկանները։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԳՐԱՒՄԱՆ ճանաչումները իրարու կը յաջորդեն։ Զուիցերիա եւս հաղորդեց իր ճանաչումը. իսկ Պելժիա կը պատրաստուի հիւպատոսութեան վերածել Ատիս-Ապէպայի դեսպանութիւնը, ինչ որ դարձեալ ճանաչում կը նշանակէ։

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԷ կը վախցուի, Փարիզի եւ գաւառի մէջ։ Մսավաճառներու գործադուլը յետաձգուած է առ այժմ, ծխախոտի բանուորներու գործադուլը կը շարունակուի Նանթի մէջ։ Հիւսիսային շրջանի մետաղագործական հաստատութեանց բանուորներուն գործադուլն ալ չէ վերջացած դեռ, հակառակ վարչապետին միջամտութեան։ Գործատէրերը երէկ հաղորդեցին իրենց պատասխանը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ չորս զինեալ աւազակներ օրը ցերեկով յարձակում գործելով քաղաքապետական գանձապահի մը վրայ, կողոպտեցին անոր փոխադրած 290,000 ֆրանքը եւ անհետացան։

1350 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանուի Փարիզի մէջ, Լեհաստանի համար, ֆրանսական կառավարութեան երաշխաւորութեամբ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. ՊԼՆԵՋԻ-ԹԻՆԼԵԻ Ղոտիւ Խոմակոմիտէի Ակումբի բացման հանդէսը այսօր ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 52 rue Isidore Neuyrale Պանեէօ։ կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

ՎԱՂԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան

Կը ներկայացուի ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 26 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Շաճրի կեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիփս։

Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր.։

ՓՈՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 27 Դեկտ. կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

Վարանդեան սրահին մէջ, 10 Պուլվար Մարկրիթ

Մուտք 3 ֆր.։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի Համազգայինի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻի եղերական մահուան առթիւ իր եղբայրներուն եւ պարագաներուն։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ 26 դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ

Կը ներկայացուի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Տոմսեր 5 ֆր. փոքրիկներու՝ 1 ֆր.։

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԸՆԴՀ. ՊԻՈՒՐՕՅԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Հիմնարկութեան 25րդ տարեդարձին առթիւ

Նախագահութեամբ ԶԱՐԵՀ ՆՈՒՊԱՐ ՊԷՅԻ

կիրակի, 27 Դեկտ. ժամը 16էն մինչեւ 24

Hôtel Moderneի (Place de la République) շքեղ սրահներուն մէջ

Մասնակցութեամբ Փարիզի Հայ Օրիորդաց եւ Հայ Երիտասարդաց Միութիւններուն։

Ընտիր նուագախումբ. գեղարուեստական բաժին, հաճելի անակնկալներ։

պիւֆէ՝ Hôtel Moderneի կողմէ. դիւրամատչելի գիներով։

ՄՈՒՏՔ 8 ՖՐ.։

Հայ Օրիորդաց, Հայ Երիտասարդաց Միութեանց անդամներուն եւ հայ ուսանողներու համար 5 ֆր.։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի եւ շրջանի Մարզուանցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

26 Դեկտ. Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Սալ Հօրթիքիւլթիւրի մեծ սրահը, 84 րիւ Կրընէլ, մէթրօ Պաք

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր. այրերու 7.50 ֆր.։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250	» 130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200	» 100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 27 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3305

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԵԱՆ 15ԱՄԵԱԿԸ

Վերջացող տարուան հետ, կը լրանայ մեր պանդխտութեան 15ամեակը, այս ափերուն վրայ եւ այլուր:

1922ի աշնան էր որ, իբրեւ հետեւանք Փոքր Ասիոյ աղէտին եւ Դաշնակիցներու ապիկարութեան, տասնեակ հազարաւոր տարագիրներ թափեցան դէպի Պուլկարիա, Ռումանիա, Յունաստան, Սուրիա եւ ուրիշ ուր որ բաց դուռ կրնային գտնել: Հոսանքը հասաւ մինչեւ արեւմտեան Եւրոպա, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ՝ Ֆրանսա:

Առաջին ամիսներուն, շատ մեծ թիւ մը չէինք ներկայացներ այս երկրին մէջ: Բայց Յունաստան, որ նախապէս 65–70,000 հալածականներ ընդունած էր, 1923–24ին սկսաւ սեղմել օղակները: Նոյնիսկ տեղահանութիւնները կատարեց Մակեդոնիայէն եւ Թրակիայէն դէպի ամայի եւ քարքարուտ կղզիները:

Յետոյ, Պալքաններու եւ Սուրիոյ մէջ ալ շատեր հրապուրուեցան այս երկրին առաւելութիւններէն: Պոլիսը եւս աստիճանաբար պարպուեցաւ: Եւ բոլորը մէկ ճամբայ ելան դէպի Ֆրանսա, որ կը մնար միակ տրամադրելի ապաստանը:

Իբրեւ հետեւանք այս նոր արտագաղթին, այսօր Ֆրանսայի մէջ կը հաշուենք 65 – 70,000 տարագիր, ցրուած՝ զանազան քաղաքներու մէջ, գլխաւոր կեդրոններն ըլլալով Փարիզ եւ միջին ու հարաւային Ֆրանսան:

Համրանքներ նետուած են նաեւ դէպի արեւելք եւ արեւմուտք, իսկ հիւսիսային շրջաններու մէջ միայն տասնեակներ կը գտնուին:

Կարելի՞ է հաշուել մեր շահն ու վնասը, տասնըհինգ տարիներու պանդխտութեան ընթացքին:

Խնդիրը կը կարօտի լայն ուսումնասիրութեան մը, որ չի կըրնար ամփոփուիլ խմբագրականի սահմանին մէջ

Մենք պիտի փորձենք երեւան հանել զանազան գիծեր, դրական կամ բացասական, յանգելու համար որոշ եզրակացութեանց:

×

Առ հասարակ չարիք մը նկատուած է պանդխտութիւնը:

Այսպէս էր նաեւ երբեմնի Պոլսոյ, Թիֆլիսի կամ Բագուի մէջ, երբ հազարաւոր բազմութիւններ կը լքէին իրենց հայրենի բուխերիկը, ի խնդիր հացի:

Ընդհանրապէս երիտասարդներ էին գացողները, մեծ մասը իր ետին ձգած՝ հարսեր եւ ճիժ ու բիժ, երեւութապէս քանի մը տարուան համար, բայց իրականին մէջ՝ տարիներով իրենց արեւը խաւարեցնելու համար խաներու անկիւնը:

Մեր մանկութեան օրերուն, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ յաճախ կը լսէինք ժողովրդական երգ մը.

Լէ, լէ, լէ խըրպան է,
Գասըմ փաշա մէյտան է,
Օխտը ղրուշ կիւնտէլիք,
Քիրէճխանէն կը բանէ..

Եւ այսպէս հազարաւորներու կանանչ օրերը կը դեղնէին (քիրէճխանէ»ներու եւ ուրիշ աշխատանոցներու մէջ, փոխան «օխտը ղրուշ կիւնտէլիք»ի: Եւ ուրիշ հազարաւորներ ալ կը մաշէին իբրեւ բեռնակիր (մաքսատուն), դռնապան, ծառայ, հացթուխ, բաղնեպան, որմնադիր եւն.: Մինչ անդին իրենց ընտանիքները, մանաւանդ մանկամարդ հարսերը կարօտով կը սպասէին «բարեւագիր»ի մը, կարդալ-գրելն ալ ձգելով գիւղին տէրտէրին կամ վարժապետին...

Իսկ երբ խումբ մը պանդուխտներ բաւական բեռ կապած ըլլալով կը պատրաստուէին վերադառնալու, ամբողջ գիւղը ոտքի կ'ելլէր, դիմաւորելու համար «սիլաճի»ները:

Ի՞նչ կը տանէին անոնք, իրենց հետ, վերադարձած ատեն:

Ընդհանրապէս խանգարուած առողջութիւն մը, եւ քանի մը գիտելիքներ՝ մեծ քաղաքին՝ «Ստամպոլ»ի կեանքէն: Իսկ նիւթական վաստակը հազիւ կը բաւէր լուծք մը եզ կամ արտ մը գնելու: Այն ալ եթէ բան ունենար հարկահաւաքին կողոպուտէն: Տեսակ մը արեան գին:

Այդ պայմաններուն մէջ, կարելի՞ էր խօսիլ ընկերային բարելաւման մասին: Մանաւանդ որ, շատերը աւելի շատ ապականութիւններ տարած կ'ըլլային, քան թէ շնորհներ:

Այս տեսակէտէն քիչ մը աւելի բախտաւոր կը համարուէին Կովկասի պանդուխտները, տքնելով աւելի հարուստ եւ ճարտարագործական շրջաններու մէջ:

Երկու հատուածներուն համար ալ, իբրեւ լուսաւոր խրախուսութիւն աչքի կը զարնէր ազգային գիտակցութեան զարգացումը:

Բնակելով քաղաքներու, այսինքն համեմատաբար տանելի միջավայրի մէջ, մեր պանդուխտները աւելի շուտ կ'իմանային աշխարհի չարն ու բարին:

Ատոր շնորհիւ ալ, Պոլսոյ խաներու պանդուխտները կամ Բագուի նաւթահորերու բանուորներն էին որ կազմեցին յեղափոխական կազմակերպութեանց առաջին շարքերը: Եւ անոնց մէջէն ծընան ամէնէն յանդուգն ռազմիկները, ահաբեկումներ կատարելու կամ սարէ սար ըլլալու համար, յանուն ազատագրութեան:

Անոնց ներկայութիւնը՝ մեծ քաղաքներու մէջ, միեւնոյն ատեն օգնեց արթնցնելու, ցնցելու թմրութեան դատապարտուած բազմութիւնները: Թէեւ անոնք վարժուած էին միշտ վերէն նայելու, բայց իրենց կամքէն կախում չունէր դիմադրել յորդահոսան ալիքին:

Անհրաժեշտ էին այս վերյիշումները, աւելի որոշ գաղափար կազմելու համար ներկայ պանդխտութեան վրայ, անոր դրական եւ բացասական երեւոյթներու մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ Կ'ՈՐՈՃԱՅ ՀԻԹԼԵՐ
Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ձեռնարկին առթիւ

Ինչպէս գրեցինք, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները գերմանական դեսպաններուն ուշադրութիւնը հրաւիրեցին՝ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին առթիւ, դիտել տալով թէ գերման կամաւորներու առաքումը կրնայ ծանր հետեւանքներ յառաջ բերել:

Գերմանիա տակաւին չէ պատասխանած այս դիտողութեանց: Հիթլեր կը շարունակէ խորհրդակցիլ իր նախարարներուն հետ, վերջնապէս ճշդելու համար իր դիրքը:

Վերջին լուրերու համաձայն, Հիթլեր, որ իր լեռնային բնակարանը քաշուած է, այլեւս տրամադիր չէ արտօնելու որ նոր կամաւորներ երթան Սպանիա, օգնելու համար ապստամբներուն: Այս առթիւ կը հերքուի այն լուրը թէ երկու զօրաբաժին կամաւորներ պիտի ղրկուին Սպանիա: Հաւանական է որ փոքրաթիւ ջոկատներ ղրկուին պարբերաբար, սակայն գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ սահմանափակել անոնց թիւը, որպէսզի աչքի չզարնէ: Մանաւանդ որ օտար մամուլը եւ մասնաւորապէս անգլիականը սուր քննադատութիւններ կ'ուղղեն տասը օրէ ի վեր: Գերմանական մամուլը չի հերքեր կամաւորներու առաքումը, բայց կը զգուշանայ շնդալից հանգամանք մը տալ այս գործին: Կը նշանակէ թէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց դիտողութիւնը եւ մամուլին քննադատութիւնները որոշ ազդեցութիւն գործած են Պերլինի մէջ:

Մինչ այս մինչ այն, գերմանական մամուլը կը շարունակէ հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն արծարծել գաղթավայրերու խնդիրը: Բոլորն ալ բացորոշապէս կ'ազդարարեն թէ կարելի չէ ապահովել խաղաղութիւնը, առանց գոհացնելու Գերմանիոյ պահանջները:

Միջադէպ մը Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ այս օրերս անախորժ խօսակցութիւններ տեղի ունեցած են Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, բաւական լուրջ հարցի մը առթիւ: Վերջերս իտալական թերթ մը, «Մէսաճէրօ», կը գրէր թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը խնդրած է Թուրքիայէն տուրքէ ազատ կացուցանել այն առեւտրական նաւերը որոնք կառավարական դրօշ կը կրեն եւ Տարտանէլէն կ'անցնին: Թերթը կ'աւելցնէր թէ Թուրքիա ձեւականօրէն մերժելով այս առաջարկը, գործնականին մէջ տուրքէ ազատ ձգած է ակնարկուած նաւերը: Միեւնոյն ատեն կ'ըսէր թէ խորհրդային իշխանութիւնը իրապէս ճնշում բանեցուցած է թրքական կառավարութեան վրայ, որպէսզի տուրք չգանձէ:

Արդ, այս ապահարկութիւնը կը հակասէ Նեղուցներու պայմանագրին: Մոնթրէօյի պայմանագրին համաձայն, Տարտանէլէն անցնող բոլոր նաւերը պէտք է առողջապահական և ուրիշ տուրքեր վճարեն: Թրքական կառավարութիւնը կը հերքէ իտալական թերթին վերագրումը, յայտարարելով թէ Թուրքիա բացարձակ չէզոքութիւն կը պահէ սպանիական պատերազմին մէջ:

Եւ սակայն, «Մէսաճէրօ» կը պնդէ իր տուած լուրին ճշմարտութեան վրայ: Իտալական մամուլը միեւնոյն ատեն գրած ըլլալով թէ զինաբարձ նաւեր անցած են Տարտանէլէն, թրքական կառավարութիւնը յիշեցուցած է որ Մոնթրէօյի պայմանագրին համաձայն, խաղաղութեան ատեն առեւտրական նաւերը ազատ են գիշեր ցերեկ անցնելու Նեղուցէն, ինչ դրօշ կամ բեռ ալ ունենան:

Անգլիա զինուոր կը հաւաքէ
հրապուրիչ խայծեր ներկայացնելով

Այս միջոցին անգլիական կառավարութիւնը շնդալից ազդեր կը հրատարակէ, զինուոր հաւաքելու համար: Շարժման մէջ դրուած են «ռէքլամ»ի բոլոր միջոցները, մամուլէն մինչեւ անթելը: Թղթատարական նախարարութիւնը տրամադրած է ոչ միայն իր անթելի մեքենաները, այլեւ հրատարակած է գեղարուեստական ազդեր: Պատերազմական եւ օդանաւային նախարարութիւնները զարմանազան առաւելութիւններ կը խոստանան, զինուորագրութեան համար: Այսպէս, պատերուն վրայ փակցուած ազդեր կը ներկայացնեն զինուորի կեանքին առաւելութիւնները, փորձառութեան ենթարկելով այն երիտասարդները որոնք անգործ են կամ կը սիրեն ճամբորդութիւնն ու մարզանքները: Զանազան պատկերներ կը ներկայացնեն Հնդկաստանի, Երուսաղէմի կամ Եգիպտոսի հրաշագան տեսարանները, հետեւեալ վերտառութեամբ.— «Այս բոլորը պիտի տեսնէք, եթէ թագաւորին համազգեստը հագնիք»: Պատերազմական նախարարութեան ազդերը շողշողուն նկարագրութեամբ կը պարզեն մարզական կեանքի տեսարաններ, յայտարարելով թէ ամէն գունդի եւ ամէն վաշտի մէջ ֆութպօլ խաղալու, լողալու եւ ուրիշ մարզանքներ կատարելու միջոցներ տրամադրուած են: «Այս բոլոր մարզանքները պիտի կրնաք վայելել, եթէ արձանագրուիք իբրեւ կամաւոր»:

Մասնաւորապէս հրապուրիչ խոստումներ կ'ըլլան անգործներուն եւ ամուսնացած զինուորներուն համար:

Յայտարարութիւն մը կ'ըսէ.— «Գտէք ձեր նշանածը եւ բանակը պիտի լրացնէ մնացեալը»: Արդէն իսկ, Լոնտոնի մէկ թաղին մէջ շինուած է փառաւոր շէնք մը, տրամադրելի՝ նորապսակ զինուորներու համար: Այս շէնքին մէջ կը գտնուին 250 շքեղ յարկաբաժիններ, 2էն 5 սենեակներով եւ պատշգամներով, բոլորն ալ գե-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ»

Ամփոփելով իր տարեկան վաճառքը, Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը այսօր, կիրակի, սարքած է «Պտուղի Օր»ը: Միայն մէկ օր:

— Ինչո՞ւ այսպէս կարճ կը կտրէք:

— Աւելի գործնական գտանք այս ձեւը: Երկու տարի է կը փորձենք, ամէնէն աւելի պտուղն է որ կը սպառի: Հապա սրահներու վարձքը, երբ օրուան համար... Անցեալ տարի քէ բերնէ բերին մեր բացառիկ յաջողութիւնը:

Պտուղը պտուղ կը բերէ: Ուրեմն, Կ. Խաչի բարեկամներուն կը մնայ կարելի եղածին չափ շատ պտուղ գընել, որպէսզի աւելի պտղաբեր ըլլայ անոր գործը: Մանաւանդ որ, մեծ մասով բարեկամներ տրամադրած են ապրանքը:

— Դեռ մէկ ամիս չըներ որ երեկոյթ մը սարքած էր Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը եւ ահաւասիկ երկրորդ ձեռնարկը...

— Մինչեւ որ ներս չմտնէք, պիտի չկրնաք չափել կարօտութեան աստիճանը: Այնքան ծանր են օրուան պահանջները, որ մենք անկարելի կը գտնենք վարանիլ, ձգձգել, յոգնիլ: Մենք մեր պարտականութիւնը, դուք ալ ձերինը:

Երբ այսքան սրտանց գործի փարած են Կապոյտ Խաչի անդամուհիները, մայր թէ քոյր, ինքնին կը բացուի պարտականութեան ճամբան, ամէն մէկուն համար:

Ոչ մէկ արտակարգ զոհողութիւն կը սպասէ ձեզմէ այս ժողովրդական կազմակերպութիւնը: Քիչ մը հետաքրքրութիւն, եւ նուազագոյն աջակցութիւն մը՝ անդամակցելով, միանուագ նուէրներով, կամ գնումներով, ինչպէս այսօր:

— Բայց ո՞ր մէկ պահանջին պիտի կրնան հասնիլ, մեր լումաներով:

— Հոգ չէ, դուք ձեր պարտականութիւնը կատարեցէք, անոնք ալ իրենց կարելին կը փորձեն, մէկուն վիշտը մեղմացնելու, միւսին հիւանդութեան դարման տանելու, ափ մը տըղաք օտարացումէ փրկելու, ուրիշներ հանրային կեանքին կապելու համար: Ինքնապաշտպանութեան պայքար է եւ ամէն մէկը պիտի աշխատի համաձայն իր կարողութեան:

Երբ այսքան գիտակցութիւն եւ հաւատք լարած են Կ. Խաչի անդամուհիները, ի հարկին հրաշքներ ալ կըրնան գործել, կը բաւէ որ դուք ալ նոյնքան սրտանց տրամադրէք ձեր կարելին:

ՎԱՀԷ

Զինուորական գաղտնիքներ ծախուած են

Տեղական թերթերը պահ մը վարանելէ վերջ, այժմ կը խոստովանին թէ արտաքին նախարարութեան մեքենագիր քարտուղարներէն Տիկին Լինտէր կարեւոր գաղտնիքներ յանձնած է իր սիրահարին՝ Լիթուանացի Ռօզէնֆէլտի: «Ժուռնալ»ի տեղեկութեանց համաձայն, երկու մեղսակիցներուն միջոցաւ սպանիական կառավարութեան ծախուած է գաղտնի լուսարձակ մը, որուն շնորհիւ ֆրանսական բանակը կրնայ վար առնել որ եւ է թշնամի օդանաւ: Կառավարութիւնը եւ ոստիկանութիւնը խստօրէն գաղտնի կը պահեն մանրամասնութիւնները, բայց «Ժուռնալ» յաջողած է երեւան հանել շարք մը յայտնութիւններ: Տրուած լուրերուն համաձայն, Ռօզէնֆէլտ եւ իր մեղսակիցները ձերբակալուած ատեն սակարկութեան մէջ էին սպանիական կառավարութեան հետ, փոխադրելու համար շարք մը՝ այս լուսարձակներէն որոնց մասնագիտական անունն է «110 – 130»: Իւրաքանչիւրին գինն էր 1 միլիոն ֆրանք: Ծրագրուած վաճառումէն զատ, Ռօզէնֆէլտ եւ ընկերակցած էին 4000 կազարգել դիմակներ փոխադրելով դէպի Սպանիա: Այս դիմակները այնքան կատարելագործուած են որ զանոնք գնողը կրնայ տասը ժամ անընդհատ կենալ կազի ծուխերուն առջեւ: Միեւնոյն ատեն, սպանիական կառավարութեան առաջարկուած էին գաղտնի մեքենաներ, որոնք ֆրանսական երեք գործարաններու կողմէ կը գործածուին այս դիմակները լեցնելու համար:

Իսկ «Մաթէն» կը գրէ թէ Ռօզէնֆէլտի քով գտնուած են շարք մը գաղտնի տեղեկագիրներ՝ ռուսական պարտքերու կարգադրութեան մասին: Ամբաստանեալին քով գտնուած նամակները մեծ մասով սիրահարական են, կամ սպառնական եւ անարգական: Միւս կողմէ, Տիկին Լինտէրի փառաւոր յարկաբաժնին մէջ գտնուած են շարք մը գրութիւններ որոնցմով կնոջ պաշտպանը՝ նախկին բարձր պաշտօնատար մը, իր կարծիքները կը յայտնէ զանազան դեսպաններու եւ հիւպատոսներու մասին: Այս գրութիւններէն շատերը հետեւեալ բովանդակութիւնն ունին.— «Բ. ցնդած ապուշ մըն է. ձեռքէն գործ չի գար»: «Փ. քամի է. որ եւ է բան մի վստահիք».— «Ֆ. թերեւս լաւ գործ կրնայ տեսնել, եթէ գիշերները թուղթ խաղալով չանցընէ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԴԻԿՏԱՏՈՐԸ, Զանկ-Քայ-Շէք ազատ արձակուելով, ճամբայ ելաւ դէպի Նանքին,: Կ'ըսուի թէ 30 – 40 միլիոն տոլար փրկանք վճարած է կարմիր մարաջախտին՝ Զանկ–Լանկի, իբրեւ ծախք անոր բանակին: Զանկ-Լանկ Եւրոպա պիտի գայ: Կը կարծուի թէ չինական կառավարութիւնը բուռն հալածանք մը պիտի սարքէ համայնավարներուն դէմ, որոնց գործիքն է Զանկ Լանկ:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԸ եւ մանաւանդ աւանդական «Զարթօնք» (ռէվէյյօն) մեծ խանդավառութեամբ անցաւ Փարիզի մէջ, հակառակ համատարած տագնապին: Ճաշարանները եւ սրճարանները այնքան խճողուած էին որ հարիւրաւորներ ճամբուեցան: Բազմաթիւ ճաշարաններու մէջ մէկ հատիկ սեղան չէր մնացած ժամը 10էն վերջ:

*** Պապը անկողին գամուած ըլլալով, ձայնասփիւռի մը միջոցաւ խօսեցաւ իր տարեկան ճառը: Այս առթիւ սուր սլաքներ արձակեց համայնավարութեան եւ հիթլերականութեան դէմ: Ծնունդի երեք պատարագներն ալ իր անկողնին մէջ լսեց, յարակից մատուռէ մը: Նոյնիսկ իր քրոջը թոյլ չտրուեցաւ այցելել, Ծնունդը շնորհաւորելու համար:

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ վէճը չէ վերջացած տակաւին, հակառակ վարչապետին միջամտութեան: Բանուորները կը սպառնան նորէն գործադուլի դիմել, մինչ գործատէրերը կը զանգատին թէ այս ընթացքով պիտի հարկադրուին փակել գործարանները:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ԱԻԱԶԱՆԸ

Նախորդ յօդուածով ցոյց տրուեցաւ թէ գերմանական տեսակէտը կը ներշնչուի զուտ կամ անխառն մշակոյթի հանգամանքէն:

Անհատապէս՝ չեմ հաւատար զուտ մշակոյթի: Մարդկային իմացականութիւնը, իր հէնքն հիւսելու համար, կ'օգտագործէ ոչ միայն իր ներաշխարհին, այլ եւ իր միջավայրին այն տարրերը, զորս կարելի է մշակել: Ներքին քաոսէն կ'առնէ անձեւ, բարբարոս եւ բնազդային մղումները, կը մշակէ զանոնք ու կ'ազնուացնէ, սիւպլիմասիոնի կը հասցնէ, առանց մոռնալու արտաքին աշխարհէն առնել պատմութեան եւ ընկերութեան արդէն իսկ մշակուած թելադրանքները: Երկու աշխարհներու այս միաձուլումն է կամ բաղակցութիւնը, գեղեցիկ եւ հէքեաթային ձեւափոխութիւններով, որ կը ստեղծէ կատարելութիւն մը: Ուրեմն, մշակոյթը հէքեաթային խաղ մըն է,—Աստուած-իմացականութիւնը ձեւ կուտայ եահվէական քաոսին, կը մշակէ եւ կը կերպարանափոխէ, ինչպէս հէքեաթին աստուածը ծաղիկի կը վերածէր երկու պատանիները՝ պաշտպանելու համար զանոնք բարբարոսութեան դէմ: Հարկ է ընդունիլ, սակայն, թէ անկախ չէ իմացականութիւնը, — եւ չի բաւեր զայն կապել ցեղին, որուն նըպաստը, այստեղ, կը բացատրենք իբրեւ կենսահոգեբանական երեւոյթ, վասնզի որ եւ է ցեղ, որպէսզի մշակոյթ ունենայ, պարտաւոր է օժտըւած ըլլալ իմացական տարիքով (աժ մանթալ), այսինքն պատմութիւն, բաղակցելու ընդունակութիւն այլ քաղաքակրթութեանց հետ: Ահա թէ ինչու Ափրիկէի ցեղերէն շատեր, որ իմացական տարիք չունին, չունին նաեւ մշակոյթ: Երկրորդ պայման մը եւս՝ իւրայատուկ թրոփիզմ մը, անով կատարելու համար քաղաքակրթական բաղակցութիւնները: Այսպէս, երբայական մշակոյթը ունէր երկու թրոփիզմ, — քաղդէական եւ եգիպտական՝ սկզբնական շրջաններուն, բայց երբ կորսնցուց այդ թրոփիզմներուն կշռոյթը եւ ստեղծեց գաղթային հանգանակը (յիշեցէք որ Հայերէն գաղութ բառը երբայական ծագում ունի), կորսնցուց նաեւ իր դիմագիծը: Բաղակցութեան տեւութեան մէջ կենսական պայման է, — պայման երրորդ, — նոր մշակոյթ ստեղծելու առաքելութիւն ունեցող ժողովուրդի մը համար՝ ուժն ունենալ պահելու իր ինքնատպութիւնը: Այսպէս, Ֆրանսական մշակոյթը կազմուած է հելլենեւ-լատինական քաղաքակրթութիւններու իւրացումով, բաղակցութեամբ, բայց եւ այնպէս այդ բաղակցութեան մէջ պահուած կը մնայ Ֆրանսական ոգիին ինքնատպութիւնը:

Ամփոփենք.— ի՞նչ է մշակոյթը, — պատմութիւնն է դէպի կատարելութիւն կատարուած իմացական խոյանքներու, որոնք կը հպատակին կարգ մը պայմաններու, Ա) իմացական տարիք, Բ) բաղակցութեան կենսահոգեբանական գիծ, Գ) ինքնատպութեան ուժ: Այս երեք պայմաններն են որ կը ստեղծեն հաւաքական իմացականութիւն կամ մշակոյթի աւազաններ: Այսպէս պատմափիլիսոփայութեան ծնունդ է Միջերկրականեան իմացականութիւն բացատրութիւնը (*), աշխարհագրական ճշդուած զօտիով եւ արտայայտութեան բացորոշ ինքնատպութիւններով:

Ինչպէս կան լեզուներու ընտանիքներ, այնպէս եւ կան մշակոյթի աւազաններ: Արդ, Հայոց մշակոյթը մէկ գեղեցիկ ծաղիկն է Միջերկրականեան իմացականութեան աւազանին: Երբ գրուի հայ բանաստեղծութեան պատմութիւնը, անհրաժեշտ է նախ ներկայացնել Միջերկրականեան իմացականութեան յատկանիշերը, որպէսզի չըսուի թէ հայ բանաստեղծութիւնը անմշակ ծաղիկ մըն է, որ կը բացուի՝ ճիշդ ինչպէս երբ հունտ մը պատահաբար կ'իյնայ հողի կտորի մը վրայ: Ոչ, հայ բանաստեղծութիւնը ծաղիկ մըն է, որուն հունտը նետուած է հազար հազար տարիներ առաջ,— ան կը բացուի, կը փթթի, կը վառուի՝ երբ քաղցր է արեւը, ու կը խամրի, կը թառամի, կը չորնայ՝ երբ դաժան է եղանակը կամ երաշտ: Բայց չի չորնար անոր արմատը:

Հայ բանաստեղծութիւնը, իբրեւ Միջերկրականեան ծաղիկ, ցեղակցութիւն մը ունի արեւելեան աշխարհի ժողովուրդներու իմացական ծաղիկներուն հետ, որովհետեւ չէր կընար ուրիշ կերպ ըլլալ՝ երբ մարդկային բազմութիւն մը կը մեկնի Միջերկրականի հիւսիս-արեւելեան աւազանէն, կը մտնէ փռիւգիական աշխարհը, կը բարձրանայ մինչեւ Ուրարտու, կը ձուլէ Արմէնները, կը ծծէ հիթիթեան քաղաքակրթութեան հետզհետէ սպառող արիւնը, կը թրծուի ասորական եւ երբայական արուեստներու գեղեցկութեան ի տես, կը զարդարուի պարթեւական ու պարսկական լեզուին բառերով, կը զինուի հելլենական զէնքով, կը բեռնաւորուի արաբական խօսքին ճոխութեամբ:

Թէ ո՞ր ժողովուրդներն են, որ կազմած են Միջերկրականեան մշակոյթը,— այդ մասին կը տարբերին տեսակէտները: Ոմանք այդ փառքը կը շնորհեն միայն այն ժողովուրդներուն, որոնք կրցած են ծովապետութիւն (thalassocratie) ստեղծել Միջերկրականի աւազանին շուրջ,— Հռոմ, Աթէնք, Բիւզանդիոն, Աղեքսանդրիա, Տիւրոս եւ Սիդոն: Ոչ, մենք Միջերկրականեան մշակոյթ անունին տակ կը ճանչնանք այն քաղաքակրթութիւնը, որ ծաղկեցաւ այդ աւազանին շուրջ՝ օժանդակութեամբ այն ժողովուրդներուն, որոնք, արեւելքէն, մինչեւ Իրանեան բարձրաւանդակէն, հայկական լեռնաշխարհէն եւ, տնտեսական հաղորդակցութիւններու ճամբով, իրենց աշխարհագրական բերքն ու իմացական ձիրքը բերին, որպէսզի կայսրութիւններ ստեղծուին Վոսփորոնէն մինչեւ Հայկական Ծոց, Հռոմէն մինչեւ Աղեքսանդրիա: (Այդ ճամբաներուն հրաշքովն էր, որ, օրինակ, մեր պատմութեան մէջ ստեղծուեցաւ Բագրատունեաց հարստութիւնը՝ իր ճարտարապետական հոյակապ խոյանքով): Ուրեմն, իբրեւ Միջերկրականեան քաղաքակրթութեան աշխատաւորներ կը ներկայանան Հայերը, Պարսիկները, Յոյները, Արաբները, եւն.: Անոնք իբրեւ պարարտ ընդունած են մէկը միւսին մշակոյթը՝ կենդանացնելով զայն իրենց ինքնատպութեամբ: Այս իրողութեամբ՝ հայ ժողովուրդին իմացական տարիքը կը հասնի ամենահին քաղաքակրթութեանց շրջանը: Հայ իմացականութիւնը կրցած է մարսել, իւրացնել մեծ մշակոյթներ:

Եւ մենք, կրկնենք, մշակոյթ կ'անուանենք մարսելու կամ իւրացնելու այդ կարողութիւնը, իւրայատուկ ոգի տալը կատարուած ստեղծագործութեան, ինչպէս Եհովա իր շունչը կուտար անձեւ քաոսին, ինչպէս պատանիները կ'այլափոխուէին ծաղիկի, ինչպէս Հայ իմացականութիւնը իր ծաղիկը բացաւ Միջերկրականի աւազանին մէջ՝ առնելով անոր արեւը եւ լոյսը, տալով իր ոգին եւ պատկերը:

Այժմ կը մնայ ճշդել Հայ մշակոյթին յատկանիշները:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) ԺԹ. դարու ոգիին դէմ, որ կ'արտայայտուի խոյանքով մը դէպի հիւսիս, արդէն զգալի է հակազդեցութիւն մը եւ հոսանք մը դէպի հարաւ: Միջերկրականեան արտայայտութեանց քննութեան համար Ֆրանսա կեդրոն մը բացաւ Նիսի մէջ, Փոլ Վալերիին յանձնելով անոր ղեկավարութիւնը: Անցեալ ամառ, Միջերկրականեան Կեդրոնին մէկ նիստին մէջ հայ մշակոյթը կը ներկայացնէր Պ. Ա. Չօպանեան:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆՍ

Տակաւ մեծցող դառնութեամբ տունըս հիմա կը հեծէ՝
Որբի մը պէս աղեխարշ: Օրերն եղած հողմավար՝
Կը տռչորի ջախջախուած իմքըն իր մէջ ու, գուցէ,
Կեանքի դըժխեմ բեռան տակ, ա՛լ կը հիւծի ոգեվար:

Ժամանակի աւերիչ մըշուշն հոգւոյն թափանցած՝
Կը ճաշակէ յուսաբեկ մոռացման մինչն մահաբեր,
Որ լեղիի համ ունի. մինչ դըրեակի մը լըքուած
Իր խարխըլած պատերուն բոյն են դրած սողուններ:

Օ՜ տուն, տուն իմ հայրենի՜ որ խանդակաթ գըրկումով
Մանուկ հոգիս կ'օրրէիր ու գըրկիդ մէջ ես ժըպտուն
Հասակ նետած օրէ օր կը ծաղկէի ապահով,
Այսօր չըկա՞ս ու վըրադ գիշեր ցերեկ կ'երգէ բուն:

Ե՛ս ալ ահա համակերպ կեանքի խաղին ու հոգիս
Մերկ ափերուս մէջ սեղմած կ'անցնիմ ուղիէ ուղի.
Եւ ինծ ժառանգ մընացած տարագըրի մախաղիս
Կը ճաշակեմ հացը չոր, որ լեղիի համ ունի:

×

Օ՜ սա կեանքը ափիս մէջ, երազներով կապտորակ,
Ուր իմ հոգիս անյագուրդ, իմ տենչանքներըս անհուն,
Կը թափառին դաշտէ դաշտ, սա կեանքն անծայր, անյատակ,
— Արեւելքի աստղակերտ երկինքներու պէս անհուն —

Ուր կը յոգնին միտքերը՝ նայուածքներու պէս հուժկու
Խելացընոր վազքերով, զայն պինդ սեղմած կը տանիմ,
Կը տանիմ զիս մանիման դէպի գալիք օրերու,
Բիւրակոհակ երկինքներ, մինչեւ աստղերը հատնին:

Սա կեանքն ահեղ, հողի՜ գոյն, աւազներու մէջ խըրըուած
Ըսփինքսի մը պէս համր, որուն առջեւ միս-մինակ
Կը կենանք ու կը դիտենք, յետոյ կ'անցնինք զարմացա՛ծ՝
Հովէն քըշուած աշունին տերեւին պէս անգիտակ...

Օ՜ սա կեանքը արջնաթոյր, ովկէանի մը պէս անհուն՝
Անչափելի՜ խորքերով, ուր արեւուն հետ այրող
Փըրփըրայոյզ ալիքներ, քաղցած հրէշի մը հանգոյն,
Եւ թըռչուններ կան ներմակ, մակոյկին շուրջ թեւածող...

×

Ա՜խ, ծաղկէին, ծաղկէի՛ն, ծաղիկներըս ծաղկէի՛ն,
Մայիսը գա՛ր արեւոտ, արտերս ոսկի՜ հագնէին,
Ամբարներըս յորդազեղ ցորեններով լեցուէին
Եւ հընձաններըս շարք - շարք՝ ողկոյզներո՛վ հիւթալի:

Ու բոլորին, բոլորի՛ն, բարեկամի՛ն, անցորդի՛ն,
Բաժակ բաժակ աոլըցուն, տայի՜ գինին փրփրաժայթ:

Քօնիօ ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

ՊԵԹՀՈՎԷՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Բ.

Յաջորդ տարիները Պեթհովէնի համար եղան առանձնութեան ու աշխատանքի տարիներ: Իր ուրուագրատետրերը մեզի կուտան հետաքրքրական տեղեկութիւններ իր նուագաստեղծելու սկզբունքներուն վրայ:

Ան չէր ընդունէր գաղափարները իրենց ներկայացած ձեւին տակ, անդադար կը կրկնէր զանոնք, միշտ բարեփոխել ջանալով մեղեդիական նախադասութիւնը՝ աւելի գրաւիչ ու աւելի բացարձակ ձեւ մը տալով անոր:

Քաղաքը կամ գիւղը ըրած պտոյտներուն ընթացքին՝ տետրակներուն վրայ առատօրէն ու ազատօրէն կը նօթագրէր այն մեղեդիները որ կ'երգէին մտքին մէջ:

Ներշնչումը յարաժամ կը ներկայանար իրեն: Յաճախ կանգ կ'առնէր բարեկամի մը հետ ունեցած խօսակցութեան մը մէջտեղ: Այն ատեն կ'իյնար խոր երազանքի մը մէջ: Լաւ չէր ընդմիջել իր հակումը, որ բազմաթիւ մտամոլորումներ կը պատճառէր իրեն:

Անդադար կը քալէր, չփ չփտակ, դէպի գիւղ, յետոյ՝ յոգնաբեկ՝ կը հանգչէր որ եւ է տեղ. ցանկապատի մը կողին վրայ, փոսի մը եզերքը, ծառի մը հովանիին տակ, ու տենդագին գրել կը սկսէր:

Երբեք չէր շատանար սոյն նախագրութեամբ: Միշտ կը վերսկսէր իր նախադասութիւնները, հարիւր ձեւ կուտար անոնց, ջանալով արտայայտութեան առաւելագոյնը դնել անոնց մէջ:

Բացարձակ գիտակցութիւնն ունէր իր դաշնաւորումի յանդգնութիւններուն, եւ չէր հանդուրժեր այդ մասին եղած որ եւ է նկատողութեան: Աշակերտը՝ Ռիս՝ օր մը իրեն կը մատնանշէ ձեռագրին մէջ գտնուող երկու իրերայաջորդ քէնթեր: «Ո՞վ կ'արգիլէ զանոնք» կը գոչէ Պեթհովէն: — «Մարփուրկ, Ֆուքս, տեսաբանները ...»— «Լաւ ուրեմն, կը յարէ ան, ես կ'արտօնեմ զանոնք»:

Մարդու մը նկարագիրը կը բնորոշէ իր երաժշտութիւնը: «Պեթհովէնի քանի մը գործերը զուարթախոհ են, սակայն զուրկ են Հայտընի սոնաթներուն եւ համերգութիւններու թեթեւ ու հրապուրիչ սրամտութենէն»:

Ան սրամիտ չէր ի բնէ, քիչ մը ծանր, որոշ հիւմուր մը ունէր: Օրին մէկը իր վրայ մեծապէս հիացող տիկիններէն մէկուն՝ որ իր մազերէն փունջիկ մը կը հայցէր իրմէ՝ կը նուիրէ նոխազի մը մօրուքէն կտրուած գորշ ստեւներու խրձիկ մը: Ճաշարանի մը մէջ կը զայրանայ իրեն հետ բաւականի քաղաքավար չեղող սպասաւորի մը դէմ, ու յանկարծ անոր գլխուն կ'անցրնէ թացանայից պնակ մը:

Քիչ մը կոպիտ բուրգեր են ասոնք:

«Այս խոր տեսլաբանը, այս անտաշ բարոյագէտը, այս փոքր ինչ աստուածաշունչ փիլիսոփան կը սիրէր երեկոներն անցընել գինետուներու մէջ, բարեկամներուն ընկերակցութեամբ արբենալով վիեննական դեղին գարեջուրով»:

Մեծ էր՝ այս վիճակին մէջ իր դիւթական զօրութիւնը անոնց վրայ որ քիչ թէ շատ կը ճանչնային զինքը: Բարեկամներէն ոմանք միշտ խորապէս կապուած մնացին իրեն, իր անհամատար նկարագրին հակառակ, որովհետեւ մէկէ աւելի անգամներ անարդար եղաւ անոնց հանդէպ: Յաճախ կը ճանչնար իր յանցանքը, որ ցաւ կը պատճառէր իրեն:

[illegible] մշտաշարժ եղան խոհարարուհիներուն հետ ունեցած իր վէճերը: [illegible] հաշուագէտ մը ըլլալով՝ մանրամասնօրէն կը քննէր անոնց տուած հաշիւները, զորս ճիշդ չէր գտներ երբեք:

Իրեն համար շատ յոգնեցուցիչ ըլլալու էին սոյն հաշուեքննութիւնները, քանի որ՝ 7 թիւը 24ով բազմապատկելու համար՝ 24 անգամ տակէ տակ կը շարէր 7թիւը. եւ տաժանքով կը կատարէր խոշոր գումարում մը:

Սոյն վէճերէն մէկը օր մը մեզի ընծայեց շատ հետաքրքրական կտոր մը. մէկը դաշնակի իր վերջին արտադրութիւններէն:

Սակայն բաւ կացած էր մոլորած սուի մը համար, զոր որոշած էր գտնել անպայման: Աշխատասենեակը տակնուվրայ ընելէն ետք՝ այսքան չնչին պատճառի մը համար այնքան իրարանցում ըրած ըլլալուն մտածումը ժպտեցուց զինքը: Դաշնակին առջեւ նստելով յանկարծ ստեղծեց իր Ռօնտօ Քափրիչիօզօն, որուն ենթագիրը տուաւ. Կատաղութիւնը կորսուած սուի մը համար:

1807 տարին փթթիլը տեսաւ Ութ մինէօր համերգութեան (գործ 60), 1808ն ալ Հովուերգականին (գործ 67). երկու անմահ գլուխ գործոցներ, որոնք «իրենց կշռոյթի ու դաշնաւորումի խիզախութիւններուն եւ նորութիւններուն հակառակ՝ յղացուած են գործածականխիստ ծրագրին համեմատ»:

«Ութ մինէօր Համերգութիւնը՝ կ'ըսէ Լանտորմի՝ Ֆրանսայի մէջ ամէնէն աւելի նուագուածն ու ժողովրդականացածն է, ու՝ ինչ ինչ նկատումներով՝ Պեթհովէնի համերգութիւններուն ամենայատկանշականը, անոր հանճարին ամենապայծառ գիծերէն մէկ քանին ճանչնալու շնորհիւ»:

Ութ մինէօր ու Հովուերգական համերգութիւններուն, Քօնչէրթօյի մը եւ խմբերգաւոր Փմշերգութեան անկնդրութիւնը տեղի ունեցաւ 22 դեկտ. 1808ին:

Փմշերգութեան մէջտեղն է որ դաշնակին առջեւ նստած Պեթհովէն ընդհատեց գործադրութիւնը՝ գոհ չմնալով անկէ, ու վերսկսիլ տուաւ զայն Նօխ այնմալ (անգամ մը եւս) գոչելով առանց այլեւայլի:

Յաջողութիւն գտաւ Ութ մինէօր համերգութիւնը, սակայն Պեթհովէնի բերին այն քննադատութիւնները, որոնց վարժուած էր արդէն: Նոյնպէս աւելի ետքը՝ երբ Փարիզի Երաժշտանոցի նուագահանդէսին գործադրեցին զայն՝ վերջամասը շատ երկարատեւ, Ալլէկրօին սկիզբը ոչ բաւական դասական, Անտանթէն ալ միօրինակ գտնուեցաւ:

«Իր համերգութիւններուն մէջ՝ կ'ըսէ Լանտորմի՝ ինքն իր պատմութիւնը կ'ընէ Պեթհովէն: Մեզի կ'ըսէ Պոնափարթի ու Յեղափոխութեան մասին ունեցած իր խանդավառութիւնը, կամ սիրուած ըլլալու երջանկութիւնը, եւ կամ ճակատագրին վրայ տարած իր յաղթանակը: Ի հարկէ համերգութիւն մը պիտի նուիրէր բնութեան, զոր այնքան կը սիրէր: Վեցերորդ՝ Հովուերգականը եղաւ այդ:

Այն ատեն է որ կարելի է դատել բոլոր հեռաւորութիւնը որ Ռամոյի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք բաշխուած էր յառաջապահ գունդերուն եւ նոր զօրագունդեր ճակատ հասած էին: Զինուորին հարցաքննութենէն յետոյ ենթասպային խստօրէն կ'ազդարարուի — պատերազմի օրէնքներուն համաձայն գերի մը պարտաւոր չէ գաղտնիքներ հաղորդելու, բայց ան՝ իր պատասխանատուութեամբ կարգ մը հաւաստիքներ տըւած էր. եթէ ապագային հաստատուէր որ այդ տեղեկութիւնները սխալ էին, կը նշանակէր թէ լրտես մըն էր:

Ենթասպան չափազանց կը վախնայ այս ազդարարութենէն եւ ի վերջոյ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ յարձակողականի պատրաստութիւնները:

Արդարեւ յաջորդ օրը առտուան ժամը մէկին գերմանական տասնըութ զօրաբաժիններ կը յարձակին ֆրանսական եւ անգլիական չորս զօրագունդերուն վրայ:

— o —

ԳԼՈՒԽ 18

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԱՅՑԵՐԻՆ ՏՂԱՆ ԳԵՐԻ

Համաձայն ամերիկեան գաղտնի սպասարկութեան ղեկավարներէն հազարապետ Բարըլի վկայութիւններուն, Ամերիկացիները լրտեսական շատ կարեւոր աշխատանքներ կատարած են ընդհանուր պատերազմի ընթացքին: Հետեւեալ շահեկան դրուագը լիովին կը հաստատէ այդ ճշմարտութիւնը:

Օր մը, Մարաջախտ Ֆօշ, Սըր Տակլըս Հէյկ, զօրավար Փըրշինկ ինչպէս նաեւ դաշնակից բարձրաստիճան զինուորականներ ժողովի նստած էին հիւսիսային Ֆրանսա, գիւղակի մը մէջ՝ քննելու համար Լուտէնտորֆի ահաւոր յարձակողականին հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը: Գերմանական բանակը զարհուրելի հարուած մը տուած էր մեր ուժերուն եւ բրիտանական Ե. զօրաբաժինը սկսած էր նահանջել:

Մեր զինուորական պետերը գիտէին որ այդ յարձակողականը դեռ նախաբանն էր անհամեմատ աւելի մեծ կռիւի մը զոր թշնամին կը պատրաստէր ջախջախելու համար դաշնակից բանակները արեւմտեան ճակատին վրայ: Ուրեմն անհրաժեշտ էր ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալ այդ պատրաստութեանց մասին:

Վերոյիշեալ ժողովին ներկայ էր նաեւ Ամերիկացի գնդապետ մը որ միաժամանակ վարիչն էր զօրավար Փըրշինկի սպայակոյտի Ինթէլիճընսին: Վիճաբանութեանց ընթացքին գնդապետը՝ պատասխանելով Մարաջախտ Ֆօշի հարցումին, ժողովականներուն կը յանձնարարէ իր պաշտօնակիցներէն մէկը, որուն կարելի էր վստահիլ տեղեկութիւններ ստանալու գործը:

— Չեմ ուզեր վիրաւորել որ եւ է պաշտօնակից, բայց համոզուած եմ որ ես՝ իմ ձեռքիս տակ ունիմ հիմա ձեր փնտռած անձերը... մասնաւորաբար մէկը որ մեծ փորձառութիւն ունի այս տեսակ խնդիրներու մէջ... ապահովաբար կը յաջողինք քաղել մեր ուզած տեղեկութիւնները, եթէ արտօնենք իրեն որ փորձ մը կատարէ ...

Ժողովը կ'ընդունի այդ առաջարկը: Ամերիկեան գաղտնի սպասարկութենէն չորս հոգի խորհրդակցութիւններ կը կատարեն դաշնակիցներու համապատասխան կազմակերպութեան քանի մը անդամներուն հետ եւ ծրագիր մը կը պատրաստեն իրենց ապագայ աշխատանքներուն մասին: Գործի պիտի սկսէին Սպանիայէն, ուր թէ Անգլիացիները, թէ Ֆրանսացիները եւ թէ մանաւանդ Ամերիկացիները լրտեսական բջիջներ հաստատած էին նախապէս:

Հասկնալի պատճառներով չեմ ուզեր յիշել այդ չորս գործակալներուն անունները: Հետեւաբար պատմութեան ընթացքին չինծու անուններ պիտի տամ իրենց. այսպէս — գնդապետը — առաջնորդը — հազարապետը եւ երկրաչափը:

Ամէնէն առաջ ճամբայ պիտի ելլէր գնդապետը, որ սահուն սպաներէն կը խօսէր եւ ծանօթ էր երկրին աշխարհագրութեան եւ սովորութիւններուն: Սահմանը անցնելէ յետոյ «դերասանութիւն» պիտի ընէր ան. այնպէս մը պիտի ձեւացնէր որ իբրեւ թէ «դրամանենգութեամբ զրպարտուած» էր Ֆրանսայի մէջ, բայց յաջողած էր կծիկը դնել. իր խօսակցութիւնները ուղղուած պիտի ըլլային միշտ Դաշնակիցներուն դէմ, իսկ Գերմանիոյ մասին պիտի արտայայտուէր համակրանքով: Պիտի հասկցնէր իր շուրջիններուն թէ կարեւոր տեղեկութիւններ ունէր ամերիկեան բանակի կազմին, ուժին ինչպէս նաեւ ռազմանիւթի քանակութեան ու յատակագծին մասին:

Առաջնորդն ու Հազարապետը Սպանիա պիտի անցնէին Հէնտէյի ճամբով՝ աջակցելու համար իրենց պաշտօնակցին:

Եւ ահա օրին մէկը «գնդապետը» կը մեկնի: Անցագիր կամ ինքնութեան որ եւ է թուղթ չունէր գրպանը: Հէնտէյ՝ ֆրանքօ-սպանիական սահմանագլուխը, կը հասնի իրիկունը ուշ ատեն եւ կը գիշերէ խեղճ ու կրակ պանդոկի մը մէջ: Յաջորդ առտու, համաձայն նախապէս կարգադրուած ժամանակացոյցի մը, «առաջնորդն» ու «Հազարապետ»ը, որոնք Սպանիա հասած էին իրմէ առաջ, յանկարծ «կը ձերբակալեն» զինքը՝ փողոցէն անցնող բազմութեան աչքին առջեւ՝ իբրեւ «վտանգաւոր զեղծարար ու խաբեբայ» եւ ամերիկեան սպասարկութեան կեդրոնատեղին կը տանին զայն:

Բարեբախտաբար՝ ձերբակալութեան լուրը կայծակի արագութեամբ կը տարածուի քաղաքէ քաղաք եւ կը հասնի, ի մէջ այլոց, Սան Սեպասթիանօ, ուր Գերմանիոյ գաղտնի սպասարկութիւնը գրասենեակ մը ունէր: Այդ պարագան շատ աւելի կ'ուրախացնէ մեր գործակալները:

Մէկ կողմէն սահմանագլուխին սպանիական պահակախումբը հրաւէր կը ստանայ որպէսզի գայ աչօք-բացօք տեսնէ ձերբակալուած «չարագործը», յետագային անոր ինքնութիւնը դիւրաւ ստուգելու համար: Միւս կողմէն «Առաջնորդն» ու «Հազարապետը» կ'աշխատին որ «Գնդապետը»... փախչի: Վտանգաւոր էր ձեռնարկը, կրնար սպաննուիլ, բայց եւ այնպէս այդ տեսակ դժբախտութիւն մը աչք առած էին՝ յանուն հայրենիքի ապահովութեան:

Եւ ահա նոյն գիշերն իսկ «զեղծարարը» կը յաջողի փախչիլ: Բանտապահները կը կրակեն իր ետեւէն, ոստիկանները կը հետապնդեն զինքը, բայց անօգուտ:

(Շար.)

մը կամ Հայրենի մը արուեստը կը բաժնէ այն արուեստէն, որուն առաջին տիպարը կու տայ Պէթհովէն։ Հոն ուր Ժը. դարու երաժիշտներուն մեծամասնութիւնը նկարագրական կը տորներ յօրինել, հնչական աղերսներով բառ կարելոյն արտաքին երեւոյթները թարգմանել պիտի կրնար միայն, Պէթհովէն կը մտնէ իր պատկանէն ներս, ու մեզի շատ աւելի կը ճանչցնէ բնութենէն կրած իր տպաւորութիւնները, քան նոյնինքն բնութիւնը նմանցնելու իր ջանադրութիւնը։

Սոսյդ է որ Պէթհովէն հակառակը հաւատալ կը թուէր, երբ բարեկամի մը հետ Հայլիկէնշթատթի շրջականները պտըտած պահուն՝ կ'ըսէր անոր. — «Հոս է որ գրեցի գետեզերքի տեսարանը, վերի լորամարգիները, սոխակները, կկուները ալ հետս յօրինեցին զայն»։

Իբր ապացոյց պիտի տրուին նաեւ Սէքրձօին մէջի բնականէն առնուած գեղջկական պարը՝ իրարու վրայ չինկող իր պասերով։

Կամ մրրիկը, որ այնքան յաջողութիւն գտաւ Փարիզի մէջ իր առաջին գործադրութիւններուն ընթացքին, ու կարելի պիտի ըլլայ պնդել թէ Հովուերգական համերգութիւնը նկարագրական երաժշտութիւն մըն է նախ եւ առաջ։

Բայց պէտք է խոստովանիլ թէ կրկուն, լորամարգին, սոխակը միայն երկրորդական դեր մը կը խաղան գործին ամբողջութեան մէջ, կամ լաւ եւս ըսել թէ՝ եթէ վտակին կարկաչը եւ թռչուններուն երգը տարբեր կը հայթայթեն համերգութեան, սոյն տարրերը ներկայացուած չեն իբրեւ ինքնին հետաքրքրական, այլ միայն իբրեւ նիւթ կը ծառայեն բաղձերգագրական հրաշալի աւխաւան քի մը, եւ իբրեւ չքախումբ՝ ամէնէն հիանալի ու զգայուն մեղեդիներուն որոնք երաժշտի մը սրտէն ծնած ըլլան երբեք։

Ասոր համար է որ Պէթհովէն սա այնքան կարեւոր մակագրութիւնը կը դնէր առաջին ջութակի նուագատետրին վրայ. «Մանաւանդ զգացումի արտայայտութիւն քան նկարչութիւն»։

Հոն կը կայանայ բնութիւնը երաժշտութեամբ վերարտադրելու նոր ուղղութեան մը մեկնակէտը։ Պէթհովէնէն ի վեր է որ նուագաստեղծները նկարագրական երաժշտութիւնը «հոգեկան վիճակ մը ըսել գիտցան»։

Գործ 70 թիւին տակ լոյս կը տեսնեն Պէթհովէնի Երկու Եռեակները, որոնց մէջ «զարգացումի արուեստը իր վերջակէտին հասած է»։

Ժ. Քառեակը արժանի յաջորդն է գինքը կանխողներուն։

Մի պէմօլ մաժէօր սօնաթը (գործ 81) միակն է՝ Հովուերգական համերգութեան հետ՝ որ հեղինակին ձեռքէն ելած ծրագիր մը կը պարունակէ։ Իւրաքանչիւրի մասին սա բացատրական վերնագիրները կը դնէ ան. — Հրաժեշտը, Բացակայութիւնը, Վերադարձը։ Բայց աւելին չի չեշտեր իր գաղափարը։ «Անոնք յուշագրութիւններ են որ արգելք կը հանդիսանան ունկնդիրին մոլորելուն, եւ կը ճշդեն իւրաքանչիւր կտորին գլխաւոր գաղափարը»։

ՖԻԼԻԲ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱԲԱՐ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԻԼԻՈՆ

Սենեակի մը մէջ նստած էինք քանի մը բնտանիք ու անշուշտ կը շատախօսէինք։ Աւելի ճիշդը ամէն ոք կ'երազէր, կ'երեւակայէր, կը վերանար վարդագոյն տեսարաններու մէջ։

Պարզ է որ խօսակցութիւնը կը դառնար ազգային վիճակահանութեան մասին։

Մեր մէջ կը գտնուէր բաւական կորիկ հարստութեան տէր անձնաւորութիւն մը որ իր կարողութեան պէս կլորիկ էր։ Անիկա հեղինակաբար ըսաւ.

— Ամէնքդ ալ դրամ ունենալ կ'ուզէք, առանց յիշելու իմաստուն խօսքը որ կ'ըսէ.— Դրամը երջանկութիւն չի բերեր ...

Մէկը ըսաւ.

— Ես ալ ճիշդ այդպէս պիտի խօսիմ երբ հարստանամ. սակայն հիմակ ու հիմակ, ինծի համար, միակ բանը որ կրնայ երջանկութիւն բերել, ան ալ դրամն է։

Ուրիշ մը, աւելի վճռականօրէն ըսաւ.

— Կը նախընտրեմ դրամին բերած դժբախտութիւնը քան անկուտի երջանկութիւնը։

Երրորդ մը.

— Եթէ դրամը ապերջանիկ ընէր մարդս՝ բոլոր հարուստները իրենց ունեցածները պիտի բաժնէին աղքատներուն։ Ոչ մէկ միլիոնատէր սակայն այդ քայլը չէ առած։

Չորրորդ մը յարեց.

— Ես երբեք երջանիկ չեմ զգացած ինքզինքս հակառակ յայտնի աղքատ մը ըլլալուս։ Մեր յարգելի բարեկամն ալ որ հարուստ է, նոյնպէս երջանիկ չի զգար ինքզինքը։ Ուրեմն ես աղքատս, ան հարուստ՝ երկուքս ալ ապերջանիկ ենք։ Այս երկու ապերջանկութիւններէն բնականաբար ես կը նախընտրեմ հարուստինը։ Ես զգուած եմ իմ դժբախտութենէս ու կ'ուզեմ տեսակը փոխել։

Հինգերորդ մը մէջ նետուեցաւ.

— Ես հարստութիւն չեմ ուզեր. միակ փափաքս է ազատիլ պարտքերէս։ Պարտատէր մը աղքատէ մը աւելի դժբախտ է։ Ես կը գոհանամ աղքատութիւնով։

Վեցերորդ մը աւելցուց.

— Ես ալ ձեզի պէս կը մտածէի պարտք ունեցած չըլլանիս։ Հիմա սակայն չէ չեմ ըսեր քիչիկ մը հարստութեան։ Դրամ կ'ուզեմ, խանութի մը եւ տնակի մը տէր ըլլալու համար։

Հարուստը որ արհամարհական լըռութեամբ մը մտիկ կ'ընէր, պատասխանեց բոլորին մէկ անգամէն՝ ըսելով.

— Երանի՜ աղքատներուն, քանզի անոնք կրնան մտնել արքայութեան մէջ Երազի։

Այո, երանի ձեզի որ կրնաք երազել։ Միակ երանութիւնը երազելն է։ Ես այդ երջանկութենէն զրկուած եմ ընդմիշտ։ Ուզածս կ'ընեմ՝ այսինքն իղձերս, բաղձանքներս, երազներս անմիջապէս կը սպաննեմ ...

Եօթներորդ մը ձեռքը երկնցնելով.

— Տուր քու դրամներդ մեզի, որպէսզի դուն ինքդ ալ կարենաս մեզի պէս երազել։

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ՈՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ԴԵԿՏ. 7ԻՆ, ԻՐ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՄԷՋ, ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

ԽՄԲ.— ԸՆԿԵՐՈՋ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ ԵՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ ԿՆՔՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԱՅՍ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԸ ԱԶՆՈՒՕՐԷՆ ՄԵԶԻ ՏՐԱՄԱԴՐԵՑ «Détective» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ։

Յաջորդով՝ դրուագ մը իր կեանքէն եւ ուրիշ գրութիւններ։

Հարուստը խօսք առաւ.

— Աւա՜ղ բարեկամս, եթէ հարստութիւնս ձեզի տամ կամ կորսնցնեմ, չեմ կրնար վերստին ձեռք ձգել երազելու կարողութիւնը։ Որովհետեւ պիտի խենթենամ ու խելագար մը չի կրնար երազել։ Մարդ անգամ մը չկորսնցնէ երազելու շնորհը ..

Ութերորդ մը ըսաւ.

— Ուրեմն մեզի կը մնայ երազել ..

Կին մը աւելցուց.

— Ես քիչ մը ազատուիլ սիրող եմ. Երազելը չափազանց բան է։

Տասներորդ մը.

— Եթէ ձայնաւոր երազել կ'ուզես այն ժամանակ պէտք է կառանցել։

Տասնմէկերորդ մը ըսաւ, մեռասաներորդ ժամուն.

— Եւ արդէն կը կառանցենք։ Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ եօթանասուն ու մէկուկէս ալդ, բանուորով, արհեստաւորով, խանութպանով, աշակերտով, ուսուցիչով, կուսակցականով, չէզոքով, քրիստոնեայով, հրէայով, բողոքականով, ազէտով, գիտունով, տիրացուով, եպիսկոպոսով, բոլորս ալ, մէկ միլիոն ստանձն ցնորմութեան մէջ, մէկ միլիոն ֆրանք կը կառանցենք։

ՆՊԱՐԵՂԷՆ

Ցաճախորդ մը նպարավաճառատուն մը կը մտնէ ու գիները աչքէ անցընելով կ'ըսէ.

— Բարեկամ, գիները չափէն աւելի բարձրացուցեր ես։

Նպարավաճառը կը զարմանայ ու կը մօտենայ յաճախորդին.

— Օրինակներով եթէ խօսիք, աւելի գոհ կը մնամ, որովհետեւ ես այս խանութը բացած եմ պարզապէս կեանքի սղութեան դէմ կռուելու համար ...

— Օրինակի համար սա խողի երշիկը ուրիշ տեղ երկու ֆրանք պակասով կրնամ գնել ...

— Հակառակը չեմ պնդեր բնաւ։ Միայն նկատի ունեցէք որ այս երշիկը պատրաստուած է տունի խոզէ։

— Հապա նապաստակը ..

— Ան ալ տունի նապաստակ է։

— Սա հա՞ւը ...

— Բացարձակապէս տունի հաւ է։

— Սա հաւկիթնե՞րը որոնց երկու ֆրանք գին ես նշանակեր ...

— Նոյնպէս տունի հաւու օրուան հաւկիթներ են։ Ունինք նաեւ տունի ապուխտներ եւ վարունգի տունի թթուներ եւ տունի օղի։

— Եղբայր, չըսե՞ս որ քու տունդ գործատուն է ...

— Այո, գործատուն է ...

— Ուրեմն ի՞նչ տարբերութիւն ըստ տունի ապրանքներուդ եւ ուրիշ նպարավաճառներու գործատունի ապրանքներուն մէջ ..

— Տարբերութիւնը համին մէջն է։ Ճաշակեցէք եւ բաղդատեցէք։

— Համ ըսելով ի՞նչ կը հասկնաս։

— Համ ըսելով կը հասկնամ առանց վիճաբանութեան ապրանք գնել եւ տուն տանելով կերակուր պատրաստել։ Կը կրնեմ նաեւ որ ես այս խանութը բացած եմ կռիւ ընելու համար սղութեան դէմ ...

— Բայց այդ կռիւը քու հաշուոյդ կը մղես։

— Ցի՛մա, են անոնք որ ուրիշի հաշւոյն կռիւ կը մղեն։

Եւ յաճախորդը շուրջս կ'ելլէ, փնտռելով փողոցի խողեր, փողոցի նապաստակներ, փողոցի հաւեր։ Ուրիշ բաւքով կը փնտռէ նպարավաճառ մը որ իր խանութը բացած չըլլայ ապրուստի սղութեան դէմ պայքարելու համար։

ՆՈՐ ՏԱՐԻ՝ ՆՈՐ ԲԱՐԻ

Երբ պզտիկ էինք, կը հարցնէին մեզի.

— Երբոր մեծնաս ի՞նչ պիտի ըլլաս։

Ընկերներս ընտրած բառերս կ'ըսէին.

— Բժիշկ պիտի ըլլամ ...

— Փաստաբան պիտի ըլլամ ..

— Վաճառական պիտի ըլլամ ...

Ես ալ կ'ըսէի.

— Նաւապետ պիտի ըլլամ ...

Ու զգուշ կը մնային պատասխանէս։ Նոյն խօսքն ալ մօրս կ'ըսէին.

— Աչխատէ որ տղադ հրաժարեցնես նաւապետութենէ։ Ո՞ւրկէ ուր այդ փառասէր գործին փափաք առեր է։ Ծովուն հետ խաղալ չըլլար։ Կը նայիս փոքրիկ մը կ'ելլէ ու ամէն բան կը կլլէ։ Մե՜ղք է ... Սանկ շնորհքով վաճառական մը թող ըլլայ ..

Այսքան մը անցեալէն հիմա դառնանք ներկային։ Քանի մը օր առաջ տղու մը հարցուցինք.

— Ըսէ նայիմ, պզտիկս, երբոր մեծնաս ի՞նչ պիտի ըլլաս։

Տղան առանց մտածելու վճռապէս պատասխանեց.

— Շօմէօր պիտի ըլլամ։

Բերան ի բաց մնացինք։

Մեր զարմանքը տեսնելով տղեկն ալ աւի ի բերան մնաց։

Լռութիւնը խզելով բարեկամ մը ըսաւ.

— Սակայն, անուշիկ տղաս, ինչու շօմէօր ըլլաս։ Կը վայլէ՞ քեզի որ անգործ ըլլալ ուզես։ Պիտի չուզէ՞ր լաւ գործի մը մէջ աշխատիլ ու դրամ շահիլ քրտինքով։

— Երբեք։ Ես որոշած եմ շօմէօր ըլլալ։ Հօրս վիճակը մէջտեղն է։ Գործ ունի, եղան պէս կ'աշխատի, օրական տասը տասնմէկ ժամ ու հակառակ ատոր ոչ ինքզինքը կրնայ հոգալ եւ ոչ ալ մեզի. մինչդեռ մեր դրացին որ շօմէօր է՝ հանգիստ կ'ապրի ու իր տղոց ամէն ուզածը կը գնէ։ Շատ անգամ հօրս հետ մարշէ կ'երթանք։ Հայրս վախ ու դողով կը մօտենայ ապրանքներուն. յաճախ պտուղ չի կրնար գնել։ Ամէն անգամ կը տեսնեմ մեր անգործ դրացին որ քանի մը տեսակ միս, բանջարեղէններ ու պտուղներ լեցնել կու տայ իր պայուսակը։ Երբոր չաշխատող մը աւելի լաւ կ'ապրի՝ ես խե՞նթ եմ որ թէ աշխատիմ, թէ դէշ ապրիմ։ Այո՛, ես շօմէօր պիտի ըլլամ։

Ափ ի ճակատ մնացինք, ունկնդրելով փոքրիկին յուզումնալից ճառախօսութիւնը։

Մթնոլորտը քիչ մը պայծառացնելու համար, քովս կանչեցի պզտիկ շօմէօրին եղբայրը ու ըսի.

— Քովս եկուր, աղուորս, եւ ըսէ ինծի թէ ինչ պիտի ըլլաս երբոր մեծնաս ...

— ...

— Ձեռ խօսիր ... Թէ չէ՝ դո՞ւն ալ շօմէօր պիտի ըլլաս ...

— Ոչ, պարոն, ես շօմէօր պիտի չըլլամ ...

— Ապրիս, հոգիս, շատ ապրիս ... Եկուր համբուրեմ քեզ ... Հիմակ ըսէ նայիմ ի՞նչ պիտի ըլլաս դուն ...

— Ես, պարոն, ես պիտի ... ես գլօշար(թափառաշրջիկ) պիտի ըլլամ..

— Ի՞նչ կ'ըսես, ծօ՛ ...

— Այո, պարոն, ես որոշած եմ, պարոն, գլօշար ըլլալ ...

— Ծօ՛, ի՞նչ կ'ըսես ... գոնէ շօմէօր եղիր ...

— Ոչ պարոն։ Շօմէօր ըլլալու համար նախ պէտք է աշխատաւոր ըլլալ։ Իսկ ես բնաւ աշխատիլ չեմ ուզեր։ Ես պարտիլ, ուտել, խմել ու պառկիլ քնանալ կ'ուզեմ ուզածիս չափ, հոգ չէ թէ կամուրջներու տակ։ Ես բնաւ շօմէօր ըլլալ չեմ ուզեր, որովհետեւ գործաւորը չունի պէս կապուած է իր թաղին, շարաթը առնուազն երկու օր պէտք է ներկայանայ գետեղման գրասենեակը, պէտք է շատ չիմէ, պէտք է չխաղայ, պէտք է, պէտք է ... Իսկ ես կ'ուզեմ ըլլալ ազատ, անկախ, անհոգ, ճամբորդ, կատարելապէս երջանիկ։

— Աւելի յե՞ր հոլ չէ կը համարձակիս կառավարիլ ... ...

— Դուք է որ մեծս կը կատակէք։ Ես լուրջ եմ ու բնաւ կատակը չեմ սիրեր։

— Բայց լուրջ մարդու փափաք չէ ունեցածդ։ Ըսէ՛, նայիմ, պիտի չուզէի՞ր փաստաբան, բժիշկ, վաճառական կամ իշխանութեան ըլլալ ...

— Ես չեմ ուզեր ազատ ըլլալ ...

— Պիտի չուզէ՞ր գրագիր, տոմարակալ կամ պաշտօնեայ ըլլալ ...

— Ես չե՞մ ուզեր գերի ըլլալ ...

— Պիտի չուզէ՞ր արհեստաւոր կամ բանուոր ըլլալ ...

— Ես ոչ եղ ըլլալ կ'ուզեմ եւ ոչ ալ ստանակ ...

— Պիտի չուզէ՞ր ուսուցիչ կամ գրագէտ ըլլալ ...

— Ես նահատակ ըլլալ չեմ ուզեր։

— Ուրեմն ի սէր Աստուծոյ գոնէ եղբօրդ պէս շօմէօր եղիր ...

— Ես աշխատիլ չեմ ուզեր ...

— Բայց շօմէօր աշխատիլ չի նշանակեր, այլ առանց գործի ըլլալ։

— Այո, սակայն, աշխատանքի հետ կապը խզուած չէ։ Ես կ'ուզեմ ամէն կապ խզել աշխատութեան հետ։ Ոչ գործաւոր, ոչ ալ անգործ։ Ես գլօշար պիտի ըլլամ։

Բարեկամ մը որ մինչ այդ լռութեամբ կ'ունկնդրէր՝ չափազանց վրդովուած ինծի դառնալով ըսաւ.

— Եթէ ես ձեր տեղը ըլլամ, լուրջ յօդուածով մը այս աւետալի երեւոյթը կը պարզեմ Աշխատանքի եւ Կրթական նախարարներուն, ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ երեսփոխաններուն, ինչպէս նաեւ ծերակուտականներուն ...

Տղաքը յակարծ իրարու երես նայեցան ու գրեթէ միաբերան ըսին.

— Նախարար, երեսփոխան կամ ծերակուտական կ'ըլլանք սակայն։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (161)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Այսքանը, բաւական էր որ վանահայրը սկսէր մտահոգուիլ։

Անշուշտ կոյր չէր վանահայրը. կը նկատէր մանկամարդ կնոջ եւ Վահէի մօտիկութիւնը, ժամերով առանձնացած խօսակցութիւնը, բայց այդ բոլորը վերագրելով հայրենակցական մտերմութեան, բնական կը գտնէր եւ նկատողութիւն մը չէր ըրած Վահէին։

Բայց վերջին օրերը, վանահայրը Վահէի վրայ զգալի փոփոխութիւն մը նշմարեց։ Վահէն սովորական աշխոյժ կեանքը, կենդանութիւնը կորսնցուցած, յաճախ ցերեկով կ'երկննար դիւանի վրայ եւ առանց քնանալու, ձեռքերը գլխուն տակ դրած, ժամերով աչքը առաստաղին յառած, անշարժ կը մնար, կարծես անդամալոյծ մը ըլլար։ Բայց ինչ որ վարդապետի կասկածը արթնցուց, այդ Վահէի ապրած գիշերային խորհրդաւոր կեանքն էր։ Լոյսը բացուելու մօտ, աքաղաղներու խօսելու ատեն ներս կը մտնէր խուցէն՝ քնելու համար։ Ինչո՞ւ այդքան կ'ուշանար Վահէն։ Ճիշդ է, որ վանահայրը մոքէն իսկ չանցուց ընկերը լրտեսել, այդ մասին Գաբրիէլ վարդապետին ալ բան մը չյայտնեց, բայց վճռականօրէն որոշեց խօսիլ, բացատրութիւն մը պահանջել անորմէ։

Թէեւ վանահայրը Վահէի տուած տարտամ բացատրութիւնով գոհացաւ, սակայն վանքին մէջ մէկը կար, որ աւելին տեսած էր, ու եղած տեղը կ'եփէր կը մրկէր, գիտցածը մէկ ուրիշի մը պատմելու համար։ Վանքի տնտես կինն էր ան։ Պառաւը հաղիւ թէ կը քնէր։ Լոյսը չբացուած ոտքի վրայ՝ ան թօնիր վառելու պատրաստութեան մէջ էր, կամ ալ թափելու եռեւէ։ Ամէն վանք, իր անտեսանելի աչքը ունի, պառաւ Խաթունն ալ Թադէոս Առաքեալի վանքին ամենատես աչքն էր։

— Յիսո՛ւս Քրիստոս, աղջի՛կ, բերանս վրայ չերթար որ ըսեմ, թո՛ւ, թո՛ւ, թո՛ւ, չըլլալիք բան է ...

— Քա տնտես Խաթուն,— կը հարցնէր գիւղացի կին մը, որ եկած էր վանքի մեծ կաթսան տանելու համար — քա Խաթուն, չըլլա՞յ որ մասանի ծուռ ոտքերով սատանան տեսար, մամս, լուս իջնէ գերեզմանին, կը պատմէր, որ առնոք ...

— Աղջի, չէ՛, տահա պէթէր բան մը, քեզի ըսեմ, բայց մարդու բան չըսես,— ու ծռելով կնոջ ականջին փսփսաց — երէկ իրկուն կէս գիշերէն վերջը, բէկի խանումն ու Վահէն, քով քովի պարսպի վրայ նստած ...

— Քա ո՜ւյ ...— ու գեղջկական կնոջ աչքերը փայլեցան հետաքրքրութեամբ — տահա տահա ...

— Ի՞նչ ըսեմ քուրս, բերանս վրայ չերթար, քով քովի նստած, իրարու փաթթուած կը պաչպչուէին ...

— Դու մի՛ ըսեր ...

— Ժամ պատարագը քէօռցնի աչքս թէ սուտ կ'ըսեմ.

— Է՜ ...

— Աղջի՛, աման դուն գիտես, մարդու բան չըսես ...

— Քա, ո՜ւյ, տնտես Խաթուն, դուն ինծի նո՞ր կը ճանչնաս ... հա ինծի բասծ, հա էսս պատին ...

Երբ կինը կաթսան շալկած գիւղ վերադարձաւ, առաջին գործը եղաւ իր փոքր երեխան ճամբել դրկից Յակոբի կնոջ, Մարիամի եռեւէն։

— Քա հարս, գիտես ի՞նչ ըսաւ տնտես Խաթունը, պարոն Վահէն եւ բէկի կինը ... էնպէս, որպէս թէ էրիկ կնիկ ... ամման ոտքդ պագնեմ Մարիամ, մարդու բան չըսես։

Երկու օր առաջ Խատիճէն դայեակի եւ Հիւսէյին բէկի դրկած զօլամներուն հետ մեկնած էր Ապաղայի Խաչան գիւղը։ Վերջին պահուն երբ վանահայրը ու վանքի մարդիկհաւաքուած սենեակին մէջ, բարի երթ կը մաղթէին մանկամարդ խանումին, Խատիճէն, որու աչքերը լալէն կարմրած էին, յարմար առիթ մը գտնելով, երբ ոչ ոք կը լսէր զիրենք, ըսաւ Վահէին.

— Ձեռ մոռնար որ Խաչանի մէջ բանտարկուած անբախտ աղջիկ մը կ'աղօթէ քեզ համար ...

Երկու օր անցած էր Խատիճէի երթալէն, ու դեռ Վահէի անսովոր տխրութիւնը չէր փարատած։ Բարեբախտաբար այնքան աշխատանք կար, որ Վահէն շարունակ զբաղած, հազիւ թէ ժամանակ կ'ունենար անձնական վիշտով ապրելու։ Խոյէն եւ Արապլուէն օր ընդ մէջ կը հասնէին սուրհանդակները, բեռնաւորուած ապրանքով։ Հարկաւոր էր մաքրել, դասաւորել եւ սոխճանարար Երկիր մացնել ատոնք։

Վահէն սաստիկ մտահոգուած էր Գէորգի ուշանալուն պատճառով։ Թէեւ նախապէս համաձայնած էին, որ շաբաթ մը վերջ Գէորգն ալ վանք պիտի հասնէր, բայց երկու շաբաթ անցած էր արդէն եւ ոչ մէկ լուր անկէ։ Զէյն եկած Ալեքսանդրապոլի փախստական զինուորները, Նիկոլն ու Յակոբը եւ ոչ իսկ Վարդանը, որու դալին այնքան անհամբերութեամբ կը սպասէր Վահէն։ Հոկտեմբեր ամսու առջի օրերն էին, երկու շաբաթէն սարերու գագաթները կը սկսէին ձիւնով ծածկուիլ, դժուարացնելով փախստական միջոցներով Երկիր անցնիլ։ Վահէն որոշեց երեք օր ալ համբերել, եւ եթէ սպասած ընկերները չերեւային, մինակը անցնիլ Վան։

Առտու մը բոլորը միասին նստած վանահօր խուցին մէջ, կը նախաճաշէին, երբ դուռը բացուելով Թադոս Ախպերը երկու անծանօթ մարդիկ մտցուց ներս։ Խուցը այնքան մութ էր, որ Վահէն դժուարութեամբ ճանչցաւ նոր եկողները, որոնցմէ մէկուն գըլուխը փաթթուած էր լաթի կտորով մը։

— Օ՜ տղաքը,— ու Վահէն նստած տեղէն վեր ցատկեց, ու յանկարծ տեսնելով Նիկոլի կաղալով մօտենալը եւ Յակոբի փաթթուած գլուխը, կանգ առաւ։

— Բարեւ, պարոն Վահէ։

— Բարեւ, բարի եկաք, էս ի՞նչ է պատահած ...

Նիկոլն ու Յակոբը առանց պատասխանելու, գլուխնին կախեցին յանցաւորներու նման։ Վանահայրը, Գաբրիէլ վարդապետը, Առիւծ Գեւօն ու Համբարը շրջապատեցին նորեկները, կանխազգալով որ ծանր դէպք մը պատահած ըլլալու է։

— Հը՞, Նիկոլ,— տղուն թեւը բռնելով հարցուց Վահէն։

— Մէկ ձգեցէք տղաքը նստին, հանգստանան,— միջամտեց վանահայրը,— Թադոս, թէյ լեցուր։

Նիկոլը, որու ազդրը այրուած էր, անկարող նստելու՝ կողքի վրայ երկնցաւ, իսկ Յակոբ տեղաւորուեցաւ Առիւծ Գեւոյի ու Համբարի մէջտեղը, ու առանց խօսելու սկսաւ ուտել, շըռով մը փաթթուած այլանդակ գլուխը վար կախած։ Յայտնի բան էր, որ երկուքն ալ սաստիկ ընկճուած՝ բոլորովին անտրամադիր էին խօսելու, հազիւ թէ կ'ուտէին խուսափելով զիրենք շրջապատողներուն նայելէ։

— Տէ տղաս, պատմէ տեսնենք,— հարցուց վանահայրը երբ Թադոս Ախպերը սամավարը եւ սփռոցը վերցուց մէջտեղէն,— էս ինչո՞ւ էսպէս փաթթուած, վիրաւոր ...

Յակոբն ու Նիկոլը իրարու նայեցան, ո՞վ պիտի պատմէր։ Յակոբի գլուխը կրծքին ինկաւ, ու աչքերուն արցունքը սրբեց։ Նիկոլը պառկած տեղը քիչ մը շտկուելով, դարձաւ Վահէին, ու սկսաւ պատմել.

— Երեքով փոխադրուեցանք կզկի վրայ ...

— Երեքո՞վ,— հարցուց Վահէն, որ մտադրաղ, մօրուքին հետ կը խաղար,— երեքով ըսիր, իսկ երրորդը ո՞վ էր ...

Նիկոլը անմիջապէս չկրցաւ պատասխանել, իսկ Յակոբի ձեռքերը նորէն բարձրացան դէպի աչքերը։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ՀԱՄԱԹՈՒԳԱԹՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան Ալֆորվիլի, Իթալիի եւ Իսիի մասնաճիւղերու վարչութիւնները ճաւաքաբար խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ Թոգաթի եւ շրջաղովի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ Զուլվառ թօտէն, Գ. Վարդեանի սրճարանը: կը խօսին՝ Գ.Գ. Մանուշեան եւ Յարութիւն Քէչիշեան:

...ղեցկօրէն կահաւորուած: Շէնքին ետեւը կը գտնուին մարզադաշտեր, զբօսական խաղերու համար, խորը՝ հսկիւրի չափ կառատուններ՝ մանկական կառքերու համար: Սանդուղները եւ բակերը կը մաքրեն ոչ թէ զինուորներու կիները, այլ մասնաւոր մարդիկ, որոնք ածուխն ալ կը փոխադրեն: Իւրաքանչիւր յարկաբաժնի վարձքն է օրական մէկ շիլին (5 ֆրանք), մէջն ըլլալով տաքութիւնը եւ լոյսը: Նոյն հրապարակ խայծերը՝ օդանաւային զինուորներու համար:

Թ. Ր. ԱՐԱՍ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, որ Փարիզ կը գտնուէր Աղեքսանտրէթի հարցին առթիւ բանակցելու համար, Պոլիս վերադարձաւ:

ՄԱՏՐԻՏԸ անխռով տօնակատարեց Ծնունդի օրը: Զօր. Ֆրանքօ իր հրամանատարութեան տակ առած ըլլալով բոլոր ազգայնական ուժերը, նոր յարձակողականի մը կը պատրաստուի:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ եւս որոշեց հիւպատոսարան մը հաստատել Ատտիս-Ապէպայի մէջ, այսինքն ճանչնալ Եթովպիոյ իտալական գրաւումը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՑՈՂ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ 1937 յունուար 1էն սկսեալ միայն 30 մարքի գերմանական դրամ պիտի կրնան տանիլ, փոխանակ 60ի:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԼՈՐՏ ՄԸ, Նըֆիլտ, 214 միլիոն ֆրանք տրամադրեց իր գործազուրկ հայրենակիցներուն: Ուրիշ գումարներ ալ հաշուելով, լորտը վերջերս 730,000,000 ֆրանք տրամադրած է մարդասիրական նպատակներու:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ Տիկնանց Ընկերութեան վիճակահանէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 7, 29, 53, 60, 78, 82, 128, 158, 159, 170, 174, 187, 193, 195, 210, 218, 237, 244, 254, 257, 260, 267, 272, 275, 288, 292, 297, 303, 308, 317, 326, 352, 355, 385, 396, 397, 408, 412, 419, 420, 435, 440, 446, 452, 470, 480, 482, 492, 514, 517, 532, 544, 572, 573, 577, 588, 589, 601, 602, 621, 632, 633, 675, 677, 705, 717, 727, 745, 754, 758, 766, 769, 795, 803, 808, 820, 837, 844, 865, 868, 879, 887, 905, 914, 919, 922, 936, 945, 947, 958, 960, 963, 1010, 1014, 1021, 1032, 1040, 1056, 1060, 1062, 1065, 1066, 1072, 1098, 1118, 1140, 1144, 1165, 1177, 1197, 1198, 1202, 1206, 1213, 1217, 1221, 1230, 1232, 1250, 1256, 1268, 1272, 1281, 1284, 1290, 1298, 1304, 1305, 1319, 1320, 1331, 1335, 1345, 1355, 1360, 1362, 1373, 1381, 1394, 1395, 1403, 1409, 1420, 1428, 1438, 1439, 1452, 1461, 1494, 1499, 1504, 1513, 1525, 1528, 1534, 1536, 1566, 1572, 1579, 1582, 1597, 1621, 1629, 1636, 1646, 1659, 1675, 1699, 1700, 1701, 1704, 1706, 1718, 1725, 1730, 1749, 1775, 1776, 1785, 1790, 1821, 1829, 1837, 1840, 1849, 1856, 1858, 1868, 1870, 1874, 1879, 1903, 1904, 1906, 1907, 1912, 1967, 220, 1048, 1860:

ԾԱՆՕԹ.— Շահողներէն կը խնդրուի, մինչեւ մէկ ամիս պայմանաժամով, ներկայանալ Դպրոցասէրի վարչութեան, ստանալու համար իրենց պարգեւները: Կը յայտարարուի, որ այդ պայմանաժամը լրանալէն վերջ կատարուած դիմումներուն ընթացք չի տրուիր:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 29 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3306

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆԸ

Անշուշտ այսօրուան մեր պանդխտութիւնը չի նմանիր երէկուանին :

Այն ատեն —— հայաջինջ դէպքերէն եւ պատերազմէն առաջ— միեւնոյն երկրին մէկ ծայրէն միւսը, կամ սահմանէ սահման կ'անցնէին պանդուխտները, տնտեսական կամ քաղաքական պատճառներով: Ուրիշ բազմութիւններ ալ կը ցրուէին Պալքանները, Եգիպտոս եւ մինչեւ Ամերիկա, միշտ վերադառնալու յոյսով: Բուն բառով տարագիրներ չէին անոնք, թէեւ իրական արտագաղթ մըն էր որ տեղի կ'ունենար, մասնաւորապէս նօսրացնելով Հայրենի աշխարհը:

Այսօրուան պատկերը հիմնական տարբերութիւն մը կը ներկայացնէ, նաեւ, ուրիշ տեսակէտով մը:

Բոլորովին արմատէն կտրուած, վերջին մնացորդ մըն է որ աշխարհի հովերուն յանձնուեցաւ մէկ անգամէն, տարածուելով ամէնէն անմատչելի ցամաքներուն վրայ:

Շատերը որ բեռ կապեցին ու հեռացան 1922ին, այն միամտութիւնն ունէին թէ նորէն պիտի բացուին ճամբաները, դէպի Թուրքիա կամ Կովկաս, Հայաստան :

Առաջինը ցնորք մըն էր, որ բարեբախտաբար կարճ տեւեց, իսկ երկրորդը բարեհաճութեան խնդիր մը, որ երեւան կու գայ պարբերաբար, իբրեւ ներգաղթ :

Եւ այսպէս տասնըհինգ տարի բոլորեցինք, տրտնջալով, անիծելով, բայց միեւնոյն ատեն յարմարելով իւրաքանչիւր միջավայրի:

Ամբողջ բազմութիւններ Ֆրանսա թափեցան, ընդհանրապէս իբրեւ դրամագլուխ ունենալով իրենց բազուկը, արհեստ մը կամ աննշան խնայողութիւն մը:

Առեւտրական, արհեստաւոր թէ մտաւորական, այր թէ կին, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ դարձան բանուոր: Իրենց բարի կամքէն կախում չունէր գործին տեսակը: Եւ գործեր կ'առաջարկուէին որոնց վրայ տարրական գաղափար անգամ չունէին:

Եւ սակայն, տարիներուն հետ, ստացան վարժութիւն մը որ շատերու նախանձը կը գրգռէր: Ընտելացան միջավայրի մը որ հեռաւոր կապ անգամ չունէր իրենց ապրած երկիրներուն հետ:

Ուրիշներ ալ աջէն - ձախէն դրամագլուխ ճարելով, արհեստանոցներ եւ խանութներ բացին, մանր ճարտարագործութիւններ հիմնեցին, ուշագրաւ դիրքեր գրաւեցին արհեստի եւ առեւտուրի այս կամ այն ճիւղին մէջ:

Դեռ ուրիշներ տիրանալով արհեստագիտական գաղտնիքներուն, դարձան «որակեալ բանուոր» կամ ազատ արհեստաւոր :

Իսկ անոնք որ գործարան ինկեր էին առաջին առթիւ, միշտ ձգտեցան, «սեւը ներս, ճերմակը դուրս», կարելի եղածին չափ շուտ ազատիլ ծուխ ու մուրէն, վիթխարի մեքենաներու ճանչցէն եւ հրաշէկ հնոցներու կրակէն, ինքնագլուխ գործեր հաստատելու համար :

Բոլորովին նոր կեանք մը կը սկսէր, սրընթաց եւ համայնակուլ, եւ այդ արշաւին մէջ հայ կինն ալ ետ չմնաց: Ընդհակառակը, յաճախ աւելի ճարպիկ փրթաւ քան այրը: Եւ այսօր բազմաթիւ տարագիրներ իրենց կիներուն կամ աղջիկներուն ձեռներէցութեան եւ աշխատանքին կը պարտին իրենց վիճակին բարելաւումը:

Առաջին չէն տարիներէն վերջը, երկու աննախընթաց տագնապներ, 1926 — 27 եւ 1932էն ասդին, վեր ի վայր շրջեցին ինչպէս ամբողջ երկրին, նոյնպէս մեր գաղութին կեանքը:

Տագնապը ամէնէն առաջ կը հարուածէր աշխատաւոր ձեռքերը, եւ մանաւանդ օտարը: Տասը առ հարիւր եւ ուրիշ սահմանափակումներ ու խստութիւններ սեւ մշուշի մը պէս թառեցան հազարաւոր բոյներու վրայ: Ոչ արտ ունէին որ վարէին, ոչ ալ ձմրան պաշար: Տարիները բոլորած էին իբրեւ բանուորներ, եւ ահա մեքենաբար կը ցամքէր աղբիւրը,— «Գործ չկայ» կամ «իրաւունք չունիս աշխատելու »:

Այս ցնցումներուն ալ կրցաւ դիմանալ տարագիր բազմութիւնը: Դիմացաւ ակռաները կճրտելով, բայց միշտ ելք մը գտնելով:

Անշուշտ բոլորովին անճար բազմութիւններ ալ ունեցանք, եւ ունինք մինչեւ այսօր, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ:

Բայց, եթէ կարելի ըլլար բաղդատութիւն մը կատարել ուրիշ որ եւ է օտար տարրի հետ, պիտի կրնայինք ըսել թէ առաւելութիւնները կը հակին մեր կողմը :

Ոչ միայն ունեցողը չունեցողին օգնութեան հասաւ, այլեւ պարբերաբար տեղի ունեցաւ ներգաղթ, մեղմացնելով տագնապը:

Եւ այսօր, 15 տարի վերջը, եթէ փորձէինք հաշուել իսկական թշուառները, դժուար թէ քանի մը հազարէն աւելի գտնենք :

Թերեւս ամէնէն թշուառ եղաւ «ուսումնական» դասը,— ան որ ոչ «ոսկի ապարանջան» ունէր, ոչ ալ անհրաժեշտ ֆիզիքական ուժը, իր ճակատագիրը մեքենայի մը թաւալումին հետ կապելու համար: Թէեւ, այս դասակարգին մէջ ալ շատերը ի վերջոյ յարմարեցան ամէնէն համեստ եւ սպառիչ աշխատանքներուն :

Տնտեսական կեանքի վրայ խօսած ատեն, անհրաժեշտ են թըւանշաններ եւ վիճակագրական տեղեկութիւններ: Երկուքն ալ կը պահանջեն լայն ուսումնասիրութիւն մը, որ դուրս կը մնայ մեր նիւթէն:

Բայց եւ այնպէս, ընդհանուր ակնարկ մը վերջին 15 տարիներու տնտեսական - ընկերային կեանքին վրայ՝ բաւական է հաստատելու թէ պատկերը այնքան ալ մռայլ չէ, որքան կ'երեւայ կամ կ'ենթադրուի :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ ԿՆՔՈՒԱԾ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ալեքսանտրէթի երեսփոխանները ալ մասնակցեցան

Դեկտեմբեր 27ին Սուրիոյ նորընտիր խորհրդարանը միաձայնութեամբ վաւերացուց Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագիրը : Ներկայ էին նաեւ Ալեքսանտրէթի շրջանին երեսփոխանները: Վիճաբանութեանց ատեն միայն մէկ երեսփոխան խօսեցաւ Ալեքսանտրէթի գաւառի մասին, շեշտելով անոր սերտ կապերը Սուրիոյ հետ:

*** Կիրակի օր դէպի Ալեքսանտրէթ ճամբայ ելան այն երեք դիտողները որոնք նշանակուած էին Ազգաժողովին կողմէ եւ որոնց մէկը Զուիցերիացի է, մէկը՝ Հոլանտացի, միւսը՝ Դանիացի: Երեք պատուիրակները իրենց քարտուղարներուն հետ Անտիոք պիտի հասնին դեկտեմբեր 31ին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նոր դիմումը

Պերլինի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները միաժամանակ ծանուցագիրներ ուղղեցին Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան, խնդրելով որ միանայ միւս պետութեանց, դադրեցնելու համար կամաւորներու առաքումը դէպի Սպանիա: Երկու ծանուցագիրներն ալ նոյն իմաստն ունին: Արտաքին նախարարը արձակուրդի գացած ըլլալով, փոխանորդ մը ստացաւ ծանուցագիրները: Հիթլէր տակաւին Պավարիա կը գտնուի իր խորհրդականներուն հետ:

Այս առթիւ, նորէն զրոյց կը շրջի թէ երկու զօրաբաժին կամաւորներ պիտի ղրկուին Սպանիա: Միւս կողմէ, մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, լսուած ըլլալով թէ գերմանական մարտանաւերը պիտի աւելնան սպանիական ջուրերուն մէջ, ազատելու համար «Փալոս» շոգենաւը, որ բռնուած է Սպանիոյ կառավարական մարտանաւերուն կողմէ: Գերմանական «Տէօյչլանտ» եւ «Ծովակալ Շէր» զրահաւորները, յածանաւ մը եւ խումբ մը թորփիլանաւեր կը յածին սպանիական ջուրերուն մէջ : Կ'ըսուի թէ այս մարտանաւերը Պիլպաօ պիտի երթան, բռնուած շոգենաւին ազատումը պահանջելու համար: Խնդիրը շատ ծանրակշիռ հանգամանք ունի: Նախապէս ալ այսպիսի դէպք մը պատահած էր եւ կարգադրուեցաւ բարեկամաբար: Կը յուսացուի թէ այս անգամ ալ այդպէս պիտի ըլլայ :

*** Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումներու, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարած է, շոգենաւը ազատելու համար: Գերմանական մարտանաւերուն թիւը չէ աւելցած, բայց վճռական միջոցներ ձեռք առնուած են:

Բուռն յարձակում Մատրիտի դէմ

Կիրակի օր կատաղի ռմբակոծութեան մը ենթարկուեցաւ Մատրիտ քաղաքը, իբրեւ ազդանշանը նոր եւ աւելի վճռական յարձակումի մը: Երկու կողմերն ալ ծանր կորուստներ կրեցին : Զօր. Ֆրանքոյի զինուորները փորձեցին ճեղք մը բանալ, բայց ուժգին հակայարձակումի մը հանդիպեցան: Երկու կողմերն ալ յաջողութիւններ կ'աւետեն, այս կռիւներուն մէջ :

Ապստամբներուն յարձակումը անակնկալ մը եղաւ, եւ երբ կառավարական զօրքը ինքզինքը գտաւ, հակառակորդը գրաւած էր կարեւոր դիրք մը: Բայց չկրցաւ շարունակել յառաջխաղացութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, կռիւները վճռական արդիւնք չունեցան :

Կռիւները վերսկսած են նաեւ հարաւային ճակատին վրայ (Քորտովա): Ապստամբները կարգ մը յաջողութիւններ չահեցան, իսկ հանրապետական զօրքն ալ հակայարձակումի դիմեց:

*** Ապստամբներու աղբիւրէն հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, 27,000 օտարականները կը կռուին Մատրիտի շրջանին մէջ, 15 միջազգային վաշտերով, ուրիշ 15 օտարականներ ալ կեդրոնացած են Քաթալոնիա, ամէնէն արդիական սպառազինութիւններով: Ուրեմն համագումար 42,000 օտար ռազմիկներ կը գտնուին հանրապետական բանակին մէջ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Զօր. Սանտինօ, Քաթալոնիոյ օդանաւային ուժին հրամանատարը, անհետացած է: Կ'ըսուի թէ կամ սպաննուած եւ կամ Ֆրանսա փախած է:

150.000 ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ

մէկ ժամուան գործադուլը

Այսօր, երեքշաբթի, հանրակառքի, մեթրոյի, կազի, ելեկտրականութեան, քաղաքապետական հիւանդանոցներու պաշտօնեաները,, աւելածուներ եւն. մէկ ժամ գործադուլ պիտի կատարեն, «իբրեւ ազդարարութիւն»: Գործադուլը պիտի կատարուի բարեկարգութեամբ, առանց խանգարելու քաղաքին հաղորդակցութիւնները:

Գործադուլին նպատակն է բողոքել Լավալի օրէնքին դէմ որ 10 առ հարիւր կը կրճատէ իրենց թոշակները եւ որ ի զօրու կը մընայ դեռ, ինչպէս եւ քաղաքապետական խորհուրդին դէմ որ կը մերժէ բանուորներուն պահանջած յաւելումը: Քաղաքապետական խորհուրդը մեծագումար բաց մը ունենալով, միշտ կ'ընդդիմանայ որ եւ է յաւելման. ուստի կը վախցուի որ ուրիշ դժուարութիւններ ծագին :

*** Փարիզեան շրջանի մետաղագործական բանուորներ, որոնք 15 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն, որոշեցին հինգ վայրկեան գործադուլ հռչակել չորեքշաբթի օր, իբրեւ բողոքի ցոյց:

Նոր հրահանգ Իրանի Հայկական դպրոցներուն

Թեհրանի «Ալիք»ը կը գրէ (6 դեկտ.).—

Նկատի ունենալով, որ կրթական նախարարութիւնից կտրուկ հրահանգ է տրուած, որ հայկական բոլոր դպրոցներն դպրոցական բոլոր խնդիրներում պէտք է ենթարկուեն կրթական նախարարութեան ծրագրին եւ բոլոր ուսուցիչները պէտք է կրթական նախարարութեան պաշտօնական վկայական ունենան եւ բոլոր առարկաները պէտք է աւանդուեն պարսկերէնով, ուստի վերջին մի քանի օրերում գաւառների կենտրոնական վարչութեան կողմից հայկական բոլոր դպրոցներին հաղորդուեց այդ հրահանգը, եւ շեշտուեց, որ վերոյիշեալ դպրոցները պարտաւոր են նախարարական հրահանգներու կէտերը լիովին ի կատար ածել:

Այժմ վերոյիշեալ դպրոցները ընդառաջ գնալով այդ կարգադրութիւններին, ուսուցիչներ վարձելու եւ նոր ծրագիրներ կազմելու աշխատանքով են զբաղուած՝ վերոյիշեալ հրահանգն իրականացնելու համար :

*** Նոյն թերթին համաձայն (1 դեկտ.), կրթական նախարարութիւնը Ատրպատականի կրթական վարչութեան հրահանգած է հայկական Սիրուս միջնակարգ դպրոցը լուծել: Աշակերտներուն ազդարարուած է իրենց ուսումը շարունակել պետական միջնակարգ դպրոցներու մէջ:

Անգլիա եւ Իտալիա կը համաձայնին

Լոնտոնի եւ Հռոմի թերթերը կը հաստատեն թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Միջերկրականի մասին: Համաձայնութիւնը կը նուիրագործէ իրերու ներկայ վիճակը: Երկու կողմերը փոխադարձաբար կը ճանչնան իրենց ստացած դիրքերը եւ կ'երաշխաւորեն Հնդկաստանի ճամբան՝ Անգլիոյ համար եւ արեւելեան Ափրիկէի ճամբան՝ Իտալիոյ համար:

Անգլիա եւ Ֆրանսա որոշած ըլլալով հիւպատոսութեան վերածել Ատիս-Ապէպայի դեսպանութիւնները, մեծապէս օգնեցին նօսրացնելու մթնոլորտը: Երբ վերջնական հանգամանք ստանայ համաձայնութիւնը, Ֆրանսա եւս պիտի միանայ :

Այս առթիւ, իտալական թերթերը կը հերքեն այն լուրերը թէ Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը նոր ճամբու մը կը հետեւի եւ թէ պիտի վերաքննուին Գերմանիոյ հետ հաստատուած յարաբերութիւնները: Ընդհակառակն, բոլորն ալ կը շեշտեն թէ Գերմանիոյ հետ քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութիւնը Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան հիմերէն մին կը կազմէ եւ չի կրնար փոխուիլ: Ասիկա չի նշանակեր թէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ գործակցութիւնը նպատակ մըն է ինքն իր մէջ: Ընդհակառակն, Իտալիա կ'ուզէ գործակցիլ նաեւ միւս պետութեանց հետ:

Չինացի մեծ ախոյեանները հաշտուեցան

Չինաստանի վերջին դէպքերը յանգեցան եղերակատակերգական վախճանի մը:

«Կարմիր» մարաջախտ Զանկ Լանկ, որ գերի բռնած եւ 15 օր պահած էր Չինաստանի դիկտատորը, Զանկ - Քայ – Շէկ, ոչ միայն ազատ արձակեց եւ Նանքին ղրկեց զայն, այլեւ ներողութիւն խնդրեց, «իր ոճիրին համար»: 200,000 Չինացիներ հաւաքուած էին Նանքինի մէջ, դիմաւորելու համար Զանկ - Քայ – Շէկը:

Զանկ - Լանկ իր գրած նամակին մէջ կ'ըսէ— «Ես կոշտ եւ դաժան բնաւորութիւն մը ունիմ: Ահա թէ ինչո՛ւ գործեցի այդ անպատկառ եւ ոճրային արարքը: Ես ձեզի հետեւեցայ մինչեւ Նանքին, իբրեւ ապաշխարանք, ընդունելու համար արժանի պատիժը: Պատրաստ եմ նոյնիսկ մահը ընդունելու, եթէ կրնայ բարիք բերել իմ երկրիս: Թող ձեր բարեկամական զգացումները արգելք չըլլան ինծի հանդէպ բռնելու այն դիրքը որուն արժանի եմ»:

Զանկ - Քայ Շէկ ալ իր կարգին նամակ մը գրելով, կը խոստովանի թէ ինքն է պետական հարուածին պատասխանատուն, քանի որ չկրցաւ կատարեալ կարգապահութիւն հաստատել բանակին մէջ: Եւ ներողութիւն կը խնդրէ ազգէն:

Կ'ըսուի թէ դիկտատորը պիտի հրաժարի: Այս տարօրինակ հաշտութիւնը վստահութիւն չի ներշնչեր Ճափոնի մէջ, ուր ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը ջնջելով Ատիս Ապէպայի դեսպանատունը, որոշեց դեսպանատուն մը հաստատել Թեհրանի մէջ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ գործավարներու խորհուրդը որոշեց մշակելի նոր հողեր բաշխել Սպիտակ Ռուսիոյ եւ արեւելեան Ռուսիոյ գիւղացիներուն: Գլխաւոր նպատակն է աւելցնել հողագործական արտադրութիւնը եւ խրախուսել գիւղացիները: Տասներկու ամսուան մէջ երրորդ անգամն է որ կառավարութիւնը նոր հողեր կը բաշխէ գիւղացիներուն և մինչեւ հիմա տրամադրած է 12 միլիոն արտավար:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՒ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Մասովայի առջեւ, երբ ճամբորդները ցամաք կը հանէր: 26 հոգի մեռան, 100 հոգի վիրաւորուեցան: Գրեթէ բոլորն ալ բանուորներ էին:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ընկերութիւնը եւ Թուրքիա երկար եւ տքնաջան բանակցութիւններէ վերջ, պայմանագիր մը ստորագրեցին, որուն համաձայն Թուրքիա գիծը պիտի գնէ վճարելով 6 միլիոն ոսկի: Ընկերութիւնը պիտի պահէ իր բոլոր արժեթուղթերը եւն.: Փոխարժէքին վճարումը պիտի կատարուի պետական պարտաթուղթերով, զուիցերիական ֆրանքի վրայ, 5 առ հարիւր տոկոսով եւ 20 տարի պայմանաժամով:

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է

Նախընթաց յօդուածով մը (Յառաջ, 10 դեկտ.) պարզեցինք թէ, Անդրկովկասեան ներկայ սահմանագծումը՝ ինչ աննպաստ աշխարհագրական դրութեան մը մէջ կը դնէր Հայաստանը։ Այժմ քիչ մըն ալ ծանրանանք անոր տնտեսական պայմաններուն վրայ, որոնք նոյնքան մռայլ են որքան աշխարհագրական պայմանները։

Մեծ Հայքի 15 ընդարձակ նահանգներէն միայն երեքին՝ Այրարատի, Սիւնիքի ու Գուգարքի փոքրիկ մասնիկները կը մտնեն ներկայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ։

Ռուսական նախապատերազմեան բաժանումներէն խորհրդային Հայաստանը իր մէջ կը պարփակէ Ա.— Երեւանի նահանգը՝ բացի իր ամենաբերրի շրջաններէն, որոնցմէ Սուրմալուն տրուած է Թուրքիոյ, իսկ Շարուր-Նախիջեւանը՝ Ատրպէյճանի։

Բ.— Թիֆլիսի նահանգին Լոռի գաւառակը։

Գ.— Կարսի նահանգի Աղբաբա շրջանի արեւելեան մասը։

Դ.— Գանձակի նահանգին Ղազախ, Շամշատին, Զանգեզուր եւ Մեղրիի շրջանները։

Խ. Հայաստանը ունի 29.500 քառ. քիլ. տարածութիւն, որուն 1400 քառ. քիլ. կը կազմէ Սեւանի լիճը։ Այս փոքրիկ հողամասը մեծ մասամբ բռնուած է լեռներով, որոնց ոտքերուն տակ կը սփռուին սահմանափակ դաշտեր։ Դժբախտաբար բացի Այրարատեան դաշտի Վէտիբասար, Զանգիբասար եւ Գառնիբասար ստորաբաժանումներէն, ոչ մէկ տեղ կը հանդիպինք արտակարգ բարեբերութեամբ մը օժտուած հողերու։ Շիրակի համբաւաւոր դաշտը, «Հայաստանի շտեմարանը», ըստ Խորենացիի, բնաւ չարդարացներ այդպիսի տիտղոս մը, քարքարուտ է եւ անջրդի։ Պէտք ունի ոռոգման լուրջ աշխատանքներու, որպէսզի կարենայ ապահովել տեղական գիւղացիութեան համեստ օրապահիկ մը։

Երկիրը այսօր ունի 1 200.000 բնակիչ, որուն 280.000ը քաղաքացի (Երեւան 140.000, Լէնինական 70.000, Ղարաքիլիսէ կամ Կիրովական 15.000, Ստեփանաւան 5000, Դիլիջան 6000, Իջեւան 10.000, Նոր Բայազիտ 15.000, Գորիս 10.000, Վաղարշապատ 9000)։ 920.000ն ալ գիւղացի։ Այս թիւերը համեմատութեան դնելով, որոշ կերպով կը տեսնենք որ Հայաստանի քաղաքները չունին համապատասխան բաւարար հինթըրլանտներէն սննդանիւթերով պարենաւորելու համար, եւ մինչ ամէն երկրի մէջ կառավարութիւնները գերմարդկային ճիգերով կը կասեցնեն, գիւղացիին դէպի քաղաք խուժումը, կարծէք թէ Հայաստանի մէջ վարչական մարմինները զայն կը քաջալերեն, թոյլ տալով Երեւանը 500.000 բնակչութեամբ օժտելիք ճարտարապետական արտառոց ծրագիրներու մշակումը։ Ծրագիրներ որոնք Հայաստանը պիտի նմանցնեն, իրենց յաջողութեան պարագային, խոշոր գլուխով ու փոքր մարմնով մանուկի մը։ Աւստրիոյ օրինակը մէջտեղն է։ 6.000.000նոց այս երկիրը չիկրնար ապրեցնել 1.500.000նոց Վիէննան, կը տուայտի տնտեսական տագնապի ճիրաններու մէջ, մշտական պէտք ունի օտար փոխառութեանց, ոտքի կանգնելու համար։ Երկրի մը ուժը գիւղացին է, քաղաքացին երկրորդական զանգուած է։ Գիւղացին է որ կը մատակարարէ երկրի մը հացը, միսը եւ ճարտարարուեստական անհրաժեշտ նախանիւթերը։

Անցնինք հիմա բուն նիւթին. Հայաստանը ըլլալով ծովերէ կտրուած երկիր մը, իր արտածումները եւ ներածումները կախուած են դրացիներու քմահաճոյքէն, պէտք է որ գոնէ չնչահեղձ չըլլալու համար, դառնայ տնտեսական միաւոր մը, այսինքն բաւականաչափ կերպով արտադրէ անհրաժեշտ նախանիւթեր, թէ ինչ չափով ներկայ սահմանները բաւարարութիւն կուտան հայ ժողովուրդի տնտեսական պահանջներուն, ատիկա պիտի քննենք հիմա, անաչառօրէն, հիմնուելով խորհրդային Հայաստանի պետական վիճակագրութիւններուն վրայ։

Հայաստանի հողերուն տարածութիւնը կը հասնի 2.800.000 հեքթարի, որուն 800.000ը արօտավայր, 350.000ը անտառ, 400.000ը մշակելի հող, իսկ 1.250.000ն ալ անմշակելի հողեր։ Մասնագէտները կ'ըսեն թէ այս վերջին թիւին 250.000ը կարելի է ոռոգել ու մշակելի դարձնել, բայց այդ օրէն ի վեր տասնըվեց տարի անցած է եւ այդ ուղղութեամբ մեծ արդիւնք մը ձեռք չէ ձգուած։

Արօտավայրերուն վրայ կ'արածին 700.000 խոշոր, 1.700.000 մանր եղջիւրաւոր անասուններ, 30.000 ձի, 25.000 խոզ։ Հայաստանի գիւղացին չունի Եւրոպացի ագարակապանին հմտութիւնը, կենդանիները անհամեմատ կերպով վտիտ են եւ կուտան շատ քիչ քանակութեամբ կաթ, պանրաւ, խոտ (մանաւանդ ձմեռ ժամանակ) եւ խնամքի պակասի պատճառաւ։ Բաղդատական ազիւսակ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Զուիցերիոյ կովը կուտայ 3000 քիլօ կաթ, Հայաստանինը 325 քիլօ, Եւրոպայի եզը կը կշռէ 450 քիլօ, Հայաստանինը 250 քիլօ, Եւրոպայի ոչխարը կուտայ 4 ու կէս քիլօ բուրդ, Հայաստանինը միայն 1 ու կէս քիլօ։

Եւ հակառակ այս իրողութեան, կ'ըսեն թէ ունինք պէտք եղած միսը, իւղը, բուրդը, պանիրը եւ կաշին։

Հայաստանը ունենալով 1.200.000 բնակչութիւն, իրեն համար անհրաժեշտ է, տարեկան 300.000 թօնօ ցորեն, մինչդեռ երկիրը կ'արտադրէ միայն 200.000 թօնօ, որով երկու երրորդ չափով կը բաւարարուի տեղական արտադրութեամբ հացի պահանջը եւ պարտաւոր ենք ամէն տարի 100.000 թօնօ ցորեն ներմուծել արտասահմանէ։ Ծանր բեռ մը մերին նման աղքատ երկրի մը համար։

Բացի ցորենէն Հայաստանը կ'արտադրէ 100.000 թօնօ գարի, եգիպտացորեն եւ այլ սրմաքիներ, բաւարար ներքին պէտքերու։

Հայաստանը այգիներու, մրգաստաններու եւ բանջարանոցներու երկիր է, այս նախանիւթերը երկրին մէջ կը զարգացնեն գինիի, քոնեակի, պահածոներու, ալքոլի եւ ոգելից ըմպելիներու ճարտարարուեստները, բայց Վրաստան, Թուրքիա, Իրան եւ Ատրպէյճան հաւասար չափով օժտուած են այս մարզին մէջ։ Այն օրը որ Հայաստանը կորսուի Ռուսաստանէն, որո՞ւ պիտի արտածէ իր գինին ու պահածոները, առանց փոխարժէքով իրեն պէտք եղած հացը գնելու համար։

Այլ նախապատերազմեան Ռուսահայաստանին ազգային հարստութիւնն էր, Կողբի, Կաղզուանի, Օլթիի եւ Նախիջեւանի աղահանքերը կ'արտադրէին տարին 250.000 թօնօ աղ։ Կարսի դաշնագրով Կողբը, Օլթին եւ Կաղզուանը տրուեցան Թուրքիոյ, իսկ Նախիջեւանը դարձաւ Նախկրայ։ Այսօրուան սահմաններով Հայաստանը աղ չունի, զայն կը գնէ հարեւան երկիրներէ։

Անտառները կը գրաւեն երկրին միայն մէկ տասներորդ տարածութիւնը։ Կարսի դաշնագրով Թուրքերը գրաւած են Սօղանլուի հատաւչան կողերը։ Թաթարները անտառահարուստ Ղարաբաղը։ Այսօր Հայաստանը չունի իրեն պէտք եղած փայտը, եւ հակառակ շինութեան քարերու առատութեան, մեր հայրենիքին մէջ կայ բնակարանի պակաս, բան մը որ գլխաւոր արգելքներէն մէկն ցոյց կը տրուի ներգաղթի ընդարձակման դէմ։

Պատերազմէն առաջ Երեւանեան նահանգի հարստութեան կարեւոր աղբիւրներէն մէկն էր բամպակը, Սուրմալուով եւ Նախիջեւանով միասին կ'արտադրուէր տարեկան 60.000 թօնօ բամպակ։ Այսօրուան սահմաններով Հայաստան կ'արտադրէ միայն 30.000 թօնօ, որ չի բաւեր մինչեւ իսկ երկրի տեղական պէտքերուն։ 1930ին Հայաստան պարտաւորուած էր ներածել 159 վակոն բամպակեղէն։

Գլխաւորաբար արեւմտահայ՝ Բիւթանիոյի գաղթականները զարկ տուին ծխախոտի մշակութեան, շերամաբուծութեան եւ մեղուաբուծութեան, որոնք արտածման եւ հարստութեան կարեւոր աղբիւրներ են Հայաստանի համար։ Պղնձոյ հանքերէն յիշենք Ալլահվերտին ու Կափանը, բայց ծանր ճարտարարուեստի ամէնէն էական մասնիկը՝ երկաթը կը պակսի Հայաստանին եւ ատիկա ծովափնեայ երկրի մը համար ճակատագրական նշանակութիւն ունի։ Լէնինականի մօտ կը մշակուի ընտիր ճակնդեղ, սակայն զայն Վրաստան կը տանին շաքարի վերածելու համար։

Եւ տարօր հետեւանքով Հայաստան պարտաւոր է ներածել տարեկան 3000 թօն շաքար, ասիկա ալ անդրկովկասեան տնտեսական քաղաքականութեան մէկ ուրիշ բացասական պարագան է։

Ասոր փոխարէն Հայաստանի մէջ հիմնուած են, գինիի, ըմպելեղէնի, պահածոյի, կաշիի, հիւսուածեղէններու, ձէթօճառի, ձգախէժի, մեքենագործական, քիմիական եւ ելեկտրական ճարտարարուեստներ, այս վերջինին համար օգտագործելով Հայաստանի ջրային ուժը։ Սակայն այս բոլորը եւ երկաթուղիները բանեցնելու համար Հայաստանը չունի իր անհրաժեշտ վառելանիւթը։ 1920ին Քոսոր-Բէնձակի հանքածուխը կը բաւէր մասամբ երկրին պէտքերուն, բայց այսօր այդ շրջանները անցած են Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ։ Եթէ Ռուսերը քաշուին Անդրկովկասէն եւ Ատրպէյճան մերժէ տալ իր նաւթը, ինչպէս ըրաւ Կովկասի ժողովուրդներու անկախութեան տարիներուն (1918—20), ուրկէ՞ պիտի ստանայ Հայաստան իրեն պէտք եղած վառելանիւթը։ Ահաւասիկ շատ ծանր հարցում մըն է որուն դժուար է պատասխանել։ Եթէ Նախկրայը չըլլար, պիտի կրնայինք Ջուլֆայի ճանապարհով Իրանէն ներածել հանքածուխ եւ նաւթ։

Հոս կը վերջացնենք մեր ուսումնասիրութիւնը։ Ինչպէս ցոյց կուտան վերոյիշեալ պատկերները, արդի սահմանագծումը տնտեսական խիստ դժուարին պայմաններու տակ դրած է Հայաստանը։ Չունինք աղ, երկաթ եւ վառելանիւթ։ Սահմանային սրբագրումի պահանջքը ոչ նացիոնալիզմ է, եւ ոչ ալ ուկլզոնիզմ, այլ պարզ տնտեսական պահանջ, ինքնիրաւ դառնալու հարց։ Մինչ մեր հարեւանները քաղաքական նկատումներով դրսած կը պահեն հայկական հողամասեր, եւ Հայաստանը կը խեղդեն սահմանային տարածութեան մը մէջ, նացիոնալիզմէ աւելի ծանր յանցանքով մը կը ծանրաբեռնեն իրենց քաղաքական խիղճը, յանցանք մը որ միայն մէկ բառով կ'որակուի,— իմպերիալիզմ։

ԱՐԱՄՈՐԴԻ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դեկտ. 20ին վշտաբեկ եւ դառնադէմ սառն հողին յանձնեցինք Սեդրակ Սասունիի մարմինը...

Երկու շաբաթ է ինչ հոգիս կը տառապէր, միտքս եւ գիտակցութիւնս կ'ըմբոստանային եւ երբեք չէի կարող հաւատալ, որ չկայ այլ եւս մեր սիրելի կենսուրախ, քաղցրաժպիտ Սեդրակը։

1922ին էր, երբ առաջին անգամ նրան հանդիպեցայ եւ առաջին անգամից իսկ իր վրայ դարձրեց իմ ամբողջ ուշադրութիւնը։

Ահաւոր պատերազմից յետոյ հրաշքով ճողոպրած եւ վերապրող հայութիւնը, որ հազիւ կարողացել էր երազներ ստեղծել իր լուսաւոր եւ բախտաւոր քաղաքական կեանքի մասին, նորից ընկել էր աղետալի եւ անստոյգ վիճակի մէջ... Հայաստանի քաղաքական ծանր կացութիւնը, խորհրդային իշխանութեան կատարած խժդժութիւնները սովահար հայութեան հանդէպ, աննկարագրելի տառապանքները գաղթականութեան, որի անվերջ նաւը նեղմակայ ծանր փոթորիկների, թափառում էր ծովից ծով, մի կայանից միւսը եւ դեռ չէր կարողացել իր հանգրուանը գտնել։

Ահա այդ ծանր օրերին, Փարիզի դաշնակցական ուսանողները, գիտակցելով ժամանակի եւ կացութեան ծանրութիւնը, համախմբուած Փարիզի ժողովասրահներից մէկում, ճիգ էին թափում եւ միջոցներ էին որոնում չարիքը կասեցնելու, աղէտը մեղմացնելու համար։ Դրանց մէջ առողջ տրամաբանութեամբ եւ լրջութեամբ աչքի էր ընկնում մի դանդաղախօս երիտասարդ ուսանող, որ այն ժամանակ կարծեմ Փարիզի իրաւաբանական համալսարանի երկրորդ թէ երրորդ կուրսի մէջ էր։ Դա Սեդրակ Սասունին էր...

Փարիզից հեռանալուց յետոյ, ամէն անգամ, երբ իմ միտքը զբաղուած էր այն հարցով, թէ անհետացող դաշնակցական հին սերունդին ո՞վ էր պիտի յաջորդէ, դրանց մէջ առաջիններից մէկը լինում էր Սեդրակ Սասունին... Տարիներ յետոյ, երբ նորից առիթ ունեցայ Սեդրակին հանդիպելու Փարիզում, զարմացմամբ նկատեցի, որ Սեդրակը կարծես թէ կորցրել էր իր հետաքրքրութիւնը դէպի դաշնակցական խնդիրները եւ ճնշուած իր անձնական հոգերի տակ, զբաղւում էր անհատական գործերով։ Սակայն բարեբախտաբար այդ վիճակը երկար չտեւեց եւ նա նորից երեւան եկաւ իր ամբողջ եռանդով...

Եւ այն ժամանակ, երբ խոշորանում ու մեծանում էին նրա աշխատանքները, ահա մի բիրտ եւ անարգ ձեռք վերջ է դնում նրա կեանքին...

Ցնցեցուցիչ եղեռնը դեռ եւս մութ է իր բոլոր ծալքերով. պարզ է միայն որ անհրաժեշտ է եղել որքան կարելի է շուտ շուտ մէջտեղից վերցնել Սեդրակին եւ վերցնել այնպէս, որ նա չկարողանայ խօսել, դատել կամ բացատրել...

Ոճրագործութիւնը մտածուած, չափուած եւ ձեւուած է եղել իր բոլոր մանրամասնութեամբ եւ ոճրագործ ձեռքը մեծ ճշդութեամբ կարողացել է իր դերը կատարել... Եւ մտածող, տրամաբանող, դատող ու աշխատող Սեդրակի տեղ մնաց մի դիակ, որին հարիւրաւոր երիտասարդներ արտասուաթոր աչքերով սեւ հողին յանձնեցին...

Յետպատերազմեան դաշնակցական մտաւորականութիւնը յանձին Սեդրակի կորցրեց իր առաջաւոր եւ տաղանդաւոր գործիչներից մէկին եւ այդ կորուստն է, որ այսօր ողբում ենք մենք։

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՌԻ ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ
Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԽՄԲ.— Ընկեր Խոսրով Թիւթիւնեան «Յուսաբեր»ի մէջ պարզելով ողբացեալ ընկերոջ կեանքն ու գործը, հետեւեալ ձեւով կը պատմէ անոր աքսորումը՝ տարագրութեան սարսափներէն.—

1915ի Ապրիլեան եղեռնին, Պոլսոյ հայ մտաւորականութեան հետ կը տարագրուի մինչեւ Տէր Զօրի անապատները եւ կը ճաշակէ այն բոլոր զարհուրանքը, որ հայ ժողովուրդին վիճակուած էր։ Ամայի անապատի կիզիչ արեւին տակ, ցնցոտիներու մէջ մնացած, բուսական գոյութեան մը պահպանման համար, ան ջրկիրութիւն կ'ընէր, ճահճային տիղմերուն մէջէն հաւաքելով հազուագիւտ ցեխախառն ջուրը։ Ան հաւանաբար այնտեղ ալ, սովի մատնուած, դատապարտուած էր շատերու պէս կնքել իր մահկանացուն, եթէ բարեկամ պատահմունք մը չգար զայն փրկելու։

Ջրկիրութեան իր աշխատանքի ընթացքին, որ իրմէ կը պահանջէր հնարաւոր շրջագայութիւններ, Սեդրակը կը գտնէ անապատի փոշիներուն մէջ թաղուած հատատիպ բնագիտական գիրք մը, ֆրանսերէն լեզուով։ Սովորութիւն կ'ընէ իբր գերագոյն սփոփանք ամէն օր որոշեալ ժամին կարդալ զայն եւ ապա քարի մը տակ պահել։ Սեդրակի համար մեծագոյն հաճոյքը կը դառնայ առանձնութեան մէջ ամէն օր կարդալ իր սիրած հատորը։ Այդ օրերուն Դամասկոսէն բժշկական առաքելութիւն մը անապատը կուգայ, կառավարութեան կարգադրութեամբ, գաղթականներու առողջական կացութիւնը քննելու համար։ Արար բժիշկ մը պատահաբար կը նկատէ ցնցոտիներու մէջ կիսամերկ մարդ մը, որ թաղուած էր ֆրանսերէն գրքի մը ընթերցանութեան մէջ։ Մեծ կ'ըլլայ իր զարմանքը։ Կը հետաքրքրուի հայ երիտասարդի կեանքով եւ առած ուսումով, հաշուառումները փոխել կուտայ եւ իրեն հետ Դամասկոս կը տանի ուր հիւանդանոցի մը մէջ առողջապահական պաշտօն մը կ'առաջարկուի Սեդրակին։ Շատ կարճ ժամանակի մէջ Սեդրակ կը սորվի մանրէաբանական եւ տարրալուծական գիտելիքներ եւ կը դառնայ հիւանդանոցի մէկ անհրաժեշտ պաշտօնեան։

Ոգեւորական մըն է նաեւ Սեդրակի փախուստը Դամասկոսէն դէպի Եգիպտոս։ 1917—18 տարեթիւերուն Դամասկոսի մէջ քանի մը դաշնակցական ընկերներ զիրար գտնելով խումբ մը կը կազմեն եւ կ'որոշեն արտասահման անցնիլ։ 1918ի սեպտ.ին, խումբը, որուն մէջ կար Սեդրակը, Պէտուիններու առաջնորդութեամբ,— իրենք ալ Պէտուինի հագուստներու մէջ ծպտուած — Դամասկոսէն դուրս կուգայ դէպի Ամմանի անապատը եւ կը հասնի Եմիր Ֆէյսալի եւ գնդ. Լոռէնսի բանակատեղը։ Խումբի մնացեալ անդամները կ'ըլլան — եթէ չենք սխալիր — Յովհ. Թաշճեան, Տոքթ. Սեւակ, Մարտիրոս Սարեան եւն.։ Անոնք երբ պատերազմական գերիներ վար կը դրուին եւ կը ղրկուին Եգիպտոսի քէմփերը։ Սեդրակ, շնորհիւ իր գիտցած անգլիերէնին, կը դառնայ թարգման եւ այդ պաշտօնին շնորհիւ ալ ձեռք կը բերէ շարք մը ազատութիւններ։ Զինադադարէն յետոյ, բազմաթիւ դիմումներէ վերջ է միայն որ անգլիական իշխանութիւնները կ'ազատեն զինք զինուորական գերութենէ։ Ան կ'ազատի եւ Պոլիս կ'անցնի 1919ի սեպտ. ամսին։

1919ին, ուրեմն նոյն թուի աշնան, Պոլսէն Սեդրակը կը մեկնի Փարիզ, համալսարանական կրթութիւն ստանալու համար։

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍ. ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Les Guêpes թերթին մէջ (22 դեկտ.) կը կարդանք.—

Սուրիոյ հարցին մէջ Թուրքիոյ միջամտութիւնը եկաւ հաստատել իրողութիւնները այնպէս ինչպէս կը ներկայացնենք։

Գոյութիւն ունի անգլիական ծրագիր մը, որ է Ֆրանսայէն խլել Սուրիան եւ այնտեղ տեղաւորել Անգլիան։ Այս ծրագրին առաջին մասը կը կայանայ այն էնթրիկներուն մէջ, որոնցմով Անգլիա կ'աշխատի, Փարիզի իր մանկլաւիկներուն եւ Ինթէլիճընսի Դամասկոսի գործակալներուն մեղսակցութեամբ, հռչակել Սուրիոյ «անկախութիւնը», բաժնելով Սուրիան Ֆրանսայէն։ Ծրագրին երկրորդ մասը կը կայանայ այն ցանկութեան մէջ, որ է ստեղծել, Անգլիոյ հովանաւորութեան տակ, «արաբական մեծ պետութիւն մը», անոր գլուխը դնելով Բրիտանիոյ ծախուած տեղացիներ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Հետքը չեն կրնար գտնել. փնտռտուքը կը շարունակուի երեք, չորս օր. ոստիկանական իշխանութեանց «կ'օգնեն» նաեւ «գնդապետին» երկու բարեկամները... Սքանչելի էր այդ երկրորդ յաջողութիւնն ալ, դէպքերը իրարու կը յաջորդէին համաձայն իրենց ակնկալութեան եւ ծրագրին։

Յետոյ յանկարծ տարաձայնութիւն մը կ'ելլէ թէ «խարեբան» Սան Սեպաստիանօ անցած է։ Առաջնորդն ու Հազարապետը պաշտօն կը ստանան հետեւելու անոր շուքին եւ շարժումներուն։ Կարելին պիտի փորձէին անոնք՝ Սան Սեպաստիանոյի գերմանացի գործակալներուն ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար փախստական «զեղծարարին» վրայ եւ խորամանկ միջոցներու պիտի դիմէին, որպէսզի գործակալները համոզուէին թէ ամերիկեան ոստիկանութիւնը լրջօրէն եւ անկեղծօրէն կ'աշխատէր ձերբակալել զայն։

Արդարեւ, առտու մը «Առաջնորդն» ու «Հազարապետը» «զեղծարարին» պանդոկը կ'երթան եւ կը խուզարկեն անոր սենեակը, թէեւ շատ լաւ գիտէին որ ան դուրս ելած էր այդ պահուն, իրենց գլխաւոր նպատակն էր, անշուշտ, աղմուկ եւ իրարանցում ստեղծել պանդոկին մէջ։ Իրենց մեկնումէն յետոյ, գնդապետը կը վերադառնայ եւ սենեակին տակնուվրայութիւնը տեսնելով բուռն կերպով կը բողոքէ պանդոկին տնօրէնութեան։ Այդ վայրկեանին անծանօթ մը կը մօտենայ իրեն եւ ցած ու հանդարտ ձայնով մը կ'ըսէ.

— Եթէ կը հաճիք իմ սենեակս բարձրանալ, կրնամ կարգ մը տեղեկութիւններ տալ ձեզի՝ խուզարկութիւնը կատարողներուն մասին։

Գնդապետը անմիջապէս կը կռահէ իր խօսակցին ինքնութիւնը, կը հասկնայ թէ գործը կարգին է եւ կուտայ շատ խորամանկ պատասխան մը.

— Իրա՞ւ կ'ըսէք, ուրեմն ծանօ՞թ էք իրենց... իմ մասիս ալ բաներ մը գիտէք անշուշտ... բայց ես ձեզ չեմ ճանչնար... ինչպէս կրնամ ձեր սենեակը գալ... չեմ համարձակիր.... տարօրինակ աշխարհ է... ով գիտէ ինչեր կրնան պատահիլ... եւ սակայն տուէք ինծի սենեակին թիւը... կարելի է միտքս փոխեմ եւ սկսիմ վստահիլ ձեր խօսքին...

Անծանօթը կուտայ թիւը ու կը հեռանայ։

Ինչպէս ըսի, գնդապետը անմիջապէս կռահած էր որ այդ բարեացակամ պարոնը անդամ էր գերմանական գաղտնի սպասարկութեան։ Գիտէր որ ամէնուն ուշադրութեան առարկան էր պանդոկին մէջ եւ սակայն կ'որոշէ առնել վճռական քայլը։ Կէսօրէն յետոյ առաջին յարկը կը բարձրանայ եւ կը զարնէ սենեակին դուռը։ Ներս կը մտնէ. առտուն իրեն հետ խօսող անձէն զատ, չորս հոգի եւս կային այնտեղ՝ գրասեղանի մը շուրջը բոլորուած։ Այլեւս ոչ մէկ տարակոյս — իր դիմացը ունէր Գերմանիոյ Ինթէլիճընսի հինգ անդամները։ Հիանալի էր այդ պատեհութիւնը որուն անհամբեր կը սպասէր։ Ամենայն քաղաքավարութեամբ կ'ընդունին զինքը։

— Ծանօթ ենք ձեր դժբախտութեան, գիտենք կուտայ ներկաներէն մէկը. եթէ մեզի օգնէք, մենք ալ կը խոստանանք օգտակար ըլլալ ձեզի... գերմաներէն գիտէ՞ք...

— Ոչ, միայն սպաներէն եւ ֆրանսերէն գիտեմ, կը պատասխանէ Գնդապետը։

Սուտ էր. ջուրերու պէս գերմաներէն կը խօսէր։

Գերմանացիները փոքրիկ խորհրդակցութիւն մը կը կատարեն իրենց մայրենի լեզուով. Գնդապետը կը լսէ ու կը հասկնայ անոնց արտասանած ամէն մէկ բառը առանց, ի հարկէ, յայտնի ընելու։

Չեմ գիտեր ինչու այնքան դիւրահաւան ու միամիտ են Գերմանացիները։ Անմիջապէս համոզում կը գոյացնեն թէ իրենց հիւրը տրամադիր է ծառայելու Գերմանիոյ դատին։

— Գերմանիոյ հակալրտեսական կազմակերպութեան անդամներէն ենք մենք Սպանիոյ մէջ, կը բացատրեն իրեն սպաներէնով, վստահելի գործակալներու պէտք ունինք.... եթէ մեզի աջակցիք, լաւ վարձատրութիւն կը ստանաք... տեղեկութիւններ կ'ուզենք, շահեկան տեղեկութիւններ... եթէ ծառայէք մեր դատին, շատ բարի, իսկ դաւաճանութեան մը պարագային աշխարհին որ ծակն ալ մտնէք, մենք կը գտնենք ձեր հետքը եւ կը սատկեցնենք... այսպէս են մեր պայմանները... եթէ մեր առաջարկը հաճելի չէ ձեզի կամ եթէ կը վախնաք, հիմակուց ըսէք, այլապէս միացէք մեզի եւ ծառայեցէք հաւատարմօրէն։

Գնդապետը ժամանակ կ'ուզէ մտածելու համար։

— Շատ լաւ.... մինչեւ ժամը 3.30 կը սպասենք... առայժմ ցտեսութիւն...

Որոշեալ ժամուն «զեղծարարը» կը վերադառնայ եւ կը յայտնէ իր որոշումը։

— Կ'ընդունիմ ձեր առաջարկը ... Ամերիկացիները գին նշանակած են գլխուս համար... ես անմեղ եմ, բայց կ'ուզեմ վրէժս առնել ....

Գերմանացի գործակալները ցաւով կը լսեն այդ բառերը եւ իրեն կը խոստանան գերմանական կայսրութեան հովանաւորութիւնն ու պաշտպանութիւնը։

— Երկար է մեր կայսրութեան բազուկը եւ բռունցքը ուժեղ՝ հարուածելու համար ... Կարգ մը սովորական խօսակցութիւններէ յետոյ, սպասարկութեան պետը կը յայտնէ գնդապետին կատարելիք պաշտօնին տեսակը։

— Վերջերս Ամերիկացիները ֆրանսական նաւահանգիստի մը մէջ ձերբակալեցին Գերմանացի մը... իբրեւ լրտես ամբաստանուած է եւ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ շուտով... Միւլլեր անունով ճանչցուած է ան, բայց իրականին մէջ անդամ է Գերմանիոյ բարձրագոյն ազնուականութեան... Քայզէրը չափազանց շահագրգռուած է այդ անձով եւ անհամբեր կը սպասէ անոր փախուստին... Ուրեմն, դուք հիմա Ֆրանսա պիտի երթաք այդ գործը յաջողցնելու առաքելութեամբ։

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

կրնայ ըլլալ որ Թուրքիա իր նախաձեռնութեամբ միջամտեց Ալեքսանտրէթի հարցին մէջ, կամ կրնայ ըլլալ որ Անգլիոյ դրդումով շարժեցաւ, ատիկա չէ կարեւորը: Այն օրէն ի վեր երբ ամէնքը կը կարծեն թէ այսօր վաղը Ֆրանսա բանակները ժողվելով պիտի ստիպուի հեռանալ Սուրիայէն, բնական է որ հրապարակ գան անակնկալ աւարին աչք տնկողները, մասնաւորաբար Անգլիան, որ իբրեւ հարցին ծանօթ, կ'ուզէ ստանալ առիւծի բաժինը:

Միանգամ ընդմիշտ յայտարարենք բոլոր անոնց թէ Ֆրանսա բարեկամական զօրաւոր կապեր ունի Սուրիոյ, Ճէպէլ Տրիւզի, Լիբանանի, Ալեւիներու երկրին եւ Ալեքսանտրէթի սանճաքին մէջ, եւ շուտով Ֆրանսա կացութեան տէր կը դառնայ, զինուորական ուժերով կը զօրացնէ Սուրիան: Ասկէ զատ զինուորական ատեանի մը առջեւ, պետութեան դէմ դաւաճաններու ամբաստանութեամբ պիտի դատէ այն թշուառականները, որոնք, նոյն իսկ Փարիզի մէջ, յանդգնեցան գործել Անգլիոյ դրդումով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԻՆ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փրոֆ. Ս. Մ. Վէլլէր կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (29 նոյ.).—

Վերջին 16 տարիներու ընթացքին՝ բացուեցաւ Հայաստան երկրին ընդերքը, երեւան հանուեցան հանքային անսահման հարստութիւններ, որոնց մէկ մասին արդիւնաբերական շահագործումն սկսած է արդէն:

Մետաղային հանածոներէն, Հայաստանի մէջ, լաւագոյններն են Ալահվերտի, Շամլուղի, Ղափանի, Ագարակի, Ջիբուխլուի պղնձահանքերը, Սեւանի գունաքարը (քրոմիթ), Փիրդովդանի եւ Ագարակի արճճաքարը (մոլիպտէն):

Մետաղային հանածոներէն նուազ արժէքաւոր չեն անսպառ հարստութեամբ բազմատեսակ շէնքաքարերը (պեմզա), փխրաքարերը (տուֆ), հրաբխային մոխիրն ու լաւան, կրանիթը, սեւակուճը (պազալթ), եղնգաքարը (օպսիտիան), թորաքարերը (տիաթոմիթ), կրաքարերը, մարմարիոնները, ծանրաքարը (պարիթ), գաճը, կաւը, եւն.:

Երեւակայեցէք որ ցարական կառավարութիւնը հետաքրքրուած չէր երկրին հանքային հարստութիւններով եւ շէնքաքարը կը ներածէր Իտալիայէն, երբ կարելի է ամբողջ աշխարհի հայկական շէնքաքար մատակարարել:

Խորհ. Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ երեւան հանուած պղինձի 17 միլիոն թոն պաշարին մեծագոյն մասը կը գտնուի Հայաստանի մէջ եւ պղինձի տարեկան ձուլագործութիւնը մեծ դեր կը խաղայ Խ. Միութեան պղինձի արդիւնաբերութեան մէջ: Գալ տարի, երբ կը սկսի Փիրդովդանի պղինձի հանքերուն շահագործումը, այդ դերը աւելի եւս կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ:

Երեւանի գործարանը խրոմպիկի կը վերածէ Սեւանի գունաքարը եւ թորաքարի հետ խառնելով կը պատրաստէ «Երեւանի կանաչ»ը որ մեծ դեր պիտի խաղայ արդիւնաբերական ներկի պատրաստութեան մէջ:

Մեծ յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ նաեւ ոչ-հանքային նիւթերու արդիւնաբերութիւնը: Այսպէս կը ձուլենք գորշ եւ կարծր սեւակուճը, վերածելով մայթեր սալարկելու, մեկուսիչ տարրերու: Արարատի կրաքարը կը վերածուի կրաղիւսի: Նոյն այդ քարը կը ղրկուի Կիրովական, ուր քիմիական գործարանին մէջ կը վերածուի արհեստական պարարտանիւթի: Դարձեալ Արարատի կրաքարը կը ղրկուի Երեւանի արհեստական ձգախէժի գործարանը, ուր կը պատրաստուի ասէթիլէն:

Հայաստանի ամէն գոյնի եւ երանգի փխրաքարերը (տուֆ), երկրին մէջ հոյաշէն կառուցումներու ծառայելէ զատ, կը ղրկուին Խորհ. Միութեան այլ երկիրները:

Հայկական շէնքաքարը կը գործածուի ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ եւ կ'արտածուի մնացեալ մասը: Փամբակի սեւակուճը կը գործածուի փողոցները սալարկելու. կը զարդարէ բնակարաններու եւ շէնքերու ճակատները:

Հայկական թորաքարը եւս, որ այնքան առատ է երկրին մէջ, մեծ կարեւորութիւն ունի արդիւնաբերութեան համար,— Նուռնուսի թորաքարը կը ղրկուի բովանդակ Խորհ. Միութեան շաքարի գործարաններուն՝ շաքար զտելու համար:

Հայկական մարմարիոնը եւս ոչ միայն կ'օգտագործուի երկրին մէջ, այլ եւ կ'արտածուի. Դսեղի անկիւղաքարը տեսակ մը կաւ է որ կը դիմանայ բարձր ջերմութեան եւ մեծ դեր կը խաղայ ճարտարապետութեան մէջ:

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԻ ՄԸ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

Այս չորեքշաբթի, Օր. Սիրարփի Տէր Ներսէսեան իր աւարտական թեզը պաշտպանեց, Սորպոնի մէջ, ծանօթ հեղինակութիւններէ բաղկացած Արեոպագոսի մը առջեւ, եւ ստացաւ գրականութեան վարդապետի տիտղոսը: Ժիւրիին նախագահն էր փրոֆ. Շնեոըր, (մասնագէտ 17րդ դարու արուեստին), իսկ անդամներն էին բիւզանդագէտներ Միլէ եւ Շարլ Տիլ, փրոֆեսէօրներ Ֆոսիյոն եւ Լավըտան: Իր գլխաւոր թեզն էր Բիւզանդական Մանրանկարչութիւն (Illustration de Roman de Borloom — բիւզանդական ձեռագիր). եւ անոր լրացուցիչը՝ Հայկական Մանրանկարչութիւն, 12րդ, 13րդ եւ 14րդ դարերուն մէջ:

Այս տողերը հապճեպով կը գրեմ: Շնորհապարտ եմ իր գործերու ազնիւ հրատարակիչին, որ ատենին իրազեկ պահեց զիս: Այս զգացումը կը բաժնեն նոյնպէս բոլոր հայ եւ օտար ունկնդիրները, որոնք յուզումով հետեւեցան Օր. Սիրարփիի անսովոր հմտութեամբ ու նուրբ ճաշակով ըմբռնուած պաշտպանողականին, բաղմաղան հեղինակութեանց առջեւ, եւ ատիկա՝ մագիստրական վեհութեամբ մը: Օր. Ս. Տէր-Ներսէսեան որ ստացած է դասական շատ լուրջ կրթութիւն մը, տարիներէ ի վեր բիւզանդական խորունկ ուսումնասիրութիւններ կատարած է, եւ իր տեսակէտները քաջահմուտ մասնագէտներու ուշադրութենէն չեն վրիպեր: Իր տեղը ապահոված է արդէն իսկ, մեծ բիւզանդագէտներու շարքին մէջ, իբրեւ մասնագէտ: Արդէն տարիներէ ի վեր, Ամերիկա, Wellesley Collegeի մէջ, փրոֆէսէօրի պաշտօն ունի:

Իր թեզը հրապարակ կ'ելլէ քանի մը օրէն: Չափազանցած պիտի չըլլամ, հիմակուընէ ըսելով թէ իր այդ երկը, զոր կատարած է անվիճելի ձեռնհասութեամբ մը, աւելի կ'արժէ քան այն ձեռնարկները որ եղած են ցարդ, Հայը Եւրոպացիին ծանօթացնելու նպատակով: Եւ Հայուհի մըն է որ այս բարոյական յաղթանակին դափնին կը տանի — միս մինակը, իր սեփական միջոցներով: Առ այժմ կը շնորհաւորեմ զինքը հրապարակաւ, քանի մը օրէն, ուսումնասիրութիւն մը հրատարակելու խոստումով:

Հ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ (Յառաջ). — Մեր դպրոցը, որ կը գտնուի Ազգ. Միութեան հովանաւորութեան տակ, տօնեց Ամանորը Դեկտ. 20 կիրակի գիշեր, ժամը 8ին, Ժան տ'Արքի սրահին մէջ: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը: Ուսուցիչ Պ. Յարութիւն Յովսէփեանի բացման խօսքէն վերջ, բեմին վրայ շարուած աւելի քան 35 աշակերտներ գեղեցիկ ներդաշնակութեամբ երգեցին «Ազատն Աստուած»ը: Յետոյ եղան արտասանութիւն, երգ, պար եւ շուրջպար, որոնք այնքան մեծ յաջողութեամբ կատարուեցան որ ներկաները հիացումով կը ծափահարէին անդադար: Գնահատելի է Պ. Յովսէփեանի տարած աշխատանքը, որուն շնորհիւ քանի մը ամսուան ընթացքին կրցած է յաջողութեամբ գլուխ հանել հանդէսին կազմակերպումը: Իբրեւ քաջալերանք կ'արժէր 35 փոքրիկ դերակատարներուն անունները զատ զատ յիշել, բայց «Յառաջ»ը տրամադրելի տեղ չունենալով, ստիպուած եմ զանց առնել:

Միջնարարներուն ջութակի վրայ ընտիր կտորներ նուագեց Պ. Գասպար Աբրահամեան, իսկ Պ. Բարսեղ Ներսէսեան ջութակով կ'ընկերանար մեներգող փոքրիկներուն: Գաղութիս տարեց անդամներէն Պ. Գարեգին Սարյարեան բեմ հրաւիրուելով, մօտաւորապէս կէս ժամ խօսեցաւ եւ թելադրեց մեր մատաղ սերունդը կրթել ու զօրացնել ֆիզիքապէս, բարոյապէս եւ մտաւորապէս, որպէսզի անոնք չձուլուին:

Հանդէսի միջոցին բոլոր աշակերտները ստացան իրենց նուէրներն ու կաղանդչէքը: Ազգ. Միութեան վարչութիւնը մեծ ջանքերով գլուխ հանած էր նաեւ այս գործը: Դպրոցի մը ընթացքին վիճակախաղ տեղի ունեցաւ եւ 25 հոգի շահեցան զանազան առարկաներ, նուիրուած՝ հայ առեւտրականներու կողմէ: Պ. Գրիգոր Քէնտիրեան փափաք յայտնեց հանգանակութիւն մը կատարել ի նպաստ դպրոցին եւ 20 ֆրանք նուիրեց: Կարճ ժամանակի մէջ հանգանակուեցաւ 250 ֆրանք: «Կաղանդ պապան» կողով մը խնձորով բեռնաւորուած կաղանդեց ներկաները, որոնք նուէրներ տրամադրեցին փոխադարձաբար: Կը յուսանք թէ բաւական կոկիկ հասոյթ մը ունեցաւ դպրոցը:

Փակման խօսքը տրուեցաւ Ազգ. Միութեան նախկին ատենապետ ընկ. Ս. Ստեփանեանի, որ ի տես փոքրիկներու աննախընթաց յաջողութեան, յուզուած ձեւով մը ըսաւ.— «Հայրենակիցներ, արմատախիլ եղած ժողովուրդ մըն ենք եւ անտէր անօգնական կը թափառինք Եւրոպայի շլացնող պողոտաներուն վրայ, մինչ ձուլումի ենթակայ: Օրհնութիւն չէ՞ այս դպրոցը որ ապագայի ահաւոր վտանգէն պիտի փրկէ մեր մատաղ սերունդը: Դուք տեսաք այսօր ձեր փոքրիկները, որոնցմէ շատերը նոյնիսկ հայերէն բառ մը արտասանելու դժուարութիւն կը կրէին, իսկ այսօր շնորհիւ այս վառ օջախին տաքցած են անոնք հայկական շունչով եւ կը դայլայլեն մեր պապերուն մեծասքանչ լեզուով: Քիչ մը գութ ունեցէք ձեր սիրասուն զաւակներուն հանդէպ, եթէ չէք ուզեր ապագային անոնց անէծքին ենթարկուիլ: Ուրեմն մէկ սիրտ մէկ հոգի ջանանք մեր այս փոքրիկ դպրոցին մակարդակը աւելի եւս բարձրացնել»:

Յուսա՞նք թէ անտարբեր գտնուող ծնողներուն սրտին մէջ արձագանգ պիտի գտնէ այս սրտառուչ խօսքը:

Յայտագիրը այնքան ճոխ էր որ, առտուան ժամը մէկն էր երբ ժողովուրդը ցրուեցաւ, հինգ ժամ անդադար ժպտախառն արցունքով հայկական տաքուկ մթնոլորտ մը ապրելէ յետոյ: Միայն պիտի խնդրէինք կազմակերպիչ մարմինէն որ քիչ մը աւելի ուշադրութիւն դարձնէր կարգապահութեան:

Հարգանցի

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Դեկտեմբեր 19ին, Թէհրանի դպրոցի նախկին տեսուչ Պ. Ռուբէն Աբրահամեան Սորպոնի մէջ պաշտպանեց աւարտական ճառը՝ «Իրանական բարբառաբանութիւն, Համադանի եւ Իսպահանի հրէական բարբառների ուսումնասիրութիւնը եւ Բաբա Թահէրի բարբառը»: Պ. Աբրահամեան արժանացաւ դոկտորական աստիճանի «avec mention très honorable»: Մեր շնորհաւորութիւնները:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՐԿԻՆ Կ'ՈՒԶԵՆ ԽԱԲԵԼ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 դեկտ.).

— «Խորհրդային Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան քարտուղար Ա. Ամատունի, խօսելով ներգաղթի խնդրի մասին, ըրած է խիստ յատկանշական յայտարարութիւններ:

«Նոր հողերը ոռոգելուց յետոյ — ըսած է ան — երկրի բարեկեցութեան է՛լ աւելի բարձրացման զուգընթաց, խորհրդային Հայաստանը կ'ընդունի ներգաղթող աշխատաւոր Հայերի նորանոր խմբեր: Բայց այդ բնաւ չի նշանակեր, որ մենք որ եւ է մէկին թոյլ կը տանք այդ գործը քաղաքական սպեկուլացիայի (շահադիտութեան) միջոց դարձնել»:

Թէ ե՞րբ պիտի ոռոգուին նոր հողերը եւ ե՞րբ պիտի բարձրանայ երկրի բարեկեցութիւնը այնքան, որ խորհրդային կառավարութիւնը բարեհաճի ներգաղթող Հայերու խումբեր ընդունիլ, այդ մասին Ա. Ամատունի ոչինչ ըսած է: Սակայն, եթէ նկատի ունենանք խորհրդային կառավարութեան 15 տարիներու զառն փորձը Հայաստանի մէջ, չենք կրնար շատ ալ լաւատես ըլլալ այդ մասին:

Մոսկուա, ինչպէս յայտնի է, ամբողջութեամբ կը քամէ Հայաստանի հանքերու եւ խոշոր ճարտարարուեստի արտադրութիւնները եւ այնքան պզտիկ տարեկան գումար մը կը յատկացնէ Հայաստանին շինարարական ձեռնարկներու համար, որ Հայաստան ի վիճակի չէ խոշոր բարելաւումներ մտցնել իր տնտեսութեան մէջ եւ ընդարձակ տարածութիւններ ոռոգել՝ մշակութեան յարմար դարձնելու համար: Եթէ Մոսկուա Հայաստանի հետ չվարուէր խորթ զաւակի մը պէս եւ ընէր գէթ այնքան, որքան ըրաւ Վրաստանին եւ Ատրպէյջանին, անցած 15 տարիները միագամայն պիտի բաւէին, որ պզտիկ Հայաստանի մէջ եղած բոլոր անապատային հողերը ոռոգուէին եւ բաւականաչափ բնակարաններ շինուէին 100000էն մինչեւ 200 հազար ներգաղթող Հայերու համար: Եւ այն, ինչ որ Մոսկուա չըրաւ մինչեւ այժմ, շատ քիչ յոյս կայ, որ պիտի ընէ ասկէ ետքը, մանաւանդ որ հայկական երեք կարեւոր գաւառներու եւ Հայաստանի հանքերու եւ խոշոր ճարտարարուեստի ամբողջական արտադրութեանց յափշտակման նուիրագործումով ան անգամ մը եւս աներկրայելի կերպով ցոյց տուաւ, թէ մտադիր չէ երբեք աւելի արդար քաղաքականութեան մը հետեւելու Հայաստանի հանդէպ:

Ուստի լաւագոյնը, զոր կարելի է սպասել, պիտի ըլլայ մինչեւ այժմ եղածէն ոչ աւելին, այսինքն՝ քանի մը տարին անգամ մը Մոսկուա պիտի բարեհաճի 1000—1500 ներգաղթողներու կարաւան մը ներս առնել Հայաստան:

Ա. Ամատունի չէ ամչցած ըսելու, թէ իրենք որ եւ է մէկուն թոյլ պիտի չտան ներգաղթի գործը դարձնելու «քաղաքական սպեկուլացիայի (շահադիտութեան) միջոց»: Մինչդեռ ան շատ լաւ գիտէ, թէ խորհրդային կառավարութենէն կամ համայնավարներէն զատ ուրիշ ոչ ոք որ եւ է ատեն փորձած է ներգաղթը դարձնել քաղաքական շահադիտութեան միջոց:

Արդարեւ, ո՞վ է որ ներգաղթողներու պզտիկ կարաւան մը ներս առնելու համար, արտասահմանի մեր գաղութները իրար կ'անցընէր, մասնաւոր խառնակիչ գործակալներ կը ղրկէր եւ անոնց միջոցով ամիսներ շարունակ կը պրպտէր հաւատաքննութեամբ, կը մղէր համայնավար գրգիչ փրոփականտ: Ո՞վ է որ ամէն ջանք կ'ընէ շահագործելու տարագիր հայրենաբաղձ զանգուածներու հայրենասիրական զգացումները եւ Հայաստան երթալու թոյլտուութիւնը կը ծախէ՝ համայնավար հաւատաւորները որսալու համար: Ո՞վ է որ Հայաստանի դռները կը բանայ միայն անոնց առջեւ, որոնք պատրաստ են հայհոյելու Դաշնակցութեան եւ փառաբանելու Ստալինն ու խորհրդային իշխանութիւնը:

Անհամօթութիւն չէ՞ այս բոլորէն յետոյ ելլել եւ ըսել թէ՝ «մեր դռները լայն բացուած են աշխատաւոր Հայերի առջեւ, կապիտալիստական եւ ֆաշական շահագործման այդ անմեղ զոհերի առջեւ»:

Ասիկա ըսող Ա. Ամատունին անկասկած շատ լաւ գիտէ, թէ Հայաստանի դռները խորհրդային իշխանութեան օրով միշտ պինդ գոցուած էին եւ են մինչեւ այսօր եւ քանի մը տարին անգամ մը միայն այդ դռները քիչիկ մը բացուելով լայն բացուած չեն ըլլար երբեք»:

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն՝ ՓՈՒԹԱՑՆԵԼ իրենց վճարումները:

Մասնաւորապէս կարգ մը գործակալներէ կը խնդրենք սովորական կոչի մը տեղ չդնել այս յայտարարութիւնը: Ֆրանսայի ընկերային օրէնքներուն հետեւանքով երբ տեղական եւ օտար թերթեր բարձրացուցին իրենց գիները, «Յառաջ»ը միակն է որ կը պահէ նոյն արժէքը, յանձն առնելով նոր զոհողութիւններ:

Մենք զոհողութիւն չէ որ կը սպասենք, փոխադարձաբար, այլ քիչ մը պարտաճանաչութիւն եւ փութաջանութիւն: Ներելի չէ տարիներով առկախ ձգել հաշիւներ, երբ ամէն բան կրակի գին ստացեր է Փարիզի մէջ,— աշխատավարձ, թուղթ, մելան եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուզէք:

Բազմաթիւ նամակներ անպատասխանի մնացած ըլլալով, հարկադրուեցանք հրապարակաւ ալ յիշեցնել, առ որ անկ է:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (162)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հազիւ քանի մը ժամ ընկերութիւն ունեցած էին Վարդանի հետ, բայց այդքանը բաւական եղած էր, որ անոր եղերական կորուստը անհնարին ծանր ազդէր իրենց վրայ:

— Թիֆլիսցի պատանի մըն էր,— վերջապէս պատասխանեց Նիկոլը — Զօփուրը հետերնիս ղրկեց ... Վանք կուգար ... անունը Վարդան էր ...

— Վարդա՞նը,— ու Վահէն տեղէն ցատկեց, սիրտը չար նախազգացումով ճմլուած:

— Ի՞նչ եղաւ, ո՞ւր է ...

Վանահայրը ձեռքի շարժումով մը պատուիրեց լռել, ինքն ալ զգալով որ ծանր աղէտ մը պատահած էր:

— Վահէ՛, խնդրեմ հանդարտ, թող Նիկոլը պատմութիւնը վերջացնէ:

— Լուսաբացի մօտ էր, Քերպելեան ու ընկերները որոշեցին մեզ կղզիի վրայ թողուլ, յաջորդ գիշերը փոխադրելու համար ...— ու Նիկոլը մանրամասնօրէն պատմեց պայթիւնը ու անոր յաջորդող կացութիւնը:

Վահէն անկիւնը նստած, անորոշ հայեացքը կեդրոնացուցած կէտի մը, այլ եւս առանց ընդմիջելու կը լսէր Նիկոլի պատմութիւնը որ կապարի նըման կը ճնշէր սիրտը:

— Մէկ ալ Վարդանի գլուխը մէկ կողմի վրայ ինկաւ՝ հեծեծանքը դադրեցաւ,— խօսքը վերջացուց Նիկոլը: — Գետը հետզհետէ կը բարձրանար, հազիւ թէ այս սենեակի տարածութեամբ ցամաք մնացած էր: Կղզին հետզհետէ կը փոքրանար ... Եթէ անմիջապէս դիմացի ափէն մեր մարդիկը չհասնէին, մենք կորած էինք ...

— Վահէ՛, էդ Վարդանը ո՞վ է, նոր ընկե՞ր մը,— հարցուց Վանահայրը,— առաջին անգամ է որ անունը կը լսեմ, հը՞, Վահէ ...

Վանահայրը ստիպուած եղաւ հարցումը կրկնել:

— Պոնտոլովսկին սպաննող երիտասարդը ...— կարծես աւելի ինքնիրեն խօսելով պատասխանեց Վահէն:

Այս անակնկալ նորութիւն մըն էր բոլորի համար: Ապշած իրարու կը նայէին, մինչ Յակոբ ծնկուընը ծեծելով հեծեծաց.

— Վա՜խ, ալան, վա՛խ ...— ու աւելի եւս կծկտեցաւ նստած տեղը, սրբելով աչքերէն հոսող առատ արցունքը:

Վահէի նոր յայտնութիւնը կարկամեր էր Նիկոլի լեզուն: Ալ ի՞նչ պատմէր, ի՞նչպէս պատմէր, ի՞նչպէս պատմէր, ի՞նչպէս ըսէր թէ այդ պատանի հերոսը գետամոյն էր եղած: Տիրեց ճնշող լռութիւն մը. ճանճի ճզճզոցը կարելի էր լսել. երբեմն միայն Յակոբը մեղմօրէն կը հեծկլտար, անկարող ինքզինք զսպելու: Գարեգին վարդապետը, որ մէկ երկու անգամ էջմիածնի վանքին մէջ հանդիպած էր Վարդանին, գլուխը վար կախեց, ու գունաթափ շրթունքները անձայն շարժեց: Նոյն իսկ Առիւծ Գեւօն, որ շուտով ազդուող չէր, պեխերը ոլորելու պատրուակով աչքերուն մէջ լճացող արցունքը սրբեց:

— Պատմէ, տղաս, պատմէ,— մեղմօրէն ըսաւ Վանահայրը, ինքն ալ ծայր աստիճան յուզուած:

— Մեր կացութիւնը յուսահատական կը դառնար,— ընդմիջումներով պատմութիւնը շարունակեց Նիկոլը, — երկուքս ալ բազմաթիւ տեղերէ այրուած, ազատ շարժիլ չէինք կրնար: Այլ եւս ամէն վտանգ աչք առած սկսանք օգնութիւն կանչել: Թող գային որ ափէն ո՛վ կ'ուզէին, միայն թէ մեզ ազատէին այդ վիճակէն: Բարեբախտաբար Քերպելեան եւ ընկերները գետի բարձրանալէն մտահոգուած, եկած էին գետափը ու լաստը կը սարքէին: Մեր օգնութիւն աղերսող աղաղակները լսելով, լաստը գետը իջեցուցած, շատ մեծ դժուարութեամբ, մեր քովը հասան: Երկու խօսքով պատմեցինք Քերպելեանին պատահած սարսափելի աղէտը: Ժամանակ չունէինք կորսնցնելիք, խելագար Արաքսը կը լափէր ահագին կղզիի մնացորդ այդ փոքր տարածութիւնը՝ որու վրայ ազատ շարժելու տեղ իսկ չէր մնացեր: Քերպելեան Վարդանի վրայ ծռած՝ անոր մարմինը շօշափեց յայտնելով, որ մեռած է: Մեզ երկուքս դրկելով լաստի վրայ տեղաւորեցին, ու հեռացանք կղզիէն: Թէ ի՞նչպէս յաջողեցանք պարսկական ափը դուրս գալ, դժուար թէ կարողանամ բացատրել, լաստը թեթեւ չիւղի մը նման կը տատանէր կատղած ալիքներուն վրայ, ամէն վայրկեան ենթակայ ջարդ ու փշուր ըլլալու: Երբ ցամաք ելանք, խնդրեցի Քերպելեանէն, որ պէտք է դիակը բերելու համար փորձ մը ընել, բայց ան կտրականապէս մերժեց կրկին անգամ գետը անցնիլ, որ իրեն ու իր մարդոց կեանքը կրնար արժել: Մէկ ալ, որ դիակը Պարսկաստան անցընելով գիւղատէր խանին առիթ մը տուած կը լինէինք մեզ կողոպտելու եւ որ աւելի վատն էր, հարցափորձերով կրնար մեր գործունէութեան գաղտնիքները իմանալ: Ասկէ զատ՝ գետը անվերջ կը բարձրանար. «Կէս ժամ չանցած», ըսաւ Քերպելեան, «Արաքսի մէջ ջրէն վեր կղզի չի մնար»: Ուրիշ ճար չունէինք, հետեւեցանք մեր առաջնորդներուն: Երկու օր թաքնուած մնացինք Քերպելեանի տան մէջ: Երրորդ օրը միայն քիչ մը կազդուրուած ճամբայ ելանք, վանք գալու համար:

Վահէն ամբողջ ժամանակ լուռ, աչքերը գոցած մտիկ կ'ընէր: Երբ Նիկոլը վերջացուց պատմութիւնը, ու ամէնքը կղզիի վրայ կատարուած այդ ողբերգութեան տպաւորութեան տակ ընկճուած լռեցին, Վահէն առանց ընկերներուն նայելու բարձրացաւ տեղէն, ու խուցէն դուրս ելաւ: Վանահօր նեղ ու խաւար խուցին մէջ կարծես շնչահեղձ պիտի ըլլար: Գլուխը կախ, ձեռքերը մէջքին վրայ կապած, ծանր ծանր բարձրացաւ քարէ սանդուղներով խուցերու երկարաւուն տանիքը, ու հոն պարսպի վրայ նստաւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, քարէ արձանի մը նման անշարժ:

Հազիւ թէ Վահէն արտասուած լինէր ամբողջ կեանքին մէջ: Ապառաժի կարծրութեամբ սիրտ մը ունէր ան, ֆանաթիք կատաղութիւն մը, որ անձնազոհութեան ոչ մէկ սահման կը ճանչնար: Այն օրէն երբ ինքզինք նետեց յեղափոխութեան գիրկը, կարծես հիմնովին արմատախիլ ըրաւ սրտի մէջէն կարեկցութեան զգացումը, գութը, խղճահարութիւնը: Բազմաթիւ ընկերներ կռիւներու մէջ քովը ինկան, ուրիշներ բանտերու զնտաններու մէջ մեռան, Վահէն որ ինքզինքին խնայել չէր գիտեր, ընկերներու վախճանով գրեթէ չէր հետաքրքրուած: Ընկեր մը արժէք էր իրեն համար, քանի ան կենդանի մասնակցութիւն մը ունէր գործի մէջ, շարքէ դուրս եկած՝ ա կը դադրէր գոյութիւն ունենալէ: Ասով մէկտեղ Վարդանի անակնկալ մահը խորապէս ցնցեց իր պողպատ ջիղերը: Հազիւ երեք չորս ամիս մէկ տեղ եղած էին. փոթորկոտ շրջանի մը մէջ երբ մարդու հոգեկան ու բարոյական ուժերը կը լարուին, ու մարդու նկարագիրը իր ամբողջութեամբ երեւան կուգայ:

Վարդանի մէջ, Վահէն գտած էր հոգեկան հարուստ գանձ մը: Դեռ չըկազմուած երիտասարդ մը, որ տարիներու փորձառութեամբ ղեկավար դէմք մը կրնար դառնալ: Ու ահա, պատահական աղէտ մը վերջ կը դնէր այդքան խոստմնալից երիտասարդի մը կեանքին:

Վահէն ժամերով նստած մնաց պարիսպի վրայ, ճնշուած, անկարող հաշտուելու դառն իրողութեան հետ: Եւ սակայն կեանքը իր ճամբով պիտի երթար, յեղափոխութիւնն ալ անկուշտ երախը բացած, նորանոր զոհեր կլլելով:

Կէսօրին երբ Վահէն եկաւ ճաշելու, բոլորի տրամադրութիւնը թէեւ ընկճուած, բայց այլ եւս Վարդանի մասին խօսք չըբացուեցաւ:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

512 ՍԱԿԱՇԱՐԺ (*Թաքսի*) կը գտնուէր Մոսկուայի մէջ, 1936ի սկիզբը։ Ծրագրուած էր 450 հատ աւելցնել, բայց միայն 60 հատ կրցած են բանեցնել։ Միւս կողմէ 120 կառքեր անգործածելի դարձած են ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՄԻՋԵՒ դաշինք մը պիտի կնքուի մօտերս։ Պուլկարիա չընդունիր Պալքանեան դաշինքը եւ չի ճանչնար անով հաստատուած գոյավիճակը, բայց բարեկամական յանձնառութիւններ կը ստանձնէ Եուկոսլավիոյ հանդէպ ։ Ռումանական կառավարութիւնը հաւանութիւն յայտնեց նոր դաշինքին, իսկ Յունաստան եւ Թուրքիա կարգ մը վերապահումներ յայտնած են։

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ծագեցաւ Պերլինի ստորերկրեայ երկաթուղիին մէջ (մեթրօ), սպառնալով շրջակայ շէնքերուն։ Երկրորդ արկածն է այս որ կը պատահի նոյն գծին վրայ։

ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱՒ Զօր. Զէքթ, որ գերմանական բանակին վարիչն էր 1920էն 1926։ Եօթանասուն տարեկան էր եւ փայլուն շրջան մը բոլորեց զինուորական ասպարէզին մէջ։ Ինքն էր որ վերակազմեց գերմանական բանակը՝ անոր պարտութենէն վերջը։ Պաշտօնական դիրք չունէր հիթլերական Գերմանիոյ մէջ, ժամանակին պայքարած ըլլալով ազգային-ընկերվարութեան դէմ։ Հիթլէր ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց, գերման ժողովուրդին համակրանք յայտնելով։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը ձեռնարկած է ամրութիւններ շինելու գերմանական սահմանին վրայ, ի նախատեսութիւն ապագայ վտանգներու ։

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ պարտաւորիչ իրաւարարութեան օրինագիծը, բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, որոնց կը մասնակցէր նաեւ վարչապետը։ Օրինագիծը կարեւոր փոփոխութիւններ կրած ըլլալով, յղուեցաւ երեսփ. ժողովին։

ՆՈՐ ՅԱՐՒՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ՈՒՐԱԽ ՕՓԷՐԷԹՈՎ
ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՈՒՐԱԽ ՍԿՍԵՑԷՔ ՈՐ ՈՒՐԱԽ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Դերասան Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ կը ներկայացնէ հայկական օփէրէթ

ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ

երաժշտութիւնը կը վարէ Թաւխթ ԺՕՐԺ ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ

10 Յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին

Sociétés Savantesի *սրահին մէջ։*

8 Rue Danton, Métro St. Michel & Odéon

Կը մասնակցին՝ դերասաններ Ա. Գմբէթեան, Ա. Սարաֆեան, Գ. Մեհտերեան, դերասանուհիներ Ք. Մարտոնալտ, Գեղուհի Բաշճայր եւ ուրիշներ։

ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ, **5, 7,50** *եւ 10* ՖՐ.։

Խճողումի տեղի չտալու համար կարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք առնուած են։

Թուագրուած տոմսերը ապահովել՝ գրատուն Հ. Սամուէլէն,
51 rue Mr. le Prince

Ընտանեկան հանդէս-խնջոյք Նոր Տարիի առթիւ

Համախարբերդ-ցիական միութեան Վալանսի մասնաճիւղին կողմէ

31 դեկտ. հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս,

կը խօսի ԳՐԻԳՈՐ ԽԱՅԻԿԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին,

կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը անխտիր, շասոյթը Նոր-խարբերդի շին եթեան։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme. PARIS (13)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ

3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Cascade du Lac*ի սրահին մէջ* (Լճին մօտ)։

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ, փոքրիկ ներկայացում մը, նուէրներ, արտասանութիւններ եւ նախընթրիք։

մեծերու համար մուտք 3 ֆր.։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ

3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ.

4 rue des Trois Chantiers.

Երգ, արտասանութիւն եւ «ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆ» կատակերգութիւն մը. փոքրիկներու կողմէ։ Նուէրներու բաշխում աշակերտներուն։

Նախընթրիք եւ պտուղ կը բաժնուի բոլոր ներկայ փոքրիկներուն։

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր վարժարանին

3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

150 Route d'Orléans, *Պանեօ*

կը ներկայացուի ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

1936Ի ԵՒ 1937Ի ՊԱՅՔԱՐԸ

Ուտանաւոր կատակերգութիւն։

Աշակերտութեան կողմէ խմբերգներ եւ արտասանութիւններ։

Թառ ու Պար եւ անակնկալներ։

Մուտք 3 ֆր։

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

Փորթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մասնաճիւղի զոյգ վարչութեանց

2 Յունուար, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին. Գ. Յովհաննէսեանի սրահը,

13 rue Pierre Curie, Kremlin Bicêtre.

Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։

Կաղանդ Պապան նուէրներ կը բաշխէ աշակերտներուն։

Նուէրները տրամադրած է Համազգայինի Ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.։

ԽՆՋՈՅՔ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ

3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ երեկոյ,

գարակէօզեանի սրահին մէջ, Րիւ տը լա Տէֆանս. Իսի։

Գեղարուեստական բաժին։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Մուտք 2 ֆրանք

ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Ֆ. Կ. Խաչի Պուլվառ Օտտօի ենթամասնաճիւղին կողմէ

3 Յունուար կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պառ Էնթերնասիօնալի մէջ

կը խօսի՝ Պ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը»

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՄԲԵՐԳ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

1.— Կը ներկայացուին՝ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, 2.— Թատերախաղ մը պզտիկներու կողմէ, 3.— Զաւեշտ մը՝ ԱԴԱՄԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻն կողմէ։

Հանդէսէն վերջ ընկերահաւաքական խնջոյք։

Մուտքը՝ վիճակախաղի տոմսով.

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»ը Լիոնի մէջ

Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

2 Յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Յրդ Թաղապետարանի սրահին մէջ

կը նախագահէ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Արտասանութիւններ, երգեր, պարեր եւ տրամախօսութիւններ մանուկներու կողմէ։

Կաղանդ պապան երախաներուն պիտի բաժնէ պտուղ եւ խաղալիքներ։

Մուտք *1* ֆրանք։

Մարսէյլ—Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը հաղորդէ յառաջիկայ տօնական օրերու հետեւեալ ժամանակացոյցը.—

1 Յուն. ուրբաթ, Նոր Տարի, կը մատուցուի Ս. Պատարագ։ Ներկայ կ'ըլլայ Պատուիրակ Սրբազանը եւ կը քարոզէ։

5 Յուն. երեքշաբթի, ճրագալոյց Ս. Ծննդեան։

6 Յուն. չորեքշաբթի, Ս. Ծնունդ. կը մատուցուի պատարագ։

7 Յուն. Բ. օր Ծննդ. Մեռելոց. Պատարագ։

10 Յուն. կիրակի, Ծննդեան եւ Մկրտութեան արարողութիւն, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Պատուիրակ Սրբազանը։

Բոլոր արարողութեանց կը մասնակցի երկսեռ դպրախումբը՝ երգեհոնով։

ՕՐ. ԳԱՏՐԻՆԷ ՊԱՊԻԿԵԱՆ
(Մարզուանցի)
եւ
ԲԱՐՈՒՆԱԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
(Տրապզոնցի)
ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Փարիզ

ՅՈՌԱՋ Ս. ԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

կը ծախուի Շիմշի գրատունը, ... չկի փողոց։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 30 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3307

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿԹԻ ԽՕՍՔ

ՏԵՂԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Տնտեսականէն յետոյ, երբ կը փորձենք վերլուծել տարագիր բազմութեանց հոգեկան վիճակը, տարբեր կացութիւն մը կը պարզուի:

Ինչո՞ւ ծածկել որ, անցեալ 15 տարիները բաւական բան մաշեցուցին, այս տեսակէտէն:

Խանդավառութիւնը պակաս չէ, նորէն, հայկական համախմբումներու մէջ: Հանրային գործունէութեան մեքենաներ կը թաւալին ամէն ուր որ համրանք մը ունինք: Կը գործեն ինչպէս քաղաքական կուսակցութիւնները, նոյնպէս բազմազան եւ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ ու միութիւններ, իւրաքանչիւրը իր հասկացողութեամբ եւ համաձայն իր կարողութեան: Յաճախ անկարելին է որ կը փորձուի, կանգուն պահելու համար եղածը:

Եւ սակայն, զգալի է տարբերութիւնը, գոնէ բաղդատելով տասը տարի առաջուան հետ:

Լեռ ու ձոր կտրած էինք ոչ միայն աշխարհագրական հեռաւորութեամբ, այլեւ քաղաքակրթութեամբ եւ պահանջներով: Քաղաքները կը ճնշէին մեր վրայ ինչպէս հարթիչ գլան: Մեր կամքէն կախուած չէր խուսափիլ համայնակուլ յորձանքէն:

Եւ առաջին տարիներու մակընթացութեան յաջորդեց տեղատուութիւնը:

Անոնք որ երբեմն համոզումներ ունէին կամ հիւանդագին մարմաջներ, չուտով իրենց հետքերը կորսնցուցին ընդհանուր թոհուբոհին մէջ: Այսօր կրնաք հազարներով հաշուել անոնց թիւը.— մեծ մասով երիտասարդներ, որոնք այլեւս համ չեն առներ հայկական կեանքէն, եւ կը ձգտին մոռցնել իրենց գոյութիւնը:

Եթէ պատահաբար հանդիպիս անոնց, պիտի տեսնես որ իրենց սովորութիւններն ալ փոխուած են: Երէկուան տիրացուն դարձեր է աշխարհաքաղաքացի, եւ վերէ՛ն կը նայի «ազգային» կոչուած բաներու վրայ. թէեւ կը բարեհաճի հարցնել, երբեմն,— «Ի՞նչ կ'ընեն մեր Հայերը»:

Այս շարքին անմիջապէս կը յաջորդէ նոյնքան զօրչ բազմութիւն մը,— այն որ այստեղ աճեցաւ, սկսելով տասը տարեկանէն, երբ հազիւ գաղափար ունէր իր ծագման մասին:

Ասոնք այնքան խմորուած, այլափոխուած են նոր միջավայրին մէջ, որ եթէ պատահաբար ներկայ ըլլան հայկական հանդէսի մը, ընդհանրապէս կը կրեն ճիշդ այն տպաւորութիւնը ինչ որ պիտի կրէինք մենք՝ չինական հաւաքոյթի մը մէջ:

Կրնաս անոնց հետ խօսիլ ամէն բանի մասին, չարժանկարէն մինչեւ «տանսինկ»ը ու միջազգային մարզահանդէսներու յետին մանրամասնութիւնները, բայց հայկակա՞ն,— շատ շատ կը հանդուրժեն ... եթէ բաւական կրթուած են:

Այս տեսակէտէն աղջիկները յաճախ աւելի «նուրբ» են, այսինքն շատ աւելի յառաջ գացած:

Երկար պիտի ըլլար թուել ուրիշ պարագաներ կամ չերտաւորումներ: Կը բաւէ ըսել թէ 15 տարուան ընթացքին, արդէն կազմուած է նոր հասարակութիւն մը, խորթ՝ իր կենցաղով, իր գիտելիքներով եւ տենչերով:

Ան իր օրկանական կապերը կտրած չէ բուն զանգուածին հետ: Բայց, իր ներկայութիւնն ու բացակայութիւնը իրար կ'արժեն: Իր հին խանդավառութիւնները տեղի տուած են նոր տենչերու, որոնք ինչքան ալ մարդկային ըլլան, անպատճառ հայկական կամ ազգային չեն:

Անշուշտ կարելի չէ մէկ ջուրով լուալ բոլորը: Շատերը, մանաւանդ երիտասարդները կրնան փրկուիլ մեթոտիկ եւ յարատեւ աշխատանքով, որ կը նշանակէ կազմակերպութիւն:

Ուրեմն անդին կը մնայ բուն զանգուածը, այն որ շալկած է ամբողջ բեռը, եւ որ կը սպառի հետզհետէ:

Ո՛ղջ է անոր հոգին, եւ սիրտը կը տրոփէ նոյն ջերմութեամբ: Անոր կը պարտինք դիմադրական կորովին զարգացումը, ինքնապաշտպանութեան պայքարին յաջողութիւնը:

Ան է որ, պանդխտութեան տասնըհինգ տարիները լուսաւորեց իր խանդավառութեամբ, իր անհնարին ճիգերով, իր նիւթական զոհողութիւններով եւ յարատեւութեամբ:

Յոգնութեան ախտանշաններ կը տեսնենք անոր մէջ ալ, մանաւանդ որ չափազանց շատ եղան յուսախաբութիւնները, իսկ ոչ մէկ յուսատու հեռանկար կը լուսաւորէ հեռաւոր հորիզոնը:

Ահա այդ յոգնութիւնը եւ «յաջորդներ»ուն յապաղումը կամ թուլութիւնը կը կազմեն ամէնէն վրդովիչ հարցականը, վաղուան համար:

Ըսել կ'ուզենք թէ աւելի մռայլ կացութիւն մը պիտի դիմաւորենք, տարիներ վերջը, եթէ այսօր իսկ չըմբռնենք վտանգին խորութիւնը:

1922ի հասակաւորներուն ետեւէն հասան նոր հասակաւորներ,— մեծ մասով անապատի բեկորներ, որոնք արդէն կայծեր վառած են իրենց շուրջը:

Որքան ալ համեստ ըլլան այդ կայծերը, կրնան լուսաւորել շրջապատը, ինքնապաշտպանութեան հետքերը ցուցնելով աւելի նորերուն:

Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է միշտ աչքի առջեւ ունենալ երկու տարրական գիտելիքներ.—

1. Ինչ որ պիտի կորսնցնենք այսուհետեւ, պիտի կորսնցնենք ոչ թէ Թուրքին կամ Քիւրտին բարբարոսութեամբ, այլ մեր տգիտութեամբ եւ թուլութեամբ:

2. Ցարանուն կազմակերպութեանց եւ ուժերու բազմապատկութեան ու խտացման ընդհանուր պայքարին մէջ, վա՛յ է եկեր այն ժողովուրդներուն, որոնք իրենց տունը կարգի դնել չեն գիտեր: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԼԱՒԱՏԵՍ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1937ի ելմտացոյցին քուէարկութեան առթիւ

Ծերակոյտը այսօր կը վերջացնէ 1937ի ելմտացոյցին քննութիւնը: Առջի օրուան նիստին մէջ, բաւական սուր քննադատութիւններ եղան ելմտական նախարարին քաղաքականութեան դէմ: Տեղեկաբերը բացատրեց թէ 1936ի բացը պիտի ըլլայ 7ուկէս միլիառ ֆրանք, իսկ 1937ին՝ 5 միլիառ 340 միլիոն: Բայց այս բացը պիտի աւելնայ հետզհետէ: Իր հաշիւներով, պետական գանձը 30 միլիառ ֆրանքի պէտք պիտի ունենայ 1937ին: Այս կացութեան դարման տանելու համար, տեղեկաբերը անհրաժեշտ կը գտնէ վերահաստատել վստահութիւնը: «Իսկ այդ վերահաստատումը կարելի է այն ատեն միայն երբ կը յարգուին քաղաքացիներու իրաւունքները, կ'ապահովուի ընկերային խաղաղութիւնը եւ գործերը հաստատուն վիճակ կը ստանան երկրին մէջ»:

Ուրիշ քննադատութիւններէ վերջը, խօսք առաւ ելմտական նախարարը, Պ. Վէնսան Օրիօլ եւ բացատրեց թէ հանրային պարտքերը կը կազմեն ելմտացոյցին 48 առ 100ը, իսկ զինուորական ծախքերը՝ 18 առ հարիւրը: «Ուրեմն երէկուան պատերազմին ծախքերը եւ վաղուան պատերազմը կանխելու համար ձեռք առնուած միջոցները կը սպառեն երկրին եկամուտներուն 66 առ հարիւրը»: Այնպէս որ ելմտացոյցին արտադրիչ ծախքերը հազիւ 16 առ հարիւր կը ներկայացնեն: Նախարարը յետոյ պարզելով կառավարութեան ելմտական քաղաքականութիւնը, յայտարարեց թէ վերջին վիճակագրութեանց համաձայն զգալապէս աճած է ճարտարարուեստական գործունէութիւնը, մանաւանդ հիւսուածեղէնի եւ մետաղագործութեան մէջ, մասնակի գործազրկութիւնը կը նուազի արագօրէն, ամբողջական գործազրկութիւնն ալ կը նուազի, մինչդեռ ձմեռը միշտ կը ծանրանար, արտածումները շարունակ կ'աւելնան, իսկ տուրքերու եկամուտն ալ աւելցած է բաղդատելով 1935ի հետ: «Կեանքը կ'եռայ մեր շուրջը: Համոզուելու համար կը բաւէ տեսնել վաճառատուններու մէջ եղած գնումները, երկաթուղիներու հասոյթները»: Նախարարը հերքեց այն լուրերը թէ ֆրանքին գինը նորէն պիտի կտրի: Յետոյ խօսելով յարաճուն սպառազինութեանց վրայ, ըսաւ.— «Զինարշաւը չի կրնար շարունակուիլ այլեւս: Շատ չանցած դէպքերը տնտեսական միութիւն մը պիտի հարկադրեն ժողովուրդներուն, որոնք բաժնուած են այսօր»:

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոր տագնապ մը ծագեցաւ Փարիզի պարենաւորման հրապարակին վրայ: Երկուշաբթի կէսօրէն վերջը կարգ մը մեծ մթերանոցներու եւ վաճառատուններու քանի մը հազար աշխատաւորները դադրեցուցին աշխատանքը, մերժելով նախապէս ընդունուած իրաւարարութիւնը եւ գրաւեցին հաստատութիւնները:

Այս նոր շարժումը շատ կը յիշեցնէ անցեալ յունիսի դէպքերը:

*** Երէկ, երեքշաբթի, տեղի ունեցաւ քաղաքապետական եւ պաշտօնեաներու մէկ ժամուան գործադուլը, իբրեւ ազդարարութիւն: Ժամը 6ին ալ խաղաղ ցոյց մը տեղի ունեցաւ քաղաքապետութեան առջեւ: Գործադուլին կը մասնակցէին 150,000 պաշտօնեաներ, բայց քաղաքին հաղորդակցութիւնները չխանգարուեցան:

*** Փարիզի մետաղագործական բանուորներէն 200,000 հոգի հինգ վայրկեան գործադուլ պիտի ընեն այսօր, չորեքշաբթի, իբրեւ բողոքի ցոյց: Բանուորները 15 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն: Վարչապետը իր մօտ հրաւիրեց գործատէրերը, որոնք յայտնեցին թէ աշխատաւորական ծախքերը 40 առ հարիւր աւելցած են անցեալ յունիսէն իվեր եւ թէ ֆրանքին արժեզրկումը պատճառ պիտի ըլլայ նոր յաւելումներու: Միեւնոյն ատեն ազդարարեցին թէ աշխատավարձքերու եւ ապրուստի գիներու շարունակական յաւելումը կրնայ «անխուսափելի դարձնել դրամի արժէքի նոր փոփոխութիւններ»:

Հիւսիսային շրջանի 25,000 մետաղագործական բանուորներու գործադուլը ծանր կացութեան մը մատնած է անոնց ընտանիքները: Քառասուն քաղաքապետներ ժողով գումարելով, տխրագլական կոչ մը ուղղեցին կառավարութեան, որպէսզի անյապաղ լուծէ վէճը:

Գերմանիոյ պատասխանին կը սպասեն

Գերմանիա տակաւին չէ պատասխանած Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ծանուցագիրներուն՝ Սպանիոյ գործերուն առթիւ: Հիթլէր, որ Պավարիոյ լեռնային բնակարանը քաշուած էր, կարճ կապեց իր արձակուրդը, ուսումնասիրելու համար անգլեւֆրանսական ծրագիրը: Գերմանիոյ մէջ կը կարծեն թէ երկու երկիրները շատ ուշ մնացած են: Ամէն պարագայի մէջ, եղած առաջարկները պիտի քննուին հինգշաբթի օր: Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ «ծանուցագիրները սխալ հասցէի ուղղուած են, քանի որ առաջին անգամ Խ. Միութիւնը եւ Ֆրանսա բռնաբարեցին չէզոքութիւնը»: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Գերմանիա աշխարհակալութեան ծրագիրներ չունի Միջերկրականի մէջ, եւ չուզեր կղզիներ կամ գաղթավայրեր գրաւել: Բայց իր իսկ պաշտպանութեան համար, Սպանիան պէտք չէ որ մարզարան մը դառնայ պոլշեւիկներուն համար:

*** Պերլինէն տրուած հրահանգներու վրայ, գերմանական թեթեւ յածանաւ մը Պիլպաօ գնաց չոգեպինդ, ազատելու համար «Փալոս» շոգենաւը որ բռնուած է Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան կողմէ, իբրեւ թէ զէնք փոխադրած ըլլալով ապստամբներուն: Այս առթիւ սպանական ծանուցագիր մըուղղուած է սպանիական կառավարութեան: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՒԱԶԱԿԱԽՈՒՄԲԵՐ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ալէքսանտրէթէն կը գրեն արաբական թերթերուն.—

Սահմանային շրջաններու մէջ թրքական աւազակախումբերու կազմակերպութեան աշխատանքները կը շարունակուին, խռովութիւններ ստեղծելու եւ յարձակումներ գործելու համար: Իսքէնտէրունի եւ Գըրք խանի սահմաններուն վրայ կը շարունակուին հազարապետ Փօլէի ուժերուն կեդրոնացումները, առաջքն առնելու համար հաւաքական խռովութեանց:

Անտիոքի մէջ Թուրքերը լաւ զինուած են եւ գերակշիռ ուժ մը կը ներկայացնեն: Անոնք բոլորն ալ քէմալական սկզբունքներով դաստիարակուած են եւ քարոզութեան համար նիւթական լայն աջակցութիւններ կը ստանան Էնկիւրիէն:

Ըստ սուրիացի պատասխանատու անձերու յայտարարութեան, Իսքէնտէրունի Սանճագը Սուրիոյ համար չափազանց կենսական է եւ աւելի արժէքաւոր քան Սուրիոյ մնացած բոլոր հողամասերը: Նախ Իսքէնտէրուն Միջերկրականի ամենամեծ ծոցն է եւ պատերազմական ու տնտեսական տեսակէտով եզական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Իսքէնտէրունի նաւահանգիստը Սուրիոյ միակ դուռն է: Առանց անոր Սուրիա անապատի մէջ կղզիացած երկիր մը կը մնայ: Սանճագին հողերը շատ բերրի են եւ հարուստ: Ունի նաեւ հարուստ հանքեր:

*** Մարզպանութեան կողմէ Էնկիւրի ղրկուած էր քաղաքական բաժնի պաշտօնատարներէն Կոմս Օսթրորոկ, բանակցելու համար Թրքական կառավարութեան հետ Սանճագի խնդրին շուրջ:

Կոմսը վերադարձած է եւ մարզպանին զեկուցած իր բանակցութեան արդիւնքը: Կոմս Օսթրորոկ յայտարարած է թէ շատ գոհ մնացած է իր ճամբորդութենէն եւ համոզուած է որ վերջոյ պիտի յաղթանակէ սուրիական տեսակէտը Իսքէնտէրունի շուրջ: Ան յայտնած է նաեւ թէ՝ Թուրքերը Իսքէնտէրունը իրենց երկրին կցել չեն ուզեր, այլ կ'ուզեն որ Սանճագի Թուրքերուն իրաւունքները ըստ արժանւոյն պաշտպանուին: Օսթրորոկ յայտնած է որ սուրիական ու ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ ներկայացուած առաջարկները ընդունուած են Էնկիւրիի կառավարութեան կողմէ, սակայն կարգ մը փոփոխութիւններ պիտի մտցուին անոնց մէջ:

*** Ալէքսանտրէթի «Էլ Լիվա» թերթին խմբագիր Պ. Էտուար Պ. Նուն անդրադառնալով Սանճագի խնդրին, կ'արդարացնէ ֆրանսական իշխանութեանց ձեռք առած նախազգուշական միջոցները.—

«... Ինչո՞ւ հովանաւոր իշխանութիւնը հրամանատար Քօլէն եւ Զէրքէզներու գունդերը Սանճագ ղրկեց... Շատ պարզ է պատճառը, որովհետեւ թրքական 2 զինեալ աւազակախումբեր, կազմակերպուած ու սպառազինուած սահմանագլուխին շուրջ կը թափառէին: Կը վախցուէր որ շրջանի թուրք բնակիչներուն հետ համախորհուրդ անոնք հարուած մը փորձէին: Կը հաւաստուի թէ այդ զինեալ աւազակախումբերէն երեքը Անտիոքը պիտի գրաւէին, երեքը Գըրք—Խանը, իսկ վեցը՝ Ալէքսանտրէթը: Այդ աւազակախումբերը Սանճագին մէջ արդէն թրքական դրօշը պարզած եւ եթէ ոչ անոր Թուրքիոյ միացումը գոնէ անկախութիւնը հռչակած կ'ըլլային, եթէ հովանաւոր իշխանութիւնները դէպքերը կանխած չըլլային: Անոնք բարեբախտաբար ձախողեցուցին մեր բարեկամներու դաւադրութիւնը որու նպատակն էր կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնել Ֆրանսան եւ Սուրիան, եւ Սանճագը անիշխանութեան մատնել»:

Գահիրէի թեմական ընտրութիւնները

Դեկտեմբեր 20ին տեղի ունեցան Գահիրէի թեմական ընտրութիւնները: Կը մասնակցէին 682 ընտրողներէ 657 հոգի եւ «միացեալ ցանկը անցաւ գրեթէ միաձայնութեամբ», ինչպէս կը գրէ «Արեւ»: Ընտրուած տասը երեսփոխաններէն հինգը անկուսակցական են, երկուքը դաշնակցական, (Ստեփան Եսայեան եւ Բժ. Ե. Խանթանասեան), երկուքը ռամկավար, մէկը հնչակեան: Ընտրութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է իր բարեկարգութեամբ:

Գերմանիոյ տնտեսական վիճակը

Լոնտոնի մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա տրամադիր են դրամական աջակցութիւն մը ընծայելու Գերմանիոյ, պայմանաւ որ գերման կամաւորները քաշուին Սպանիայէն. բայց իրազեկ շրջանակներ հերքեցին անմիջապէս: Այս առթիւ Լոնտոնի սեղանաւորական թերթը սխալ կը գտնէ այն գաղափարը թէ պէտք է փոխառութիւն մը տալ Գերմանիոյ, պատերազմէ խուսափելու համար: Թերթին կարծիքով, Գերմանիոյ տնտեսական կացութիւնը լաւ է, իր արտածումները շարունակ կ'աւելնան, եւ եռապատկուած են լատինական Ամերիկայի երկիրներուն համար: «Յետոյ, Տոքթ. Շախթ շատ մեծ յաջողութիւններ գտաւ Դանուբեան եւ Պալքանեան երկիրներուն մէջ: Ամէն տեղ, Եգիպտոսի, Թուրքիոյ, Զինաստանի մէջ գերմանական տուներ են որ կը շահին հանրօգուտ շինութեանց ապսպրանքները»:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՔԵԱԼԸ, Կանտի, որ հրապարակ չէր ելած 28 ամիսէ ի վեր, քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, իբրեւ ունկնդիր ունենալով 10,000 հայրենակիցներ: Հերքելով այն խօսքը թէ ինք այլեւս մարած հրաբուխ մըն է, Կանտի յայտարարեց թէ պատրաստ է բանտ եւ մինչեւ կախաղան երթալու, եթէ Հնդկաստան այդպէս պահանջէ: Բայց խոստովանեցաւ թէ իր ծրագիրը ձախողեցաւ: Եւ եզրակացուց թէ անկախութեան հասնելու միակ միջոցն է բռնութեան չդիմել: «Միլիոնաւոր Հնդիկներու համար դիւրին է քարի բռնել քանի մը հազար Անգլիացիներ, բայց պէտք չէ այդպէս վարուիլ»:

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՊՈՒ ՍՈՒ ՊԷՕՅԼԷ ԱՔԱ՞Ր»...

Աթաթիւրքի ճառին մէջ մատնանշուած երկրորդ առաջադրութիւնն էր «երկրին ջուրի քաղաքականութիւնը իրականացնելու համար նոր հնարաւորութիւններ փնտռել»:

Շօշափելի իմաստ չունի այս նախադասութիւնը: «Պիտի»ն իսկ անորոշ է: Այդ «փնտռտուքը» ի՞նչ ենթադրել պէտք է տայ, — կարելիութիւններ չկա՞ն, հնարաւոր կը նկատուի՞ «ջուրի քաղաքականութեան իրականացում»ը: Աթաթիւրքի ճառը պատասխան չի տար այս հարցումներուն:

Մինչդեռ, «ջուրի քաղաքականութիւնը» շատ անհրաժեշտ է Թուրքիոյ տնտեսութեան համար:

Թուրքիան ունի կարգ մը «չոր վայրեր»: Նոյն իսկ բերրի նկատուած շրջաններ կը տառապին ջուրի պակասէն: Օրինակ, Գոնիայի նահանգը, որ շտեմարան մըն է, յաճախ երաշտի կը մատնուի, ինչպէս պատահեցաւ վերջին տարիներուն:

Ջուրէ զուրկ են նաեւ շատ մը ուրիշ վայրեր: Իսկ կարգ մը տեղեր այ ջուրին անհրաժեշտ ձեւով ու անհրաժեշտ չափով գործածութեան կարելիութիւնները կը պակսին: Թուրքիոյ մէջ կայ ասոր հակադիր իրողութիւն մըն ալ: Կան վայրեր, ու բերրի վայրեր, որոնք ջուրերու անսանձ ողողումներուն ենթակայ են: Ատանան, օրինակ, դեռ վերջերս մեծ վնասներու ենթարկուեցաւ Սիհուն գետի յորդումովը, պարզելով, ինչպէս կը գրեն Թուրք թերթերը, «աննախընթաց աղէտ» մը: «Շէհր Ատանան» քաղաքանդ է, կ'ըսուի, ենթարկուած «երեք միլիոնէն աւելի վնասի»:

Թուրքիոյ մէջ ջրարաշխութեան գործը այնքան կարեւոր է, որ վարչապետ Ըսմէթ եւս, իր վերջին ճառին մէջ, զոր խօսեցաւ խնայողութեան շաբաթին առթիւ, կ'ըսէր. «...Աւելի արտադրելու համար նոր միջոցներու դիմելու ենք: Եւ անոնց գլուխը կու գայ ջրաբաշխութիւնը: Առաջիկայ տարի ջրաբաշխական մեծ բաղաքականութեան մը պիտի հետեւինք: Կարգ մը մեծ ջուրեր կան, որոնք միայն աւերներ կը գործեն: Երկիրը կրնայ օգտուիլ անոնցմէ՝ ոռոգումի տեսակէտով»:

Կը պարզուի, ուրեմն, թէ Ենկիւրի յիշօրէն նկատի կ'առնէ հիմնական պարագայ մը, որ սերտօրէն կապուած է երկրին տնտեսութեան հետ. Ըսմէթ, ուրեմն, Աթաթիւրքի ճառին անորոշութիւնը կը փարատէ, եւ յստակօրէն կ'ըսէ թէ «յառաջիկայ տարուան քաղաքականութիւն» մը կը նկատէ:

Ու պէտք է միշտ նկատի ունենալ, թէ ինչ որ Ըսմէթ կը յայտնէ իբրեւ ծրագիր՝ անպայման առաւել կամ նուազ արդիւնք մը կը բերէ ան իր ետեւէն: Մտաբերեցէք վերջին 10 տարիներու Թուրքիոյ կեանքը ու կը տեսնէք որ Ըսմէթի ճառերուն յաջորդած են ձեռնարկները: Թէ այդ ձեռնարկները որքա՛ն արդիւնաւոր են եղած եւ ինչ չափերով Ենկիւրի կրցած է գլուխ հանել զանոնք, — մենք ջանացած ենք իրենց իսկ վկայութիւններով ցոյց տալ: Ասիկա, սակայն, պատճառ մը չէ, որ մենք անտեսենք իրողութիւնները՝ իրենց քննութեանը մէջ:

Մանաւորելով խօսքը ջրաբաշխութեան, հարկ է անմիջապէս աւելցնել, որ Թուրքիա հսկայ հարստութեան մը տէրն ըլլալով հանդերձ՝ անոր զրկանքն ու վտանգը կ'ապրի տակաւին:

Կ'ակնարկենք իր գետերու եւ ջուրերու առատութեան, որոնք սակայն, անսանձ տարերքներ են յաճախ, ձրգուած պատահականութեան: Միւս կողմէ կարգ մը շրջաններ կան, որոնք որոշ եղանակներու, ողողումի սարսափը կ'ապրին, կան եւ շրջաններ, որոնք բերրի ըլլալով հանդերձ, կը տագնապին չորութեան պատճառաւ: Ըսմէթ իր վերոյիշեալ ճառին մէջ ստիպուած կը զգայ խոստովանիլ հետեւեալը, — «Եղանակի սկզբնաւորութեան՝ մենք աւելի յուսադրուած էինք եւ կը կարծէինք թէ բերքը նախորդ տարիներու բերքերուն կրկինը պիտի ըլլայ: Գէշ օդը սպասուած արդիւնքը չտուաւ: Արեւմտեան Անատոլուի մէջ, գէշ օդին պատճառաւ, շատ վնասի ենթարկուեցանք»:

Այսինքն՝ այն շրջանին մէջ, ուրկէ Թուրքիան կը ստանայ իր բերքերուն մեծ մասը:

Կը հետեւի, ուրեմն, որ անցնող 14 տարիներու ընթացքին, Ենկիւրի կամ հանրապետութիւնը ոչինչ ըրած է արտադրութեան հետ սերտօրէն կապուած ջրաբաշխութեան մասին:

Այս տարի էր միայն, որ առաջին ձեռնարկի մը լուրը տրուեցաւ: Մայրաքաղաքի նորակառոյց ջրամբարին կ'ակնարկենք: Ձեռնարկ մը զոր երկար ժամանակով եւ մեծ ծախքերով գլուխ հանեցին եւ որուն բացումը կատարուեցաւ մեծ շուքով:

Ըսուեցաւ այդ առիթով, թէ առիկա սկիզբն էր ծրագրեալ գործի մը:

Մեզ համար ստոյգ չէ թէ Թուրքիա որքան հնարաւորութիւն ունի ընթացք տալու իր այդ կենսական պահանջին:

Ստոյգ է, սակայն, մէկ բան, — տարիներ առաջ, Թուրքերէն թերթ մը «Պտոյտներ Անատոլուի մէջ» վերնագրով իր մէկ շրջուն թղթակցին տպաւորութիւնները հրատարակեց Անատոլուի բոլոր քաղաքներէն: Այդ թղթակցութիւններէն մէկուն մէջ, թղթակիցը զաւնութեամբ կը խօսէր աննպատակ հոսող ջուրերու մասին, աւելցնելով թէ «ոչ մէկ տարբերութիւն կայ հին շրջանի եւ նոր օրերու վիճակներուն միջեւ»: Ու թղթակիցը կը յիշէր սուլթանական օրերուն Եւրոպացիի մը խօսակցութիւնը Թուրքի մը հետ:

— Պու սու հէփ պէօյլէ աքա՞ր:

— Էվէթ:

— Սիզտէ հէփ պէօյլէ պաքա՞ր...

(— Այս ջուրը միշտ այսպէս կը հոսի՞, — Այո՛, — Ու դուք ալ միշտ այսպէս կը նայի՞ք անոր):

Ըսմէթ փաշայի ճառին այն մասը, զոր արտագրեցինք վերը, պաշտօնականացուած խոստովանութիւնն է Եւրոպացիին եւ Թուրքին խօսակցութեան՝ Հանրապետութեան 14րդ տարեդարձին:

Զմոռնանք, սակայն, որ ջուրերու օգտագործման խնդիրը կենսական է Թուրքիոյ համար, ինչպէս կ'ըսէինք:

Թուրքիան երկրագործական երկիր է: Իր ելմտացոյցին հետ սերտօրէն կապուած է հողագործական արտադրութիւնը: Կապուած է նաեւ իր առեւտրական ելմտացոյցին հետ: Թրքական դրամը, որ, — ուշադրաւ պարագայ, — պահեց ու կը պահէ իր դիրքը, հիմնուած է, իր կարգին, այդ արտադրութեանց վրայ:

Ուրեմն, եթէ այսքան կենսական է Թուրքիոյ համար իր երկրագործական արտադրութիւնը, ջրային խնդիրը ստիպողաբար պէտք է գտնէ իր լուծումը:

Աւելին. Թուրքերը, վերջին տարիներուն, ձեռնարկած են ճարտարարուեստականացումի: Ելեկտրականութեան համար ջուրը անժխտելի անհրաժեշտութիւն մըն է: Թուրքիոյ մէջ, ճարտարարուեստական կառուցումները ջուրերու ոտքը կ'երթան, փոխանակ ջուրը բերելու հոն ուր կառուցումը կայ:

Անշուշտ, ձեռնածալ նստած ըլլալու արդիւնք չէ այս պարագան: Անկարելի էր չխոստովանիլ, որ Ենկիւրին 14 տարուան ընթացքին ըրաւ բաներ, որոնք սուլթանական շրջանին յիսուն տարի պիտի խլէին ապահովաբար: Եւ հասկնալի է որ, շատ մը ձեռնարկներ միանգամայն ընելու հարկադրանքը նոր այդ ձեռնարկներուն մեծ մասը թողուց անկատար, կէս կամ շատ անբաւարար վիճակի մէջ: Ջուրին խնդիրը, կրնանք անվարան յայտարարել, նոյն ճակատագիրը պիտի ունենայ:

Նախ, որովհետեւ, նոր չէ, որ Թուրքիոյ մէջ այս խնդիրը սեղանի վրայ կու գայ: Տարիներէ ի վեր այդ դանդաղը կայ: Քանի մը տարի առաջ, Աթաթիւրք այցելեց Միջերկրականեան եզերքները, լսելու համար ժողովուրդին տրտունջները: Գրեթէ ամէն տեղ խօսուեցաւ նաեւ ջուրերու մասին, — ողողում, պակաս, երաշտութեան մղձաւանջ եւ առատութեան աննպատակ հոսում կամ վտանգ:

Ենկիւրիի վճռականութիւնը անբաւարար է զարմանելու թերի մը որ կը կարօտի հսկայ ծախքերու: Ընդարձակ երկիր, բնական բազմաթիւ արգելքներ, բազմատեսակ պահանջներ ու վախտ ելմտացոյց մը, որ ստիպուած է, տհաճաբար, օր օրի աւելի շատ յատկացումներ ընել այն գլուխներուն, որոնք սերտօրէն կապուած են սպառազինութեան:

Այս պայմաններուն մէջ, եթէ նոյն իսկ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին Թուրքիոյ մէջ ջրային կեդրոնացումներու, բաշխումի կամ արգելումներու յատուկ կառուցումներ ըլլան, ատիկա չի նշանակեր թէ երկրին երկրագործական արտադրութեանց եւ ճարտարարուեստական համապատասխան ձեռնարկներ են եղած:

Մտաբերեցէք, անգամ մը, Կարսէն Իգտիր ու Տրապիզոնէն Տիգրանակերտ տարածութիւն մը, ուր արհեստագիտութիւնը, կառուցումը, մեքենան կամ նոյնիսկ տարրական երկրաչափութիւնը նոր է որ կ'այցելեն իրենց պտուտակներով, չոգիով կամ կարկինով՝ քանի մը գործարաններու, երկաթուղիներու կամ կամուրջներու շինութեանց պատճառով: Ատիկա կը բաւէ ըմբռնելու համար թէ Աթաթիւրք կամ Իսմէթ, հակառակ իրենց բուռն ցանկութեանց եւ առաջադրութիւններուն, երկար ատեն պիտի ըստիպուին խոստովանիլ թէ «աւելի արտադրելու համար նոր միջոցներու դիմելու ենք: Ու անոնց գլուխը կու գայ ջրաբաշխութիւնը...»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՍԵԴՐԱԿԸ

— . —

Իր կեանքը — չարքաշ եւ դառնութիւններով լի — լաւագոյն վկան է իր նկարագրի: «Որքա՜ն քիչ ապրեցայ եւ որքա՜ն շատ տառապեցայ», — իր հասցէին իրաւունքով պիտի կրկնէր բանաստեղծին խօսքը:

Առաջին անգամ հանդիպեցայ իրեն Փարիզ, 1924ին: Գաղափարական ոգեւորութիւններու տագնապոտ օրեր էին: Տակաւին չծանօթացած՝ իր մասին ինծի պատմած էին արդէն, — կորովի, «ընդդիմադիր», պայքարող: Մի խումբ ուսանողներ ինձ հրաւիրած էին մտերմական զրոյցի. ուսանողական սենեակ էր, մի տան ամենավերին յարկում: Ներկայ էր նաեւ Սեդրակը, — լի կորովով, վառվռուն եւ խելացի աչքերով եւ սեւ ու լանգուր մազերով: Ներկայ էր ոչ միայն մարմնով, այլ եւ հոգիով. մանաւանդ, հարցումներով եւ առարկումներով շարունակ իր կենդանի մասնակցութիւնն էր բերում մեր զրոյցին: Մեկնեցայ այն տպաւորութեամբ, թէ զուր չանցաւ մեր հանդիպումը: Զգացի, որ «ընդդիմադիր»ը բառին մէջ, «անհաշտ» Սեդրակը, մի ինչ որ ջերմութեամբ կապուեցաւ ինձ:

Տասը տարի անցաւ առաջին հանդիպումից: Կրկին անգամ իրեն տեսայ Փարիզ: Եւ որքա՜ն փոխուած: Այն հազուագիւտներից էր, որոնք ապրում են աճելով: Մտքով եւ հոգիով: Կեանքի իմաստութիւնը եր միւռոնը դրած էր Սեդրակի ճակտին: Տասը տարուայ մէջ կարողութիւններ գիզած էր՝ մեր կեանքի առաջնորդներից մէկը դառնալու համար: Բայց սա քայլ յառաջանում էր՝ համակիր բազմութեանց մէջ սրտեր եւ գիրքեր գրաւելով: Գիտէր, որ միայն գերեզմանը իրենից պիտի առնի հանրային այն բեռը, որ կեանքը դրել էր ուսերին: Այս զգացումը հոգեկան խոր դոհունակութիւն էր բերում իրեն: Երջանիկ էր, որ ոչ միայն մի կառք հաց ունի, այլ եւ հանրային մի մեծ իտէալ. — «Ի՞նչ պիտի ըլլար իմ կեանքը, եթէ այս իտէալը չըլլար, չէ՞», — մանուկի երջանկութեամբ հարցնում էր յաճախ:

Խելացի էր, համեստ եւ ունկնդիր ուրիշի խօսքին: Գիտէր ոչ միայն հրամայել, այլ եւ հպատակիլ: Հաճելի էր իր գործակցութիւնը հանրային ծառայութեան մէջ:

Մի հրապուրիչ եւ ներհայի դէմ պակսեց մեր կեանքից: Երկար ժամանակ բաց կը մնայ նաեւ իր տեղը: Սեդրակները դիւրութեամբ մեռնում են — վկայ՝ իր կսկծալի մահը — սակայն դիւրութեամբ չեն ծնում:

Դաժան է կեանքը: Մի ընտիր ընկեր նա խլեց մեզնից՝ փորձելով արատաւորել մինչեւ իսկ իր յիշատակը: Իր դատը, իր անունն ու պատիւը այս աշխարհում երկու պաշտպաններ ունի միայն — Աստուած եւ իր գերեզմանը: Իսկ սրանք խօսել չեն սիրում...

Ի՜նչ ծանր, ի՜նչ դառնալի եղաւ այս մահը:

Վ. Ն.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Սիրելի Արազ. — Քիչ մըն ալ մարզանք, եթէ կը հաճիք: Դասարանին մեծերը շատ կը հետաքրքրուին, ինչպէս կը յայտնուի իրենց այս մասին բացառիկ ընդունակութենէն: Կ'ըսենք տնտես, առանց յօդակապ ալի, բայց կ'ըսենք՝ տնտեսագէտ, տնտեսագիտութիւն: Կ'ըսենք նոյն ձեւով բանգէտ, բանգիտութիւն (ոչ թէ բանագէտ եւն.): — Հայ ազգը շատ քիչերու հետ սա՛ առաւելութիւնը ունի, որ իր սկզբնական անունին մէջ կը պահէ արմատ մը՝ որ կը նշանակէ այր, քաջ, արի: — Այսպէս՝ ԱՐՄԷՆ: Արմատականն է ար=էր (էրմէնի, արիական, այսինքն՝ յառաջդիմելու, պաշտպանելու ընդունակ ցեղին վերաբերող, այր — մարդ, ինչպէս Տէօյչ՝ որ կը նշանակէ նոյնպէս այր—մարդ, ինչպէս պարսկական հրանը կամ իրանը: Նոյն արմատէն: Չէ՞ որ այս մեր բնիկ արմատէն կ'ածանցուին, զանազան եղանակաւորումներով. — արու, հայր, մայր, եղբայր, քոյր (ո՛վ գիտէ — բայր... սէօռ), արի, բարի (Թերեւս չար): Քննէ՛ յաւէտ, հայկազն մանկտի, ճոխ լեզուիդ զանձաբանը, հոն կան միշտ թանկ առարկաներ, ընդերկրեայ կամ ընդծովեայ գանձնիքներ: Դարերու ընդերքին մէջ գոյն քու մասնաւոր արկղդ ունիս:

Սիրելի Արազ, ահա բառերու սիրուն ու հաշտ ընտանիք մը, մէն միակ արմատի վրայ ընձիւղուած, ինչպէս մարգրիտ հատիկներ մէ՛կ ողկոյզի վրայ պտկած սաղմնաւիկ: Արդ (ձեւ), յարդ, զարդ, արդուկ, հարթ (թանձր գիրով), խորանարդ (խորանի ձեւով), պտտարդ (պտուկի ձեւով հողէ ամաններ): — Ըսինք արդէն թէ ուրդ (ջուրի ճամբայ) ընտիր բառակերտ մասնիկ մը եղած է, իր սկզբնական իմաստը պահելով ամէնուն մէջ (ճամբայ, շարունակութիւն) — յաջորդ, ձախորդ, յետնորդ, առաջնորդ, հետեւորդ, բաժանորդ, ղուղորդ, բազորդ, նաեւ հորդ, հորդան, յորդ, յորդորակ: — Ընդ՝ հին գրաբանին մէջ շատ գործածական նախադրութիւն մըն է, զանազան հոլովներով զանազան նշանակութեամբ, բայց նոր գրաբանին մէջ հազուադէպ է: Կայ սակայն ընդունել, այսինքն՝ ոտքի տակ առնել. (ընդ գործիական հոլովով տակը կը նշանակէ (ընդ աստեղօք, աստղերուն տակ, երկրի վրայ. Նոյնն է նաեւ ընթադրել կամ ենթադրել ենք նոյն է ընդ-ին հետ): Բառը ըստ պատշաճի կտրելով մէկ մասը յաջորդ նոր տողին փոխանցելու ատեն փոքր գիծ մը կը քաշենք, չէ՞. այդ գիծը շատ սիրուն անուն մը ունէր, որ հիմա գոհեթէ մոռցուած է... ենթամնայ, ինչպէս ունինք ապաթարց՝ որ կը նշանակէ զատ գրել, չմիացնել, ինչպէս ունինք շակերտ, որ չ գիրին գլուխէն կը ձեւանայ. ինչպէս ունինք բութ, որ բթամատին պէս անզարդ, անհարթ գիծ մըն է՝ մատնաձեւ բառին իբրեւ գլուխ, ինչպէս ունինք փակագիծ, տեսակ մը բանտ չեշտուելիք բառերու կամ նախադասութիւններու համար: Քաղ նախադրութիւնը, իբրեւ աւելի, պէտք է գործածել, առանց թէի ընկերակցութեան, գոյականի հետ. այսպէս՝ քան մեր բարեկամները, քան ձեզ, քան անոնք, եւն. իսկ թէով (քան թէ) բայերու հետ. ինչպէս՝ աւելի լաւ է մեկնիլ քան թէ մնալ հոս: Բայց այս տեսակ պարզ գործածութիւններու պարագային՝ պէտք է զգուշանալ ծայրայեղութենէ եւ բծախնդրութենէ: Լեզուին միօրինակութեան կամ բիւրեղացումի պահանջը պէտք չէ զանց առնել տայ գեղագիտական, ներդաշնակ բացառութիւնները:

Ուշիմ Արշաւիրին նիհար հարցարանը աչքի առջեւ ունիմ այս րոպէին: Իբր - իբրեւ, — իբրեւ՝ դրուելով գոյի մը առջեւ, այդ գոյականով ցոյց տրուած անձին բուն հանգամանքը յայտնած կ'ըլլանք — այսպէս՝ կ'եօթէ իբրեւ բանաստեղծ, Պլում իբրեւ վարչապետ ըսելով, իբրեւը ցոյց կու տայ ակնարկուած անձերուն բնիկ կամ իրական հանգամանքը: Իսկ իբրը բուն հանգամանքը ցոյց չի տար — այսպէս՝ իբր բժիշկ մը կրնամ ձեզի յանձնարարել... (կը նշանակէ թէ յանձնարարողը բժիշկ չէ, այլ այդ հանգամանքով կը ներկայացնէ զինքը): Իբրեւ բժիշկ ասիկա վնասակար կը գտնեմ — հոս խօսողը իրաւցնէ բժիշկ է: Իբրեւին փրանսերէնն է en qualité de... իսկ իբրին՝ comme: — Երբ ճշմարիտ հերոսի մը մասին խօսինք, չենք ըսեր կամ, կարծես, պատշաճ չէ ըսել՝ իբր հերոս, այլ իբրեւ հերոս: Երանգը որոշ է, չէ՞: Արդէն իբր թէ ... ըսելով՝ բանի մը կամ անձի մը վերագրուած յատկութիւնը ժխտած կ'ըլլանք: Հարկ չկայ ըսելու իբրեւ թէ ...(բայց միշտ զգո՛յշ բծախնդրութենէ):

Սիրելի Արազ, հնա՞ր է արդեօք որ համոզենք Արշաւիրը, միասին թափով առաջնորդենք վերստինը մեր հին գրական թանգարանը՝ անկորուստ պահելու համար անոր հին փառքը: Աւելորդ չէ՞ք գտներ միթէ վերստինին գործածութիւնը մեր նոր գրականին մէջ: Ուրաքանչիւր գրող ի՛նք թող հաշուէ կամ քննէ թէ քանի՛ անգամ գործածած է այդ բառը փոխանակ իր հոմանիշներուն (նորէն, դարձեալ, կրկին) եւ պիտի տեսնէ թէ գրեթէ պէտքը չէ զգացած անոր: Արդէն վերը բայերու հետ կը գործածենք վերստինի իմաստով: Ասիկա լիուլի կը բաւէ: — Եթէ ուժով պնդել ուզենք, կը գործածենք կրկինը, որ երկու անգամ (երկիցս) կը նշանակէ: Դարձեալը մեղմ է, յիշեցնելու յուշիկ, ազնիւ, քաղաքավար ձեւ մը: Նորէնը դարձեալին եւ կրկինին միջնորդն է, մէկին կամ միւսին յուշարարը, տեսակ մը յանդիմանական, զոր յաճախ ուսուցիչը կը գործածէ — Նորէ՛ն դուն, ա՛յ չարաճճի... եւն.:

Շարն ընդ հուպ:

ՏԱՐԱՁ

ՇԻՇԱՂ

Գիւղացիները.

— Պարոն երեսփոխան, հիմա որ ընտրուեցաք մեր քուէներով, կը յուսանք թէ ձեր տուած խոստումներու մասին պիտի մտածէք:

— Այո, պարոններ, պէտք է չորս տարի այդ գործերուն վրայ խորհրդածել ձեր շահերուն համար, կը խոստանամ իմ յաջորդ ընտրութեանս կատարել խոստումներս:

✕

Տիկինը. — Այս հաւը շատ կարծր է, պէտք եղած ուշադրութիւնը չէք տարած գնած ատեն:

Խոհարարուհին. — Ոչ, Տիկին, կարելիս ըրի ամենալաւ հաւը գտնելու, քանի որ ես ալ պիտի ուտեմ անկէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ **(45)**

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Բնականաբար մենք պիտի օգնենք ձեզի այստեղ՝ մինչեւ ձեր մեկնումը: Եթէ չյաջողիք փախուստը տարբեր միջոցներով կարգադրել, այն ժամանակ կը կաշառէք բանտապահները... դրամին քանակը բնաւ կարեւորութիւն չունի ... պիտի ստանաք ձեր ուզածին չափ...

Ցետոյ իրեն կուտան բանտարկեալին հասցէն, ինչպէս նաեւ մեծքակ գումար մը՝ զանազան ծախքերու համար: Զմեկնած՝ լրտեսներուն պետը կարեւոր յանձնարարութիւն մը եւս կ'ընէ.

— Համաձայն մեր ստացած տեղեկութիւններուն, կ'ըսէ ան, Ամերիկացիները նոր տեսակ բանտապահ կառք մը եւ թնդանօթ մը շինած են... աշխատեցէք անոնց յատակագիծերն ալ ձեռք անցընել... մեր Սպայակոյտը շատ գոհ պիտի մնայ ինկապէս...

Գնդապետը պիտի ճամբորդէր իբրեւ Սպանիացի եւ պիտի ունենար անցագիր մը, որուն շնորհիւ բացարձակօրէն հարցաքննութեան չպիտի ենթարկուէր որ եւ է տեղ փրանսական հողին վրայ:

Ուրեմն ամէն ինչ կարգադրուած էր: Ցաջորդ առտուն իսկ հազարումէկ զգուշութիւններով կը մեկնի պանդոկէն — ուշադրութիւն պիտի ընէր որպէսզի իրեն չհետեւէին — եւ սահմանագլուխ կը հասնի: Ծպտուած էր եւ անցագրին մէջ ներկայացուած էր իբրեւ ալատ կարեւոր անձնաւորութիւն մը որ Ֆրանսա կ'երթար՝ սպանիական կառավարութեան կողմէ:

Միեւնոյն շոգեկառքին վրայ էր նաեւ Հազարապետը, ինչո՞ւ, որպէսզի հետեւէր «Սպանիացիին», այլ անուամբ «զեղծարար»ին շուքին... Աւելորդ է ըսել որ այդ հանդիպումը նախապէս ծրագրուած էր: Ո՛րքան կ'ուզէին առանձին ըլլալ իրենց կառաբաժնին մէջ՝ խօսակցելու կամ թերեւս միասին խնդալու համար Գերմանացի գործակալներուն միամտութեան վրայ. եւ սակայն յուսախաբ պիտի ըլլային, որովհետեւ ուրիշներ կային իրենց շուրջը:

Հակառակ այդ աննպաստ կացութեան, գնդապետը կը յաջողի իր պաշտօնակցին հասցնել թուղթի կտոր մը որուն վրայ նշանակած էր հետեւեալ բառերը.

— Իջիր այն կայարանը ուր ես պիտի իջնեմ. —

Քանի մը րոպէ վերջը երկու բարեկամները իրարու կը հանդիպին փոքրիկ կայարանի մը սպասման սրահին մէջ. Գնդապետը կը նկարագրէ իր տեսակցութիւնը գերմանական Գաղտնի Սպասարկութեան անդամներուն հետ: Ցետոյ կը ժամադրուին՝ Փարիզի մէջ իրարու հետ տեսնուելու համար եւ առանձին առանձին կը մտնեն յաջորդ շոգեկառքը որ զիրենք մայրաքաղաք պիտի տանէր:

Գնդապետը Փարիզ հասնելուն պէս պանդոկ մը կ'երթայ: Կէս ժամ վերջը հիւր կ'ընդունի իր աշխատակիցները — Առաջնորդը, Հազարապետը եւ երկրաչափը: Զորսը միասին կարեւոր խորհրդակցութիւն մը կը կատարեն բանտարկուած Գերմանացի ազնուականին մասին: Եթէ յաջողէին փախցնել այդ բարձրաստիճան բանտարկեալը, Թշնամի Ինթէլիճընսը պիտի հաւատար իրենց «անկեղծութեան» եւ յետագայ խոստումներուն, սքանչելի էր այդ հեռանկարը...

Ուրեմն, «առաջնորդը» անմիջապէս դաշնակիցներու գաղտնի սպասարկութեան կեդրոնատեղին կը վազէ, կարգ մը տեղեկութիւններ ստանալու համար բանտարկեալին ինքնութեան մասին: Կը բացատրեն իրեն որ ան մահուան դատապարտուած է եւ վճիռը պիտի գործադրուի շուտով:

— Մի՛ աճապարէք, դիտել կու տայ Ամերիկացին. այս մարդը կարեւոր է դաշնակիցներու Ինթէլիճընսին համար ... խոշոր գործ մը պիտի յանձնենք իրեն եւ ...

— Երեւի դուք տակաւին անծանօթ էք անոր ինքնութեան ...

— Այո, անծանօթ եմ ...

— Լաւ ուրեմն, լսեցէք ... բանտարկեալը իշխան Յոաքիմն է՝ Քայզէրին կրտսեր որդին ...

Առաջնորդը յետոյ կը լսէ ամբողջ պատմութիւնը: Ամերիկեան ոստիկանութիւնը Լա Ռօշէլի նաւահանգիստին մէջ կը ձերբակալէ երիտասարդ Գերմանացի մը որ կը փորձէր կրակի տալ քաղաքին օդակայանը: Քաջ տղայ մըն էր ան, որովհետեւ հարցաքննութեան ընթացքին բացարձակօրէն մերժած էր որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդել Գերմանիոյ մասին: Մերժած էր նոյն իսկ յայտնել իր ինքնութիւնը՝ թէեւ մահապատիժի վայրկեանը հետզհետէ կը մօտենար: Դաշնակից Ինթէլիճընսը կը ճանչնար զինքը: Գերմանիոյ կառավարութիւնը բազմաթիւ դիւանագիտական ձեռնարկներ կատարած էր, ապահովելու համար «Միլլըր»ի ազատ արձակումը:

Ամերիկացին ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէ այդ պատմութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ տղան պէտք է արձակուի ... նպաստ դաշնակիցներու դատին, կը մտածէ ան ինքնիրեն եւ այդ իմաստով ալ կ'արտայայտուի իր պաշտօնակիցներուն որոնց հետ կը մտերմանայ շուտով: Տրամաբանական կը գտնեն իր բացատրութիւնները եւ անմիջապէս կ'որոշուի ամերիկեան Ինթէլիճընսի անդամներէն բաղկացած մարմին մը ուղարկել այն քաղաքը ուր բանտարկուած էր նորին գերմանական վեհափառութեան հոգեհատորը:

Զաւեշտին երկրորդ արարը տեղի կ'ունենայ, հետեւաբար, Լա Ռօշէլի մէջ:

«Գնդապետը» — այժմ սպանիացի ազնուական մը — «ձերբակալուելով» բանտ կ'առաջնորդուի ... Այնտեղ կերպով մը կը ծանօթանայ Միլլէրի հետ եւ անոր կու տայ շա՛տ կարեւոր լուր մը.

— Մտիկ ըրէ՛, գերմանական գաղտնի սպասարկութեան հրահանգով եկած եմ այստեղ՝ քեզի օգնելու համար ... Այս իրիկուն երբ պարտէզ ելլես մարզանքի ժամուն, պիտի տեսնես որ այցելու մը քեզի նշան պիտի ընէ հեռուէն ... չվախնաս կամ չվարանիս, անմիջապէս մօտեցիր իրեն ... ես բանտին դրան առջեւ պիտի սպասեմ ինքնաշարժով ... մնացածը ինծի ձգէ՛ ...

— Հիանալի՛ է, հիանալի, կը բացագանչէ իշխանը եւ կը խոստանայ հնազանդիլ իր հայրենակցին պատուէրներուն:

Ցաջորդ առտուն ամերիկեան Ինթէլիճընսին ղեկավարներէն՝ «Առաջնորդին» խնդրանքով, փրանսական բանտին կառավարիչը ազատ կ'արձակէ «Սպանիացին», որովհետեւ իր անմեղութիւնը հաստատուած էր ... Մեկնելէ առաջ, «գնդապետը» կը կրկնէ իր պատուէրը մահապարտ Գերմանացիին.

(Շար.)

Դասախօսութիւն մը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

— • —

ՎԻԵՆՆԱ (Յառաջ). — Ճարտարապետ իշխան Պետրոս Կամսարական՝ մեր Երևան. Միութեան նախաձեռնութեամբ բանախօսութիւն մը կատարեց դեկտ. 3ին, Society of Friendsի սրահին մէջ: Բանախօսը մեծ ձեռնհասութեամբ երկու ժամ գրաւեց հոծ ունկնդիրներու (տեղացի եւ Հայեր) ուշադրութիւնը եւ ծափերու արժանացաւ:

Դարերու ընթացքին Հայաստան բազմաթիւ անուններ ունեցած է: Ուրարտացիներ, Արմէններ եւ Հայեր կազմած են արդի հայ ժողովուրդին ցեղային կորիզը: Այս ցեղը արիական մաքուր ցեղ մըն է եւ տիեզերեան ճիւղին մէկ ներկայացուցիչն է: Բանախօսը այնուհետեւ պատմական դէպքերը նկարագրեց եւ նորագոյն պատմութեան անցնելով խօսեցաւ ռուս յեղափոխութեան յաջորդող տարիներու մասին: Հայաստանի աշխարհագրական տուեալներու համեմատութիւնները՝ աւստրիական եւ եւրոպական զուգակշիռներուհետ, բանախօսին միտքերը շատ դիւրըմբռնելի դարձուցին:

Այսօրուան Հայաստանը մօտաւորապէս 31 հազար քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն ունի, 1.113.000 բնակիչով, 41 հոգի (մէկ քառ. քիլոմէթրի վրայ) հոծութեամբ: Հանրապետութեան 88 առ հարիւրը հայ է: Բնակչութեան աճումը տարեկան մօտաւորապէս 32 հոգի առ հազար (նոյն համեմատութիւնը՝ Գերմանիա 7.5 Ֆրանսա 0,4 նուազուրդ): Քաղաքներու եւ գիւղերու բնակիչներուն համեմատութիւնը՝ 23 (քաղաքներ), 77 (գիւղեր), ամենամեծ փաստը՝ Հայերու երկրագործ ըլլալուն: Անդրկովկասի հետ համեմատելով՝ Հայաստան 17 առ հարիւր է (իբր հող), իսկ Հայերը 29 առ հարիւր են (իբր բնակչութիւն): Հայաստանի մէջ 1000 այր մարդու դիմաց 933 կին կայ, ուստի Ֆանլանտայի եւ Իրլանտայի հետ համեմատելով, որոնք կիներու նուազուրդ ունին, Հայաստան այս երեք երկիրներէն մէկն է, այրերու մեծագոյն թիւով:

Բանախօսը յետոյ անցաւ Հայաստանի նկարագրութեան եւ ժողովուրդի զարգացման, իրաւական կարգերու փարչութեան, ելմտացոյցի եւ բանակի, եւ այս կէտին մէջ ծանրացաւ Թիֆլիսի սպաներու վարժարանի մասին որ Անդրկովկասի սպաները կը հասցնէ:

Հայաստանի երկրագործութիւնը եւ անասնաբուծութիւնը, կազմեցին բանախօսութեան շարունակութիւնը: Երկրին հողային հարստութիւնները, տուֆ, բէմզա, գաճ, խոտաքար, մարմար, պղպջակ եւ բազմաթիւ ցանցառ հողային գանձեր, մասնաւորապէս, քրոմ, վոլֆրամ, մոլիպտէն դեռ շատ քիչ շահագործուած են, (մոլիպտէն միայն Նորվեկիա կը գտնուի եւրոպական երկրամասին մէջ): Պղինձը ճարտարարուեստի համար մեծ դեր մը Երեւանը Լէնինականի եւ նոյն իսկ Ռուսաստանի համար):

Հայաստան այժմ 14 ելեկտր. կայաններ ունի՝ համագումար 98 հազար քիլովաթ տարողութեամբ, որ կը համապատասխանէ ամբողջ Ռուսաստանի մէկութերորդ տարողութեան: Արուեստական ձգախէժը երկրին ճարտարարուեստին գլխաւոր մէկ նիւթն է:

Հայաստանի երկաթուղիները 500 քիլոմէթր երկայն են. սեւանակի գիծ մը Երեւանը Լէնինականի եւ Թիֆլիսի հետ կը կապէ:

Անդրկովկաս տնտեսական մարմին մը կը կազմէ աշխարհի համար: Հայաստան պղինձ կ'արտածէ եւ հանքածուխ ու քարիւղ կ'ընդունի Վրաստանէն ու Ատրպէճանէն:

*** Դեկտեմբեր 5ին իշխան Կամսարական բանախօսեց հայ եկեղեցւոյ մասին (Ա. Պատմութիւն Բ. Կղեր, Գ. Խորհուրդներ եւ ծէս Դ. տարբերութիւններ հայ եկեղեցւոյ՝ յունականէն եւ հռոմէականէն): Այս դասախօսութիւնն ալ շատ յաջող անցաւ:

ԱՐՓԻԱՐ

Աւստրիոյ դիրքը ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՊ

— • —

«Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի մէջ կը կարդանք.

— Ազգային պաշտպանութեան նախարար Հիւլկէրթ, որ միեւնոյն ատեն նախարարական խորհուրդին փոխ նախագահն է, ձայնասփիւռով յորդորական մը ուղղեց քաղաքապահ զինուորութեան, որ, առ այժմ, Աւստրիոյ ամենամեծ ոյժն է: Այդ յորդորականին մէջ, որ լսելի էր բովանդակ Աւստրիացի ժողովուրդէն, նախարարը կոչում ըրաւ կարմիրներուն դէմ իր յայտարարութիւններուն մէջ: «Աշխատեցանք Աւստրիոյ զինուորական տկարութիւնը դարմանել քաղաքապահ եւ աշխատաւորական զօրախումբերու միջոցաւ, տկարութիւն մը՝ զոր մեզի կը պարտադրէին Հաշտութեան Դաշինքները: Հիմա, մասնաւորապէս, ձեր ամէնուն վրայ մեծ պարտականութիւն կը ծանրանայ երիտասարդութիւնը հեռու պահել առատել Կարմիր կազմակերպութիւններուն ճանկերէն: Քաղաքական մարգին մէջ միշտ աչքի առջեւ ունեցէք ձեր ընելիք գործը — Ջախջախել Կարմիր տիրապետութիւնը եւ ամէն բան ջարդուփշուր ընող բոլշեւիկեան ոգին, վերաշինել անկուսակցական պետութիւն մը ճշմարիտ ժողովրդապետութեան հիման վրայ, զօրացնել շինարարութեան եւ վերակենդանումի օժանդակող հարազատ գաղափարները: Ահա թէ ինչպէս պէտք է ընթանաք այս ճամբուն մէջ, եւ ինչպէս պէտք է փայլատակին ձեր գաղափարները այս ուղղութեամբ: Երբ գայ ժամանակը որ հայրենիքը կոչ ընէ կամաւոր զինակիրներդ մեծ խանդավառութեամբ պիտի կենաք պետութեան կողքին, եւ ամէնքը իրենց սիրտին արիւնով պիտի դրոշմեն Պետութեան նորահիմն շէնքը: Կը թուի թէ բոլշեւիկութիւնը մեր մէջ կործանուած է: Բայց իրականին մէջ տակաւին կը բոնկի անոր կայծը, դուրսէն միշտ ճարակ գտնելով: Ուստի մեր բովանդակ ճիգը պէտք է ըլլայ այդ կազմակերպութեան նորոգ արծարծումը խափանել: Ճակատի բուն զինուորութեան կը վիճակի ուրեմն մնանուոր եւ բացառիկ գործունէութիւն մը: Մտաւոր սահմանին մէջ եւս, ինչպէս քաղաքական մարզին մէջ, նոյն զինուորութեան պարտականութիւնն է հայրենիքի պաշտպանութեան կամքը տարածել, ընդարձակել ժողովուրդին մէջ»:

ԿԻՆԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Աւստրիոյ վարչապետ Շուշնիկ, Մայրերու Պաշտպանութեան Գործին ցուցահանդէսը այցելելով, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ աւստրիացի մայրերուն եւ կիներուն ներկայ պարտականութիւններուն վրայ: Վարչապետը, ի մէջ այլոց, ըսաւ.— «Կիները պէտք է ձգեն իրենց երէկի քաղաքականութիւնը, հանրային կեանքին մէջ քաղաքական դեր խաղալու հետապնդումը: Արդի իտէալ կնոջ նուիրական պարտականութիւնն է մեր երկրին մէջ ամէն բան ընել՝ օժանդակելու համար մեր հայրենիքին վերաշինութեան գործին: Իմ խորունկ համոզումս այն է թէ հիմա այս միտքով հարկ է պատրաստել մայրերն ու կիները առ հասարակ — կնութեան ընկերային բոլոր ուժերը համախմբել, որպէսզի միահաղոյն ծառայեն, օրուան քաղաքական պայքարներէն դուրս, զինուորական ոգին զօրացնելու, օրինակ հանդիսանալու գործակցութեան: Նոր Աւստրիոյ հանրային կեանքին մէջ այս է կնոջ դերը, փոխանակ երէկի քաղաքական կնճռոտութիւններուն եւ կուսակցական կիրքերու խողովակ դառնալու: Կինը պէտք է հեռի մնայ քաղաքական կարծիքներու պայքարէն եւ բոլորովին նոր խարիսխի մը վրայ կանգնի, պատուաւոր գործունէութեամբ եւ քրիստոնէական սիրով, լաւ գիտնալով թէ ազնիւ կնութիւնը անհրաժեշտ է ժողովուրդին պաշտպանութեան համար»:

Վարչապետը, յետոյ, խօսքը ներկայ մանուկներուն ուղղելով, ըսաւ.— Իրարու օժանդակելու, ձեռք ձեռքի աշխատելու ոգին պէտք է ձեր առաջնորդը ըլլայ:

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

— • —

ՊՐԻՒՍԷԼ. — Դեկտ. 22ին, Պելժիոյ գաղթ. վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Պրիւսէլի «Union Coloniale»ի շքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ արեւելեան երաժշտութեան ունկնդրութիւն մը, ծանօթ քեմանչիստ Ռուբէնի կողմէ եւ իր տիկնոջ դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Բազմաթիւ Հայեր ու Պելժեր ներկայ էին նուագահանդէսին, որ աննախընթաց յաջողութիւն մը ունեցաւ: Ցայտագիրին մաս կը կազմէին արուեստագէտին հեղինակութեններէն քանի մը կտորներ, Կոմիտաս վարդապետին «Միրանի ծառը», Ա. Տիգրանեանի «Անուշ»ը, Գ. Սիւնիին՝ «Զօպան պայալի» (հովուական սրինգ), Ա. Սպենդարեանի «Ֆայթալմա Քրիմը» (Թաթարական պար), ևն.:

Բոլոր կտորներուն մէջ մեր հայրենակիցը ցոյց տուաւ երաժշտական բացառիկ տաղանդ, մատներու արագաշարժութիւն, ձայներու նրբութիւն եւ զգայնութիւն: «Միրանի ծառը» եւ «Հովուական սրինգը» քանիցս կրկնել տրուեցան եւ անօրինակ խանդավառութիւն մը յառաջբերին սրահին մէջ: Օտարներու համար բացառիկ երեւոյթ մըն էր արեւելեան երգերու ինքնատպութիւնը:

Ինչպէս ծանօթ է, քեմանչիստ Ռուբէն երեք տարիէ իվեր իր կնոջ հետ երկիրէ երկիր կը շրջի օտարին ծանօթացնելու համար արեւելեան երաժշտութիւնը, մասնաւորապէս հայ գեղջուկ եւ աշուղական երգերը:

Ջերմապէս կը շնորհաւորենք մեր հայրենակիցը եւ նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք իրեն:

Պրիւսէլէն մեկնելէ առաջ Գաղթ. Վարչութիւնը արուեստագէտ զոյգին ի պատիւ թէյասեղան մը տուաւ Հայ Ակումբին մէջ:

Հ. Տ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԵՐԵԿՈՅԹ

— • —

ՎԱԼԱՆՍ, 25 դեկտ. (Յառաջ). — Դեկտ. 24ի իրիկունը տեղի ունեցաւ Զ. Ռ. Մ. մարզականի երեկոյթը Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ: Ներկայ էին բաւական թիւով ընկերներ եւ մարզասէր հասարակութիւն մը որ եկած էր քաջալերելու մարզիկները, միեւնոյն ատեն վայելելու տաք մթնոլորտ մը, զուտ հայկական: Խնջոյքը սկսաւ ժամը 9 ու կէսին, ընկ. Վ. Պապիկեան քանի մը խօսքով բացատրեց երեկոյթին շարժառիթը. «Մենք բոլորեցինք լման մէկ տարի. այս ժամանակամիջոցին ոչ միայն կրցանք կազմել երկու մարզական խումբեր, այլ եւ յաջողեցանք համախմբել նորահաս սերունդը եւ անոնց ներշնչել ազգ. ոգի, ընկերական սէր իրարու հանդէպ, եւ միեւնոյն ատեն մարզանքի սէր: Եթէ չյաջողէինք մեր նպատակին մէջ, անոնք փոխանակ իրար սիրելու եւ միշտ հայկական շրջանակին մէջ գտնուելու, պիտի երթային իրենց սէրը եւ եռանդը սպառելու պլօթ խաղալով»: Ընկերոջ բացման խօսքէն ետք սեղանապետ ընտրուեցան ընկ. Ստամպուլեան (Ռոմանէն) եւ ընկ. Գասեան որոնք յաջողութեամբ վարեցին, ստեղծելով տաքուկ մթնոլորտ մը: Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ: Այս երեկոյթին գործօն մասնակցութիւն բերաւ Տիկ. Ա. Խաչիկեան, Միութեան տրամադրելով իր ռատիոն, որ մասնաւոր փայլ մը տուաւ երեկոյթին: Մինչեւ ժամը գիշերուան 2ը սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Յետոյ աճուրդի դրուեցան երկու շիշ շամբանիա, եւ կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Խնջոյքը տեւեց մինչեւ առտուան ժամը 5 եւ ներկաները մեկնեցան գոհ տրամադրութեամբ:

Զ. Ռ. Մ. մարզականի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց որ իրենց նուէրները ղրկած էին վարչութեան:

Պատրիկ

ՏԱՐԵԳԼԽԻ ԱՌԹԻՒ

— • —

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն՝ ՓՈԽԱՑՆԵԼ իրենց վճարումները:

Մասնաւորապէս կարգ մը գործակալներէ կը խնդրենք սովորական կոչի մը տեղ չդնել այս յայտարարութիւնը: Ֆրանսայի ընկերային օրէնքներուն հետեւանքով երբ տեղական եւ օտար թերթեր բարձրացուցին իրենց գիները, «Յառաջ»ը միակն է որ կը պահէ նոյն արժէքը, յանձն առնելով նոր զոհողութիւններ:

Մենք զոհողութիւն չէ որ կը սպասենք, փոխադարձաբար, այլ քիչ մը պարտաճանաչութիւն եւ փութաջանութիւն: Ներելի չէ տարիներով առկախ ձգել հաշիւներ, երբ ամէն բան կրակի գին ստացեր է Փարիզի մէջ,— աշխատավարձ, թուղթ, մելան եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուզէք:

Բազմաթիւ նամակներ անպատասխանի մնացած ըլլալով, հարկադրուեցանք հրապարակաւ ալ յիշեցնել, առ որ անկ է:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

— • —

ԿՐԸՆՈՊԼ. — Անցեալ շաբաթ գիշեր ժամը 20.30ին տեղի ունեցաւ պարահանդէս մը, Հայ. Փութպոլ ակումբի կողմէ ի նպաստ նորակազմ խումբին, Սթանտ սրահին մէջ, մասնակցութեամբ նուագախումբին: Հայրենակիցներու բազմութիւն մը քաջալերելու համար հայ մարզիկները եկած էր հոն: Ժամը ճիշդ 24ին վիճակախաղ մըն ալ տեղի ունեցաւ եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 0.546 (հեծելանիւ մը), 0.541 (կայծքար), 1.620 եւն. Այն թիւերը որ կը վերջանան 9ով, շահած են լաւ նուէրներ: Կը խնդրուի իրենց տոմսակներով ներկայանալ 15, Rue de la Plaine, Café Savoiyard ստանալու համար իրենց նուէրները, դեկտ. 25էն մինչեւ 25 յունուար 1937: Այս թուականէն վերջ նուէրները կը մնան խումբին:

Մեր բոլոր մարզիկները սրտանց կը յայտնեն իրենց շնորհակալութիւնները բոլոր հայրենակիցներուն:

Սիրեցէք միշտ մարզիկները, որովհետեւ առանց ծաղկի պարտէզ մը պարտէզ չըլլար, առանց մարզիկներու ազգ մը ազգ չըլլար:

Գ. Պօյաճեան

ԲՈՒՐԱՍՏԱՆ

Նոր տարիէն սկսեալ պիտի հրատարակեմ մանկական եւ պատանեկան ամսաթերթ մը, որ պիտի ըլլայ օրկանը մանուկներու եւ պատանիներու:

Թերթին բոլոր սիւնակները պիտի տրամադրուին քաջալերելու նորաբողբոջ տաղանդները անտիր, կրթական, գեղարուեստական եւ գրական մարզերուն մէջ:

Թերթին նպատակը պիտի ըլլայ ծանօթացնել արժանաւոր անձեր, կապ հաստատել մանուկի եւ ծնողքի միջեւ, ուժ տալ յարաբերութեանց ներդաշնակ զարգացումին եւ անոնց հանդէպ երախտագիտութեան ոգիի մշակման: Եղբայրական կապ հաստատել արտասահմանի բոլոր մանուկ եւ պատանիներու միջեւ, ծանօթացնել մեր հայրենիքը եւ ներշնչել անոնց լաւագոյն ու ազնուագոյն հայրենասիրութեան ոգի:

Կը խնդրեմ բոլոր մեր մանկավարժ հայրենակիցներէն, ծնողքներէն եւ մանուկներուն ու պատանիներուն բարեկամներէն ղրկել սոյն նպատակները շօշափող գրութիւններ, պատմուածքներ, տաղանդաւոր ու արժանաւոր տղոց լուսանկարները իրենց մանրամասն տեղեկութիւններով:

Հասցէ. — Ժ. Տավօեան, 4, rue de la Trémaille, Paris (8).

Իզմիր երէկ եւ այսօր

— • —

Աթէնքի «Էլէֆթէրոն Անթրոփոս» թերթը կը գրէ թէ ժամանակին Իզմիրի բնակչութիւնը 450հազար հոգի էր, իսկ քաղաքապետական պիւտճէն 2 եւ կէս միլիոն ոսկի էր, մինչդեռ հիմա բնակչութիւնը 160.000 եւ պիւտճէն 900.000 ոսկի է: Բնակչութիւնը աւելցնելու համար գաղթականներ կը բերեն, բայց եկողները երկրագործներ են եւ Իզմիրի շրջանակները լեցուած են:

Պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, այս տարի ծնունդներուն թիւը 2722, իսկ մահերունը՝ 3430 է: Թշուառութիւնը աւելցուցած է մահերու թիւը:

Զբօսաշրջիկ բերել տալու համար Քատիֆէ Գալէի մօտ կատարուած շատ մը բաները պարապը գացին, որովհետեւ այդ վայրը արգիլեալ շրջանակի վերածուեցաւ: Իզմիր վերածուած է ճահիճի մը եւ այս պատճառով շատցած են ջերմը եւ թոքախտը: Աղտոտութեան պատճառաւ, բնծաւոր ժանտատենդ ծագած է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (163)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Ան ալ մէկն էր հարիւրաւոր զոհերէն, որ այսօր մրմուռ մը տուած, վաղը պիտի մոռցուէր, ու այդքան միայն: Հոգեկան ուրախ կամ տրտում տրամադրութեամբ գործնական աշխատանք մը կար որ առաջ պիտի տարուէր ամէն գնով, նորէն զէնքերը պիտի քանդուէին, իւղոտուէին, դասաւորուէին, փամփուշտի տոպրակները պիտի համրուէին եւ փոքր ծրարներու վերածուէին:

Գրեթէ լուռ ճաշեցին: Ճաշէն վերջ երբ ներկաները կը պատրաստուէին ցրուելու, ամէն մէկը իր աշխատանքին, Վահէն խնդրեց որ վայրկեան մը սպասեն:

— Ես այլ եւս չեմ կրնար հոս նստած սպասել, պէտք է վաղը մեկնիմ, քանի դեռ ձիւնը լեռները չէ բռնած: Այս պայմաններու մէջ, Նիկոլն ու Ցակոբը չեն կրնար ինծի հետ գալ, մինչեւ որ վէրքերը չըժկուէին, կը մնայ որ միայն Գեւօն վերցնեմ հետս: Որտեղ որ է Գէորգը մէկ երկու օրէն կ'երեւի: Քանի մը օր թող սպասէ, մինչեւ որ տղաքը լաւանան ու միասին անցնին սահմանը:

— Պա՛, ես ինչ պիտի ընեմ,— զարմացկոտ աչքերը շուտ շուտ թարթեց ու վախվխալով հարցուց Համբարը, որ Առիւծ Գեւոյէն չէր ուզեր բաժնուիլ:

— Առ այժմ վանքը կը մնաս, հոս կ'աշխատիս, մինչեւ որ Երկրէն քեզի կանչեմ,— պատասխանեց Վահէն ու խուցէն դուրս ելաւ:

Այդ գիշեր, վանահայրը, Գարեգին վարդապետը եւ Վահէն նստած, գործի մասին խօսակցելով լուսցուցին: Վահէն ծանր սրտով գրեց Երեւանի ընկերներուն, Վարդանի եղերական մահուան մասին: Թելադրեց որ անմիջապէս մէկը ճամբուի Շահթախտ, Զոփուր Արթիւշի տեղը բռնելու համար, ինչպէս նաեւ Գէորգին լուր տալ որ անմիջապէս մեկնի վանք: «Երրորդ անգամ՛ն է որ ձեռք կ'առնեմ Երկրի ճամբան», Վահէն այս տողերով վերջացուց նամակը, «ո՞վ գիտէ թէ ինչ կրնայ պատահիլ, ամէն գնով աշխատեցէք նոր ուժեր պատրաստել Երկրի համար: Ղեկավար գլուխներու պէտք ունի Երկրի գործը: Հող դիզուած ապրանքը մի ուշացնէք փոխադրել վանքը, ձեր բոլոր ուժերը լարեցէք այդ ուղղութեամբ. զէ՛նք, զէ՛նք, զէ՛նք»:

Երբ Վահէն վանահօր անկողնի վրայ քիչ մը հանգստանալէ վերջ արթնցաւ, տեսաւ, որ վանահայրն ու Գարեգին վարդապետը գլուխ գլխի նստած, իր գրած նամակը կ'ընդօրինակէին շատ բարակ թղթի մը վրայ, ծածկագիր թուանշաններով: Թուղթը այնքան բարակ էր ու թափանցիկ որ միայն մէկ կողմը կարելի էր գործածել: Վանահայրը թուանշանները կը կարդար՝ մինչ Գարեգին վարդապետը խոշորացոյցի մը օգնութեամբ, շատ մանր թուանշաններ կը շարէր իրարու ետեւէ, կարմիր գոյնի թանաքով մը, որ երկու բոպէ չանցած, առանց հետք մը ձգելու կ'աներեւութանար:

— Հը՞, վերջացուցի՞ք,— յօրանջելով տեղէն բարձրացաւ Վահէն,— պարզկայ օր է, գիշերը սարի վրայ պիտի դողանք ...

— Ա՛յ, վերջացաւ:

Գարեգին վարդապետը, կէս թերթ թուղթը նախ ափին մէջ տրորեց ու ապա բթամատի եւ ցուցամատի մէջ առնելով այնքան ոլորեց, որ հազիւ սիսեռի մը մեծութեամբ կլոր գունդ մը դարձաւ: Այս գունդը, բարակ մաշկի մը մէջ դրաւ Գարեգին վարդապետը, երկաթի շատ բարակ թելով մը բերանը գոցեց ու վանահօր բռնած աղանիի թեւին ամրացուց, այնպէս մը որ թռչունի թեւը չսեղմուէր, միաժամանակ չկարողանար կտուցով հանել օղակը:

Երբ երեքով բակը ելան, վանահայրը ձեռքէն դէպի վեր նետեց թռչունը: Երկար ատեն վանդակի մէջ արգելափակուած աղաւնին, կարծես թէ թռչիլը մոռցած, թեւերը շուտ շուտ թափահարելով հազիւ ինքզինքը օդին մէջ կը պահէր: Յետոյ աւելի վեր բարձրացաւ՝ մէկ երկու շրջան ըրաւ վանքի բարձր զանգակատան շուրջը, ու մէկ ալ թեւերու կանոնաւոր բացխուփով ուղղուեցաւ դէպի հիւսիսարեւմուտք:

— Զօրութեամբ մեռնիմ Տէր Աստուած, շիտակ Երեւանի կողմը կը թռչի,— բացագանչեց վանահայրը, աչքը ուղղած արդէն հազիւ երեւցող աղաւնիին:

— Այո՛, զօրաւոր բնազդ ունին աղաւնիները,— բացատրեց Վահէն, մինչ Վանահայրը սրտնեղած, ծուռ ծուռ նայեցաւ Վահէին, եւ ուսերը թօթվեց: Էս նոր երիտասարդներն ալ, որոնք կ'աշխատէին ամէն ինչ բացատրել, փոխանակ Աստուծու մասը տեսնելու ...

Մութը կոխելուն, վանքի մէջ գտնուողները բոլորն ալ հաւաքուեցան դարպասի մօտ: Վահէն և Գեւօն դուրս եկան վանահօր խուցէն, գաղթականի շորեր հագած: Խաչանցի երկու վաստ Հայեր, բեռները շալկած, պատրաստ կը սպասէին:

— Տէ՛, մնաք բարով,— ըսաւ Վահէն:

Ընկերները մօտեցան իրարու եւ գիրկընդխառնուած համբուրուեցան:

— Բարի երթաս, Փութկու Ս. Գէորգ քեզ քօմէկ էղնի,— արցունքները սրբելով բարեմաղթեց Թադոս Ախպերը:

Գիւղի մօտովը անցնելով մեր ճամբորդները Ջաղացքի ճամբան բռնեցին եւ շուտով անյայտացան խաւարի մէջ:

ՍՈՖԻԱ ՊԵՏՐՈՎՆԱ ԱՍԼԱՆՈՎ

— • —

Արսէնեանները սեպտեմբերի առաջին շաբաթը Թիֆլիս վերադարձան: Վարդանի մասին ունեցած մտահոգութենէն ազատուած՝ Տիկ. Մարիամը շատ ալ չանհանգստացաւ, երբ Եւգինէն առանց եղբօրը հանդիպելու վերադարձաւ Ղարաքիլիսէ: Խորհեցաւ որ քանի մը օրէն Վարդանն ալ կը վերադառնայ, ամարանոցի կահկարասիքը մէկտեղելով, տիկ. Մարիամն ու Եւգինէն Թիֆլիս իջան:

Շաբաթ մը չանցած, Եւգինէն բացիկ մը ստացաւ Վարդանէն: Եղբայրը կ'իմացնէր, որ խաղողի լաւ ժամանակն է, ու որոշած է ատեն մը մնալ Երեւանի շրջանը: Այդ բացիկը կատարելապէս հանգստացուց տիկ. Մարիամը, մանաւանդ երբ ամուսինը յայտնեց որ Վարդանի Գերմանիա երթալը յետաձգուած է դեկտեմբերին:

Ամէն տարիներու նման խաղաղ ընտանեկան կեանք մը սկսաւ բոլորել Արսէնեան ընտանիքը: Պարոն Աշոտը, ամէն իրկուն գործէն ելլելով տուն կուգար, առանձին չձգելու համար Տիկ. Մարիամը, որովհետեւ, Եւգինէն երեկոները հազիւ թէ տունը կը մնար:

Ամարանոցէն Թիֆլիս վերադառնալով Եւգինէն քաղաքը բոլորովին կերպարանափոխուած գտաւ: Անշուշտ քաղաքը չէր կերպարանափոխուողը որ միշտ ալ կը մնար արեւելքի եւ արեւմուտքի զարմանալի խառնուրդ մը, այլ քաղաքի հայ տարրը, որ բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմէր: Կարծես մէկ օրէն միւսը հայ ժողովուրդի բնական կեանքը վեր ի վայր էր դարձած, ու լարուած ջղային մթնոլորտ մը կը տիրէր ամէն կողմ:

Եկեղեցական կալուածներու գրաւման օրէնքը ու որպէս ատոր հետեւանք դաւառներու ըմբոստացումը, փոխադարձ սպանութիւնները, մէկէն ի մէկ փոխեր էին հայ կեանքը, հասկացողութիւնները, տիրող եւ հպատակ ազգութեան փոխյարաբերութիւնները: Կարծես թէ Թիֆլիսի հայ բնակչութեան համար իսկ նոր յայտնութիւն մը լինէր իր հայ ազգութեան պատկանելիութիւնը:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ծանրացած է Ծնունդի ճաշէն ի վեր զոր խօսեցաւ ձայնասփիւռով եւ որ կը պարունակէր մօտ հազար բառ: Բժիշկ մը կեցած էր իր գլխուն վերեւ, ճառը խօսած ատեն: Պապը դժուարութեամբ կը խօսէր եւ իր ծանր շնչառութիւնը կը լսուէր ունկնդիրներուն կողմէ: Հիւանդը 79 տարեկան է եւ միշտ անկողին գամուած:

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Մատրիտի շուրջը, բայց արդիւնքը անորոշ է տակաւին: Երկու կողմերն ալ յաջողութիւններ կը հաղորդեն:

Կարտինալ Կոմա ի Թոմաս, Սպանիոյ հովուապետը, Հռոմ հասնելով, յայտնեց թէ մինչեւ հիմա սպաննուած են տասը եպիսկոպոսներ եւ հինգ հազար քահանաներ (35,000ի վրայ):

Թ. Ռ. ԱՐԱՍ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, որ Փարիզ կը գտնուէր, Աթէնք իջաւ երկուշաբթի օր եւ պիտի մնայ մինչեւ այսօր, չորեքշաբթի: Գործավարը պիտի խորհրդակցի յունական կառավարութեան հետ, օրուան հարցերու մասին:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐԷ ԱՒԵԼԻ կասկածելիներ ձերբակալուեցան Սոֆիայի մէջ, համայնավարական դաւադրութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով: Ձերբակալուեցաւ նաեւ կահ կարասիներու գործարանատէր մը, որուն մթերանոցին մէջ գտնուեցան բազմաթիւ թուցիկներ եւ տետրակներ:

1937Ի ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ, որ պիտի բացուի յառաջիկայ մայիսին, Էյֆէլի աշտարակն ալ պիտի օժտուի արդիական կատարելագործութիւններով: Գիշերը աշտարակին առաջին յարկը պիտի ցուցադրէ մասնակցող 42 ազգերու ազգային դրօշները, որոնց վերեւ պիտի ծածանի Ֆրանսական հսկայ եռագոյն մը: Այս բոլորը պիտի շողշողան ելեկտրական լոյսերու մէջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Վասպ. Հայր. միութեան վարչութիւնը իր բոլոր անդամներու եւ հայրենակիցներու կողմէն խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից եւ քաղաքական գործիչ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ իրենց պարագաներուն:

×

Սրտի խորունկ կսկիծով մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնենք անզուգական հայրենակից եւ ողբացեալ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ ընկ. Կարօի, Արմէնի եւ պարագաներուն:

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէրօեան
Պանեէօ

×

Ալֆորվիլի Համազգայինի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Պ. Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն, տարաբախտ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ:

×

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

Հ. Կամ. Մար. միութեան
Կեդր. վարչութիւն

×

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Մարսէյլի շրջ. վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

×

Հայ Կամ եւ Մարտիկ. Տէսինի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

Խորապէս կ'ողբանք տաղանդաւոր եւ անզուգական հայրենակից՝ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահը, եւ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք իր եղբայրներուն՝ Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն:

Տէր եւ Տիկ. Գ. Մուրատեան
Տէր եւ Տիկ. Տիգ. Զըլոեան
Տէսին

×

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Գ. Ալոյեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր զոքանչին՝ Այրի Տիկ. ԻՍԿՈՒՀԻ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր բոլոր ընկերներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ, ընկ. Ա. Յակոբեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իր տիկնոջ՝ ԵՂԻՍԱԲԵԹԻ կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Գէնճեան եւ Սարգիսեան ընտանիքը խորունկ կսկիծով իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց անզուգական հայրենակից՝ ողբացեալ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, իր եղբայրներուն՝ Կարօ եւ Արմէն Սասունիներուն եւ պարագաներուն եւ կը խոնարհինք իր թարմ շիրիմին առջեւ:

Ռուբէն Գէնճեան եւ Աղամ Սարգիսեան

×

Սէն Ժիւլիէն, Սէնթ Ալպանի Վրէժ խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ ընկ. Կարօի, Արմէնին եւ պարագաներուն:

×

Սէնթ Էթիէնի Անտօք ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ եղերական մահուան առթիւ, ընկ. Կարօ Սասունիի եւ պարագաներուն:

×

Ավինեոնի Մուրատ խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ իր եղբայրներուն՝ ընկ. Կարօին, Արմէնին եւ պարագաներուն:

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ընկ. Ս. Սասունիի մահուան առթիւ փոխա ծաղկեպսակի՝

Հ. Յ. Դ. Սէնթ'Էթիէնի Անտօք ենթակոմիտէն	70 ֆր.
Տիկ. Մարիամ Ղոնջէկիլեան	30 »
Տէր եւ Տիկ. Տէրօեան	30 »

Գումար՝ 130 ֆր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութիւնը իր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ մասնաւորաբար Պ. Ա. Համբարձումեանի որ մեր տարեկան հանդէսին համար սիրայօժար տրամադրեց Անդրանիկի ֆիլմը, շնորհակալութիւններ նաեւ համակիրներու եւ ընկերներուն որոնք զանազան գեղեցիկ առարկաներ նուիրեցին թօմպոլայի համար: Օր. Շ. Պէզազեան, Պ. Պ. Սեփան Էրզեան, Վ. Յակոբեան, Ս. Սաքալեան, Ս. Դաւիթեան, Ե. Յակոբեան, Ռ. Դանիէլեան, Ռշտ. Փափազեան, Վ. Մինէյեան, Շաքէ, Բ. Դէօվլէթեան, Օ. Օհաննէսեան, Յովակիմեան, Հ. Սեփանեան, Մ. Պօղիաքեան, Լ. Քանարեան, Յար. Թօքաթեան, Աղ. Սեփանեան, Ե. Յիցեան:

Կեդր. Վարչութիւն

ԱԶԴ

Այս Ուրբաթ, 1 Յունուար 1937, Նոր Տարի, Հանդիսաւոր Ս. Պատարագ կը մատուցուի Մարսիլիոյ Հայոց Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ: Նոյն ատեն կը կարդացուի նաեւ Ամենայն Հայոց Շնորհազարդ Հայրապետին գնահատական մէկ կոնդակը՝ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակի առթիւ ամենուրեք տեղի ունեցած յոբելինական համազգային տօնակատարութեանց մասին, ինչպէս նաեւ Հարաւ. Ֆրանսահայոց Պատուիրակ Սրբազանի մէկ գրութիւնը՝ կոնդակի ոգւոյն եւ բովանդակութեան շուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի ամբողջ Մարսիլիահայութիւնը՝ իր պաշտօնական Մարմիններով եւ կազմակերպութիւններով՝ ներկայ ըլլալու սոյն հանդիսութեան: Մասնաւոր հրաւիրագիրներ ուղարկուած չըլլալով՝ ներկայս կը խնդրուի ընդունիլ իբր այդ:

Առաջնորդարան
Հարաւային Ֆրանսահայոց

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ հօրաքրոջս աղջիկը՝ Մանուշակ Մէնէշեան (ընիկ Տիվրիկցի), որ Յունաստան կը գտնուէր 1925ին: Կը կարծուի թէ Եգիպտոս գացած է կամ Ամերիկա իր հօրեղբօր մօտ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիգրան Քանթէմուրեանի, 8, Rue Brochet, Alfortville, (Seine), France:

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Ախթէն (Վօքլիւզի նահանգ) Մկրտիչ Գրիգորեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Պրուսա-Օրթագիւղցի Մէրէսէնց Գրիգորին աղջիկը Աննիկ: Կը կարծուի թէ Փարիզ կը բնակի: Իր հասցէն իմացնել Վահրամ Մանուկեանի, 38, Rue Floréal, Romainville, Seine:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԷ ԼԵՌ ԱՐՕՒԵԱՐ

Ամսագրին 10րդ (Դեկտ.) թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ Ա. Յարութիւնեանէ եւ Սիամանթոյէ.— ԻՄ ԱՂՕԹՔԸ, Հ. Զօրգարեան.— ԾՈՒԽ ՄԸ, Յ. Անտոնեան.—ՆՍՏԱՐԱՆԻՆ ԱՂՋԻԿԸ, Արմէն Ամուր.— ՄԱՏԱՄ ՊՕՎԱՐԻ, Հրաչ Սարգիսեան — Մշակոյթի օրուան հանդէսը նուիրուած Հայ քանաստեղծութեան.— ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻՆ ՀԱՃՈՅՔԸ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՃՈՅՔԸ, Ա. Փափազեան (ֆրանս.է թարգմ.).— ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԵՑԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ, Վ. Էլմաեան (ճարտարապետ).— ԳԻՐՔԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ, Ա. Արապեան.— Նիւթերու ցանկը: Այս թիւով կը լրանայ ամսագրին տարեշրջանը: Յունուարին կը թեւակոխենք նոր շրջանը: Ամէն մէկ վճարող բաժանորդ պիտի ստանայ 20 ֆր. արժէքով ֆրանսերէն կամ հայերէն գիրքեր:
Բացուած է բաժանորդագրութիւնը, տարեկան ֆրանսայի համար 30 ֆր. արտասահմանի համար 40 ֆր.:

ԴԻՄԵԼ՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Paris (9e):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 31 DÉCEMBRE 1936

ԺԲ ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3308

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ԼՈՅՍ

Այսօր կ՚ընդհատենք մեր խորհրդածութիւնները՝ տարագրութեան 15ամեակի մասին, կրկին շօշափելու համար հրատապ հարց մը,— զինուորագրութիւն:

Նորութիւն մը չունինք, իբրեւ լուր:

Մինչեւ հիմա քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, առ այժմ արձանագրութիւն մըն է որ կը կատարուի, ստուգելու համար զինուորցուներու թիւը: Նոյն գործողութիւնը, նաեւ, տարագիր Ռուսերու համար:

Կը թուի թէ ընդհ. ապայակոյտը կ՚ուզէ աչքի առջեւ ունենալ ամբողջ պատկերը, անոր համեմատ կազմակերպելու համար գործը:

Ոչ Հայերը, ոչ ալ Ռուսերը վաւերական մարդահամար ունին: Այնպէս որ, կարելի չէ ըսել թէ ո՛րքան զինուորցու կրնան ճարել, 21էն մինչեւ 33 տարեկանը:

Կատարուած արձանագրութիւններէն յետոյ, ձեռնհաս իշխանութիւնը պիտի ուսումնասիրէ խնդիրը, բուն զինուորցուները (20 — 22 տարեկան) առաջին առթիւ կանչելու, իսկ միւսներուն համար մարզանքի կարճատեւ շրջան մը հաստատելու համար:

Մօտաւոր հաշիւներով, կը կարծուի թէ այդ պարագային քանի մը հազար զինուորցուներ պիտի ունենան հայկական գաղութէն, իսկ երկու անգամ աւելի՝ Ռուսերէն:

Ամէն պարագայի մէջ, առնք ենթադրութիւններ են: Արձանագրութիւններէն ու բժշկական քննութիւններէն յետոյ միայն պիտի պարզուի բուն կացութիւնը: Եւ այդ առթիւ զինուորական նախարարութիւնը անշուշտ պիտի հաղորդէ իր վերջնական հրահանգը:

Այս բացատրութիւնը չի նշանակեր թէ կարելի է ձգձգել որ եւ է հրահէր որ կ՚ուղղուի զինուորցուներուն: Չի նշանակեր, նաեւ, բախտին ձգել իրաւունքներու պաշտպանութիւնը:

Երբ այս հարցը մէջտեղ դրուեցաւ, գիտել տուինք թէ ան կը պահանջէ արթուն եւ հետեւողական գործունէութիւն՝ իրաւասու մարմիններէն, իսկ պաղարին՝ զինուորցուներէն:

Խրատներ տալու տրամադրութիւն չունինք, բայց հարկադրուած ենք նորէն յիշեցնել այս պարագան, գիտելով զանազան երեւոյթներ:

Կը թուի թէ իրաւասու մարմինները անհրաժեշտ ուշադրութեամբ չեն հետեւիր անցուդարձին, ինչպէս հարեւան Ռուսերը: Իսկ զինուորցուներն ալ, կամ անոնք որ իրենց անունով կը խօսին, քիչ մը չատ իրար անցած, կամ թիւրիմացութեանց մատնուած են:

Իսկ ամէնէն կսկծալին,— այս առթիւ ալ իրենց թեւերը քիչ մը չատ լայն բացած են գոյնզգոյն բանդէտներ, խելք սորվեցնելու եւ նոր ճակատներ կազմելու համար:

Այսպիսի հոտ մը կուգայ Պէլվիլի մէջ սարքուած ժողովէն եւ ուրիշ ձեռնարկներէ:

Ինչպէս կը հաղորդեն մեզի, այդ ժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ երկուշաբթի օր, աւելի չատ ծափլվարական մարզանքներ կատարուած են քան լուրջ քննութիւն եւ վիճարանութիւն: Եւ ժողովը վերջացեր է խառնիճաղանճ տեսարանով մը, որուն մանրամասնութիւնները զանց կ՚առնենք:

Ուրեմն, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ նոյնիսկ երիտասարդները ընդունակ չեն իրենց հաւասարակշռութիւնը պահելու այսքան տարրական հարցի մը մէջ, եւ նորէն պիտի պղտորի մթնոլորտը, ազդեցութեան պայքարներով եւ զարմանազան ճամարտակութիւններով:

Իսկ երբ ըսենք թէ զինուորցուներու արձանագրութեանց հետ միաժամանակ տեղի կ՚ունենան քննութիւններ՝ հայկական կազմակերպութեանց մասին, դիւրին է հետեւցնել թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ տանիլ նոր մարզահանդէսը:

Այս քննութիւնը առաջին անգամ կատարուեցաւ Վիէնի մէջ, առանց խտրութեան, քաղաքական կուսակցութիւններէն մինչեւ Կ. Խաչն ու Հօկը, իսկ վերջին լուրը կուգայ Տէսինէն:

Մեր կարծիքով, այս հարցաքննութիւնն ալ կապ ունի զինուորագրութեան հարցին հետ: Կը թուի թէ ձեռնհաս իշխանութիւնը կ՚ուզէ գաղափար կազմել հայկական հոսանքներու եւ հետեւաբար անոնց հետ կապուած երիտասարդներու տրամադրութեանց մասին, անոր համեմատ կազմակերպելու համար զինուորագրութիւնը:

Միայն այս պարագան բաւական է լրջութեան հրաւիրելու մեզ, եւ կարճ կապելու ներքին խաչակրութիւններն ու չռայլարանութիւնները:

Թերեւս ամբողջ գաղութն է որ քննութեան կ՚ենթարկուի: Որ եւ է վրիպում կամ տնավարի վերաբերում կրնայ սեւ գիծ մըն ալ քաշել մեր ճակտին, անկարգ - անկանոն ժողովուրդի մը տպաւորութիւնը ձգելով:

Զինուորցու մը կը պատմէր, անցեալ օր, թէ քննիչ սպան զարմանք յայտներ է որ տարօրինակ իրարանցումի մը մատնուած են հայ երիտասարդները, երբ դեռ ոչ պատերազմ կայ, ոչ ալ զօրաշարժ:

Իսկ եթէ իմանայի՜ն այս առթիւ սարքուած ժողովներու մանրամասնութիւնները, սուտանաթեւ ճառերանքներով եւ գոյնզգոյն տեսակէտներով,— «Կ՚ուզենք, չենք ուզեր, օփիսները լուծենք» եւայլն:

Գոնէ այս ճակատին վրայ կարենայինք հասկնալ իրար, քանի որ զինուորութիւնը ոչ խաղալիկ է, ոչ ալ Հրէի եւ հեթանոսի խնդիր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՊԱՐԵՂԷՆԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Առժամեայ համաձայնութիւնը խզուեցաւ

Ինչպէս գրած էինք, Փարիզի նպարեղէնի գլխաւոր հաստատութեանց բանուորները եւ պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին երկուշաբթի կէսօրէն վերջ, սպառնալով փակել բոլոր խանութները: Բայց կարելի եղաւ առժամեայ համաձայնութիւն մը գոյացնել երեքշաբթի օր, եւ փակուած հաստատութիւնները վերաբացուեցան, ի մեծ ուրախութիւն հարիւրաւոր տանտիկիններու որոնք անհամբեր կը սպասէին դուռներուն առջեւ: Համաձայնութիւնը գոյացաւ շնորհիւ ներքին նախարարին միջամտութեան: Բանթողները յանձն առին անմիջապէս գործի սկսիլ, մինչեւ որ վերջնական համաձայնութիւն գոյանայ 1937 յունուար 4էն առաջ: Բայց կացութիւնը փոխուեցաւ գիշերը, երբ բանթողները ժողով գումարելով, մերժեցին գոյացած իրաւարարութիւնը: Բայց եւ այնպէս վաճառման ճիւղի բանուորները վերսկսան աշխատանքը, գործադուլի հոգը ձգելով մթերանոցներու բանուորներուն վրայ:

Առժամեայ համաձայնութիւնը գոյացած էր իրաւարարութեամբ, եւ իրաւարարն ալ նշանակած էր վարչապետը ինք: Բանուորները կ՚առարկէին թէ այսօրուան վճիռը իրականին մէջ կը նուազեցնէ կարգ մը դասերու աշխատավարձքը, իսկ գործատէրերը կը պնդեն թէ բանթողները նախապէս յանձն առած էին ընդունիլ իրաւարարին վճիռը:

Այս գործադուլը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, որովհետեւ կը պատահի ճիշդ այն պահուն երբ պարտաւորիչ իրաւարարութեան օրէնքը վերջնական ձեւ պիտի առնէ խորհրդարանին մէջ:

Բուռն ցոյցեր Քաղաքապետարանին առջեւ

Նոյն օրը բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան քաղաքապետարանին առջեւ: Հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաները եւ բանուորները գործադուլ սարքած էին մէկ ժամուան համար, իբրեւ ազդարարութիւն: Ցոյցը այնպէս մը կարգադրուած էր որ աչքի չզարնէ եւ ոչ հաղորդակցութիւնները դադրին, ոչ ալ ուրիշ սպասարկութիւններ: Բանթողները թոշակի յաւելում կը պահանջէին, ապրուստի սղութեան դիմանալու համար:

Այս գործադուլը կատարուեցաւ հանդարտութեամբ եւ բարեկարգութեամբ: Իրիկուան դէմ պաշտօնեաները համախմբուեցան քաղաքապետարանին առջեւ, ցոյց մը կատարելու համար: Բազմութիւնը կարգի հրաւիրելու համար, ձիաւոր ոստիկաններ միջամտեցին եւ կարգ մը ընդհարումներ պատահեցան: Վեց ոստիկաններ թեթեւապէս վիրաւորուեցան եւ 12 ցուցարարներ ձերբակալուեցան: Ցխնապետ մը ձիէն վար իյնալով յանկարծամահ եղաւ: Ներքին նախարարը արգիլած էր այս ցոյցը, սակայն ցուցարարները խզեցին ոստիկանական շղթան, «Էնթէրնասիօնալ»ը երգելով եւ «Գործ կը սպասենք Պլումէն» աղաղակելով: Եթէ ձիաւոր պահակները հասած չըլլային, բազմութիւնը պիտի խուժէր դէպի քաղաքապետութեան դահլիճը: Այդ պահուն ժողով ունէին քաղաքապետական խորհուրդի անդամները, որոնք բողոքելով դադրեցուցին նիստը եւ մերժեցին ընդունիլ քաղաքապետական պաշտօնեաներու պատուիրակութիւն մը, մինչեւ որ բարեկարգութիւնը վերահաստատուէր: Պատուիրակութիւնը ի վերջոյ ընդունուեցաւ ժամը 8·30ին, երբ հրապարակը մաքրուած էր: Նիստին ներկայ էր նաեւ ներքին նախարարը: Այս առթիւ յայտարարուեցաւ թէ պաշտօնեաներուն պահանջները նկատի պիտի առնուին բարեացակամութեամբ:

ՆՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԴԵՊՔԵՐ

Սպանիական ճակատին վրայ

Կռիւները կը շարունակուին սպանիական ճակատին վրայ, թէ Մատրիտի շուրջը եւ թէ Քորտովայի շրջանին մէջ: Կառավարական զօրքը ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկած էր այդ շրջանին մէջ, բայց ապստամբները յաջողեցան որոշ յառաջխաղացութիւն կատարել:

Գերմանական կառավարութիւնը դեռ կը ձգձգէ իր պատասխանը, անգլեւֆրանսական ծանուցագրին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Գերմանիա կը վարանի ընդունիլ այդ ծրագիրը, միշտ կասկածելով կարմիրներէն: Իսկ այս վերջինները կ՚ամբաստանեն Գերմանիան թէ կ՚աշխատի ամուր խարիսխ մը ապահովել Սպանիոյ մէջ, ի հարկին անշարժութեան դատապարտելու համար 300 հազար հոգինոց ֆրանսական բանակ մը...

Խորհրդային իշխանութիւնը սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց անգլեւֆրանսական ծրագրին, որ կը տրամադրէ միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի զանազան երկիրներու հպատակները Սպանիա չերթան իբրեւ կամաւոր:

Մինչ այս մինչ այն, իտալական մամուլը սկսած է ջերմապէս պաշտպանել գերմանական տեսակէտը, գիտել տալով թէ ընդունիլ անգլեւֆրանսական ծրագիրը՝ կը նշանակէ ծառայել համայնավարութեան: «Այդ զեկոյցը Մոսկուա պէտք էր ղրկել եւ ոչ թէ Պերլին կամ Հռոմ», գիտել կուտայ կիսապաշտօնական թերթ մը: Կը նշանակէ թէ Գերմանիա եւ Իտալիա միշտ համերաշխ են այս հարցին մէջ:

Ամերիկեան կառավարութիւնը արտօնեց 2,777,000 տոլար արժողութեամբ օդանաւեր ղրկել սպանիական կառավարութեան: Մոսկուա գոհունակութեամբ կ՚արձանագրէ այս պարագան, իսկ Պերլին զայն փաստ մը կը նկատէ՝ իր տեսակէտը արդարացնելու համար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ «ԿԸ ԶԳՈՒՇԱՑՆԷ» ՖՐԱՆՍԱՆ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Անախորժ անակնկալներ կրնան ծագիլ»

Թուրք մամուլը նորէն փրփուր կը տեղայ, տեսնելով որ թրքական տեսակէտը մերժուեցաւ թէ Ժընեւի եւ թէ Փարիզի մէջ:

«Ուլուս» (նախկին «Հաքիմիյէթը Միլլիյէ») դեկտեմբեր 24ին հրատարակեց երեսփոխան Ֆալիհ Ըրֆգըի մէկ խմբագրականը, որ կ՚ըսէ.

— «Ֆրանսացիները կ՚առարկեն թէ սուրիական համադաշնակցութեան մը առաջարկը կը նշանակէ Սուրիոյ անդամատումը եւ կը վնասէ Դամասկոսի եւ Պէյրութի հետ իր կնքած դաշնագրերուն: Բայց յանցանքը մե՞րն է որ այդ դաշնագրերը կնքուեցան, առանց նկատի առնելու 1921ի Անգարայի դաշնագրին տրամադրութիւնները: Ֆրանսա կ՚ըսէ թէ պատրաստ է որոշ երաշխիքներ տալու Սանճաքի Թուրք փոքրամասնութեանց: Կարելի՞ է միթէ չըմբռնել այս տեսակ ըմբռնումի մը դէմ:

Աւելորդ է ըսել որ, քանի հակառակորդ կողմը կը շարունակէ պահել այս տեսակէտը, նոր բանակցութիւնները չպիտի կարենան յաջող արդիւնքի մը յանգիլ:

Այս առթիւ չենք կրնար չմաղթել որ հակառակորդ կողմը դադրի պնդելէ իր տեսակէտին վրայ եւ անհաճոյ անակնկալներ չծագին»:

«Ճումհուրիյէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատի գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, որ կը կրէ հետեւեալ խորագիրը.— «Վստահ ենք մեր ուժին եւ իրաւունքին».

— «Հարկ չկայ ծածկելու թէ դիմացի ճակատին վրայ մեր տեսած դժուարութիւնները զարմանք եւ ցաւ կը պատճառեն Թուրք հանրային կարծիքին:

Ժընեւի մէջ հանդիպեցանք Ֆրանսացի մը, որ կը պնդէ թէ խնդիրը իր ուզած ձեւով լուծուելու է: Եւ տարօրինակ է որ հոն առիթ ունեցանք քննելու ոչ միայն ֆրանսական, այլեւ ուրիշ բարեկամութեանց արտայայտութեան ձեւը, եւ տակաւին առիթ պիտի ունենանք քննելու: Զարմանալու չէ որ Ֆրանսա կը հոգայ ծախքը չէզոք դիտողներու մարմնին, որուն մէջ Թուրքիոյ կողմէ ո եւ է անձ չկայ: Պատճառը այն է որ միայն Ֆրանսայի պիտի ծառայէ այդ մարմինը, որուն լուսաբանողները լոկ ֆրանսական պաշտօնեաները պիտի ըլլան: Եւ սակայն, ոչ միայն Ազգաժողովը, այլեւ ամբողջ աշխարհն ալ եթէ խմբուի, դարձեալ չի կրնար մինչեւ վերջը ոտնակոխել Սանճաքի Թուրքերուն իրաւունքը»:

ՖՐԱՆՍԱՆ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

Իսկ «Թան» (Միլլիյէթ) կը գրէ.— Ֆրանսան է որ մեր պատուիրակութիւնը Փարիզ հրաւիրեց, բայց որ եւ է բարեացակամութիւն ցոյց չտուաւ երկօրեայ բանակցութեանց ատեն եւ պատճառ դարձաւ անոնց ընդհատումին: Հիմա կը հասկցուի թէ՝ մեր պատուիրակութիւնը Փարիզ հրաւիրելով, Ֆրանսայի նպատակը եղած է օրօրել մեզ: Ասիկա բնաւ ուղիղ ընթացք մը չէ:

Մենք ամէն զոհողութիւն ըրինք, ժամ առաջ հարթելու համար տարակարծութիւնը: Իսկ Ֆրանսա ճիշդ հակառակը ըրաւ, եւ հետեւաբար չատ ծանր պատասխանատուութիւն մը ստանձնեց Մերձաւոր Արեւելքի ապահովութեան եւ հանդարտութեան տեսակէտով: Առկախ մնացած կացութիւն մը կրնայ ամէն տեսակ անախորժ անակնկալներ առաջ բերել: Բոլոր ասոնց պատասխանատուութիւնը Ֆրանսայի վրայ կ՚իյնայ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻՆ համաձայն, որ կատարուեցաւ անցեալ մարտ 8ին եւ որուն արդիւնքը նոր կը հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ, Ֆրանսայի բնակչութեան թիւն է 41,905,968: Կը նշանակէ 508,461 հոգիի յաւելում 1931ի մարդահամարին վրայ, այսինքն տարեկան 100,000:

ՓԱՐԻԶԻ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒՆ թիւը պիտի աւելնայ 600 հոգիով: Քաղաքապետական խորհուրդը քուէարկեց անհրաժեշտ վարկերը:

ՊԱՊԻՆ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ աւելի ծանրացած ըլլալով, խորհրդակցութեան հրաւիրուեցաւ հռչակաւոր փրօֆէսէօր մը, Փանտէ: Հիւանդին ոտքերը ուռած են եւ մէկ սրունքին վրայ վէրքեր բացուած ըլլալով, արիւն կը հոսի:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ վերջնապէս նուիրագործուած ըլլալով, միջազգային խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի յառաջիկայ ապրիլին, բառնալու համար օտարներու վայելած առանձնաշնորհները (քափիթիւլասիօն): Գահիրէի անգլիական մարզպանը դեսպան նշանակուեցաւ:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը ազատ արձակեց գերմանական «Փալոս» շոգենաւը, վար դնելով զէնքերը:

«ՍԱՏԱՆԱՅԻ ԿՂԶԻՆ» (Կուինա) ջնջելու համար օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի խորհրդարանին: Ուրիշ բարեկարգութիւններ ալ պիտի կատարուին, այս առթիւ, բանտերու եւ աքսորավայրերու համար:

Սատանայի կղզին ամենափոքր մասն է հռչակաւոր աքսորավայրին, որ հաստատուած է 1852ին: Յաջորդ 15 տարիներու ընթացքին աւելի քան 18,000 դատապարտեալներ ղրկուած են հոն: Դադար մը ընդհատուելէ վերջ, 1887էն ի վեր կը ծառայէ իբրեւ գըլխաւոր թիարան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ԲՈՒՌՆ ՊԱՅՔԱՐ ԵՐԿՈՒ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Աննախընթաց բազմութիւն մը լեցուած էր Մատլէնի ընդարձակ սրահին մէջ, լսելու համար Ռէքսերու պետին՝ Լ. Տէկրէլի եւ ազատական կուսակցութեան ազգային խորհուրդի նախագահ՝ Վ. Լավըլէյի ընդդիմախօսական ճառերը, ներքին հրատապ հարցերու մասին :

Ճնշումի եւ պատահական անկարգութեանց առաջքն առնելու համար, մուտքի տոմսերը անձնական էին եւ վճարովի : Ազատ մուտք ունէին միայն լրագրողները, որոնց մէջ եւս «Յառաջ»ի թղթակիցը :

Ոստիկանական ջոկատներ ամենախիստ հսկողութիւն մը կը կատարէին չէնքին ներսը թէ դուրսը փողոցին մէջ, ուր ներս մտնելու համար որոշ բռնողներէն զատ, հետաքրքիրներու հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր, յարակից փողոցները անանցանելի դարձնելու աստիճան :

Տէկրէլի մուտքը մեծ խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ իր կուսակիցներուն կողմէ : Վ. Լավըլէյ իր կարգին արժանացաւ ոչ նուազ խանդավառ ցոյցերու :

Ազատ բեմին նախագահը, որուն նախաձեռնութեամբ գումարուած էր միթինկը, ներկայացուց ճառախօսները :

— Ահա երկու հակառակորդներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը փափաքէին իրարու հանդիպիլ, միեւնոյն բեմին վրայ ընդդիմախօսելու համար : Ճառախօսներէն իւրաքանչիւրին ժամ մը միայն պիտի տրամադրուի, իրենց տեսակէտները պարզելու : Ճառերէն վերջ քառորդ ժամ մըն ալ պիտի տրուի պատասխանելու համար :

Նախագահը վիճակ բանալով, առաջին խօսքը տուաւ Տէկրէլի :

Տէկրէլի համար Ռէքսը քաղաքական կուսակցութիւն մը չէ, եւ ոչ ալ նիւթական պահանջներու աղբիւր : Ռէքսը նախ կատաղի պայքար մը սկսաւ քաղաքականութիւն վարող կարգ մը դրամատէրներուն եւ կուսակցապետներուն դէմ : Ազատական կուսակցութիւնը ինչո՞ւ ժամանակին չշարժեցաւ եւ չկատարեց իր պարտականութիւնը : Այսպէս Պ. Լավըլէյ բազմած է ազատականներու նախկին պետ Տէնիի աթոռին վրայ, որ 25 միլիոն ֆրանք ստացաւ Océan ընկերութեան համար : Այդ աթոռը պէտք ունի հականեխուելու :

Դուք կ'ըսէք թէ Ռէքսը գայթակղութենէն ծնաւ, սակայն գայթակղութիւնը ստեղծուեցաւ երեք աւանդական կուսակցութիւններէն, որոնք դաւաճանեցին ազգին եւ կողոպտեցին ժողովուրդը (Ծափեր, հայհոյանքներ) :

Յետոյ ճառախօսը քննադատեց դերդրամատիրական կեդրոնացումները : Ֆինանսի իշխանապետութիւնը անխուսափելի հետեւանք էր ազատականութեան : Ռէքսը կը պայքարի ամէն անոնց դէմ որ տկարացան, բայց մասնաւորապէս ընդդէմ ազատական դրութեան մը, որ ծնունդ տուաւ զեղծումներու եւ չարաշահութեանց :

Պորընպօնի եւ Աշխատանքի դրամատուներուն (առաջինը կաթոլիկ եւ երկրորդը ընկերվարական) գոհերը խմբովին միացան Ռէքսի շարժումին :

Եթէ մենք այդ զանգուածներուն յոյս չներշնչէինք, անոնք դէպի ծայրայեղ ձախակողմ պիտի երթային, ինչպէս Սպանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ : Եւ այն ատեն մենք պիտի ունենայինք Փարիզի եւ Մատրիտի նման ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը : (Ծափեր, հայհոյանքներ) :

Ճառախօսը դիտել տուաւ թէ ինք տասը տարի պզտիկ է Պ. Լավըլէյէ, սակայն աւելի շփման մէջ գտնուած է ժողովրդական զանգուածներուն հետ : Սըրէնկի դէպքերէն վերջ, մենք մեր խաչակրութիւնը սկսանք համայնավարներուն դէմ : Բռնի ու ժամ եւ խիստ միջոցներով պէտք է պայքարիլ համայնավարութեան դէմ, եւ արդար օրէնքներ սահմանել աշխատաւոր դասակարգին համար : Գործաւորներէն կարեւոր մաս մը բաժնուեցան կաթոլիկ եւ ազատական կուսակցութիւններէն, որովհետեւ անոնք չահագործեցին աշխատաւորները : Այս տեսակէտով Ռէքսերը համաձայն են ընկերվարութեան ռահվիրաներուն հետ, որոնք կէս դարէ ի վեր պաշտպանեցին բանւոր դասակարգին կենսական շահերը : Մենք հակառակ ենք ընկերվարութեան ներկայ ղեկավարներուն, որոնք վերջերս միացան կաթոլիկներուն եւ ազատականներուն հետ, դուրս ձգելով Ռէքսերը : Սակայն, հակառակ անոր, մենք յաջողեցանք մեր փարախին մէջ առնել բազմաթիւ բանուորներ, որոնք զզուած էին իրենց պետերէն, եւ ճիշդ այդ պատճառաւ է որ ընկերվարականները պայքար կը մղեն մեզի դէմ : Ռէքսը համաձայնութիւն կնքեց ազգայնական Ֆլամաններուն հետ, որովհետեւ արդար ու ազգային հարց մը խնդրոյ առարկայ էր : Անոնք նախամեծար համարեցին միանալ Վալոն եւ Պրիւսելցի ռէքսերուն հետ, քան թէ կաթոլիկներուն : Հակառակ իրենց անջատողական ձգտումներուն եւ ջերմ կաթոլիկութեան, մենք զանոնք պիտի պահենք հայրենիքի ծոցին մէջ :

Ռէքսը կ'ուզէ սահմանափակել կուսակցութեանց ազդեցութիւնը : Ազգային ծրագիրի շուրջ պէտք է ուժերու համախմբում մը, առանց կուսակցութիւններու : Մենք չենք ուզեր ջնջել ազատութիւնը : Մեր հակառակորդները իշխանապետական նպատակներ կը վերագրեն մեզի, մինչդեռ իրենք տասը տարիէ ի վեր կը կրեն դրամատիրութեան բռնապետութիւնը : Մենք հակառակ ենք խորհրդարանական ներկայ դրութեան որ չհամապատասխաներ իրական առաքելութեան : Մենք կը պահանջենք պետութեան ապակեդրոնացումը, եւ արհեստակցական ընկերակցութեանց կազմակերպութիւնը : Այս վերջինը պէտք է հեռու մնայ քաղաքական կեանքէ եւ հիմնուի միայն արհեստներու վրայ : Այս եղանակաւ մենք լաւագոյն օրէնքներ պիտի ունենանք եւ պիտի իրականացնենք պետութեան եւ քաղաքացիներու գործակցութիւնը : Կուսակցութիւնները անկարող են այս արդիւնքին հասնելու : Մասնաւորապէս ազատական կուսակցութիւնը չունի պէտք եղած մարդիկը, կատարելու համար երկրին վերականգնումը՝ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային մարզերուն մէջ (ծափեր) :

Յետոյ խօսք առաւ Պ. Լավըլէյ, եւ յայտարարեց որ Ռէքսերն ալ իրենց կարգին ազատականներուն նման լայնախոհ ու թոյլատու վարմունք մը ցոյց պիտի տան իրեն հանդէպ : Շարունակելով իր խօսքը, դիտել տուաւ թէ ազատական կուսակցութիւնը ռէքսերու գոյութենէն շատ առաջ պայքարեցաւ քաղաքական դրամատիրութեան դէմ :

Առաջին անգամ ըլլալով, ազատական կուսակցութիւնն էր որ երեւան հանեց Պորընպօնի գայթակղութիւնը, այնպիսի ատեն մը, երբ տակաւին Տէկրէլ Պորընպօնի նպաստով կաթոլիկ տղոց հոգիները փրկելու կ'աշխատէր (բուռն ծափեր) : 1934ին Ազատական կուսակցութիւնը չուզեց աւելի ուժգին հարուած մը տալ Պօրընպօրի եւ Աշխատանքի դրամատուներուն, որովհետեւ կը վախնար կրկնակի աղէտներու պատճառ հանդիսանալէ, փճացնելով հողագործ դասակարգին եւ գործաւոր դասակարգին խնայողութիւնները : 1934ին, երկրին տնտեսական կացութիւնը այնքան փափուկ էր, որ Պորընպօնի փլուզումը ընդհանուր քրախ առաջ պիտի բերէր : Եթէ այն ատեն դրամատուներուն մէջ ռէքսերուն կողմէ ի պահ դրուած խնայողութիւնները չկորսուեցան, պատճառը այն էր որ ազատականները գիտցան ընդհանուրին շահը գերադաս համարել իրենց կուսակցութեան շահէն (բուռն ծափեր) : Դրամատուներու հակակշիռը հաստատուեցաւ Վան Զէլանտի Ա. դահլիճին օրով, երբ տակաւին Տէկրէլ իր պայքարը չէր սկսած : Տէկրէլի յարձակումները ազատական կուսակցութեան պետերուն դէմ զուտ անձնական հանգամանք ունին եւ զուրկ են որ եւ է լուրջ հիմէ : Ռէքսը հիթլերական վարչաձեւին Պելժիոյ մասնաճիւղն է : Տէկրէլ քննեց Սպանիոյ կացութեան պատճառները, սակայն մոռցաւ յիշել այդ կացութեան բուն պատասխանատուները, այսինքն՝ կղերականները : Եւ Պ. Տէկրէլ Սպանիոյ կղերականներուն նման նախկին կղերական մը է (ծափեր) :

Եթէ մեր ժողովուրդը կ'ընդդիմանայ Ռէքսերու եւ համայնավարներու փոխականութին, պատճառը այն է որ մենք իրեն սորվեցուցինք այդ բանը :

Պ. Լավըլէյ փաստերով ապացուցուց թէ ռէքսականութիւնը իսկութեամբ կղերական ծագում ունի եւ կը դժէ ազատութիւնը, յառաջդիմութիւնն ու լայնախոհութիւնը : Մեր երկիրը պէտք չունի Ռէքսին, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ : Մենք ժողովուրդը Ռէքսերէն աւելի լաւ կը ճանչնանք : Չեմ գիտեր թէ Պ. Տէկրէլ ե՞րբ առիթն ունեցաւ մօտէն ճանչնալու ժողովուրդը : Ես չորս տարի շարունակ ապրեցայ անոր հետ խրամներուն մէջ, մինչդեռ Տէկրէլ խուսափած է զինուորական ծառայութենէ (Բուռն եւ երկարատեւ ծափեր) : Մենք Ռէքսերուն չսպասեցինք ընկերային օրէնքներ հաստատելու համար : Հակառակ կաթոլիկներուն ընդդիմութեան, ազատականներն ու ընկերվարականները միանալով՝ յաջողեցան ժամանակին ձեռք բերել ընդհանուր քուէարկութիւնը, զոր դուք կ'ուզէք ջնջել, անոր տեղ հաստատելու համար արհեստապետական դրութիւնը, որ դէպի իշխանութիւն կ'առաջնորդէ, նման Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ : Տէկրէլ կ'ուզէ հիմնել այդ անարդար դրութիւնը, ճնշելու համար զանգուածները : Տէկրէլ՝ բառին իսկական առումով յետադիմական մըն է, եւ անոր հետեւողները մոլորեալ ոչխարներ (բուռն ծափեր) : Ռէքսերուն միակ նպատակն է Պելժիոյ մէջ հաստատել ֆաշական կամ հիթլերական վարչաձեւեր :

Միթինկը սկիզբէն մինչեւ վերջը խիստ յուզումնալից անցաւ, եւ ճառերը յաճախ ընդհատուեցան ծափերով, պոռչտուքներով եւ հայհոյանքներով : Երբեմն ամէնէն աւելի տաք գլուխները իրարու նախատական խօսքեր կ'ուղղէին եւ բռունցքներ կը փոխանակէին : Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ սրահէն արտաքսել բազմաթիւ խռովարարներ :

Այդ առթիւ աչքի կը զարնէին մասնաւորապէս կիներուն եռանդն ու խանդավառութիւնը ի նպաստ Տէկրէլի, որ խօսքը մէջերնիս,— գեղադէմ երիտասարդ մըն է :

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՄԱԽԱՌՆԱԿՆԵՐՈՒ ԴԵՐԸ

ԱՊԱԳԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Գերմանացի ռազմագէտները գտնում են որ քիչ քանակութեամբ զօրք օդային ճամբով թշնամի բանակի թիկունքը ղրկելը միտք չունի, քանի որ անկարելի է փոքրաթիւ ուժերով թշնամու թիկունքում պատերազմական լուրջ գործողութիւններ կատարել, այլ ընդհակառակն իրենք ենթակայ կը լինեն պաշարուելու եւ պարտութեան մատնուելու : Պարզ է, ուրեմն, որ թշնամի բանակի թիկունքը խոշոր ուժեր իջեցնելով միայն կարելի կը լինի արդիւնաւոր գործ կատարել : Իսկ թէ որքան հնարաւոր է տասնեակ հազարաւոր զօրքեր փոխադրելու համար սաւառնակներ եւ սաւառնորդ պատրաստել, այդ էլ կախուած է պետութիւնների նիւթական, ռազմական եւ արհեստագիտական կարողութիւններից : Գերմանական կառավարութեան ծրագիրն է 70.000ի հասցնել իրենց սաւառնորդների թիւը : Իսկ խորհրդային իշխանութիւնը խոստանում է ապագայ պատերազմին ունենալ 100.000 սաւառնորդներ :

Ինչպէս տեսնում ենք, հսկայական պահանջ կայ սաւառնորդ մասնագէտների, առայժմ իւրաքանչիւր պետութեան համար տասնեակ հազարների, իսկ յետոյ անշուշտ այս թիւը կը բարձրանայ հարիւր հազարների ... Ռուս գնդ. Ծոմսկի, որի յօդուածներից մասամբ օգտուել եմ, ապացուցանելու համար թէ Գերմանացիները ինչպէս են յաջողում լուծել սոյնանման դժուարալոյծ խնդիրները, բերում է հետեւեալ երկու բնորոշ դէպքերի պատմութիւնը :

Դեռ մեծ պատերազմից առաջ, գերմանական գաղտնի գործակալները ուսումնասիրել են գերմանական սահմանագծի վրայ եղած ռուսական առաջնակարգ բերդերի պաշտպանողական կարողութիւնները,— պարիսպների հաստութիւնը, մարտկոցների զօրութեան չափը, ամրոցների լայնքն ու երկայնքը. եւ գերմանական վերին հրամանատարութիւնը այս տե[illegible] հաղորդելով իր մասնագէտներին, պատուիրել է պատրաստել այնպիսի թնդանօթներ, որոնցմով կարելի լինի գրոհի պահուն ընդառաջ երթալ եւ լռեցնել ռուսական բերդի թնդանօթները եւ շատ կարճ ժամանակում քարուքանդ անել ռուս բերդի պարիսպներն եւ ամրութիւնները : Եւ իրօք, մենք տեսանք թէ Գերմանացիները ինչպէս մէկ օրուան ընթացքում լռութեան էին մատնում ռուս. թնդանօթները եւ երկրորդ օրն իսկ բերդի փլած պատերը եւ աւերութիւնները վերածում հողաչերտերի :

Մէկ ուրիշ օրինակ եւս :

Մեծ պատերազմին Գերմանացիները պէտք զգացին, գլխաւորապէս բարոյական տպաւորութեան համար՝ ռմբակոծել Փարիզը, ինչ որ կը ներկայացնէր դժուարալոյծ խնդիր մը : Երբոր առաջին ռումբերը մինչեւ Փարիզ թռան, ոչ մէկ ֆրանսացի մասնագէտ չէր ուզում հաւատալ, թէ այդ ռումբերը նետուած էին թնդանօթից :

«Ի՞նչպէս թնդանօթից կրակել 120 քիլ. տարածութիւնից — այդ աներեւակայելի է : Այդ անկարելի բան է ... եւ մասնագիտօրէն պատճառաբանում էին թէ ինչու անկարելի էր ... Մինչդեռ անկարելին կարելի դարձաւ եւ շարունակեցին ռումբեր թափել Փարիզի վրայ ...

Մեծ պետութիւնները լծուած են փութով յատուկ օդային բանակ կազմելու կարեւորագոյն աշխատանքին : Գերմանիոյ զինուորական հրամանատարութիւնը աշխատում է օդային բանակը կազմակերպել հետեւեալ հիմերով.— Օդային տորմիղի հիմնական միաւորն է տասը սաւառնակ : Պատրաստւում է երկու տեսակ օդային տորմիղ — մարդատար եւ բեռնատար : Մարդատար օդային տորմիղին մաս կազմող իւրաքանչիւր հետեւակային սաւառնակ իր վրայ պէտք է կրէ 7—8 մարդ եւ 300 քիլոյի չափ գնդացիրներ եւ փամփուշտ : Նոյն տորմիղին մաս կազմող իւրաքանչիւր մարտկոց սաւառնակ պէտք է կրէ մէկ թնդանօթ եւ ռումբեր : Եւ այս ձեւով կազմում են օդային զօրաբաժիններ, երկու տեսակի : Հարուածայինները — գլխաւորապէս իրենց վրայ կրող հետեւակ զօրքեր, գնդացիրներ եւ փոքր թիւով թնդանօթներ : Եւ օժանդակ զօրաբաժիններ, բեռնաւորուած թնդանօթներով, ռազմապաշարով եւ փոքրաթիւ թնդանօթաձիգներով :

Մէկ հարուածային եւ 3 օժանդակ զօրաբաժիններից կազմւում է մէկ զօրամարմին :

Հարուածային զօրաբաժինը բաղկացած է 1400—1600 ռազմիկներից, ուրեմն 200 սաւառնակից : Զօրաբաժնի հրամանատարը գտնւում է առաջին բեռնատար սաւառնակներից մէկում եւ անթելով միացած՝ մարդատար օդային տորմիղին : Մարդատար սաւառնակները իբրեւ առաջապահներ, թռչում են առջեւից : Իւրաքանչիւր օդային զօրաբաժնի պետ ունի երկու օգնական, մէկը «օդային» — սաւառնորդ սպայ. միւսը «երկրային» — վերին սպայակոյտի սպայ :

«Օդային» սպան զօրաբաժնի պետի օգնականն է հանդիսանում թռիչքի եւ իջնելու ընթացքում, իսկ իջնելուց յետոյ՝ «երկրային» սպան :

Օդային զօրաբաժինների պարտականութիւնն է թշնամու բանակի թիկունքում զօրք, զէնք եւ ռազմամթերք իջեցնել : Օդային վայրէջքը կարելի է կատարել սաւառնակների գետին իջնելու սովորական ձեւով եւ անկարգելներով : Ենթադրւում է որ հաղուադէպ պարագաներում միայն հնարաւոր է օդային վայրէջքը կատարել առանց անկարգելների օգնութեան :

Ի դէպս աւելցնեմ որ վերջերս Խ. Ռուսաստանում տեղի ունեցած մեծ զօրախաղին 1200 անկարգելներով սաւառնակներից զօրամասեր էջք են կատարել 18 թնդանօթներով եւ 150 գնդացիրներով եւ բռնել են մօտ 150 քիլ. տարածութիւն : Զօրէջքից ութ վայրկեան անցած նրանք հարուածել են «թշնամուն» թիկունքից : Գերմանացի ռազմագէտ Բերկմանի կարծիքով եթէ դաշնակիցները ունենային օդային բանակ, 1918 յուլիսին, երբ գերմանական բանակը իրօք լուրջ վտանգ էր սպառնում դաշնակիցներին, կարելի կը լինէր ռազմաճակատի երկու թեւերից սաւառնակներով զօրքեր իջեցնել գերմանական ռազմաճակատի թիկունքը, եւ գրոհ տալով՝ գերմանական բանակը պաշարել եւ կատարեալ պարտութեան մատնել :

Այս առթիւ գնդ. Ծումսկին հարց է տալիս թէ որքան հնարաւոր է այս տեսակ ռազմական գործողութիւնները : Այսպիսի ծրագիրները պէ՞տք է համարել «ցնդած ուղեղների երեւակայութիւն», կամ «պարապ ժամերի խաղեր» թէ արժանի են լուրջ ուսումնասիրութեան : Եւ գտնում է որ գիտութիւնը հնարաւոր կը դարձնէ օդային զօրէջքը : Սաւառնակագիտութիւնը գտնւում է իր աճման նախնական շրջանում : Նա «ծնել» է ընդամէնը 25—30 տարի առաջ : Երբոր պատերազմը վերջացաւ, նա հազիւ մանկութիւնից դուրս եկաւ : Հիմա դեռ եւս չի հասել հասուն տարիքին : Իր ձեռք բերած յառաջդիմութիւնը մենք կը տեսնենք գալիք պատերազմին :

Վերջերս Փարիզի սաւառնակային ցուցահանդէսում ցուցադրուել է Ֆօկերի երկու պտուտակնոց գրոհ տալու համար շինուած զինուորական սաւառնակ, որի մէջ զետեղուած է երկու 23m. թնդանօթ, վայրկեանը 2100 ռումբ արձակող, երեք գնդացիր, երկուսը առջեւի եւ մէկը յետեւի կողմը, վայրկեանը 1200 գնդակ արձակող : Ինչպէս նաեւ յատուկ մեքենայ երկու ականներով : Այս զարհուրելի սաւառնակի ժամական արագութիւնն է 470 քիլ., իսկ Խ. Ռուսաստանում իբր թէ մի քանի ամսից յետոյ պատրաստ են լինելու ժամը 600 քիլ. կտրող սաւառնակներ :

Համաձայն բոլշեւիկեան տեղեկութիւնների, Գերմանիայում ներկայիս շինում են ամիսը 300 սաւառնակ : Գերմանիան, Ճափոնը եւ Իտալիան որոշել են ունենալ համախումբ 18.000 սաւառնակ, որպէսզի կարողանան ձեռք բերել համաշխարհային գերիշխանութիւնը :

Մեծ պետութիւնները (առանց Խ. Ռուսաստանի) իրենց ունեցած զինուորական սաւառնակներով, որակով եւ քանակով կանգնած են հետեւեալ կարգով— Միացեալ Նահանգները, Գերմանիա, Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա եւ Ճափոն :

Կան նաեւ թռչունների պէս ծովերի վրայ իջնող, լողացող եւ ուզած վայրկեանին նորից թռչող ջրասաւառնակներ, որոնք նոյնպէս օժտուած լինելով առաջնակարգ գործիքներով եւ զէնքերով, գալիք պատերազմին կոչուած են կատարելու շատ մեծ դեր :

ԲԵՆՕ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

— Այս իրիկուն ... չմոռնաս ...

Ճիշդ այն վայրկեանին երբ բանտարկեալները պարտէզ կ'իջնէին իրիկուան մարմնամարզին համար, «հազարապետ»ը ներս կ'անցնի բանտին առաջին մուտքին եւ կիսարաց վանդակորմին մօտ՝ խօսքի կը բռնուի պահակին հետ, անոր ուշադրութիւնը գրաւելու նպատակով : Միեւնոյն ատեն ազդանշանը կուտայ արքայական բանտարկեալին : Այս վերջինը առանց վարանումի հանդարտ քայլերով կը յառաջանայ դէպի դուռը եւ յետոյ յանկարծ կը նետուի խոշոր ու արագընթաց ինքնաշարժի մը մէջ որուն վարիչն էր «Գնդապետ»ը :

Ինքնաշարժը ճամբայ կ'ելլէ անմիջապէս. պահակը կը փորձէ հետապնդել զայն. կը վազէ, իր քայլերուն կը հետեւի «հազարապետ»ը, բայց խորամա՛նկ աղուէս — դիտմամբ վար կ'իյնայ եւ իրեն հետ վար կը ձգէ նաեւ պահակը. արկա՞ծ էր ...

Յետոյ երկուքը միասին վեր կը բարձրանան ու Ամերիկացին կը սկսի կրակել ինքնաշարժին ետեւէն որ արդէն սրընթաց կ'արշաւէր :

Այս ծիծաղաշարժ պաւէզէն երկու օր վերջ Գնդապետն ու Քայզէրին տղան Սպանիա կը հասնին եւ անմիջապէս կը ներկայանան գերմանական ինթէլիճընսին գրասենեակը ուր իշխանը մեծ ուրախութեամբ կը հիւրասիրուի, իսկ Ամերիկացին ջերմագին շնորհաւորութեանց կ'արժանանայ : Բացարձակօրէն շահած էր գերմանացի գործակալներուն վստահութիւնը, հաւատարիմ բարեկամ մըն էր անոնց հայրենիքին ... իրա՞ւ. լսեցէք պատմութեանս մնացեալ մասը :

Շաբաթ մը ետքը գնդապետը տեսակցութիւն մը եւս կ'ունենայ Գերմանացիներուն հետ :

— Բեռնատար կառքի մը եւ նոր տեսակ թնդանօթի մը յատակագիծը ուզած էիք ինծմէ ... Շատ բարի, ես Փարիզ պիտի երթամ այդ գործն ալ յաջողցնելու համար ... կը ճանչնամ մէկը որ կրնայ ձեռք անցընել այդ յատակագիծերը, թէեւ խոշոր վարձատրութիւն կը սպասէ ... Համաձա՞յն էք ...

Իր երախտաւորեալն է միայն որ վճռապէս կը հակառակի այդ ճամբորդութեան.

— Քու Ֆրանսա վերադարձդ չափազանց վտանգաւոր է. կը գնդակահարեն ... քաջ մէկն ես եւ չեմ ուզեր որ մեռնիս ... կեանքս քեզի կը պարտիմ ...

Երկար խորհրդակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ. ի վերջոյ Գնդապետը հրահանգ կը ստանայ ճամբորդութիւն կատարելու. ի՜նչ փոյթ Ամերիկացի մը թող զոհուէր ի փառս գերմանական հզօր կայսրութեան :

Բայց այս անգամ Գնդապետը իսկապէս պիտի փախչէր սահմանագլուխէն : Ասդին, անդին կ'իյնայ եւ կը ճարէ Սպանիացի առաջնորդ մը որ քայլ առ քայլ կը ճանչնար տեղւոյն աշխարհագրութիւնը :

Գիշեր մը երկուքը միասին ճամբայ կ'ելլեն. սարսափելի փոթորիկ մը կար լեռներուն վրայ : Նեղ կիրճերէ կ'անցնին, զահավէժ անդունդներու եզերքէն կը քալեն եւ առտուն շատ կանուխ կը մտնեն ֆրանսական հողը : Սպանիացին անմիջապէս կը վերադառնայ իր երկիրը իսկ Գնդապետը ճամբան կը շարունակէ : Ահագին դժուարութիւններու կը հանդիպի, կը խուսափի բազմամարդ քաղաքներէն եւ գիւղերէն, որպէսզի իր ինքնութիւնը չմատնէ եւ ի վերջոյ ամերիկեան բեռնատար ինքնաշարժի մը վրայ նետուելով, կը հասնի Փարիզ, ուր զինքը կը դիմաւորեն իր բարեկամները :

Այստեղէն կը սկսի Գնդապետին աշխատանքներուն ամէնէն հետաքրքրական պատմութիւնը :

Առաջնորդը, Հազարապետը, Երկրաչափն ու Գնդապետը կարեւոր խորհրդակցութիւն մը կը կատարեն, որոշելու համար թէ ինչ ձեւով կրնան թշնամի Ինթելլիճընսին հասցնել նորահնար ամերիկեան թնդանօթին ու զրահապատ սայլին յատակագիծերը : Այս վտանգաւոր գործը կը յանձնուի Երկրաչափին, որ անմիջապէս չորս դին կ'իյնայ եւ կը ճարէ կարգ մը ճարտարագիտական գծագրութիւններ որոնք իբրեւ թէ կը վերաբերէին խնդրոյ առարկայ մեքենաներուն : Յետոյ Գնդապետին հետ միասին ճամբայ կ'ելլեն դէպի Սան Սէպասթիանօ :

Երկու օր վերջը կը հասնին այնտեղ եւ առանց ժամավաճառ ըլլալու կը ներկայանան գերմանական գաղտնի սպասարկութեան գրասենեակը, բարի լուրը անոնց հաղորդելու համար : Գործակալները մեծ ուրախութեամբ կը հիւրասիրեն իրենց «հաւատարիմ բարեկամները» :

Երկրաչափը սեղանին վրայ կը բանայ խոշոր, կապոյտ թուղթ մը որուն վրայ ճերմակ մելանով գծագրուած էր մեքենաներուն կազմուածքը : Կը սկսի նկարագրել թէ ինչպէս կ'աշխատին անոնք, ինչ առաւելութիւններ ունին եւ որն է անոնց ամէնէն կենսական գաղտնիքը : Գործակալները չորս ականջով մտիկ կ'ընեն, բայց այնքան մասնագիտական եւ բարդ էին տրուած բացատրութիւնները որ բան չեն հասկնար :

Պէտք կա՞յ ըսելու որ երկրաչափին նպատակն ալ արդէն «բան հասկցնել» չէր, այլ շփոթեցնել իր միամիտ ունկնդիրները : Ի վերջոյ գերմանացի լրտեսները կը յուսահատին եւ կ'որոշեն երկրաչափը Գերմանիա ղրկել, որպէսզի այնտեղ նկարագրէ մեքենաները՝ առ որ անկ է :

Երկրաչափը պայման կը դնէ որ գնդապետն ալ ընկերանայ իրեն : Քայզէրին տղան որ բնականաբար շատ հետաքրքրուած էր իր բարեկամներուն «գաղտնիքով», կը յայտնէ թէ ինք պատրաստ է ուղեկցելու իրենց՝ մինչեւ Գերմանիա :

— Բայց ի՞նչպէս կրնանք երթալ, կը հարցնէ գնդապետը, ի՞նչ ճամբով, Ֆրանսայէն եւ չէզոք երկիրներէն անցնիլ անկարելի է ... ամէն տեղ լուսանկարս ուղարկուած է եւ կրնամ ձերբակալուիլ ...

— Հոգ մի ըներ, սիրելիս, կը պատասխանէ Քայզէրին հոգեհատորը, մենք կանոնաւոր երթեւեկ ունինք Սպանիոյ եւ Քիլի միջեւ ... մեր սուզանաւերը երեք տարիէ ի վեր կ'աշխատին այդ ճամբուն վրայ եւ ոչ մէկ վտանգի ալ չեն հանդիպած ... անշուշտ վտանգ կայ ... ես միասին կուգամ եւ մեր ընդհանուր սպայակոյտին կը ներկայացնեմ ձեզ ...

Ու կ'որոշեն ճամբորդութիւնը կատարել. Հայրենասէրը մահէն չի վախնար : Սուզանաւը որ զիրենք Գերմանիա պիտի փոխադրէր, երկու օր կ'ուշանայ. պատճառը կը հարցնեն նաւապետին :

(Շար.)

ՏԱՐԵԳԼՈՒԽԻ ԱՌԹԻՒ

Կը խնդրենք մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն՝ ՓՈՒԹԱՑՆԵԼ իրենց վճարումները:

Մասնաւորապէս կարգ մը գործակալներէ կը խնդրենք սովորական կոչի մը տեղ չդնել այս յայտարարութիւնը: Ֆրանսայի ընկերային օրէնքներուն հետեւանքով երբ տեղական եւ օտար թերթեր բարձրացուցին իրենց գիները, «Յառաջ»ը միակն է որ կը պահէ նոյն արժէքը, յանձն առնելով նոր զոհողութիւններ:

Մենք զոհողութիւն չէ որ կը սպասենք, փոխադարձաբար, այլ քիչ մը պարտաճանաչութիւն եւ փութաջանութիւն: Ներելի չէ տարիներով առկախ ձգել հաշիւներ, երբ ամէն բան կրակի գին ստացեր է Փարիզի մէջ,— աշխատավարձք, թուղթ, մելան եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուզէք:

Բազմաթիւ նամակներ անպատասխանի մնացած ըլլալով, հարկադրուեցանք հրապարակաւ ալ յիշեցնել, առ որ անկ է:

Հոլանտա եւս կը զինուի

Հոլանտայի վարչապետը, դեռ անցեալները Խորհրդարանին մէջ ազգային պաշտպանութեան ելմտացոյցին քննարկութեան պահուն, յայտարարեց թէ Հոլանտա պիտի չմասնակցի ընդհանուր սպառազինութիւններու յոլեգին մրցումին, բայց չուզեր եւ չի կրնար հրաժարիլ համակերպելէ Եւրոպայի նոր պայմաններուն, որոնց համեմատ ժամանակը եկած, մինչեւ իսկ անցած է որ իւրաքանչիւր երկիր ինքզինքը դնէ իր հայրենիքին սահմանները պաշտպանելու վիճակին մէջ, կարողութիւն եւ ընդունակութիւն ունենայ տեղերական հրկիզումին դէմ իր կալուածին մէջ տոկալու: Ուր մնաց որ Հոլանտա ծովերէն անդին շատ կարեւոր գաղթավայրեր ունի, զոր պէտք է պաշտպանելու կարող գտնուի: Նափոլէոնեան պատերազմներէն ի վեր Հոլանտա, վաղանցիկ պատերազմական վրդովումէ մը Պելճիքայէն անջատուելուն առիթով, միշտ վայելած է անխռով խաղաղութիւն մը: Թէեւ իր չէզոքութիւնը Զուիցերիոյ պէս միջազգային պայմանագրութիւններով երաշխաւորուած է յատկապէս եւ խստիւ, բայց դրացի մեծ պետութիւններու շահերը կը պահանջէին ամբողջութիւնը պահպանել այդ երկրին, անդաշն ստիպողութեամբ: Այդ մեծերը այս պատճառով միշտ կը յարգէին այս երկրին անկախութիւնը Հիւսիսային ծովուն յոյժ կարեւոր ռազմագիտական եզերքին վրայ, ուր կը յանդին Հռենոսի, Մէօզի (Մաազ) եւ Շէլտի (Էսքօ) գետաբերանները: Վերջին Մեծ Պատերազմը եւս վկայ եղաւ այս իրողութեան: Սակայն կ'երեւի, թէ ներկայ բազմավրդով եւ խռովախուժ ժամանակին մէջ՝ այլեւս բաւարար ապահովութիւն չընծայեր այս չէզոքութիւնը, ինք առանձինն, թէեւ անոր գաղափարը զօրաւոր ուժով խարսխուած է Հոլանտայի խաղաղասէր բնակչութեան մէջ: Արդէն, այս իր վախճանին հասած տարուան սկիզբը առաջին անգամ ըլլալով Հոլանտա մասնաւոր ինքնապաշտպանութեան ելմտացոյց մը ունեցաւ, որ ծառայեց ամրութիւններու շինութեան եւ զէնքերու մթերումի: Այս պահերուս կառավարութիւնը նոր քայլ մը աւելի կ'առնէ, եւ կը պահանջէ որ 10,000 սովորական պաշտպաններու թիւը անմիջապէս բարձրանայ 32,000ի, եւ զինուորական ծառայութեան շրջանը ութ ամիսէն մէկ տարուան փոխուի, զօրաշարժը փութացնելու նպատակով, որովհետեւ ներկայիս, Մեծ Պետութիւններուն բանակները ծայր աստիճան շարժականութեան եւ մեքենական ուժի վիճակի մը մէջ կը գտնուին, եւ կրնան անխափան յանկարծական ասպատակ սփռել ո եւ է սահմանի մէջ, ուր կրնան ապահովել իրենց կայքը:

Ճիշդ է որ ամէնուն պէս Հոլանտա եւս ջղագրգիռ վիճակ մը ունի, քանի որ ան Հնդկաստանի եւեւը կղզիներու բարեբեր աշխարհ մը ունի՝ գրեթէ եօթանասուն միլիոն բնակիչներով, նախանձելի ահագին հարստութեամբ, չէն, չէնշող, երեք հարիւր եւ աւելի տարիներէ ի վեր: Արեւելեան Հնդկաստանի հոլանտական գաղթային ընկերութիւնը 1610ին էր որ Մալայեան արքիպեղագոսը հոլանտական դրօշին տիրապետութեան ենթարկեց, այսինքն՝ այն դարաշրջանին, ուր նոյն նպատակով կազմուած զանազան ընկերութիւններ, առեւտրական եւ հնագիտական հետապնդումներով, ասիական երկրամասեր իրենց ուրոյն երկիրներուն գոգը կը տեղաւորէին, յուշիկ անմարտունակ միջոցներով: Այսօր, երբ առագաստաւոր շոգենաւեր Ամսթէրտամէն մինչեւ Պաթավիա հազիւ մէկ շաբաթի պէտք ունին, եւ ռատիոյով հաղորդակցութիւնը ուժական ահագին համեմատութեան մը հասած է, մայր հայրենիքին գաղթավայրերուն հետ յարաբերութիւնները մտերմացած եւ կրկնապատկուած են: Եւ զարմանալի չէ որ անոնց ապահովութիւնը կեդրոնի կառավարութեան համար գլխաւոր զբաղում դարձած է: Ու այսպէս, այն արեւադարձային ու ովկիանեան աշխարհին ծովափունքը խոր հետաքրքրութեան անկիւնաքար մը կը դառնայ: Այդ ցարդ խաղաղաւէտ ծովափունքը, զոր բանաստեղծ Ճօզէֆ Գոնրատ իր աքանչելի գիրքերուն մէջ այնքան կենդանի եւ երփներանգ նկարագրած է, պիտի կնճռոտի պիտի ողողանայ զինուորական նոր յենարաններով, մարտկոցներով, սաւառնակի յատուկ կայքերով, ականաբարձ բաժանումներով, ընդծովեաններով, որպէսզի, ի հարկին, այս Հնդկական դրախտն ալ պաշտպանուի յարձակումներու դէմ, որոնք մէկ կողմէ միայն չէ որ կը սպառնան ...

⁂

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՊԱՆԻԽՕ.— Ընկերներու զոհաբերութեան շնորհիւ կարելի եղաւ գլուխ հանել Ակումբի մը բացումը, մասնակցութեամբ Կ. Խաչի մասնաճիւղին:

Գովելի ձեռնարկ մըն է այս եւ պէտք է որ մեր բոլոր շրջանները այդ ուղղութեամբ աշխատին, մանաւանդ որ ոչ մէկ աշխատանք կը կատարէ, ոչ ալ նիւթական ծանր զոհաբերութիւն: Պանիխօ - Բաչանի ընկերները կիրակի առաւօտները ակումբը տրամադրելով Կ. Խաչի սան - սանուհիներու դաստիարակութեանց, որոշած են տարբեր շաբաթական հանդիպումներ:

Միեւնոյն ատեն իրենց գրադարանն ալ հոն պիտի փոխադրեն, թերթերուն հետ, դարձնելով տեսակ մը ընթերցարան - լսարան:

Ուրբաթ կէսօրէ յետոյ կուսակցական ակումբի բացման հանդէսը աւելի ճիշդ բացման առթիւ տեղի ունեցաւ ընկերական հանդիպում մը, թէյասեղանով մը:

Ակումբը զարդարուած էր յեղափոխականներու նկարներով, ճակատը փակցուած էր Հ. Յ. Դ.ի մեծադիր զինանշանը, եռագոյնը եւն.:

Բացման առթիւ ներկաները բոլորն ալ գրեթէ արտայայտուեցան, յարգանքի խօսք ուղղելով Հ. Յ. Դ.ի կամ մեներգներով ու խմբերգներով, որոնք ստեղծեցին տաք մթնոլորտ մը:

Պատմեցին գրեթէ բոլորը իրենց կեանքի ներշնչումները, որ մղեցին մտնել այս մեծ ընտանիքին՝ Հ. Յ. Դ. շարքերուն մէջ:

Խօսեցան նոյնպէս իրենց այդ համեստ հաւաքավայրի մասին որ թէեւ ճոխութիւն չունի, սակայն կրնայ իր մթնոլորտով աւելի ամրապնդել գաղափարականութեան ոգին: Իրիկունը ուշ ատեն մեկնեցան ներկաները, շնորհաւորելով մեր շրջանի նորընտիր Կոմիտէի գործունէութիւնը եւ խոստանալով ներկայ ըլլալ շաբաթօրեայ հանդիպումներուն:

Առաջին հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ իրիկուն 2 յունուար, խօսակցութեան նիւթ ունենալով հրատապ հարց մը,— Հայ զինուորագրութեան խնդիրը: Ներկայ կրնան ըլլալ բացի ընկերներէն համակիրներ եւս:

Ակումբի հասցէն է 52, Rue Isidore Neujade, Bagneux, 88 թիւ հանրակառքի Grange Ory կայարանը:

Ն.

ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Մարզուանը Փոքր Հայքի ամէնէն կենսունակ հայաքաղաքներէն մէկը եղած է, միշտ, հակառակ թրքական դարաւոր տիրապետութեան: Իր սփիւռքի հայրենակցականը երկու տարուան կեանք մը ունի միայն:

Այս երկրորդ անգամն է որ ներկայ կրցայ ըլլալ այս կարգի հանդէսի մը: Առաջինը Զէնկիլէրցիներու կազմակերպածն էր, Ալֆորվիլի մէջ, որ հակառակ իր անսեթեւեթ պարզութեան եւ ցուրտին, իմ մէջս արթնցուց աւելի խորունկ հաւատք մը հայ ցեղին վերապրելու հնարաւորութեան մասին: Թէեւ չեմ սիրեր պարահանդէսները եւ պարանցիկները, բայց առաջինին թողած տպաւորութիւնն էր որ զիս մղեց ներկայ ըլլալու նաեւ Մարզուանցիներու երեկոյթին ալ: Եւ մնացի չափազանց գոհ եւ կը խոստովանիմ թէ պատրանքն ունեցայ չէնշող Մարզուանի մէջ ապրած ըլլալու, ուր դեռ կը վերապրին քանի մը տասնեակ որբեր եւ մահուան սպասող պառաւներ եւ ծերունիներ, ընդամէնը ութ հարիւր հոգի: Բոլոր ներկաները կը կարծեմ թէ պիտի բաժնեն տպաւորութիւնս եւ զգացումներս: «Մնացորդաց» սրահն ալ, որքան ալ սակաւաթիւ ըլլայ, արդէն զգացուած է ամէն ինչ: Եւ մենք ներկաներս ողեկոչեցինք ծննդավայրի յիշատակները, ուր արեւ եւ լոյս տեսած են, եւ հրաշքով վերապրած — պարով, կերուխումով, խրախճանքով, երգով, արտասանութեամբ: Թէեւ քիչ մը թափթփած կազմակերպութեամբ: Արուեստագէտներուն եւ սիրայօժար մասնակցողներուն անունները պիտի չթուեմ հակառակ լրագրական սովորութեան: Թէ հանդէսին ղեկավարը թէ պիւֆէն կազմակերպողները եւ աշխատակիցները — ամէնքն ալ բնիկ Մարզուանցիներ, իրենց ծննդավայրին պատիւ բերող խղճմտութեամբ աշխատեցան մինչեւ լոյս: Երեկոյթին մէջ իսկական յայտնութիւն մը եղաւ Ամասիացի Յովսէփ Տէօքմէճեան — շատ հին զերդաստանէ սերած — իր երգերով, որոնք յուզեցին բոլոր ունկնդիրները: Այս առթիւ պէտք է շնորհաւորել նաեւ այն օտար դաշնակահարուհին, որ սիրայօժար մասնակցեցաւ, մեր հայրենակցին երգերուն: Ճշմարիտ վայելք մը եղան նաեւ Շարլ Ազնաւուրի, այդ հրաշք տղուն, հազիւ տասներկու տարու, պարերը, երգերը:

Ինչպէս ըսի այս պարահանդէսն է որ կուտայ Մարզուանցիներու Հայրենակցականը՝ Բենեամինը Ֆրանսայի մէջ կազմակերպուած հայրենակցականներուն:

Շատ փայլուն անցաւ երեկոյթը, բայց չեմ գիտեր դեռ նիւթական արդիւնքը որքան պիտի համապատասխանէ Մարզուանցի «մնացորդաց»ին զոհողութեան:

Դիտող մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 27 դեկտ. (Յառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս Կ. Խաչի մասնաճիւղը տօնեց իր դպրոցի «Մանուկներու Օրը» շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին: Սրահը հաւաքուած էր կոկիկ բազմութիւն մը, մեծամասնութեամբ ծնողներ, որոնք եկած էին իրենց օտարախօս մանուկներու բերնէն լսելու հայերէն խօսք մը, թոթովանք մը:

Հանդէսը բացաւ դպրոցի ուսուցիչ Հ. Կ. Տէրմոյեան եւ քանի մը խօսքով բացատրեց Կ. Խաչի դպրոցին նպատակը— Կ. Խաչի միջոցները շատ համեստ են, անիկա չունի իսկական դպրոցի մը վերաբերեալ ճոխ դրասեղաններ, դարակներ եւ առատ գիրքեր, այս բոլորը վեր են անոր կարողութենէն: Ան իր համեստ միջոցներով քանի մը տարիէ ի վեր կը պահէ դպրոց մը քառասունէն աւելի մանուկներով: Հ. Կ. Տէրմոյեանի այս խօսքերէն վերջ դպրոցի բոլոր մանուկները միասնաբար երգեցին «Յառաջ Նահատակ»ը եւ «Բնութեան մենք ձեր զաւակներ»: Այնուհետեւ բոլոր մանուկները կարգով կատարեցին իրենց դերերը մանկական խաղեր, տրամախօսութիւններ, պարեր եւ բազմաթիւ երգեր ու արտասանութիւններ: Հոս կարելի չէ յիշել քառասունէն աւելի մանուկներուն անունները որոնք բոլորն ալ մէկ մէկ բաժին ունէին հանդէսին մէջ: Հ. Կ. Տէրմոյեան իր աշակերտներուն սորվեցուցած էր ընդհանրապէս հայրենաշունչ երգեր ու արտասանութիւններ, որոնք խոր տպաւորութիւններ թողուցին ներկաներուն վրայ: Իբրեւ բանախօս Կ. Խաչի մասնաճիւղը Կրընոպլէն հրաւիրած էր Օր. Հ. Մխքճեանը, որ նախ քանի մը գեղեցիկ խրատներ տուաւ մանուկներուն: Յետոյ անցնելով իր բուն նիւթին, գրաւոր բանախօսութեամբ մը պարզեց Կ. Խաչի իսկական նպատակները.— Ներկայ հայ իրականութեան մէջ պայքար մը կայ ապրելու, պայքար մը ապրելու եւ յարատեւելու, Կ. Խաչը քառորդ դարէն աւելի է որ իր մօտ տասը հազար անդամներով լծուած է այդ պայքարին, խոր արմատներ ձգելով հայ գաղթաշխարհին մէջ: Ուժ տուէք անոր գործունէութեան որ մեծ օգուտներ ունի ներկայ մեր տարագիր ժողովուրդին համար:

Յետոյ դառնալով Կ. Խաչի անդամուհիներուն, գեղեցիկ թելադրանքներ ըրաւ.— Ընկերուհիներ, Կ. Խաչի մէջ եսամոլութիւններ մի փնտռէք. Կ. Խաչի ծրագիրը ձեզմէ կը պահանջէ եռանդ, աշխուժութիւն եւ զոհաբերութիւն:

Դադարի պահուն առաջարկուեցաւ նուէրներ տալ ի նպաստ դպրոցին՝ փոխան աճուրդի: Շատերը մասնակցեցան իրենց կարողութեան չափով եւ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Ամէնէն վերջ բոլոր մանուկներուն անխտիր բաժնուեցան զանազան ուտելիքներ իբրեւ կաղանդի նուէր: Ներկաները մեկնեցան գոհունակութեամբ:

Գարունի

ԹԵՅԱՍԵՂԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հողէի Հայր. Միութեան վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր եւրոպական Ծնունդի առթիւ կազմակերպելու գիւղացիական հաւաքոյթ մը «Շահրիեան» սրահին մէջ: Քիչ բացառութեամբ բոլոր գիւղացիները արուարձաններէն եկած էին իրենց ընտանիքով, միասնաբար տօնելու օտար Ծնունդը, օտար երկրի մէջ: Միութեան տարէց անդամներէն, Պ. Մարտօղ Ամպրեան պարզ եւ անկեղծ խօսքերով հրաւիրեց իր գիւղացիները ուժ տալ եւ անդամագրուիլ Միութեան: «Մեր նպատակն է վառ պահել մեր քանդուած օճախին յիշատակը այս օտար երկրի մէջ»: Քառասուն ընտանիք՝ հարիւրի չափ Արմէն - Արմենոյշներով եկած էին կատարելու իրենց ազգային պարտականութիւնը: 6—12 տարեկան մանուկներ իրարու ետեւէ բեմ ելլելով կ'երգէին, կը պարէին եւ կ'արտասանէին հայերէն: Իսկ երեք տարեկան Արամը կը թոթովէր.— «Հայ եմ ես, սարսափեցէք իմ դէմքէս, Հայաստանը ազատող քաջ Վարդանին թոռն եմ ես»: Անկարելի է չխանդաղատիլ այս պատկերին առջեւ: Համեստ գիւղացիները օրուան հոգերէն զատ, իրենց զաւակներուն կը սորվեցնէին «Հայ ըլլալ, քաջ ըլլալ»: Մինչդեռ մեր «մեծերը»ը հայերէն անգամ չեն խօսիր իրենց զաւակներուն հետ:

Ծնունդը վերյիշումի օր է մեր հայրենակիցներուն համար. ամէն արուարձաններէ կը հաւաքուէին անոնք Միութեան սարքած հաւաքոյթին, առանց գաղափարի եւ դաւանանքի խտրութեան, հայրենիքի յիշատակներով ապրելու եւ ապրեցնելու նաեւ իրենց զաւակները: Գնահատելի է վարչութեան աշխատանքը: Փափաքելի է որ յաճախ տեղի ունենան այսպիսի հաւաքոյթներ: «Երկու անվարտիները» ծիծաղաշարժ զաւեշտէն յետոյ ժամը 8ին հաւաքոյթը վերջացաւ տաք մթնոլորտի մէջ կոկիկ հասոյթ մը ապահովելով Միութեան գանձին:

Ա. Աստուր

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, 27 դեկտ. (Յառաջ).— Այսօր Զ.Ո.Մ. մարզականի 2 խումբերը իրենց մրցումները կատարեցին:

Զ. Ո. Մ. մարզականի Բ. խումբը կը խաղար ընդդէմ Պօմօն լէ Վալանսի Բ. խումբին դէմ: Ժամը ճիշդ 2ին ըսկսաւ խաղը: Մեր փոքրիկները առաջին առթիւ սեղմելով հակառակորդին բերդը, 10 վայրկեանէն շահեցան առաջին կէտը: Հակառակորդ խումբը կը բաղկանար աւելի հասակաւոր անդամներէ: Խաղը տաքցաւ եւ ահա երկրորդ կէտ մը եւս շահեցանք: Եւ առաջին կիսախաղին մնացին 2—0: Երկրորդ կիսախաղը աւելի յարձակողական էր, բայց եւ խաղը վերջացաւ Զ. Ո. Մ. մարզականի յաղթանակով, —2—0: Աւելի յաջողութիւն կը մաղթենք մեր փոքրիկ մարզիկներուն:

Առաջին խումբն ալ իր կարգին իր մրցումը կատարեց նոյն օրը, Պօմօն Լէ Վալանսի առաջին խումբին դէմ: Խաղը սկսաւ ճիշդ ժամը 3ին Սթատ տիւ Փօլիկօնի դաշտին վրայ: Այս առթիւ բազմութիւն մը եկած էր դիտելու մեր մարզիկները: Ա. կիսախաղին մերինները նեղելով հակառակորդը, շահեցան առաջին կէտը, եւ այդպէս ալ խաղը վերջացաւ: Երկրորդ կիսախաղին ալ, բուռն պայքարէ մը վերջը, խաղը վերջացաւ Զ. Ո. Մ.ի յաղթանակով 1—0:

Պ. Խաչերեան

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (164)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Բարձր դասակարգի պատկանող հայ ընտանիքներն իսկ, որոնք տարի մը առաջ իրենց հայութիւնը ծածկելու կը ջանային, սատիկ վրդոված, հոգեբանական տեղատուութիւն մը ունեցան: Անջրպետ մը բացուած էր հայ ժողովուրդի եւ կառավարութեան միջեւ: Ինչպէս միշտ, ժողովրդական նոր շարժում մը, որ կը թեւաւորուէր ատելութեամբ, կը կորսնցնէ իր հաստատուն հիմը եւ կ'իյնայ ծայրայեղութիւններու մէջ, այնպէս ալ հայ ժողովրդի պայքարը ուղղուեցաւ ոչ միայն կառավարութեան դէմ, այլ ամէն բանի որ ռուսական գոյն կը կրէր: Ռուսական լեզուն, թատրոնը, օփերան, նոյն իսկ գրականութիւնը աղատ չմնացին հալածանքէ:

Դիրքերը փոխուած էին: Հայերէն լեզուն, որ չգիտնալը տեսակ մը ազատամտութիւն կը համարուէր մինչեւ այդ ժամանակ, յանկարծ զուրգուրանքի առարկայ դարձաւ: Հարիւրաւոր դաղտնի դպրոցներ բացուեցան Կովկասի բոլոր շրջաններու մէջ եւ բազմաթիւ օրիորդներ ու երիտասարդներ առանց վարձատրութեան, սկսան հայերէն սորվեցնել ոչ միայն դպրոցական աշակերտներու, այլ եւ հասուն մարդիկներու եւ կիներու:

Եւգինէն ամենաեռանդուն աշխատողներէն մէկն էր այդ ուղղութեամբ: Ոչ միայն երկու գաղտնի դպրոցներու մէջ հայերէն կը դասաւանդէր, այլ եւ բազմաթիւ մասնաւոր աշակերտներ ունէր բարձր դասին պատկանող ընտանիքներէն: Անոնց մէջ այնպիսիները կային, որոնք երեք չորս եւրոպական լեզուներու ծանօթ, սակայն բառ մը հայերէն չգիտէին:

Ամէն երեկոյ, ժամը ութէն մինչեւ ինը, Եւգինէն Մելիք - Աղամեաններու տունը կ'երթար հայերէն սորվեցնելու համար տան երկու հասուն աղջիկներուն: Մելիք - Աղամեանները, մեծահարուստ, հին ազնուական ընտանիք մը, Թիֆլիսի հայ եւ օտար ազնուականութեան Ողիմպոսը կը համարուէին: Հոն ընդունուածհիւրի մը աչքերաց էին մնացած սալոններու դռները: Ամէն տարի Եւրոպայէն մօտան անոնք կը բերէին, որ անմիջապէս կ'ընդօրինակուէր միեւնոյն դասի ընտանիքներէն: Երեկոյթներու մէջ, անոնց անունը էն վերը կը փայլէր, թէեւ հազիւ թէ ներկայ կը լինէին, մանաւանդ հայկական հաւաքոյթներու մէջ:

Քսանեմէկ տարեկան սիրուն, թըխորակ աղջիկ մըն էր Նադէժդա Մելիք - Աղամեանը, իսկ երկու տարով փոքր քոյրը, Մանիան՝ դեղձան մազերով նրբակազմ աղջիկ մըն էր, լեզու սորվելու արտակարգ ընդունակութեամբ:

Եւգինէն զարմանալի ճշդապահութեամբ, եկած էր իրիկուն մը, սովորական դասը անցընելու համար երկու քոյրերու հետ: Կլոր սեղանի մը առջեւ նստած, երեք աղջիկները մայենի[?] լեզուի առաջին տարուան գիրքերը բացած, կը կարդային:

— Զէ՛, այդ չեղաւ, պէտք է արտասանել ըը, եւ ոչ թէ խըը,— Եւգինէն փորձեց ուղղել Նատիայի արտասանութիւնը:

— Շատ դժուար է,— ծիծաղելով ռուսերէն պատասխանեց աղջիկը,— կարծես պիտի խեղդուիմ ... խըը ... խըը ...

— Պէտք է վարժութիւն ընել,— մեղմօրէն նկատեց Եւգինէն:

— Ես աւելի լաւ կը հնչեմ, ա՛յ, խըը ... խըը ...— փորձեց Մանիան:

— «Մարօն միայն ութ ... տարեկան ... էր ... երբ դաշնա ... կի դասեր էր վերցնում ... մօրից ...» — դժուարութեամբ դասը կը կարդար Նատիան, երբ տան ռուս սպասուհին եկաւ յայտնելու, որ օրիորդ Սոնիա Ասլանովը այցելութեան եկած է ու դահլիճի մէջ կը սպասէ:

— Խնդրեմ, հիւրին առաջնորդէ հոստեղ,— պատուիրեց սպասուհիին Նատիան ու տհաճութեամբ նայեցաւ քըրոջը, որ նոյնպէս սրտնեղութենէն յօնքերը վեր քաշած էր:

Երկու քոյրերը թէեւ Եւգինէի ներկայութեան բառ մը չարտասանեցին, բայց իրենց վերաբերմունքով, դէմքերու արտայայտութիւնով բացորոշ կերպով զգացուցին որ՝ այդ այցելութիւնը թէ անժամանակ էր եւ թէ անցանկալի:

Եւգինէն ամարանոցէն վերադառնալէ վերջ, դեռ չէր հանդիպած Սոնիային: Թէեւ հայրն ու մայրը դարձած էին Ասլանովներուն, Սոնիայի նշանտուքը շնորհաւորելու համար, բայց Եւգինէն ինչ որ զբաղում պատրուակելով տունը մնացեր էր:

— Ա՛յ թէ հո՛ւ որու կը հանդիպիմ,— ուրախ բացագանչելով սենեակէն ներս ինկաւ Սոնիան.— վա՜յ Եւգինէ ջան, դուն հո՞ս ... բարե՞ւ ձեզ, Նատիա, Մանիա, ձեր տան առջեւով կ'անցնէի, ըսի մէկ հանդիպիմ ... քանի ամիս եղաւ, չենք տեսած իրար.— Ու Սոնիան ձեռքի մետաքս հովանոցը աթոռի մը վրայ դնելով աշխոյժ մօտեցաւ ընկերուհիներուն, ու յանկարծ, սեղանի վրայ հայերէն գիրքեր տեսնելով, ապշած կանգ առաւ:

— Սոնիա, պիտի ներէք, ա՛յ, դիւանի վրայ հանգստացէք մինչեւ որ մեր դասը վերջանայ,— խնդրեց Նատիան ու չարունակեց ընթերցումը:

— Զլինի՞ թէ դուք էլ հայերէն ըսկսած էք սովրիլ,— նշօրէն՝ հեգնեց Սոնիան,— զարմանալի չէ՞, այս օրերս ուր որ կ'երթամ, հայերէն սովրողներու կը հանդիպիմ ...

— Զարմանալին միայն այն է, որ մենք Հայ լինելով, նոր է որ հայերէն սովրելու կ'աշխատինք,— պատասխանեց Մանիան, առանց գլուխը դասագրքէն վեր վերցնելու:

— Իսկ ի՞նչ բանի պէտք պիտի գայ այդ լեզուն,— չարութեամբ հարցուց Սոնիան, որ Մելիք - Աղամեաններու սաստ ընդունելութենէն վիրաւորուած կը զգար:

— Նախ որ Հայ ենք, ու պարտաւոր մեր մայրենի լեզուն իմանալ,— զուսպուած սառնութեամբ պատասխանեց Նատիան,— օտարի լեզուն իմանալէ առաջ ...

— Նու, չվիճինք,— տեղէն բարձրանալով ըսաւ Սոնիան,— մէկ վայրկեանով միայն ձեզ մօտ ... կ'աճապարեմ ... ցտեսութիւն:

— Ցտեսութիւն,— պատասխանեց Նատիան:

— Հա, կը շնորհաւորեմ Սոնյա, լսեցի ինչ որ Բուսի հետ նշանուած էք,— Սոնիայի ետեւէն կանչեց Մանիան, բայց Սոնիան առանց պատասխանելու, դռնէն դուրս եկաւ:

Փողոցի դրան առջեւ Ասլանովներու սեփական կառքը բազմելով հրամայեց Վասիլին.

— Ուղիղ տուն:

Այդ օրը Սոնիան շատ վատ տրամադրութեան մէջ էր: Կէս օրէ վերջ այցելութեան գացեր էին Ասրիբէկեաններուն, հին բարեկամներ, որոնց հետ միշտ ալ սիրալիր յարաբերութիւն մը ունեցեր էին: Ինչպէս սովորաբար՝ թէյի ժամանակ Ասրիբէկեաններու ընդունարանի մէջ բազմաթիւ հիւրեր կային. մեծամասնութիւնը իրենց նախածանօթ: Քաղաքավարի, բայց ոչ ջերմ ընդունելութիւն մը ըրաւ Տիկ. Ասրիբէկեան, ինչպէս որ հիւրասիրութիւնը կը պարտադրէր սակայն Սոնիան ու մայրը յիմար չէին չզգալու համար, թէ այդ պաղ քաղաքավարութեանտակ ծածկուած,հազիւ քօղարկուած հեգնանք մը, անբարեացակամութիւն մը կար:

Ներկաները, որոնցմէ շատեր Ասլանովներու մօտիկ կը համարուէին, ընդհատուած խօսակցութիւն մը սկսան շարունակել, երբ Սոնիան ու մայրը տեղաւորուեցան բազմոցի մը վրայ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Ծանօթ հրապարակագիր Պ. Արամ Անտոնեան, Նուպարեան Մատենադարանի վարիչը, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր կինը, ՏԻԿԻՆ ԱՐՍԻՆԷ ԱՆՏՈՆԵԱՆ, որ մեռաւ դեկտ. 26 շաբաթ առտու, ժամը 5ին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Փարիզի հայոց եկեղեցին, մտերմական շրջանակի մէջ, երկուշաբթի, 28 դեկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Թիէի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մեր խորին ցաւակցութիւնները, այս տխուր առթիւ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ

Ընտանեկան խնջոյք — ճաշկերոյթ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» եւ «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Տեղի կ'ունենայ Յունուար 3ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

Տախքերու մասնակցութեան համար 4 ֆր.,
Տասը տարեկանէն վեր փոքրերուն՝ 2 ֆր.:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐ. ՇՐՋԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր վարժարանին

3 Յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

150 Route d'Orléans, *Պանեօ*

Կը ներկայացուի ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

1936Ի ԵՒ 1937Ի ՊԱՅՔԱՐԸ

Ուսանելոր կատակերգութիւն:

Աշակերտութեան կողմէ խմբերգներ եւ արտասանութիւններ:

Թառ ու Պար եւ անակնկալներ

Մուտք 3 ֆր.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ_ԵՐԵԿՈՅԹ

ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ ԱՌԹԻւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պօմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի

2 յունուար շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, վարանդեան սրահին մէջ,
10 Bld. de Margueritte, Beaumont

Կը նախագահէ ընկ. Հ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ***ՀԱՅԿ ՄԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ***

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւլն.:

Կը ներկայացուի՝ «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ»

Կերուխում մինչեւ առաւօտ: Սրահին տաքութիւնը ապահովուած է:

Տախսերու մասնակցութիւն 2 ֆր.

Հանդէս եւ Վիճակախաղ

Ֆ. Հ. Կ Խաչի Պուլվար Օտտօի ենթամասնաճիւղին կողմէ

տեղի կ'ունենայ 3 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Պառ էնթէրնասիօնալի մէջ:

Կը նախագահէ եւ կը բանախօսէ Պ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

նիւթ ունենալով՝ «Հայ կնոջ դերը»:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Պիտի ըլլան երգ, արտասանութիւն, խմբերգ սանուհիներու կողմէ
1.— Պիտի ներկայացուի *«Մայր Հայաստան»*, 2.— Գեղեցիկ տրամ մը՝ խումբ մը պզտիկներու կողմէ, 3.— Խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը՝ *Ադամեան* թատերախումբին կողմէ:

Հանդէսէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ընկերահամակրական խնջոյք:

Մուտքը՝ Վիճակախաղի տոմսով.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին կողմէ

3 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 30ին,
Cascade du Lach սրահին մէջ (Լճին մօտ):

ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱ, փոքրիկ ներկայացում մը, նուէրներ, արտասանութիւններ եւ նախընթրիք:

Մեծերու համար մուտք 3 ֆր.:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ

3 յունուար. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահին մէջ
4 rue des Trois Chantiers.

Երգ, արտասանութիւն եւ «ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆ» կատակերգութիւն մը. փոքրիկներու կողմէ: Նուէրներու բաշխում աշակերտներուն:

Նախընթրիք եւ պտուղ կը բաժնուի բոլոր ներկայ փոքրիկներուն:

Մուտք 2 ֆրանք

ՆՈՐ ՏԱՐՒՈՅ ԱՌԱՋԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ՈՒՐԱԽ ՕՓԷՐԷԹՈՎ

ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ ՈՒՐԱԽ ՍԿՍԵՑԷՔ ՈՐ ՈՒՐԱԽ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Դերասան Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ կը ներկայացնէ հայկական օփէրէթ

ԱՊՈՒՇ ԱՐՇԱԿ

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թաւխթ ԺՕՐԺ ՇԱՀ-ՊԱՐՈՆԵԱՆ

10 Յունուար կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին

Sociétés Savants*ի սրահին մէջ:*

8 Rue Danton, Métro St. Michel & Odéon

Կը մասնակցին՝ գերասաններ Ա. Գպէթեան, Ա. Սարաֆեան, Գ. Մեհտերեան, գերասանուհիներ Ք. Մաքսոնալտ. Գեղուհի Քաջայր եւ ուրիշներ:

ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ, 5, 7,50 եւ 10 ՖՐ.:

Խճողումի տեղի չտալու համար հարգապահութեան լուրջ միջոցներ ձեռք առնուած են:

Թուագրուած տոմսերը ապահովել՝ գրատուն Հ. Սամուէլէն,
51 rue Mr. le Prince

Մարսէյլ—Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը հաղորդէ յառաջիկայ տօնական օրերու հետեւեալ ժամանակացոյցը.—

1 յուն. ուրբաթ, Նոր տարի, կը մատուցուի Ս. Պատարագ, Ներկայ կ'ըլլայ Պատուիրակ Սրբազանը եւ կը քարոզէ:

5 յուն. երեքշաբթի, ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:

6 յուն. չորեքշաբթի, Ս. Ծնունդ. կը մատուցուի պատարագ:

7 յուն. բ. օր Ծնունդ. Մեռելոց. Պատարագ

10 յուն. կիրակի. Ծննդեան եւ Մկրտութեան արարողութիւն, կը ատարագէ եւ կը քարոզէ Պատուիրակ Սրբազանը:

Բոլոր արարողութեանց կը մասնակցի երկսեռ դպրախումբը երգեհոնով:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԽՆՋՈՅՔ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ

3 յունուար, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ երեկոյ,
գարսլէօզեանի սրահին մէջ, Րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի:

Գեղարուեստական բաժին: Հայկական եւ եւրոպական պարեր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՂԱՆԴ

ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՏՕՆԱԾԱՌԸ

2 Յունուար, շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ,

Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահին մէջ, **8 Rue Bossuet**
Place Lafayette, Métro Gare du Nord կամ Poissonnière

Orchestre, *անակնկալներ եւ ճոխ պիւֆէ:*

Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.:

ԾԱՆՕԹ — երգչախումբի վիճակախաղը տեղի կ'ունենայ նոյն երեկոյ:

— o —

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը **Salle Hoche***ի մէջ. 21 փետր.: Նկատի ունենալ այդ թուականը:*

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

Փորթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մասնաճիւղի գոյգ վարչութեանց

2 յունուար, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին. Պ. Յովհաննէսեանի սրահը,
13 rue Pierre Curie, Kremlin Bicêtre.

Երգ, արտասանութիւն, ներկայացում դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

Կաղանդ Պապան նուէրներ կը բաշխէ աշակերտներուն:

Նուէրները տրամադրած է Համազգայինի Ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.: